LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ՆԵՐԹԻՒԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ) Métro : TOLBIAC

ՈՐԵԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 1 ՕԳՈՍՏՈՍ 1933 — 1 Aout 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2253 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱԿԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ա. Խանջեան, «Հայկոմկուս»ի Կեդր. Կոմիտէին քարտուղարը, իր այնքան խելօք ճառին երկրորդ մասով կը գլորի անելի մը մէջ:

Այնքան ուժգնօրէն ձաղկելէ յետոյ «մեծապետական շովինիզմը» եւ «կեղծ ինտերնացիոնալիզմը», յանկարծ տարօրինակ եւ ձախող դարձ մը կը կատարէ:

Կարծես կը վախնայ թէ շատ յառաջ գնաց կամ աջ գնաց, եւ, ուզելով պահել հաւասարակշռութիւնը, կ'իյնայ լպրծուն ճամբու մը վրայ: Ու կ'արտասանէ բառեր ու խօսքեր, որոնք ամէն բանէ առաջ Թափծու, սնամէջ «քլիշէ»ներ են:

Արտատպենք իր իսկ շարադրութեամբ.

— «Ես անմիջապէս պիտի շեշտեմ մեր ներքին կարեւորագոյն պարտականութիւնը,— անխնայ լինել եւ ջարդուփշուր անել հայկական նացիոնալիզմի ամէն մի արտայայտութիւն, նացիոնալ – դեմոկրատական ամէն մի տենդենց (ձգտում): Նացիոնալ – ուկլոնիստները, նացիոնալ դեմոկրատները ամէն կերպ յարմարուելով պայմաններին, փորձ են անում շեղել մեր կուլտուրական աշխատանքները ուղիղ, լենինեան ճանապարհից: Նրանք ձգտում են ոչ միայն ազգային ձեւ, այլ նաեւ ազգային բովանդակութիւն տալ մեր կուլտուրային (մշակոյթ): Եթէ մենք դնում ենք մեր անցեալի քննադատական վերլուծման, վերագնահատման խնդիրը, նրանք գնում են այդ անցեալի կոյր պաշտման, իդէալականացման գծով: Նրանք հնդկահաւի պէս փքւում են «անցեալի փառքերից»: Նրանք հակադրում են մեր ժողովրդը հարեւան ժողովուրդներին: Նրանք մեր աշխատաւորութեան ոխերիմ թշնամիների՝ Դաշնակցութեան գաղափարներին հետ ե... գործակիցները: Նրանք ձգտում են վերջին հաշուով անջատել մեր ժողովրդը պրոլետարական յեղափոխութիւնից եւ վերականգնել բուրժուազիայի տիրապետութիւնը: Ահա թէ ինչո՛ւ կործանիչ պիտի լինին մեր հարուածները նացիոնալ – դեմոկրատիզմի դէմ, նրա ամէն մի արտայայտութեան դէմ»: («Խ. Հ.» 22 յունիս):

Երեւանի մէջ թէ դուրսը, բոլոր Խանջեանները չեն կրնար տասը վայրկեան ճառ խօսիլ, երկու թուղթ գիր գրել, առանց քիթ – բերան ծռելու Դաշնակցութեան դէմ:

Ինչ որ ալ ըլլայ օրակարգը, քաղաքականութիւն թէ բանաստեղծութիւն, միջազգային յարաբերութիւններ թէ բամպակի մշակութիւն, անոնք չեն կրնար արտայայտուիլ առանց յիշելու գոնէ անունը յաւիտենական մղձաւանջին,— Հ. Յ. Դաշնակցութեան:

Այսպէս եւ ներկայ պարագային,— ուսուցչական համագումարի մը առթիւ:

Ոչ միայն հոգեբանական, այլ եւ տրամաբանական է այս երեւոյթը:

Անցնելով բուն հարցին, Ստալինի հայկական լիազօրը իսկապէս որ կը գլորի անելի մը մէջ:

Արդարեւ, ի՞նչպէս կը յուսան ճակատիլ «մեծապետական շովինիզմ»ին դէմ, որ «ձգտում է նսեմացնել փոքր ժողովուրդների կուլտուրական զարգացման, ազգային ձեւով զարգացման վճռական նշանակութիւնը», առանց պահելու ազգային որոշ անհատականութիւն եւ ձգտում:

Իր բանախօսութեան առաջին մասին մէջ, Ա. Խանջեան կ'ազդարարէ.— «Մենք չէ որ պիտի թքենք անցեալի կուլտուրական ժառանգութեան վրայ»:

Արդ, պահելով, ուսումնասիրելով եւ դասաւանդելով այդ ժառանգութիւնը, դպրոցներու մէջ մտցնելով Հայոց պատմութիւնը, «քննադատօրէն վերամշակելով զայն, քննադատօրէն իւրացնելով այդ ժառանգութեան դեմոկրատական տարրերը» — ինչո՞վ տարբերած կ'ըլլան «աշխատաւորութեան ոխերիմ թշնամիների» ուղղութենէն:

Մարքս – լենինեան գծո՞վ: Բայց ինչ որ հայ բոլշեւիկները կը փորձեն այդ ուղղութեամբ, մեծ մասով ոչ գիծ է, ոչ ալ գիտելիք, այլ «զօռ» ու «զուռնա»: Բթամտութիւն եւ իմաստակութիւն: Գ. Խանջեան ինքն ալ կը յիշէ օրինակներ:

Եւ յետոյ, այդ ի՞նչ սարսափ է մշակոյթի «ազգային բովանդակութենէն»,— «Նրանք ձգտում են ոչ միայն ազգային ձեւ, այլ եւ ազգային բովանդակութիւն տալ մեր կուլտուրային»:

Ո՞վ կարդացին թէ՝ ինչ որ ազգային է, անպատճառ «շովինիզմ» է:

Հայ բոլշեւիկները գոյութիւն չունէին տակաւին, երբ ուրիշներ պարկեշտ վերագնահատումով, իրենց բնական սահմանին վերածեր էին «անցեալի փառքերը»: Առանց պաշտելու, բայց նաեւ առանց ոտքի տակ առնելու:

Անոնք նորափետուր անծեղներ իսկ չէին, երբ Դաշնակցութիւնը կը քարոզէր բոլոր հարստահարեալ ժողովուրդներու, աշխատաւոր բազմութիւններու համերաշխութիւնը, եւ զոհեր, ոչ թէ ճառեր կը տրամադրէր այդ գաղափարին իրականացման համար:

Միայն «ձեւով ազգային»ը թերեւս մեծ տարբերութիւն չըներ անծայրածիր Ռուսաստանի 160 միլիոն ժողովուրդին համար:

Իսկ Հայաստանի մէ՞ջ: Քսենոփոնեան գիւղերու բնակիչները ի՞նչ ապահովութիւններ ունին «մեծապետական շովինիզմ»ի դէմ, եթէ դուք զայն դանակով կտրէք իր անցեալէն, եւ դնէք «պրոլետարական» թաղարի մը մէջ, ինչպէս կը փորձէք տարիներէ ի վեր:

Եթէ Երեւանի մէջ սկսեր են ըմբռնել «կեղծ ինտերնացիոնալիզմ»ին չարիքները, այլ մանաւանդ «մեծապետական շովինիզմ»ին աղէտը,— ապա ինչո՞ւ այս կոպիտ հակասութիւնները:

Այն առեն, Ա. Խանջեանը ինչո՞ւ «հակալենինեան քարբանջանք» կը կոչէ դաւանակից Վ. Վահանեանի հետեւեալ բացատրութիւնները.

— «Ի՞նչ ազգային պրոլետարիատ, ի՞նչ ազգային կուլտուրա. համաշխարհային պրոլետարիատը մէկ է եւ անբաժան. նա պէտք է ունենայ մէկ եւ անբաժան կուլտուրա»:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵՐԿՈՒ ԴԱՒԱՃԻՐՆԵՐ ԿԸ ՓՈՐՁԵՆ ՍՊԱՆՆԵԼ ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐ ՄԸ

ԵՐԿՈՒՔՆ ԱԼ ԿԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԻՆ, ԸՆԿԵՐԸ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԱԾ ՑԵՏՈՅ

Կրընոպլէն հեռախօսով կը հաղորդեն մեզի.—

Կիրակի իրիկուն, ժամը 10·50ին մեր ընկերներէն Եդուարդ Ասլանեան տուն վերադարձած ատեն, լերան ետեւ պահուըտած երկու «հօկ»եաներ, Ղազարոս Մարգարեան եւ Գէորգ Գալայճեան ատրճանակի երեք գնդակներ կը պարպեն ընկերոջ վրայ: Առաջին գնդակը կը վիրաւորէ ընկերը աջ թեւէն, իսկ երկրորդ եւ երրորդ գնդակները պարապ կ'անցնին, ընկերը գետին նետուած ըլլալով:

Ոճրագործները ձերբակալուած են: Ոճրագործներէն Ղազարոս Մարգարեան մինչեւ առաւօտեան ժամը 3·30ը դիմադրած է ոստիկանութեան, մինչեւ նոր ուժի ժամանումը: Իր վրայ գտնուած է ատրճանակը՝ 21 փամփուշտով:

Վիրաւոր ընկերոջ վիճակը մտահոգութիւն չի պատճառեր: Գնդակը արդէն հանուած է թեւէն:

Հարիւր աւազակներ կը ձերբակալուին ՍԻՍԻ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ հարիւրի մօտ աւազակներ որոնք քանի մը տարիէ ի վեր ահուսարսափ մատնած էին Քոզանի շրջանը (Սիս), կեդրոն ունենալով Քատէրլին, ձերբակալուած եւ Ատանա փոխադրուած են:

Միեւնոյն ատեն ձերբակալուած են գաւառական ընդհ. ժողովին երկու անդամները, Ծօշկուն եւ Վահիտ, եւ քաղաքապետական խորհուրդին նախագահը, Ֆայիք պէյերը, իբրեւ Թաքստոց ճարող: Կալանաւորներուն մէջ կը գտնուի նաեւ կին մը:

Բոլորը մէկ Տիարպէքիր ղրկուեցան, դատուելու համար:

Երկու տարի առաջ, ընդարձակ մանրամասնութիւններ հրատարակած ենք այս շարժումի մասին:

Խ. Իշխանութիւնը եւ Մ. Նահանգները

75 ՄԻԼԻՈՆ ՏՈԼԱՐԻ ԱՊՍՊՐԱՆՔ

Խորհրդային իշխանութիւնը որոշեց 75 միլիոն տոլարի ճարտարագործական նիւթեր ապսպրել Ամերիկա: Քառասուն եւ մէկ հոգինոց պատուիրակութիւն մը պիտի ղրկուի, ուսումնասիրելու համար Ամերիկեան հաստատութիւնները եւ Ռուսիոյ պահանջներուն յարմար արտադրութիւնները: Մասնաւորապէս պիտի գնուին ճարտարագործական մեքենաներ, օդանաւի մասեր եւ գործիքներ, քարիւղի հորեր բացող գործիքներ, ինքնաշարժներ եւ բամպակ:

Կ'ըսուի թէ Մ. Նահանգներու տնտեսական վերականգնումեան գրասենեակը երկրորդ վարկ մը պիտի բանայ, բամպակի գնման համար:

Մինչեւ հիմա, այս կարգի ապրանքները մեծ մասով կը գնուէին Մ. Նահանգներէն: Ուրեմն ամերիկեան գործարանատէրները կարենան մրցիլ Գերմանացիներուն դէմ, բանակցութիւններ կը կատարուին որոնց շնորհիւ երկարատեւ վարկեր պիտի բացուին խորհրդային իշխանութեան:

Կարճ կապկէլ ճառերը…

Մուսոլինի յղած մը հրատարակեց խորհրդաժողովներու մասին, իբրեւ հետեւանք գինաթափութեան եւ տնտեսական համաժողովներու սնանկութեան:
« Առաջնորդ »ը կը յանձնարարէ դիւանագիտական բառարանէն ջնջել խորհրդաժողով բառը եւ կ'եզրակացնէ.

— « Լայն վիճաբանութիւններու հինցած – մաշած դրութեան տեղ լաւագոյն է հաստատել ուղղակի համաձայնութիւններ ռակաւաթիւ եւ պատասխանատու պետութեանց միջեւ: Տագնապի ատեն, ժողովուրդները ճառ լսել չեն ուզեր, այլ առաջնորդուիլ: Անօգուտ վիճաբանութեանց ժամը պէտք է տեղի տայ արդար հնազանդութեան »:

Նոր խաստութիւններ Գերմանիոյ մէջ

Հպատակութենէ պիտի զրկուին կասկածելիները

ԵՒ ՆՈՅՆԻՍԿ ԹՇՆԱՄԻ ԳԵՐՄԱՆԱՑԻՆԵՐԸ

Գերմանիոյ ներքին նախարարը կանոնագիր մը հրատարակեց, որով կը ճշդէ թէ ինչպիսի պարագաներու մէջ հպատակութենէ պիտի զրկուին հին եւ նոր քաղաքացիներ: Համաձայն օրէնքին, կառավարութիւնը կրնայ ետ առնել 1918 նոյեմբեր 9էն 1933 յունուար 30 ժամանակաշրջանին մէջ տրուած հպատակութիւնները: Կանոնագիրը բացորոշապէս կ'ըսէ թէ ասոյական հպատակութիւնը (նաթիւրալիզասիոն) ետ առած ատեն, կառավարութիւնը պիտի առաջնորդուի ցեղային, քաղաքական եւ մշակութային տեսակէտներէ, նկատի պիտի առնէ ենթակային անցեալը՝ հպատակութենէն առաջ թէ յետոյ: Մասնաւորապէս պիտի հետապնդուին արեւելեան Հրեաները, բացի անոնցմէ որ կռուած են գերմանական ճակատին վրայ, պատերազմի ընթացքին կամ նշանակելի ծառայութիւններ մատուցած են Գերմանիոյ:

Հպատակութենէ կրնան զրկուիլ նաեւ անոնք որոնք ոճիրներ կամ ծանր յանցանքներ գործած կամ ազգին հանդէպ վնասակար ընթացք բռնած են: Բացարիկ պարագաները մէկդի դնելով, սոսյական հպատակութենէ չպիտի զրկուին անոնք որ գերմանական հպատակ էին 1918էն առաջ, բայց կորսնցուցած էին Վերսայլի դաշնագրին հետեւանքով: Հպատակ ընդունուած անձին մահուան պարագային, ի հարկին հպատակութենէ կը զրկուին ընտանիքին անդամները: Զրկումի պատճառները չպիտի յայտնուին:

Ի ծնէ Գերմանացիներն ալ պիտի կորսնցնեն իրենց հպատակութիւնը, երբ հակադրժման պայքար կը մղեն կամ կը փորձեն վնասել ազգային կառավարութեան արժանապատուութեան կամ տնօրինութեանց: Այսպիսիներուն գոյքերը պիտի գրաւուին:

⁂ Տոքթ. Կէօպէլս, Գերմանիոյ պրոպագանտի նախարարը, հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ անգլիերէն թերթի մը.

— Հակահրէական պայքարը միջցեղային առեւտուրի խնդիր չէ, այլ նոր դարաշրջանի մը խնդիր: Պէտք է քումբ կանգնել հրէական ցրենդեղին առջեւ եւ զսպել Իսրայէլի ուժը: Ամբողջ տասնըչորս տարի մեր մարտակոչն եղաւ. «պէտք է կործանել հրէութիւնը»: Թո՛ղ կործանի վերջապէս: Ո՞վ քանդեց մեր առաջին գիծերը, պատերազմի միջոցին.— ընկերվարականները եւ Հրեաները: Ո՞վ բանադատեց Գերմանիան ստորագրելու զինադադարը.— Հրեայ Ռաթընաու: Ո՞վ ստորագրեց Ռափալլոյի դաշնագիրը բոլշեւիկներուն հետ,— Հրեայ Ռաթընաու: Ո՞վ էր որ խորհրդային հանրապետութիւն մը հռչակեց Մյունիխի մէջ,— Հրեայ Լէվինը: Հրեաները Եւրոպայի մէջ կը գործեն սպիտակ ցեղին դէմ եւ բովանդակ աշխարհը պէտք է շնորհակալ ըլլայ մեզի՝ մեր հակահրէական պայքարին համար»:

ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ԳԻՆՈՎՈՒԹԻՒՆԸ

ԼՕԶԱՆԻ ԴԱՇՆԱԳՐԻՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

«ՍԵՎՐ ԿՈԶՈՒԱԾ ՔՈՒՐՁԻ ԿՏՈՐԸ …»

Թուրք թերթերէն կը քաղենք հետեւեալ հատուածները՝ Լօզանի դաշնագրին տասնամեակի տօնակատարութեանց առթիւ, որ տեղի ունեցաւ յուլիս 24ին:

Պոլսոյ ամէնէն մեծ հանդէսը կատարուեցաւ համալսարանին մէջ, ուր ներկայ էին Ազգ. Մեծ Ժողովին նախագահը, կրթական նախարարը եւ ուրիշ երեւելիներ:

Այս առթիւ ասնձարձակ ասպարէզ տրուեցաւ երախտագիտութեան: Իրաւաբանական վարժարանի ուսանողներէն Խամէր Ձէթհի պոռաց.

— «Այսօր մեր ճակատը բաց է, երեսը՝ խնդում, երկիրը՝ երջանիկ: Լօզանը դաշնագիր մը չէ, այլ ամբողջ պատմութիւն մը: Էֆէնտինե՛ր, զարմացէք որ ուզեցին գերի դարձնել այս ազգը: Այս պատրանքէն գինովնալու ատիճան տարուողներ եղան: Այս ա՞զգը գերի պիտի ըլլար, որուն առջեւ աշխարհ գլուխ կը ծռէ: Էֆէնտինե՛ր, ես ազատ ապրեցայ, ազատ կ'ապրիմ: Ո՞ր խելագարը պիտի շղթայէ զիս: Ապականուած պալատ մը կրնայ լռել ու ստորնանալ, բայց ցեղ մը չի լռեր, չի կրնար լռել:

Այս հողին վրայ տեղ չունին անոնք որոնք կապուած չեն, չեն հաւատար այս դրօշին, այս հանրապետութեան, այս հայրենիքին»:

Խօսեցաւ նաեւ հռչակաւոր Ազատօղլու Ահմէտը (Բազուի Ազայեւը), որ վերլուծելէ յետոյ Սեվրի դաշնագիրը, պատմեց Լորտ Քըրզընի եւ Ըսմէթ փաշայի հանդիպումը Լօզանի մէջ.

— «Այս գոռոզ մարդը, որ ինքզինքը Անգլիոյ թագաւորէն ալ բարձր կը նկատէր, մեծ հպարտութեամբ Ըսմէթ փաշայի դէմը ելաւ: Ուշիմութեան ահաւոր մենամարտ մը տեղի ունեցաւ Տումլու Փունարի հերոսին եւ այս գոռոզ մարդուն միջեւ: Լորտին դիմացը կը գտնուէր զաւակը հին եւ ազնուական ազգի մը որ աշխարհը վարած է դեռ այն ատեն երբ անգլ. պետութիւնը հիմնուած չէր: Ըսմէթ փաշա միեւնոյն ատեն գործակիցն էր անձախընթաց հանճարի մը որ բանակ մը ստեղծեց եւ աշխարհի յաղթեց»:

Իսկ ուսանողական Միութեան կողմէ խուժանավարական, փողոցային ճառ մը արտասանեց նախագահ Թէվֆիք պէյ, չեչոտելով.

— «Ընկերնե՛ր, Հայք եվիի ցուցահանդէսին մէջ տեսայ քանդակաւոր քարտէս մը: Սեվր բռնած քուրջի կտորը այս սեւութեան խորհրդանիշն է: Սեվր չեմ ճանչնար, այլ միայն Լօզանը: Սեվր կը նշանակէ միշտ մե՛ծ, միշտ բա՛րձր Թուրքին ոտնակոխումը ամբողջ աշխարհի բարբարոսներուն եւ բոքերուն (քահպէ) կողմէ: Սեւրը հայրենի հողին ոտնակոխումն է ադտոտ մայկերու կողմէ, Սեւրը՝ Թուրք մաքուր աղջկան մազերէն բռնելով գետնէ գետին քարշուիլն է: Սեւրը՝ մեր մայրերուն, մեր հայրերուն, մեր ծերուններուն արցունքն է: Իսկ Լօզանը ամբողջ աշխարհի գետին զարնուիլն է, թշնամիին ծով թափուիլն է»:

Վերջին հաշիւ մը եւս Լոնտոնի Ժողովէն

15 ՔԻԼՕԿՐԱՄ ՃԱՌ…

Նոր հաշիւներու համաձայն, համաշխարհային տնտեսական խորհրդաժողովին ծախքն եղած է մէկ միլիոն տոլար: Մասնակցող 66 պետութիւնները ղրկած էին 784 պատուիրակներ որոնց իւրաքանչիւրը արժած է օրական առնուազն 10 տոլար: Այնպէս որ, կլոր հաշուով օտար կառավարութիւնները Լոնտոնի մէջ ծախսած են 400,000 տոլար, միայն այս գլուխէն: Աւելցուցէք տեղափոխութեան եւ զանազան ծախքերը — թուղթ, նամականիշ, կառք եւն. — գումարը կը հասնի մէկ միլիոն տոլարի, 46 օրուան մէջ: Բուն ժողովի կազմակերպման ընդհանուր ծախքերէն Անգլիոյ բաժինն է 5000 ոսկին: Մնացեալը կ'իյնայ Ազգերու Դաշնակցութեան վրայ:

Անգլիական թերթ մը կը գրէ թէ խորհրդաժողովի տեւողութեան ընթացքին 46,000 անգամ հեռախօս բանած է: Մէկ հեռախօսի կանչը Լոնտոնի մէջ կ'արժէ երկու փէննի, որով Անգլիոյ թղթատարական վարչութիւնը 40,000 ֆրանք շահած է այս գլուխէն: Տակաւին պէտք է հաշուել միջազգային եւ անդրովկիանեան խօսակցութիւնները: Միայն Մ. Նահանգներու պատուիրակութիւնը 30,000 տոլար ծախսած է հեռախօսի համար:

Խորհրդաժողովին մէջ պաշտօնապէս ընդունուած էին 237 թղթակիցներ, որոնք 150,000 տոլար ծախսած են Լոնտոնի մէջ: Հաշուելով ուրիշ ծախքեր ալ, գումարը կը հասնի կէս միլիոնի:

Խորհրդաժողովը ունէր իր մասնաւոր պաշտօնաթերթը, որ կը հրատարակուէր 6 — 8 էջ: Սղագրուած ատենագրութիւնները ամէն օր կ'անցնէին 25 էջը: Յանձնախումբերու տեղեկագիրներն ալ օրական 10 — 12 թերթ կը բռնէին: Այս բոլոր վաւերաթուղթերը տպուած են հինգ հազարական օրինակ: Սղագրուած ճառերուն ամբողջութիւնը կը կշռէ 15 քիլօ: Ծայրը ծայրին շարելով, այս էջերը կը կազմեն 293 մեդր երկայնութիւն: Եթէ ասոնց վրայ աւելցնենք պաշտօնական ճաշերու եւ ընդունելութեանց ատեն խօսուած ճառերը, կարելի է ծածկել 600 մեդր երկայնութեամբ փողոց մը:

Խորհրդաժողովին ամէնէն բազմանդամ պատուիրակութիւնն էր ամերիկականը,— 96 հոգի. իսկ ամէնէն փոքրը՝ Իրաքեանը, որ կը բաղկանար երեք նախարարներէ:

Համայնավարական խլրտումներ Պուլկարիոյ մէջ

Սոֆիայի ոստիկանութիւնը կիրակի օր խուզարկութիւններ կատարեց կասկածելի վայրի մը մէջ եւ բռնեց 20,000 համայնավարական թռուցիկներ: Քանի մը օր առաջ ալ, Վիտօշ լերան մօտ ձերբակալուեցան 70 երիտասարդ համայնավարներ, ուսանողներ եւ բանուորներ, որոնց մէջ կը գտնուին Մակեդոնացիներ եւ Տոպրուճացիներ: Ձերբակալութիւններ կատարուեցան նաեւ Ֆիլի-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

« ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ — ՆՈՅԵՄԲԵՐ »

(Տարեգիրք, 1932 Երեւան)

Գ.

ԳՐԱԿԱՆ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆ

Կարծում եմ հետաքրքրական կը լինի կանգ առնել եւ «Գրական ժառանգութիւն» մասի վրայ: Այստեղ, առաջ են բերուած փաստագրեր ու նկարներ Պետական թանգարանի գրական բաժնի — Գ. Սունդուկեանի անկիւնը, Խ. Աբովեանի «Նախաշաւիղ»ից մի հատուած, Գ. Դոդոխեանից երկու անտիպ ոտանաւոր, կտորներ Մ. Նալբանդեանցի բանտի օրագրից եւ «Վէրք Հայաստանի» մասին գրած յօդուածից, երկու ոտանաւորներ Գ. Աղամեանից, Մուրացանի «Թէ հաստատ» ոտանաւորը, երկու ոտանաւոր Յ. Յովհաննիսեանից, Յ. Թումանեանից բանաստեղծութիւններ, քառեակներ, Հայաստանի Ռեւկոմին, 1920 թ. դեկտ. 18ին գրած նամակը, քաղուածքներ ընտանեկան նամակից, ոտանաւորներ Ծ. Կուրղինեանից, Վ. Տէրեանից, Միսաք Մեծարենցից:

Անտիպ նիւթերին կցուած են հեղինակների, իսկ ոմանց նաեւ (Թումանեան, Տէրեան) ծնողների նկարները, այլ եւ նկարներ ձեռագրերի կամ հեղինակի յիշատակի հետ կապուած որոշ առարկաների: Յատկանշական է, օրինակ, Մ. Նալբանդեանցի նկարը՝ սիլինդրով, երկար հագուստով, որ բնորոշ է իր դարաշրջանի համար: Տրուած է նոյնպէս Նալբանդեանցի առարձանակի եւ մի քանի անձնական առարկաների նկարը: Գ. Դոդոխեանից բերուած է մի ինքնուրոյն երգիծական նկար — պճնազարդուած մի կին, եւ իր ամուսինը: Մակագրուած է.

— «Թիչ մը հեռուէն քալէ, էրիկս եղանդ թող չիմանան»:

Յատկանշական է նոյնպէս Յ. Թումանեանի մօր նկարը — մի գեղջկուհի հայ մայրիկ՝ բերանը կապած, մի ձեռքին ցուպ, միւսին՝ տէրողորմեա: Սա այն տիպն է որ ծնել ու սնուցել է նոր ժամանակների Հայոց մեծագոյն ժողովրդական բանաստեղծին:

Թումանեանից տրուած նիւթերից առաջ բերենք հետեւեալ երկու աքանչելի քառեակները.—

Խայյամն ասաւ իր սիրուհուն.— Ոտքդ զգոյշ դիր հողին,
Ո՞վ իմանայ՝ որ սիրունի բիբն ես կոխում դու հիմի.
Հէ՜յ ջան, մենք էլ զգոյշ անցնենք, ո՛վ իմանայ, թէ հիմի
Էն սիրուհու բի՞բն ենք կոխում, թէ հուր լեզուն Խայյամի:

1920 ապրիլ 6

—Էս է, որ կայ… ճիշդ ես ասում, բանըդ բե՛ր:
Էս էլ կ՛երթայ հանց երազում, բանըդ բե՛ր:
Կեանքն հոսում է սահեցնում զընգալէն,
Մէկն այրում է, միւսն բացւում, բանըդ բե՛ր:

1922 օգոստ. 14

Գալով նամակներին՝ նրանք բնորոշում են մարդ ու քաղաքացի Թումանեանը, բայց գրականութեան հետ առնչութիւն չունին: Բոլշեւիկներին գարբառ անելուց յետոյ էլ, նախաբոլշեւիկների վերաբերմամբ ցուցադրած փոքրոգութիւնից յետոյ էլ, Յ. Թումանեանը մնում է մեր բանաստեղծը եւ ոչ բոլշեւիկների: Իր ամբողջ երգով, բովանդակ ստեղծագործութեամբ Թումանեանը մերն է եւ հակառակորդ ու թշնամի «ձեւով ազգային, բովանդակութեամբ միջազգային» խորհրդային մշակոյթին:

Նոյնը պէտք է ասել եւ Վահան Տէրեանի մասին, որից Տարեգրքում առաջ է բերուած տասը անտիպ բանաստեղծութիւն: Տէրեանն էլ իր ստեղծագործութեամբ ոչ մի կապ չունի պրոլետգրականութեան հետ. նա բնական օղակն է Հայոց ազգային գրականութեան շղթայի մէջ, փայլուն իր տաղանդով, եւ թէեւ անդամ Կոմկուսի, ըստ էութեան հակառակորդ այն մշակոյթին, որ Հայաստանում աշխատում են պատուաստել Ստալինի ճետերը:

Ինչքա՞ն հեռու են իրարից Կոմկուսի հրահանգով մշակուող պրոլետգրականութիւնը եւ, օրինակ, Տէրեանի այս «հակայեղափոխական» ոտանաւորը.

Հրեշտակ մաքուր, լուսաթեւ,
Իջի՛ր երկնից հեռաւոր
Երգով անուշ ու թեթեւ,
Նուագներով մեղմօրօր:
Մանկիկին իմ այս անանուն,
Ջար աշխարհում մոլորուած,
Բե՛ր երկնային մի խնդում,
Դրախտային մի երազ…
Բե՛ր բիւր աստղեր դու փայլուն,
Թող խաղալիք անի նա,
Խնդայ անվերջ զմայլուն
Եւ խինդը վերջ չունենայ…
Կամ տար նրան, տար մի այլ
Անմոռական նոր աշխարհ,
Ուր խնդում է անայլայլ,
Ուր է՛ ցնորք է յար…
Նայի՛ր ինչպէս հողմածեծ
Ծաղկի նման գլխակոր
Քաղաքում այս չար ու մեծ
Դողում է նա ամէն օր…
Եւ շրջում է ալմկոտ
Փողոցներում անդադար,
Եւ բոլո՛րն են պաղ ու խորթ,
Եւ բոլորն օտար…
Եւ այցուց մի մշտատատ
Բե՛ր ծաղիկներ անթառամ,
Եւ հուր անմար, ե՛ւ հեքեար,
Եւ երգեր նրան…

Տարեգրքի «Գրական ժառանգութիւն» բաժինը հետաքրքրական է: Աստմանայէս, արտակարգ արժէք ներկայացնող բաներ չկան այնտեղ, բայց ինչ որ ցուցադրուած է՝ արժէքաւոր է հայ գրականութեան եւ արուեստի զարգացման պատմութեան համար: Երեւանցիք շատ օգտակար գործ կատարած կը լինէին, եթէ հետզհետէ հրատարակութեան տային, առանց իմ ու քո խտրութեան, իրենց մօտ հաւաքուած բոլոր թանկագին նիւթերը:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՆԱՐԴՈՍԻ ՄԱՀԷՆ ՎԵՐՋ

Գրական թերթի խմբագրութիւնը յուլիս 19ին սուգի երեկոյ մը կազմակերպած էր Նարդոսի մահուան առթիւ: Կարգ մը գրողներ խօսեցան Նարդոսի կեանքին ու ստեղծագործութիւններուն մասին, ուրիշներ յիշատակներ պատմեցին: Գրական թերթը մասնաւոր թիւ մը նուիրեց Նարդոսի ստեղծագործութիւններուն:

Որոշուեցաւ պսակ մը դնել դագաղին վրայ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ՝ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐԷՆ

«ԿՂԶԻԱՑՈՒԱԾ», ՊՈՒԼԿԱՐԻԱՆ

ՖԻԼԻՊԷ, 26 յուլիս (Յառաջ).— Այսպէս կոչուած «արեւելեան ուխտի» ստորագրութիւնը բաւական իրարանցում ստեղծեց պուլկար քաղաքական շրջանակներու մէջ: Այդ իրարանցումը հետեւանք էր երեք բանի,— ա) ուխտը անակնկալ մըն էր Պուլկարիոյ հանրային կարծիքին ու քաղաքական շրջանակներուն (ոչ – կառավարական) համար, բ) զայն կը ստորագրէին այնպիսի պետութիւններ, որոնք մինչեւ այդ իրարու հետ կամ բարեկամութիւն եւ կամ չփում չունէին՝ այս բառերը առնելով իրենց քաղաքական իմաստովը անշուշտ, գ) ստորագրողներուն մէջ կային Պուլկարիոյ սահմանակից ու ոչ – բարեկամ երկիրներու կարգին նաեւ բարեկամներ կամ նախկին զինակիցներ: Այնպէս որ, յանկարծ ինքզինքը կղզիացած զգաց Պուլկարիան: Մանաւանդ որ այդ ուխտին տրուեցաւ բացառիկ հանդիսաւորութիւն ու արժէք, եւ հեռագրական գործակալութիւններն ու շահակից երկիրներու մամուլները ներբողներ հիւսեցին՝ զանազան ձեւի մեկնութիւններ տալով:

Պուլկար ընդդիմադիր մամուլը, շատ պարզ է, ստեղծուած իրարանցումին տուաւ քիչ մը քարիւղ ու լուցկի: Ու, աւելի քան տասն օր, ահազանգը չդադրեցաւ: Գլխաւոր մեղադրանքը այն էր, որ «մեր կառավարութիւնը տեղեակ իսկ եղած չէ իր շուրջ ու իրմէ դուրս տեղի ունեցող այսքան կարեւոր դէպքերէն»: Աւելցնեմ, անմիջապէս, որ բոլոր գոյնի ու ձեւի ընդդիմադիրները որ եւ է շօշափելի տեսակէտ չդրին մէջտեղ: Ու, ինչ որ ուշագրաւ էր, ստեղծուած «աննպաստ կղզիացում»էն աւելի զայն ստեղծող կառավարութիւնը խնդրոյ նիւթ դարձուցին….

Ընդհանուր իրարանցումի այդ օրերուն էր, որ Պ. Մալինով, պետը կառավարական կուսակցութեան մը, Սօպրանիէի նախագահ ու Լոնտոնի տնտես. խորհրդաժողովի Ա. պատուիրակ, կարճ ու յստակ յայտարարութեամբ մը ճշդեց ամէն ինչ,— «սխալ է է թէ կառավարութիւնը անտեղեակ էր: Ընդհակառակն, նոյն իսկ մասնակցութեան հրաւէր ալ ստացած էր, բայց մենք մերժեցինք ստորագրել զայն»: Անշուշտ, այս վերջին տողը ունէր ն՛ւ իր հարեւանցի բացատրութիւն ալ:

Բայց, որովհետեւ, այս յայտարարութենէն վերջ այլեւս նախընտրուած քաղաքականութեան մը շուրջ փոխադրուած էր վէճը, վարչապետ Պ. Մուշանով ժողովի հրաւիրեց բոլոր նախկին վարչապետներն ու արտաքին նախարարները ու տուաւ լայն բացատրութիւններ: Անկէ յետոյ, երկու օր շարունակ, արտայայտուեցան բոլորը ու երեւան եկաւ որ, տրուած պայմաններուն մէջ, լաւագոյն քաղաքականութիւնն էր զոր ընդգրկած էր կառավարութիւնը:

Ժողովէն անմիջապէս վերջ ճշդուեցաւ որ իրապէս Պուլկարիան ինք ուզած էր հեռու մնալ որ եւ է ձեւի կապէ ու յանձնառութենէ: Իսկ թերթ մը որ ձախ հակումներ ունի բայց բաւական լաւատեղեակ է, զգայացունց լուր մը կցեց այդ բոլորին, ըսելով թէ «Մեկի առաջարկուած է արեւմտեան սահմաններու սրբագրութիւն մը՝ Արեւելեան Թրակիոյ մէջ՝ բայց կառավարութիւնը անհետեւանք թողած է»:

Այս լուրը ո՛չ երկրորդուեցաւ, ոչ ալ խնդրոյ նիւթ եղաւ: Այսուհանդերձ, պարզ էր, այլեւս, որ նախ քան Ուխտի ստորագրութիւնը, երթուդարձերուն ետին կար թաքուն բան մը, ու տակաւ բացայայտապէս քաղաքական – խմբակցական բնոյթ ունէր:

Այս տեսակէտէն չափազանց ուշագրաւ էր նոյն օրերուն մէջտեղ նետուած Թուրքիա – Պուլկարիա – Յունաստան – Ալպանիա համաձայնութեան մը լուրը: Բայց մանաւանդ, Պուլկար լաւատեղեակ օրաթերթին՝ Զօրայի մէկ կարճ բայց խօսուն խմբագրականը, զոր թարգմանաբար կուտամ ստորեւ.—

«Պուլկարիոյ մէջ, ծանօթ շրջանակները յստակօրէն հաշուի չեն առներ Թուրքեւյոն համաձայնութիւնը, շեշտուած՝ վերջերս Թէվֆիք Րիւշտիւ պէյի Աթէնք այցելութեամբը: Այս երկու պետութիւնները, որոնք ցամաքային սահմանակցութիւն մը ունին Թրակիոյ մէջ, ապահովաբար անոր պաշտպանութեանը պիտի հսկեն: Այդ տեսակէտէն, Պուլկարիոյ համար բաւական աննպաստ կացութիւն մը ստեղծուած է: «Պէտք չէ մոռնալ որ, ըստ Նէօյյի դաշնագրին, մենք ունինք Արշիպեղագոսի վրայ, պուլկարական նաւահանգիստի մը իրաւունքը: Թուրքեւյոն մերձեցումը, սակայն, ալ աւելի պիտի դժուարացնէ, դժբախտաբար, որ դէպի այս ելքը հողային ալ ըլլայ: Ու մենք պատճառ չունինք մեծցնելու մեր Սեւ ծովեան նաւահանգիստները՝ բարձրացնելով օտար նաւահանգիստ մը:

«1913ին, միջզինակցային (Պալքանեան) պատերազմը Սերպիոյ եւ Յունաստանի կողմէ պատճառաբանուած էր Աթէնքի եւ Պելկրատի յանձնած այն փափաքով թէ՝ անոնք կ՚ուզեն իրարու կից սահմաններ ունենալ: Եւ ձեռք ձգեցին զայն՝ կամ դիւանագիտութեամբ կամ կռուով: Անշուշտ, դաշնագրերը ամբողջ չէ եւ ոչ ալ անխախտելի: Այսուհանդերձ, դաշնաբանագիծ մըն է որ զմեզ կը մղէ մտածելու:

«Դէպի սեւ ծով մեր ճամբաները իրարու ետեւէ կը փակուին,— նոյն իսկ հակառակ հաշտութեան դաշնագրին, որ մեզ կ՚ապահովէ պատուհան մը՝ Արշիպեղագոսի վրայ»:

Մեկնութեան պէտք չունին այս տողերը՝ այնքան յստակ են ու խօսուն: Կը մնայ հիմա սպասել Ըսմէթ փաշայի Սօֆիա այցելութեան: Ստոյգ է որ այդ այցելութեան այլեւս տրուած է պաշտօնական գոյն ու պուլկար վարչապետ Պ. Մուշանով դիմած է արտասահման՝ ցար Պորիսի, ճշդելու համար թէ Ն. Վ.ը ե՞րբ յարմար կը գտնէ այդ այցելութիւնը: Ամէն պարագայի Ըսմէթ փաշա պիտի գայ սեպտեմբերին, եւ, հաւանաբար, ոչ թէ Թիթուլէսքուի հետ, այլ՝ քանի մը օրուան տարբերութեամբ:

Պուլկար մամուլը, առ այժմ, կը բաւարարուի այս պարագան իբրեւ լուր հաղորդելով, թէեւ, անոր կուտայ, միշտ, աչքառու տեղ մը:

Օրինակելի միութիւն մը

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Բարոյական թաւալգլոր անկումի եւ անպատիւ նահանջի այս տխուր օրերուն, մխիթարական, սփոփիչ երեւոյթներ կան, թէեւ փոքր ու տարրական, բայց պերճախօս:

Այդ սփոփիչ երեւոյթներու ամէնէն տիրական, ցայտուն մէկ օրինակը մեզ կը ներկայանայ, Պուլվար Օտտոյի Հայ Երիտ. Միութիւնը, որ ահա, չորս հինգ տարիներէ ի վեր, յամառօրէն ու վճռական կը շարունակէն ճակատել արտաքին, եւ ներքին խոչընդոտներու դէմ:

Իրենց նպատակն է՝ «նպաստել հայ հասարակութեան մտաւոր ու բարոյական զարգացման, ֆիզիքական առողջ դաստիարակութիւն տալով պատանիներին սատարել ցեղի բարոյական ու իմացական բարձրացման, սորվեցնելով անոր, ըլլալ չարքաշ, ժուժկալ, կարգապահ եւ օրինապահ, արթուն, արագ եւ ճիշդ դատող, ձեռներէց, կորովի, արի եւ հայրենասէր»: Այս բոլորէն վերջ ի՞նչ կ՚ուզէիք որ ըսէինք այս ափ մը տղոց:

Մանաւանդ որ զինուած են հաւաքական անսպառ զոհաբերութեամբ: Փաստ՝ որ անոնց աշխատանքին պտուղը մեր աչքերուն առջեւ է այսօր…

Մօտ յիսուն անդամներ: 16էն 20 տարեկան: Օրինակելի ընտանիք մը, որ ներսը զբաղելով զուտ դաստիարակչական, մտաւոր ու իմացական խնդիրներով, դուրսը հանրութեան համար տարին քանի մը անգամներ ներկայացումներ կուտան, կը մասնակցին Ապրիլեան սգահանդէսներուն:

Մայր միութեան անմիջական հսկողութեան ու հակակշռին տակ, ունին մարզական միութիւն մը եւս, «Արծիւ»:

Կ՚ապրին ու կ՚եռան իրենք իրենց մէջ: Եւ սակայն համեստ են ու յամառ: Կան ու չկան: Կը գործեն եւ չեն ուզեր որ ուրիշները իմանան:

Եւ ո՞վ ծանօթ էր այս միութեան: Ո՞վ գիտէր անունը: Եւ նոյն իսկ «Յառաջ»ը:

Եւ եթէ երբեք այսքան օրինակելի, եւ իր դերը կշիռք ունեցող մարմին մը հանրութեան սեփականութիւնը չեղաւ, ան ալ ապահովաբար մեր թղթակիցներուն յանցանքն է:

Գովելի կը գտնենք ամէն բանէ առաջ այն ոգին — ազգային ոգին — որ իրարու կը շաղկապէ, պատանի եւ գործօն տարամադրութիւններ, հանրա կեանքի մէջ, իրենց վճռակուած դերը կատարելու համար:

Պատանին կամ երիտասարդը հանրային կեանքի մէջ իրենց դերը լաւագոյն կերպով կատարելու համար իրենց թափուն ուժերը փորձի պիտի դնեն այսպիսի միութիւններու մէջ, վճռելու, արտայայտուելու, ղեկավարելու ընդունակութիւնները հոն ստեղծման մը պիտի մարզուին: Որպէսզի յետագային ըլլան փորձ միտք մը, որմէ զուրկ են դժբախտաբար ներկայիս շատ շատեր:

Մեր ուղեւորութիւնը անով կը շեշտուի մանաւանդ, որ այս տղաքը, — Ապրիլեան եղեռնի մնացորդներ — գիտակցութիւնն ունին, մեր ազգային սրբութիւններուն եւ մանաւանդ արիւնլուայ եռագոյնին…

Այս գիտակցութիւնը արդէն ինքնին իմաստութիւն մըն է:

Սեղանիս վրայ ունիմ իրենց անդա—

ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ԿՏԱԿԻ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ.— Ինչպէս կը յիշեն ընթերցողները, Մ. Ռ. Նախկին Սաներու Միութիւնը հրապարակաւ 8 հարցումներ ուղղած էր Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան, երկու անգամ (1932 դեկտ. եւ 1933 յունիս 21):

Այս հարցումները եւ ուրիշ նիւթեր հրատարակուեցան «Յառաջ»ի մէջ: Ուրիշ թերթեր ալ, մասնաւորապէս Ամերիկայի «Պայքար»ը (ռամկավար) արծարծեցին այս խնդիրը:

Այս հարցին առթիւ, Միաբանութեան փոխարէն երկար պատասխան մը խմբագրած է ու մեզի ղրկած էր Մ. Ռ. Նախկին Աշակերտաց Միութիւնը, որ կը գտնուի Փարիզ: Կը հրատարակենք էական մասերը, միայն, քանի որ ամբողջութիւնը պիտի տպուի իրենց օրկանին՝ « Տեղեկատու »ի մէջ.—

Այս հարցումները մի առ մի վերլուծելէ եւ անոնց պատասխանելէ առաջ, հարկ կ՚ըլլայ ուղղել Միլանոյ Միութեան մէկ սխալը, եւ Ռափայէլի անունը եւ կտակը զատել Մուրատի կտակէն: Անգլիոյ դրամատան մը մէջ, Թրքաթի վերածուած ձեւով ի պահ դրուած հնչուն դրամը՝ ո՛չ թէ «Իրապէ՛կ»ին կարծածին պէս Մուրատեան կտակի մէկ քանորդն է (Յառաջ, 11 յունուար 1933), այլ կէս դարու չափ գործածուած չըլլալուն համար քանիցս անգամ կրկնապատկուած Ռափայէլի կտակին գումարը:

Այս Ռափայէլեան կտակէն ժամանակին մաս մը քաշուած է գնելու համար Ծենապիոյ պալատը (Վենետկոյ այժմու վարժարանը) եւ Ազոլոյի գիւղանոցութեան ծառայող կալուածը, երկուքն ալ Ռափայէլեան ստացուածքներ: Գալով Մուրատի կտակին, ան ամբողջովին յատկացուած է հողերու եւ շէնքերու գնման, ինչպէս տրամադրած է Բարերարը:

Այս փոքր բայց կարեւոր ճշդումը ընելէ յետոյ դառնանք պատասխանելու հարցումներուն:

1.— Ուղղուած յաւելուածական տեղեկութիւնները տեղոյ « Իրապէկ »ը (Յառաջ, 11 յունուար 1933), որ չթողուիր արդարացնել իր որդեգրած անունը, ակնարկելով 12 միլիոն լիրէթի պարտքին՝ կ՚ըսէ. « Այդ պարտքերը առնուած են տեղական դրամատուներէն, Cassa di Risparmioներէն, որոնց անունները ու պահանջուած գումարները, իրենց առ հարիւր սակերով մեր քովն են»:

Կը մոռնայ յիշելու սակայն թէ իրենց քով ունին նաեւ այս ցանկին յաւելից ուրիշ մը, շուրջ 26 միլիոն լիրէթ գնահատուած կալուածներուն մէկ ցանկը, որուն վրայ ամենապարզ ակնարկ մը նետելով պիտի տեսնէին թէ այդ պարտքով միասին է որ Մուրատեան ֆոնտը կ՚ունենայ իրենց յիշած արժէքով կալուածներ (24,000,000 լիր):

Ցոյց տրուիլ ուզուած կացութիւնը բոլորովին փոփոխող այս դիտողութենէն յետոյ դառնանք պարտքերուն որ, ներկայացուածին պէս 12 միլիոն չեն, այլ գրեթէ 1/3ով պակաս: Իրական եւ ճշգրիտ հաշուեցուցակ մը հանել կարենալու համար հարկ անհրաժեշտ է ի նկատի առնուլ նաեւ պահանջքը (actif), ինչ որ չէ եղած այս պարագային, եւ մենք պիտի ջանանք լրացնել այդ թերին:

Մուրատեան ֆոնտը, մանրամասնելը առայժմ աւելորդ եղող 3ուկէս միլիոն ապահով եւ երաշխաւորուած առնելիք ունի, որով պարտքին իրական քանակը կ՚իջնէ 8ուկէս միլիոն լիրէթի՝ հետեւեալ կերպով գոյացած.—

Վատիկանի միջամտութենէն, այսինքն 1916էն յետոյ գնում եւ կահաւորում Փարիզու Մուրատեան վարժարանին 2,000,000 լիրէթ, գնում, յաւելում եւ կահաւորում Միլանոյ վարժարանին 2,000,000 լիրէթ, գնում գրեթէ հարիւրին 20 հասութաբեր Պուրթարէշթի շէնքին 600,000 լիրէթ, Թօսք ափ Ծուրինոյի եւ Մօնսօլէյի հողերուն բարւոքումին համար, մեծաւ մասամբ կառավարութենէն պարտադրուած ծախսեր, նուազագոյն 2,000,000 լիրէթ, Ազոլոյի եւ Բասսանոյի հասութաբեր տներուն շինութեանց ծախսուած 500,000 լիրէթ, չորս տարիէ ի վեր Փարիզու վարժարանին բացը գոցելու համար ծախսուած 400,000 լիրէթ: Ընդհ. գումար 7,500,000 լիրէթ:

Մնացեալ մէկ միլիոնը, զոր չարժեր մանրամասնել՝ կ՚արդարանայ վճարուած տոկոսներով, անակնկալ ծախքերով, եւայլն, եւայլն:

2.— Ս. Ղազարու Միաբանութիւնը իր որոշ սահմանադրութիւնն ու ներքին կանոնագիրն ունի: Վանուց Տնօրէն (Առաջնկայից) ժողովը, որ սակայն չկայ թէ տեղեակ էր կացութեան, խնդիրը ձեռք առնելու վրայ էր՝ երբ տեղի ունեցաւ Հռոմի միջամտութիւնը: Այսուհանդերձ այս դժուար կացութեան դարման մը արդէն իսկ խորհուած եւ ի գործադրութեան դրուած է, յիշեալ պարտքին գրեթէ ամբողջութիւնը, 7 միլիոն լիրը, 25 տարուան մէջ՝ մայր գումար եւ տոկոսը ամբողջովին վճարող mutuoյի [illegible]ումով:

3.— Մխիթարեան Միաբանութեան Գերապատիւ Աբբահօր դէմ ամէն անիրաւ եւ անտեղի յարձակում մը կարելի չէր երեւակայել: Մուրատեան ֆոնտի մատակարարութեանը վրայ Վատիկանի միջամտութիւնը ո՞վ հրաւիրեց. կարելի՞ է արդեօք այսքան շուտով մոռնալ գէթ երէկուան դէպքը: Այդ դիմումը կատարող անձին (որ

(Շարունակելի)

ցայրներ, ինչպէս որ ամուսինս կ'ուակեց, ես ալ կը խոստանամ, մինչեւ կեանքիս վերջը խոստումս յարգել։ Ամուսնոյս եռամսեայ կ'ուղարկեմ 15 ֆր. եւ կը խնդրեմ, որ ինծի իմացնէք թէ ուրիշ պարտք մը ունի՞մ, պատրաստ եմ վճարելու։ Նաեւ կը խոստանամ մինչեւ կեանքիս վերջը ամսավճարները վճարել։ Նոյնը գրած եմ կոմիտէին։

Յարգանքներով՝
Սգաւոր Քոյրը՝
Եղիսաբեթ Այանեան

Կը կարդացուի նոյնպէս կոմիտէին ուղղուած նամակը, գրեթէ նոյն բովանդակութեամբ։

Խոր յուզման մէջ կը վերջանայ նամակներու ընթերցումը։ Բոլորս տրտում կը սպասենք, մինչ ընկ. Սասունի անգամ մը եւս կարդալ վերջ նամակները յուզումով կը բացատրէ անոնց ոգին եւ կը յորդորէ չմոռնալ ընկերոջ կտակը եւ դժբախտ այրին ու զաւակները։ Նամակը մեզ շատ կը տխրեցնէ, բայց միեւնոյն ժամանակ, սիրտ եւ կորով կը ներշնչէ մեզ՝ բոլորս կ'ուխտենք, որ մեր դրօշակը երբեք վար չպիտի դնենք, մինչեւ որ իրականանայ մեր եւ մեր անմոռանալի Գօգասին իղձը։

Յաջորդ առտու, կիրակի (յուլիս 23ին) կատարեցինք յարգանքի այց մը դէպի ընկերոջ գերեզմանը։ Լուր տրուած էր նաեւ Լիոնի կոմիտէին, եւ խումբ մը ընկերներ, եկած էին մեր ներկայացուցչին հետ։ Բոլորս հաւաքուած որոշեալ տեղը, մօտ յիսուն մը ընկերներ եւ ողբացեալ ընկերոջ ազգականներ, թարմ ծաղկեփունջերով կը բարձրանանք, մօտ 400 մեթր վրայ գտնուող բլուր մը, գերեզմանատան գրեթէ վերջաւորութեան, ուր օտար ցուրտ հողին տակ յաւիտենական քունով կը քնանայ մեր սիրելի Գօգասը։ Մեզ հետ են նաեւ իր այրին ու անչափահաս որբուկները։ Հազիւ հասած գերեզմանին՝ դժբախտ այրին նուաղած կ'իյնայ ... Բոլորս լուռ կը խոնարհինք եւ ընկ. Սասունի խօսք առնելով կ'ըսէ.

— «Հ. Յ. Դ.ը աւելի քան չորս տասնեակ տարիներու ընթացքին տըւած է քառասնեակ մը հազար զոհեր, ամենք հայրենիքին համար կռուելով մեռած, ամենք, ինչպէս մեր սիրելի Գօգասը, առանց այդ օրը տեսնելու յաւիտենական փակած են իրենց աչքերը օտար երկնքի տակ, հեռու իրենց սիրելի հայրենիքէն։ Անոնք բոլորն ալ մէկ ուխտ ըրած էին, կռուիլ ու մեռնիլ հայրենիքի ազատութեան համար։ Իրենց հայրենիքին համար մեռնիլ ուխտողները բոլորն ալ անմահ են, ըլլան հայրենիքին համար կռուած կամ մեռած այսպէս օտար ցուրտ հողին տակ։ Ձեզ կը թելադրեմ, սիրելի ընկերներ եւ հայրենակիցներ, երբ գայ ժամանակը, ու մենք դէպի մեր սիրելի հայրենիքը, սիրելի Գօգասին ոսկորներէն կտոր մը միասին տանինք մեր հայրենիքին ծոցին մէջ թաղելու համար»։

Յետոյ նկարիչ հայրենակցի մը կողմէ կը նկարուինք ընկերոջ գերեզմանին վրայ, ու կը բաժնուինք թանկագին յիշատակը աւելի խորացնելով մեր սրտերուն մէջ։

Ն. Կալէ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Նորութիւններ

Երեւան հասաւ Էրմիտաժի (Լենինկրատի թանգարանին) արեւելագիտական բաժնի վարիչ փրոֆ. Օրբելին, որ հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրաւ.—

«Հայաստան գալուս նպատակն է կարգի դնել Էրմիտաժի եւ Հայաստանի գիտական հաստատութիւններուն, մասնաւորապէս Մշակոյթի եւ Պատմութեան կաճառին փոխադարձ օգնութեան խնդիրը, ինչպէս նաեւ Դուինի եւ Ալագեազի ստորոտը գտնուած Ամբերդ ամրոցի պեղումները միասին կատարելու կարելիութիւնները։ Անկախ հնութիւններու նախնական պեղումները կատարուած են չորս տարի առաջ Էրմիտաժի արշաւախումբին կողմէ, ղեկավարութեանս տակ։ Մասնաւորապէս պիտի աշխատիմ պարզել թէ ո՞րքան կարելի է Էրմիտաժի եւ Հայաստանի Մշակոյթի Պատմութեան կաճառին հետ միասնաբար հրատարակել Դիւան արձանագրութեանց Հայոց բազմահատոր հաւաքական աշխատութիւնը։ Պիտի աշխատիմ նոյնպէս համաձայնեցնել Էրմիտաժի արտադրական ծրագիրները Հայաստանի Մշակոյթի Պատմութեան կաճառին արտադրական ծրագիրներուն հետ՝ ուսումնասիրելու համար հայկական յուշարձանները։ Զուգընթացաբար, Էրմիտաժը կանոնաւոր եղանակով մը Հայաստանի Մշակոյթի Պատմութեան կաճառին պիտի ծանօթացնէ Հայաստանի հարեւան երկիրներու մշակոյթը ուսումնասիրելու համար կատարուած աշխատանքի արդիւնքները»։

Փրոֆ. Օրբելին ի վերջոյ յայտնեց նաեւ թէ 1934ին Էրմիտաժը պիտի կազմակերպէ խոշոր արշաւախումբ մը ուսումնասիրելու համար Հայաստանի հնութիւններն ու յուշարձանները։

ԵՐԵՒԱՆԻ ՕԴԱԿԱՅԱՆԸ

Յուլիս 18ին կատարուեցաւ Երեւանի օդակայանին բացումը։ Այս առթիւ տեղի ունեցան մարզական խաղեր, պարեր, ճառեր։

Նախընթաց օր Թիֆլիզէն Երեւան անցաւ փորձի համար օդանաւ մը։ Նոյն օդանաւով Երեւան հասան օդային հաղորդակցութեան Անդրկովկասեան վարչութեան անդամները, փոխ-վարիչ ճարտարագէտ Նիկողոսեան, որոնք աչքէ անցուցին Երեւանի եւ Լենինականի օդակայաններու շինարարական աշխատանքները։

Յուլիս 18ին ալ Թիֆլիզէն Երեւան հասան երկու օդանաւեր եւ պտոյտներ կատարեցին մայրաքաղաքին վրայ։

Բացման հանդէսին ներկայ էին Անդրկովկասի կառավարութեան անդամները։

Երեւան — Լենինական — Թիֆլիզ օդային հաղորդակցութեան գիծը կանոնաւորաբար պիտի բանի այսուհետեւ եւ ամէն օր մարդատար, փոստատար եւ բեռնատար օդանաւեր պիտի գան ու երթան այդ գծով։ Անդրկովկասի կառավարութիւնը երկու օդանաւ յատկացուցած է այդ գծին։

Երեւանի մէջ, հանդէսին առթիւ, կառավարութիւնը հրահանգ տուաւ բոլոր ինքնաշարժերուն ու կառքերուն՝ ժողովուրդը փոխադրել օդակայան։ Նոյնպէս մասնաւոր շոգեկառքեր ժողովուրդին տրամադրութեան տակ դրուեցան, դիւրացնելու համար փոխադրութիւնը։ Կարմիր Խաչը եւ Սնունդի մատակարարման վարչութիւնը մասնաւոր սպասարկութեան կարգադրութիւններ ըրած էին այս առթիւ։ Օդակայանին վրայ, բացուած էր նաեւ կազի դէմ պաշտպանութեան ցուցահանդէս։

⁂ Լենինականի օդակայանին բացումը եւս կատարուեցաւ նոյն օրը։

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՌՔԻ ՆՈՐ ԳԻԾԵՐ

Խորհ. Հայաստան (14 յուլիս) կը գրէ.—

«Արարատ» ընկերութիւնը, Պահածոյի, Բամպակազտիչ, Ծխախոտի, Մետաքսի գործարանները կը պահանջեն, որ իրենց ապրանքները հասցուին, անընդհատ եւ ժամանակին մասնաւորապէս Վաղարշապատի, Աշտարակի եւ Ղամարլուի շրջաններէն։

Ոռոգման աշխատանքները յառաջ տարուելով, մշակելի հողերու տարածութիւնը ծրագրուած է հասցնել մինչեւ 70 հազար հեկտար, որուն 18 հազար հեկտարը պիտի յատկացուի բամպակամշակութեան, 8 հազար հեկտարը՝ պտղամշակութեան, 10 հազար հեկտարը՝ այգեգործութեան։

Այնպէս որ Երեւան—Վաղարշապատ, Երեւան — Աշտարակ, Երեւան — Ղամարլու խճուղին չի կրնար գոհացնել բեռներու փոխադրութեան աճող պահանջները։ Անկից զատ, ուղեւորներու մեծ հոսանք մը կայ այդ վայրերէն դէպի Երեւան։

Այս ամէնը նկատի առնելով, Երեւանի քաղաքային խորհուրդը կը խորհի ելեկտրաքարշներով մայրաքաղաքին կապել յիշեալ շրջանները։ Քաղաքային խորհուրդին յանձնարարութեամբ, փրոֆ. Քոչարեան եւ ճարտարագէտ Սարգսեան մշակած են նոր գիծերու նախագիծ մը, որուն համաձայն՝ առաջին անգամ պիտի հիմնուի Երեւան — Վաղարշապատ գիծը (20 քիլոմեթր), Երեւան — Աշտարակ (20 քիլոմեթր)։ Յետոյ պիտի հիմնուի Երեւան — Վաղարշապատ — Աշտարակ օղակը, Աշտարակը միացնելով Վաղարշապատի (18 քիլոմեթր)։ Աւելի վերջ պիտի հիմնուի Երեւան — Ղամարլու գիծը (35 քիլոմեթր)։

Կը յուսացուի որ Երեւան — Վաղարշապատ — Աշտարակ գիծերու շինութեան ձեռնարկուի 1934ին, այն հաշւով որ 1936ին պատրաստ ըլլան ճամբաները։ Շինութեանց համար կը նախատեսուին հետեւեալ ծախքերը,— Երեւան — Վաղարշապատ գծին համար 7,500 հազար րուբլի, Վաղարշապատ-Աշտարակ գծին համար՝ 5,175 հազար րուբլի, Երեւան — Ղամարլու գծին համար՝ 11 միլիոն 375 հազար րուբլի։ Ընդամէնը 31 միլիոն 500 հազար րուբլի։

⁂ Որոշուած է Երեւանի ելեկտրաքարշերու գիծը հասցնել մինչեւ ձգախէժի գործարանին համար կառուցուելիք բանւորական աւանին վայրը, որպէսզի գալ տարի գիծը աւանէն տարուի մինչեւ ձգախէժին գործարանը։ Նոր գծին երկարութիւնը պիտի ըլլայ 3 քիլոմէթր։ Շինութեան բոլոր նիւթերը պատրաստ են, այնպէս որ աշխատանքը կը սկսի շուտով։ Այս գծով քաղաքը եւ համալսարանի թաղամասը կը կապուին ձգախէժի գործարանին բանւորական արուարձանին։

⁂ Ձգախէժի գործարանին շինութեան պատճառով, անհրաժեշտ կը դառնայ հայթայթել նոր վակոններ։ Ներկայիս կը բանին 5 կառաշարժ վակոններ, կը պատրաստուին նաեւ 3 նոր կառաքարշ վակոններ ալ։ Անկից զատ Մոսկուայէն ապսպրուած են 11 կառաքարշ վակոններ, այնպէս որ այս տարուան վերջերը Երեւանի կառաքարշ վակոններուն թիւը կը հասնի 19ի կցորդ վակոններու թիւը 8ի։

ՍԱՍՏԻԿ ՏԱՔ Է

Սաստիկ տաք է նաեւ Երեւանի մէջ, ուր յուլիս 14ին ջերմաչափը ցոյց կուտար շուքի մէջ 36,2, յուլիս 9ին՝ 36։ Նոյն օրը (ցերեկին) Իջեւանի մէջ 24, Մեղրիի մէջ՝ 29, Լենինականի մէջ՝ 27, Ղուրդուղուլուի մէջ՝ 31, Ղարաքիլիսայի մէջ՝ 22, Սիսիանի մէջ՝ 23, Ելենովկայի մէջ՝ 22, Ալիքուչակի մէջ՝ 26։

Ի ՓԱՌՍ ԼԵՆԻՆԻ

Լենինի մահուան 10րդ տարեդարձին օրը, 21 յունուար 1934ին, Հայաստանի նկարիչներու Միութիւնը եւ գեղարուեստական թանգարանը ցուցահանդէս մը պիտի տան, ներկայացնելով նկարչութեան եւ քանդակագործութեան նուաճումները։ Պիտի ցուցադրուին Հայաստանի նկարիչներու գործերը Լենինի կեանքին նուիրուած։ Ցուցահանդէսին պիտի մասնակցին Թիֆլիսի եւ Անդրկովկասի նկարիչները։

ԼԱՏԻՆԱԿԱՆ ԱՅԲՈՒԲԵՆԻ ԿՈՄԻՏԷ

Հայաստանի խորհրդարանին (կենտգործկոմ) հրահանգով կազմըւեցաւ լատինական այբուբենի նոր կոմիտէ մը, որ «պիտի ղեկավարէ լատինացման ենթարկուած այբուբեններու հետ կապուած աշխատանքները»։ Այս կոմիտէին նախագահ նշանակուած է Ռուբէն Դաշտոյեան, փոխ նախագահ՝ Սանթրոսեան։

„ԳՈՐԳԵՐԸ ԼՈՒԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ"

Գորգագործ վարպետ Մզոեսեան հնարեց քիմիական եղանակով գորգերը լուալու մեքենայ մը։

Մինչեւ հիմա գորգերը կ'արտածուէին առանց լուալու։ Մզոեսեանի գիւտով գորգերը այսուհետեւ պիտի լուացուին եւ այնպէս պիտի արտածուին, ինչ որ տարեկան մինչեւ կէս միլիոն րուբլի խնայողութիւն մը կ'ենթադրէ։

Արտաքին առեւտուրի գործավարութիւնը գնահատած է այս մեքենան որով գորգերու լուացումը համապատասխան կը գտնէ արտասահմանի պահանջներուն։

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ ՊԱՀԱՆՋԻ ՄԸ ԱՌՋԵՒ

Քալիֆորնիոյ «Ասպարէզ»ը կը շեշտէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (14 յուլիս).

— «Անցնող քանի մը սերունդները հնարաւոր չափով լեցուն պահեցին խրամները, պայքարեցան իրենց հակցած եղանակով եւ սպառեցին իրենք զիրենք։ Այժմ անոնց մնացորդները աստիճանաբար կ'անհետանան, կամ ուժասպառած՝ պայքարի կրկէսը կը թողուն։

Նոր հոսանք մը պիտի գայ այս պարապը լեցնելու. այս հոսանքը պիտի գայ նորահաս երիտասարդութենէն։

Դժբախտաբար նոր հասնող երիտասարդութենէն ցանցառ թիւ մը միայն անցած է հին պատնէշին ետեւ։ Մընացեալ հսկայ մեծամասնութիւնը կը մնայ անկազմակերպ։

Այս կացութեան պատճառները բազմաթիւ են, արդարացի կամ անարդար։ Իրողութիւնը այն է, որ գաղութներու մէջ հասակ նետած երիտասարդութիւնը իր մտածելակերպով ու գործելու եղանակով կը տարբերի նախորդներէն։ Որբերու սերունդն է որ տակաւին պզտիկ կապ մը կը պահէ նախորդ սերունդին հետ։

Դատելով երեւոյթներէն, նոր սերունդի ճնշող մեծամասնութեան մօտ գործելու տենչն ու բարեացակամութիւնը չէ որ կը պակսի, այլ միայն յաւագոյն կազմակերպութիւնը։

Նախորդ սերունդներու գործելակերպն ու կազմակերպական եղանակը հաճելի չեն թուիր նորերուն։ Այդ պարագային համահայկական երիտասարդական կազմակերպութեան մը հարցը ինքնաբերաբար կը դրուի սեղանին վրայ՝ անկախ գոյութիւն ունեցող քաղաքական կազմակերպութիւններէն։

Ամերիկահայ թէ այլ գաղութներու մէջ, ինքնաբերաբար ծնունդ կ'առնեն զանազան անուններով երիտասարդական կազմակերպութիւններ, որոնք իրարու հետ կապ չունին բնաւ եւ իրենց ճիգերը դատապարտուած պիտի ըլլան ամլութեան։

Հայ երիտասարդութիւնը պէտք է ստեղծէ համահայկական մեծ կազմակերպութիւն մը, իր ուսերուն վրայ վերցնելու համար այն ժառանգութիւնը — հայ ազատամարտի պայքարը, — որ իրենց կը թողու նախորդ սերունդը։

Մեր թշնամին — Թուրքը, արդէն ձեռնարկած է նման կազմակերպութիւն մը երեւան բերելու, Խալք էվլեներու հովանաւորութեան տակ, այն մտքով որ նորահաս սերունդը հեռահետէ անցնի դատարկուած դիրքերը։ Եթէ հայ նորահաս սերունդը չփութայ ստեղծելու նոյնպիսի ընդհանուր կազմակերպութիւն մը, անտարակոյս պիտի քանդուին մեր պայքարի պատնէշները, ուր թշնամին պիտի գայ իր դրօշը անկելու յաղթականօրէն։

Ստեղծուած երիտասարդական կազմակերպութիւններուն մէջ իրենց ծաւալով եւ ընդհանրացած կազմակերպութեամբ, առաջին գծին վրայ կուգան Չափահաս Որբերու Միութիւնը, (Ֆրանսա, Եգիպտոս, Յունաստան, Սուրիա, եւն.), եւ Հայորդիքը, Ամերիկայի մէջ։ Այս երկու կազմակերպութիւնները, փոխադարձ համաձայնութեամբ, իրարու կորիզ հանդիսանալով, կրնան նախաձեռնութիւնն առանձնել կազմակերպելու համահայկական երիտասարդական մեծ կազմակերպութիւն մը, որուն մասնակցի հայկական բոլոր գաղութներու ամբողջ երիտասարդութիւնը։

Այսպիսի կազմակերպութիւն մը ինչ անուն ալ կրէ, անոր մէջ պիտի խօսի «Վահագնեան» ոգին, տենչն ու սլացքը»։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Զարանճազցիներու Երիտ. միութիւնը

— :-: —

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Զարանճազի պատանեկան Միութիւնը կազմուած 1927ին, ունեցած է որոշ գործունէութիւն, լուռ եւ յարատեւ։ Հայրենակցական կեանքին մէջ տարած է գնահատելի աշխատանք եւ արժանացած մեր պատգամաւորական ժողովներու քաջալերութեան։ Գ. պատգ. ժողովէն սկսեալ ունեցած է իրաւասու ձայն, հաւասար մասնաճիւղերու։

Իսկ հայրենակցական շրջանակէ դուրս օժանդակած է նիւթապէս բարոյապէս ազգային բոլոր ձեռնարկներու։ Ունի ճոխ գրադարան մը, ինչպէս նաեւ իր մարզական խումբը։ Վեց տարուան փորձառութեան վրայ հիմնուած է եւ կարգ մը առաւելութիւններ նկատի ունենալով, որոշեցինք պատանեկան միութիւնը վերածել Երիտասարդաց Միութեան եւ նոր ծրագիր — կանոնագիրը յանձնեցինք Ե. պատգ. ժողովի, որ վաւերացուց։

Հաղորդելով այս պարագան, կը հրաւիրենք մեր բոլոր հայրենակից երիտասարդները միանալ մեզի, որպէսզի միասնաբար աշխատինք օգտակար դառնալ մեր բազմաչարչար ազգին որուն մէկ մասնիկն ենք նաեւ մենք Զարանճազցիներս։ Յառաջիկայ ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ, 3 օգոստոս հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 8ին 37 Bld. Dugommier Պաո տը Կլօպի սրահին մէջ։

Վարչութիւն

Դաշտահանդէս

— :-: —

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, 26 յուլիս (Յառաջ).— Մենք ալ, յուլիս 23ին տօնեցինք Խանասորի արշաւանքի 36րդ տարեդարձը Banlieux օդասուն բարձունքին վրայ, շքեղ ծառաստաններուն մէջ։ Հասարակութիւնը առտուն կանուխէն ուտելիքներով եկած եւ տեղ գրաւած էր։ Իւրաքանչիւր ընտանիք ծառի մը շուքին տակ, նահապետական սեղան, կերուխում, կարմիր գինիի գաւաթները իրար բախելով «կենացներ» կ'առաջարկէր, մանաւանդ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կենացը։ Անդին, նուագական ու պանծալի երգերին հովանիին տակ կամաւոր նուագածուներու խմբակ մը՝ Գ. Գ. Գարեգին Իշխանեան եւ Օհանիկ՝ շրջապատուած քանի մը երիտասարդներէ, ջութակի եւ ուտի վրայ յուզիչ եղանակներով զովքը կը հիւսէին օրուան հերոսամարտին։ Որոշեալ ժամուն նախագահ ընկ. Լ. Գայլնոյրեան հանդէսը բացուած յայտարարեց «Կարկուտ տեղաց» խմբերգով որ երգուեցաւ միասնաբար։ Ընկերը իր բացման խօսքով ամփոփ պատմականը ըրաւ արշաւանքին։ Յաջող արտասանութիւններ ըրին ընկ. Կ. Յակոբեան եւ Վ. Մուրատեան։ Իսկ նուագախումբը մէջ ընդ մէջ կը թնդացնէր հանդիսավայրը ուր եկած էին նաեւ հանդիպակաց շէնքերու մէկ բնակող Ֆրանսացիներ, որոնք հիացմունքով կը հետեւէին մեր կարգապահական շարժումներուն։ Օրուան բանախօս ընկ. Մուրատ ակարութեան պատճառաւ, ընկ. Սարգիս Փիլիկեան բացատրեց թէ ի՞նչ է Խանասորի արշաւանքը, ի՞նչ արդիւնք ունեցաւ եւ ի՞նչու կը տօնենք։ Այս գեղեցիկ բանախօսութիւնը՝ վայրկեան մը մեզ փոխադրեց մեր հայրենի երկիրը։ Ամէն բան հայացած կը տեսնէինք մեր շուրջը, մանաւանդ տարագիր եռագոյնի ծփծփումը յուզիչ յիշատակներ կ'արթնցնէր մեր մէջ։ Հանդէսը վերջացաւ ընկ. Ձեքեանի քրքջալից մէկ Փանթէզիով։ Սակայն ժողովուրդը անդադար կ'երգէր, թնդացնելով անտառը։ Խանդավառութեան մղումով, կրկին կը բոլորուինք սեղաններու շուրջ, բաժակաճառեր, երգեր, պար, տաք ու մտերմիկ մթնոլորտ մինչեւ ուշ առեն։ Ժամը իննին ակամայ կը բաժնուինք դաշտէն, քաղցր յիշատակներու մէջ թաղուած։

Հարգանցի

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (12)

«ՏԱՆԸ ՄԷԿ ՀԱՏԻԿ ՃՐԱԳՆ ԷՐ»...

—·—

Հարս թէ կեսուր, ծեր թէ երիտասարդ, մանուկ թէ պատանի, հոն, գիւղին երկար ու հարթ տանիքներուն վրայ կ'ըլլային։ Մէկ կողմ հաւաքուած պառաւ կիները, իրենց շատ սիրած «զաւն ու զրոյց» կ'ընէին։ Միւս կողմ, աղամարդիկ, զուարթ ու ժպտուն, օրուան չարն ու բարին կը հաղորդէին իրարու, դեռ միւս կողմը, պատանիներ ու չափահասներ, խումբ խումբ, զանազան խաղեր կը խաղային, «Գիր տանուկ», «Ձինկ լալլակ», «Աիփխ», «Գճկէ թաուկ», «Կեռ» եւն. եւայլն.

Այս խաղի եւ խօսուածքի խժալուր ժխորը կը տեւէր, մինչեւ որ, գիւղին ամենատարեցը — ռէքարարը — «հէյվհարն» ինչ որ քուն ունենալու նշան էր։ Այն առեն, գիւղի նահապետը, ոտքի կը կանգնէր.

— Հայտէ տղաներս, գցէք պառկեցէք, վաղը կանուխ պիտի ելլէք, անուշ քուն, բարի գիշեր — ըսելով կը բռնէր տանը ճամբան։ Տղամարդիկ կը հետեւէին ծերունիին ու կիներ, չափահասներ ու պատանիները այս վերջիններուն։ Տասը վայրկեան վերջ, գիւղացիները, կարգապահ զինուորներու պէս ամէն ոք իր տանը կ'ըլլար։

Ճիշդ այդ միջոցին, երազանցումի այդ խառնակ վիճակէն օգտուելով, երկու ստուերներ, գաղտնաբար, մութին մէջէն դողդոջ քայլերով կը սողային, կ'անցնէին Երանոսենց տանիքէն դէպի ձիթհանքին տանիքը։ Ու կը կորսուէին այն անկիւնադարձը որ գիւղին տանիքներուն եւեր կ'իյնայ ու միշտ ամայի էր։

Այնքան ճարպիկութեամբ տեղի կ'ունենար այս անցքը, որ, տարիներ տեւած էր եւ ոչ ոքի ուշադրութիւնը գրաւած էր, մինչեւ որ, օր մը, պատահաբար, գիւղին բնակիչներէն երկու հոգի — ընքապապենց Նազարը ու Աւիրենց Մարգարը — վրայ էին եկած, տեսած էին ու ճանչցած էին Գալլէն ու Սիրանը, ու անկից վերջ գիւղին մէջ «ձանձնուած» էր։

Գալլէն եւ Սիրանը իրենք ալ իմացած էին որ, երկու ստուերներ իրենց մօտէն անցան ու զարմանալիօրէն քրքջացին։ Նախ վախցան, քանի մը օր իրարմէ հեռու կեցած էին, բայց երբ տեսած էին որ իրենց մասին բան չի խօսուիր, շարունակած էին սովորական կեանքը։

Երկուքն ալ դարձեր էին «անամօթ» սիրողներ, կարծես թէ մոռցեր էին որ, իրենց եւեր գիւղը կայ ... չար ու նախանձ աչքեր կան։ Մոռցած էին թէ չկար գաղտնիք մը որ չյայտնուէր։ Ու վերջապէս մոռցած էին որ գիւղին մէջ այդպէս բացայայտօրէն սիրելն ու սիրուիլը այնքան ալ օրինաւոր բան չէր ... Ու ասոր համար էր զուցէ որ, Գալլէն, Սիրանին խօսի պատուիրած էր տանը մէջ, աղբիւրին ճամբան կամ պարտէզը, ոչ մէկ մտերմիկ խօսք եւ ոչ մէկ ձեւ կամ շարժում ընել։

Եւ յոյզերով ու յոյսերով, երազներով ու պատրանքներով այս կեանքը, տեւեց մինչեւ այն օրը, որ Գալլէն օր մը հօտաղ ըլլալէ վերջ հիւանդ ինկաւ ...

Գալլէին հիւանդութիւնը երկար չտեւեց, բայց ... Այդ մէկ քանի օրուան հիւանդութիւնը դուռ բացաւ այն ենթադրութիւններու եւ անակնկալներու երկու սիրողներուն միջեւ։ Ան հիւանդացած ու հիւանդութենէն վերջ՝ բոլորովին փոխուած էր։ Ի՞նչ էր պատճառը։ Սիրանին համար մութ գաղտնիք էր։

Սիրանը չէր գիտեր որ, Գալլէն Տէր հօրը գացած էր եւ թէ անախորժ բաներ մը պատահած էին։ Չէր գիտեր նոյն իսկ, թէ, ինչո՞ւ Գալլէն յանկարծ անկողին ինկած էր։ Եթէ գիտնա՞ր ... անշուշտ բաժնեկից պիտի ըլլար անոր հոգեկան խռովքին ... Բայց Սիրանը ոչինչ գիտէր։ Եւ ցաւն հոն էր որ ան իրմէ գաղտնիք կը պահէր։ Գիտէր միայն որ, Գալլէն Տէր հայրէն դաս պիտի առնէր, գիր պիտի սորվէր։ Այդ պարագան, իրեն համար աւելի ուրախալի էր։ Խեղճ աղջիկը, ի՜նչ չարչարանքներ քաշած էր մինչեւ որ կրցեր էր անոր Ա. Բ. Գ. ու քիչ մըն ալ կարդալ սորվեցնել եւ պարզ նամակ մը գրելու աստիճանին հասցնել։

Սիրանը, նոյն իսկ, ուրախացած էր որ, Գալլէն, գրել կարդալ պիտի սորվի, ու իր գրած նամակներուն բովանդակութիւնը լրովին պիտի հասկնայ։ Պիտի գիտնայ թէ, ի՞նչ կը նշանակէ «դիւթական», «հոգիս արեւ», «սիրոյս անմահ երիվարը»։

Խեղճ աղջիկը քաղաքին վերադարձին, շատ անուշ բաներ պատմած էր անոր, գիրք կարդալով կամ սորվելով իր վարժուհիէն, ու, խօսելով, խրատելով, այն համոզման բերած էր թէ մարդուս համար, անհրաժեշտ է գրել կարդալ սորվիլ։

Իսկ այսօ՞ր ... ինչո՞ւ փոխուած, պաղած էր Գալլէն։

Երբեմն, կը փորձէր հեռու կենալ այլեւս Գալլէէն, անցեալը իր սիրով ու խանդովը թաղել, կորսնցնել, հոգ չէ թէ, ծանր կորուստով մը։ Այո՛, թաղել քանի դեռ ուշ չէր քանի դեռ գիւղացիները զինքը «բերնի ծամոց» չէին ըրած։ Գալլէին կորուստը Սիրանին համար մահացու էր, եւ աննախընթաց վիշտ, բայց պէտք էր որ ընէր։ Հպարտ աղջիկ էր Սիրանը. ու իր հպարտութեանը առջեւ երբեք տըկարութիւնը չպիտի ունենար գերի դառնալ մէկու մը, որ զինք չի սիրեր։ Գալլէն այժմ զինքը, անդէտ մաշած հագուստի մը պէս մէկ կողմ նետած էր։ Այդպէս կը ցուցնէր Գալլէին այդ լռութիւնը։

Բայց, այս դառն, միտքերը կը տեւէին այնքան որքան Գալլէին բացակայութիւնը գիւղէն կամ տունէն։

Աղբիւրին ճամբան, կամ իրենց գըրան առջեւ, ցուիքին վրայ, անոր մէկ հայեացքը, պարզ, չոր ու ցամաք մըպիտը, աչքին տակէն «պուզ»ի բարեւը, բաւական կ'ըլլար որ, Սիրանը կարճ ժամանակի մը համար մոռնար իր սեւ մտածումները։ Ո՛չ, ո՛չ ... ան դեռ կը սիրէ տակաւին, կը սիրէ երէկուան պէս, բայց իր հոգիին մէջ բան մը փոխուած է, սեւ մուր մը քսուած է։ Պէտք է հասկնալ եւ ապա վճիռ տալ. Գալլէն «նամարդ» տղայ չէ ...

Ու քիչ վերջ, փոքր պատճառ մը, պարզ խօսք մը կամ ոչինչ միջադէպ մը, նորէն առիթ կուտար Սիրանին, որ կրկին իյնար մտածումներու սեւ ծովը։ Միջո՞ց մը, Գալլէ, միջոց մը — կը մրմնջար յաճախ ինքն իրեն — յանուն մեր անցեալին, միջոց մը ազատելու այս հալ ու մաշ կրակէն։ Գիտեմ, գիտեմ որ ծանր է կացութիւնը, ճնշիչ ու ահաւոր։

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՁԷ

(Շարունակելի)

պէի, Սլիվէնի, Սթարա Զակորայի եւ Եամպոլի մէջ: Կարմիր դրօշներ բռնուեցան դպրոցներու մէջ:

Իհթիմանի ճեմարանին մէջ համայնավարական բջիջ մը երեւան հանուած ըլլալով, քննութիւն կատարուեցաւ եւ հաստատուեցաւ թէ գլխաւոր կազմակերպիչն է նախկին տնօրէնը, որ այժմ իբրեւ հաշուակալ կ'աշխատի Փէրնիքի մէջ: Արդէն ձերբակալուած է: Այս առթիւ երեւան ելաւ որ հոն ալ բջիջ մը կազմած է, քանի մը օրուան ընթացքին: Նոյն մարդն է որ բջիջ մը հաստատած է նաեւ Սթանիմաքայի մէջ:

Հիթլէր կը փառաբանէ ուժը

ՎԻԹԽԱՐԻ ՄԱՐԶԱՀԱՆԴԷՍ ՄԸ

Կիրակի օր վիթխարի մարզահանդէս մը տեղի ունեցաւ Շթութկարտի մէջ: 42,000 այրեր եւ 17,000 կիներ 4000 դրօշակներով անցք մը կատարեցին վարչապետին, պրոպականտի նախարարին եւ ուրիշ պաշտօնատարներու առջեւ: Անցքը տեւեց երկու ժամ: Մարզահանդէսը սկսած էր շաբաթ օր, զանազան խաղերով եւ ջահագնացութիւններով: Թափօրը տեղի ունեցաւ երեք շարքերով, որ կը քալէին միաժամանակ: Գլուխը կը գտնուէին արտասահմանի գերման մարզական ընկերակցութիւնները: Գերմանական բոլոր գաւառները ներկայացուցիչներ ունէին տեղական տարազներով:

Գ. Հիթլէր ճառ մը խօսեցաւ 150,000 ունկնդիրներու առջեւ, փառաբանելով Լուտվիկ Եանը, որ հիմնադիրն եղաւ Գերմանիոյ մարզական ընկերութեանց: Յետոյ չեշտեց թէ՝ ազատական դարաշրջանը, իր ոգիովթեամբ եւ թերակրթութեամբ այլասերած մարդկութիւն մը ստեղծելու վրայ էր: Գերագնահատելով կարծեցեալ գիտելիքներ, արհամարհանք մը յառաջ եկած էր ֆիզիքական աշխատանքին դէմ: Եւ բացագանչեց.

— Ցկար, թուլակազմ փիլիսոփաներ չեն որ կը պաշտպանեն կեանքը, այլ ուժեղ մարդիկ: Մտացի բայց անարի եւ անուժ ազգերը միշտ երկրորդական գծի վրայ կը նետուին զօրաւոր ցեղերու կողմէ: Մեզի համար արժէք ունին ոչ միայն գիտելիքները, այլեւ ուժը:

ՈՉ - ԹՈՒՐՔ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆՆԵՐՆ ԱԼ ՊԵՏԱԿԱՆ ՔՆՆՈՒԹԵԱՆ ԵՆԹԱԿԱՅ

Թուրքիոյ կրթական գործավարութեան կարգադրութեամբ, ասկէ վերջ օտար եւ փոքրամասնութեանց վարժարաններու նախակրթարանի ու միջնակարգ դպրոցներու ընթացաւարտներն ալ պարտաւոր են քննութիւն տալ պետական վարժարաններու մէջ:

Այս տարուան ընթացաւարտներու վկայականներուն ետին սկսած է դրոշմուիլ արձանագրութիւն մը, ուր կ'ըսուի թէ վկայականներու տէրերը իրաւունք ունին պետական դպրոցներու մէջ քննութիւն տալու:

Կրթական գործավարութեան այս նոր կարգադրութեան վրայ, վարժարաններու տնօրէնները ստիպուած են կատարել հարկ եղած բարեփոխումը, որպէսզի իրենց ընթացաւարտները կարենան յաջողութեամբ քննութիւն տալ:

610 անբեղի կայաններ կ'օգնեն

ՆԱԽԱԳԱՀ ՐՈՒԶՎԷԼԹԻ ՊԱՅՔԱՐԻՆ

Մ. Նահանգներու անթելի բոլոր կայանները, 610 հատ, կառավարութեան տրամադրութեան տակ դրուեցան, ուժ տալու համար ազգային վերակազմութեան պայքարին: Մօտերս այս կայանները պիտի տարածեն շարք մը ճառեր, որոնց մէջ պիտի չեշտուի թէ նախագահ Րուզվէլթի ծրագիրը փրկութեան միակ ճամբան է երկրին համար:

Միւս կողմէ, Նիւ Եորքի գլխաւոր դրամատուններէն 11ը խոստացան ուժ տալ նախագահական ծրագրին:

⁂ Պաշարման վիճակ հրատարակուեցաւ Փէնսիլվանիոյ մէջ, 16,000 հանքագործներ գործադուլ հռչակած ըլլալով: Պատասխանատու կը համարուին գործատէրերը, որոնք փորձած են խեղաթիւրել ազգային վերակազմութեան ծրագրին ոգին եւ տառը: Կառավարիչը նպաստ բաժնեց 8400 ընտանիքներու:

Նիւ Եորքի կաթիլատնտեսութեան 35 ներկայացուցիչներ ժողով գումարելով, որոշեցին գործադուլ հռչակել այսօր, երեքշաբթի, ամբողջ Նիւ Եորքի նահանգին մէջ: Կը կարծուի թէ 50,000 արտադրիչներ պիտի միանան շարժումին:

⁂ Կառավարութիւնը որոշեց 500 միլիոն տոլարի (9500 միլիոն ֆրանք) գանձատոմս հանել, ուժ տալու համար տնտեսական վերակազմութեան ծրագրին:

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ բոլոր ընկերները այս Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 51, rue de Rivoli, Café Samaritainի ներքնայարկը: Մէթրօ՝ Շաթըլէ: Օրակարգ՝ 11րդ Ընդհ. Ժողովի օրակարգի հարցեր եւ ընտրութիւն պատգամաւորներու:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ անզամական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Դաշնակցութեան «Զաւարեան» Գրադարանին մէջ: Օրակարգ՝ նախկին ժողովի շարունակութիւն եւ պատգամաւորի ընտրութիւն: Բոլորի ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Հ. Յ. Դ.-ՊԱՆԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐ Ս Ի Ի» խումբի դաշտահանդէսը տեղի պիտի ունենայ Օգոստոս 6ին Կիրակի օր, Պ. ԿԱՐԳԻՍ ԿԱՐԻՆԵԱՆի ագարակին պարտէզին մէջ: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameme :-: PARIS (13e)

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՏԷՍԻՆ, Թղթակից.— Ձեր ուզած հասցէն.— Journal «Armenia», Canning 1087, Buenos Aires (Rép. Argentine).

ՊՈՒՔՐԷՇ, Թղթակից.— Օգտուած պիտի ըլլայ:

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, Հ. Հ.— Ստացած ենք: Կը տպուի:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (27)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Ա. ԳԻԼՈՒԽ

ՊԼԵՀՎԷԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Իմ սիրելի ընկերներս, իմ սիրելի եղբայրներս, ձեզ բոլորդ կը բանտարկեմ բաղուկներուս մէջ եւ ձեզ կ'ողջագուրեմ ուժգին: Այս նամակս միայն ձեզի համար կը գրեմ, իմ մտերիմ ընկերներուս համար միայն: Ահա թէ ինչու կը խնդրեմ որ չհրատարակէք: Թող այն խօսքերը, զորս աղաղակեցի, երբ տեսայ մեր թշնամին գետապատ ինկած, նոյն այն պահուն երբ կը կարծէի թէ ես ալ կը մեռնիմ, թող այդ խօսքերս ըլլան իմ հրաժեշտի խօսքերս առ ձեզ.

— Կեցցէ Մարտական Մարմինը:

— Անկցի բռնապետութիւնը:

Մնաք բարով, ընկերներ:

Ապրեցէք եւ աշխատեցէք, եղբայրներս եւ ընկերներս:

Ձեզ սիրող
Իգոր Սազոնով

Լէյբա Սիկորսկի, որ դատուեցաւ Սազոնովի հետ միաժամանակ, բնիկ Կրինչին քաղաքէն, արհեստով խաղախորդ, սկսած էր աշխատիլ իր ծննդավայրին մէջ՝ երբ դեռ 14 տարեկան էր, յետոյ Կրինիկիի, աւելի վերջը Բիէլոստոկի մէջ: Կրինիկիի մէջ էր, որ առաջին անգամ յարաբերութեան մըտաւ յեղափոխական կազմակերպութեան հետ: Սակայն Բիէլոստոկի մէջ էր, որ խակական անդամ դարձաւ Սոցիալիստ Ռէվոլիւսիոնէր կուսակցութեան: Նոյն քաղաքին մէջ էր, որ մըտերմօրէն կապուեցաւ Ն.ի հետ, որ, ինչպէս ըսի, 1904 յունիսին, Մարտական Մարմնին մէջ մտցուց զայն:

Սազոնովի եւ Սիկորսկիի դատավարութիւնը տեղի ունեցաւ 30 Նոյեմբեր 1904ին, Պետերբուրգի մէջ:

Սազոնովի պաշտպան փաստաբանն էր Կարաբչեւսկի, Սիկորսկիի փաստաբանը՝ Կասաբինով: Ըստ դատավճիռին, ամբաստանեալները զրկուեցան իրենց քաղաքական եւ քաղաքացիական իրաւունքներէն եւ դատապարտուեցան՝ Սազոնով մշտնջենական թիապարտութեան, իսկ Սիկորսկի քսան տարի թիապարտութեան: Նման դատավճիռ մը, որ յարաբերաբար թեթեւ էր, (ինչպէս կ'ըսէին բոլորը, նոյնպէս Սազոնով, որոնք կը սպասէին պատերազմական ատեանի մը վճիռին, մահապատիժի), հաւանաբար կը գտնայ՝ երբ ըսենք, որ կառավարութիւնը, ներքին նախարարութեան կանչելով իշխան Սվիատոպոլկ-Միրսկին, որոշեց քիչ մը փոխել իր քաղաքականութիւնը եւ չխառնել ռուս ընկերութիւնը մահապատիժներով:

Սազոնով եւ Սիկորսկի, դատավարութենէն յետոյ, բանտարկուեցան Շլիւսէլբուրգի ամրոցին մէջ: 17 Հոկտեմբեր 1905ի ներման հրովարտակով, երկուքին ալ թիապարտութեան ժամանակը կրճատուեցաւ: 1906ին երկուքն ալ փոխադրուեցան Ակատույի բանտը: Այդտեղէն էր, որ Սազոնով մեզի հասցուց հետեւեալ նամակը.—

«Սիրելի ընկերներ, սիրելի եղբայրներ,

18 ամիս անցաւ ձեր շարքերէն հեռանալէս ի վեր: Թէեւ ֆիզիքապէս ձեզմէ բաժնուած, սակայն մէկ վայրկեան չդադրեցայ ապրելու ձեզի հետ մտածումով: Յեղափոխական փոթորիկի օրերուն մէջ, որ պայթեցաւ երկրին վրայ, Մարտական Մարմնին ձայնն էր որ կը լսէի մանաւանդ: Եւ այդ ձայնը չէր կորսուեր յեղափոխութեան բազմութեան մէջ: Մարտական Մարմինը միշտ գիտցաւ պատասխանել այն բոլոր հարցերուն, զորս ընկերային կեանքը կը դնէր: Հիացեկ զգացումով մըն էր, որ ես կ'ապրէի իր յաղթանակները, որոնց մեծ ցաւով մըն էր, որ կը կրէի իր ձախողութիւնները, որոնք բնական էին լայն եւ կենդանի կազմակերպութեան մը համար: Մէկէ աւելի մարտիկներ հեռացան ձեր շարքերէն, ոմանք անվերադարձ: Խորունկ կսկիծով, սիրով եւ պաշտումով է, որ ես կը խոնարհիմ շիրիմներուն վրայ անոնց որ ինկան: Եւ դեռ վերջացած չէ: Երբ կը քննեմ ինչ որ տեղի կ'ունենայ, կը տեսնեմ որ պայմանները Մարտական Մարմինէն պիտի պահանջեն վերստին երեւալ պատմութեան կրկէսին մէջ: Դրուած հարցերու հետանկարին առջեւ, եւ անոնց լուծման համար պահանջուած զոհողութեանց մասին մտածելով, պարտք կը զգամ յիշելու անցեալը:

Ձեզ կրնար, իմ սիրելի ընկերներս եւ իմ սիրելի եղբայրներս, չեմ կրնար ձեզի ըսել թէ ինչ մեծ ուրախութիւն կը զգամ յիշելով ձեզ, ձեր սիրոյ եւ եղբայրութեան վերաբերումը, վստահութիւնը, որով պատիւ ըրիք ինծի՝ պարտականութիւն տալով ինձ լուծել հարց մը, որ լեցուն էր այնքան պատասխանատուութեամբ: 15 յուլիսի դէպքն էր այդ: Մերժել ձեր սէրը, արժանի չըլլալ ձեր վստահութեան, փոքրիկ շուք մը ձգել Մարտական Մարմնին փայլուն գործունէութեան վրայ,— ես առաջինն եմ, որ կը ճանչնայ անոր մեծութիւնը եւ ինքզինքս կը զգամ չափազանց փոքր իր առջեւ,— պիտի նշանակէր հազար անգամ աւելի գէշ քան մահը, Բախտը բերաւ, որ ես գէշ խաղամ: Վիրաւորուած էի, բայց սպաննուած չէի: Ինքզինքս տիրապետելու կարողութիւնը կորսնցուցած, քիչ մնաց որ ակամայ դաւաճան մը դառնայի: Քիչ մնաց որ կրէի ամէնէն տարապայմանի տառապանքը, զոր կրնայ զգալ յեղափոխական մը,— Յուղային համբոյրը եւ ոստիկաններուն ... գուրումը: Այս վերջիններըն ... ուզելով օգտուիլ իմ ինքնակոր... ճակէն եւ աչքս վիրակապով ... ուած ըլլալէն, ինծի կը ներկայանան ... բժշկութեան չէզոք դրօշով: ... կը դառնային անօթի գայլերու ...

(Շարունակելի)

:: LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԻՋԵՎԱՆԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 2 ՕԳՈՍՏՈՍ 1933

2 Aout 1933

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2254 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ի՞ՆՉ ԸՍԵԼ Կ'ՈՒԶԵՆ

Ինչպէս կ'երեւայ, դրօշամարտը կը շարունակուի եւ պիտի շարունակուի կատաղօրէն, բոլոր գաղութներուն մէջ:

Ահա վերջին արձագանգը Լիոնէն:

Անօգուտ են բոլոր բացատրութիւններն ու յորդորները: Անգո՛ր տրամաբանութեան, ազգային արժանապատուութեան և ամենօրեայ իրականութեան բոլոր պահանջները:

Ո՛ւր որ հասնի սեւ ռամկավարի կամ Հօկի ձեռքը, իբրեւ Թաղական, հոգաբարձու, դռնապան կամ ժամկոչ, եռագոյն կախելու – չկախելու խնդիր պիտի ունենանք: Մէկը պիտի հակառակի, միւսը պիտի պնդէ, եւ կռիւ պիտի ծագի:

Միւս կողմէ, քանի որ ջուրի ճամբայ դարձած են պահականոցները, միշտ ալ գործ պիտի ունենանք ոստիկանութեան հետ: Յիշեցէք Սօֆիայի եւ Ֆիլիպէի, Գահիրէի եւ Աղեքսանդրիոյ, Շիքակոյի եւ ուրիշ գաղութներու պատմութիւնները:

Կարդացէ՛ք նորագոյն խայտառակութիւնը,— Լիոնի դպրոցական հանդէսին խափանումը:

Նոյն իսկ Բարեգործականի մասնաճիւղին ատենապետը հաւանութիւն կը յայտնէ,— հարկ դատեր են հարցնե՛լ — բայց սրահին հայանուն վարձակալը չի համակերպիր:

— Կա՛մ վար կ'առնէք դրօշը, կամ սրահը փակել կուտամ:

Եւ երկու – երեք սմսեղուկներ կը յաջողին խափանել դպրոցական հանդէս մը, ուր երախաներ պիտի արտասանէին կամ երգէին:

Հարցը այն չէ թէ ի՛նչպէս ծագած է վէճը:

Խնդիրը՝ այն կոպիտ կիրքն է որ իր թունաւոր ժանիքները կը ցցէ մեքենաբար, հազիւ տեսած եռագոյնը:

Եւ, կիրքին հետ զուգընթաց, այն զարհուրելի սարկամտութիւնը, որ կ'ուզէ մարդկային արժանապատուութիւնն անգամ ի սպառ գնել Երեւանի: Գլխով ոտքով փռուիլ անոր դարչապարներուն տակ:

Մարսէյլի մէջ, Թրքախօս Եօզկատցին զուրգուրանքով կը պարզէ եռագոյնը, դաշտէն մինչեւ հանրակառք երգ երգելով անոր ծալքերուն տակ:

Նոյն քաղաքին մէջ, երիտասարդական չէզոք միութիւն մը (Պուլվառ Օտտօ) եռագոյնով կը զարդարէ իր ատենադահլիճն ու նամակի թուղթերը:

Ամերիկայի մէջ, խումբ խումբ երիտասարդներ հաւատարմութիւն կ'երդնուն եռագոյնին:

Միջազգային տօներու մէջ բարեկրթութեամբ եւ համակրութեամբ կ'ընդունուի, կը փնտռուի հայկական դրօշը:

Հ. Մ. Ը. Մ., Զ. Ո. Մ., արիներ, նախկին պատերազմիկներ, կամաւորներ, Հայր. Միութիւններ, Կ. Խաչ, երիտասարդական բազմազան կազմակերպութիւններ հպարտութեամբ կը պարզեն եռագոյնը, ամէն անգամ որ առիթ ներկայանայ:

Օտար հիւրեր, քաղաքային թէ զինուորական աստիճանաւորներ, պատասխանատու վարիչներ, մտաւորականներ չեն հարցներ,— «Ի՞նչ դրօշ է այս», երբ եռագոյնը պարզուած կը տեսնեն որ եւ է հայկական հանդէսի մէջ:

Ամենաանգէտ ոստիկանը մօտէն չանցներ որ եւ է դիտողութիւն ընել, չի համարձակիր վար առնել եռագոյնը:

Ամէն տեղ, որ եւ է առթիւ, երբ կը պարզուի ազգային խորհրդանշանը, յետին անտարբերն ալ կը հրճուի, յաճախ կը յուզուի: Իսկ երիտասարդութիւնը կը ցնծայ արդար հպարտութեամբ:

Այս բոլոր տարրական, բնական, մարդկային երեւոյթներուն հանդէպ, միայն դաս մը ծանծաղամիտներու բորբոքած հոգիներն են որ կը խռովին, բորոտի պէս կը քերուին եւ թոյն կը սրսկեն:

Եւ որովհետեւ յարձակումը հակազդեցութիւն յառաջ կը բերէ,— անհաւասարիկ ամբողջ հայ մամուլը դրօշամարտով զբաղած:

Ամէն անգամ որ կը ստիպուինք — այո՛, կը բռնադատուինք — խառնուիլ այս չարաբաստիկ վէճին, արիւն կ'երթայ մեր սրտէն:

Ի՞նչպէս կարելի է արդարացնել ժամանակի եւ կորովի այսքան սպառում՝ հարցի մը համար որ գոյութեան իրաւունք չունի, որ լուծուած է տարիներ առաջ:

Բայց, վերջապէս, ի՞նչ ըսել կ'ուզէք, Պ. Պ. ռամկավարներ:

Դուք ո՞ւխտ էք ըրած հրապարակէն քշելու եռագոյնը:

Մանաւոր պաշտօ՞ն մը յանձնած են ձեզի, ամէն տեղ ջուրը պատէն վեր հանելու համար:

Այսքան զարշելի խաչակրութիւն մը սարքելով պատմական խորհրդանշանի մը դէմ, դուք չէ՞ք մտածեր հետեւանքներու մասին:

Չէ՞ք վախնար, մանաւանդ, գաղութները ա՛լ աւելի պառակտելու, եղբայր եղբօր դէմ հանելու ահաւոր պատասխանատուութենէն:

Ի՞նչ է ձեր վերջնական ուղեգիծը: Դրօշակ պարզե՞լ թէ չպարզել: Եռագո՞յնը պարզել թէ կարմիրը: Իբրեւ գիտակից ժողովո՞ւրդ երեւալ, ազգային ուրոյն դիմագծով, թէ իբրեւ բանաւոր հօտ:

Ըսած ենք եւ կը կրկնենք,— մեզի համար եռագոյն դրօշի հարց չէ այս, այլ աւելի հիմնական հոգ մը,— գաղութներու ինքնավարութեան, ինքնապաշտպանութեան խնդիր:

Դուք ազատ էք ձեր անձնական պատիւն իսկ զոհելու եւ դռնապանի պաշտօն կատարելու ի դիմաց Երեւանցիներուն:

Բայց, իրաւունք չունիք խաղալու ամէն բանէ զրկուած ժողովուրդի մը աշխարհահայեացքին եւ համբերութեան հետ:

Երեւութապէս անվնաս խնդիր է եռագոյնի վէճը: Սակայն, կրկնուելով եւ թանձրանալով, կրնայ դառնալ ճշմարիտ կռուախնձոր մը, որմէ շահողը գաղութները չպիտի ըլլան, անշուշտ . . .

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԴՐՕՇԱՄԱՐՏԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԵՐԿՈՒ ՌԱՄԿԱՎԱՐՆԵՐ ՈՍՏԻԿԱՆ ԿԱՆՉԵԼՈՎ ԿԸ ԽԱՓԱՆԵՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

ԽՄԲ.— Երէկ Լիոնէն ստացանք երկու ընդարձակ թղթակցութիւններ, դպրոցական հանդէսի մը խանգարման մասին:

Կ'ամփոփենք առաջին լուրերը, մանրամասնութիւնները ձգելով յաջորդ համարին:

Ինչպէս կ'երեւայ, մեր բաջարի ռամկավարները ամէն տեղ կամաւոր արձանագրուած են, եռագոյնը հալածելու համար:

ԼԻՈՆ, (Յառաջ).— Ազգ. Կեդր. վարչութեան նախաձեռնութեամբ, եւ դպրոցներու ուսուցչական կազմին մասնակցութեամբ, դպրոցական ամավերջի հանդէս մը տեղի պիտի ունենար 3րդ Թաղապետարանի սրահին մէջ, յուլիսի 29ին:

Որոշեալ օրը, շաբաթ իրիկուն ժողովուրդը փութացած էր սրահ:

Հանդէսի հսկողութիւնը յանձնուած էր Լիոնի հայ արիներուն, բայց անոնք լսած ըլլալով թէ եռագոյն չպիտի պարզուի, հրաժարած էին:

Ժամը 9ին մինչ հանդէսը պիտի սկսէր, ուշադրութիւն կը գրաւէ դրօշակի բացակայութիւնը: Խումբ մը երիտասարդներ բռնած էին հայկական եւ ֆրանսական դրօշները: Պ. Ա. Կիւլպէնկեան, Ազգ. Վարչութեան ատենապետը, որ հանդէսին նախագահն էր, ընդ առաջ երթալով ժողովուրդի փափաքին, հրապարակաւ կարծիք կը հարցնէ Բարեգործականի մասնաճիւղին ատենապետ Պ. Ժոզէֆ Այնթապլեանի: (Բարեգործականն ալ կ'օգնէ այս դպրոցին): Պ. Այնթապլեան խոնարհելով կը յայտնէ թէ ո՛ր եւ է անպատեհութիւն չի տեսներ եռագոյնի պարզելուն մէջ, քանի որ ժողովուրդին ալ փափաքն է:

Եւ դրօշը կը պարզուի ընդհանուր խանդավառութեան մէջ:

Ռամկավար Ղարիբ Շահպազեան երբ կը տեսնէ դրօշը, «Ես այսօրուան բանախօսութենէս կը հրաժարիմ» ըսելով դուրս կ'ելլէ: Իսկ ուրիշ ողորմելի մը, Թիւֆէնկճեան, շունչը կ'առնէ ոստիկանատուն: Ոստիկանները կուգան, բայց տեղեկանալով իրողութեան, չեն ուզեր միջամտել: Այս անգամ երկու «հերոսները» ուրիշ Թշուառական մըն ալ առնելով իրենց հետ, ոստիկանները եւ սրահին տէրը կը համոզեն նոր քսութեամբ մը,— քանի որ սրահը վարձուած է Թիւֆէնկճեանի կողմէ, հանդէսին տէրն ալ ան է, հետեւաբար . . .

Եւ հանդէսը հազիւ սկսած, դադարման կը դատապարտուի:

Կանտի նորէն ձերբակալուեցաւ

ԻՐ ԿՆՈՋԸ ԵՒ 32 ՀԵՏԵՒՈՐԴՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

Երկուշաբթի իրիկուն Ահմէտապատի մէջ (Հնդկաստան) նորէն ձերբակալուեցաւ Կանտի, իր կնոջը եւ ճեմարանի 32 անդամներուն հետ: Կառավարութիւնը այս միջոցին դիմած է, նկատի առնելով Կանտիի նոր յայտարարութիւնը, որով կը յայտնէ թէ պիտի վերսկսի քաղաքացիական եւ անհատական անհնազանդութեան պայքարը »:

Կանտի հետեւեալ գիրը ուղղեց Անգլիոյ ժողովուրդին.

— «Եթէ կ'ուզէք որ խաղաղութիւն տիրէ Հնդկաստանի մէջ, զայն պիտի ստանաք ոչ թէ բռնութեամբ կառավարելով, այլ վստահութիւն յայտնելով Հնդիկ Ազգ. խորհուրդին: Ես բարեկամ եմ անգլիացի ժողովուրդին եւ կը խօսիմ իբրեւ այդ: Ձեզմէ շատեր թշնամի կը համարեն զիս. բայց կը համարձակիմ նախատեսել թէ օր մը անոնց աչքերը պիտի բացուին եւ պիտի ընդունուի իմ խնդրանքիս օրինաւորութիւնը »:

Նոր պայքարին գլխաւոր նպատակն է պակսեցնել ալքոլի վաճառումէն գոյացած պետական եկամուտը եւ ջնջել բրիտանական կերպասներու առեւտուրը: Տուրք չվճարելու պայքարը յետաձգուած է մինչեւ տարեգլուխ: Պոմպէյի մէջ Կանտիի վարդապետութեան յարած կիներ եռանդով կը շարունակեն իրենց պրոպականտը: Կը խորհին պոյքոթ հռչակել այն ընդհանուր մթերանոցին դէմ որ անգլիական կերպաս կը հայթայթէ: Կառավարութիւնը աւելցուց ոստիկանական ուժերը, ի նախատեսութիւն անակնկալ դէպքերու:

Խլրտումներ Հնդկաստանի հիւս. սահմանին վրայ

Վերջին լուրերու համաձայն, կացութիւնը ծանրացած է Հնդկաստանի հիւսիսային – արեւմտեան սահմանին վրայ, ուր Անգլիոյ թշնամի եւ մոլեռանդ ցեղեր ապաստան տուած են երեք փախստականներու: Անգլ. իշխանութիւնը վերջնագիր տուած էր, բայց ըմբոստները մտիկ չըրին եւ այժմ օդանաւն ու թնդանօթն է որ պիտի գործեն:

Երկուշաբթի օր, օդանաւերը թռուցիկներ ցրուեցին, ազդարարելով թէ քանի մը գիւղեր պիտի ռմբակոծուին: Ըմբոստները պատասխանեցին հրացան արձակելով օդանաւերուն դէմ, թէեւ չկրցան հասնիլ: Երէկ պիտի սկսէր ընդհանուր ռմբակոծութիւնը՝ օդանաւերու չորս տորմիղներով:

Անգլիացիներուն պահանջած երեք փախստականներէն մէկը Աֆղանիստանի գահուն թեկնածուն է, իսկ երկրորդը՝ «Ինին Փաքիր»ը, որ մեծ ազդեցութիւն ունի իսլամ բնիկներուն վրայ: Երբ Ջէկէր Հապիպուլլահ Աֆղանիստանի գահէն վար առաւ Ամանուլլահ խանը (որ այժմ Պոլիս կը գտնուի), «Ինին Փաքիր»ը իր մտերիմ խորհրդականն էր ամբողջ հինգ ամիս: Յետոյ շնորհազուրկ եղաւ եւ անկէ ի վեր կը շրջի Հնդկաստանի հիւսիս-արեւմտեան գաւառներուն մէջ, խռովութիւններ սերմանելով:

Տրոցկի, Լիթվինով, Սուրից

Թերթերը կը գրեն թէ այս միջոցին օդափոխութեան համար Ռոյայա (Օվէրնեը) կը գտնուին Խ. Միութեան արտաքին գործավար Լիթվինով, Էնկիւրիի խորհրդային դեսպանը, Պ. Սուրից, եւ աքսորական Տրոցկին:

Եթէ հաւատանք թղթակցի մը տեղեկութեան, Պ. Տրոցկի ուզած է տեսակցութիւն մը ունենալ Պ. Լիթվինովի հետ, բայց այս վերջինը մերժած է: Նոյն ընթացքը բռնած է նաեւ Պ. Սուրից, որ իր հրամանին տակ կ'աշխատէր, երբ Տրոցկին միահեծան տէրն էր կարմիր բանակին:

Նախկին գործավարը չափազանց տկարացած է թէ ֆիզիքական եւ թէ բարոյական տառապանքներէն եւ երկար դարմանի կը կարօտի:

Այս հիւանդ մարդուն ներկայութիւնը, սակայն, հանգիստ չի ձգեր համայնավար կուսակցութեան վարիչները: «Հիւմանիթէ»ն կը շարունակէ դաւադրական դիտումներ վերագրել «ուրացող»ին, անոր արտաքսումը պահանջելով:

ՓԷՅՐՈՒԹԷՆ Փարիզ հասաւ Շէյխ Թաճէտտին, Սուրիոյ նախկին վարչապետը:

«ԿՆՔԱՀԱՅՐ» ԿԸ ՓՆՏՌԵՆ

(Ֆոտօ ԵՆՕ)

ՍԷՆ ԺԷՌՈՄԻ (ՄԱՐՍԷՅԼ) ՄԱՏՈՒՌ – ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԸ

360 քառ. մեդր հող. 130 քառ. մեդրի վրայ շինուած է շէնքը: 1931ին հողը գնած են պզտիկ շէնքովը՝

	40,000 Ֆրանք
Նոր շէնքին ծախսած	50,000
Գումար	90,000
Վճարուած է	70,000
Մնացեալ պարտքը	20,000

Շուտով պիտի կատարեն բացումը, եթէ գտնեն կնքահայր մը, որ ստանձնէ պարտքին գոնէ մէկ մասը, փոխարէն ստանալով երեք պատիւներ (տես *Յառաջ*, 9 յուլիս 1933):

Տնտեսական զօրաշարժ Մ. Նահանգներու մէջ

ԵՐԷԿ, 1 ՕԳՈՍՏՈՍ, ՍԿՍԱՒ ՆՈՐ ԾՐԱԳՐԻՆ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Երէկ, 1 օգոստոս, շարժման մէջ դրուեցան Մ. Նահանգներու տնտեսական բոլոր ուժերը,— հողագործութիւն, ճարտարագործութիւն, վաճառականութիւն, հարիւր հազարաւոր բանուորներ գործածող կազմակերպութիւններէն մինչեւ գաւառական յետին ձեռնարկը: Բոլորը միասին պիտի պայքարին համաձայն որոշ ծրագրի մը, վերահաստատելու համար բարօրութիւնը: Ծանուցումի ամերիկեան բոլոր հնարամտութիւնները շարժման մէջ դրուած են, յաջողութիւն մը ապահովելու համար նախագահ Րուզվէլթի ծրագրին: Գործատէրները, առեւտրականները եւ հողագործները ազատ են ընդունելու կամ մերժելու նախագահին թելադրութիւնները, բայց գիտեն թէ՝ եթէ մերժեն, պիտի համարուին անարժան քաղաքացիներ եւ յետոյ պատճառ պիտի դառնան աղէտալի գործազուրկներու, որովհետեւ նոր ծրագիրը կը տրամադրէ կրճատում աշխատանքի եւ յաւելում աշխատավարձի:

Այն գործատէրերը որոնք կը ստորագրեն նոր պայմանագիրը, առ առաւելն 40 ժամ պիտի նշանակեն շաբաթական աշխատանքը, իրենց պաշտօնեաներուն համար, իսկ 35 ժամ՝ բանուորներուն համար: Այս ձեւով կարելի պիտի ըլլայ նոր պաշտօնեաներ եւ բանուորներ առնել: Անկէ զատ, առ հասարակ պիտի արգիլուի 16 տարեկանէն վար տղոց աշխատանքը: Կառավարութիւնը կը յուսայ այս կարգադրութեանց շնորհիւ գործ ճարել վեց միլիոն գործազուրկներու, մինչեւ աշուն:

Թրքական ցնդաբանութիւններ

Պէյրութի իսլամական «Էլ Պէյադ» թերթը, որ էնկիւրիի բերանն է, շնորհիւ թուրք լրատուի մը անմօթ վայրահաչութեանց, հետեւեալ ցնդաբանութիւնը կը հրատարակէ.—

Հայ Դաշնակ կուսակցութեան վարիչները անցեալ ուրբաթ գիշեր կարեւոր ժողով մը գումարեցին տան մը մէջ եւ խորհրդակցեցան կուսակցութեան յատուկ գործերու շուրջ:

Սոյն ժողովին՝ Հայերէն զատ ներկայ գտնուեցան նաեւ կարգ մը քիւրտ եւ Թուրք վարիչներ, որոնց մէջ կային Թագաւորական ընտանիքին պատկանող փաշաներ:

Կ'ըսուի թէ խորհրդակցութեան նիւթերէն մէկը եղած է Թուրք կառավարութեան վերջերս հրատարակած ներման օրէնքը: Երկար վիճաբանութիւններէ վերջ հետեւեալ համաձայնութիւնը գոյացաւ.—

«Անոնք որ կ'օգտուին ներման այս նոր օրէնքէն, պէտք է երթան Թուրքիա եւ հոն հետապնդեն իրենց նպատակները »:

Արդեօք ճի՞շդ է այս. եթէ ճիշդ է, ըսել է որ սոյն ժողովի «քոմիթաճի»ները կ'ուզեն իրենց քաղաքական դաւադրութեանց եւ մահափորձերուն կեդրոնը դարձնել մեր երկիրը: Եւ այդ դաւադրութիւնները ուղղուած պիտի ըլլան մեր դրացի պետութեան դէմ:

ՀԱՅ ԿԱՐՄՐՈՒԿՆԵՐՈՒ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ

Պէյրութի թերթերը կը գրեն թէ գաղտնի ոստիկաններ մտնելով հայկական հիւղաւանը, խուզարկեցին Գալուստ Մարտնեան անուն յայտնի համայնավարի մը բնակարանը, համաձայն ոստիկանութեան հաղորդուած լուրի մը: Ոստի-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԵԳԻՊՏՈՍԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐՆ ՈՒ ՏԱՂՏՈՒԿՆԵՐԸ

ԿՐԹԱԿԱՆ ՓԼՈՒԶՈՒՄ.— ԹԵՄԱԿԱՆԸ՝ ԿՂԵՐԱԿԱՆԻ ԹԱԹԻՆ ՏԱԿ.— Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԶՈՅԳԻՆ ԵԼՈՅԹԸ.— ԴՐՕՇԱԿԻ ԽՆԴԻՐ

Հաւատացէք որ արժանի ենք այն վիճակին, որուն ենթարկուած ենք: Եւ ասիկա տարիներէ ի վեր: Մեր եսը գոհացնելու, մեր կիրքերը յագեցնելու եւ կուսակցական շահերը պաշտպանելու համար, ամէն ինչ կը քանդենք անխնայ: Տեսակ մը «Նասրէտտին Հօճաներ» դարձած ենք եւ կը սղոցենք, կը կացնահարենք չարունակ այն ճիւղերը, որոնց կռթնած ենք:

Այս եզրակացութեան յանգեցայ, իմանալով որ Աղեքսանդրիոյ Թաղ. Ժողովը բոլոր ուսուցչական կազմը վերահաստատեր է իր պաշտօնին մէջ, մէկ բացառութեամբ: Տնօրէն Գ. Կ. Գրիգորեանը ճամբուեր է:

Երեսուն տարի ուսուցչական ասպարէզին նուիրուած, քանի՜ հինգամեայ յոբելեանի արժանացած պատկառելի դէմք մը կը ճամբուի, իսկ անարժէք մարդիկ չիչին բացառութեամբ — ռամկավար ուսուցիչներ, ռամկավարներու քծնողներ, Դաշնակցութիւնը ուրացողներ — կիներու միջամտութեամբ — կը վերահաստատուին իրենց պաշտօններուն մէջ: Տուժո՞ղը — նոր սերունդը: Եւ ռամկավարները տակաւին երես ունին մենատիրութեամբ ամբաստանելու Դաշնակցութիւնը ...

Գրիգորեան մը կարենալ գնահատելու համար, մտային ամփոփ պաշար ունենալու է: Արդի դաստիարակութեան ինչ ըլլալը գիտնալու է: Մինչդեռ մեր Թաղականի եւ Հոգաբարձութեան գրեթէ բոլոր անդամները՝ վերէն վար գուրկ են այդ պաշարէն: Բացարձակ ոչնչութիւններ:

Կրթական փլուզում արդարեւ:

X

Մեր կ'երթայ այսպէս հայկական նաւը: Որպիսի՜ պղտոր ջուրերու մէջ կը նաւենք: Եւ չունի՞նք նաւահանգիստ:

Այս խորհրդածութիւնները ունեցայ, տեսնելով որ ամիսներէ ի վեր մեր Աղեքսանդրիոյ Թեմականը Եգիպտոսի Առաջն. փոխանորդին թաթին տակ կը տքայ: Թեմականի անդամներ, կկոցի պէս Գահիրէի ճամբան կը չափեն ենթակայ՝ հեսասէր եկեղեցականի մը քմայքին:

«Օրէնք ի ձեռս առաջնորդացը» վերակենդանացած է Եգիպտոսի մէջ, իր բովանդակ լրութեամբ: Առաջն. փոխանորդը չենթարկուիր Թեմականին, իսկ ընդհակառակն Թեմականն է որ կ'ենթարկուի Առաջն. փոխանորդին: Այս վերջինն ալ քորեպիսկոպոս մը: Հոգիով կոյր եպիսկոպոս մը: Արդեօք վրէ՞ժ կը լուծէ Թեմականէն, որ զլացած էր իրեն եպիսկոպոսական վկայագիր տալու:

Գարսկահայ մը անցեալները գովքը կը հիւսէր Գարսկաստանի Թեմական ժողովին, որ կը գումարուի կանոնաւորապար եւ խիստ հակակշռի տակ կը պահէ ազգային գործերը: Հաշուետուութիւնը բացարձակ է եւ ամէն ոք կը վախնայ իր շուքէն: Որովհետեւ հոն հանրային կարծիք կայ: Մինչդեռ հոս հանրային կարծիքը բացարձակապէս անծանօթ է: Հաշուետուութեան հետք չկայ: Անոր վրայ խօրհող անգամ չկայ: Վկայ անցեալին մէջ Գահիրէի Առաջնորդարանի հաշուական ողբերգութիւնը: Նոյնը նաեւ հոս:

Այս պայմաններու տակ յուսահատական չէ՞ք գտներ մեր ազգային կացութիւնը:

Խաւարի մէջ խարխափող կոյրեր դարձանք: Խաւարը կը թանձրանայ հետզհետէ: Ձենք կրնար թափանցել լոյսին: Աչք ունինք, բայց չունինք տեսողութիւն: Գաճաճ հէօր պիտի ըսէր Թուրքը:

X

Եւ ահա այս թոհուբոհին մէջ երրորդը՝ Բարեգործականի զոյգ մը հիմնադիրներուն: Աս էր պակաս: Գէթ էր որ այդ յօդուածները կորսուէին օրաթերթերու սիւնակներուն մէջ: Եւ ահա կը վերածուին գրքոյկի: Որովհետեւ ազանները, փաշաներն ու պէյերը՝ անսխալական ըլլալու յաւակնութիւնը ունին: Փարա ունին, ամէն ինչ ունին: Հարուստի հոգեբանութիւն:

«Յառաջ» արդէն փառաւոր դաս մը տուաւ այդ գրքի հրատարակիչներուն: Միայն երեք ճշդում մեր կողմէ:

Այդ գրքին մէջ քովէ քով կեցող երկու հիմնադիրները, (Պ. Աղաթոն եւ Մ. Անդրանիկեան), անցեալին մէջ, գործի ասպարէզին մէջ, միշտ իրարու դէմ եղած են: Կը միանան, որովհետեւ Դաշնակցութիւնը հարուածելու հարց կայ: Կուսակցութեամբ Մալէզեանի:

Երկրորդ՝ այդ գրքին բուն հեղինակը՝ եղած բոլոր քննադատութիւնները կը կապէ նախանձին: Նախանձը առաջ քշելով, իր իսկական պատկերն է որ կը ցուցնէ: Ձինքը մօտէն ճանչցողները իրեն որքան նախանձոտ ըլլալը շատ լաւ գիտեն: Ի պատկերի իւրում: Իր վրայ եղածը՝ վերագրած է ուրիշներուն: Աս ալ հայկական ունակութիւն մըն է:

Երրորդ՝ Մալէզեանին «հէլլալ» կ'ընէ անոր տուած ամսականը: Ձենք ուզեր մտնել խնդրոյն էութեան մէջ: Միայն սա ճշմարիտ է որ այդ պէյը իր անձնական գործին մէջ, տարիներ չարունակ, երկու մարդու ընել տուած գործը մէկ մարդու ընել տուած է. երկու հոգիի ըրած վճարումին կէսէն պակասով: Ահա հայկական ունակութիւն մըն ալ: Մեր անձնական դրամներու մատակարարման մէջ չափազանց հաշուագէտ, իսկ ազգային դրամները յումպէտս մսխող: Մեր դրամներու քսակը քառասուն կապով կը կապենք, իսկ ազգային դրամները ափ ափ ծախսելով, անուն կը չինենք:

Պիտի խնդրէի ընդդիմադիր թերթերէն գէթ երեք տարի մը դադրեցնել ամէն քննադատութիւն Բարեգործականի դէմ:

Այն ատեն տեսնենք թէ — ժխտական կամ դրական մարզերու մէջ — երեւալու եւ իրենց վրայ խօսեցնելու տենչը ունեցող հաճի պէյերը ի՞նչ նորութիւններ պիտի ընծայեն մեզի:

X

Եւ դրօշակի խնդիր մըն ալ:

Մենք Գ. Վ. Փէշիկեանի հետ այս խնդրոյն շուրջ 1928 Մայիս 30ին, բարեկամական վիճաբանութիւն մը ունեցած ենք «Արեւ»ին մէջ: Չեմ ուզեր անդրադառնալ այդ վէճին: Միայն երկու մէջբերում այդ յօդուածէն.—

«Կ'ուզե՞նք թէ կրնանք պարզել բոլշեւիկեան դրօշը: Ո՛չ մին եւ ո՛չ միւսը: Ձենք ուզեր, որովհետեւ որքան ռամկավարը, նոյնքան Դաշնակցականը, որքան պահպանողականը, նոյնքան ազատականը, որքան Հայաստանահայը նոյնքան գաղթահայը, մէկ խօսքով գրեթէ ամբողջ հայութիւնը հակառակ է այդ ռէժիմին,: Ձենք կրնար այդ դրօշը պարզել, որովհետեւ մեզի չափ մեզ հիւրընկալող երկիրներն ալ կը սարսափին այդ ռէժիմէն. Ուրեմն, երբ հայրենիք մը ունինք, ո՞ւր է մեր դրօշակը: Ինչպէս ըսուած է, դրօշակը չքջուն հայրենիքն է: Եզրակացնելով բոլորիս համար ալ պարտաւորիչ է յարգանքը այն դրօշակին որ մեր անկախութեան հետ միասին ծնաւ եւ որ չի պատկանիր ոեւէ կուսակցութեան, ըլլալով համաժողովրդական եւ համազգային»:

Այս անգամ խնդիրը պիտի առնենք բոլորովին ուրիշ տեսակէտով մը:

Այսօր ազգայնական ոգին ամէն երկրի մէջ արծարծուած է աննախընթաց թափով մը: Վերէն վար բոլորն ալ ազգայնամոլ դարձած են: Եւս առաւել Հայուն համար ազգայնական ոգիին արծարծումը հրամայական պահանջ է: Երկու գլխաւոր պատճառներով: Մենք չլուծուած դատ մը ունինք: Հայկական դատը: Գաղթահայութիւնը՝ իրաւատէրն է այդ դատին: Գաղթական, թափառական դարձած է այդ դատին համար: Այդ դատին խորհրդանիշն է մեր պաշտելի եռագոյնը: Երկրորդ՝ ազգային ոգին՝ ներկայ կարգուսարքին պատճառով, աստիճանաբար մարելու վրայ է Հայաստանի ժողովուրդին մօտ, գոնէ նորահաս սերունդին մէջ: Գաղթահայութեան մօտ է որ պիտի կրնանք մշտարծարծ պահել ազգային ոգին: Եւ այս ալ կարելի է, ի միջի այլոց, ազգային հանդէսներով եւ ազգային դրօշակով: Կարելի եղածին չափ շատցուցէք այդ հանդէսներուն թիւերը: Որով անհարկի է պայքարիլ եռագոյնին դէմ, որ միեւնոյն ժամանակ գեղեցիկ է՝ իր սիրուն եւ ներդաշնակ գոյներով: Ազգային ոգին պատնէշ է նաեւ ձուլման վտանգին դէմ:

Հաւատացէք որ եթէ ես ռամկավար ըլլայի եւ կուսակցութեան մէջ ունենայի տիրական ձայն, Դաշնակցականներէն ալ աւելի փայլուն կերպով կը տօնէի Մայիս 28ը եւ պարզած դրօշակս՝ սաւանի ծաւալը կ'ունենար, ինչ որ էր 1922ին տօնուած անկախութեան տարեդարձին ատեն: Փողոցներէն կարելի էր բռնել պատշգամներէն կախուած հայկական մեծածաւալ դրօշակները:

Ուրիշ պարագայ մը: Հայը երախտամոռ ժողովուրդ մը չէ: Երախտագէտ է օտարին հանդէպ, ինչո՞ւ երախտամոռ ըլլայ իր սրբութիւններուն հանդէպ: 1922ի Պոլսոյ խուճապային փախուստի ժամանակ, հազարաւոր Հայեր՝ 50,000 հոգի առնուազն այդ դրօշակին շնորհիւ էր որ ազատեցան իրենց անցագրին եւ ժամ առաջ հեռացան բարբարոսներու որջէն: Մենք ալ բարեկամիս՝ Գ. Աւետիս Թէրզիպաշեանի հետ՝ ձեռք ձեռքի առած առինք մեր հայկական անցագիրը եւ կրցանք հապճեպով հեռանալ Պոլսէն: Ի՞նչպէս կ'ուզէիք որ գաղթահայը մոռնար իր կեանքը փրկող հայկական եռագոյնը:

Դեռ Թանգարանի յատուկ պատմական նուիրականութիւն մը չէ հայկական եռագոյնը: Հայկական դատ ունինք, ազգային պայքար ունինք: Մեր նախահայրերը երբ կորսնցուցին իրենց անկախութիւնը, մէկ անգամէն իրենց դրօշակը թանգարանի ապրանք չդարձուցին: Տարիներով, դարերով լեռներու կատարներու վրայ պարզեցին, ապագայի յոյսերով: Եռագոյնը բարձր բռնած՝ եթէ պէտք է յիսուն, հարիւր տարի պիտի պայքարինք մեր դատին համար: Ազատագրուած Հայաստանին համար:

Թող մեր ռամկավար բարեկամները դրօշակի հարցին մէջ տեղի տան: Ի սէր Աստուծոյ, խնդրոյ մը շուրջն ալ համաձայնած ըլլանք: Ո՞ւր պիտի երթայ այս պառակտումին վերջը: Եւ դարերէ ի վեր:

Կոտրեցէք քիչ մը կուսակցական անկիւնները: Շիլ նայուածքն ու ակնարկները:

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

«ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ – ՆՈՅԵՄԲԵՐ»

(Տարեգիրք, 1932 Երեւան)

Դ.

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Այնուհետեւ, չարունակելով թերթել Տարեգրքի էջերը՝ հանդիպում ենք Ց. Սուրխաթեանի խորհրդահայ գրականութեան նուիրուած ընդարձակ յօդուածին՝ «Գրականութիւն»: Խարկովի Հայոց եկեղեցու այդ նախկին տիրացուն այժմ հայ բոլշեւիկ գրականութեան գլխաւոր քննադատն է: Նրանից խորութիւն ու բազմակողմանիութիւն, գրական անաչառութիւն սպասելը, ի հարկէ, միամտութիւն է. Նա կատարում է վերից տրուած հրամանը՝ համաձայն «ղեկավարութեան» վերջին վայրկեանի որդեգրած «կուրսի»— տպաւոյ, կլիչէ դարձած բոլշեւիկեան գնահատութիւններ, ծամծմուած, անհամ խորհրդածութիւններ, կաղինի կճեպի մէջ տեղաւորուող իմաստութիւններ — մի խօսքով՝ «գրական կչռաչափ» «կուսակցութեան վերջին որոշման համաձայն»: Թէեւ այն էլ պէտք է աւելցնել, որ խորհրդային աշխարհում նոյն իսկ Սուրխաթեանը «լայնախոհ» քննադատի համբաւ ունի միւս բոլշեւիկ քննադատների հետ համեմատած:

Սուրխաթեանը փորձում է պատկերացնել խորհրդային 15ամեայ գրականութեան համագումարը: Հիմնական մի քանի սկզբունքներ պարզելուց եւ խորհրդային գրականութեան ուղիները մատնանշելուց յետոյ, նա տալիս է, առանձին – առանձին, խորհրդահայ գրողների ստեղծագործութեան բնորոշումը: Եւ որովհետեւ իր կշռաչափը, ինչպէս ասացինք, տարապայմանօրէն նեղ է ու միակողմանի, այդ պատճառով նրա գծած դիմապատկերները էլ զուրկ են գալիս իրականութեան չհամապատասխանող ու աղճատ: Սուրխաթեանի գրածներով եւ առհասարակ, խորհրդային քննադատութեան տուեալներով կարելի չէ իրական գաղափար կազմել խորհրդահայ գրականութեան մասին: Խորհրդային քննադատութիւնը ծուռ հայելի է:

Տարեգրքի գրական – քննադատութեան մասը աղքատ է: Սուրխաթեանի յօդուածը վերաբերւում է գրականութեան, այսպէս ասած, որակական մասին, քանակական կողմը բոլորովին անտեսուած է: Ի՞նչ է եղել խորհրդային գրականութեան տասնամեայ «պրոդուկցիան», ինչքա՞ն գիրք է լոյս տեսել, ի՞նչ բովանդակութեամբ, գրական հոսանքներն ու կազմակերպութիւնները ի՞նչ բնաշրջում են կրել եւ ի՞նչ վիճակի մէջ են այսօր, գրական ստեղծագործութեան նիւթական կողմը, տեղեկութիւններ մամուլի մասին, գրքերի ու թերթերի սպառումի եւ բազում ուրիշ խնդիրներ տեղ չեն գտած Տարեգրքում, որի գլխաւոր պարտականութիւնը հէնց այդ կարգի նիւթեր տալն է:

Համեմատաբար աւելի լրիւ է Երաժշտութեան բաժինը: Այստեղ ներկայացուած է համառօտ ընթացքը երաժշտական գործի զարգացման մինչեւ մեր օրերը, տրուած են պատկերներն ու բնորոշումը գլխաւոր գործիչների, յիշուած են երաժշտական կազմակերպութիւններն ու հաստատութիւնները: Առանձնապէս մեծ չէ ստացուած արդիւնքը տասը տարիների համեմատութեամբ, բայց եւ այնպէս կատարուած աշխատանքը ողջունելի է եւ քաջալերանքի արժանի: Անհնարին պայմաններում հայ մտաւորականութիւնը չարունակում է ստեղծագործել մայրենի հողի վրայ, վառ պահել ազգային մշակոյթի կրակը — սա ինքնին արդէն մեծ գործ է: Շնորհալի երաժշտական պատմաբան ու քննադատ Ռ. Թէրլէմէզեան տուել է «Կոմիտաս Վարդապետի» եւ Ալ. Սպենդիարեանի ամփոփ կենսագրականն ու երաժշտական գնահատութիւնը:

Հետաքրքրական է եւ Նկարչական բաժինը: Մ. Արութչեանը տուել է ամփոփ, թէեւ ոչ լրիւ, պատկերը Հայաստանի կերպարուեստի զարգացման: Ինչպէս եւ բոլոր միւս բաժիններում, այստեղ էլ, ի հարկէ, ուրացւում է բոլշեւիկներից առաջ կատարուած աշխատանքը. ո՛չ մի խօսք, օրինակ, առաջին պատկերահանդէսի մասին Երեւանում 1919ին: Ամէն բան սկսւում է բոլշեւիկների օրով:

Արութչեանի յօդուածը որոշ գաղափար է տալիս Հայաստանի նկարչութեան մասին, բայց այս գաղափարը, դժբախտաբար, այնքան էլ մխիթարական չէ, «պրոդուկցիան» եւ քանակով եւ որակով շատ է վատ: Ցամենայն դէպս, կարելի է անվիճելի կերպով ասել, որ արտասահմանի հայ նկարիչները այս տասը տարուայ ընթացքին շատ աւելի արժէքաւոր նիւթ են արտադրել, քան իրենց Հայաստանի ընկերակիցները: Անգամ Մ. Սարեանը իր անվիճելի տաղանդով նկարիչների աշխարհն է ընկել եւ նոր ու ցայտուն, մինչեւ այժմ ունեցած ստեղծագործութիւնը գերազանցող գործ չի արտադրել:

Բացի Արութչեանի տեսութիւնից, տրուած են եւ Մ. Սարեանի ու Փ. Թէրլէմէզեանի ինքնակենսագրութիւնները: Հոգեբանական ուսումնասիրութեան արժանի մարդկային վաւերագիր է, մանաւանդ, Թէրլէմէզեանի գրուածքը: Թէեւ «զանգաղօրէն» մարդը, վերջապէս, սեւեռ է հակ... որ «տեսականի եւ գործնական... լածոն է կոմունիզմը»: 65 տարի... հաստատում այդքանն էլ քիչ չէ...

Մօտաւորապէս նոյն ոգով կազմ... ուած է եւ թատրոնի տեսութիւնը Մելիք – Սէթեանը տուել է խոր... դային թատրոնի «պատմութեան» քանի փրագմենտները» — խորհ... հայ թատրոնի ծնունդն ու զարգ... մը: Այնուհետեւ ներկայացուած Գեւորգեան առաջին (Երեւանի), ... րորդ (Լենինականի) եւ Արե... Միութիւնների եւ այլ թատրոնների ... չէնք, կազմ, խաղացանկ, դերա... ներ: Այս ընդարձակ տեսութիւնը զարդարուած բազմաթիւ նկարներ... վերին աստիճանի հետաքրքրա... նիւթ են պարունակում այսօր Հայաստանի հոգեւոր կեանքի ... ման համար: Անկասկած, Հայաստա... նի մտաւորականութիւնը այս ... բեղում էլ, գերագոյն ճիգերով ... կանքներով, չարունակում է ... ծագործել:

Պարարուեստի բաժնում հետաքր... րական են ժողովրդական պարե... այդ պարերը ներկայացնող ... չափ կենդանի նկարները:

Որոշ գաղափար տրուած է եւ ... ժապատկերի մասին — Հայկինօ... տադրութիւնները:

Մանաւոր հետաքրքրութի... կարդացւում է Ճարտարապետ... բաժինը: Այստեղ արդէն աւելի ... լափոխին զգացւում է Հայաստ... լաւագոյն մասնագէտներից մէկ... կադեմ. Ա. Թամանեանի շունչը ... ոգին սաւառնում է ոչ միայն Ե... նի վրայ, այլ գունաւոր նոր յատա... գիծը գրուած է Տարեգրքում, ... ամբողջ Հայաստանում: Ճարտա... պետութեան նուիրուած են Մ. Մ... մանեանի ընդհանուր տեսութ... Թամանեանի յօդուածը Երեւանի ... Թատրոնի նախագծի եւ Երեւանի ... բակառուցման մասին եւ Փ. Մ... եանի հետաքրքրական գրութ... Հայաստանի պատմական յուշար... ների մասին: Ամբողջ բաժինը ... զարդարուած է բազմաթիւ նկարներ...

Նկարների մասին սակայն պէտք ... մէկ ընդհանուր դիտողութիւն ... կառուցումների նկարագրու... շատ աւելի մեծ տպաւորութ... թողնում, քան նկարագրուած ... պատկերները: Այս վերջինները ... յենլով Երեւանի նոր կառուցում... քերից մարդ չի կարող ... գաւառական քաղաքների ... համեստ չէնքեր: Այդ բոլոր «... լի չէնքերը», գործարանները, ... բակացարանները, դպրոցները ... րանոցները—նկարներից դատելով ... բոպական երկրորդական քաղաք... սովորական կառուցումներ են: Ցա... նայն դէպս, արտասահմանի հայ... թականները շատ աւելի փառաւոր ... քեր ունին կառուցած, քան Հայ... տանի մէկ միլիոնից աւելի բնակ... թիւնը իր կոմկուսով ու ժողկոմ... հով:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդիւ).

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ միայն:

ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ԿՏԱԿԻ ՄԱՍԻՆ

Այս տողերէն հարկ եղած հետեւանքը հանել կը թողունք ընթերցողին:

4.— Վստահ ենք որ այս հարցումով, Միլանու Մ. Ռ. Ն. Ս. Միութիւնը մտքէն անգամ չանցներ թէ Վատիկան դրամ իւրացուցած ըլլայ Մուրատեան Ֆոնտէն. այսպիսի ենթադրութիւն մը պատիւ պիտի չբերէր զայն յղացողին: Մենք այս զուգադիպութիւնը կը բացատրենք շատ պարզ կերպով եւ յենլով հարցումին մէջ իսկ յիշուած 1916 թուականին, որմէ վերջը կը սկսին մեր 1 թիւ պատասխանին մէջ թուած կալուածներուն գնումները, կառուցումը, եւն., եւն.:

5.— Եթէ օտարներու անիրաւ եւ վնասակար միջամտութիւն ըսելով Վատիկանի ի գործ դրած հակակշիռն ակնարկել կ'ուզուի, սոյն հարցումը ուղղողները, երբ տարիներէ ի վեր Իտալիա բնակող մտաւորականներ, անշուշտ շատ յստակ գաղափար մը կազմած պիտի ըլլան Հռոմէական Եկեղեցւոյ երկաթեայ կարգապահութեան մասին:

Ով որ կաթոլիկ է, մանաւանդ երբ կղերական ալ է, պարտի հպատակիլ Վատիկանի կարգադրութեանց, եւ կամ դադրիլ կաթոլիկութենէ: Եթէ գոյութիւն չունենար Մխիթարեան կաթոլիկ Միաբանութիւնը, Մուրատ–Ռափայէլեան կտակներն ալ գոյութիւն ունեցած պիտի չըլլային, սա պատմականօրէն հաստատուած ճշմարտութիւն մ'է:

Անկողմնակալ եւ գիտակից անձերու կը թողունք պատասխանել սա հարցումին թէ՝ Հայ Ազգը տուժե՞ց թէ ընդհակառակը օգտուեցաւ Մխիթարեան Միաբանութեան կաթոլիկ ըլլալէն եւ մնալէն:

Հետեւաբար, երբ կաթոլիկ Միաբանութիւն, Ս. Ղազար չի կրնար արգելք հանդիսանալ ուղղել՝ Վատիկանի հակակշռին:

6,7 և 8.— Այս երեք հարցումներուն ալ պատասխանը կարելի է գտնել մեր հետեւեալ տողերուն մէջ, որ նմանօրինակ առիթներով քանիցս կրկնուած եւ յեղյեղուած ճշմարտութիւններ են:

Մէջտեղն է Մուրատի կտակը, պարզ եւ մեկին, զոր ըրած է «Հայոց ազգի օգտի եւ աղքատ մանկանց դպրատանց շինութեան համար, որ բառ խորհրդոյ եւ միջնորդութեան Վենետիկի Հայոց միաբանից (էջ 67)(1) ... Թողեալ հպատակ ուղղութեան, եթէ սխալացեալ լինիցիմ, կտակակատարացն իմոց եւ Հարց Մխիթարեանց, որոց միջնորդութեամբ կամիմ զի կառուսցի դպրատունն, գիտակցաբար կարծեաց եւ կարգաւորութեան իմոյ ուղղել (էջ 68):

Եւ դարձեալ, ազգին աղքատ եւ որբերուն իրաւունքին անկորուստ պաշտպանութեան կանխահոգութեամբ, «պատուիրեաց ի կտակին, զի գործադրութիւն բանից իւրոց եւ կամաց՝ եղիցի ըստ ամենայնի եւ յամենայն դէպս, ըստ օրինաց եւ կարգաց Գիտութեան Անգղիոյ, եւ ոչ այլոց որ եւ իցէ ազգաց» (էջ 68):

Նոյնպէս, կտակակատարներէն Յովհաննէս Մուրատ, առ Միաբանութեան Գեր. Աբբան գրած 24 փետր. 1821 թուակիր նամակին մէջ կ'ըսէ. «Թէեւ հանգուցեալ հայրն մեր յայտնապէս հրամայեալ էր տալ զհիւրականն ի ձեռս Հաւատարակութեանդ» (էջ 117):

Դարձեալ, Մատրասի Անգղիական Բարձրագոյն Ատեանին առջեւ 10 փետր. 1832ին տեղի ունեցած դատավարութեան ընթացքին կ'ընդունուի թէ՝ «Մխիթարեան Միաբանութիւնն ծանուցեալ եւ հաստատեալ է յԱտենէն իբրեւ միայնակ տէր իրաւանց աղքատաց Ազգին Հայոց (էջ 483)»:

Նմանապէս նոյն Ատենի վճռագրէն կը քաղենք հետեւեալ տողերը.

«Երկու կողմանք են կարգեալք ի կտակողէն ի գործադրել զհրիտակն ողորմութեան. դատախազք եւ Մխիթարեան Միաբանութիւնն: Մուրատեանք ոչ ինչ փութաջան երեւցան ի կատարումն բարեգործական դիտաւորութեանց կտակողին իւրեանց, եւ վասն դնացից իւրեանց չէ պարտ նոցա այժմ ի գործ դնել, կամ խառնել յայն» (էջ 488):

Այս վճռէն յետոյ, Յովհաննէս Մուրատ աւթիւ մը կ'ըսէ Հ. Սարգսի. «Անիրաւ համարիմ ես զայն վճիռ Ատենին, քանզի անիրաւութիւն է զրկել զկտակակատարսն յիրաւանց խառնելոյ ի գործ հրիտակին ողորմութեան, եւ անպայման յանձնել զարծաթն ի ձեռս Միաբանութեանդ, որ կարող է յի՜նչ պէտս եւ կամիցի ծախել զարծաթն զայն» (էջ 517):

Ասկէ վերջն է որ Յովհաննէս Սամուէլ Մուրատեան, «Միայնակ կտակակատար գոլով ի Մատրաս, հանգուցեալ Աղայ Սամուէլ Մկրտիչ Մուրատեանի, ի կողմանէ իւրմէ եւ ի կողմանէ կտակակատարակցի իւրոյ Հեգուարդ Սամուէլ Մուրատեանի», կը ստորագրէ 31 մարտ 1832 թուակիր դաշնագիրը (էջ 524/9), որով Մուրատի կտակակատարները կը յայտարարեն հպատակիլ Դատարանին վճիռին, եւ յանձն կ'առնուն բացարձակապէս միջամուխ չըլլալ կտակի գործին եւ ազատ կը թողուն զՄիաբանութիւնը, եւ անոնց յաջորդները, գործելու ինչպէս որ յարմար դատեն:

Մանաւոր ճիգ մ'ընելու հարկ չկայ համոզուելու համար որ մեր այս երկար մէջբերումներուն մէջ, տող մը անգամ չկայ որմէ կարելի ըլլայ հետեւցնել թէ ուրիշ ո՛եւէ իշխանութիւն ինչ տեսակ ալ ըլլայ, իրաւունք ունենայ խառնուելու այս կտակի խնդրոյն: Ուրեմն ի՞նչ տրամադրու... թեան եւ ի՞նչ տեսակ պատճառներու վրայ հիմնուելով հրապարակ... հաշիւ կը պահանջուի Մխիթարեան Միաբանութենէն: Մինչեւ հիմա Ա... Գասպարեանին յանձնուած ... նոր կողմանէ մատակարարուած կտակին համար հանրային համար... տուութիւն եղած է, կամ որո՞ւ ... անցած է այսպիսի հրապարակ... պահանջ մը ներկայացնել:

Մխիթարեանք 1834էն ի վեր (գրեթէ հարիւր տարի) բանալով եւ ... գին ի սպաս դնելով Մուրատ... Վարժարանը, ոչ թէ խօսքով, ... գործով ապացուցած են իրենց օրի... կելի եւ խղճամիտ հաւատարմութ... նը Բարերարին գծած ուղղութ... Ցարդ Հայ Ազգին եղած նուիրատ... ւութիւններուն մէջ կա՞յ այսքան ... կար կեանք ունեցող մը. Մխիթ... եանց այս ոգջոյնը կտրող կա՞յ ... բիչ օրինակ մը. գո՛նէ մենք չենք ... տեր:

(Շարունակելի)

(1) Այս եւ հետագայ մէջբերումները տեսնել Հ. Ս. Թէոդորեանի Մուրատեան եւ Հայկազեան վարժարաններու պատմութեան Ա. հատորին ցոյց տրուած էջերուն մէջ:

Խ. Ս. Հ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Սնունդի տագնա՞պ թէ սով

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

Մ. ՆԱԶԱՐԵԱՆ

Բուռն բողոքներ առաջնորդին դէմ

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ՃԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍՏԸ ՆԱԽ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾ Է»

«Ազգամէջ»ի մէջ, յօդուածագիր մը, պատասխանելով ճարտարարուեստական շարժման մասին եղած առարկութեանց, կը բացատրէ թէ իրենց

ՌՈՒՄԱՆԻԱ

ՀԱՅԿ. ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ՄՈԼՏԱՎԻՈՅ ՄԷՋ

Ակադեմական եւ Պատմական յիշատակարաններու յանձնաժողովին անդամ Կէօրկէ Պալշ այս անգամ ալ լոյս կ'ընծայէ վիթխարի հատոր մը, մօտ 650 մեծադիր էջ, 1000է աւելի նըկարներով ԺԷ. եւ ԺԸ. դարերու մոլտովական եկեղեցիներու մասին: Իր

ՄԱՄՈՒԼ

Իրատես ըլլալ

Պուքրէշի «Արազ»ը շարք մը խմբագրականներով պարզելէ յետոյ երոպական պետութեանց խարդախութիւնները հանդէպ հայ ժողովուրդին եւ հայկական դատին, կ'եզրակացնէ (27 յուլիս).

— «Կ'ապրինք շրջան մը՝ ուր հայ ժողովուրդը ալ լքուած է իր բախտին: Ան ստիպուած է ա՛լ ապաւինիլ սոսկ իր ուժերուն: Բազմիցս յոյս դրած օտարին վրայ, ու բազմիցս մատնուած ու յուսախաբ օտարէն՝ այլ եւս իր սեփական ուժերուն է որ ստիպուած է կառչիլ:

Ան ստիպուած է, հետեւաբար, իր ուժերը կշռել ամէն մէկ նոր քայլ առնելէ առաջ: Չխաբուինք բարեկամական նոր համբոյրներէն որոնցմով հայ ժողովուրդը սկսած է կրկին գինովնալ: Համբոյրները կը տեւեն որքան կը տեւէ մարդոց շահը: Ազգերը եւս կը նմանին դարպասողներու՝ որոնք, անգամ մը յագեցած, կը լքեն իրենց զոհը, ու կ'անցնին կ'երթան այլուր զոհ փնտռելու: Հայ ժողովուրդը ուրիշ պաշտպան չունի բայց եթէ իր զաւակներուն ճիգն ու քրտինքը միայն: Օտարէն ստացուածը ողորմութիւն է լոկ, ու պատրանք: Մանաւանդ երբ այդ ողորմութիւնը կ'ըլլայ թափուն հաշիւներու սիրոյն: Երբ ան կրնայ վաղը կասիլ մէկէն՝ մեր թշնամիներուն հետ կրկին առանձին ձգելով մեզ:

Այս ճշմարտութիւնը պէտք է ի մտի ունենան եւ բոլոր անոնք որ ասոս աւիններուն կը վստահին հայ ժողովուրդի ճակատագիրը եւ ապագան:

Հետեւաբար ստիպուած է հայ ժողովուրդը չանգոսնել իր թշնամիները, մանաւանդ զանոնք որոնց դէմը վաղը դարձեալ կրնայ առանձին մնալ: Ո՛չ մէկ շահ՝ ամէն օր թմրեցուցիչ ներարկել հայ ժողովուրդին, ու պոռալ թէ հիւծախտաւոր հիւանդ մըն է Թուրքը, թէ սրտը կը կրծէ անոր ներսը ամէն օր ու վաղը գերեզման պիտի դնէ զայն: Եթէ աւելէ առաջ արհամարհեցինք Թուրքը՝ մեր ուժերը գերագնահատելով ու հաւտալով Եւրոպայի համբոյրներուն, սթափելու ժամն է հիմա, երբ այդ միեւնոյն Եւրոպան ինքը կ'երթայ իր համբոյրները շռայլել Թուրքին:

Իրատե՛ս ըլլալ՝ ա՛յս է աղէտներուն ու փորձութեանց դասը մեզի:

Վա՜յ մեզի եթէ չենք նշմարեր աշխարհը որ ամէն օր կը փոխուի մեր շուրջը, ու կը կարծենք որ կրնանք քանի մը ճառով չքացնել Թուրքը, ինչպէս մեր միամիտ հայրերը կը կարծէին երբեմնի Թուրքիան փշրել երգերուն ուժովը,—

Մեր բահերով կ'անենք նոցա շան տատակ·

Բայց նոյնքան չարիք են, հայ ժողովուրդին համար, ցեցերը որոնք Թուրքերուն զարշապարը կը լզեն հիմա: Մեր խօսքը լոկ անոնց մասին չէ որոնք իրենց խիղճը ծախած՝ իրենց ժողովուրդը Թուրքին կը մատնեն: Այլ այն հացկատակներուն ալ որոնք Թուրքին ոտքերուն քսելով իրենց ճակատը՝ կը յուսան անոր կարեկցութիւնը շահիլ, ու իբրեւ թէ իրենց ժողովուրդն ալ փրկել: Ի՞նչ խօսք որ Թուրքն անգամ կը զարշի այդ գետնաքարշ փառաբանութիւններէն, որովհետեւ ստրուկի մը խունկը երբեք ալ հաճելի չէ:

Զգուշ եւ աչալուրջ ըլլալ թշնամի գաւերուն հանդէպ, բայց տեսնել աշխարհը ինչպէս որ է»:

անոնց յատակագիծերը, բազմաթիւ գամբարաններ եւն.:

ՔԱՆԱՏԱ

ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՎԻՃԱԿԸ

Թորոնթոյէն կը գրեն թէ հայ գաղութին մեծամասնութիւնը գործատուներէ կը բաղկանայ, իսկ գործարաններուն մեծ մասը փակ է:

Հակառակ այս տագնապին, երկու դպրոցներ հաստատուած են Մոնրէալի եւ Թորոնթոյի մէջ, հոգեւոր հովիւ Զգօն քահանայի ջանքերով:

Կազմուած է երգչախումբ մը, որ քառաձայն կը կատարէ երգեցողութիւնները:

Զգօն քահանայ քաղաքէ քաղաք կը շրջի, հոգեւոր մխիթարութիւն տալու համար ժողովուրդին:

Պատրաստութիւն կը տեսնուի հոկտեմբերին քանատահայ ցուցահանդէս մը սարքելու:

ՃԻՊՐԱԼԹԱՐԻ ՓԱՊՈՒՂԻՆ

Քիչ ատենէն պիտի ձեռնարկուի Ճիպրալթարի տակէն փապուղի մը բանալու գործին, որ տասը մղոն երկայնութիւն պիտի ունենայ ու իրարու պիտի միացնէ Եւրոպան եւ Ափրիկէն: Վերջերս նախնական փորձեր եղած են: Մէկ դարէ ի վեր վիճաբանութեան առարկայ եղած է այդ փապուղին պեղումը: Սպանիոյ ներքին նախարարին այցելութիւնը ցոյց տուած է թէ խոչընդոտները հարթուած են այլ եւս: Փապուղին պիտի երկարի Թուրիֆայէն Սէութա:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ ԹՈՒԱՆՇԱՆՆԵՐՈՎ

Պաշտօնական վիճակագրութեան մը համաձայն, Եւրոպայի ամէն մէկ քառակուսի քիլօմեթր տարածութեան վրայ, հետեւեալ բնակչութիւնը ունին՝ Թուրքիա 19, Յունաստան 48, Ալպանիա 36, Սերպիա 53, Պուլկարիա 57, Ռումանիա 61:

1848ին Յունաստան ունէր 1 միլիոն բնակիչ, 1870ին 1,5, 1896ին 2·4, 1907ին 2·6, 1928ին 6·2, միլիոն:

Քաղաքի բնակչութիւնները, գիւղի հետ բաղդատմամբ միշտ աւելցած են: 1870ին 100 բնակիչէն 18 կը բնակէր քաղաքներու մէջ, 1889ին 91էն 21, 1896ին 22, 1907ին 24, 1920ին 27 եւ 1928ին հարիւրին 33:

Աթէնքի բնակչութիւնը 1870ին 44 հազար էր, 1889ին 110 հազար, 1907ին 167 հազար, 1920ին 292 հազար եւ 1928ին 452,919:

Նոյնպէս աւելցած է Սելանիկի բնակչութիւնը, 1913ին 157 հազար, 1920ին 170,000 եւ 1928ին 236,527:

Ծնունդներու համեմատութիւնը, 1000 բնակիչի վրայ Պուլկարիա 15,5, Ռումանիա 14,1, Յունաստան 13,2, Իտալիա 10,7, Պելճիքա 5,1 եւ Ֆրանսա 1·4:

Օտարականներու Յունաստան այցելութիւնը աւելցած է, 1919ին 17 հազար օտարականներ եկած էին, 1920ին 8 հազար, 1922ին 13 հազար, 1925ին 22 հազար, 1926ին 38 հազար, 1929ին 70 հազար եւ 1931ին դարձեալ 70 հազար օտարականներ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (13)

«ՏԱՆԸ ՄԷԿ ՀԱՏԻԿ ՃՐԱԳՆ ԷՐ»...

կաններ հոն զատեն նաեւ Մովսէս Ղազարեան անուն ուրիշ համայնավար մը, որուն գրպանները լեցուած էին թռուցիկներով: Ցանցանքի վրայ ձերբակալուեցան երկու համայնավարներն ալ եւ խոստովանեցան իրենց մեղքերը:

Անմիջապէս տեղի ունեցաւ անոնց դատավարութիւնը եւ մէկական ամսուան բանտարկութեան դատապարտուեցան երկու համայնավարները:

Շէրպուրկի նոր նաւահանգիստը

Հանրապետութեան նախագահը կիրակի օր հանդիսաւորապէս բացաւ Շէրպուրկի ծովային նոր կայարանը եւ նաւարանը, որոնց շնորհիւ անդրատլանտեան շոգենաւերը պիտի կրնան անմիջապէս քարափ հանել կամ քարափէն առնել իրենց ճամբորդները, առանց բացը սպասելու:

Այս ծովային կայարանը, ինչպէս կը կոչեն, շինուած է Շէրպուրկի առեւտրական սենեակին կողմէ եւ կը համարուի Եւրոպայի, եթէ ոչ ամբողջ աշխարհի ամէնէն գեղեցիկ հաստատութիւնը: Շինութեանը սկսաւ 1928ին, եւ ամբողջ ծրագրին գործադրութիւնը մինչեւ յունիս 15 արժած էր 199,500,000 ֆրանք:

Գ. Էռիօ կ'ուզէ տեսնել Մոսկուան եւ Էնկիւրին

Գրած էինք թէ Ֆրանսայի նախորդ վարչապետը Թուրքիա եւ Ռուսաստան պիտի երթայ մօտերս:

Պատասխանելով այս առթիւ եղած հարցումի մը, Գ. Էռիօ ըսաւ.

— Ես Ռուսաստան կ'երթամ ինչպէս գացած եմ 1922ին, միմիայն գաղափար կազմելու համար: Պէտք է երթալ տեսնել, խօսիլ, յարաբերութիւններ հաստատել, անձնական բարեկամութիւններ մշակել այն երկիրներուն հետ որոնք այնքան հեռու են մեզմէ իրենց մշակոյթով, հոգեբանութեամբ եւ ընկերային վիճակով: Ես ուրիշ ընելիք չունիմ Ռուսիոյ մէջ բայց միայն տեսնել, ուսումնասիրել, խօսակցիլ: Խորհրդային իշխանութիւնը հրաւիրած է զիս այցելութիւն տալու: Յօժարութեամբ կ'երթամ, մանաւանդ որ շատ ուրախ եմ յարաբերութեանց վերահաստատման համար զոր ես արծարծեցի 1925ին:

Թուրքիոյ արտաքին գործավարն ալ Փարիզ գտնուած միջոցին Էնկիւրի հրաւիրած է Գ. Էռիօն, որ սիրով ընդունած է:

« ՏԷՑՎԻՍԻ ԲԱԺԱԿ »Ը ՇԱՀԵՑԱՒ ԱՆԳԼԻԱ

Կիրակի օր տեղի ունեցած երկու վերջին «դուբլ» (սէմփլ) խաղերը հետեւեալ արդիւնքը տուին.— Քօշէ յաղթական Օսթինի, Փէրի յաղթական Մէրլէնի: Ֆրանսացիները ուրբաթ օր շահած ըլլալով «զոյգ» (տուպլը) մրցումը, վերջնական արդիւնքն է.— Անգլիա 3 յաղթութիւն, Ֆրանսա 2 յաղթանակ: Որով Անգլիա կը շահի հռչակաւոր բաժակը տարի մը պահելու իրաւունքը:

Ինչպէս գրած էինք, այս բաժակը Ֆրանսայի կը պատկանէր վեց տարիէ ի վեր:

—•—•—

ՎԻՒՐԹԷՆՊԷՐԿԻ (Գերմանիա) դպրոցներուն ուսուցիչները եւ աշակերտները հրաման ստացան փաշական ձեւով բարեւելու:

ԱՐԻԱԿԱՆ բժիշկներուն արգիլուած է (Գերմանիոյ մէջ), իրենց հրեայ պաշտօնակիցներուն տեղը գործել, զանոնք խորհրդակցութեան կանչել կամ անոնց փոխանցել իրենց յաճախորդները, բացի մասնաւոր պարագաներէ, այն ալ իշխանութեանց հաւանութեամբ:

Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Տէր Մինասեան, Գ. Նուպար Տէր Մինասեան, Գ. Ստեփան Տէր Մինասեան, Տէր եւ Տիկին Կիրակոս Ժամկոչեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Կիրակոսեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Թորկոսեան, Տէր եւ Տիկին Սահակ Յարութիւնեան, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Մանկեան, Տէր եւ Տիկին Համբարձում Ծնովքեան, Այրի Տիկին Մարիամ Արապեան եւ զաւակունք, Մեսրոպ, Տօնէր եւ Կարապետ (Փարիզ) եւ թոռները, Գ. Կիրակոս Ներսէսեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Գափլանեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Այվազեան, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Աճէմեան, ինչպէս նաեւ համայն ազգականք ցաւօք սրտի կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, աղջկան, քրոջ հարսին, եղբօր կնոջ, եւ ազգականին՝

ՏԻԿ. ՄԱՌԻ ՏԷՐ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը՝ որ տեղի ունեցաւ յուլիս 29ին, 26 տարեկան ծաղիկ հասակի մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ 31 յուլիս, երկուշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 2·30ին, Սէն Ժէրոմի եկեղեցիին մէջ: Հանգուցեալին մարմինը ամփոփուեցաւ Սէն Ժէրոմի գերեզմանատունը:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՆԱՅԻՐԻ ԱՇԽԱՐՀ»

Պատկերազարդ երկշաբաթաթերթի 3րդ թիւը: Ընտիր թուղթ, մաքուր տպագրութիւն, այլազան նիւթեր, բազմաթիւ գեղեցիկ նկարներ հայ եւ օտար կեանքէ: Կը ծախուի բոլոր ծանօթ քէօշկերուն մէջ:

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ծանօթ Օրիորդ մը կը ստանձնէ ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, գերմաներէնի եւ ջութակի դասեր տալ տուներու մէջ: դիմել Յառաջի վարչութեան:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Թիթեղագործ (թէնէքճէճի) Գէորգ Թաշճեան (այժմ Աղապապեան) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկազուն, Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, իրենց մօր անունը Իսկուհի Տէրտէրեան (Սեբաստիոյ Գարուրի Արտէն թաղէն), մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ: Լուր առնուած է թէ Զինադադարին Իսկուհի Ուրֆայի Հարան գիւղը կը գտնուէր:

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de Saint Valbert près de Héricourt Haute Saône), France.

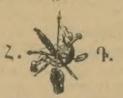

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ բոլոր ընկերները այսօր Չորեքշ. երեկոյ ժամը 8·30ին, 51, rue de Rivoli. Café Samaritaineի ներքնայարկը: Մէթրօ՝ Շաթըլէ: Օրակարգ՝ 11րդ Ընդ. Ժողովի օրակարգի հարցեր եւ ընտրութիւն պատգամաւորներու:

ԳԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐՇԻՒ» խումբի ընկերական ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին ընկ. Ս. Գարակէօզեանի բնակարանին մէջ:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» Կոմիտէի ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8·30ին Ակումբին մէջ: Օրակարգ՝ 11րդ Ընդ. Ժողովի օրակարգի հարցեր եւ ընտրութիւն: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ անդամական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8·30ին Դաշնակցութեան «Զարգարեան» Գրադարանին մէջ: Օրակարգ՝ նախկին ժողովի շարունակութիւն եւ պատգամաւորի ընտրութիւն: Բոլորի ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԳԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐՇԻՒ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 9էն ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ 9

Գ. ԿԱՐԳԻՍ ԿԱՐԻՆԵԱՆԻ ՕԴԱՍՈՒՆ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

Sentier des Bas-Longchemps. (Bagneux)

Կը նախագահէ՝ Ընկ. Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ

Կը խօսի՝ Ընկ. ՎՐԱՑԵԱՆ

կը նուագէ ԵՓՐԱՏ նուագախումբը ղեկավարութեամբ Գ. ՕՆՈՍԵԱՆի

Գեղարուեստական բաժին: Դիւրամատչելի պիւֆէ:

ՄՈՒՏՔ՝ 2 ՖՐԱՆՔ:

Հաղորդ. միջոցներ.— Porte d'Orléansէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Bagneux:

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՎՌԱՄԵԱՆ Ենթակոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. ԳԱՏ. ՄԻՐՈՒԹԵԱՆ գուլվար Օտտօի մասնաճիւղին

Այս Կիրակի առաւօտ ժամը 8էն մինչեւ իրիկուն

Bar-Restaurant Belvedèreի օդասուն պարտէզին մէջ

Բանախօսութիւն եւ գեղարուեստական ճոխ բաժին

Կը նուագէ Ջ. Ռ. Միութեան ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ նուագախումբը

Առնել՝ Place Sadi Carnotէն 35 եւ 36 թիւ հանրակառքերը եւ իջնել Սէնթ Անտրէ, Place d'Aixէն 28 թիւ հանրակառքը (կարմիր գիծով) եւ իջնել վերջաւորութեան, որ 100 մէթր հեռու է հանդիսավայրէն:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Յ. Դ. Գառ. Միութեան Սէն-Լուի (Մարսէյլ) մասնաճիւղին կողմէ օգոստոս 27ին Գ. Ս. ՄԱՐԱՇԼԵԱՆի օդասուն պարտէզին մէջ:

Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այդ թուականը:

Պատուոյ երեկոյ

կազմակերպուած Ֆր. Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ի պատիւ ՆԱԽՈՐԴ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

6 օգոստոս շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Հայ Ակումբին մէջ 1 Bld. Carnot

Բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն եւ պար:

Կը հրաւիրուին ընկեր-ընկերուհիները եւ համակիրները հանդերձ ընտանեօք: Մուտքը՝ ազատ է:

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ ՄԷՋ

ՄԱՌԻ ՍՎԱՃԵԱՆԻ «ՀԱՅ ՓԵԹԱԿ» ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ, ՄԱՐՍԷՅԼ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ԻՆ

ՍԱԼՈՆ ՊԻՒԹԻՆԵՕԶԻ ՄԷՋ. 6 ՌԻՒ ՊԻՒԹԻՆԵՕԶ (ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕ)

Կը նախագահէ ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊՍԿ. ՊԱԼԱՔԵԱՆ

Երգ, արտասանութիւն, տրամախօսութիւն, խմբերգ, մեներգ, հայկական պարեր եւլն.:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է

Գանեէօ–Քաշանի ԼՍԱՐԱՆ – ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆԸ

Տեղւոյս մանկապարտէզի սրահին մէջ

վարիչ՝ Գ. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

43, Rue Madame Curie. Bagneux

երեկոյեան ժամը 8էն 10 ամէն օր, կիրակի ժամը 3էն 6.30

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ **(28)**

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Ա. ԳԼՈՒԽ

—•—

ՊԼԵՀՎԷԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

« Մինչեւ դատավարութիւն, ամբողջ չորս ամիս, սարսափելի վիճակի մը մէջ կը գտնուէի: Չէի գիտեր թէ ինչ հետեւանք ունեցան զառանցանքի միջոցին խոստովանութիւններս, ուստի կը վախնայի որ փտանգած կ'ըլլամ ընկերներս եւ « գաղը », եւ ինքզինքս դաւաճան կը համարէի: Գործին յաջողութիւնն ու յաղթանակի զինովութիւնն էին, որ ինծի ուժ տուին դիմանալու հիւանդութեանս եւ մարդկային ուժերէ վեր բարոյական, եւ տառապանքիս: Բարեբախտաբար, զառանցանքս գէշ հետեւանք չունեցաւ: Սակայն, հիւանդութենէս եւ բարոյական տառապանքներէս յետոյ դատավարութեան ներկայացայ չափազանց տկար վիճակի մէջ, ուղեղս ցնցուած՝ պայթումին եւ լրտեսներու բռունցքներուն պատճառով:

Հազիւ թէ ոտքի էի եւ մտածումներուս եւ լեզուիս: Այս վիճակին մէջ, պէտք չէր որ խօսէի դատավարութեան ընթացքին, որպէսզի սխալ չըներկայացնէի կուսակցութեան ծրագիրը: Անշուշտ այդպէս պիտի չարժէի, եթէ եսեւէս չզգայի բան մը, որ զիս կը մղէր խօսելու, արտայայտուելու: Եւ այդ այն յայտարարութիւնն էր, զոր ես ըրի հարցաքննիչ դատաւորին, երբ, գործողութենէն յետոյ գիտակցութեան եկայ: Կարծելով որ պիտի մեռնիմ, պարտականութիւն համարեցի ինձ անմիջապէս յայտարարել թէ անդամ էի Սոցիալ Յեղափոխական կուսակցութեան Մարտական Մարմնին: Թէ այն որ Հիւսիսի պանդոկին մէջ մեռաւ ռումբի մը պայթումին հետեւանքով, մարտական ընկերս էր: Այսպէսով կ'ուզէի հաստատել թէ Պոկոտիլովն ալ անդամ էր Մարտական Մարմնին: Ըսելիքս այսքան էր, բայց հարցաքննիչ դատաւորը տեղեկութիւն պահանջեց Մարտական Մարմնին մասին եւ ես, առանց նկատի առնելու թէ կուսակցութեան սկզբունքները կը բռնաբարեմ,— « յայտարարութիւն չպիտի ընեմ », — բացատրութիւններ տուի, անշուշտ ճախուեր ձեւով:

Ինչո՞ւ ըրի: Ինչո՞ւ բռնաբարեցի մեր սկզբունքները: Որովհետեւ, քանի մը անգամ, հարցաքննութեան ընթացքին, կորսնցուցի գիտակցութիւնս: Կը պաղատէի ընդհատել հարցաքննութիւնը, կը խնդրէի ջուր՝ քիչ շատ ուժ առնելու համար: Մինչեւ դատավարութեան ժամը, շատ չմտահոգուեցայ իմ յայտարարութեանս համար: Սակայն, եւաքէն, երբ վայրկեանը եկաւ խորհելու թէ ինչ պիտի ըսեմ դատարանին մէջ, խօսիլ առիթուած պահուս, չկրցայ համաձայնեցնել բանալիքներս եւ կուսակցութեան ծրագիրը: Այդ պատճառով էր միայն, որ մղուեցայ պաշտօնական յայտարարութիւն մը ընելու: Անկից զատ, դատավարութեան ընթացքին՝ գժուարին կացութեան մը մէջ կը գտնուէի: Նախ բացարձակապէս ինծի մերժեցին խօսք տալ: Կարարչեւսկիի պնդումով էր, որ ի վերջոյ թոյլ տուին խօսիլ: Բայց շարունակ կ'ընդմիջէին զիս, աշխատելով շեղել զիս: Եւ ես կը կորսնցնէի մտածումներուս թելը: Ուժասպառ էի: Լռութեամբ անցայ շատ մը բաներու վրայէն:

Դատավարութենէն յետոյ բոլորովին ուժաթափ կը զգայի ինքզինքս: Սաստիկ կը զղջայի, որ խօսելով, մասամբ օժանդակեցի դատելու իրենց աղտոտ կառակերպութեան: Այնպէս որ երբ, ժամանակ մը յետոյ, ինծի հաղորդեցին թէ ընկերներս, որոնք ազատ մնացած էին, շատ գոհ մնացած էին յայտարարութենէս, ես ամչնալով ցայ: Ինծի կը թուէր թէ կը հեգնէին զիս: Ձեզի հեղ մը գրեցի դատավարութենէն յետոյ, սիրելի ընկերներս: Սակայն պահանջ կը զգայի անգամ մը եւս բացատրուելու ձեզի, որպէսզի որ եւ է թիւրիմացութիւն չմնայ իմ եւ անոնց միջեւ, որոնք յեղափոխական նոր գործերու պիտի լծուին: Ինծի համար, երջանկութեան միակ պայմանն այն է, որ ձեզի հետ կատարելապէս համերաշխութիւն պահելու վստահութիւնն ունենամ, համաձայնութիւն ամէն բանի մէջ, կուսակցութեան ծրագրին ու կեանքի զանազան հարցերուն մասին: Որու որ վիճակուած է կատարել մահաբեր գործ մը, կը մաղթեմ ամէն բանէ առաջ որ ոտքը մնայ իր ֆիզիքական եւ բարոյական ուժերուն, որպէսզի կարենայ մինչեւ ծայրը եւ պատիւով տանիլ կուսակցութեան դրօշը:

Կը բարեւեմ ձեզ, սիրելի ընկերներս: Քաջութիւն եւ յաջողութիւն: Հաւատքն ունենանք որ շուտով վերջ պիտի գտնէ անհրաժեշտութիւնը: Հաւատքն ունենանք որ կարելիութիւն պիտի ունենանք աշխատելու բրազործել մեր ընկերվարական խտէալները, մարդկային ուժերուն յարմար պայմաններու մէջ:

Ձերդ

ԻԳՈՐ ՍԱԶՈՆՈՎ

—:—

Բ. ԳԼՈՒԽ

2.— ՄԵԾ ԴՈՒՔՍ ՍԵՐԳԷՅԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Սեպտեմբեր ամսուն, 1904ին, Մարտական Մարմինը, Ժընեւի մէջ ժողով գումարելով, պաշտօն տուաւ ինծի մահափորձ մը կազմակերպելու Մ... կուսայի ընդհանուր կառավար... մեծ — դուքս Սերգէյ Ալեքսանդր... ի դէմ:

Հրահանգ ստացայ մեկնելու Մոսկուա, ընկերակցութեամբ Վլադիմիրովնա Բրիլիանտի, Պլատոնովիչի, Կալիայեւի եւ Մոս... ի (բուն անունով՝ Բորիս Մոս... յէնկօ): Իրաւասութիւն ունէի ... ջացնելու այս կազմը, ... հոգի եւս, ոչ աւելի: Ազեւ յանձ... րեց Նարոդնայա Վոլիայի ... անդամը, բանւոր մը, որուն մասի... նայի տեղեկութիւններ քաղել ... գուէն:

Ծրագիրը կազմուած էր ... մահափորձին եղանակով: Մեծ ... սին վրայ հսկողութիւն պիտի ... ուէր փողոցին մէջ եւ պիտի ... նուէր փողոցին մէջ: Հսկիչները ... ըլլային կառապաններ: Եւ այդ ... պանները՝ Օգանես եւ Կալիայ...

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐԸ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	25 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 3 ՕԳՈՍՏՈՍ 1933

3 Aout 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2263

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՉԿԱՅ ՈՐ ԵՒ Է ՏՈՂ ՈՒՐԱԽՈՒԹԵԱՆ»

Այսպէս կը գրէր Մշեցի բանուորը, տրտնջալով արդար դառնութեամբ.

— «Ցարգելի խմբագիր, ամէն ժամանակ «Յառաջ» թերթը կը կարդամ ուրախ լուր մը առնելու համար, բայց չկայ որ եւ է տող ուրախութեան»: (30 յուլիս):

Իսկապէս, չափազանց մռայլ պատկեր մը կը ներկայացնէ մեր հանրային կեանքը:

Իսկ թերթն ըլլալով պատկերը օրուան կեանքին, անշուշտ չի կրնար տալ «որ եւ է տող ուրախութեան», երբ ողբերգութիւնն է որ կը տիրապետէ:

Այո՛, պակաս չեն կողքուրիչ, ուրախարիթ երեւոյթներ ալ: Ներելի չէ ամէն բան սեւ տեսնել եւ վայրերան կանչեր արձակել:

Դժբախտութիւնը այն է որ, այդ կողքուրիչ երեւոյթները կը պղտորին, կը խեղդուին արհեստական, անիմաստ, այլանդակ վէճերու ժխորին մէջ:

Ունինք բազմազան հոգեր որ իրաւասու եւ հոգածու ձեռքերու կը կարօտին: Ինչպէս, օրինակ, անկանոն Թուղթերու խնդիրը:

Ունինք հանրօգուտ ձեռնարկներ որոնք դատապարտուած են ծիւրելու, կամ կէս ճամբան մնալու, եթէ պակսի գուրգուրանքը եւ դրամը:

Ամէն օր եւ ամէն տեղ չե՞նք տեսներ խոնարհ, պրոլետա՛ր գաղթականներ, որոնք իրենց չալակին առեր են բեռ մը հոգ, ազգապահպանման հոգերուն հարիւրին ութսուն — իննսունը, եւ կը տոկացին բերան ծռել մնացեալ տասը — քսանին համար: (Ցիշեցէք Սէն Ժէնուը, որ կնքահայր մը կը փնտռէ, 90,000ին 70,000ը ապահովելէ յետոյ):

Ունինք այլասերման խնդիր, ներգաղթի եւ վերաշինութեան հարց, երիտասարդութեան սպառնացող չարիքներ, քաղաքական պարտականութիւններ եւ ուրիշ այնքան հոգեր:

Բայց ... Աւելի դիւրին չէ՞ հաւատաքննութեան դիմել, հանդէս խանգարել, եռագոյն վար առնել, չափուիլ՝ փողոցներու մէջ, թշնամի փնտռել եւ թշնամի դարձնել:

Ուրո՞ւ հոգ ընդհանրական հոգերը, երբ սանձարձակ ազատութիւն կը վայելենք աջ ու ձախ փչելու, սուտ սուտի պոչին կապած՝ մաղձ թափելու եւ որոմ ցանելու:

Ո՞ւր է, վերջապէս, հանրային կարծիքը, որ քիչ մը ակնածանք ներշնչէր:

×

Տարօրինակ թիւրիմացութեամբ մը, մեր մէջ ամէն բարիք թերթէն կը սպասեն: Եւ կամ, ամէն չարիք անոր կը վերագրեն:

Ըսէ՞նք թէ թերթը — որ եւ է թերթ — գործադիր իշխանութիւն չէ, Գաւառաքաղաքական կամ Առաջնորդարան չէ, որպէսզի դեղ ու դարման գտնէ բոլոր ցաւերուն:

Թերթը կը հետեւի օրուան կեանքին: Կ'արձանագրէ չարն ու բարին, սեւն ու ճերմակը: Մէջտեղ կը դնէ տեսակէտներ, թելադրութիւններ, ծրագիրներ: Տեղ մը կը ձաղկէ խասօրէն, տեղ մը կը գնահատէ եւ յաճախ գործնապէս ալ կ'օգնէ: Մէկ խօսքով, ուղղութիւն կուտայ, համաձայն իր աշխարհահայեացքին եւ ուժին:

Արդ, անոնք որ «ուրախ լուրեր» կը սպասեն թերթէն, ինչո՞ւ իրենք ալ չեն կատարեր իրենց պարտականութիւնը:

Այսինքն, ինչո՞ւ ընթացք չեն տար արծարծուած մտածումներու:

Ինչո՞ւ ձեռք ձեռքի չեն տար, որպէսզի թեթեւնայ, պայծառանայ մթնոլորտը եւ մարդիկ սորվին քով — քովի գալ, կազմակերպուիլ, աշխատիլ՝ հանրութեան համար:

Երբ Մշեցին, Վանեցին կամ Խարբերդցին եւ ուրիշ հայրենակիցներ կը սորվին — եւ իրաւամբ — լրագրական բանավէճերէ, կը նշմարէ թէ հասունցած են հանրային գիտակցութեան տեսակէտով:

Այն ատեն, ինչո՞ւ նախ իրենք իրենց մէջ, գոնէ իւրաքանչիւր նահանգ ինքն իր մէջ եւ յետոյ բոլորը մէկ կուռ եւ բազմամարդ, համատարած ճակատներ չեն կազմեր, որպէսզի, անոնց ճնշումին տակ, վերջ գտնէ տիրող անիշխանութիւնը եւ կազմակերպուի հանրային կեանքը:

Հազար խրատ՝ տասը հազար թերթի կողմէ, որ եւ է արժէք չունի, եթէ հասարակութիւնը պիտի կարդայ պարզապէս ժամանցի համար, եւ պիտի սպասէ որ խօսքերը ինքնաբերաբար գործի վերածուին, գործերը կարգի մտնեն, ցաւերը դարմանուին եւ չարիքները խափանուին:

Այսպիսի հրաշք չէ եղած որ եւ է ժողովուրդի մէջ եւ չի կրնար ըլլալ մանաւանդ մեր մէջ:

Երբ հասարակութիւն մը տէրը չէ իր ճակատագրին, երբ կը գոհանայ երբեմն հանդիսատես դիտելով յանուն իրեն մղուած պայքարները, երբեմն քրթմնջելով, երբեմն ալ ժպտելով, կը նշմարէ թէ մեր հանրային կեանքը վերածեր է թատերաբեմի մը, ուր ինք ո՛ր եւ է դեր չունի ...

Այդ պարագային, ինչո՞ւ զարմանալ որ «չկայ որ եւ է տող ուրախութեան»:

Հասարակութիւնը ինքն է որ իւրացնելով թերթին — անշուշտ իր հաւնած թերթին — տեսակէտները, ձայնակցելով ազդանշանի մը, տարածելով եւ գործի վերածելով զայն, պիտի ապահովէ իր սպասած բարիքը:

Ահա ասոր տարիէ ի վեր կ'արծարծուի գաղութներու կազմակերպութեան խնդիրը:

Եւ սակայն, ոչ մէկ շարժում: Հետեւաբար եւ, «ոչ մի տող ուրախութեան»:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՈՃԻՐԸ

ՅԱՐՁԱԿՈՒՄԷՆ ԱՌԱՋ ՀՕԿԸ ԺՈՂՈՎ ԳՈՒՄԱՐԱԾ Է

ԿՐԸՆՈՊԼԸ, 1 օգոստ. (Յառաջ) — Հեռախօսով հաղորդած էի Դաշնակցական ընկերոջ մը դէմ կատարուած մահափորձը: Կիրակի 30 յուլիս, Կրընոպլի Հօկ.ի մասնաճիւղը ընդհ. ժողով գումարելով, կ'որոշէն յարձակիլ Դաշնակցականներու վրայ, սպաննելու առաջադրութեամբ: Կէսօրէն վերջ խումբ մը «հօկճիներ հեծելանիւներ նստած կը պտտէին Դաշնակցական ընկերներու բնակարաններուն եւ արճարաններուն շուրջը, սուլելով եւ երբեմն ծաղրելով մեր ընկերները:

Ընկեր Եդուարդ Ասլանեան (մօրեղբօր տղան ընկեր Սարգիս Ղուկասեանի որ բանտարկուած է) իրիկուան ժամը 11ին 15 մնացած ելլելով արճարանէն, կ'ուղղուի դէպի իր տունը, որ բաւական հեռու է: Հազիւ մօտ 190 մեդր հեռացած արճարանէն, Rue des Minimes եւ Route de Saint – Martin d'Hèresի չորս ճամբուն անկիւնը, պահուած կ'ըլլան Ղազարոս Մարգարեան եւ Գէորգ Գալայճեան, որոնք յանկարծ կրակ կը բանան: Առաջին գնդակը կը հանդիպի ընկերոջ աջ թեւին, ուսին մօտ: Ընկերը վայրկենապէս գետին կը նետուի: Ասոր վրայ ոճրագործները երկու գնդակ եւս կը պարպեն որոնք բարեբախտաբար կը վրիպին: Նոյն պահուն Դաշնակցական Գասպար, Միհրան Գաբրիէլեան, Կրընոպլէն կը վերադառնար: Հազիւ այդ վայրը հասած, չի հաւնար թէ գնդակը իրեն դէմ կը պայթի թէ ուրիշին դէմ: Այդ վայրկեանին կը տեսնէ որ Գէորգ Գալայճեան եւ Ղազարոս Մարգարեան կը փախչին, երկուքը երկու ուղղութեամբ:

Ընկեր Եդուարդ կը պոռայ.

— Օգնութի՛ւն, Գասպար, զարնուեցայ:

Եւ անմիջապէս երկուքը միասին կուգան ընկեր Աստուր Կիւրինեանի արճարանը: Առանց ժամանակ կորսնցնելու վիրաւորը ինքնաշարժով կը փոխադրուի ոստիկանատուն, յետոյ ուղղակի հիւանդանոց, ուր գործողութեան կ'ենթարկուի: Յաջողութեամբ կը հանեն կապարը: Վիրաւորը հիւանդանոց փոխադրելէ վերջ ոստիկանները ինքնաշարժով գացին ոճրագործ Ղազարոս Մարգարեանի բնակարանը եւ պահանջեցին որ դուրս գայ սենեակէն, ոստիկանատուն հանդիպելու համար: Հակառակ ոստիկաններու խիստ պահանջքին, ոճրագործը սկսաւ բարձրաձայն կանչել — «Օգնութի՛ւն, օգնութի՛ւն», մերժեց բանալ դուռը եւ յանձնուիլ, նոյնիսկ սպառնալիքներ ըրաւ: Ասոր վրայ երկու ոստիկաններ եւ քանի մը Դաշնակցականներ պահակ կեցան մինչեւ որ հասնէին ոստիկանապետը եւ քաղաքապետը: Մինչեւ այդ ոստիկանները գացին փնտռելու Գէորգ Գալայճեանը, որ նախ մերժեց դուռը բանալ, բայց քիչ վերջ բացաւ, եւ ոստիկանները ինքնաշարժի մէջ դնելով առին տարին ոստիկանատուն:

Ղազարոս Մարգարեանի բնակարանը հսկողութեան տակ մնաց մինչեւ առաւօտեան ժամը 3: Վերջապէս հասան ոստիկանապետը, քաղաքապետը եւ հինգ երկաթագործներ, դուռը բռնի բանալու համար: Նախապէս ոճրագործը փորձեց պատուհանէն փախչիլ, բայց ոստիկան մը շուտով ցանկապատէն ներս անցաւ, մահիկը պատրաստ: Իսկ միւս պատուհաններուն առջեւ ոստիկանք պահակ դրաւ Փարատոնը եւ Անդրանիկը:

Ոստիկանապետը հասաւ եւ յանուն օրէնքին առաջարկեց որ բանայ դուռը եւ յանձնուի կառավարութեան: Նորէն աղմուկ եւ «օգնութի՛ւն, օգնութի՛ւն» աղաղակներ: Ասոր վրայ, ոստիկանապետը հրամայեց երկաթագործներուն որ շուտով բանան դուռը: Կոտրեցին եւ բացին դուռը. ոստիկանները ձերբակալեցին ոճրագործը եւ ինքնաշարժին մէջ դնելով տարին:

Մնացին երկու ոստիկաններ մինչեւ առաւօտ, արձանագրելով վկայութիւնները: Լսուեցան կարեւոր վկայութիւններ: Ղազարոսի սենեակէն գտան ոճրագործին ատրճանակը 6m/m 35 եւ 21 հատ ալ փամփուշտ: Առաւօտեան ժամը 5ին հարցաքննուեցաւ ընկեր Եդուարդ Ասլանեանը. փողոցին անկիւնը ելլելուն պէս, ընկերը կը տեսնէ որ ծառին քով «խօճախաֆան» (Գէորգ Գալայճեան) եւ Ղազարոս Մարգարեան բերան բերնի կը խօսին: Հազիւ իրենց 7—8 մեդր մնացած, դիմացէն կը կրակեն:

Սկաուտներու միջազգային ճամբարը

Հայ տղաք ալ կը մասնակցին 34 ազգերու հետ

Երէկ, 2 օգոստոս բացուեցաւ սկաուտներու չորրորդ միջազգային ճամբարը, Փէշթայէն 20 քիլոմեդր հեռու: Հեռագիրները կ'ըսեն թէ Կոտոլայի արքայական դղեակին դարատանը խռնուած էին 300,000 սկաուտներ, որոնց քսան հազարը 34 տարբեր ազգերէ: Ամէնէն բազմամարդ պատուիրակութիւնը կը կազմէ անգլիականը, երկու հազար հոգի: Շուէտական պատուիրակութեան գլուխը կը գտնուի զահաժառանգին տղան, իշխան Կիւսթաւ Ատոլֆ: Աչքի կը զարնէր Գերմանացիներուն բացակայութիւնը: (Վերջերս ջնջուեցան անոնց սկաուտական կազմակերպութիւնները):

Կոտոլօ (կամ Կէօտէօլէ) պզտիկ քաղաք մըն է, 12,000 բնակիչով, իսկ սկաուտներուն բանակատեղին արքայական դարատանը, որ տրամադրուած է Հունգարիոյ խնամակալին կողմէ: Արտակարգ պատրաստութիւններ տեսած է Հունգարիոյ սկաուտներու ընկերակցութիւնը: Չկայ պահանջ մը որ նկատի առնուած չըլլայ, ցամաքի, ջուրի վրայ թէ օդին մէջ: Նոր քաղաք մը բուսած է ամէն յարմարութիւններով, շուկայով, թատրոնով եւ ... սպանդանոցով: Կը հրատարակուի թերթ մը՝ չորս լեզուներով: Սարքուած է նաեւ անթելի եւ ձայնարձակի կայան մը: Օդանաւային կայարանին մէջ փորձեր կը կատարեն մանաւորապէս Լեհերը, որոնք երեք սաւառնակներ ունին:

Հոգ տարուած է նաեւ իւրաքանչիւր ազգի ճաշակին համաձայն կերակուրներ պատրաստելու, որպէսզի տղաքը չզգուին հունգարական «կուլաշ»էն եւ «փափրիքաշ»էն:

Օրերը կ'անցնին աշխատանքով եւ զուարճութեամբ: Ամէն օր մինչեւ ժամը 2 բանակատեղին գործի վրայ է, բայց յետոհետէ այցելուներ կ'ընդունուին դիտելու համար ազգային պարեր, զանազան մարզանքներ եւն.:

Սկաուտները առիթէն օգտուելով, պիտի պտտին Հունգարիոյ պատմական վայրերը եւ Դանուբի ափերը: Փէշթայի մէջ այցելուներուն պիտի ընկերանան մասնաւոր առաջնորդներ որոնք 14 լեզուներ գիտեն: Միայն բրիտանական պատուիրակութեան պիտի յատկացուին 13 առաջնորդներ:

Ինչպէս գրած էինք, այս ճամբարին կը մասնակցին նաեւ հայ տղաքը եւ Հ.Մ.Ը.Մ.ի սկաուտները՝ Փարիզէն, Մարսէյլէն, Լիոնէն, Պուլկարիայէն, Եգիպտոսէն եւն.:

Կանտի բանտէն արձակուեցաւ բայց նորէն ձերբակալուեցաւ

Կ'ՈՒԶԷՐ ԱՆՀԱՏԱԿԷՍ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵԼ ԱՆՀՆԱԶԱՆԴՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ

Գրած էինք թէ Կանտի ձերբակալուած է իր կնոջը եւ 32 աշակերտներուն հետ: Կառավարութիւնը չէր ուզեր բանտին մէջ պահել Կանտին, եթէ կարելի ըլլար ելք մը գտնել: Ուստի, որոշեց ազատ արձակել բոլոր կալանաւորները, պայմանաւ որ չհեռանան Փունայէն եւ չխառնուին անհատական կամ հաւաքական անհնազանդութեան պայքարին:

Այս որոշումէն անմիջապէս յետոյ, Հնդկաստանի բրիտանական իշխանութիւնը ազատ արձակեց Կանտին: Բայց այս վերջինը մերժած ըլլալով հպատակիլ տրուած պայմաններուն, նորէն ձերբակալուեցաւ:

Այս առթիւ կը հաստատուի թէ Կանտի, կինը եւ 32 աշակերտները որոշեր էին դուրս ելլել իրենց ճեմարանէն եւ 65 քիլոմեդր ճամբայ քալել Կուճէրաթի մէջէն, դէպի Ռաս գիւղը: Ճամբան Կանտի ըմբոստութիւն պիտի քարոզէր եւ կուսակիցներ պիտի հաւաքէր ինչպէս ըրաւ 1930 մայիսին, դէպի աղահանքերը երթալով: Կանտի կը կռահէր թէ փորձանք մը պիտի գայ իրենց գլխուն, որովհետեւ կէս գիշերին կ'ըսէր իր աշակերտներուն.

— «Հաւանական է որ շատ չանցած բոլորս ալ ձերբակալուինք»:

Կանտի միեւնոյն ատեն յայտարարութիւն մը հրատարակած էր, ուղղուած՝ թէ Հնդիկ ազգ. խորհուրդին եւ թէ բրիտանական կառավարութեան: Առաջինին կը յանձնարարէր չվատնել իրենց եռանդը եւ առանց վճռականութեան հպատակիլ նախագահին, իսկ երկրորդէն կը խնդրէր հրաժարիլ բռնի միջոցներէն:

ԳԻՇԵՐԸ ՔՈՒՆԷՆ ԱՐԹՆՑՈՒՑԻՆ ԵՒ ՏԱՐԻՆ...

Երկուշաբթի օր, իրիկուան աղօթքէն յետոյ, Կանտի վերջնապէս փակուած յայտարարեց իր ճեմարանը, որ հաստատուած է 18 տարի առաջ: Բոլոր կալուածները, կահ կարասիները եւ դրամը, համագումար 50,000 ստեռլին արժէքով, յանձնեց անգլիական կառավարութեան: Միայն Հնդիկներ պիտի մասնակցէին արշաւին: Իր աշակերտներէն օր. Սլէյտ, անգլիացի ծովակալի մը աղջիկը, բանտն է, իսկ ուրիշ երկու օտար աշակերտներ իրենց բեռները կապած են մեկնելու համար:

Իր բոլոր կարգադրութիւնները վերջացնելէ յետոյ, Կանտի քաշուեցաւ հաբուստ բարեկամի մը տունը եւ հոն պառկեցաւ: Խոր քունի մէջ էր, երբ չորս ինքնաշարժներ եկան կեցան բնակարանին առջեւ: Եւ ահա դուրս ելան շրջանային դատաւորը, ոստիկանութեան տեսուչը եւ ուրիշ պաշտօնատարներ: Ամբոխը, որ իրիկունէ ի վեր շրջապատած էր շէնքը, սկսաւ աղաղակներ արձակել: Կանտի արթնցաւ, անմիջապէս իր քով կանչեց անեցիները եւ սկսաւ աղօթել: Ոստիկանական տեսուչը կէս ժամ ժամանակ տուաւ, աղօթքը վերջացնելու եւ պատրաստուելու համար: Բազմութիւնը կը խռնէր տունին շուրջը: Կանտի օրհներգ մը սկսաւ զոր աշակերտները միասին երգեցին: Այն ատեն, տանտէրը կատարեց աղջկերթի արարողութիւնը: Քրքումի գոյնով զաւազան մը բռնած՝ նշան դրաւ Կանտիի, կնոջը եւ քարտուղարին ճակտին վրայ: Ցետոյ Կանտի ժպտագին ներկայացաւ ոստիկանական տեսուչին եւ տեղաւորուեցաւ ինքնաշարժներէն մէկուն մէջ: Բոլորը մէկ փոխադրուեցան Փունա, ուր ազատ արձակուեցան, խելօք մնալու պայմանաւ: Այստեղ էր որ Կանտի մերժեց հնազանդիլ եւ ուզեց հեռանալ քաղաքէն: Այն ատեն կրկին ձերբակալուեցաւ:

Հաւանական է որ երկու տարի բանտարկութեան դատապարտուի այս անգամ, թէեւ պատիժը երկու ամիս է:

Կացութիւնը Գերմանիոյ մէջ

ՉՈՐՍ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐ ԳԼԽԱՏՈՒԵՑԱՆ

Օգոստոս 1ին, առտուն կանուխ Ալթոնայի բանտին մէջ (Համպուրկ) գլխատուեցան չորս համայնավարներ, — նաւաստի մը, մետաղագործ մը, փականագործ մը եւ կօշկակար մը: Ասոնք ամբաստանուած են թէ 1932 յուլիս 17ին, կիրակի օր մը, կռիւ յարուցանելով հիթլէրականներու հետ, պատճառ եղած են 14 հոգիի մահուան եւ 64 հոգիի վիրաւորման: Փրուսիոյ վարչապետը մերժեց նկատի առնել ներման խնդրագիրը:

⁂ Գերլինի համալսարանին ուսանողներու Միութեան նշանաբանն էր, մինչեւ հիմա, — «Աստուծոյ հետ, կայսեր եւ հայրենիքին համար»: Այսուհետեւ պիտի ըլլայ — «Աստուծոյ հետ, Ատոլֆ Հիթլէրի եւ գերման ազգային – ընկերվարութեան համար»:

⁂ Կամաւոր աշխատանքի լծուած են արդէն 250,000 հոգի: Կառավարութիւնը կը յուսայ 800,000 հոգի հաւաքել մինչեւ 1934 յուլիս:

⁂ Նորտէրնի կղզին (Հիւսիսային ծով) քաղաքապետութիւնը որոշեց ոեւէ Հրեայ չընդունիլ իր հողին վրայ: Այս կղզին ջրաբուժական կայան մըն է որ ջուրի ճամբայ մը եղած էր Հրեաներուն համար:

⁂ Համաշխարհային պատերազմի հռչակման տարեդարձին առթիւ, որ լրացաւ երէկ, 2 օգոստոս, գերմանական թերթերը կը փառաբանեն «1914ի ոգին» եւ կը շեշտեն թէ Ատոլֆ Հիթլէր իրականացուց ազգային – ցեղապաշտ Գերմանիոյ երազը:

⁂ Իտալիայէն Գերլին հասան 400 երիտասարդ Փաշականներ, որոնք պիտի մնան չորս օր: Փառաւոր ընդունելութիւն եղաւ այս երիտասարդ հիւրերուն, որոնց արդէն ճառ մը խօսած էր Հիթլէր, Միւնիխի մէջ: Պաշտօնատար մը ողջունելով հիւրերը յանուն կառավարութեան, յայտարարեց.

— «Մենք Գերմանացիներս երկար ատեն նախանձով մեր աչքերն ուղղեցինք դէպի Իտալիա: Տակաւին քանի մը ամիս առաջ, չէինք կրնար անցնիլ Գերլինի փողոցներէն, առանց յարձակման ենթարկուելու: Համայնավարութիւնը կ'ուզէր տիրապետել փողոցին եւ թոյլ կառավարութիւն մը չէր կրնար ընդդիմանալ: Միայն Հիթլէր եւ իր մարտական խումբերը կրցան ապահովել բարեկարգութիւնը»:

Անգլիացիները սկսան ռմբակոծել

Համաձայն տրուած որոշման, անգլիական օդանաւերը օգոստոս 1ին սկսան ռմբակոծել Հնդկաստանի հիւսիս – արեւմտեան (աֆղանեան) սահմանագլուխի ըմբոստ գիւղերը: Ռմբակոծութիւնը պիտի շարունակուի մինչեւ որ փախստական խռովարարները Անգլիացիներուն յանձնուին:

Օդանաւորդները կը գործածեն սովորական ռումբեր, նկատելով որ հրձիգ ռումբերը ո՛ր եւ է վնաս չեն կրնար պատճառել ցեխէ շինուած հիւղակներու:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

«ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ – ՆՈՅԵՄԲԵՐ»

(Տարեգիրք, 1932 Երեւան)

Ե.
ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ

Մեր յօդուածաշարքը երկարեց, իսկ Տարեգրքի նիւթը դեռ չի սպառւում։

Անցնենք «Ժողովրդական լուսաւորութեան եւ գիտութեան» բաժնի վրայից։ Այս բաժնի գլխաւոր յօդուածը, որ պատկանում է լուսժողկոմ Դր. Սիմոնեանի (ինչո՞ւ ոչ Տէր – Սիմոնեանի) գրչին, անգուսպ ջատագովանք է խորհրդային իշխանութեան եւ լրիւ գաղափար չի տալիս Հայաստանի կրթական վիճակի մասին։ Նոյնը պէտք է ասել եւ գիտութեան, մամուլին, հրատարակութիւններին յատկացուած բաժիններին — աւելի շատ գովք ու պարծենկոտութիւն, քան փաստական տուեալներ, թուեր, աղիւսակներ։

Այս պակասութիւններով հանդերձ, սակայն, Տարեգիրքը տալիս է որոշ գաղափար, մանաւանդ, Հայաստանում կատարուած գիտական աշխատանքների, Հայաստանի մշակութային ցուցահանդէսի, տակնութեան եւ անձնազոհութեան մասին։ Ճիշդ է, Տարեգիրքը աւելի տեղ ու կարեւորութիւն է նուիրած «մարքս – լէնինիզմ»ին եւ «հակայեղափոխական Դաշնակցութեան» վերաբերուող կուսակցական – քարոզչական գործերին, բայց ուշադիր ընթերցողը գիտական բարձրարժէք աշխատանքներ էլ կը գտնէ, ինչպէս Հր. Աճառեանի, Յ. Մանանդեանի, Մ. Աբեղեանի եւ մի շարք ուրիշ հին ու երիտասարդ գիտնականների գործերը։

Մենք կ'անցնենք եւ «Առողջապահութիւն», «Կարմիր բանակ» եւ «Գիտներիա» բաժիններից, որոնք նոյնպէս կազմուած են նախորդ բաժինների ձեւով.— Ուրանալ ինչ որ բոլշեւիկներից առաջ է եղել, զրպարտել ու հայհոյել Դաշնակցութեան եւ երկինք բարձրացնել խորհրդային իշխանութիւնը։ Առատ նկարներ, բայց համեմատաբար քիչ փաստական տուեալ, ու, մանաւանդ, թուեր։ Վիճակագրական մասը բոլոր բաժիններում էլ զգալի կերպով կաղում է։

Այս բոլորից յետոյ, մարդ առանձին հետաքրքրութեամբ մօտենում է «Ժողովրդական Տնտեսութիւն» բաժնին՝ արդիւնաբերութեան ու գիւղատնտեսութեան։ Չէ՞ որ, վերջին հաշւով, «էկոնոմիկայի» մէջ է «Հոկտեմբեր – Նոյեմբեր»ի իմաստը եւ տնտեսութեան ճակատում յայտնաբերած յաջողութիւններով պէտք է դատուի գնահատուի խորհրդային իշխանութիւնը։

Ժողովրդական տնտեսութեան բաժինը, սակայն, Տարեգրքի ամենաթոյլ մասն է։ 110 էջ տեղ է տրուած այս բաժնին, եւ այդ էջերը, կարելի է ասել, ամբողջովին յատկացուած են ... բանաստեղծութեան։ Պրոլետ գրողները անզուսպ եռանդով հայհոյում են Դաշնակցութեանը, «Սեպուհի ճերմակ վաշտերին» ներկ չենինայում սեւացնելու համար նախախորհրդային կարգերը, Ոլիմպոսի բարձունքներն են հանում խորհրդային իշխանութիւնը, բայց արդիւնաբերութեան ու երկրագործութեան մասին շօշափելի գրեթէ ոչինչ չեն ասում։

Տարեգիրքը պարտաւոր էր ցոյց տալ թէ արդիւնաբերական ինչ հիմնարկութիւններ ու կազմակերպութիւններ կան Հայաստանում, ի՞նչ արդիւնք է տուել ճարտարարուեստը, որքա՞ն ապրանք է արտադրել, արտածուել ու ներմուծուել — այդ մասին ոչինչ չէ ասուած։

Ոչինչ չի ասուած Հայաստանի աշխատաւորութեան թուի, կազմակերպութեան, նիւթական, մտաւոր ու բարոյական վիճակի մասին։

Ոչինչ չի ասուած կօօպերացիայի եւ առեւտուրի մասին։

Ոչինչ չի ասուած Ժողովրդի ապրուստի պայմանների, ապրուստի սղութեան եւ նման հարցերի մասին։

Ի՞նչ պատկեր է ներկայացնում անտեսական շինարարութիւնը, հողի ոռոգման գործը, ելեկտրակայանները — Տարեգրքից չի պարզւում։

Ի՞նչ վիճակում են գտնւում Հայաստանի փոխադրութեան միջոցները — երկաթուղին, փոստը, խճուղին, օտարագնացութիւնը, Սեւանի նաւագնացութիւնը եւ այլն — Տարեգիրքը լռում է։

Եթէ մի կողմ դնենք հանքային եւ քիմիական արդիւնաբերութեան նուիրուած քիչ – շատ գիտական տեսութիւնները եւ «Երեւան – Ազատաֆա երկաթգծի» պիտիներով հարուստ յօդուածը, Հայաստանի արդիւնաբերական մասը բոլորովին չէ լուսաբանուած Տարեգրքում։ Պատահակա՞ն բան է այս։ Անշուշտ, ոչ։ Տարեգրքի խմբագիրները պարզապէս նիւթ չեն ունեցել ասելու եւ բաւականացել են միայն Մկրտիչ Արմէնների ու Մարիէտտա Շահինեանների քնարական գեղումներով։ Ի՞նչ գրէին, երբ խորհրդային արդիւնաբերութիւնն այսօր աւելի քայքայման փուլում է ապրում, քան ստեղծագործութեան։ Ի՞նչ փաստեր, թուեր, աղիւսակներ տային։ Բանաստեղծելը աւելի հեշտ է։

Աւելի աղքատ է գիւղատնտեսութեան մասը։ Տարեգրքի խմբագիրները բաւականացել են մինչեւ Վ. Անանեանի «Մի պտոյտ սոցիալիստական դաշտերում» արձակ բանաստեղծութեամբ։ Հայաստանի գիւղատնտեսութեան մասին, կարելի է ասել, ոչինչ չկայ Տարեգրքում։

Ահա քանի տարի է Հայաստանի գիւղը բռնուած է կոլխոզական տենդով։ Երկրագործութեան հին ձեւերը քայքայուած են, գիւղացիական տնտեսութիւնների համարեա կէսը զրուած է կոլխոզական «սեկտոր»ի վրայ։ Ի՞նչ արդիւնք է ստացուել դրանից։ Ի՞նչ է տուել Հայաստանի կոլխոզը. ի՞նչն է մնացել մենատնտեսութեան։ Տարեգրքին գիւղատնտեսական «յեղափոխութեան» մասին գաղափար չի տալիս։

Չենք իմանում նաեւ ի՞նչ արդիւնքի է յանգել գիւղի պետական տնտեսութիւնը. այս այսպէս կոչուած, սովխոզները ի՞նչ թիւ են ներկայացնում այժմ տնտեսական ի՞նչ արժէք ունեն։

Մոռացուած են այգեգործութիւնը, եւ ծխախոտագործութիւնը։ Թիւեր չկան եւ բամբակի մշակման մասին։

Տեղեկութիւն չկայ եւ անասնաբուծութեան, Հայաստանի անասունների այսօրուայ վիճակի մասին, ինչքա՞ն անասուն կերաւ կոլխոզը, ինչքա՞ն մնաց, ի՞նչ է ներկայ դրութիւնը։

Նոյնը պէտք է ասել կաթնատնտեսութեան, ե'ւ թռչնաբուծութեան, ե'ւ մեղուաբուծութեան, ե'ւ ձկնաբուծութեան մասին։

Մի խօսքով, Տարեգիրքը աւելի «հումանիտար» կամ «ինչելիտական» թեքում ունի. լայն տեղ է տուել «մտքի կուլտուրային» եւ սահել – անցել է «էկոնոմիկայի» վրայից։ Ըստ օրէնքի, այդպիսի թեքումի համար Տարեգրքի խմբագիրների գլուխը չպէտք է շոյուէր, չէ՞ որ ամէն բանի հիմքը տնտեսութիւնն է, իսկ գաղափարը վերնաշէնն է միայն, զարդը եւ ոչ էութիւնը։ Մինչ ըստ մեր Տարեգրքի խմբագիրների՝ գաղափարն է կազմել հիմքը, իսկ տնտեսութիւնը՝ սոսկ զարդարանք՝ քնարերգութեան նիւթ։

Կոլխոզների պատկերացումը Տարեգրքում տրուած է բազմաթիւ նկարներով։ Ինչպէս եւ գործարանների ու հանքերի աշխատաւորները, եւ կոլխոզականներն էլ սիրտ ճմլեցնող պատկեր են ներկայացնում. անյայտնի կերպով անօթի, վտիտ, մաշուած դէմքեր, անպատում ցնցոտիներ բոլորի հագին։ Եւ ամէնքը ժպտում են, ծիծաղում՝ բռնազբօսիկ, պատուիրուած ծիծաղով։ Այդպիսի կեղտի ու ցնցոտիների մէջ ապրող մարդը չի ծիծաղի։ Պարզ՝ հրամայուած է ծիծաղել, եւ ծիծաղում են։ Ի՞նչպէս ծիծաղում են վաղարշապատցիք մինչեւ ուշ գիշեր հացի խանութների առջեւ հերթի կանգնած թշուառները։ Ի՞նչպէս ծիծաղում են Չեկայի հրամանով հանգէններ սարքելու համար հրապարակները հաւաքուած բանուորները։ Ծիծաղ մտրակի տակից։ Ծիծաղ լացի փոխարէն։

Աւելի սպաննիչ դատապարտութիւն խորհրդային տնտեսութեան, քան այդ ցնցոտիապատ ծիծաղը, դժուար է երեւակայել։ Ի՞նչ կարիք կայ փաստերի, թուերի, աղիւսակների — այդ ծիծաղող շարքերն էլ բաւական են գնահատելու համար բոլշեւիկների տնտեսական շինարարութեան անանկութիւնը։

×

Վերջացնենք։ «Հոկտեմբեր – Նոյեմբեր» Տարեգիրքը Հայաստանով հետաքրքրուողների համար կարեւոր վաւերագիր է։ Եթէ գինը այդքա՞ն թանկ չլինէր, պէտք էր յանձնարարել, որ անկախ մտածելու բնդունակ ամէն հայ մտաւորական ունենար մէկ օրինակ՝ այսօրուայ Հայաստանը աւելի լաւ ճանաչելու համար։

Տարեգիրքը կարդալիս ամէն քայլափոխին միտդ են գալիս Տոլստոյի «Յարութիւն»ի վէպի առաջին տողերը.— Ինչքա՞ն հարիւր հազարներով մի տեղ հաւաքուած մարդիկ աշխատում էին այլանդակել իրենց սեփական հողը, ինչքա՞ն փորձում էին գետինը ծածկել քարերով, որ բոյսեր չբուսնեն, ինչքա՞ն ձգտում էին ոչնչացնել աճող բուսականութիւնը, այնուամենայնիւ բնութիւնը չէր ընկճւում, տների տակից, քարերի բոլոր ճեղքերից բոյսերը թել – թել բարձրանում էին դէպի գարնան արեւը, եւ ոչ մի ոյժ չէր կարողանում սպաննել բնութեան ոյժը ...

Այդպէս է եւ մեր հայրենիքում։ Ինչքա՞ն Չեկաներ ու կոմիսարներ, աշխարհի բոլոր բռնութիւններով բաղադրած, աշխատում են ընկճել ըղձեւորուած Ժողովրդի կենդանի հոգին, խեղաթիւրել նրա ստեղծագործական կարողութիւնը — անօգուտ է. Չեկայի կրունկի տակից էլ ծիլ – ծիլ՝ բոյսերը բարձրանում են դէպի արեւը կենսատու։ Այնուամենայնիւ, մեր հայրենիքը ողջ է, ապրում է։

(Վերջ)

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՅՈՑ ՍՊԱՌՆԱՑՈՂ
Նոր վտանգին առթիւ

Առաջին օրէն իսկ, երբ լատինատառ թուրքերէնի գործածութիւնը պաշտօնական ու շռնդալից եղանակով մը հռչակուեցաւ Տօլմա Պաղչէի պալատին մէջ, 1928 սեպտ. 24ին, նոյն ինքն Մուսթաֆա Քէմալի բերնով, եւ երբ նոյն տարւոյն դեկտ. 1ին Ազգ. Մեծ Ժողովի կողմէ ընդունուեցաւ, եւ մանաւոր ու բացարիկ խստութեամբ խմբագրուած հրամանագիրով մը օրէնքի կարգ անցաւ, ինծի համար մէկ բան միայն, բացորոշ ու յստակ էր։

Այն է որ, լատինական տառերը, նորագոյն շարիք մը, զօրաւոր եւ վըտանգաւոր ազդակ մը պիտի դառնային փութացնելու համար, արմատական թրքացումը ոչ – թուրք տարրերուն, հայ, յոյն եւ հրեայ փոքրամասնութիւններուն։

Անոնք մեծ մասամբ ծանօթ ըլլալով եւրոպական տառերուն, շատ դիւրաւ պիտի կրնային վարժուիլ թուրք լեզուի քերականութեան եւ ընթերցանութեան, քանի որ արդէն կը խօսին։

Եւ ահա իրականութիւնը կը հաստատէ մեր կասկածները։

Լատինատառ թուրքերէնի գործածութենէն առաջ ընդհանրապէս (1922 – 1923) եւ վերջը մասնաւորապէս (1928) քէմալական Թուրքիոյ վարիչները, չէշտուած, ճկուն ու ծրագրային բացորոշ քաղաքականութեամբ մը յամրաբար բայց հետեւողականօրէն սկսան խախտել փոքրամասնութեանց դպրոցներուն, ազգային եւ եկեղեցական իշխանութեանց արդէն իսկ խախուտ հիմերը։

Մինչեւ երէկ, երեւութապէս անմեղ ու փոքրիկ շրջաբերական – հրահանգներով, չոր գիտողութիւններով ու թելադրութիւններով կը բաւականանային։

Իսկ այսօր ոչ միայն աղատ ու ստանձնուոր ամբարտաւանութեամբ մը գրուած են բոլոր գիրքերը, այլ եւ անզգալաբար, յամրաբար ոչ – թուրք դպրոցները վերածած են թրքացումի օժանդակ օրկաններու, վերին հսկողութեամբ, Պոլսոյ «Մէարիֆ ճէմիյէթի»ին որ կառավարութեան մէջ տեսակ մը կառավարութիւն է, օժանդակ ունենալով քէմալական ռամիկանութիւնը։

Եւ այսպէս, կրճատելով փոքրամասնութեանց բոլոր իրաւական հիմքերը, բարոյական անձնաւորութեան (պատրիարք եւ Պատրիարքարան) գոյութիւնը, լատինական տառերու արգելումը, մեկնակէտ մը եղան արագօրէն վերջ տալու ոչ – թուրք տարրերուն «տաղտուկ»ին։

1928 սեպտեմբեր 24ի յաջորդական ամիսներուն, լատինատառ թուրքերէնի գործածութեան առթիւ, տեսէք ինչեր կը գրէր երէկուան թունդ յետադիմական, իսկ այսօրուան խուժանավար եւ Քէմալի սարուկ երկրպագուն Եօնուս Նատի, իր Թերթին «Ճիւմհուրիէթ»ի մէջ։

— «Ամէն թուրք պարտաւոր է սորվիլ նոր տառերը։ Իսկ ոչ – թուրք տարրերը թուրքէ մէն ալ աւելի յաւ կրնան սորվիլ։ Հետեւաբար աշխատելու ենք հաստատելու լեզուի միութիւնը, որ մէկէն յաւ միջոցն է, զանազան տարրերը միացնելու, խառնելու ու ձուլելու։

Վարդանը, Միջօն եւ Միխայաթին, որոնք օրինակէս որ եւ է տարբերութիւն չունին Ահմէտէն, չորս ձեռքերով փարելու են նոր տառերուն, եւ անոնցմով գրելու են իրենց նամակները, գիրքերն ու թերթերը»։

Ընթերցող, տեսա՞ք թէ ուր թաղուած է շան գլուխը ...

Պատրիարքարաններուն փակումը շատոնց նշանախօսք մը դարձած էր արդէն, թուրք թերթերը, ինչպէս եւ հայատառ թուրքեր կը պատրաստէին միտքերը։

Լօզանի անփառունակ յաղթանակէն վերջ, մարդիկ թթուած են թրքացման մարմաջով։

Ամէն օր կ'ըսեն ու կը գրեն թէ, «մենք վեհանձնաբար մեր փառաւոր անունը տուած ենք մեր բոլոր հայրենակիցներուն»։ «Ներկայիս բոլոր հայրենակիցներուն անցագիրներուն մէջ գրուած է մեր փառաւոր «թուրք» անունը։ Դժբախտաբար, երբեք չէ բնուած թէ, մարդ ի՞նչպէս թուրք կ'ըլլայ։ Երկրին մէջ, ի՞նչպէս կարելի կ'ըլլայ հաստատել սրտի, գաղափարի, եւ զգացումի միութիւն, երբ ամէն տեղ Հայեր, Յոյներ եւ Հրեաներ իրենց լեզուներով կը խօսին ու կը գրեն։

Եւ սանոց կը ձայնակցի «Վաքըթ» ըսելով թէ, «եթէ օրինապահ ու հնազանդ հայրենակիցներ էք, ինչո՞ւ դատ դատ դպրոցներ կը բանաք, եւ չէք թողուր որ ձեր զաւակները, թուրք դպրոցին մէջ, թրքական կրթութիւն առնեն ...»։

Այսպէս ուրեմն, հետեւողականօրէն ու զգուշութեամբ յառաջ տանելով իրենց պայքարումը, ոչ – թուրք տարրերու ազգ. իշխանութիւններուն ու մշակոյթին դէմ, հասած են վերջին հանգրուանը, որուն եւքը պիտի յայտնուի յառաջիկայ աչնան ...

Իսկ այս պատկերին դէմ ի՞նչ է մեր դիրքը։ Մեր գլխագիր «Անեկիքը», որուն մասին «Յառաջ» առաջին օրն իսկ արտայայտուեցաւ երկու խմբագրականներով, եւ ի զուր սպասեց արձագանգի մը, Փարիզի մէջ։

Գաղթաշխարհը պարտաւոր է, առանց պատէ պատ զարնուելու, առանց «բարձր գիւանագիտութիւն» խաղալու տալ իր պատասխանը եւ ճշդել իր դիրքը։

Եթէ մինչեւ հիմա չէ առնուած այս քայլը, այդ արդէն յանցանք է, ինքնասպանութիւն։ Մանաւանդ երբ նըկատի ունենանք որ, թուրքէն լիսուն տարի առաջ «Տեխմարդը» թարգմանած ենք։

Բայց ո՞վ է գաղթաշխարհը ... Այս բոլորը ի՞նչպէս, ո՞ւր ...

Եւ հարցումներ, որ միշ կը տանին գաղթահայ կեղրոնական մարմինի մը չարաբաստիկ հարցին, որուն մասին տարիներով լեանակուտակ թուղթ սպառած է։

Ի՞նչ,— միթէ բոլոր էական ու այժմէական հարցերը դատապարտուա՞ծ պիտի ըլլան թուղթի վրայ մնալու ...

Մենք ամենահաշտ երիտասարդներս, շարաթներէ ի վեր ի զուր կը հետեւինք իրենց «աղդասէր» թերթերուն, բա՛ռ մը, բառ մը գտնելու, Պոլսոյ ազգ. իշխանութեանց եւ համայնքին սպառնացող նոր վտանգին առթիւ ...

Եթէ չեն ուզեր հրապարակաւ արտայայտուիլ, գէթ ճիգ ընէին խորհրդակցութեան մը ճամբան բանալու, քանի դեռ ուշ չէ։

Հ. ՏԷՐ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ
Շաբաթական տեսութ[իւն]

Այսպէս ուրեմն, Անգլիա ... թէնիսի համաշխարհի ախոյեան ... տիտղոսը որ Ֆրանսացիներ ... մէջն էր 1927էն ի վեր։ Ֆեր ... ցնծութեան մէջ է։ 1912էն ի վեր ... պատուին չէր արժանացած ... այս տարի, Փէրի ու Օսթին կը ... գին ոչ միայն արծաթեայ բաժ... սփսէն տանիլ Անգլիա, այլ եւ ... տանական կայսրութեան ... հպատակը Քրասեֆորտ, Աւստ... ցին, կը չահի աշխարհի երկու ... բաղդին տիտղոսները՝ Ֆրանսա... Անգլիոյ ախոյեանութիւնները, ... ջինը հարթ գետնի, երկրորդ ... խաղավայրերու վրայ։ Ուրեմն ... եան՝ անհատական մրցումներու ... եւ ախոյեան՝ ազգային խում... մէջեւ։ Աւելի մեծ պատիւ մը ... չէ երեւակայել թէնիսի մէջ։

Առկից առաջ այս էջերուն մէ[ջ] ... էինք թէ «Գրաւը պիտի ըլլայ ... այս տարի եւս Ֆրանսա կարենա... հել Տէյվիսի բաժակը։ Եւ եթ... համար պէտք էր որ Բօչէ ... երկու մրցումները։ Հրաշք ... չունեցաւ, որովհետեւ Բօչէ ... մրցումներէն միայն մէկը ... յաղթելով Օսթինի։ Բայց եթէ ... սորդ երկվայրկեանի ամենայն... կարութիւն մը չունենար, ... չահէր նաեւ Փէրիի դէմ մրցու... Մրցումին ամբողջ ծանրութիւ... ձաւ կէտի մը չուրջ՝ զոր ... չէ շահած պիտի ըլլար նաեւ ... բորդ խաղաշարքը (սէթ)։ Նոյ... բանական պահը կրկնուեցաւ ... բակի օրուան վերջին մրցում... րիի եւ Մէրլէնի միջեւ, այս ... մրցումը չակուած երկու խումբ... հած էին իւրաքանչիւրը երկու ... թանակ — Փէրի յաղթական ... Օսթին յաղթական Մէրլէնի, ... — Պրիւնեօն յաղթական Հիւ... Բօչէ յաղթական Օսթինի — ... մրցումն էր որ պիտի վճռէր ... ճակատագիրը՝ Մէրլէն ... աւելի խիզախ եւ յախուռն՝ ... մէջ նետուեցաւ մեծ թափով ... չէր գիտեր ինչ ընելը. Ֆրանս... բիտասարդ խաղացողը չահեցա... ջին խաղաշարքը 6–4ով, եւ ... չահելու համար մէկ կէտ միայն ... դէր, կէտ մը սակայն զոր ... գամ փախցուց։ Անգլիացին ... ցաւ, իր բոլոր ճիգը եւ ուժ... փրկեց խաղը եւ յետոյ յա... իր գերազանցութիւնը ... Մէրլէնին։ Այսպիսով Անգլիա ... յաղթանակ դէմ երեք յաղթ... չահեցաւ մրցումը։ Սթատ Րօլ... րօսը լեցնող տասներկու հազար ... դիտողներ գիտցան ... բանալի պարտութիւնը ... ուղղամտութեամբ եւ ... Անգլիացիները, երբ անոնք ... ւոր յուսաթեան մը մէջ ... ազգային քայլերգէն վերջ ... նալու այդքան մեծ ու համաշխար[հ]... յին հետաքրքրութիւն մը ... բաժակը, ընկերակցութեամբ ... Փարիզի դեսպան լորտ Թիրել ...

Երեւաշաբթի օր Անգլիացիները ... նեցան Լոնտոն, գտնելով ... ընդունելութիւն։

⁂ Միայն թէնիսի մէջ չէ որ ... լիս յաղթեց Ֆրանսայի, անցեալ ... թու։ Շաբաթ օր Լոնտոնի ... Ուայթ – Սիթիի հսկայ մարզ...

ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ԿՏԱԿԻ ՄԱՍԻՆ

Արդ, Միաբանութիւն մը որ այսքան խղճմտօրէն կը գործադրէ իր պատուաւորութեանը եւ ազգասիրութեանը վստահուած պաշտօն մը, որ դարէ մը ի վեր, իր էն արժանաւոր զաւակներուն մէկ մեծ մասը պատրաստելով եւ Ազգին ընծայելով հանդերձ, կը կրկնապատկէ իրեն յանձնուած դրամագլուխը եւ ո՛չ թէ կը պակսեցնէ (ինչպէս պիտի ապացուցանենք քիչ մը վարը), կը կարծենք որ գոնէ իրաւունք ունի ամբողջ Ազգին եւ մանաւանդ իր երախտաւորեալներուն անվերապահ յարգանքին՝ եւ ո՛չ թէ անհիմն քննադատութեանց։

Ըսինք եւ կրկնենք, օրինապէս ո՛չ ոք իրաւունք ունի Մխիթարեան Միաբանութենէն հաշիւ պահանջելու՝ անժխտելի կերպով իրեն ինամոցը յանձնուած Մուրատեան կտակին նկատմամբ, եւ տարակոյս չկայ թէ Միաբանութիւնը ընդառաջ պիտի չերթայ այսպիսի անիրաւ պահանջի մը։

Այս կտակին համար Մխիթարեանք պատասխանատու են Աստուծոյ, իրենց Մեծ Հիմնադրին՝ Ազգին ծառայելու համար ըրած եւ իր յաջորդներուն պարտադրած ուխտին եւ իրենց խղճին առջեւ։

Գուցէ Մխիթարեանց այս բացարձակ անկախութեան մէջ հարկ է փնտռել Մուրատի կտակին այսպէս անհախընթաց կերպով երկար տեւած ըլլալուն, եւ այսուհետեւ ալ տեւելու հաւանականութեան գաղտնիքը։

Ուրիշ հարց է եթէ Մխիթարեան Միաբանութիւնը ինքնաբերաբար ուղէ գաղափար մը տալ, մերթ ընդ մերթ, իր գործառնութեանց վրայ, ոչ թէ հաշիւ տալու այլ, ինչպէս ուրիշ անգամ ալ չեշտած ենք, բարեբարել ուղղմներուն որոշ ուղղութիւն մը մատնանշած ըլլալու համար։

«Մի քանի խօսք ալ «Յառաջ»ի եւ «Պայքար»ի յաւելուածական գրութեանց առթիւ։

Առաջինն 11 յունուար 1933ի թիւոյն մէջ հրատարակուած է սոյն ամսոյ 5 թուականաւ Միլանէն «Իրագէկ»ի մը գրած նամակը, որմէ ամփոփելով կը մատնանշենք հետեւեալ կէտերը որ չեն շօշափուած մեր վերի բացատրութեանց մէջ։

1.— «Մ. Թ. կտակի գումարը եղած է 1.800,000 Ֆրանք. սա մէկ դարու պատմութիւն է։ Մեր վարդապետները շատ լաւ գիտեն որ այն ժամանակի մէկ միլիոնը այսօրուան առնուազն 25–30 միլիոնին կը համապատասխանէ։ Ուրեմն, Մուրատի եւ Ռափայէլի կտակած գումարը իր այսօրուան արժէքով ոչ թէ 1.800,000 է, այլ 50–60 միլիոն»։

2.— «Մ. Թ. կտակը, 24 միլիոն արժողութեամբ հողային հարստութիւն մը, հազիւ պիտի բաւէ 12 միլիոնի պարտքը գոցելու։ Ուրիշ խօսքով Մ. Թ. հսկայ միլիոններու կտակը, Մխիթարեան վարչութեան ձեռքին տակ սկսեր է հալիլ ...»։

3.— «Բարերարները այդ կտակը յանձներ են Մխիթարեան Աբբահօր, իբրեւ «վարիչ եւ ուղիղիչ» (ըստ կտակի բացատրութեան)»։

4.— «Մեր առած տեղեկութիւններուն համաձայն, Պադուայի Մանուկ խումբը, Իտալացի ուժիօներու ձեռքով անհաշիւ կը վարէ կտակին մատակարարութիւնը ...։ Կ'ըսեն թէ այս առաջին տարուան համար 300,000 լիրէթ գրասենեակի ծախս ցոյց տըւած է ...»։

5.— «Պէտք է ամէն կերպով արծարծել գրուած հարցերը» եւն.։

Ահա մեր գիտցածները այս հարցերուն նկատմամբ։

1.— Մուրատեան (եւ ոչ թէ Մ. Ռ.եան) կտակը, ամբողջ ծախսերը զեղչուելէ յետոյ բռնած է 72,604 Աւստրի, կամ 1,815,100 Ֆրանք (էջ 600)։ Եթէ այս գումարը մինչեւ այսօր բազմապրել տոկոսի հաշուով գըրամատան մը մէջ ի պահ դրուած ըլլար, հաւանաբար պիտի հասնէր «Իրագէկ»ի ըսած 25–30 միլիոնին։ Բայց, Ազգին համար յոյժ բարեբախտաբար, Մխիթարեան Միաբանութիւնը հազիւ թէ դրամին տիրացած անմիջապէս կը ձեռնարկէ կտակին գործադրութեանը եւ կը բանայ 1834ին, Բատովայի մէջ, Մուրատեան առաջին վարժարանը։

Նկատելով որ այսօրուան Ֆրանքը նախապատերազմեան, այսինքն ոսկի Ֆրանքին 1/5րդ արժէքը կը ներկայացնէ, Մխիթարեաններէ դատ որո՞ւ հաշիւ որ քննէինք, պիտի բաւականանայինք անշուշտ ոսկի Ֆրանքը 5ով բազմապատկելով։ Հետեւաբար Մուրատի կտակը, այսօրուան գնով պիտի բռնէր 9,075,500 Ֆր. Ֆրանք, կամ՝ 6,807,7000 իտալական լիր։

Ընդունելով նոյն ինքն «Իրագէկ»ի յայտարարութիւնը, ըստ որում Մուրատեան կտակին Ֆոնտը այսօր կը յանգի 24 միլիոն լիրէթի, զեղչելով 8 եւ կէս միլիոնի պարտքը, կը մնայ տասնեւհինգ միլիոն լիր, որ է ըսել հիմնադրամին կրկինէն աւելին։ Արդեօք այս արդիւնքի՞ն համար հարկ է դատափետել Մխիթարեան Միաբանութիւնը։

2.— Որքան որ կրցած ենք սորվիլ, Մուրատեան գլխաւոր կալուածները, պատերազմէն առաջ, հետեւեալներն էին.

Գաթրոնի ագարակը,	լիր
ծախուած	6,000,000
Նովէնթա Վիչէնթինայի ագարակը ծախուած	7,000,000
Գոլօյայի ագարակը ծախուած	4,000,000
Գումար	17,000,000

Ըստ «Իրագէկ»ի քով գտնուած ցանկին, Մուրատեան կտակի այսօր ունեցած գլխաւոր կալուածներն են.

Փառովայի հասութաբեր տները	լիր 4,000,[000]
Գուասթէչաքի կալուածը	1,300,[000]
Փարիզու վարժարանը	2,000,[000]
Միլանու վարժարանը	1,500,[000]
Մօնսօլէյի ագարակը	7,500,[000]
Թօռէ տի Ռուինոյի ագարակը	7,500,[000]
Գումար	23,800,[000]

Ցեստապատերազմեան կալուածներ[ու] առաւելութիւնը կը բացատրուի ... նորոգուած պարտքով։

Թօռէտի Ռուինոյի եւ Մօնսօլէյի ... դերուն զուտ հասոյթը, նոյնինքն ... տիկանի միջնորդութեան դիմով ... ձին յիշատակագրին համաձայն, 1 ... լիոն լիր է։ Եթէ այս եկամուտ ... բիւրին 5ով չահու դրուած դրամ ... լուխի մը վերածենք, ինչ որ ամենա... կան գործառնութեանց ամէնէն ... լուններէն մին եղած պիտի ըլլա[յ] ... եալ երկու հողերը միայն քանի մ[ի]... լիոն լիրի դրամագլուխ մը կը ներկ[ա]... յացնեն։ (3)

(Մնացեալը յաջորդով)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

մէջ տեղի ունեցաւ երկու ազգերուն միջեւ աթլէթիք խաղերու մրցում մը որ վերջացաւ Անգլիոյ յաղթանակով, թէեւ այդ յաղթանակը շատ մեծ տարբերութիւն չունէր: Անգլիացիները յաջողութիւններ ունեցան մասնաւորապէս վազքերու մէջ, իսկ Ֆրանսացիները ոստումներու եւ արձակումներու մէջ է որ փայլեցան:

Կիրակի օր Սթատ Ժան Գուժնի մէջ «Ֆէտէրասիոն Ֆրանսէզ տ'Աթլէթիզմ»ը կը կազմակերպէ, հինգերորդ տարին ըլլալով, մարզական ամէն կարգի օգտակար շարժումներու համախմբում մը՝ մրցումներ որոնց Parcours d'Athlétisme Général անունը կու տայ: Այդ մրցումներն են.—

1 — 25 մէթր վազք:

2 — 5 մէթր բարձրութեամբ պարանէ մը մագլցիլ եւ իջնել:

3 — 300 մէթր վազք:

4 — 175 կրամ կշռող գնդակ մը նետել 20 մէթր հեռուն գտնուող մէկ մէթր լայնքով ծակի մը մէջ:

5 — 175 մէթր վազք չորս արգելքներով՝ բաղկացած սա ձեւով.—

Ա. Նախ 30 եւ յետոյ 80 սանթիմեդր բարձրութեամբ երկու արգելքներու վրայէն ցատկել, Բ. 1 մեդր 20 ս. բարձրութեամբ գերանի մը վրայէն անցնիլ, Գ. Արգելքի մը տակէն անցնիլ, Դ. Երկու մեդր բարձրութեամբ պատէ մը մագլցիլ:

6 — 40 քիլոնոց ծանրութեամբ տոպրակ մը կրել 30 մէթր ճամբու վրայ:

7 — Վազք 50 մէթր:

Դասաւորում՝ ժամացոյցով. մինչեւ հիմա այս բոլորը 2 վայրկեան 20 երկվայրկեանէն ընել լաւ կարելի է նկատել: Կիրակի օր լաւագոյն արդիւնքը ձեռք ձգեց Փարիզի հրշէջ զօրքէն Ժուրտէն՝ 1 վայրկ. 57 1/5 երկվ.ով:

Այս ինքնատիպ մրցումէն վերջ չորս տարեկան մինչեւ ... մարզիկները կատարեցին Ֆրանսայի մէջ գործադրուող մարմնամարզական մեթոտներու ցուցադրութիւն մը: Նախ Nord շրջանակի ընկերութեան մարզական միութեան փոքրիկներն ու աղջիկները՝ որոնք ցոյց տուին Hebert-ի դրութեամբ մարզանքները: Ըստ հեղինակին՝ մարզանքը պէտք չէ որ բուռն ըլլայ, այլ իբրաւունքիւր բնթական յարմարցուած եւ բնական շարժումներու տեւական յաջորդութիւնէ մը բաղկացած, խաղի ձեւով մարզանքները, երգերով համեմուած եւ անհատի մը կեանքի ընթացքին պէտք ունենալիք հրգերուն նախապատրաստութեան ձեւով քալել, վազել, ցատկել, գիրար կրել, գնդախաղ, գանդառ քալել, ուժով վազել, մագլցիլ, յետոյ դարձեալ վազել, եւն.: Յետոյ Փարիզի Հանրային փոխադրութեան ընկերութեան արհեստանոցին աշակերտները ֆրանսական մեթոտ անունով ճանչցուած շուէտական մարմնամարզի շատ կանոնաւոր հետաքրքրական ցուցադրութիւն մը ըրին՝ նոյնպէս երգով վերջացած: «Մէթրօ»ի մարզական ընկերութեան փոքրերէն յետոյ հանդէսը փակեց Փարիզի հրշէջ զօրքի մարզիկներէն խումբ մը որ կատարեց զօրական մարմնամարզի շատ յաջող եւ խնամուած ցուցադրութիւն մը:

Այս վերջին ցերեկոյթին մասին, խօսեցանք, որովհետեւ աւելի կը շահագրգռէ քան միջազգային մրցումները Գասաններու, երիտասարդներու մարմնական կրթութիւնը շատ աւելի տնտեսական գործ մըն է քան քանի մը բացառիկ արժէքով ախոյեաններու յաջողութիւնները. Սթատ Ժան Գուժնի կիրակի օրուան ցուցադրութիւնը մեծ դաս մըն էր մեզ համար եւ փափաքելի էր որ հայ երիտասարդները այսպիսի առիթներէ օգտուէին:

Հ. Մ. Ը. Մ.ը իր սկաուտներուն ռիթմիք մարզանքներով եւ բուրգերու կազմութեամբ կրնայ բազդատութեան մտնել Ֆրանսական վերոյիշեալ միութեանց հետ: Եւ կը յուսանք թէ երբ Հ. Մ. Ը. Մ.ը յաջողի Փարիզի մեծ մարզարաններէն մէկուն հետ համաձայնիլ,— բանակցութեան մէջ է ներկայիս — իրենց անհատական աճողքին եւ օգտին համար մարմնամարզ ընելու փութացող հայ երիտասարդներու եւ պատանիներու սատար թիւ մը մէջտեղ պիտի ելլէ.

Բանի անհարկեցինք, ըսինք թէ եթէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ծրագիրը յաջողի, իր անդամները տարեկան շատ փոքր գումարի մը փոխարէն պիտի կրնան Փարիզի գեղեցիկ մարզարաններէն մէկը յաճախել ամէն օր եթէ ուզեն եւ նուիրուիլ գործիքով կամ առանց գործիքի մարմնամարզի եւ աթլէթիզմի:

Ժ. Ե.

Դոշամարտը Լիոնի մէջ

ԱՆՃՈՌՆԻ ԴԷՊՔԻ ՄԸ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԼԻՈՆ (Յառաջ).— Վերջերս «Հայ Արիներու ջանքերով եւ ազգ. միութեան ու Բարեգործականին նիւթական աջակցութեամբ Լիոնի զանազան արուարձաններուն մէջ, քանի մը ծաղկոցներ բացուեցան: Կեդրոնի ամենամեծ ծաղկոցը կը գտնուի Հայ Արիներու հսկողութեան տակ: Իրենց սեփական սրահին մէջ է որ տեղի կ'ունենան դասաւանդութիւնները, ուբեմն այս դպրոցին տէրն են արիները:

Արդ, յուլիս 29ին Ազգ. Միութիւնը կը կազմակերպէ հանդէսը առանց լուր տալու արիներուն: Երբ անոնք բացատրութիւն կը պահանջեն, Ազգ. Միութեան անդամները եղածը թիւրիմացութեան կը վերագրեն եւ խնդիրը կը փակուի: Հանդէսին երկու օր մնացած, երբ խորհրդակցութիւն մը տեղի կ'ունենայ, դրօշի խնդիր կը ծագի եւ հայ արիները միաձայնութեամբ կ'որոշեն չմասնակցիլ, եթէ եռագոյնը մերժուի:

Հանդէսը տեղի կ'ունենայ չարաթ գիշեր: Սովորականին պէս ժողովուրդը կը դիմէ սրահը, լսելու իրենց մանուկներու արտասանութիւններն ու երգերը:

Ժողովուրդը հազիւ տեղաւորուած, առաջին փափաքը որ տեղի կ'ունենայ «դրօշին հարցն է:

— «Մեր տղաքը առա՞նց դրօշի պիտի երգեն, բեմին վրայ դրօշ մ'ինչո՞ւ չկայ, մոռցե՞ր էք: Ո՞ւր է հայկական դրօշակը, եւն.

Երթալով աղմուկը կը բարձրանայ: Օրուան նախագահը, Գ. Ազեզ. Կիւլպէնկեան, ժողովուրդին փափաքին ընդառաջ երթալով, խօսք կ'ուղղէ Բարեգործականի Լիոնի մասնաճիւղին ատենապետ Գ. Ժոզէֆ Այնթապլեանի, հետեւեալ բառերով.

— Գ. ատենապետ Հ. Բ. Ը. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղին, Լիոնի դպրոցներու գոյութիւնը ձեզի կը պարտինք, խոստովանինք որ առանց Բարեգործականի նիւթական օժանդակութեան դժուար թէ կարենայինք այս գործը գլուխ հանել: Արդ, մեր երախտապարտական զգացումները յայտնելով ձեզի ու ձեր կեդրոնին, կ'ուզէի հարց մը տալ ձեզի: Դուք որ այս հանդէսին ներկայ էք եւ բազմած պատուոյ նախագահի աթոռին վրայ, դուք որ ինծ հետ կը տեսնէք, կը լսէք այս ձայներն ու յայտնուած ցանկութիւնները, կ'ուզէ՞ք որ այսօր, այս հանդէսին եռագոյնը պարզուէր այս սրահին մէջ:

Յարգելի նախագահը, խոնարհաբար իր հաւանութիւնը կուտայ յայտնելով որ, նախ որ եւ է անպատեհութիւն չկայ եռագոյն պարզելու մէջ, ու աւելին՝ քանի որ ժողովուրդը կը ցանկայ, մենք պէտք է ամէն բանէ առաջ լսենք անոր ձայնը:

Բայց «ըլլի՜մ – չըլլի՜մ» մէկ երկու ամկավարներ չեն ուզեր մարսել այս պատասը.

Մինչ այդ, քանի մը երիտասարդ. ներու կողմէ եռագոյնը կը կախուի ընդհանուր խանդավառութեան եւ ծափերու տարափին տակ: «Մեր Հայրենիք»ը կ'երգուի բուռն, յոտնկայս, երկիւղած ու միաձայնութեամբ:

Հանդիսականները սովորականէն աւելի ուշադիր մտիկ կ'ընեն նախագահին բացման խօսքը:

Ու նախագահը կը խօսի յուզուած

— «Ես որ այս նուիրական եռագոյնին ծնունդէն մինչեւ այսօր երկիւղած երկրպագու մը եղած եմ, յանուն համերաշխութեան, յանուն այս նուիրական գործին — մանուկներու դաստիարակութեանը — հանդէսէն առաջ ցիջանեցայ որ, չպարզուի այս դրօշը, բայց այն վայրկեանին անոր պարզուելու պահանջը կայ ու սրահը իր բացագանչութիւններով եւ ծափերով անոր երեւումը կը պահանջէ բեմին վրայ՝ ու երբ Բարեգործականի Լիոնի ներկայացուցիչը իր անվերապահ համակրանքը կը յայտնէ ու իր հաւանութիւնը կուտայ, ի՞նչ կը մնայ մէկ երկու մարդոց որ բան գործ բռնած են քաղաքականութիւն խաղալը»:

Սակայն, մեր մարդուկները այդ առէն չէին քնացած: Պահականոցը մօտ է ու լեզուները ոսկոր չունին եւ ոչ ալ խիղճերը խայթ:

Ու ոստիկանները կը փութան սրահ: Բացատրութիւններ կը տրուին, ոստիկանները ձեռնածու կրկնողութիւններ մէջ, բայց ... Թիւֆէնկճեան եւ Ղարիբ Շահպազեան ինչպէս նաեւ Սուրէն Քէպապճեան չեն զգաստանար այս փառաւոր ապտակէն. կրկին կը լծուին գործի, մինչ անդին հանդէսը կը շարունակուի անօրինակ խանդավառութեան մէջ:

Եւ ահա խումբ մը նոր ոստիկաններ եւ «փաստաթուղթ» մը թէ սրահը վարձուած է Թիւֆէնկճեանի անունով ու միայն ան կրնայ հանդէս կազմակերպել:

Նորէն իրարանցում, նորէն բացատրութիւն: Բայց այս անգամ անօգուտ: Կ'ըսուի թէ «ժէտանն» ալ սիպաշահած էին:

Նախագահը առանձին բացատրութիւն կուտայ ոստիկաններուն ու «ժէտան»ին: Բայց ոստիկանները կը պատասխանեն.

— «Գիտենք որ ձեր իրաւունքին մէջն էք, բայց այսօր, այս սրահը տրուած ենք փակել, նախ անոր համար որ Թիւֆէնկճեանի անունով վարձուած է ու հետեւաբար միայն ան իրաւունք ունի տնօրինելու իր ուզածին պէս եւ յետոյ, յանուն օրէնքի եւ խաղաղութեան.

Բոլոր բացատրութիւնները կ'անցնին անօգուտ եւ մանկական հանդէսը կը փակուի կիսատ, շնորհիւ երկու – երեք վատերու: Աւելորդ է նկարագրել փողոցներու մէջ տեղի ունեցած վէճերն ու պատահարները:

Այս առթիւ, երկու խօսք ալ եօթն ու կէս ամկավարներուն,— Բարեկամնե՛ր Հայաստանի ... դեռ երէկ երբ ընտրութիւն կար, դուք, կեդրոնականներ ու փարիզեցիներ, ազգային շահերէն խօսեցաք, գտնուեցաք շարժիչ անցուցիք ձեր կռնակը, դոնէ դուք թափառեցաք ու հազիւ կրցաք տասնեակէկ (11) քուէ հաւաքել, իսկ անոնք որ 270–280 քուէով ձեզ այդ աթոռներուն վրայ բազմեցուցին, կը կարծէ՞ք որ թոյլ պիտի տան որ շարաչար գործածէք անոնց վստահութիւնը:

Ապրիլ 11ին չմասնակցեցաք նոյն պատճառաբանութեամբ, Մայիս 28ին նմանապէս, այսօր յաւակնութիւն ունիք նոր սերունդի անունով խօսելու, ի՛նչ խորհրդանիշով կ'ուզէք դաստիարակել, կարմիրո՞վ թէ կանանչո՞վ ...

Պարոններ, յայտնի թող ըլլայ ձեզի որ, երիտասարդութիւնը այլ եւս թոյլ չպիտի տայ որ, ձեր անճոռնի խաղերուն զոհէք ազգային սրբութիւնները:

Սերունդներ մեռան այդ նուիրական գոյներուն համար, կախաղաններ ճօճեցան, գետերով արիւն հոսեցաւ: Այդ նուիրական սրբութեան ժառանգորդը — երիտասարդութիւնը — պատրաստ է կրելու ամէն տառապանք որպէսզի խնդրի դէմ բոլոր տեսակի խառնակիչները:

Հուրծամ Պաստաճի

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՀՊԱՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Խորհրդարանը (Կենտգործկոմ) կազմած է «Հայաստանի պատմական յուշարձաններու պահպանութեան կոմիտէ» մը, նախագահ՝ Ս. Մարտիկեան, փոխ – նախագահ՝ Ա. Դաւթեան, քարտուղար՝ Ց. Զօրեան, անդամներ՝ Ա. Երզնկեան, Զ. Աշրաֆեան, Ա. Անանեան, Կ. Այվազեան, Եազուբեան, Զալլաթեան, Մարտինեան, Մուշեղեան, Զարդարեան Վ. Նորենց, Զուրաբեան, Տէր Աստուածատրեան, Մ. Սարեան, Ա. Թամանեան, Թ. Թորամանեան, Գ. Քոչար, Վ. Աւագեան, Ն. Բունեաթեան, Աշխ. Քալանթար, Մ. Մազմանեան:

Այս կոմիտէին գործը պիտի ըլլայ.

1.— Մշակել պատմական յուշարձաններու պահպանութեան վերաբերեալ օրինագիծեր, կանոններ եւ հրահանգներ:

2.— Քննել Հայաստանի մշակութային պատմութեան եւ նման հաստատութիւններու զեկոյցները պատմական յուշարձաններու պահպանութեան մասին:

3.— Կազմակերպել բոլոր գիւղերուն եւ քաղաքներուն մէջ մասնաճիւղեր:

Խորհ. Հայաստանի մէջ (17 յուլիս) այս կոմիտէին հրատարակած է երկար կոչ մը, որմէ կը քաղենք հետեւեալ յատկանշական հատուածները.—

Պատմական – հնագիտական յուշարձանները կը հանդիսանան կարեւորագոյն աղբիւրներէն մէկը մարքս – լենինեան տեսակէտներով պատմական անցեալն ուսումնասիրելու, աւանդական պատմագրութիւնը վերադնահատելու, աշխատաւորութեան դարաւոր շահագործման, պայքարի եւ ստեղծագործութեան ամբողջական պատկերին ծանօթանալու: Ցիշատակարաններու մնացորդները առաջնակարգ նշանակութիւն ունին ընկերվարական շինարարութեան համար, ինչպէս նաեւ երկրաբանական – հետախուզական գործերու եւ ռազմական աշխատանքներու մէջ: Պատմական – հնագիտական յուշարձաններու կարեւորութեան պատճառով է, որ պեղումներ եւ կանոնաւոր ուսումնասիրութիւններ կը կատարուին:

Հայաստան հարուստ է պատմական յուշարձաններով, որոնք երեւան հանելը, պահպանելը եւ ուսումնասիրելը մեծ կարեւորութիւն ունին ոչ միայն Հայաստանի ու Անդրկովկասի, այլ եւ ամբողջ Հնագարեան Արեւելքի պատմագրութեան համար:

Դժբախտաբար սակայն պակաս չեն դէպքեր, երբ ժողովուրդին անգիտակից տարրերը, երբեմն ալ չարամիտ հակայեղափոխական ուժերը կը փճացնեն զանոնք, նոյն իսկ իրենց կարիքներուն համար կ'օգտագործեն յուշարձանները

ՄԱՄՈՒԼ

ՅՈՒՍԱՀԱՏ ՀՈԳԻՆԵՐ ...

«Յուսաբեր» կը շեշտէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, (20 յուլիս).

«Ես այսպէս կը հասկնամ այդ գոյները. կարմիր գոյնի արիւնով գուժ ձեռ էն թերած ձեր անկախութիւնը, եւ որպէսզի վանի կապոյտ երկինքը լոյս սփռէ քաղաքակրթուած եւ ազատ Հայաստանի վրայ, հարկաւոր է նարնջագոյն առարկայ, այսինքն՝ ոսկի դրամ»:

— «Այս բառերով կը դիմաւորէր Եգիպտոսի արքի թագաւորը, Ֆուատ Ա., Հայաստանի պատուիրակ Ա. Խատիսեանը, երբ այս վերջինը 1920ին կը ներկայանար անոր, Աբտինի պալատին մէջ:

Այս եռագոյնին շուրջն է ահա, որ պայքար ծաւալած է մինչեւ իսկ այս երկրին մէջ, որուն վեհապետը միայն յարգանք ունէր հայ ազգային դրօշին հանդէպ:

Վէճը ծագեցաւ Գահիրէի գլխաւոր եկեղեցիէն, ուր Մայիս 28ին, հակառակ ընդունուած սովորութեան, գոհաբանական մաղթանք կատարուեցաւ առանց եռագոյնի:

Այս վրիպանքի (թէ՞ գիտակցական դանցառութեան) շուրջ դժգոհութիւնը դեռ չմարած, տեղի կ'ունենայ Նուպարեանի տարեկան հանդէսը, ուր նոյնպէս, հակառակ ընդունուած սովորութեան, ռամկավար հոգաբարձութեան որոշումով չի պարզուիր ազգային դրօշը:

Ցեղագոյ դէպքերը ծանօթ են ամէնուն: Եռուն գործունէութիւն ոստիկանական շէնքերէ ներս (պաշտօնական եւ անպաշտօն անձերու կողմէ),— վարչական կարգով ազգային դրօշը ազգային հաստատութիւններէն վտարելու համար: Եւ այս ուղղութեամբ լրատուները այնքան հեռուն կ'երթան, որ ոստիկանութիւնը կը բերեն մինչեւ իսկ թատերասրահ, ուր «Նաւասարդ» ակումբի վարչութիւնը ներկայացում կը բեմադրէր ի նպաստ որբոց

Նոյնը տեղի ունեցաւ նաեւ Եռագոյնի հարցին մէջ:

Պուլկարիոյ մէջ դիմեցին կառավարութեան եւ կարողացան վարչական կարգով արգիլել տալ Եռագոյնին գործածութիւնը ազգային հանդէսներու մէջ: Սակայն նոյնքն, տեղեկանալով ճշմարտութեան, կառավարութիւնը եւ առաւ իր դրած արգելքը՝ արտօնելով Եռագոյնի ազատ գործածութիւնը:

Ցունաստանի մէջ եռագոյնի դէմ հալածանքի ձեռնարկեցին ծանօթ շեփորներն ու խորհրդային դեսպանը: Կառավարութիւնը պահ մը արգիլեց մինչեւ իսկ Մայիս 28ի տօնակատարութիւնը: Սակայն նոյնքն, ծանօթանալով իրողութեան, հիմնապէս փոխեց իր ընթացքը եւ անգամ յոյն պետական բարձրաստիճան մարդիկ եկան գլխաւորելու մեր հանդէսները եւ առանձին փայլ տալու անոնց:

Նոյնութեամբ նոյն պատմութիւնը կը կրկնուի նաեւ հոս, Գահիրէի մէջ: Մոլորանքի մատնուած ոստիկանութիւնը գինուորներ կը թափէ եկեղեցիի շրջափակը՝ «արիւնահեղութիւններ»ը կանխելու համար: Նոյն մտահոգութեամբ ան կ'արգիլէ դպրոցական հանդէսները: Ոստիկանական ուժեղ ջոկատ մը կուգայ ու կը գրաւէ մինչեւ իսկ թատրոնական շէնքը, ուր պարզ ներկայացում մը պիտի բեմադրուէր ի նպաստ Ակումբի:

Ոստիկանութեան լրատուները «սուրբ հոգիներ» չեն անշուշտ. մութին մէջ պահուըտած այս ապերանները երկու ձեռք եւ երկու ոտք ունին, եւ մենք ծանօթ ենք անոնց տեղով եւ անունով:

Մեղ վերապահուած պատճառներով հարկադրուած ենք առժամաբար չհրապարակել այդ անունները, վճռապէս յայտարարելով միաժամանակ, որ ի գերեւ ելլեն նաեւ այս ջանքերը: Եռագոյնը կը պարզուէր այս գաղութին մէջ ու պիտի պարզուի նաեւ ասկէ յետոյ: Դիւրին չէ ծուռնացներով ժողովուրդի մը ձեռքէն խլել նուիրականութիւն մը, որ ձեռք բերուած է — կրկնենք Եգիպտոսի թագաւորին բառերը — «կարմիր գոյնի արիւնով»:

Դիւրին չէ մանաւանդ անոր համար, որ այս անպատիւ պայքարը կը մղուի Մոսկուայի դրդումով եւ անոր գործակալներու միջոցով»:

ՃԱՄԲԱՆԵՐՈՒ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ

Խորհ. Հայաստանի մէջ (10 յուլիս) յօդուածագիր մը կը քննէ այս հարցը:

Հայաստան երկաթուղային աննշան ցանց մը ունի, այնպէս որ հաղորդակցութիւնը կը կատարուի մեծ մասամբ խճուղիներու վրայով: Նմաս ճամբաներու ցանցն ալ աննշան ըլլալով, երկրին տնտեսական զարգացումը կը դանդաղի

Ճամբաներու պակասը նախ ժամանակէն առաջ կը փճացնէ փոխադրական միջոցները (ինքնաշարժ ու սայլ): Ցետոյ կեդրոնին ու գիւղերուն միջեւ հաղորդակցութիւնը յաճախ կը կտրուի ամիսներով: Երրորդ կը տկարանայ երկրին պաշտպանութիւնը: Եւ վերջապէս գիւղատնտեսութիւնը եւ արդիւնաբերութիւնը մեծ վնաս կը կրեն ճամբաներու պակասէն: Հայաստանի մէջ, բացի բամպակամշակութեան շրջաններէն, ամէն կողմ ճամբաներու մեծ մասը անանցանելի կը դառնայ անձրեւային եղանակին:

Հայաստան կը պահանջէ օրինակելի եւ լաւ ճամբաներ:

Առաջին հնգամեակին սկիզբը տեղական նշանակութիւն ունեցող ճամբաներուն երկարութիւնն էր 130 քիլոմեդր: Առաջին հնգամեակին վերջերը, բնակչութեան ուժերով շինուեցաւ 954 քիլոմեդր ճամբայ, 196 քիլոմեդրը սալարկուած: Այս նուաճումը մասնաւորապէս նկատելի դարձաւ 1932ին, երբ ժողովուրդային ուժերով շինուեցաւ 438 քիլոմեդր ճամբայ եւ նորոգուեցաւ 986 քիլոմեդր ճամբայ, կատարուեցաւ 1143 մեթր արհեստական կառուցում եւ 1219 մեթր նորոգում: Ժողովրդային օգնութեամբ ճամբաներու կատարուած այդ շինութիւնը կ'արժէ 2,091,149 ռուբլի:

Դժբախտաբար բաւական չէ այս:

Կարգ մը շրջաններ ոչ միայն չեն խորհիր ժողովուրդը աշխատցնել ճամբաներու վրայ, այլ եւ ճամբաներու շինութեան յատկացուած միջոցները կը ծախսեն տարբեր պահանջներու համար (ախոռ, բաղնիք): Այս տարի յունիսի 20էն մինչեւ յուլիս 20 ճամբաներու շինութեան միամսեակ յայտարարուեցաւ, որպէսզի մինչեւ դաշտերու բերքին հաւաքը նորոգուին ու շինուին անհրաժեշտ ճամբաները:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (14)

«ՏԱՆԸ ՄԷԿ ՀԱՏԻԿ ՃՐԱԳՆ ԷՐ»...

— Սիրանս, հոգի՛ս, չընչաց Գայլէն ցաւագին, հաւատա, ութը օրերը ութը երկա՜յն, անծա՛յր տարիներ թըւեցան: Առանց քեզի կեանքն ու աշխարհը, սեւ ու խաւար է ինծի համար: Արեւը իր փայլը, ու լուսնկան իր տեսքը կորսնցուցած է իմ աչքիս: Այս քանի օրերը, ա՜յ Սիրան, ո՜վ գիտէ, ինչ չար ու բարի բաներ մտածեցի իմ մասիս, ի՜նչ դառն անէծքներ կարդացի իմ գլխուս:

Գայլէին հոգին, անպատմելի երկնքի մը չափ խաղաղեցաւ, տեսնելով Սիրանին այդ ցաւալի վիճակը: Անգուտ ու կատաղի մօտքեր, սկսան իրար հրմշտկել իր գանկին մէջ ... «Առանց դառնալու առնեմ փախչի՞մ արդեօք կը մտածէր:

— Իմացիր, Սիրան, շարունակեց Գայլէն, մէկ կողմէն յուզումէն հեծկլտալով — եւ թող իմանան մայրս, մայրդ ու եղբայրդ, ինչպէս նաեւ գիւղն ու աշխարհը, որ եօթը լերան ետեւ ալ գտնուիմ, կենամ քեզմէն վազ չեմ անցնիր:

Գայլէն այդ պահուն, յուզումէն վերացեր էր, բանաստեղծ էր դարձեր: Բոկուեր էին իր լեզուին թելերը, ու ան կը խօսէր հռետորի մը պէս պարզ ու յստակ, համարձակ ու վճռական.

— «Սիրան, որ աշխարհը ինծի տան, կենամ քեզմէն վազ չեմ անցնիր» վերջացուց իր խօսքը:

— Գիտե՛մ, գիտե՛մ Գայլէ, կը հաստատեմ խօսքերուդ, եթէ չհաւատայի մինչեւ այս տեղեր չէի գար: Թէ որ կ'ուզես իմ սրտիս մէջ պահուածները հասկնալ, վերցուր այդ դանակդ եւ պատռէ կուրծքս, տե՛ս, թէ ի՛նչեր պահուած են քեզ համար, ինչ աղօթքներ ու մաղթանքներ, ինչ երազներ ու ինչ յոյսեր ... Բայց, այդ քու դաժանալի լռութիւնդ ... այդպէս գլխիկոր քալուածքդ ու անվերջ մտածումդ այրեցին, մաշեցին զիս .

— Սիրան, ժամանակը արդէն շատոնց անցած է, տանիքներուն վրայ մարդ չէ մնացեր, հիմա մեզ փնտռելու կ'ելլեն, լաւ է որ, հիմա տուն երթաս, ուրիշ օր մը կը պատմեմ քեզի եղածին մասին՝ համբերէ', ամէն ինչ կ'իմանաս, մինակ, որպէսզի մտամբ գիտնաս լռութեանս պատճառը, իմացիր, սիրելիս որ գիւղը լսած է մեր պատմութիւնը:

— Գիւղը լսա՞ծ է ... գիւղը իմացա՞ծ է ... ուրկի՞ց ... որտեղէ՞ն ...

Սիրանը ցնցուեցաւ Գայլէին բազուկներուն մէջ: Գունատեցաւ, երեւաց ու մնաց լուռ:

—Այո՛, սիրելիս, գիւղը իմացած է հոգ չէ, թող իմանայ, դուն մի վախնար: Ես պատրաստ եմ պաշտպանել թէ քեզ եւ թէ ինքզինքս Միայն սիրելիս, իբրեւ խնդրանք, լաւ կ'ըլլայ որ յետ այսու, շաբաթը միայն մէկ անգամ հանդիպինք այս վայրը: Իսկ, թէ որ կ'ուզես միշտ տեղեակ ըլլալ իմ մասիս, նամակ գրէ, եւ դիր ձեր դրան առջեւի փշատենի ծառին ճեղքը, ես կ'առնեմ: Ես ալ կը գրեմ ու հոն կը դնեմ: Արդ, հոգիս, հոգ մի ըներ, «շատը գնաց քիչը մնաց»:

Սիրանը գո՛հ չէր ... Շաբաթը անգամ մը հանդիպի՞լ ... Մահու չափ դժուար թուեցաւ այս առաջարկը իրեն, բայց ինչ ընէր, հարկադրուած էր ենթարկուիլ յանուն ամէն բանի. Մանաւանդ որ գիւղը լսած էր իրենց պատմութիւնը ... Ի՞նչ պիտի ըլլար իր վիճակը եթէ մայրը իմանար, եթէ եղբայրը իմանար ...: Այս դառն մտքերուն տակ յոգնաբեկ, իր հաւանութիւնը յայտնեց գլխի շարժումով մը, ու յետոյ, հիւանդկախ շեշտով մը հարցուց.

— Գայլէ՛, որ եղբայրս իմանայ, ու գիս ... դուն ի՞նչ կ'ընես:

— Մինչեւ որ Գայլէն ողջ է՝ քու մազիդ գպչող չըլլար, ու եթէ ես մեռնայ, դուն ալ ինծի հետ մեռիր: Զըլլա՞ր:

— Սիրա՛ա՛ա՛ն, Սիրա՛ն, լսելի եղաւ Նազնազ պաճիին ձայնը անծանօթ ուղղութեամբ մը:

— Շտապէ՛ Սիրան, ես հոս կը մնամ իսկ դուն վարի ճամբով տուն հասիր: Ես կէս ժամ վերջը կուգամ, որ բանէ չկասկածին:

Սիրանը դողահար, թողուց Գայլէի տաք գիրկը ու անճարակ դէպի տուն:

— Սիրա՛ա՛ա՛ն, Սիրա՛ն ...Զաւնես օրերդ, աղջի ... էս աղջիկները ո՞ւր են, քեզի կիտի քուշանը ...

Նազնազ պաճին, մինչեւ Մեծ Աղբիւրին գլուխը գացած էր, տանիքներն ծայրէ ի ծայր նայած էր, յետոյ իջած էր Եկեղեցիներ – Աղբիւրը, չորս կողմը նայած ու Սիրանը գտած չէր, ու այժմ չափազանց զայրացած, կանգնած էր ցուիքին վրայ ու ուժգին կը կանչէր — Սիրա՛ա՛ա՛ն, Սիրան, չաննես օրերդ, աղջի ...

Վարը, քարէ սանդուղին վրայ ոտքի ձայն, ու Սիրանին գունատ դէմքը լուսնի լոյսի տակ: Թաց աչքերով ու խառնիխուռն մազերով:

— Աղջի՛, չաննես օրերդ, տահոր էս տանները ո՞ւր ես, որ քուշանները կը ոլքուան: Դնաս՛ ... գնաս՛, ալ մեծ աղջիկ ես, խելքդ գլուխդ հաւաքէ, ըսաւ մայրը չափազանց զայրացած, երբ նկատեց Սիրանին յամրաբար սանդուղէն վեր բարձրանալը:

—Ո՞ւր էիր աղջիկ, ըսաւ Սահակը խիստ շեշտով մը, չէ՞ որ կ'ուզես որ քեզի համար մասնաւոր «խըմթա՞ր» մը բռնենք եւեւէդ պտտելու համար: ուղղութեամբ մը:

Հակին խօսքերը արճիճի պէս ծանր թուեցան իրեն: Մօրը ամենօրեայ լեզուն էր: Հինցած պատմութիւն, եւ գայլի ակռաները:

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՁԻ

(Շարունակելի)

Եթէ երեք – չորս օրուան ամբակոծումներու նպատակը չծառայէ, հետեւակազօրքը եւ թնդանօթաձիգներն ալ պիտի արշաւեն դէպի ըմբոստ գիւղերը։

Այս ռմբակոծման առթիւ, շահեկան վիճաբանութիւն մը տեղի կ'ունենայ ժամուլին մէջ։ — Անգլիա իրաւունք ունի՞ օդանաւային ռմբակոծութեան դիմելու, ճիշդ այն պահուն երբ զինաթափութեան խորհրդաժողովը կը ճգնի արգիլել այդ կարգի ռմբակոծութիւնները ․․․ Ցայտնի է որ Անգլիացիները համաձայն չեն ամբողջովին ջնջելու ռմբակոծութիւնը, որպէսզի կարենան կառավարել իրենց գաղթավայրերը ․․․

ԱԻԱԶԱԿՈՒԹԻՒՆ ՑՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Անցեալ գիշեր ժամը 9ին ութ ապառազէն մարդիկ ճամբան կեցուցին երկու ինքնաշարժներ որոնց մէջ կը գտնուէին Տրամայի ընդհ. դատախազը, Դ. զօրաբանակի սպարակոյտին պետը եւ ծանօթ ճարտարագէտ մը։ Աւազակները իրենց կողոպուտը լրացնելէ յետոյ, պատանդ վերցուցին կալանաւորները, առանց որ եւ է վնաս պատճառելու։ Յետոյ կը փնտռուին։

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՊԷԼՎԻԼԻ «ՌՈՍՏՈՄ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 231 Fbg. du Temple.

ԳԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐՄԻՒ» խումբի ընկերական ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին ընկ. Ս. Գարակէօզեանի բնակարանին մէջ։

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» Կոմիտէի ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։ Օրակարգ՝ 11րդ Շրջ. Ժողովի օրակարգի հարցեր եւ ընտրութիւն։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ անդամական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Դաշնակցութեան «Զարդարեան» Գրադարանին մէջ։ Օրակարգ՝ նախկին ժողովի շարունակութիւն եւ պատգամաւորի ընտրութիւն։ Բոլորի ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Դաշտահանդէս

ՊԷԼՎԻԼԻ ՌՈՍՏՈՄ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ 20 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ

կը խնդրուի նկատի ունենալ ձայդ Թուականը։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Խորին ցաւակցութիւններս կը յայտնեմ հայրենակից ԱԲԳԱՐ ԱՐՋՈՒՄԱՆԵԱՆի գառնաղէտ մահուան առթիւ իր այրիին՝ Տիկ. Մարիամի եւ զաւակներուն։

կիւլիսեր՝ Գաբրիէլեան

Թէհրան

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՆԱՅԻՐԻ ԱՇԽԱՐՀ»

Պատկերազարդ երկշաբաթաթերթի 3րդ թիւը։ Ընտիր թուղթ, մաքուր տպագրութիւն, այլազան նիւթեր, բազմաթիւ գեղեցիկ նկարներ հայ եւ օտար կեանքէ։ Կը ծախուի բոլոր ծանօթ քէօշկերուն մէջ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Աշոտ Խաչմանուկեան կը փնտռէ իր եղբայրը՝ երկրաչափ Թագւոր Խաչմանուկեան (Բաղէշցի)։ Իմացնել «Ցառաջ»ի վարչութեան։

— Թիթեղագործ (թէնէքճէճի) Գէորգ Թաշճեան (այժմ Աղապապեան) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկաշոտ, Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, իրենց մօր անունը Իսգուհի Տէրտէրեան (Սեբաստիոյ Գարուրի Արտէն թաղէն), մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ։ Լուր առնուած է թէ Զինադադարին Իսգուհի Ուրֆայի Հարան գիւղը կը գտնուէր։

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de Saint Valbert près de Héricourt Haute Saône), France.

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԳԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐՄԻՒ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 9էն ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ 9

Գ. ԿԱՐԳԻՍ ԿԱՐԻՆԵԱՆի ՕԴԱՍՈՒՆ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

Sentier des Bas-Longchamps. (Bagneux)

Կը նախագահէ՝ Ընկ. Գ. ԲԱԼԱՑԵԱՆ

Կը խօսի՝ Ընկ. ՎՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին։ Դիւրամատչելի պիւֆէ։

ՄՈՒՏՔ՝ 2 ՖՐԱՆՔ։

Հաղորդ. միջոցներ.— Porte d'Orléansէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Bagneux։

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՎՌԱՄԵԱՆ ենթակոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Պուլվար Օսոյի մասնաճիւղին

Այս Կիրակի առաւօտ ժամը 8էն մինչեւ իրիկուն

Bar-Restaurant Belvedèreի օդասուն պարտէզին մէջ

բանախօսութիւններ ու գեղարուեստական ճոխ բաժին

կը նուագէ Ց. Ս. Միութեան ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ նուագախումբը

Առնել՝ Place Sadi Carnotէն 35 եւ 36 թիւ հանրակառքերը եւ իջնել Սէնթ Անտրէ, Place d'Aixէն 28 թիւ հանրակառքը (կարմիր գիծով) եւ իջնել վերջաւորութեան, որ 100 մեթր հեռու է հանդիսավայրէն։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է։

Դաշտահանդէս Շալէթի մէջ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

նախաձեռնութեամբ ՇԱԼԷԹԻ ԲԱԲԳԷՆ ՍԻՒՆԻ ԽՈՒՄԲԻ

Այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ քարահանքի դիմացի անտառին մէջ

Պատույ երեկոյ

կազմակերպուած ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ի պատիւ ՆԱԽՈՐԴ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

6 Օգոստոս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Հայ Ակումբին մէջ 1 Bld. Carnot

բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն եւ պար։

Կը հրաւիրուին ընկեր-ընկերուհիները եւ համակիրները հանդերձ ընտանեօք։ Մուտքը՝ ազատ է։

Դաշտահանդէս Սեն Բ'էրիէնի մէջ

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՊՕԼԻԷՕՅԻ (Baulieux) ԲԱՐՁՈՒՆՔԻՆ ԾԱՌԱՍՏԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն

ճաշը միասին բերել։ Ճոխ պիւֆէ, պաղպաղակ եւ պտուղներ։

Գեղարուեստական ընտիր բաժին եւ հայկական պարեր։

կը խնդրուի Հայ Հասարակութենէն իրենց ներկայութեամբ քաջալերել սոյն ձեռնարկը ի սէր Հայ մանուկներու հայեցի դաստիարակութեան։

Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ Կիրակիի։

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ ՄԷՋ

ՄԱՌԻ ՍՎԱՃԵԱՆԻ «ՀԱՅ ՓԵԹԱԿ» ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ, ՄԱՐՍԷՅԼ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

ՍԱԼՈՆ ՊԻԹԻՆԵՕԶԻ ՄԷՋ. 6 ՌԻՒ ՊԻԹԻՆԵՕԶ (ՊՈՒԼՎԱՐ OSSO)

կը նախագահէ ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊՍԿ. ՊԱԼԱՔԵԱՆ

Երգ. արտասանութիւն. տրամախօսութիւն. խմբերգ. մեներգ. հայկական պարեր եւլն.։

Դաշտահանդէս Վիէնի մէջ

կազմակերպուած ԱՏԱՆԱՅԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԻԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ կողմէ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՄԱՐԶԱԴԱՇՏԻՆ ՄԷՋ

Այս կիրակի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ երեկոյ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, ֆութպոլի մրցում եւլն.։

Ճոխ պիւֆէ, պաղպաղակ։ Մուտքը ազատ է։

կը հրաւիրուի Վիէնի Հայ Հասարակութիւնը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (29)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Բ. ԳԼՈՒԽ

—·—

2.— ՄԵԾ ԴՈՒՔՍ ՍԷՐԳԷՅԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Նոյեմբերի սկիզբը, Բրիլիանտ, Կալիայեւ, Օպանաս եւ ես մեկնեցանք դէպի Թուլա։ Քանի մը օր յետոյ իբրար գտանք Մոսկուայի մէջ։

Մեծ դուքսին մահափորձը պատրաստելու առեն, պիտի օգտուէինք այն փորձառութենէն, որ մեզի տուաւ Պլեհվէի մահափորձը։ Սոցիալ – Ռեվոլիւսիոնէր կուսակցութեան Մոսկուայի կոմիտէն անշուշտ ունէր թանկագին տեղեկութիւններ ընդհանուր կառավարիչին մասին։ Սակայն մենք նախընտրեցինք չօգտուիլ այդ տեղեկութիւններէն, չուզելով չփման մէջ մտնել կոմիտէին անդամներուն հետ։ Ծանօթ չէինք յեղափոխականի իրենց փորձառութեան։ Չէինք գիտեր նոյնպէս թէ ինչ կարողութիւն ունէին դաւադրական գործի մէջ։ Ցետոյ կը վախնայինք որ, յարաբերութեան մասնելով իրենց հետ, ոստիկանութեան կը հայթայթենք հետք մը, որ կրնար երեւան հանել մեր կազմակերպութիւնը։ Ահա թէ ինչու Մոսկուայի կոմիտէն երկար ատեն կասկածն իսկ չունեցաւ թէ Մարտական Մարմնին կարգ մը անդամները քաղաք հասած են եւ կ'աշխատին։ Գալով մեզի, վստահելով միայն մեր ուժերուն վրայ, սկսանք կազմակերպել հետապնդումն ու հսկողութիւնը։ Նախ պէտք եղաւ գիտնալ թէ ուր կը բնակի ընդհանուր կառավարիչը։ Մոսկուայի ամէն բնակիչ գիտէր անշուշտ, բայց մեզմէ ոչ ոք Մոսկուացի էր։ Վարաներ մնացեր էինք թէ արդեօք ո՞ր պալատն է, որ ուշադրութեան առնել պէտք էր առնել, Մոսկուայի ընդհ. կառավարիչը Տվէրսկայա փողոցի կը բնակէր, թէ Նիկոլայի պալատը կամ Նեսկուչնիի պալատը։ Հասցէներու գրքին մէջ ոչ մէկ նշան գտանք այդ մասին։ Զունէինք մէկը, որուն կարենայինք դիմել, բացի անշուշտ Մոսկուայի կոմիտէին անդամներէն։

Օպանասն էր որ լուծեց հարցը։ Մեծն Իվանի զանգակատունը բարձրացաւ, եւ սկսաւ հարցնել պահապանին, որ իրեն կ'ընկերանար, թէ ո՞րն են Մոսկուայի պատմական յիշատակարանները։ Այսպէս խօսելով, հարցուց նաեւ թէ ո՞րն է ընդհանուր կառավարիչին բնակարանը։ Պահապանը ցոյց տուաւ Տվէրսկայա փողոցի պալատը եւ ըսաւ թէ այնտեղ կը բնակի մեծ դուքսը։ Այսպէս իմացանք հասցէն, որուն պէտք ունէինք։ Այն ատեն, ուշադրութեամբ սկսանք կարդալ Մոսկուայի թերթերուն հաղորդածն եւ յաջողեցանք ճշդել, գէթ ընդհանուր գիծերու մէջ, թէ ինչպէս է կազմուած մեծ – դուքսին օրուան ժամանակացոյցը։ Այժմ կը մնար ճշդել նաև թէ ո՞ր օրերունդուրսկ'ելլէր պալատէն։ Կալիայեւ մեկնեցաւ Մինսկ անհրաժեշտ այլափոխութիւնը կրելու նպատակով,— պարբնը պիտի գտնէր ռամիկ մը։ Օպանաս եւ ես մնացինք Մոսկուա։ Կը յուսայինք մեծ – դուքսը տեսնել, երբ, Ս. Գէորգի տօնին առթիւ, Տվէրսկայա փողոցի պալատէն երթար քաղաքապետական կրկէս, յետոյ Կրեմլինի կամ իր զօրանոցները։ Ցաջողեցանք։ Առաջին դուրս ելլելն էր, որ նօթագրեցինք մեր քննութեանց տետրակին մէջ։

27 Նոյեմբերին, Օպանաս մեկնեցաւ Կալիայեւի նման եւ նոյն նպատակով կերպարանափոխուելու Մինսկի մէջ։ Դեկտեմբերի սկիզբը, երկուքն ալ դարձան մէյմէկ սայլ ու ձի եւ արձանագրուեցան իբրեւ կառապան։ Երբեք կասկած չունէի Կալիայեւի մասին, գիտէի որ կրնար յաջողապէս առնել իր դերը։ Շրջուն վաճառորդի իր փորձառութիւնը պիտի նպաստէր անշուշտ իրեն՝ կատարելու նաեւ իր դերը կառապան մէջ։ Սակայն Օպանաս փորձառութիւն չունէր։ Ըլլալով բարեկեցիկ ընտանիքի զաւակ, վարժուած չէր ոչ ֆիզիքական աշխատանքի, ոչ ալ նեղ ապրելու։ Այսուհանդերձ շատով յաջողեցաւ պատշաճիլ իր նոր կացութեան։

Օպանաս եւ Կալիայեւ իրենց ձիերն ու կառքերը գնած էին միեւնոյն օրը, նոյն գիներով, թէեւ գնումը կատարուած էր Մոսկուայի երբեմն տարբեր թաղերու մէջ։ Ոստիկանական անջատումներու մօտ կառապանի իրենց քննութիւնը անցընելէ յետոյ, առին կառք վարելու արտօնագիրը եւ սկսան բռնել իրենց կառքերը։ Եւ սակայն, իբրեւ կառապան, երբեմն բոլորովին կը զանազանուէին։

Օպանաս ունէր անպիտան ձի մը, պառաւ նիհար, քալելու անկարող։ Իր կառքն ալ մաշած եւ աղտոտ։ Ծունկի կաշին զոգնոցը պատռած, չէր գոյնով։ Ինք ալ փնթիի երեւոյթ ունէր։

Կալիայեւ, ընդհակառակն, տոկուն եւ լաւ սնած ձի մը ունէր։ Ծունկերու կաշին գեղեցիկ էր եւ մուշտակաւոր։ Կը կրէր կարմիր մետաքսէ գօտի մը։ Երեւոյթով սեփականատէր կառապան մըն էր։

Բայց կառատան մէջ անոնք կը փոխուէին իրենց դերով։ Օպանաս կը վարուէր վայրենիի պէս։ Զէր գիտեր պատասխանել իր ընկերներու հարցումներուն, իր անձին մասին։ Կիրակի օրը, կը մեկնէր կառատունէն եւ չէր վերադառնար ամբողջ օրը։ Ծնամելու համար իր կենդանին, աղքատ մարդու մը կը յանձնէր վճարովի։ Ասկէց զատ, կառատան պահապանին առջեւ ծուխ – քծնիլ չէր սիրեր կցնել վ որ դրամի նեղութեան մէջ։ Այս պատճառով ալ յարգանք ներշնչեր իր ընկերներուն։

Կալիայեւ ուրիշ ընթացք մը ունէր. Ծփոթած եւ վիճելու սովորութեամբ, կը սիրէր երկար նստիլ ուտելու սեղանին մօտ, մտնալով մանրամասնութիւններու, իր անցեալ կեանքը, Պետերբուրգի մէկ թէյարանին մէջ կատարած աշխերտութիւնները։ Շատ զգոյշ էր եւ կրօնասէր, յաճախ կը աղօթէր թէ դրամ կը կորսնցնէ։ Իսկ երբ ցուրտ մը չկարենար ճիշդ եւ որոշ տասխան մը տալ, ապուշ կը ձեւանար, կառատան մէջ իր հետը կը վարուէին որոշ արհամարհանքով մը։ Կը յիշէ որ սկսան յարգել զինքը, երբ ստացան իր արտակարգ սէրը աշխատանքի։ Կալիայեւ ինք էր որ կը խնամէր իր ձին, ինք էր որ կը մաքրէր իր կառքը։ Ասկէց զատ, առաջին անգամ կ'ելլէր կառատունէն դուրս եւ կառատուն կը դառնար բոլորէն վերջը։

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :: R. C. Seine 276.280

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀՈՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 4 ՕԳՈՍՏՈՍ 1933

4 Aout 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2236 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՄԵՐԻԿԱՆ "ԿԱՊՈՅՏ ԱՐԾԻ„ՈՎ

Անօրինակ է ինչ որ տեղի կ'ունենայ Մ. Նահանգներուն մէջ, Յունիսին Րուզվէլթի նախագահութենէն ի վեր։

Իր պաշտօնավարութենէն անմիջապէս յետոյ, ստանալով արտակարգ լիազօրութիւններ, նախագահը իրարու ետեւէ հրատարակեց օրէնքներ, որոնք հիմնովին կը յեղաշրջէին Մ. Նահանգներու տնտեսական կեանքը։

Եւ աշխարհ ոչ միայն զարմանքով, այլեւ, տեսակ մը մտահոգութեամբ կը հետեւի այս վիթխարի փորձին։

Առաջին անգամ է որ, Թունդ սեղանաւորական — դրամատիրական երկրի մը մէջ, ոչ — յեղափոխական մարդիկ փորձ կը կատարեն քիչ մը արդարութիւն ձեռք բերելու՝ պետական միջոցներով եւ բարոյական հեղինակութեամբ։

Նախագահ Րուզվէլթ կապոյտ արծիւ մը թռցնելով իր երկրին մէջ, իբրեւ խորհրդանշան տնտեսական բարօրութեան, կ'ուզէ գործի հանել այն ինչ որ ուրիշներ պիտի փորձէին դղրդալից ցնցումներով եւ յորդահոսան արիւնահեղութեամբ։

Րուզվէլթ կը գործէ աստիճանաբար։ Սակայն, իր բոլոր կարգադրութիւնները մաս կը կազմեն ամբողջական ծրագրի մը։ Եւ այդ ծրագիրը յղացումն է այսպէս կոչուած «Ուղեղներու Թրըստին», որ կը գործէ իր ձեռքին տակ։

Իր առաջին գործողութիւնը ուղղուած էր դրամատուններուն դէմ, որոնց սանձարձակ շահագիտութիւնները մոխիրի վրայ նստեցուցած են միլիոնաւոր մարդիկ։

Մէկ հրամանով՝ առժամապէս փակուեցան դրամատուները, 20-25,000 հաստատութիւններ, որպէսզի կարելի ըլլայ սահմանափակել չարիքը, բարեփոխումներ կատարելով։

Բարեփոխման գլխաւոր պայմանն եղաւ պետական հսկողութեան ենթարկել դրամատուները։ Մշտապէս փակուեցան անոնք որ չէին կրնար լրացնել օրինական պայմանները։

Նոյն սկզբունքին ենթարկուեցան երկաթուղիները։

Յետոյ, ձեռնարկեց դարման գտնել հողագործական գերարտադրութեան չարիքին։ Ցանձնարարեց կրճատել մշակուող արտերը եւ բամպակի մշակութեան սահմանուած տարածութիւնները, որպէսզի կարելի ըլլայ պահել գինները։

Միեւնոյն ատեն, իր գլխաւոր հոգն եղաւ վերակազմել ճարտարագործութիւնը, որ նմանապէս կը տառապի գերարտադրութեան ախտէն։

Բոլոր բացառիկ տնօրինութեանց մէջ, ամէնէն հիմնականը եւ արմատականը կը թուի Ճարտարարուեստի Ազգային Վերակազմութեան Օրէնքը, որուն հիման վրայ շինուեցաւ աշխատանքի նոր պայմանագիրը։

Վերակազմութեան ծրագրին անմիջական նպատակն է՝ ելք մը գտնել գործազրկութեան դէմ, որ կը ներկայացնէ զարհուրելի թիւ մը։

Միւս կողմէ, տոլարին անկումը թէեւ բարձրացուց գինները, բայց անտանելի վիճակի մը մատնեց միլիոնաւոր մարդիկ, պակսեցնելով անոնց գնելու կարողութիւնը։

Եւ ահա աշխատանքի պայմանագիրը, որուն համաձայն բոլոր գործատէրերը, առեւտրական — ճարտարագործական վիթխարի հաստատութիւններէն մինչեւ գաւառական յետին խանութպանը պարտաւոր են,— 1. Կրճատել աշխատանքի ժամերը (շաբաթը 35-40 ժամ).— 2. Աւելցնել աշխատավարձը (շաբաթական 12-15 տոլար).— 3. Ջրանցնել 16էն վար տղաք։

Ինչպէս միւս բոլոր կարգադրութիւնները, այս պայմանագիրն ալ կը պարտադրուի բարոյական ճնշումով։ Նախագահին վայելած լիազօրութեամբ, փափկութեամբ, բայց նաեւ վճռականութեամբ։

Շարժման մէջ դրուած են բոլոր կենդանի ուժերը, գլուխ հանելու համար այս ծրագիրը։

Թերթերը կը գրեն թէ նոյն իսկ Մեծ Պատերազմի շրջանին այսքան արտակարգ եւ համատարած շարժում չէր տեսնուած Մ. Նահանգներուն մէջ։ Կատարեալ զօրաշարժ՝ տնտեսական գետնի վրայ։

Օգոստոս 1ին էր որ տրուեցաւ ազդանշանը, եւ միլիոնաւոր գործատէրեր հպատակութիւն յայտնած են արդէն, իրենց դուռներէն կախելով կապոյտ արծիւը, հետեւեալ արձանագրութեամբ. «Կը կատարենք մեր բաժինը»։

Օրէնքը թոյլ չի տար պատիժներ սահմանել անսաստողներուն։

Բայց, Նախագահական յորդոր — յանձնարարութիւնը այնքան բացորոշ է, եւ շարժումը այնքան վարակիչ որ, անսաստողները իրենք զիրենք պատժած կ'ըլլան հանրային կարծիքին առջեւ։

Անոնք յատկապէս աչքի պիտի զարնեն եւ ի հարկին պիտի մատնանշուին, եթէ չվճարին վերջին պահուն։

Այս կարգադրութեան շնորհիւ, կը յուսացուի ոչ միայն տանելի դարձնել բանուորներուն եւ պաշտօնեաներուն վիճակը, այլ եւ անմիջապէս գործ ճարել առ նուազն մէկ միլիոն անգործներու։

Անշուշտ, այս բոլոր մանրամասնութիւններէն աւելի, ուշագրաւ է գործունէութեան եղանակը,— իսկ եւ իսկ ամերիկեան։

Այստեղ, Եւրոպայի մէջ, դրամատիրական շրջանակներն ու բանկէրները յուսահատ են արդիւնքի մասին։

Հարցը այն է որ, յեղաշրջման վճռական փորձ մը կը կատարուի առանց պետական հարուածի կամ Չեկայի, երկրի մը մէջ ուր Ոսկի Հորթը ապարէկց կը կարդայ նոյն իսկ Աստուծոյ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԽՌԱԳՈՅՆԸ Կ'ԱՐԳԻԼՈՒԻ ԳԱՀԻՐԷԻ ՄԷՋ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԵԱՄԲ

ԴԷՊՔ ՄԸ ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

Եգիպտոսի վերջին թղթարերէն կը քաղենք հետեւեալ վրդովիչ տեղեկութիւնները որոնք որ եւ է մեկնութեան չեն կարօտիր.—

Երէկ, Վարդավառի տօնին առիթով բազմութիւն մը խռնուած էր Գահիրէի եկեղեցին։ Աւելի քան 200 երիտասարդներ, խորապէս յուզուած այն բանէն, որ ազգային դրօշ չի ծածանիր Առաջնորդարանին վրայ, անմիջապէս երկու դրօշ կը ճարեն — եգիպտական եւ հայկական — եւ ընդհանուր խանդավառութեան ու ամբողջ ժողովուրդի ջերմ ու բուռն ծափերուն մէջ կ'ուզեն կախել Առաջնորդարանի դրան վրայ։ Հազիւ եգիպտականը կախած, երբ հայ երիտասարդները կ'ուզեն կախել նաեւ եռագոյնը, այն ատեն Առաջնորդարանի պահականենակէն դուրս կուգան մօտ տասը ոստիկաններ եւ արգելք կը հանդիսանան դրօշ պարզելուն։ Միաժամանակ ինչպէս մեզ կը տեղեկացնեն, Առաջնորդարանէն հեռախօսով լուր կը տրուի ոստիկանատուն, ուրկէ երեք օթոներով ոստիկաններ կը փութան Առաջնորդարան։ Ոստիկանները ներկայ հասարակութիւնը կը հարցաքննեն գիտնալու համար, թէ ով բերած է դրօշը։ Երկու երիտասարդներ կը ներկայանան եւ կը յայտնեն, որ դրօշը իրենք բերած են՝ ազգային տօնին կախելու համար։

Այս երիտասարդները կ'առաջնորդուին ոստիկանատուն, ուրկէ քանի մը ժամ վերջ ազատ կ'արձակուին։

Դէպքը խորապէս յուզած է Գահիրէի հայ համայնքը։ Այլեւս կասկած չկայ թէ ո՛վ ոստիկանատուն վերածած է Գահիրէի առաջնորդարանը եւ ով գաղտնածածուկ պայքար կը մղէ եռագոյնի դէմ, գիտակցաբար գաղութը պառակտելով եւ անոր կեանքը խռովութեանց մատնելով։ (*Յուսաբեր*, 24 յուլիս)։

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

«Արեւ», Ռամկավարներուն պաշտօնաթերթը, կը հրատարակէ հետեւեալ ցեկոյցը (25 յուլիս).

Պաշտօնական հրաւէրի վրայ այս առաւօտ ժամը 11.45ին Գահիրէի կառավարչատունը ներկայացան Ռամկ. Ազատ. Կուսակցութեան շրջ. վարչութեան կողմէ Գ. Խօժէն Փափազեան եւ Մեթր Շ. Սեյօնֆեան, իսկ Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատասխանատու մարմնոյն կողմէ Տօքթ. Ն. Պաղտիկեան եւ Մեթր Օ. Մանուկեան։

Քաղաքական դիւանի տնօրէն Զաքի պէյ առաջնորդեց վերոյիշեալ անձերը ոստիկանապետ Ն. Վ. Ռէյֆըր պէյի մօտ որ պաշտօնապէս հաղորդեց հետեւեալ ազդարարութիւնը

1 — Եգիպտական կառավարութիւնը չի ճանչնար ո եւ է քաղաքական խնդիր Հայերու համար, որոնք Եգիպտոսի մէջ կը կազմեն համայնք մը միայն՝ ենթակայ երկրին օրէնքներուն։

2.— Ն. Վ. Ներքին Գործերու նախարարը կը հրահանգէ ինծի հաղորդել ձեզ նաեւ թէ եգիպտական կառավարութիւնը չի ճանչնար ու չընդունիր հայ համայնքին համար ո եւ է դրօշակ, բացի եգիպտականէն, ու բոլոր անոնք որ կ'անսաստեն սոյն ազդարարութեան ու կը համարձակին պարզել ո եւ է ուրիշ դրօշակ, անմիջականօրէն պիտի ձերբակալուին։

Այն հարցումին թէ այս պաշտօնական ազդարարութիւնը միայն Գահիրէի՞ կը վերաբերի, Ն. Վ. Ռէյֆըր պէյ պատասխանեց թէ իր պաշտօնն է Գահիրէի համար գործադրել վերին հրամանը, որ հաղորդուած է նոյնպէս Աղեքսանդրիոյ իշխանութեանց։

Իսկ «Յուսաբեր» այս տեղեկութիւնը կը հաղորդէ հետեւեալ մանրամասնութիւններով (25 յուլիս).

Յատուկ հրաւէրով այսօր ժամը 11ուկէսին կառավարչատուն գացած էին ընկ.ներ Օն. Մանուկեան եւ Տօքթ. Ն. Պաղտիկեան։ Ռամկավարներու կողմէ նոյն ժամուն նոյն տեղը հրաւիրուած էին Խօժ. Փափազեան եւ Շ. Սեյօնֆեան։ Գահիրէի ոստիկանական փոխ — հրամանատար Ռէյֆըր պէյ նշանակած ժամուն ընդունելով հրաւիրեալները, յանուն ներքին գործոց նախարարութեան կը յայտարարէ, որ յետ այսու արգիլուած է հայկական ազգային դրօշին պարզումը հայկական հանդէսներու մէջ։ Այս ուղղո՞ւ լուրին առիթով, ռամկավար Խօժ. Փափազեան կը հարցնէ գիտնալու համար թէ՝ կառավարական այս կարգադրութիւնը կը վերաբերի միայն Գահիրէի՞ թէ ամբողջ Եգիպտոսի։ Պատասխան այս հարցումին, Ռէյֆըր — պէյ կը յայտարարէ թէ՝ իր կարգադրութիւնը առայժմ միայն Գահիրէի կը վերաբերի, սակայն ինք կը կարծէ, որ այս կարգադրութիւնը պիտի տարածուի ամբողջ Եգիպտոսի վրայ։

Ո եւ է բացատրութիւն այս յայտարարութեանց առիթով տեղի ունեցած չէ, որովհետեւ Ռէյֆըր — պէյ նախազգուշացուցած է, թէ ինք հրաւիրած է ոչ թէ բացատրութիւններ լսելու, այլ միայն կառավարական որոշումը հաղորդելու։

Մեկնելէ առաջ ընկ. Օն. Մանուկեան հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրած է.

— Գտնելով ոչ — օրինաւոր եղած կարգադրութիւնը, մեզ կը վերապահենք պատշաճ առնեններու առջեւ անոր դէմ բողոքելու իրաւունքը, այդ կարգադրութիւնը չեղեալ նկատել տալու համար։ Միեւնոյն ժամանակ կը յայտարարենք, որ մեր ազդեցութիւնը կը տարածուի միայն մեր ընկերներու, բայց ոչ հայ ժողովուրդի վրայ, որ կարող է դրօշը պարզել առանց մեր կարծիքը հաշուի առնելու։

— Այո, կը յայտարարէ Ռէյֆըր — պէյ, դուք պատասխանատու էք միայն ձեզ համար, միւսներու հետ գործ կ'ունենան իրենք իշխանութիւնները։ Ինչ կը վերաբերի ձեր բողոքին՝ ետ առնել տալու համար այս որոշումը, — դուք ազատ էք այդ սահմաններուն մէջ։

100ին 10ը կրճատումը յետաձգուեցաւ

Ելմտացոյցին բացը գոցելու համար, օգոստոս 1էն հարիւրին տասը պիտի կրճատուէին պետական պաշտօնեաներուն թոշակները։

Ելմտացոյցի նախարարը օգոստոս 1ին ընդունելով պաշտօնեաներու պատուիրակութիւնը, յայտարարեց թէ առ այժմ չպիտի գործադրուի այդ կրճատումը, որմէ 400 միլիոն ֆրանք ակնկալուած պիտի գոյանար։

Այս յետաձգումը բարերար ազդեցութիւն գործեց պաշտօնեաներուն վրայ, որոնք դժգոհութեան ցոյցեր կատարած էին քանի մը ամիս առաջ, երբ կը քուէարկուէր կրճատումը։

Մ. Նահանգներու Տնտեսական Յեղափոխութիւնը

700,000 ԳՈՐԾԱՏԷՐԵՐ ԸՆԴՈՒՆԵՑԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀ ՐՈՒԶՎԷԼԹԻ ԾՐԱԳԻՐԸ

Օգոստոս 1էն յետոյ, երբ սկսաւ գործադրուիլ նախագահ Րուզվէլթի տնտեսական վերակազմութեան ծրագիրը, 700,000 գործատէրներ, որոնք ամերիկեան ճարտարագործութեան մէկ վեցերորդը կը ներկայացնեն, իրենց հաւանութիւնը յայտնեցին զանազան ձեւերով։ Մինչեւ սեպտեմբերի սկիզբը, անոնք վեց միլիոն պաշտօնեաներու եւ բանուորներու համար պիտի գործադրեն աշխատանքի ժամերու կրճատման եւ աշխատավարձքի յաւելման սկզբունքները։

Միայն Նիւ Եորքի մէջ, Օգոստոս 2ին աւելի քան 6000 հաստատութիւններ իրենց դուռներուն եւ ապակեփեղկերուն վրայ փակցուցեր էին կապոյտ արծիւը, որ խորհրդանշան է ազգային վերակազմութեան, հետեւաբար եւ առաջարկուած պայմաններուն ընդունելութեան։ Նախագահ Րուզվէլթ 600 մարդիկ նշանակած է, վարելու համար ազգային վերակազմութեան պայքարը։ 14,000 դրամատուններ եւ Սթանտարտ Օյլը եւս հաւանութիւն յայտնեցին։ Փոքրաքանակ վաճառականները, որոնք չորս միլիոն պաշտօնեաներ կը ներկայացնեն, նոյնպէս համակերպեցան առաջարկուած պայմաններուն։ Որպէսզի վարանոտ կամ անհնազանդ գործատէրերը ժամանակ ունենան խորհելու, ազգային վերակազմութեան լիազօրը մինչեւ 15 օր աչք պիտի գոցէ եւ առ այժմ պիտի ջնջէ անոնց դէմ ծրագրուած պայքարը։

Ընդդիմութիւնը ամէնէն աւելի զգալի է Նոր Անգլիոյ մէջ։ Յետոյ, շատ մը գործատէրեր կը փորձեն մինչեւ վերջին վայրկեանը օգտուիլ արտադրութեան ներկայ պայմաններէն, ի վնաս իրենց մրցակիցներուն որոնք նախագահ Րուզվէլթի առաջին կոչին իսկ կրճատեցին աշխատանքի ժամերը եւ աւելցուցին աշխատավարձքը։

⁂ 500 միլիոն տոլարի գանձատոմսերու շրջաբերութիւնը ստորագրուեցաւ վեց անգամ։

Պիտի կրնա՞ն զսպել աւազակները

Աւազակութիւնը եւ հարուստներու կամ անոնց զաւակներուն առեւանգումը սաստկացած ըլլալով, Փ. Րուզվէլթ ծրագիրներ կ'որոճայ, չարիքը զսպելու համար։ Այս առթիւ մասնաւոր պաշտօն յանձնած է փրոֆ. Մոլլիի, որ թէեւ արտաքին նախարարութեան խորհրդական է, բայց չպիտի զբաղի քաղաքական խնդիրներով եւ ծրագիր մը պիտի մշակէ այս մասին։

Նիւ Եորքի կառավարիչն ալ կը խորհի օրէնք մը հաստատել, որուն համաձայն ոչ միայն առեւանգիչները մահուան պիտի դատապարտուին, այլեւ անոնք որ փրկանք վճարած են աւազակներուն կամ մերժած են ոստիկանութեան հաղորդել կատարուած բանակցութիւնները, դատի պիտի քաշուին։

Փրկանք պահանջելու համար կատարուած աւազակութիւնները չափ ու սահման չունին Մ. Նահանգներու մեծ քաղաքներուն մէջ։ Երիտասարդ օդանաւորդ Լինտպէրկը ոչ միայն իր զաւակը կորսնցուց, այլեւ 200,000 տոլար։ Անցեալ շաբթու աւազակները 40,000 տոլար գանձելով արձակեցին ուներոր մը, որմէ 250,000 տոլար կը պահանջէին։ Այս արհեստը զարգացած եւ ազգային չարիք մը դարձած է, այնպէս որ արմատական միջոցներ կը պահանջէ։ Տասը տարիէ ի վեր, ոգելից ըմպելիներու ապօրէն առեւտուրն ալ մեծապէս նպաստեց այս չարիքին, մանաւանդ որ աւազակները ամէն տեղ ալ սերտ կապ ունին պետական պաշտօնեաներուն եւ ոստիկանութեան հետ։

Կանտի եւ կինը բանտարկուեցան

Կանտի, որուն ձերբակալման մանրամասնութիւնները հաղորդած էինք երէկ, Փունա փոխադրուելով, անմիջապէս բանտարկուեցաւ կնոջը հետ։ Կառավարութիւնը պատրաստ է արձակելու, եթէ Կանտի յանձն առնէ չհեռանալ որոշեալ շրջանէն և չխառնուիլ քաղաքացիական անհնազանդութեան պայքարին։ Եթէ մերժէ, դատի պիտի քաշուի 15 օրէն, եւ հաւանական է որ երկու տարի բանտարկութեան դատապարտուի։

Մէկ օր սուգ հռչակուեցաւ Հնդկաստանի մէջ, բողոքելու համար Կանտիի եւ 32 աշակերտներուն ձերբակալման դէմ։ Ահմէտապատի մանարանները փակուեցան։ Կ'ըսուի թէ Կանտի եթէ բանտարկութեան դատապարտուի, նորէն ծոմ պիտի պահէ, այս անգամ ցմահ։

Օգոստոս 2ին Պոմպէյի սակարանին միջնորդները մերժեցին գործառնութիւն կատարել, բողոքելու համար Կանտիի ձերբակալութեան դէմ։

Պոլսոյ նոր համալսարանը

Առջի օր տեղի ունեցաւ Պոլսոյ նոր համալսարանին հիմնարկէքը։ Փրոֆէսէօրները ընտրուած են նախկին համալսարանին ուսուցիչներէն, ինչպէս եւ Ամերիկայի ու Եւրոպայի մէջ պատրաստուած նոր ուժերէ։ Դասերուն մեծագոյն մասը վերապահուած է օտար հռչակաւոր փրոֆէսօրներու, որոնց հետ բանակցութիւնները կը շարունակուին։ Նոր համալսարանը կը բաղկանայ չորս ճիւղերէ (իրաւագիտութիւն, գիտութիւն, բժշկութիւն եւ գրականութիւն) եւ եօթը կաճառներէ։ Նոր համալսարանը պիտի դրուի աշխարհի ամէնէն հռչակաւոր համալսարաններու աստիճանին վրայ։ Մասնաւոր ամպիոններ պիտի յատկացուին Թրքագիտութեան եւ Թրքական յեղափոխութեան։ Աստուածաբանական համալսարանը ջնջուած եւ տեղը հաստատուած է իսլամական ուսումնասիրութեանց կաճառ մը։

Աննախընթաց ընդունելութիւն ի պատիւ զօրավար Պալպոյի

Զօր. Պալպօ, իտալական 24 ջրօդանաւերուն հրամանատարը, տակաւին կը սպասէ Նոր Երկրի մէջ (Նիւֆաունտլէնտ), օդերը չափազանց աննպաստ ըլլալով։ Այդ կողմնէն Ատլանտեանը կտրելու եւ Եւրոպա վերադառնալու համար, 3200 քիլոմեթր ճամբայ ունի։

Եթէ մինչեւ օգոստոս 10 օդերը չշտկուին, հաւանական է որ 24 օդանաւերը վերադառնան Ազորեան կղզիներու ճամբով։

Մինչ այս մինչ այն, արտակարգ պատրաստութիւններ կը տեսնուին Իտալիոյ մէջ, փառաւոր ընդունելութիւն մը սարքելու համար ի պատիւ օդի հերոսներուն։ Կէս միլիոն Իտալացիներ բարի գալուստի պիտի սպասեն Հռոմի հին նաւահանգիստը, Օսթիա, ուր պիտի իջնեն 24 օդանաւերը։ Տասը օրէ ի վեր, Հռոմի իշխանութիւնները գործի լծուած են, տեղ պատրաստելու համար հարիւր հազարաւոր հանդիսականներու։ Ելեկտրական կառախումբը չի կրնար 80,000էն աւելի ուղեւոր փոխադրել, ուստի, որոշուած է որ 150 ինքնաշարժներ անդադար երթեւեկեն Հռոմի եւ ծովուն միջեւ։ Միեւնոյն ատեն, պիտի առա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ԽԱՉԱԿՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հինգ տարի ամբողջ յատուկ յանձնաժողովի մը կողմէ պատրաստուելէ եւ քանիցս մեծ պետութեանց միջեւ ուղղակի եւ երկար բանակցութեանց նիւթ դառնալէ յետոյ, անցեալ տարուան սկիզբը, ոմանց կողմէ մեծ յոյսերու հեռանկարով եւ ուրիշներու կողմէ նոյնքան մեծ պատրանքներու վախով՝ բացուեցաւ Զինաթափութեան Համաշխարհային Խորհրդաժողովը Ժընեւի մէջ։

Տարի ու կէս ամբողջ առանց քայլ մը առաջ երթալու տեղին վրայ դոփելէ յետոյ, Զինաթափութեան այդ Խորհրդաժողովը, յետ ընթացքին տարբերին աշխատութեանց, քողարկուած ծանր ընդհարումներու եւ քաղաքական ծրագիրներու քննութեան՝ եկած յանգած էր մեռեալ կէտի մը, ուրկէ զայն դուրս հանելու համար փորձագէտներու, համաձայնութեան մասնագէտներու եւ պատուիրակութեանց վարիչներուն բոլոր ջանքերը ի զերեւ ելլելէ յետոյ, ժողովը ժամանակաւոր կերպով փակուած էր յունիսի սկիզբները, Լոնտոնի Տնտեսական Համաժողովի բացումը պատրուակ բռնելով՝ յուլիս 3ին վերսկսելու համար գործերը իր աշխատանքները։

Այս դադարին օգտուելով, թէ Փարիզի եւ թէ Լոնտոնի մէջ նոր փորձեր կատարուեցան, մասնաւորաբար Պ. Հէնտըրսընի կողմէ, ժողովը դուրս բերելու համար այս տղմուտէն ուր խրած էր անյոյս կերպով։ Բայց, ինչպէս կ'երեւայ այդ փորձերն ալ չտուին սպասուած արդիւնքը, քանի որ Խորհրդաժողովին բացումը տեղի չունեցաւ յուլիս 3ին եւ յետաձգուեցաւ հոկտ. 16ին։

Մինչ այդ նոր փորձ մըն է որ կը կատարէ Խորհրդաժողովի նախագահը, համաձայն իրեն յանձնուած պաշտօնին՝ մայրաքաղաքէ մայրաքաղաք շրջելով եւ ջանալով մերձեցում մը առաջ բերել տիրող տարակարծութեանց եւ հակընդդէմ տեսակէտներուն մէջ։

Օգտուինք տրուած դադարէն վերլուծելու համար զինաթափութեան այդ հարցը որ անտեսական տագնապին հետ զուգընթաց գծի վրայ, բռնած է առաջնակարգ նշանակութիւն, վեց ու կէս տարիէ ի վեր դարձած է ու կը մնայ բոլոր դիւանագիտական յայտնի ու գաղտնի բանակցութեանց առանցքը, եւ որուն լուծումը պիտի բերէ իր հետ, կը խորհուի, լուծումը նաեւ բոլոր այն կնճռոտ հարցերուն, որոնք սեղանի վրայ են ժամանակ մը տարիէ ի վեր. խաղաղութեան ամրապնդումը, պարտքերու խնդիր, անտեսական տագնապ եւն.։

Զինաթափութիւնը կը ներկայանայ այսօր — Թերեւս սխալ չէր ըլլար ըսել կը ներկայացուի, մասնաւորաբար անգլիասաքսոն ժողովուրդներու կողմէ — իբր տեսակ մը ամենազօր եւ համայնաբոյժ բալասան՝ զոր կարելի է օգտագործել գործածել դարմանելու համար աշխարհի բոլոր ցաւերը

Տեսնենք թէ ինչպէս.

Պետութեանց ներկայ զինուորական զօրութիւնը մայրն է ամէն չարիքներու։ Որքան ատեն որ անոնք չարունակին իրենց զինուորական պատրաստութիւնները եւ սպառազինումը, որքան ատեն որ շարունակուի անոնց միջեւ մէկը միւսը գերազանցելու այս խօլական զինարշաւը, նոյնքան ատեն վտանգուած պիտի մնայ խաղաղութեան դատը եւ ժողովուրդներու ապագան։

Զուր են բոլոր Լոքարնոները, բոլոր Պրիան–Քէլօկեան դաշինքները խաղաղութիւնը ամրապնդելու համար՝ քանի մեծ պետութիւնները կը մնան մինչեւ ատամները զինուած եւ իրենց ուժին միայն կռթնած։ Սպառազինումները պատերազմը կը պատրաստեն եւ պատերազմի կը մղեն։ Զինաթափութիւնը միայն, ընդհանուր, հաւասար, հակակշիռի տակ առնուած զինաթափութիւնը կրնայ ընդ միշտ ապահովել խաղաղութիւնը եւ վերջ դնել պատերազմներուն։

Միւս կողմէ սպառազինումներու եւ բանակներու վրայ ծախսուած հսկայական գումարները կը կլանեն պետութեանց հարստութեան կարեւորագոյն մէկ մասը, աւելորդ տեղը ծանրաբեռնելով անոնց պիւտճէները, ինչոր պատճառ կը դառնայ անոնց ելեւմտական հաւասարակշռութեան խանգարումին եւ կը ստեղծէ ի վերջոյ այս անվստահութեան ծնիչ մթնոլորտը որ մայրն է անտեսական տագնապին։

Պատերազմական նպատակներուն վրայ ծախսուած այդ առասպելական գումարներն են դարձեալ որ արգելք կը հանդիսանան, գէթ կարեւոր չափով մը, պատերազմական պարտքերու հատուցումին։

Եւ վերջապէս նոյն այդ սպառազինումներուն հետեւանքով առաջացած քաղաքական անապահովութիւնը եւ միջազգային զինուած ընդհարումներու սարսափն է որ ոչ միայն արգելք կը հանդիսանայ առեւտրական կանոնաւոր յարաբերութիւններու վերահաստատման, այլ նաեւ մեծ չափով կը ծանրացնէ անվստահութեան մթնոլորտը եւ հետեւաբար կը յաւերժացնէ անտեսական տագնապը։

Ուաշինկթընի եւ Լոնտոնի համաժողովները վերջ դրին որոշ չափով նաւատորմիղներու մրցակցութեան արշաւին՝ սահմանափակելով իւրաքանչիւր երկրի նաւատորմիղը, բնականաբար առիւծի բաժինը վերապահելով Անգլիոյ, Ամերիկայի եւ Ճափոնի՝ որոնք ժառանգական անքննելի իրաւունքներու անունով միշտ պէտք է տիրեն ծովերու վրայ։ Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ այդ մասին ծագած անհամաձայնութիւնը ժամանակի ընթացքին կը կարգադրուի։ Ուրեմն պէտք է որ իրենց կարգին պետութիւններու ցամաքային ուժերն ալ կրճատուին եւ վերածուին սահմանաբար այն նուազագոյնին՝ որ անհրաժեշտ է իւրաքանչիւր երկրի պաշտպանութեան համար միայն։

Ո՞վ է սակայն որ զինաթափ պէտք է ըլլայ։ Որո՞ւ դէմ է որ զրահ կուտայ, տարիներէ եւ տարիներէ ի վեր, այն միացեալ կուռ ճակատը որ յանուն խաղաղութեան եւ նման բարձր իտէալներու, մէկ բերան ու մէկ ձայն զինաթափութիւն կը պահանջէ։

Գերմանիան, գէթ թուղթի վրայ, զինաթափուած է արդէն թէ ծովու, թէ ցամաքի վրայ եւ թէ օդերու մէջ՝ ըստ Վերսայլի դաշնագրին Նոյնն է իր նախկին դաշնակիցներուն՝ Աւստրիոյ, Հունգարիոյ, Պուլկարիոյ եւ Թուրքիոյ պարագան։ Անգլիա եւ Մ. Նահանգները ցամաքային կանոնաւոր ու մնայուն բանակ չունին արդէն, որպէսզի խնդիրը անոնց վերաբերի։ Իտալիան զինաթափութեան պահանջողներու գլուխը կը գտնուի, Անգլիոյ Ամերիկայի եւ Գերմանիոյ կողքին։

Ուրեմն Ֆրանսան կը մնայ միայն, իր դաշնակիցներուն Լեհաստանի, Չեխօ–Սլովաքիոյ, Եուկոսլաւիոյ եւ Ռումանիոյ հետ՝ որուն վրայ կեդրոնացած են բոլոր աշխարհի աչքերը եւ որուն կ'ուղղուին բոլոր «խաղաղասիրական» սլաքները։ Ֆրանսան է զինապաշտութեան միջնաբերդը եւ անոր դէմ է, միայն ու միմիայն անոր դէմ է որ կազմակերպուած է զինաթափութեան այս նոր խաչակրութիւնը, խաղաղութեան վեհ իտէալին համար պայքարող ներքին թէ արտաքին հաւատացեալ բանակներու կողմէ։

Մեծ պատերազմին իսկական յաղթականը ինքը պէտք է զինաթափութեան օրինակը տայ հանուր աշխարհի։ Ճիշդ է, Վերսայլի դաշնագրին ստորագրութենէն ասդին Ֆրանսա մէկ երրորդով պակսեցուցած է իր զինուորական ուժերը, բայց սակայն զինաթափութիւն չի նկատուիր։ Ճիշդ է կրճատելով կրճատելով Ֆրանսայի պատերազմական պիւտճէն տասը միլիառի իջած է, բայց ատ ալ շատ է, գէթ հինգ անգամ աւելի քան երկրին պաշտպանութեան համար հարկ եղած անհրաժեշտ գումարը։ Պատերազմական պիւտճէէն խնայուած գումարներով Ֆրանսա կրնայ թէ իր ելեւմուտքը հաւասարակշռել, թէ իր պատերազմական պարտքերը հատուցանել եւ թէ, մնացածով, ընկերային բարեփոխումի այնքան հրատապ հարցերու վարկ յատկացնել։

Անգամ մը որ Ֆրանսան ինքը մտնէ զինաթափութեան ճամբուն մէջ, բոլոր միւս պետութիւնները, որոնք արդէն երկրորդական նշանակութիւն ունին, կը հետեւին իր օրինակին, իրենց ազատ կամքով թէ որոշ բռնադատութեան տակ, եւ այդպէսով կը վերնայ նոր պատերազմի այն մղձաւանջը որ շնչասպառ կը պահէ ժողովուրդները։ Այդպէսով կը մեղմանայ նաեւ (եթէ ուղղակի ի սպառ չանհետանայ), վստահութեան այն տագնապը որ մայրն է անտեսական ներկայ ճգնաժամային [illegible]։

Այս գեղեցիկ ու գիւթական հեռանկարն է ահա որ կը մթագնի ու կը հեռանայ։

Յետաձգումներ կան որ համանիշ են թաղման։ Հոկտեմբեր 16ին պիտի վերսկսի՞ Զինաթափութեան Խորհրդաժողովը, թէ վերջնապէս փակուած պէտք է համարել զայն։ Ոչ ոք կրնայ դրական պատասխան մը տալ այդ հարցին՝ ամէն ինչ կախուած ըլլալով պետութենէ պետութիւն մինչեւ այդ առաջ տարուելիք բանակցութիւններու ընթացքին եւ Պ. Հէնտըրսընի այդ ուղղութեամբ ձեռք բերած աւելի կամ նուազ քաջալերական արդիւնքներէն

ԱՐՏ. ՀԱՆՐԵԱՆ

ԹԱՒՐԻԶԻ ԱԶԳ. ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ

Կեդր. վարժարան

ԹԱՒՐԻԶ.— Յունիս 11ին տեղի ունեցաւ Ատրպատականի Հայոց Թեմական – Կեդրոնական – Վարժարանի հանդէսը։ Զանց առնելով բուն հանդէսի մասը, կ'ամփոփեմ կրթական եւ անտեսական կացութիւնը։

ԿՐԹԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿ.— (Ամփոփուած տեսուչ՝ Պ. Հայրապետ Գանիբեանի տեղեկագրէն) — Սեպտեմբեր 19ին սկսան դպրոցական կանոնաւոր պարապմունքները, իսկ ընդունելութիւնները եւ վերաքննութիւնները տեղի ունեցան սեպտ. 1էն մինչեւ 12ը։ Պարապմունքները շարունակուեցին դպրոցում մինչեւ մայիս 31ը, ընդամէնը 185 ուսման օր։ Տարուայ սկզբին աշակերտների թիւը հասնում էր 133ի, 52 տղայ, 77 աղջիկ։ Դպրոցի ուսուցչական կազմը գրեթէ նոյնն է, 9 հոգի, 3ը նորեկ. Նոր հրաւիրուած է հեռացած Տիկ. Նուարդ Տէր Ստեփանեանի փոխարէն՝ Պ. Վարդան Մելիք – Անդրէասեանը՝ բնագէտ Պետերբուրգի համալսարանի։ Նա աւանդել է ֆիզիկայի դասերը եւ ղեկավարել է այս տարի բացուած դպրոցական արհեստանոցը, որ արժանի է խրախուսանքի եւ օժանդակութեան։ Նորեկ դասատու է եւ Պ. Երուանդ Յարութիւնեանը (փաստաբան), ընթացաւարտ իրաւաբանական ֆակուլտետի Մոսկուայի համալսարանի, պարոնն անվարձ աւանդել է իրաւագիտութիւն, որ նոր է մտցուել ծրագիրի մէջ. Ազգային Նաֆթ, որ աւանդել է ստորին դասարանների պարապմունքները։ Դպրոցում սուր կերպով զգացւում է քիմիական աշխատանոցի, ֆիզիկական կաբինէտի եւ նկարչական [illegible] [illegible]։ Յիշատակութեան արժանի է, որ աշակերտների բարոյական կրթութեան մակարդակը բարձրացնելու նպատակով՝ Թեմիս անխոնջ առաջնորդ Ներսէս սրբազանը յաճախ այցելել է դպրոց եւ մի քանի դասարաններում դասախօսութիւններ է արել՝ բարոյական եւ դաստիարակչական խնդիրների շուրջ։

Աշակերտներից 66 հոգի Թաւրիզցիներ են, 28 գաւառացի, 33 արտասահմանից, 10 հարուստ են, բարեկեցիկ 99, չքաւոր 18, 94 ծնողներ ունեն, 23 հայր չունին, միայն մօր հոգացութեան տակ են, 7 մայր չունին, միայն հօր խնամքի տակ են, իսկ 3 հոգի կատարելապէս որբ են եւ կարօտ ուրիշների խնամքին.

Դպրոցում պարապած դասերի տարեկան թիւն է 3145, իսկ աշակերտութեան բաց թողած դասերի տարեկան թիւն է 7165, միջին թիւն է 56·42. ուսման եւ կրթութեան որպէս օժանդակ եւ լրացուցիչ միջոցներ կան, դրանցից առաջինն է ընթերցանութիւնը, ապա ռնակատարութիւնները եւ դպրոցական հանդէսները, ընդհանուր դասախօսութիւնները, էքսկուրսիաները, արհեստանոց – աշխատանոցը եւն. բացի էքսկուրսիաներից՝ մնացածը եղել է։ Աշակերտական գրադարանից 68 հատոր գրքեր կազմուել են դպրոցական արհեստանոց – կազմատանը։ Վերին դասարանների աշակերտութիւնը հոգեկան սնունդ եւ բաւականութիւն է ստանում կարդալով «Հայրենիք» ամսաթերթը։ Դպրոցական գրադարանը չի բաւարարում աշակերտութեանը, որովհետեւ գրքեր աղքատիկ են եւ հին, ուստի հարկադրուած են օգտուելու նրանք անհատական եւ հանրային գրադարաններից աշակերտութիւնն այդպիսով կարդում է անխտիր, խառնիխուռն, շատ անգամ էլ անյարմար գրքեր։ Դպրոցական վերահսկողութիւնը եւ կոնտրոլը նման պայմաններում վերանում է դժբախտաբար։ Դպրոցի գրադարանից վերցրել են 171 անուն գիրք, 465ով աւելի անցեալ տարուանից։ Ներկայ ուսումնական տարուան վերջին՝ դպրոցի գրադարանն ունէր 1000 կտոր հայերէն գրքեր եւ ամսագրեր, ստացւում է «Հայրենիք» ամսագիրը, ապա ունէր 91 կտոր ռուսերէն եւ 76 կտոր ֆրանսերէն լեզուով գրքեր։ Օտար լեզուներով եղած գրքերը, բացի ռուսերէնից, այն էլ մասամբ, մնացածները աշակերտութեան ընթերցանութեան համար անմատչելի են, անհամապատասխան լինելով նրանց լեզուական պաշարին։ Գրադարանի վարչութիւնը այս ուսումնական տարուան ընթացքում մուտք է ունեցել 406.05 ելք՝ 236.40, դրամարկղում մնում է կանխիկ առ 31 մայիս 1933 թիւ 169.65։ Այդ վարչութիւնն դպրոցի չքաւոր սան – սանուհիներին մատակարարում է տետրակ, թուղթ, գրիչ, սեւոին եւն.։

Դպրոցի աշակերտութեան մասնակցութեամբ կազմակերպուել են հետեւեալ հանդէսներն ու երեկոյթները Ա. Թարգմանչաց տօնի հանդէսը (Մշակոյթի Օր) միւս ազգային դպրոցների հետ միասին, Բ. Ամանորի հանդէսը, Գ. Վարդանանց տօնի հանդէսը՝ միւս դպրոցների հետ միասին, Դ. Ամավերջի հանդէսը, Ե. Գրիգոր Արծրունու մահուան քառասնամեակին առթիւ դպրոցի Է. դասարանի կազմակերպած երեկոյթ – ներկայացումը, Զ. Մայիսի – Նովոյին հրաւիրուած երեկոյթ – ներկայացումը՝ Զ. դասարանի նախաձեռնութեամբ. Դպրոցական որոշ տօները՝ Վարդանանց, ապրիլեան եղեռնը, Մայիս 28ը եւն. առիթ են դարձել դաստիարակների համար բացատրելու դասարաններում դրանց նշանակութիւնը եւ մեծ արժէքը հայ կեանքի համար։ Դպրոցում միայն մի զրօսանք է կազմակերպուել՝ Մայիս 1ին, դէպի մերձակայ Լալա գիւղը։

Թեմական դպրանոցի պատմութեան մէջ արհեստանոց – աշխատանոցի բացումը աչքի ընկնող նորոյթ է. դրա պահանջը շատ վաղուց է զգացուած։ Արհեստաւորներ պատրաստելու նպատակով չէ, որ այս տարի բացուեց այդ արհեստանոցը, որովհետեւ միջնակարգ դպրոցը ոչ մի ժամանակ արհեստագիտական դպրոց դառնալ չի կարող, առանց իր բնոյթն ու դերը կորցնելու։ Արհեստանոց – լաբորատորիան նպատակ ունի գլխաւորապէս ծանօթացնել աշակերտները աշխատանքների տեսակների հետ, որոնք նրան պէտք են գալիս թէ դպրոցում եւ թէ կեանքում, ապա զարգացնել նրա ինքնագործունէութիւնը։ Ատարկաների բացակայութիւնը, ինչպէս եւ փորձի ու զննութեան պակասը [illegible] են Թեմական դպրանոցում։ Այս [illegible] որպէս առաջին փորձ գործածութեան դրուեց հիւսնութեան ճիւ[illegible] կազմատունը։ Տարուայ ընթ[illegible] կազմուած են 68 հատոր աշակեր[illegible] կան գրադարանի գրքերից, 64 [illegible] էլ մասնաւորների համար. այս [illegible] դում աշխատել են գլխաւորապէս [illegible] ջիկները, բոլորը միասին 27 [illegible] հիւսնութեան բաժնում մասնակց[illegible] կանոնաւորապէս 33 աշակերտ[illegible] խառաւխները կատարուել են կէս[illegible] յետոյ երկու ժամ տեւողութ[illegible] ժամը 2–4։

Քննութիւնները դպրոցում [illegible] են ապրիլ 19ից եւ տեւել է [illegible] մայիս 31ը, եղել են աւելի [illegible] քննութիւններ։ 127 սաներից [illegible] գրւում են 100 հոգի՝ 80%։

Ը. դասարանից այս տարի [illegible] ւարտ են 27 հոգի, որոնցից 11 [illegible] ներ, իսկ 16 աղջիկներ. [illegible] Ատրպատականի Թեմական դ[illegible] տարիս է հայ հասարակութեան [illegible] շրջանի աւարտողները թւով 36[illegible] դի։ Աւարտող աշակերտ[illegible] գրել են հետեւեալ շարադրութ[illegible] Թուրքիոյ անդամախառնութիւն [illegible] բացական առողջապահութիւն [illegible] մեր հայրը, Զգայարանք[illegible] մարմին, Ֆիրդուսի եւ Շահ[illegible] յամ, Դանիէլ [illegible] գումը, [illegible] գործը, Աշխարհագրութիւն Ալա[illegible] Հայոց, Ներշնչման դերը կ[illegible] մէջ, Հայ բառարանը Թաւրիզում [illegible] գումն ու զարգացումը, Ֆ[illegible] մեծ յեղափոխութիւնը, Մ[illegible] մաշկային արտադրութիւնը [illegible] դու ծագումը, Տանկահայոց [illegible] ում մանուկութիւնը, Հայկական [illegible] պատկերների պատմութիւնը, [illegible] բական դաստիարակութիւն. [illegible] ումը ռուս – տանկական բանա[illegible] ներից (յուշեր), Ասորեստանցի[illegible] վանատակութիւնը, Երկիր[illegible] Ցիֆլի ծագումն ու զարգացումը [illegible] եւ երազ, Համառօտը իրր [illegible] գրող, Ներկայ համաշխարհային [illegible] տնտեսական տագնապն ու պատճառ[illegible] րը, Դաստիարակութիւն, [illegible] ֆիզիքական եւ բարոյական, [illegible] կա (գեղագիտութիւն)։

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ.— 1929 – 30 [illegible] դպրոցը ժառանգել է բաց [illegible] տարուանից 5517 ռիալ, 90 [illegible] մուտքն է 59446 ր. 45 դ. 19[illegible] ժառանգած բացն է 13683 [illegible] ելքն է 64632 ր. 05 դ. 1931-[illegible] նախորդ տարուանից բաց է եղ[illegible] ր. 15 դ. ելքն է 65080 ր. 25 [illegible] – 33ին ժառանգած բացն է [illegible] 70 դ. ելքը՝ 63896 ր. 55 դ. [illegible] թողնում է 1933 – 34 շրջանի [illegible] 24450 ր. 10 դ. որ տարեկան բ[illegible] երրորդ մասից էլ աւելի է [illegible]

[illegible]

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ[illegible] թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ միայն։

ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ԿՏԱԿԻ ՄԱՍԻՆ

Եթէ այսօր, այս կալուածները ուղուի ծախել եւ իրենց գնահատալ արժէքին կէսը չըռնեն, Մխիթարեանք ինչո՞վ յանցաւոր կ'ըլլան։ Միթէ գիտակցութեամբ իրե՞նք առեղծեցին Ամերիկայի եւ Անգլիոյ պէս երկիրները ի հիմանէ սարսող անտեսական եւ դրամական տագնապը։ Ինչո՞ւ պիտի գլացուի Մխիթարեանց այն ներողամտութիւնը՝ որ ցոյց կը տրուի Պետութիւններու, Դրամատուներու եւ նման հաստատութեանց, ներկայ պարագաներու բերմամբ ենթարկուած վնասներուն հանդէպ

Օրինակ մը յիշենք. այսօր Սանասարեան կտակը գրեթէ ոչնչացած է, եւ կամ ոչնչանալու վրայ է, որովհետեւ կորսուած պէտք է համարել Ռուսական Դրամատուներու մէջ ի պահ դրուած եւ տոկոս չբերող դրամագլուխը, իսկ Դամատեան առերը կախուած է համանուն խանի գլխուն։ Ո՞վ է ուրեմն խաչը հանել Ազգ. Պատրիարքարանը, Քաղ. եւ Երեսփ. Ժողովները, Սանասարեան կտակի խնամակալութիւնը, որովհետեւ չեն կրցած գուշակել այսօրուան աննախընթաց կացութիւնը

Ըսե՛լ մենք, քննադատողներու գտնուէինք մեր այսօրուան քննադատածներու տեղը, արդեօք պիտի չենթարկուէի՞նք միեւնոյն մեղադրանքին

Բարեբախտաբար, ինչպէս վերը ցոյց տուինք, Մխիթարեանք մտադիր չեն կալուածները ծախելով պարտքերնին գոցելու, այնպէս որ Մուրատեան կտակի գործադրութիւնը առժամապէս կարելի է նկատել։

3.— Բարեբար Մուրատ, իր կտակը չէ յանձնած Միաբանութեան Աբբահօր, այլ «Վենետիկի Հայոց միաբանից», կամ «իւր կտակակատարաց եւ Հարց Մխիթարեանց, որոց միջնորդութեամբ կամի զի կառուցի եւ վարեսցի դպրատունն»։

4.— Շատ սխալ տեղեկութիւններ տուած են «Իրազեկ»ի, որուն գործածած միջնադարեան բառերը նկատի առնել չենք ուզեր։ Ուրիշ կերպով կարելի չէ որակել գրեթէ ամբողջ կեանքը Իտալիա անցնող մասնաւորականի մը գործածած՝ պապական [illegible] բացատրութիւնը։ Մեր առաւելապէս գիտցածը սա է, որ, այդ Իտալացի ragionere-էն, իր ներկայացուցած 1932 ի հաշուեկշռին մէջ, 60,000 լիր ներկայացուցած է իր ծախսերը եւ ոչ թէ 300,000։

Արդեօք աւելի լաւ չէ՞ր որ մարդ հրապարակ իջնելով դարաւոր եւ բազմերախտ Միաբանութեան մը բարի համբաւին տասէր անօգ «բախ–բաւս»ներու արձագանգ ըլլալէ առաջ, տառապէ յանձներուն ո՞ր աստիճան ճշմարտութեան համապատասխան գտնուիլը։

5.— Այս բացատրութենէն եւքը եղող տողերը, զորս զանց ըրինք յիշել, գրուած են պարզապէս մեղմելու համար մատնանշուած պարբերութեան՝ վրան շատ բաց եւ նպատակաւոր իմաստ, որ մեկնութեան չի կարօտիր։

Ամերիկայի «Պայքար» օրաթերթն ալ, իր 8 փետրուար 1933ի թիւին «Կտակները» վերնագրով յօդուածին մէջ, անդրադառնալով յարուցուած այս հարցին, ի մէջ այլոց կ'ըսէ թէ՝ «Պոլսոյ Հայ Մամուլին եւ Պատրիարքարանի շրջանակներուն մէջ ալ պարբերաբար խնդիր յուզուած եւ պահանջուած է որ Մխիթարեանները հաշիւ եւ տեղեկագիր հրատարակեն իրենց մատակարարութեան մասին եւ սեւէ ձեւով հակակշիռ ընդունին։ Դիտել տրուած է միշտ թէ կտակարարները, Սամուէլ Մուրատ եւ Ռափայէլ Ղարամեան, Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ զաւակներ էին եւ երբեք մտքէ չէին անցներ կաթոլիկ վանք մը նպաստաւորել իրենց հարստութեամբ... թէ Մխիթարեանք կտակին հետ վարուած են իրենց նախասիրութեան համաձայն եւ նոյն իսկ յարանուանական խտիր եւ նեղմտութիւն ցոյց տուած են եւն. եւն.։

Միլանու Մ. Ռ. Ն. Ս. Միութեան 6, 7 եւ 8 հարցումներուն տուած մեր պատասխանը կը յարմարի նաեւ «Պայքար»ի ակնարկութեանց առաջին մասին։ Դալով իբր թէ Ռափայէլի եւ Մուրատի Հայաստանեայց եկեղեցւոյ զաւակներ ըլլալուն, սա իրականութեան բոլորովին հակառակ է, որովհետեւ Ռափայէլ եւ Մուրատ Հայ - Կաթոլիկ յարանուանութենէն էին (Տե՛ս Նամականի Ռափայէլի եւ Մուրատի, Գոմ. Հ. Մարգ. Թէոդորեանի, Հատ. Ա., էջ 25 եւ 60) եւ ըսենք նաեւ թէ, «Հայ – Կաթոլիկ» վանք մը գտած ըլլալնուն համար է որ այդ կարեւոր կտակը ըրած են։

Իսկ այն հարցը թէ Մխիթարեանք կտակին հետ վարուած են իրենց նախասիրութեան համաձայն եւ նոյն իսկ յարանուանական խտիր եւ նեղմտութիւն ցոյց տուած են, սա այնպիսի անտեղի եւ անհիմն զրպարտութիւն մ'է՝ որմով զբաղիլն անգամ չարժեր եւ զոր հերքելու համար կը բաւէ միայն աչքէ անցընել Մուրատ – Ռափայէլեան աշակերտաց ցանկը։

«Մուրատ – Ռափայէլեան կտակին շուրջ» վերնագրով ուրիշ յօդուածի մը մէջ (Յառաջ, 18 փետր. 33), Միլանու Միութեան անդամներէն Ա. Ս. կ'ըսէ թէ «Փարիզու Սանուց Միութիւնը կը լռէ եւ դէշ կ'ընէ», եւ կ'աւելցնէ՝ «Միլանու Մ. Ռ. Ն. Սաներու Միութիւնը իւր պարտականութիւնը կատարած է»։

Առիթը եւ պատեհութիւնը ներկայանալուն՝ ահա խզեցինք մեր լռութիւնը։ Գալով պարտականութեան, մենք ուրիշ կերպով կ'ըմբռնենք զայն, այսինքն չենք բաւականանար ի տես հրդեհին «կրակ կայ» պոռալով, այլ կը ջանանք, կ'աշխատինք օգնել կրակը մարել ուզողներուն։ Մենք այն ժամանակ միայն մեր պարտականութիւնը կատարած պիտի համարինք երբ Մուրատեան Փոնտը եւ մեր երէկի վարժարանները իրենց ենթարկուած դժուար կացութենէն ազատելու համար թափած մեր ջանքերը պսակուած տեսնենք։

Մխիթարեան Վ. Վ. Հարց պատասխանատուութեան մեծ բաժին մը ունին այսօրուան աննպաստ վիճակին առեղծուելուն մէջ։ Պէտք էր չմոռնային Մուրատի պատուէրը, որով կը յանձնարարէր՝ «որ մի կամք Եւրոպիոյ որ ախորժ համարեն գնորինգնեն եւ առացեալ գետնի եկամտոն ծանի՞ մանկանց տարեկան ծախուցն որ բաւական առի, այնքան Հայոց ազգէն որբ եւ աղքատ մանկունք առացեալ դպրատանն ձրիապէս ուսումն եւ լծ–գուք ուսանին եւն.» (Կտակ)։

Քանի որ չունէին տրամադրելի եւ պահեստի սեւէ գումար, տնտեսական անհերքելի սխալ մ'էր տոկոսով վերցուած դրամով գնել Միլանու [illegible] բլզի արդի շէնքերը։ Այս ծախ[illegible] ծուութեան ձեռնարկելով, [illegible] ենք որ պարզապէս զոհ գաց[illegible] իրենց աւանդական ջերմ ազգասի[illegible] թեան եւ աւանդական հայ պա[illegible] նեկութեան մէջ ուսման, գիտու[illegible] եւ ազգասիրութեան ջահը վա[illegible] բարձր բռնելու համար իրենց [illegible] գրած սկզբունքին։

Ով որ դատապարտելի կը գտ[illegible] Վ. Մխիթարեան Հարց այս ըն[illegible] թո՛ղ քար մը նետէ անոնց

ՏՆՕՐԷՆ ԺՈՂՈՎ

Մ. Ռ. Ն. ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ՄԻՈՒԹԵ[illegible]

Ց. Գ.— Շահեկան պիտի ըլլա[illegible] նալ թէ, Միլանու Մ. Ռ. Ն. Սա[illegible] Միութիւնը ո՞ւր գտեր է այս [illegible] [illegible] պահանջելու [illegible] ւունքը, մինչդեռ մարտ 1931ին [illegible] տեսնող իր պաշտօնաթերթին [illegible] Միութեան ուղին» խմբագրական[illegible] մէջ կը յայտարարէ եւ կ'ընդունի[illegible] պիտի իրաւունք մը չունենալը (էջ [illegible]

(Վերջ)

ԽՄԲ.— Ցանուն անկողմնակալ[illegible] թեան հրատարակելով այս [illegible] ծապատ պաշտպանողականը, [illegible] վերջնական լուսաբանութիւնը [illegible] բաղումք Մ. Ռ. Ն. Սաներու [illegible] թեան եւ բոլոր իրազեկներուն

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

Աւետիքի տագնապը Խ. Միութեան մէջ

ՁԱՐՀՈՒՐԵԼԻ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՆՕԹՈՒԹԵԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

ԴԷՊԻ ԱՐԵՒԵԼՔ

Փէյրութի «Ազդակ»ն ալ խմբագրականով մը դէպի արեւելք, դէպի ժողովուրդը կը հրաւիրէ մեծ քաղաքներու մտաւորականները, (26 յուլիս).

— «Դարերու մեր անհուն փորձառութիւնները հազիւ ցոյց տուին մեզի, որ այսօր հայ ժողովուրդի ապագան կապուած է միայն ու միմիայն իր իսկ դրացի ազգերու ճակատագրին հետ. Արեւելքի լոյսին պէտ պարզ ու վճիտ է մեզ համար այլ եւս, որ Արեւմուտքը տուած է Հայոց ժողովուրդին աւելի ծանր հարուածներ քան Թուրքը: Հայկական բոլոր ջարդերու բուն հեղինակը, ո՞վ է, Եւրոպան չէ՞ միթէ: Եթէ առանց Եւրոպացիներու վրայ դնելու մեր յոյսերն ու ակնկալութիւնները, աշխատէինք հինէն ի վեր արեւելեան քաղաքականութիւն մը մշակել, մեր ներկայ վիճակը բոլորովին տարբեր պիտի ըլլար, անկասկած:

Ինչ արժէք կը ներկայացնեն մեզ այն մեծամեծ, աշխարհահռչակ գործադրութիւններն ու կայսրերը, նաեւ գիտունները, որոնք Արշակունեաց հարստութեան անկումէն յետոյ յեցուեցան Բիւզանդիոնի մէջ, Համիտա-Ցունական կայսրութեանը ծառայելով հաւատարմօրէն:

Օսմ. Սահմանադրութենէն անմիջապէս յետոյ ո՞ւր էին մեր բարձր ...

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ՄԵՐ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

ԹղթակԻց

ՓՐԿԵՑԷՔ ՓՈՂՈՑՆԵՐԷՆ

ԽԱԲԱՐՈՎՍԿ, 30 յուլիս.— ...

ՀԵՂԻՆԱԿՆԵՐ

Ամառուան տաք երեկոները, Տանդէ սովորութիւն ունէր Սանթա Մարիա Տէլ Ֆիօրէ կոչուած հրապարակը տեղ մը նստիլ, որ աւելի ետքը կոչուեցաւ Տանդէի քարը:

Օր մը, իրեն մօտեցաւ անծանօթ մը, որ խմացած ըլլալով անոր գիտնական մը ըլլալը, խնդրեց օգնել իրեն, պատասխանելու համար մէկու մը այն հարցումին թէ ո՞րն է ամենալաւ սնունդը.

— Հաւկի՛թը, ըսաւ Տանդէ.

Տարի մը ետքը, նոյն անծանօթը միեւնոյն տեղը եկաւ նորէն եւ առանց ոչ եւ է նախաբանի, յանկա՛րծ հարցուց իրեն.

— Ինչո՞վ..., որուն Տանդէ պատասխանեց.

— Աղով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (15)

«ՏԱՆԸ ՄԷԿ ՀԱՏԻԿ ՃՐԱԳՆ ԷՐ»...

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԱ

(Շարունակելի)

նապատկուին ռտուկանութեան եւ կարմիր խաչին սպասարկութիւնները:

Ջօբ Գալպոյի յաղթանակին առթիւ, կառավարութիւնը հաստատեց օդային մառէջալութիւն մը, որուն առաջին պատիւը պիտի վայելէ Ջօբ. Գալպօ Համանական է որ միեւնոյն ատեն հաստատուի ազնուականութեան տիտղոս մը:

ԱՆԳԼԻԱՑԻՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵՆ ՌՄԲԱԿՈԾԵԼ

Չորրորդ օրն է որ անգլիական օդանաւերը կը ռմբակոծեն Հնդկաստանի հիւսիսային – արեւմտեան սահմանագլուխի ըմբոստ գիւղերը: Թոթկայի խանը կը մերժէ յանձնել « խենթ Փաքիրը» եւ անոր երկու ընկերները: Այժմ զինուորական պատրաստութիւններ կը տեսնուին, ցամաքէն ալ հարուածելու համար ըմբոստները.

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ՀՈՒՆԳԱՐԻԱ ՀԱՄԱՁԱՅՆԵՑԱՆ

Երեքշաբթի օր ստորագրուեցաւ թուրքեւհունգար առեւտրական դաշնագիրը: Հունգարիա յանձն կ'առնէ Թուրքիայէն գնել 2500 վակոն քարածուխ, 25 վակոն ծխախոտ եւ չոր պտուղ, 321,000 փէնկօ արժէքով: Համաձայնութիւնը կնքուած է վեց ամսուան համար եւ պիտի գործադրուի օգոստոս 15էն, վաւերացուելէ յետոյ:

Ց.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ՊԷԼՎԻԼԻ «ՌՈՍՏՈՄ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ընդհ. ընկերական ժողովը այս Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 231 Fbg. du Temple.

ՊԱՆԷԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ ԱՐԾԻՒ խումբի ընկերական ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին ընկ. Ս. Գարակէօզեանի բնակարանին մէջ.

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» Կոմիտէի ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Օրակարգ՝ 11րդ Ընդ. Ժողովի օրակարգի հարցեր եւ ընտրութիւն: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Դաշտահանդէս

ՊԷԼՎԻԼԻ ՌՈՍՏՈՄ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ 20 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ
կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ֆր. Կարմիր Խաչի մասնաճիւղին դասախօսական ժողովը վաղը, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին իր Դարմանատան մէջ, 253, rue J. J. Rousseau: Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ Ընկերութիւնս խորին շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները օղբացեալ Տիկին Ս. Ֆրէնկեանի յուղարկաւորութեան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի: Պ. Պ. Յ. Սարաֆեան, Հ. Ճէվահիրճեան, Մ. Մալումեան 100 ական փրանք:

(կնիք)

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ֆանսեթ ցլխուրդ մը կը ստանձնէ ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, գերմաներէնի եւ հայերէնի դասեր տալ տունիրու մէջ: դիմել Յառաջի վարչութեան:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ վարժարանէ վկայուած պատուաւոր եւ բնտանիքի տէր Սալոնիկ Հայ սափրիչ մը:
Դիմել Յառաջի վարչութեան:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ հօրեղբայրս Դուրանչայի Արմտան գիւղացի Մկրտիչ Տէր Յակոբեան որ կը գտնուէր հետեւեալ հասցէին՝ Diran Guevrekian, Ayaporido N. 2165. Villa Gerli, Velonide, Buenos Aires (Rep. Arg.): Իր հասցէին գրած վերջին նամակս ետ եկաւ: Իր հասցէն գիտցողներէն խնդրուի իմացնել՝ Der Agopian, Cordonnier, 14 rue Médeah, Փարիզ (14): Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէն արտատպել:

— Աշոտ Թաշմանուկեան կը փնտռէ իր եղբայրը՝ երկրաշխափ Թագւոր Թաշմանուկեան (Բաղէշցի): Իմացնել «Յառաջի» վարչութեան:

— Թիթեղագործ (թէնէքճէճի) Գէորգ Թաշճեան (այժմ Աղապապեան) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկաշոտ, Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, իրենց մօր անունը Իսգարիր Տէրտէրեան (Սեբաստիոյ Պարուրի Արտէն քաղէն), մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ: Լուր առնուած է թէ Զինադադարին Իսգարիր Ուրֆայի Հարան գիւղը կը գտնուէր:

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de Saint Valbert près de Héricourtl Haute Saône), France.

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ
կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՊԱՆԷԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐԾԻՒ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ
ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 9էն ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ 9
Պ. ԿԱՐԳԻՍ ԿԱՐԻՆԵԱՆի ՕԴԱՍՈՒՆ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ
Sentier des Bas-Longchamps. (Bagneux)
Կը նախագահէ՝ Ընկ. Գ. ԲԱԼԱՑԵԱՆ
Կը խօսի՝ Ընկ. ՎՐԱՑԵԱՆ
Գեղարուեստական բաժին — Դիւրամատչելի պիւֆէ:
ՄՈՒՏՔ՝ 2 ՖՐԱՆՔ.
Հաղորդ. միջոցներ.— Porte d'Orléansէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Bagneux:

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ
Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՎՌԱՄԵԱՆ ենթակոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Թուլվար ըստոփ մասնաճիւղին
Այս Կիրակի առաւօտ ժամը 8էն մինչեւ իրիկուն
Bar-Restaurant Belvedéreի օդասուն պարտէզին մէջ
Բանախօսութիւն եւ գեղարուեստական ճոխ բաժին
կը նուագէ Զ. Ռ. Միութեան ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ նուագախումբը
Առնել՝ Place Sadi Carnotէն 35 եւ 36 թիւ հանրակառքերը եւ իջնել Սէնթ Անտրէ, Place d'Aixէն 28 թիւ հանրակառքը (կարմիր գիծով) եւ իջնել վերջաւորութեան, որ 100 մէթր հեռու է հանդիսավայրէն:
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է:

Դաշտահանդէս Շալէթի մէջ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ
նախաձեռնութեամբ ՇԱԼԷԹԻ ԲԱՐԳԷՆ ՍԻՐՆԻ ԽՈՒՄԲԻ
Այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ քարահանքի դիմացի անտառին մէջ

Պատույ երեկոյ

կազմակերպուած Ֆր. Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
ի պատիւ ՆԱԽՈՐԴ ՎԱՐՁՈՒԹԵԱՆ
վաղը, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Հայ Ակումբին մէջ 1 Bld. Carnot
Բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն եւ պար:
Կը հրաւիրուին ընկեր-ընկերուհիները եւ համակիրները հանդերձ ընտանեօք:
Մուտքը՝ ազատ է:

Դաշտահանդէս Վալանսի մէջ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅ
ՄԱԼԻՍԱՐԻ ԶՈՎԱՍՈՒՆ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ
մեներգ, խմբերգ, արտասանութիւն, նուագ, պար եւլն.:

Դաշտահանդէս Սեն Թ'Էքիենի մէջ

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
ՊՕԼԻԷՕՅԻ (Baulieux) ԲԱՐՁՈՒՆՔԻՆ ԾԱՌԱՍՏԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ
Այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն
ճաշը միասին բերել: Ճոխ պիւֆէ, պաղպաղակ եւ պտուղներ:
Գեղարուեստական ընտիր բաժին եւ հայկական պարեր:
կը խնդրուի հայ հասարակութենէն իրենց ներկայութեամբ քաջալերել այն ձեռնարկը ի սէր հայ մանուկներու հայեցի դաստիարակութեան:
Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ Կիրակի:

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՒ ՄԷՋ

ՄԱՌԻ ՍՎԱՃԵԱՆԻ «ՀԱՅ ՓԵԹԱԿ» ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ, ՄԱՐՍԷՅԼ
ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ին
ՍԱԼՈՆ ՊԻՒԹԻՆԵՕԶԻ ՄԷՋ. 6 ՌԻՒ ՊԻՒԹԻՆԵՕԶ (ՊՈՒԼՎԱՐ OSSO)
կը նախագահէ ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊՍԿ. ՊԱԼԱՔԵԱՆ
Երգ, արտասանութիւն, տրամախօսութիւն, խմբերգ, մեներգ, հայկական պարեր եւլն.:

Դաշտահանդէս Վիէնի մէջ

կազմակերպուած ԱՏԱՆԱՅԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԻԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ կողմէ
Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՄԱՐԶԱԴԱՇՏԻՆ ՄԷՋ
Այս կիրակի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ երեկոյ
գեղարուեստական ճոխ բաժին, ֆութպոլի մրցում եւլն.:
ճոխ պիւֆէ, պաղպաղակ: Մուտքը ազատ է:
կը հրաւիրուի վիէնի հայ հասարակութիւնը.

"ՅԱՌԱՋ"ի ԹԵՐԹՕՆԸ **(30)**

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Բ. ԳԼՈՒԽ

2.— ՄԵԾ ԴՈՒՔՍ ՍԵՐԳԷՅԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Ինչ որ ըլլայ, Կալիայեւ եւ Օպանաս յաջողած էին հասնիլ նոյն նպատակին, թէեւ տարբեր ձեւով: Իրենց ընկերները օր մը օրանց կասկած չունեցան թէ երկուքն ալ արհեստէն չէին, այլ ուսանողներ, որ, իբրեւ անդամ Մարտական Մարմնին, պաշտօն ունէին հսկելու մեծ դուքս Սէրգէյի վրայ:

Իրենց տրուած այդ պաշտօնին մէջ՝ անոնք կը մրցէին իրարու հետ:

Ինչպէս Պլեհվէի սպանութենէն առաջ, Կալիայեւ, որոշուած ժամերուն՝ փողոցին մէջ իր հսկողութիւնը կատարելէ յետոյ վերջացած չէր համարեր իր գործը: Օրուան մնացեալ ժամերուն ալ կ'աշխատէր հետքը գտնել մեծ դուքսին, միշտ առաջնորդուած իր անձնական տեսակէտներով: Եւ, մէկէ աւելի անգամներ, կրցած էր նշմարել մեծ դուքսը փողոցին մէջ, նոյնիսկ այնպիսի ժամու մը, երբ տեսնելու ոչ մէկ յոյս կար:

Օպանաս ալ իր ծրագիրն ունէր, զոր կը կատարէր Կալիայեւէն բոլորովին անկախ: Սակայն նուազ կը թափառէր Մոսկուայի փողոցներուն մէջ: Տրամաբանական հետեւութիւններու վրայ հիմնուելով, կ'ենթադրէր թէ մեծ դուքսը անպայման պալատէն դուրս պիտի ելլէր այսինչ ժամուն, եւ ինք ալ կ'աշխատէր Տվէրսկայա փողոցը գտնուիլ ճիշդ այդ ժամուն: Այսձեւով, Օպանասի քաղած տեղեկութիւնները կը լրացնէին Կալիայեւի բերած տեղեկութիւնները եւ փոխադարձաբար:

Գալով այն դժուար հարցին, թէ ի՞նչպէս եւ, իբրեւ անգլիացի բարին (Մոսկուայի մէջ կը բնակէր ճարտարապետ ձեւով Կալլի անցագրով) պիտի տեսնուէր կառապաններուն հետ, Օպանաս եւ Կալիայեւ հարցին լուծում տուին երկուքը տարբեր եղանակով. Կալիայեւ կը նախընտրէր հետը տեսնուիլ իր կառքին մէջ, թէեւ դժուար ըլլար ուշադրութիւն ընել շուրջին՝ իր նստած տեղէն խօսելու ատեն, միւս կողմէ սաստիկ ցուրտն ալ թոյլ չէր տար երկար խօսելու: Հարուստ էր, եւ կառատան իր ընկերներուն ցոյց տալիք պատրուակին վրայ երկար խորհրդածելէ ետքն էր, որ Կալիայեւ, կիրակի օրերը, կուգար զիս տեսնելու Բակաստովի ճաշարանը, Սուխարեւայի աշտարակին մօտ:

Այդ հանդիպումները մեզի համար իրական տօնախմբութիւններ էին: Կրնայինք իրարու մօտ անցընել երկու կամ երեք ժամ, քննել մեր «գործին» բոլոր մանրամասնութիւնները եւ քիչ մըն ալ մտածել ապագային մասին:

Օպանաս փողոցին մէջ երբեք հանդիպած չէր ունենար հետս: Առանց վէջանելու փոքրիկ բացատրութիւն մը տալ իր ընկերներուն, շաբթու մէջ կը հաղնէր իր կիրակնօրեայ հագուստները եւ կուգար զիս տեսնել իրիկուները, երբեմն ճաշարանի մը մէջ, երբեմն կրկէսի մը մէջ, երբեմն ձիարշաւարանի մը մէջ:

Հանգարտ եւ պարզ բան, կը պատմէր ինծի ինչ որ կը վերաբերէր մեծ դուքսին: Սակայն, այդ իր հանգարտութեան ետեւ, կը զգայիր, ինչպէս Կալիայեւի մօտ, խանդավառութիւն մը իր դժուար գործին մասին: Այս երկուքին հետ էր, որ կը քննէի մեր հասարակաց գործին բոլոր մանրամասնութիւնները:

Ահա թէ ինչպէս կը նկարագրէր Կալիայեւ իր նոր կացութիւնը.

« Յոսիֆ Կովալ անունով գիւղացիի մը անցագիրն ունիմ, Գողոլիայէն (Փոքր Ռուսիա): Ցաւկապէս այդ շրջանի գիւղացիի անցագիր առի, որպէսզի կարենամ արդարացնել լեզուիս լեհական շեշտը: Բայց չուշացաւ ձախողութիւնը: Օր մը կառատան դռնապանը հարցուց ինծի.

— Ո՞ր նահանգէն ես:

— Ե՞ս, ես հեռուներէն եմ... Պոդոլիա նահանգէն:

— Ուրեմն հայրենակից ենք: Ես ալ Պոդոլիայէն եմ: Եւ ո՞ր շրջանէն.

— Ուշիցայի շրջանէն:

Դռնապանը ուրախացաւ:

— Ի՞նչ լաւ եղաւ, ես ալ Ուշիցայի շրջանէն եմ:

Եւ սկսաւ հարցում հարցումի վրայ տեղալ: Ո՞ր գիւղէն եմ, թէ գիտե՞մ Գոլոդայեւկայի տնավաճառը, թէ կը ճանչնա՞մ Նէյէլովկա գիւղը: Բայց դժուար է զիս նեղը դնել: Նախազգուշական միջոցներ ձեռք առած էի: Անցագիրս ստանալէ առաջ գացեր էի Ռումիանցեւի մատենադարանը եւ կարդացեր ինչ որ կը վերաբերի Ուշիցայի շրջանին մասին: Ուստի սկսայ դրօսնուլ հետը: Ի՞նչպէս թէ չեմ գիտեր ատոնք, ընի, ամէն կողմ ալ գացած եմ, դուն ո՞վ գիտես զիս:

— Լաւ, դուն ալ Ուշիցա եղա՞ծ ես երբեք, եկեղեցին տեսա՞ծ ես:

Վերջապէս Ուշիցայի շրջանը իմէ աւելի լաւ ճանչցող դուրս եկաւ»:

Օպանաս ուրիշ պատմութիւններ կը պատմէր —

« Օր մը չքաւոր մարդ մը մօտեցաւ ինծի եւ ըսաւ.

— Ուսկից կուգաս, պարոն:

Երեսը նայեցայ եւ պատասխանեցի.

— Փորթ – Արթիւրէն:

Մեր մարդուկը լայն բացաւ իր աչքերը եւ ըսաւ.

— Փորթ – Արթիւրէ՞ն, ի՞նչ կ'ըսես:

Իսկ ես երեսն ալ չեմ նայիր այլեւս, ձիս կը լծեմ կառքին: Պահ մը ապշած մնաց, սկսաւ ծօծրակը քերել ու հարցուց.

— Լաւ, ինչո՞ւ համար ամբողջ մօրուքդ եւ մազերդ կտրեր

Ռուս գիւղացիները կ'երկնցնեն իրենց մազերը եւ չեն ածիլուիր ...ով ըսելով...

— Ածիլուա՞ծ, բայց ...
զինուոր դացի. Ցետոյ ... ունեցայ, հիւանդանոց պառկեցայ, ալ հասկնալի է, իսկ դուն այնպիսի պուչ ես, որ չես հասկնար բանը:

Երեսը կը նայիմ նորէն: Դարձեալ կը քերէ ծօծրակը եւ ... հարցնել.

— Վայ, դուն սովորական ... չես ուրեմն, զինուոր եղեր ես, ... հիւանդանոց պառկեր ես, ... բռնուեր ես:

Այնուհետեւ մեր մարդուկը ... կը կը հանէր ու կը բարեւէր զիս»

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.269

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

ԵՐԹԵՒԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 5 ՕԳՈՍՏՈՍ 1933

5 Aout 1933

ԵՕԹ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2257

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻՆ ՆԵՐՍ ԵՒ ԴՈՒՐՍ

Ճիշդ երկու ամիսէ ի վեր, բերնէ բերան պատմութիւններ կը շրջին Դպրոցասէրի մասին:

Մեզի ալ հասած են արձագանգները: Գրաւոր թէ բանաւոր:

Դժբախտաբար, տրտնջացողներէն ոչ մէկը կ'ուզէ հրապարակ իջնել իր ստորագրութեան տակ:

Այսպէս, անծանօթ մը, որ Դպրոցասէրին բարեկամ կը ձեւանայ, մեզի նամակ մը ուղղած էր անցեալ մայիս 27ին: Երկու անգամ հրապարակաւ հրաւիրեցինք որ խմբագրատուն գայ, կարգ մը լուսաբանութիւններ տալու համար:

Մինչեւ այսօր կը սպասենք ...

Ուրիշներ, ներսէն թէ դուրսէն, կը հարցնեն շարունակ, մեզի եւ մեր բարեկամներուն.

— «Յառաջ»ը ինչո՞ւ ձայն չի հաներ: Տիկին Անայիսը հրաժարած է ոչ միայն խնամակալութենէն, այլ եւ անդամակցութենէ: Հրաժարած է նաեւ խորհրդականներու մարմինը, որուն գլուխը կը գտնուին Պ. Գ. Նորատունկեան եւ Թէլէկեան խան:

Եւ երբ կը հրաւիրես որ սատյգ, փաստացի բան մը գիտցողը մէջտեղ գայ, մէջտեղը կը մնայ միայն ... «Յառաջ»ը:

Մենք ալ ունինք հրաժարման լուրերը, եւ մինչեւ այսօր կը սպասենք լուսաբանութեանց, զգուշանալով որ եւ է վնաս հասցնել այդ կինամիայ հաստատութեան.

Եւ սակայն, ոչ միայն շշուկները կը շարունակուին, այլ եւ հասած են մինչեւ Պոլիս, տեղ գտնելով թերթի մը մէջ:

Արդ, մեր պարտականութեան մէջ թերացած պիտի ըլլայինք, աւելի երկարաձգելով մեր լռութիւնը.

Աւելի լաւ է շիտակ շիտակ ըսել ինչ որ կը մտածուի, փոխանակ ձգելու որ ըսի – ըսաւները թարախ կապեն:

Եւ, թեան անգամ աւելի լաւ պիտի ըլլար որ մեղադրողները, խրատելները իրենք հրապարակ իջնէին, փոխանակ այս խնդիրն ալ գարձնելու ընտանեկան կամ լրագրական բանավէճ:

Պէտք է վարժուիլ, վերջապէս, ճշմարտութիւններն բանալ ճակատ ճակատ, որպէսզի այս տարրական խնդիրն ալ չդառնայ ... դրօշմարդ:

Ամփոփելով եւ մաղելով վերջին երկու ամիսներու ընթացքին խօսուած կամ գրուած մեղադրանքները, կ'ունենանք հետեւեալ պատկերը.—

1. Դպրոցասէրը ունի 120 աշակերտուհի, որոնց 80ը վճարեալ են, 20ը արհեստանոցի մէջ կ'աշխատին եւ կ'ապահովեն ամսական 4000 ֆրանք, եւ միայն քսան աղջիկներ կան բացարձակապէս որբ:

2. Հաստատութեան ամսական ծախքն է 30,000 ֆրանք, որուն 15,000ը Թօշակ պաշտօնէութեան (մեծ մասը հոն ուտելով եւ պառկելով), 5000ը զանազան, մնացեալը՝ ուտելիք:

3. Դպրոցին խնամակալուհիները ամսական կը ստանան, ստանց համապատասխան աշխատանքի: (Մէկը՝ Նիւ Եորքի, երկրորդ մը՝ Անկէնի մէջ, ուրիշներ՝ տեղին վրայ):

4. Դպրոցին մատակարարութիւնը տեղի կ'ունենայ ինքնագլուխ: Այս պարագան կը հաստատէ խորհրդականներու հրաժարագիրն ալ, յիշելով թէ կարգ մը գործեր կը կատարուին «առանց մեր գիտակցութեան եւ մեր խորհուրդին եւ այս վիճակը երթալով կը շեշտուի»:

5. Վարիչ – խնամակալուհին անավարի կարգադրութիւններ կ'ընէ ինքն իր գլխուն եւ նուէրներ կը բաշխէ:

6. Աշակերտները յաճախ անօթի կը պառկին, անտանելի գտնելով ուտելիքները: Հոգ չի տարուիր անոնց առողջութեան:

Մէկդի դնելով ուրիշ մանրամասնութիւններ, կը կարծենք թէ այս չոր ժամանչումները բաւական են յուզելու Դպրոցասէրին բարեկամները:

Բայց, ի՞նչ օգուտ յուզումէն, եթէ անհրաժեշտ միջոցները ձեռք չպիտի առնուին, վերջ տալու համար կամայականութեան եւ մենատիրութեան:

Պոլսոյ թերթը կը պատմէ թէ՝ «տարիներէ ի վեր կը խօսուի վարժարանին մէջ որջացած անձերու վրայ որոնք այլ եւս անպէտ են դարձած այդ հաստատութեան համար եւ ի զուր խօսեցնել կուտան իրենց վրայ»: (Նոր Լուր, 28 յուլիս):

Փարիզ ապրողները աւելի պատկերաւոր պատմութիւններ գիտեն այս մասին, ինչպէս եւ Դպրոցասէրի ներքին վարչութեան թմահաճոյքներու եւ սայթաքումներու մասին: Եւ միշտ ալ այն միամտութիւնն ունեցած են թէ՝ խօսելով – խօսելով, երբեմն ալ հրապարակաւ խայթելով, կրնան շտկել շատ մը բաներ:

Դժբախտաբար, ոչինչ կայ փոխուած Ուէնսիի ճակատին վրայ:

Իսկ ամէնէն վրդովիչն այն է որ, Դպրոցասէրին վրայ գուրգուրացողները եւ ներկայ վարչութեան խնամիները իրենք յուսախաբ եղած են եւ խուճապի մատնուած:

Կ'ուզէինք հաւատալ թէ այս չարաչուք իրողութիւնը և հանրային կարծիքին ճնշումը պիտի զգաստացնեն «որջացածները», որպէսզի աւելի չաւրէ Դպրոցասէրը:

Որո՞ւ սիրտը կրնայ պաղչիլ, տխուր բաներ լսելով այս կրթական հաստատութեան մասին, ներսէն թէ դուրսէն:

Ո՞վ շահ կրնայ ունենալ Դպրոցասէրի վարկաբեկման մէջ:

Հարկ է վերջ տալ քիչ մը չափազանց տնավարի ձեւերուն, որ ժամու կապած են այդ հաստատութեան մէջ:

Հարկ է աւել մը քաշել վերէն վար, օգտուելով տարեկան արձակուրդէն, որ ամէն պատեհութիւն կ'ընծայէ, պաղարին եւ անշառ ստուգումներ կատարելու եւ համապատասխան տնօրինութիւններն ընելու համար:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Կոմիտաս վարդապետ Փարիզ կը մնայ առայժմ

Ինչպէս գրած էինք, Կոմիտաս վարդապետ գաւառական անկելանոց մը պիտի փոխադրուէր օգոստոս 1ին, բայց դիմումներ կատարուած էին, այդ որոշումը չգործադրուելու համար:

Հիւանդանոցի վարչութեան օգոստ. 2 թուակիր պաշտօնագրէն ուրախութեամբ կ'իմանանք թէ՝ « Գ. Կոմիտաս Սողոմոնեան առժամապէս Վիլժուիֆի պատսպարանը պիտի մնայ, համաձայն Սէնի նահանգապետին հրահանգներուն »:

ԱՍՈՐԻՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ ԻՐԱՔԻ ՄԷՋ

ԹԱԳԱՒՈՐԸ ՊԱՂՏԱՏ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ ԺԱՄԱՆԱԿԷՆ ԱՌԱՋ

Ֆէյսալ թագաւորը օդանաւով Պաղտատ վերադարձաւ օգոստոս 2ին, մինչդեռ տակաւին մէկ ամիս պիտի մնար Եւրոպա, մասնաւորապէս Զուիցերիա, հանգստանալու համար:

Պաշտօնական որ եւ է բացատրութիւն չի տրուիր այս յանկարծական վերադարձին համար. բայց քաղաքական շրջանակներու մէջ կ'ըսեն թէ գլխաւոր պատճառն է Ասորիներու խնդիրը, որ դժուարութեան մատնած է դաշնկին: Կ'ըսուի թէ արձակուրդը պարզապէս ընդհատուած է, եւ Ֆէյսալ թագաւորը նորէն Զուիցերիա պիտի դառնայ մէկ շաբաթէն

Իրաքի կառավարութիւնը յայտարարութիւն մը հրատարակեց, ճշդելով իր դիրքը Ասորիներուն հանդէպ. Յայտարարութիւնը կ'ըսէ թէ Իրաք ուղղամտօրէն գործադրած է իր կարելին, կատարելու համար Ազգերու Դաշնակցութեան յանձնարարութիւնները՝ Ասորիներու տեղաւորման մասին, բայց այս վերջինները ոչ միայն շարունակ խափանած են իր քաղաքականութիւնը, այլեւ զանազան առիթներով փորձած են վրդովել երկրին խաղաղութիւնը:

Այս առթիւ « Թայմզ »ի Խղթակիցը կը հեռագրէ Պաղտատէն.— Երկու շաբաթ առաջ, 1300 զինեալ Ասորիներ համախմբուեցան Պասրիյան լերան մօտ, յայտնապէս օրէնքի եւ բարեկարգութեան հակառակ դիտումներով: Երբ տեսան որ կառավարութեան ուժը զօրաւոր է այդ շրջանին մէջ, որ եւ է փորձ ջախջախելու համար, Ասորիները սահմանը անցան եւ Սուրիա մտան: Իրաքի կառավարութիւնը որոշեց թոյլ չտալ որ վերադառնան, առանց իրենց զէնքերը յանձնելու: Անոնց մերժումին վրայ, Իրաքի կառավարութիւնը խնդրեց Պաղտատի Ֆրանսական գործակատարէն որ դիմէ իր կառավարութեան եւ Սուրիոյ Ֆրանսական իշխանութեանց միջոցաւ գործադրել տայ Սուրիա – Իրաքեան բարի դրացնութեան պայմանագրին տրամադրութիւնները: Ֆրանսացիները համաձայնեցան, զինաթափ ըրին Ասորիները եւ քշեցին սահմանագլուխէն քանի մը մղոն դէպի ներս, սուրիական հողին վրայ, ուր պիտի մնան մինչեւ որ բանակցութիւնները ելքի մը յանգին.

«Գո՛րծ տուէք» — կը ճչամայէ Հիթլէր

ԵՒ ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՆՈՒԱԶԻ...

Գործազրկութեան դէմ մղուած ազգային պայքարը հրաշալի արդիւնքներ տուաւ Փոմերանիոյ նահանգին երկու գաւառներուն մէջ: Համաձայն պաշտօնական հեռագրի մը, այդ շրջանի վեց հազար գործազուրկները գործ գտած են պարզապէս մէկ հրամանի վրայ: Կառավարութիւնը հրամայած է « գործ տալ բոլոր գործազուրկ հայրենակիցներուն, յանուն ազգային պետութեան շահերուն », եւ գործատէրերը համակերպած են: Այս նոր մեթոտը գործադրուած է նաեւ ուրիշ վայրերու մէջ, ուր գործազուրկ չէ մնացած:

Նոյնքան վճռական մեթոտի մը հետեւանքով, Շվէրինի մէջ ալ կարգադրած են բնակարանի խնդիրը:

Ոստիկանութիւնը հրամանագրով մը կը սպառնայ կեդրոնացման բանակատեղիները փոխադրել այն տանտէրերը որ իրենց պարապ տուները վարձու չեն տար անտուն ընտանիքներու: Միեւնոյն ատեն, պիտի ձերբակալուին այն տանտէրերը որոնք դուրս կը հանեն իրենց վարձակալները, առանց բանաւոր պատճառի:

Համպուրկի մէջ, արձակուեցան 171 ամուսնացած ուսուցչուհիներ, որովհետեւ իրենց ամուսինները կրնան հոգալ իրենց ապրուստը եւ պէտք չունին աշխատելու: Այս կարգադրութեան շնորհիւ, գործ պիտի գտնեն ուրիշներ

Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա

ԿԸ ՊԱՇՏՊԱՆԵՆ ԱՒՍՏՐԻԱՆ

Ատենէ մը ի վեր, Ֆրանսական թերթերը ուշադրութեան կը հրաւիրեն նացիներու կողմէ Աւստրիոյ դէմ կատարուած թշնամական ցոյցերու առթիւ: Վերջերս խնդիրը աւելի բարդացաւ, որովհետեւ գերմանական օդանաւեր թռուցիկներ ցրուելով, ապստամբութեան կը հրաւիրեն Աւստրիոյ ժողովուրդը՝ օրուան կառավարութեան դէմ: Միեւնոյն ատեն գրգռիչ քարոզութիւններ կ'ըլլան ձայնասփիւռի միջոցաւ.

Լոնտոնի մէջ հրատարակուած էջ» — պաշտօնական զեկոյց մը կ'ըսէ թէ՝ անգլիական, Ֆրանսական եւ իտալական կառավարութիւնները կը խորհրդակցին, գերմանական կառավարութեան ուշադրութիւնը հրաւիրելու համար այս կացութեան վրայ, հիմնուելով Վերսայլի դաշնագրին 80րդ յօդուածին եւ չորսերու դաշինքին տրամադրութեանց վրայ: Այդ յօդուածով, Գերմանիա կը ճանչնայ Աւստրիոյ անկախութիւնը եւ կը խոստանայ կէտ առ կէտ յարգել զայն:

Կը կարծուի թէ՝ առ այժմ գիտողութիւնը պիտի ըլլայ չորսերու դաշինքին հիման վրայ. եւ եթէ Գերմանիան բացատրութիւն պահանջէ, այն ատեն մէջտեղ պիտի դրուի Վերսայլի դաշնագիրը:

Պ. Է. ԷՌԻՕ ՊՈԼԻՍ ԳՆԱՑ

Հինգշաբթի օր Մարսէյլի ճամբով Պոլիս գնաց Պ. Էռիօ: Իրեն կ'ընկերանայ Իզէռի նահանգին ծերակուտականը: Քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, նախկին վարչապետը նախ 24 ժամ պիտի մնայ Պոլիս եւ յետոյ պիտի երթայ Սոֆիա, մասնակցելու համար արմատականներու միջազգային համագումարին որ տեղի պիտի ունենայ օգոստ. 11—16: Ետոյ պիտի դառնայ Պոլիս, պիտի հանդիպի Էնկիւրի, եւ Ռուսաստան պիտի հասնի օգոստոս 20ին: Ֆրանսա պիտի վերադառնայ Սեպտ. 5—8ին:

Թուրքերը սահմանէն դուրս հանեցին Անգլիացի ճարտարագէտ մը

Պոլսէն կը հեռագրեն օգոստ. 3 թուականով.— Անգլիացի ճարտարագէտ Լէնտըր, որ ներկայացուցիչն է Վիքըրս – Արմսթրոնկ ընկերութեան, տարիներէ ի վեր, վտարուեցաւ հետեւեալ պարագաներուն մէջ.— Այս շաբթու Էնկիւրիէն վերադարձած ըլլալով, երէկ ոստիկանութենէն ազդարարութիւն ստացաւ թէ պէտք է անմիջապէս Պոլիս երթայ: Ուստի, վերջին կառախումբը նստաւ, ընկերակցութեամբ գաղտնի ոստիկանի մը: Երբ վար իջաւ, այս առտու, փոխադրուեցաւ ոստիկանութեան դրասենեակը, ուր յայտնեցին թէ պէտք է Թուրքիայէն հեռանայ անմիջապէս: Պ. Լէնտըր ի զուր փորձեց լուսաբանութիւններ ստանալ եւ անմիջապէս կառախումբ նստելով, Սոֆիա գնաց: Ոստիկան մը կը հետեւէր մինչեւ սահմանագլուխ:

Ընկերութեան տնօրէններէն մէկը, որ Լոնտոնէն մեկնած էր Պ. Լէնտըրի հետ, Պոլիս կը գտնուի այժմ:

⁂ Լոնտոնէն հեռագիր մը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կուտայ.— Պ. Լէնտըր այս առտու (3 օգոստ.) իր գրասենեակը հասած ատեն, գաղտնի ոստիկան մը հասաւ ետեւէն եւ յայտնեց թէ վտարման հրաման ելած է իրեն դէմ: Ճարտարագէտը անմիջապէս հեռախօսին գլուխը անցաւ, լուսաբանութիւններ պահանջելու համար Էնկիւրիի կուսակալէն, բայց այս վերջինը բաւականացաւ պատասխանելով.

— « Կը յուսանք թէ պիտի բարեհաճիք ձեր յօժար կամքով հեռանալ մեր երկրէն եւ տեղի չպիտի տաք բռնութեան դիմելու »:

⁂ Ինչպէս կը յիշուի, այս նոյն ընկերութեան ճարտարագէտներն են որ դատուեցան Մոսկուայի մէջ

Միսախոսի բանուորներուն գործադուլը

ՔՍԱՆԹԻԻ ԵՒ ԿԻՒՄԻՒԼՃԻՆԱՅԻ ՄԷՋ

Վերջերս գործադուլ հռչակած էին Գաւալայի ծխախոտի բանուորները, ամրանալով գործարաններու մէջ: Ոստիկանութիւնը պաշարեց շէնքերը եւ անօթութեան սպառնալիքին տակ, բանուորները դուրս ելան

Այս անգամ նոյն պատմութիւնը կը հասնի Քսանթիէն եւ Կիւմիւլճինայէն:

Անցեալ հինգշաբթի առաւօտ, Քսանթիի Մըսըրեան եղբայրներու ծխախոտի արհեստանոցին մէջ աշխատող 170 բանուորներ ու բանուորուհիներ մերժեցին դուրս գալ արհեստանոցներէն, Գաւալայի բանուորներուն օրինակին հետեւելով:

Պաշտօնապէս, անմիջապէս դէպքը հեռաձայնեց Կիւմիւլճինա, կուսակալին. Այս վերջինը հրահանգեց հաղորդել բանուորներուն, թէ կառավարութիւնը որոշած է լուծել ծխախոտի բանուորներուն բոլոր ամփոփ խնդիրները: Ընդհ. դատախազը պատկան իշխանութեանց հետ խորհրդակցելէ վերջ, Թրակիոյ ոստիկան զօրքի ընդհ. հրամանատարին ընկերակցութեամբ գնաց ծխախոտի արհեստանոցները եւ յայտնեց բանուորներուն, թէ ուզողը կրնայ դուրս ելլել

Իրապէս, բանուորները մէկիկ մէկիկ եւ առանց միջադէպի դուրս ելան: Ձերբակալուեցան միայն 8 ծխախոտի բանուորներ, որոնք գործադուլի գրգիչները կը նկատուին:

⁂ Միեւնոյն առտուն 800 ծխախոտի բանուորներ եւ բանուորուհիներ ալ Կիւմիւլճինայի մէջ գործադուլ հռչակեցին եւ փակուելով արհեստանոցներուն մէջ, մերժեցին դուրս գալ:

Արհեստանոցները պաշարուեցան եւ արգիլուեցաւ ամէն կապ դուրսի հետ: Արհեստակցականները, ուժ տալու համար բանթօղներուն, փակեցին իրենց խանութները: Յաջորդ օրը բռնի ուժով դուրս հանուեցան բանուորները:

35 «աւազակներ» կը սպաննուին

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

Ինչպէս գրած էինք, Քոզանի շրջանին մէջ (Սիս) ձերբակալուած էին հարիւրի չափ « աւազակներ », որոնք իրականին մէջ հակաքէմալականներ են կամ յետաշրջականներ: Այս կալանաւորները Տիգրանակերտ պիտի փոխադրուէին, դատուելու համար: Առջի օր 35 հոգի ճամբայ հանուած էին ընդ հսկողութեամբ:

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ ասոնք փորձեցին փախչիլ, յարձակելով ոստիկան – զինուորներուն վրայ, բայց այս վերջինները կրակ բացին եւ բոլորն ալ սպաննեցին:

ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

ԿԸ ԲՈՂՈՔԷ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Հինգշաբթի օր, Փարիզի ընդարձակ մէկ սրահին մէջ բացուեցաւ ուսուցիչներու եւ ուսուցչուհիներու տարեկան համագումարը: Ներկայ էին 300 պատգամաւորներ որոնք կը ներկայացնեն 85,000 անդամ: Կային նաեւ 200 պատուիրակներ Անգլիայէն, Պելճիքայէն, Սպանիայէն, Աւստրիայէն, Ռումանիայէն եւ ուրիշ երկիրներէ: Ձեկուցումներէն յետոյ, բուռն քննադատութիւններ, նոյն իսկ սպառնալիքներ եղան կառավարութեան, որ գոհացում չի տար իրենց պահանջներուն. Պատգամաւոր մը առաջարկեց 24 ժամ գործադուլ հռչակել, երբ վերաբացուին Խորհրդարանն ու դպրոցները: Ուրիշ մը լաւագոյն համարեց, իբրեւ առաջին ազդարարութիւն, չյաճախել մանկավարժական դասախօսութեանց:

Երբ ու դէմ վիճաբանութիւններէ յետոյ, համագումարը ջախջախիչ մեծամասնութեամբ քուէարկեց բանաձեւ մը, որ յայտնելով թէ կառավարութիւնը չէ յարգած իր խոստումները, կը յանձնարարէ.— 1. Անմիջապէս խզել յարաբերութիւնները կառավարութեան հետ.— 2. Յառաջիկայ հոկտեմբերին գործադուլ հռչակել սահմանափակ տեւողութեամբ:

ԿՐԸՆՈԲԼԻ ՆՈՐ ԴԷՊՔԻՆ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

Կրընոպլի թերթերը կը գրեն թէ ազատ արձակուած է Պ. Գէորգ Գալայճեան, որ ձերբակալուած էր Ղազար Մարգարեանի հետ, ընկեր Եղ. Արսլանեանի մահափորձին առթիւ: Մարգարեան կը մնայ ամբաստանութեան տակ: Վիրաւորին մարմնէն հանուած գնդակը յանձնուած է մասնագէտներու, քննուելու համար Մարգարեանի ատրճանակին հետ:

22,000 ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒ ԹԱՓՕՐԸ

Ինչպէս գրած էինք, սկաուտներու 4րդ միջազգային ճամբարին բացումը տեղի ունեցաւ օգոստոս 2ին, Փէչթայի մէջ հովանաւորութեամբ Հունգարիոյ նախագահին, որուն աջ կողմը նստած էր լորտ Պէյտըն Փաուէլ: Թնամակալը ճառ մը խօսելով, յոյս յայտնեց թէ աշխարհի չորս կողմերէն հաւաքուած սկաուտներու համախմբումը պիտի նպաստէ խաղաղութեան ամրապնդ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐԸ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՏԵՍԱԿԷՏԸ

Զինաթափութեան ճակատի ծանրութեան հրեսանին միմիայն ուղղուած է ուրեմն Ֆրանսայի դէմ, քանի որ, ինչպէս բնինք, Գերմանիա եւ իր նախկին դաշնակիցները Աւստրիա, Հունգարիա, Պուլկարիա եւ Թուրքիա բառ Վերսայլի դաշնագրին արդէն իսկ զինաթափուած կը նկատուին, Անգլիոյ եւ Ամերիկայի զինաթափութեան մասին խօսք չի կրնար ըլլալ՝ անոնց ցամաքային մնայուն ուժերը զանցառելի թիւ մը կազմելով, իսկ Իտալիա զինաթափութիւն պահանջող երկիրներուն առաջին գծին վրայ գտնուելով: Իբր զինուած ցամաքային պետութիւն կը մնան ուրեմն Ֆրանսան եւ իր փոքր դաշնակիցները: Այդ փոքր դաշնակիցները, Լեհաստան, Չեխօ-Սլովաքիա, Եուկօսլավիա եւ Ռումանիա, ոչ միայն զինուորական շատ մեծ արժէք մը չեն ներկայացներ, այլ եւ, այսպէս թէ այնպէս պարտաւորուած են հետեւիլ Ֆրանսայի օրինակին:

Ի՞նչ կը պատասխանեն Ֆրանսացիները զինաթափութեան այդ միահամուռ առաջարկներուն:

Նախ եւ առաջ անոնք առաջ կը բերեն իրենց խաղաղասիրական ձգտումները ու զգացումները: Մեծ պատերազմին հետեւանքով Ֆրանսայի կողերուն վրայ բացուած վէրքերէն շատերը դեռ եւս բաց կը մնան եւ ասոնց տէր ալ 40 միլիոն Ֆրանսացիի մէջ չէ կարելի գտնել մէկ հոգի որ կողմնակից ըլլայ պատերազմի: Ֆրանսական կառավարութիւնը, իր գլուխն ունենալով Պրիանը, եօթը տարի ամբողջ ոչ քրտինք խնայեց եւ ոչ ալ զոհողութիւն՝ ամրապնդելու համար խաղաղութիւնը: Պրիանէն ասդին նոյն քաղաքականութիւնն է որ կը վարեն իրարու յաջորդող կառավարութիւնները՝ կանգ չառնելով ոչ մէկ զոհողութեան առջեւ:

Պատերազմէն ասդին, Ֆրանսա մէկ երրորդով կրճատած է իր զինուորական ուժերը եւ նոյն համեմատութեամբ պակսեցուցած իր պատերազմական պիւտճէն՝ ինքնաբերաբար եւ ամէն [illegible] անկախաբար:

Ներկայ կացութեան մէջ Ֆրանսայի ունեցած զինուորական ուժերը հազիւ կը բաւեն երկրին պաշտպանութեան եւ անոնք յատկացուած են միայն ու միմիայն այդ նպատակին՝ քանի որ յայտնի է թէ Ֆրանսա ոչ մէկ նուաճողական ծրագիր չի սնուցաներ մեծ թէ պզտիկ իր բոլոր դրացիներուն հանդէպ.

Որոշ սահմանէ մը անդին զինաթափութիւնը անձնապաշտպանութեան հոմանիշ կը դառնայ եւ այդ կէտին հասած է արդէն Ֆրանսա:

Վերջին եւ մէկ դարու մը ընթացքին երեք անգամ նոյն դրացիին կողմէ յարձակումի ենթարկուած երկիր մը իրաւունք ունի վերջապէս վախնալու որ չորրորդ անգամ մը եւս կրնայ նոյն վտանգին ենթարկուիլ: Ամէնէն տարրական զգուշութիւնը Ֆրանսայի կը պարտադրէ արթուն մնալ եւ հսկել իր երկրին ապահովութեան վրայ՝ աչքերը սեւեռած Գերմանիոյ անցուդարձերուն եւ ականջները սրած լսելու համար անկէ հասնող բոլոր ձայները:

Այդ անցուդարձերը եւ այդ ձայները այնքան ազդանշական են եւ այնքան վրդովիչ որ, Ֆրանսայէ տարբեր որ եւ է ուրիշ երկիր ոչ միայն զինաթափուելու տեղ պիտի աւելցնէր իր սպառազինումները, այլ եւ թերեւս բռնի միջոցներու դիմէր, կարգի հրաւիրելու համար իր ասպատակ դրացին եւ զայն պարտաւորցնելու համար Վերսայլի դաշնագրին ճշգրիտ գործադրութեան:

Տարակոյս չկայ որ Գերմանիա կը զինուի եւ կը պատրաստուի նոր պատերազմի մը, այն հետեւողական ու յամառ ոգիով որ գլխաւոր գիծը կը կազմէ գերման նկարագրին: Հանրապետութիւն, ժողովրդապետական նոր կարգեր, [illegible], ոչ մէկ նշանակութիւն ունին այդ երկրին մէջ եւ անիկա մինչեւ իր ոսկորներուն խորը թափանցուած կը մնայ զինուորական ոգիով: Դպրոցէն սկսած, մարմնակրթութեան պիտակին տակ, գերման առաջնորդները վաղուան փոխ վրէժի բանակին զինուորներն է որ կը պատրաստեն ու կը հետեւին անոնց մինչեւ բարձրագոյն վարժարանները, մինչեւ Համալսարան եւ Համալսարանէն դուրս, մարմնին հետ մէկտեղ միտքն ու զգացումներն ալ պատրաստելով այդ փոխ վրէժին:

Հոգեկան ու մարմնական պատրաստութեան այդ քիչ մը քօղարկուած աշխատանքին կողքէն ի վեր Գերմանիա կը պահէ, կը կազմակերպէ եւ օրէ օր կը զօրացնէ իր «Պողպատեայ սաղաւարտներ»ը, իր հիթլէրական «Թուխ շապիկներ»ը իրենց մարտական լեգէոններով, իր ազգայնական «Կանաչ շապիկներ»ը եւ որպէս թէ հանրապետական կարգերու պաշտպանութեան համար կազմուած յատուկ վաշտերը: Ասոնց բոլորին միացեալ թիւը մօտ երեք միլիոնի կը հասնի եւ տարակոյս չկայ թէ անոնք է որ պիտի կազմեն գերմանական վաղուան արշաւող բանակին պատրաստի զանգուածը որուն վերին, միջին եւ ստորին սպայութիւնը պիտի կազմեն բանակին տարիներէ ի վեր մարզուած ու պատրաստուած սպաները, ենթասպաները եւ զինուորները:

Ինչ կը վերաբերի մեծ ու փոքր հրետանիին եւ ռազմամթերքին՝ լուրջ կասկած կայ որ անոնք արդէն իսկ կը պատրաստուին Գերմանիոյ հարեւան դրացի կարգ մը երկիրներու եւ նոյն իսկ գաղտնի կերպով Գերմանիոյ մէջ: Բացի այդ Գերմանիոյ ճարտարարուեստական մեծ գործարանները, որոնք օժտուած են մեքենական արուեստի յետին կատարելագործութիւններով, այնպէս մը սարքաւորուած են, որ այսօր անիւ կամ վառարան պատրաստող գործարանը վաղը կարենայ նոյն դիւրութիւնով եւ պզտիկ փոփոխութիւններով թնդանօթ եւ ռումբ պատրաստել:

Եթէ պատերազմին յաջորդող առաջին տարիներուն յայտնուած այս պատրաստութիւններն ու փոխ վրէժի զգացումները երթալով մեղմանալու ձգտումները ցոյց տային, կարելի էր պարտութեան դառն մորմոքին վերագրել զանոնք եւ յոյս ունել որ ժամանակի ընթացքին անոնք կը մեղմանան ու կը մոռցուին հետզհետէ, եւ Ֆրանսայի ու Գերմանիոյ միջեւ նոր ընդհարումի մը վտանգը կ'անհետանայ: Բայց, դժբախտաբար աշխարհի խաղաղութեան համար, ռազմաշունչ ոգին երթալով կը զօրանայ Գերմանիոյ մէջ եւ անոր վարիչները, փոխանակ ձգելու որ ժամանակը հանդարտեցնէ բորբոքած կիրքերը, անդադար իւղ կը լեցնեն կրակին վրայ եւ հրավառ վիճակի մէջ կը պահեն ատելութեան եւ փոխ վրէժի զգացումը հանդէպ Ֆրանսայի՝ կարելի եւ անկարելի բոլոր միջոցներով:

Այդ ռազմաշէր Գերմանիան է որ ի վերջոյ Շթրէզէմաններու եւ Պրիւնինկներու տեղ, որոնք թէեւ թերեւս նոյնքան ազգայնամոլ բայց գէթ չափաւորութեան որոշ [illegible] մը ունէին՝ վարչապետութեան աթոռը բարձրացուց ամէնէն ծայրայեղ կուսակցութեան մը առաջնորդը, Հիթլէրը, որ քանի մը ամսուան ընթացքին կրցաւ իրեն հպատակեցնել երկրին բոլոր կենդանի ուժերը եւ ստեղծել գերմանական իսկական միութիւնը մէկ կուսակցութեան մէջ, եւ անոր շուրջը: Եւ այդ միութեան ամբակուռ շաղախը կը կազմէ այս անխախտ համոզումը թէ գերման ժողովուրդը վեր է աշխարհի բոլոր ժողովուրդներէն եւ պէտք է, զէնքի ուժով թէ այլ միջոցներով ետ առնէ պատերազմով կորսնցուցած իր բոլոր ստացուածքներն ու իրաւունքները:

Հիթլէր իր անձին մէջ կը մարմնաւորէ ամբողջ գերման ժողովուրդին միահամուռ զգացումը, խոցուած վիճակի մէջ՝ պատռելու, բզկտելու, հետքն իսկ ջնջելու Վերսայլի անպատուաբեր եւ անարդար դաշնագրին: Ու գերման ղեկավարութիւնը այսօր այլեւս ձեռնոց մը անգամ գնելու պէտք չի զգար ամբողջ աշխարհի հռչակելու իր այդ ձգտումը:

Տրուած ըլլալով այս բոլորը, գերման ժողովուրդի եւ ղեկավարութեան ռազմաշէր ոգին, անոր տրամադրութիւնները Ֆրանսայի եւ Վերսայլի դաշնագրին հանդէպ, անոր յայտնի ու անյայտ զինուորական պատրաստութիւնները, Ֆրանսան չի կրնար զինաթափ ըլլալ մինչեւ որ մեծ պետութիւնները, մանաւանդ Անգլիա եւ Ամերիկա, չերաշխաւորեն իր ապահովութիւնը եւ իրեն չտան պէտք եղած գրաւականները որ նոր յարձակման մը պարագային իր կողքին պիտի կանգնին եւ զէնք ի ձեռին պիտի պաշտպանեն Ֆրանսայի ամբողջութիւնը:

Այս էր Ֆրանսայի տեսակէտը մինչեւ անցեալ տարի եւ իրարու յաջորդող պահպանողական թէ արմատական հոսանքները ներկայացնող կառավարութիւնները պինդ կառչած կը մնային անոր՝ մինչեւ Էռիօյի նախագահութեան անկումը:

Անկէ ի վեր Տալատիէի նախագահութիւնը բաւականաչափ ջուր լեցուցած ըլլալ կը թուի իր գինիին մէջ:

ԱՐՏ. ՀԱՆԸՄԵԱՆ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԷՋ

Ի՞նչպէս կը հասնի Իտալիոյ նոր սերունդը

ԽՄԲ.— Այս միջոցին եւրոպական թերթերն ալ շատ կը զբաղին զանազան երկիրներու երիտասարդական շարժումներով:

Հետզհետէ պիտի տանք ամփոփումը կատարուած պրպտումներու, աւելի խորացնելու համար մեր տեսակէտները:

Ահաւասիկ ամփոփ մէկ պատկերը՝ Իտալիոյ երիտասարդական շարժման.

1746 Դեկտեմբեր 5ին էր: Աւստրիացիները ողողեր էին Իտալիոյ հիւսիսը, Լոմպարտիայէն մինչեւ Ճենովա: Գրաւման բանակին կրունկին տակ կը հեծէր իտալացի ժողովուրդը: Բանտ, բռնութիւն, տարապարհակ աշխատանք.

Դեկտեմբեր 5ին, աւստրիացի զինուորները կ'աշխատէին բերել թնդանօթ մը, որ խրած էր ցեխին մէջ: Սպայ մը հրամայեց փողոցը գտնուող Իտալացիներուն՝ օգնել իր զինուորներուն: Ու մինչ խեղճ Ճենովացիները, մարմինէն դողահար, լծուեցան թնդանօթին, պատանի մը, որ կը կոչուէր Պալիլա, քար մը վերցուց գետնէն եւ նետեց ուղղակի աւստրիացի սպային ճակտին:

— Դո՛ւրս Աւստրիացիները, կը պոռար պատանին, հազիւ 12 տարեկան, որ Աւստրիացիներուն էր նետեր առաջին քարը. Նետուած այս քարն եղաւ նախանշանը ժողովրդային ապստամբութեան: Իտալացի ժողովուրդը, որուն համբերութեան բաժակը յորդած էր այլ եւս, օրինակ առաւ պատանիին քաջութենէն, փարեցաւ զէնքին եւ 10 օր յետոյ Ճենովա պարպուած էր Աւստրիացիներէն:

Ճենովա ազատագրուած էր այլ եւս:

Պատանին Պալիլա, Ճենովայի մը զաւակը, իր տասներկու տարիներով եւ փոքրիկ քարով հրաշալի շարժման մը հրամանն էր տուած:

×

Երբ Մուսոլինի իշխանութեան գլուխ եկաւ եւ երկրին երիտասարդութիւնը փաշականացնելէ, խումբի պէտք կապելէ յետոյ, ուզեց կազմակերպել երկրին պատանիներն ալ, հարկ եղաւ գտնել անուն մը որ տրուէր փաշական տենդին մէջ հասունցող պատանիներու կազմակերպութեան:

— Պալիլա՛, Պալիլա՛, թռաւ ամէնուն շրթներէն: Եւ դարերու պատմութեան մէջ թաղուած պատանին, Պալիլա, յարութիւն առաւ կարծես, հագաւ հռոմէական քղամիդը եւ անցաւ Իտալիոյ բոլոր քաղաքներէն:

Այսօր Իտալիա ունի պատանիներու հսկայ կազմակերպութիւն մը, որ կը կոչուի Պալիլա: Իտալական նոր դրօշմաթուղթերու վրայ, այսօր, կը տեսնէք այդ զինուորագրեալ պատանին: Դրօշմաթուղթին տակ գրուած է. «Իտալիոյ պատանիները կը կոչուին Պալիլա»: Այդ Պալիլան հարթուն պահակն է հայրենիքին եւ իշխանութեան»: Ու Ճենովայի մէկ հոյակապ հրապարակին վրայ, հիմա, կը բարձրանայ արձանը Պալիլայի՝ իտալացի պատանիին, որ ձախ թեւով ետեւ կը նետէ քղամիդը, կը ծռի աջ ոտքին վրայ, կը բարձրացնէ աջ ձեռքը եւ կը նետէ ազատագրութեան առաջին քարը. Եւ հիմա, վերջապէս, բովանդակ Իտալիոյ մէջ, գիւղերն ու քաղաքները կը լեցնեն այդ պատանիները, պալիլաները, պատրաստուելով, յանուն հայրենիքի պաշտպանութեան, նետել առաջին քարը թշնամիին ճակտին:

Ուրեմն Պալիլաները կը կազմեն Իտալիոյ ռազմաշունչ պատանեկութիւնը:

Պալիլաներու կազմակերպութիւնը, աշխարհի բոլոր նման կազմակերպութիւններու մէջ, ամէնէն ուժեղն է եւ ամէնէն ընդարձակը: Նախ ազգային միութիւն մըն է, որ սահմաններուն վրայ եւ քաղաքներուն մէջ ոչ միայն արձանը կը բարձրացնէ խորհրդանշան մը դարձած Պալիլայի՝ սպառնալով առելավար օտարականին, այլ եւ դպրոցներու եւ բնակարաններու մէջ կը մարզէ եւ, իտալերէն բացատրութեամբ, կը փաշականացնէ, հայերէն բացատրութեամբ՝ կը շաղէ մատղաշ տարիքները հռոմէական արեան մէջ, կեսարներու արծիւէն ներշնչեալ:

Աւանդութիւն դարձած է այլեւս ամէն պատանի անդամ արձանագրել պալիլաներու կազմակերպութեան. Ամէն մանուկ որ կը ծնի Իտալիոյ մէջ, կը պատկանի այս կազմակերպութեան: Ահա թէ ինչո՛ւ հսկայական կը յառաջդիմէ Պալիլաներու բանակը: Մանչերը 8–21 տարեկան, աղջիկները 8–18 տարեկան կը մտնեն պալիլաներու շարքերէն ներս, որոնց թիւը ներկայիս կը հասնի երեք ու կէս միլիոնի: Մանչերը կը կազմեն 2,000,000, իսկ աղջիկները 1,500,000: Կը նշանակէ թէ պալիլաներու կազմութենէն ի վեր այսինքն 6 տարուան մէջ, Իտալիոյ պատանի բնակչութեան հարիւրին 60ը արդէն պալիլա դարձած է: Թերեւս մինչեւ հիմա Իտալիոյ ամբողջ պատանեկութիւնը շարքերու մէջ մտած ըլլար, եթէ պատրաստ մարզարաններ եւ մարզիչներ ունենար կազմակերպութիւնը:

Պալիլաներու կազմակերպութիւնը ամէն օր խնդրանքներ կը ստանայ, պատանիներ են, որ կը ներկայանան իրեն: Սակայն կազմակերպութիւնը չի կրնար ընդունիլ, առ այժմ, բոլորը, որովհետեւ կը պահանջուի առաւել դրամագլուխ՝ պատրաստելու համար մարզարաններ, հաւաքավայրեր, մարզիչներ: Իշխանութիւնը 150 միլիոն լիր յատկացուցած է այս նպատակով, որպէսզի ամէն ճիգ թափուի եւ քանի մը տարիէն ոչ մէկ իտալացի պատանի դուրս մնայ շարքերէն:

Կազմակերպութիւնը հետեւեալ բաժանումներն ունի.— Մանչերը բաժնուած են պալիլաներու եւ յառաջապահներու, երրորդ դասակարգ մըն ալ՝ մարինարէթթիներու (ծովային ճիւղ): Իսկ աղջիկները մէկ բաժանում միայն ունին:

Կազմակերպութիւնը, որ անդամ կ'ընդունի պատանիները միայն 8 տարեկանէն վերջ, կը գրաւէ նաեւ աւելի վար տարիքի երախաները,— 6–8 տարեկաններու համար եւս նախապատրաստական ճիւղ մըն է կազմած: Երբ 8 տարեկան է պատանին, կը մտնէ բուն շարքերուն մէջ եւ կը կոչուի պալիլա, երբ 14 տարեկան կ'ըլլայ, կը կոչուի յառաջապահ: 18 տարեկանին՝ երբ ուզէ, կը մտնէ մարտական [illegible] մէջ. Այս ձեւով, [illegible], զինուորական ծառայութեան տարիքին առանց որեւէ ձեւակերպութեան կրնայ մտնել փաշական կուսակցութեան մէջ: Պետական դաստիարակութիւնը, ուրեմն, կը վերջանայ զինուորական ծառայութեան տարիքին, երբ փաշիստ մը, որ այլեւս պատրաստ քաղաքացի մըն է, կրնայ հետեւիլ մասնագիտական ասպարէզի մը կամ արհեստի մը:

Աղջիկները, դեռ 8 տարեկան չեղած, կը կոչուին փոքրիկ իտալուհիներ, յետոյ պալիլուհիներ, երբ կը պատրաստուին մայրութեան, անշուշտ փաշական հանգանակով:

Այս կազմակերպութեան մեծագոյն հոգերէն առաջինն է պատրաստել մարզիչներ,— այր եւ կին դաստիարակներ, որ զինուորաքաղաքացիական փաշական կրթութիւն մը տան պատանեկութեան:

Այդ նպատակով բացած են երկու մասնաւոր վարժարաններ, մէկը Հռոմի, միւսը Օրվիէթոյի մէջ: Այս վարժարաններէն շրջանաւարտ եղած երիտասարդութիւնն է որ վարիչը պիտի դառնայ Իտալիոյ պատանիներու հսկայ բազմութեան: Ներկայիս կազմակերպութիւնը ունի 473 վարիչ, 1061 ուսուցիչ, եւ 4.599 տնօրէն ֆիզիքական կրթութեան, 4000 մարզիչ:

Կազմակերպութեան երկրորդ հոգն է շինել ժեռնազին հաւաքավայրեր, մարզարաններ, սինեմաներ, լողարաններ: Նախ քան փաշականութեան կազմութիւնը, Իտալիա գրեթէ մարզարան չունէր: Իտալացին շատ քիչ կը սիրէր մարմնամարզը: Այսօր հիմնուած են 3763 մարզարաններ եւ խաղավայրեր: Եւ դեռ հարիւրներով ուրիշներ շինութեան մէջ: Հիմնուած են նաեւ Պալիլաներու Տուներ: Այժմ գրեթէ բոլոր մեծ քաղաքները ունին իրենց մարզական հրապարակները, հսկայ Ֆօրումներ: Այսպէս հսկայ Ֆօրումներ ունին Թորինօ, Ֆլորենցա, Միլանօ, Նափոլի: Իսկ ամէնէն հրաշալին է եւ ընդարձակը՝ Հռոմի մարզարանը, որ կը կոչուի Ֆորում Մուսոլինի:

Պալիլաներու աշխատանքին մէջ մարմնակրթութիւնը կը գրաւէ առաջին տեղը, մարմինը մարզելու տարրական եղանակներէն սկսելով սորվեցնել մինչեւ գնդախաղ, մինչեւ նոյն իսկ օդանաւ: Առողջ միտք առողջ մարմնի մէջ,— ծանօթ բացատրութիւնը կը թելադրէ այս կազմակերպութեան՝ պատանեկութիւնը տանիլ բաց օդի մէջ, մարմնամարզ կատարել ամէն օր, լեռ կամ ծով առաջնորդել տարին մէկ անգամ:

Եւ այս ամէնը զինուորական կարգապահութեամբ եւ շունչով: Կարեւոր է ըսել՝ երկաթեայ կարգապահութեամբ:

Ոչ միայն մանչերը, այլ եւ աղջիկները զինուորագրուածի երեւոյթ կը ստանան, երբ այլ եւս կը գտնուին իրենց վարիչներուն հրամանին տակ:

Արդարեւ, Պալիլաները զօրանոցներ կը կատարեն ու թէ դպրոցականներու նման փայտ մը իրենց ուսին, այլ իրապէս հրացանը ուսին, յաճախ ուրիշ ռազմական գործիքներ ալ առած:

Ուրեմն, մարզասիրութենէն յետոյ պալիլաներուն կը ներշնչուի ռազմապաշտութիւն: Իտալացիները իրենց գիրերը կ'արդարացնեն այս առթիւ.— «Չէ՞, որ, կ'ըսեն «Խաղաղասէր» Անգլիոյ պատանիներն ալ իրենց դպրոցներուն մէջ անպայման ունին նման կազմակերպութիւն մը (Officers Training Corps): Եւ յետոյ, կ'աւելցնեն, զինուորական կարգապահութիւնը անհրաժեշտ է սորվեցնել՝ երբ հարկ է առաջնորդել բիւրահազար պատանիներ»:

Սակայն մարզասիրութիւն կամ ռազմապաշտութիւն միջոցներ են պարզապէս՝ հասնելու համար նպատակին,— ազգայնականութեան, գերազգայնականութեան,— Unité de l'Italie, կ'ըսեն իրենք:

Արդարեւ, լեցնելով պալիլաները հսկայ մարզարաններու մէջ, հին հռոմէական ոգով եւ [illegible], կրթելով զանոնք անցեալ փառքերու ոգեկոչումով, դասախօսութիւն, սինեմա, ցուցահանդէս, յիշատակարաններու այցելութիւն, պատմական աւերակներու վրայ արշաւանք, վերջապէս ամէն միջոց ի սպաս դնելով պատանեկութեան հոգիին մէջ արծարծելու Մեծ Իտալիոյ երազը, արդի իշխանութիւնը կ'աշխատի ոչ միայն ամրացնել իր հանդիպակ [illegible], այլ եւ յաւերժացնել [illegible]:

Այսօր, փոխանակ կեսարներու ծիրանի պատմուճանին, Իտալիոյ վրայ կը ծածանի փաշականութեան սեւ պատմուճանը: Ի՞նչ կը բերէ պալիլան վաղուան Իտալիոյ,— ո՞վ գիտէ:

Անիրին այն է, որ ամէ՞ն կողմ, ամէ՞ն կողմ, իշխանութիւնները կարծես միայն մէկ հոգ ունին,— կազմակերպել պատանիները: Ռուսիա իր կոմսոմոլներն ունի, Չեխիա՝ իր սոքոլները, Իտալիա՝ իր պալիլաները, եւ Հայերը՝ իրենց ... պատուական բանակարկութիւնները խաղաղինին առջեւ, որ պէտք էր, գէթ արտասահմանի մէջ, հայկական միութեան մը խորհրդանիշը ըլլար:

ԲԱՂՀԱՆ

Հ. Գարակէօզեան Հօմի կրթական տարին

ԼԱ ԿՈՑԻՆԻԷՐ, 1 օգոստ.— Երէկ փակուեցաւ Հօմի 1932–933ի ուսումնական տարեշրջանը:

Աշակերտ սաներուն թիւն էր 57, որոնց երկուքը դեկտեմբերին մեկնեցան Հայաստան: Բացի այդ պաշտօնեաներու 5 զաւակներ, 10 արհեստաւոր — սաներ ու նախկին սաներէն 4–5 գործաւորներ, համագումար 75 տղաքներ, պատսպարուած էին այս տարի, (38 Ֆրանսացի):

Հօմի Ֆրանսական եւ Հայկական վարժարանները քալեցին զուգընթաց:

Ֆրանսական վարժարանը, Մ. Թուլօզոյի տնօրէնութեան տակ, ունի նախակրթական տարրական եւ միջին դասընթացներ 4 կարգերով. տնօրէնին կ'աջակցէին իր տիկինը՝ մատմ Թուլօզոյ, Տէր եւ Տիկին Փ. Սանասարները: Առաջին անգամ ըլլալով Հօմի սեփական վարժարանէն չորս սաներ (Լուսինէն Մէջիկ, Նարկիզեան Բիւզանդ, Ցարութիւնեան Վարդգէս, Թոնկյրեան Վարդգէս) մասնակցեցան դաւառի նախակրթական քննութիւններուն եւ չորսն ալ արժանացան վկայականի: (Մինչեւ հիմա Հօմի սաները կարենալ մասնակցելու համար այդ քննութեան, ստիպուած էին գէթ մէկ տարի յաճախել մերձակայ Ֆրանսական վարժարանը):

Հայկական վարժարանը, որուն դասերը սահմանափակուած են առաւօտեան եւ իրիկուան ժամերով, կը ջանայ ապահովել հայերէնի, հայ պատմութեան, հայ երգի բաւարար դասաւանդութիւն մը:

Հակառակ Ֆրանսական վարժարանի ժամերուն գերակշռութեան, Հօմի ներքին կեանքը կը պահէ իր զուտ հայեցի բնոյթը: Հօմը կը մնայ ու պիտի մնայ միշտ հայկական տուն մը, ուր ազգային աւանդութիւնները, տօները կը յարգուին պատշաճօրէն: Ամէն կիրակի կը կատարուի կրօնական պարզ պաշտամունք, ուր տղաք կ'երգեն եկեղեցական երգեր եւ առթիւ տնօրէն Գ. Նուպար Դ[illegible]եան եւ ուսուցիչ Փ. Սանասար [illegible] ի փոխ առ փոխ կը խօսին [illegible] յորդորներ:

Տղոց առողջական վիճակը [illegible] հացուցիչ է եղած: Եւ այս, [illegible] տիրող պայմաններուն եւ ներքին [illegible] դածութեան: Այս տարի, [illegible] կոփիկ թեթեւ համաճարակ մը [illegible] ցաւ Հօմը: Բժշկական հսկողութիւնը կ'ապահովուի Վիլ–ժիւֆի [illegible] Տօքթ. Վիւրի կողմէն: Հօմը [illegible] րախտութիւնը ունեցաւ փրկելու [illegible] կու թոքախտաւոր սանը, որուն [illegible] կը բոլորովին ապաքինած, [illegible] կը գտնուի Սուրիա, միւսը [illegible] մը եւս ստիպուած է մնալ [illegible] կ'արժէ յիշատակել որ Հօմի [illegible] կը տարածուի ոչ միայն իր [illegible] այլեւ նախկին սաներուն վրայ, [illegible] մէ շատերը հիւանդութեան [illegible] գործման պարագային կը դիմեն [illegible] ուին եւ կամ իրենց արձակուրդ[illegible] գալ հոն անցընել: Մայր Փարիզ [illegible] իրբեւ հասողութեան տուն [illegible] կարար դեր կը շարունակէ [illegible] մեկնումէն վերջն ալ: Դեռ [illegible] նախկին սաներէն Փ. Փիլիպպոս[illegible] Փարիզի Հօմի ձեռնարկութեան [illegible] չափազանց յուրջ գործադրութ[illegible]

Մարզանքը միշտ քաջալեր[illegible] Հօմին մէջ. Ֆութպոլ, պասքէթ[illegible] լը, վոլի պոլ, պէյզ պոլ սպոր[illegible] կան զբօսանքներն են: Ձմեռ[illegible] նախկին Հօմի Ֆութպոլի խումբ[illegible] կիրակի կանոնաւորաբար [illegible] ունեցաւ Ֆրանսական խումբ[illegible] հետ. համագումար 19 [illegible] շահած է 26 կէտի դէմ, ինչ որ [illegible] վիճի արդիւնք մըն է:

Տարուան ընթացքին տեղի [illegible] թիւ Հօմը չի մոռնար կազմակ[illegible] պատշաճ հանդէսներ:

Հոկտեմբերի ընթացքին տեղի [illegible] նեցաւ Սահակ – Մեսրոպի [illegible] Մշակոյթի տօնը, եւ այս առթիւ [illegible] խուեցան նախընթաց տարուան [illegible] րէնի յաջողագոյն աշակերտ[illegible] գրենական նուէրներ:

Կաղանդին տեղի ունեցաւ [illegible] կան – երաժշտական հանդէս [illegible] որ փակուեցաւ աւանդական [illegible] գոնով:

Ապրիլ 24ին Հայ Նահատակներ[illegible] նը յարգուեցաւ գրական [illegible] մը:

Մայիս 28ը կը տօնուի [illegible] նախ իբրեւ տարեդարձը [illegible] թուականի մը եւ յետոյ իբրեւ [illegible] յատուկ Օրը, եւ այս առթիւ [illegible] տեղեկութիւններ կը տրուին [illegible] Հայաստանի մասին. կ'արտասան[illegible] մայր երկրի գրողներուն [illegible] նոր երաժիշտներու երգերէն.

Ասկէ զատ, ամիսը անգամ մը [illegible] րաթ իրիկուններ հաւաքոյթներ [illegible] կազմակերպուին, ուր մեծ ու [illegible] սաներ ստիպուած են հրապար[illegible] կարդալ կամ արտասանել իրենց [illegible] յիրենց ընթերցումները եւ սա[illegible] ները:

Հօմի տրամաթիք խումբը, [illegible] նեաններու եւ չափահաս արհեստ[illegible] ներու մասնակցութեամբ այս [illegible] կազմակերպեց երկու թատ[illegible] ներկայացում: Նախ տասն. Ծ[illegible] գալէ «Պատուի Համար» [illegible] Պարոնեանի «Մեծապատիւ [illegible] կաններ»ը: Այս ներկայացում[illegible] ընթացքին յաջողութիւններ [illegible] Տէր եւ Տիկին Պօղոսեաններ[illegible] Սանասար, Գ. Սարգսեան[illegible]

Շատ հաճելի ժամանց մը [illegible] ցին մեզ նաեւ Սեմբի [illegible] վարժարանէն խումբ մը [illegible] Զատկի առթիւ, Հ. Վահան [illegible] նէաեան եւ Հ. Սրապիոնի [illegible] ցութեամբ Հօմ այցելեցին եւ [illegible] մնալով թատերական – երաժշտ[illegible] հանդէս մը սարքեցին ի պատ[illegible] մին: Մուրատեան վարժարանի [illegible] վերջի հանդէսին Հօմը փոխադ[illegible] իրենց այցելութիւնը եւ [illegible] յայտնուեցաւ որ յառաջիկայի[illegible] նուէն նմանօրինակ այցելութ[illegible]

Հօմը հաճոյքով ընդունեց [illegible] այցելութիւնը Պոլսոյ Նախկին [illegible] բիարք Զաւէն սրբազանի:

Ուսումնական տարին փակ[illegible] Ֆրանսական վարժարանի մրցա[illegible] բաշխութեան հանդէսով, որ տեղի [illegible] նեցաւ յուլիս 21ին: Այս հանդէս[illegible] տեղի կ'ունենայ մինչ [illegible] բարին՝ Պ. Գարակէօզեանի նախ[illegible] հութեան տակ: Այս տարի գ[illegible] բար հարկեցուցիչ պատճառներ[illegible] ստիպեցին չուտով վերադառնալ[illegible] Եորք: Հանդէսին ներկայ էին [illegible] տօմի փոխ – կառավարիչը, [illegible] Քլէնի քաղաքապետը եւ ուրիշ [illegible] սացի հիւրեր:

...հանդէսը անցաւ յաջողութեամբ, ...ական ճշգրիտ առաջնորդութեամբ ըրին ...րցասանութիւններ, խաղացին երեք ...փոքր զաւեշտներ, որոնք կ'ընդմիջ-...ուէին մեներգներ եւ երգչախումբ երգերով. ...Յուլիս 23ին կիրակին նախ[illegible] յաջողութեամբ տեղի ունեցաւ Հոմին ...մարզահանդէսը: Կէս օրէն յետոյ բո-...ր սաները, կառավարիչ Գ. Յովհաննէսեան Գրիգորեանի առաջնորդութեամբ ...գալով վրայ բոլորած կազմեցին եւ ...խորական ներդաշնակ շարժումներով ...կրքեր եւ ձեւեր պատկերացուցին: Այ-...տեղի ունեցան բաւն աքէլ-...մրցումներ, վազքեր, դրօշար-...բարձրութեան եւ երկայնու-...թեան ցատկումներ, գունդ նետել եւ ...մրցումներ: ... ...ի համար, գիրենք բաժ-...ն երեք գոյներու, կարմիր, ...նարնջագոյն ... կարմիրը եւ ...գոյները մնացին կարմիրը եւ ...հաւասար կէտերով: Ու ... յաջողութիւններ ունեցան Վար-...Յովհաննէս եւ Ցարութիւն-...Մրցումները ... մրցանակաբաշխութեամբ:

...Յուլիս 31ին երեկոյեան, արեւմտեան ... նախաձեռնութեամբ տեղի ունեցաւ ... հանդէս մը. գեղ-...յաջողութեամբ ... «Վար-...Գամզա» եւ «Զամպիլ»ին ...

Օգոստոս 3ի հինգշաբթին Հոմէն կը մեկնին 20—30 սաներ, իրենց ծնողներուն եւ ազգականներուն մօտ ...

Օգոստոս 27ին կը գոցէ ամառուան ... համար Հոմի ներքին ... թեր, յաջող պաշտօնեաներ կը վե-...ին մէկ ամիս հանգիստ:

...կրնան մեկնիլ կամ մնալ շէնքին ... Այս շրջանին Հոմի անհրաժեշտ աշխատանքները կը կատարուին ... նախկին սաներու կողմէ, ...ընկերութիւն ընելով Հանդէսին ... կ'ըլլան հաստատութեան ...

Հոմի յառաջիկայ տարեշրջանը կը ... 1ին: Կարելի չէ ... թէ նոր սաներ պիտի առնուին ... թէ ոչ. Ամերիկա կախում ունի բարեկամին հրահանգներէն: Ամէն ինչ է ... որ անտեսական տագնապը իր ... ազդեցութիւնը ունեցած էր նաեւ ... Հոմին վրայ: Անհրաժեշտ եղած է ... խնայողութիւններու ... պաշտօնէութեան ... եւ կարգ մը նիւթական առաւելութիւններ ...

Մինչեւ ե՞րբ պիտի շարունակուի այս կացութիւնը: Ոչ ոք գիտէ:

Ճիշդ է, անցեալ վրայ հարիւր ... ... կուտակուած կան եւ ... պարագաներ, բայց ... բարերարը կը ... տագնապին առջեւ, աւելի ... թէ ... պատասխանատուութիւնը, որ իրենին ծանր է արդէն:

Փ. Ս.

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

Լոյդ Ջօրճի ժամանակ, Նավաբայի ֆօէժին մէջ, դպրոցական մը վէճի կը բռնուի Լա Դրէմոնյի մարքիզին հետ. վէճը շուտ մը կը փոխուի կռուի. Մարքիզը կը սպառնայ մինին.

— Դուն գիտե՞ս որ ես դուքսի մը զաւակն եմ:

— Շա՛տ լաւ, կը բացագանչէ խաղաղօրէն, ոտքի հարուած մը տալով անոր կռնակին.— երբ իշխան մը ըլլաս, ա՛լ առիթը չպիտի ունենամ այնքան լաւ կերպով ծառայելու քեզի:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒՆ ԵԲՐԱՅԵՐԷՆ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ԼԵԶՈՒՆ ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ

«Վադըթ» կը գրէ այս խորագրին տակ.—

Հակահրեայ մը չեմ, մանաւանդ չեմ սիրեր Հիթլէրը: Բայց ինծի տարօրինակ կուգայ մեր հայեան սա Հրեայ տղան, որ սպաներէն կը խօսի մօրը հետ, իսկ արձակէն Ֆրանսերէն լեզուով ջուր կ'ուզէ:

Երբեմն Հրեայ բարեկամներուս կը յիշեցնեմ թէ Հրեաները ամէն երկրի մէջ տեղական լեզուով կը խօսին: Ինծի կը պատասխանեն թէ եղածը եղած է, եւ թէ իրենց տղաքը աւելի վերջ դպրոցներու մէջ Թուրքերէն պիտի սորվին:

Թուրքիոյ մէջ ընդունուած դրութիւնը այն է որ նախակրթութիւնը միայն մայրենի լեզուով եւ Թուրքերէնով կատարուի: Այսպէս, կան յոյն փոքրամասնութեան դպրոցներ ուր յունարէնով եւ Թուրքերէնով կը կատարուի դասաւանդութիւնը: Կան հայ փոքրամասնութեան վարժարաններ, ուր Հայերէնով եւ Թուրքերէնով կը տրուին դասերը:

Հետեւաբար հրէական դպրոցներու մէջ ալ եբրայեցերէն եւ Թուրքերէն տրուելու է: Մինչդեռ անոնք կը շարունակեն Ֆրանսերէնով կատարել դասաւանդութիւնը: Կարծես Ֆրանսերէնը մայրենի լեզու ըլլար:

Լօզանի դաշնագրով, մենք սպանիական կամ Ֆրանսական փոքրամասնութիւն մը չենք ընդունած: Ունինք Հրեայ փոքրամասնութիւն մը, որուն մայրենի լեզուն եբրայեցերէնն է: Մենք կը ճանչնանք եւ կը յարգենք ազգերու ազգային մշակոյթը:

Հետեւաբար, Հրեաները պարտաւոր են երբեւ մայրենի լեզու եբրայեցերէնը գործածել, իսկ իբրեւ Հայրենիքի լեզուն՝ Թուրքերէնը:

ԽԱՂԸ ԿԷՍ ՁԳԵՑ ՓԱԽԱՒ

Հոլիվուտի մէջ, երբ Մօրիս Շըվալիէ եւ Սիլվիա Սիտնի շարժանկարի խաղ մը կը ներկայացնէին, յանկարծ, խաղին վերջաւորութեանը, արուեստագիտուհին կը ձգէ խաղը, օդանաւ մը կը նետուի եւ կը փախչի Նիւ Եորք շոգենաւ առնելու համար դէպի Եւրոպա:

Ցանկարծական այս փախուստը զարմանքի մատնեց շարժանկարի արուեստագէտներն ու Փարամաունթ ընկերութիւնը

Այս փախուստով Մօրիս Շըվալիէ կը մնայ առանց «աստղի»: Այժմ, երբ Փարամաունթ Ընկերութիւնը նոր «աստղ» մը գտնէ, Մօրիս Շըվալիէ կրկին պիտի խաղայ սկիզբէն, ինչ որ ընկերութեան պիտի արժէ 100.000 տոլար, ստիպուած ըլլալով կատարուած աշխատանք մը վերսկսիլ անգամ մըն ալ, եւ այս անգամ ուրիշ նոր արուեստագիտուհիի մը մասնակցութեամբ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ Է ԿԵԴՐՈՆԱՑՆԵԼ

ՏԵՍԻՆ.— Թերթերուն մէջ յաճախ կը հանդիպինք Խարբերդի այս կամ այն Հայր. Միութեան արտասուէ կոչին՝ կեդրոնացման համար: Այս հրաւէրը հրապարակ նետուած է տարիներ առաջ, եւ սակայն ապարդիւն: Մեր հաշուով Խարբերդի եւ յարակից գաւառներու Հայր. Միութիւնները կը հասնին 12ի: Անոնք կը գործեն իրարմէ բոլորովին անջատ: Այսպէս մեր քաղաքին Խարբերդի եւ յարակից գաւառներու Հայր. Միութիւնը որ կազմուած է 1929 յունիս 7ին, կատարած է գնահատելի աշխատանքներ: Տնտեսական տագնապի օրերուն անմիջական օգնութեան հասած է իր թշուառ հայրենակիցներուն: Դեռ վերջերս հանգանակութիւն մը սարքեց եւ գոյացած հասոյթը ղրկեց Պէյրութի աղէտեալներուն: Իր մասնակցութիւնը կ'ընծայէ զանազան տօներու առթիւ: Իր սարքած ներկայացումները, համերգները ու խնջոյքները գտած են լայն ընդունելութիւն: Եւ սակայն, զարմանալ կը կարօտի կեդրոնի մը: Անոնք Վալանսի Հայր. Միութիւնը: Հիմնուած է 1925ին, ունեցած է մօտ 30 անդամ, առանց հաշուելու Բալուի Հայր. Միութիւնը՝ (27 անդամ):

Լիոնի մէջ ունինք երեք տեսակ միութիւններ, - Խարբերդի Հայր Միութիւն, Համախորբերդցիական Եղբայրասիրաց միութիւն, եւ Բալուի Հայր. Միութիւն: Մարսէյլի մէջ կան քանի մը տեսակ միութիւններ: Խարբերդի Եղբայրասիրաց միութիւն, Խարբերդի Հայր. Միութիւն, Բալուի Երիտ. միութիւն, Բալուի Խօշմաթ գիւղի կարօտեալց միութիւն, Հաւաւի Ուսմ. Միութիւն, Բալուի Սաղրաթ գիւղի Ուսմ. Միութիւն եւն. ...: Ահա այսքան միութիւններ իրարու կապելու համար պէտք է ստեղծել կեդրոն մը: Առանց հաւաքական ուժի կեանք չունին այս ամէնը: Ի՞նչ է պատճառը որ իրարմէ միշտ անջատ կ'ուզեն գործել

Հարկ է լրջօրէն գործի ձեռնարկել, այս ցիրուցան ուժերը կեդրոնացնելու եւ աւելի արդիւնաւորելու համար:

Արտաւազդ

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՒ ԴՊՐՈՑԻՆ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տօնական կերպարանք առած էր կիրակի օր Պուլվար Օտտօի թաղը: Փողոցներու մէջ նկատելի էր երկսեռ մանուկներու եւ ծնողներու եռուզեռ

Համաձայն յայտագրութեան, ֆիզ ժամին հանդիսականները գրաւած էին իրենց տեղերը:

Դպրոցի աշակերտները հագած էին ճերմակ, միօրինակ եւ ճաշակաւոր: Սրահի ճակատը, բեմի աջ ու ձախ կողմերուն վրայ կը ծածանէին հայկական եւ Ֆրանսական եռագոյնները:

Պատերը զարդարուած էին վարժարանի աշակերտներու ձեռագործներով, ձեռական աշխատանքներով, ջրաներկ եւ մատիտով գծուած նկարներով, ջրաներկ բաց նամակներով եւ Հայաստանի 12 հատ գունաւոր քարտէսներով: Երկու հարիւրէ աւելի նկարները մարդակազմութեան, բնաբանութեան, բուսաբանութեան վերաբերեալ, զարմանք եւ հիացում պատճառեցին օտար այցելուներուն եւ հանդիսատեսներուն:

Սրահի մէկ անկիւնը տեղաւորուած էին մանկապարտէզի տղոց գծագրութիւնները եւ ձեռական աշխատանքները, որոնք կը հաստատէին գոյութիւնը եւրոպական իմաստով մանկապարտէզի մը:

Վարժարանի տնօրէն Գ. Աղջին Մարտիրոսեանը, հանդէսը բացուած յայտարարելէ ետք, նախակրթարանի տղաքը օդը թնդացուցին «Մեր Հայրենիք»ով որմէ վերջ սկսաւ հանդէսին Ա. բաժինը

Նախակրթարանի Բ. դասարանի աշակերտները իրենց մասնակցութիւնը բերին երգերով, արտասանութիւններով եւ մենախօսութիւններով: Ուշագրաւ էին երկու աղջիկներու (հաւագոյնով փաթթուած) դուքերգն ու յարակից արտայայտութիւնները

Երկրորդ բաժնին կը մասնակցէին բացի մանկապարտէզի 76 մանուկներէն, նաեւ տարրական Ա.ի աշակերտները: Վարագոյրը բացուելուն, մեզի հանդիսականներուս պատկերացաւ բնական պարտէզ մը անուշիկ, կայտառ ու զուարթ մանուկներու, որոնց բոլորի դէմքերը կը փայլէին ուրախութեան անօրինակ ժպիտներով:

Իրենց տարիքին ու պահանջներուն համեմատ խմբերգներէ եւ արտասանութիւններէ վերջ, մանկապարտէզի տղաքը սկսան հետզհետէ ալ նորութիւններ ցուցադրել ... հաճելի համեմատ մանկավարժական խօսք հետաքրքիր պատկերներ ու երգախառն խաղեր:

Վեց տարեկան Ալիսը շատ յաջող ու յուզիչ շեշտերով եւ ձեւերով երգեց մէկէ աւելի երգեր, որով թէ իր ծնողքը եւ թէ իր մասնակցութեամբ կատարուած «Նաշխուն Թաշնիկ» մանկական երգախառն խաղը անցաւ շատ յաջող:

Ուշադրութեան արժանի էր նաեւ «Բաշ օրտարդ» երգախառն խաղը:

«Գայլն ու շողգամը» եւ «Ճըռտիկ — ճուտիկ» ներկայացումները նորութիւն էին Մարսէյլի համար:

Երկու խաղերուն ալ տղաքը կը կրէին համապատասխան նշանակներ:

Ի վերջոյ մանկապարտէզի խումբ մը երկսեռ մանուկներ (4—5 տարեկան) պարեցին «Մինծնանկի պարը» (ռուսմանական): Ուրիշ խումբ մը 5—6 տարեկան պարեց մարզական պար մը: Վերջին խումբը հիացուց հանդիսականները իր ծնծղայի մարզանքով:

Հաստատուեցաւ որ մանկապարտէզի տղաք, այդ տարիքին իսկ, ունէին յառաջոյն յատկութիւններ, ճկուն էին, ուշադիր, կայտառ: Կ'արտասանէին առանց եղանակի, ունէին առոգանութիւն պահանջող յաջողութիւններ:

Գիտէին բաւական շատ մանկական Հայերէն եւ Ֆրանսերէն երգեր: Թէ մանկապարտէզի եւ թէ միւս բոլոր դասարաններու բաժիններուն նուագով կը մասնակցէր մանկապարտիզպանուհի Օր. Մանուշ:

Գ. բաժնին կը մասնակցէին նախակրթարանի Գ. եւ Դ. դասարաններու աշակերտները:

Գ. դասարանի խումբ մը աղջիկներ գեղեցիկ զգեստաւորուած երեւան եկան «Օղակի պարով»: Զափազանց լաւ մարզուած անսխալ ու համաչափ իրենց մարզական պարը վերջացաւ այդ տարիքի աղջիկներու յատուկ բուրդերու կազմութեամբ: Սրահը թնդաց երկարատեւ եւ խանդավառ ծափերով: Հանդիսականներու պահանջին զոհացում տալու համար կրկնուեցաւ «Օղակի պարը», որ նոյնպէս նորութիւն մըն էր Մարսէյլցիներուն:

Տնօրէնի զեկոյցէն վերջ Նախակրթարանի Գ. դասարանի մանչերու խումբ մը գունդերով մարզանք ըրաւ: Տեղին վրայ վիճակահանութեան դրուեցաւ վարժարանի աշակերտներու գծած նկարներէն Մեծն Տիգրանի նկարը եւ ներկայ Հայաստանի քարտէսը, ինչպէս նաեւ աղջկանց ձեռագործներէն՝ լեցուած գեղեցիկ բարձ մը, ձեռագործ թաշկինակ մը եւ բարձի երես մը:

Վերջին բաժնին մէջ երեւան եկան Գ. եւ Դ. դասարանի աշակերտները «Ամիր Ապուլլահ» թատերախաղովը: Այս փոքրիկները իրենց դերերը շատ լաւ սորված էին եւ համարձակ էին: Առոգանութիւնը լաւ էր:

Յուզիչ էր եւ սրտագրաւ, շրջանաւարտ դասարանի տասներկու աշակերտներու վկայականներու բաշխումի տեսարանը:

Թէ հանդիսականները եւ թէ 300է աւելի մանուկները խոր լռութեամբ հետեւեցան այս արարողութեան եւ երբ հանդէսը վերջացաւ, հանդիսականները չէին ուզեր բաժնուիլ:

Իբրեւ Մարսէյլէն եկած հանդիսական մը, հրճուանքով դիտեցի այս պատկերը եւ լսելով դպրոցին չորս տարուան զեկոյցը, չկրցայ մտովի չի կրկնել.

— Իսկ դո՞ւն, Մարսէյլ քաղաք, կը քնանա՞ս:

Անցորդ

ՄԱՄՈՒԼ

ԿՐԹԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻ՞Ր ԹԷ ՀԱՒԱՏԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆ

Բարեգործականը կրթական ծրագիր մը հրատարակեց վերջերս: (Ամփոփումը տուած ենք իր ժամանակին):

Արեւմի «Նոր Օր»ը խմբագրականի մը մէջ վերլուծելով այդ ծրագրին մէկ յօդուածը, կը նկատէ (28 յուլիս).

— «Հասկնալու համար որ Բարեգործականը ի՞նչ նոր «օրհանթասիոն» է որդեգրած, մէջ բերենք կարեւորագոյն յօդուածը, որ կը շահագրգռէ նաեւ մեր գաղութը:

Կրթական վարկերը մասամբ պիտի շարունակուին կարգ մը նպաստընկալ վարժարաններու, նախընտրաբար չքաւոր գաղութներու մէջ, որ Միութեանս մասնաւոր հսկակշիռը կամ գործակցութիւնը պիտի ընդունին: Բառ կարելոյն կրթական վարկերը պիտի փոխարկուին Միութեան կողմէ վարձուած ուսուցիչներով եւ դպրոցական պիտոյքներով:

Այս յօդուածին գործադրութիւնը եւ անոր տակ պահուած նկատումները արդէն ծայր տուած են Աթէնքի թաղային վարժարաններու վերաբերմամբ:

Երկար ու յոգնեցուցիչ աշխատանքներէ յետոյ, Բարեգործականի մասնաճիւղ անունով կազմուած մարմինները, թաղային խորհուրդներուն հարցարաններ ուղղելով, ուզած են գիտնալ թէ ուսուցիչներէն որոնք Բարեգործականի անդամ են, հոգաբարձուները, թաղականները արձանագրուա՞ծ են Միութեան մէջ:

Վերի յօդուածին մէջ, ինչպէս որ յիշուած էր, «կրթական վարկերը պիտի փոխարկուին Միութեան կողմէ վարձուած ուսուցիչներով»:

Ինչ որ Բարեգործականը մինչեւ հիմա իր բարոյական հեղինակութեամբ ձեռք բերած չէ, կ'ենթադրէ ստանալ նիւթական պարտադրութեամբ եւ ազգային մարմիններու արժանապատուութիւնը ոտնակոխելով:

Բայց ի վերջոյ ի՞նչ է Բարեգործականի պահանջածը: Հակակշիռ եւ գործակցութիւն, մինչեւ հիմա չափէն աւելի գոյութիւն ունեցած է: Ազգ. Կեդր. Վարչութեան եւ կրթական խորհուրդներու առանց գիտակցութեան, մինչեւ այսօր Բարեգործականի մասնաճիւղը ու իր քարոզչարը յարաբերած են նպաստընկալ վարժարաններու հոգաբարձութիւններուն եւ թաղական խորհուրդներուն հետ, առանց ուղղակի ստացած են իրենց պահանջած հաշուեկշիռները ու ենթակայ եղած են ամէն ձեւի քննութեանց, եւ մինչեւ այսօր, Բարեգործականէն չկայ ոեւէ թելադրանք, կրթական գործերու վերաբերմամբ, որ Ցեղասպանի ... ազգային մարմինները նկատի առած չըլլան:

Ի՞նչ անհեթեթութիւն. Բարեգործականը իր կրթական նպաստին փոխարէն, իր ուզած ուսուցիչը պիտի կարգէ վարժարաններուն: Այս սխալ մը տարբերուն կողմէ կը պարտադրուի հասկնալի նկատումներով, ուրեմն Բարեգործականը նոյն գիծին վրայ կը գնէ ինքզինք Ամերիկեան Նպաստամատոյցի ... յարներ տուաւ մեր վարժարաններուն: Անոր փոխարէն եթէ պարտադրէր իր ուսուցիչները կամ հարցումներ ընէր որ անոնց մէջ կա՞ն բողոքականներ, ճիշդ պիտի ըլլա՞ր Բարեգործականի խորհած ձեւը աւելի տարբերութիւն չունի: Եթէ մեր դպրոցներուն ամէն օգնող միութիւն, կազմակերպութիւն այդքան վերաւորիչ ու կոպիտ կերպով պայմաններ դնէր, Բաբելոնի պիտի վերածուէին կրթական հաստատութիւնները:

Եթէ Բարեգործականի նպատակն է որ իր ունեցած «փրոֆէսօր»ներուն կարողութիւններէն օգտուին մեր վարժարանները, մինչեւ հիմա արգելքներ չկային: Ո՞ր Թուականին եւ ո՞ր մարմնին կրթական ծրագիր ղրկեց ու մերժուեցաւ: Եթէ ունէր ուսուցիչ կամ տնօրէն թեկնածուներ, նոյնպէս առաջարկէր կրթական կեդրոնական մարմիններուն, որոնք բնական է թէ նկատի պիտի առնէին, եթէ արժանիքներ ունէին թեկնածուները: Մինչեւ հիմա ոչ առաջարկուած է եւ ոչ ալ մերժուած»:

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

Հայ եկեղեցական կալուածներու գրաւումէն ետքը, Ռուսիոյ ցարին հաստատուցած էին թէ ցարական նակատի վրայ եղած պարտութիւնները հետեւանքն են խրիմեան Հայրիկի անէծքին: Ցարը պաշտօնատարի մը միջոցաւ հարցնել կուտայ թէ ճի՞շդ է շրջած զրոյցը:

Խրիմեան կը պատասխանէ.

— Ոչ, ես չե՛մ անիծողը, իմ փոքրաւորս է, որ քիչ մը անհամբեր է բնաւորութեամբ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (16)

«ՏԱՆԸ ՄԷԿ ՀԱՏԻԿ ՃՐԱԳՆ ԷՐ»...

Այդ երեկոյ, պատճառով մը, Սահակը ապակ մը գարկած էր Թօփօնց Տիրացին Տիրացին մեծ եղբայրը — Յովսէփը — վրայ գալով, բարկացած պոռացած էր Սահակին երեսին

—Դո՛, ապուշ, որ մարդ ես, քոյրդ կառավարէ...

Այս խօսքէն վերջ, Սահակը դարձեր էր կայծ ու կրակ: Գիւղը գիւղով չէին կրնար զսպել կատղած առիւծը: Յովսէփը, վզձացած իր բամբէն, երկիւղէն կուչած, ստիպուեցաւ փախչիլ, ազատելու համար «կատղած արջին» ձեռքէն:

— Քո՞յրս կառավարեմ ... եթէ կ'ուզէք ձեր քոյրերն ալ կը կառավարեմ, հայվաններ... Ըսէ՛ք, հասկացէք, եթէ գիտէք բան մը քոյրս մասին, այն ատեն տեսէք թէ Սահակը ինչպէս քոյր կառավարել գիտէ: Եկէք, դուրս ելէ՛ք կնիկներ ... անամօթներ ... «Չամճիներ որ մարդ էք դուրս եկէք», կը գոռար Սահակը գրեթէ ինքզինքը կորսնցուցած:

Քանի մը հաւժկու երիտասարդներ, մեծ դժուարութեամբ՝ կաշկանդեցին Սահակը ու տուն բերին:

Գիւղը այդ օրը, սովորականէն շատ կանուխ ցրուեցաւ: Տանիքներուն վրայ, մէկ ծայրէն միւսը խորհրդաւոր փափսուք մը անցաւ ու լռեց...

Սահակը, բարկացած ներս մըտաւ, ու առանց մօրը կամ քրոջը հետ խօսելու, գնաց երկնցաւ պատուհանի անկողինին վրայ: Մէկ երկու օր առաջ արեւէն վերջ՝ այդ գիշերը կրկին խաւար պատեց Սիրանին գլխուն: Տարիներու ժամանակաւ որ ջօրին, կուտակուած ենթադրութիւններուն, եւ պատուած երկունքին ժամը մօտեցած ըլլալ կը թուէր: Այդպէս կը զգար Սիրանը: Ու ամբողջ հոգին մըրկածուփ ծովու նման խռոված էր:

Մայրը, խորհրդաւոր կերպով, մերթ կը նայէր աղուն զայրացկոտ շարժ ու ձեւին, մերթ աղջկանը մռայլ կեցուածքին: Ան, գուշակած էր որ, աղջկանը գլխուն գալիք բան մը կար... բայց, տա՛ր Աստուած որ, թեթեւ անցնէր: Անցեալ երեկոյ ուշանալը ու անպատասխան անկողին մտնելը... գիշերը մինչեւ լոյս այնքան մզձաւանջով անցընելը, ու յետոյ... այսպէս գիշեր ցորեկ մտածելը ու լալը, ազդանշանն էին գալիք մեծ փորձանքին:

Մայրը իմացած էր որ, աղջիկը Գայլէին հետ է: Դեռ երկու օր առաջ, գացած էր Թուրվանտա-Բուրօին, ու, հասկցած էր ամէն բան —Տէր հայրենց տունէն մինչեւ ուշացած գիշերը — Թուրվանտայ-Բուրօն ոչինչ չէր պահած, ամբողջ անցուդարձը — ինչ որ կրցեր էր Գայլէին բերնէն առնել— պատմած էր:

Երկու մայրերը, գլուխ - գլուխ խորհրդակցեր էին, այս խնդիրը արագ ելքի մը հասցնելու համար, բայց, այդ խորհրդածութիւնը լաւ արդիւնք չէր տուած:

Նախկին պահին, պահանջած էր որ, Գայլէն ժամանակի մը համար հեռանայ գիւղէն:

Թուրվանտայ-Բուրօն, «տասնըհինգ աղջիկ Գայլէին մէկ օրին հետ չեմ փոխեր» ըսած էր: Նախկին պահին, այս խօսքէն վիրաւոր, քէն ըրած ու Սիրանին արգիլած էր որ, մէկ մըն ալ ոչ անոնց տունը երթար, եւ ոչ ալ անոնց հետ խօսէր:

Այս անցուդարձին Սահակն ու Գայլէն տեղեակ չէին:

Սահակը, փռուած իր անկողինին վրայ, արմուկը դրած բարձին ու ձեռքի ականջին, միտքը պատէ պատ կը զարնէր, գտնելու համար հանելուկին բանալին: «Քոյրս որո՞ւ հետ կարող է ըլլալ» կը մտածէր՝ Յովսէփը այդքան պատասխանատու խօսք մը չէր արտասանէր, եթէ որոշ բան չգիտնար այդ մասին. անտարակոյս իր ըթին տակ շատ բաներ տեղի ունեցեր էին բայց ինքը բանէ մը լուր ունեցած չէր: Լաւ էր որ, այս կռիւը տեղի ունեցաւ... պատճառ մը եղաւ որ, ինքն ալ քիչ մը աչքը շուրջը դարձնէր:

Տարօրինակ փափաք մը ունեցաւ Գայլէն տեսնելու, անոր հետ խօսելու: Գայլէն ինչո՞ւ ալ առաջուան պէս մեր տունը չի գար. կռիւի տեղ մ'ըր էր, գաղտօրէն մտածեց Սահակը:

Անպայման բան մը պատահած է տղուն: Մայրս կամ քոյրս վիրաւորած են անոր հպարտ զգացումները: Կռիւ ըրած էր, ու, ծանրօրէն անարգած էին իր քոյրը — գուցէ Գայլէին ապագայ ընկերը, լաւ էր որ ինքն ալ իմանար: Երկուքին միջեւ, գաղտնիք չկար, բացի սիրային կեանքէն: Պէտք էր, այո, թող իմանար Գայլէն, թող իմանային բոլոր գիւղացիները:

Սահակը կ'ուզէր խօսիլ, պատմել, ապացուցանել որ քոյրը արդար էր, գտնուկ էր ... այլապէս եթէ կարենային հաստատել անոր մէկ չնչին «ծուռութիւնը»՝ ինք յանձն կ'առնէր քոյրը իր ձեռքով, մազերէն խոշոր քար մը կապած՝ Մուրատ Ջայը ձըգել ...

Շիկացած երկաթի պէս տաք շունչով մը ըսաւ Սիրանին, որ ձեռքերը ծալ, պատուհանի մը պէս կանգնած էր սիրտը դող.

— Աղջի՛, Սիրան, գնա Գայլէն հոս կանչէ:

Սիրանը վարանեցաւ, երերաց, դողդողաց եւ մնաց իր տեղը ....

Եղբայրը կը հրամայէր Գայլէն կանչել, իսկ մայրը արգիլած էր անոր հետ խօսիլ կամ անոնց տունը երթալ:

Ո՞ր առեն, կռիւ մը, վէճ մը կամ խնդիր մը ունեցած էր Սահակը եւ Գայլէն բացակայած էր, իսկ այսօ՞ր ...Անպատուած էին իր քոյրը, այսինքն Գայլէին քոյրը, ու ան ոչ միայն չէր երեւած կռիւին վայրը, այլ եւ, կռիւէն վերջ նորէն չէր երեւար: Ուրեմն չէր հետաքրքրուեր ոչ Սահակով եւ ոչ ալ Սիրանով ...

— Սիրա՛ն, չլսեցի՞ր որ տեղէդ չես շարժիր, կրկնեց Սահակը պոռալով:

— «Ճասաղ» առնեմ, ես կ'երթամ, մութ է, կը վախնայ, ըսաւ մայրը աղաչական ձեւով մը:

«Կը վախնա՞յ ... մրթմրթաց Սահակը զարմացած: Սիրա՞նը կը վախնայ ... Գայլէն կանչելու ի՞նչ զարմանալի յայտարարութիւն: Մօրը այդ խօսքերուն տակ ան կարդաց բան մը, բայց չկրցաւ ըմբռնել թէ ի՞նչ էր ...

Գայլէն կանչելու հարկ չմնաց: Նոյն վայրկեանին ներս մտաւ, ու լըջօրէն բարեւելէ վերջ, առանց նստելու հարցուց կռիւին մասին եւ ցաւ յայտնեց որ բացակայած էր:

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՋԷ

(Շարունակելի)

ժամ. Սկաուտներուն անցքը տեւեց աւելի քան մէկ ժամ: Կը մասնակցէին 22-000 սկաուտներ, որոնց իբր 12,000ը Հունգարացիներ էին, իսկ մնացեալը՝ 34 ազգերու ներկայացուցիչները: 60,000 ժողովուրդ խռնուած էր Կոտոլոյի զարաստանին մէջ: Թափօրը կազմուած էր այբուբենի կարգով: «Թայմզ»ի թղթակիցը կ'ըսէ թէ առջեւէն կ'երթային Ալպանիան եւ Աւստրիան: Անշուշտ կը մտնայ Հայաստանը (Արմէնիա), որուն զաւակներն ալ կը մասնակցին այս միջազգային համբարին: Թղթակիցը բազմութեան և կանոնաւորութեան տեսակէտով առաջին տեղը կուտայ Անգլիոյ եւ գաղութներու, երկրորդը՝ Ֆրանսայի եւ երրորդը՝ Լեհաստանի սկաուտներուն:

Պապը կը բողոքէ ամլացման դէմ

ՊԷԹՈՎԷՆ ՄԸ ՁՊԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱՅԻՆՔ, ԵԹԷ...

«Օսսէրվաթորէ Ռոմանօ», Վատիկանի պաշտօնաթերթը, երկար յօդուած մը կը հրատարակէ, ընդդէմ գերմանական այն օրէնքին որով ամլացման պիտի ղատապարտուին ժառանգական եւ հոգեկան ախտաւորները: Յօդուածը այս առթիւ ուշադրութեան կը յանձնէ քրիստոնէական բարոյականը, որուն համաձայն սերնդագործութիւնը գերագոյն նպատակն է ամուսնութեան եւ ուրիշ սահման չի կրնար ճանչնալ բայց միայն ժուժկալութեան բնական օրէնքը:

Գերմանիոյ կաթոլիկ եպիսկոպոսներն ալ, հիմնուելով Պապին 1930 դեկտ. 31ի կոնդակին վրայ, որ կը մերժէ մարդուն ամլացումը, բողոքած են նորահաստատ օրէնքին դէմ:

Վիեննացի բժիշկ մըն ալ իր կարգին քննադատելով այս օրէնքը, դիտել կուտայ որ եթէ ան հաստատուած ըլլար 1770էն առաջ, մարդկութիւնը պիտի զրկուէր ամենամեծ հանճարէ մը, Պէթովէնէն, որուն հայրը մարմնացումն էր ալքոլական այլասերման

Յ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

Հ. Յ. Դ.

ՊԷԼՎԻԼԻ «ՌՈՍՏՈՄ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին. 231 Fbg. du Temple:

ՓԱՆԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ ԱՐՄԻՐԻ խումբի ընկերական ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին ընկ. Ս. Տարակէօզեանի բնակարանին մէջ:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» Կոմիտէի ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Օրակարգ՝ 11րդ Շրջ. Ժողովի օրակարգի հարցեր եւ ընտրութիւն: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Դաշտահանդէս Մարսէյլի մէջ

նուիրուած Ա. ԱՐԱՄԵԱՆՑԻ, ԱՐՄԷՆ-ԳԱՐՈՅԻ, ՔԵՌԻԻ, ՎԱՐԴԳԷՍԻ եւ բոլոր յայտնի ու անյայտ հայրենակից ցերոսներու յիշատակին

կազմակերպուած ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ Մարսէյլի Հայր. Միութեան կողմէ

Տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի ամբողջ օրը

Պուլվար ՌԱՊԱԹՕԻ օդասուն եւ ընդարձակ պարտէզին մէջ

Կը նախագահէ՝ հայրենակից Վ. ԽԱԼԼՕՂԼԵԱՆ

Կը խօսի՝ հայրենակից Հ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

ՃԱՄԲԱ.— 46, 18, 16 եւ 15 հանրակառքերը եւ իջնել քափիլէթ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ֆր. Կարմիր Խաչի մասնաճիւղին դասախօսական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին իր Դարմանատան մէջ, 253, rue J. J. Rousseau: Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ վարժարանէ վկայուած պատուաւոր եւ ընտանիքի տէր Սալոնիկէ հայ սափրիչ մը: Դիմել Յառաջի վարչութեան:

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ճանչուած օրիորդ մը կը ստանձնէ ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, գերմաներէնի եւ հայերէնի դասեր տալ տուներու մէջ: դիմել Յառաջի վարչութեան.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ հօրեղբայրս Գաւառունի Արմտան գիւղացի Մկրտիչ Տէր Յակոբեան որ կը գտնուէր հետեւեալ հասցէին՝ Diran Guevrekian, Ayaporido N. 2165, Villa Gerli, Velonide, Buenos Aires (Rep. Arg.): Իր հասցէին գրած վերջին նամակս ետ եկաւ: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Der Agopian, Cordonnier, 14 rue Médéah, Փարիզ (14): Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէն արտատպել:

— Աշոտ Խաչմանուկեան կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Երկրաչափ Թագւոր Խաչմանուկեան (Բաղէշցի): Իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան:

— Թիթեղագործ (թէնէքճէճի) Գէորգ Թաշճեան (այժմ Աղապապեան) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկազուն, Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, իրենց մօր անունը Ուղաբեր Տէրոէբեան (Սեբաստիոյ Գարուբի Արտէն թաղէն), մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ: Լուր առնուած է թէ Զինադադարին Ուղաբեր Ուրֆայի Հարան գիւղը կը գտնուէր:

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de Saint Valbert près de Héricourt (Haute Saône). France.

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՓԱՆԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐՄԻՐ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 9էն ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ 9

Գ. ԿԱՐԳԻՍ ԿԱՐԻՆԵԱՆԻ ՕԴԱՍՈՒՆ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

Sentier des Bas-Longchamps. (Bagneux)

Կը նախագահէ՝ Ընկ. Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ

Կը խօսի՝ Ընկ. ՎՐԱՑԵԱՆ

կը նուագեն Թառիստ ԺՕՐԺ եւ ԱՐԴԱՐ

Գեղարուեստական բաժին: Դիւրամատչելի պիւֆէ:

ՄՈՒՏՔ՝ 2 ՖՐԱՆՔ:

Հաղորդ. միջոցներ.— Porte d'Orléansէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Bagneux:

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՎՌԱՄԵԱՆ ենթակոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. ԳԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Պուլվար Օտոյի մասնաճիւղին

Վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 8էն մինչեւ իրիկուն

Bar-Restaurant Belvedéreի օդասուն պարտէզին մէջ

Բանախօսութիւն եւ գեղարուեստական ճոխ բաժին

կը նուագէ Զ. Ռ. Միութեան ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ նուագախումբը

Առնել՝ Place Sadi Carnotէն 35 եւ 36 թիւ հանրակառքերը եւ իջնել Սէնթ Անտրէ. Place d'Aixէն 28 թիւ հանրակառքը (կարմիր գիծով) եւ իջնել վերջաւորութեան, որ 100 մէթր հեռու է հանդիսավայրէն:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է:

Դաշտահանդէս Շալէթի մէջ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ ՇԱԼԷԹԻ ԲԱՐԳԷՆ ՍԻՐՈՒՆԻ ԽՈՒՄԲԻ

վաղը կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ քարահանքի դիմացի անտառին մէջ

Պատւոյ երեկոյ

կազմակերպուած Ֆր. Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ի պատիւ ՆԱԽՈՐԴ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

վաղը կիրակի երեկոյ ժամը 9ին. Հայ Ակումբին մէջ 1 Bld. Carnot

Բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն եւ պար:

Կը հրաւիրուին ընկեր-ընկերուհիները եւ համակիրները հանդերձ ընտանեօք

Մուտքը՝ ազատ է:

Հանդէս-պարահանդէս

կազմակերպուած՝ Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

Maison BECK. Place de la Gare Arnouville-les-Gonesses

կը նուագէ ԹԱՐԻՍՏ ԺՈՐԺԻ սուագախումբը:

Երգ, արտասանութիւն, Բանախօսութիւն Օր. Հ. ԳՕՇԵԱՆԷ:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Գին՝ 3 եւ 4 ֆրանք:

Դաշտահանդէս Վալանսի մէջ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅ

ՄԱԼԻՍԱՐԻ ՁՕՎԱՍՈՒՆ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

մեներգ, խմբերգ, արտասանութիւն, նուագ, պար եւայլն:

Դաշտահանդէս Սէն Թ'էթիէնի մէջ

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՊՕԼԻԷՕՅԻ (Baulieux) ԲԱՐՁՈՒՆՔԻՆ ԾԱՌԱՍՏԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

վաղը կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն

Ճաշը միասին բերել: Ճոխ պիւֆէ, պաղպաղակ եւ պտուղներ:

Գեղարուեստական ընտիր բաժին եւ հայկական պարեր:

կը խնդրուի հայ հասարակութենէն իրենց ներկայութեամբ քաջալերել սոյն ձեռնարկը ի սէր Հայ մանուկներու հայեցի դաստիարակութեան:

Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ Կիրակիի:

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ ՄԷՋ

ԽԱՌՆ ՍՎԱՃԵԱՆԻ «ՀԱՅ ՓԵԹԱԿ» ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ, ՄԱՐՍԷՅԼ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ին

ՍԱԼՈՆ ՊԻՒԹԻՆԷՕԶԻ ՄԷՋ. 6 ՐԻՒ ՊԻՒԹԻՆԷՕԶ (ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕ)

կը նախագահէ ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊՍԿ. ՊԱԼԱՔԵԱՆ

Երգ, արտասանութիւն, տրամախօսութիւն, խմբերգ, մեներգ, հայկական պարեր եւայլն:

Դաշտահանդէս Վիէնի մէջ

կազմակերպուած ԱՏԱՆԱՅԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԻԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ կողմէ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՄԱՐԶԱԴԱՇՏԻՆ ՄԷՋ

վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ երեկոյ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, ֆութպոլի մրցում եւայլն:

Ճոխ պիւֆէ, պաղպաղակ: Մուտքը ազատ է:

կը հրաւիրուի Վիէնի հայ հասարակութիւնը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (31)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Բ. ԳԼՈՒԽ

2.— ՄԵԾ ԴՈՒՔՍ ՍԵՐԳԷՅԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Թէեւ մեր կազմակերպութիւնը շատ քիչ մարդիկ ունէր իր տրամադրութեան տակ, բայց մեր հետապնդումները հրաշալի արդիւնք կուտային: Շուտով կրցանք ճշդել թէ որ օրերուն եւ ինչ ձեւով պալատէն դուրս կ'ելլէր մեծ դուքսը: Կալիաեւ այնքան մանրամասն եւ ճշգրիտ տեղեկութիւններ քաղեր էր, որքան Պլեհվէի կառքին ու ձիերուն մասին:

Ինչ որ մեծ դուքսին կառքը կը զատորոշէր ուրիշ կառքերէ, ձիուն ճերմակ սարքն ու լապտերներուն ասիթէլէնի լոյսին շլացուցիչ սպիտակութիւնն էին: Մոսկուայի մէջ ոչ ոք ասէթիլէնով լապտեր ունէր, միայն մեծ դուքսն ու կինը, մեծ դքսուհին Էլիզաբէթն ունէին: Այդ պարագան կը կնճռոտէր քիչ մը մեր գործը, որովհետեւ կարելի էր խաբուիլ եւ շփոթել մեծ դքսուհիին կառքը մեծ դուքսին կառքին հետ: Սակայն Կալիաեւ եւ Օպանաս մանրազնին ուսումնասիրած էին մէկուն կամ միւսին կառապանները եւ կրնային ճշդել, հիմնուելով կառապաններու կերպարանքին վրայ, թէ ո՞վ կը գտնուէր կառքին մէջ, մեծ դո՞ւքսը թէ իր կինը: Ասկից զատ, մեծ դուքսը կը նստէր յաճախ բաց կառքի մէջ:

Այսուհանդերձ բաւական չէր գիտնալ թէ ո՞ր օրը պալատէն կ'ելլէ մեծ դուքսը: Անհրաժեշտ էր նաեւ ճշդել թէ ո՞ր ժամուն պալատէն դուրս կ'ելլէր եւ ո՞ր ճամբով կ'երթար: Շուտով տեղեկացանք նաեւ թէ, բնակելով Տվէրսկայա փողոցի պալատը, մեծ դուքսը, գրեթէ ամէն օր եւ նոյն ժամուն (կէսօրէ յետոյ ժամը 3ին), կ'երթար Կրեմլին եւ կը վերադառնար ժամը 5ին: Այս ձեւով, հակառակ դէպի Պետերբուրգ կատարած իր ճամբորդութեան, մեծ դուքսին մասին անհրաժեշտ տեղեկութիւնները, գէթ իրենց ընդհանուր գիծերուն մէջ, քաղած եւ աւարտած էինք մինչեւ Մրնուեր: Այդ մասին լուր ղրկեցի Դորա Բրիլիանտին, որ ուժանակը կը պահէր Նիժնի-Նովգորոդի մէջ:

Դեկտեմբերի առաջին օրերուն, գացի Բագու՝ տեսնելու Նարոդնայա Վոլիայի այն անդամը, որ ինծի յանձնարարուած էր Ազեւի կողմէ: Բագուի մէջ յարաբերութեան մտայ նաեւ տեղական կոմիտէի անդամներուն հետ, որոնք ինծի ըսին թէ փնտռած անձս, Ք., չէր գտնուեր Բագուի մէջ, թէ երբեք տրամադիր չէր մասնակցելու գաւառական գործի: Նոյն առթիւ ինծի ցոյց տուին Բագուի կոմիտէին անդամներէն Ալեքսանդրովիչը, աւելցնելով որ այս երիտասարդը երկար ատենէ ի վեր կը խնդրէր մտնել Մարտական Մարմնոյն մէջ, թէ անձնապէս շատ ծանօթ էր Բագուի ընկերներուն:

Բագուի մէջ էր, որ տեսայ Ալեքսանդրովիչը

Միջահասակէն քիչ մը վեր, տխրադէմ, ցայտուն, մեծ եւ բարի աչքերով երիտասարդ մը: Մեր առաջին իսկ տեսակցութեան, փափաք յայտնեց մասնակցելու ահաբեկչական գործին: Համոզուելու համար թէ որքան խոր է իր փափաքը, աշխատեցայ տարհամոզել զինք: Ըսի թէ ահաբեկչական գործին կը մասնակցին միայն անոնք, որ անկարող են խաղաղ պայքարի նուիրուիլ: Ցետոյ աւելցուցի թէ կարելի չէ այսքան շուտ որոշում տալ ահաբեկչութեան մասնակցելու նման խնդրի մը մասին: Ալեքսանդրովիչ կը յամառէր: Ինծի թուեցաւ անկեղծ եւ համոզուած ահաբեկիչ մը: Քանի մը անգամ ալ տեսակցեցայ յետոյ իր հետ, համաձայնեցանք: Ըսի որ անմիջապէս մեկնի Մոսկուա:

Վերադարձիս, Օպանաս եւ Կալիաեւ հետեւեալը պատմեցին ինծի.—

Դեկտեմբերի 5ին եւ 6ին Մոսկուայի մէջ տեղի ունեցաւ ուսանողներու ծանօթ ցոյցը: Այդ առթիւ, Մոսկուայի կոմիտէն յայտարարութիւն մը հանեց, սպառնալով ուղղակի մեծ դուքսին: Այդ կոմիտէն, ինչպէս գրեցի, երբեք տեղեկութիւն չունէր մեր ներկայութեան մասին Մոսկուայի մէջ: Եւ ինչպէս իր սպառնալիքը ցոյց կուտար, կը ձեռնարկէ մահափորձի մը մեծ դուքսին դէմ:

Մենք լուր չունէինք այդ յայտարարութենէն, որ ահա.—

«Սոցիալ – Ռեվոլիւսիոնէր կուսակցութեան Մոսկուայի կոմիտէն անհրաժեշտ կը համարի կանխապէս յայտարարել թէ, երբ Դեկտեմբեր 5ին եւ 6ին տեղի ունենալիք քաղաքական ցոյցերուն իբրեւ պատասխան իշխանութիւնը կատարէ այնպիսի վայրենի խառնութիւններ, ինչպէս պատահած են վերջերս Պետերբուրգի մէջ, կատարուած այդ բարբարոսութիւններուն ամբողջ պատասխանատուութիւնը կ'իյնայ մեծ դուքսին գլխուն, ինչպէս նաեւ ոստիկանական տեսուչ Տրեպովի գլխուն վրայ: Կոմիտէն որոշած է մահուամբ պատժելու:

Այս յայտարարութենէն քանի մը օր յետոյ, մեծ դուքսը, վերադառնալով Պետերբուրգէն, յանկարծ փոխեց իր բնակարանը, որ անծանօթ կը մնար այլեւս:

Նոր հարց մըծագեցաւ,—գտնել մեծ դուքսին նոր բնակարանը:

Սկսանք հսկողութիւն կատարել Կրեմլինի, Նեսկուչինի եւ Ստարայա Բասմաննայա պալատներուն վրայ: Կալիաեւ յաջողեցաւ տեսնել մեծ դուքսին կառքը Կալուգայի դրանմօտ: Հետեւցուցինք թէ մեծ դուքսը Նեսկուչինի պալատին մէջ կը բնակի եւ չսխալեցանք:

Մինչեւ հիմա ինծի անծանօթ կը մնայ պատճառը, որուն համար մեծ դուքսը յանկարծ բնակարան փոխելու դիմած էր. Դիպուածո՞ւ էր, մեր կազմակերպութեան մասին լո՞ւր առած էր թէ կուսակցութեան կոմիտէին յայտարարութենէն վախցաւ: Անձնապէս այս վերջին թաղութիւնը կ'ընեմ, որովհետեւ մեծ դուքսը չէր կրնար նկատի չառնել Սոցիալ – Ռեվոլիւսիոնէր կուսակցութեան սպառնալիքը: Արդ, Նեսկուչինի պալատին մէջ ինքզինքը աւելի ապահով կը զգար, քան Տվէրսկայայի պալատին մէջ: Իրականին մէջ վտանգը, որ կը սպառնար, նուազ մեծ չէր: Հսկողութիւնը դժուար էր — Նեսկուչինի ընդարձակուած էր — մեծ դուքսը կարճ ճամբով՝ Տվէրսկայա փողոցէն մինչեւ Կրեմլինի պալատը... մեծ դուքսը ստիպուած էր հիմա աւելի երկար ճամբէ մը, Նեսկուչինէն մինչեւ Կալուգայի դրանմօտէն ալ՝ Մոսկովա:

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 6 ՕԳՈՍՏՈՍ 1933
6 Aout 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2258
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԷՊԻ ԱՂԲԻՒՐԸ ՈՒԺԻՆ

Հիմնական խնդիր համարելով երիտասարդութեան կազմակերպումը, մեր կարելին կը փորձենք, ներկայացնելու համար երիտասարդական շարժման վերաբերեալ ո՛ր եւ է երեւոյթ։

Դժբախտաբար, յայն միջոցներ չունինք, որպէսզի կարենանք տեղին վրայ եւ մեր աչքով ուսումնասիրել իւրաքանչիւր երկրի ժողովուրդի ճիգը՝ յանուն երիտասարդութեան։

Բայց, Եւրոպա կը գտնուինք եւ ունինք անսպառ աղբիւրներ, անհրաժեշտ նիւթերը քաղելու համար։

Ինչ որ մինչեւ հիմա տուած ենք ցիրուցան եւ պատահաբար, կ'ուզենք այս անգամ ներկայացնել իբրեւ հետեւողական եւ ամբողջական պատկեր։

Այսպէս, երէկ հրատարակեր էինք ամփոփ տեղեկութիւններ, իտալիոյ երիտասարդութեան, եւ մասնաւորապէս «պալիլա»ներու կազմակերպութեան մասին։

Այսօր, կը սկսինք երկարաշունչ շարք մը՝ յատկապէս «Յառաջ»ի համար պատրաստուած։

Այս արժէքաւոր ուսումնասիրութիւնը կը պատկերացնէ շարժում մը — «սոքոլ»ներ — որուն անունը միայն լսած ենք։

Հարկ է կարդալ զայն ուշի ուշով, իմանալու համար թէ ինչպէս կը վերածնին ժողովուրդները, իրենց հոգին երիտասարդ եւ ճակատը պայծառ պահելով ամէնէն մռայլ օրերուն։

Երանի՜ թէ ուրիշ երկիրներու, եւ մասնաւորապէս արեւելեան գաղութներու (Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա) մեր աշխատակիցներն ալ կարենային պրպտումներ կատարել, տեղացիներու երիտասարդական կազմակերպութեանց եւ գործունէութեան մասին։

Ամէն պարագայի մէջ, ուղղակի աշխատակցութեամբ թէ քաղուածաբար, մենք պիտի ջանանք պատկերացնել ինչ որ տեղի կ'ունենայ ի սփիւռս աշխարհի։

Անշուշտ, ամէն բանէ առաջ ծանրանալով այն կէտերուն վրայ որ կրնան օգտակար ըլլալ մեզի,— յատկապէս գաղութներու երիտասարդութեան։

Մեր գլխաւոր նպատակն է՝ նախ բանալ միտքերն ու աչքերը։ Աւիւթ ընծայել ներշնչուելու, որոճալու եւ սերտելու։

Այս չի նշանակեր թէ՝ ինչ որ կը տեսնենք ու կը լսենք, պիտի օրինակենք։

Քաղաքական կեանքի մէջ, շատ ենք տեսած թերխաշ ընդօրինակութեան կամ թխածոյ հետեւակութեան չարիքները։

Գտնուելով խաւարակուռ Ասիոյ մէջ, երէկ դուրսէն եկած ամէն բան կը շլացնէր մեր աչքերը, գետնէն կտրելով մեր ոտքը։

Այսօր չունինք ո՛ր եւ է չքմեղանք, եթէ նորէն իյնինք նոյն ճամբուն մէջ։

Միւս կողմէ, նոյնքան վնասակար է քարանալ նախնական գիտելիքներով, ծուլօրէն կառչիլ իր միջավայրին եւ կղզիանալ, կտրուիլ աշխարհէն։

Վերջին տասը տարիները խորունկ ցնցում յառաջ բերին մասնաւորապէս երիտասարդութեան մէջ։

Հետեւաբար, ամէնէն աւելի անոր պարտքն է, իր նոր միջավայրին մէջ, եւ մանաւանդ այս պողոտաներուն վրայ, իրերը դատել քննական ոգիով։ Գտնել շիտակ եւ ինքնուրոյն ճամբան։

Ուրեմն, մենք պիտի ճարենք նիւթեր։ Եւ կ'ուզենք որ բոլորն ալ օգնեն մեզի։ Ոչ թէ սովորական խորհրդածութիւններով, այլ փաստացի տեղեկութիւններով։

Հաւաքելով այդ բոլորը, քննելով, մաղելով զանոնք, աչքի առջեւ կ'ունենանք ոչ միայն իրազիտական դաս մը, այլեւ հարուստ աղբիւր մը ներշնչման եւ ինքնագործունէութեան։

Պահելով բոլոր համեմատութիւնները, ամէն տեղ ալ, ինչ որ կը կատարուի յանուն երիտասարդութեան, սահմանուած է վաղուան համար։ Եւ, անշուշտ, հայրենիքին համար։

Արդ, բոլոր ժողովուրդներուն մէջ, ո՞րն է այն անբախտը, որ ամէնէն աւելի պէտք ունի կազմակերպուելու, գօտեպնդուելու վաղուան համար։ Եւ հայրենիքին համար։

Բոլոր ժողովուրդներն ալ, մեծ թէ փոքր, կը ձգտին կրկնապատկել ուժի աղբիւրները, եւ մանաւանդ նորոգել հոգիները։

Մե՞նք ենք միակ բախտաւորը, որ պէտք չունինք ոչ մէկուն, ոչ ալ միւսին։

Ընդհակառակն, մինչ ուրիշները երիտասարդութիւնը կը կազմակերպեն յանուն քաղաքական աշխարհակալութեան, մենք ամէն բանէ առաջ ինքնապաշտպանութեան հոգն ունինք։

Իսկ ինքնապաշտպանութիւնը՝ անիմաստ բառ մըն է, առանց կազմակերպուած երիտասարդութեան, որ կը նշանակէ ուժ։

Դէպի աղբիւրը ուժին, ոչ թէ աջ ու ձախ սպառնալու, այլ, ամէն բանէ առաջ, կանգուն եւ աշխոյժ մնալու, եւ մեր արեւն արժեցնելու համար։

Ինչպէս պնդերակաւորները, երիտասարդութեան բազկերակէն զրկուած ժողովուրդներն ալ կէս ճամբան մնալու դատապարտուած են։

Միւս կողմէ, երիտասարդութիւն մը որ կապ չունի իր մայր կոճղին հետ, որ կը մեծնայ իբրեւ բարտի երերուն, անշուշտ կացինը գլխուն զարկած կ'ըլլայ իր ձեռքով։

Զանազան ազգերու կարգին, մենք պիտի ներկայացնենք նաեւ պատկերը քէմալական Թուրքիոյ երիտասարդութեան։

Ինչպէս պիտի կրնայ արդարանալ գաղութներու ազատ երիտասարդութիւնը, եթէ փաստերը հաստատեն թէ նոյն իսկ Անատոլուի Թուրքէն ետ մնացեր ենք ...

Ամէն ժամանակէ աւելի, միութեան գիծ մը, նշանախօսք մը՝ գաղութներու ցիրուցան երիտասարդութեան համար։ Եւ կազմակերպութիւն։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԸՆԴՀ. ՆԵՐՈՒՄ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ՐԷՈՒՖ, ՐԷՖԻԳ ԽԱԼԻՏ, ՐԻԶԱ ԹԷՎՖԻԳ,

ՍԱՏԸԳ ԵՒ ԱՏՆԱՆ ՊԷՅԵՐԸ ՊԻՏԻ ՕԳՏՈՒԻ՞Ն

«Միլլիյէթ» կը գրէ (1 օգոստոս).—

Մեր ժամանուր տեղեկութեանց համաձայն, ներման օրէնքին գլխաւոր գիծերը պատրաստուած են. Ազգային Մեծ Ժողովին բացման առաջին նիստին, կառավարութեան առաջարկը խորհրդակցութեան նիւթ պիտի ըլլայ եւ Հանրապետութեան տասնամեակին այս առաջարկը պիտի օրինականանայ։

Կառավարութիւնը պիտի առաջարկէ որ քաղաքական դատապարտեալները եւ երկրէն դուրս գտնուողներէ մէկ մասն ալ ներման արժանանան։

Կը լսենք թէ կառավարութենէն խնդրուած է ներման արժանացնել՝ նախորդ վարչապետ Րէուֆ, Հիւրիէթ եւ Իթիլաֆ լիտըր Սատըգ, խմբագիր Րէֆիգ Խալիտ, «Ֆիլոսոֆ» Րիզա Թէվֆիգ, տոքթ. Ատնան եւ գնդապետ Աարիֆ պէյերը

Ասոնցմէ Րէֆիգ Խալիտ, «Ֆիլոսոֆ» Րիզա Թէվֆիգ, Սատըգ, Աարիֆ պէյերը, որոնք 150նոցներէն են, ամէն օր ներման համար խնդրանքներ կ'ընեն եւ Թրքական հողի վրայ մեռնելու փափաք կը յայտնեն։ Յայտնի չէ թէ կառավարութիւնը ասոնց ներումը ժողովին պիտի առաջարկէ՞ թէ ոչ։

Ատնան պէյ հիմա Փարիզ կը գտնուի եւ Սորպոնի համալսարանին մէջ Թուրքերէնի ուսուցչութիւն կ'ընէ։ Իր կինը Խալիտէ Էտիպ հանըմ, ամերիկեան թերթերու մէջ խմբագրութիւն կ'ընէ եւ անգլիերէն գործեր կը հեղինակէ ու թանախօսութիւններ կ'ընէ։ Րէուֆ պէյ անգլիացի նաւապետի մը հետ ուղեւորութեան ելած եւ Հնդկաստան գացած է։ Րէֆիգ Խալիտ՝ Վախտէ թերթը կը հրատարակէ, Սատըգ պէյ ալ Ռումանիոյ մէջ ագարակատէրի մը տղոց Թուրքերէն կը սորվեցնէ։

Այս ներման օրէնքէն պիտի օգտուին, երկրին բանտերուն մէջ գտնուող քաղաքական յանցաւորները։

Կանտի դատապարտուեցաւ 1 տարի բանտարկութեան

Օգոստոս 4ի առտուն կանուխ, բանտին մէջ տեղի ունեցաւ Կանտիի դատավարութիւնը։ Ամբաստանեալը չհերքեց եղած մեղադրանքները եւ խոստովանեցաւ թէ գիտակցաբար անսաստած է օրէնքին։ Միեւնոյն ատեն շեշտեց թէ ինք խաղաղասէր մարդ է եւ հաճոյք չզգար օրէնքին անսաստելէ։ «Բայց, ուրիշ ելք չունիմ»։ Յետոյ ընդլայնելով իր տեսակէտը, յայտարարեց թէ Հնդկաստանը ենթարկուած է կամայական եւ անարդար կարգուսարքի մը, որ թէ քաղաքականապէս եւ թէ բարոյապէս կը նուաստացնէ երկիրը։

Դատաւորը բոլոր առարկութիւնները լսելէ յետոյ, մէկ տարի բանտարկութեան դատապարտեց Կանտին։ Այս առթիւ գիտել տուաւ թէ աւելի ծանր պատիժ պիտի սահմանէր, բայց նկատի առնելով ամբաստանեալին տարիքը, չուզեց չափազանց խստութեան դիմել։

Այսպէս ուրեմն, այս յաւիտենական ըմբոստը մէկ տարի ալ պիտի ապաշխարէ բանտին մէջ, իբրեւ հասարակ դատապարտեալ։

Ինչո՞ւ արտաքսուեցաւ անգլիացի ճարտարապետը

Էնկիւրիի անգլիական դեսպանը հրահանգ ստացաւ Լոնտոնէն՝ մանրամասն տեղեկագիր մը ղրկել անգլիացի ճարտարապետ Լէնտըրի արտաքսման մասին, որուն լուրը հաղորդած էինք երէկ։

Ճարտարապետը Թուրքիա կը բնակէր գինադադարէն ի վեր։ Վերջերս Անգլիա եկած էր, արձակուրդով, եւ կիրակի օր վերադարձաւ Էնկիւրի։

Անգլիական դեսպանը առջի օր Հայտար Փաշայի կայարանին մէջ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Թէվֆիգ Րիւշտիի հետ, որ Էնկիւրի կ'երթար, բայց չկրցաւ որոշ պատասխան առնել։ Արտաքսուած ճարտարապետը ինքն ալ որ եւ է պատճառ չի տեսներ վտարման եւ կ'ըսէ թէ չէ կատարած որ եւ է գործ որ լրտեսութեան կասկած ներշնչէ։

Ահռելի հրդեհ Կորնթոսի մէջ

11 ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆՔ ՎՆԱՍ

Աթէնքէն կը հեռագրեն օգոստոս 4 թուականով.— Բուռն հրդեհ մը ծագեցաւ այս գիշեր ժամը 2.30ին, Կորնթոսի մէջ։ Քաղաքին մէկ մասը ճարակ եղաւ բոցերուն։ Վախ կար որ ամբողջ քաղաքը մոխիր դառնայ, բայց շնորհիւ տեղական իշխանութեանց ջանքերուն եւ Աթէնքի հրշէջներուն աջակցութեան, կարելի եղաւ հրդեհը մարել առտուան ժամը 7ին։

Վարչապետ Ցալտարիս աղէտին լուրը առնելով, անմիջապէս Կորնթոս գնաց գիշերուան ժամը 4ին եւ անձամբ վարեց գործողութիւնները, հրահանգներ տալով տեղական իշխանութեանց։ Ուրիշ նախարարներ ալ աղէտին վայրը գացին։ Մոխիր դարձած են 350 տուներ որոնց մէջ գիզուած էին մեծաքանակ ապրանքներ։ Նիւթական վնասը կը հասնի 80 միլիոն տրախմիի, իբրեւ ապրանքի կորուստ (մօտ 11 միլիոն ֆրանք)։ Տուներուն արժէքն է հինգ միլիոն տրախմի։ Շնորհիւ հրշէջներու ջանքերուն, կրակը չհասաւ 1926ի երկրաշարժէն յետոյ կառուցուած նոր քաղաքին, բայց այնտեղ ալ կարեւոր վնասներ կան, որովհետեւ բնակիչները խուճապի մատնուելով տուները պարպած եւ կարասիները փողոց նետած էին։

Վարչապետը հանգանակիչ մարմին մը կազմեց նախագահութեամբ Կորնթոսի արքեպիսկոպոսին եւ վերադարձաւ Աթէնք։ Իր յայտարարութեան համաձայն, Կորնթոսի առեւտրական կեանքը բոլորովին ջլատուած է այս հրդեհին հետեւանքով։

Այրած է նաեւ Ս. Պօղոս եկեղեցին։

Գործազրկութիւնը կը պակսի

Համաձայն շաբաթական տեղեկագրին, յուլիս 29ին նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն էր 239,692, նախորդ շաբթու՝ 242,744։ Ուրեմն, 3052 հոգի պակաս։ Անցեալ տարի միեւնոյն ժամանակաշրջանին նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն էր 265,140։ Ուրեմն, այս տարի պակասն է 24,448, կամ հարիւրին 9.5։ Չորրորդ շաբաթն է որ նպաստընկալ գործազուրկներու թիւը նուազում կը ցուցնէ անցեալ տարուան վրայ։ Տեղաւորման գրասենեակներուն մէջ ալ քարեխտւում կը նշմարուի եւ գործի ժպտացումները կ'աւելնան։

Անօրինակ դէպք մը Նիւ-Եորքի Սակարանին մէջ

ԱՆԾԱՆՕԹՆԵՐ ԱՐՏԱՍՈՒԱԲԵՐ ԿԱԶ Կ'ԱՐՁԱԿԵՆ

Ուրբաթ օր անօրինակ դէպք մը պատահեցաւ Նիւ Եորքի սակարանին մէջ։ Կէս օրին, 1500 միջնորդներ եւ պաշտօնեաներ սկսան փախչիլ խուճապահար, մէկ մէկ թաշկինակ բռնած իրենց աչքերուն որոնցմէ առատ արցունք կը հոսէր։ Հաստատուեցաւ որ արտասուաբեր կազեր արձակուած են։ Արդարեւ, երկու արտասուաբեր ռումբեր գտնուեցան օդափոխ գործիքի խողովակին մէջ. Հարկ եղաւ փակել սակարանը, դադրեցնելով ամէն գործառնութիւն։

Քննութիւն բացուած է, դաւադիրները երեւան հանելու համար։

Հայու մը սպանութիւնը Աթէնքի մէջ

Աթէնքի թերթերը կը գրեն թէ՝ յուլիս 30ի գիշերը, Կեսարիանի պողոտային վրայ, Մանուկ Մանուկեան անուն 17 տարեկան բանուոր մը սպաննած է Սարգիս Գըյըճեանը, ատրճանակն ուղղելով գլխուն։ Վիրաւորը մեռած է քաղաքային հիւանդանոցին մէջ։ Յունարէն թերթերը կը գրեն թէ, մեռնելէ առաջ կրցեր է ըսել իրեն ընկերացողներուն.

— Մանուկեանը սպաննեց զիս եւ առտուընէ ի վեր կը հետապնդէր Խաչիկ Կարապետեանը, ուրիշ երեք հոգիի հետ։

Մանուկ Մանուկեան անհետացած է, իսկ Խաչիկ թէեւ ձերբակալուած է, բայց կը մերժէ ո՛ր եւ է մեղսակցութիւն։

Այս առթիւ, յունական թերթերը հակասական պատմութիւններ կը պատմեն, սպանեալը ներկայացնելով իբրեւ «պետը ազգայնականներու բազմանդամ խումբի մը, որ միշտ կը հակառակէր ձախակողմեան խմբակներու կողմէ տրուած այն որոշումներուն թէ պէտք է Յունաստանէն մեկնիլ եւ Հայաստան հաստատուիլ» Այս պատմութիւնը գրի առած է «Վալքանիօն», «Համայնավարները սպաննեցին ազգայնականներու պետը» խորագրին տակ։

Անկախ թերթ մը, «Էլէֆթէրոս Անթրոփոս», հետեւեալ կերպով կը պատմէ սպանութեան պարագաները.—

«Մանուկեանի մայրը, որ ուսուցչուհի է, իր յետնեալ ամսաթոշակներէն առնելիք ունենալով, ուզած էր միջամտութիւնը սպանեալին, որ Թաղի հոգաբարձութեան պաշտօնեան էր, որպէսզի յաջողէր գանձել իր առնելիքը։ Գըյըճեան չուզեց օգտակար ըլլալ իր հակառակորդին մօրը եւ նոյնիսկ խոչընդոտներ ստեղծեց, անոր թոշակներուն գանձումը դժուարացնելու համար։

«Առջի օր, սպանիչին մայրը գնաց սպանեալին տունը եւ բողոքեց անոր իր այս վերաբերման համար։ Գըյըճեան ապտակեց զայն եւ վռնտեց տունէն գէշ կերպով։ Այս իրողութիւնը մղեց Մանուկեանը որպէսզի որոշէ սպանել Գըյըճեանը, վրիժառութեան համար։

«Սպանեալը կապ ունէր Կեսարիանի Թաղի վէնիզէլոսեան էֆէին՝ Վամվաքիասի հետ, որ արդէն փակուած է՝ զինուորական հրամանատարութեան բացաներէն տեղական Պ. Լաղոյեանիսի դէմ գործուած ոճրափորձին համար»։

Կապիկներն ալ կատղեցան.. կին տեսնելով

Ուրբաթ օր Ճիպրալթարի մէջ կապիկներու յարձակման ենթարկուեցաւ անգլիացի սպայի մը կինը։ Այս կապիկները ազատ ձգուած են Ճիպրալթարի ժայռին վրայ եւ անվնաս կը համարուին։ Արդ, յարձակող կապիկներէն մէկը այնքան կատղած էր որ, երբ կնոջ աղջիկը ուզեց պաշտպանել իր մայրը, այս անգամ խոյացաւ իր վրայ։ Յայտնի չէ թէ ի՛նչ պիտի ըլլար մօր եւ աղջկան վիճակը, եթէ նաւազներ չհասնէին։ Կնատեա՞ց թէ կնամոլ կապիկը երբ տեսաւ զինուորները, անհետացաւ անմիջապէս, բայց նաւազները հետապնդեցին եւ սպաննեցին գնդակահար։

Անգլիացիները առած մը ունին,— «Որչափ կապիկներ կան Ճիպրալթարի մէջ, Մեծն Բրիտանիա տէրն է այդ ժայռին»։ Կը թուի թէ այս առածը պիտի կորսնցնէ իր ուժը, եւ Ճիպրալթարի կապիկներն ալ պիտի զրկուին կարգ մը ազատութիւններէ։

Զօր. Պալպօ փոխեց իր ուղեգիծը

Աւելորդ գտնելով աւելի երկար սպասել, Զօր. Պալպօ, որ անշարժութեան դատապարտուած է Նիւֆաունտլէնտի մէջ, որոշեց վերադառնալ հարաւային Ատլանտեանի ճամբով (Ասորեան կղզիներ — Լիզպոնա), փոխանակ հիւսիսային ուղեգծին (Իրլանտա)։ Այս փոփոխութեան պատճառն այն է որ, Իրլանտայի կողմը տիրող մշուշը արգելք պիտի ըլլայ 24 օդանաւերը կանոնաւորապէս իջեցնելու։ Մինչդեռ այդ ճամբան կը պահանջէ 14 ժամ կատարեալ լոյս։

Արդէն պատրաստութիւններ կը տեսնուին եւ նոր ուղեգծով մեկնումը տեղի պիտի ունենայ օգոստոս 10ին.

Իրլանտայի ճամբով հեռաւորութիւնն է 3200 քիլոմեթր, իսկ Ասորեաններու ճամբով՝ 2270.

Ասորեաններուն մէջ կայան մը պատրաստուած է օդանաւերուն վայրէջքին համար։ Այն տեղէն տորմղիկը պիտի երթայ Լիզպոնա (Փորթուկալ), 1500 քիլոմեթր թռիչքով մը, իսկ յետոյ Պէռ (Ֆրանսա), նոյնպէս կտրելով 1500 քիլոմեթր։ Մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնուին Պէռի եւ Մարսէյլի մէջ, խանդավառ ընդունելութիւն մը սարքելու համար։ Հարիւր ֆրանսական օդանաւեր եւ օդանաւային նախարարը ինք բարեգալուստի պիտի երթան։

Ֆրանսայի ազգային վիճակախաղը

Ելմտական նախարարութիւնը կը փութացնէ աշխատանքները, կազմակերպելու համար ազգ. վիճակախաղը։

Թերթերը կը գրեն թէ՝ վիճակախաղը պիտի ունենայ ինքնատիպ առաւելութիւններ։ Տոմսակ ունեցողները չպիտի ստիպուին երկար ցանկեր պրպտել, այլ պիտի կրնան հասկնալ իրենց բախտը, աչք մը նետելով քանի տողնոց ցեկոյցի մը վրայ։ Այսպէս, ենթադրենք թէ՝ 5ով վերջացող բոլոր թիւերը կը շահին 200 ֆրանք, 23ով վերջացողները՝ 1000 ֆրանք, 458ով վերջացողները՝ 10,000 ֆրանք եւն.

Ուրիշ առաւելութիւն մը,— տասը տոմսակնոց տետրակ մը գնողը անպատճառ պարգեւ մը պիտի շահի։

Վերջապէս, հինգ միլիոն պարգեւներ պիտի հաստատուին, քանի մը հատ։

40,000 ԳԵՐՄԱՆ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Ներքին նախարարութեան քաղած տեղեկութեանց համաձայն, Ֆրանսա ապաստանած գերման փախստականներուն թիւը կը հասնի 40,000ի։

Նախարարական խորհուրդը քանի մը օր առաջ զբաղեցաւ այս հարցով, որովհետեւ սահմանամերձ կարգ մը քաղաքներու մէջ, վախ կայ որ նորեկները իրենց գրամագլուխին կամ մասնագիտութեան շնորհիւ մրցումի ելլեն տեղացի

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԷՋ

«Ս ո ք ո լ»ն ե ր ը

1.- ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱԿՆԱՐԿ

Նուէր եղերաբախտ ՇԱՒԱՐՇ ՔՐԻՍԵԱՆԻ յիշատակին եւ մեր հայաբանուն կազմակերպութիւններուն, որոնք հայ արիւնը բազմաթիւ կաւաններով վաստած աոուններու եւ հայ դնդերը ճեղ, ճեղ, դիւրաբեկ թելերու կը վերածեն:

— Իւրաքանչիւր ազգ կը մահանայ միմիայն իր սեփական յանցանքովը. ոչ մէկը՝ անհաշիւ մեծ ու փոքր ազգերէն՝ փճացած է արտաքին գրոհներու ուժովը, կամ պարտուած իր գարունին ու առողջութեան շրջանին: Ամէնքն ալ կորուստի դիմած են երբ մակերեսային արժէքներու տակ՝ թուլամորթութեան, անտարբերութեան եւ անմիակամութեան վատասերումը իր գործը տեսեր է: Ի՞նչ օգուտ դուրսէն պաշտպանել ազգ մը, երբ ներսը ուծացում, թուլամորթութիւն եւ փտութիւն կը զահակալեն: Որքան փոքր է վտանգի ենթակայ ազգը, այնքան մեծ է նիզը, պայտադիր անհատին ու հաւաքականութեան: Ոչ իսկ ամենամեծ անցեալ մը լի զօրու է փրկելու ազգ մը՝ կամ ապահովելու անոր ապագան, այլ միայն ու միայն առողջ, միակամ, արթուն, աչալուրջ, գործունեայ ներկայ մը, յարատեւօրէն պատրաստ ունենալով ինքնապաշտպանութեան զէնքերը՝ ամէն բռունցքի մէջ:

Մ. ԹԻՐՇ

Ով որ չրջի Չեխօսլովաքիան, ամէն անգամ որ անցնի անոր գիւղերէն, աւաններէն կամ քաղաքներէն՝ պիտի չկրնայ ուշ չդարձնել շէնքերու, կամ բացօթեայ խաղի ու մարզանքի շրջափակ տեղերու՝ որոնց ճակատին՝ պարզ գրուած կամ գեղազարդ բանդակուղումներով՝ մինչ հանդիպի հինգ տառերու.— Սոքոլ (Sokol): Կամ եթէ այդ անցորդին վիճակի վեց տարի չարունակ ապրիլ այս երկրին մէջ, անկարելի բան է իրեն անհաղորդ մնալ այն յուզումին որ կը լեցնէ երկիրը, վեց տարին անգամ մը տեղի ունեցող սոքոլներու համագումար ողիմպիականին առիթով:

Ի՞նչ է սոքոլը, իբրեւ անձ եւ իբրեւ կազմ. ի՞նչպէս անոր գոյութիւնն ամենուրեք, երկրին մէկ ծայրէն միւսը կ'երկարի եւ ի՞նչու համար, ի՞նչ նպատակով

×

Որպէսզի այդ բոլորն աւելի լրիւ ձեւով հասկցուի՝ պէտք է ետ երթալ:

×

1620ին Չեխերը վերջնապէս կը կորսնցնեն իրենց անկախութիւնը, որուն անցեալը՝ մերինին շատ նման է. երբեմն ուժեղ, երբեմն զօրաւոր կեդրոնական իշխանութիւն. բազմաթիւ տուներ (մեր նախարարութեանց նման) որոնք մերթ երկրին թագաւորին, կեդրոնական իշխանութեան կողմը կը բռնեն, մերթ արտաքին թշնամիին, բազմաթիւ աւերումներ, կրօնական ներքին եղբայրասպան պառակտումներ, ներխուժում օտարներու, անոնց տեղաւորումը չեխ հողին ծոցը, եւն. եւն.: Ժողովուրդին վանդուածային վիճակը թերեւս մերինէն աւելի թշուառ՝ որովհետեւ պէտք չէ մոռնալ որ մինչեւ մեծ պատերազմը, Եւրոպայի սրտին վրայ դադրած չէ աւատական կարգուսարքը, անթիւ տէրերու ու տիրուհիներու անաչխատ ու մակաբոյծ վայելքը՝ զանգուածին քրտինքէն ու արիւնէն: Մինչեւ օրս՝ ձեզի ցոյց պիտի տան բազմաթիւ անուններով հովիտներ, աւազաններ, գաւառներ ամբողջ՝ որոնք դեռ 1918ին՝ հողով ու տեղով, տունով ու տնեցիով այսինչ կոմսին կամ այնինչ իշխանիկին սեփականութիւնն են եղած: Աւոր վրայ աւելցուցէք բաժինը կեդրոնական իշխանութեան, կայսերական Վիեննայի կամ ըստ տեղին, Պուտափէշթի: Եթէ տեղացի իշխանիկը բան մը ձգեց՝ ան ալ կ'երթայ կեդրոնական կառավարութեան: Ճիշդ մեր երկրին պէս, տեղացի տէրէպէյներ Քիւրտ կամ Թուրք ու ապա Պոլիսը կամ Մոսկուան: Ի զուր չէ որ չեխ երգիչ Պէկրուչ իր տխուր երգերով՝ Դանուբի մէջ ցոլացող Վիեննական կամ փէշթական մեծափարթամ պալատներու կաւին ու քարին մէջ իր ժողովուրդին արիւնէ ու քրտինքէ, ծուծէ և ոսկորէ շաղախը կը տեսնէ: Պէտք է նաեւ միտք բերել որ ժողովրդագրական եւ ազգագրական տեսակէտէն Թուրքիոյ Եւրոպական պատկերը՝ նախկին աւստրիա-հունգար կայսրութեան գլխուն նստած Հապսպուրկ տունը՝ թէեւ կաթոլիկ՝ միշտ կրթնած է գերման փոքրամասնութեան ու հետեւած Փրուսիոյ քաղաքական նպատակներուն: Փրուսիան, ինք երկիր մը որուն բնակչութեան մեծ մասը գերմանացած նախկին սլաւներ են, կը ներկայանայ իբր գրօշակիրը գերման ծաւալումին, ան է որ հետզհետէ ընտելցնելով Պիսմարքը, ու համագերմանական ցեղային նախասահմանումի մը գերագնահատումը: Նաեւ ան է որ Փրուսիոյ միջամտութեամբ ... ... տոտրնանական ապատադրութեան մէջ ուզեց տեսնել համալսարականութիւն մը, երբ թէ կազմուած ... ... Գերմանիոյ դէպի արեւելք ծաւալումին (Drang nach Osten):

Իսկ սլաւ աշխարհին ամէնէն արեւմտեան ներկայացուցիչներն են Չեխերը, առով ձեւով մը դարձած գերման հարուստներուն անմիջական ենթական, նաեւ անոր աչքին փուշը. կայսերական շնորհներ, կեդրոնի հրամանաւ ըի տիրակալի բազմակողմանի կիրարկումը, լեզուի ու դպրոցներու քաղաքականութիւն, չուտով կը գերմանացնեն չեխ ազնուական տուները: Ժողովուրդն ինք՝ աշխատասէր ու խնայող, կ'ապրի յուսահատութիւն եւ յուսալքում, ու ժամանակ Ֆիզիքական աղճատում. հարուստ հողն ու աշխատունակ ժողովրդի մը ճարտարարուեստական իւրացումները բան չեն փոխեր զանգուածին վիճակէն, հարստութիւն, աշխատանքի ու քրտինքի պտուղ կ'երթան տեղական աւատատէրերուն եւ անդաստ կեդրոնին: Նափոլէոնեան արշաւը, Ֆրանսական Յեղափոխութեան մաքերուն յանցնումը իրեն հետ բերող, չարժում ու յոյսեր կը ստեղծէ՝ ինչպէս առաջ, անկէ ետքն ալ, ընդվզումի պոռթկումներ կը մնան անզօր: 1848ի վերջին փորձին կը յաջորդէ՝ կեդրոնէն սրդեգրուած գերմանացումի աւելի պիրկ ու աւելի դժնէ քաղաքականութիւն մը: Միւս կողմէ կը ... ... հաշմերն ու կոյրերը, կաղերն ու կուզերը, այս պատմականօրէն համեմատաբար մենէ շատ աւելի նոր ու թարմ այլ գերութեամբ քամուած ժողովրդին: 1848էն ետք կը սկսի գրական ու լեզուական շարժում մը որ կը համապատասխանէ, գրեթէ համանման գծերով, մեր մէջ 60ական թուականներուն տեղի ունեցածին: Այս մասնաւոր շարժումին անմիջական յաջորդ ու անոր քովն ի վեր է որ ծնունդ կ'առնէ սոքոլը, իբր վերածնութեան Ֆիզիքական վերընձիւղումի եւ բարոյական նկարագրի ծառայելիք շարժում:

ԳԵՂԱՄ ՇՈՂԱԿԱԹ

ՀԱՆԳՈՅՑԸ

Հարցասիրաբար՝ առ Մեծ Հայրենասէրն՝
ԱՐԵՏԻՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

Աւա՜ղ, ինձմէ առաջ դուն իմ մէջս ես,
Դուն իմ մէջս ծիլերէններուն պէս թօթափուն՝
Ակնթարթ առ ակնթարթ, կ'աճիս ու կը բազմանաս,
Գարունն անկարելի ճիգերով կը մարտնչի բջիջներուդ դէմ,
Եւ երբեմն, ո՜վ սրբազան հիւանդութիւն,
Կը կարծեմ, որ արմատախիլ ըրած եմ քեզ
Բայց, յանկարծ, մանրէներդ մարտակոչ կ'ընեն արիւնիս մէջ,
Եւ նուաճումի տենդդ կ'ընդլայնէ աչքերս
Երբ մտածեմ քու մասիդ,
Տրտմութիւնդ լոյսէ շրջանակի մը պէս կը պարուրէ ճակատս,
Եւ կը նմանիմ՝ որբացէմ աստղներէ մը արտայայտութեան...
Նայուածքդ, նայուածքին պէս որբ մ'որ մը կենսաքաղծ՝
Կը զամէ պատառ կոկորդիս,
Եւ խեղդուկ ձայնով, ես թղթութի՜ւն կը հայցեմ՝
Գողութեան մէջ ձերբակալուած անփորձ մը նման,
Եւ ուրուականէդ հալածական, հեւասպառ մրցորդի մը հանգոյն՝
Կը սուրամ սահմաններդ գլել
Բայց, դո՛ւն կը նմանիս իմ շուքիս,
Ինձմէ առաջ, ինծի երդուեալ անբաժան,
Երբեմն, աշտարակեայ առաջնորդի մը պէս արտավախտ
Ձիս կը կապես հետքերուդ,
Երբեմն, գերթ արոյրէ թիկնապահ՝
Կրնկակոխ կը հետեւիս քայլերուս
Երբեմն, ես ու դուն բանա՜կ մը կը դառնանք,
Բանակի մը քաջերու պէս լայնաթիկուն,
Եւ պառնէշը պատնէշ ու խրամէ խրամ՝
Կրկնաշուքի մեր երիվարներուն բաշերէն բռնած՝
Դիւցազնօրէն կը հալածենք իրար
Ո՜վ նշանակեց քեզ, ո՜վ մեծդ խուզարկու,
Որ անպարտելի աշխարհակալը դառնաս՝
Մեր իրաւասու եւ ծաղկեաւակ երիտասարդութեան,
Որ, սատանամի կշռոյթով, կամ՝
Զգաստութեան աղաղակի մը պէս հոգւոցս՝
Ամէն անգամ, երբ մարդկային ռակամ վերցնէ՝
Սահմաններուն վրայ՝ սահմանափակ մեր օրերուն
Ո՜վ բսոդ, որ դո՛ւն, ո՜վ բո՜յն անբռնադբելի,
Անպակաս բլլաս՝ մեր հանոյքի դաշխուրաններուն մէջ հատընտիր...
Ես, կը շփոթեմ քեզ.
Դո՞ւն ես, որ ապրում կատաս,
Թէ, ... որ պատրանաւար կ'ըլլան քեզմով . .
Ո՜վ ես դուն, երջանկութի՞ւն թէ ...
Ես զքեզ չե՛մ հասկնար,
Եթէ պատահի, որ դուն հեռանաս, ո՜վ Գաղնուկ.
Ես սովահար գայլանի մը պէս կը փնտռեմ քեզ,
Իսկ երբ նո՛րէն գաս ինծի, ո՜վ Գայլ.
Արիւնախում սատուծոյ մը պէս աչքերդ կը փայլատակեն ...:
Եթէ մայր ես, ու գլեցուցիր զմեզ, ո՜վ մա՜յր Եառաէր.
Թո՛ղ որ ապրինք արեւին տակ վայելելէն,
Այդ ի՞նչ մայր տանն, որ կե՞ր դառնանք նրախիդ
Հանելուկ մըն ես դուն բազմայօղ,
Ոյժին ու Գեղեցկութեան, դուն կը նմանիս եռյակազ արձանին,
Թանգարանի մը լռնա նկուղներուն մէջ՝
Կարծես երկրպագած բլլամ քեզի,
Զքեզ դիտելով, անձրեւին տակ՝ խորի՛ն խորհուրդիդ.
Ահա՛ մեյամադձութիւն մ'անիմանալի՝
Իր բեւեռին մէջ կ'առնէ զիս
Եթէ հայելի բլլայիր, պիտի նշմարէի որ դէմքս՝
Քու ընդերքիդ մէջէն, արգահատելի ծամածռութեամբ մը՝
Անմատչելի դաւաճանքդ կը խոկայ. .
Դո՞ւն ես, թէ ե՛ս, ո՜վ սիրուհի՛ անէական,
Որ կը սիրենք՝ առանց դաւաճանելու
Մտածումիս սեւ ստքէ համբուցին կը նմանիս դուն,
Միշտ ափիս մէջն ես, մատներուս ծայրը,
Յախեթժօրէն կրնաս թաւալիլ՝ արցունքներուն պէս սուգի,
Առանց սակայն աչքերդ տամկանալու,
Եւ օրէնքովը տիեզերքին, ինքդ իր վրայ դառնալով՝
Ո՛չ մեկնակէտդ գիտեմ եւ ո՛չ ալ վայրը վախճանիդ ....
Մութին մէջ լո՜յս կը դառնաս.
Իսկ լոյսին մէջ, ո՜վ հակասութիւն,
Ախոյեանն ես արեւիս ....:
Անհասանելի իմաստդ՝ կնճիռներ կը քարդէ ճակատիս վրայ,
Ծղնաւորի մը պէս, քու հանդերձեալդ՝
Կը գրկէ զիս խորախնանքներէն ...
Եւ քարայրի մը ստուերներուն մէջ, քու խաչիդ դիմաց՝
Ապաշխարանքի կը նստիմ՝ չունեցած մեղքերուս ի խնդիր ...
Տա՞մ, քու անունդ, քու անո՜ւնդ,
Ո՜, երբեմն ազատութեան պէս կը խնդայ,
Եւ մի՛շտ, անխորտակելի շղթայի մը պէս կը կաշկանդէ զիս ...
Տա՞մ, քու անունդ տա՞մ,
Ո՜վ ..., եւ ո՜վ Անկարգել,
Քու անո՜ւնդ,— Ոգի Հայրենասիրութեան,—
Հոգեպարար եւ շանթահարո՜ղ Լութիւն,
Ա՜հ, արձակէ զիս, ո՜վ սանձարձակ իշխանուհի,
Ես կ'ուզեմ, քու իմաստութեան բաժակդ՝
Լիաշուրթն քամել ... ցմրուր ...:

ՍԻՍԵՏԱՆ

ԵՐԱԶՈՅՆԸ ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ

ԽՄԲ.— Գրած էինք թէ եգիպտական կառավարութիւնը արգիլած է ... գոյնի գործածութիւնը՝ Գահիրէի մէջ:

Այս մասին *Յուսաբեր* գրած է հետեւեալ խմբագրականը (26 յուլ...

Տօն է եւ խրախճանք ... ... շարժերու մէջ ... ... կ'ա... թաղերուն նաեւ Եգիպտոսի մէջ, կառավարական շրջանակներու մէջ ... կամարներու կողմէ տարուած աշխատանքին շնորհիւ:

Կը հաստատենք թէ աւելի ծանր ու ազնիւ հարուած Թամկավարութիւնը տակաւին ստացած չէ Եգիպտոսի մէջ:

Կը հաստատենք թէ երէկուան Թամկավարները անճոխելի պիտի մնայ եգիպտահայ գաղութի յիշողութեան մէջ, յաւերժապէս յիշեցնելու համար անոր՝ թէ ինչ տարօրինակ ընդունակ է իր ժողովուրդէն ուծացած Հայը:

Կը հաստատենք թէ երէկ գերեզման մը փորուեցաւ եգիպտահայ ժողովուրդի հոգիին մէջ, ուր ընդմիշտ գերեզմանուեցան ... ... հաւակնութիւններ:

Երբեք չպիտի մոռցուի այն հրճուանքը, որ կառավարչական շէնքին մէջ կար գոյն ... պարագլուխներու դէմքին, երբ անոնք փախչառավարչի բերնէն արգելքի ... որ կ'առնէին Եռագոյնի դէմ:

ԱՅՍ, 1933 ՅՈՒԼԻՍ 25Ը ԱՅՍ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ ԵՐԵԿԷՔ ՊԻՏԻ ՉՄՈՌՆԱՅ. ԻՆՉՊԷՍ ՈՐ ԱՆ ՊԻՏԻ ՉՄՈՌՆԱՅ ԵՐԲԵՔ ԻՐ ԵՌԱԳՈՅՆԸ

Կ'ուզենք յուսինք, որ երէկուընէ ի վեր եգիպտահայ գաղութը շատ աւելի մեծ ջերմութեամբ փարեցաւ իր նուիրական մասունքին, քան եղած էր մինչեւ այսօր:

Եթէ երէկ ազգային դրօշ մըն էր միայն Եռագոյնը, այսօր աչմարիտ սրբութիւն մըն է, ամբողջովին տիրացած բովանդակ եգիպտահայ գաղութի հոգիին եւ զգացումներուն

Եւ ոչ այն պատճառով՝ որ կառավարական արգելք կայ Եռագոյնին դէմ, այլ այն պատճառով՝ որ այդ արգելքը կուգայ դաւաճան Հայէն:

Աղերսանդրիոյ հայութիւնը իր դրօշը պարտադրեց սամկավարներուն. իսկ սամկավար ... ... թիւնը, որ հոգ չունի այս ... վուրդին մէջ, ստորինաբար մի... ներով իր կամքը կը պարտադրէ ժողովուրդին:

Մանուկ պէտք է ըլլալ ... համար, թէ զաւեշտ Հայուն ... պարագլուխներ երբեւէ կը մոռցուին զանգուածին կողմէ ու երբեւէ կը նե... ... մէկուն:

Մեր խմբագրականին ... ուղղուած չէ եգիպտական ... ... րութեան դէմ: Զկայ մեր մէջ ... որ շնորհակալիքի ու հաւատարմութեան զգացումէ տարբեր բան մը ... տածէ դէպի երկիր մը, որ ... հիւրընկալ վերաբերումը ունեցած ... Հանդէպ: Ի՞նչ մեղք ունի եգիպտ... կառավարութիւնը, երբ Հայեր... ներուն է որ կուգայ, երբ ... Սիոնէն է որ կը մտնէ ու կը ... ձանէ:

Կը մնայ, սակայն, որ եգիպտ... ժողովուրդը, կարգապահօրէն ... կեւէով հանդերձ կառավարութեան ... րոշումին, յամառօրէն իր դիրք... ները պաշտպանէ կառավարութե... տեանններուն առջեւ:

Կը մնայ, որ ան համոզուած ... բոլոր մարմիններու, հաստատ... թեանց, կազմակերպութիւններու ... միութիւններու ... ... Հանդէպ գայ եւ բացատրէ ... գոյնը — յաւագոյն բարեկամն է ... րենկալ Եգիպտոսի եւ անձեռնմխ... սեփականութիւնը — հայ ժողով... դի.

Համոզուած ենք ու կը ... որ եռագոյնը շէնօրէն դադ... ... ծածանի այս երկրին մէջ, ինչ... որ կը ծածանէր 1920էն առաջ...

Կը հաւատանք, որ կառավա... թիւնը պիտի անդրադառնայ ... շումին ու պիտի փոխէ զայն՝ ... նելով Եռագոյնի դէմ դրուած ... մանակեայ արգելքը:

Որովհետեւ երէկուընէ ի վեր ...

ԾԱՂՐԱՆԿԱՐՆԵՐ

ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

Զապէլ դեռ չի ծնած իր ազգականները կը մտնեն գրաւի։ Ոմանք կը մարգարէանան ու կ'ըսեն թէ ծնելիքը մանչ է, ոմանք ալ կը պնդեն թէ աղջիկ է

Երբ նորածինը աշխարհ կուգայ երկու կողմերն ալ կը կորսնցնեն՝ քանզի դայեակը հեղինակաբար կը յայտարարէ.

— Մանչ – աղջիկ է:

Քանի մը շաբաթ վերջը՝ կը շփոթին հայր ու մայր: Նորածինին աղջկա՞ն անուն պէտք է դնել թէ մանչու: Կը դիմեն հնարամտութեան: Երկու անուն: Ապէլ ու Զապէլ: Եթէ, օր մը, էրիկմարդանայ՝ անունը կ'ըլլայ Ապէլ, իսկ եթէ կնիկմարդանայ՝ Զապէլ: Քանի մը տարի վերջ կը ստեղծուի նոր մտահոգութիւն. մանչու հագո՞ւստ թէ աղջկան: Հայրը կ'ըսէ.

— Քանի որ «մանչ աղջիկ» է, պէտք է աղջկան հագուստ տալ՝ որովհետեւ «մանչը» ածական մըն է պարզապէս:

Զապէլ կը մտնէ մանկապարտէզ: Անգամ մը եւս կնքուելով ոմանք կը գոչեն ըինքը «մանչ Զապէլ»:

Նախակրթարան կը մտնէ իբրեւ օրիորդ Զապէլ Յովհաննէսեան եւ փոխանակ դաս առնելու, կը սկսի դասախօսութիւններ տալ՝ պայքարելով նորաձեւութեան եւ պճնասիրութեան դէմ: Այնքան կը սաստկացնէ իր վարդապետութիւնը որ նոյն իսկ դէմ կ'ելլէ կոկիկութեան եւ օճառապաշտութեան: Կը քամահրէ մարմնոյ եւ հագուստ կապուստի մաքրութիւնը, ձեռնարկելով հոգւոյ եւ ներքին զգայարանաց բարեզարդութեան: Կը ստեղծէ աշակերտուհիներէն պոռնմուհիներ, ցիկաններ ու ժիթաններ:

Իր հագուստներուն գոյները անկարելի կ'ըլլայ որոշել՝ քանզի անոնք լեցուն կ'ըլլային մելանի արատներով: Մելանով կը ներկէր նաեւ իր գուլպաները եւ ճերմակեղէնները: Կը կոչուի «մելանոյշ Զապէլ»:

Իր առօրեայ կեանքին մէջ, ամէն օր կը ձերբակալուի, իբրեւ ստախօս:

Օր մը մայրը տնօրէնուհիին հետ տեսակցելով կը հարցնէ.

— Ի՞նչ պիտի ըլլայ այս ստախօսութեան վերջը

Ինչպէս որ յիմարութիւնն դէպի հանճար տարբերութիւնը քայլ մըն է՝ նոյնպէս ալ ստախօսութենէն դէպի պերճախօսութիւն հեռաւորութիւնը քանի մը տարուան խնդիր է:

— Ուրեմն պերճախօ՞ս պիտի ըլլայ աղջիկս ..

— Ըստ իր նախասիրութեան կրնայ ըլլալ հռետորուհի, գերասանուհի, գրագիտուհի, փաստաբանուհի եւ կամ քաջ լրագրող:

— Ուրեմն քաջալերե՞նք զինքը:

— Թողէք զինքը ազատ իր ճամբուն մէջ: Այսքան մարդիկ ճշմարտութիւնը հետապնդելով սուտի եւ սխալի մէջ են ինկած՝ Զապէլն ալ ստութիւնը հետապնդելով թերեւս, կամաց – կամաց, գլտորի ճշմարտութեան մէջ

Զապէլի հայրը կը լսէ եղելութիւնը եւ չկարենալով մարսել տնօրէնուհիին տեսակէտը՝ խասիւ կ'արգիլէ իր աղջկան տանիլը: Զապէլ պինդ կը սատապի: Եւ փրկուելու համար իր գալարումներէն, կը ձեռնարկէ փոխանակ սուտերը խօսելու, սուտերը գրել:

Ահա այսպէսով է որ կը բանէ գրականութեան ճամբան:

Ինքս կը խանդավառուի, երբ գրական հանդէսի մը մէջ կը կարդայ հետեւեալ խորհրդածութիւնը.

Արուեստը գեղեցիկ սուտ մըն է:

Կը լսէ նաեւ տարէց մարդու մը հետեւեալ բացատրութիւնը

- Հէ՜յ, սուտ աշխարհ:

Զապէլ փէշը ժողված կ'առաջանայ իր ճամբուն մէջ:

Կը գրէ ու կը գրէ իր սուտերն ... կը ստեղծուին արձակ բանաստեղծութիւններ

Գրած պահուն իր մեծ մայրիկը, հակառակ ակնոցի ծանրութեան, կը լսէր Զապէլին սուտերը որոնք այնքան պաչուոր բաժածառ էին: Ու սակայն հակառակ առանց ակնոցի բան մը չկարենալ կարդալուն՝ մեծ մայրիկը իր թոռան դէմքին վրայ դիւրութեամբ կը կարդար սուտերը որոնք այնքան մեծատառ էին:

Արշակ Չօպանեան կը հիւրընկալէ Օր. Զապէլը «Ծաղիկ»ին մէջ, այդպէսով արդարացնելով իր հանդէսին անունը: «Ծաղիկ» եւ Օր. Զապէլ համանիշ կը դառնան իրարու:

Քիչ շատ ծանօթ դէմք մը դառնալէն վերջ, այնքան վիպական կը դառնայ իր կեանքը որ, հրաժարելով բանաստեղծութենէն կը նուիրուի վիպագրութեան:

Կ'անցնի Փարիզ եւ կ'ուսումնասիրէ կեղծ ու անկեղծ հանճարները: Ուրիշներ ալ զինքը կ'ուսումնասիրեն. Զապէլ Փարիզի մէջ ջերմագին ընդունելութիւն կը գտնէ Հայոց ազգին գրականութեան եւ արուեստին պարտիզպաններէն:

Իշխան Գուրգէն Լուսինեան իր աշխատանքը կը բանայ Զապէլին առջեւ, «Ֆրանսերէնէ Հայերէն» իր բառարանին սիրային բառերը ճոխացնելու համար:

Իշխան Լուսինեանէն իշխանուհի կարգուելով կը մտնէ լաբիւրինթոսի մը մէջ ու կը կորսուի: Գաւազաններ եւ բանալիներ մուխ լաբիւրինթոսին մէջ մտնելով Զապէլի ետեւէն կը վազեն:

Վերջապէս գտնելով զինքը, պսակումներ կը կատարեն իր մէջ՝ երեւան հանելով «Շնորհքով մարդիկ» եւ «Կեղծ Հանճարներ»:

Տիկին Զապէլ կը նետուի վերակազմեալ Հնչակեան կուսակցութեան մէջ: Տարիներ վերջը կը վազէ ու կը մտնէ Դաշնակցութեան մէջ: Հուսկ ապա կը էլլոր Համայնավարութեան գոգը:

Կ'ըլլայ անհատասէր, ընտանեսէր, ազգասէր ու մարդասէր:

Միշտ հորիզոն ընդարձակած է: Գաղտնիքն եղած գրական է մտած: Դրախտէն եղած Հայաստան է ... իսկ անկէ ալ խորհուրդներու ... խարհը: Ոմանք կ'ըսեն թէ ... փոխած.— սեւ, ճերմակ, ... դեղին, կապոյտ, նարնջագոյն ... կարմիր: Մեր իրականութեան «ծիածան» մըն է ինքը:

Գոյն փոխելով տեղ ալ փոխած ... ճամբորդելով Կիլիկիա, Կովկաս ... յաստան, Ռուսաստան, Պելճիքա ... րանսա

Հիմակ մէկ ճամբայ կը սիրէ ... րիզ – Երեւան via Moscou:

×

Տիկ. Զապէլ շատ կը սիրէ ... ... խօսիլ եւ ծխել

Իր ծուխը մերթ խօսք է, իր ... ալ յաճախ ծուխ է: Եթէ ... խօսքերը եթերային եթերին մէջ ... ուէր՝ այսօր երկնակամարին ... կարելի պիտի ըլլար կարդալ ... հակասող ահագին թուով ... ներ: Հաւանաբար իր խօսքերը ... նպրուած են երկնից մէջ՝ սակայն ... սփիւռքներուն ծուխերով ... գուրած է զանոնք՝ որպէսզի ... կարդայ.

Տիկ. Զապէլ մեր կին ծխողներուն ... վեթերանն է: Կը ծխէ խօսած ... խմած ատեն, կերած ատեն, ...

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Մարքս եւ Էնգելս բանաստեղծ

Վերջերս հրատարակուեցաւ այս ... գիրք մը, ուր ամփոփուած ... Մարքսի եւ Էնգելսի բանաստեղծութեանց թարգմանութիւնները ... ընկերվարութեան ... տեսաբաններ ... բանաստեղծութիւններ են գրած՝ երբ ... էին։ Անոնք ալ գրկած ... քնարը եւ լրգած ... Ահա՛ քանի մը տուն Մարքսի ... բանաստեղծութենէն, ստորեւ ...

... բացած՝ կը կայտռէք
... լոյսերու մէջ,
... երեսներ կը բարձրանան
... ամպերը։

... այստեղ կը խորտակուի
Փաղցրիկ հոգի մը,
... յորդառատ սիրտ մը,
... ոսկեղէն զոհար մը,
... կը լայ գոյն։

... աչքերը մեզի կ'ուղղուին
... ուժով մը,
... ձեզմէ կը հայցեն
... մխիթարութիւն։

... դուք կը փախչիք միայն՝
... պայծառութեան մէջ,
... ձեր մէջ կը թափին
... ոչ մէկ ջերմութիւն։

... դուք խարոզ դէմքեր էք
միայն,
... կը պտըտայ գիշերին մէջ,
... ոչ մէկ կրակ կը վառի ձեր մէջ,
... հոգի կը կենդանացնէ ձեզ։

... ծաղր մըն է միայն
... լոյսերու եւ տառապանքին,
... կը ջախջախուի ճիգը,
... երգը սիրտերու։

Հարկ է մեզի տառապիլ այստեղ,
Եւ մեռնիլ յուսահատ,
Հաստատելով որ ոչինչ կը շարժի,
Ոչ երկնքի մէջ, ոչ ալ երկրին վրայ։

Նոյն իսկ երբ սառումնք,
Եւ աշխարհի մը ընկլուզի մեր մէջ,
Ոչ մէկ ծառի բուն պիտի խորտակուի,
Եւ ոչ մէկ աստղ վար պիտի իջնէ։

Եթէ դուք ամբողջովին թաղուէիք
Ովկիանոսին կապոյտ ալիքներուն
մէջ,
Եւ այլեւս ճառագայթ չունենայիք,
Ոչ ալ կրակ, երկար ատեն է ի վեր,

Այն ատեն միայն ճշմարիտը պիտի
բուէր,
Եւ ձեր շողը չպիտի խաբէր այլեւս,
Պիտի մարէ՛ր ձեր լոյսը
Եւ գիշերը պիտի տիրէր ամէնուրեք։

Ուրիշ առթիւ մը կուտանք նմոյշ մըն ալ Էնգելսի բանաստեղծութիւններէն

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՄԱՀԱԶԴ

Եթովպիոյ կայսրը, Հայիլէ Սալասիէ Ա. այսպէս կը ծանուցանէր մահը իր աղջկան, իշխանուհի Զէնէպ Ուորկի

«Ողջո՜յն ամենեցուն։ Թող ամենակալ Տէրը ողորմի բոլորիս։ Ես չափազանց վշտահարեցայ սիրեցեալ աղջկանս Զէնէպ Ուորկի մահուամբ։ Իմ վիշտս երեք պատճառ ունի.— Նախ որովհետեւ ամենակալ Տէրը աղջիկս առաւ իր ծաղիկ հասակին մէջ, երկրորդ՝ աղջիկս շատ քիչ վայելեց կեանքը, եւ երրորդ՝ նոր ամուսնացած էր եւ իր մէջ կը կրէր յոյսերուն յոյսը։ Վշտիս այս երեք պատճառները գիս կը խորասուզեն անյատակ սուգի մէջ, եւ ես ահա մոխրով կը ծածկեմ գլուխս։ Սակայն որովհետեւ, ինչպէս ծանօթ է հաւատացեալներուն, ես չեմ անոնցմէ, որոնք չեն հաւատար սիրելիներու յարութեան եւ անոնց յաւիտենական կեանքին, ես, կայսր եւ քրիստոնեայ ժողովուրդի մը վարիչը, պարտք կը զգամ օրինակ ըլլալ ուրիշին՝ զամենակալ Տիրոջ հաւատարիմ ծառայի կենդրոնը։ Ուստի կ'ուզեմ մոռնալ սուգս եւ ժողովուրդիս երջանկութեան նուիրել ժամանակս, որ կ'անցընէի սիրեցեալ աղջկանս մօտ։ Օրհնեա՜լ ըլլայ իր յիշատակը եւ թող ամէն մարդ իր միտքը պահէ այս ամէնը»։

ԱՐԴԻ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆԸ ԴՊՐՈՑԻՆ ՄԷՋ

Երբ Ֆրանսացի հեղինակ մը, վերջերս, հրատարակեց մանկական նոր դասագիրք մը, որուն մէջ սրբուած էին այլ եւս հին ահրունգներու բանաստեղծութեանց նմոյշները, քննադատական հետաքրքրական սուլիս մը ստեղծուեցաւ։ Շատեր համաձայն չէին կատարուած յեղափոխութեան։

Պէտք էր այլ եւս փոխել մանուկներու ընկերային եւ հոգեկան կլիման։ Գլուխ — գործոցները անմահ չեն, եւ կարելի չէ պատանիներու ուղեղը լեցնել հին-հին դարուց յիշատակներով, հին բանաստեղծներու ճոռոմներով, հին բարոյախօսիկ սափակութիւններով։ Մնաց որ պատանին կը յօրանջէ՝ երբ Քօրնէյլ կը կարդայ իրեն, բայց զաղտագողի կը կարդայ Սամէնը, Վերլէնը, նոյն իսկ նորերը։ Կ'ապրինք «հեւասպառ մարդոց դարը», մինչ տղոց կը ներշնչենք դանդաղ մտածումներու ճաշակը։ Պատե–

րա՛զմ անցաւ վերջապէս, կ'ըսէ գրող մը, կ'ապրինք ընդծովեաներու, ռատիոյի, ելեկտրականութեան, ինքնաշարժի, օդանաւի դարուն մէջ, եւ կ'ուզենք որ պատանին սորվի արտայայտուիլ իր դարուն թրթռացումով, արագաթռիչ եւ յստակ ոճով, ժուժկալ բայց միանգամայն հոխ լեզուով, հզօր եւ պոռթկուն բայով, պատկերաւոր եւ թելադրական նախադասութիւններով։

Թող, վերջապէս, թրթռա՛յ դարը պատանիներու հոգւոյն մէջ։ Ահա թէ ինչո՛ւ հովանոցով պտըտող վարժապետներու ճաշակին հետ՝ պէտք է փոխել նաեւ անոնց սիրական դասագիրքերը։ Պատրաստել նոր դասագիրքեր եւ տալ պատանիներուն, որպէսզի անոնք հոտն ու աւիշն առնեն նոր կեանքին, որ կը շրջապատէ զիրենք

Արդի բանաստեղծութիւնը պէ՛տք է որ այլ եւս մտնէ դասագիրքերէն ներս, եթէ չէք ուզեր պատանին բաժնել իր ժամանակաշրջանէն։

ՓՐՈՖ. ՄԱՌԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Սեպտեմբերին կը լրանայ Ն. Մառի գիտական գործունէութեան 45ամեակը։ Ըլլալով նախագահը Թուսիոյ Գիտութեանց Ակադեմիայի Անդրկովկասեան ճիւղին, Թիֆլիսի մէջ կազմուած է յոբելենական յանձնախումբ մը, տօնելու եւ պանծացնելու համար նշանաւոր ակադեմականին գործը։ Յանձնախումբին անդամներն են Պրճիքեան (Նախագահ), Մեշչանինով, փրոֆ. Բուշ, Ջաճապուրիձէ, Տէր Աւետիսեան եւ ուրիշներ։

Ն. Մառի մեծարումը պիտի կատարուի այս աշնան, Թիֆլիսի մէջ։ Որոշուած է Գիտութեանց Ակադեմիոյ Անդրկովկասեան ճիւղն անուանել Մառի անունով։ Այս առթիւ պիտի հրատարակեն ժողովածու մը, Մառը եւ կովկասագիտութիւնը խորագրով։ Բացի այդ, պիտի հրատարակեն վրացերէն, հայերէն, թուրքերէն եւ ռուսերէն լեզուներով գիրքեր, տալով Մառի կենսագրութիւնն ու գործին արժէքը։ Ինչպէս ծանօթ է, Մառ տեսաբան է յաբեթաբանութեան։ Պատերազմէն յետոյ, Փարիզի մէջ, Հայ Ուս. Միութեան հրաւէրով, դասախօսութիւն մը տուաւ հայ լեզուին եւ յաբեթաբանութեան աղերսին մասին, որ հրատարակուեցաւ ետքէն գրքոյկի ձեւով։

ԱՆՏԻՈՔԻ ՀՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Փարիզի արձանագրութեանց եւ գրականութեանց Ակադեմիայի վերջին ժողովներէն մէկուն մէջ, Ժ. Միյէ կարդաց եւ մեկնաբանեց Պէյրութի Սէն Ժոզէֆ Համալսարանի փրոֆէսորներէն Հ. Մուրեանի մէկ տեղեկագիրը Անտիոքի շրջանին մէջ հնախօսական հետազօտութեանց մասին։ Հ. Մուրեան երկրաբանական և հնախօսական պրպտումներ կատարած է Օրոնդէսի ափերուն վրայ Անտիոքէն մինչեւ ծովը եւ մինչեւ գետի հիւսիսային մասին վրայ իշխող լեռնային բարձունքները։

Ան գրեթէ ամբողջապէս պեղած է Ժ.Ա. դարու Լուսաւորչականներու շինած Ս. Թովմաս եկեղեցին եւ գտած է այնքան հրաշալի քանդակներու բեկորներ, որոնք կը հաւասարին, ճոխութեան եւ գարդանկարի ինքնատպութեան տեսակէտով, Գրիգորեան եկեղեցիներուն։

Հ. Մուրեան մասամբ պեղած է նաեւ Զ. դարու բիւզանդական վանք մը, Ս. Սիմէոն Երիտասարդին մենաստանը, սիւնի մը շուրջ, ուր կը ճգնէր սուրբը։

Հ. Մուրեան հոն գտած է նաեւ Ս. Սիմէոն Սիւնակեցի մօր գերեզմանը եւ, եկեղեցւոյն մէջ, երկու սիւնազլուխներ, որոնք առաջին շինութեան կը պատկանին։

Նոյն նիստին, Ժան Լասիւ բացատրած է թէ Փրօսթ Անտիոքի մօտ, Կաքթոյի մէջ գտած է խճանկար մը, որ կը պատկերացնէ մէջտեղը՝ այլաբանական կիսանդրի մը. աւելի դատ անասուններու պայքարի եւ որսորդութեան տեսարաններու շարք մը եւ վերջապէս շրջանակ մը, որ, ճանապարհացոյցի կարգով, կը ներկայացնէ Անտիոքի գլխաւոր յիշատակարանները եւ հոյակապ շէնքերը Ե. դարու վերջին։

Հակառակ կարեւոր թերիներու, ճանաչելի են Դափնէի աղբիւրները եւ ջրապալատը, ողիմպիական մարզադաշտը, անհատներու ամարանոցները, հանրային շէնքերը, Կոստանդիանոսի կողմէ շինուած ութանկիւն մեծ եկեղեցին, արձաններ, Օրոնդէսի վրայ կամուրջ մը

Յիշեալ խճանկարը, թէ՛ տեղեկագրական եւ թէ ճարտարապետական տեսակէտով խիստ կարեւոր յիշատակարան մը կը համարուի։

ՇԱՎԻԼԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՇԱՎԻԼ, (Յապաղած).—Ֆանտազի արշաւանքի տարեդարձի առթիւ կազմակերպուած դաշտահանդէսը աննախընթաց ոգեւորութեամբ անցաւ Շավիլի անտառին մէջ, 4–500ի հասնող հայրենակիցներու ներկայութեան։ Մուլինոյէն, Սեվռէն, Շավիլէն եւ Փարիզի զանազան կողմերէն բնտանիքներ իրենց մեծով պզտիկով ժամանակին եկած տեղաւորուած էին անտառին մէջ։ Հոն էին մեր աւագ ընկերներէն շատերը, ինչպէս նաեւ երիտասարդ ընկերներու բազմութիւն մը, շատեր իրենց ընտանիքներով։

Ժամը երեքուկէսին բազմութիւնը ուղղուեցաւ Շավիլի գերեզմանատունը, այցելելու համար իշխան Յովսէփ Արղութեանի եւ կողակից Սաթենիկի շիրիմին։ Այս առթիւ յարգանքի խօսքեր արտասանեց ընկեր Ա. Վրացեան։ Ազգային այս պարտականութիւնը կատարելէ յետոյ, բազմութիւնը հաւաքուեցաւ միրձակայ անտառ եւ մինչեւ երեկոյ իր օրը անցուց ուրախ եւ զուարթ։ Բանախօսութիւն երգ եւ երիտասարդ ընկերներու կողմէ, արտասանութիւններ, երգ ու պար եւ նուագ մինչեւ երեկոյ խանդավառութեան մէջ պահեցին ներկայ հասարակութիւնը։ Պատանիներ եւ երիտասարդներ ազգային յեղափոխական երգերով կը թնդացնէին անտառը։ Դիտելով այս ուրախալի իրողութիւնը, կը մղուէինք մտածել թէ չափազանցութիւն չէ՞ այլասերման երկիւղը…

Կազմակերպիչներու կողմէ անուրդի հանուած կոզով մը դեղձը բարձրացաւ մինչեւ 275 ֆրանքի որ վճարեց ընկ. Վահան Աւետիսեանի (Սուրիայէն)։ Ժամը 9էն վերջը ժողովուրդը բաժնուեցաւ հանդիսավայրէն, իր հետ տանելով հայրենի յիշատակներ։

Գ. Վարդուհի

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ՄՏԱԾՈՒՄԻ ԱՆԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆ»

«Միլլիյէթ» կը գրէ այս խորագրին տակ.—

Արուեստի եւ ընկերութեան շարջ վերջերս տեղի ունեցած վիճաբանութիւններէն եւս դիւրութեամբ կը հասկցուի թէ՝ մեր մէջ մտածումի ահաւոր անիշխանութիւն մը կը տիրէ։ Սառւզութեան, լրջութեան եւ կանոնաւորութեան ոգին՝ հաստատ մտածողութիւնը մեր ընկերութեան մէջ դժբախտաբար դեռ իրականութիւն չէ։ Մեր բոլոր գործերը կատարեալ խառնակութեան մէջ են։ Մեր պարբերականներուն եւ թերթերուն մէջ իրարու հակասող, իրարու բոլորովին հակառակ մտածումներ միեւնոյն էջին։ Նոյնիսկ միեւնոյն սիւնակին մէջ կարդալը յաճախադէպ է։ Միեւնոյն ընկերութեան, ակումբին, հաստատութեան պատկանող մարդիկ կը տեսնէք, որոնք իրենց ընկերութեան, ակումբին կամ հաստատութեան նպատակին ու էութեան մասին իրարմէ բոլորովին տարբեր մտածումներ ունին։ Մտածումներու բախումէն ճշմարտութեան կայծակը կ'ելլէ, խօսքը մեր դարուն մէջ տեղ չունեցող մտածում մըն է։ Մենք այդ բախումէն մի միայն անիշխանութեան կայծակին ելլելուն ականատես ենք։ Միեւնոյն դրօշին տակ ու միեւնոյն նպատակին համար աշխատող մարդոց՝ ամենահիմնական կէտերու մէջ իրար չհասկնալը գիտենք։ Նոյնիսկ, տարօրինակը հոն է որ, միեւնոյն մարդուն օր մը առաջ մէջտեղ նետած իր մէկ մտածումը օր մը վերջ դարձեալ իր ձեռքով հերքելը միշտ կը տեսնենք։

Յեղափոխական մեծ թափերը, ընկերային մեծ շարժումները միայն ձեռք ձեռքի եւ մտածումի ներդաշնակութեամբ կը յաջողին։ Մերինին նման երկրի մը համար, որ դարերն ու տարիները լեցնելու պէտք է աշխատի, հինը ամբողջովին քանդելով անոր տեղ նոր նիւթերով ոչինչէն նոր մը պիտի ստեղծէ, մտածումի անիշխանութիւնը մեծագոյն վտանգն է։ Որովհետեւ անիշխանութենէն գործ չի կրնար ծնիլ։

Մտածումի յարափոփոխութեան ամենակարեւոր պատճառներէն մէկն ալ ջանքի չգոյութիւնն է։ Առանց ջանքի մարդը եթէ անմշակ ալ ըլլայ՝ փոյթ չէ։ Բայց, գլուխը զանազան ծանօթութիւններով լեցուցած ըլլալով հանդերձ, իր այդ բեռը ինչ բանի ծառայեցնելը որոշելու անատակ մարդ մը՝ մտածումի ծովուն վրայ փոթորիկի բռնուած նաւակի մը նման կը շրջի, եւ որովհետեւ նպատակ չկայ, թափուած ուժերը զուր են։

Չկայ ըսուելու չափ քիչ են մեր այն գրքերը որոնք օգտակար կեանքի մը փիլիսոփայութիւնը կրնան ներարկել մեզի։ Օտար լեզու չգիտցող մեր երիտասարդութեան առջեւ նետուած այս հակոտնեայ մտածումներու կոյտերուն ի տես կրնաք կռահել թէ ան ո՛ր աստիճան վարանոտ ու աննկարագիր պիտի ըլլայ։ Եթէ մենք զուրկ ենք նպատակի մը շիրոյն միացած երիտասարդութենէ մը, ատոր ամբողջ պատասխանատուութիւնը կ'իյնայ մեր այն հիւանդ մտաւորականութեան վրայ որ մտածումի անիշխանութիւնը ստեղծած է։ Այդ տեսակ գաղափարները ճզմելը, վնասակար ու վարակիչ մտածումներու տեղ չտալը մեր յեղափոխական մամուլին կարեւոր պարտականութիւններէն մէկն է։ Այդ պարտականութիւնը շատ անտեսուած է, չափէն աւելի խառնաշփոթութիւններ ստեղծուած են։ Մեր մամուլին պարտքն է տեղ չտալ այն մտածումներուն որոնք թունաւոր օձի մը նման զաղտնօրէն թոյն կը հոսեցնեն…։

ԽՄԲ.— Մեր ներկայ իրականութիւնը ինչո՞վ կը տարբերի այս պատկերէն…

Թուրքեստանի ազատագրական շարժումը

Արեւելեան Թուրքեստանի ժողովուրդը շարժումի ձեռնարկած է, նոր պետութիւն մը հիմնելու համար։ Այս առթիւ, Պոլիս գտնուող Թուրքեստանցիները հանդէս մը տուին Թուրքեստանի Թուրք Երիտասարդներու Միութեան կեդրոնին մէջ։

Նախ բեմ եկաւ Պուխարայի նախկին հանրապետութեան նախագահ Գոճաօղլու Օսման պէյ, եւ տեղեկութիւններ հաղորդելէ յետոյ Թուրքեստանի պատմական եւ աշխարհագրական կացութեան մասին, ըսաւ.

— «Այսօր, ազգային շարժում մը, Թրքութեան բարձրացման շարժումը սկսած է Թուրքին մայր հայրենիքին մէջ։ Թուրքեստանն է որ ամբողջ աշխարհի սորվեցուցած է քաղաքակրթութիւնը։ Նախապատմական շրջաններուն, երբ բոլոր ցեղերը վայրենի վիճակ մը կը պարզէին, Թուրքերը արդէն իսկ ունէին իրենց քաղաքակրթութիւնը։ Թուրքեստան, թրանզիթի դերը կատարած է քաղաքակրթութեան մեծ ճամբուն վրայ։ Արեւմուտք փոխադրուած քաղաքակրթութեանց աղբիւրը հոս է»։

Օսման պէյէն յետոյ, Տօքթ. Մէճէտին պէյ պարզեց Թուրքեստանի աշխարհագրական վիճակը Տօքթ. Սալիհ պէյ ալ, ազատագրական շարժման պատմականը ընելով, ըսաւ. «Մենք Թուրքեստանցիներս, երբ տիրանանք մեր անկախութեան, մեր ազգային սահմաններէն անդին չպիտի անցնինք, մեր նախնիներուն նման նուաճողական քաղաքականութիւն չպիտի հետապնդենք»։

Յետոյ «Ճիւմհուրիյէթ»ի քաղաքական բաժնի խմբագիր Մուհարրէմ Ֆէյզի պէյ պարզեց Թուրքեստանի ներկայ կացութիւնը եւ ի մէջ այլոց ըսաւ.

— «Թուրքերը ազգային երեք շարժում ըրին.— 1) Անատոլուի մեր Թուրք եղբայրներուն անկախութիւնը եւ հանրապետութեան հիմնումը։ 2) Մեզմէ բռնի խլուած Կարսի եւ Արտահանի վերագրաւումը։ Երրորդն ալ պիտի ըլլայ արեւելեան Թուրքեստանի ազատագրումը»։

... կը ցաւի որ կարելի չէ ծխել ... առանց։

... կը ծխէ որ իր գնուած քաղաքներուն ... միշտ ... կ'ըլլան։ Պատահած է որ քաղաք մը ... առեն՝ տեղական թերթ մը ... «Ամպեր կը կուտակուին մեր ... վրայ»։ Վերջին անգամ ... մեկնած օրն իսկ՝ օրաթերթ մը խմբագրական մը գրած էր հետեւ... խորագրով։

«Ամպերը կը ցրուին Եւրոպայի ... վրայէն»։

✕

... մէկ անգամ իրմէ կը ծնի ... մը, անսպառ յղութեամբ։ ... բոլոր ծրագիրները կ'ունենան ... հեր, բոց մօրուս, աչկունք ... եւ հոգի կարմիր։ Ծրագիր մը կը մարէր իր տեղը տալով ... մը՝ այնպէս որ միշտ ... մը ողջ կը մնար իր գրկին մէջ։ ... կարթ ջամբած է իր ծրագիր ...։ Այդ իսկ պատճառով ... կաթով սուրճը, կաթով թէյը եւ կաթով ջուրը։ Եթէ ոմանք ... մտադրուած են իր ... յանցաւոր չէ Տիկ. Զապէլը։ Ան... յղութեան մէջ է։

✕

Եթէ մարդոց ծննդավայրը, ազգութիւնը եւ կրօնքը յայտնի ըլլար իրենց արտաքինէն՝ Տիկ. Զապէլ Եսայեան պիտի կարծուէր Բաբելոնուհի, ծնեալ ի Պօհէմա. Կրօնքը որոշել միշտ ալ դժուար պիտի ըլլար, քանզի ան մերթ նման է եղած զաւանափոխ պուտապաշտի, մերթ ուրացող քրիստոնեայի, մերթ հերձուածող Արիոսեանի, հեթանոսի եւ հերետիկոսի ու վերջապէս ուղղափառ անաստուածի։

Իր հոգին տիրելու համար երկար տարիներ իրարու դէմ պատերազմ են մղած Պուտտա, Մահմէտ, Կոմփիւկիոս, Քրիստոս, Մուհամմէտ, Զարատ եւ Հիւռէյին։ Ցաղթանակը տարած են սակայն բոլորովին այլ անձնաւորութիւններ.— Ահրիման, Տիր, Մոզուք, Լեւիաթան, Բելիար ու Մեֆիստո, ինչպէս նաեւ կարմրամորթ խումբը Բեհեզգերուղի։

Տիկ. Եսայեան երբ առաջին անգամ Խորհրդային Հայաստան մեկնեցաւ՝ կոչեցին զինքը «Քօմինթերնի Մարիամը» (Մաղթաղինէ), նշանակելով կենսաթօշակ։ Մոսկուայի մէջ երբ նոր Մարիամը ծունկի եկաւ նոր Յիսուս – Լէնինի դիակին առջեւ, յանկարծ իր փորէն վաթսուն դեւեր դուրս ելան։ Խորհրդային Միութեան մէջ խող կամ խոզամարդ փնտռեցին այդ վաթսուն դեւերը անոնց մէջ բնակեցնելու համար։ Վերջը սակայն ներքին յեղափոխութենէ մը վախնալով վաթսուն դեւերը փակեցին մը մէջ գրին ու Երեւան ղրկեցին։ Այնտեղ ալ բնակարանային տագնապ ըլլալով, դեւերը վերադարձուցին Տիկ. Զապէլի որ զանոնք իր հետ Փարիզ տանի եւ գործի լծէ։ Տիկ. Զապէլ այդ դեւերը բաժնեց արտասահմանեան «Հօ» կ» մասնաճիւղերուն։ Ահա այս պատճառով խեղճ «Հօկ»երը կը քննադատուին իբրեւ դիւային կազմակերպութիւններ

✕

Ներկայիս դադրած է սուտ խօսելէ։ Կը քարոզէ համայնավարութիւն։ Եթէ այդ վարդապետութիւնը սուտ եղէ՝ յանցանքը իրը չէ. մեղքը Լէնինի վիզը ըլլայ։ Եւ քանի որ Լէնինի վիզը ոչ եւս է, ողջ ըլլայ՝ Հայոց ազգին եզական վիզը։

Կը խօսի համայնավարութեան մասին Տիկ. Զապէլ՝ նման յափշտակուած վհուկի մը որ քանանահնդաքմեայ տաւիղներով խանդավառ կըբարբառի։

Իր խօսած պահուն գլուխը կը պըտակուի անդր – մանիշակագոյն ճառագայթներով։ Եւ դարուս վէրքերը կը սպիանան, սեննակները վիթխարնով կը լեցուին, սասմոզոններն ալ կը կչռտան՝ քանզի բառերը տաք խմորներու պէս կ'ըլլան եւ թանձր անոյշներու նման։ Ունկնդիրը պատրանքը կ'ունենայ՝ կարկանդակ ուտելու։ Ոմանք չզգուշանալով անուշեղէնով Տիկ. Զապէլի միջը կ'ուտեն։ Իր գլխուն դպող չէ եղած՝ քանզի ան միշտ վարձակալ է ունեցած։

Այսպէս կը խօսի մարգարէուհին.

— Կարմիր արեւ։ Աշխարհը՝ Փարիզս, մեքենայ։— Ռատիօ, տինամօ, լինօ, կինօ, օթօ, մօթօ, վէլօ, միքրօ, աէրօ, էլէկտրօ, Սինկէր, Ռիթթմէր, Ցէպլին, Ռասփիմ, Թրաքթոր, հիդրոկայան, խողովակ, հողմաղաց ․․

Ռիթմիք մուրճ, ռիթմիք մանգաղ, սինֆոնիք շարժում, պլաստիք գնացք, տէնամիք կառուցում, հարուածային կազմակերպում եւ անտուզիա՛զմ, անտուզիա՛զմ…

Մի ժամեայ աշխատանք։ Առատ թէյ, խաւեար, վոտկա, Կախէթի գինի, Երեւանի քոնեաք, Մասիսի սառ եւ մօ՛ւս, մօ՛ւս, մօ՛ւս …

Կոճակի դար։ Մեքենան կը պատասխէ։ Կոխէ՛ միայն կոճակի վրայ։ Անօթի՞ ես.— կոճակ։ Ծարաւի՞ ես.— կոճակ։ Մէ՞րկ ես.— կոճակ։ Կի՞ն.— կոճակ. Գինի. կոճակ Մենակ յ ցանկաս.— կոճակ։ Գերեզմանէն ելլե՞լ.— կոճակ։ Տիկ. Զապէլի մասին գրե՞լ կ'ուզես.— կոճակներուն կոճակը.

⋀

Տիկ. Զապէլ ծնած է հայ բանաստեղծներու միջնաբերդ՝ Դուրեանաշէնի մէջ (Սկիւտար)

Սիրած է իր ծննդավայրին նոճիները, մինարէները եւ բանաստեղծները. Շատ աւելի սիրած է սակայն Սամաթիացի ու Պէշիկթաշցի բանաստեղծները որոնք աւելի տինամիք դուրս են եկած։

Իբրեւ գրագիտուհի մեծագոյնն է մեր մէջ, իր վէպերով եւ արձակ գրութիւններով։

Գրած է միայն մէկ ոտանաւոր «Ներքինին» անունով։ Քերթուածը անտիպ պահած է չզայրելու համար ապրող ներքինիներու։

Իբրեւ կին գրող Ֆէմինիզմ չէ քարոզած, այլ գործադրած է միայն։

Ամուսնացած է ողբացեալ նկարիչ Տիգրան Եսայեանի հետ, ունենալով մէկ մանչ, մէկ աղջիկ։

Եթէ մեր գրականութեան մէջ Տիկ. Սրբուհի Տիւսաբ եղած է դասական, Տիկ. Զապէլ Ասատուր վիպապաշտ, Տիկ. Զ. Եսայեան ալ միշտ մնացած է կատարեալ իրապաշտ մը։ Իրականութիւնն ալ զինքը պաշտած է։

Տիկ. Զապէլ ձեռնարկած է գրական մեծ աշխատութեան մը՝ «Սիլիհտարի պարտէզները» անունով։ Այդ գործին մէջ պիտի պատմէ իր ամբողջ կեանքը ու գործը։ Շատ մը ծանօթ դէմքեր պիտի երեւին այդ պարտէզին ածուներուն մէջ

✕

Տիկ. Եսայեան կը նմանի սրբուհի Ակաթի, Ագնէսի, Գարօլինի եւ Գարոլի։

Ներկայիս ան հեռացած է մեր մեղաւոր եւ ունայն աշխարհէն։ Կը գտնուի միւս աշխարհին՝ այսինքն խորհրդային արքայութեան մէջ։ Թող իր հոգին ռատիօ կայաններու լոյսերուն մէջ լողայ. ամէն։

Մեր պուրժուական կենաց մէջ Տիկ. Զապէլ Եսայեան նման էր կուսանաց վանքէ փախած Գինովարէ մայրապետին, ինչպէս նաեւ բախտ բացող Բերբոնիա հանըմին։

Ամէնէն աւելի կը նմանէր սակայն այրի մնացած երեցկնոջ մը՝ նուիրուած «անեցէք եւ բազմացարուք»ի։

ՆՇԱՆ ՓԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

առեւտրականներուն, փաստաբաններուն, բժիշկներուն եւ նոյն իսկ վարձու աշխատաւորներուն դէմ։

Միւս կողմէ, դիմում եղած է ելմտական նախարարութեան որպէսզի վիճակախաղ մը կազմակերպուի ի նպաստ այս փախստականներուն։ Նախարարը պատասխանած է թէ ներկայ պարագաներուն մէջ, երբ ազգային փոխառութիւն մը եւ վիճակախաղ մը կազմակերպուած են, չեն կրնար ընթացք տալ այդ խնդրանքին.

ՍՊԱՆԻՈՅ ԲՈՐՈՏՆԵՐՆ ԱԼ ԳԼՈՒԽ ՎԵՐՑՈՒՑԻՆ

Անցեալ օր գրած էինք թէ ռումանական քաղաքի մը բորոտները ըմբոստացած են, բարելաւում պահանջելով։

Մատրիտէն կը հեռագրեն թէ Ալիքանթէի մօտ հաստատուած բորոտանոցի մը պաստպարեալներն ալ գլուխ վերցուցած են։ Ասոնք սէնոթիկա կազմած ըլլալով, կը գանգատին թէ միջնադարեան կարգուսարքի մը ենթարկուած են։ Քննութիւն բացուած է այս խլրտումին առթիւ, որովհետեւ բորոտները մասնաւորապէս բազմաթիւ են Սպանիոյ արեւելեան գաւառներուն մէջ։

ԱՑՐԻՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔ ՈՒՆԻ՞ ԻՆՔԶԻՆՔԸ ՎԱՌԵԼՈՒ

Հնդիկները սովորութիւն ունէին մեռած ամուսիններու խարոյկին վրայ ողջ ողջ վառելու անոնց այրիները։ Անգլ. իշխանութիւնը ջնջեց այս վայրագ սովորութիւնը։ Բայց, հնդիկ այրիները կը շարունակեն ինքնաբերաբար անձնասպան ըլլալ խարոյկի վրայ, երբ կը մեռնի իրենց ամուսինը։ Հնդկաստանի սահմանադրական բարենորոգումներու յանձնաժողովին մէջ, ուղղափառ Հնդիկ մը պաշտպանեց այս իրաւունքը, յայտարարելով թէ կամաւոր զոհաբերութիւնը ապացոյց է վսեմ խղճալի մը։

— «Եթէ այրի մը կ'որոշէ ինքզինքը ողջ ողջ այրել իր ամուսինը մեռած ատեն, ինծի համար աստուածութեան իրական նշան մըն է այդ»։

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ԴԷՊՔԸ ԵՒ «ԻՒՄԱՆԻԹԷ»Ն

«Իւմանիթէ», Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, երար անցած է երկու օրէ ի վեր, Կրընոպլի նոր դէպքին առթիւ։ Կ'ուզէ ապացուցանել թէ՝ Ղազարոս Մարգարեան անիրաւաբար ձերբակալուած է, թէ «դաշնակ» դաւադրութիւն մըն է մահափորձի պատմութիւնը եւն.։

Քանի մը տող՝ գաղափար մը տալու համար ծոռէսի անարժան ժառանգորդներուն հոգեբանութեան եւ մանաւանդ ... գաղափարականութեան վըրայ.

— «Պէտք է Ֆրանսայէն վտարել դաշնակները որոնք կը վխտան Կրընոպլի շրջանին մէջ. պրոլետարիատը թոյլ չպիտի տայ որ անոնք շարունակեն իրենց ֆաշական ռազմախաղերը եւ հակախորհրդային դաւերը»։ (4 օգոստոս)։

— «Հայ ֆաշականները աշխատաւորներուն համար ճշմարիտ վտանգ մը կը կազմեն Կրընոպլի շրջանին մէջ։ Անոնց կեդրոնին մէջ զէնքեր կան եւ թերեւս այնտեղ պիտի գտնուի ատրճանակ մը այն գնդակովներով որ վիրաւորեցին Ասլանեանը»։ (6 օգոստ.)։

Ուրեմն, Եղ. Ասլանեանը յարձակման ենթարկուած է ... իր ընկերներուն կողմէ.

Իբրեւ պերճախօս երեւոյթ՝ արձանագրելով «Իւմանիթէ»ի այս իրարանցումը, կը սպասենք դատական քննութեան։

Այս առթիւ, համայնավար թերթը պարտք սեպած է «Փաշականներու օրկան» կոչել «Յառաջ»ը, ինչպէս «հակախորհրդային հայ ֆաշականներ» կ'անուանէ Դաշնակցականները։

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Dameme :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.288

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone: Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 8 ՕԳՈՍՏՈՍ 1933

8 Aout 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2259

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ա Ս Ո Ւ Լ Ի Ս

... Օգուտ ունի՞ եթէ, երբեմն, այս եղանակը փորձենք, օրուան հարցերը լուսաբանելու համար.

×

— Ինչո՞ւ այդքան յամառօրէն կառչած էք դրօշամարտին։ Չէ՞ք տեսներ որ պառակտումը կը խորանայ։ Աշխարհ կը կործանի՞, եթէ եռագոյնը չպարզուի։

Դրօշամարտը մենք չստեղծեցինք, այլ անոնք որ կախեալ—չկախեալ խնդիր կը յարուցանեն։ Եռագոյնը ժողովուրդին սեփականութիւնն է։ Ան մինչեւ այսօր կը պարզէր զանազան առիթներով, իբրեւ ազգային խորհրդանշան։ Մինչեւ որ աժեմ — չաժեմ մարդիկ պղտորեցին իր միտքը։

Ի հարկէ, ամէն օր կամ ամէն առիթով դրօշ պարզելու խնդիր չկայ։ Ոչ ալ ցուցադրական խաղեր սարքելու։ Բայց, երբ առիթը կը ներկայանայ, երբ անհրաժեշտ է պարզել եւ ափ մը մսեղուկներ կը հակառակին, ինչո՞ւ չատ կը տեսնէք մեր բողոքը։

— Դուք աւելի լուրջ եւ պատասխանատու կուսակցութիւն ըլլալով, պէտք չէ տեղի տաք վէճերու։

Արդար եղէք եւ մանրամասնութիւններով մի դատէք ամէն բան։ Ողբացեալ Շահրիկեանը եթէ ողջ ըլլար, պիտի հարցնէր.— Եռագոյնը մինչեւ հիմա անարգել կը պարզուէ՞ր։

— Այո, եւ մենք ալ կը հպարտանայինք։

— Մե՞նք ըսինք որ չպարզուի։

— Ոչ։ Այդ խնդիրը նոր ծագեցաւ։

Արդ, երբ ափ մը կամակոր մարդիկ բռնի վէճ կը յարուցանեն, անարգելով ազգային դրօշը եւ խափանելով անոր ծածանումը, մենք ձայն չհանե՞նք։

Ո՞ւր է վնասը, երբ հայրապետական երեւելութիւնը եռագոյնին, երբ օտարներն անգամ յարգանքով կը խոնարհին, երբ անհրաժեշտ է մեր խմբական կերպարանքով երեւալ հիւրընկալ երկիրներուն մէջ։

Ի՞նչ կը կորսնցնէր ամերիկահայ գաղութը, եթէ եռագոյնը ծածանէր Շիքակոյի աշխարհահանդէսին մէջ, հայկական օրուան առթիւ։ Որ եւ է առաջնորդ, եպիսկոպոս կամ վարդապետ, ի՞նչ իրաւունք ունի քաղաքականութիւն խաղալու, իր կամքը պարտադրելու եւ կռիւ յարուցանելու ...

— Բայց անոնք ալ իրաւունք ունին։ Չեն ուզեր տհաճութիւն պատճառել Հայաստանի կառավարութեան, որ կը մերժէ եռագոյնը։ Հապա եթէ բարկանայ եւ երես դարձնէ գաղութներո՞ւն...

— Ահա ձեր այդ միամտութիւնն է որ գրամագլուխ կը ծառայէ օրուան խաչակիրներուն, բուն բառով՝ խառնակիչներուն։

Շատ նստինք, շիտակ խօսինք։ Խ. Հայաստանի կառավարութիւնը իր սեփական դրօշն ունի՞։

— Ոչ, կարմիր դրօշ կը գործածէ, ինչպէս ամբողջ Խորհրդային Միութեան մէջ։

— Մենք ալ կրնա՞նք պարզել կարմիր դրօշը, հաճոյք պատճառելու համար Երեւանի եւ Մոսկուայի։

— Ի՞նչ կ'ըսէք, փորձա՞նք պիտի բանաք մեր անտէր գաղութներու գլխուն։

— Ուրեմն, այսօրուան Հայաստանը չունի սեփական, ազգային դրօշ, անոր պարզածը՝ ոչ թէ պետական, այլ կուսակցական (բոլշեւիկեան) դրօշ է, հետեւաբար ..

— Կարելի չէ՞ եռագոյնը մէկդի դնել եւ ուրիշ դրօշ մը հնարել, գաղութներուն համար։ Սխալ չհասկնաք, ես հակառակ չեմ եռագոյնին. բայց, քանի որ կռուախնձոր է դարձեր, յանուն համերաշխութեան ...

— Ահա ձեր այդ ծանծաղամտութիւնն է որ ուժ կուտայ խառնակիչներուն։

Եղբայր պատուական, եռագոյնը մենք չհնարեցինք։ Ան երեւցաւ մեր պատմութեան ճակատագրական մէկ շրջանին.— Նոր էր կազմուած Հայկական Հանրապետութիւնը, ունէինք խառն կառավարութիւն։ Ցանձնարարուած էր կրթական նախարարին (Ժողովրդական = Ռամկավար) պրպտումներ կատարել եւ առաջարկ ընել ազգային դրօշի մը համար։ Նախարարը Ալիշանի գիրքերուն մէջ կը գտնէ մօտաւոր հիմք մը,— այսօրուան եռագոյնը։ Կառավարութիւնը առժամապէս կ'ընդունի, մինչեւ որ Սահմանադիր ժողով գումարուի եւ վերջնապէս որոշէ հայկական դրօշը։ Մնացեալը գիտէք։

Արդ, ո՞րն է այն իշխանութիւնը, որ իրաւասութիւն ունի թանգարան նետելու եռագոյնը եւ նոր մը առաջարկելու։ Եւ, մեր այս ցիրուցան, անիշխանական եւ անկերպարան վիճակին մէջ, եթէ վաղը երկրորդ դրօշ մը հրապարակ նետուի, ո՞վ կրնայ արգիլել երրորդը, չորրորդը, տասներորդը ... Այն ատեն, երկուքի տեղ տասներկու ճակատ չը՞ պիտի բացուի։ Ի՞նչ զարշելի, անատնական առնելութիւն է այս խորհրդանիշի մը դէմ, որ ոչ իմս է, ոչ ալ քուկդ, այլ անոր որ արիւն թափեց հայրենիքին համար։ Ի հարկէ, ոչ աշխարհ կը կործանի, ոչ ալ կը փրկուի՝ եռագոյնը կախելով կամ չկախելով։ Իրականին մէջ, եռագոյնի խնդիր չէ այս։ Անոր ամէնէն քինախնդիր հակառակորդներն ալ գիտեն որ անոր տեղը դնելիք բան մը չունին, եւ նոյնքան ջերմութեամբ կը ծափահարեն, երբ յանկարծ պարզուի միջազգային հանդէսի մը մէջ։

Բուն հարցը այն է որ, մարդիկ գլխիվայր անձնատուր եղած են Երեւանի, եւ կը կառչին, երբ ուրիշներ կ'ուզեն պահել իրենց անկախութիւնը։ Անոնք պատրաստ են թափելու իրենց բոլոր փետուրները, ժխտելու, լզրծելու, զոհելու ո՛ր եւ է ինքնուրոյն գիծ եւ դիմագիծ,— կարծելով թէ հաճոյք պիտի պատճառեն օրուան իշխանութիւններուն։ Մինչդեռ, ծիծաղ կը շարժեն, եւ մեր տունն է որ կը քանդուի անիմաստ վէճերով եւ պառակտումներով։

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

Ի՞նչ պիտի ըլլան Իրաքեն Սուրիա անցած 1300 ԱՍՈՐԻՆԵՐԸ

Պաղտատէն կը հեռագրեն թէ Իրաքի արտաքին նախարը Պէյրութ մեկնեցաւ օդանաւով, խորհրդակցելու համար ֆրանսական իշխանութեանց հետ, վերջերս Իրաքէն Սուրիա անցած Ասորիներու մասին։ Վերջին օրերս ուրիշ խումբեր ալ միացած են փախստականներուն։

Ինչպէս գրած էինք ժամանակին, փախստականները 1300 զինեալ Ասորիներ են, որոնք չեն ուզեր զինաթափ ըլլալ։ Վերջին լուրերու համաձայն, թրքական իշխանութիւնները ազդարարած են թէ տեղն ու տեղը պիտի գնդակահարեն այն բոլոր փախստականները որ կը փորձեն Թուրքիա մտնել։ Միւս կողմէ, Իրաքի կառավարութիւնը հաղորդած է թէ անոնք որ երկրէն կը հեռանան, այլեւս չեն կրնար վերադառնալ։ Մէկ խօսքով, անել վիճակ։

Ընդհ. ներում Խորհրդ. Միութեան մէջ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն Ռիւթէրի.— Ի յիշատակ Սպիտակ ծով—Պալթիկ ջրանցքին լրացման, Խ. Միութեան կեդր. գործադիր կոմիտէն հրամանագիր մը հրատարակեց որով ընդհանուր ներում կը շնորհուի 12.484 կալանաւորներու։ Ասոնք ժամանակցած էին ջրանցքին շինութեան։ Ուրիշ 59,516 կալանաւորներու պատիժները կրճատուած են, նկատի առնելով անոնց եռանդուն աշխատանքը՝ ջրանցքին շինութեան մէջ։ Հինգհարիւր հոգի ալ դատական հետապնդումներէ զերծ հռչակուելով, վերստացած են իրենց քաղաքացիական իրաւունքները։ Քաանըրեք բանուորներ, որոնց մէջ կը գտնուին իբրեւ խափանարար դատապարտուած ճարտարագէտ մը եւ չորս «կարծրացած ոճրագործներ», կարմիր Աստղ եւ կարմիր Դրօշ պատուանշաններն ստացան։

Ցանկուցն թռիչ մը եւս — 10,000 քլմ.

ՆԻՒ ԵՈՐՔԷՆ ԵՒՐՈՊԱ ԵՒ ԴԷՊԻ ՊԱՂՏԱՏ

Երկու ֆրանսացի օդանաւորդներ, Քոտոս եւ Ռոսի շաբաթ առտու ժամը 10.41ին մեկնեցան Նիւ Եորքի Ֆլօյտ Պէննէթ կայանէն, միասին առնելով 8000 լիտր պէնզին եւ բաւարար պաշար՝ 65 ժամ թռչելու համար։ Իրենց ծրագիրն է կոտրել ուղիղ գծով հեռաւորութեան մրցանիշը, կտրելով 10,000 քիլոմեթր հեռաւորութիւն։ Կիրակի օր, Փարիզի մէջ հետ հետ կը սպասէին օդանաւուն երեւման։ Բաւական ատեն լուրջ մտահոգութիւն տիրեց, անթելով տեղեկութիւններ կը հասնէին վայրկեանը վայրկեանին։ Երկու օդանաւորդներուն կիները եւ ազգականները աչք ու ականջ կտրած, լուրի կը սպասէին։

Վերջապէս, կիրակի իրիկուն ժամը 8.22ին օդանաւը երեւցաւ Պուրժէի օդակայանին վրայ, իջաւ մինչեւ 150 մեթր, թուղթ մը ձգեց եւ ճամբան շարունակեց դէպի Պարսկական Ծոց, Միւնիխ — Վիէննա — Փէշթա — Հալէպ — Պաղտատ գծով։ Աննկարագրելի էր բարեգալուստի գացած բազմութեան խանդավառութիւնը։

Իրարու ետեւէ հասած անթել հեռագիրներ կը հաստատեն թէ երկու օդանաւորդները գիշերութեամբ չեն անցած Ալպեաններ։ Հինգ ժամ անընդհատ փոթորիկի բռնուած են։

Քալէի բոլոր իշխանութիւնները կը հրաժարին ԱՆՏԱՆԵԼԻ ԳՏՆԵԼՈՎ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Քալէի քաղաքապետական խորհուրդը, որ կը բաղկանայ 77 անդամներէ, հաւաքաբար հրաժարական տուաւ կիրակի օր։ Կ'ըսուի թէ պիտի հրաժարին նաեւ առեւտրական սենեակին եւ դատարանին անդամները եւ ուրիշ պաշտօնատարներ։

Հրաժարողները կ'ըսեն թէ անտանելի դարձած է քաղաքին տնտեսական վիճակը։ Վերջին տարիներու ընթացքին, Քալէի արտադրութեան (ժանեակեղէն եւ շղարշ) հարիւրին 85ը սահմանուած էր արտածման, ինչ որ 300 միլիոն ֆրանք հասոյթ պիտի բերէր քաղաքին։ Արդ, արտածումները այնքան ինկած են որ, քաղաքին 72,000 բնակիչներէն 40,000 անելի մատնուած են։

100000 հիթլերականներու զօրահանդէսը

Կիրակի օր, հիթլէրական մարտական խումբերէն 100,000 զինուորներ մեծ զօրահանդէս մը կատարեցին Պերլինի Թամփլհօֆի օդակայանին մէջ։ Համախմբումը սկսաւ առտուան ժամը 6.30ին, 18 զօրասիւներով։ Բուն զօրահանդէսը կատարուեցաւ բողոքական երէցի մը քարոզով, որ կը ներբողէր հիթլէրական շարժումը։ Ցետոյ կարդացուեցան անունները 34 նացի զինուորներու, որոնք սպաննուած էին համայնավարներուն դէմ կռուած ատեն։ Իւրաքանչիւր անուն արտասանուած ատեն հարիւր հազար զինուորները կ'աղաղակէին միաբերան. «Ներկա՛յ»։ Ընդհ. սպայակոյտի պետը ճառ մը խօսելով, յորդորեց իրենց ոգին տարածել ամբողջ ժողովուրդին մէջ։ Զօրահանդէսը, որ սկսած էր ժամը 11.30ին, տեւեց քանի մը ժամ։ Մինչեւ իրիկուն ջոկատներ կը տեսնուէին ամբողջ քաղաքին մէջ։

Անհանդուրժելի տաք Փարիզի մէջ

Քանի մը օր զովանալէ յետոյ, տաքերը վերսկսան Փարիզի մէջ։ Կիրակի օր ջերմաչափը արեւին մէջ կը ցուցնէր 45, շուքին մէջ՝ 36 աստիճան։ Ամբողջ քաղաքը անշնչելի դարձած է։ Հարիւրաւորներ ժամերով կարգի կը սպասէին գետափը եւ աւազաններու առջեւ, լողալու համար։ Արեւահարութեան դէպքեր ալ պատահեցան։

Կը կարծուի թէ դեռ քանի մը օր ալ պիտի տեւէ հասարակածային տաքը, որ նոյն սաստկութեամբ կը տիրէ նաեւ գաւառներու մէջ։

⁂ Լոնտոնէն կը գրեն թէ 1900էն ի վեր, օդը այսքան տաք չէր եղած, տարուան այս եղանակին։ Քանի մը օրէ ի վեր 33 աստիճան կը ցուցնէ ջերմաչափը։ Հրդեհները յաճախադէպ են գիւղերու մէջ, իսկ բազմաթիւ ջրհորներ չորցած են։

⁂ Նիւ Եորքէն կը հեռագրեն թէ տաքէն մեռած են 150 հոգի։ Համրանք չունին արեւահարութեան եւ խեղդամահութեան դէպքերը։

ԿԱՆՏԻԻ ՀԵՏԵՒՈՐԴՆԵՐՆ ԱԼ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՆ

Հնդկաստանի կառավարութիւնը ձերբակալեց 26 հնդիկներ որոնք որոշեր էին գիւղ մը քաշուիլ Կանտիի հետ, քաղաքացիական անհնազանդութիւն քարոզելու համար։

Նոր մանրամասնութիւններ Աբէնեանի սպանութեան մասին

Աբէճէ՛ր Նոր Օր. Լեւոնեան տեղեկութիւններ կը հաղորդէ Սարգիս Գրչէեանի սպանութեան պարագաներու մասին (3 օգոստ.)։—

Ձերբակալուածներէն 17 տարեկան Մանուկ Մանուկեան, ուսուցչուհիին զաւակը, ձերբակալուելէն մէկ օր յետոյ ազատ արձակուած է։ Թէեւ շօֆէրը վկայութիւն տուած էր թէ Գրչէեանի մեռնելէ առաջ ըսած էր «ուսուցչուհիին զաւակը զիս սպաննեց», բայց դէպքին ականատես երկու վկաներ, Հայ մը (լէպլէպիճի) եւ ուրիշ Յոյն մը, պնդած են որ ոճրագործը երկար մազերով բարձրահասակ մէկն էր։ Մինչդեռ վերոյիշեալ Մանուկը, վկաներով հաստատած է որ երկար ատենէ ի վեր ինք ածիլել տուած է մազերը։ Ասոր վրայ, ոստիկանութիւնը ազատ ձգած է 17 տարեկան Մանուկ Մանուկեանը։

Անունի նմանութեամբ ձերբակալուած է Ֆիքսի Ազգ. վարժարանի ուսուցիչներէն բանաստեղծ Մանուկ Մանուկեանը որ հարցաքննութեան ենթարկուած է։ Ուսուցիչ Մանուկեանը յայտնած է որ ինք կիրակի կէսօրէ յետոյ եւ ամբողջ գիշերը, կը գտնուէր Քիֆիսիա իր թաղականներէն մէկուն տունը, ուր ներկայ եղած են նաեւ Գ. Օննիկ Փէլթէեան եւ Արամ Կէօքճեան։

Հարցաքննիչ դատաւորը, երէկ զբաղած ըլլալով, այսօր պիտի հարցաքննէ ուսուցիչ Մանուկեանը եւ Սինկրուէն ձերբակալուած Խաչիկ Կարապետեանը։ Վերջինին համար վկայութիւն տրուած է թէ կիրակի օր կը հետապնդէր Գրչէեանը։

Սինկրուի մէջ հակասական լուրեր կը տրուին թէ համայնավարներու մէկ ոճիրը կրնայ եղած ըլլալ, կիրքերը հրահրելու համար։ Ուրիշներ կ'ըսեն որ տեղական Լազօեանիսի միջադէպէն յետոյ, Գրչէեան թշնամիներ ստեղծած էր իր դէմ։ Ամէն պարագայի դեռ անծանօթ կը մնան սպանութեան իրական շարժառիթները։

Թուրքիոյ նոր համալսարանը

«ԻՒՆԻՎԷՐՍԻԹԷ», ՈՉ ԹԷ «ՏԱՐԻՒԼՖԻՒՆՈՒՆ»

Գրած էինք թէ օգոստոս 1ին բացուեցաւ Կ. Պոլսոյ Նոր համալսարանը։ Պոլսոյ վերջին թղթարբերէն կը քաղենք հետեւեալ մանրամասնութիւնները։

— Հին համալսարանը ջնջուեցաւ եւ օգոստոս 1ին սկսաւ նորը, որ պիտի կոչուի ոչ թէ «Տարիւլֆիւնուն», այլ «Իւնիվէրսիթէ», մինչեւ որ լեզուական յանձնախումբը կարենայ Թուրքերէն համապատասխան բառը գտնել։

Հին համալսարանին դասախօսներէն, ուսուցիչներէն եւ օգնականներէն միայն 59 հոգի նոր համալսարանին մէջ առնուած, մնացեալ 92ը արձակուած են։ Այս վերջիններուն 30ը բժշկական ճիւղէն են, 15ը՝ իրաւագիտական եւն.։ Նոր դասախօսներուն մէկ երրորդը, առնուազն 38 հոգի օտարազգիներ պիտի ըլլան, յատկապէս ընտրուած՝ միջազգային հեղինակութիւններէ եւ պաշտօնի վրայ պիտի մնան մինչեւ իրենց պայմանագրին լրացումը։ Արձակուած դասախօսները մէկ տարի պիտի ստանան իրենց թոշակները, մինչեւ որ գործ գտնեն։

Այս փոփոխութեամբ, Թուրքիա կ'ուզէ կազմել «գիտական նոր կեդրոն մը, որուն համբաւը արտասահմանի մէջ ալ տարածուի եւ որմէ օգտուին նաեւ ուրիշ երկիրներ»։

Գերմանիայէն փախստական բազմաթիւ փրոֆէսէօրներ դիմում ըրած են պաշտօնի համար։

Նոր համալսարանին դասաւանդութիւնները պիտի սկսին հոկտ. 15ին։

⁂ Այս առթիւ կրթական գործավարը հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ.

— Տար իւլ Ֆիւնունը երեք շրջան ունի։ Առաջին Տար իւլ Ֆիւնունին բացման հրամանը հրատարակուեցաւ 23 յուլիս 1846ին։ Մինչդեռ, ժխտական դիմադրութիւններու հետեւանքով, առաջին դասը միայն 15 յունուար 1863ին, այսինքն 17 տարի յետոյ կրցաւ տրուիլ։ Սկիզբները, միայն բնագիտութիւն, կենդանաբանութիւն, բուսաբանութիւն եւ պատմութիւն կը տրուէին։ Աշխարհագրութիւնը միայն 1864ին սկսաւ, որովհետեւ կը վախնային որ երկրագունդին կլոր ըլլալու խնդիրը վիճաբանութեանց տեղի կուտայ։

Տար իւլ Ֆիւնունին ուսուցիչ հասցնելու համար, երկու հոգի կը ղրկեն Փարիզ։ Անոնք ուսողութիւն եւ բնագիտութիւն պիտի սորվէին եւ միեւնոյն ատեն Թուրքերէն պիտի սորվեցնէին Փարիզի օսմանեան քրիստոնեայ հպատակներուն։ Ղրկուածներուն մէկը Սէլիմ Սապիթ կը կոչուէր։ Այս էֆէնտին, վեց տարի սորվելէ յետոյ կը վերադառնայ եւ... քարտուղարը կը կարգուի քաղաքապետութեան մէջ։ Տար իւլ Ֆիւնունի բացման միջոցին ալ, ոչ թէ ուսողութեան, այլ գրականութեան ուսուցիչ կը կարգուի։

Պարապ տեղը չէ որ Տար իւլ Ֆիւնուն կոչուած է։ Ուսողութիւնը, բնագիտութիւնը եւն. Ֆէն կոչելու հրաման կար։ Բայց իլիմը (գիտութիւն) միայն մէտրէսէներու մէջ կրնար աւանդուիլ։

Առաջին Տար իւլ Ֆիւնունը բացուեցաւ արաբերէն աղօթքով մը, բայց կարճ ատենէն գոցուեցաւ, որովհետեւ քանի մը դասախօսներ մէկ երկու անմեղ նախադասութիւններ փախցուցած էին իրենց բերնէն։

Երկրորդ Տար իւլ Ֆիւնունը բացուեցաւ Ապտիւլ Համիտի Բ.ի իշխանութեան վերջին շրջանին։ Սահմանադրութեան շրջանին բարեկարգուեցաւ եւ «Տար իւլ Ֆիւնունու Օսմանի» կոչուեցաւ։ Ընդհ. պատերազմին, Գերմանիայէն բերուած դասախօսներուն շնորհիւ, քիչ մը բարեկարգուեցաւ, բայց զինադադարին բոլորովին կաղաց։

1923—32, բոլոր մտաւորականները իրենց աչքերը համալսարանին յառեցին, սպասելով որ ան յեղափոխութեան ընթացքին յարմար յեղաշրջում մը կրէ։ Ձկայ հաստատութիւն մը որ անոր չափ շահագրգռութիւն յարուցած, եւ անոր չափ քննադատուած ըլլայ։ Բայց, հակառակ այս բոլորին, Պոլսոյ համալսարանը չկատարեց սպասուած բարեկարգումը։

Համալսարանը անտարբեր մնաց երկրին քաղաքական եւ ընկերային բոլոր յեղափոխութեանց, պարզ հանդիսատեսի դիրք մը բռնեց։ Հարազատ լեզուի շարժառութ մը սկսաւ, եւ համալսարանը տեղէն չշարժեցաւ։ Ազգային պատմութեան շարժում մը սկսաւ, եւ երեք տարի սպասել պէտք եղաւ, որպէսզի համալսարանը հետաքրքրուի անով։ Համալսարանը այլեւս կանգ առած էր, փակած էր ինքզինքը, կտրուած էր դուրսի կեանքէն։

Համալսարանը, որ այնքան կղզիացած էր Թուրք հանրային կեանքին մէջ, բնականաբար չէր կրնար շահագրգռուիլ նաեւ ուրիշ երկիրներու գիտական շարժումներով։ Այս կացութեան մէջ, կառավարութիւնը լաւագոյն համարեց փակել հինը եւ հաստատել նոր մը։

Աշխարհ խելայեղ արագութեամբ առաջ կ'երթայ։ Անելի մատնուած եւ կի-

(Լաւմնտու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԷՋ

«Մոխոյեներ»

2.— Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՍԿՍԻ

Անհատի մը դիտողութեան ու կամքին ծնունդն է ան։ 1932ի ամառը անոր ունեցած տօներուն համագումար ողիմպիականը ժամանակ չուտ ստացաւ իբր միաժամանակ յարգանքի արտայայտութիւն փրկարար այս շարժումի հիմնադրին ծննդեան 100—ամեակին։

Արդարեւ 1832 սեպտեմբերի 17ին չէ՞ հողին մէջ տեղաւորուած հոծ Գերմաններու շրջանին, Նեմեցքի Տիէչին քաղաքին մէջ կը ծնի մոխո տղայ մը, Միրոսլաւ Թիրշ։ Իր ծննդավայրը չեխ դպրոց չկայ։ (Անունն ալ կը ցուցնէ, Նեմեցքի —գերմանական։ Թուրքիոյ մէջ գործածական Նէմչէ = Աւստրիացի բառը սլաւական այս նեմից բառն է, տառացի կը նշանակէ անխօս, համր, հաւանաբար առաջին անգամ Չեխիա խուժող Գերմաններու լեզու չգիտնալուն իբր յայտարար յորջորջում)։

Թիրշ կը յաճախէ գերման դպրոց, գիւղին տղայ, հոն կ'առնէ ամբողջ տարրութիւնը այն քամահրանքին, ծաղրին ու ծանակին որ Գերմանները կը նետեն ամէն բանի որ չեխ է, մարդէն մինչեւ քաղաքակրթական արժէքը։ Կ'ունենայ բազմաթիւ ընդվզումներ։ Ու գերմանական երկրորդական վարժարանն աւարտելու պահուն, օգտուելով քննութեան կանոնագրի մէկ բաց դռնէն՝ կը պահանջէ որ թոյլ տրուի իրեն՝ աւարտական քննութիւններն անցընել իր մայրենի՝ չեխ լեզուով, երբ պատանի կ'ապրի 1848ին երկիրն ալեկոծող յոյզերն ու յոյսերն, յեղափոխութիւնն ու ճնշումը։

Տկար եւ հիւանդկախ՝ բժիշկներն իր կեանքը կը կապեն սիստեմաթիկ ու տեւական մարմնամարզի։ Կը հետեւի, կը զգայ արդիւնքներն ինքն իր վրայ։ Թէեւ աղքատ ու դասակը կայսրութեան բաղկացուցիչ մէկ ցեղին՝ որուն առջեւ բոլոր դռները կը փակուին, ու կ'ապրի օրէնքներուն ամբողջ անարդարութիւնը, սակայն կը յաջողի մտնել համալսարան. Հոն երկու բան կ'ուսումնասիրէ. բնական գիտութիւններ (բնապատմութիւն) եւ պատմութիւն։ Ուրիշ խօսքով իր դիտողութեան նիւթ կ'ըլլան կեանքի պայմանները բոլոր ապրող կենդանական ձեւերուն, նաեւ պատմութիւնը մարդուն ու անոր հաւաքական կեանքին։ Անկասկած որ այս զոյգ պատմութիւններու ճանաչումը աւելի քան բարեդէպ կ'ըլլայ սոքոլներու գոյութեան փիլիսոփայութիւնը գծելու-հիմնաւորելու գործին մէջ։ Սոքոլի նպատակին, այդ փիլիսոփայութեան խտացումը կարելի է համարել այսօրուան ծին սկիզբը զետեղուած մոգիրը։

Առնէ մը Թիրշ կը ծառայէ իբր դաստիարակ գործարանատիրոջ մը զաւակներուն, այդտեղ կը ճանչնայ գործի մարդ մը, Ֆիւկներ, որուն գործակցութիւնը թանկագին կ'ըլլայ իրեն, այս վերջինը տանելով Թիրշի ծրագիրներուն խորքը՝ կը դառնայ առաջին քայլերու մեկենասը։ Այս քաջալերութիւնը կը լծէ Թիրշը գործի։ Ան կը կազմէ նախ մարզանքի ծրագիր մը հիմնուած իր անձնական փորձառութեան ու մարդակազմութեան իր մանրակրկիտ ծանօթութեան վրայ։

Կը չինէ կամ չփնտռէր կը վերածէ մարզական բառամթերքը։ Միջոցը մէկ նպատակ ունի, չեխ սերունդներուն ապահովել առողջութիւն. որովհետեւ համոզուած է որ առաջ նախ պիտի առնուի առաջքը կուզերու, կաղերու, հիւանդկախներու, հաշմերու թուական բազմացումին։ Ընդհակառակն նոր ծնունդները, ապագան՝ պիտի ըլլան առողջ։ Իբր բնագէտ գիտէ որ կեանքը գործ է, պայքար, ծանր, սրտմաշ աշխատանք եւ ուժի վատնում, նաեւ այն որ մինակ առողջ մարդը ատակ է տանելու այդ աշխատանքը։ Առողջութիւնը կը գերադասէ ամէն բանէ։ Առողջ անհատներու հաւաքականութիւնն է որ կրնայ ապրիլ առողջ հաւաքական գործունէութիւն։ Անհատին առողջութիւնը կ'աւելցնէ անոր արժէքը։ Մինակ առողջ անհատն է որ կրնայ ունենալ նախ մարդու հպարտութիւն, ապա Չեխ ըլլալու հպարտութիւնը, ու ի հարկին մինակ առողջ անհատն է որ կրնայ հաւաքականութեան ինքնապաշտպանութեան մէջ բաժին մը ունենալ։ Առողջութենէն վերջ ան կը դնէ գեղեցկութիւնը, մանաւանդ ներքին գեղեցկութիւնը, այն որ նկարագիր բառով կը հասկցուի ու մարդը, փոքրիկ էակ մը, կը մեծցնէ մինչեւ աստուածութիւն։ Թիրշ չի հաւատար արտաքին գեղեցկութեան, երբ հոգին ու զգացումը տգեղ են, ստորին։ Անոր փնտռած սոքոլը պիտի ըլլայ ճապուկ գնդերներով, պերճ հասակով, մաքուր ու բարձր զգացումներով այր մը կամ կին մը։ Անշուշտ որ այդ թուականներուն ոչ Թիրշ, ոչ ալ ուրիշ մը կրնային իրենց ծրագրին մէջ դնել ազգային գիծ ու նպատակ։ Կը բաւէր կազմել առողջ ու իրենց ծագումին զգացումը հարազատ պահող պարմանիններու փաղանգներ, մնացածը ժամանակի գործ է։ Արդ, քաղաքական ստիպումով, երբ սոսկ մարմնամարզական ընկերակցութիւն կազմուած առաջին միութիւնը խորթ կը նկատուի, կասկածելի ու վտանգաւոր կը սեպուի Պրակայի իշխանութիւններէն, պարզապէս որովհետեւ կազմողները Չեխեր են։ Բայց դարձդարձիկ ազդեցութիւններով ու ջիջումներով, այս զուտ մարմնակրթական միութեան վաւերացում—ճանաչումը ձեռք կը բերուի 1862 փետր.ին։ Տակաւին ոչ մէկ խորհրդանշան անուն ունի. իր ծրագրին մէջ արտաքնապէս ոչ մէկ ազգ. կամ հաւաքական նպատակի, կամ քաղաքական գիտումի վերաբերող բառ։ Բայց զուտ իբր մարզանքի միութիւն արտօնուելին իսկ խանդավառութիւն կը ստեղծէ ու կը բերէ անդամներու պատկառելի թիւ։ Անմիջապէս մեկենաս Ֆիւկներ կը գնէ տեղ, անդամներուն անձնական ուղղակի աշխատանքովը կը բարձրանայ առաջին շէնքը, որ պիտի յետոյ կոչուի առաջին սոքոլոիկան (= սոքոլարան — սոքոլանոց) ու իր անունով պիտի մկրտէ գտնուած պողոտան։ Այրերու ու տղոց մարզանքի ծրագիրները պատրաստելէ ետք, Թիրշ կը մշակէ կնոջական մարմնամարզի ծրագիրն ալ համապատասխան անոնց մասնայատուկ կազմական, բնախօսական պահանջներուն։ Կը կազմուի տղոց, այրերու, աղջիկներու եւ չափահաս կիներու մարզանքի ժամանակացոյց ու անպաշտօն կերպով, մարզանքի ու առողջութեան դարբնոց այդ շէնքը կը դառնայ նաեւ վերակենդանացումի, ազգ. ձգտումներու հաւաքավայր մը, ոչ թէ ճառով ու ցոյցով, այլ մանր ու սրտահատում աշխատանքով, որոնց հոգին ու տուն տուողն է ինք՝ Թիրշը։ Արժան է յիշել որ Թիրշի հիմնած սկզբնական միութիւնն՝ իբր զուտ մարմնակրթական, չէր կրնար խտիր դնել անդամներու ազգութեան միջեւ։ Իրաւ ալ առաջին օրերուն շատ մը Գերմաններ, անոր ծրագրած մարզանքներուն օգտակարութիւնը տեսնելով անդամ կը դառնան ու կը յաճախեն։ Բայց շատ չուտով կառավարութիւն ու գերման վարիչ շրջաններ կ'արթննան, դրամ, նպաստ, պետական օգնութիւն ապահովելով կը կազմեն զուտ գերմանական մարզական միութիւն մը։ Նոյն իսկ դրամ տալով կը դառնեն կը տանին այն Գերմանները՝ որոնք բնական գտած էին Թիրշի հիմնած միութեան մէջ մարզուիլ։ Թիրշն՝ անշուշտ որ՝ մինակ ուրախ կ'ըլլայ այս զտումով։

Թիրշ՝ ամուսնացած մեկենաս Ֆիւկների աղջկան հետ, ոչ միայն անձամբ ամենօրեայ մարզանքը կը վարէ ու միութեան ընթացիկ գործերուն ուղղութիւն կուտայ, այլ նաեւ կը մշակէ մասնաւոր գրականութիւն, ուր կեանքի տարրական օրէնքներու կիրարկումով կը ջանայ իր ցեղին ներարկել ինքնապաշտպանութեան համար՝ ոչ թէ ճառի, գեղեցիկ բառերու, մեծ մեծ ծրագիրներու, այլ ամենօրեայ անա-յին աշխատանքի մը չափ սրտմաշուէ ու մանր երեւցող, սակայն լետրուած նպատակին ձգտող փոքր ճիգերու յարատեւ գործադրութեան անհրաժեշտութիւնը։ Այդ պզտիկ աշխատանքներու բալացումն է որ ազգերու ուժը կը ջլատէ։ Ինչպէս որ պզտիկ ցուրծայլանի մը — ճանի մը բջիջներու — քայքայումը ապրող էակը մահուան կը տանի, այնպէս ալ հաւաքական կեանքը կարելի է բոլոր անհատներուն միակամ ու միանպատակ մասնակցութեամբ։ Ճիշդ է, անհատը պէտք է զոհել հաւաքականութեան. անհատը՝ ամբողջին դէմ ոչինչ է. բայց քի՞չ են պատմութեան օրինակները, ուր մէկ այդպիսի անձշան անհատի մտածումը կամ դասալքութիւնը պատճառ կ'ըլլայ դարաւոր հաւաքականութեան քանդումին։ Ուրեմն, առողջ կազմով անհատ, որովհետեւ միմիայն ան է որ առողջ դատողութեամբ պիտի մտածէ, գեղեցիկ գաղափարով ու ատակ պիտի ըլլայ սատարութեան։ Աւելին, անհրաժեշտ է որ — քով քովի գալով — պիտի կազմէ ամբողջը, անթիւ անհատներու հաւաքածոն, ազգը, հայրենիքը։ Անհատը՝ առողջացնելու — գեղեցկացնելու, բարձրացնելու մանր աշխատանքը տանելով, պատրաստած կ'ըլլանք ամբողջին ցեղին ինքնապաշտպանութիւնը։ Թիրշ առով երբեք չի դառնար անհատապաշտ, ընդհակառակն, անոր նշանաբանն է անհատը ամբողջին համար. որքան լաւ է ու ուժով անհատը, նոյնքան լաւ ու ուժով է ամբողջը։ Իր գործերը ու սոքոլի հանդէսները լեցուն են կեանքի բնական օրէնքներուն ու ազգերու պատմութեան դասերուն այս դրական զուգադրութիւններէն ծնունդ առած անթիւ եզրակացութիւններով, զոր պզտիկ աշխատանքներու մեծ արդիւնքներուն անտրտունջ կարելի պիտի ըլլար կոչել։ Պայքար կեանքի օրէնքներով, աստիճան առ աստիճան, որովհետեւ բնութեան ոստում չկայ։

Ոչ ոք անոր չափ հնչած է իրեններուն ականջին՝ միաբան, միակամ այս աշխատանքները տանելու՝ չափը։

Սոքոլներու դրօշներուն վրայ, սոքոլարաններու պատերուն, մուտքերուն վրայ, ամենուրեք՝ փրկութեան այդ բանաձեւերը քանդակուած են՝ իբր նշանաբան գիտակից անհատներու թէ իբր պարտադիր կարգապահութիւն եւ թէ իբր ինքնաբուխ եւ ընդհանուր կամքէ, հասարակաց բարգաւաճումէ բխող իրականութիւն։ Այցելուն անոնց պիտի հանդիպի ամենուրեք, քարացած, յաւերժացած, այլ եւ սոքոլական գրականութեան մէջ միշտ մտորումի, վերծանումի, կրկնութեան նիւթակայ։

Աւելո՞րդ պիտի ըլլար արդեօք յիշել գլխաւորները, որոնց վրայ մենք ալ այնքան խորհելու պէտք ունինք.—

«Միայն այն կրթութիւնը, այն դաստիարակութիւնն է իրական՝ որ անհատը իր ամբողջին, իր հայրենիքին կը լծէ։ Ինքնախաբէութիւն է փրկութեան միջոցներ որոնել հեռաւոր հովանաւորներու մշուշին մէջ։ Ինքնօգնութիւն. ահա միակ փրկարար նշանաբանը. անով ճամբայ ելլել կը նշանակէ գտած ըլլալ փնտռուած փրկութիւնը»։

Այս նշանաբանը կ'ակնարկէ այն մեծ սպասումին՝ որով Չեխերն ալ առեն մը Ռուսիոյ կապեցին իրենց յոյսը.

— «Բոլորը մէկին ու մէկը բոլորին համար։ Եթէ միասնական գործունէութեան մէջ, ինքնաբուխ միակամութեամբ միացած չենք բոլորս, մեր ճակատագիրը, իբր ազգ, ոտնամակոյրին մէջ չէ որ պիտի որոշուի. անիկա շատոնց որոշուած կնքուած է»։

— «Կեանքը յաւիտենական պատերազմ մըն է։ Միայն կռուելու ատակ ազգն է որ պիտի ապրի բնական ընտրողութեան օրէնքով։ Միայն առողջ, անհատաբար, ուսուի եւ հաւաքաբար առողջ ազգն է ատակ կռուի։ Այդ կռուին մէջ զէնքէն ու ռազմամթերքէն առաջ՝ վճռական դերը կը վիճակի միութեան։ Միակամ միանպատակ բանակներ, արդար նպատակին պաշտպանութեան մէջ անկարելի է որ պարտուին։ Թող ոչ թէ հազար, այլ միլիոն անգամ Չեխին ականջին հնչէ միութեան շեփորը»։

— «Տիտղոսներով ու մեծաքանակներով, կրթութեամբ կամ ուսումով պճնազարդ այլ մարմնով ու զգացումով թուլամորթ անհատին դէմ՝ հազար անգամ աւելի կ'արժէ մարմնով, հոգիով, զգացումով առողջ, նկարագրով ամուր թէեւ տեսքով կոշտ անհատը»։

— «Ուժեղ հոգին միայն ուժեղ մարմնով կարելի է։ Ինչո՞ւ համար տաճարներ, արուեստի հրաշակերտներ, անգին գանձեր կը կերտէք ու կը ժողվէք։ Թուլամորթ ազգին արժանի չեն ատոնք. որովհետեւ առաջին գրոհին կը դառնան աւար ըլլալէ։ Մէկ բան ունինք կերտելիք, գերիվեր բոլոր միւսներէն՝ ինքնապաշտպանութիւն»։

— «Գիտցէք բազուկդ՝ որ ծառայես հայրենիքիդ»։

— «Փրկութիւնը ամբողջին՝ միակամ գործակցութեան մէջ է. ՈՉ ՄԷԿ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՆՈՅՆ ՆՊԱՏԱԿԻՆ ՀԱՄԱՐ»։

Արդարեւ սոքոլը ոչ մէկ խտիր կը դնէ իր անդամին ընկերվարական, ֆաշական, պահպանողական կամ ազատական ըլլալուն միջեւ։ Կը փնտռէ մէկ բան — ըլլալ լաւ Չեխ, ուզել եւ ընդգրկել սոքոլական սկզբունքներն, շարժիլ ըստ այնմ։

— «Եղիր հզօր, որովհետեւ այդպիսով միայն ի վիճակի պիտի ըլլաս օգնելու տկարին ու չկքելու թշնամիիդ առջեւ»։

«Մենք չենք ձգտիր ուրիշին տիրելու. մեր իրաւունքը եւ մեր նպատակն է՝ եւ մեր ուժը»։

«Անհատը, ազգը կը մեռնին երբ եղած վիճակին հետ հաշտուելու թուլութիւնը կը պատէ զիրենք ու կը գոհանան ապրելու շնորհովը։ Կեանքը յաւերժական դժգոհութիւն, շարժում եւ կռիւ է, որուն մէջ ամէնէն պզտիկ էակէն մինչեւ ամէնէն մեծը կը ձգտին միշտ աւելի ու աւելի առաջ։ Ով որ կեցած տեղը կը մնայ, ետ մնացած կ'ըլլայ արդէն. կեանքը դադար չի ճանչնար»։

«Փրկութիւն ամբողջին համար, այլապէս ոչ ոքի»։

«ՈՉ ՄԷԿ ՄԵՆՔ ԵՒ ԴՈՒՔ. ՄԻՄԻԱՅՆ ՄԵՆՔ»։

— «Ոչ փառք, ոչ պատիւ, ոչ վարձ, հայրենիքիդ կը ծառայես»։

— «Որքան Չեխ, նոյնքան սոքոլ։ Միշտ արթուն»։

ԳԵՂԱՄ ՇՈՂԱԿԱԹ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒԼԿԱՐԻԱՅԷՆ

ՌՈՒՍԵՒՊՈՒԼԿԱՐ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՖԻԼԻՊԷ, 29 յուլիս 933 (Յառաջ).— Լոնտոնի տնտեսական խորհրդաժողովի ընթացքին կնքուած՝ ոչ-յարձակման կամ բարեկամական ուխտերու ստորագրումէն վերջ Պուլկարիոյ «կզզիացման» խնդիրը, որու մասին գրեր էի քանի մը օր առաջ, դեռ կը զբաղեցնէ մամուլին մէկ մասը։

Այդ խնդրին հետ ծնունդ առաւ ու դեռ վէճի նիւթ է Պուլկարիոյ եւ խորհրդային Ռուսիոյ յարաբերութեանց պարագան։

Ծանօթ է որ Պուլկարիա կը պատկանի այն հազուագիւտ պետութեանց շարքին մէջ, որոնք խորհրդային կառավարութիւնը չեն ճանչնար ու դիւանագիտական որ եւ է առեւտրական յարաբերութիւն չունին անոր հետ։ Պուլկարիա չունի եւ առեւտրական յարաբերութիւն։

Վերջերս, սակայն, երբ Լիթվինով ու Թէվֆիք Րիւշտի յանկարծ ոչ-յարձակման եւ բարեկամական ուխտերու նոր քաղաքականութիւնը մէջտեղ դրին, Պուլկարիոյ պետական եւ ոչ-պետական կարգ մը շրջանակները սկսան խօսիլ խորհրդային Ռուսիոյ հետ պաշտօնական յարաբերութիւն հաստատելու անհրաժեշտութեան մասին։

Ինչ խօսք որ՝ ձախակողմեան մամուլը արդէն իսկ կողմնակից էր ատոր։ Աւելի առաջ, երբ քանի մը ամիսներով այդ խնդիրը մամուլի կամ պետական շրջանակներու խորհրդածութեանց նիւթ է եղած, բանւորական թէ ընկերվարական երեսփոխաններ պաշտպանած են դիւանագիտական յարաբերութիւններու հաստատման տեսակէտը։

Ուշագրաւ է որ այս անգամ այդ տեսակէտին գլխաւոր տեսաբանողը կամ բանաձեւողն է թերթ հակահամայնավար ու կառավարական (ռամկավար) հոսանքի հետ մօտէն չփումներ ունեցող լուրջ ու ազդեցիկ օրաթերթ մը,— Զօրա։

Աւելցնենք որ, դեռ քանի մը օր առաջ, առեւտրական նախարար Գ. Կիւլէվ կառավարական ամենաուժեղ հոսանքին՝ հողագործականներուն — շատ առաձգական պատասխաններ տուաւ՝ երբ լրագրողներ հարց տուին թէ մի՞թէ չը կայ որ մօտալուտ է պատուիրակութեան մը զրուցը անցած Ռուսիա երթալու։ Ուրիշ նախարարներ բոլորովին ժխտեցին յարաբերութեանց կարելիութիւնը, իսկ մէկ երկուքը գտան կամ կանուխ եւ կամ «ոչ-անկարելի»։

Այդ հակասական արտայայտութեանց օրերուն էր, ահա, որ «Զօրա» ասեմր նետեց հրապարակ եւ սրմուկը սկսաւ, իր առաջին խմբագրականը առիթ տուաւ որ աջակողմեան — դիտորական թերթերը (Միր, Սլօվօ, Հէյ եւայլն) անցնին հակահարուածի. իսկ նախկին արտաքին նախարար Պուրով յայտնեց թէ «նախընտրելի չէ վիրաւորել Ռուսիոյ ապագայ վարիչներուն զգացումները, յարաբերութիւն հաստատելով այժմու վարիչներուն հետ»։

Փրթած աղմուկին պատճառ այն էր որ իր տեսակէտը հոն դար թերթէ մը որ թուեց հակահամայնավար է։ Ու բոլոր անոնք, որ անցած են հակայարձակման, կը դնեն հետեւեալ պատճառաբանութիւնները.—

Պուլկարիա տկարացած երկիր է, համայնավարական շարժումը ծաւալ գտած է՝ մտնելով նոյնիսկ դպրոցներէն եւ զօրանոցներէն ներս, դիւանագիտական յարաբերութեանց վերահաստատումը աղէտ մը պիտի ըլլար, որովհետեւ խորհրդային ներկայացուցիչները մեծապէս զարկ պիտի տան համայնավար քարոզչութեան։ «Ներկայ կառավարութիւնը երկրէն ներս չունի անհրաժեշտ հեղինակութիւնը՝ այս տագնապի ու քարոզչութեանց շրջանին արգելք ըլլալու համար անոնց գործունէութեանց» (ինչ որ ճիշդ չէ)։

Գալով տնտեսական յարաբերութեան, «Միր»ի մէջ Սուեթսայտէր ստորագրութեամբ յօդուածով մը իմէջ այլոց կ'ըսուէր.— «Խորհրդային Ռուսիոյ եւ Պուլկարիոյ միջեւ առեւտրական կապերու վերահաստատման համար, անձնական նախաձեռնութեամբ, եղած են դիմումներ՝ արտասահմանի խորհրդային առեւտրական կազմակերպութեանց, բայց երբ հարցը տրուած է ապրանքներու փոխանակման ձեւին տակ, ամէն ինչ կանգ է առած։ Մենք պատրաստ ենք ձեզի ծախելու ամէն ինչ որ կրնանք, բայց վալուտայով, որովհետեւ մենք ձեզմէ գնում չենք կրնար ընել, քանի որ ձեր ապրանքները մեզ չեն շահագրգռեր,— կ'ըսեն անոնք մեզի։ Կ'ընդունիմ որ երբեմն առեւտրական շահերը կրնան զոհուիլ քաղաքական ծանօթ շահերու։ Անկարելի չէ, որ Պուլկարիոյ եւ խորհրդային իշխանութեան միջեւ պաշտօնական յարաբերութեանց առիթով, Մոսկուա ժէսթ մը պիտի ընէ՝ նետելով քանի մը միլիոն ու մեզմէ գնելով կարգ մը ապրանքներ։ Բայց, կը կրկնեմ, առիկա պիտի ըլլայ լոկ ժէսթ մը, ու խնդիր է թէ քանի՞ պիտի նստի ան Պուլկարիոյ...։ Անհերքելի է որ սովետներու հետ մեր պաշտօնական յարաբերութեան խնդիրը պէտք է դիտուի ոչ թէ տնտեսական հայեցակէտով, այլ քաղաքական։ Հոս խօսքը կը պատկանի մեր դիւանագիտութեան»։

Այս ու այլ առարկութեանց կը պատասխանէ Զօրա, մնալով հաւատարիմ իր տեսակէտին մէջ։ Յայտնելէ յետոյ թէ իր առաջին խմբագրականը մեծ աղմուկ է յարուցած, կը շարունակէ.—

«...Անակնկալ մը եղաւ այն պարագան թէ թերթ մը որ ոչ միայն կը մերժէ համայնավարութիւնը, այլեւ չի հաւատար անոր տեւականութեան, ի նպաստ կրնար պաշտպանել սովետներուն հետ դիւանագիտական կանոնաւոր յարաբերութիւն հաստատելու տեսակէտը։ Մեզ համար որ եւ է կասկած չկայ որ Ռուսիոյ համայնավարական իրաւակարգը պիտի տապալի։ Առիկա կը նկատուի մասնաւորապէս սովխոզներու եւ կոլխոզներու մէջ։ Ներկայի ռէժիմին տապալումը, սակայն, երբեք չի նշանակեր հինին վերահաստատումը, ան երբեք չպիտի վերադառնայ։ Դրեթէ ապահովութեամբ կարելի է նախատեսել թէ անցեալի մարդ մը չէ որ կայանացած պիտի պարզէ Ռուսիոյ։ Այլ մարդ մը կամ խմբակ մը՝ բուն իսկ յեղափոխութենէն, նման Քրոմվէլին կամ Նափոլէոնին, պիտի հանդարտեցնէ խառնակ պետութիւնը։ Այդ պատճառաւ ալ մեր յարաբերութեանց վերահաստատումը երբեք պիտի չվիրաւորէ ապագայ վարիչներու զգացումները։

«Անշուշտ, մենք կողմնակից ենք բնական յարաբերութեանց վերահաստատման։ Ահա Եուկոսլաւիոյ մէջ եւս ամբողջ կուսակցութիւնը կողմնակից է վերահաստատելու իր յարաբերութիւնները Հոս եւս ետ չմնանք։

«Մենք ընդհանրապէս կ'ուշանանք, ինչպէս ուշացանք Թուրքերու հետ հասկցուելու խնդրին մէջ ու Յոյները ցատկեցին մեր կռնակէն...։ Գանք քարոզչութեան, դիւանագիտական յարաբերութիւն չունեցած ատեն եւս համայնավարական քարոզչութիւնը կանգ չառներ մեր երկրին մէջ։ Առիկա հիմա զուցէ աւելի ուժեղ է եւ անպատասխանատու։ Ինտոյ, ոսկեանները այնքան լայն չեն այժմ որ քարոզչութեան նուիրուին։ Ճափոնը զանոնք լաւ մը սեղմեց Մայր Արեւելքի մէջ, ու անոնք ստիպուեցան նոյն իսկ զիջիլ Ռումանիոյ առջեւ՝ լռելով Պեսարաբիոյ խնդրին մասին։ Նոյն իսկ «Թանը» կը գրէ թէ «Ռուսիա, գոնէ առժամաբար, արտասահմանի մէջ քարոզչութիւնը մէկ կողմ թողած է»... Այդ պատճառաւ ալ հիմա ճիշդ առենն է յարաբերութիւնները վերահաստատելու»։

Ինչպէս կ'երեւի, հիմնական տեսակէտ չունի «Զօրա»ն։ Ապագայի ենթադրութիւն ու հաւատք թէ այդ քարոզչութիւնները պիտի դադրի,— ինչպէս նկատել կուտայ «Սլօվօ»։ Իսկ նախորդ վարչապետ Ցանքովի օրկանը «Տէմոքրաթիչեսքի Զկովօր» կը գրէ. «Խորհ. Ռուսիոյ նոր բարեկամները մեծ ոգեւորութեամբ կը պաշտպանեն իրենց տեսակէտը։ Անոնց բուն տեսակէտն է. «Այդ կերպով Պուլկարիան ոչ միայն այլ եւս կզզիացած պիտի չըլլայ, այլ եւ պիտի աւելնայ իր արժէքը»։ Բայց թէ ինչու եւ ինչպէս, այդ մասին ոչ մէկ ծանօթութիւն կուտան ժողովուրդին։ Իսկ այն պատճառաբանութիւնը թէ ուրիշ երկիրներ կը յարաբերին, իրենց ի նպաստ տեսակէտ մը չէ։ Թող յիշեն դրացի Յունաստանը։ Բազմաթիւ են այն [...] խորժութիւնները զորս խորհրդային ներկայացուցիչներ պատճառած են [...] նոր»։

Յարաբերութեանց վերականգնման [...] սակէտին դէմ եղողները [...] նաեւ թիւերու, եւ պաշտօնական [...] ճակագրութիւններով հաստատ[...] թէ առեւտրական յարաբերութ[...] անցեալին մէջ երբեք նպաստաւոր [...] եղած Պուլկարիոյ համար։

Իրողութիւնը այն է, սակայն [...] առեւտրական ու տնտեսական [...] տակ, դիւանագիտական ու քաղաք[...] կան պատճառներ կամ շարժառիթ[...] կան, որոնք կը մղեն Պուլկարիոյ [...] տական թէ մամուլի կարգ մը [...] նակները խորհելու Մոսկուայի [...] յարաբերելու մասին։ Թուրքիա [...] չուլտ, որուն դեր ունի այդ խ[...] մէջ։ Դեր ունի, նաեւ, Ֆրան[...] «արեւելեան քաղաքականութ[...] կ'ուզէ յաջողցնել։

Այդ է պատճառը որ այս [...] Պուլկարիան զբաղեցնող գլ[...] գոյն խնդիրներէն մին է՝ կ[...] ըլլալով, ուղղակի թէ անուղղակի [...] նոր արտաքին քաղաքականութ[...] հետ։

Իսկ առիկա, իր կարգին, [...] բարդ խնդիր մըն է ու հաւա[...] տարբերութեամբ [...] նոյն իսկ կառավարական կուսակ[...] թեանց, կամ այս թէ այն կուսակ[...] թեան վարիչներուն միջեւ։

Հայ Արիները Վիեննայի մ[էջ]

ՎԻԵՆՆԱ, 1 օգոստոս, (Յառա[ջ])— Պուտափէշտի Արիներու միջազգ[ային] ճամբարին առթիւ, Փարիզէն մ[եկնած] Հայ Արիները, յուլիս 30ին [...] Վիեննա հասան։ Կայարան դիմա[ւորելու] գացած էին՝ Հայ գաղութի[ն] [...] կայացուցիչներէն ոմանք։

Աւստրիոյ թերթերը արդէն [...] առաջ ազդած էին մեր Արին[երու] գալուստը։ Յաջորդ օրը Հայ Արի[ները] երկու Ֆրանսախօս աւստրիացի [...] ուղեկցութեամբ [...] քաղաքին գլխաւոր տեղերը [...] րին, գրաւելով տեղացիներու [...] գրաւութիւնը իրենց կանոնաւոր [...] ուածքին ու քալուածքին վրայ։

Հայ Արիները իրենց կարճ [...] նակը օգտագործեցին այցելելու [...] տալով նաեւ Մխիթարեաններուն։

Մեծ էր Արիներուն ոգեւոր[ութիւնը] երբ — իրենց իսկ բառով — [...] րութեան մէջ գտնուող Հայ [...] վրայ դրին իրենց ոտքը։ Մեծ [...] նաեւ այն ազգասիրական [...] զացումը զոր ունեցած էին հայր [...] վարդապետները՝ ընդունելով առ[...] անգամ այդ բազմութեամբ (26 [...]) Հայ Արիներ իրենց սեմէն ներս։

Հետաքրքրութեամբ գննեցին [...] վանքին մատենադարանը, ձեռագ[իրները] [...] ներու բաժինը, պարտէզը եւ [...] Հ. Ակինեանի եւ ուրիշ վարդապետ[ներու] ներկայութեամբ լուսանկար[ուե]ցան։ Հայ Արիները իրենց այս [...] ժամուան այցելութեան յիշատակ[...] թողուցին՝ մատենադարանի այցել[ուներու] գրքին մէջ դնելով իրենց [...] րագրութիւնը։

Մեկնելէն առաջ՝ Արիներուն [...] նորդը իրենց հրամցուած ոգեւոր[իչ] բաժակներուն առթիւ ուղերձ մը [...] ներկայ վարդապետներուն՝ հայ[...] բայց լի բովանդակութեամբ, պատասխանեց Հ. Ն. Ակինեան, պ[...] պելով իր բաժակը Հայ Արիներու կենաց։

Նոյն օրը՝ կէսօրէ ետք ժամը 3ին Հայ Արիները միանալով աւստրիացի, իրլանտացի, Ֆրանսացի եւ անգլիացի արիներու, հունգարական «Ս. Լ[...] րիք» նաւով մեկնեցան Պուտափէշտ։ Հոն պիտի միանան մերիններուն նաեւ Պուլկարիոյ, Ռումանիոյ եւ [Ե]գիպտոսի Հայ Արիները։

Հայ Արիներուն առաջնորդող երբ[...] աւստրիացի սկաուտներէն մէկը [...] հարցուցինք, թէ կը հաւնի՞ն Հայ Ա[րի]ներուն. «Անշուշտ, պատասխա[...] նեց, ամէնքն ալ փառաւոր տղաք են»։

Մեր տղոց այս կայտառութեան [...] վստահ ենք թէ ինչպէս Աւստրիացին[...] ըր նոյնպէս ուրիշ ազգեր պիտի գն[ա]հատեն։

Եւ մենք, Հայ Արիներուն կը մաղ[թենք] թենք միշտ վառ պահել իրենց [...] հայրենասիրական սէր գործի մէ[ջ] մնալով անմահ[...] ցեղին, որուն այսօր ապագան՝ [...] վաղը ներկան են։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Օդանաւային ակումբ

Երեւանի մէջ հիմնուեցաւ օդանաւային ակումբ մը, որուն նախագահն [illegible] Երզնկեան, վարչութեան մէջ կան [illegible] Գէորգ Ղարիբջանեան, Ա. Գա[illegible], [illegible] Բարսեղեան, Աթոյեան, [illegible] Մատինեան, Ը. Վահան[illegible]

Ակումբին նպատակն է երկրին մէջ օդանաւային ցանցին զարգացման նպաստել, [illegible] օդանաւորդութեան մէջ [illegible]

Ակումբին վարչութիւնը պիտի աշխատի [illegible]

[illegible]

Երեւանի մէջ

[illegible]

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԱՊԱՔԻՆԱՐԱՆ

[illegible]

ԵՒ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆ

[illegible]

ԱՐԻՆԵՐՈՒՆ ՃԱՄԲԱՐԻՆ ՄԷՋ

[illegible]

Եւկտրականութիւն Դաւալուին

[illegible]

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

«Յառաջախնամական»ի տարեկան ժողովը

[illegible]

Դպրոցական դաշտահանդէսը

(Յաջորդ)

[illegible]

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԽԱՂՑՈՂՆԵՐԸ

[illegible]

ՀՐ. ԱՍԱՏՈՒՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (17)

«ՏԱՆԸ ՄԷԿ ՀԱՏԻԿ ՃՐԱԳՆ ԷՐ»...

[illegible]

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

(Շարունակելի)

սովին պարապ աշխատող հաստատութեամբ մը, հարիւր դարէն ալ չենք կրնար հասնիլ առաջացած երկիրներուն: Եա մնացողները դատապարտուած են օրէ օր կորսնցնելու իրենց գոյութեան իրաւունքը: Բնաւ կարելի չէ Թուրքերուն հաբազատ գիտութիւն մը ստեղծել Համալսարանով մը, որ միայն դաս կ'աւանդէ, եւ գրեթէ բնաւ տեղ չի տար գիտական հետազօտութեանց:

Ֆրանսայի ազգային վիճակախաղը

Արագօրէն յառաջ կը տարուի ազգային վիճակախաղի կազմակերպումը, որ քուէարկուած էր խորհրդարանին կողմէ:

Համաձայն վերջին տեղեկութեանց, մէկ միլիոն Ֆրանքի տոմսակ պիտի ծախուի, որոնց հարիւրին 60ը պիտի շահի, այսինքն 600 միլիոն Ֆրանքի պարգեւ պիտի բաշխուի:

Մեծագոյն պարգեւն է՝ հինգ միլիոն Ֆրանք: Կան մէկ միլիոնի պարգեւներ՝ քանի մը հատ, 500,000ի, 100,000ի եւն.: Երկու հարիւր Ֆրանքնոց պարգեւներուն թիւը պիտի ըլլայ հարիւր հազար:

Ինչպէս գրած էինք, տասը տոմսակէն մէկը անպատճառ պիտի շահի: Տոմսակներուն գինն է 100 Ֆրանք, եւ ամէն կողմ պիտի ծախուին հոկտեմբերէն սկսեալ:

Հաւանական է որ առաջին վիճակահանութիւնը, հարիւր միլիոնի համար, տեղի ունենայ զինադադարի տարեդարձին, 11 նոյեմբեր, Թրոքատէրոյի Թատրոնին մէջ: Ներկայ պիտի ըլլայ նաեւ հանրապետութեան նախագահը:

Այս վիճակախաղին ամբողջ տեւողութեան միջոցին, պիտի արգիլուի ուրիշ որ եւ է վիճակահանութիւն:

Ուսուցիչները ալ պատերազմի դէմ

Ֆրանսայի ուսուցիչներու դաշնակցութիւնը, որ կը ներկայացնէ նախակրթարանի ուսուցչութեան մէկ երրորդը, վերջացուց իր համագումարը: Որոշուեցաւ դպրոցական վերամուտին կարճատեւ գործադուլ հռչակել, իբրեւ բողոքի ցոյց: Քննութեան առնելով նաեւ միջազգային խնդիրներ, համագումարը որոշեց կազմակերպուած պայքար մղել պատերազմին դէմ: Դաշնակցութիւնը իր բոլոր հետեւորդներով եւ համակիրներով ամէն միջոցի պիտի դիմէ, խափանելու համար պատերազմի պատրաստութիւնները:

ՍՏԱՑԱՆՔ

«Հայրենիք» ամսագիր

11րդ տարուան 9րդ (յուլիս) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ.— Դեղձանիկի հէքեաթը, Ա. ԼԵԲԼԱՆԻ.— Արտասանութիւն, ՄԻՆԱ.— Հայրենիքս իմ հեռաւոր, ԿՈՍՏԱՆ ԶԱՐԵԱՆ.— Բանկօօպը եւ մամութի ոսկորները, ԳԱՐԵՏ ԳԱՐՈԵՐ.— Ի՞նչ անուն տամ քեզ, ԱՐՄ. ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ-ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ.— Բրոնզէ գիմակ հագնիմ, Ս. ԹԱՓԱՌԱԿԱՆ.— Իրիկնամուտին, ԱՐԻՍ ՇԱՔԼԵԱՆ.— Ալ ինչո՞ւ աղբիւրը ոսկի չի հոսիր Կաղանդի գիշերին, Խ. ԶԱՐԷՆ.— Անյոյս սպասում, Ն. ՄԱՔՍՈՒՏԵԱՆ.— Իղձ, Ա. ՍՐԱԳԵԱՆ.— Վենետիկեան գիշերներ, Վ. ՍՕՖԵԱՆ.— Օրօր մը մարալիս, Ս. ԹԱՓԱՌԱԿԱՆ.— Ինձ տարէք այնտեղ .., Յ. ՕՇԱԿԱՆ.— Հաճի Մուրատ, ԱՆՆԻԿ.— Փոքրիկ չողն ես, ՀԻՐ.— Աստղերուն հետ, ԻՐԱԶԵԿ.— Յովսէփ Ամիրխանեան, Ա. ՍՐԱԳԵԱՆ.— Եթէ երբեք իմ հոգիս ...Յ. ՔԻՒՐՏԵԱՆ.— Պատկերը Հայոց մօտ քրիստոնէութենէ վերջ, Վ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ.— Միջազգային յեղափոխութիւնը եւ Հայերը, Մ. ՕԶԱՆԵԱՆ.— Արշակ Վռամեան իբրեւ հրապարակագիր, Պրոֆ. Ն. ԱԴՈՆՑ.— Ղեւոնդ եւ Խորենացի, Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ.— Հայ-Թաթարական ընդհարումները Բագուի մէջ, Մ. ՏԷՐ-ԳԷՏԷՐԵԱՆ.— Իսլամը եւ Հայերը, ՀԱՅԿ Կ. ԿԱՐԱԳԷՏԵԱՆ.— Գիտութեան մեծագոյն գաղտնիքները, Ա. ԱԹԱՆ.— Հայ կեանքը (ամսական տեսութիւն), Մ. Օ.— Ամերիկահայ կեանք (Ամսական տեսութիւն), Ա. Ա.— Գրախօսական՝ Եր. Լալայեանի «Դամբաններու պեղումները Խորհր. Հայաստանում» հատորի մասին, Նիկ. ԱՂԲԱԼԵԱՆ.— Գրախօսական՝ «Ակինեանի դասական հայերէնը եւ Վիեննայի Մխիթարեան դպրոցը» գրքի մասին, Ա. Ա.— Գրախօսական «Հայաստանի համալսարանի գիտական տեղեկագիրը», Գ.Դ. եւ Ե. հատորի մասին: ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՀԵՐՔՈՒՄ

Յարգելի տիար,

ԼԻՈՆ, 3 օգոստ.— Կը խնդրէի որ ի սէր անկողմնակալութեան, տեղ մը տայիք սոյն հերքումիս:

Ստորագրեալս, Բարեգործականի Լիոնի մասնաճիւղի ատենապետ Ժողէֆ Անթէպլեան, ինքս ալ հիւրաբար կը գտնուէի սոյն ծանօթ դպրոցական հանդէսին, որուն պատուակալ նախագահութեան հրաւիրած էին զիս: Արդ, կուգամ բողոքելով հերքել այն լուրերը որ երեւցան «Յառաջ»ի 2 եւ 3 օգոստ. թիւերուն մէջ, իբրեւ թէ ես բռած ըլլամ — եռագոյնը թող պարգուի: Ասիկա գտնելով բոլորովին յերիւրածոյ տեղեկութիւն, հիմնովին կը հերքեմ:

Յարգանքներով
Ժ. Անթէպլեան

ԽՄԲ.— Կը հրաւիրենք մեր երկու թղթակիցները եւ հանդէսին նախագահը՝ (Գ. Ա. Կիւլպէնկեան) լուսաբանել մեզ:

×

ՓԱՐԻԶԻ Արաբկիրցիներու միութիւնը իր վերջին ընդհ. ժողովին մէջ ընտրեց իր վարչութիւնը հետեւեալ կազմով:

Ատենապետ՝ Գ. Գ. Մ. Մալումեան, ատենադպիր՝ Ն. Նազարէթեան, գանձապահ՝ Մ. Դանիէլեան, խորհրդականներ՝ Խ. Աննիկեան, Խ. Խերպէկեան:

Կը խնդրենք որ ասկէ վերջ բոլոր դիմումները կատարուին վարչութեանս նախագահին հասցէով՝ M. Maloumian, 5 Place de Valois, Paris (1):

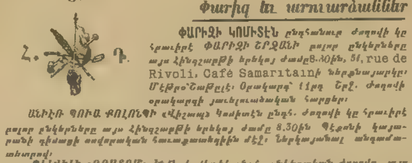

Յ.
Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ բոլոր ընկերները այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 51, rue de Rivoli. Café Samaritaineի ներքնայարկը: Մէթրօ՝ Շաթըլէ: Օրակարգ՝ 11րդ Շրջ. Ժողովի օրակարգի յաւելուածական հարցեր:

ԱՆԻԷՌ ԳՈՒՌ ՔՈԼՈՆՔԻ «Վիշապ» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Գէջեանի կայարանի դիմացի սովորական հաւաքատեղիին մէջ: Ներկայանալ անզամատոմսով:

ԲԷԼՎԻԼԻ «ՌՈՍՏՈՄ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս երեկոյ ժամը 8.30ին. 231 Fbg. du Temple.

«ՎԷՄ»

ԵՐԿԱՄՍԵԱՅ ՀԱՆԴԷՍ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՎԷՄԸ պիտի բովանդակէ ուսումնասիրութիւններ մշակոյթի եւ պատմութեան մասին, քննադատութիւններ, կենսագրականներ, յուշեր, վաւերագրեր, տեսութիւն ու գրախօսական, ճկարներ: Պիտի հետեւի հայ եւ օտար կեանքի նորութիւններուն, հայ գրականութեան, արուեստներու, պատմութեան եւ մշակոյթի այլ ճիւղերու մասին: Յատկապէս լայն տեղ պիտի տայ Հայոց պատմութեան ազատագրական պայքարի շրջանին:

ՎԷՄԸ պիտի ձգտի հայ մշակոյթի դրօշակին շուրջ համախմբել հայ մտաւորականութեան եւ ընթերցող հասարակութեան լայն խաւերը՝ առանց խտրութեան:

ՎԷՄի առաջին թիւը լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ Սեպտեմբերին:

Բաժանորդագրութեան պայմանները.—

Ամերիկա, Բրիտ. կայսրութիւն, Եգիպտոս, Իտալիա՝ տարեկան		65 ֆրանք
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ	»	50 ֆրանք
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա, Պարսկաստան	»	40 ֆրանք

Բաժանորդագրութեան համար այժմէն դիմել՝
L. Kévonianի 17 Rue Damesme, Paris (13)

Այժ՝ լոյս տեսաւ գրականութեան

ՏԱՐԱԾԵԼՈՎ «ՄԱՍՏԵՆԱՇԱՐ ՅԱՌԱՋ»Ի
ԱՌԱՋԻՆ ԵՐԿՈՒ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ

ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր, ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր...

(Հէքեաթ եւ բանաստեղծութիւն, 220 էջ)

Գրեց՝ ՇՄԻԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Գին Ֆրանսա՝ 15 ֆրանք, Պուլկարիա, Յունաստան, Ռումանիա եւ Պարսկաստան 18 ֆրանք, ուրիշ երկիրներ 20 ֆրանք

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...

(Հիւծախտաւորի մը կեանքէն, 144 էջ)

Գրեց՝ ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

Գին՝ 10 Ֆրանք

Դիմել ՅԱՌԱՋի, 17, Rue Damesme, PARIS

ՇՈՒՏՈՎ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

«Հայ բաքուական ընդհարումները»

ՀԱՏՈՐ ԱՌԱՋԻՆ

ԲԱԳՈՒԻ ԱՌԱՋԻՆ ԸՆԴՀԱՐՈՒՄՆԵՐԸ

Ընտիր թուղթի վրայ եւ նկարներով: Գինն է՝ 15 ֆրանք:
Ամերիկա, Բրիտ. կայսրութիւն եւ Եգիպտոս 20 ֆրանք:

Դրադարան - ընթերցարաններուն 10 ֆրանք:

Պիտի տպագրուի սահմանափակ քանակութեամբ:
Ապսպրանքները պէտք է ղրկել մինչեւ գրքին լոյս տեսնելը:

Ապառիկ ոչ ոքի չի ղրկուիր:

Դիմել՝ A. Kulkhandanian, 71, Ave. Kléber, Paris (16)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ

ԵՐԳԻԾԱԿԱՆԸ

Մեծ հատոր մը որ կը պարունակէ ՓԱՐԱՒՈՆ ՍԷՄ ԱՆՏՈՆԸ, ԻՇԽԱՆ ԱՐՇԱԿՈՒՆԻՆ, ԱՐՋՈՒՆԻ ՍՐԲԱԶԱՆԸ եւ բազմաթիւ ՄԵՐՕՐԵԱՅ ԾԻԾԱՂՆԵՐ

Համակ Ծիծաղ, Սրամտութիւն, Խնդուք, Ժպիտ
Արտասահմանեան ամբողջ հայ կեանքը եւ դէմքերը
պատկերացուած են այս հատորին մէջ

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՐԿԻՐՆԵՐ՝ 15 Ֆր., ՈՒՐԻՇ ԵՐԿԻՐՆԵՐ՝ 20 Ֆր.

Դիմել՝ 17, RUE DAMESME :-: PARIS (13e)

« Երկար եւ առողջ ապրելու միակ պայմանը ծիծաղիլն է »:

ՏՈՔԹ. ԼՕՄՊՐՕԶՕ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Իզմիրի Նիֆ գիւղէն Անտոն Անտոնեան, 19 տարեկան, որ 1922ի Իզմիրի ջարդին կորսուած էր, յետոյ տեսնուած է Իզմիրի մէջ: Զինքը կը փնտռէ իր մայրը՝ Մարի, քոյրերը՝ Աննիկայ եւ Աղաւնի, մեծ մայրը՝ Նոյեմզար: Ճշգրիտ լուր տուողին 1000 ֆրանք նուէր: Իմացնել իր մօրը՝ Madame Mary Andonian. chez Mr. Patchadjian, 26, rue Boussingaut. Paris(13):

— Աշոտ Խաչմանուկեան կը փնտռէ իր եղբայրը՝ երկրաչափ Թագւոր Խաչմանուկեան (Բաղէշցի): Իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան:

— Թիթեղագործ (Քէնէքճի) Գէորգ Թաշճեան (այժմ Աղապապեան) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկազուն, Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, իրենց մօր անունը Իսգուհի Տէրտէրեան (Սեբաստիոյ Պարուրի Արտէն թաղէն), մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ: Լուր առնուած է թէ Զինադադարէն Իսգուհի Ուրֆայի Հարան գիւղը կը գտնուէր:

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de Valbert près de Héricourt Haute Saône France.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Տէսինի Կոմիտէն խորունկ կսկիծով կը ծանուցանէ ՎԱՐԴԵՎԱՌ ԳՈՒԼԱԳՍԸԶԵԱՆի (... տարեկան) դառնաղէտ մահը ... տեղի ունեցաւ 29 Յուլիս, Շարլ... Լիոնի Կեդրոնական Հիւանդանոցին մէջ: Ննջեցը լաւ Փութայիա ... անդամ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Տէսինի ... նաճիւղին: Խաղի միջոցին իր ... կոտրելով փոխադրուած էր ... դանոց ուր երկու տարի ... յետոյ չիջեցաւ Հանգիստ իր ... կորիներուն

ԳՈՐԾ ԿԸՓՆՏՌԷ

վարժապետ ... վկայուած պատուաւոր եւ ... քի տէր Սալոնիկ Հայ ... Դիմել Յառաջի վարչութեան

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ծանօթ Օրիորդ մը կը ... ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, գերմաներէնի եւ իտալերէնի դասեր ... տուներու մէջ: Դիմել Յառաջի վարչութեան:

Շավիլի մէջ «ՅԱՌԱՋ» կը ծախուի

Librairie de la Pointe. 240 Grand'Rue. Chaville

×

ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ «ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

Նպարավաճառ Պ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ մօտ

115, Route d'Orléans. Cachan

Տէսինի «ՅԱՌԱՋ»ի գործակալն է

Վ. ՀԻՒՍԵԱՆ

3, Rue Tellier, Décines, (Isère).

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (32)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Բ. ԳԼՈՒԽ

2.— ՄԵԾ ԴՈՒՔՍ ՍԷՐԳԷՅԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Այս երկար ճամբուն վրայ կարելի էր ամբողջ օրը հսկողութիւն կատարել, առանց փոքրիկ կասկած մը արթնցնելու:

Շատ չանցած, Օպանաս եւ Կալիաեւ հաստատեցին, որ մեծ դուքսը Կրեմլին կ'երթար տարբեր տարբեր օրերու եւ ժամերու մէջ, սակայն կը հետեւէր միշտ նոյն ճամբուն: Ինչ որ կը դժուարացնէր մեր հսկողութիւնը, այն էր որ մեծ դքսուհին գրեթէ ամէն օր դուրս կ'ելլէր պալատէն: Ինչպէս գրեցի, իր կառքը շատ կը նմանէր մեծ դուքսին կառքին, շփոթեցնելով մեզ:

Այդ օրերուն Մոսկուա հասաւ կեդր. կոմիտէի մէկ անդամը Սէրգէյեւ: Հետը տեսնուելէ յետոյ, որոշեցի, ամէն թիւրիմացութենէ խուսափելու համար, յարաբերութեան մտնել Մոսկուայի կոմիտէին հետ եւ խօսիլ ծանօթ յայտարարութեան մասին: Մեծ նախազգուշութիւններով՝ ժամադրութիւն առի կոմիտէին անդամներէն մէկուն՝ Վոլոդինի կողմէ, որ յետոյ մասնակցեցաւ նոյնպէս Մարտական Մարմնին: Հարցուցի Վոլոդինի թէ Մոսկուայի կոմիտէն մահափորձ կը պատրաստէ՞ մեծ դուքսին դէմ:

— Այո, պատասխանեց Վոլոդին:

— Կոմիտէն ունի՞ անհրաժեշտ տեղեկութիւնները մեծ դուքսին օրուան մէջ անցուցած կեանքին մասին, որպէս հետապնդում կը կատարէ՞:

Վոլոդին ինծի ներկայացուց կոմիտէին կատարած բոլոր պատրաստութիւնները: Կոմիտէն առկայծ ի վիճակի չէր սպաննելու մեծ դուքսը, եւ իր աշխատանքը պարզապէս կը դժուարացնէր մեր գործը: Այդպէս ալ ըսի Վոլոդինի եւ, յանուն Մարտական Մարմնին, խնդրեցի որ դադրեցնեն իրենց հետապնդումները:

Յաջորդ օրը Վոլոդին ձերբակալուեցաւ կոմիտէին վերաբերեալ գործով մը եւ համոզուեցայ թէ որքան կարեւոր էր ահաբեկչական գործի մը ձեռնարկելու համար աշխատիլ բոլորովին մասնաւոր պայմաններու մէջ: Որոշ էր որ Վոլոդին կը հետապնդուէր նոյնիսկ այն օրը, երբ ժամադրութեան եկաւ: Եթէ լրտեսները քիչ մը եւս հոտառութիւն ունենային, պիտի յաջողէին գտնել նաեւ իմ հետքս, եւ իմ հետքերովս երեւան հանել մեր ամբողջ կազմակերպութիւնը:

Ալեքսանդրովիչ Մոսկուա հասաւ գրեթէ այդ օրերուն: Նորէն ուզեցի զինք տարհամոզել, որ եա կենայ մասնակցելէ ահաբեկչութեան: Սակայն, ինչպէս Բագուի մէջ, Ալեքսանդրովիչ յամառեցաւ մնալ: Բայց այս անգամ այլեւս խորապէս եւ անկեղծօրէն նուիրուած կը թուէր ահաբեկչութեան: Համոզուեցայ, որ սխալած չէի իր մասին:

Որոշուեցաւ որ Ալեքսանդրովիչ հսկողութիւնը կատարէր իբրեւ շրջուն վաճառորդ: Սակայն այս գործը չէր պատշաճիր իրեն: Անփորձութենէ եւ կարճատեսութենէ կը նեղուէր: Իվերջոյ ստիպուեցաւ հրաժարիլ շրջուն վաճառորդի դերէն եւ, առանց իր վաճառատուփին, գլուխը գդակ մը դըրած եւ գիւղացիի պղեւկա մը հագած, կը հսկէր Կալուգայի դրան առջեւ, սպասելով մեծ դուքսին դուրս ելլելուն: Քանի մը անգամներ յաջողեցաւ տեսնել մեծ դուքսին կառքը եւ այդքանը բաւական էր, որ մասնակցէր մահափորձին:

Դորա Բրիլլիանտ կը մնար Մոսկուայի մէջ, եւ երբեմն ալ, նոյն դաւադրական գործով, Նիժնի-Նովգորոդի մէջ: Իրականին մէջ գործօն դեր մը չունէր: Կը հսկէր ռումբերին վրայ: Ինքնիր մէջ ամփոփուած, զսպելով իր անհամբերութիւնը, կը սպասէր այն ժամուն, երբ հարկ պիտի ըլլար իր գործակցութեան:

10 յունուարին Մոսկուա հասաւ Պետերբուրգի դէպքերուն առաջին լուրը: Ազդից առաջ Մոսկուայի գործարաններուն մէջ տեղի ունեցած էին գործադուլներ, ինչպէս օրինակի համար Բրոմլէյի գործարանին մէջ, որ ճիշդ դէմն է մեծ դուքսին պալատին:

Նոյն գիշերն իսկ մեծ դուքսը փոխեց իր բնակարանը.— Նեսկուչնիի պալատէն գնաց Կրեմլինի պալատը: Իր փոխադրութիւնը դժուարացուց մեր գործը: Նեսկուչնիի պալատին վրայ հսկողութիւնը որոշ արդիւնքներ տուած էր, եւ մենք սկսեր էինք մահափորձին պատրաստութեան: Ու ահա կը ստիպուէինք վերսկսիլ ամէն աշխատանք, որովհետեւ անծանօթ կը մնար հոն նորէն ամէնէն կարեւոր պարագան,— ե՞րբ դուրս կ'ելլէր պալատէն մեծ դուքսը: Նախ, իբրեւ ընդհանուր կառավարիչ՝ Տվէրսկայայի պալատէն, իբրեւ Մոսկուայի շրջանի բանակներու զինուորական կառավարիչ՝ Նէսկուչնիի պալատէն ելլելով, մեծ դուքսը կ'երթար Կրեմլինի պալատը, ուր կը գտնուէին զինուորական վարչութեան իր գրասենեակները: Ու բընակելով այժմ Կրեմլինի պալատին մէջ, այլեւս պէտք չէր ունենար պալատէն դուրս ելլելու: Մեզի կը մնար հսկել խարխափելով: Հսկողութեան կէտեր հաստատեցինք Պատմութեան Թանգարանին մօտ եւ Տրոյցկի դրան առջեւ:

Քիչ ժամանակ ետքը, կարելի եղաւ նորէն տեսնել մեծ դուքսը, որ պալատէն կ'ելլէր սովորական ժամուն,— ժամը 3ին, եւ կ'երթար Տվէրսկայա փողոց: Վերադարձաւ ժամը ... Երկրորդ անգամ տեսնուեցաւ յաջորդ օրը: Միւս կողմէ, Թերթերը դեցին թէ պալատին հակէը, ... գին, որ, կայսերական հրամանով ... գրաւէր ընդհ. կառավարիչին եւ Մոսկուայի նահանգապետին գործերը բաժնելով, մեկնեցաւ Պետերբուրգ, նշանակուած ըլլալով նորէն ... բար: Որովհետեւ ոչ ոք նշանակուեցաւ ... էր իր տեղը, հետեւցուցինք թէ ... դուքսը անձամբ պիտի երթար կառավարելու գործերու այդ բաշխումը ... դուքսին երեւումը այսպէսով կը ... տանար մասնաւոր արժէք մը ... բեւ մեծ դուքսը Տվէրսկայա փողոցի պալատը կ'երթար, զբաղելու իր ... չական գրասենեակներուն մէջ ... պարբերական, իր երեւումները ... կանոնաւորուէին դէթ մինչեւ ... վերջ գտնէր ընդհանուր կառավարիչ ... ու Մոսկուայի նահանգապետին ... ծերը բաժնելու իր աշխատանքը.

Հսկողութեան մեր կէտը ... դրեցինք Տվէրսկայա պալատին ...

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire: Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70

(ՆԵՐԹԻՆԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 9 ՕԳՈՍՏՈՍ 1933
9 Aout 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2260

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

Ի՞ՆՉ ՕԳՈՒՏ ԿՈՉԵՐԷՆ, ԵԹԷ...

Անցեալ օր արտասուչ կոչ մը երեւցաւ «Ցառաջ»ի մէջ:

Կաւաքովոյի (Հարաւ. Պուլկարիա) դպրոցին հոգաբարձութիւնը օգնութիւն կը խնդրէ, որպէսզի կարելի ըլլայ 60–70 մանուկներ ...ս ընդունիլ դպրոցին մէջ:

Ցարակից նամակէ մը կը տեղեկանանք թէ դպրոցը ունի ար... քանի մը հարիւր աշակերտ, բայց տակաւին շատեր կան որ կը թափառին փողոցէ փողոց: «Առանց նիւթական բաւարիկ միջոցներու, անոնք դատապարտուած են թափառելու փողոցները, ող...ով իրենց սեւ բախտը»:

Միւս կողմէ, գաղութը հետզհետէ թշուառացած ըլլալով, ...դպրոցին պահպանութեան հոգերն ալ աւելցած են:

Գաղափար մը տալու համար, ըսենք որ մինչեւ 1922 հայեր ...-10 հայեր կը գտնուէին Կաւաքովոյի մէջ:

Փոքր Ասիոյ աղէտէն յետոյ, երբ 20,000 հայեր Պուլկարիա ...ապաստանեցան, 1200 – 1500 հոգի ալ իրենց բոյնը հաստատեցին Կաւաքովոյի մէջ:

...տրեկները անմիջապէս գործ գտան հրապարակի վրայ եւ ...ծխախոտի գործարաններուն մէջ: Այնքան ոգեւոր էին որ, համ...ակցութեան ձեռնարկեցին եւ դպրոց ու եկեղեցի հաստատեցին:

Դժբախտաբար, տնտեսական տագնապը սաստկացաւ մէկ տարիէն միւսը: Շատեր հեռացան, մնացեալը սկսաւ ծիւրիլ ինքն իր մէջ:

Ցետոյ, կառավարութիւնը աւելի պրկելով օղակները, նախ ...հարիւրին հինգ համեմատութեամբ արտօնեց ոչ-հպատակներու աշխատանքը: «Իսկ այս տարի բացարձակապէս արգիլուած է աշխատիլ ծխախոտի մթերանոցներու եւ այլ գործատեղիներու մէջ»:

Երկու տարի առաջ, բացարձակ անօթութեան մատնուած էին ...հարիւրաւոր մարդիկ: Անցեալ տարի, շատ քիչեր կրցան օգտուիլ ...նպաստներէն:

Արդ, հակառակ այս բոլոր խոչընդոտներուն, գաղութը կանգուն կը մնայ: Եւ կանգուն կը պահէ իր դպրոցը:

Ան ոչ միայն կը գուրգուրայ եղածին վրայ, այլ եւ կը խղճահարի որ տակաւին շատերը փողոց են մնացեր, մինչեւ չունենալով

— «Մեծի նուաստ օգնութեան ձեռնակը, որքան ալ փոքր ըլլայ. իւրաքանչիւր փրանքը իր փրկարար դերը պիտի կատարէ, տարի մը եւս ապահովելու հարիւրաւոր մանուկներու հայեցի դաստիարակութիւնը»:

×

Մարդիկ վարժուած են հաւնանցի կարդալու կամ անտեսելու ...այսպիսի կոչեր, որ միշտ կ'երեւան թերթերու մէջ:

Շատեր այնքան մանրացած են որ, կը կարծեն թէ անոնք իրենց հետ կապ չունին եւ «ուրիշներուն» կ'իյնայ մտածել:

Այդ ուրիշներն ալ, իրենց կարգին, ունին իրենց ուրիշները: Եւ այսպէս անվերջ:

Մէկ խօսքով, ամէն ինչ կը մնայ բախտին, քանի որ չունինք ...համար ղեկավարութիւն կամ մտածող, դուրս զարնողին ձեռք ...երկարելու համար:

Բայց, իսկապէս անճա՞ր ենք, նոյն իսկ այս անկերպարան ...վիճակին մէջ:

Այսինքն, պիտի հանդուրժե՞նք որ, պարբերաբար թախանձանքի կոչեր ուղղելէ յետոյ, մարին ձայները,— յուսահատութեան ...մանուկին անոնք որ ուղղակի կամ անուղղակի կը ծառայեն նոր ...սերունդին փրկութեան:

Օրինակ, ինչո՞ւ, այս կարգի կոչերու առթիւ անտարբեր պիտի մնան յատկապէս անոնք որ կապ ունին օգնութիւն պահանջող ...գաղութին հետ:

Պուլկարիայէ՞ն է կոչը: Լաւ. հազարաւորներ կան որ, նոյնպէս Պուլկարիա կը գտնուէին 1922ին, 24ին, 26ին կամ 28ին, եւ ...եան Ֆրանսա հաստատուեցան:

Արդ, այդ հազարաւորներուն մէջ կան հարիւրաւորներ, որոնք ...տնտեսութեան վիճակի մը տիրացած են այսօր եւ կրնան օգնել ու...րիշին:

Անշուշտ ամէնէն անբախտն ալ կրնայ հինգ փրանք տալ, որ ...պուլկարական դրամին հինգ վեց անգամը:

Այսպէս նաեւ ուրիշ գաղութներու համար:

...րենակցական կապը գոյնզգոյն միութիւններ կազմել ...րինեկ ի վեր:

Մենք չպիտի առաջարկէինք որ նորօրինակ հայրենակցական...կազմուէին, այս անգամ ալ՝ գաղութէ գաղութ:

Բայց, կ'ուզէինք ուշադրութեան յանձնել տարրական խնդիր ...

— Դո՛ւն, Պուլկարիայէն, Ցունաստանէն կամ Սուրիայէն ...Ֆրանսա կամ ուրիշ բախտաւոր երկիր մը հաստատուած հայրենակից ...ամէնէն առաջ դո՛ւն լսէ քու չքնաղ արժանաւոր օգնութեան ...կոչը, դո՛ւն շարժէ, դո՛ւն շարժում ստեղծէ եւ քանի մը հազար ...Ֆրանք հաւաքէ... Անշուշտ իրաւունք ունիս ինձմէ, միւսէն ալ ...օգնութիւն խնդրելու, բայց, ամէնէն առաջ քեզի կ'իյնայ կարեկցիլ, հետաքրքրուիլ, ընթացք տալ. որովհետեւ, դուն ալ անցար ...այդ ճամբաներէն, եւ գիտես թէ ի՛նչ կը նշանակէ դպրոց պահել ...Փիլիպէի, Ֆիլիպի կամ Տրամայի մէջ:

Եթէ վարժուինք այսպէս մտածելու եւ մանաւանդ գործելու, ...որ եւ է կոչ ամուլ չի մնար:

...Ընդհանրապէս, պարբերաբար կ'ամրապնդուի կապը՝ գաղութէ գաղութ. իսկ ամէնէն կարեւորը,— ուժ կ'առնէ նոր սերունդին փրկութեան գործը, որ լերան պէս բեռ է արեւելեան ...գաղութներու մէջքին:

Ստիպուա՞ծ ենք փորձել նախնական բոլոր միջոցները, մինչեւ որ կարելի ըլլայ կազմել Կրթական Հիմնադրամ – Ֆոնտ մը:

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

Փախստական Ասորիները կռիւի բռնուեցան Իրաքի զինուորներուն հետ

—·—

ՋՈՀԵՐ՝ ԵՐԿՈՒ ԿՈՂՄԷՆ ԱԼ

Պաղտատէն կը հեռագրեն «Թայմզ»ի, օգոստ. 6 թուականով.— Ծանր դէպքեր կը հաղորդուին Իրաքէն Սուրիա անցած Ասորիներու մասին: Պաշտօնական զեկոյց մը կ'ըսէ.

— «Երեք հարիւր կամ աւելի Ասորիներ որոնք զինաթափ չէին եղած, Սուրիէն անցան Տիգրիսը եւ մտան Իրաքի հողը, իբրեւ թէ իրենց զէնքերով անձնատուր ըլլալու համար: Գետը անցնելէ յետոյ, անոնք յարձակեցան Իրաքի բանակին յառաջապահներուն վրայ: Քանի մը ժամուան կռիւէ յետոյ, Ասորիները ետ մղուեցան, իրենց ետին ձգելով մաս մը մեռեալներ: Իրաքեան բանակին յառաջապահները կը շարունակեն հետապնդումը»:

Անպաշտօն աղբիւրէ կը տեղեկանամ թէ այս Ասորիները տակաւին Իրաքի մէջ կը գտնուին եւ ուղղուած են դէպի Զախոյի լեռները, ուրկէ չափազանց դժուար պիտի ըլլայ քշել, որովհետեւ երկրին ծակուծուկը գիտեն: Կը կարծուի թէ Իրաքի բանակն ալ կորուստներ կրած է: Անգլիական գործակատարը իր կարելին կը փորձէ որպէսզի թշնամութիւնները ընդհատուին:

Ի՞նչ գաղտնիք է այս ոչ չի պարզուիր...

Թուրքիոյ արտաքին գործավարութեան խորհրդականը, Նուման Րիֆաթ պէյ, օգոստոս 6ին այցելեց բրիտանական դեսպանին, բացատրութիւններ տալու համար ճարտարագէտ Լէնտրըի վտարման մասին: Դեսպանը յետոյ ըսաւ թէ չի կրնար որ եւ է յայտարարութիւն ընել տրուած բացատրութեանց մասին, որովհետեւ իր տեղեկագիրը հեռագրած է Լոնտոն, արտաքին նախարարութեան:

Թուրք մամուլը, որ մինչեւ հիմա լուռ կը մնար, օգոստոս 6ին համառօտակի արձանագրեց լուրը, չնշելով թէ երկրին շահերը բացարձակապէս անհրաժեշտ կը դարձնէին կառավարութեան այդ կարգադրութիւնը.

Երկու փրանսացի օդանաւորդները կոտրեցին կոտրել մրցանիշը

55 ԺԱՄ 25 ՎԱՅՐԿԵԱՆ ԱՆԸՆԴՀԱՏ ԹՌԻՉՔ
ՆԻՒ ԵՈՐՔԷՆ ՐԱՅԱՔ (ՍՈՒՐԻԱ)

Ֆրանսացի երկու օդանաւորդները, Քոտոս եւ Ռոսի, որոնք Նիւ Եորքէն ճամբայ ելած էին շաբաթ օր եւ Ատլանտեանը կտրելէ յետոյ Փարիզ հասած՝ կիրակի, անընդհատ շարունակելով իրենց թռիչքը, երկուշաբթի օր իջան Րայաք, Պէյրութի եւ Դամասկոսի միջեւ: Թռիչքը տեւեց 55 ժամ եւ 25 վայրկեան: Կտրուած հեռաւորութիւնն է 9000 — 9463 քիլոմեդր, որով երկու օդանաւորդները կոտրած կ'ըլլան ուղիղ գծով մրցանիշը, որ 8544 քիլոմեդր էր:

Այս յաջողութիւնը մեծ խանդավառութիւն պատճառեց ամբողջ Ֆրանսայի մէջ: Երկու օդանաւորդները ժամը ժամին տեղեկութիւններ կուտային իրենց յառաջխաղացութեան մասին: Իրարու ետեւէ հեռագիրներ կը տեղային: Օդանաւը անցաւ Աթէնքէն, Հռոդոսէն, Փոքր Ասիայէն, Լաթաքիայէն եւ մէկ ժամ յետոյ իջաւ Րայաք, պէնզինը սպառած ըլլալով: (Նախապէս ծրագրուած էր հասնիլ մինչեւ Պաղտատ): Ծովային նախարարը անմիջապէս շնորհաւորական հեռագիր մը ուղղեց երկու քաջարի օդանաւորդներուն:

Ինչպէս ըսինք, թռիչքը տեւեց 55 ժամ եւ 25 վայրկեան,— շաբաթ օր ժամը 10.40էն երկուշաբթի իրիկուն ժամը 6.10: Միջին հաշուով ժամական թռիչքը եղած է 162 քիլոմեդր: Երկու օդանաւորդները կտրած են երեք ցամաքամասեր — Ամերիկա, Եւրոպա եւ Ասիա, մէկ ովկիանոս՝ Ատլանտեանը, եւ մէկ ծով՝ Միջերկրականը, առանց հաշուելու Եգէականը:

⁂ Ուղիղ գծով հեռաւորութիւն կտրելու առաջին մրցանիշը շահած են Լըմէթր – Առաշար, 1925 փետր. 3—4, կտրելով 3166 քիլոմեդր եւ 300 մեդր

Երկրորդը՝ Առաշառ եղբայրները, 1926 յուլիս 14 — 15ին, 4715 քիլոմեդր 900 մեդր, (Փարիզ – Օմսք).

Երրորդը՝ Շալ – Վայզէր, 1926 օգոստ. 31—1 սեպտեմբեր, 5174 քիլոմեդր (Փարիզ – Պէնտէր Ապպաս):

Չորրորդը՝ Քոսթ – Ռինեօ, 1926 հոկտ. 28 — 29ին, 5396 քիլոմեդր, (Փարիզ – Ճասք):

Հինգերորդը՝ Լինտպէրկ, 1927 մայիս 20 — 21ին, Նիւ Եորքէն Փարիզ, 5809 քիլոմեդր:

Վեցերորդը Չէմպըլէն – Լէվին, 1927 յունիս 4 —6ին, Նիւ Եորք – Հէյֆա, 6294 քիլոմեդր.

Եօթներորդը՝ Ֆէրրարէն եւ Տէլ Փրէթէ (իտալացի), 1928 յուլիս 3—5ին, 7188 քիլոմեդր (Հռոմ – Թուրոս):

Ութերորդը՝ Քոսթ եւ Պէլլոնթ, 1929 սեպտ. 27 — 29ին, 7905 քիլոմեդր (Փարիզ – Մուկտէն):

Իններորդը՝ Պորտմէն եւ Փոլանտօ (Ամերիկացի), 1931 յուլիս 28 — 3 յուլիս), 8065 քիլ. 736 մ. (Նիւ Եորք – Պոլիս):

Տասներորդը՝ Կէյֆորտ – Նիքոլէթս (անգլիացի), 1933 փետր. 6—8ին, 8544 քիլոմեդր:

Եւ ահա վերջինը՝ Քոտոս եւ Ռոսի, 9464 քիլոմեդր, Նիւ Եորքէն Սուրիա:

⁂ Երկու օդանաւորդներէն Փոլ Ռոսի ծնած է 1896ին: Մեծ պատերազմին, դեռ շատ երիտասարդ, կամաւոր գրուեցաւ եւ 1917ին կռուեցաւ հետեւակազօրքի շարքերուն մէջ: Այդ միջոցին էր որ մտաւ օդանաւային բաժինը: Հակառակ ծանր արկածի մը, երբեք չյանձնուեցաւ այդ ասպարէզէն, փայլուն յաջողութիւններ շահելով: Իսկ Մորիս Քոտոս ծնած է 1901ին, եւ առաջին օրէն իսկ նուիրուած է օդանաւորդութեան: Երեք տարի ծառայած է Սուրիոյ մէջ:

ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՃԱՄԲԱՐԸ

Հունգարիոյ Երեսփ. ժողովին նախագահը երկուշաբթի գիշեր թէյի հրաւիրեց միջազգային ճամբարին մասնակցող սկաուտներու պետերը: Միեւնոյն օրը բացուեցաւ սկաուտներու համագումարը, նախագահութեամբ լորտ Պէյտըն Փաուէլի: Ներկայ էին 150 պատուիրակներ, որ կը ներկայացնեն 32 ազգեր: Ցաջորդ համագումարը տեղի պիտի ունենայ Սթոքհօլմի մէջ: Ամբողջ աշխարհի սկաուտներուն թիւն է 2,250,000:

Սեւ Ծովեան ուխտը

—·—

ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ԴԱՐՊԱՍԷ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ

Հելլէն Զօրավար Տուսմանիս, յօդուած մը հրատարակելով «Սեւ Ծովի ուխտ»ի մասին ըսած էր. «Սեւ Ծովեան ալ չըլլանք, նորէն շահագրգռուած ենք այդ տեսակ ուխտով մը, եւ մենք ալ լուր ունենալու ենք»:

Հաքիմիյէթը Միլլիէ խմբագրականով մը կը գրէ այս առթիւ.—

«Արդարեւ, ատենէ մը ի վեր եւրոպական զանազան թերթեր կը խօսին Սեւ Ծովեան ուխտի մը մասին: Եւ ամէն մարդ իր տեսակէտին համաձայն կը մեկնէ այս խնդիրը:

Մեր կարծիքով, այս լուրը բխած է Լոնտոնի մէջ ստորագրուած նախայարձակի սահմանումի ուխտէն, որ կապ ունի նաեւ Սեւ Ծովի ապահովութեան հետ:

Արդէն, Սեւ ծովի մէջ գլխաւորաբար չորս պետութիւններ կան: Ասոնց ամէնէն մեծերն եղող Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ արդէն իսկ կայ փոխադարձ բարեկամութիւն մը եւ անխախտելի ներդաշնակութիւն մը, որ հիմն է երկու երկիրներու քաղաքականութեանց:

Ռումանիոյ յարումը Լոնտոնի մէջ կնքուած ուխտին, քիչ մը աւելի ընդարձակեց Սեւ ծովի ներդաշնակութեան շրջանակը, եւ բարի դրացնութեան զգացումներ երեւան բերաւ Ռումանիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ, որքան ալ այս երկիրները բնականոն յարաբերութեանց սկսած չըլլան:

Եթէ Սեւ ծովի մասին ո եւ է ուխտ կնքուի, շատ բնական կը գտնենք որ անոր մասնակցի նաեւ մեր անբաժանելի բարեկամ Ցունաստանը, մանաւորաբար Սեւ ծովի մէջ իր ունեցած տնտեսական շահագրգռութեան համար:

Իսկ մեր այս տեսակէտին ուժ կուտայ այն պարագան որ լաւ յարաբերութիւններ կան ու կը զարգանան մեր երկու կարեւոր բարեկամներն եղող Ռուսիոյ եւ Ցունաստանի միջեւ, ինչպէս նաեւ այն երեւոյթը որ Ցունաստան բնականոն կապեր ունի Սեւ ծովի միւս պետութեանց հետ:

Զօր. Տուսմանիս կ'ըսէ թէ Ցունաստան քաղաքական տեսակէտով շահագրգռուած է այդ ուխտով: Մենք պիտի գոհանանք միայն այսքան շօշափելով այս խնդիրը»:

«Հաքիմիյէթի Միլլիէ» յետոյ կ'ըսէ թէ շատ լաւ կարելի է օգտուիլ հելլէնական շոգենաւերէն, Սեւ Ծովի նաւահանգիստներէն արտածելի ապրանքներ Միջերկրական տանելու եւ անկէ ալ ներածելի ապրանքներ բերելու համար: Որովհետեւ Ցունաստանի նաւերուն տարողութիւնը 1,470,000 թոն է, Թուրքիոյ տարողութիւնը՝ 180,000, ռումանականը՝ 740,000, իսկ Ռուսիոյ բոլոր նաւերուն տարողութիւնը՝ 685 հազար: Ռուսիոյ նաւերուն շատ փոքր մէկ մասը Սեւ Ծովի յատկացուած է:

«Հաքիմիէթի Միլլիէ» այսպէս կը վերջացնէ իր յօդուածը.

— «Մենք գոհունակութեամբ կը տեսնենք այս կապը զոր բնական բերում մը հաստատած է Սեւ Ծովի պետութեանց եւ Ցունաստանի միջեւ, որոնք բոլորն ալ մեր բարեկամներն են: Գոհունակութեամբ կը դիտենք, որովհետեւ այդ կապը խաղաղութեան զօրաւոր ազդակ մըն է, եւ նոյն իսկ ջերմօրէն կը փափաքինք անոր զարգացման»:

Ինչո՞ւ սպաննուեցաւ Սոպրանիէի թուրք երեսփոխանը

Թուրքիոյ պուլկարական դեսպանատունը հետեւեալ զեկոյցը հաղորդած է մամուլին.

«Իրականութեան չի համապատասխաներ այն հրատարակութիւնը զոր ըրած է Պոլսոյ թերթերէն մէկը, պուլկար խորհրդարանի անդամներէն Հաճի Կալիպ օղլու Հիւսէյին պէյի սպանութեան մասին:

Պուլկար դեսպանատունը, որ քննութիւն կատարեց այս խնդրի մասին, ի վիճակի է յայտնելու թէ Հիւսէյին պէյի սպանութիւնը քաղաքական հանգամանք չունի, եւ թէ այս ոճիրը գործուած չէ Պուլկարիոյ ո եւ է մէկ կազմակերպութեան կողմէ: Ոճիրը անձնական վրէժի մը արդիւնքն է: Ոճրագործը ամբողջովին խոստովանած է իր յանցանքը: Ասկէ զատ, հասկցուած է որ ոճրագործին ամբողջ ընտանիքը ահագին պարտք ունէր սպաննուած երեսփոխանին եւ անոր կողմէ քայքայուած է»:

⁂ Պուլկար «Ութրօ» թերթն ալ այսպէս կը պատմէ ոճիրը.— Այն միջոցին երբ երեսփոխան Հիւսէյին էֆ. ձիով կը ճամբորդէր, դարանակալ երկու անձեր կը սպաննեն զայն եւ կը փախչին: Թէեւ կառավարական շրջանակները անձնական վրէժի կը վերագրեն գործը, բայց կարելի չէ պնդել թէ խնդրին մէջ չկան նաեւ քաղաքական նպատակներ: Արդարեւ, անցեալ տարի անոր ղրկուած սպառնագիր մը կ'ըսէր. «Եթէ չես ուզեր սպաննուիլ, հրաժարէ երեսփոխանութենէ»: Հիւսէյին էֆ. կառավարական ցանկով ընտրուեցաւ, բայց յետոյ ...պարգործական կուսակցութեան միացաւ

Անգլօ-փրանսական բողոք՝ Աւստրիոյ համար

—·—

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԱՆԸՆԴՈՒՆԵԼԻ ԿԸ ԳՏՆԷ ԱՅՍ ՋԵՌՆԱՐԿԸ

Պերլինի Ֆրանսական դեսպանը եւ անգլիական գործակատարը օգոստ. 7ին բողոքներ ուղղեցին գերմանական կառավարութեան, Աւստրիոյ դէմ կատարուած թշնամական գործողութեանց առթիւ: Անգլիական գործակատարը մասնաւորապէս յիշեց թէ գերմանական օդանաւեր թշնամական թռուցիկներ ձգած են եւ գերմանական ձայնասփիւռները նոյնպէս թշնամական ճառ մը տարածած են: Անգլ. կառավարութեան կարծիքով, այս երկու արարքները կը հակասեն Վերսայլի դաշնագրին տրամադրութեանց, քանի որ Գերմանիա խոստացած է յարգել Աւստր. անկախութիւնը: Իսկ Աւստրիոյ ներքին գործերուն խառնուիլ կը նշանակէ խախտել չորսերու դաշինքի ոգին:

Ֆրանսական դեսպանն ալ արտայայտուեցաւ նոյն իմաստով:

Գերմանական կառավարութիւնը պատասխանեց թէ չորսերու դաշինքը կիրարկելի չէ այս պարագային, թէ Գերմանիա ո'ր եւ է կերպով չէ խախտած դաշնագիրները, հետեւաբար անընդունելի կը գտնէ այս միջամտութիւնը:

⁂ Այս առթիւ Փրուսիոյ վարչապետին օրկանը, «Նացիոնալ Ցայթունկ» հետեւեալ դիտողութիւնները կ'ընէ.— Կրնանք այժմէն դիտել տալ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչներուն թէ իրենց դիւանագիտական դիմումը կրնայ առիթ ընծայել մեր կարգին խիստ անախորժ հարցումներ ուղղելու իրենց: Անգլիացիները եւ Ֆրանսացիները կ'ուզեն խառնուիլ գերմանաւստրիական գործերուն: Անգլիական եւ Ֆրանսական կառավարութիւնները ինչո՞ւ չեն հա—

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԿԼԱՐԱ ՑԵՏԿԻՆ

Արտակարգ ցոյց մը եղաւ անոր թաղումը Մոսկուայի մէջ — ամէնէն չքեղն ու գղրդագինը Լէնինէն յետոյ: Շարժման մէջ էր ողջ սովետական ապպարատը. Ստալին ու Մոլոտով — կարմիր Ռուսիոյ զոյգ գերագոյն իշխանաւորները — լծուեր էին պատկառազդու դիակառքին եւ ետեւէն կը շարժէր հաւատացեալներու ծովացած բազմութիւնը: Տեսարանը հազուագիւտ էր իր վեհութեամբ եւ արժանաւոր տեղ գտաւ արեւմտեան պատկերազարդ թերթերուն մէջ:

Մեռնողը Ռուս մը չէր, ոչ ալ Միութեան ռեւէ քաղաքացի. Ծագումով գերմանուհի էր, սրտով՝ համաշխարհային քաղաքացի ... վէլթ-պիւրկէրին, ինչպէս կ'ըսեն իր գերման հայրենիքում:

«Դժուար է գտնել ուրիշ մէկը աշխարհի կին — քարոզիչներու մէջ, որ աւելի իրաւունք ունենայ այդ մեծ անունը կրելու (վէլթ-պիւրկէրի կոչումը հպարտութեամբ կը կրէր, դար մը առաջ, մեծագոյն Գերմանացին — Վոլֆգանգ Գեօթէ — որ չունէր առեւլութիւն դէպի ռեւէ ժողովուրդ և համաշխարհային եղբայրութեան գաղափարը կը դաւանէր):

Կլարա Ցետկին իրօք աննման էր, իբրեւ հռետոր, քարոզիչ: Կին — հռետոր՝ ոչ միայն վարպետ խօսքի ու գրչի, այլ եւ բարձր մտաւորական, որ ամբողջ կեանքով մարզուեր էր ընկերային գիտութեան եւ ընկերվարական շարժման կնճռոտ խնդիրներուն մէջ:

Եւ — գաղափարական քարոզիչ. *Համայնավարութեան դրօշին տակ այնքան զարհուրանքներ կատարուեցան 15 տարիէ ի վեր, որ կը դժուարանանք գաղափարական բառով որակել անոր ռեւէ հաւատացեալը: Կան, սակայն, գաղափարի անշահախնդիր սպասաւորներ նաեւ միջազգային համայնավարութեան շարքերուն մէջ — եւ Ցետկին անոնցմէ էր:*

Անշո՛ւշտ, կարմիր Մոսկուայի քաղաքականութեան ու բարքերուն մէջ շատ բան զարմանք ու վիշտ կը պատճառէր այդ հինաւուրց կին — մարտիկին: Կին մը՝ արդէն 70ն անց՝ որ պատանեկան օրերէն ի վեր ապրեր էր գերման ընկերվարութեան մեծագոյն աստղերու ընտանիքին մէջ — Բէբէլի, Լիբկնեխտի, Կաուցկիի, Աուէրի եւն.: Այդպիսի մէկը չէր կարող պիտանք չզգալ ռուս կարմիրներու ասիական բարքերուն հանդէպ, երբ կը տեսնէր, օրինակ, թէ ինչպէս Լէնինեան դպրոցի առաջնակարգ սանը եւ նոյն ինքը Լէնին կը սիրաբանէին Էնվէր փաշայի եւ այլ գազանատիպ բախտախնդիրներուն հետ ...

Ինծմէ չծածկեց իր զգացումները 1922 թ. Բեռլինի 2րդ, 2 եւ կէս եւ 3րդ Միջազգայիններու միասնական ժողովին մէջ, ուր ինքը Մոսկուայի պատգամաւոր էր Ռադէկի ու Ֆրօսարի հետ — յայտնեց ինծի իր դժգոհութիւնը համարձակ չեչտով մը, երբ մօտեցայ իրեն, որպէս հին ծանօթ եւ հաղորդեցի քանի մը բաներ սովէտներու արեւելեան քաղաքականութեան մասին, որու մեծագոյն զոհն է հայ ժողովուրդը: Ու անմիջապէս տեսակցութիւն սարքեց իմ ու Ռադէկի միջեւ, անոր միջոցով յանձնարարելով զիս նաեւ Չիչերինին, որ նոյն առենները կը մասնակցէր Ճենովայի Վեհաժողովին: (Նոյն զզուանքը յայտնած էր ինծի Հռոմի մէջ սովէտներու միւս համբաւաւոր բարեկամը, իտալացի Սերրատի, որ նոյնպէս եղած էր Լէնինի հետ Մոսկուայի պատմական ժողովներուն մէջ եւ ապշանքով դիտեր էր հոն ... Էնվէր փաշան):

Բողոքեր էր, անշուշտ, Կլարա Ցետկին ռուս կարմիրներու քաղաքականութեան այդ պժգալի ձեւերուն դէմ, բայց եւ կը մնար, այնուամենայնիւ Լէնինեան բանակին մէջ, վասնզի կը հաւատար, որ 3րդ Միջազգայինը պիտի կարենար շղթայազերծել համաշխարհային յեղափոխութիւնը ... Փոթորկոտ խառնուածք մը ունէր այդ զարմանալի կինը եւ գերման յեղափոխութեան առաջին իսկ օրերէն (1918 թ.) Կարլ Լիբկնեխտի հետ նետուեցաւ ամէնէն ծայրայեղ համայնավար հոսանքին մէջ (Սպարտակեան շարժում):

Սպաննուեցան իր ընկերները — Լիբկնեխտ, Լիւքսէմբուրգ — խեղդըւեցաւ սպարտակեան ապստամբութիւնը գրեթէ խանձարուրին մէջ, խեղդուեցան արեան հեղեղներուն մէջ նոյնանման ըմբոստացումները Հունգարիոյ, Բուլղարիոյ մէջ, վրիժեցաւ «Համաշխարհային Յեղափոխութիւնը», բայց Կլարա Ցետկին շարունակեց մնալ համայնավար բանակում, վասնզի խորապէս զզուած էր գերման Թուլամորթ Սօցիալ-Դէմոկրատիայի կրաւորական ընթացքէն եւ կը դիտէր համայնավարութիւնը, որպէս միակ խարիսխ ընկերային յեղափոխութեան ու ազատագրութեան:

Ծարուա՞կ պատրանք ... Ապրէ՞ր Ցետկին քանի մը շաբաթ եւս — պիտի տեսնէր խորտակուած սրտով, թէ ինչպէս գերման կոմունիզմը, ունենալով միլիոնաւոր ընտրողներ եւ 100 երեսփոխան ազգային խորհրդարանին մէջ, գետնատարած փռուեցաւ Հիթլէրի առջեւ, երկչոտ, սարկամիտ, ինչպէս եօթ միլիոննոց բանակն ալ Սօցիալ-դէմոկրատիան, անճրկեցաւ ու փախուստ տուաւ, առանց հաւաքական ըմբոստացումի, գէթ բողոքի, փորձ մը ընելու ...

×

Ճանչցայ զինքը 1894 թուականին Շտուտգարտի մէջ, որ այն ժամանակ մէկն էր գերման ընկերվարութեան առաջնակարգ ոստաններէն: Այնտեղ կը հրատարակուէր համաշխարհային սօցիալիզմի գիտական ամէնէն հեղինակաւոր հանդէսը — Die Neue Zeit — *խմբագրութեամբ Կարլ Կաուցկիի, որ մարքսեան դպրոցի ամէնէն գիտուն տեսաբանն էր (կ'աշխատակցէր հանդէսին եւ Ֆրիդրիխ Էնգելս): Այնտեղ կը գտնուէր Դիէցի մեծ տպարանը, որ կը հեղեղէր հրապարակը ընկերվարական գրականութեամբ, գրքերով ու բրօշիւրներով: Այնտեղ, Կաուցկիի շուրջը, կը համախմբուէին իր բազմաթիւ հիացողները՝ երիտասարդ մտաւորականներ այլ եւ այլ երկիրներէ: Այնտեղ էին խումբ մը հայ ուսանողներ եւս, որ գացեր էին նոր, արդար հոսանքի ակունքէն գինովնալու, գերման լեզուին ու մշակոյթին ծանօթանալու եւ փոքրիկ Հօհէնհայմի գիւղատնտեսական մեծ դպրոցէն օգտուելու: Եղեր էր այնտեղ Կաֆեանը, յետագային Արաբկիրի Շմաւոն վարժապետն ու քարոզիչը, որու անունը միշտ հիացումով կ'արտասանէր Կլարա Ցետկին: Անցաւ այնտեղ Ժընեւէն նաեւ վրացական ընկերվարութեան բանբերը, Ժորդանիա, Պլէխանովի ամենամոլեռանդ աշակերտներէն, որ կը փափաքէր սորվիլ Կաուցկիէն, թէ ինչպէս պէտք է կռուիլ կովկասեան դրամատիրութեան դէմ (այսինքն իրօք հայկական բուրժուազիայի դէմ, վասնզի Վրացիներուն մէջ գրեթէ չկար մեծ դրամագլուխ ու բուրժուազիա):*

Մարքսեան ամենաբուռն գինովութեան շրջանն էր ողջ Եւրոպայի մէջ.. Մենք ալ՝ երկու հայ ուսանողներ (ընկերս վաստակաւոր Յովսէփ Աթաբէկեան) նոյն 1894 թուականին ամբողջ երկու ամիս անցուցինք նոյն Շտուտգարտի Մարքս-Էնգելսեան հռչակաւոր «Մանիֆեստը» հայերէնի վերածելով

Գերման Սօցիալ-Դէմոկրատիան իր գեղեցիկ վերելքի օրերը կ'ապրէր: Նոր էր անցուցեր իր «հերոսական շրջանը» գետնայարկերու մըջիւնային աշխատանքի մէջ, այժմ բիսմարկեան բացառիկ օրէնքները վերանալով, ազատ հրապարակ էր իջեր եւ արագ-արագ կը բարձրանար իր կուսակիցներու թիւը, կ'աճէր իր ոյժն ու հըմայքը գերման ու ողջ աշխարհի մէջ...

Սարսուռով կը համակուիմ ամէնանգամ երբ կը մտաբերեմ այն օրերը — աւելի 40 տարի առաջ — եւ կ'անդրադառնամ ներկային ... Որքա՜ն տարօրինակ է պատմութեան այս ոստոստուն հոլովոյթը եւ ի՜նչ քմայքոտ խաղեր ունի համաշխարհային յեղափոխութեան Մոլոքը ...

Կլարա Ցետկին յառաջապահ շարքերուն մէջ էր եւ առաւօտէն տուրքը կուտար մարքսեան գինովութեան տենդին: Երիտասա՜րդ էր այն ատեն — հազիւ 33 տարեկան — լի կեանքով ու աւիւնով, գաղափարապաշտ խանդավառութեամբ: Ոչ միայն իր սեփական թերթը կը խմբագրէր Շտուտգարտի մէջ «Հաւասարութիւն» անունով, նուիրուած կանանց ազատագրութեան դատին, այլ եւ գեղեցիկ համարձակութեամբ կը նետուէր պայքարի լայն կրկէսը, կը խօսէր հրապարակային ամբիոններէն: Ռոզա Լիւքսէմբուրգ բարձր էր անկէ իր ուսումով, գրչով ու գիտութեամբ, բայց Ռոզան տաղտկալի էր, որպէս խօսող, քարոզիչ: Հռետորական քարոզչութեան մէջ Ցետկին չունէր մրցակից իր գերման հայրենիքի, գուցէ եւ ողջ Եւրոպայի կիներուն մէջ (երկու նշանաւոր Ֆրանսուհիները՝ Լուիզ Միշէլ եւ Սեվըրին՝ չունէին անոր զարգացումը):

Անհաս էր այդ ռազմիկ գերմանուհին, որպէս բանակռուող հրապարակային վիճաբանութեանց մէջ ընդդէմ այլադաւան հակառակորդներուն: Ձայնը՝ հնչեղ ու չանթոտ, թափը՝ բուռն, կատաղի: Ինքը սակայն մարմնացած հեզութիւն ու բարութիւն: Խորունկ համակրանք կը բուրէր:

Եւ միջազգային ալեծուփ կոնգրէսներու զարդերէն էր: Այնքան հմայիչ էր իր խառնուածքով ու պերճախօսութեամբ, որ կատակով զինքը կը կոչէին «Բէբէլ շրջազգեստի մէջ»: (Աւգուստ Բէբէլ այն առենները Գերմանիոյ եւ աշխարհի մեծագոյն ընկերվարական հռետորն էր, միանգամայն մեծագոյն կուռքը: 90ական թուականներու սկիզբներն են. Ժօրէսի աստղը նոր կը բարձրանար Ֆրանսայի հորիզոնին վրայ):

×

Այսպէս — Կլարա Ցետկին: Ամբողջ կէս դար գործեց ազգային եւ միջազգային հրապարակի վրայ, փառաւորեց իր սեռը աջանշելի իր կեանքով ու տաղանդով, իր անխոնջ եւ անձնուէր գործունէութեամբ յօգուտ բոլոր իրաւազուրկ թշուառներուն, եւ մեռաւ 73 տարեկան, ուժասպառ ու կուրացած... Որքա՜ն էր գրեր եւ մանաւանդ կարդացեր ... (Կուրանալու վրայ է եւ իր մեծ ուսուցիչը, Կաուցկի, այսօր 80ին մէջ, մէկ աչքն արդէն կորսնցուցած վերջին մօհիկանը հինաւուրց մեծ սերունդին, գաղափարական մեծ շարժման, զոր ինքն իսկ բեղմնաւորեց իր ընտիր գրչով, 60 տարուան իր անդուլ հրապարակագրութեամբ):

Հին բանակի ընկերները պարտաւանքի խօսք մը չըրին նոր վախճանած կին-գործիչի հասցէին: Դիտեն ամէնքը, որ Կլարա Ցետկին չէր ընդուներ կոյր զկուրայն, բոլշեւիզմի աւետարանը, չէր խոնարհեր դիակնային հնազանդութեա՛մբ Ստալիններու առջեւ, չէր ծափահարեր ռուս ընկերներու արտառոց մեթոտները եւ շատ մը պարագաներում իր բողոքն էր հնչեցուցեր Մոսկուայի մէջ: Մոլեռանդ մըն էր, իբրեւ ներկայ համաշխարհային յոռի կարգերու հակառակո՛րդ, մոլեռանդ մըն էր, իբրեւ հաւատացող գալոց արդար ընկերվարական իրաւակարգին, բայց հաւատամքի այդ մոլեռանդութիւնը չէր խեղդեր անոր մէջ սիրտի հրամայական պահանջը, չէր խլացներ մարդկութեան ձայնը: Գաղափարական մոլեռանդ մըն էր Կլարա Ցետկին, բարոյական մոլեռանդ մըն էր ... Եթէ նա դիպուածով գտնուէր Բագուի մէջ 1918ի մեր օրհասական կռիւներու ատեն, երբ տաճիկ զօրքը կ'արշաւէր նաւթային մայրաքաղաքի վրայ եւ 80 հազարնոց անօգնական հայութիւնը կ'ապրէր անխուսափելի ջարդի մղձաւանջին տակ, եթէ դիպուածով այդ օտար կինը ունենար Լէնինի հայ լիազօրի, Ստեփան Շահումեանի բարձր ու պատասխանատու պաշտօնը, հազիւ թէ կրնար արտասանել համայնավար հայ առաջնորդի այս վճռական ու դաժան Փրազը.

— Չպիտի՛ թոյլ տամ, որ Անգլիացիները Բագու մտնեն. անոնք կուգան եւ կը մնան ընդմիշտ: Կը նախընտրեմ որ Տաճիկը մտնէ, եթէ անգամ հայ ժողովուրդը պիտի կոտորուի

Անշո՛ւշտ: Ի՞նչ արժէք ունի 80,000 հայութիւնը, անգամ ամբողջ հայ ազգը համաշխարհային յեղափոխութեան հոյակապ ծրագրին առջեւ ... Լէնին արձակեր էր այդ ահեղ կարգախօսը, երբ կը պարպէր կովկասեան ճակատը եւ Քէմալի հետ դաշնակցելով, կը մատնէր թրքահայ ու ռուսահայ ժողովուրդը նոր աւերիչ փորձութիւններու: Եւ կարմիր դիկտատորին հայ լիազօրը — ինքն իսկ դիկտատոր Կովկասի — սրտաշարժ հաւատարմութեամբ կը գործադրէր վարպետի անողոք այդ կարգախօսը հայ ժողովուրդի նոր, աղեխարշ ողբերգութեան ու օրհասի աղաղակներուն մէջ

Եւ ինծի կ'ըսեն, թէ Շահումեանը դեռ լաւագոյնն էր հայ բոլշեւիկ պարագլուխներուն մէջ ... Կ'ուզեմ յուսալ, որ անկէ լաւերը կան:

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

Սփրըրըն, անգլիացի Աշխատաւոր քարոզիչը մեռած ըլլալով, հետեւեալ յայտարարութիւնը փակցուած էր այն եկեղեցւոյ դրանը վրայ, ուր կը քարոզէր ան.

« Սփրըրըն այս առտու ժամը տասնին մեկնեցաւ դէպի երկինք »:

Յետոյ անպատկառ ձեռք մը, աւելցուցած էր տակէն —

« Կէս օրէն ետքը ժամը երեք — Դեռ չժամանեց. սկսած ենք անհանգիստ ըլլալ: »

«ԻԼԻՆՏԷՆ»

(30ամեակին առթիւ)

Յաճախ գրուած ու խօսուած է թէ՝ Հայերն ու Մակեդոնացիները, իրենց ճակատագրով, նման են իրարու: Երբեմնի լայնածաւալ օսմ. կայսրութեան երկու հակադիր ծայրերը բընակող այս երկու ժողովուրդները նման են, նաեւ, իրենց յեղափոխութիւններով: Զուրկ, մինչեւ այսօր, իրենց ազատութենէն, անոնք, սակայն ունեցած են յեղափոխականփոթորկոտ ու երկարատեւ շրջան մը: Օսմ. կայսրութեան հարաւ-արեւելեան կողմը «Հայկ. Հարցը» ու հիւս. արեւմտեան կողմը Մակեդոնականը, կնճռոտ հանգոյցներ են եղած: Թատր՝ ոչ միայն զինուորական, այլ եւ դիւանագիտական բարդ, պղտոր ու յաճախ ստուերին խաղերու: Ու եթէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը յեղափոխական անօրինակ կազմակերպութիւն մը եղաւ Կովկասի ու «Արեւելեան նահանգներու» մէջ, Մակեդոնական կազմակերպութիւնը գրեթէ նոյն ոգին, նոյն թափն ու խորհուրդը երեւան բերաւ: Ու զուր չէ, որ, մինչեւ այսօր, նախորդ թէ նոր սերունդի Մակեդոնացիներ կը կրկնեն, յաճախ, թէ «Դաշնակցութիւնը իրենց վարպետն է եղած ..»

Այս տեսակէտէն, ուրեմն, կ'արժէր որ ամփոփ գաղափար մը ունենայինք այդ կազմակերպութեան ամենափառաւոր ձեռնարկին, յեղափոխական մէկ շարժմանը մասին, ընդդէմ թուրք բռնակալութեան:

Ասիկա «Իլինտէնեան» յեղափոխութիւնն է, 1903ին: Ճիշդ է, որ ընդհանուր յեղափոխութիւն մը չէր այդ, բայց, հոն ուր ոտքի կանգնեցան զանգուածօրէն, ուժգնօրէն ցնցեցին իշխանութիւնը եւ հրահրեցին հանրութեան մէջ յեղափոխական ոգին: Թէեւ ոչ ընդհանրական, ինչպէս ըսինք, այսու հանդերձ, ասիկա լաւ կազմակերպուած ու լաւ դեկավարուած շարժում մըն էր, ու նաեւ՝ գրեթէ ազգային ըմբոստութիւն մը, սրուած ըլլալով որ բազմաթիւ վայրերու մէջ ծնունդ առաւ.

Այդ է պատճառը, որ «Իլինտէնը», Մակեդոնական յեղափոխութեան պատմութեան մէջ կ'անջատուի այն շատ մը հայդուկային կռիւներէն, զորս մղած են զանազան խումբեր՝ անկէ առաջ թէ անկէ վերջ՝ նախ Թրքական ու յետոյ մինչեւ այսօր, տիրապետող այլ պետութեանց դէմ: «Իլինտէնը» կ'անջատուի, նաեւ, «Քրէսնենսքօ», «Խայլոժքօ» եւ՝ երկու տարիէ յետոյ «Օխրիտսքօ» կոչուած (վայրերուն անունով) մասնակի ու անկազմակերպ շարժումներէն:

Իսկ այն իրողութիւնը թէ՝ «Իլինտէնեան» շարժումը ազատութիւն չպարգեւեց Մակեդոնացի ժողովուրդին, երբեք չի նուաղեցներ անոր արժէքը: Ան ունի հաւաքական ու միահամուռ շարժման մը բնոյթը ու կը մնայ իբրեւ յեղափոխական շարժում, մակեդոնացի ժողովուրդի պատմութեան մէջ: Անկէ զատ, ան գծեց այդ յեղափոխական շարժման անկէ վերջի ընթացքը, եւ պալքանեան քաղաքական կեանքին մէջ մտցուց նոր հարց մը, որ ոչ միայն զուտ պալքանեան, այլ, մանաւանդ վերջերս, ստացաւ համեւրոպական բնոյթ

Շարժումը տեղի ունեցած է եօթը նահանգներու մէջ:

Այսպէս,— «Պուֆ-Բոլուս» շրջանը, 1 օգոստ. 1903ին, ըմբոստները 10ժամ անընդհատ կռուած են 3000 թուրք զինուորներու դէմ: Պիթօլի մէջ, ուր յաճախ եղած են նման շարժումներ, 7 օգոստ.ին, ըմբոստները 5 ժամ կռուած են Փատալէվօ գիւղին մօտ: Կըվանտի շրջանը, կեդրոն ունենալով Սմիլէվօ գիւղը, 20 յուլիսի գիշերը յարձակած են պահակազօրքին վրայ ու սպաննած 60 հոգի: 22ին Թուրքերը մտած են գիւղ ու այրած տուները: Բայց շուտով վանտուած են կրկին: Օգոստ. 15ին, 8000 զօրքեր, թնդանօթներով, յարձակած են: Ըմբոստները նահանջած են դէպի Տ. Հիսար: Գիւղերը ամբողջ այրած են: Քրուշովոյի շրջանը ըմբոստացած է 20 յուլիսին, գրաւած ու 23 օր կրցած են պահել: 30ին պաշարուած են 100,000 զինուորներէ, որոնց կը հրամայէր Պախթիար փաշա: Թնդանօթները քանդած են աւելի քան 150 տուներ: Ըմբոստները ստիպուած են քաշուիլ լեռները: Ու 25 օր մնացած են հոն: Այդ օրերու ընթացքին, տակէ անցած են 20000 զինուորներ՝ բախումներ ունենալով իրենց հետ: Զանազան վայրերէ եւս ուրիշ ըմբոստներ եկած են հոն: 17 սեպտ.ին, Թուրքերը 12000 հետեւակ զինուորով, 14 թնդանօթով եւ 4 վաշտ զինուորներով սկսած են յարձակման: Շուրջ 1000 կռուող ըմբոստներ, 15 քիլոմեթր ճակատի մը վրայ, տարած են կռիւը դեկավարութեամբ Պիթօլի շրջանի զինուորական վարիչ մարմինին: Ու, սուսերամերկ, կրցած են ճամբայ բանալ ու հասնիլ անմատչելի Տ. Հիսարը: Մեռած են 17 ըմբոստներ եւ 70 Թուրքեր: Էլքա գիւղին մօտ 250 ըմբոստներ կռուած են 2000 զինուորներու դէմ: Տօլնա-Փրէսփայի մէջ, քանի մը շաբաթ, տիրապետած են ըմբոստները: Իսկ Շերտպաքովի մէջ 500 ըմբոստներ կատաղի կռիւ մղած են 6000 զինուորներու դէմ:

Լերինի շրջան.— *Երեք զանազան վայրերու մէջ 600 ըմբոստներ կռուած են 2800 զինուորներու դէմ: Ամենատեւ կռիւը տեղի ունեցած է Կոբինիչվօ գիւղին մէջ:*

Քոսթուրի շրջան.— *Շարժումը սկսած է յուլիսի վերջը: 400 ըմբոստներ այրած են Թրքական Ժեբվէնի գիւղը: 600 ըմբոստներ յարձակած են Պէկլիշթանյի վրայ: 500 ըմբոստներ կռուած են 800 զինուորներու դէմ, որոնք այրած էին Տօմպէնի գիւղը ու ջարդած: 30 յուլիսին ըմբոստները տիրապետած են շրջանին հիւսիսային մասին՝ մինչեւ 15 օգոստոս: Բայց, 20,000 զինուորներ, որոնք կը ջարդէին բնակչութիւնը, կրկին տէր եղած են կացութեան: 22—25ին ըմբոստները գրաւած են Քոլխուրա քաղաքը.*

Օխրիտի շրջան.— *21, 22, 23 յուլիսին բախում 200 ըմբոստներու եւ 1000 զինուորներու միջեւ: 23-28 զանազան տեղեր, իսկ չորս այլ վայրերու մէջ 850 ըմբոստներ 9000 զինուորներու դէմ:*

Քիչեվի շրջան.— *29 յուլիսին՝ Փէշանք գագաթին վրայ, 180 ըմբոստներ կռուած են 16,000 զինուորներու դէմ: 22ին գիւղի մը մօտ՝ 80 ըմբոստներ 6000 զինուորներու դէմ ճակատելու ստիպուած են: Բոխալյայի մէջ ըմբոստները 11 յուլիսէն մինչեւ 27 օգոստոս տէր եղած են կացութեան: Ընդամէնը 150 բախում Պիթօլի շրջանին մէջ՝ 15 օրուան ընթացքին, 1ի դէմ 15ով: Կռուողներ 19,852, զինուոր՝ 292,735: Ըմբոստներէն վիրաւոր կամ մեռած 746, զինուորներէն՝ 3087:*

Սելանիկի շրջան.— *Սկսած է 16 յուլիսին՝ 300 կռուողներով ընդդէմ 3000ի: Գուլենքայի մէջ՝ 28-30 յուլիսին, 100 ըմբոստներով՝ ընդդէմ 1000 զինուորներու: Կէվկէլի մէջ 24 օգոստոսէն մինչեւ 15 սեպտեմբեր, 150 հայդուկներ, 550 զինուորներու դէմ: Իսկ Եէնիճէ Վարդարի շուրջ 28 յուլիսին, 27 օգոստոսին եւ 9, 12, 14 սեպտեմբերին՝ 300 ըմբոստներու եւ 1200 զինուորներու միջեւ:*

Սերէզի շրջան.— *31 օգոստոսին: Ուրիշ վայր մը՝ 28 օգոստոսէն՝ մինչեւ 12 սեպտ. Մէլնիքի մէջ 3 հոկտ.ին: Տրամա՝ 3-16 սեպտ., Նէվրոքոփ՝ 14-25 սեպտ.: Այս շրջանին մէջ 3550 հայդուկներ՝ 20,000 զինուորներու դէմ: Կռուի ընդհանուր տեւողութիւն 472 ժամ:*

Սկիւպի շրջան.— *Օգոստ. 1-14: Շթիպ՝ նոյնպէս: Այս շրջանին մէջ 1050 հայդուկներ՝ 27,500 զինուորներու դէմ: Կռիւ՝ 104 ժամ: Ըմբոստութիւնը հոս անօրինակ անգթութեամբ խեղդուած է: Զինուորներ ու պաշըպօզուքներ անխնայ ջարդած են բնակչութիւնը, այրած են գիւղերը եւ աւարի առած: Նոյեմբերի վերջաւորութեան, ամէն ինչ «խաղաղած» էր:*

«Մակեդոնական ազգային-ազատագրական շարժումի» գիրքը, որմէ կը քաղենք այս ծանօթութիւնները, կուտայ, նաեւ, ամբողջ շարժումը՝ ընդհանուր թիւերով: Նաեւ այդ առթիւ ջարդուածներն ու հրդեհները:

Այսպէս,— Պիթօլի շրջանին մէջ այրուած են 8650 տուներ, խաղաղ բնակչութենէն ջարդուած են 1780 հոգի: Բռնաբարուած են 2452 կիներ եւ աղջիկներ: Անպատսպար մնացած են 60,000 հոգի: 492 քրիստոնեայ գիւղերէն 91ը հողին հաւասարած են, 12ը կիսով չափով, 19ը մասամբ: Սելանիկի շրջանին մէջ այրած են 1090 տուներ, 290 հոգի ջարդուած բնակչութենէն, բռնաբարուած՝ 50, տնանկ մնացած 5800 հոգի:

Սկիւպ,— 94 տուն այրած, սպաննուած 60 հոգի, անպատսպար՝ 574:

Ամբողջ Մակեդոնիոյ եւ Էտիրնէի նահանգին մէջ, 1903, 20 յուլիսէն մինչեւ նոյեմբերի վերջ, տեղի ունեցած են 240 բախումներ 2500 հայդուկներու եւ 351,000 զինուորներու միջեւ: Սպաննուած կամ վիրաւորուած են 1000 ըմբոստներ (կռուով), ու 5330 զինուորներ, այրուած են 12450 տուներ, ջարդուած են 4700 հոգի,
բռնաբարուած՝ 3122 կիներ ...
ներ, անպատսպար մնացած ...
հոգի, ձերբակալուած՝ ...
4000 անձեր որոնցմէ 1000ը ...
ուած են մինչեւ Պրուսա— ...
նակիր, որոնցմէ ոմանք ...
սօր ալ կը պատմեն իրենց ...
ները ու տեղւոյն Հայերէն ...
ժանդակութիւնները ու եղ...
վերապրումները:
Ինչպէս կ'երեւի, ...
շարժում մըն է. Նկատելի է, ...
որ ըմբոստութիւնը միեւնոյն ...
գում առած չէ բոլոր վայրերու ...
ալ:
Ձայն կը տանեն ... օգոստոս ...
կը կոչեն «Իլինտէն» (Ս. Եղիա...
շարժումը պայթած ըլլալով այդ ...

ՓԻՐԼԻԿԱՐԵԱՆ

Սովը Ռուսիոյ մէջ

Ֆրանսական թերթերը կը շար...
կեն խօսիլ սովին մասին, որ կը ...
ներկայիս Ռուսիոյ մէջ, ինչպէս ...
էինք:
Կը քաղենք նոր մանրամասնու...
թերը.—
1921ին եւս Ռուսիա մատնուած ...
ծանր սովի մը, որ խլեց 5 միլիոն ...
հակառակ նախագահ Հուվըրի ...
կազմակերպուած օգնութեան, գո...
1921ի այդ սովին պատճառն էր ...
տութիւնը, ինչպէս նաեւ քաղաքա...
կան կռիւներու հետեւանքով ...
նած, աւերուած գիւղերու վիճա...
Կարելի չէ, սակայն, ...
վերագրել ներկայ սովը, որ ...
ուած է Ուքրայնիոյ, Հիւսիս...
կասի, Սարոյի, Վոլկայի շրջա...
արեւմտեան Սիպերիոյ մէջ ...
կ'ուրանայ օրուան իշխանութիւ...
կը մերժէ խոստովանիլ այս ...
պատճառները, այսու հանդերձ ...
որ 1929ին հրովարտակով մը ...
գրուած գիւղատնտեսութեան ...
տարած համայնացումին հետեւ...
այս, ուրիշ ոչինչ.
Կուբանի շրջանին մէջ, որ ...
ցանենք չտեսնուած կը ...
տնօրէնութենէ մեծաղներու ...
ճամբաներու եզերքին ինկած, ...
դակներն ու կը մեռնին ...
գիւղեր են, որ կը մեռնին ...
շրջաններու մէջ: Արդարեւ ...
մը մանաւորապար կը ...
գիւղերը: Բայց քաղաքներ ...
ազէտէն: Քաղաքներու ...
ալ, եթէ կարգին, ...
գի պակասի: Անշուշտ ...
հեռնները, — կոմունիստներ, ...
սպաներ, պաշտօնատար...
տարականներ, — կը գտնեն ...
զօրեայ հացը: Ահա նամակ մը ...
հասնի Ռուսիայէն, յուլիսի ...
նով, գաղափար մը կուտայ ...
կացութեան մասին.—

Սիրելիներ,

Թող ձեզ չզարմացնէ այս ...
ոնը կամ բովանդակութիւնը ...
թշուառութիւնը մեզ կը ...
մնլու ձեզի՝ խնդրելու ...
փրկէք մեզ: Ամուսինս, ...
չուտելով չուտելով այնքան ...
պառ դարձանք, որ շրջանի ...
իր նմանին:

Ամուսինս կ'աշխատի, ...
300 րուբլի կը շահի: Սակայն ...
բամը միայն հաց գնելու ...
բաւէ: Աղջիկս օրէ օր ...
միսներով մինչ, իսկ, ...
տեսած չունինք: Թղթատար...
ցով Ֆիչ մը բան ղրկեցէք ...
չէք մը Տորգսինի վրայ: ...
տով միր ազգականին կ...

Անցեալ ձմեռ տաքնալու ...
զրկուած էինք: Հաց գնելու ...
ծախեր էինք մեր զգեստներ...
Կօշիկ ալ չմնաց, որ հագնինք ...
ննցէք ֆանի դեռ ուշ չէ:

Եւ խորհիլ որ այս ընտանիք...
կան 300 րուբլի կը ստանայ ...
մը ծանօթութիւն տանք այդ ...
ալ Ռուսիոյ մէջ միջին ամսակ...
150-200 րուբլի են: Այն աշխատ...
որ 300 րուբլի կը ստանայ ամսա...
ամէնէն լաւ վճարուած մարդը ...
մարուի, եթէ ոչ հարուստ ...
նին մէջ, սակայն, ոչինչ կ'արժէ ...
դրամը: Ֆրանսական դրամի ...
լով, այդ «լաւ ամսականը» ...
կայացնէ 3600 ֆրանք: Երբ ...
երթաք եւ ուզէք չորվնանք ...
ֆրանքի դէմ կը տրուի մէկ ...
թղթադրամ: Մի մոռնաք որ ...
կան հացավաճառէն մէկ քիլօ ...
գնելու համար պիտի վճարէ...
լի, այսինքն 36 ֆրանք, կամ ...
լի (բազմապատկեցէք 12ով ...
նաք ֆրանք) գնելու համար ...
չուկայէն» Մէկ քիլօ կարագ ...
համար անշուշտ եթէ բախտ ...
գտնելու), պիտի վճարէք 600 ...
վեց հարիւր ֆրանք:

...Բանուորներն ու պաշտօնեաները բացառաբար Հացի տոմսակներ ունին եւ Հաց կը գնեն տասն անգամ աւելի աժան, այսինքն շատ սովորական գնով, միայն թէ իրաւունք ունին Հաց գնելու շատ քիչ քանակութեամբ,- ... աւելի քան 800 կրամ Հաց եւ ամիսը մէկ քիլօ շաքար: Կարագը, նոյնպէս մարկարինը ինչպէս բրինձը ... յաճախ կը պակսին ... շաքարներով «գոց» շուկային մէջ ...: Իսկ Տորգսինի վաճառատուներուն մէջ, (որ կը ... արտասահմանի հետ) կրնաք գնել ... ու հագուստ եւրոպական գիներով, պայմանաւ որ վճարէք ... թղթադրամով: Արդ, միայն օտարականներն են որ կրնան օտար թղթադրամ ունենալ: Եւ յետոյ պէտք է ... թէ Տորգսինը վաճառանոց ... բոլոր բազմութեան ... մէջ

Սակայն այս չէ որ սով կը համարուի

Բան մը ... կը տիրէ ինչպէս բոլոր Ուկրայնիոյ, Դոնի աւազանին, Կուբանի մէջ եւ Վոլգայի գետաբերանը, բազմաթիւ գիւղեր օրուան ուտելու հաց չունին: Մահերու թիւը կարելի չէ գտնել: Միւս կողմէ ժամանակէն ... այլ մանրէական հիւանդութիւններ հսկայ աւերներ կը գործեն: Անոնք որ կ'ապրին խառնակ ... փողոցներուն մէջ ... փոխեր.

Ինչպէս գրեցինք, այս ամէնուն պատճառն է Հասարակական գիւղատնտեսութեան քաղաքականութիւնը եւ ... ծրագիրը:

1928ին ռուս կոմունիստ կուսակցութեան քաղաքական բիւրօն որոշեց ... երկրին ... երկրին ... Արդարեւ 1928-1932 ծանր արդիւնաբերութեան մէջ դրաւ 4 միլիառ րուբլի ոսկեդրամ, եւ դեռ հարիւրին 20 ... գումար մըն ալ ... համար: Հարց է թէ կառուցուած հսկայական գործարանները ո՞րքան օգտակար եղան երկրին: Այդ տարբեր հարց մըն է: Խնդիրն այն է հիմա թէ կառավարութիւնը ուրկէ՞ց գտաւ այդքան դրամ, վճարելու համար արտասահմանէն գնուած մեքենաները, հրաւիրուած մասնագէտները: Պատասխանը պարզ է.— այդ դրամը ճարեց արտածելով երկրէն նախանիւթերը (փայտ, հանք, քարիւղ) որոնք կ'արդիւնաբերուէին պետական ձեռնարկներով, ինչպէս նաեւ գիւղատնտեսական նիւթերը, որոնք կը խլէր գիւղացիներուն ձեռքէն: Սակայն գիւղատնտեսութիւնը կրաւորական դիմադրութիւն մը ցոյց տուաւ, այնպէս որ 1928էն Ստալին հրամայեց «համայնացնել» հողագործութիւնը եւ կազմել «կոլխոզներ»: Այս ձեւով գիւղացիները դարձան պետութեան աշխատաւորներ, սեփականութեան ոչ մէկ իրաւունք ունին իրենց ցանածին ու հնձածին վրայ: Այս որոշումը եղաւ թէ փճացնելու համար կուլակները (սեփականատէր գիւղացիները):

Դեռ ուրիշ պարագաներ ալ կան:

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԷՆ

Պոլսոյ Քոլէճեան Պ. Զգօն Առաքելեան մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ Պ. Սրապ Առաքելեանի, Մոնթէլիմար:

Զարմանազան պատմութիւններ

ԱԹԷՆՔԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Աթէնքի յունարէն թերթերը կը շարունակեն զարմանազան պատմութիւններ հրատարակել Սարգիս Գրըլճեանի սպանութեան առթիւ:

Հետաքրքրութեան համար, կ'արտատպենք մէկ երկու նմոյշներ:

«Ֆօնի թու Լաու» կը գրէ, թուիչք տալով իր վառ երեւակայութեան. (1 օգոստոս).

— «Գրըլճեան երկար տարիներէ ի վեր կը պատկանէր յիշեալ («Տաշնակցական» ... կ'ուզէ, Ծ. Խ.) կազմակերպութեան, որուն կարեւոր անդամներէն մէկն էր եւ Ցունաստանի մասնաճիւղին նախագահը: «Դաշնակցական» կազմակերպութիւնը կազմակերպուած է եւրոպական ֆաշիստ կազմակերպութեանց նման: Սպանեալը, երկու տարի առաջ հեռացաւ կոմիտէէն, տարակարծութեան պատճառաւ եւ հիմնեց քաղաքական առանձին խումբ մը:

Վկայ մը, որուն անունը չյայտնուեցաւ մեզի, յայտարարած է թէ, կոմիտէին Աթէնքի մասնաճիւղը, յաճախ թելադրած է Սարգիսին փոխել իր համոզումները եւ վերադառնալ կազմակերպութեան ծոցը: Բայց ան մերժած է:

— «Կոմիտէն, կ'ըսէ վկան, որ կը թուի թէ անոր մասին ծանօթութիւններ ունի, օրէնքներ ունի, զորս, անդամները կուրօրէն կը պահեն: Այս օրէնքներէն մէկն է նաեւ այն, որ անհատ մը, անգամ մը կոմիտէին անդամակցելէ վերջ ալ չի կրնար — արգիլուած է — դուրս գալ անոր շարքերէն, եւ, առաւել եւս, ընդդիմադիրի դիրք բռնել: Հակառակ պարագային, այս անդամը, ով որ ալ ըլլայ, անողոք կերպով կը պատժուի: Անոր ընդդիմութիւնը ... ապահով է: Կոմիտէն, նիստ գումարելով զայն սեւ ցանկը կ'անցընէ եւ որոշման գործադրութիւնը կը յանձնէ իր անդամներէն մէկուն: Ընտրութիւնը կը կատարուի վիճակով: Ընտրուածը, անգիր անողոք օրէնքներով, որոնցմով կը ղեկավարուի կազմակերպութիւնը, պարտաւոր է սպաննել սեւ ցանկը անցնողը: Նմանօրինակ սպանութիւններ գործուած են եւ կը գործուին ամէն օր միւս պետութեանց մէջ: Ցունաստանի մէջ սակայն առաջին անգամն է որ կը նշմարուի:

Այս զարմանալի բաները կ'ըսէ վկան, աւելցնելով որ հաւանաբար, կոմիտէն մղուած է սպաննել Սարգիսը տրուած ըլլալով որ անիկա բաժնուած էր իրմէ եւ կը պայքարէր:

Ճշդուեցաւ նմանապէս, որ անցեալ տարի, չորս Հայեր, միշտ այս կազմակերպութեան անդամները, փորձեցին սպաննել աղջի օրուան զոհը: Բռնեցին զայն գիշեր մը, տարին թաղամասի ամայի մէկ կէտը, եւ հոն, ... ծեծեցին զայն: Ապահովաբար պիտի սպաննէին զայն, եթէ չհաւատացնէր թէ պիտի դադրէր պայքարելէ իրենց կազմակերպութեան դէմ: Ցաւակցական է որ Սարգիսը լուր չտուաւ այս մասին իշխանութեանց, ապահովաբար անողոք վրէժխնդրութենէ վախնալով:

Սարգիս, ամիսներէ ի վեր, յաճախ կոտտանքներ ու վախեր կը յայտնէր իր ազգականներուն եւ մտերիմ բարեկամներուն, թէ պիտի սպաննուէր: Իր ազգականներու յաճախ հարցումներուն սակայն կը մերժէր որեւէ ուրիշ պատասխան տալ եւ խիստ լռութիւն կը պահէր: Տնեցիները, որոնցմէ քաղեցինք այս տեղեկութիւնները, կը հաւատան թէ, Սարգիս լուռ կը մնար, որովհետեւ կը վախնար որ իր մօտէն անցածները հրապարակելէ վերջ, այդ տարօրինակ կազմակերպութեան անողոք վրէժխնդրութեան զոհ կը դառնայ:

Ոստիկանական տնօրէն Պ. Սինոտինոս, երէկ հարցաքննեց շուրջ 40 վկաներ, զոհին ազգականները, բարեկամներն ու ծանօթները: Անոնց բոլորը վերապահ դիրք կը բռնեն: Կը մերժեն որոշ վկայութիւններ տալ, մինչ այն համոզումը կը տիրէ, որ շատ բան գիտեն կոմիտէին գործունէութեան եւ սպանութեան հեղինակին ու շարժառիթներուն մասին: Մասնաւորաբար ծայրայեղ լռութիւն կը պահեն կազմակերպութեան վերաբերմամբ

— Բան մը չենք գիտեր ... Մեզի բան մը մի' հարցնէք ... Քաղաքականութեան մէջ մեզ մի խառնէք ..

Եւ այս նախազգուշութիւնները կ'արտաբերեն վախով, երկիւղով ու ահաբեկուած, կարծէք զարհուրելի վտանգի մը սպառնալիքին տակ պիտի գտնուին, եթէ այդ մասին որեւէ բան ըսեն: Միեւնոյն շեշտով արտայայտուեցան նաեւ մեզի Կեսարեանի բնակող Հայերէն շատերը, որոնց դիմեցինք: Մերժեցին մինչեւ իսկ մեզի պատմել թէ ինչպէս գործուած է սպանութիւնը եւ խուսափեցան տալէ իրենց անունները, զորս, ըսենք, դժուարութեամբ յայտնեցին նաեւ ոստիկանութեան:

Ի՞նչ է արդեօք Հայերու այս խորհրդաւոր լռութիւնը: «Կոմիտէէն եւ անոր վրիժառութենէն կը վախնան», կ'ըսէ ոստիկանութիւնը:

Իսկ «Էլլէնիքօն Մէլլօն» կը գրէ.—

Մայրաքաղաքի ոստիկանական իշխանութեանց առջեւ հաւասարապէս ներկայացած է այնքան բարդ եւ խորհրդաւոր խնդիր մը, որքան հայ Սարգիս Գրըլճեանի սպանութիւնն է Կեսարեանի գաղթականական թաղամասին մէջ: «Եանով վերջացող հայկական անուններու ամբողջական խառնիճաղանճ մը, եւ բազմութիւն մը վկաներու, որոնք յունարէն չեն գիտեր կամ չեն ուզեր խօսիլ, դժուարութիւններ երեւան չհանելու համար: Ու տակաւին, զանազան ենթադրութիւններ սպանութեան շարժառիթներուն մասին, որոնք քաղաքական էին: Անոնք հասկնալու համար մարդ, պէտք էր սորվէր վերջին տարիներու ամբողջ հայկական պատմութիւնը եւ քիչ մը դիւանագիտութիւն, եւ, հիմը մասնաւոր վրայ խաղցնէր հայկական զանազան կուսակցութեանց ներքին կուսակցական տարակարծութիւնները»:

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

Չինաստանի կայսրներէն մէկը հետեւեալը ըսած է.—

Ամէն մէկ մարդուն պատճառով, որ չաշխատիր, եւ ամէն մէկ կնոջ պատճառով, որ մեղկ կեանքի մը կը վարժեցնէ ինքզինքը, կայսրութեան մէջ կը գտնուին մարդիկ, որ անօթութեան կը մատնուին:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԾԱՂԻԿ ՄԸՆ ԱԼ ԽԱՄՐԵՑԱՒ

ՏԷՍԻՆ. (Յառաջ).— Յուլիս 29ին Լիոնի հիւանդանոցին մէջ մեռաւ Սեբաստիոյ Թէքմէն գիւղացի Վարդեվառ Գույաքօրզեան, 21 տարեկան ծաղիկ հասակին մէջ:

Հէք երիտասարդը երեք տարիէ ի վեր կը տառապէր անողոք հիւանդութենէ մը: Անդամ էր Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ ոտքը կորսնցուցած խաղի մը ընթացքին: Սեբաստիոյ Ուսումնասիրաց ընկերութիւնը եւ հայ գաղութը երբեք չզլացան իրենց բարոյական եւ նիւթական աջակցութիւնը, թեթեւցնելու համար տառապանքը անտէր ու անտիրական երիտասարդի մը, վերջին ճրագը իր գերեզմանին: Ընդհ. Ջարդէն ազատուած ընկերները կ'իյնան հատ հատ, զոհ երթալով անողոք հիւանդութեանց

Հանգիստ իր ոսկորներուն:

Մ. Պարտաքճեան

Խանասորը Լա Սիօթայի մէջ

ԼԱ ՍԻՕԹԱ, 5 օգոստ. (Յապաղած). Այս տարի հանդիսաւորապէս տօնուեցաւ Լա Սիօթայի մէջ Խանասորի արշաւանքի 36րդ տարեդարձը, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Խաժակ» խումբի, յուլիս 30ի կիրակի օրը առաւօտէն մինչեւ երեկոյ: Դաշտահանդէսի յարմար օր չէր թէեւ, քանի որ հովը դաշտ ու ձոր իրար խառնած էր, բայց ուր որ կամք կայ, ճամբան ալ կը գտնուի: Անակնկալ բազմութիւն մը խումբ խումբ եկած հաւաքուած էր. Պ. Լեւոն Թաշճեանի ագարակը, որ սիրայօժար տրամադրուած էր:

Առաւօտեան ժամը 9էն ագարակը կը թնդար նուագներով: Ազգին ծայնագիրներ, անդին մէկ երկու ջութակահարներ, կը հնչեցնեն Հայրենի եղանակներ: Եւ խումբ խումբ կը պարեն: Եւ երբ սկսան խմբերգները, տարեց մայր մը որ կը դիտէր, ըսաւ ուրախութեամբ,— Տղաս օտարութեան շղթաները վրայէս ինկան, կարծես մեր գիւղն եմ, հոն ալ այսպիսի ճաշիլ - ջիւան տղաներ հարսնիքի եւ տօնի օրերը կը պարէին:

Եւ երկու կաթիլ արցունք սահեցան փոսը ինկած աչքերէն

Կէս օր է. Ներկաները ամէն մի ընտանիք կամ դրացիներ միասնեղ ծառերուն տակ նստած կը ճաշեն, մէկը միւսին կենացը կը պարպէ գարեջրի կամ գինիի շիշը: Օտարազգի դրացիներ մեզ կը դիտեն եւ կը զմայլին: Մեր ընկերները գործի վրայ են: Շինուած է բեմ մը ճիշդ ագարակին կեդրոնին վրայ, քամին կը քանդէ պաստառները, ուրիշ մը կը դրուի աւելի դիմացկուն: Մէկը խմիչք կը հասցնէ, միւսը հանդիսականներու տեղը կը յարդարէ: Ներկաները այս քամին քան փոթորկեանի զաւկեր քայլով եկած են, պէտք է հանգիստ ընեն:

2.30ին բացուեցաւ հանդէսը, նախագահութեամբ ընկ. Ց. Գրիգորեանի: Մեր ընկերները միաձայն երգեցին «Կարկուտ տեղացէք»: Ընկ. Սամուէլ Բրուտեան արտասանեց Ա. Ահարոնեանի «Ծարգանք քեզ», փոքրիկն Նշան Բանիկեան «Մեծը», Օր. Զարուհի Գրիգորեան՝ «Ազատութիւն ձեզ»: Նշան Գրիգորեան, Սիրանոյշ Տօնոյեան, փոքրիկն Նաթուռեան եւս արտասանեցին սիրուն կտորներ: Ընկ. Սարգիս երգեց «Արշալոյսը նորէն բացուեց»: Պ. Ցակոբ՝ «Լուսնակ գիշեր» Պ. Յարութիւն արտասանեց «Հայերէն խօսիլ»: Ընկ. Սամուէլ Բրուտեան արտասանեց նոր կտոր մը, Սիամանթօյի «Պարը»:

Օրուան բանախօսն էր ընկ. Ս. Միլտոնեան որ, կրակոտ ճառով մը պարզեց օրուան տօնին նշանակութիւնը: Թելադրեց երիտասարդներուն պաշտպանել հայկական դատը, զոհուիլ եւ զոհաբերել եթէ հարկը պահանջէ, ստեղծելու համար ազատ եւ անկախ Հայաստանը: Միջնարարին հաւ մը եւ նապաստակ մը վիճակահանութեան դրուեցան: Զուտ հասոյթը եղաւ 195 ֆր.: Հանդէսի վերջաւորութեան բեմադրուեցաւ «Խանասորի արշաւանքը»:

Հանդէսէն յետոյ մեր շարքերուն միացաւ երիտասարդ մը:

Իրիկուն է, ժողովուրդը կամաց կամաց կը մեկնի: Շատոնց էր որ գաղութիս մէջ այսպիսի ուրախառիթ պարագայ մը չէր ներկայացած: Ժամը 8 եւ կէսին ընկերները շնորհակալութիւն յայտնելով Պ. Լեւոն Թաշճեանի բաժնուեցան: Օդը կը թնդար «Մենք անկեղծ զինուոր ենք»ով:

Թղթակից

ՄԱՄՈՒԼ

ՄՈՒԹ ՔԱՆԱԿՈՎ

«Մշակ» (ռամկավարական) հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, (14 յուլիս).

— «Մշակ շատ անգամ առիթն ունեցած է պարզելու թէ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԱՄԲՈՂՋ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆ է, եւ երբեք՝ եկող ու գացող որեւէ կուսակցութեան դրօշակը: Հակառակ այս իրողութեան մեր մէջ գոյութիւն ունի գառնելու ու տրամադրանելու չափ խելք ունեցող դասակարգ մը, որ յետին ու մութ հաշիւներէ առաջնորդուած, կուսակցական նեղմիտ պայքարներու ասպարէզ կ'ուզէ դարձնել զայն:

Ինչ որ ներելի է անգիտակից խուժանին եւ կամ վայրկեանի ազդեցութենէն անգիտակցաբար տարուող ամբոխին, նոյնը երբեք ներելի չէ այնպիսիներու որոնք գիտակցութիւնը ունին եւ վարչական պատասխանատու պաշտօններ կը վարեն:

Շիքակոյի Համաշխարհային Արուեստահանդէսին մէջ եռագոյնի համար մղուած կռիւին առիթով ամէնէն աւելի աչքի կը զարնէ Արեւելահայոց առաջնորդ Ղեւոնդ եպ.ի անխառն գերը: Սրբազանը կիրքերը խաղաղեցնելու ի վիճակի ըլլալով հանդերձ, ընդհակառակը կը հրահրէ կրակը «յամառելով» անտեղի եւ անիմաստ պատճառներու կռթնած:

Իր այս անարակելի արարքին թողած ցնցող տպաւորութիւնը մեղմացնելու եւ արդարացնելու համար, Ղեւոնդ սրբազան մէջտեղ կը նետէ պոլշեւիկ վարիչները չի վշտացնելու եւ Հայաստանի մէջ հայ ժողովուրդին ու կաթողիկոսին գրկանքը չի աւելցնելու համար, ԵԿԵՂԵՑՒՈՅՆ պարզուած արգիլելու պարզ պատրուակով մը:

Ղեւոնդ սրբազան որեւէ մէկուն չափ գիտէ՝ թէ անհիմն է այդ չքմեղանքը: Անիկա գիտէ թէ՝ առ առաւելն կրօնական, եկեղեցական հարցերու մէջ պէտք է որ կարելի եղածին չափ հետեւի կաթողիկոսի հրահանգներուն, այն ալ առանց ոտնակոխելու գաղութահայութեան զգացումները, եւ տեղական պայմանները: Իսկ հայ եռագոյն պարզել չի պարզելու նման ազգային-քաղաքական հարցի մը առթիւ կելլէ էջմիածնի ու Հայ ժողովուրդին քաղաքական կացութիւնը խնդրոյ առարկայ դարձնել, անհուազն ծիծաղելի է.

Ղեւոնդ սրբազան եթէ առանց տեղական պայմանները ու բարքերը նկատի ունենալու, առանց իր թեմի ժողովուրդին ճնշող մեծամասնութեան փափաքներուն գոհացում տալու, հազարաւոր մղոններ հեռուէն դիւանագիտութիւն պիտի խաղայ եւ պիտի փորձէ պոլշեւիկ վարիչներուն հաճելի ըլլալ, ըսելիք չունինք: Բայց եթէ անկեղծ է իր ներկայ ընթացքին մէջ, ինչո՞ւ ԽԱՉՆ ՈՒ ԱՒԵՏԱՐԱՆՆ ԱԼ ՄԷԿԴԻ ՉԻ ՆԵՏԵՐ իբրեւ ժամանակավրէպ եւ հինցած բաներ: Չէ՞ որ իր՝ սիրելի պոլշեւիկ վարիչները մահու չափ կ'ատեն ե՛ւ խաչը ե՛ւ Աւետարանը, ե՛ւ հայ եկեղեցին ու կրօնը կը դաւանին «մասսաները թմրեցնող ափիոն»: Չէ՞ որ պոլշեւիկ վարիչները կազմած են ԱՆԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ եւ այդ անունով թերթ ալ կը հրատարակեն, հաւանաբար օրինակ մ'ալ ղրկելով իրեն, Ղեւոնդ սրբազանի: Ինչո՞ւ երկու չափ եւ երկու կշիռ: Ինչո՞ւ սրբազանը չի դադրիր ԽԱՉ ԵՒ ԱՒԵՏԱՐԱՆ քարոզելէ, չէ՞ որ այդ քայլին հետեւելով աւելի համակրութիւն կը ստեղծէ պոլշեւիկ վարիչներուն քով եւ կը բարձրանայ իր արժէքը անոնց աչքին: Ինչո՞ւ չի դադրիր ԽԱՉՆ ՈՒ ԱՒԵՏԱՐԱՆԸ մէկդի նետել, չէ՞ որ ԵՌԱԳՈՅՆԻՆ չափ խաչին ու Աւետարանին ալ հակառակ են պոլշեւիկները:

Կը կարծէինք թէ անցեալ տարի ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ ազգային ՍԳԱՏՕՆԻՆ առթիւ Ղեւոնդ սրբազանի բռնած աններելի եւ ընդվզեցնող դիրքը դաս մը պիտի ըլլար զգուշանալու համար նորանոր գահավիժումներէ: Դժբախտաբար սրբազանը կամ անընդունակ է ազգային բարձր թռիչքներու եւ ըմբռնողութեան, եւ կամ գիտակցաբար նեղմիտ հաշիւներով ու նկատումներով կ'ոտնակոխէ ազգային սրբութիւնները

Ղեւոնդ սրբազանին իր պաշտօնավարութեան սկիզբէն ի վեր հարցերը կը չափէ ու կը ձեւէ ծուռ քանակով:

Ծուռ քանակէն ուղիղ գիծ չելլեր»:

«ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

***

Տիկին Արշալոյս Ա. Գաբրիէլեան երկու օրինակ, 1. Աւօն - Ապարայի վարժարանին եւ 2. Միհրան Քէնքիւլեանի (Սելանիկ):

Ա. Խանէտանեան մէկ օրինակ Ժընեւի Հայաստան որբանոցին: Նկարիչ Շահնազար մէկ օրինակ Հայաստանի Համալսարանի մատենադարանին:

Բ. Քէչիչեան մէկ օրինակ, Արշակ Սարըբէչիչեանի (Հալէպ)

Գ. Բաբուճակեան մէկ օրինակ, Ս. Էջմիածնի Ներսէսեան մատենադարանին.

Մ. Քիւրքճեան մէկ օրինակ, Տեսինի Գաղ. Միութեան գրադարանին:

Հ. Ակոնեան մէկ օրինակ, Գուլվար Օտտոյի Գաղ. Միութեան գրադարանին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (18)

«ՏԱՆԸ ՄԷԿ ՀԱՏԻԿ ՃՐԱԳՆ ԷՐ»...

Սահակին վերջին խօսքերը դառն ու վիրաւորական էին, կը մնար, կամ հրապարակաւ յայտնել ամէն բան, ինչ որ ... գիտէր, եւ, կամ միշտ ... Սահակէն հեռու մնալ: Բայց ի՞նչ ...

Ցոնա Քուրօն դժգոհ երեւոյթով ... ելաւ ու մեկնեցաւ: Սահակը, ... քաղաքավարութիւն, մինչեւ իր ... տանը առաջնորդեց ու վերադարձաւ: Ճամբան ի՛նչ խօսած էին, ի՛նչ հաղորդած էին իրարու, յայտնի ... Միրան, երբ Սահակը տուն վերադարձաւ, խորապէս փոխուած էր: ... ժպիտ մը կար դէմքին վրայ, ինչ որ տարօրինակ թուեցաւ մօրը եւ քրոջը: Քոյրը միամտօրէն հաճեցաւ եղբօրը ժպիտին, իսկ մայրը, ... այդ ժպիտին մէջ կարդաց ... գալիք մեծ փոթորիկին:

Ցաջորդ օր, Սահակը, սովորականէն աւելի ուրախ տրամադրութեամբ ... դաշտ գնաց: Սիրանը, տեսնելով եղբօրը այդ բարեհամբոյր վիճակը, բաւականին ուշքի եկաւ: Վտանգը գոնէ առժամապէս անցած էր, կարծեց: Վերցուց թուղթի կտոր մը, ու գրեց Պապլէին «Պապլէ», յայտնի ըլլայ քեզի որ, երէկ դուն մեկնելէդ վերջ, Ցոնա Քուրօն եկաւ մեր տունը: Իրաւ որ, խելքս վրաս չէր, չկրցի հասկնալ թէ ի՛նչ ըսին, ի՛նչ խօսեցան, միայն այն գիտեմ որ, եղբայրս զարմանալիօրէն փոխուած է: Չգիտեմ չար է թէ բարի է: Ցայտնեմ որ «էն օրէն» վերջ, 12 գիշերներ են անցեր ու ես քնաւ քուն չունիմ»:

Քեզ անկեղծ սիրող

ՍԻՐԱՆ

Անհամբերութեամբ ծալլեց թերթիկը եւ ծանօթ տեղը դրաւ: Ցաջորդ առաւօտ ստացաւ պատասխանը:

«Սիրան, փալակին չարխը, էս կողմն ալ դառնայ, էն կողմն ալ դառնայ, ընծի, քեզի համար մէկ է: Դու մի վախնար, ոչ մօրդ գժմէն, ոչ եղբօրդ կմկմէն, քանի ես կա'մ, դու պէտք է որ քնանաս.

Քեզ համար մեռնող

ՊԱՊԼԷ

Ստացած նամակը այնքան խոր տպաւորութիւն թողուց իր վրայ որ, ուրախութենէն մոռցաւ ամէն բան: Կարծես թէ, դեռ երէկ երեկոյեան պատահարները — կենաց եւ մահու ժամերը — գոյութիւն չունենային: Սիրանը փորձուեցաւ երգել, նոյն իսկ պարել:

Սահակը իրիկուան տուն վերադարձաւ նոյն ուրախ տրամադրութեամբ: Ճաշէն վերջ, գնաց Պապլէին, յետոյ եկաւ գիւղին տանիքները, սիրալիր կերպով բարեւեց բոլորը, խօսեցաւ, խնդաց: Իրիկունը, պառկելու եկած ատեն հարցուց Սիրանին որպիսութիւնը, ու բարկացաւ թէ ինչո՞ւ միշտ այդպէս տրտում էր:

«Փոթորիկը անցաւ, մտածեց Սիրանը: Ուրախ էր, եւ չափազանց ուրա՛խ: Բայց նախկին պահին մնաց միշտ նոյն կասկածոտ, յոռետես պառաւը: Տղուն ժպիտին ու խնդուքին մէջ կը կարդար յայտնութիւնը անակնկալներու:

Ծանօթ միջադէպէն վերջ՝ Սիրանը գրեթէ մոռցաւ իր ապրած տառապանքները: Այդ ահաւոր գժութիւններուն տեղ այժմ կ'ապրէր, յոյսի ու նոր ապրումներու քաղցր, թովիչ երազանքներ, լուսագոյն օրերու հրապուրիչ հեռանկարներով

X

Արտակարգ ոչինչ չէր պատահած այդ օրը, բայց Սիրանը չգիտեր ինչո՞ւ հոգեկան տրամութեամբ մը համակուած էր: Արդեօք ա՞յն, որ շաբաթ մըն էր որ Պապլէն չէր տեսեր, թէ՞ ուրիշ բան մը. Չէր գիտեր: Եղբայրը դաշտ գացեր էր: Մայրը դրացի Վառօենց տունը, խօսակցութեան բռնուած էր: Ինքը մինակ էր մնացեր տունը: Մօրմէն ու եղբօրմէն, պատուէր ստացեր էր դուրս չելլել տունէն: Արդեօ՞ք այդ «դուրս չելլէ՞»ն էր որ խռոված էր իր հոգին, թէ տանը մէջ իր մինակութիւնը:

Արդէն իրեն արգիլուած էր Թուրքաստա Քուրօենց երթալ, ալ որո՞ւ պիտի երթար որ «դուրս չելլես» ըսած էին: Եւ ուզեց նամակ մը գրել Պապլէին: Լաւագոյն առիթն էր, ոչ ոք կար զինքը խանգարող: Պիտի գրէր ... պիտի գրէր կարճ, բայց ազդու: Ցաջորդ օր Աստուածածնի տօնն էր: Գիւղը տանիքներուն վրայ նախատօնակ պիտի ըլլար, «տավուլ»ով ու «զուռնա»յով: Մեծ ու փոքր, ծեր ու երիտասարդ պիտի արթննային այդ օրը: Սրդողածները պիտի հաշտուէին, ազգուրները ... պիտի հանէին, ու պար պիտի դառնային: Այգիներէն բերքը, անուշաբոյր խաղողը «սելաւ»յով տուն պիտի գար, յաջորդ օրը օրհնուելու համար, ու ինք ու Պապլէն պէտք էր օգտուէին այդ բացառիկ պատեհութենէն:

Անգամ մըն ալ կ'ուզէր զգալ անոր տաք շունչը ... անգամ մըն ալ, ու յետոյ, ինչ կ'ըլլար թող ըլլար, լաւ կամ գէշ ..

Եւ Սիրանը, տխուր տրամադրութեամբ գրեց կարճ նամակ մը, երգի մը կտորը կցած անոր, հառ - հառ գրելով ու շատ մը կախման կէտերով

«... Պապլէ, վաղը Աստուածածնի տօնն է ... իրիկունը տանիքներու վրայ «քէֆ» ու «զիննովտուք» կայ, լաւ կ'ըլլայ որ այս իրիկուն, իրար հանդիպինք մեր մութ տեղը — «ճիթաշնքին օլորուկը»—կարդայ այս երգի կտորն ալ:

.. Դուն վարդ մըն ես հոտով մօտով..
Եկա՞ր, կ'անցնի՞ս իմ մօտով ..
Աչքըս տեսաւ, սիրեցի՝
Վախնա՜մ, ... մնամ կարօտո՜վ ...
Մնամ միշտ կարօտով

Սիրան

Իրիկուն է, գիւղին տանիքներուն վրայ երգ ու ծիծաղ, խինդ ու պար կայ «տավուլ - զուռնայ»ին զուռնայ դոշումին տակ: Գիւղը հարսնիք է բռներ, առանց հարսի ու փեսայի: «Կովանոս»ն ու «Լորգին» ինչպէս նաեւ «Թամզարան» արիւն քրտինք կը հասցնեն պարողներուն ճակտէն:

Մարդկային շունչ, գրեթէ չկայ յարկերուն տակ, հոն, տանիքներուն վրայ են ամէնքը: Նախատօնակ է եւ ուրախաձայն աղաղակները, խառնուելով «տավուլ - զուռնայ»ին ձայնին, հանդիպակաց անծայր ու խիտ պարտէզներուն մէջ՝ անօրինակ արձագանգի ժխոր մը ստեղծեր են:

Եւ այս, շռայլ խրախճանքի վայրէն քիչ անդին, «ճիթիշնքին օլորուկ»ը երկու սիրողները գրկախառն լուսնի պարզ լոյսին տակ, իրենց բերկրանքի աղօթքը կ'ընէին ... Օրուան անհատնում ժխորէն, թոհուբոհէն օգտուելով երկուքը իրար գտած էին իրենց ծանօթ սրբավայրին մէջ, թաց աչքերով ու տրոփուն, հեւքոտ սրտերով:

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

(Շարունակելի)

կեր որ իրենց երկիրներուն մէջ չխառնուին գերմանական գործերուն։ Ինչո՞ւ որ եւ է բան չեն ըներ «գերման գաղթականներուն» անսահման պրօպագանդին դէմ. գաղթականներ որոնք Ֆրանսան եւ Անգլիան ռազմադաշտ ըրած են գործելու համար Հիթլէրի օրինաւոր կառավարութեան դէմ։ Մ՞վ էր որ առէջ առաջ օդանաւով թշնամական թռուցիկներ ձգեց Պերլինի վրայ»։

Կանտիի հետեւորդ կիներն ալ բանտարկուեցան

Տիկին Կանտի եւ ուրիշ 15 կիներ, որոնք անդամ են Հնդիկ Ազգ. Խորհուրդին եւ ձերբակալուած էին օգոստոս 2ին, ազատ արձակուեցան օգոստոս 7ին։

Սակայն, անոնք մերժեցին հպատակիլ արձակման համար դրուած պայմաններուն, ուստի, նորէն ձերբակալուեցան եւ բանտարկուեցան։

Ասոնք ալ, Կանտիի այլ աշակերտներուն պէս, կ՚ուզէին արծարծել քաղաքացիական անհնազանդութեան պայքարը։

Ֆրանսայի ազգային վիճակախաղը

Ֆրանսայի ազգային վիճակահանութեան ընդհ. քարտուղարութիւնը հետեւեալ զեկոյցը հրատարակեց.—

Ազգային վիճակահանութեան կազմակերպման գլխաւոր գիծերը ճշդուած են։ Երկու միլիոն տոմսակի առաջին շրջաբերութիւն մը տեղի կ՚ունենայ սեպտեմբերի վերջը, իսկ վիճակահանութիւնը՝ ամէնէն ուշը մինչեւ Նոյեմբեր 30։ Տոմսակներու գինը պիտի ըլլան հարիւր ֆրանք։ Պարգեւներու համագումարը պիտի հասնի 120 միլիոն ֆրանքի, այսպէս բաժնուած.— Մէկ պարգեւ՝ հինգ միլիոն ֆրանքի, 15 պարգեւ՝ մէկ միլիոն ֆրանքի, 20 պարգեւ՝ 500,000 ֆրանքի, 200 պարգեւ՝ 100,000 ֆրանքի, 200 պարգեւ՝ 50,000 ֆրանքի, 2000 հատ՝ 10,000 ֆրանքի, 200,000 պարգեւ՝ 200 ֆր.ի։ Համագումար 202,436 պարգեւ, այսինքն տոմսակներու թիւին հարիւրին 10,12ը։ (Տասնի վրայ մէկէ աւելի տոմսակներ պիտի շահին)։

Պարգեւները զերծ են որ եւ է տուրքէ, հետեւաբար պիտի վճարուին ամբողջովին

Վիճակահանութեան ձեւը շատ պարզ պիտի ըլլայ եւ ամէն տոմսակ ունեցող պիտի կրնայ, առանց երկար ցանկեր պրպտելու, պարզապէս թերթերը կարդալով հասկնալ իր բախտը։

Օրօրները աջ ու ձախ կը հնձեն.— զգուշացէք

Վերջերս յաճախադէպ են փողոցի եւ ճամբու արկածները։

Միայն անցի օր, երկուշաբթի, հետեւեալ արկածները պատահեցան.—

Փարիզի մէջ, Կրան — զ՚Օկիւսթէնի քարափին վրայ երկու թաքսիներ իրարու ընդհարելով, տասը հոգի թեթեւապէս վիրաւորեցան.

Քաշանի մէջ հանրակառք մը եւ բեռնակառք մը իրար զարնուեցան, վիրաւորելով նոյնպէս տասը հոգի։ Այս առթիւ, ուղեւոր մը, որ խմած էր, յարձակեցաւ հանրակառքի երկու պաշտօնեաներուն վրայ եւ անխնայ ծեծեց երկուքն ալ։

Պոլէի մէջ, մեծ ինքնաշարժ մը ծառին զարնուեցաւ։ Մէկ մեռեալ եւ 18 վիրաւոր

Շէրպուրի շրջանին մէջ, Տրապեան աքքահայրը Քուբթանս կ՚երթար երկու վանականներու հետ, երբ ինքնաշարժը զարնուեցաւ քարիւղաբարձ բեռնակառքի մը։ Վանականներէն մէկը վայրկենապէս մեռաւ, միւս երկուքը ծանրապէս վիրաւորուեցան։ Երկուքին ալ վիճակը յուսահատական է։

Եւ ասոնք տակաւին գլխաւորներն են...

ՑԼԱՄԱՐՏԻԿԻ ՄԸ ԱՆՁՈՒՌՆԻ ԿԱՏԱԿԸ

Քատիքսի մէջ (Սպանիա) կապելայ մը նստած՝ կը զուարճանային ցլամարտիկ Քականչօ եւ ընկերները։ Ցլամարտիկը յանկարծ բռնելով կին մը՝ օդի սրսկեց անոր վրայ, մինչ ուրիշ ընկեր մը լուցկին կը մօտեցնէր։ Խեղճ կինը չարաչար այրեցաւ։ Ցլամարտիկը ձերբակալուեցաւ իր 11 ընկերներուն հետ։ Հարցաքննութեան առթի, չափազանց անպատկառ գիրք մը բռնած էր, եւ կը պարծենար որ մէկ միլիոն փէզէթա հարստութիւն ունի։

ԱՌՆՈՒՎԻԼ-ԼԷ-ԿՈՆԷՍԻ Հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ Փարիզի եւ շրջականերու բարեպաշտ հայ հասարակութեան թէ՝ այս Կիրակի, 13 Օգոստոս, Ս. Աստուածածնի Տօնի առթիւ, գիւղիս եկեղեցւոյն մէջ մասնաւոր պատարագ պիտի մատուցուի ողբացեալ Տիկ. ՀԵԹՈՒՄ ՍՆԹԵԱՆի (Շնեալ Հարենց) հոգւոյն համար։

Երգեցողութիւնները պիտի վարէ երաժիշտ Պ. Ա... Քէչէճեան իր խումբով։

Հաղորդակցութիւն՝ առնել Gare du Nordէն շոգեկառք ժամը 9, 10.08 կամ 10.17ին։

ԿՆԻՔ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՎՐԻՊԱԿ.— «Գարակէօզեան Հօմի կրթական ցարին» թղթակցութեան մէջ Ֆրանսացի սաներու թիւը պիտի ըլլայ 3 (երեք). փոխանակ 38ի։ Նոյն յօդուածին մէջ փոխանակ Տէր եւ Տիկին Պօղոսեանի, պէտք է կարդալ «Տէր եւ Տիկին Պօտոսեան»։

ՀԱՅ ԼԵԳԷՈՆԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին տեղի պիտի ունենայ Միութեանս ընդհ. անդամական ժողովը Պար տը Փասսի սրահին մէջ 2, rue Colbert, Marseille։

Օրակարգ.— 1. Խորհրդարանի (Ձրի ստանալու). 2. Հաշուետուութեան խնդիր. 3. Պատերազմիկի թուղթ. 4. Վարչական նոր ընտրութիւն. 5. Ընթացիկ հարցեր։ Ուստի կը խնդրուի բոլոր ընկերներէն ներկայ գտնուիլ սոյն նիստ կարեւոր ժողովին։

Մարսէյլի Հայ Լեգէոնական
Առժամեայ Յանձնախումբ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Այրի Տիկին Շահանդուխտ Յովհաննէսեան, Այրի Տիկ. Ժընէվ Լալէեան, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Մարգարեան, Այրի Տիկին Արուսեակ եւ աղջիկը՝ Հայուհի Սիսակեան (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Տ. Եօրղանճեան իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ, նամակով եւ հեռագրով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, փեսին, սանահօր եւ ազգականին՝

ՄԽԻԹԱՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆի
(Վանայ Նարեկ գիւղէն)
կսկծալի մահուան առթիւ որ տեղի ունեցաւ 1933 Օգոստոս 4ին, իր բնակարանին մէջ, Մարսէյլ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆր. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Աշոտ եւ Արբուհի Նշանեաններու, որ իրենց փոքրիկներուն՝ Անահիտի եւ Արաքսիի մկրտութեան առթիւ մասնաճիւղիս նուիրեցին 200 ֆրանք։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ հօրեղբայրս Պաւրուշա Արմտան գիւղացի Մկրտիչ Տէր Յակոբեան, որ կը գտնուէր հետեւեալ հասցէին՝ Diran Gevrikian, Calle Azopardo N. 2165. Villa Gerli. Avellanide, Buenos-Aires (Rep. Arg.)։ Իր հասցէին գրած վերջին նամակս ետ եկաւ։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Խաչիկ Տէր Յակոբեանի, 14 rue Médeah. Փարիզ (14), կամ «Յառաջ»ի վարչութեան։ Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէն արտատպել։

— Կը փնտռուի Իզմիրի Նիֆ գիւղէն Անտոն Անտոնեան, 19 տարեկան, որ 1922ի Իզմիրի դէպքին կորսուած էր, յետոյ տեսնուած է Իզմիրի մէջ։ Զինքը կը փնտռէ իր մայրը՝ Մարի, քոյրերը՝ Անիթայ եւ Ազնիւ, մեծ մայրը՝ Նոյեմզար։ Ծրգրիւ լուր տուողին 1000 ֆրանք նուէր։ Իմացնել իր մօրը՝ Madame Mary Andonian. chez Mr. Pichadjian, 26, rue Boussingaut. Paris(13)։

— Աշոտ Խաչմանուկեան կը փնտռէ իր եղբայրը՝ երկրորդ Թագւոր Խաչմանուկեան (Թալաս)։ Իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան։

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Բ. ԳԼՈՒԽ

2.— ՄԵԾ ԴՈՒՔՍ ՍԵՐԳԷՅԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Մեր ենթադրութիւնները հաստատուեցան կատարելապէս։

Մեծ դուքսը իրապէս Տվէրսկայայի պալատը կ՚այցելէր։ Ամէն երկու օրը մէկ անգամ եւ կանոնաւորաբար ամէն տօնական օրէ յետոյ։ Իրեն կը հետեւէին երկու լրտեսներ, զամբիկ ձի մը լծուած կառքի մը մէջ։

Տրուած ըլլալով որ, մէկ կողմէ, մեծ դուքսը պալատէն կ՚ելլէր կանոնաւորաբար, եւ միւս կողմէ, մեզի ծանօթ էին իր հետեւորդները, կառքն ու ասպատարքը, սկսանք յունուարի կէսին պատրաստել մահափորձը

Եթէ Պլեհվէի մահափորձը միացուց մեզ Մարտական Մարմնի բոլոր անդամները, եթէ այդ մահափորձը ոգեւորեց մեր կազմակերպութիւնը շունչով մը, զոր Սազոնով անունեց առաքելական եւ եղբայրական ոգի, Մոսկուայի մեր աշխատանքն ալ աւելի եւս ամրացուց այդ կապը։ Կրնամ հաստատել, առանց չափազանցութեան մէջ իյնալու, թէ Մոսկուայի մեր հատուածին բոլոր անդամները, Ալեքսանդրովիչն ալ միասին, մէկ ընտանիք կը կազմէին՝ ամրապէս կապուած իրարու։ Նկարագիրներու եւ կարծիքներու տարբերութիւնը արգելք մը չէր այդ բարեկամութեան։ Ընդհակառակը, անհատական յատկանիշերը աւելի եւս կ՚ամրացնէին։ Ահա Մարտական մարմնի անդամներու ճիշդ այդ մտերմական կապին կը վերագրեմ այն բացառիկ յաջողութիւնը, որով պսակուեցաւ Մոսկուայի մեր մահափորձը։

Օրինակ, իր նկարագրով, շատ կը նմանէր Շուայցէրի։ Անոր պէս լռակեաց էր, անթափանցելի եւ պաղարիւն։ Իր լռակեցութիւնը մելամաղձութեան կը վերածուէր եւ այդ մելամաղձութեան մէջ, անոնք որ լաւ չէին ճանչնար զինք, չէին կրնար հասկնալ իր լայն եւ ինքնատիպ բնաւորութիւնը։

Գալով Կալիայեւին, այնպէս էր Մոսկուայի մէջ, ինչպէս էր Պետերբուրգի մէջ։ Սակայն կը զգար թէ իր կեանքը կը մօտենայ վախճանին եւ այս նախազգացումը կը յայտնուէր իր հոգիին բարձրացումով։ Թերեւս երբեք այնքան խանդավառութիւն ու սէր ցոյց չէր տուած մեր կազմակերպութեան մասին, որքան իր մահէն քանի մը օր առաջ։ Ես զինք տեսայ կառապանի իր հագուստին տակ յունուարի երկրորդ կիսուն, երբ այլեւս որոշուած էր կատարել մահափորձը։ Երկուքս նստած էինք աղտոտ ճաշարանի մը մէջ, Մոսկովայի միւս եզերքը։ Նիհարցեր էր, մօրուքը երկարեր, ճառագայթալից իր աչքերը խորունկ էին ինկեր։ Հագեր էր կապոյտ պոդեվկա մը, վզին շուրջ կապած էր կարմիր թաշկինակ մը։

Կ՚ըսէր ինծի.

— Շատ յոգնած եմ։ Ջիղերս պըրկուած են։ Գիտե՞ս, կը կարծեմ թէ ալ չպիտի կրնամ դիմանալ։ Բայց երբ յաջողինք, ալ ի՜նչ ուրախութիւն մեզի համար։ Եթէ Վլատիմիրը (Նիկոլա Բ.ի հօրեղբայրը) սպաննուի Պետերբուրգի մէջ եւ Սէրգէյը, այստեղ, Մոսկուայի մէջ... Կը սպասեմ այդ օրուան։ Մտածէ, 15 յուլիս, 9 յունուար, եւ յետոյ երկու մահափորձեր մէկը միւսին ետեւէն, յեղափոխութիւն է այս, չէ՞, ափսո՜ս որ ես չպիտի կարենամ տեսնել։

Վայրկեան մը լռեց.

— Օրինաւոր երջանիկ է։ Կրնայ հանգիստ աշխատիլ։ Ես չեմ կրնար։ Ես հանգիստ կ՚ըլլամ, երբ Սէրգէյ կը սպաննուի։ Ախ, եթէ Սազոնովը մեզի հետ ըլլար։ Գիտե՞ս ուր ունենա՞յ արդեօք։ Գերշունի պիտի գիտնա՞յ արդեօք։ Շլուսէլբուրգ լուր պիտի ղրկուի՞ արդեօք։ Ինծի համար, գիտես որ, անցեալ չկայ, ամէն բան ներկային մէջ է։ Իրապէս Պօկոտիլով մեռա՞ծ է։ Իրապէս Սազոնով Շլուսէլբո՞ւրգ կը գտնուի։ Ոչ, անոնք կ՚ապրին մեզի հետ։ Դուն չե՞ս զգար միթէ անոնց ներկայութիւնը։ Զախողութեա՞ն պիտի հանդիպինք արդեօք։ Այն ատեն, բարեկամ, պէտք է որ ճափոնական եղանակով գործենք։

— Ի՞նչպէս թէ ճափոնական եղանակով։

Ինծի հակեցաւ, սեղանին վրայէն.

— Ճափոնական պատերազմին ընթացքին, ճափոնացիները անձնատուր չէին ըլլար երբեք։

— Ի՞նչ կ՚ընէին ուրեմն։

— Հարաքիրի կ՚ընէին։

Ահա այսպէս էր Կալիայեւի հոգեկան վիճակը, մեծ դուքս Սէրգէյի սպանութենէն առաջ։

II.

Յունուարի վերջերը Կալիայեւ ծախեց իր ձին ու կառքը, Խարկով գնաց, որպէսզի արդէն կառապանի իր գոյութեան հետքը եւ փոխէ անցագիրը։

Ահա թէ ինչ կը գրէր Խարկովէն, 22 յունուարին.

— Շուրջս, հեռու, մէջս գզուող եւ շողարձակ արեւ մը կը զգամ։ Կարծես թէ հալած են ձիւնն ու սառը, ու խոնաւ էր։ Այդ սառն ու ձիւնը կը կազմէին իմ մելամաղձութիւնս, խեղճութեան զգացում մը, չկատարուածին կարօտը, կատարուածին ցաւոտութիւնը։ Այսօր կը ցանկամ միայն տեսնել արեւը, որ քաղցրօրէն կը շողայ։ Պէտք ունիմ քիչ մը կրակի եւ ուրախութեան ցաւակոծ հոգւոյս համար։ Եւ երջանիկ կը զգամ ինքզինքս, առանց գիտնալու թէ ինչու։ Երջանիկ եմ առանց պատճառի, ոչինչով։ Կը թափառիմ փողոցներուն մէջ եւ կը դիտեմ արեւը, կը դիտեմ մարդիկը։ Եւ ես ալ կը զարմանամ թէ ինչպէս այնքան երկար կրնամ մօտենալ ձմրան անձկահար...ութիւնները զարնելով վստահօրէն։ Քանի մը օր առաջ ինծի կը թուէր թէ չէի կրնար ... վրայ կենալ, թէ շուտով գետին պիտի իյնամ։ Այսօր առողջ եմ եւ լեցուած տրամադրութիւններով լեցուած խանդաք։ Իմ վիճակս այնքան գէշ ... որքան կարելի չէր խոստովանիլ ... մէն բան պաղ կը թուէր, սխալ ... յոյս ինծի եւ ուրիշին համար, ... եւ անոնց համար, որ մեզի մօտ ... կամ հեռու։ Այդ օրերուն, ... ցայ այնպիսի վայրկեաններու ... որ, երբեմն յիշելով, կ՚ուզեմ ... մաքրել։ Մենք (Մարտական Մարմինը) լաւ կապուած ենք իրարու ... մեզմէ իւրաքանչիւրը պէտք ունի ... պահել աւելի ինքզինք ... լու։

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dames me :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire: Sch. Missakian

Redaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone: Glacière 15-70

(ԽՐԹԻՆԻԿԻ ՀԱՄԱՐ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 10 ՕԳՈՍՏՈՍ 1933

10 Aout 1933

Թ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2261

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՕԳՈՍՏՈՍ ՏԱՍԸ

Տարեդարձ մը եւս,— 1920 օգոստոս 10: Սեվր...

Քանի մը շաբաթ առաջ, Թուրքերը տօնեցին տասնամեակ մը որ սերտ կապ ունի այս տարեդարձին հետ: 1923 յուլիս 24: Լօզան.

Եւ տօնեցին խանդավառական ցուցադրութեամբ:

— «Սեվր կոչուած քուրջի կտորը, որ կը նշանակէ հայրենի հողին անհակոխումը ատոտ մոյկերու կողմէ, մեր մայրերուն, մեր հայրերուն, մեր ծերունիներուն արցունքը... Մինչդեռ Լօզանը ամբողջ աշխարհի գետին զարնուիլն է»

Թուրքիոյ նոր սերունդն է որ կ'արտասանէ այս պայթուցիկ բառերը եւ գեռ ուրիշ խօսքեր, փրփուրը բերնին եւ ցեղային կիրքը արիւնածարաւ աչքերուն մէջ.

— «Լօզանը ամբողջ աշխարհի գետին զարնուիլն է»։

Ժամանակի՞ն է արտայայտութիւնը: Բայց... ճիշդ չէ

Աշխարհ մը չէ՞ր «Համաձայնութիւնը», որ ասպարէզ կարդաց բոլորին, իր կամքը պարտադրեց բոլորին, սակայն երբ կարգը եկաւ կիսակործան Թուրքիոյ,— բռնեց անփառունակ, անպատիւ նահանջի ճամբան:

Աշխարհ մը չէ՞ր բանուորա–գիւղացիական իշխանութիւնը, որ լոյս եւ ազատութիւն խոստացաւ բոլորին, բայց սիրով բռնեց ճարպարար փաշաներու, պէյերու եւ մոլլաներու թեւերէն, երբ անոնք ուզեցին իր հողէն եւ ազատութենէն զրկել հալածական ժողովուրդ մը:

Իւրաքանչիւրը իր մասնաւոր հաշիւներով թիկունք հանդիսացաւ Թուրքիոյ, նոյն իսկ հարթեց ճամբան, եւ ունեցանք Լօզանը:

Այսինքն՝ գերեզմանէն փրկուած Թուրքիան, որ այսօր թանկագին թեկնածու մը դարձեր է բոլորին համար: Նոյն իսկ խորհրդական մը՝ Արեւելքի աշխարհավարութեան համար:

Ո՞ւշ է, շա՜տ ուշ, խօսելու համար մեղքերու կամ պատասխանատուութեանց մասին: Եւ անօգուտ:

Արձանագրելով օրուան թուականը,— 10 օգոստոս — կ'ուզէինք անգամ մը եւս սթափումի, վերագնահատման մղել արմատախիլ բազմութիւնները Մասնաւորապէս Երիտասարդութիւնը:

Ի հարկէ, շատ բան կախում ունի արտաքին հանգամանքներէն:

Ծղակտոր Թուրքիան գլխիկոր ստորագրած էր Սեվրը եւ չէր կրնար մաքէն իսկ անցընել Լօզանը, եթէ յաղթականները, հետզհետէ պառ չքանէին իր բոլորտիքը, իրարմէ գաղտնի եւ իրարու հետ մրցելով:

Բայց, մեր հիմնական մեղքն այն է որ հանգամանքները, պատահականութիւնները կը շփոթենք իրականութեան հետ, եւ դոյլպանները կը հանենք առանց ջուրը տեսնելու:

Ցեռոյ, սահման չունին մեր դիւրահաւանութիւնն ու կարճատեսութիւնը:

Ամէն ինչ կը դատենք երեւոյթներէն: Երկու փաղաքշական խօսք, ժպիտ մը, ճառ մը կը մթագնեն մեր տեսողութիւնը: Ցաճախ աշխարհագրութիւնն անգամ կը մոռնանք:

Մեր տեսողութեան պէս, կարճ է նաեւ մեր յիշողութիւնը:

Ո՞ր եւ է դէպք, անցեալի ո՛ր եւ է փորձառութիւն չեն բանար մեր աչքերը:

Նոյն իսկ այսօր, երբ ամէն օր առիթ ունինք աչք աչքի տեսնելու «քաղաքակիրթ» աշխարհն ու իր մարդկութիւնը, նոյն երազները, մարմրուն տրամադրութիւնները կը պղտորեն մեր սրատեսութիւնը:

Այսօր ալ ո՛ր եւ է ծրագիր մշակած, հետապնդած ատեն, ամէն բանէ առաջ նկատի ունինք Եւրոպան, ոչ թէ Արեւելքը:

Ու չենք խրատուիր ոչ միայն մեր, այլ եւ ուրիշներու փորձառութենէն:

Ահա վերջինը, օրուան ամէնէն տխուր դէպքը,— ընդհարում՝ Ասորի եւ արաբ զինուորներու միջեւ՝ Իրաքի մէջ:

Մեծն Բրիտանիոյ շնո՜րհն է այս ալ։

Տասը տարի վարելով Միջագետքի հոգատարութիւնը, անոնք զօրքեցին Իրաք ապաստանած 50–60,000 Ասորիները: Կազմեցին զինուորական ուժ մը եւս, մօտ 4000 հոգի:

Եւ սակայն, Մուսուլի քարիւղի խնդիրը աւելի շուտ կարգադրուեցաւ քան Ասորիներու «օջախ»ի կամ տեղաւորման ծրագիրը:

Իսկ հիմա որ հոգատարութիւնը վերջացած է, ահա թիւրիմացութիւն մը հիւրին եւ հիւրընկալին միջեւ: Եւ անմեղ արիւն երկու կողմէն ալ:

Անշուշտ, Իրաքը տէր տիրական է իր տանը մէջ: Իսկ ան որ զինեց ու մարզեց Ասորին, կրնա՞յ զբաղիլ այդպիսի տաղտուկներով...

Ո՛ր եւ է անիրաւ դաշնագիր չի կրնար այնքան վնաս պատճառել, որքան մեր անբուժելի միամտութիւնը:

Եթէ Սեվրը չկրցաւ փրկել, այդ չի նշանակեր թէ Լօզանը յաւիտենական է իբրեւ տապանաքար:

Բուն տապանաքարը այն կ'ըլլար որ, մենք լման տասը տարի Եւրոպան «վայելելէ» յետոյ, թաւալէինք նոյն կախարդական շրջանակին մէջ, ինչպէս տարիներ եւ տարիներ առաջ:

Սեվրը շահուած գետին մըն է, նախնական հանգրուան մը, եթէ տրամաբանական վախճանին հասցնելու համար մեր Դատը:

Կորիզը ունինք արդէն — այսօրուան Հայաստանը: 1920 օգոստոս 10ի դաշնագիրը կը կազմէ ուղեցոյց մը՝ լրացնելու զայն:

Միայն Հայկական Դատը չէ որ առկախ կը մնայ:

Ժամանակները կը փոխուին եւ պատմութեան կ'անցնի նաեւ Լօզանը:

Հարցը այն է որ,— խրատուինք:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Աղեքսանդրիոյ մէջ ալ կ'արգիլուի եռագոյնը

ԳԱՂՈՒԹԸ ԽՈՐԱՊԷՍ ՅՈՒԶՈՒԱԾ՝ ՀԱՆՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏԷ

«Յուսաբեր»ի թղթակիցը կը գրէ Աղեքսանդրիայէն, օգոստոս 1 թուականով.—

Այսօր կառավարչատան հրաւիրուեցան մեր ընկերներէն Տիգրան Մարգարեան եւ Ռամկավարներէն Գրիգոր Սերթլեան, որոնց պաշտօնապէս հաղորդուեցաւ կառավարական արգելքը եռագոյնի դէմ: Այս հրաւէրը եղաւ, ինչպէս յայտնի է, այն ատեն, երբ օրեր առաջ ռամկավարները արդէն դիմած էին ոստիկանատուն եւ խնդրած, որ դան եւ վար առնեն ազգային դրօշը:

Մինչեւ հոգիի խորերը ցնցուած է Աղեքսանդրիոյ բովանդակ հայութիւնը. Բոլոր բերաններէն անէծք կը տեղայ մատնիչ եւ դաւաճան «կուսակցութեան» մը հասցէին, որ անարգանքներէն ամէնէն ծանրագոյնը հասցուց իր ժողովուրդի ամէնէն նուիրական զգացումներուն:

Ձեռնարկուած է ընդհանուր հանրագրութեան, քաղաքը բաժնուած է թաղերու, կ'աշխատին ամէնքը եւ կ'աշխատին հոգիով ու սրտանց: Ամբողջ հայութիւնը նոյնացած է իր սրբութիւն սրբոցին, իր նուիրական եռագոյնին հետ: Վստահ կառավարութեան արդարադատութեան, ժողովուրդը որոշած է ի գին ամէն զոհողութեան պաշտպանել իր դատը: Հանրագրութեան ձեռնարկուեցաւ ուշ ատեն, երեկոյեան ժամը 7ին: Վաղը մինչեւ իրիկուն 1000է աւելի ստորագրութիւններ կը ժողվեն:

Այս ժողովուրդի հոգիին մէջ ընդմիշտ եւ յաւիտենապէս մեռաւ ազգուրացներու ստորնաքարշ խմբակը, որ ընդունակ է ամէն դաւաճան արարքի:

Ընդհանուր տրամադրութիւն մը կայ խզելու ամէն յարաբերութիւն ամէն ռամկավարի հետ:

Կապ չպահելու դաւաճաններու, լրտեսներու եւ մատնիչներու հետ:

Մերժելու գիրն ու խօսքը այն մարդոց, որ ցեխերու մէջ նետեցին հանրութեան պատիւը յաչս օտարի:

Մնոած է ժողովուրդ մը, որուն մէջ մեռած է պժգանքի զգացումը դէպի ազգադաւն ու մատնիչը:

Ի՛նչպէս ծագեցաւ դէպքը

Թղթակիցը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդէ բուն դէպքի մասին, որ տեղի ունեցած է յուլիս 30ին.—

Եռագոյնի պարզումը մղձաւանջը դարձած էր տեղւոյս ռամկավար եւ անոնց գործակից չարաչուք տարրերուն:

Անոր տեսքին չէին կրնար հանդուրժել և շաբաթներէ ի վեր գաղտնի աշխատանք կը տանէին, վար առնելու համար զայն:

Շաբաթ օր, հայրենասէր քանի մը Հայեր տեսնելով որ դրօշ չէ պարզուած Առաջնորդարանին վրայ, գաւազին կը հարցնեն թէ ինչու դրօշ պարզուած չէ: Այս վերջինս երբ կը պատասխանէ թէ կախելու հրաման չունի, մեր հայրենասէրները երկար փնտռտուքներով գտնելով դրօշը, անմիջապէս կը բարձրացնեն եւ կը կախեն զայն:

Այս դէպքին վրայ Քաղաքականը վայրկեանը հասած կը նկատէ եւ արդէն ... համար 5 հոգով, Տօքթ. Թաշճեանի եւ Աշոտ Գասապեանի գլխաւորութեամբ, կը դիմէ ոստիկանութեան: Ըստ ռամկավար աւանդական սովորութեան, ոստիկանութեան վրայ ազդելու համար, այս դաւադիրները կը յայտարարեն թէ վաղը, կիրակի, մեծ արիւնհեղութիւն մը պիտի ըլլայ, եթէ դրօշը կախուած մնայ:

Ոստիկանութիւնը ինք կը մերժէ դրօշը վար առնել բայց կը յայտնէ թէ քանի որ արիւնհեղութեան խնդիր կայ, եթէ Ազգ. իշխանութիւնը վար առնէ ինք կրնայ թոյլ չտալ անկարգութիւնը: Ասոր վրայ Տոքթ. Թաշճեան իր հետ ոստիկան մը առած կուգայ Առաջնորդարան եւ իր չորնալիք ձեռքերովը գաղտագողի, գիշերը ժամը 9.30ին վար կ'առնէ:

Երեսփոխան Գ. Գ. Սերթլեան իմանալով եղելութիւնը, անմիջապէս գարագոլ կը ներկայանայ, պատճառը հասկնալու համար: Հոն իրեն կը բացատրեն թէ ձեր ազգին մեծերէն հինգ հոգի ներկայացած են եւ արիւնհեղութեան մասին խօսած, այնպէս որ ոստիկանութիւնը ստիպուած էր առջեւն առնելու հաւանական դէպքերու:

Այսօր, կիրակի առաւօտ, 10ի չափ ոստիկաններ եւ 3—4 հատ ալ գաղտնի ոստիկաններ առաջնորդարան բերուած էին «արիւնհեղութեան» առջեւն առնելու համար: Գ. Սերթլեան կրկին կը դիմէ գարագոլ ուր իրեն կը պատասխանեն թէ ոստիկանութիւնը ոչինչ ունի դրօշին դէմ, բայց ձեր ազգ. իշխանութիւններն են որ չեն ուզեր. եթէ ձեր իշխանութիւնները ուզեն, ոստիկանութիւնը սիրով ընդառաջ կ'երթայ ժողովուրդի բաղձանքին

Ժողովուրդը չափազանց յուզուած է այս դէպքին հետեւանքով. խուռն բազմութեամբ դիմած է Տօքթ. Թաշճեանի տունը իր զարշելի արարքներուն հաշիւը ուզելու համար: Այս զարշելին սակայն գիտնալով այս բոլորը փախած ու պահուած է:

Աւելցնենք որ դրօշակի հակառակորդներէն ոչ մէկը կար առաջնորդարանի բակը:

Մինչ կիներ եկեղեցիէն դուրս գալով երբ կը տեսնեն դրօշին վար առնուած ըլլալը, կը պոռան թէ եթէ հայ երիտասարդները չեն կրնար պաշտպանել հայ դրօշը, իրենք պատրաստ են պաշտպանելու զայն:

Վերջին պահուն Գ. Սերթլեան կը յորդորէ յուզուած հասարակութիւնը որ ցրուի, սպասելով կառավարութեան արդար կարգադրութեան:

Ցաւալին այն է որ ոստիկանութիւնը ինքը զարմացած է եւ հարցուցած թէ ինչ տեսակ ազգ էք եւ ինչ տեսակ իշխանութիւն ունիք, որ ձեր դրօշին շուրջ պայքար կը մղէք:

Հարսը՝ 12, փեսան՝ 17 տարեկան

Մեր քարոզչանց եւ արիւնազանց դաւաններէն չէ որ կուգայ լուրը, այլ... Ֆրանսայէն:

Քլէռմոն — տը — լ'Ուազի շրջանին մէջ, Քաթիյյոնի քաղաքապետը շուտով պիտի կատարէ ամուսնութիւն մը որ առնուազն նախապատմական է:

Փեսացու՝ Փէնեօ, գեռ նոր 17 տարեկան եղաւ, իսկ հարսնցուն 12ուկէս տարեկան է, ծնած ըլլալով 1920 հոկտեմբեր 10ին: Բացառաբար արտօնուած է այս ամուսնութիւնը, նախագահական հրամանագրով:

Կռիւները կը շարունակուին Ասորիներուն եւ Իրաքցիներուն միջեւ.

95 զոհ Ասորիներէն, խառն Արաբներէն

Պաղտատէն կը հեռագրեն օգոստոս 8 թուականով.—

Կռիւները կը շարունակուին Իրաքէն Սուրիա անցած եւ յետոյ վերադարձած Ասորիներուն եւ Իրաքեան բանակին միջեւ:

Արդէն իսկ 95 հոգի սպաննուած են Ասորիներէն, իսկ քանի չափ՝ Իրաքի զինուորներէն.

Տիգրանակերտցի հայ երիտասարդ մը

ԿԸ ՍՊԱՆՆԷ ԻՐ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑԸ

Երէկ Սէն Շամօնէն ստացանք հետեւեալ հեռագիրը, օգոստոս 8 թուականով.—

Այսօր ժամը 12·20ին Վարդգէս Տօնապետեան անուն երիտասարդը, 19 տարեկան, սպաննեց Աբրահամ Ժոզէֆեանը: Երկուքն ալ Տիգրանակերտցի են: Մարդասպանը յանձնուեցաւ ոստիկանութեան: Մանրամասնութիւնները վաղը:

Պէյրութը ազատ նաւահանգիստ

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

Պարսկաստանի կառավարութեան եւ Սուրիոյ մարզպանութեան միջեւ համաձայնութիւն գոյացած է, Պէյրութը առեւտրական ազատ նաւահանգիստի վերածելու համար: Մօտերս պիտի հասնի մասնաւոր պատուիրակութիւն մը, մանրամասնութիւնները ուսումնասիրելու համար:

Մինչ այդ Պարսկաստանի թերթերը կը տեղեկացնեն թէ կառավարութիւնը արդէն իր պիւտճէին մէջ մասնաւոր յատկացումներ ժացուցած է Պէյրութի նաւահանգիստին առջեւ մթերանոցներ կառուցանելու համար:

Պէյրութի պարսկական ընդհանուր հիւպատոսը հրահանգ ստացած է բանակցելու համար մարզպանութեան հետ:

Իտալական 24 օդանաւերը վերադարձան կատարեալ յաջողութեամբ

2670 ՔԻԼՈՄԵԴՐ 11.21 ԺԱՄԷՆ

Իտալական 24 ջրօդանաւերը, որոնք Նոր Երկրի մէջ (Նիւֆաունտլէնտ) կը սպասէին յուլիս 26էն ի վեր, երեքշաբթի առտու ժամը 5.15ին (տեղական) ճամբայ ելան հարաւային Ատլանտեանի ուղղութեամբ եւ Ասորեան կղզիները հասան ժամը 4·30ին, երկու խումբերով: Ինը հատը իջան Ֆայալի կայանը, միւս 15ը՝ Փոնթա Տէլկատա: Վայրէջքը տեղի ունեցաւ կատարեալ յաջողութեամբ: Բոլոր հանրային շէնքերը դրօշազարդուած էին, ինչպէս եւ երկու նաւահանգիստներուն մէջ խարսխած նաւերը:

Զօր.-Պալպօ Նոր Երկիրէն մեկնելու հրամանը տուաւ կէս գիշերին: Ժամը 2ին արթնցան օդանաւորդները եւ 2.30ին իւրաքանչիւրը իր տեղն էր: Ժամը 3ին զօրավարը մթնոլորտային վերջին տեղեկագիրը կարդալէ յետոյ, մտաւ իր օդանաւը: Այս առթիւ, հրաժեշտ առնելով տեղական իշխանութիւններէն, ը...

— Այսօր պիտի կատարենք մեր վերադարձի ճամբորդութեան ամէնէն կարեւոր մասը: Կը յուսանք տասը կամ 11 ժամէն կտրել մինչեւ Ասորեան կղզիներն եղած 1930 քիլոմեդրը: Մենք չենք ուզեր շանդալից մրցանիշներ հաստատել եւ պիտի շարունակենք ամենամեծ խոհեմութեամբ շարժիլ: Ոչինչ ձգած ենք բախտին եւ ամէն զգուշութիւն պիտի ընենք, արկածներէ խուսափելու համար: Եթէ մենք հարաւային ուղեգիծը նախընտրեցինք, այդ չի նշանակեր թէ անգործնական է Նոր Երկիր - Իրլանտա գիծը: Մեր ջրօդանաւերէն իւրաքանչիւրը կրնար առանձին կտրել հիւսիսային Ատլանտեանը: Բայց համախումբ թռիչք մը շատ աւելի վտանգներ կը ներկայացնէ:

Արշալոյսը հազիւ բացուած, սկսան շարժիլ առաջին երեք ջրօդանաւերը, որոնց մէկուն մէջ նստած էր Զօր. Պալպօ:

Միւս օդանաւերն ալ անմիջապէս հետեւեցան եւ ժամը 5·40ին բոլորն ալ օդին մէջ էին:

Ասորեան կղզիներուն ո՛ր եւ է ծովախորշը չկարենալով 24 օդանաւերը միասին առնել, հարկ եղաւ երկու կայան ընտրել: Օդանաւերը 2670 քիլոմեդրը կտրած եղան 11 ժամ 21 վայրկեանէն:

Երէկ առտու, բոլորը միասին թռան Լիզպոնա (Փորթուկալ): Մարսէյլի մօտ եւս կանգ առնելէ յետոյ, պիտի անցնին Իտալիա: Հռոմ կը սպասուին կիրակի օր:

Թշուառութիւնը Հալէպի մէջ

«Էլ Ահրար»ի Հալէպի թղթակիցը, հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ տիրող թշուառութեան մասին.—

Հալէպի գիւղերուն մէջ անօթութիւնն անտանելի վիճակի մը մատնած է գիւղացիները: Օրերով անօթի եւ խոտ արածողներ բազմաթիւ են: Անհամար գիւղեր բոլորովին պարպուած են, որովհետեւ բնակիչները հեռացած են եւ գացած կամ աւելի խոտաւէտ շրջաններ, կամ քաղաքներ, գործ գտնելու յոյսով, այնպէս 350 գիւղերու բնակիչները հեռացած են ամէն բան երեսի վրայ ձգելով: Նոյն իսկ չեն կրցած իրենց ցանքերուն արդիւնքին տիրանալ:

Վայրի կենդանիներ լեցուած են պարպուած գիւղերու մէջ եւ բզքտած քանի մը անկար պառաւներ, որոնք մնացած էին գիւղերու մէջ:

Պ. Էռիօ Իզմիրի մէջ

Ֆրանսայի նախկին վարչապետը Իզմիր հասաւ օգոստոս 8ին: Շոգենաւին մէջ բարեգալուստի գացած էին կուսակալը, «Խալք»ի նախագահը, ոստիկանապետը եւ Ֆրանսայի ընդհ. հիւպատոսը, իր պաշտօնեաներուն հետ: Պ. Էռիօ ինքնաշարժով պտտեցաւ Պէրկամայի աւերակները, ընկերակցութեամբ կուսակալին եւ «Խալք»ի նախագահին:

Շոգենաւը Պոլիս մեկնեցաւ իրիկուան դէմ:

Ինչպէս գրած ենք, Պոլիս եւ Էնկիւրի եւս պտտելէ յետոյ, Պ. Էռիօ պիտի երթայ Խ. Ռուսաստան:

Օգոստոս 25ին ցամաք պիտի ելլէ Օտէսա, ուրկէ պիտի անցնի Սեվաստոփոլ եւ Եալթա: Յետոյ պիտի այցելէ Տնիէփրոպեթրովսքի հսկայական ելեկտրա—

(Լրատուն. շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԷՋ

3.- «ՍՈՔՈԼ»ՆԵՐՈՒ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՃԱՄԲԱՆ

1869ին առաջին անգամ բլլալով կը գործածուի «Սոքոլ» անունը: Նոյն տարին կը սկսի հրատարակուիլ «Սոքոլ» ամսագիրը՝ Թիրշի ձեռքով, առաջին թիւը կը բերէ տեսակ մը ծրագրային յայտարարութիւն, մանիֆէսթ, անունը առնելի վերածուած մարզական միութեան, որ արդէն զուտ ինքնապաշտպանութեան ու ներքին փրկութեան պատրաստող ոգիի մը վառարանը դառնալ սկսած էր:

Ո՞ւրկէ սոքոլ կոչումը. բառը կը նշանակէ բազէ թռչունը: Բազէին պէս՝ որ մէկ թռիչքով կ'իջնէ կը հարուածէ որսը՝ սոքոլ անհատն ու կազմն ալ կը դառնան պաշտպանը չեխ ազգութեան, ու մանաւանդ հարուածողը ներքին թշնամիներու, միւս բազուկը պիրկ բռնած արտաքինին դէմ:

Սոքոլ անունին որդեգրումը սակայն ունեցած է ուրիշ շարժառիթ: Նախընթաց դարուն՝ երբ Սերպիան տակաւին Թուրքին չարիք-իշխանութեան տակն էր, յարատեւ կռուող ու պաշտօնապէս յեղափոխական հայդուկներու կողքին գոյութիւն են ունեցեր ախհատներ, որոնք առանց ո եւ է կազմակերպութիւն ունենալու, առանց նման կազմի պատկանելու, անձնական նախաձեռնութեամբ կը յարձակին, տեղն ու տեղը կը սատկեցնեն եղեր այն անձը որ բռնաբարում, պոռացող, ընդվզեցնող հարստահարութիւն ի գործ դրած կ'ըլլայ, եթէ Թուրք է, կամ մատնութիւն ըրած ու վնասակար, հակառերպ ընթացք ունեցած կ'ըլլայ՝ եթէ տեղացի է: Ժողովուրդն աւանդաբար «սոքոլ» անունը կուտայ եղեր այս կարգի անանուն եւ անծանօթ վրիժառուներուն:

Թիրշ կ'որդեգրէ այս իրապէս գեղեցիկ աւանդութիւնն ոգեկոչող անունը, որով եւ կը մկրտուին կազմակերպութիւնն ինք, անոր կապուած մեծածաւալ մամուլ մը, չէնքերը, անձերը, ամէն ինչ որ կապ ունի սկսած գործին հետ:

×

Անունի մը որդեգրումը՝ եթէ աւանդութիւն եւ ոգի թղթի վրայ, չոր տառ մնալու կոչուին՝ ոչինչ կ'արժէ: Չէ՞ որ մենք ալ երբ թէ պահեցինք Հայկեան աւանդութիւնն՝ իր ազատատենչ՝ կեանքի պաշտպան լայնալիճ ազեղով: Եթէ պահուած աւանդութիւնը անունը տուաւ թղթէ հայրենասիրութեան մը, բառի ու նախադասութեան հեղեղներու, մոռցանք աղեղը, ազատատենչ Հայկը ազատ պահող միջոցը, այդ միջոցին գուրգուրանքն ու պահպանումը

Չէ՞ որ մենք ալ պահեցինք Հայոց Արշակ Թագաւորին Անյուշ բերդի բանտարկութենէն մնացած սրտագրաւ ու կրթիչ աւանդութեան տառը: Պարսից արքան չկրնալով արի ճամբաներով խոնարհեցնել զայն, նենգութեամբ խնջոյքի, բարեկամական կենակցութեան պահու մը միայն կը յաջողի զայն գտնել ու նետել տալ Անյուշ բերդը՝ ապա անոր իր ուզածը պարտադրելու մտքով:

Հայոց Թագաւորին սիրելի հայ իշխան մը՝ որ անոր բերդակցութիւնը մեղմելու արտօնութիւնը կը ստանայ Պարսիկ արքայէն՝ կը հրամայէ որ Անյուշ բերդը բերուի բաւարար հայ հող ու ջուր. այդ հողով կը պատէ բանտարկուած հայ Թագաւորին դահլիճին գետինն ու կը ջրէ հայ ջուրով: Ամէն անգամ որ պարսիկ արքան այդ դահլիճին մէջ կ'ընէ խօսքը իր պահանջքներուն, Հայոց Թագաւորը կը կորսի արիւն ու վազր աննուաճ, անոր երեսին նետելով ամբողջ անարի նենգութիւնը որով կապտուեցաւ իր ազատութիւնը: Ու ամէն անգամ որ բերդին մէջ այլուր՝ նոյն սակարկութիւնը կ'ըլլայ, Հայոց Թագաւորը գիջող ու նկուն, իր դերութեան հետ հաշտուած անզօր ՃակԻ մը միճակը կ'առնէ:

Հայ հողի ուժին այս անմահ աւանդութեան տառը ճիշդ է որ չկորսուեցաւ, բայց՝ նոյն հողը լքեցինք կամաւոր պանդխտութեամբ ու ապա՝ պարտադրուած արտաքսումն ընդունեցինք գլխիկոր ու ձեռնածալ:

×

Հակիրճ ներկայացումը Սոքոլի դերին՝ ցոյց պիտի տայ որ հոս՝ անունը տառի ու արտաքին երեւոյթի, թղթի ու խօսքի աւանդութիւն մը չէ որ կեանքի կոչած է, այլ աւելի քան 70 տարի ամէն օր ու անընդհատ՝ ուրիշներու կրունկին ու լործունքին նետուած ցեղ մը սարկութենէ ազատութեան տանող համբերատար, յարատեւ, եւ մանաւանդ աշալուրջ՝ պատմութիւն, միջավայր ու թշնամի գնահատող եւ ըստ այնմ ընթացող աշխատանք մը:

×

Թիրշ կը մեռնի 1884 օգոստոսի 8ին: Մեռնելէ առաջ կը տեսնէ սակայն իր գործին ծաւալը՝ համազումար-ողիմպիականով մը՝ որ առաջինը իր տեսակին մէջ, տեղի կ'ունենայ «սոքոլական սլէթ» անունին տակ, 1882ի ամառը: «Սլէթ» իբր բառ կը նշանակէ թռչուններու թռիչ իրար գալը:

Թիրշ՝ կազմակերպելով առաջին «սլէթ»ը նպատակ ունէր՝ համեմատաբար կարճ ժամանակի մը մէջ ամբողջ Չեխիան շարժումի լծող եւ իրմով սկսած գործին տեսակ մը վերատեսութիւնը կատարել, ոգիի, կարգապահութեան, նաեւ մարմնի, գնդերի եւ ուժի կողմէ: Նկատի ունենալով ժամանակին պայմանները, առաջին սլէթը (համազումար-ողիմպիական) ոչ միայն իբր մարզական երեւոյթ եւ արդիւնք, այլ նաեւ իբր արտայայտութիւն զուտ ազգային, ներքին ճիգերու հաւաքի մը, աւելի քան գոհացուցիչ կ'ըլլայ թէ հիմնադրին՝ Թիրշի եւ թէ չեխ ժողովուրդի ապագային մտահոգութիւնն ունեցողներուն:

Այնուհետեւ այս համընդհանուր հանդէսի վերատեսութիւնը կը դառնայ աւանդութիւն, օրէնք, սովորութիւն, ու ամէն վեց տարին անգամ մը, այլ եւս ոչ միայն չեխ երկրի հորիզոններէն, այլ եւ ուրիշ սլաւ երկիրներէ բազէներ՝ երամ առ երամ կը թռին կուգան, վերընձիւղումի, գնդերի, մարմնի, ոգիի վրայ կատարուած ճիգերուն արդիւնքը ցուցադրելու, գինքը ծնող ցեղին կամ ցեղերուն քննութեան եւ գատաստանին յանձնելու: Ամէն մէկ անցնող տարի կը բերէ նոր յաւելումներ՝ անդամներու թուի, կամ ծնունդ կուտայ նոր միութիւններու: Եթէ Սլէթները նկատենք վեցամեայ համագումարներ, առաջինին հազիւ երկհազարեակը՝ համընդհանուր համագումարի կը բարձրանայ տասնեակ հազարներու ու չուտով հարիւր հազարներու, մինակ Չեխիոյ մէջ: Միւս կողմէ սոքոլական շարժումը կ'երթայ կը տարածուի ուրիշ վիճակակից ժողովուրդներու, արիւնով ալ ազգական — սլաւ ազգերու, Սերպերուն, Խրուաթներուն, Լեհերուն, ապա Պուլկարներուն մինչեւ անգամ Ռուսերուն մէջ:

Բ. Սլէթը տեղի կ'ունենայ 3 տարուան յապաղումով 1891ին (փոխանակ 1888), քաղաքական պատճառներով, բայց Գ. Սլէթը այդ յապաղումը կը փոխարինէ երկու տարուան կանխումով, 1895ին (փոխանակ 1897ի). Չորրորդը կը կատարուի բնական վեցամեակի լրումին՝ 1901ին: Հինգերորդը նոյնպէս՝ 1907ին: Վեցերորդը մէկ տարի կանխում կ'ունենայ, Պալքանեան պատերազմին պատճառով, տեղի կ'ունենայ 1912ին ամառը: Սոքոլներու պատմութեան ու դերին տեսակէտէն այս Զ. Սլէթն ունի մասնաւոր նշանակութիւն: Առաջին անգամ է որ պաշտօնապէս կը մասնակցին գրեթէ բոլոր գերի կամ մասամբ ազատագրուած սլաւ փոքր ազգերը՝ սերպ, պուլկար, լեհ, խրուաթ, սլովէն, չեխերուն հետ քով քովի, շատերն իրենց դրօշները սեւով շղարշած: Մայր սոքոլը, չեխականը նախախնամական օգնութիւն կը հասցնէ պայքարող ցեղակից ազգերուն, բժշկական, հիւանդապահական մարմիններով ու դեղի ու դարմանի սպառարկութիւններով: Բախտակից ու արիւնակից ազգերու համար Փրակն կը դառնայ տեսակ մը ուղեցոյց, լոյսի ու լոյսի հաւաքավայր: Արդարեւ սլաւ աշխարհի ամէնէն աւելի կրթուած, արեւմտեան մշակոյթը լաւագոյնս իւրացուցած ու անդրագէտ գրեթէ չունեցող այս ժողովուրդին դարաւոր համալսարանն'-ու արհեստագիտական բարձրագոյն վարժարանները կը դառնան կեդրոն պուլկար, սերպ, խրուաթ, սլովէն պատկանելի թուով ուսանողութեան մը, շատ անգամ խնամուած ու կրթուած ուղղակի Չեխերու կողմէ յատկացուած հիմնադրամն'երով կամ չեխ ընտանիքներու մէջ: Մէկ կողմէն սոքոլն ինք իր ծաւալումին հետ կը տարածէ սեփական ուժի ու պատմութեան եւ միջավայրին ճանաչումէն յղացուած փրկութեան միջոցներու աւետաբանը, միւս կողմէ այս ուսանողները աւելի մօտէն կը ճանչնան ու կը խորացնեն Թիրշի ու սոքոլական գրականութեամբ մշակուած մտայնութիւնն ու գործելակերպը: Ահա թէ ինչու արդէն դեռ 1912ին հրապարակ կը հանուի միտքը՝ կազմել համամիութիւն մը, բոլոր գոյութիւն ունեցող ազգային սոքոլներու, առանց որ այս սոքո-

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ՊԱՆԴՈՒԽՏԻՆ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

Սիրելի Հայկ,

Վերջում նամակում որ գրել էի, թէ այստեղ Թուրքերէն խօսել եմ սովորում՝ ծիծաղել ես եւ ասածս հանաք ես համարել:

Չգո՛յց, հանաքը չլինի դանակ.

Այո՛, սիրելի՛ս, լո՛ւրջ եմ ասում, որ Թուրքերէն եմ սովորում: Պատճա՞ռ: Ստիպուա՛ծ եմ, անհրաժեշտ է կամայ-ակամայ պարտաւոր եմ սովորել:

Այստեղ Թուրքերէն չգիտնալը մե՜ծ ամօթ է: Հասկանո՛ւմ ես, ի՛նչ եմ ասում: Ծիծաղելի բաներ եմ ասում. ո՛չ, համբերի՛ր, համբերի՛ր:

Մեր գաղութում ամէն նորեկ հայ ստիպուած է Թուրքերէն սովորել. որովհետեւ Թուրքերէնն այստեղ թէ՛ կենդանի լեզու է, եւ թէ ի պատուի է: Ականջը խօսի Քէմալին, արդեօք էլի գժգո՞հ է Հայերից: Հանաք մի կարծեր, երբ ասեմ մենք Հայերս, իրարու հետ ընդհանրապէս Թուրքերէն ենք խօսում

Թուրքերէն չխօսողն այստեղ, խեղճ ու կրակ եւ ողորմելի արարած է համարւում յաչս Թրքաց: Ներողութի՛ւն Թրքախօսաց ասել եմ ուզում:

Մեր գաղութում հանրային կարծիք ղարբնողներն՝ Թրքախօսներն են, ինչպէս նաեւ համբային գատ ու գատաստան անողներ՝ էլի նրանք են: Ասել եմ ուզում, որ մեր գաղութի մեծամասնութիւնը Թրքախօսներ են: Չգիտեմ, թէ դու հանրային կարծիքին կարեւորութիւն տալի՞ս ես թէ ոչ՝ բայց ես մեծ հաւատք եմ ընծայում: Հանրային կարծիքը մեծ ազդեցութիւն ունի անհատի ապրումների եւ գործունէութեան վրայ: Նա անհատին եւ բախտաւորացնում է, եւ բարձրացնում եւ ոտնակոխ անում: Հէնց մորթիս վրայ եմ զգացել՝ հանրային կարծիքի պատճառած փնասները: Թամկորէն ասած՝ «Լաւ ա մարդու աչքն էլլա, քրնց տը (քան թէ) անունը»:

Խնուսցի մի երիտասարդի «Քիւրտ» են յորջորջում: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ աղնիւ երիտասարդը «գժբախտաբար» Թուրքերէն լաւ չէ իմանում եւ խօսածն էլ քիւրտերէն առոգանութեամբ է

Խեղճ երիտասարդին, թէ աւազանի անունով հարցնելիս լինես, ոչ ոք չի ճանաչում: Իսկ թէ «Քիւրտ» ասելիս լինես՝ բոլորն էլ ճանաչում են:

Ահաւասիկ հանրային կարծիքի մի զոհ: Մի ուրիշ աղնիւ երիտասարդի էլ «խարթ կեավուր» են կոչում: Դրա յանցանքն էլ էն է, որ թծախնդիր է ամէն տեղ հայերէն խօսէն: Սիրելի Հայկ, բաւական երկար ապրելով Թրքախօսների շրջանում եւ մօտիկ յարաբերութեան մէջ լինելով իրենց հետ, ես էն համոզումն ու հաւատքն ունեմ, որ սրանք է՛լ աւելի սիրում են եւ փայփայում Թուրքերէնը, թծախնդիր նրա անաղարտ պահպանման՝ գաղութներում, քան թէ՝ Քէմալն ու Քէմալիստանն՝ իր բոլոր Թուրքերով:

Աղնիւ խօսք, թէ Քէմալն իրապէս խելացի մարդ է, պէտք է որ պատուանշաններով մեր Թրքախօսներին վարձատրէ: Տօ՛, չգիտեմ սրանց Թուրքերէնին թունդ փարուելն, սիրելն եւ հպարտութեամբ խօսելն ինչի՞ վերագրել — Աստուածային մի սուրբ կարգադրութեա՞ն կամ գերբնական մի ոյժի ազդեցութեա՞ն: Ընդունենք, որ սրանց Թրքախօսութիւնը հետեւանք է ագիտութեան եւ խաւարամտութեան: Ո՛չ, երկու կարիքն էլ ճիշդ չեն: Որովհետեւ, Աստուած եւ գերբնական ոյժն ի՞նչ գործ ունեն մեր Թուրքերէն խօսել չխօսելու խնդրում: Տգիտութիւնն ու խաւարամտութիւնն էլ, իմ կարծիքով, էնքան կապ չունեն դրա հետ: Ուղիղ եզրակացութեան եկած կը լինենք, երբ ասենք. որովհետեւ սրանք ազգային գիտակցութիւնից եւ արժանապատուութեան զգացումից զուրկ են, դրա համար էլ մոլեռանդ Թրքախօսներ են:

Որովհետեւ Հայի սիրտ ու հոգի ունեցող եւ Հայի տառապանքն ապրողը եւ է Հայ անհատ, անէծք ու նախատինք է համարում՝ «Թրքախօս» կոչ-

---

լական համամիութիւնը վնասէ ազգային սոքոլներու ներքին բացարձակապէս ուրոյն կեանքին ու գործին:

Համաշխարհային պատերազմը պատճառ կ'ըլլայ որ այս ծրագիրները մէկդի նետուին, սակայն դարձեալ պատերազմը կ'օգնէ որ չեխ ժողովուրդը տեսնէ արդէն տասնամեակներով պատմութիւն ունեցող այս ծառին պտուղները:

ԳԵՂԱՄ ՇՈՂԱԿԱԹ

ուել: Ծերերին եւ պառաւներին, առնենք թէ՝ ներելի է Թուրքերէն խօսելն որովհետեւ համարեա իրենց ամբողջ կեանքը Թուրքիայում են անցկացրել. Ուրտեղ, թերեւս, արգիլուած է եղել իրենց մայրենի լեզուն խօսել: Եւ Թուրքը բռնութեամբ ու ճնշումով պարտաւորեցրել է որ Թուրքերէն խօսին: Իսկ առ երիտասարդներն ի՞նչ պատճառաւ, կամ ինչո՞ւ համար Թուրքիայից հեռու, այս ազատ երկրում, դեռ յամառում են Թուրքերէն խօսել եւ Թուրքից էլ աւելի թունդ պաշտպան են դառել Թուրքերէնին՝ Հայ գաղութներում:

Իսկ դժբախտութիւն դժբախտութեանցը նրանումն է, որ սիրուն ու կայտառ անմեղ երախաներին էլ՝ մեր դարաւոր արիւնարբու թշնամու անիծեալ լեզուն են սովորեցնում: Հէնց է՛ս վերջինը՝ ոճրագործութիւն է, դաւաճանութի՛ւն... որ՝ Թուրքից վրէժխնդիր վերապրող հայորդիների սիրտը թոյն ու ցասումով է լցնում:

Ամէն անգամ, սիրուն երախաներին հետ հայերէն խօսելիս՝ երբ նրանք անխթեալ Թուրքերէնով են պատասխանում, աղնիւ խօսք, սրտիցս արիւն է գնում. յուզւում եմ, ջղայնանում: Եւ անիծում եմ դրանց Թուրքերէն սովորեցնողներին՝ բանաստեղծի խօսքն յիշելով.

Այնքան չարիք, թէ մոռնանք մեր որդիք,
Թող դոյզ աշխարհի կորդայ Հային նախատինք:

Մի՞թէ Թուրքը հարուստ մշակոյթ ունի կամ աշխարհահռչակ գրողներ, գիտուններ եւ փիլիսոփաներ, որ նրանց երկերից մեր Թրքախօսները մտաւոր պաշար են քաղում ու իրենց ուղեղն ծարաւն են յագեցնում, դրա համար, թերեւս, մոլեռանդ խանդավառութեամբ փարուել են Թուրքերէնին: Որքան որ ինձ յայտնի է եւ ուրիշներից էլ իմացել եմ՝ Թուրք մշակոյթը շատ աղքատիկ է, իսկ աշխարհահռչակ գրողներ, գիտուններ եւ փիլիսոփաներ՝ Թուրքն երբեք չէ ունեցել եւ թերեւս էլ չպիտի ունենայ:

Ընդհակառակն, ասենք թէ Թուրքն ունեցել է եւ ունի. բայց ի՞նչ օգուտ մեր Թրքախօսներին, երբ նրանք գրել կարդալ չեն իմանում:

Մի՞թէ Թուրքերէն թէ խօսելիս չլինեն, աշխարհը փո՞ւլ է գալիս: Վերջապէս ինչ ասել, կամ ո՞նց որակել Թրքախօսների յաւէտ զատապարտելի արարքը, որ թէ իրենք են Թուրքերէն խօսում եւ թէ իրենց երախաներին էլ Թուրքերէն են սովորեցնում:

Արեւմ բազնիններում լողանալուց եւ կարմիր նախճիրն ապրելուց յետոյ՝ ներկայ սերում ու պայմաններում, մայրենի լեզուի փոխարէն, զազան Թուրքի լեզուն խօսելն՝ ես համարում եմ ոճրագործութիւն ոճրագործութիւնից

Ախր չէ՞ որ, էդ զազան եւ ամարդի Թուրքն է, որ իրենց թալանեց, հայրերն ու եղբայրները մորթեց, կտոր կտոր արաւ, մայրերը չարչարեց, քոյրերն ու հարսները առեւանգեց եւ յլկեց, իսկ իրենց էլ աշխարհի չորս կողմը ցրուեց: Մի՞թէ արտի փոխան՝ քա՞ր ունեն իրենց կրծքի տակ էս Թրքախօսները, որ էլի Թուրքերէն են խօսում: Դրանք չե՞ն զգում, չե՞ն մտածում: Մի՞թէ սրանք չեն ունեցել սրտի հատորներ, սիրելիներ եւ պաշտելիներ, որոնց զազան Թուրքը խլել է իրենցից՝ չարչարելով մեռցրել եւ նրանց գիւղերը կեր է արել շներին, գայլերին եւ գիշատիչ թռչուններին: Եթէ ունեցել են, յիշում են ու մտածում, եթէ չեն մոռացել իրենց արիւնոտ երէկը, եթէ ատում են զազան Թուրքին եւ իրենց սրտներում վրէժխնդրութեան հուր ու բոց ունին, հապա ուրեմն չպէտք է խօսին Թուրքերէն, իսկ իրենց երախաներին պէտք է սովորեցնեն հայերէն

Ցտեսութիւն

Քու
ԳԻՍԱԿ

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

Խանաստեղծ Մալէրպ, երբ Փարիզ կուգար, ընդհանրապէս համեստ սենեակի մը մէջ կ'ապրէր, կահաւորուած՝ անհրաժեշտ կարասիներէն զատ նաեւ՝ եօթ կամ ութ աթոռներով: Ան կ'ընդունէր բազմաթիւ այցելութիւններ, մանաւանդ գրական դէմքերէն, այնպէս որ այդ աթոռները միշտ գրաւուած կ'ըլլային:

Այն ատեն, Մալէրպ, իրեն յատուկ զարմանալի սովորութեան մը հետեւելով, կը կղպէր դուռը, եւ երէ նոր այցելու մը ներկայանալով դուռը զարնէր, կ'ըսէր.

— Սպասեցէ՛ք, ա՛լ պարապ աթոռ չկայ: Աւելի լա՛ւ է չընդունիլ ո եւ է մէկը, քան թէ՝ զայն երաւիրելէն ետքը, ոտքի վրայ ձգելու անքաղաքավարութիւնը ունենալ:

Սովը Ռուսիոյ մէջ

(Շարունակութիւն երէկի թիւէն եւ վերջ)

Արդարեւ 1930-1931ին Չեկան գրաւեց 15 միլիոն հեկտար, մոխիրմվրայ նստեցուց 900,000 տնտեսութիւն Հազարաւոր գիւղացիներ, իրենց ընտանիքներով, աքսորուեցան անծանօթ ուղղութեամբ: Տուն, տեղ, կարասի գրաւուեցան: Աքսորեալները իրենց հետ կրցան տանիլ միայն ցնցոտիներ: Տասնեակ հազարներով գիւղացիներ աքսորուեցան դէպի հիւսիս եւ Սիպերիա, ուր լծուեցան տարապարհակ աշխատանքներու: Այս դժբախտներն էին, որ Չեկային խարազանին տակ փորեցին ու բացին Բալթեան ծովն ու Սպիտակ ծովը միացնող ջրանցքը:

Իշխանութիւնը, այսպէս, խորտակեց գիւղացիական աշխատանքի կըռւոյթը, մէկ կողմէ գիւղացիութեան մէկ մասը աքսորելով, միւս կողմէ մնացեալ գիւղացիութիւնը պարտադրելով միացնել իրենց հողերն ու անասունները, կազմելու համար կոլխոզներ, իւրաքանչիւրը 430 հեկտար տարածութեամբ: 1927ին Ռուսիոյ մէջ այդ կոլխոզներուն թիւն էր 18,800: Իսկ 1929ին գրեթէ քանի մը շաբթուան մէջ այդ կոլխոզներուն թիւր հասաւ 60,300ի: 1932ին արդէն հասած էր մինչեւ 211,000: Այսպէս 15 միլիոն տնտեսութիւն (62 առ հարիւր) յծուեցան «զրապրական գիւղատնտեսութեան»:

Այս ձեռնարկներուն գիւղացին պատասխանեց նախ փճացնելով իր սուած անասունները: Գիւղացին կը մորթէր իր անասունը, չուզելով յանձնել պետութեան: Միւս կողմէ պետութիւնը մեքենաշարժ արօրներ տրամադրեց կոլխոզներուն, իսկ գիւղացիները ձգեցին պետութեան անասունները, որ սատկին ախոռներուն մէջ:

1928ին Ռուսիոյ մէջ կար 30 միլիոն եզջիւրաւոր անասուն: 1932ին՝ 17 միլիոն միայն: Համայնացման շրջանին փճացան 10 միլիոն ձիեր: Արդ, մեքենաշարժ արօրներու թիւը այնքան շատ չէր, որ կարենար բլլար հաւասարակշռել փճացած կենդանիներու պակասը: Եւ, արդի Ռուսիոյ պատմութեան մէջ առաջին անգամն բլլալով, հողը հերկուեցաւ կովերով: Եւ այս՝ այնպիսի շրջանի մը, որ ամէն բան կը գոհէ մեքենային:

Շուտով տեսնուեցաւ, որ անհատապէս անհեթեթ փորձ մըն էր համայնացնել, աւելի ճիշդ՝ միացնել փոքր սեփականատիրութիւնը, առանց փոխելու հողին, մշակին (իւրաքանչիւր կոլխոզ միջին հաշուով կ'ունենայ 312 աշխատաւոր բնակչութիւն) եւ գործադրելու մինչեւ նոյն համեմատութիւնը, որ գոյութիւն ունէր անհատական ձեռնարկներու մէջ: Այդ փորձին միակ առաւելութիւնն այն էր, բերքը կը մնար պետութեան տրամադրութեան տակ:

Այսուհանդերձ գիւղացիները փութկոտութիւն չըրին իրենց աշխատանքին մէջ, չէին ուզեր աշխատիլ միայն ու միայն կոմունիստ կուսակցութեան շահուն համար: Կեդրոնէն ղրկուեցան վարիչներ, որոնք պաշտօն ունէին հսկելու կոլխոզներու աշխատանքին վրայ: Բայց ի՞նչ կրնային ընել, երբ բոլորովին անգիտակ էին հողագործական աշխատանքներու: Արդիւնքն եղաւ,— հերկը թերի, ցանքը ուշացած, խնամքը պակաս, հունձքը անկատար: Այսպէս 1931ին հունձքին 20 առ հարիւրը փճացաւ կամ կորսուեցաւ:

Ահա պատկերը թիւերով.—

Ցորենի բերքը ամբողջ Ռուսիոյ մէջ տակառաչափով (միլիոն).

1913	1928	1931	1932
81,6	73,3	70	70,8

Արդ, մինչ մէկ կողմէ բերքը կը նըւազէր 11 միլիոն տակառաչափ, բնակչութիւնը կ'աճէր՝ 139,700,000էն հասնելով 165,000,000:

Այսպէս կոմունիստ յեղափոխականներու անփորձութեան շնորհիւ, երկիրը մատնուեցաւ գիւանակալութեան, փոխադրութեանց գործին կազմալուծման, ճարտարագործութեան թերի արդիւնաբերութեան, ժողովուրդին պատճառելով աներեւակայելի տառապանքներ:

Իրմէ բխած այս թերութիւններուն դէմ կառավարութիւնը կը պայքարի Չեկայով եւ անհաշտութեամբ:

Արդարեւ, Մոսկուայի անունդի մատակարարման տագնապը լուծելու համար, անցեալ ձմեռ կարմիր մայրաքաղաքէն դուրս վտարեց 300,000 հոգի, հրամայելով երթալ բնակիլ Մոսկուայէն առնուազն 100 քիլոմեթր հեռու:

Միւս կողմէ, Ուկրայնիոյ եւ Կուբանի մէջ, կոլխոզներու ընդդիմութիւնը խորտակելու համար, հրամայեց «զտել ու մաքրագործել» կոլխոզ-

ները: Եւ ահա, անցեալ փետրուար ամիսներուն, տասնեակ հազարներով գիւղացիներ աքսորուեցա[ն] Սիպերիա: Կուբանի մէջ այսպէս էլ[…] գիւղեր ամբողջովին պարպուեցա[ն], 30,000 գիւղացիներ, իրենց կին[ով] ու զաւակներով, աքսորուեցան […] նոթ ուղղութեամբ: 1931-1932[ին] տարուան խուզարկութիւններու[ն] թացքին, չէկայ շրջանի գիւղացի[ներ]ուն թողուցին այնքան քիչ ցորե[ն] դժուար թէ բաւէր մինչեւ նոր բեր[քը] ապրելու համար: Ու երբ գիւղա[ցի] փորձուէր նոր բերքէն մէկ կամ եր[կու] պարկ ցորեն թաղել հողին տակ, […] նութիւն մը բաւական էր գնդա[կա]հարութեան դատապարտելու, ինչպէ[ս] հրամայէր «համայնական կամ պե[տա]կան սեփականութեան» պաշտպա[նու]թեան մասին հրատարակուած […] վարտակ մը: Եւ հազարներով գի[ւղա]ցիներ հրացանի բռնուեցան անո[ր հա]մար, որ, չուզելով անօթի մեռ[նիլ] իրենց քրտինքով հասած բերքէ[ն] մը ցորեն պահած էին: Վերջապ[էս] դեռ այդ գնդակահարութիւնն[եր]ներ, որոնք մկրատով քիչ մը […] քաղեն այն արտէն, ուր իրենց […] օրիններն ու զաւակներն են քրտ[նե]ր, նոյն օրէնքով կը դատա[պարտ]ուին հինգ կամ տասը տարի […] նակիր աշխատանքներու:

Կառավարութիւնը ապահո[վու]թեան կը հսկէ ցորենի բերքին վրայ […] սահմանուած է արտածման: […] դեռ այդ արտածուած քանակ[ու]թ[իւ]նէն: Արդարեւ Լիթվինով, […] համաժողովին մէջ, կը պաշտ[պանէր] թոյլ տալ որ ռուսական ցորենը […] էր շատ հոսի միջազգային շուկա[յի] վրայ:

Ի՞նչ փոյթ թէ անդին ժողովուրդ[ը] սովի է մատնուած:

Օրուան պայքարի առթիւ

— :•: —

ԽՄԲ.— Իրայու եռեւէ կը […] րակենք այս նամակները, […] արտաայ միաձայնութեամբ կ[ը] դօրեն օրուան անհոռնի պայքա[րի] դրօշակիրներուն դէմ.—

ՓԱՐԻԶ.— Որքան կը կարդա[մ] սաջի մէջ եռագոյնին դէմ արտ[…] հայածանքները, այնքան աւել[ի] պաշտեմ զայն, իբրեւ մասունք[…] կը յատկանշէ մեր փառքի օրեր[ը].

Որքան ատեն որ հակառակորդներ հալածեն տարագիր եռագոյն[ը …] քան ատեն հայ երիտասարդութ[իւն] ու մանաւանդ ապագայ սերունդ[ը] կազմող պատանիները աւելի […] գածութեամբ պիտի փարին[…] Եթէ պէտք բլլայ նոյն իսկ […] պիտի սատարինք

Զուր են հակառակորդներու […] ջանքերը: Այդ ապարդիւն […] ուրիշ բանի չեն ծառայեր, […] աւելի խորացնել եռագոյնին […] գաղութահայ երիտասարդութեան […] տին մէջ: Ինծի չի յիշար ուրիշ […] եթէ ոչ կրկնել «Մեր հայրենիքը[…]» տեւեալ տողերը.—

Նայիր նրան երեք գոյնով,
Նուիրական մեր նշան.
Թող փողփողի թշնամուն դէմ,
Թող միշտ պանծայ Հայաստան

Յարութիւն Երանոսե[ան]

×

«Ամէն կերպով պէտք է ար[…] հանդիսանաք, որպէսզի հայ[…] եռագոյնը չպղծուի»:

ԼԻՈՆ.— Խօսք ունի մը ռամկավար[…] ներու մասին է, որոնք իրենց վե[րջին] Շրջ. ժողովին մէջ, վերալիշեալ […] խարհիկ որոշումը տուեր են […] եւ շատ ապրիք, աշխարհ […] ռամկավար ազաներ, որ յանդգն[…] թիւնը ունեցեր էք մէկ միլիոն անթ[…] մեռեալներուն սրբազան խորհրդ[ան]իշ […] լուծել կուսակցական չէլ հաշիւներ[…]

Ձեզ գիտեր ի՞նչ գրեմ եւ ո՞ր բ[առ]ը գործածեմ, որ գէթ կարենամ […] նապատներուն մէջ արիւնոտ […] ցումներու գոհացում տալ: «Եռագ[ոյ]նը դաշնակցական է», «հակապետ[ա]կան» է «լաթի կտոր մըն է» եւն. […] մեր ռամկավար ազաները եթէ փա[…] կտորներ եղած չըլլային, եթէ ո[…] ցողներ, այլասերածներ չըլլայ[ին …] գետինը պիտի անցնէին այս բանե[րը] գործածելով: Եթէ եռագոյնը […] նակցական դրօշակ է, հակապետ[ական] է, հապա ո՞ւր է մեր պետական […] ը, ինչո՞ւ ձեր հովանաւորած բանե[…] ներուն վրայ չէք պարզեր. մանաւ[անդ] որ Երեւանի առջեւ օրական 24 անգ[ամ] ծածանի կուգայ:

Հերի՛ք է, Գ. Գ. ռամկավարներ […] րիք է, անցեր է տերոշը աչքին […] երեւնալու եւ ամէն սրբութիւն […] կոխելու դարը: Աշխարհի բոլոր […]

…սլուրգները արթնցեր են եւ արեւուն …ապագա ապրելու իրաւունքը կը …անջեն: Ազգային ոգին է որ կը …րթնու: Ամէն ժողովուրդ իր սրբա…նի խորհրդանիշը ունի, իսկ դուք, …ներ գոնէ մի փորձէք խաղալ …ր զգացումներուն հետ, եթէ չէք ու…ր որ ապագայ պատմիչը ձեզ ազգու…րաց անուանէ:

Կ. Ցովակիմեան

×

ՍԱՍՈՒԷԼ.— Աւտնէ մը ի վեր մեր …յ պարոնները մեզ կը հրաւիրեն սա…պարզ իմնել եւ խառնուիլ հանրային …կեանքին, օրինակ առնելով Թրքուհի…ներ, Արդ, կը հարցնենք բոլորին. …թէ ինչո՞ւ մը Թուրք ազամարդը …իր ազգային դրօշը անարգէ.

…երդ մը մարդիկ, մեծաստանէն …երու սրեմաւորներ կառավարին պաշ…ր մըն է որ կը մնեն հայ դրօշին …գէ որ հայ կարիճին արիւնով եւ …յ կեանք պատրիւով է գնուած: Ու…մեն մենք կ'ենքա պէտք է դուրս …էլենք մեր խոհանոցներէն ու պաշտ…անենք հայ դրօշը, որուն ամէն մէկ …գոյն մեր մէկ միլիոն սիրելիներուն …արիւն ու աղաղակը կը հասցնէ մեր …ականջին: Աւելի շատ մենք իրաւունք …ունինք պաշտպանել կանոնիւու այսպիսի …խեղկատակութեան դէմ: Ուրեմն, պա…րոններ, գոնէ շրջահայեաց եղէք ու …տեսէ՞ք կա՞յ որ եւ է ազգի մէջ դաս …մը որ ձեզ պէս անարգէ իր դրօ…շը: Հայ կիներ չի կրնար մոռնալ իր …զաւակները որ նահատակուեցան նուի…րական դրօշին համար: Ի՞նչ հոգեկան …յուսախաբութիւն: Երէկ երբ հայ զին…ւորը մոռցած էր ամէն ինչ, ընտանիք …եւ զաւակ եւ կեանքը սպառ դրած էր …հայ ազատագրութեան դատին, եւ ե…ռագոյնը բարձր բռնած կը յառաջա…նար, երբ հայ կիներ կրնկակոխ բա…նակներուն կը հետեւէին իրենց մայ…րենիքներին բերելով հայկական ա…ռագարմանն եւ շատեր իրենց ամուս…իններ գոհ տալով, գիւղերու վրայ …կրակուելով, ո՞ւր էիք դուք, պարոն…ներ մըխէ՞, Փարի՞զ թէ Լոնտոն. …Կարծեցէք քիչ մը: Թոհանոցի հայ …կիներ աւելի զգայուն է իր դրօշին հան…դէպ քան ու բացող մտաւորականներ:

Գէթ լռեցէք, Թշուառներ: Ձեզի …համար լաչակ, իսկ մեզի համար Հա…յոն Նուիրական դրօշը պէտք է:

Սիրանուշ Բագիկեան

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՁԳԱԽԷԺԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Ձգախէժի գործարանին բանուորնե…րուն բնակութեան յատկացուած աւա…նին շինութիւնը յանձնուած է ճար…տարապետ Ղազանջեանի: Ճարտարա…պետներ Մազմանեան եւ Քոչար կազ…մած են յատակագիծը այդ աւանին, որ …պիտի ունենայ 4000 հոգի: Այս աւանը …երամվէյի գիծով մը պիտի միացուի …Ղամարլուի խճուղին: Իսկ գործա…րանը պիտի միացուի բանուորական …աւանին լայն ծառուղիով մը, որ կը …պատրաստուի հիմակուընէ:

Ապարդուած են պատրաստ գուռներ …եւ պատուհաններ, աւազ ու խիճ ջար…դող մեքենաներ:

Բազմարուեստեան վարժարանի ուս…անողներէն եւ դասախօսներէն խումբ …մը մեկնեցաւ Լէնինական, Ղարաքիլ…իսա, Ալլահվերտի, Արթիկ եւ այլ …բանուորական վայրեր, հաւաքելու հա…մար երիտասարդ բանուորներ, որպէս …զի բազմարուեստեան վարժարանին …եւ ձգախէժի արդիւնաբերութեան …մասնագէտներ դառնան:

«ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ» ԵՒ «ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ»

Պուքրէշի «Արազ»ը հետեւեալ գնահատականները կը հրատարակէ Նշան Պէշիկթաշլեանի «ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ»ի եւ Շ. Նարդունիի «ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ»ու մասին (30 յուլիս).—

Նշան Պէշիկթաշլեան բանաստեղծութեամբ սկսաւ՝ դառնալու համար հետզհետէ տաղանդաւոր երգիծաբան մը: Սիամանթօ եւ Րաֆֆին, քնարական Եփրատի կեանքէն, պիտի կրնային հայ գրականութեան մէջ իրենց տեղ մը տալ: Բայց ան հիմա կրկնակ աթոռ կը պահանջէ,— բանաստեղծի եւ երգիծաբանի: Երգիծարանը Ընկեր Շահապարով սկսաւ. այդ երգիծական միպակին մէջ Պէշիկթաշլեան մեզ կը ներկայացնէր մէկը այն խաչագողներէն որ յայտնուեցան Հայրիկէթի օրերուն: Հիմա արդէն ան մեզ կուգայ պատկառելի հատորով մը, Երգիծականը, ուր ամփոփուած են երեք երգիծական գիմանկարներ, Փարաւոն Սէմ Անտոն, Իշխան Արշակունի, եւ Արքունի սրբազան, երեք անուններ՝ որոնց տակ կը ծաղրանկարէ ծանօթ երեք դէմքեր, բանաստեղծ մը, գերասան մը եւ եպիսկոպոս մը:

Կրցած է «տեսնել», «չօշափել», «ըմբռնել» իր տիպարները՝ անոնց ամէնէն ծաղրելի կողմերէն, ու իր հերոսներուն վրայ գոյներ այնպէս մը խըտացնել, որ անոնց դիմանկարներէն մէյ մէկ ծաղրանկար ստեղծուած է: Իր հերոսները, ճիշդ է, չեշտուած են իրենց յատկանշական գիծերուն մէջ, բայց կ'ապրին, կը շնչեն,— ինչպէս ապրեցաւ Աբիսողոմ Աղան կամ Ընկեր Փանջունին, որովհետեւ բոլորն ալ իրենց խորքին մէջ կը խտացնեն իրական տիպարները, այսինքն կեանքը: Երգիծականի այս երեք գլխաւոր Նիւթերուն կցուած են բազմաթիւ «Միօրեայ ծիծաղներ», որոնց մէջ ան կը ծաղրանկարէ իր չուրջի կեանքը, սկսելով Փարիզի գրողներէն ու դերասաններէն մինչեւ խաչագողները, Հայրենակցական Միութիւններէն մինչեւ Հօկն ու Հնչակեանները:

Շաւարշ Նարդունիի անունը գինադատր թերաւ հայ գրականութեան: Ու տասը տարին բաւական եղաւ որ ան գայ բազմիլ մեր Նոր գրողներուն առաջին շարքը: Օժտուած պատմելու մասնաւոր շնորհով մը՝ ուր մեր Նոր գրական լեզուն իր ամէնէն դասական գեղեցկութիւնը կը հագնի, Շաւարշ Նարդունի մեր լաւագոյն արձակագիրներէն մէկն է: Մեղեդիները, զոր իրմէ լոյս կ'ընծայէ «Ցառաջ»ի մատենաշարը հիմա, արդէն յայտնութիւն մը եւ նուիրագործում մըն է միանգամայն: Քառասունի չափ գրական կըտորներ, արձակ բանաստեղծութիւններ, հէքեաթ եւ աւանդութիւն, մեզ կը պատմեն հայ գիւղը՝ արուեստագէտին պրիսմակէն անցած: Ջմայլելի հէքեաթներ կան Մեղեդիներուն մէջ, ինչպէս «Աստղիկ», «Լճին ժամը», «Կարմիր Վարդերը», «Լեռան Բարկութիւնը», «Մեր գիւղին Լճակը», «Սոխակները», «Թռչուն մարդը», «Մոմ ծաղիկը», եւն., որոնք պիտի անցնին հայ գրականութեան: Ու կան հայրենի գիւղէն բերուած աւանդութիւններ ալ որոնցմէ Նարդունի կրցեր է մէյ մէկ գոհար ստեղծել, ինչպէս «Անմահին Ջուրը», «Աստուած իջեր ի Հայաստան», «Սուրբ Շուշանը», «Ծլակը», «Ջուն գիւլում», «Բարեկոնի Աշտարակը», «Եաւ, Եաւ», «Ջուրերու Թագաւորութիւնը» եւն.: Շաւարշ Նարդունի ինքզինք կը պարտադրէ սերունդին

ԹՈՒՐՔԻԱ

Տէօրթեօլ

«Ազգամար» շրջում թղթակիցը կը գրէ Տէօրթեօլէն (24 յուլիս).—

Այս գաւառակը գայմագամի կողմէ զրկուած է: Երկու գայմագամներ իրարու ետեւէ մեռած ըլլալով, երկար տեւէ ի վեր արձանագրութեանց դիւանին գլխաւոր քարտուղարին կողմէ կը կառավարուի: Հոս տարօրինակ Նախապաշարում մը կայ,— քաղաքէն մինչեւ կայարան խճուղին աւրուած է եւ տարիներէ ի վեր չի շինուիր: Պատճառը այն է որ այդ գործին ձեռք զարնել ուզող գայմագամները անմիջապէս մեռած են: Հոս Նոր գայմագամ մը գալուն պէս, աջէն ձախէն ականջին կը փսփսան,— «Զըլլայ որ այդ ճամբան շինելու ձեռնարկես, կը մեռնիս»: Աստր Նպատակը իմացայ,— չեն ուզեր որ աշխատին կամ ճամբուն շինութեան համար դրամ վճարեն: Ուրեմն, Տէօրթեօլի բնակիչները իրենց երկրին վերաշինութիւնը չեն ուզեր, ինչ որ վատթարագոյն բանն է աշխարհի մէջ.

Հոս, տնտեսական տեսակէտէ, կուսակալանիստ քաղաքի մը չափ եռուն վայր մը ըլլալով հանդերձ, բոլորն ալ միշտ դրամի չգոյութենէն կը գանգատին: Համեստ դատակարգը ձգենք, կալուածի ու ապրանքի տէր հարուստներն ու նարինջի թագաւոր կոչուած անձերն անգամ կ'երդնուն որ իրենց գրպանին մէջ մէկ հատիկ ոսկի չկայ. Հոս նարինջի դրամէն դատ, պաշտօնէութեան ու գինուորականութեան թոշակներն ալ մուտք գործելով հանդերձ, այս անկուսխութեան պատճառը հարցուցի քիչ մը աւելի ծանրագլուխ երեւցած մարդոց: Պատասխան.— «Նարինջի վաճառականները տարին երկու ամիս աշխատելէ վերջ, 9 ամիս չարունակ սրճարաններու մէջ ֆումար կը խաղան ու շրջականերէն եկող երգչուհի, պարուհի եւ այլ աղջիկներուն հետ ժամանակ կ'անցընեն: Իրենց այգիներն ու պարտէզները երեսի վրայ կը թողուն: Ծառերն իսկ չեն յօտեր»:

Ծովը ընտիր ձուկեր ունենալով հանդերձ չեն որսար, եւ այստեղի ձուկերը որսալու համար Իսքէնտէրունէն ձկնորսներ կուգան: Քաղաքին մէկ հատիկ մարդ ձուկ որսալու չելլեր: Այնպէս որ ծովեզերեայ այս քաղաքին մէջ մարդ ձուկին կարօտը կը քաշէ: Փոխանակ նարինջի դրամները անպէտ կերպով մսխելու եւ 9 ամիս պարապ ժամանակ անցընելու, կը յանձնարարենք ուրիշ գործերու ետեւ ձեռնարկել եւ պարապ նստիլ ուտելէն հրաժարիլ:

Քաղաքին անդորրութիւնը նախապէս շատ խանգարուած էր: Բայց, հարիւրապետ Ամին պէյին հոս ոստիկան զօրաց հրամանատար կարգուելէն վերջ ամէն ինչ կարգի մտած է: Ան մաքսանենգներուն չունչ առնել չի տար, այդ պատճառաւ ալ չահագրգռուողներ զանազան միջոցներու դիմելով փորձած են զայն այս աեղէն հեռացնել, բայց ընդհ. հրամանատարութիւնը միշտ քննութիւն կատարեց ու որ եւ է բիծ դրած չէ անոր վրայ: Այս գաւառակը մաքսանենգներու բոյն մըն է: Ոստիկանութեան հետապնդումներուն շնորհիւ, թէեւ նուազած է, բայց կրկին մաքսանենգութիւններ կը կատարուին: Սահմանամերձ վայրերու մէջ օղին ու աղին աժան ծախուելուն ինչպէս նաեւ «Հալֆա» խոտէն շինուած կեղծ մետաքսեղէններուն չուտով պատռելուն եւ ճերմկելուն պատճառաւ, այդ երեք տեսակ ապրանքներուն մաքսանենգութիւնը բըկած է: Ու հիմա բոլորն ալ շաքարի մաքսանենգութեան ետեւէ են: Եթէ շաքարը եւս միւսներուն նման աժան ծախուի, մաքսանենգները պիտի սրանկանան ու դէպի Սուրիա հակառակ ուղղութեամբ մաքսանենգութիւն մը ծայր պիտի տայ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԵՐ ՄԱՂԿՈՑԻՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԼԱՊՈՐՂԱ, (Յառաջ) Տասնըհինգ ամիս առաջ, 1932 մայիս 5ին, Լապօրղայի մէջ կազմուեցաւ Ա. Միութիւնը, Նպատակ ունենալով հայ պզտիկներուն հայերէն գրել, կարդալ եւ խօսիլ սորվեցնել: Այնքան ալ դիւրին գործ չէր Միութիւն կազմել այսպիսի շրջանի մը մէջ: Ա. եւ Բ. ժողովները ապարդիւն անցան: Բայց կազմակերպիչները չյուսահատեցան. Երրորդ փորձ մը եւս ըրին եւ յաջողեցան, իրենց հետ ունենալով ոչ ամբողջ գաղութը, այլ անոր մէկ մասը: Որոշուեցաւ հիմը դնել, այն յոյսով որ միւսները յետագային կուգան կը միանան: Բայց սխալած էինք. ոչ միայն չեկան, այլ եւ ամէն կերպ աշխատեցան որ քայքայուի: Բարեբախտաբար չի յաջողեցան: Միութիւնը աւելի եռանդով փարեցաւ գործին, եւ անմիջապէս սարքեց գրասենեակներ, դասագրքեր եւ գրենական պիտոյքներ, ինչպէս նաեւ յարմար սենեակ մը վարձեց: Իսկ իբրեւ ուսուցիչ, սիրայօժար տրամադրուեցաւ Կիպրոսի Մելքոնեան հաստատութեան շրջանաւարտներէն Մկրտիչ Կարսեան, չնչին վճարումով մը:

Մանկապարտէզը իբրեւ հասոյթի աղբիւր ունի միայն անդամավճարներէ գոյացած չնչին գումար մը, ինչ որ չէր բաւեր ծախքերը գոցելու: Այս առթիւ դիմումներ եղան, բայց անօգուտ:

Այս պայմաններու մէջ շարունակուեցաւ մէկ տարի: Արդէն վերջացած էր վարժութեան ժամանակաշրջանը եւ բնտրուեցաւ Նոր վարչութիւն, որ պիտանէն հաւասարակշռելու միջոցներ փնտռեց եւ գտաւ: Կազմակերպեց միճակախաղ մը, եւ յաջողեցաւ, շնորհիւ Նիսի, Քանի, Լապօրլայի եւ Տրակինեանի հայրենակիցներուն որոնք մեծ աջակցութիւն ցուցուցին: Լապօրլա ապրող ռուս տարագիրներն ալ օգնեցին այս ձեռնարկին պատուելով տոմսերը: Այս առթիւ վարչութիւնը իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ բոլորին:

Վարչութիւնը կազմակերպեց նաեւ դաշտահանդէս մը, շնորհիւ Նոր ուսուցիչ Գ. Երուանդ Քասարճեանի ջանքերուն: Դաշտահանդէսը տեղի ունեցաւ յուլիս 30ին, գեղածիր, ծառախիտ վայր մը: Առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ 3 անցաւ կեր ու խումով: Ամէն կողմէն կը լսուէին երգեր, Նըւագներ.

Օրուան նախագահը քանի մը խօսքով բացատրեց միութեան Նպատակը: Ցետոյ խումբ մը պզտիկներ սկսան «Բամ Փորոտան» երգել, ընկերակցութեամբ ուսուցչին, որ ջութակով չափ կուտար: Իրարու ետեւէն բեմ եկան բոլոր աշակերտները, ոմանք երգեցին, ուրիշներ արտասանեցին: Վերջին մասն էր գեղեցիկ, պզտիկ եւ ծիծաղաշարժ պատկեր մը: Որոշ կ'երեւար որ արտասանողները, խօսողները եւ երգողները լաւ հայերէն չեն խօսիր:

Փակումէն առաջ, աճուրդի դրուեցան երկու շիշ շամփանեա եւ քառորդ ժամուան մէջ 450 Ֆր.ի բարձրացաւ:

Ժամը 6ին վերսկսան կերուխումն ու երգերը: Ամէնքն ալ գոհ էին որ հայկական հանդէս մը կը վայելէին քաղաքի ժխորէն հեռու.

Ց. Գ.— Պարգեւ շահած թիւերն են. 216 ոսկի ակռայ մը (Նուիրուած՝ հայ ատամնաբուժէ մը): 431 բէյի սպաս մը: 330 տափատցու մը (Նուիրուած հայ դերձակէ մը): 211 երկու հատ ծաղկաման:

Դիմել 134 Ave. St. Cassien La Bocca (Cannes)

Գ. Կ.

ՄԱՄՈՒԼ

Ապրիլեան սերունդ

Պէյրութի «Ազդակ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (1 օգոստոս

— «Ո՞ւր գացին եւ ինչպիսի՛ կեանք մը կը վարեն այսօր, Նախ Կիլիկիոյ, ապա հետ. Սուրիոյ եւ Լիբանանի ու Պաղեստինի որբանոցներէն դուրս եկած մեր Ապրիլեան սաները, չըսելու համար մեր որբերը: Ո՞վ է որ, օր մը օրանց մասնեց լուրջ կերպով այն հարիւրաւոր, հազարաւոր հայ որբերուն եւ որբուհիներուն մասին, որոնք Անթուրայի Ֆրանսական գոլէճի շէնքին մէջ ճէմալ փաշայի կողմէ բռնի թրքացուեցան: Ո՞վ կը մտածէ դեռ այսօր, այն հազարաւոր որբուհիներուն մասին, որոնք զուրկ ազգային խնամքէ եւ պաշտպանութենէ ինկած են անպարոյական ճահիճներուն մէջ, որոնք ցրուած են ապականած բնտանիքներու մէջ, իբր սպասուհի. Ապա, Պրանսայի ագարակներուն մէջ ցրուած մեր տղա՞քը:

Մեր յետ-պատերազմեան այս սերունդը, մեր նոր երիտասարդութիւնը, այսօր, դժբախտաբար անզօր է, անճիգ է, հաւաքականութիւն ներկայացնելէ շատ հեռու է եւ ողբալիօրէն անկազմակերպ: Եւ սակայն բոլորին պատճառը մենք ենք. մեր ազգային վարիչներն են:

Մենք կ'ըսենք, շատ ուշ ենք մընացեր: Բայց, Նորէն եւ այնպէս ժամանակն է, որ մեր բոլորիս հայեացքները, ուշն ու կորովը դարձնենք դէպի երիտասարդութիւնը:

Նախ, առէք յետոյ պէտք է վերցուին սա որբ, չափահաս որբեր՝ ա՛յնքան կրկնուած, «ծաղրուած» կամ փառաբանուած անունները: Մեզի համար, այլեւս հայկազնեան բառարանէն մէկ անգամ ընդ միշտ ջնջուած է որբ բառը: Մեզի համար կայ միայն եւ միայն երիտասարդութիւնը, կամ Նոր սերունդը, Ապրիլեան հայրենասէր, ազգայնական եւ վրիժառարար աննման տղա՛քն ու աղջիկնե՛րը:

Այսօր, աշխարհի զանազան անկիւնները ցրուած, տարածական մեր երիտասարդները՝ պէտք է հաւաքուին, խմբուին մէ՛կ դրօշակի, մէ՛կ նշանաբանի շուրջ:

Նոր աշխարհի ափերէն մինչեւ Եւրոպա, Պալքաններ, Եգիպտոս, Սուրիա, Հրէաստան եւ Միջագետք ու Պարսկաստան, ցանուցիր եղած ապրիլ 24ի տղաքը, պէտք է միանան ի վերջոյ կուռ եւ կարգապահ շարքերով: Անոնք, միանալով այդպէս, պիտի առաջին անգամ գրեն եւ հրատարակութեան տան ջարդերէն, աքսորէն ազատած եւ անապատէն եկող սերունդին գարմանալի եւ զարմանազան վէպը, մեծ գիրքը: Այդպէս, անոնք պիտի գիտնան նախ, թէ իրենք ո՞վ են, ուրկէ՞ են եկած եւ ո՞ւր պիտի երթան… Այդպէս, անոնք պատասխանատուութեան պիտի կանչեն բոլոր անոնք՝ որոնք իրենց եսական հաշիւներով, ծոյլ եւ տմարդի վերաբերմունքներով ուղղակի ոճիր գործեցին իրենց դէմ եւ կը գործեն: Անշուշտ անոնք նկատի պիտի առնեն իրենց քննադատութեանց մէջ նաեւ բացառութիւնները:

Այդպէս, անոնք պիտի ունենան իրենց պաշտօնաթերթը, օրկանը՝ բովանդակ Ապրիլեան սերունդին, որ պիտի հրատարակուի աւելի Սուրիոյ կամ Լիբանանի մէջ, քան Սէնի եւ կամ Թայմզի ու Ռոդանոսեանի ափերուն: Եւ այդպէս, անոնք, մեր բազմաչարչար ազգերգութենէն յետոյ, Նոր խօսք, Նոր շարժում եւ Նոր գոյավիճակ մը պիտի յառաջ բերեն մեր թափառական ժողովուրդին մէջ, որուն աչքերը անվերջ յառած եւ գամուած պիտի մնան Արարատին, միշտ յաւերժական ու երազական Արարատին…

Արժէններու ցեղը, իր վերջին խօսքը՝ պատմութեան մէջ, դեռ չէ արտասանած:

Նրանք թէ արիւնի, աքսորի, ջարդի ու անապատի այս սերունդը, մեր Նորագոյն երիտասարդութիւնը, դայն այս անգամ արտասանէր Պիզմարքեան պողպատէ բռունցքներով, Քավուրեան հրաշագեղ, խորախոր իմացականութեամբ եւ Դեմոսթէնէսեան գերազանց հայրենասիրութեամբ»:

Հ. Մ. Ը. Մ.

ԴԷՊԻ ԲՆՈՒԹԻՒՆ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներուն բանակումին մասնակցողներու առաջին խումբը մեկնեցաւ Օգոստոս 5ին: Երկրորդ խումբը կը մեկնի օգոստոս 15ին: Անոնք որ պիտի արձանագրուին այս երկրորդ խումբին, դիմեն կեդրոնը (17 Rue Bleue) մինչեւ այս ուրբաթ իրիկուն, երբ կը փակուին արձանագրութիւնները

Բանակումը Անիրսիի հրաշալի լճին շրջակայքը

Ն.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՅԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ (19)

«ՏԱՆԸ ՄԷԿ ՀԱՏԻԿ ՃՐԱԳՆ ԷՐ»…

— Պայլէ՛ս, ես քեզ … երկինքի աստղերէն ու երկրի «աղօ»ին չափ կը սիրեմ քեզ …

— Ես ալ քեզ «Աշտարակի»ին ջուրին չափ, Սիրան՛ն …

Ու, ինչո՞ւ, ինչ զարմանալի հանգիստ խումբ մը մզուած, սկսան նորէն ալ արտասուել:

— Գնա՛, Սիրան, գնա՛ ու անհոգ եղիր, եւ գաւ օրերը կ'անցնին: Համբերել պէտք է: Համբերէ՛, բսաւ Պայլէն, երկար վարդապետական թոնով մը ու չափազանց յուզուած:

Սիրանը անգամ մըն ալ կախուեցաւ անոր շրթներէն ու բաժնուեցաւ: Բաժնուիլ — կը մտածէր — դուցէ վերջին բաժանում ու վերջին հանդիպում, ո՞վ գիտէ, մարդ եա… Ան մինչեւ որ գիւղին անկիւնէն շրջուեցաւ իրենց տանը կողմը՝ Պայլէն մըտածկոտ կանգնած իր տեղը, նաւը ընկղմող նաւապետի մը պաղարիւնութեամբ, ու երբ, վստահ եղաւ որ, Սիրանը այլ եւս տան հասած ըլլալու է, չարժեցաւ, բայց հազիւ քանի մը քայլ առած էր, երբ ետեւէն մէկը շշնջաց ուժգին կերպով:

— Պայլէ

— Սահա՛կ …

Սահակի յանկարծակի յայտնութենէն, ան սառած մնաց իր տեղը:

Երկու ծանօթ ընկերներ ու բարեկամներ, այժմ, իրերու թերուժով, դարձեր էին մահացու թշնամիներ ու այդ կիրախառնաբէն մէջ հանդիպած էին իրարու: Ցաղթականը ու պարտեալը յայտնի չէր, վասնզի, իրարու «մարտի հրաւէր» չէին կարդացած, այլ անոնցմէ մէկը, որ աւելի հաստատ էր ու կորով՝ պարտուածի մը երեւոյթովը կանգնած էր տկարին առջեւ … Ի՞նչ ընէր, չէ՞ որ յանցաւոր էր: Մինչեւ այդ օրը, խօսքեր միայն լսուած էին իր մասին, բայց այսօ՞ր…

Եթէ Սահակը, փորձուէր ձեռքին պատրաստ դանակը խրել Պայլէին ուռը, անտարակոյս Պայլէն չպիտի կրնար ձայն հանել: Կը զգար որ, մեծ յանցաւոր էր, վաղուց զգացած էր, մինչեւ Տէր Հօրը տունէն, բայց … անզօր եղած էր իշխելու իր կամքին վրայ: Ցաճախ փորձած էր մոռնալ Սիրանը, բայց, չէր կրցած, ու ապագայ զալիքները բախտին ու ճակատագրին յանձնելով՝ շարունակած էր իր առօրեայ կեանքը, մանաւանդ որ, Սիրանը սիրով ընթացք էր տուած իր բոլոր առաջարկներուն: Ու այժմ հասած էր վայրկեանը հաշուեյարդարութեան: Կամ Սահակը պիտի խնայէր իրեն, խնայելով «Անմայենց տանը մէկ հատիկ ճրագին» եւ կամ պիտի մարէր զայն յանուն իր տան արդարութեան:

Սահակը ժամանակին գուշակեր էր որ իր քոյրը բաներ մը կը գործէ, բայց երբեք չէր ենթադրած թէ իր քթին տակ, Պայլէին հետ է, ու եթէ մազի չափ կասկած մը ունենար, անշուշտ, չպիտի թողուր որ քոյրը Պայլէենց երթեւեկէ: Բայց, միամիտ եղած էր, անցուդարձին:

Վերջին երկու միջադէպերը եկած էին աւելի սրելու իր կասկածները: Մէկը, Սիրանին այն մէկ գիշերը ուշ գալը, ու արցունքոտ աչքերով անկողին մտնելը Միւսը Ցոնաս Քուրօին տղոց «Ջոյրդ կառավարէ» լուտանքը: Ցոնաս Քուրօն, վասնզի իր տունէն վանելու համար, եկած էր մինչեւ Սահակին ոտքը, բայց երբ, վայն անդրդուելի գտած էր իր երդումին մէջ, ետ դարձած առանց ճամբան ամէն ինչ յայտնած էր,— «Քոյրդ Պայլէին հետ է ու … «Հիթիանքի օլօրուկը», իրիկուները» … Ու Սահակը այդ օրէն ասդին, գրեթէ, ամէն երեկոյ գացած էր մատնանշուած վայրը՝ բայց բան մը չէր տեսած: Վերջին փորձն էր որ ըրած էր ու ահա «մուկը իր ծուղակին մէջ բռնուած» էր:

Կեղծ ժպիտ երեսին, ան, օրեր էր տառապած իր ներքին զալարումներուն տակ, գիշերները անքուն անցուցած էր, ճարպիկ դերասանի մը պէս, կեղծած էր ամէն ինչ, մինչեւ որ, կրցած էր ականատես ըլլալ անցուդարձին: Բայց զարմանալին հոն էր որ հակառակ իր ականատես հանգամանքին, չէր կրցած իր մտադրութիւնը գործադրել:

Երբ տեսած էր քոյրը Պայլէին գիրկը՝ նախ մտածած էր «ինքնաբուխ» երկու ուժեղ հարուածով երկուքն ալ անշունչ փռել գետինը, բայց, յետոյ, անօրինակ փափաք մը ունեցեր էր նախ լսել — անոնց խօսուածքը, եւ ապա գործադրել իր մտադրութիւնը:

Տեսած էր թէ, ինչպէս քոյրը ոգիի մը պէս, ծիւեցաւ ու կախ ինկաւ Պայլէին վիզովը: Լսած էր անոնց բարի ու մեղմագին խօսուածքը ա՛ … այդ որքա՛ն սէր … որքա՛ն քաղցրութիւն … այդ որքան «տաք սիրտ» հանդէպ իրարու … Սահակը որ, վայրկեանը վայրկեանին պատրաստ էր երկուքը մէկ զգետնելու, սկսած այդ գինովցած եղած էր: Ներքին ուժեղ փափաք մը ունեցած էր ինք ալ ունենալու այդ կեանքը, հօգ չէ թէ մէկ օրով: Ջէ՞ որ ինք ալ երիտասարդ էր, ինքն ալ հարուստ երազներով սիրտ մը պահած էր մէկուն համար, որ, տարիներէ ի վեր տանջուած էր, բայց չէր յաջողած նոյն իսկ ձեռքը սեղմել:

Ամենալաւ օրը, մինակ «աչքի տակէ» բարեւ մը եղած էր, ու իբրեւ սիրոյ յիշատակ, զոյգ մը «չամվայ» նուիրած էր Պայծառին, Մղսօնց Պայծառին,— իր երազներու թագուհին.

Այս յիշատակինագգեցութեան տակ, ան փափաքած էր ազատ թողուլ սիրողները: «Թող երթան, թող սիրեն իրար, աշխարհը ի՞նչ կ'ըսէ թող ան ըսէ, մէկ պիտի ըսեն, երկու պիտի ըսեն, երրորդին պիտի լռեն, կը մտածէր:

Բայց, միւս կողմէն, մտքին մէջ, սեւ օձի նման կը ցցուէր այն միտքը, թէ Պայլէն որ, տարիներու եղբայր էր, ընկեր էր, ամէն ինչ էր, ինչո՞ւ այսպէս վատութիւն ըրաւ, քրոջ ձեռք տուաւ: Ան որ, քրոջ ձեռք կուտայ, եթէ կին ունենայի, կը փորձէր անոր ալ ձեռք տալ: Այո, «Նամարտ» մարդէն ամէն բան կը սպասուի Լաւագոյն է որ ես կատարեմ երդումս, ազատելու համար ընտանեկան սուրբ յարկիս պատիւը, ի՞նչ ձեւով որ կրնամ:

Լուռ, ամայի այդ վայրին մէջ՝ Սահակը կանգնած Պայլէին մօտ, առանց շարժելու կեցաւ: Այս միտքերը հովի մը արագութեամբ եկան ու անցան իր գլխէն: Սիրանը հեռացած էր արդէն եւ երբ Պայլէն կը պատրաստուէր հեռանալու ետեւէն պոռաց.

— Պայլէ՛, … ու երկուքն ալ լո՛ւռ մնացին իրենց կանգնած տեղերը:

Երկար լռութենէ վերջ, Սահակը խոժոռ նայուածքով եւ կծու ձայնով մը ըսաւ.

— Ըրածդ կը հաւնի՞ս, ծօ՛ …

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՁԷ

(Շարունակելի)

կայանը, եւ հանդիպելով Յարջով ու Բիէվ, ետքը. Չին պիտի համնի Մոսկուա։

Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կուտան այս այցելութեան, թէեւ անհաստական է։

ՇԻՇԻ ՄԸ ՄԷՋ... ԼՈՒ ԺՈՂՎԵՑ, ՎՐԷԺ ԼՈՒԾԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

«Զգայացունց» լուր մը կը հասնի Մինիխէն։

Վարձակալ մը վէճ ունէր տանտէրին հետ։ Դատ-դատաստան, բայց վարձակալը կորսնցուց։

Եւ որոշեց վրէժ լուծել։ Ի՞նչպէս։ Քանի մը գիշեր անքուն անցընելէ յետոյ, վճռեց բաւական քանակութեամբ լու հաւաքել։ (Պատմութիւնը չըսեր թէ ուրկէ՞ գտաւ)։ Եւ բոլորը մէկ շիշի մը մէջ լեցնելով, քնացուց եթերով։ Յետոյ, փչափողի մը միջոցաւ, գիշերանց քշեց տանտիրոջ բնակարանին կղպանքին ծակէն ներս։ Լուերը ազատ ասպարէզ գտնելով, փախուստի մատնեցին տանտէրը եւ ամբողջ ընտանիքը։

Այժմ տանտէրը դատ բացած է վարձակալին դէմ, դէպքը ներկայացնելով իբրեւ «հարուած եւ վիրաւորում»...

Խստութիւններ Գերմանիոյ մէջ

Գերմանական կառավարութիւնը ձերբակալեց ոստիկանութեան կազմակերպութեան գլխաւոր պաշտօնեաները եւ փոխադրեց կեդրոնացման բանակատեղի մը։ Նախկին նախարար Թրէփով, որ վարիչը եղած է անթելի կազմակերպութեան, հեռագիր մը ուղղելով կառավարութեան, բողոքեց եւ յայտարարեց թէ ինքն ալ համամիտ է անոնց եւ պատրաստ՝ կրելու միեւնոյն պատիժը։ Ոստիկանութիւնը կ'ըսէ թէ կալանաւորները միլիոններ իւրացուցած են քանի մը տարուան ընթացքին։

⁂ Կառավարութիւնը լուծեց հիթլէրական օժանդակ ոստիկանութիւնը։ Այս առթիւ հրատարակուած յայտարարութեան մէջ կ'ըսուի թէ «Համայնավարութիւնը ջախջախուած ըլլալով, այլեւս աւելորդ է օժանդակ ոստիկանութեան գոյութիւնը»։

⁂ Ձերբակալութիւնները կը շարունակուին մեծ քաղաքներու մէջ։

Երեքշաբթի օր ձերբակալուեցաւ հանրապետութեան անդրանիկ նախագահին դաւակը, Ֆ. Էպէրթ, ուրիշ երկու ընկերվարական երեսփոխաններու հետ։

Համպուրկի ծերակոյտը վճռեց թէ ո՛ր եւ է օգնութիւն պէտք չէ ընծայել անոնց որ կը շարունակեն անդամակցիլ ընկերվարական կամ համայնավարական կազմակերպութեանց։ Հիթլէրական տեղեկատուութիւնը գնահատելով այս որոշումը, կ'ըսէ թէ ո՛ր եւ է միջոց պէտք չէ խնայել, ոչնչացնելու համար «կարմիր ժանտախտը»։

⁂ Նախարարական հրամանագրով, բոլոր դպրոցներուն մէջ պարտաւորիչ հռչակուեցաւ Փաշական բարեւը։

⁂ Հրաման տրուած է կրակի բռնելու անոնք որ համայնավարական թռուցիկներ կը ցրուեն։

Ց.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ բոլոր ընկերները այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 51, rue de Rivoli, Cafe Samaritaini ներքնայարկը։ Մէթրօ՝ Շաթըլէ։ Օրակարգ՝ Լեռ. Շրջ. ժողովի օրակարգի յանձնաժողովական հարցեր։

ԱՆԻԷՌ ԳՈՒԱ ՔՈԼՈՆԳԻ «Վիշապ» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Պէքոնի կայարանի գինետան սովորական հաւաքատեղիին մէջ։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ՊԱՆԵՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» խումբը բացառիկ ժողովի կը հրաւիրուի այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկեր Մինաս Ալթունեանի բնակարանին մէջ։

ՇԱՎԻԼԻ «Արղութեան» խումբի ժողովը յառաջիկայ Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Կը խնդրուի 1932 եւ 1933ի անդամատոմսերը միասին բերել։

Գաւառ

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹԻ (Մարսէյլ) «Համազասպ» ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Ձեկոյց Մարսէյլի Ներկայացուցչական ժողովի մասին։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

Դաշտահանդէս Վիէնի մէջ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՎԻԷՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 8ԷՆ ԻՐԻԿՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 8

(Ցորս ճամապարհին՝ Ջրաղացքի գետակի եզերք)։

Կը խօսի՝ ընկ. Ն. ԽԱՋԻԿԵԱՆ

Կը նախագահէ՝ ընկ. Ս. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Դիւրամատչելի պիւֆէ։

Սիրով կը հրաւիրուի Վիէնի հայ հասարակութիւնը։

ՑՈՒՑԱՏԵՍՏ

Գ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը՝ այսօր, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Ֆլորիա ճաշարանին վերնայարկը։ Կարեւոր օրակարգ. Շրջաբերականի ընթերցում եւ այլ հարցեր։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ՀՐԱՒԷՐ

ՇԱՎԻԼԻ եւ Շրջականներու Ընկերակցութեան Վարչութիւնը Շավիլի եւ շրջականներու մէջ բնակող հայրենակիցները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին առժամեայ մանկապարտէզի սրահին մէջ։ Օրակարգ.— Նոր վարձուած մատուռ - մանկապարտէզին նորոգութիւնը։

ԱԶԴ

Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց Մայրեկեղեցիի Սրոն Ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ յառաջիկայ Կիրակի Ս. Աստուածածնի Տօնը եւ Խաղողօրհնէքը պիտի կատարուին հանդիսաւոր կերպով եւ այս առիթով պիտի պատարագէ ու քարոզէ Առաջն. Տ. Գրիգորիս Եպսկ. Գալուստեան։ (կնիք)

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ծանօթ օրիորդ մը կը ստանձնէ ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, գերմաներէնի եւ հայերէնի դասեր տալ տուներու մէջ։ Դիմել Յառաջի վարչութեան։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (34)

ԱՅՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Բ. ԳԼՈՒԽ

2.— ՄԵԾ ԴՈՒՔՍ ՍԵՐԳԷՅԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Ահա իմ տեսակէտս, եւ ես պիտի պաշտպանեմ մինչեւ վերջը, առանց երբեք դիջում մը ընելու։ Թերեւս ձեզի պարզեցի մեր ապրած ցաւագին կեանքին կողմերէն մին։ Բայց ալ կը բաւէ։ Այսօր կ'ուզեմ անհունապէս երջանիկ ըլլալ եւ ճառագայթել, լեցուիլ ուրախութեամբ եւ զուարթութեամբ, ինչպէս արեւը, որ գիս փողոց կը հրաւիրէ, դգուոտ «երկինք»ի մը կապոյտին տակ։ Կը բարեւեմ բոլոր սիրելի բարեկամներուս, խիստերուն եւ բարեհամբոյրներուն, անոնց որ կը քննադատեն զիս եւ անոնց որ կը տանջուին ինծի հետ։ Կը բարեւեմ իմ բարի, իմ սիրելի եւ մանկունակ փոքրիկ աչքերուս, որ կը ժպտին ինծի այնքան անմեղութեամբ, որքան արեւին ճերմակ ճառագայթները ձիւնին վրայ, որ կը հալի»։

Կալիայեւի մեկնումէն յետոյ Օպանաս մինակն էր, որ կը հսկէր։ Իր միակ հոգն էր աչքէ չփախցնել ամէն անգամ որ (երկու օրը մէկ անգամ) մեծ դուքսը Կրեմլինի պալատէն եւ երթար Տվերսկայայի պալատը։ Բացարձակապէս վստահ ըլլալու համար իր քաղած տեղեկութիւններու մասին, Օպանաս չէր սպասեր Տվերսկայա փողոցին մէջ, որովհետեւ մեծ դուքսը կրնար հետեւիլ Նիկիցկայա փողոցէն անցնելով Տրոյցկի դրան։ Ուրեմն իրեն կը մնար աչքի տակ պահել կամ Տվերսկայայի պալատին, կամ Կրեմլինի պալատին դուռը։ Օպանաս նախընտրեց Կրեմլինի պալատին դուռը, կենալ Ցարին Զանգակին մօտ, ճիշդ պալատին դիմաց։ Այդ հրապարակէն էր, որ վերջին երկու շաբթուան ընթացքին հսկեց մեծ դուքսին վրայ։ Ոչ լրտեսները, ոչ ալ ոստիկանները ուշադրութիւն ըրին իրեն։

Վարաներ էինք որոշելու մահափորձին օրը։ Կարդալով թերթերը, իմացայ որ 2 փետրուարին, Օփերայի մէջ տեղի պիտի ունենար ներկայացում մը, բարեսիրական նպատակով, ի պատիւ կարմիր խաչին, հովանաւորութեանը տակ Էլիզաբեթ Ֆեոդորովնա մեծ դքսուհիին։ Մեծ դուքսը պատճառ մը չունէր ներկայ չըլլալու այդ իրիկուան ներկայացման։ Ուստի մենք ալ որոշեցինք մահափորձը կատարել 2 փետրուարին.

Դորա Բրիլլիանտ քանի մը օր առաջ մեկնած էր Եուրիեւ (Դորպատ), ուր կը պահէր ռումբերը։ Պացի պաներելու վինք եւ փետրուարի սկիզբը կազմակերպութեան բոլոր անդամները ամբողջովին զարձեալ կը գտնուէինք Մոսկուայի մէջ։

Դորա Բրիլլիանտ իջաւ Սլավիանսկի Բազար պանդոկը Նիկոլսկայա փողոց։ Այդտեղ էր որ, փետրուար 2ի առաւօտուն, պատրաստեց երկու ռումբ, մէկը Կալիայեւին, միւսը Ալեքսանդրովիչին համար. Չէինք գիտեր սակայն թէ մեծ դուքսը ո՞ր ժամուն պիտի երթար թատրոն։ Որոշեցինք իրեն սպասել կանուխէն, այսինքն իրիկուան ժամը 8էն սկսեալ։ Իրիկուան ժամը 7ին գացի Սլավիանսկի Բազար։ Նոյն ժամուն պանդոկէն իջաւ Դորա Բրիլլիանտ, ձեռքին մէջ երկու ռումբ, թուղթի մէջ փաթթած։ Միասին գացինք Բոգոյավլէնսկի նեղ փողոցը, բացինք ռումբերու փաթոյթը, իւրաքանչիւրը դրինք զատ զատ պայուսակներու մէջ, որ հետս բերեր էի։ Օպանաս կը սպասէր Բոլշոյ Չերկասկի նեղ փողոցին մէջ։ Նստայ իր կառքը։ Իլինկա փողոցին մէջ հանդիպեցանք Կալիայեւի։ Իրեն յանձնեցի իր ռումբը եւ գացի Ալեքսանդրովիչի մօտ, կը սպասէր Վարվարկա փողոցին մէջ։ Ժամը 7.30ին երկու ռումբերը յանձնուած էին իրենց տէրերուն եւ ժամը 8ին Կալիայեւ կը գտնուէր Վոսկրեսենսկի հրապարակին վրայ, Քաղաքապետարանին մօտ, մինչ Ալեքսանդրովիչ դիրք բռնած էր Ալեքսանդրովսկի պարտէզին մուտքին մօտ։ Նիկոլսկի դուռնէն մինչեւ Օփերա, մեծ դուքսը ունէր երկու ճամբայ, մէկը կը տանէր Կալիայեւի, միւսը Ալեքսանդրովիչի։

Կալիայեւ եւ Ալեքսանդրովիչ հագուած էին գիւղացիի պէս,— գդակ եւ ոտնապանով կօշիկներ։ Ռումբերը փաթթուած էին բարակ թաշկինակներու մէջ։ Դորա Բրիլլիանտ պանդոկ վերադարձաւ։ Իրեն ժամադրութիւն տուի, ուր պիտի գար ձախողութեան պարագային, կէս գիշերին, ներկայացումէն յետոյ։ Օպանաս վերադարձաւ կառատուն։ Իսկ ես գացի Ալեքսանդրովսկի պարտէզը, սպասելով պայթումին։

Քարերը ճաթելու աստիճան ցուրտ էր ամէն կողմ։ Ձիւնի փոթորիկ մը կար փողոցին մէջ։ Կալիայեւ կը սպասէր քաղաքապետարանին դուռին մէջ, շուքին մէջ, ամայի եւ մութ անկիւն մը։ Ժամը 8ը քանի մը վայրկեան անցած, մեծ դուքսին կառքը երեւցաւ Նիկոլսկի դրան առջեւ։ Կալիայեւ ճանչցաւ տեսնելով լապտերներուն ճերմակ շողշողուն լոյսը։ Կառքը դարձաւ դէպի Վոսկրեսենսկի հրապարակը եւ, մթութեան մէջ, Կալիայեւ կարծեց տեսնել կառապան Ռուտինկինը, որ կը վարէր միշտ մեծ դուքսին կառքը։ Այն ատեն, առանց վարանելու, Կալիայեւ վազեց կառքին առջեւ եւ կանգ առաւ. սալայատակին մէջտեղը։ Ձեռքը բարձրացուցած էր արդէն՝ նետելու համար ռումբը, երբ յանկարծ տեսաւ, մեծ դուքսին կողքին, կինը, Էլիզաբեթ մեծ դքսուհին, քեռորդիները՝ Մարի եւ Դմիտրի, մեծ դուքս Պաւլէի տղաները։

Իջեցուց ձեռքը եւ ճամբուն կողքէն անցաւ։ Կառքը կանգ առաւ ... Կալիայեւ ... գնաց Ալեքսանդրովսկի պարտէզի կողմը

Մօտս գալով, հարցուց.

— Կը կարծեմ թէ լաւ րրի ... մի՞թէ փոքրիկ երախաներ սպաննել ...

Իր յուզումը այնքան սաստիկ ... որ հազիւ թէ կրնար խօսիլ։ Գիտէր ... ինչ պատասխանատու բան մը ըրած էր, երբ իսկ որոշումով՝ փախցնել ... գեղեցիկ առիթ մը մեծ դուքսը սպաննելու։ Այսպէս ստանձներ էր ... փորձին յաջող ելքին եւ Մարտնի ... Մարտնի ճակատագրին ամբողջ պատասխանատուութիւնը։

Ըստ իրեն թէ ոչ միայն չէր ... պարտեր իր այդ ժեսթը, այլեւ գնահատէր անկեղծօրէն։

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN (AGOPIAN)
Imprimerie A. DER
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

:: LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :: R. C. Seine 276 286

Directeur et Propriétaire Sch. Missakian

Redaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone: Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԲԸ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 11 ՕԳՈՍՏՈՍ 1933

11 Aout 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2262

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ ՄԸ ԿԱՐ ԱՆՏԷՐ...

Պատմութիւնը պիտի բսէ —

ժողովուրդ մը կար անտէր, կէսը՝ արմատախիլ ջարդուած, մնացեալ կէսը՝ ցիր ու ցան ի սփիւռս աշխարհի:

Այդ ժողովուրդը — այսինքն կէսը որ ողջ մնաց — ինկաւ սար ու ձոր, անցաւ ծով ու ցամաք, քշուեցաւ աշխարհի բոլոր ցեղերուն եւ ազգերուն,— եւ բոլորովին կորսնցուց իր հաւասարակշռութիւնը:

Այն պատճառաւ որ, փոխանակ հին խրամատները լեցնելու եւ ամփոփուելու, ինքն իրմով զօտեպնդուելու, ճեղք ճեղքի վրայ բացաւ, ճակատ ճակատի դէմ հանեց, եւ ինքն ալ մնաց շուարուն՝ [illegible] վրայ:

Եւ այս՝ լման տասը տարի քամելէ յետոյ պանդխտութեան բոլոր դառնութիւնները: Ցմրուր քամելով օտարութեան լեղին..

Այս ժողովուրդը ունեցաւ բոլոր առաքինութիւնները, բացի մէկէն,— քննական ոգի:

Ան հաւատաց ինչ որ պատմեցին, եւ մէկ աջ, մէկ ձախ ժպտելով, թոյլ տուաւ որ մարդիկ իրենց բուրդը մանեն իր գլխուն:

Ան չարչրկեց իր պատմութիւնը: Կամ սորվեցաւ այնպէս ինչպէս ուսուցին օրը օրին: Ինչպէս որ հաճոյ էր իրեն:

Հազիւ լրացած իր պանդխտութեան առաջին տասնամեակը, ահա դարձաւ անճանաչելի եւ անկերպարան՝ իր «ուսումնականներ»ով:

Ան կորսնցուց, շնորհիւ այդ նոյն «ուսումնական»ներուն, ամէնէն տարրական գիտելիքներն ալ:

Ու գնաց ո՛ւր որ քաշեցին,— մերթ աջ, մերթ ձախ: Երկու քայլ յառաջ, տասը քայլ ետ:

Ան ունէր պարտականութիւններ եւ սրբութիւններ, որոնց համար գլուխ գլխի կուտար,— հոգի՛ն կուտար, երբեմն:

Հազի՛ւ տասը տարի դիմացան այդ բոլորը, օտար հողի վրայ.

Դարեր ու դարեր, անոր համար միութեան գիծ մըն էր եկեղեցին:

Այսօր, արդէն, ունինք «մեր ժամը», «ձեր ժամը»: Վերի թաղ, վարի թաղ: Ազգային եկեղեցին եւ անհատականը:

Դուրգուրանքի եւ գործունէութեան վառարան մըն էր դպրոցը, իր կոկոններով, բողբոջներով ու ծաղիկներով:

— Դպրո՞ց, դաշնակցակա՞ն է թէ ռամկավար: Ես կուզէկ չեմ տար անոնց բացած դպրոցին: Ո՛ղջ մնան Ֆրանսականը, յունականը, պուլկարականը, հրէականը.

Անոր համար օրհնութիւն էր որ եւ է միութեան կազմակերպումը: Գոնէ մարդիկ համրայ կ'ելլէին բարի միտքերով: Ու բարի էր շրջապատն ալ:

Այսօր Միութիւնները կը համարուին կռիւներ՝ պառակտում սարքելու եւ ծափեր կորզելու:

Այս ժողովուրդը կիրակմուտք ունէր իր մեռելներուն համար: Խունկ եւ աղօթք, որ կը պայծառացնէին իր հոգին:

Տարիներ անցան, եւ իր ազգային մեռելներն անգամ բաժնուեցան:

Լուսագոյն պարագային, ամէն տարի վէճ — յաճախ կռիւ — կը ծագէր, մէկ միլիոն մեռելներու յիշատակին առթիւ: — «Կա՞նք, թէ չկանք: Երգե՞լ թէ չերգել»...

Այս ժողովուրդը չունէր ազգային – քաղաքական խորհրդանշան, բացի յեղափոխականէն կամ քրիստոնէականէն:

Ունեցա՛ւ կտաւ մը,— արիւնով թաթխուած:

Մեղրալուսինը հազիւ անցած, այդ ալ դարձաւ կռուախնձոր:

Մարդիկ եղան այս անտէր ժողովուրդի ծոցէն,— ուսումնակա՛ն — որոնք «ճիհատ» յայտարարեցին այդ խորհրդանշանին դէմ:

Եւ որովհետեւ անբաւական էր իրենց ուժը, դիմեցին [illegible] երկրի պետական ուժին: Գրգռեցին հիւրընկալ ժողովուրդին պատասխանատուութիւնն ալ.

— Դուք, մեծ ազգ, յաղթական պետութիւն, ի՞նչպէս թոյլ կուտաք որ ձեր փառապանծ դրօշին քով պարզուի «այսպիսի կերպասի ծուէն մը»... Ի՞նչպէս կը հանդուրժէք այս նախատինքին...

Ու անտէր ժողովուրդին ազգային խորհրդանշանը, «Այսպիսի կերպասի ծուէն մը», քաշքշուեցաւ պահականոցէ պահականոց. Ծանուցումի մը պէս կծկուեցաւ մինչեւ նախարարական գրասենեակներու մէջ, դարձաւ բերնի ծամոց՝ ամէն մին — չամէն մին, մինչեւ որ..

Մինչեւ որ, հիւրընկալ իշխանութիւնը՝ այլ եւս համոզուելով թէ իսկապէս անտէր է այս ժողովուրդը, անոր պարտադրեց միայն իր դրօշը, միւսը հռչակելով օրէնքէ դուրս

Այսպէ՛ս եւ իր բոլոր գործերուն մէջ, հեռու՝ հայրենիքէն, օտար ափերու վրայ:

Անտէր՝ արագ եւ անդարձ կազմալուծման հեռանկարէն, ահազանգը սկսաւ հնչել ժողովուրդի խոնարհ խաւերէն:

Կոչեր սկսան տեղալ յանուն ազգի եւ կրօնի... Յանուն անցեալի եւ մեռելներու:

Անօգո՛ւտ: Կորսնցուցած՝ իր հաւասարակշռութիւնը, տարիներ՝ գոյնզգոյն առաջնորդներու եւ հոսանքներու մէջ, անտէր ժողովուրդը շարունակեց իր կենդանի ուժերն սպառել անծանօթ ուղղութեամբ: Ճեղք ճեղքի վրայ բանալով: Հետզհետէ աւելի հեռանալով իր խարիսխէն.

Պատմութիւնը պիտի բսէ, տակաւին, թէ առտու մը արթնցաւ անտէր ժողովուրդը:

Բայց,— շատ ուշ էր, անճանաչելի դարձած ըլլալով իր բարոյական կերպարանքը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՍՈՐԻՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ ԾԱՆՐԱՑԱԾ

ԻՐԱՔԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ԲՈՂՈՔԷ ՍՈՒՐԻՈՅ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ԴԷՄ

Վերջին լուրերու համաձայն, աւելի ծանրացած է Միջագետքի Ասորիներուն խնդիրը:

Համաձայն պաշտօնական զեկոյցի մը, օգոստոս 4ի եւ 5ի կռիւներու միջոցին Իրաքի բանակը ունեցած է 20 սպաննեալ, որոնց երեքը սպայ եւ 45 վիրաւոր: Ասորիներուն կորուստն է 95 սպաննեալ եւ բազմաթիւ վիրաւորներ: Զեկոյցը կ'ըսէ թէ վիրաւորներուն մէջ կը գտնուի նաեւ Եաքօ, ըմբոստ Ասորիներուն պետը եւ թէ անոր վաշտը ցիրուցան եղած է:

« Թայմզ »ի թղթակիցը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդէ դէպքին ծագման մասին.—

Երբ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը որոշում մը քուէարկեց Իրաքի ասորի հասարակութեան եւ անհող Ասորիներու տեղաւորման մասին, Իրաքի կառավարութիւնը պաշտօնի կոչեց մասնագէտ մը, հազարապետ Թոմսըն եւ դրամ տրամադրեց այս նպատակին համար:

Մար Շիմուն, Ասորի հասարակութեան կրօնական եւ քաղաքական պետը, մերժեց հազարապետ Թոմսընի գործակցութեան հրաւէրը եւ իր հետեւորդներէն ոմանք, մասնաւորապէս Եաքօ, զինեալ վաշտ մը կազմեցին, գործը խանգարելու համար: Կառավարութիւնը զինուորական ուժ ղրկեց, Եաքօ եւ իր հրոսախումբը հպատակութիւն յայտնեցին եւ ներում ստացան: Ասոր վրայ Ասորիներու բոլոր շրջանային պետերը Մուսուլ հրաւիրուեցան յուլիսին, եւ բացատրութիւններ ստացան Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդի որոշման եւ Իրաքի կառավարութեան քաղաքականութեան մասին: Մեծ մասը ընդունեցաւ այդ քաղաքականութիւնը, բայց յուլիս 21ին հազար սպառազէն Ասորիներէ բաղկացած հրոսախումբ մը, հրամանատարութեամբ Եաքօյի, անցաւ սուրիական սահմանը, իբրեւ բողոք իրենց բացատրուած քաղաքականութեան դէմ: Անմիջապէս դիմումներ եղան ֆրանսական իշխանութեանց, խնդրելով որ փախստականները զինաթափ ըլլան եւ հեռացուին սահմանագլուխէն, համաձայն 1927ի առժամեայ պայմանագրութեան, որ հաստատուած էր 1932 նոյեմբերին Ժընեւի մէջ սուրիական եւ իրաքեան կառավարութեանց միջեւ ստորագրուած նոր համաձայնութեամբ մը:

Միեւնոյն ատեն, իրաքեան կառավարութիւնը հաղորդեց թէ ըմբոստներէն անոնք որ կ'ուզեն Իրաք վերադառնալ, պիտի պտտցուին իրենց զէնքերը յանձնելէ յետոյ: Ֆրանսացիները ուժեղ զօրամաս մը ղրկեցին Ասորիները ահաբեկելու համար եւ մեծ մասը զինաթափ բրի.

Օգոստոս 2ին, Իրաքի զինուորական ուժերուն կցուած քաղաքական պաշտօնեան խանիքի մէջ տեսակցեցաւ ֆրանսական ներկայացուցիչներուն հետ: Կ'ըսուի թէ անոնք հաւաստիք տուած են թէ մնացեալ փախստականներն ալ զինաթափ պիտի ըլլան.

Միւս օրը Իրաքի կառավարութիւնը վստահ ըլլալով թէ Ֆրանսացիները բոլոր անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առած են որպէսզի Ասորիները չկարենան արշաւանքի խարխսխի դարձնել սուրիական հողը, որոշեց Սուրիա ղրկել արտաքին նախարար Նուրի փաշա, բանակցելու համար հոգատար իշխանութեան հետ, ըմբոստ Ասորիներու մասին ըլլալիք կարգադրութեանց մասին, համաձայն առժամեայ համաձայնութեան:

Օգոստոս 4ի իրիկունը, այս Ասորիներէն ոմանք դիմեցին Իրաքի հրամանատարութեան, իրենց զէնքերը յանձնելու եւ հպատակութիւն յայտնելու համար: Հրամանատարը սպասեց, բայց Տիգրիսը անցնելէ յետոյ, որ այստեղ սահմանագլուխ կը կազմէ, Ֆէյշխապուրի մօտ, յարձակեցան իրենց զէնքերը առնելու եկող իրաքեան ջոկատին վրայ: Օգոստ. 5ի առտուն աւելի մեծ ուժ մը, որ նոյնպէս անցած էր Տիգրիսը, յարձակեցաւ իրաքեան բանակավայրին վրայ: Այդ իրիկունը Իրաքի կառավարութիւնը անուղղակի լուր առաւ թէ ֆրանքեւսուրիական իշխանութիւնները 500 հրացան վերադարձուցած են ըմբոստ Ասորիներուն զորս զինաթափ բրած էին:

Իրաքի կառավարութիւնը կ'ըսէ թէ ֆրանքեւսուրիական սահմանագլուխի իշխանութեանց այս ընթացքը կը նշանակէ քաջալերել «Ճախայարձակը», ինչպէս սահմանուեցաւ վերջերս, քանի մը պետութեանց միջեւ կնքուած պայմանագրով: Հետեւաբար, բողոքած է Ազգերու Դաշնակցութեան թէ՝ Սուրիոյ ֆրանսական իշխանութիւնները չեն կատարած իրենց պարտականութիւնը՝ արգիլելու համար այս զինեալ ներխուժումը: Իրաք պատասխանատու կը նկատէ Սուրիոյ ֆրանսական հոգատար իշխանութիւնը՝ իրենց պարտազանցութեան հետեւանքով յառաջ եկած մարդկային կորուստին եւ նիւթական ծախքին համար:

Ասորիներու Պատրիարքը վար կը դրուի Պաղտատի մէջ

ՄԵՐԺԱԾ Է ՀԱՒԱՏԱՐՄՈՒԹԵԱՆ ԵՐԴՈՒՄ ԸՆԵԼ

Միեւնոյն աղբիւրէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Կ'ըսուի թէ 1400 զինեալ Ասորիներու դէպի Սուրիա փախուստին պատճառ եղած է պատրիարք Մար Շիմունի արգելափակումը Պաղտատի մէջ:

Մար Շիմուն, որ միեւնոյն ատեն Ասորիներու քաղաքական պետն է, խնդրած է Իրաքի կառավարութենէն Ասորիները տեղաւորել մէկ շրջանի մէջ եւ պահպանել անոնց ներքին ինքնավարութիւնը, « Միլլէթ »ի (ազգ) դրութեամբ, ինչպէս վարժուած էին Թուրքերուն իշխանութեան տակ: Միեւնոյն խնդրագիրը ուղղած էր նաեւ Ազգերու Դաշնակցութեան: Խնդրագիրը մերժուեցաւ յետ պատշաճ քննութեան եւ Իրաքի կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք առաւ, Ասորիները զանազան յարմար վայրերու մէջ տեղաւորելու համար: Մար Շիմուն ընդդիմացաւ այս կարգադրութեան, իրեն հետ ունենալով Թքումա եւ Թիյարի առհմերը, որոնց մէջ շատ մեծ է իր ազդեցութիւնը: Ասոր վրայ Իրաքի կառավարութիւնը Պաղտատ հրաւիրեց պատրիարքը: Այնտեղ առաջարկուեցաւ որ հաւատարմութեան յայտարարութիւն մը ստորագրէ եւ յանձն առնէ չխանգարել Ազգերու Դաշնակցութեան ծրագիրը: Պատրիարքը մերժեց երկու յանձնառութիւններն ալ եւ հետեւաբար վար դրուեցաւ:

Թքումա եւ Թիյարի Ասորիները ի դուր բողոքելէ յետոյ իրենց հոգեւոր պետին արգելափակման դէմ, իրենց զէնքերով անցան Տիգրիսը, մտան սուրիական հող եւ նստան գետակի ափը: Տակաւին յայտնի չէ թէ ո՛րքանը զինաթափ եղան ֆրանսական իշխանութեանց կողմէ, բայց հաստատուած է թէ 4,500 հոգի նորէն անցան Տիգրիսը, ուրիշ կէտի մը վրայ եւ ոչնչացուցին իրաքեան ջոկատ մը որ կ'ուզէր զինաթափ ընել զիրենք: Ետքը յետոյ ճեղքեցին իրաքեան աւելի մեծ ուժ մը եւ հասան իրենց անմատչելի լեռները:

⁂ Վերջին հեռագրի մը համաձայն, Սուրիա անցած ըմբոստները անձնատուր եղած են առանց պայմանի, Իրաք վերադառնալու համար:

Հակաքեմալականները կը վտարուին Սուրիայէն

ՖՐԱՆՔՕ-ԹՐՔԱԿԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐԸ

« Սոն Փոստա » կը գրէ.— Կը հաստատուի թէ Փարիզի մէջ վերջերս տեղի ունեցած թուրքեւֆրանսական քաղաքական խօսակցութիւնները շատ բարեկամական եղած են:

Ասոր իբրեւ արդիւնք, Ֆրանսա այլեւս չպիտի թոյլատրէ որ Սուրիոյ եւ ֆրանսական ուրիշ գաղթավայրերու մէջ դաւաճանական հրատարակութիւններ ըլլան եւ սխալ լուրեր տարածուին Թուրքիոյ դէմ: Այս տեսակ դրգռիչները անմիջապէս սահմանէն դուրս պիտի հանուին:

Միեւնոյն ատեն, Սուրիայէն պիտի վտարուին այն անձերը որոնք գրգռութիւն կը կատարեն Թուրքեւսուրիական սահմանին վրայ եւ այս ձեւով կը յանդգնին խռովութիւն յարուցանել: Ի միջի այլոց թոյլ չպիտի տրուի նաեւ որ Հոյպունի մարդիկը հրատարակութեան եւայլ ձեւերով Թուրքիոյ դէմ աշխատին: Այս առթիւ Սուրիոյ կառավարութիւնը գոցած է « Մուհալէֆիէթին Սէալէ » թերթը որ կը հրատարակուէր Հոյպունեան Նիզամէտտինի կողմէ եւ որ յերիւրածոյ լուրեր կը պարունակէր Թուրքիոյ դէմ: Թերթին հին թիւերուն վաճառումն ալ արգիլուած է:

110 «աւազակներ» Տիարպեքիր հասան

« Ճումհուրիէթ » կը գրէ թէ, ուժեղ ջոկատի մը հսկողութեան տակ Տիարպէքիր հասած են այն 111 անձերը, որոնք ձերբակալուած էին Գոզանի շրջանին մէջ (Սիս):

Կալանաւորները տարուած են Մալաթիոյ ճամբով եւ տեղին ոստիկան զինուորներու հրամանատար հարիւրապետ Ճէմալ պէյի հսկողութեան տակ: Յայտնի չէ թէ երբ պիտի սկսի դատավարութիւնը:

Ուրիշ երկու հոգի ալ ձերբակալուելով Անտանայէն ճամբայ հանուեցան դէպի Տիարպէքիր: Բոլորն ալ կը մեղադրուին թէ թաքստոց ճարած են աւազակներուն:

Ինչպէս կը յիշուի, այս կալանաւորներէն 35 հոգի սպաննուեցան ճամբան, երբ կը փորձէին փախչիլ: (Այսպէ՛ս գրեցին Թուրք թերթերը):

Իտալական օդարշաւը կը վերջանայ. վաղը

ԾԱՆՐ ԱՐԿԱԾ ՄԸ՝ ՆՐԿՈՒ ԶՈՀԵՐՈՎ

Ինչպէս գրած էինք, իտալական 24 ջրօդանաւերը չորեքշաբթի օր Ազորեան կղզիներէն ճամբայ ելան դէպի Լիզպոնա: Դժբախտաբար ծանր արկած մը պատահեցաւ այս անգամ: Առաջին ինը օդանաւերը ճամբայ ելած էին կանոնաւորապէս, իրենց կայանէն: Միւս 15 օդանաւերէն 11ն ալ բարձրացան յաջողութեամբ. Սակայն մէկը չըջնցաւ անծանօթ պատճառով մը եւ վար ինկաւ: Նաւակները օգնութեան հասան անմիջապէս: Զօրս օդաչուները ուժգնօրէն ցնցուած էին երկուքը՝ վիրաւոր: Տեղակալ Սքուլիա ծանրապէս վիրաւորուած ըլլալով, մեռաւ քանի մը ժամ յետոյ:

Այս արկածին վրայ, մնացեալ օդանաւերը ուշ ճամբայ ելան: Վերջապէս բոլորը մէկ հասան Լիզպոնա, ուր փառաւոր ընդունելութիւն մը պատրաստուած էր: Բայց Զօր. Պալպօ իմանալով արկածը եւ մանաւանդ քաջարի տեղակալին մահը, հրամայեց սուգ պահել ի չեղեալ համարել բոլոր կարգադրութիւնները

Այս միեւնոյն պատճառով, օդանաւերը այլեւս Ֆրանսա չպիտի հանդիպին, այլ վաղը, շաբաթ ուղղակի պիտի դառնան Իտալիա, Ծիվիթալթարի. Պալզարեան կղզիներու եւ Պոնիֆաչիոյ նեղուցին ճամբով: Պիտի իջնեն Հռոմի հինաւուրց նաւահանգիստը, Օսթիա, ուր աննախընթաց ընդունելութիւն մը սարքուած է:

Նոր վէճ մը՝ Զօրաւորու միջեւ

Իտալական թերթերը կը գրեն թէ՝ անգլեւֆրանսական ձեռնարկէն առաջ, իտալական կառավարութիւնը բարեկամական դիտողութիւններ ուղղած էր Գերմանիոյ, որպէսզի վերջ տան Աւստրիոյ դէմ կատարուած թշնամական ցոյցերուն: Գերմանիա պատասխանած էր թէ օդային արշաւանքները եւ ձայնասփիւռով պրոպագանտը պիտի արգիլուէին: Արդ, առանց նկատի առնելու այս պարագան, Պերլինի անգլիական եւ ֆրանսական դեսպաններն ալ նոյն դիտողութիւններն ըրին անցեալ օր, ինչ որ տհաճութիւն պատճառեց գերմանական կառավարութեան:

Ֆրանսացիները կ'ըսեն թէ իրենց դեսպանը բողոքած ատեն, լուր չունէր իտալական ձեռնարկէն:

Այս առթիւ, իտալական մամուլը կը քննադատէ անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութեանց բռնած դիրքը:

672,0000 ֆրանք առնելով փախաւ

Փարիզեան կարեւոր դրամատան մը՝ Քոնթուար տ'Էսքոնթի գրասենեակի պաշտօնեաներէն Փօլ Մառի առջի օր, օգտուելով կէսօրուան դադարէն, դնաց տեղէն հանեց դրամարկղի մը բանալին, բացաւ մուտքը, եւ 672 հազար հատանոց տրցակ մը գրպանը նետելով, անհետացաւ: Ճաշէն յետոյ գանձապահը զարմանքով տեսաւ որ դրամարկղին դուռը բաց է: Անմիջապէս հասկցաւ գողութիւնը, բայց շատ ուշ էր...

8000 ԱՂԱՒՆԻՆԵՐ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ ՀԻԹԼԷՐԱԿԱՆ ՑՈՅՑԻ ՄԸ

Հիթլէրական « հարուածային » խումբերու պատկառելի ցոյց մը տեղի պիտի ունենայ այսօր, եւ պիտի շարունակուի մինչեւ կիրակի, Պերլինի մէջ: Տասը հազար « մարտական »ներ պիտի համախմբուին, յետոյ, կիրակի օր, պիտի քալեն մինչեւ Կրունվալտի մարգարանը, ուր զօրահանդէս մը պիտի սարքուի: Իբրեւ յառաջաբան, 8000 թղթատար աղաւնիներ արձակուած են արդէն:

ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ եղաւ սիոնական մանկամարդուհի մը, Օր. Հէլֆման, Պուքրէշի սիոնական ներգաղթի գրասենեակին մէջ: Երկու անգամ անցագիր ուզած էր Պաղեստինի համար եւ երկու անգամին ալ մերժուեցաւ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԷՋ

4.- ՍՈՔՈԼՆԵՐԸ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՐՋԱՆԻՆ

Որքան ալ շահեկան ու հետաքրքրական, անկարելի է հայերէն թերթի մը մէջ պատմել ամէն մանրամասնութիւնները այն գործունէութեան, զոր չեխ սոքոլն ունեցաւ պատերազմի ընթացքին, ու անկէ ետքն ալ՝ երկրին թէ արտասահմանի մէջ։

Ցիշելով գլխաւոր գիծը, ահա ինչ որ կը կատարուի։ Պատերազմի սկիզբն իսկ կ'արգիլուին սոքոլն ու իր գրականութիւնը։ Անոնք որ իբր վարիչ կամ իբր գաղափարաբան ծանօթ էին՝ կը նետուին բանտը։ Հակառակ այդ բանին, սոքոլ շարքերը, անանուն ու անպաշտօն, չեն կորսնցներ իրենց գլուխը, եթէ զինուոր են տարուած, իբր հպատակները Դանուբեան կայսրութեան, առաջին իսկ շփումին թշնամիին հետ, ամբողջական շարքերով, կ'անցնին կրակի գծերէն։ Այս շարժումը տեղի կ'ունենայ գրեթէ ամէն ճակատի վրայ. ահա թէ ինչու շուտով Ռուսիոյ ու Ֆրանսայի ու ետքէն Իտալիոյ մէջ կը կեդրոնանան պատկառելի թուով չեխ «դասալիք» պատերազմական գերիներ, որոնք շուտով կը փոխակերպուին Չեխոսլովաք լէգէոններու, Ռուսիոյ, Ֆրանսայի, ապա Իտալիոյ մէջ։

Մայր երկրին մէջ մնացող կին սոքոլները ու ցանցառ այր սոքոլները կը կատարեն նախախնամական դեր՝ նախ անով որ կարելի չափով կը սահմանափակեն գործունէութիւնը ամէն ժողովուրդի մէջ անխուսափելիօրէն գոյ, ստրուկ ժողովուրդներուն մէջ սակայն ստուարաթիւ մատնիչներու, դաւաճաններու, լրտեսներու ու հազարանուն ուրիշ անհատ-չարիքներու։ Աւելին, անոնց դերը կ'ըլլայ շատ մեծ, իբրեւ ստեղծիչը այն կազմակերպութեան որ պատմութիւնը «Մաֆիա» անունով պիտի ճանչնայ։

Այս վերջինին նպատակներէն գլխաւորները եղած են՝ կապ պահել համաձայնական երկիրներու մէջ գործող չեխ պատուիրակութիւններուն ու երկրին միջեւ, անոնց հասցնել իրական տեղեկութիւն այն բոլորի մասին որ կը կատարուի Աւստրիահունգարիոյ ներսը եւ անոնցմէ ստանալ ուղեգիծ-հրահանգ չեխ զանգուածին համար. ստանալ նաեւ իրական լուրեր աշխարհի վիճակին ու իրերու մասին, ու ընել ամէն բան որպէսզի Չեխն ու Սլովաքը, Չեխոսլովաքը մնան անխախտ իրենց ճիգին մէջ, չվհատին, չունենան ստրկութեան [illegible], որոնք գերման եւ աւստրիահունգար իշխանութիւններու հացին իսկ [illegible] պիտի ջլատէին դուրսը գործողներուն ճիգերը, կամ վնասէին այդ ճիգերուն արդիւնքին։

Գեղեցիկ է տեսնել, թէ երբ Մասարիք, Պէնէշ եւ իրենց գործակիցները կը փաստէին համաձայնական երկիրներուն՝ անհրաժեշտութիւնը փոխելու միջին Եւրոպայի քարտէսը, երբ չեխոսլովաք «դասալիք» կարաւանները գործօն բանակներ կը դառնային, նոյն ինքն իրենց լքած Աւստրիոյ, Գերմանիոյ կամ Հունգարիոյ դէմ, երբ Աւստրիահունգար կայսրութեան գոյութիւնը անհրաժեշտ նկատող մտայնութիւն մը արմատ ձգած ըլլալով թէ Անգլիոյ եւ թէ Ֆրանսայի մէջ, հազար աշխատանքով ու դժուարութեամբ այդ մտայնութեան վնասակարութիւնը, թերութիւնը, Գերմանիոյ շահերուն ծառայող խաղ մը ըլլալը կ'ապացուցուէր, Չեխոսլովաք մայր զանգուածին մէջ, ուրացումի, խաչաձեւումի, դաւաճանները ժխտելու, մատնութեան ոչ մէկ տարրութիւն արձանագրուած է, ըլլայ այդ խմբակի մը, մարմնի մը կողմէ, հակառակ ամէն ճնշումի, դաւի, սպառնալիքի, բանտի ու մահապատժի։ Ահա մէկը սոքոլական դաստիարակութեան գերագանցօրէն բարոյացուցական արդիւնքներէն։ Մինչդեռ մենք հազիւ երեք միլիոն, աշխարհի նոր ձեւ ու նոր ճակատագիր տուող ժողովներու չամչցանք երկու պատուիրակութիւններով ներկայանալ, ու չենք ամչնար տակաւին, հազար բերնով, հազար ճամբով՝ խրած մեր նաւը վարելու, 10 միլիոննոց չեխոսլովաքները մնացին մէկ բերան իրենց արտասահմանեան գործով, մէկ բերան իրենց լէգէոններով, մէկ բերան ու միակամ երկրին մէջ, ճնշումի ու զուլումի «Քաղաքակրթեալ» մեթոդներուն առջեւ» ու մէկ բերան երբ կը տօնեն իրենց տասնեւհինգամեայ անկախութիւնը կամ կը պարզեն իրենց դրօշը։ Ինչքան գեղեցիկ իրականացում Թիրշի կանչին. «Ոչ մէկ մենք ու դուք, այլ միայն մենք»։

Սոքոլական շարժումն ինքնին գիտակցեց նաեւ կազմութիւնը Չեխոսլովաք լէգէոններուն։ Սոքոլը ոչ միայն բնախօսական ու կազմական առողջ զարգացում եւ ուժ պայմանաւորող մարզանք մը կ'անցընէ իր անդամներէն, այլ եւ անոնց կուտայ հոգիի ու զգացումի կարգապահութիւն մը, ու նախապատրաստութիւն զինուորական կեանքի, նոյն ինքն զինուորական մարզանքի, զինավարժութեան հետ զուգընթաց։

Այս նոյն ոգիին զօրութեամբ՝ երբ 1918 հոկտեմբերի պատմական օրերուն՝ աւստրիահունգար իշխանութիւնը կը քայքայուէր, երբ պաշտօնատուններն ու զօրանոցները կը պարպուէին փախչող տէրերէն, գերութենէ յառնող չեխոսլովաք ժողովուրդին ծեր ու երիտասարդ սոքոլ զաւակներն էին որ առանց շփոթի, առանց խուճապի, ու առանց դժուարութեան կամ ամենադոյզն չարաշահումի, կ'անցնէին լքուած դիրքերը, գրեթէ ի վիճակի՝ անընդհատ շարունակելու վարչական ամենօրեայ կեանքի բոլոր ասպարէզները, եւ սոքոլ ալեհեր պետ մը կը դառնար առաջին կազմակերպիչը բանակին։ Ու երբ նորազատ իրենց հանրապետութիւնն՝ իր գոյութեան առաջին տարին իսկ (1919) յարձակումի ենթարկուեցաւ կոմունիստ պատմուճան հագած Հունգարներու կողմէ, դարձեալ՝ գրեթէ բացառապէս սոքոլներէ բաղկացած «Ազատութեան պահպանման գունդ» անունով՝ բանակ մըն էր որ վճռական հարուածով մը կը կեցնէր նախկին աւատները վերագրաւելու նկրտող նախկին տէրերը։

Ահա թէ ինչու սոքոլը այսօր ալ, իբր կեանքի անհրաժեշտութիւն կայ, գոյ է, հակառակ անոր որ պատկառելի պետութիւն մը՝ ուրիշ միջոցներ, պաշտօնական ու անպաշտօն պաշտպանութեան ուրիշ զէնքեր ունի ձեռքի տակ։ Շատ մը վարիչներ խորհեցան թէ սոքոլը հանրապետութեան կազմութեամբ, ազատութեան իրականացումովը լրացուցած եղաւ իր դերը, թէ աւելորդ է շարունակել, քանի որ հանրապետութեան բանակը կոչուած է կատարելու մինչեւ հիմա իրեն վիճակուած պաշտօնը։ Անոնք մոռցան, որ Սոքոլը ամէնէն առաջ մարմնի ու ոգիի առողջութիւն տուող աւազանն է։ Անով է որ կաղերու ու կուզերու պակասող թիւին հետ՝ Նորահաս սերունդը, թիկնեղ, բարձրահասակ ու կայծկլտուն պարմանիներ՝ կը ծառայեն ցեղն առողջացնելու եւ գեղեցկացնելու ճիգին։ Ուրեմն, կանգ առնել, ոճիր պիտի ըլլար։ Մնաց որ վիճակագրական քանի մը թիւեր ցոյց պիտի տան թէ կանգ առնելու տեղ, ընդհակառակն սոքոլը ծաղկեցաւ սեփական պետութեան [illegible] մթնոլորտին մէջ։

1920ին տեղի կ'ունենայ եօթներորդ Սլէթը, [illegible] ազատութեան գինովութեան, սեփական անկախութեան կորուստի թուականէն ճիշդ 300 տարի ետք (1620 — 1920)։ 1926ին ութներորդ սլէթը աշխարհի ուշադրութիւնը կը գրաւէ իբր մարզանքի ու շարժումի անգերազանցելի վայելք մը, մէկդի թողլով ոգին, որուն կարելի է հաղորդակից ըլլալ, ժողովուրդի մը մէջ ապրելով միայն։ Իսկ 1932ին՝ ինչպէս տեսանք՝ իններորդ սլէթը տօն կուտայ գերազանց ոգեւորութեան մը, ձօնուած ըլլալով հիմնադրին ծննդեան հարիւրամեակի յոբելինական յիշատակին

ԳԵՂԱՄ ՇՈՂԱԿԱԹ

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

ԹՐԻՍԹԱՆ ՊԷՐՆԱՐ ԵՒ ՌԻՎԻԷՐԱ

■■■

Բարեկամ մը կը հանդիպի գրագէտ Թրիսթան Պէրնարին ու կ'ըսէ —

— Պ. Պէրնար, դուք իրապէս շատ լաւացած էք, գիրցած, վրայ եկած էք։

— Այո՛, կը պատասխանէ տաղանդաւոր թատերագիրը, այդ մասին բաւական երախտապարտ եմ Ռիվիէրային։

— Ի՞նչ, դուք Ռիվիէրա՞ գացած էիք։

— Ոչ՝ ես, այլ՝ տիկինս ...

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒՔՐԷՇԷՆ

ՋՐՈՅՑ ՄԸ՝ ՍՈՒՐԻԱՑԻ ԱՐԻՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Կիրակի 30 յուլիս արեւադարձային շոգ է Պուքրէշի մէջ։ Փողոցները ամայի են եւ մարդիկ ապաստանած իրենց տուներուն մէջ եւ պատուհաններուն վարագոյրները քաշած կը սպասեն երիկուան զով օդին։

Ես ալ օգտուելով այս հանգստի պահէն եւ սոսկալով 40 աստիճանի հասնող տաքութենէն, ինքզինքս բանտարկած եմ սենեակիս չորս պատերուն մէջ։ Բաւական զով է սենեակս։

Դեռ նոր ճաշած եմ եւ բազմոցին վրայ երկնցած կ'երազեմ։ Ցորեկուան այս խաղաղութիւնը կ'ազդէ ջիղերուս վրայ եւ ... կը քնանամ։

Երբ աչքերս կը բանամ, արդէն արեւը կը չուէր Պուքրէշի հորիզոնէն ու զով հով մը սկսած էր փչել։

Պտոյտի ժամանակն է եւ ես ու ընկերս թեւ թեւի կը յառաջանանք դէպի քաղաքի կեդրոնը։ Լուսաւոր ապակեփեղկերով վաճառատուներ, սրճարաններ, օթօներ ու կառքեր եւ մարդիկ որ ծուլօրէն, իրենց կօշիկները գետինները քսելով կը պտտին, սակայն փողոցի միայն մէկ մայթին վրայ։ Ինչո՞ւ որբ են ձախ մայթը, նոյնքան լայն, նոյնքան հաճելի։ Բոլորն ալ խռնուեր են մէկ կողմը եւ քիչ մըն ալ ահա իրարու վրայ պիտի թափին, մինչդեռ միւս մայթը ամայի է։

Տարօրինակ բաներ ունին մեր Պուքրէշցիները։

Ես ու բարեկամս կը խառնուինք մարդկային այս յորձանուտին ու մոռցած մեր օրուան հոգերը, կը կապկենք մենք ալ այս անգլուխ ժողովուրդը։

Ճիշդ այն պահուն երբ բարեկամս կը պատմէր թէ Ռումանիա հասեր են Սուրիացի սկաուտներու խումբ մը, որոնք կ'երթան Պուտափէշթի համաշխարհային չորրորդ ճամբարին, ճիշդ այդ պահուն մեր դիմացը կ'ելլէ խումբ մը այդ արիներէն, որոնց հագուստն ու արտաքին կերպարանքը իրենց վրայ կը դարձնէր այս անհոգ բազմութեան հայեացքը։

Հագած են միջազգային սկաուտական տարազը, սակայն փոխանակ լայնեզր ամերիկեան գլխարկին, դրած են իրենց երկրի աւանդական գլխարկը՝ սպիտակ մետաքսեայ լաթ մը փաթթուած սեւ հաստ զոյգ երիզներով, ինչ որ [illegible] ինքնատպութիւն մը կուտայ իրենց։

Տարօրինակօրէն Հայու կը նմանին անոնք. վայրկեան մը ինծի այնպէս կը թուի թէ Հայրենակից արիներ են որ եկած են ու կ'անցնին այս երկրէն — թուխ, սեւաչեայ, արծուաքիթ, ճիշդ ու ճիշդ Հայեր, ու միայն իրենց երկայնասուն դէմքը կը մատնէ իրենց սեմական ծագումը։

Մեծ է ուրախութիւնս մանաւանդ երբ կը մտածեմ թէ անոնք են ներկայացուցիչները այն ժողովուրդին որ իմ դժբախտ հայրենակիցներէն 150-000 հոգի հիւրընկալած է եւ անոնց հետ կը բաժնէ իր հանապազօրեայ հացը։

Կը համարձակիմ վերջապէս խօսքի մտնել անոնց հետ։ Քաղաքավարական կարճատեւ ներածութենէ մը յետոյ արդէն կը սկսինք մտերմօրէն խօսակցիլ

Թիւով 27 հոգի են, դասուած Դամասկոսի եւ Պէյրութի լաւագոյն արիներէն. երեք հոգի ալ պաղեստինեան ծագումով հրեայ արիներ միացած են անոնց։ Օրեր առաջ ձգեր են իրենց երկիրը եւ կը ճամբորդեն երթալ Հունգարիա, սկաուտական միջազգային բանակումին։ Իրենց հետ բերած են նաեւ ուղտ մը բեռնաւորուած իրենց բեռներով ու Պետուինի մը առաջնորդութեամբ։ Ռումանացիները որոնք սովոր են ուղտեր տեսնել միայն կրկէսներու մէջ, ապշած մնացին այս ինքնատիպ տեսարանին առջեւ։

Մեր պատահական բարեկամութիւնը սկսած էր արմատանալ։ Անոնք իրապէս հաճոյք կը զգային մեր ընկերակցութենէն։ Մինչ կը յառաջանայինք Պուքրէշի գլխաւոր պողոտաներէն, միւս հետաքրքիր հայեացքներ մեր վրայ, ես անոնց ցոյց կուտայի գլխաւոր շէնքերը։ Ուշ էր արդէն մտնելու համար թանգարաններ։

Ռումանացի կիներու գեղեցկութեան համբաւը իրենց ականջին ալ հասեր է եւ հիմա շարունակօրէն կ'ըսէին հիացած.

— Համոզուեցանք վերջապէս որ Ռումանուհիները իսկապէս գեղեցիկ են։

Որքան ալ խառնակրօն սկաուտներ, երիտասարդ են վերջապէս եւ բացատրելի էր իրենց այս հետաքրքրութիւնը։

Սկաուտներէն մէկը, որ քովէս չէր ուզեր բաժնուիլ, կը հարցնէ թէ երբ եւ ինչու Սուրիա գտնուա՞ծ եմ։

— Այո՛, կ'ըսեմ, պատերազմէն առաջ եւ զինադադարին ու զմայլած եմ ձեր երկրի բնական գեղեցկութեան վրայ։ Սակայն, դժբախտաբար [illegible] պայմաններու տակ եւ այնպիսի ժամանակ մը եղած եմ նաեւ որ գեղեցիկ յիշատակներու կարգին դառն դէպքեր ալ յիշողութեանս առջեւէն կ'անցնին

Դժբախտ շրջանի մը դէպքերու վարագոյրն էր բացուեցաւ, ամբողջ ողբերգութիւն մը։ Հասկցան անոնք, ու վստահօրէն մօտէն տեղեակ էին դէպքերուն, եւ մէկը անոնցմէ, որ տխուր հայեացքով աչքերուս մէջ կը նայէր այդ վայրկեանին, ըսաւ.—

— Գիտէ՞ք, պարո՛ն, որ մենք Սուրիացիներս Հայերը շատ կը սիրենք։ Մեր մէջ շատ Հայեր կան. իմ հայրս արդէն գործի ընկեր է Հայու մը հետ, ու Պէյրութի մէջ գրավաճառատուն ունինք. հետեւաբար կը տեսնէք թէ ինչքան լաւ կը հասկցուինք մենք Հայոց հետ։

Կ'ուզէին, նկատեցի արդէն, խաղաղեցնել դառն յիշատակներով բեռնաւորուած իմ ալեկոծ հոգին։ Ի՜նչ ազնիւ տղաք։

Իմ այն հարցումին թէ Սուրիացիները, Ֆրանսացիները՞ն կը համակրին թէ Թուրքերուն։

— Վստահաբար, Ֆրանսացիներուն, որոնք տասը տարուան ընթացքին այնքան բարիքներ ըրած են մեզի, սակայն, գիտցէք, յարգելի բարեկամ, որ մենք ամէնէն առաջ կը սիրենք մեր ժողովուրդը, մեր հայրենիքը։ (Ականջը խօսի Պուքրէշի հայ սկաուտներուն)։

Նոր զարթօնքի հասած արաբ ժողովուրդի այս դեռահաս ներկայացուցիչներուն քով այսքան քաղաքացիական գիտակցութիւն եւ հայրենասիրութիւն իսկապէս գովելի է։

Ժամանակը արագ թռեր գացեր է եւ տղաքը կը խնդրեն առաջնորդել դէպի իրենց յատկացուած ճաշարանը։

Կ'երթանք։ Ռումէն սկաուտական կազմակերպութիւնը ջանք չէ խնայած գեղեցիկ ընդունելութիւն մը ընելու իրենց այս ինքնատիպ հիւրերուն։ Ճաշ, պտոյտներ, պանդոկ։ Ճաշարանի մէջ արաբ արիները գոհունակութեան խօսքեր ըսին եւ վեր հանեցին ռումէն ժողովուրդի հիւրասիրական ոգին։

Ի՞նչն էր վերջապէս որ Ռումանացիները դրդեր էր այսպիսի գեղեցիկ ընդունելութիւն տալ արաբ տղոց որոնք իրենց հիւր ալ եկած չէին, այլ պարզապէս իրենց երկրէն կ'անցնէին, Պուտափէշթ հասնելու համար։

Ակամայ մտածեցի թէ ինչքան լաւ պիտի ըլլար, եթէ Պուքրէշի հայ սկաուտական կազմակերպութիւնը գոնէ փոքրիկ թէյասեղանով մը պատուէր այս հիւրերը, իբրեւ ամենադոյզն երախտագիտութիւն այս ժողովուրդին որ գիտցաւ, ճակատագրական պահու մը, մեր ժողովուրդի բեկորները հիւրասիրել։ Քանի մը հատ պարահանդէս պիտի արժէր — եւ վերջ ի վերջոյ քիչ մըն ալ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի գոյութիւնը պիտի արդարացնէր։

Ճաշի ընթացքին, տղաքը կը ներկայացնեն իրենց խմբապետը, պարոն Մուհէտտին Նասլի, նախագահը Սուրիոյ եւ Լիբանանի սկաուտական կազմակերպութեան։

Կայտառ, վառվռուն աչքերով, համակրելի երիտասարդ մը։

Կը պատմէ իրենց երկրի սկաուտական կազմակերպութեանց մասին, չմոռնալով համակրական խօսքեր ուղղել հայ սկաուտներու հասցէին. առիթէն կ'օգտուիմ եւ հարց կուտամ հայեւարաբ յարաբերութեանց մասին։

— Արաբներու եւ Հայերու յարաբերութիւնները աւելի քան սիրալիր են. մենք Հայերը կը նկատենք մեր հարազատները, կը ճանչնանք անոնց [illegible] յատկութիւնները եւ իբրեւ այդպիսին գնահատելի հիւրեր են անոնք մեզի համար։ Ինչ կը վերաբերի երբեմն մամուլի մէջ երեւցած մանր դէպքերու,— անոնք փոքրիկ միջադէպեր են որ կը շահագործուին զանազան թերթերու կողմէ, յետին նպատակներու համար, շատ անգամ լուր փիղի չափ մեծցնելով։ Հայերը մեր երկրին մէջ խաղաղասէր տարր մը եղած են, կը զբաղին իրենց [illegible] գործերով, եւ սխալած չեմ ըլլար եթէ ըսեմ որ անոնք առաջնորդուած են հայրենասիրական զգացումներով եւ կ'երազեն օր մը հաստատուիլ իրենց հայրենիքին մէջ։ Մինչ այդ հանգիստ եւ խաղաղ կը բարգաւաճին մեր երկրին մէջ։

Սկաուտ պետի այս խօսքերը, որոնք միւս սեղանակիցներուն հաւանութեանց կ'արժանանային, ամրապնդեցին զիս եւ ես ալ այն եզրակացութեան եկայ թէ Ա. Նիկոլներու դժբախտ խաղերը երբեք չպիտի կրնան մեզի դէմ հանել արաբ ժողովուրդը։

Ուշ գիշեր է, պէտք է հանգստանան յաջորդ օրուան ճամբորդութեան համար.

ԲԱՆԻՒՈՐ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵԼՃԻԱՅԷՆ

ՆՈՐԷՆ ՀՐԱՇՔ...

200,000 ՀՈԳԻ Ս. ԿՈՅՍԸ ԴԻՄԱՒՈՐԵԼՈՒ Կ'ԵՐԹԱՆ

Անկէ առաջ առիթն ունեցայ խօսելու Պորէնկի մէջ տեղի ունեցած «երեւումներու» մասին։ Այս օրերս տեղական մամուլը կրկին ձեռք առած է խնդիրը, որ ընդհանուր խօսակցութեան նիւթը կը կազմէ։

Ինչպէս կը յիշեն «Յառաջ»ի ընթերցողները, 1932ին նոյեմբեր 29ին, դպրոցական հինգ մանուկներ Պորէնկի կաթոլիկ քոյրերու Միաբանութեան վարժարանը երթալու ատեն, օդին մէջ կը նշմարեն ... Ս. Կոյսը։ Անկէ ի վեր «երեւումները» կը կրկնուին, եւ տղաք կը շարունակեն պնդել թէ Ս. Կոյսը այդ երեւումներու ընթացքին իրենց կարգ մը յայտնութիւններ ըրած է։

Սկիզբները այս երեւումներու մասին կարծիքները կը տարբերէին։ Սկեպտիկները չէին ուզեր հաւատք ընծայել անոնց. մաս մը կաթոլիկներ զանոնք հրաշքի վերագրեցին, իսկ ուրիշներ, որոնց մէջ բժիշկներ, գիտուններ ու աստուածաբաններ, իրենց կարծիքը վերապահեցին։

Մինչ այս մինչ այն, երեւման ու բուժման դէպքերը կրկնուելով եւ բերնէ բերան շրջան ընելով, մեծ համեմատութիւններու հասան, եւ պարզամիտ ժողովուրդը սկսաւ օրէ օր մեծ թիւով դիմել դէպի հրաշագործ քարայրը.

Վերջերս երեւան եկաւ Թոմ Թիյման անուն հասարակ մարդուկ մը, որ յայտնեց թէ Ս. Կոյսը իրեն ալ քանիցս երեւցած է, եւ խոստացած՝ կարեւոր գաղտնիք մը հաղորդել իրեն, օգոստոս 5ին։

Այս լուրը բաւական եղաւ իրարանցում առաջ բերելու համար կաթոլիկ շրջանակներուն մէջ, եւ շարժման մէջ դնելու բազմաթիւ մոլեռանդ ու ապիկար մարդիկ։ — Անցեալ շաբաթ օր, այսինքն օգոստոս 5ին, անհաշուելի բանակ մը ուխտաւորներու, անդամալոյծներու, հետաքրքիրներու, օտար լրագրողներու եւ հիւանդներու, Պելժիոյ բոլոր գաւառներէն եւ ուրիշ երկիրներէ գալով գունդագունդ դիմեց Պորէնկ, որ Նամիւրի նահանգին մէջ պզտիկ գաւառակի մը աննշան գիւղաքաղաքն է, լսելու համար Ս. Կոյսին յայտնութիւնը եւ տեսնելու խոստացուած հրաշքները։

Տեղական իշխանութիւնները օր առաջ զգուշական ամէն միջոցներ ձեռք առած էին կարգապահութիւնը հաստատելու համար նման չտեսնուած ժողովրդական այդ կամաւոր հսկայ զօրաշարժին մէջ, իսկ երկաթուղիի ընկերութիւնը բազմաթիւ կառախումբեր տրամադրած էր, դիւրացնելու համար ճամբորդներուն երթեւեկը։

Շաբաթ առաւօտ, ժամը 8 եւ կէսին երբ երեւումի ժամը կը մօտենար, 200,000է աւելի բազմութիւն մը խռնուած վարժարանին շրջակայ բոլոր փողոցներուն ու պարտէզներուն մէջ, անհամբեր կը սպասէր Թիյման Քոմի յայտնութեան։ Մարդկային այդ ծովածաւալ շարժուն ալիքին մէջ կաթոլիկ կրօնաւորներ գոհաբանական աղօթքներ կ'արտասանէին եւ մեղքերու թողութիւն կը շնորհէին հաւատացեալներու։ Ամէն մարդ կը խաչակնքէր եւ ամէն կողմէ աղօթքի մրմունջներ կը բարձրանային դէպի երկինք, միաթիք ու խորհրդաւոր մթնոլորտ մը ստեղծելով։

Հրաշագործ քարայրին դիմաց հազարաւոր կոյրեր, կաղեր, անդամալոյծներ ու հիւանդներ պատգարակներու վրայ դրուած կամ գետին պառկած ջերմօրէն կ'աղօթէին, բժշկութիւն հայցելով Ս. Կոյսէն։

Ցանկարծ վարժարանի վանդակապատին քովը շարժում մը տեսնուեցաւ, որուն յաջորդեց ընդհանուր փսփսուք մը։ Օրուան հերոսը, Թիյման Քոմ յարակից պարտէզին խորէն գալով, մտամփոփ ու երկիւղածութեամբ բոկոտն յառաջանալ դէպի քարայրը, եւ ծնկաչոք ու բազկատարած աղօթել հրաշագործ թուփին առջեւ։ Ամբոխը խոր՝ ջերմեռանդութեամբ միաբեր...
կը կրկնէր Մարիամ Աստուածածն...
ուղղեալ գոհաբանական աղօթքն...
Աղօթքէն վերջ, Թիյման ոտքի ել...
ժողովուրդին դարձաւ եւ խոր ...
թեան մէջ յայտնեց թէ Ս. Կոյսը ...
սովորութեան, երեւցած է իրեն ...
փափաք յայտնած որ իր սիրե...
զաւակին ի յիշատակ մատուռ մ...
ուցուի երեւման ծառին ճիշդ դի...
ցը, եւ ամէն տարի Մայիս 18ին ...
տաղնացութիւն մը կազմակերպ...
Պորէնկի մէջ։ «Հիւանդներուն ...
ալ թէեւ բժշկութիւն խնդրեցի ...
կայն Ս. Կոյսը անտարբերութեան ...
ժշտութեան մէջ, հրճուա...
մաթիւ հրեշտակներով»։

Ժամը 9 եւ կէսին ամէն բան վեր...
ցած էր. ժողովուրդը սկսաւ ...
տէ ցրուիլ, իսկ խեղճ հիւանդներ...
անկարները յուսախաբ վերադար...
իրենց տեղերը, ուրիշ եկած է...
զարումէկ պատարագներով ...
կութիւն գտնելու համար։

Հարցնողներ կան թէ Ս. Կոյ...
չո՞ւ ուզած է երեւալ ազէտ ու ...
բար գիւղացիի մը, որ ամէն ...
վրայ ընդհանուր պատերազմի ...
մանական ... ժամանակ...
բանակիցներուն տուները ...
տուած էր, ընկերակցութեան ...
մանացի ...

Վերջացնելէ առաջ բանի մը ...
ռանդական այս հսկայ ու ան...
թաց ցոյցը մեծ ազդեց...
միոյ մէջ։ Ուղղակի օգտուող...
ցած են Պորէնկ գիւղի բնակիչ...
ինչպէս նաեւ կարգ մը մանրավա...
ներ, ձեռնարկուներ ու առեւտրա...
ներ Պորէնկի մէջ շէնքերուն եւ ...
րուն գիները ներկայիս անհաւա...
լի բարձրացումներ կրած են. 20...
ֆրանք արժէք ներկայացնող ...
այսօր մէթրը 200 — 250 ֆրանք...
ծախուի։ Պորէնկցոց կոչուած ...
թոլիկ ... ընկերութիւնը ծրագ...
է խոշոր շէնքեր եւ հոյակապ...
գակներ շինել Պորէնկի մէջ։

Եւ ըսել թէ Պելժիոյ պէս յառաջ...
ու քաղաքակրթուած երկրի մէ...
այնքան խոր արմատ ձգած է ...
կան մոլեռանդութիւնն ու սնոտիա...
պաշտութիւնը

ՀՐԱՉԵԱՑ ՏԷՐ...

ՏԱՊՆԱՊԸ ԵՒ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱ... ԱՌԵՒՏՐ. ՏՈՐՄԻՂԸ

Լոյտ ընկերութիւնը հրատա...
իր տարեկան վիճակագրութիւ...

Աշխարհի բոլոր երկիրներու ...
փոխանակութեանց տարողութ...
1929էն ի վեր 30 առ հարիւր ...
արժէքը՝ 60 առ հարիւր նուազ...
լալով, առեւտրական ապրանք...
գործութեան մը մատնուած է ...
դժուարութիւններու մէջ է։

Զանազան երկիրներու բարձր...
արտադրութիւնները աշխարհի ...
սնկիրները տանող առեւտր...
տորմիղին տարողութեան չափ...
է որ պահանջուածէն շատ էր ...
տեւաբար, շատ մը նաւեր գա...
առեն նաւահանգիստներու մէջ ...
ուած էին, իսկ շատերն ալ բեռ...
վերը կը կտրէին կիսով չափ ...

Հակառակ ասոր, սակայն ...
երկիրներ, ...
հարց ընելով, իրենց սեփական ...
ցոյցերուն մէջ մասնաւոր յատկ...
ներ ըրին ու նոր նաւեր շինել...

Անգլիա, իբրեւ երկիր մը ...
խարհի մէջ ամէնէն մեծ ...
կան տորմիղը ունի, այդ ...
ժումը կասեցնելու համար մեծ ...
թափեց, բայց չյաջողեցաւ։

Գլխաւոր երկիրներու մէջ, ...
կացութիւնը բարելաւուած ...
հանդերձ, միջազգային առեւ...
ու ծովային փոխադրութեանց ...
գակը անօրինակ անկումի մը ...
մնան։

Այդ մասին աւելի որոշ գաղ...
մը կազմելու համար Լոյտի ...
րական վիճակագրութիւններէն ...
մը հետաքրքրական թիւեր կ...
գրենք ստորեւ.—

100 թոնէն պակաս նաւերն ...
գաստանակերը դուրս ըլլալով ...
խարհի առեւտրական տորմիղ...
հանուր տարողութիւնը ...
68,368,000 էր։ 1933 յունիսի ...
1,740,000 թոն նուազելով, 66,6...
թոնի իջաւ։ Այդ նուազումը, ...
մատուցումն ու պահանջը հաւ...
կշռելու յաջողած չէ։ 1931ին ...
000 թոն տարողութեամբ նաւե...
իջեցուած են, իսկ 1932ին այդ ...
կը նուազած է մինչեւ 727,000 ...
յի։ Միւս կողմէ ընկղմած կամ ...
ցած նաւերուն տարողութիւնը ...
1,336,000 է եղած, իսկ 1932ին ...
696,000 թոնօ։

1925, 1932 եւ 1933 տարիներ...

...աշխարհի առեւտրական տորմիղը հե-
...ռեւեալ պատկերը կը ներկայացնէր
...ւորական թոնի հաշուով .

Երկիր	1925	1932	1933
[illegible] եւ Դոմինիոնս	20,046	19,562	18,792
Միացեալ Նահ.	11,036	10,270	10,088
Իտալիա	3,215	3,331	3,093
Գերմանիա	4,058	4,143	3,888
Ֆրանսա	3,303	3,508	3,470
Հոլանտա	2,932	2,957	2,759
Շուէտ	1,480	1,691	1,658
Նորվեգիա	3,218	4,164	4,078
Ճափոն	4,187	4,255	4,258

Զանազան փոքր պետութիւններն ալ ...րեր կ՚ունենան համաշխարհա- ...ին առեւտր. տորմիղին ընդհ. տարո- ...ղութիւնը:

Բացի Ճափոնականէն, միւս բոլոր ...երկիրներու առեւտրական տորմիղնե- ...րու տարողութիւնները, համեմատած ...1932ին, 1933ին նուազած են: Համե- ...մատաբար ամէնէն շատ նուազած է ...անգլիական առեւտր. տորմիղին տա- ...րողութիւնը, ընդհանուր տարողութիւ- ...նը 30.2 առ հարիւր էր, իսկ 1933ին ...29.2 առ հարիւրի իջաւ

ԹՈՒՐՔԻԱ

Առեւտր. պայմանագիր Ֆրանսայի հետ

...ստ 1360 սկսեալ ի զօրու է ...ւ-թուրք առեւտրական պայմա- ...գիրը որ կնքուեցաւ յուլիս 28ին: ...պայմանագրին գլխաւոր ...կէտերն են. —

1. 1929ի առեւտր. դաշնագիրը, ո- ...րու պայմանաժամը կ՚աւարտի 13 օ- ...գոս. 1933ին, կարգ մը յօդուածնե- ...րու փոփոխմամբ կամ բարեփոխութեամբ ...մէկ ամիս եւս ի զօրու պիտի ըլլայ:

2. Այս դաշնագրին ամէնէն ուշա- ...գրաւ մասնայատկութիւնը այն է որ, ...վճարման փոխադարձ հաշուեկշիռին ...մէջ Ֆրանսա ի նպաստ Թուրքիոյ ըն- ...դունած է փոխանակութեան տարբե- ...րութիւն մը.

3. Ներկայ ...համաձայնութեամբ, ...ամէնէն նպաստաւորեալ ազգի դրու- ...թիւնը յատուկ է միայն մաքսատուր- ...քին, մաքսային գործառնութեանց եւ ...նաւարկութեան: Միւս պարագաներու ...մէջ երկու կողմերը կը պահեն իրենց ...ազատութիւնը

4. Թուրքիայէն Ֆրանսա ղրկուած ...ապրանքներուն արժէքին հարիւրին ...30ը Ֆրանսայի դրամատան կողմէ ...պիտի գրուի Թուրքիոյ կեդրոնական ...դրամատան տրամադրութեան տակ, ...ճշգրիտ հաշիւի մը խոստումով:

5. Առեւտրական բոլոր փոխանա- ...կութիւնները հաշուակցութեան (Քլի- ...րինկ) ենթակայ են: Դարձեալ, պետա- ...կան հաստատութիւնները դրամով ...պիտի վճարեն իրենց ապսպրած ապ- ...րանքներուն եւ կազմածներուն փո- ...խարժէքը, այլ հաշուակցութիւն պի- ...տի կատարեն:

6. Քլիրինկի գործողութիւնը հետե- ...ւեալ ձեւով պիտի կատարուի.— Թր- ...քական ապրանք գնող Ֆրանսացի վա- ...ճառականները այդ ապրանքներուն փո- ...խարժէքը Ֆրանք ըլլալով պիտի յանձ- ...նեն Փարիզի հաշուակցութեան գրասե- ...նեակին: Ֆրանսական ապրանք գնող ...թուրք վաճառականներն ալ նոյն ձեւով ...փոխարժէքը Թրքական դրամ ըլլալով պիտի յանձնեն Թուրքիոյ կեդրոնա- կան դրամատան

7. Քլիրինկի սահմանուած պայմա- նագրութեան ենթակայ են միայն եր- կու երկիրներու այն ապրանքները ո- րոնք կը ներածուին մաքսատուրք վը- ճարելով: Թրանզիթ ապրանքները Քլիրինկի ենթակայ չեն, եւ անոնց փոխարժէքն եղող տուրքերը ազատօ- րէն պիտի տրուին:

8. Ֆրանսական Րէժին 3 միլիոն Ֆրանս. Ֆրանքի ծխախոտ պիտի գնէ Թուրքիայէն:

Թուրքեւֆրանսական դաշնագիրը, որ կը պարունակէ նաեւ կարգ մը ու- րիշ տրամադրութիւններ, պաշտօնա- պէս պիտի հաստատուի եւ 13 օգոստ. 1933 թուականէն սկսեալ ի զօրու պի- տի ըլլայ:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

«Խանասօր»ը Մարսէյլի մէջ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 7 Օգոստոս (Յառաջ). — Հ. Յ. Դաշնակցութեան Գուլվար Օտտոյի «Վռամեան» ենթակոմիտէին նախաձեռնութեամբ եւ հովանաւո- րութեամբ Նրջ. Կոմիտէի, տօնուե- ցաւ «Խանասոր»ի 36րդ տարեդար- ձը Սէնթ-Անտրէի օդասուն պար- տէզին մէջ հոծ բազմութեան մը ներկայութեան: Հայ եւ ֆրանսա- կան դրօշ եռագոյնները կը ծածա- նէին բարձրէն:

Հայ գաղութը հայրենի սովորու- թիւններով ու կերակուրներով խիտ բազմութեամբ գրաւած էր ամբողջ պարտէզը: Քիչ մը Հայոց պատմու- թեան ծանօթ մէկը պիտի կարծէր որ Մուշի Սուրբ Կարապետի ուխ- տագնացութեան օր մըն էր այդ. մէկ տարբերութեամբ միայն որ փոխանակ քամակները Սուրբ Կա- րապետի, Հ. Յ. Դաշնակցութեան «կենացը» կը բախէին: Ծերունինե- րը, բոլորուած ծառերու հովանիին տակ, հէքեաթ կը պատմէին: Իսկ երիտասարդները, խումբերու բաժ- նուած, տաք տաք կը վիճաբանէին:

Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայ- րենիք»ով, որ ունկնդրուեցաւ յոտն- կայս: Օրուան նախագահ ընկերուհի Տիկին Քիպրիթճեան տուաւ Խանա- սորի արշաւանքին պատկերը: Օր- ուան բանախօս ընկեր Ա. Մարտի- րոսեան խօսեցաւ աւելի քան մէկ ժամ:

Գեղարուեստական բաժնին իր ան- բաղձար մասնակցութիւնը բերած էր Զ. Ռ. Միութեան Վահագնեան նուա- գախումբը, որ ամբողջ հանդէսին ըն- թացքին նուագեց հայկական եւ եւրոպական ընտիր կտորներ:

Իրենց արտասանութիւններով եւ երգերով բուռն ծափեր խլեցին ընկեր- ներ Գ. Քէնտիրեան, Կ. Թութէլեան, փոքրիկն Ա. Տէր Նազարէթեան, փոք- րիկն Վ. Ցակոբեան եւ փոքրիկն Օր. Հայկան Քէնտիրեան:

Տասը վայրկեան դադարէ յետոյ սկսաւ հանդէսին երկրորդ մասը, Խա- նասորէն երկու պատկեր: Ցաջող էին բոլորն ալ, ընկեր Ա. Ցակոբեան, պա- տանի ընկեր Յովհաննէս, օր. Անժէլ Սարգիսեան, Զարման եւ մանաւանդ խումբին ղեկավար ընկեր Գ. Քէնտիր- եան: Անձման էր վերջի պահուն խան- դավառութիւնը, հանդիսականները, մագնիսացած անհամբեր կը սպասէին վախճանին: Եւ ահա ֆէտային կուգայ յաղթական, իրեն առաջնորդ ունենա- լով Հ. Յ. Դաշնակցութեան դրօշը, ո- րուն վրայ ոսկի տառերով գրուած էր «Մահ կամ Ազատութիւն». Ժողովուր- դը մէկ մարդու պէս ոտքի կանգնե- ցաւ խելայեղ ծափահարելով եւ գոչե- լով. «Հուռռա՛, կեցցէ՛ Հ. Յ. Դաշ- նակցութիւնը»

Ուշ ժամանակ, ժողովուրդը ցրուե- ցաւ խորապէս տպաւորուած եւ ապա- գայի հաւատքով լեցուած:

Արամ Արմաղան

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀԱՅԵՐԸ ՐԱՍ-ԷԼ-ԱՅՆԻ ՄԷՋ

Քիչ անգամ գրուած է այս քաղաքի մասին, որ աքսորավայր էր 1915ին:

Գաղութը, ինչպէս Թուրքիոյ սահ- մանին մօտ գտնուող միւս տասնեակ մը գաղութները, հիմնուած է 1923—24 թուականներուն Թուրքիայէն գաղ- թած Հայերու կողմէ: Հոս կ՚ապրի մօտաւորապէս 70 ընտանիք, առաւե- լապէս բաղկացած Տիգրանակերտցի- ներէ, որոնց գլխաւոր զբաղումներն են՝ առեւտուր, ձանրափնճառութիւ- նը, կօշկակարութիւնը եւ այլ ար- հեստներ: Այստեղ ալ Հայերը ցոյց տուած են իրենց շինարարական ձիր- քը. հազիւ հաստատուած, աշխատած են ծառեր տնկել եւ քանի մը տարուան ընթացքին յաջողած են գեղեցիկ պարտէզներու տիրանալ, շնորհիւ ի- րենց յարատեւ աշխատանքին եւ ըն- ջանի ջրառատ ցնակներուն: Ու թեւս էլ Այնը բառիս բովանդակ նշանակու- թեամբը, կը դառնայ ովասիս մը ին- կած անապատին մէջ:

Մեր ժողովուրդը ինչքան ալ տառա- պի, իր հայրենի հողէն վտարուի, միշտ հետը կը տանի իր աշխատասի- րութիւնը եւ երկու անկործանելի գան- ձեր, դպրոցն ու եկեղեցին: Այս ափ մը հայութիւնը՝ հազիւ իր տնտեսութիւ- նը շտկած, հազիւ կիսկէ սառցին վրայ իր հացին փուռը կանգնած՝ արդէն մտածած է նաեւ կանգնել իր դպրոցն ու եկեղեցին: Ցաջողած է շինել քա- րաշէն գեղեցիկ ընդարձակ շէնք մը, որ կը ծառայէ թէ դպրոց եւ եկեղեցի: Վերջերս զիւրացնելու համար կրթ. աշխատանքները, շինուեցան նաեւ եր- կու դասարաններ:

Գաղութին ազգային կեանքը մխի- թարական է. ժողովուրդը միահամուռ կ՚աշխատի միշտ բաց պահել իր դպ- րոցը. ընելով առաւելագոյն նիւթա- կան զոհողութիւններ: Այսպէսով ան կարողացած է 6—7 տարիէ ի վեր կա- նոնաւոր դպրոց ունենալ եւ պիւտճէն հաւասարակշռել, առաւելապէս տե- ղական միջոցներով եւ Բարեգործա- կանի եւ Օգն. Խաչի օժանդակութիւն- ներով:

Վերջին երկու տարիները հակառակ տնտեսական տագնապին ժողովուրդը չինայեց դպրոցը կանգուն պահելու տակայն եթէ տագնապը երկար տեւէ, մեծ աւերներ պիտի գործէ ոչ միայն այս գաղութին մէջ, այլ ամենուրեք ու ոչ միայն անհատներ կուլ պիտի եր- թան, այլ եւ Ազգ. հաստատութիւննե- րը կրթական վառարաններ:

Այս տարի բաղդատելով նախորդին հետ, տնտեսական կեանքը գոհացու- ցիչ է շնորհիւ Ապրիլ-Մայիս ամիսնե- րուն տեղացած անձրեւներուն, որոնք արտերը փրկեցին երաշտէն, այնպէս որ ժողովուրդը կրնայ իր մէկ տար- ուան պաշարը ապահովել:

Դպրոցը իր ժամանակին բացուեցաւ նախ 65 երկսեռ աշակերտութեամբ. այդ թիւը հետզհետէ բարձրացաւ 95ի. Դպրոցը ունի երեք կարգ եւ ման- կապարտէզ մը, որոնք կը կառավար- ուին երկու ուսուցիչներով:

Թաղ. Խորհուրդը այս տարեշրջա- նին մեծ պատրաստութեամբ տօնեց Նոր Տարին, Փետրուար 18 եւ 23, Ապրիլ 24ը, Մայիս 28ը իսկ տարուան վերջը գեղեցիկ հանդէս մը տուաւ:

Օգնութեան Խաչի տեղւոյս մասնա- ճիւղը շնորհաւորելի աշխատանքներ տարաւ օժանդակելու համար դպրոցին թէ նիւթապէս եւ թէ բարոյապէս. իր դպրոցին մէջ կը պահէր տասնեակ մը աշակերտներ, յաճախ ներկայացում- ներ եւ վիճակահանութիւններ կը սար- քէր

Ռուսեւպուլկար յարաբերութիւնները

ՓԻԼԻՓԷ,30 յուլիս (Յառաջ). — Գրած էի թէ Պուլկարիոյ մէջ հոսանք մը ծայր տուած է, ի նպաստ Խորհ. Ռուսիոյ հետ դիւանագիտական եւ ա- ռեւտրական յարաբերութիւն հաստա- տելու:

Կը հաստատուի թէ էնկիւրիի պուլ- կար դեսպանը, Սօֆիայէն ստացած հրահանգին համաձայն, արդէն իսկ բանակցութեան մէջ է խորհրդային ներկայացուցիչներուն հետ՝ այդ ուղ- ղութեամբ համաձայնութեան մը գա- լու համար: Թուրքիոյ արտաքին գործոց նախարար Թէվֆիք Րիւշտի մեծ ջանք կը թափէ՝ համաձայնութիւն մը գո- յացնելու համար երկու երկիրներու միջեւ.

Պուլկարիոյ առաջարկն է Վառնան ընդունիլ իբրեւ առեւտրական խա- րիսխ ու երկու երկիրներու միջեւ, այդ ճամբով, առեւտուր հաստատել: Իսկ Ռուսիա առեւտրական յարաբե- րութիւն հաստատելու համար գլխա- ւոր ու անժխտելի պայման կը դնէ դի- ւանագիտական յարաբերութեանց վե- րահաստատումը: Մինչ Պուլկարիա կ՚առաջարկէ առ այժմ չունենալ դի- ւանագիտական որ եւ է կապ, սարի մը լոկ առեւտրական գետնի վրայ յարաբերուիլ ու տարի մը վերջ վերա- գնահատման ենթարկել կացութիւնն ու պայմանները, նկատելով որ առայժմ դեռ կանուխ է Ռուսիոյ հետ դիւանա- գիտական յարաբերութիւն հաստատե- լու համար:

Միւս կողմէ, կը խօսուի թէ Եուկո- սլաւիոյ արտաքին նախարար Եէֆթիչ որ էնկիւրի հրաւիրուած է Թուրք հանրապետութեան տասնհինգամեայ տարե- դարձին առթիւ, փափաք յայտնած է 2-3 օրով մնալ Սօֆիա: Ծանօթ ըլ- լալով պուլկարեւսերպ յարաբերու- թիւնները, այս այցելութեան կը տր- ուի որոշ նշանակութիւն:

Արկած

Ծանօթ գրագէտ-ուսուցիչ Պ. Աւետիս Նաւարեան, Փարիզի փո- ղոցներուն մէջ ինքնաշարժի ար- կածի մը ենթարկուեցաւ եւ անմի- ջապէս փոխադրուեցաւ Բռէյն հի- ւանդանոցը, ուր պիտի մնայ քանի մը շաբաթ, մինչեւ դարմանումը իր ստացած վէրքերուն:

ՄԱՄՈՒԼ

«Ի՞նչ տեսակ ազգ էք»

«Ցուսաբեր» արդար դառնու- նութեամբ կը շեշտէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (2 Օգոստ.).

— «Այս բացականչութիւնը նետ- ուած է, Աղեքսանդրիոյ ոստիկանա- տան մէջ, ճակատին այն Հայերուն, որոնք գացած են հասկնալու թէ ինչո՛ւ վար առնուած է Առաջնոր- դարանին վրայէն հայկական Եռա- գոյնը:

Մահուան չափ ցաւու նոյն հար- ցումը կը նետուի մեր երեսին, երբ որ եւ է օտարազգիի կը բացատրուի դրօշի դէմ բացուած խայտառակ պայքարը, ով ալ ըլլայ այդ օտա- րազգին, եգիպտացի, իտալացի կամ ... հրեայ:

Մարդոց համար, եթէ անոնք մարդ են եւ ազգի մը առողջ ան- դամը, անըմբռնելի կը մնայ թէ ի՞նչպէս հայ մը, — մանաւա՛նդ հայ մը, — հալածուած, ջարդուած ու իր ազատութեան համար տաս- նամեակներ անհաւասար պայքար մղած, կրնայ ուրանալ իր դրօշը, կրնայ վիճելի դարձնել հայրենիքի սրբազան խորհրդանշանը, խմբա- կան հաշիւներով, ու շուկայիկ, սա- կարկութեանց մէջ ափ մը դարի ա- ւելի շահելու համար...

— Հայ Դրօշա՞կը այս՛, կը յար- ցնենք զայն, կը յայտնեն անամօ- թաբար հակառակորդ ու այլասեր- ված տարրերը, անմեղունակ երես- ւոյթ մը տալով նոյն իսկ իրենց չարաշուք դաւնչերուն. բայց, չէ՞ որ պետութիւն ունինք մենք, չէ՞ որ եգիպտական քաղաքացի ենք, եւ, հետեւաբար, եգիպտական դրօշէն զատ ոչ մէկ այլ դրօշ...

Այսպէս կ՚ըսեն, առանց զգալու որ այդ գիրքն ու այդ խօսքերը զարշելի են ոչ միայն հայութեան, այլ եւ եգիպտական ժողովուրդին ու իշխանութեանց համար, որոնք բնականօրէն պիտի զգուին բոլոր կեղծ ու սուտ արտայայտութիւննե- րէն, բոլոր շինծու ու շահախնդիր «հաւատարմութիւններէն» որովհե- տեւ ո՞ր իշխանութիւնն է, որ ար- համարհանք չունենար այն տար- րերուն դէմ որոնք ամէնէն առաջ իրենք զիրենք կ՚ուրանան: Որով- հետեւ կա՞յ աւելի զարշելի, աւելի կասկածելի, աւելի անարգ ու ան- պիտան Միրանացի, քան այն՝ որ կ՚ուրանայ իր ազգային դրօշը, ու- րիշ մը, իտալականը, եգիպտակա- նը կամ թրքականը պանծացնելու համար. աւելի կեղծ ու շահախնդիր Ցոյն մը, քան այն՝ որ միայն ե- գիպտականը կ՚ուզէ, ուրանալով իր ազգային դիմագիծը յատկանշող դրօշը:

Ազգերը, եւ, հետեւաբար, իրենց իշխանութիւնները, բաւական զար- գացած են այսօր. բաւական լայնա- խոհ ու առողջ, ընդունելու համար որ իր ծագումն ու ազգութիւնը ու- րացող տարրերը այլասերուած միայն առաջ կը բերեն երկրին մէջ, եւ թէ որ եւ է պետական դրօշ կը մե- ծարուի միայն այն ատեն երբ ա- նոր յարգանք կ՚ընծայուի կազմա- կերպուած, ազգային գիտակցութիւն, առողջութիւն, բարոյական ու գի- տակցութիւն ունեցող ժողովուրդի մը կողմէ:

Ի՞նչ արժէք ունի բոշաներուն յարգանքն ու հաւատարմութիւնը որ եւ դրօշի հանդէպ, եթէ բաղդա- տութեան գնենք զանոնք անգլիա- կան, իտալական, գերմանական, յունական եւ այլ դրօշաւոր ազգե- րու մեծարանքին:

Եւ մի՞թէ այս արհամարհանքը, այս վարկաբեկիչ քամահրանքը չէ ծածկուած այն բացագանչութեան մէջ, որ կը լսուի քանի մը շաբաթէ ի վեր պաշտօնական անձերէն մին- չեւ օտարազգի անհատներու կողմէ.

— «Ի՞նչ տեսակ ազգ էք»...

Բանտերու բարենորոգումը Թուրքիոյ մէջ

Թուրքիոյ դատական նախարարը ծրագիր մը կը մշակէ, որուն համաձայն երկու տարիէն ... գրեթէ պիտի վերածուին Թուրքիոյ բանտերը:

Այսպէս, համաձայն այդ ծրագրին, բանտերը այլ եւս թշուառութեան եւ ապականութեան օճախներ չպիտի ըլլան, այլ քաղաքակիրթ երկրի մը վայել հաստատութիւններ: Նախկին եկեղեցիներու, մզկիթներու, եւ մզկիթներու մէջ հաստատուած բանտերը պիտի վերցուին եւ իւրաքանչիւր կուսակալութիւն պիտի ունենայ բանտի արդիական շէնքեր: Բանտերը միաձեւ շինելու համար յատակագիծ մը մրցման դնելու ծրագիրը մէկդի ձգուեցաւ: Նոր բանտերը պի- տի շինուին իտալական նոր բանտերուն ձեւով, որովհետեւ անոնք ամէնէն ա- ւելի կրնան յարմարիլ երկրին. Դատապարտեալները դասակարգերու պի- տի բաժնուին: Տղաք պիտի բանտարկուին անջատ զգաստարաններու մէջ: Ոչ ծանր յանցանքներու համար դատապարտուած մարդիկ պիտի գործածուին ճամբաներու եւ երկաթուղիներու շինութեան: Բանտէն արձակուած պահուն դատապարտեալ մը դրամագլուխի մը տէր եղած պիտի ըլլայ եւ պիտի կրնայ անմիջապէս պարկեշտօրէն հոգալ ապրուստը: Բանտարկութեան ընթացքին օրինակելի ընթացք ցոյց տուող դատապարտեալները պիտի ղրկուին կղզի մը, ուր ագարակ մը պիտի հաստատուի եւ պիտի կրնան այնտեղ աշխատիլ ազա- տօրէն եւ նոյն իսկ հոն բերել իրենց ընտանիքը: Դատական նախարարութիւնը կ՚ուզէ այս նպատակին յատկացնել Իմրալը կղզին, Մարմարայի մէջ:

Պատրիարքարանին կալուածատուրքը

Պոլսոյ Պատրիարքարանէն յետնեալ 5000 ոսկիի կալուածական տուրք պա- հանջուած եւ դիմում կատարուած էր կեդրոն, բացատրուելով որ Պատրիար- քարանի շէնքը այդ տուրքէն զերծ է եւ նոր օրէնքով ալ նոյն տուրքին ենթակայ հաստատութեանց կարգին մէջ չի գտնուիր, բայց որոշում տրուած էր որ Պատ- րիարքարանը կալուածական տուրք վճարէ: Ետոյ դիմում եղաւ պետական խորհուրդին, խնդրուելով որ մինչեւ իր վճիռը՝ թէէխիրի իճրայի որոշում տրուի: Պետական Խորհուրդը մերժած է թէէխիրի իճրայի, այսինքն տուրքին գանձման յետաձգումի խնդրանքը, իսկ յայտնած է որ կալուածատուրքէ զերծ նկատուելու խնդիրը կը քննուի:

«ՏԱՆԸ ՄԷԿ ՀԱՏԻԿ ՃՐԱԳՆ ԷՐ»...

...Փայլէն չկրցաւ պատասխանել, ի- ...րեն համար լաւ էր որ, Սահակը խիստ ...խօսք քան թէ մեղմ, վանդի, անուշ ...խօսքերով աւելի շուտ պիտի ընկճուէր ...քան խիստ խօսքերով

— Ահա՛ թէ քեզի՛, թուք ու մուր երե- ...սիդ. Փամարոտ ընկեր, մե՞րդ կերած ...հացին, մե՞րդ անցուցած օրիդ ...

— Սահա՛կ ...

— Լա՛ւ, ապսպալ ստանաց Սա- ...հակը ին՛ծ չետով. ահա, կ՚ըսեմ քե- ...զի յանուն մեր բարեկամութեան եւ ...սիրելին, չուտով առ մեծ մայրդ ու ...մնացիր այս գեղէն:

Փայլէն արիւնը գլխուն զարկաւ ...երեք չէր սպասեր այդպիսի առա- ...ջարկի մը. Բարկութենէն մայրը ...— ցեց եղան, դարձաւ դէպի Սա- ...հակ եւ յարեց.

— Սահակ լաւ է որ դուն հեռանաս...

— Ես հեռանա՞մ ... լա՞ւ, յանո՛ւն ...ընտանեկան սրբութեանս կը հեռանամ ...դէպ պէտք է գիտնաք որ ես հեռա- նալէս վերջ դուք չէք կրնար երկար շնչել:

— Այդ քու գործդ չէ: Այս՛, դուն պէտք հեռանաս, հետդ առնելով մայրդ միայն. Սիրանին թէ որ մա- գին ձեռք տաս, ձեռք տուած կ՚ըլլաս Փայլէին նամուսին ...

— Փայլէ՛.

— Սահա՛կ ...

— Ետո այսու, առանց դանակի մի պատռիր, ես քեզի պէս «նամարտ» ըն- կեր չեմ, կանխաւ լուր կուտամ ու վերջին խօսքս այս թող ըլլայ ...

— Լա՛ւ, պատասխանեց Փայլէն դառնօրէն:

Երկու հարազատ եղբայրներ, մեծ ջէնը անթեղած իրենց սրտին խորը, տարբեր ուղղութեամբ բաժնուեցան իրարմէ: Մէկը ձիթենիքին աջ կողմէն դարձաւ գիւղին հարաւը, ու մտաւ տուն: Միւսը ձախ կողմէն անցաւ Տէրտորանց փողոցէն, ու քարէ սան- դուղներէն վեր բարձրացաւ:

Յաջորդ իրիկուն, գիւղացիները, երբ դաշտային աշխատանքէ վերա- դարձան, զարմանքով տեսան որ, Նաղնայ պա՚իրենց տանը ցուիքին չորս բոլորտիքը, մարդու հասակէ մը բարձր, եղէգնեայ պարիսպ մը քաշ- ուած էր: Նմանապէս փակուած էր այն փոքրիկ անցքը, որ, Թուրվանտա Քուրօնց եւ Նաղնայ Պաճինց տու- նը իրար կը միացնէր

×

Ծանօթ միջադէպէն վերջ Փայլէին համար, արեւը իր ջերմութիւնը եւ լուսինը իր տեսքը կորսնցուցած էր... Գէս պէս ծաղիկներու բոյրը եւ գիւղը շրջապատող ընդարձակ մար- գագետիններու կանանչ ու թո- վիչ պատկերը...«Եկեղեցնայ» բարձր կտուրին վրայ բոյն շինած արագիլնե- րուն անուշ գեղգեղը զզուելի կը թը- ւէին իրեն:

Այդ օրէն ասդին, ան ոչ ուտել գիտցաւ եւ ոչ ալ խմել: Միակ վայ- րը, երբ միշտ մնաց սիրելի, այդ մօ- տակայ «Խաչաղբիւր»ն էր, իր ուռենի- ներով: Ան, գրեթէ օրուան բոլոր ժամե- րուն, այնտեղ աղբիւրին գլուխը, ու- ռիներու զալար շուքին տակ, լո՛ւռ ու տրտմութեամբ մը համակուած կը խոկար իր ցաւը.

Շաբաթներէ ի վեր էր որ, նամակ չէր առած Սիրանէն: Ամէն օր, նամակ գրած էր, ու գրած էր ծանօթ վայրը, բայց միշտ ալ անպատասխան մնա- ցած էր: Ի՞նչ էր պատճառը ... ար- դեօք Սիրանը նամակները չէ՞ր ստա- նար թէ կը ստանար բայց մէկդի կը նետէր ... Այս վիճակը զինք մինչեւ ջղագրգռութեան աստիճանին կը հասցնէր:

Ո՞ւր երթար, ի՞նչ ընէր, ի՞նչ մի- ջոցով գոնէ անգամ մը կարենար Սի- րանը տեսնել: Կ՚ուզէր իմանալ—գրած նամակները կը ստանա՞ր թէ Սահակը այդ գաղտնիքին ալ տիրացած էր...:

Փայլէն, մեծ մօրմէն, անուշ եղգ մը առնված էր, գրած ու Սիրանին ղրկած էր, բայց չէր կրցած իմանալ թէ Սի- րանը ստացա՞ծ էր թէ ոչ: Մեռա՞ւ, մնա՞ց, շինը գիտ մոռցաւ, կը մտածէր .. Ու կէս խենդի պէս, կը գեգերէր ուռենիներուն տակ, ջուրին եզերքն ի վար...:

Մեծ մայրը, ի տես այս դառն անո- կնկալին բոլորովին շլմորած էր, չէր գիտեր ի՞նչ ընէր. Շատ խօսեցաւ շատ խրատներ տուաւ, Սիրանը քեզի կ՚առ- նեմ ըսաւ, բայց ան ըսաւ փոփոխու- թիւն մը չկրեց:

Գիւղին քահանան —— Տէր Պօղոսա- րը — ընկերակցութեամբ բոքարօրը, էրմաս խաթունին եւ երեցկինը, քանի մը անգամներ, խնամխօսի գացին պատաւէն կողմէ: Մայրը, «Ես չեմ խառնուիր» ըսած էր, իսկ եղբայրը հակառակ եղած բոլոր բարի խրատնե- րուն, ու անվերջ թախանձանքներուն, մնացած էր յամառ եւ անդրդուելի.

— Ես նամուսի համար մեռնող մարդ եմ, որ նամուսով ապրեր է, թող նամուսով ալ մեռնիմ ... ձեռքը խնդրէր, ես հազար հաւաս էդ պէս քոյր դուր- պան կ՚ընէի անոր եղունգին բայց... խնդիրը որ այսպէս դարձաւ, կը մեր- թեմ ու նորէն չեմ տար:

Այս էր իր վճռական պատասխանը: Անկից վերջ, գործը ձգուած էր բախ- տին:

Ու Փայլէն, յափշտակեց վերաւոր Սահակին այդ յամառութենէն, օր ու- ւուր նոր ծրագիր մը կ՚որոճար Սիրա- նին կեանքը ապահովելու, եւ Սահա- կին հետ չափուելու համար: Այս՛ հարկ էր անգամ մը չափուիլ այդ «ի- նատ» ապուալ ձին հետ, հասկցնելու համար անոր թէ՛ իր գործը որո՞ւ հետ էր:

Մեծ մայրը, թոռանը այս ցաւալի վիճակէն խորապէս մտահոգ, իր դող- դղացող գլուխը ամէն քարի կը զար- նէր, յաւագոյն ելք մը գտնելու հա- մար: Լաւ ուսումնասիրած էր թոռանը բնութիւնը յամառ ու կռուազան էր: Կռուազան էր նաեւ Սահակը, ու երկուքը երբ դէմ-դիմաց ելած էին, հետեւանքը բացորոշ էր:

Տէր Պօղոսը, պառաւէն գեղին կլորիկ բաներ մը առնելով «Թուղթ Միխմահ» ըրաւ, բայց ոչ մէկ օգուտ: Ու պառաւը, ինք ալ, գիշերները անքուն կ՚անցընէր: Կը խօսէր ու կը պատմէր, ու յաճախ իր ծեր ու խա- պոտ ձայնովը կ՚երգէր:

Այդ առաւօտ, երբ Փայլէն, սովո- րականին պէս, արեւածագէն առաջ ե- լաւ անկողինէն ու հագուստները հագ- նելով պրպտած էր, յանկարծ, նշմարեց իր հագուստներուն մօտ խնամքով ծալլուած թուղթի կտոր մը, բարակ դերձանով փոքր քար մը կապուած էր անոր: Հասկցաւ որ բան մը կար, ան- տարակոյս Սիրանին գործը ըլլալու է — մտածեց, ու առանց հագուստները հագնելու անհամբերութեամբ բացաւ թուղթին կտորը: Այո Սիրանին գիրն էր, ո՞վ գիտէ, ինչ անուշ խօսքեր գը- րած էր:

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

(Շարունակելի)

Ի՞նչպէս սպաննուեցաւ Ա. Ժօզէֆեանը

Ս. ՇԱՄՈՆ, 9 օգոստ. (Յառաջ). — Երէկ հեռագրով հաղորդած էի Աբրահամ Ժօզէֆեանի սպանութիւնը, 29 տարեկան (չէզոք) Տիգրանակերտցի շրջուն լուսանկարիչ, որ երկու ամիսէ ի վեր բաժնուած կ'ապրէր կնոջմէն:

Երեքշաբթի առաւօտ Ժօզէֆեան եւ Տօնապետեան եղբայրները (ռամկավար) իրարու կուտան կ'առնեն: Սերոբ Տօնապետեան դառնալով Աբրահամի, ծանրապէս կ'անարգէ անոր ընտանեկան պատիւը:

Կէս օրին Տօնապետեաններու մայրը՝ տիկին Հայկանուշ գոգնոցին տակէն թուղթէ ծրար մը հանելով կուտայ մեծ տղային Անդրանիկին, որ իր կարգին կը յանձնէ Սերոբին: Այս վերջինը իր կրտսեր եղբօր՝ Վարդգէսին հետ մէկտեղ կը մտնէ հրապարակին վրայ գտնուող միզարանը: Աբրահամ շուկայ իջնելով կը կենայ Սարգիս Քէշապեանի սեղանին մօտ, լոլիկ եւ կանաչ պղպեղ գնելու համար: Սերոբ առանձին դուրս կ'ելլէ միզարանէն եւ խօսքի կը բռնուի Աբրահամին հետ, որ կը պոռայ Սերոբին Ծօ՛ վարնոցներ, ես ե՞րբ ծեր վրայ զէնք քաշեցի (Տօնապետեանները այսպէս լուր տուած են ոստիկանութեան): Սերոբ կը պատասխանէ — Ծօ՛ հայվան, դուն մեռած ես, մեռած, քեզի հետ խօսիլ անգամ չարժեր: «Ես մեռա՞ծ եմ», կը պատասխանէ Աբրահամ: Այդ միջոցին Վարդգէսը դէպի իրենց կուգայ, եւ երեք մեթրի վրայ կը կրակէ: Աբրահամ կ'ուզէ բռնել ոճրագործը, որ երկրորդ գնդակ մըն ալ պարպելով գետին կը փռէ զայն: Վիրաւորը չարաչար կը գալարուի եւ գետին կ'իյնայ: Սերոբ վրէժս լուծեցի ըսելով երկու ոտքի հարուած կուտայ դիակին: Գնդակները դպած ըլլալով կուրծքին եւ կոկորդին, մահը վայրկենական եղած էր: Ոճրագործը կը յանձնուի ոստիկանութեան: Քննութիւնները կը շարունակուին: Մեծ յուզում կը տիրէ հայ թէ ֆրանսական շրջանակներու մէջ:

Ցարերուն դամբարանները բացուա՞ծ են

Խորհրդային կառավարութիւնը անկէ առաջ հրամայած էր բանալ Պօղոս-Պետրոսի հռչակաւոր գետնադամբանին ցարական գերեզմանները, գոհարեղէններ փնտռելու համար:

« Փէչթէր Լօյտ » հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հրատարակէ այդ գործողութեան մասին.— Նախ բացին Աղեքսանդր Գ.ի դամբարանը: Մարմինը զմռսուած եւ շատ լաւ պահուած էր անձնապահ գունդի զօրավարի համազգեստով: Ննջեցեալ հանուեցան բոլոր ադամանդակուռ պատուանշանները եւ թանկագին քարերով զարդարուած սուրը: Աղեքսանդր Բ.ի եւ Նիքօլա Ա.ի դամբարաններէն ալ հանուեցան բոլոր թանկագին քարերը: Սակայն, պետական յանձնախումբին անդամները անակնկալի մատնուեցան, երբ, բանալով Աղեքսանդր Ա.ի դամբարանը, տեսան որ դագաղը պարապ է...

Կատարեալ վիճակի մէջ էր Մեծն Կատարինէի աճիւնը: Յանձնախումբը անոր դագաղին մէջ ալ գտաւ թանկագին գոհարեղէններ, մասնաւորապէս ադամանդակուռ ադամանդէ մանեակ մը:

Յանձնախումբին անդամները տեսակ մը խորհրդաւոր սարսուռ զգացին, տեսնելով Մեծն Պետրոսի յաղթանդամ մարմինը: Կայսրը հագած էր պարզ թիկնոց մը եւ միակ զարդն էր որ գոհարեղէն չունէր: Միայն աջ ձեռքին մէջ բռնած էր պետութեան կնիքը: Մինչ միւս բոլոր ցարերուն աճիւնը զետեղուած էր արծաթեայ դագաղներու մէջ, Մեծն Պետրոսի աճիւնը կը գտնուէր ընկուզենիէ պարզ դագաղի մը մէջ:

Այրի Տիկին Սէյտի Ս. Պագրճեան, Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Պագրճեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Պագրճեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Պագրճեան, Գ. Գ. Յովհաննէս եւ Գէորգ Պագրճեան, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Պագրճեան եւ զաւակունք եւ բոլոր ազգականները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, եղբօր, աներհօր եւ ազգականին՝

ՍԱՐԳԻՍ ՊԱԳՐՃԵԱՆԻ

դառնակսկիծ եւ անակնկալ մահը՝ որ տեղի ունեցաւ, 9 օգոստոս, չորեքշաբթի օր իր բնակարանին մէջ (Սէվրան):

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ, այսօր, ուրբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 5.30ին իր բնակարանին մէջ 26, Rue d'Aulnay, Sevran. Հանգուցեալին մարմինը պիտի ամփոփուի Սէվրանի գերեզմանատան մէջ:

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահազդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

Հաղորդ. միջոցներ.— Gare du Nord էն առնել չոգեկառք ժամը 16.03 եւ իջնել Սէվրան:

ԱԶԴ

Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցիի Հոգ. Ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ յառաջիկայ Կիրակի Ս. Աստուածածնի Տօնը եւ Խաղողօրհնէքը պիտի կատարուին հանդիսաւոր կերպով եւ այս առթիւ պիտի պատարագէ ու քարոզէ Առաջն. Տ. Գրիգորիս Եպսկ. Պալաքեան: (Կնիք)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՇԱՎԻԼԻ եւ Շրջականներու Ընկերակցութեան Վարչութիւնը Շավիլի եւ շրջականներու մէջ բնակող հայրենակիցները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին առժամեայ մանկապարտէզի սրահին մէջ: Օրակարգ.— Նոր վարձուած մատուռ - մանկապարտէզին նորոգութիւնը:

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ծանօթ Օրիորդ մը կը ստանձնէ ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, գերմաներէնի եւ հայերէնի դասեր տալ տուներու մէջ: Դիմել Յառաջի վարչութեան:

Յ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՇԱՎԻԼԻ «Արդարութեան» խումբի ժողովը յառաջիկայ Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Կը խնդրուի 1932 եւ 1933ի անդամատարքերը միասին բերել:

ՊԱՆԷԾՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» խումբը բացառիկ ժողովի կը հրաւիրուի վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկեր Մինաս Ալթունեանի բնակարանին մէջ:

Գաւառ

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹԻ (Մարսէյլ) «Համազասպ» ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ երեկոյ սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Զեկոյց Մարսէյլի Ներկայացուցչական ժողովի մասին: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՀԱՅ ԼԵԳԷՈՆԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին տեղի պիտի ունենայ Միութեանս ընդհ. անդամական ժողովը Պար տը Փասսի սրահին մէջ 2, rue Colbert. Marseille.

Օրակարգ.— 1. Ինքնութեան թուղթ (ձրի ստանալու). 2. Հպատակութեան խնդիր. 3. Պատերազմիկի թուղթ. 4. Վարչական նոր ընտրութիւն. 5. Ընթացիկ հարցեր: Ուստի կը խնդրուի բոլոր ընկերներէն ներկայ գտնուիլ նոյն թիւով կարեւոր ժողովին:

Մարսէյլի Հայ Լեգէոնական Առժամեայ Յանձնախումբ

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Բ. ԳԼՈՒԽ

2.— ՄԵԾ ԴՈՒՔՍ ՍԵՐԳԷՅԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Այն առեն առաջարկեց միանգամ ընդ միշտ եւ ընդհանուր ձեւով լուծել հետեւեալ հարցը,— Մարտական Մարմինը իրաւունք ունի՞ր, սպաննելու առեն մեծ դուքսը, սպաննել նաեւ կինըն ու տղաքը: Այս հարցը երբեք ծեծուած չէր մեր մէջ: Նոյնիսկ նման հարց չէր ծագած: Կալիայեւ կ'ըսէր, որ եթէ որոշէինք սպաննել ամբողջ ընտանիքը, ինք պատրաստ էր երթալու եւ թատրոնին առջեւ, ներկայացումէն յետոյ, իր ռումբը նետելու կառքին վրայ, առանց այլեւս մտահոգուելու թէ ո՞վ կայ մեծ դուքսին հետ: Կրկնեցի իմ տեսակէտս,— չէի ընդուներ նման սպանութիւն մը:

Մինչ կը խօսէինք, Ալեքսանդրովիչ եկաւ միանալու մեզի: Իր տեղէն տեսեր էր մեծ դուքսին կառքը, որ կը չեզի Կալիայեւի ուղղութեամբ: Սակայն պայթումի ձայն չէր լսած: Ուստի հետեւցուցած էր թէ մահափորձը ձախողած է եւ Կալիայեւ ձերբակալուած:

Ես կասկած յայտնեցի կառքին մէջ դուքսին ներկայութեան մասին: Ինքնիրենս կը խորհէի որ թերեւս Կալիայեւ խաբուեցաւ, մեծ դքսուհիին կառքը կարծելով մեծ դուքսին կառքը: Որոշեցինք անմիջապէս լուսաբանել այդ կէտը: Կալիայեւի պաշտօն տրուեցաւ երթալ հոն ուր, Օփերային առջեւ, կը կենան կառքերը, եւ տեսնել թէ ո՞րուն կառքը կը սպասէր այնտեղ, մեծ դքսուհիին ու մեծ դուքսին կառքերը երկուքն ալ չկայի՞ն արդեօք այնտեղ: Իսկ ես պիտի սորվէի որ մեծ դուքսը թատրոնին մէջ կը գտնուէ՞ր թէ ոչ:

Օփերայի կիրճէն մօտ դացի: Ամէն տոմս ծախուած էր այլեւս: Ամէն կողմէ վրաս յարձակեցան տոմսավաճառներ: Խորհեցայ որ սրահ մտնելէ յետոյ դժուար պիտի ըլլար տեսնել մեծ դուքսը: Ուստի, առանց գնելու, հարցուցի տոմսավաճառներուն.

— Մեծ դքսուհին թատրո՞ն կը գտնուի:

— Շատո՛նց, մէկ քառորդ ժամէ ի վեր Նորին պայծառափայլութիւն դքսուհին բազմած է իր օթեակին մէջ:

— Իսկ մեծ դո՞ւքսը:

— Մեծ դքսուհիին հետ հասաւ ան ալ:

Կալիայեւ եւ Ալեքսանդրովիչ ինծի կը սպասէին փողոցին մէջ: Կալիայեւ աչքէ անցուցած էր բոլոր կառքերը, որ կը սպասէին: Այն կառքը, որով եկաւ դքսուհին, բրայէս մեծ դուքսին կառքն էր, որ կը սպասէր դեռ այնտեղ: Մեծ դուքսը կը գտնուէր հիմա թատրոնին մէջ, իր ընտանիքին հետ:

Եւ առկայն որոշեցինք սպասել մինչեւ ներկայացման վերջը: Կը յուսայինք որ մեծ դքսուհին իր կառքը պիտի նստէր վերադարձին մինակ:

Գացինք ասկէ ալ Մոսկուայի փողոցներուն մէջ եւ առանց զգալու հասանք Մոսկովայի եզերքը: Կալիայեւ կը քալէր քովէս, գլուխը հակած, ռումբը ձեռքը: Ալեքսանդրովիչ մեզի կը հետեւէր քանի մը քայլ ետեւէ: Յանկարծ այլեւս չլսեցինք իր քայլերուն աղմուկը: Ետեւ դարձանք: Կոթներ էր գետնգերքի գրանիտեայ յենակին: Ինծի թուեցաւ որ վար պիտի իյնայ Մօտեցայ Զիս տեսնելով՝ ըսաւ.

—Առէք, առէք ռումբս, հիմա պիտի ձգեմ ձեռքէս

Առի ձեռքէն ռումբը:

Օփերայի ներկայացումը վերջացած պահուն, Կալիայեւ մինակը մօտեցաւ կառքին, ռումբը ձեռքին մէջ: Նորէն մեծ դքսուհին եւ մեծ դուքս Պաւլէին տղաքը նստան կառքին մէջ: Կալիայեւ վերադարձաւ, մօտս եկաւ ինծի յանձնեց ռումբը: Կէս գիշերին գացայ Դորան եւ իրեն յանձնեցի երկու ռումբերն ալ: Լռիկ, մռիկ ըրաւ պատմութիւնը անցած-դարձածին: Երբ վերջացուցի, հարցուցի թէ ինչ էր կարծիքը Կալիայեւի բռնած դիրքին, ինչպէս նաեւ մեր որոշման մասին: Խոնարհեցուց աչքերը եւ ըսաւ.

— Բանաստեղծը ըրեր է այնպէս ինչպէս պէտք էր ընէր:

Ոչ Կալիայեւը, ոչ ալ Ալեքսանդրովիչը անցագիր ունէին: Երկուքն ալ իրենց բեռները ձգած էին կայարանը: Այլեւս շատ ուշ էր իրենց անցագիրները առնելու համար: Ուշ էր նաեւ Մոսկուայէն հեռանալու համար: Իրենց կը մնար գիշերը անցընել փողոցին մէջ: Ես հագուած էի անգլիացի քարիւնի մը նման, անոնք՝ գիւղացիի պէս: Երկուքն ալ բոլորովին սառած էին եւ Ալեքսանդրովիչ հազիւ թէ կրնար ոտքի կենալ: Որոշեցի, հակառակ իրենց հագուստին տարբերութեան, միասին անցընել գիշերը ճաշարանի մը մէջ:

Գացինք Ալպեան Վարդը ճաշարանը, որ կը գտնուէր Սօֆիսկայա փողոցին մէջ: Դռնապանը թոյլ շտուաւ մեզի մտնել ներս: Կանչել տուի-ճաշարանին վերակացուն: Երկար բանակցութիւններէ յետոյ, մեր տրամադրութեան տակ դրին խուց մը, սրահին ետեւի մասին մէջ: Տաք էր այդտեղ, այնպէս որ կրնայինք անցընել մեր ժամանակը:

Կալիայեւ ոգեւորուած էր, եւ դարձեալ սկսեր էր պատմել, իր դողդղուն ձայնով, վայրկեանները, զորս ապրեցաւ քաղաքապետարանին առջեւ: Կ'ըսէր թէ շատ վախցաւ, որ ոճիր մը գործած ըլլայ Մարտական Մարմնին հանդէպ: Ուրախ էր հիմա, ... կնիկները չին գտուեր մեծ դուքսին կառքին: ... թեւ մեկնելոյն թէ մեր ... Մէկ անգամէն կարծես ... իր կենսունակութիւնը կորսնցուցեր էր այլեւս: Հիմակ ալ ... չեմ կրնար բացատրել թէ ինչպէ՞ս ... չերուան միւս մասը անցընելու ... ունեցաւ: Առաւօտեան ժամը 4ին ... եան Վարդը փակուեցաւ: Մեկնեցանք ... Որոշեցինք մահափորձը կատարել ... եւ չարթուան մէջ: Փետրուար ... նական օր մըն էր: Օպանսն ... հսկէր մեծ դուքսին վրայ, կը ... հեցնէր մեզ թէ, իր կարծիքով, ... դուքսը իր գրասենեակը պիտի ... յաջորդ օրը, այսինքն փետրուար ... Սակայն ոչ Ալեքսանդրովիչը, ... Կալիայեւը կրնային ահաբեկչութեան ... ձեռնարկել առաջին ... անմիջապէս ետքը, մանաւանդ ... անքուն գիշերներ անցընելէ վերջ ... տեւաբար լաւ կ'ըլլար ... յետաձգել քիչ մը աւելի ուշ

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameme :-: PARIS (15e)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ. –	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 12 ՕԳՈՍՏՈՍ 1933
12 Aout 1933

ԹՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2263
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՏՆԱՅԻՆ ՀԱՒԱՏԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

Այս միջոցին ոչ միայն բողոքներ, այլեւ կոչեր կը ստանանք ներքին պառակտումներու առթիւ, որ կը խռովեն գրեթէ բոլոր գաղութները։

Կը նշանակէ թէ՝ մարդիկ սկսած են մտատանջուիլ տիրող անիշխանութենէն, մանաւանդ անստուգութենէն։

Նամակագիրները մանաւորապէս յուզուած են դրօշամարտին, որ ահա իր կարգին կը թունաւորէ ե՛ւ հոգիները ե՛ւ մթնոլորտը։

Մինչդեռ, այնքան հոգեր կան որ սիրտ, աշխատանք եւ զոհողութիւն կը պահանջեն։

Բայց, կարելի՞ է կոչերով դարմանել հասարակաց չարիքը։

Այդպէս հաւատացողներ ալ կան։

Օրինակ, նամակագիր մը կը խնդրէ ոչ միայն տպել իր կոչը, այլ եւ յանձնարարել որ ուրիշ թերթեր ալ արտատպեն։

Եթէ արտաքոյ խօսքերը բաւական են միւռոն կաթեցնելու եւ խելքի բերելու այս անիշխանութեան պատասխանատուները, մենք պատրաստ ենք ամբողջ մէկ շաբաթ «Յառաջ»ը տրամադրել միայն կոչերու։

Մինչդեռ, բուն ցաւը ուրիշ տեղ է։

Բուն չարիքը այնտեղ է որ, չենք ըմբռներ թէ ի՛նչ կը կատարուի մեր գլխուն։ Ուղղակի կամ անուղղակի.

Այդպէս, մէջտեղ դրուած է նենգամիտ եւ գրգռիչ բանաձեւ մը.— Խ. Հայաստանի բարեկա՞մ ես թէ թշնամի։

Եթէ բարեկամ ես, մէկդի նետէ ինչ որ ունիս քեզի յատուկ,— տեսակէտ, համոզում, խորհրդանշան, տենչ, պահանջ, դատ։

Եթէ կը մերժես, ուրեմն թշնամի ես

«Հայրենի տուն»ը չե՞ս ընդունիր,— ուրեմն «կեղծաւոր» ես։

Զաւեշտական ո՛ր եւ տրամաբանութիւն չունինք, բայց այսպէ՛ս է իրականութիւնը։

Այսպէ՛ս է որ, հասարակ բախտախնդիրներ եւ պորտաբոյծներ կը դառնան Հայաստանի պաշտպան ու բարեկամ, իսկ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը՝ թշնամի։

Լաւ կարդացէք,— այն ուժը որ, 2–3 տարուան մէջ, ՀԱՅԱՑՈՒՑ Երեւանի նահանգը, թէ՛ աշխարհագրական եւ թէ՛ ազգագրական իմաստով, անոր թշնամին է այսօր։ Իսկ բարեկամներն են անոնք որ երէկ չարախնդութեամբ կը ծաղրէին «Ափ մը Երեւանը»։

Անտարակոյս այս գործելի խեղկատակութեան վրայ չինուած կրանտներն ու փոխադարձութիւններն են որ, տարուէ տարի թունաւորելով մթնոլորտը, անշնչելի դարձուցած են զայն։

Եւ անկարելի դարձած է ո՛ր եւ է միջամտութիւն, գործակցութիւն կամ բանակցութիւն։

Որովհետեւ, առաջին հանդիպումէդ կը հարցնեն.

— Հաւատքդ ի՞նչ ես …

Համբերութեամբ խօսէ, վիճէ, բանաձեւէ, բացատրէ ծուռն ու շիտակը, օգտակարն ու վնասակարը։

«Ջո՛ւր ջանք եւ անօգուտ վատնում»։

Միայն եռագոյնը, միայն «Մեր Հայրենիք»ը բաւական են, ամէն ինչ վեր ի վայր շրջելու եւ հիմնական խնդիրներ մոռացութեան տալու։

Նոյն իսկ եթէ տեղի տաս այս հարցերուն մէջ, նորէն փակ է ճամբան։

Երեւանի «աչքը», այսինքն անոր շողիքոտ, գետնաքարշ փաստաբանութիւնը այն աստիճան կուրացուցած է մարդոց աչքերը որ, չեն հանդուրժեր ո՛ր եւ է անկախ, ինքնուրոյն դիրքի։

Եւ որովհետեւ հասուն գիտակցութիւնը չէ որ կը վարէ զիրենք, այլ թունաւոր կիրքը, այս առթիւ, բոլորովին մոռացութեան կուտան միւս բոլոր պարտականութիւնները։

Կը մոռնա՞ն թէ, Հայաստանի օգնելով հանդերձ, մենք պարտաւոր ենք մտածել գաղութներու մասին։

Թէ՛ առաջին տասնամեակին չարիքները պիտի ծանրանան երկրորդ տասնամեակին — ուր մտած ենք արդէն — եթէ շարունակենք այսպէս յօշոտել կամ դգել իրար։

Թէ՛ Երեւանը ունենալով միայն սահմանափակ իրաւասութիւններ եւ իրեն յատուկ աշխարհահայեացք, որ հիմնովին կը հակադրէ մեր շահերուն, մանկամտութիւն է ամբողջովին անոր յանձնել մեր ճակատագիրը։

Թէ՛ այսօրուան գաղութները կը ներկայացնեն վերջին մնացորդը՝ հալածական ժողովուրդի մը որ չունենալով հայրենի հող, տասնապատիկ աւելի կարօտ է զուրգուրանքի եւ գործնական հոգատարութեան։

Թէ՛ մենք ստիպուած ենք տիրաբար կազմակերպել մեր ինքնապաշտպանութիւնը, որովհետեւ բազմաթիւ են թշնամիները եւ բազմազան՝ փորձութիւնները։

Թէ՛ ոչ միայն մեր քաղաքական դատը, այլ եւ մեր առօրեայ կեանքը, աշխատաւոր բազմութեանց կրած յարաճուն դժուարութիւններն ու նոր սերունդին փրկութիւնը կը պահանջեն միացեալ ճակատ.

Այս բոլորը ջուրի ձայն կուգան օրուան մունետիկներուն։

Աւետարանի քարոզիչներուն պէս, անոնք «Տէրն մեր» (Երեւան) կ'ըսեն եւ կ'անցնին։

Որովհետեւ, այս բոլորը կը պահանջեն գիտակցութիւն, ազնուութիւն եւ զոհողութիւն։

Մինչդեռ, չափազանց հաճելի է միւս ճամբան։

Ի՞նչ կը կորսնցնեն, Փարիզ կամ Նիւ Եորք նստելով եւ բարեւելով, ծափ զարնելով Երեւանի։

Հոգ չէ թէ, հազարներ հալին իրենց աչքերուն առջեւ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Միջագետքի Ասորիներուն խնդիրը

ԸՄԲՈՍՏՆԵՐԸ ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆ ՅԱՅՏՆԵՑԻՆ

Լոնտոնի Իրաքեան դեսպանատունը հետեւեալ զեկոյցը հրատարակեց օգոստոս 10ին —

Այն Ասորիները որոնք ընդդիմանալով Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ յանձնարարուած կարգադրութեան, Սուրիական հողը անցած էին, նորէն Իրաքի սահմանը անցան օգոստոս 4ի գիշերը եւ յանկարծակի յարձակեցան սահմանապահ զօրքին վրայ։ Կռիւը շարունակուեցաւ գիշերը եւ յաջորդ օրը։ Ասորիները պարտուեցան եւ ցրուեցան եղան։ Հետապնդուելով օգոստոս 6ին, 7ին եւ 8ին, ստիպուեցան ապաստան փնտռել լերան մէջ։ Իբր հինգ հարիւր հոգի յաջողեցան դարձեալ երթալ սուրիական գօտին։ Կը սպասուի որ միւսներն ալ անձնատուր ըլլան։

※ Ռէօյթէրի հեռագիր մը կը հաստատէ թէ ըմբոստները անձնատուր եղած են առանց որ եւ է պայմանի։

Ֆրանսայի հետ ծագած վէճը

Գրեցինք թէ Իրաքի կառավարութիւնը բողոքած է Ազգերու Դաշնակցութեան, Սուրիոյ Ֆրանսական իշխանութիւնը պատասխանատու բռնելով Ասորիներու կատարած յարձակման։

« Ժուռնալ տը » քաղաքական քրոնիկագիրը քննելով այս հարցը, կը գրէ.—

« Ասորի – Քաղդէացիները վերջին մնացորդներն են աշխարհի ամէնէն հին ցեղերէն մէկուն։ Իրենց թիւն է իբր 20,000, հաստատուած՝ Մուսուլի մէջ։

(ԽՄԲ.— Իրականէն շատ վար է այս թիւը)։ Ասոնց մասին խօսուեցաւ երբ Անգլիա ձգեց Իրաքի հոգատարութիւնը։ Ասորիները, վախնալով որ պիտի զրկուին այն խնամարութենէն զոր վայելած են նոյնիսկ թրքական իշխանութեան տակ, հրաշխաւորութիւններ պահանջեցին զորս մերժեց Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը, անխոհեմաբար։ Ան բաւական համարեց Իրաքի կառավարութեան խոստումները։ Եւ ահաւասիկ 1500 Ասորիներ կ'ապաստանին Սուրիա, իրենց բանակով եւ զէնքերով։ Բայց երկար չմնացին անոնք։ Քանի մը օր յետոյ, հազարի չափ փախստականներ նորէն անցան գետը եւ ընդհարեցան Իրաքի զօրքին հետ։ Այս առթիւ, Իրաքի կառավարութիւնը պատասխանատու կը համարէ Սուրիոյ հոգատար իշխանութիւնը, հիմնուելով 1927ի համաձայնութեան վրայ։ Ի՞նչ կը նշանակէ այս։ 1927ի պայմանագիրը կը կարգադրէ Սուրիոյ եւ Իրաքի սահմանային յարաբերութիւնները եւ կը տրամադրէ զինաթափ ընել վաչկատուն ցեղերը եւ ըմբոստները։ Ասորի – Քաղդէացիները անշուշտ վաչկատուն ցեղեր չեն։ Ֆրանսացիները կրնայի՞ն գիտնալ թէ անոնք ապստամբած են։ Պէտք հարկ էր լուր տալ նախապէս։ Արդ, Անգլիացիները բաւականացան լսելով որ բանի դէպքի սահման չէ՞ չեն փախստականները, որպէսզի դէպքեր չծագին։ Գալով Իրաքի, ան ո՛ր եւ է բան չըսաւ։ Եւ եթէ անախորժութիւններ ծագեցան իրեն համար, պատասխանատուն ինքն է։ Եթէ խնդիրը Ժընեւ գայ, անշուշտ Ֆրանսան ալ իր ըսելիքները պիտի ունենայ։

※ Այս առթիւ « Թայմզ » ալ գրած է խմբագրական մը, որուն ամփոփումը պիտի տանք վաղը։

Հակասեմական պայքարը Գերմանիոյ մէջ

ՆՈՐԱՆՈՐ ԽՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մինիխի քաղաքապետական խորհուրդը օգոստոս 9ին որոշում մը քուէարկեց, որուն համաձայն Հրեաներուն կ'արգիլուի լողալ Դանուբի մէջ (Ստորին Պավարիոյ շրջան)։

※ « Գլխուն զարնե՛նք » խորագրով հետեւեալ երկու ազդերը կը հրատարակէ Մանհայմի գլխաւոր թերթը.—

1. Ազդարարութիւն այն կիներուն եւ օրիորդներուն որ կը սիրեն Հրեաները.— Իգական սեռէն եւ գերմանական արիւնով անձեր կան, տակաւին, այլասերած եւ դաւաճան անձեր, որոնք երբեք չեն քաշուիր հրապարակաւ երեւալ Հրեաներու եւ Հրէորդիներու հետ։ Այնպիսի ժամանակ մը երբ ամբողջ գերմանական ազգը տոգորուած է արիական ցեղին ժառանգութիւնը պահպանելու կամքով, այս արարքը ոճիր մըն է ազգին դէմ։ Ընդհանուր զայրոյթ կը տիրէ այս առթիւ։ Այն աղջիկները որ Հրեաներու կը յաճախեն, պէտք է գիտնան թէ այլեւս չպիտի թոյլատրուի այս վատութիւնը »։

2. Հէրվէէի թաղերը հրէակա՞ն թաղեր է։ Ամէն օր կ'աւելնայ զայրոյթը, տեսնելով որ Հրեաները կը խուժեն Հէրվէէի թաղերը։ Իւրաքանչիւր քայլին կը հանդիպիս տափակ ոտքերով և գռուզ մազերով այս Լիբանանցիներուն։ Անհրաժեշտ է որոշ ժամեր նշանակել թլփատուածներուն համար, որպէսզի գերման հանրութեան խնայուի Մովսէսի աշակերտներուն տեսքը։

※ Նիւրընպէրկի բոլոր հանրային բաղնիքներուն մուտքը արգիլուեցաւ Հրեաներուն։ Միայն թէ պիտի կրնան օգտուիլ պաղ ջուրի լոգանքէն (տուշ)։

Ուրիշ կարգ մը քաղաքներու եւ ջերմուկներու մէջ արգելք դրուեցաւ Հրեաներուն դէմ։

※ Հիթլէրական թերթ մը հետեւեալ ցեղագրական պայմանները կը հրատարակէ պետական պաշտօնեաներու համար.— Անոնք պէտք է ապացուցանեն, թէ իրենց եւ թէ իրենց կիներուն համար (եւ փոխադարձաբար), թէ արիական ցեղէ են։ Նոյն պայմանը՝ իրենց ծնողքին եւ մեծ ծնողքին համար։ Եթէ առուցուի որ պապը կամ հանին հրէածին են, պաշտօնէ պիտի զրկուին։ Ո եւ է պաշտօնեայ որ կ'ուզէ ամուսնանալ, պէտք է ապացուցանէ թէ իր ապագայ ամուսինը արիական է։ Եթէ հարցը վիճելի ըլլայ, Ներքին Նախարարութիւնը պիտի նշանակէ ցեղային մասնագէտ մը, լուծելու համար խնդիրը։

Փախստական դատաւոր մը անձնասպան եղաւ

Հինգշաբթի օր, Փարիզի մէկ պանդոկին մէջ, ինքզինքը գործարանին պաստահանէն կախելով անձնասպան եղաւ Պ. Վալթէր Տոլման, հրէածին դատաւոր մը։

Անձնասպանը բարձր պաշտօն ունէր Գերմանիոյ մէջ։ Անցեալ մայիսին արձակուեցաւ պաշտօնէն եւ Փարիզ եկաւ։ Զրկուած՝ նիւթական միջոցներէ եւ չկարենալով գործ գտնել Ֆրանսայի մէջ, յաճախ կը խօսէր անձնասպանութեան մասին։ Քանի մը շաբաթ առաջ, ուրիշ հրէածին դատաւոր մըն ալ անձնասպան եղաւ իր կնոջը հետ։

Հայերը Թուրքիա պիտի վերադառնան... բացի... Դաշնակներէն

Պէյրութի մէջ կը հրատարակուի արաբերէն թերթ մը, « Էլ Ահրար », որ դարձեր է թրքական օրկան։

Ահա իր վերջին գիւտը (3 օգոստոս).—

Տեղեկացանք որ Թրքական կառավարութիւնը, իր 10րդ տարեդարձին առթիւ, ներում պիտի շնորհէ եւ վերադարձի իրաւունք պիտի տայ Թուրքիայէն վտարուած քաղաքական յանցաւորներուն, 150նոցներու մեծ մասին եւ Հայերուն։

Այս ներումէն պիտի օգտուին այն բոլոր Հայերն ու Թուրքերը, որոնք իրենց դուրս գտնուած ժամանակի ընթացքին Թուրքիոյ դէմ ո եւ է ընդդիմադրութիւն ցոյց չտուին եւ հանգիստ կեցան։ Մուսթաֆա Քէմալի կառավարութիւնը բաւական կը համարէ այսքան տարիներու տարագրութիւնը անոնց համար եւ կ'ուզէ վերադառնալու իրաւունք տալ անոնց։

Դաշնակ կուսակցութեան պատկանողները բացառութիւն կը կազմեն եւ երբեք պիտի չկրնան օգտուիլ այս ներումէն, որովհետեւ անոնք կը շարունակեն Թուրքիոյ հանդէպ թշնամական քաղաքականութիւն մը հետապնդել։ Նոյնիսկ Արաբներն ալ զգացած են անոնց հակաթուրք հրատարակութիւններէն եւ ընթացքէն

Միւս հայ կուսակցութիւնները գոհ չեն Դաշնակ կուսակցութեան հակաթուրք ընթացքէն եւ ամէն առթիւ կը յայտնեն իրենց դժգոհութիւնը։

Մի միայն Դաշնակ կուսակցութիւնն է որ հակաթուրք քաղաքականութիւն կը մշակէ. Զարմանալի չէ ուրեմն միւս հայ կուսակցութիւններուն հակադաշնակ ուղղութիւնը, որովհետեւ անոնք համոզուած են որ իրենց Թուրքիա վերադարձին արգելք եղողը Դաշնակ կուսակցութիւնն է։

Նոր կացութիւն Քուպայի մէջ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՌՈՒԶՎԷԼԹ ԿՈՒԶԷ ՄԻՋԱՄՏԵԼ

Երկու շաբաթէ ի վեր, արիւն կը հոսի Քուպայի մէջ, իբրեւ հետեւանք ներքին յեղափոխութեան մը։ Ըմբոստները կը պահանջեն որ Նախագահ Մաչատօ հրաժարի։ Այս վերջինը վճռապէս կը մերժէ։ Մ. Նահանգները մտքէն շահագրգռուած ըլլալով, Նախագահ Ռուզվէլթ գործօն միջամտութեան դիմած է։ Անցեալ օր իր քով կանչեց Քուպայի դեսպանը եւ պահանջեց որ Պ. Մաչատօ հրաժարի, որպէսզի արիւնահեղութիւնները դադրին, այլապէս պիտի հարկադրուին միջամտել։

Արդէն իսկ, զինուորական պատրաստութիւններ կը տեսնուին։ Հինգ հազար ցամաքային եւ երկու հազար ծովային զինուորներ հրաման ստացած են կազմ եւ պատրաստ գտնուելու։

Մինչ այս մինչ այն, արիւնը կը հոսի մանաւորապէս Հավանայի փողոցներուն մէջ։ Բրիտանական հիւպատոսը հետեւեալ տեղեկութիւնները հաղորդած է հեռախօսով.

— Բոլորս ալ անձկութեամբ կը սպասենք։ Կեանքը ջլատուած է։ Քաղաքական կեանքը մեռեալ կէտի մը հասած է, որովհետեւ ընդդիմադիրները վճռած են ձեռք բերել Նախագահ Մաչատոյի հրաժարումը, իսկ այս վերջինը յամառօրէն կը մերժէ։ Օտարները կը զգան թէ նստած են հրաբուխի մը վրայ, նախագահը յայտարարած ըլլալով որ զինու զօրութեամբ պիտի դիմադրէ Մ. Նահանգներու միջամտութեան։ Ահա նորէն հրացանաձգութիւն տեղի ունեցաւ, եւ աշխատանքի գրասենեակէս կը տեսնեմ երեսունի չափ դիակներ գետին փռուած։

Գերմանացիները կը շարունակեն նեղել Աւստրիան

ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԻՒՆ?

Հիթլէրական գործիչ Տօքթ. Հապիխթ, որ վերջերս վտարուած էր Աւստրիայէն, առջի օր բուռն ճառ մը խօսեցաւ Աւստրիոյ կառավարութեան դէմ, Մինիխի անթելի պաշտօնական կայանէն։

Այս առթիւ, աւստրիական թերթերը կը պահանջեն ոչ միայն պաշտօնապէս բողոքել գերմանական կառավարութեան, այլեւ խնդիրը տանիլ Ազգերու Դաշնակցութեան

Գրուեցաւ թէ Գերմանիա հաւաստիքներ տուած է իտալական կառավարութեան, դադրեցնելու համար այս կարգի յարձակումները։ Հիթլէրական թերթերը կը հերքեն այս տեղեկութիւնը։

Լոնտոնի մէջ շատ գէշ տպաւորութիւն գործեց Տօքթ. Հապիխթի ճառը, մանաւանդ որ, դեռ նոր դիտողութիւններ ըրին անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութիւնները, հիմնուելով չորսերու դաշինքին վրայ։ Ուրեմն, անարժէք թուղթ մըն է դաշինքը.

Երկու օդաչուները վերադարձան

Ռոսի եւ Քոտոս, ֆրանսացի երկու օդաչուները որոնք Նիւ Եորքէն Րայաք (Լիբանան) թռած էին, անընդհատ կտրելով 9062 քիլոմեթր ճամբայ, առջի օր վերադարձան Ֆրանսա։ Րայաքէն ճամբայ ելան ժամը 3,55ին, եւ հետեւելով Աթէնք – Քորֆու – Նափոլի – Հռոմ գծին, հասան Մարինեան (Մարսէյլ)։ Ճամբան ստիպուեցան իջնել Հռոմի մէջ, վառելանիւթը սպառած ըլլալով։ Ֆրանսա հասան ժամը 11.30ին, փառաւոր ընդունելութիւն մը գտնելով։ Ճամբորդութիւնը տեւած է 3000 քիլոմեթր։ Բուրժէի օդակայանը գացած էր նաեւ օդանաւային նախարարը։

Պ. ԷՐԻՕ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Օգոստոս 9ին Պոլիս հասաւ Ֆրանսացի նախկին վարչապետը, արժանանալով ջերմ ընդունելութեան։ Այս առթիւ, Պ. Էրիօ հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.

— Եկայ տեսնելու նոր Թուրքիան եւ հաստատելու կատարուած յառաջդիմութիւնները։ Իբրեւ աշխարհական եւ ռամկավար Ֆրանսացի՛, բարձրօրէն կը գնահատեմ Թուրքիոյ ուսուցման մեթոտները։ Թէեւ եկած եմ առանց պաշտօնական հանգամանքի, բայց ուրախ պիտի ըլլայի նպաստելով Ֆրանքօ-Թուրք բարեկամութեան ամրապնդման

Պ. Էրիօ հինգշաբթի եւ ուրբաթ այցելեց Պոլսոյ պատմական յիշատակարանները։

Պուլկարիոյ վարչապետը մասնաւոր վագոն մը ղրկած է, Սոֆիա առաջնորդելու համար նախկին վարչապետը, որ ներկայ պիտի ըլլայ արմատականներու միջազգային համագումարին։

ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ ԵՒ ԻՐ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ

Նախ Ֆրանսայի ապահովութեան կատարեալ երաշխաւորումը եւ յետոյ զինաթափութիւն։ Այս էր ուրեմն Ֆրանսայի հիմնական պահանջը։ Եւ անիկա կը պնդէր որ զինաթափութեան խորհրդաժողովի լրացումէն առաջ գէթ Անգլիոյ եւ Ամերիկայի կողմէ այդ մասին դրական հաւաստիքներ տրուէին։

Բայց, թէ Անգլիա եւ թէ Ամերիկա, իրենց ծովերովը զրահաւորուած եւ այդ բնական պատնէշին ետին ինքզինքնին անխոցելի նկատելով, ոչ մէկ փոխադարձ շահ չէին տեսներ այդպիսի յանձնառութիւն մը ստանձնելու մէջ եւ բացի այդ ոչ մէկ գնով չէին ուզեր իրենց ազատութիւնը կաշկանդել՝ մանաւանդ անծանօթ ապագայի մը համար։

Մեծ պատերազմէն առաջ Անգլիա եւ Ամերիկա չունէին այդպիսի յանձնառութիւն մը Ֆրանսայի հանդէպ, բայց հազիւ պատերազմը ծագած Անգլիա իր ամբողջ ուժովը անոր կողքին կանգնած էր եւ անոր կը հետեւէր, որոշ ատեն մը յետոյ, Ամերիկա եւս։ Եթէ նոյն պայմաններուն մէջ Ֆրանսա նոր յարձակման մը ենթարկուէր, պատճառ չկար որ դարձեալ իր կողքին չի գտնէր իր նախկին դաշնակիցները։ Բացի այդ, Ազգերու Լիգայի ուխտը կայ, որ յարձակող կողմին վրայ կը հրաւիրէ բոլոր մասնակցող պետութեանց չանթերը, առանց հաշուելու Լօքարնոյի համաձայնութիւնը եւ Գ. Բրիան — Քէլլօկի դաշինքը որոնք դատապարտելով կը պատասխանեն պատերազմները.

1914ի եւրոպական կացութիւնը հիմնովին փոխուած է այսօր եւ դժուար թէ գտնուի պետութիւն մը որ հոգիի թեթեւութիւնով կարենայ նոր պատերազմի մը նախաձեռնարկ հանդիսանալ։ Իսկ անգամ մը որ իրականանայ զինաթափութեան ծրագիրը, խաղաղութիւնը վերջնականապէս ապահովուած պէտք է համարել այն ատեն։

Ուրեմն ամէն առարկութիւն մէկ կողմ ձգելով պէտք է գումարել զինաթափութեան խորհրդաժողովը։ Սպասելով որ Ֆրանսայի վախերը փարատելու եւ զայն լիովին ապահովցնելու եղանակ մը գտնէ միջազգային դիւանագիտութիւնը, այդ խորհրդաժողովը ահագին աշխատանք ունի կատարելիք՝ հասունցնելու, մշակելու եւ լուծելու համար զինաթափութեան հետ կապուած բազմաթիւ երկրորդական կէտեր եւ մանրամասնութիւններ։

Ամէն կողմէ բարձրացող այս ձայներն ու հրաւէրներն էին որ պարտադրեցին Ֆրանսայի տեղի տալ եւ այս պայմաններուն մէջ է որ բացուեցաւ, անցեալ տարուան սկիզբը, Զինաթափութեան Համաշխարհային Խորհրդաժողովը։

Սպասելով որ պետութենէ պետութիւն համաձայնութիւն մը գոյանայ հիմնական կէտերու շուրջ, խորհրդաժողովը ընտրեց բազմաթիւ յանձնաժողովներ, որոնք իրենց կարգին ընտրեցին նոյնքան բազմաթիւ մասնաժողովներ՝ ճշդելու համար կարգ մը երկրորդական կէտեր։

Ու բազմաթիւ էին այդ երկրորդական կոչուած հարցերը, որոնց մէջ չէին պակսեր նոյնչափ առաջնակարգ նշանակութիւն ունեցող կէտեր։ Պէտք էր որոշել թէ որոնք էին յարձակողական եւ պաշտպանողական կոչուած զէնքերը, թէ ի՛նչ տրամագիծ ունեցող թնդանօթներու եւ ինչ տարողութեամբ հրասայլերու շինութիւնն ու գործածութիւնը կարելի էր արտօնել իբր պաշտպանողական զէնք։ Պէտք էր որոշել թէ ինչ միջոցներ ձեռք պիտի առնուէին, որպէսզի առեւտրական օդային տորմիղները չկրնան պատերազմի ատեն ռազմական օդանաւերու վերածուիլ։ Պէտք էր ճշդել իւրաքանչիւր երկրի պաշտպանութեան յատկացուելիք զինուորներու թիւը, վաշտերու բանակներու միօրինակ ձեւը, գաղթավայրերու եւ մայր երկրի զինուորական ուժերուն փոխյարաբերութիւնը։ Պէտք էր որոշել թէ պատերազմ ծագելու պարագային ո՞ր կողմը պիտի նկատուէր նախայարձակ, եւն. եւն..

Յանձնաժողովներն ու մասնաժողովները լծուեցան տենդոտ աշխատանքի, լուծելու համար այդ փշոտ հարցերը, հաշտեցնելու զանազան տեսակէտներն ու ընդդիմադիր կողմերը։

Այդպէսով Ֆրանսա իր մատը կը դնէր անգամ մը ատամնաւոր դոյզ գլաններուն մէջ եւ դժուար թէ թեւն ու ամբողջ մարմինը չհետեւէին շարժումին՝ ինչ որ գլխաւոր ցանկութիւնն էր զինքը այդ ճամբուն մէջ նետողներուն։ Բայց, այդ յանձնաժողովներն ալ չկրցան ընդհանուր համաձայնութիւն գոյացնել իրենց քննութեան ենթարկուած երկրորդական հարցերու լուծման մէջ։

Բացի թունաւոր կազերու գործածութեան դատապարտութենէն (այն ալ թուղթի վրայ բնականաբար եւ առանց դրական որ եւ է երաշխիք ունենալու որ պատերազմի մը ընթացքին կողմերէն մէկը կամ միւսը դարձեալ չպիտի պատրաստէ եւ գործածէ այդ դատապարտուած կազերը), միւս բոլոր կէտերը, առանց բացառութեան, տարակարծութիւններ միայն երեւան բերին։

Չկրցան գտնել, օրինակի համար, բանաձեւ մը, որ ընդունուած ըլլար ամէնուն կողմէ, ճշդելու համար թէ ո՞ր պարագաներուն մէջ, պատերազմը հազիւ սկսած, պետութիւն մը նախայարձակ պիտի նկատուէր։ Ու սակայն այդ կէտը առաջնակարգ նշանակութիւն ունէր, քանի որ կարծիքներու հանդարտ փոխանակութեան մը ընթացքին մինչեւ անգամ եթէ անկարելի ըլլայ նախայարձակ կողմը որոշել՝ ի՞նչպէս կարելի պիտի ըլլայ պատերազմի մը ստեղծած տակնուվրայութեան մէջ որոշել եւ եթէ այդպիսի դժուարութիւններու (չըսելու համար անկարելիութեան), պիտի հանդիպի նախայարձակ պետութեան ճշդումը, ալ ի՞նչ օգուտ կարելի է սպասել Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտէն, տրուած երաշխաւորութիւններէն եւ ստանձնուած յանձնառութիւններէն՝ քանի որ անոնք անգործութեան պիտի դատապարտուին, եթէ նոյն իսկ միջամտելու տրամադրութիւն ունենան, սպասելով որ ճշդուի նախայարձակ կողմը

Զինաթափութեան Խորհրդաժողովի յանձնաժողովները չկրցան ճշդել նոյնպէս թէ որո՞նք են պաշտպանողականները։ Թէ ինչո՞ւ զրահաւորի մը վրայ զետեղուած որոշ տրամագիծ ունեցող թնդանօթ մը ծովային պետութեանց կողմէ պիտի նկատուի իբր պաշտպանողական զէնք եւ նոյն հրանօթը ցամաքի վրայ պիտի դառնայ յարձակողական զէնք։ Թէ ի՞նչպէս կարելի է արգիլել որ պաշտպանողական [illegible] վրայ հաստատուած արտօնեալ թնդանօթ մը կարենայ ճակատ փոխադրուիլ եւ գործածուիլ իբր յարձակողական զէնք.

Անկարելի եղաւ դարձեալ համաձայնութիւն գոյացնել իւրաքանչիւր երկրի պաշտպանութեան յատկացուած զինուորական ուժերու թիւին եւ անոնց կազմութեան մասին, գերմանական «Պողպատէ Սաղաւարտներու», հիթլէրական «հարուածային» խմբերու եւ այլ կազմակերպութեանց զինուորական բնոյթին մասին։ Անկարելի եղաւ համաձայնութիւն գոյացնել օդային նաւարկութեան սահմանուած ապագային տորմիղներու մասին՝ որոնք մէկ ժամէն միւսը կրնան ռազմական օդային տորմիղներու վերածուիլ՝ հակառակ Ֆրանսական պատուիրակութեան բերած հիմնաւոր առաջարկին, այն է Ազգերու Դաշնակցութեան տրամադրութեան տակ դնել բոլոր երկիրներու օդային տորմիղները, իրաւունք եւ միջոց տալով անոր որ կարենայ զանոնք գործածել ի կարգ հրաւիրելու համար, պատերազմի մը պարագային, նախայարձակ կողմը։

Անկարելի եղաւ նոյն իսկ միաձայնութիւն առաջ բերել արգիլելու համար որ պատերազմի ընթացքին օդանաւերու կողմէ ռմբակոծութեան ենթարկուին թիկունքի անպաշտպան քաղաքներն ու գիւղերը։ Ու զարմանալի հակասութեամբ մը, զինաթափութեան գլխաւոր ջատագով մարդասէր Անգլիան էր որ հակառակեցաւ այդ առաջարկին՝ որպէսզի իր օդային տորմիղներով կարենար իր ձեռքին մէջ եւ սարսափի տակ պահել Եգիպտոսը, Անդրյորդանանը, Միջագետքը եւ Հնդկաստանը։

Այսպէս, ուրեմն, անհամաձայնութիւն հիմնական կէտերու շուրջ, անհամաձայնութիւն երկրորդական նկատուած գրեթէ բոլոր կէտերուն շուրջ Զինաթափութեան Խորհրդաժողովը վերջնական սնանկութենէ փրկելու մէկ միջոց միայն կը մնար,— յետաձգել անոր վերաբացումը եւ մինչեւ հոկտ. 16 համաձայնութեան նոր գետին յարդարելու ճիգեր։

ԱՐՏ. ՀԱՆԸՄԵԱՆ

ԷՋԵՐ ՓԱՐԻԶԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

Պտոյտ մը Քարթիէ Լաթէնի մէջ

Ամէն անգամ որ carrefour de L'Odéonէն St. Michelի հրապարակը երթալու պէտք ունենամ, քայլերս ինքնաբերաբար կ'ուղղուին դէպի Passage de Commerce, որուն մուտքը կը գտնուի Bd. St. Germainի վրայ, Տանթոնի արձանին ճիշդ դիմացը։ Փասաժին մէջ, կը մտնեմ աջ կողմի փոքր բակը որ Cour de Rohan կը կոչուի եւ շրջապատուած է ԺԵ. եւ ԺԶ. դարերու մնացորդ շէնքերով, իսկ անկէ ալ Rue du Jardinet մտնելով կը շարունակեմ ճամբաս դէպի St. Michelի հրապարակը։

Իրաւ է որ այսպիսով ճամբուս հեռաւորութիւնը բաւական կրճատուած կ'ըլլայ եւ սակայն այդ չէ միակ պատճառը որ զիս կը մղէ ընտրել այդ ճանապարհը

Քարթիէ Լաթէնի այս մասը իր շուրջի կարգ մը փողոցներով 1789ի Ֆրանսական Յեղափոխութեան շրջանին քաղաքական տենդային գործունէութեան մը օճախը եղաւ, որուն ուժգին տրոփումները յուզեցին ամբողջ Ֆրանսան եւ խորապէս ազդեցին նաեւ յետագայ սերունդներու ընկերային կեանքի թրթռումներուն վրայ։

Այդ շրջանակին մէջն է որ ապրեցան ու գործեցին Վոլթէռի, Ռուսոյի գաղափարական աշակերտները եւ այդ վայրերէն անցնելու պահուն կարելի չէ չյիշել այդ հանճարեղ ծագումով մտաւորականները, որոնք անշահախնդիր ոգիով մը փարեցան քաղաքական իտէալներու իրագործման եւ շնորհիւ իրենց յանդուգն ու աննկուն կամքին, յաջողեցան ամբողջ հին աշխարհի մը կարգերը յեղաշրջել։

Կարճ պտոյտ մը կատարելով այդ փոքր շրջանակին մէջ, պիտի պատահինք անոնցմէ ոմանց անուններուն ու կարգ մը յիշատակելի դէպքերու որոնք այդ պատմական շրջանին այնքան խօսիլ տուին իրենց վրայ։

Պուլվառ Սէն Ժէրմէնը նախորդ դարուն վերջերը միայն շինուեցաւ, եւ նախ քան այդ Փասաժ տիւ Քոմէրսը կ'երկարէր մինչեւ Տանթոնի արձանը, ուր կը գտնուէր նաեւ անոր խոշոր [illegible]։ Տանթոն կը բնակէր անկիւնը գտնուող տան մէջ. Երբ հակառակորդ կուսակցութիւնը, իր տաղանդաւոր գերակշիռ դիրքէն օգտուելով արգիլեց զայն իբր հակայեղափոխական դատի ենթարկել, հոն է որ 1793 մայիս 31ին [illegible] գինքը, հակառակ թաղին այլայլած բնակիչներուն բողոքներուն, ու տարին [illegible] պահուն բանտի վերածուած էր։ Քանի մը քայլ անդին, այժմու բժշկական վարժարանին բակին մէջ, ձախ կողմը կը գտնուի ԺԶ. դարու Քորտըլիէներու վանքին ճաշարանը, որ այժմ վերածուած է բժշկական թանգարանի, (Musée Dupuytren)։ Այս շէնքին մէջն է որ 1790ին տեղի կ'ունենային կուսակցական հաւաքոյթները որոնց Քլիւպ տը Քորտըլիէ անունը կը տրուէր։ Այդ հաւաքոյթներուն կը մասնակցէին համբաւաւոր Մարա, Տանթոն, Տէմուլէն, Պրիսօ եւ ուրիշ յայտնի կուսակցականներ։

Մարայի բնակարանը կը գտնուէր նոյն փողոցին մէջ, այժմու Rue de l'Ecole de Médecineը, որ դժբախտաբար 1885ին կարգ մը ուրիշ շէնքերու կարգին վար առնուեցաւ։ Կը պատմուի թէ Տանթոն յաճախ իր տունէն ելլելով մօտակայ հաւաքատեղին կուսակցական ժողովի երթալէ առաջ կը հանդիպէր Մարայի բնակարանը, միասին երթալու համար, սակայն իր անբուժելի հիւանդութեան պատճառաւ մեծ խնամքներու պէտք ունենալով, երբեք պատրաստ չէր ըլլար մեկնելու։ Իսկ Տանթոն, վարը, սանդուղին գլուխը, երկար սպասելէ ձանձրացած, իր հուժկու ձայնը լսելի կ'ընէր անոր՝ սանդուղներէն վեր պոռալով շտապեցնելու համար իր բարեկամը ու միենոյն ատեն ձեռքի բռնակներով անհամբեր ուժգին հարուածներ կուտար սանդուղին երկաթեայ բազրիքին։

1793 յուլիս 13ին երեկոյեան ժամը 7ին, նոյն տանը սանդուղներուն վըրայ զարհուրելի վայնասուն մը եւ պոռչտուք մը ծայր տուաւ։ Վերը յարկաբաժիններէն մէկուն մէջ ոճիր մըն էր գործուած։ Անծանօթ երիտասարդուհի մը դաշոյնի հարուածով մը սպաննած էր Մարան, «Ժողովուրդին բարեկամը», ինչպէս կը կոչէին զայն իր խմբագրած յեղափոխական թերթին անունով։ Ոճիրը գործուած էր այն պահուն երբ Մարա իր ոսկորական լոգանքը առնելու վրայ էր։ Այդ երիտասարդուհին Շարլօթ Քորտէ, յաջողած էր անոր բնակարանէն ներս մտնել, պատրուակելով թէ դաւաճան կարգ մը հակայեղափոխականներու մասին կարեւոր և գաղտնի յայտնութիւններ ունէր ընելիք։ Մարա զինքը լսելէ վերջ կ'ըսէ թէ անոնք բոլորը պիտի գլխատուին։ Իր խօսքը հազիւ թէ վերջացուցած, Շարլօթ Քորտէ իր կուրծքին վրայ պահած դաշոյնը հանելով կը խրէ զարհուրելի յեղափոխականին կուրծքին։

Փասաժ տիւ Քոմէրսի կանգուն մնացած մասին մէջ ամէն ինչ գրեթէ իր նախկին վիճակը պահած է։

Կրպակներէն մէկուն մէջ, որ այժմ 8 թիւը կը կրէ, 1794ին Պրիսօի կինը ընթերցարան մը հաստատած էր, ուր ժամանակաւորապէս իր ամուսնոյն իրաւագիտութեան մասին գրած հեղինակութիւնները կարելի էր գտնել։ Պրիսօ Ժիրոնդիններու կուսակցութեան վարիչներէն մէկն եղաւ երկու տարիէն աւելի երկրին քաղաքականութիւնը վարելէ վերջ իր կուսակիցներուն կարգին իբր հակայեղափոխական գլխատուեցաւ։ Այդ պատճառով իսկ, իր այրիին հաստատած ընթերցարանը կասկածելի նկատուելով, ոստիկանի մը մշտական հսկողութեան էր յանձնուած։ Անոր կից կրպակին մէջն է որ կը տպուէր 1793ին Մարայի թերթը, «Ami du Peuple»ը ուր ինքը կուգար ամէն օր անձամբ փորձերը սրբագրելու։

Ուրիշ խիստ հետաքրքրական դէպք մըն ալ տեղի ունեցաւ Փասաժին մէջ։ Ազգային ժողովի անդամներէն մէկը, բժիշկ Կիյոթէն նոր գործիք մըն էր հնարած, մահուան դատապարտուածները աւելի մարդկային գլխատելու նպատակաւ։ Գլխատման համար դարերէ ի վեր դահիճները կացին մը եւ կամ սուր մը կը գործածէին։ Տոքթէօր Կիյոթէն ազգային ժողովին առաջարկեց այդ վայրագ գլխատումին ձեւը փոխել եւ ընդունիլ իր յղացած գործիքը, որուն կցուեցաւ նաեւ «մարդասիրական» ածականը։

Եւ սակայն, կարելի չէր այդպիսի գործիք մը, առանց նախապէս փորձելու, յօգուտ մարդկութեան անոր տրամադրութեան տակ դնել։ Ուստի նոյն Փասաժին 9 թիւ կրպակին առջեւ, որ այժմ մուշտակավաճառի մը կը պատկանի, Կիյոթէն, հետաքրքիրներու բազմութեան մը ներկայութեան, քանի մը ոչխարներ գլխատելով իր նորագիւտ գործիքին գործնական փորձերը կատարեց։ Այժմ այդ գործիքը իր անունով կը կոչուի «կիյոթին»։

Փասաժին մէջ կը բացուի, ինչպէս ըսինք, նաեւ Cour de Rohan կոչուած բակը որուն շուրջի շէնքերը Ռուան քաղաքին արքեպիսկոպոսներուն Փարիզեան բնակարանին մնացորդներն են։ Ոչ մէկ բան մնացած է այսօր անոնց նախկին փառքէն, միայն ճարտարապետական ոճի կարգ մը մանրամասնութիւններ որոշապէս ցոյց կուտան անոր անցեալ շքեղութիւնը։ Այդ եպիսկոպոսարանը եղած է նաեւ բաւական կարեւոր մտաւորական միջավայր մը, ուր կը յաճախէին գլխաւորաբար Սորպոնի Աստուածաբանական ճիւղին [illegible] «վարպետները»ը որոնք շատ մեծ ազդեցութիւն ունեցած են ժամանակակից մտաւորական շարժումին վրայ։

Դեռ կարելի է տեսնել առաջին բակին ձախ կողմի քարէ սանդուղին առջեւ կիսամաշ քար մը, որ իբր պատուանդան կը ծառայէր «վարպետներուն» ոտքին տակ, երբ անոնք եպիսկոպոսին այցելութիւն տալէ վերջ վերստին իրենց ջորիները կը հեծնէին մեկնելու համար։

Մեր պտոյտը աւարտելէ առաջ, վայրկեան մըն ալ կանգ առնենք համբաւաւոր «Փրոքօփ» անուն ճաշարանին առջեւ, որ կը գտնուի Փասաժին գրեթէ կից ռիւ տը Լ'Անսիէն Քոմէտի փողոցին մէջ։ Փարիզի ամէնէն հին սրճարաններէն մէկն է եղած ան եւ հիմնուած է 1689ին Փրոքօփ անուն Սիկիլիացիի մը կողմէ։

Ճաշարանին այժմու տէրը հպարտութեամբ կը ծանուցանէ իր ճաշացուցակներուն վրայ թէ ԺԸ. դարուն Վոլթէր, Ռուսօ, Տիտրօ եւ ուրիշ մըտաւորականներ յաճախած են իր հաստատութիւնը եւ կը հրաւիրէ իր յաճախորդները ճաշելու համար այն պատմական սեղաններուն շուրջ ուր հաւաքուած էին անոնք կանոնաւորաբար, ինչպէս նաեւ անոնցմէ վերջ Միւսէ, Թէօֆիլ Կոթիէ, Կամպէթթա եւ ուրիշներ։

Կէս օրին եւ երեկոյեան խուռներամ բազմութիւն մը կը խուժէ ճաշարանին սրահներէն ներս, ուր կարելի է 6 եւ կէս ֆրանքի փոխարէն նստիլ եւ ճաշել այն սեղաններուն շուրջ իսկ, ուր Ֆրանսայի ամէնէն մեծ դէմքերը ժամեր կ'անցընէին խորհելով ու վիճաբանելով։

Այն օրը երբ ես հոն գացի, տեսայ որ Վոլթէրի մարմարեայ սեղանին շուրջ, զոր Փրուսիոյ Մեծն Ֆրետերիք կայսրը նուիրած էր մեծ փիլիսոփային, չորս հոգի նոյնքան հպարտօրէն նստած որքան Վոլթէր, փիլիսոփայական անտարբերութիւնով մը, իրենց «փոմ ֆրիթ»ը կը ճաշակէին։

ԳԵՂԱՄ Գ. ՔԷՐԻՄԹԷՃԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԹԱՆԿԱԳԻՆ ՀԱՆՔԻ ՄԸ ՄԱՍԻՆ

Գ. Իշխանեան հետեւեալ տեղեկութիւնները կուտայ թանկագին հանածոյի մը մասին, որ Հայաստանէն կ'արտածուի Ռուսիա։ Այդ հանածոն կը կոչուի լոսաքար (diatomite)։ Ռուսիոյ տնտեսութիւնը մեծ քանակութեամբ լոսաքարի պահանջ ունենալուն համար, մինչեւ այս վերջին տարիները լոսաքար կը ներածէր արտասահմանէն. Հանրային հետազօտութիւնները երեւան հանեցին լոսաքարի հսկայ պաշար Հայաստանի մէջ, և այդ օրէն ի վեր Հայաստանն է որ լոսաքար կը հայթայթէ Ռուսիոյ։

Ի՞նչ է լոսաքարը։

Հանածոյ մը, որ երկու տեսակ է։ Մէկ տեսակը կը կոչուի թարաքար (infusorite), միւս տեսակը՝ բուն լոսաքար (diatomite)։ Երկու տեսակներն ալ կը ներկայացնեն փափկամոյն, սպիտակ նիւթ մը, որ շատ դիւրին կը փշրուի, խոշոր աւազի նման հատիկներով։

Առաջինը, թարաքարը ջրային մանրէներու քարացումն է, իսկ երկրորդը լճային կամ ծովի քարացումը։

Այս երկու հանածոները կ'օգտագործուին արդիւնաբերութեան հետեւեալ պահանջներուն համար.

1.— Շաքարի արդիւնաբերութեան մէջ իբրեւ զտող նիւթեր.

2.— Ջերմութեան բարձր աստիճաններու մէջ իբրեւ ջերմութեան մեկուսացուցիչ.

3.— Բարիւմի վերամշակութեան գործին մէջ իբրեւ réactif։

4.— Մետաղներն ու քարերը յղկելու, փայլեցնելու համար իբրեւ [illegible] նիւթ։

5.— Ցեմենտի պատրաստութեան մէջ.

6.— Հեղուկ ապակի պատրաստելու համար։

7.— Ներկաքար (fibrolite) պատրաստելու համար։

8.— Տրիպոլեան կաւի իբրեւ մեկուսացուցիչ աղիւս։

9.— Շաքարի պատրաստութեան մէջ։

Այսքան կարեւոր գործածութիւններ ներկայացնող այս հանածոյով շատ հարուստ է Հայաստան, մասնաւորաբար երեւան հանուած է հետեւեալ վայրերուն մէջ,— Նուռնուս, Փարբի, Վաղարշապատ, Դիրաքլար, Թէջրաբակ, Լէնինական, Դարալագեազ։

Նուռնուսի հանքավայրը կը գտնուի երկաթուղիէն 30 քիլոմէթր հեռու։ Պաշարը կ'ենթադրուի 60,000 խորանարդ մէթր։ Որակը հիանալի է իբրեւ շաքարի լուծոյթի զտիչ, ջերմութեան մեկուսացուցիչ։ Այս հանքավայրը ամբողջութեամբ յատկացուած է Ռուսիոյ շաքարի արդիւնաբերութեան։

Փարբիի հանքավայրը կը գտնուի երկաթուղիէն 30 քիլոմէթր հեռու։ Պաշարը կ'ենթադրուի 600,000 խոր. մէթր։ Որակով նման է Նուռնուսի հանածոյին։ Դեռ չօգտագործուիր։

Վաղարշապատի հանքավայրը կը գտնուի երկաթուղիէն 30 քիլոմէթր հեռու։ Պաշարը կ'ենթադրուի մէկ քանի միլիոն խոր. մէթր։ Որակով հիանալի մեկուսացուցիչ աղիւս կ'ըլլայ, 0,5 կրամ ծաւալով։

Թէջրաբակի հանքավայրը կը գտնուի երկաթուղիէն 25 քիլոմէթր հեռու։ Պաշարը մէկ քանի միլիոն խոր. մէթր։ Որակով՝ մեկուսացուցիչ աղիւս կ'ըլլայ։

Դիրաքլարի հանքավայրը (Լէնինականի շրջան) կը գտնուի երկաթուղիէն 7 քիլոմէթր հեռու։ Այստեղի հանածոն անհրաժեշտ է փորձել։ Պաշարը դեռ չէ ճշդուած։ Մեկուսացուցիչ է որակով։

Լէնինականի հանքավայրը կը գտնուի երկաթուղիէն 3 քիլոմէթր հեռու։ Այս տեղի հանածոն մոխրագոյն է։ Որակով՝ հիանալի մեկուսացուցիչ։ Պաշարը դեռ չէ ճշդուած։

Դարալագեազի հանքավայրը կը գտնուի երկաթուղիէն մօտ 70 քիլոմէթր հեռու։ Այս տեղի հանածոն իր որակով կը համարուի լաւագոյնը … միայն ամբողջ Ռուսիոյ մէջ, այլ … ամբողջ աշխարհի վրայ։ Պաշարը … ճշդուած։

Ռուսիա լոսաքարի հսկայական … պահանջ ունի, շինարարական, … ռազմագործական, քարիւղի եւ … քարի արդիւնաբերութեան համար… Եթէ նկատի ունենանք Ազրբէյջան… եւ Գրոզնիի քարիւղի արդիւնա… բական ձեռնարկներուն պահանջ… տեսանելի հսկայ տարածաչափ … որքան կը պահանջուին Դաղստա… բար կարելի չէ հետեւանք … լոր այդ պահանջներուն։ Որովհետ… փոխադրական միջոցները կը պակ… սին, պէտք է միջոցներ գտնել … խադրելու համար մինչեւ կայարա… Այն ատեն տնտեսական հսկայ … շանակութիւն կը ստանայ Հայաս… տանի այս բնական հարստութի…

Մինչեւ 1930, Ռուսիա, շաքար… արդիւնաբերութեան համար, լոսա… քարը կը ներածէր Հիւսիս. Ամեր… կայէն։ 1930էն ի վեր Նուռնու… հայկական լոսաքարն է, որ կ… տածուի Ռուսիա, ամերիկեան… փոխարէն։ Այս հանքավայրը … նուելէն յետոյ, այլեւս Ռուսիա… պարտանք չի կատարեր … Դժբախտաբար Նուռնուսէն մին… Երեւան փոխադրութիւնը կատար… յագործուած չէ. այնպէս որ … կարելի չըլլար գոհացնել բոլոր … պահանջները։

ԿԱՐԳ ՄԸ ՕԳՏԱԿԱՐ ԲՈՅՍԵՐ

Ա. Շէյխումիկեանի մէջ … նասիրութենէն կը քաղենք հետ… եալ ծանօթութիւնները Հայաստա… կարգ մը բոյսերուն մասին, որո… կ'օգտագործուին արդիւնաբեր… թեան մէջ։

Կաշիի արդիւնաբերութեան, … նաւորապէս կաշեգործութեան մ… մեծ արժէք կը ներկայացնեն … դամը (rhus, ազոտր), սպառակը … mac), վայրի խնձոր, կեռմէկը (… կարմիր …), հոնը (cornouille)

Սպառակը տարածուած է … Դիլիջանի շրջաններուն մէջ … Զանգեզուրի մէջ, Ղափանի մօտ

Սպառակ եւս կ'աճի այդ … բայց մասնաւորապէս Մեղրի… Դիլիջանու տանող ճամբուն եզ…

Հոնը կ'աճի մեծ քանակութե… Լոռիի մէջ։

Բոլոր այս բոյսերը կը պարու… խաղախ, որ կ'օգտագործուի … արդիւնաբերութեան մէջ … տեղացուած է արտասահմանէն … ծել այդ նիւթը։ Շէյխումիկեան կ… թէ, մշակելով այդ բոյսերը, Հայ… տան կ'ունենայ տնտեսական լաւ… հեռանկարներ

Խէժաբեր բոյսերը եւս մեծ … կը խաղան արդիւնաբեր… եան մէջ։ Այսպէս Հայաստանի գազի … ժը (dummi dragant) լայն … գործածուի հիւսուածեղէն … բերութեան մէջ՝ ներկելու … ծուածքները, ինչպէս նաեւ … թեան, հրուշակի (հէլվա) … տութեան մէջ։

Գազի խէժ կը հաւաքեն, մեծ … կութեամբ, Փոքր Ասիոյ եւ Պարս… տանի մէջ, ու կ'արտածեն … Արժէքաւոր նիւթ մըն է այս, … քանակութեամբ սատար … կը բերէ երկիր։ Մէկ տակառ … հաւաքուած վայրին մէջ, կ'արժէ … րուբլի ոսկեդրամ։

Գազի խէժը կը ստացուի … (astragale) կոչուած փշոտ թուփ… որոնք կ'աճին Փոքր Ասիոյ … կաստանի եւ Հայաստանի ամէնէն … պատուոյ հովտամասերուն մէջ։ Մասն… բապէս Հայաստանի մէջ, խոզ… տարածութիւններ կան Գառնի—Զ… Վեդի — Զայի շրջանները, … Դիլիջէյի ծովափը, ամայի եւ … սարալանջերը։ Թաղիրանի … բուկը երբ կործէ մայիսէն … սեպտեմբեր, կը սկսի ծորել … հիւթ, որ օդին մէջ կը … եւ կը դառնայ սպիտակ — … գանգուած մը։ Ատիկա է գազ…

Հայ ֆէտայիները շատ լաւ կը … նան այս թուփը, որ հրաշալի … ու իր խէժային տարբերութ… ով։ Հայ ֆէտայիները գազ կը … ուէին տաքցնելու եւ լուսաւորելու … մար իրենց թաքստոցները, … յաստանի լեռներուն վրայ, … գրութեան կռիւներու ընթացքին

Ան թրքահայ գաղթականները, … րոնք Հայաստան գացին, լաւ կը … նան զայն եւ խէժն առնելու … ները։ Այնպէս որ Հայաստանի … վայրութիւնը, խէժի թրքահայ … պէտները դառնալով, գործի … «Լէնինախիրիթ» ընկերութեան … կայիս կ'աշխատի խէժի արդիւն…

[illegible] ... Լուսանկարը նուիրուած ... [illegible] ... 2000 քիլօ ասպրանք (?)

Հսկայական փոքրիկ երկիր մըն է, ... potentiel հակայական կարողութիւն ունի կլիմային ու բնութեան ... ուժերը անսպառ են. ... մնայ հետաքրքրել, քննել եւ օգտագործել:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Հեծելանիւի արշաւները

—·—

Ամէն տարի, օգոստոսին, իւրաքանչիւր անգամ տարբեր երկրի մը մէջ տեղի կ'ունենան հեծելանիւի միջազգային մրցումները, մէկ տարուան համար աշխարհի ախոյեանի տիտղոսով անոնց յաղթականներուն:

Հեծելանիւի միջազգային կազմակերպութիւնը շատ լաւ հիմերու վրայ դրուած է այն երկիրներուն մէջ ուր ... կազմակերպուած ճամբաներու վրայ կամ «վէլոտրոմ»ներու մէջ մը ... Հայ մասնակցութեան ... կը հանէ անոնց կանոնաւորութեան ... իւրաքանչիւր երկրի ներկայացուցիչներէն բաղկացած «Union [illegible] Internationale»ը միջազգային ... մարմինն է որուն կը հնազանդին ... երկրի մէջ հրաւիրուած ... կարգաւորութիւնը անհրաժեշտ է մրցումի մը համար ուր ալ նոյն վազորդները մեծամասնութիւն կը կազմեն. Աշխարհի ամէնէն զօրաւոր հեծելանուորդները «փրօֆէսիոնէլ» են, ինչպէս յատուկ կազմակերպիչները, որով ... հեծելանիւի մրցումները ի վերջոյ ... բան չեն եթէ ոչ, ինչպէս բան մը արդէն ... մրցակցութեան պայքարներ: Անմիջապէս որ հեծելանուորդ մը մրցում մը շահի, անոր ինչ փաստաբանիչ հեծելանիւի գործածելը կը նշանակուի եւ ծանուցումները կը անցնին թերթերու մէջ. եւ մեծ ախոյեանները իրենց յատուկ վճարումի բնոյթ գործարանները հեծելանիւը կ'ընտրեն: Միւս կողմէ սակայն ճիշդ է թէ հեծելանիւի մարզական մեծ յառաջդիմութիւններ կը մշակէ անհատին մօտ եւ օգտակար է բազմաթիւ կողմերով:

Այս տարի աշխարհի ախոյեանութեան մրցումները տեղի կ'ունենան Փարիզի մէջ: Անցեալ տարի Հոլանտ, իսկ երկու տարի առաջ ալ Զուիցերիոյ մէջ կազմակերպուած էին անոնք: Մրցումները երեք տեսակ են եւ բաժնուած երկու դասակարգի, ամաթէօրներու եւ փրօֆէսիոնէլներու. 1. Ճամբու վրայ մրցում (ամաթէօրները կ'ընեն 1?? քիլոմէթր, իսկ փրօֆէսիոնէլները 250 քիլոմէթր): Առիթս ամէնէն մեծ կարեւորութիւն ունեցող մարզն է, անոր վրայ ունենալ երկուշաբթի 14 օգոստոսին առաւօտեան ժամը 7էն սկսեալ Մօնլէրիի օթօտրոմին մէջ: Խուլացի Գինտա որ ցարդ ախոյեան շահած է երեք անգամ 1926էն ի վեր, ունի գործնալ շահելու մեծ հաւանականութիւն. եթէ ինքը չյաջողի կայ Կուէռան որ նոյնպէս բազմաթիւ կողմնակիցներ ունի: Ցետոյ կուգան Պելժիքը որոնց գլխաւորն է Տամէրլինկ, եւ Ֆրանսացիները որոնցմէ կարելի է անունել մը տալ: Իտալացիներ ... երեք մրցորդ կրնայ նշանակել:

2. Արագութեան մրցումները (Փարք տէ Փրէնսի վէլոտրոմին մէջ) երկու դասակարգերուն համար անջատաբար կիրակի օր: Անցեալ տարուան ախոյեան Պելժիքացի Շէրէնս եւ Ֆրանսացի Միշար, որ ախոյեան շահած է բազմաթիւ անգամներ, գլխաւորներն են յաղթելու հաւանականութիւն ունեցողներուն մէջ: Ամաթէօրներուն մէջ Հոլանտացի Վան Էկմօն կը գրաւէ ամէնուն ուշադրութիւնը:

3. 100 քիլոմէթր ստէյր — ֆօն (միայն փրօֆէսիոնէլներուն համար) նոյնպէս վերոյիշեալ վէլոտրոմին մէջ երեքշաբթի օր: Այս տեսակի վազքերուն մէջ իւրաքանչիւր հեծելանուորդ կը հետեւի ինքնաշարժ հեծելանիւի մը որ իր առջեւէն երթալով օդը կը կտրէ եւ վազորդներուն կը թոյլատրէ ընել ժամական 60 քիլոմէթրի մօտ արագութիւն մը: Հոս ալ Ֆրանսացի Լաքիւհէյ եւ Փալլար աչքի կը զարնեն:

Ժ. Ե.

ՁԱՓՈՎ ԽՕՍԻ

Մակեդոնացիներու թագաւոր՝ Փիլիպպոս Բ. (383—336) փայլուն յաղթանակ մը տանելէ վերջ Հերոնէայի վրայ, խիստ նամակ մը կը գրէ Սպարտացիներու թագաւոր Արքիտամոս Գ.ի:

Այս վերջինը, կարդալէ վերջ Փիլիպպոսի սպառնալիքը, սպարտական աւանդութեան համաձայն իրբեւ պատասխան միայն երկու տող կը գրէ.— «Փիլիպպոս, չափէ շուքդ ու պիտի տեսնես որ Հերոնէայի վրայ տարած յաղթանակէդ վերջ եւս մեծացած չես»:

Անմոռանալի պաշտամանքէս մը

—·—

ՊԱՆԻՕ — ՔԱՇԱՆ, (Ցառաջ).— Մեր շրջանի Հ. Յ. Դ. «Արծիւ» խումբին համար պատմական պիտի մնայ օգոստոս 6ը: Արեւը հազիւ բարձրացած հորիզոնին վրայ, խումբի բոլոր ընկերները լծուած են աշխատանքի, կը քաշեն ձեռնակառքեր բեռնաւորուած բաժակներով ու պարէններով ... Կարինեանի պարտէզի սաւերներուն ներքեւ հաւաքուած է արդէն: Եռագոյնը՝ ֆրանսական երկու դրօշակներու մէջ կը ծածանի հպարտ եւ ինքնիշխան, առաւօտեան մեղմ զեփիւռին: Բոլոր ներկաները կ'անցնին անոր մօտէն յարգանքով: Ամէնէն անտարբեր կարծուածներն անգամ ակնածանքի ուրուագիծը ունէին իրենց դէմքին վրայ: Պառաւ հայ մամիկ մը կանգ առաւ, երկար վայրկեաններ դիտեց զայն, անոր աչքերուն մէջ երկու կաթիլ արցունք փայլեցան, աղօթքի պէս բան մը մրմնջեց, ձեռքը խաչակնքելու ձեւ առաւ եւ լռեց այս խօսքը.

— «Երկար ատենէ ի վեր կարօտը ունէի քեզ տեսնելու»:

Այս երկու կաթիլ արցունքին դիմաց ի՞նչ պատասխան ունին այն խեղակարծ (?) մեկնիչները ու խմբակները որ իրարանցումէ մտահոգուած են: Հայ սիրտով այդ արցունքները՝ իրենց մէջ կը խտացնեն մեր սրբազան աւանդութիւնները՝ որոնք կապուած են այդ խորհրդանշանին — եռագոյնին հետ. անգութ մը ըլլայ այդ արցունքներուն հանդէպ. ան կարօտ ունի տեսնելու իր սիրելի Մասիսը, Հայրենի գետակները եւ անոնց բոլորին կարօտը կ'առնէ գէթ անգամ մը իր դրօշակին նայելով այս օտար ափերուն վրայ:

Դաշտը լեցուած է բազմութիւնով: Իրիկուան ժամը 5ն է: Հանդէսը կը բացուի «Մեր Հայրենիքով»: Նախագահ ընկեր Գ. Բալայեան կը թուէ պատմական խօսքը դէպքերը, կը յիշէ Մայիս 28, Փետր. 18, Ապրիլ 11, կանգ կ'առնէ յուլիս 25ին առջեւ, կ'ողջունէ ներկաները յիշելով դրուագներ իւրաքանչիւր թուականներէ խօսքը կ'ուղղէ եռագոյնին, որ տարագիր՝ հայ ժողովուրդի նման, օտար ծառի մը վրայ բարձրացած է: «Օր մը պիտի իյնան բռնակալութիւնները եւ այս ժողովուրդի մաքուր եւ հարազատ զաւկները ուսամբարձ պիտի տանին կոթողելու — Մասիսի կատարին վրայ»: Կը թնդայ «Կարկուտ տեղացեր»: Երգի ալիքը կը տարածուի, կը յածնայ եւ կը տիրապետէ ամբողջ դաշտին: Օր. Քնարեան կը մենէրգէ, ընկեր Թորոսեան կ'արտասանէ «Մասիս»ը, Գ. Գորքեթեան կը հրամցնէ Հողինները արտասանելով Սիամանթոյէն, Պ. Գ. Վահան կը մասնակցի փանթէզիով մը, մեր ամէնուս սիրելի Կարապետ Կարինեանը կը մենէրգէ Կոմիտասի «Ղարիպ աղբէր»ը: Այդ որ կիրակի ուրախութիւն ունէր, նշանուած էր հայ համեստ ընտանիքի մը աղջկան հետ: «Արծիւ» խումբը կը փութայ իր յարգանքը յայտնել ծաղկեփունջ մը նուիրելով: Բեմին վրայ է օրուան բանախօսը, ընկեր Ա. Վրացեան: Լուռ են ամէնքն ալ: Խանասորի արշաւանքին (1897) պատմականը կ'ընէ կենդանի եւ յուզուած շեշտերով: Կը յիշէ անուններ,— Դումանն, Իշխան, Վարդան Մարգրիկ ցեղը վրանները ներքեւ է, կասի փոքր կը հնչէ ... քիլոմէթր խմբակի տարածութիւն կը տարածուի ամէն կողմ, 19 կոմունիստ բնիկները, հայ մարտական ուժի սերմը ինկաւ դաշտին մէջ: Ան իր մէջ ամփոփած ունէր վաղուան դէպքերու բոլոր կարելիութիւնները, ինչպէս այն սերմը որ վաղուան ծառատունկը իր մէջ ծրարած է, բացուեցաւ ան, իր ծալքերուն մէջէն բողբոջեց ծառը դուրս եկաւ,— Վասպուրականի գոյամարտ Արփան, Սուէտիան, Շապին Գարահիսար, Սարտարապատ, Ղարաքիլիսէն եւ Մայիս 28ը: Այս խօսքերը կ'ողջունուին ծափերով:

Անուրջի պահն է, խորովուած գառնուկը կը շրջի ափսէին մէջ, ամէն կողմէ կը բարձրանան ձայներ եւ անուններ, պայքար կայ: Շատերու մէջէն ընկերներ Սերոբ, Վ. Աւետիսեան (Սուրիայէն) Գ. Գ. Կարինեան եւ Ալեքսան Զաւէնեան կուտան գումարներ՝ որ կը բազմապատկուին եւ կը գոյանան 610 ֆրանք, գառնուկը կ'իյնայ ընկեր Վ. Աւետիսեանին: Գրոհ կայ պիքնիկին առջեւ, երեք ընկերներ չեն կրնար հասնիլ պահանջներուն:

Պարերը, շուրջպարերը թատր եւ թմբուկի ներդաշնակութեան մէջ կը շարունակուին. Գիշեր է լուսինը կը յաջորդէ արեւին, դժուարաւ կը բաժնուին ներկաները Արծիւ խումբի ընկերները աշխատանքի բաժանում կը կատարեն, արդէն դրամները հաշուած են. ընդհ. մուտք 2353 ֆր. ելք՝ 1099.40 զուտ հասոյթ կը մնայ 1253.60: Մինչեւ ուշ ատեն փուշիներու մէջ թաթխուած խումբի տղաքները կը գրաւին փոխադրութիւններով: Կը քաշուին պարտէզ — կածաններէն քրտինքի կաթիլները իրենց ճակտին, ժպիտը իրենց աչքերուն մէջ, ծալլուած եռագոյնը իրենց ուսին դրած: Հազար տեսակ կուիշներ թող բարձրանան բոլոր անկիւններէ՝ հազար հայհոյանք թող պաթկայ կրքոտ կուրծքերէ, հայ ժողովուրդին ջախջախիչ մեծամասնութիւնը գուրգուրանքով պիտի պահէ եռագոյնը ուսամբարձ մինչեւ այն վայրը՝ ուրկէ չարաբաստիկ օր մը տարագրուեցաւ իրեն հետ:

Թղթակից

«Հերքումին» պատասխանը

—·—

ԼԻՈՆ, 9 յուլիս.— «Ցառաջ» 8 օգոստոս թիւին մէջ զարմանքով կարդացի Բարեգործականի ներկայացուցիչ Գ. Ժողէֆ Այնթապլեանի «հերքում»ը...:

Ամբողջութիւնը ի՞նչ յուսաբանութիւն կ'ուզէր իր թղթակիցներէն երբ ճերմակ մազերով մարդ մը մէկի տեղ երկու անգամ իր հաւանութիւնը տալէ վերջ՝ ինչպէսքը դրօշակը ցուցադրելէ վերջ՝ (զանէ այդ երեկոյ, ինչպէս կրնան վկայել բոլոր հանդիսականները) եւ այդ — իր բարի ժպիտին համար — երկու անգամ ալ ծափեր խլելէ վերջ՝ այսօր կը փութայ իր «րոպորտը» դրկել «Ցառաջ»ին:

Գ. Այնթապլեան այդ «հերքում»ը, փոխանակ օրեր վերջը մամուլին յանձնելու, ինչո՞ւ քաջութիւնը չունեցաւ հանդէսին օրը, իրը Թագապետարանի բեմէն յայտարարելու, երբ ուղղակի հարցում կ'ուղղուէր: Կամ այն է որ այդ օրը, մախի տակ իր հաւանութիւնը տուաւ եւ կամ, հանդէսէն վերջ՝ ... տամկամար ազանեսու ճնշման տակ տարաբաղդաբար այդ մեղայականը:

Հայրենամ — Պատանի

×

ԽՄԲ.— Այս դէպքին առթիւ ստացած ենք նաեւ հետեւեալ նամակը:

ԼԻՈՆ, 8 օգոստոս.— Կը բողոքեմ անոնց դէմ, որոնք դեռ կ'արհամարհեն եռագոյնին թշնամի: Ես «ի տես եռագոյնին» չէր որ հրաժարեցայ բանախօսութենէս, ինչպէս գրած էր ձեր թղթակիցը օգոստոս 2ին: Նախընթաց որոշումով մը արդէն ընդունած էինք իմ բանախօսութիւնս, աւելի լայն տեղ տալու համար փոքրիկներու արտասանութեանց: Անմիջապէս բանի որ, ըլլալով Ռամկ. Ազատ. հայրենասէր մը, կը յարգեմ եռագոյն դրօշակը որպէս հայրենիքիս պետականութեան հիմնաւորող յիշատակելի փաստ:

Սակայն, դաշնակցական տղաներու պէս, եռագոյն դրօշակով չեմ երթար խանդավառել հանդէս մը, որուն խորհուրդը եւ հոգին արժէ հազար դրօշակ:

Ցարգանօֆ

Ց. Ղարիպ Շահպազեան

ԽՄԲ.—Ինչպէս կ'երեւայ, մեր հակառակորդները չափազանց զգայուն են, երբ անճանաչանանկարկի մրհանդիպին, բայց ո՛չ եւ է խղճահարութիւն չեն զգար, երբ մարդիկ ազգային հպարտութիւնը կոպտօրէն կը վիրաւորեն ինոտի պատրուակներով: Եթէ դաշնակցական տղաք մեղաւոր են այդպէս շռայլ եկան, հապա ի՞նչ անուն ունին անոնք որ, ժողովուրդին խանդավառութիւնը եւ մանուկներու հանդէսն ալ միասին խափանեցին ռամկավարական միջամտութեամբ, պարզապէս եռագոյնը վար առնել տալու համար...

Այսպէս չեցա՞ւ Շիֆակոյէն մինչեւ Եգիպտոս: Այսպէս չեղա՞ւ Պուլկարիոյ մէջ: Անշուշտ պիտի շարունակուի շարժումը: Բայց, որո՞ւ վնասելու համար, Դաշնակցութեա՞ն թէ ժողովուրդի զգացումներուն:

ՄԱՄՈՒԼ

Անպատիւ պայքար

—·—

Սօֆիայի «Ազատ Խօսք»ն ալ իր կարգին վերլուծելով դրօշամարտը, կը շեշտէ (28 յուլիս).

— «Հայ հանրային կեանքը դժբախտաբար հարուստ է բազմաթիւ եւ բազմատեսակ պայքարներով, որոնք կրնան բնական ըլլալ ու արդարանալի՝ մեր ժողովուրդի եւ մեր Հայրենիքի համար առեղծուած այս ծանր օրերուն: Բայց չկայ ու չի կրնար ըլլալ աւելի անմիտ, աւելի անարդար ու աւելի անպատիւ եւ զուեհիկ պայքար, քան այն, զոր կը մղեն հայ գաղթաշխարհի մէջ դեռ «ազգային» յորջորջուող կարգ մը «կուսակցութիւններու» չէֆերը, հայ ազգային եռագոյնին դէմ:

Անմիտ է պայքարը կարմիր, կապոյտ, նարնջագոյն հայ դրօշին դէմ, որովհետեւ պայքարողները չեն կրնար եռագոյնը փոխարինել ուրիշ ազգային դրօշակով մը:

Անարդար է պայքարը եռագոյնի դէմ, որովհետեւ պայքարողները, իրենց յանձնակ վաստուբեան մէջ իսկ, չեն կրնար ընդունիլ որ հայ տարագիր բազմութիւնները պէտք է դրօշազուրկ ընչուներ մնան, կամ անորոշ ազգութեան պատկանող հայմարդեայներ:

Անպատիւ է պայքարը եռագոյնի դէմ, որովհետեւ պայքարողներն իսկ գիտեն, թէ մեր հանրային կեանքին մէջ մղուող բոլոր կուսակցական — հատուածական պայքարներէն վեր կը մնայ դրօշակը, որ այս պարագային ազգութեան, ազգային բոլոր արժէքներու խորհրդանշանն է ու, իբրեւ այդպիսին, կրնայ հալածուիլ ու խոշտանգուիլ միայն օտար թշնամիէն, բայց բնաւ եւ երբեք հայ մարդէն:

Եւ զուեհիկ է պայքարը եռագոյնի դէմ, որովհետեւ պայքարողներն ալ համոզուած են — ամէն տեղ եւ հազարաւոր փաստերով — թէ մեր հայրենազուրկ ժողովուրդը սրբութեան մը պէս կը գուրգուրայ իր դրօշակին վրայ. Իսկ պայքարիլ — եւ այն ալ միջոցներու մէջ խորութիւն չունող եղանակով — դժբախտ ժողովուրդի մը ամէնէն մաքուր զգացումներուն եւ անմխալելի սրբութիւններուն դէմ, կը նշանակէ զինակցաբար ծառայել այն օտար ուժերուն, որոնք կը ժխտեն մեր ժողովուրդի արդար դատը, դէմ են անոր գոյութեան, անոր ազատ կեանքին եւ խաղաղ զարգացման ու ճիշդ այդ պատճառով ալ, հակառակ ու թշնամի են հայ ազգութեան խորհրդանշող դրօշակի ծածանումին:

Իրենց անմիտ, անարդար, անպատիւ եւ զուեհիկ պայքարը հայ ազգային եռագոյնին դէմ մարդագուրելու կամ «արդարացնելու» համար, պայքարողները առաջ կը քշեն շարք մը «փաստարկութիւններ», որոնք փաստի մը արժէքն ու ծանրութիւնն իսկ չունին եւ զուրկ են որեւէ յղչութենէ»

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Խանասորի տարեդարձը

ՇԱԼԷԹ, 9 օգոստոս (Ցառաջ).— Այս տարի մենք ալ տօնեցինք Խանասորի 36րդ տարեդարձը, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Բարգէն — Սինի խումբին:

Կիրակի առաւօտ կանուխէն ընկերները եւ համակիրները հաւաքուած էին համախմբայրը եւ յեղափոխական երգերով կը թնդացնէին անտառը: Տեղի ունեցաւ մարզանք եւ վազելու մրցում եւն.: Ժամը 2ին հանդէսը բացուեցաւ «Կարկուտ տեղացեր»ով: Ցետոյ ընկ. Խաչիկ Զօհրաբեան բացատրեց Խանասորի դէպքը, յիշելով Արմէնեանի խօսքերը: Ազատութիւնը կը շահինք ոչ թէ խաչով, կամ բուրվառով, այլ բազուկի ուժով եւ անձնազոհութեամբ: «Այսօր մեր ուժն ու լոյսը Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն է. ուրեմն աշխատեցէք այս լոյսի վրայ իւղ լեցնել, ոչ թէ ջուր»:

Գ. Ց. Գէսէճեան արտասանեց «Սօսայի ազգասէրը», Գ. Ա. Բլլօշեան երգեց «Վասպուրականը» եւ «Հերիք արցունք», Գ. Մ. Մաթէոսեան եւ Գէորգ խմբերգ: Ընկ. Մ. Փարամեան «Նպատակիս համիմը»: Միջնարարին խորոված նապաստակ մը աճուրդի դրուեցաւ, եւ շահեցաւ ընկ. Գրիգորը որ կրկին նուիրեց ժողովուրդին: Ընկ. Դ. Կրիեան համերգ մը «Գարսիզպանի ծառան»: Ընկ. Ա. Զօհրաբեան երգեց «Միծեռնակը»: Հանդէսը վերջացաւ յետոյ տասնեակ մը երիտասարդներ եռագոյնը բռնած «Դարձեալ փայլեց» երգելով տուն դարձանք:

Գ. Պալեան

«ՏԱՆԸ ՄԷԿ ՀԱՏԻԿ ՃՐԱԳՆ ԷՐ»...

—·—

Գայլի՛, ո՛վ Գայլէ՛, այսպէ՞ս պիտի աւարտէր քու Սիրանիդ: ... քան ու զաղը չունի: Նզրօրս ... ութիւնը անհասկնալի է: Շատ ... երը, երբ գուն, խաղաղ ու անտէրուն ... կը նստէս, ես, այսուհետ, այս սեւ ... էին տակ՝ մութովս նստած կ'սպասեմ... Այնչ, քուն կը քնանաս, ու չես ... սանը Սիրանիդ ակնոցում ճիշդ ... Սարհանգանքներու տակ

Այնուհետեւ կ'ուղէ քեզի Գայլէս, որ, ... նաւորութիւն չունիմ մինչեւ փշուռ... ... ծառը երեւալու, նամակ զինելու ե ... դրած նամակներդ առնելու, ո՛վ ... Կոյսէ մոցած ես զիս ու ալ ... մակ ալ չես գրեր:

... նամակս վերջին ալերաս է, յոյսս. ... պիտի ճրագին վերջին ... Բայց չեմ գիտեր, թէ, ձեռքդ պի... Հասնի՞ թէ ոչ: Քար մը կը կախեմ ... անկողինիդ ուղղութեամբը կը նե... ... անոր ճակատագիրը կապելով ... բարեգործութեամբ ... Կարօտակէզ համբոյրներով

Սիրան

Գայլէն, անյաղօրէն քանի մը անգամներ ուշի ուշով կարդաց նամակը, ապա, բարկացած երեսոյթով մը իր ափին մէջ ճմռթկեց ու գրպանը խոթեց: Աչքերն իր գրած նամակները Սահակին ձեռքը հասած են, կը մտածէր: Ան երբեք չէր յուսար որ, Սահակը այնքան յամառ ու բռնակալ պիտի գտնար: Ըսել է այս ամէնը լոկ իրեն հակառակութեան համար կ'ընէր ... Գիշեր ատեն խեղճ աղջիկը ծեծել, տանն անգամ մարդ դրկել ու մերժուելէ, մեծ մօրս վրայ դեռ երէկ սպառնացայտ պոռալ... Այս բոլորէն յայտնի էր որ, Սահակը, իր դիմացինը անխօս ու լռակեաց տեսնելով, չա՛փ առաջ գացած էր, երես առած էր, պէտք էր, այո՛, հարկ էր անգամ մը չափուիլ այդ «լակոտ»ին հետ, թող գիտնար թէ իր գործը որո՞ւ հետ էր...

Գայլէն անհամբերութեամբ հազուստները հագաւ, կարեւոր երկարյրի «բռուման» ու բռնեց «Լանտայ»ի առնող մեծ ճամբան՝ արտէզէն, քիչ յետոյ, Սահակը պիտի անցնէր իր զոյգ մը եզներով:

Թէեւ արեւակը չէր ծագած, բայց արեւելքը արդէն շառանդ կարմրած էր: Սահակը երկու եզները առջեւը խառնած «մասսան» ուսին, հանդարտ քայլերով մեծ ճամբէն կուգար դէպի այն վայրը ուր արտատուփ կը սպասէր Գայլէն «խոմմ»ը պատրաստ բռնած ձեռքին մէջ:

Գիւղէն հազիւ երկու հարիւր քայլ հեռացած էր, տեսաւ որ, մէկը կանգնած էր ճամբուն վրայ: Նախ կարեւորութիւն չտուաւ: «Անտուհոյ ճամբորդը ճամբաներէն չի պակսիր»: Բայց, երբ բաւական մօտեցաւ ու ուշադրութեամբ դիտեց դիմացինը՝ սակայն, սոսկում մը ունեցաւ: Գայլէն էր, խիստ ու սպառնացայտ ...

Գայլէին իր ճամբուն վրայ սպասելը լաւ բան չէր: Եթէ համբերէր, խօսէր ու մտիկ ընէր, գուցէ եղրակացութեան մը գային, ու ինքը զինուած ըլլալ, քովը տապար, քանի որ, այլեւս հասկցած էր թէ այդ աղջկան համար անկասկած արիւն պիտի հոսէր: Ինկողը ինքը ըլլար թէ Գայլէն, երկուքին ալ կորուստը ծանր էր: Հակառակ երկուքին միջեւ սիրող անախորժ քէն ու նախանձին, Սահակը, դեռ, անվերապահ համակրանք մը ունէր, կ'ուզէր որ, ներէր անոր ամէն բան, կ'ուզէր որ նորէն Գայլէն իր լուսազոյն բարեկամն ու եղբայրը ըլլար, բայց, ոչ Սիրանով: Սիրան անունը պէտք է մոռնար: Այդ իր հպարտութեան դէմ էր, եւ վիրաւորական: Բայց ... արդէն ուշ էր: Ամիսներէ ի վեր, մութին մէջ կուտակուած մաղձը, այսօր, իր լրումին պիտի հասնէր: Գայլէ չպիտի խնայէր իրեն, ու ինքն ալ անոր:

Սահակը, ակամայ գոյնը նետեց. Աչքերը հանդիպեցան իր հակառակորդին աչքերուն, տեսաւ որ, չափազանց կարմիր էին ու դէմքին վրայ մահացու, հեգնական ժպիտ մը կար, ինչ որ կը բնորոշէր Գայլէին անխարդախ վճռականութիւնը:

Երկու հակառակորդները, իրարմէ տասնեակ մը քայլ հեռաւորութեան վրայ պահ մը վարանած, կանգնած մնացին: Ապա, Սահակը վճռեց առանց խօսքի ու բարեւի անցնիլ: Բայց Գայլէն մերկ «խոմմ»ը բռնած աջ ձեռքին մէջ խոյացաւ Սահակին վրայ...

— Սահա՛կ...

Գայլէ ...

Սահակը վեր բարձրացուց ձեռքին «մասսան» ու անոր «լապուճայ ծայրը» ուժգին հարուած մը իջեցուց Գայլէին գանկին. Կարմիր, թարմ արիւնը հոսեցաւ: Գայլէն փլած տան մը պէս մէկէն ուժգին ինկաւ գետին, ցաւի գալարումներուն տակ՝ տապլտկեցաւ գետնին, քանի մը անհասկնալի բառեր մրմնջաց եւ առուակի մը պէս մարեցաւ...

Սահակը, պահ մը վարանեցաւ, շփոթեցաւ: Իր երբեմնի սիրած ընկերոջ դիակը փռուած էր իր աչքերուն տակ: «Հէ՛յ վախ»...

Բայց ուշ էր արդէն ..

Ձար լուրը գիւղ հասաւ: Գիւղացիները մեծ ու պզտիկ դուրս թափեցան տուներէն. Ժամանակ չկար, պէտք էր փախչիլ, այլապէս զօռ կ'երթար գիւղացիներու ցասումին:

Սահակը, իր ուժերը հաւաքեց, մէկ կողմ նետեց ձեռքին «մասսան», թողուց եզները ու բռնեց «Թուտի Ձոյ»էն դէպի նեղ ձորամէջի ճամբան:

Գիւղացիները հասան, երբ արդէն Գայլէն անշնչացած էր: Դիակը փախցուցին ժամուն «գորգանը» եւ դուռը գոցեցին:

Թուրմանտա Քուրօն, դեռ նոր եկած պառկած տեղէն, տնային գործով բըռնուած էր: Դուրսը «ճէներ» մը լսած էր, բայց կարեւորութիւն չէր տուած: Առտու էր, մարդ ու տաւար դաշտ կ'ելլեն. «Կիւռուլտին» անպակաս կ'ըլլար, կը մտածէր: Բայց զարմացաւ, երբ տեսաւ որ, երէցկինը, Տէր պապան, Լուքարարը եւ քանի մը ուրիշներ մէկէն ներս մտան, արտում ու աչքերը թաց:

Պառաւին սրտին մէջէն, կայծակի պէս սուր բան մը անցաւ: «Գիշերուան չար երազս եկաւ», մրմնջեց:

— Ի՞նչ կայ ... ինչ է եղեր, հարցուց պառաւը բացը մնացած աչքերով:

— Միխթարուէ՛ մարօ, բունելիք բան չէ ատ, ի՞նչ ընենք, բոլորս ալ տիրոջը կը պատկանինք, որ մէկերնիս որ շատ սիրէ էնի կ'առնէ:

— Ի՞նչը ըղեր, ըռքարար, ինչո՞ւ բացէն չէք ըսեր ... պոռաց պառաւը սարսափած ...

— Գայլէ՞ն... Գայլէն մեռա՞ւ...

— Ի՜նչ .. ի՜՜՜նչ, ի՜՜՜նչ ... չորնայ բերաննիդ, ի՜նչ կ'ըսէք ...Գայլէն վերը պառկած է ... մրմնջաց պառաւը կակազելով ...

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՁԷ

(Շարունակելի)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՇԱՎԻԼԻ եւ Շրջականներու Ընկերակցութեան Վարչութիւնը Շավիլի եւ շրջականներու մէջ բնակող հայրենակիցները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին առժամեայ մանկապարտէզի սրահին մէջ։ Օրակարգ.— Նոր վարձուած մատուռ-մանկապարտէզին նորոգումները։

ՓԱՐԻԶԻ Տարօն-Տուրուբերան Հայրենակցական Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը, Կիրակի կէսօրէ յետոյ Պէլվիլի ծանօթ սրճարանը։ Օրակարգ.— Հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն։ Կը խնդրուի անդամ եւ ոչ-անդամ բոլոր հայրենակիցներէ ներկայ ըլլալ այս խիստ կարեւոր ժողովին։

ԱՌՆՈՒՎԻԼ-Լէ-ԿՈՆԷՍԻ Հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ Փարիզի եւ շրջականներու բարեպաշտ հայ հասարակութեան թէ՝ վաղը Կիրակի, 13 Օգոստոս, Ս. Աստուածածնի տօնի առթիւ, գիւղիս եկեղեցւոյն մէջ մասնաւոր պատարագ պիտի մատուցուի ողբացեալ Տէր. ՀԵԹՈՒՄ ՍԵԹԵԱՆի (Մնակալ Հարենց) հոգւոյն համար։

Երգեցողութիւնները պիտի վարէ երաժիշտ Գ. Ա... Պէշէշեանն իր խումբով.

Հաղորդակցութիւն՝ առնել Gare du Nordէն շոգեկառք ժամը 9, 10.08 կամ 10.17ին։

ԱԶԴ

Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց Մայր-Եկեղեցիի Կրօն. Ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ յառաջիկայ Կիրակի Ս. Աստուածածնի Տօնը եւ Խաղողօրհնէքը պիտի կատարուին հանդիսաւոր կերպով եւ այս առիթով պիտի պատարագէ ու քարոզէ Առաջն. Տ. Գրիգորիս Եպսկ. Պալաքեան։ (Մնիք)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր. Կ. ԽԱՉԸ հրապարակաւ իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Գ. Յուրէն Սաճակեանի որ իր միջոցով 100 քիլօ թարմ պտուղ նուիրեց «Գայլուկներուն» անոնց ամառնային բանակումին առիթով։

Փարիզ — Երգ. Վարչութիւն

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ, Թէլ.— 280 ֆրանք։
ՎԻՎԻԷ, Ա. Քէօշ.— 35։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Եաղ.— 70։
ԻՍՏԻՆ, Մ. Մալխ.— 35
ՓՈՒԱԹԻԷ, Շ. Միք.— 35։
ՎԱՆՍ, Նահ.— 35։
ՏԷՍԻՆ, Գարծ.— 450։
ԹՈՒԼՈՆ, Կըէկ.— 70։
ՎԻՎԻԷ, Պ. Քէր.—35։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գարծ.— 831.50։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ն. Իշխ.—70
ՍԷՆ ԹՐՈՓԷԶ, Զօր.— [illegible]
ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ, Մ. Գ. [illegible] — 50
ԼԻՈՆ, Փիլ.— 70։
ԱՌՆՈՒՎԻԼ, Մալ.— [illegible]
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գարծ.— [illegible]
ՆԱՆԹ, Գ. Ս.— [illegible]
ՎԻԷՆ, Ն. Խ.— 220։
ՆԻՇԱՊՈՒՐ, Յ. Հ.— 200։ (Ի խաշիւ Հ. Գ. Խ.)
ՆԻՍ, Յ. Տէր Ս.— [illegible]
ՇԷՐՊՈՒՐ, Հ. Հ.— [illegible]
ԻՍԻ, Հ. Մ.— 35։
ԹԻՖԼԻՍ, Գ. Ա.— 60։
ՓԱՐԻԶ (13), Տիկ. Մ. Ա.— 5։
ՆԻՍ, Հ. Պէր.— 140։
ՄԱՐՍԷՅԼ, (Պօմոն), Հ. Ս.— 210։
ՎԱԼԱՆՍ, Ա. Տ. Ս.— 100։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Այրի Տիկին Եղիսաբէթ Այանեան եւ ազգականները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բարեկամներու, հայրենակիցներու, Հ. Յ. Դ. Եւր. Կեդր. Կոմիտէին, Մարսէյլի, Լիոնի, Վիէնի կոմիտէներուն եւ ընկերներուն, Վիէնի հայ հասարակութեան եւ ամէն անոնց, որոնք անձամբ, հեռագրով կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց անմոռանալի ամուսնոյն եւ ազգականին՝

ՊՕՂՈՍ ԱՅԱՆԵԱՆի

կսկծալի մահուան առթիւ։

Վիէն, 9 Օգոստոս 1933

ԾՄԽՈՒ ՍԱՓՐԻՉԻ ԽԱՆՈՒԹ

Մենքնումի պատճառաւ ծախու է ձեռնտու պայմաններով սափրիչի կահաւորուած խանութ մը։ Լաւագոյն առիթը ապահովուած գործի տէր դառնալու համար։ Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Գ. ՏՕՆԻԿԵԱՆի. 10, rue Elysée-Reclus, Bicêtre։ Մէթրօ՝ Փօրթ տ'Իթալի։

Փարիզ եւ շրջակաները

Հ. Յ. Դ.

ՇԱՎԻԼԻ «Արդութեան» խումբի ժողովը յառաջիկայ Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Կը խնդրուի 1932 եւ 1933ի անդամատետրերը միասին բերել։

ՓԱՆԹԷՕ-ՔԱՇԱՆի «Արծիւ» խումբը բացառիկ ժողովի կը հրաւիրուի այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկեր Մինաս Այթունեանի բնակարանին մէջ։

Գաւառ

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹի (Մարսէյլ) «Համազասպ» ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ երեկոյ սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Զեկոյց Մարսէյլի Ներկայացուցչական ժողովի մասին։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՍԷՆ-ԺԸՐՈՄԻ (Մարսէյլ) Վրէժ խումբը ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։

Դաշտահանդէս Վիէնի մէջ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՎԻԷՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 8ԷՆ ԻՐԻԿՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 8

(գօրս ճամբայարքին՝ ջրադացի փոսակի եզերք)։

Կը նախագահէ՝ ընկ. Ս. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկ. Ն. ԽԱՉԻԿԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ — Դիւրամատչելի պիւֆէ։

Սիրով կը հրաւիրուի Վիէնի հայ հասարակութիւնը։

Դաշտահանդէս Սէն-Շամոնի մէջ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ-ՇԱՄՈՆԻ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

վաղը, Կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ ՎԱՐԻԶԻԼԻ դաշտին մէջ

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ՄԻԼՔՈՆԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ ՔԷԼՎԻԼԻ «ՌՈՍՏՈՄ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

20 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԻԿՈՅ

ՔԼԱՄԱՐԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ «ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐ»ԻՆ ՄՕՏ

Երգ. պար. նուագ եւյլն. — Դիւրամատչելի պիւֆէ.

Ընտանեկան պարահանդէս

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. [illegible]

ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս Երկուշաբթի երեկոյ [illegible] մինչեւ առաւօտեան 2

Հ. Յ. Դ. «ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ՏԱՆ» մէջ

Յաջորդ օրը Երեքշաբթի ՇՔԵՂ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ տեղի կ'ունենայ Տէչինի «ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐ»ին մօտ։

Գեղարուեստական բաժին։ — Ճոխ պիւֆէ։

Տր. Կ. Խալի Փարիզի մասնաճիւղին Տարեկան դաշտահանդէսը

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ

St. CLOUDի ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

Նախորդ տարուան բացատեղը Pl. [illegible] Niveau.

Ընդհանուր սեղան, սեղանապետութեամբ՝ Պ. ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆի

[illegible] — Դիւրամատչելի պիւֆէ։

[illegible]

Փափաքողները կրնան ճաշը միասին բերել

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— 2, եւ 25 թիւ հանրակառքերը, St. Lazareէն շոգեկառք եւ շոգենաւ։

Անձրեւի պարագային դաշտահանդէսը կը յետաձգուի։

ՕՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Ժ. ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ

ՈՍԿԻՐՉԻ եւ ԺԱՄԱՑՈՅՑԻ ԽԱՆՈՒԹԸ ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

35, A. Rue Petite Marie — Marseille

Այժ տուէք ձեր գրականութեան

ՏԱՐԱԾԵԼՈՎ «ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՅԱՌԱՋ»Ի ԱՌԱՋԻՆ ԵՐԿՈՒ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ

ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր, ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր...

(Հէքեաթ եւ քանաստեղծութիւն, 220 էջ)

Գրեց՝ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Գին Ֆրանսա՝ 15 ֆրանք, Պուլկարիա, Ցումանիա, Ռումանիա եւ Պարսկաստան 18 ֆրանք, ուրիշ երկիրներ 20 ֆրանք

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...

(Հիւծախտաւորի մը կեանքէն, 144 էջ)

Գրեց՝ ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱԵԼԵԱՆ

Գին՝ 10 ֆրանք

Դիմել ՅԱՌԱՋի, 17, Rue Damesme, PARIS

ՍՊԱՌԵԼՈՒ ՄՕՏ Է՝ ՓՈՒԹԱՑԷՔ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ

ԵՐԳԻԾԱԿԱՆԸ

Մեծ հատոր մը որ կը պարունակէ ՓԱՐԱՒՈՆ ՍԷՄ ԱՆՑՈՒԸ

ԽԱՆ ԱՐՇԱԿՈՒՆԻՆ, ԱՐՋՈՒՆԻ ՍՐԲԱԶԱՆԸ եւ բազմաթիւ ՄԵՐՕՐԵԱՑ ԴԻՄԱԳԾԵՐ

Համակ ծիծաղ, Սրամտութիւն, Խնդում, Ժպիտ

Արտասահմանեան ամբողջ հայ կեանքը եւ դէմքերը պատկերացուած են այս հատորին

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՐԿԻՐՆԵՐ՝ 15 Ֆր., ՈՒՐԻՇ ԵՐԿԻՐՆԵՐ՝ [illegible]

Դիմել՝ 17, RUE DAMESME :-: PARIS (13e)

« Երկար եւ առողջ ապրելու միակ պայմանը ծիծաղիլն է »։

ՏՈՔԹ. ԼՕՄԳՐՕ[illegible]

ՍԷՆ ԿՐԱՍԻԷՆԻ ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ ՔՈՅՐԵՐՈՒ

ԱՂՋԿԱՆՑ ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

1, Place du Château, SAINT - GRATIEN

Առաջիկայ դպրոցական տարեշրջանի համար կ'ընդունուին գիշերօթիկ աշակերտուհիներ մատչելի պայմաններով։

[illegible]

ԾԱՆՕԹ.— Հաղորդակցութեան միջոցներ՝ Gare du Nordէն երկաթուղի [illegible] Թամպուսով

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ հօրեղբայրս Գուռուչայի Արմաւան գիւղացի Մկրտիչ Տէր Յակոբեան, որ կը գտնուէր հետեւեալ հասցէին՝ Diran Gevrikian, Calle Azopardo N. 2165, Villa Gerli, Avellanida, Buenos-Aires (Rep. Arg.)։ Իր հասցէին գրած վերջին նամակս ետ եկաւ։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Խաչիկ Տէր Յակոբեանի, 11 rue Medeah, Փարիզ (14), կամ «Յառաջ»ի վարչութեան։ Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէն արտատպել։

— Թիթեղագործ (թէնէքճէճի) Գէորգ Թաշճեան (այժմ Արզամ...) կը փնտռէ իր զաւակները՝ Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան [illegible] մօր անունը Եղաբեր Տէրտէրեան [illegible] բաստիայ Գարուբի Արտէն [illegible] մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ [illegible] անուած է թէ Զինուորական [illegible] բեր Սերֆայի Հարան գիւղ [illegible] նուէր։

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de Valbert près de Héricourt Haute-Saône France

---

Le Gérant : H. STEPHAN[illegible]
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (1[illegible])

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (36)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Բ. ԳԼՈՒԽ

—·—

2.— ՄԵԾ ԴՈՒՔՍ ՍԵՐԳԷՅԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

3 փետրուարին, ժամը 2.30էն մինչեւ 4.30, Օպանաս հսկողութիւն կատարեց Զեռնիշեւսկի փողոցին մէջ, Տվերսկայայի պալատին դուռին։ Յայտնի էր որ կը սպասէին մեծ դուքսին, որովհետեւ կառապանը լայն բացուած էր եւ երկու ծառաներ չէին հեռանար սեմէն։ Ժամը 4.30ին Օպանաս լսեց նոյն այդ ծառաներուն բերնէն թէ մեծ դուքսը չպիտի գար։ Այդպէս հեռախօսած էին։ Փակուեցաւ կառապանը։ Օպանաս վստահ էր այլեւս որ մեծ դուքսը պալատէն պիտի ելլէր յաջորդ օրը, 4 փետրուարին։

Ուստի մահափորձը որոշեցինք կատարել 4 փետրուարին։ 3 փետրուարին, առաւօտեան, Կալիայեւ եւ Ալեքսանդրովիչ հեռացան Մոսկուայէն եւ վերադարձան 4 փետրուարին։ Այդ ժամանակամիջոցին նանդչեցան պէտք եղած չափով։ 3 փետրուարին, ժամանակ չկորսնցնելու համար մահափորձին օրը, որոշեցինք թէ ո՞ր ժամուն եւ ո՞ւր պիտի յանձնուէին ռումբերը։

Դորա Բրիլլիանտ հանած էր ռումբերուն չողիկները։ Ստիպուեցաւ նորէն դնել։ 4 փետրուարին, ուրբաթ, կէսօրէն յետոյ, ժամը 1ին, նորէն գացի Սլավիանսկի Բազար։ Դորա յանձնեց ռումբերը, առաջուան նման յաթի մէջ փաթթած։ Նստայ Օպանասի կառքը։ Քանի մը քայլ հազիւ յառաջացած էինք, երբ Օպանաս ինծի դարձաւ եւ ըսաւ.

— Տեսա՞ք քանաստեղծը։
— Այո։
— Ի՞նչպէս է։
— Գէշ չէ։
— Բայց Ալեքսանդրովիչը...
— Է՛, ի՛նչ...
— Լաւ չէ։

Եւ սկսաւ պատմել թէ Ալեքսանդրովիչ եւ Կալիայեւ առտուն Մոսկուա կը հասնին եւ Կալիայեւ իր մօտ գալով կը յայտարարէ թէ Ալեքսանդրովիչ ի վիճակի չէ մասնակցելու մահափորձին։ Ալեքսանդրովիչ ըսեր էր թէ քիչ մը չատ վստահ էր իր ուժերուն վրայ, բայց հիմա, մանաւանդ փետրուար 2ի պատմութենէն յետոյ, չէր կրնար այլեւս ահաբեկչութիւն ընել։ Օպանաս կրկնեց անոր խօսքերը, առանց մեկնութիւն մը աւելցնելու իր կողմէ։

Փչու թուեցաւ ինծի կացութիւնը։ Պէտք էր ընտրութիւն մը կատարել,— կամ Ալեքսանդրովիչի տեղ Օպանասին տալ ռումբը նետելու պաշտօնը, կամ պէտք է եւ նետէի ռումբը, եւ կամ մահափորձը կատարել մէկ ռմբաձիգով, գոհանալ Կալիայեւով։

Օպանաս կառապան էր։ Իր ձեռքակալութիւնով ստիպողութիւնը կրնար երեւան հանել մեր հսկողութեան մեթոտը։ Իսկ ես անգլիական անցագիր ունէի։ Իմ ձերբակալութիւնովս ծանր հետեւանքներու կ'ենթարկուէր այն անգլիացին, ճարտարագէտ Ջէյմս Գալի, որ ինծի տուած էր իր անցագիրը։ Հետեւաբար չէինք կրնար անմիջապէս կատարել մահափորձը։ Պէտք էր յետաձգել մինչեւ այն օրը, երբ Օպանաս ծախէր իր ձին ու կառքը, կամ ես կարենայի փոխել անցագիրս։ Ուստի Դորայի հարկ կ'ըլլար նորէն հանել ռումբերուն չողիկները, յանձնելու համար աւելի ուշ։ Ցիչելով Պոկրովսկի մահը, վախցայ այսպէս չարունակ ռումբերուն չողիկները դնել։ Միւս կողմէ մէկ ռմբաձիգի (Կալիայեւի) միջոցով կատարուած մահափորձ մը ձախողութեան վտանգ կը ներկայացնէր։ Մեծ դուքսին ճամբան որոշ էր մեզի, ան միշտ կը հետեւէր նոյն ճամբուն, անցնելով Նիկոլսկի եւ Տվերսկոյի դուռներէն, Տվերսկայա փողոցէն, մինչեւ իր պաշտօնատեղին, որ կը գտնուէր Տվերսկայայի վրայ։ Կը վախնայի, սակայն, որ մէկ ռմբաձիգ չի յաջողիր սպաննել մեծ դուքսը կամ կը վիրաւորէ միայն, ինչ որ անյաջողութիւն կը նշանակէ։

Անհրաժեշտ էր որոշում մը տալ անմիջապէս, կառքին մէջ, որովհետեւ Կալիայեւ ինծի կը սպասէր քանի մը քայլ անդին։ Ալեքսանդրովիչ չեկաւ ժամադրութեան։ Մենինացաւ նոյն իրիկունն իսկ։ Քանի մը ամիս վերջ մահափորձ մը կատարեց, ձերբակալուեցաւ մահուան դատապարտուեցաւ, մահապատիժը մշտնջենական թիապարտութեան փոխուեցաւ։ Կը նշանակէ թէ մեծ դուքս Սէրգէյի մահափորձին մէջ իր վարանումները, թէ անկարող է մահափորձ կատարելու, անհիմ էին։ Մօտենալով վայրին, ուր կը կենար Կալիայեւ, ընտրութիւնս տուի առաջին որոշման։ Երբ Կալիայեւ կառքին մէջ նստաւ իմ կողքիս, իրեն յայտնեցի որոշումս՝ յետաձգել մահափորձը։ Շատ յուզուեցաւ։

— Երբե՛ք, երբե՛ք, պատրաստ եմ։

Զենք կրնար Դորան նորէն վտանգի ենթարկել։ Ես ամէն բան յանձն կ'առնեմ։

Իր ուշադրութիւնը հրաւիրեցի մէկ ռմբաձիգի ուժերուն անբաւականութեան վրայ, դիմել տուի թէ մէկ ռմբաձիգով կարելի չէր յաջողիլ, թէ հաւանական էր որ ձախողէր, թէ կրնար արկածով մը պայթիլ ռումբը։ Ցոյց տուի նոյնպէս ձերբակալութեան մը կարելիութիւնը։ Բայց ան չէր ուզեր մտիկ ընել։

— Ի՞նչ կ'ըսես, ի՞նչպէս մէկ ռմբաձիգ չի բաւեր։ Առջի օր երկու հոգի՞ն էինք միթէ։ Ես կը գտնուիմ փողոցի մը մէջ, Ալեքսանդրովիչ ուրիշ փողոցի մը մէջ։ Ո՞ւր էր տարբերութիւնը։ Ալեքսանդրովիչ չեկաւ, այսօր ալ ինծի [illegible] է։

Գաստաւախանեցի թէ մեր ամբողջ նիգած ուժանակը կը բաւէ միայն ռումբի միայն, թէ փետրուար 2ին պատրաստուած էինք երկու ռմբաձիգով տարբեր դիրքերու վրայ դնել, հետեւաբար մեզի անծանօթ էր [illegible] որուն պիտի հետեւէր մեծ դուքսը թատրոն երթալու համար, իսկ այժմ տարբեր է կացութիւնը։ Թէ այսպէս խելացութիւնը կը պահանջէր յաջողութեան ամէն հաւանականութիւնները հաւաքելու մէջ, եւ տալ համբերութիւն քանի մը օր սպասել եւ մահափորձը կատարել երկու ռմբաձիգով։

Կալիայեւ պատասխանեց.

— Արդեօք վստահութիւն չունի՞ս վրաս, երբ քեզի կ'ըսեմ որ պիտի յաջողիմ։

Կը ճանչնայի Կալիայեւը որ մեր մէջ ոչ ոք այնքան իր վստահութիւն ունէր, որքան [illegible] յեր։

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 13 ՕԳՈՍՏՈՍ 1933
13 Aout 1933

ԹԻՒ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2264

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՐ ԻՍԿ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

— Կը յուսա՞ք ելքի մը յանգիլ, անընդհատ չեչտելով երիտասարդական կազմակերպութեան մը պահանջը:

— Հարցումին պատասխանը պէտք է տան, ամէնէն առաջ, երիտասարդները իրենք: Այսինքն, անոնք որ կապ չունին ոչ քաղաքական կուսակցութեանց, ոչ ալ ուրիշ միութեանց կամ կազմակերպութեանց հետ:

— Բայց ամէնքն ալ զանազան ձեւերով կը մասնակցին այս կամ այն Միութեան: Ալ ի՞նչ է ձեր ուզածը:

Կը սխալիք: Երիտասարդութեան, մանաւանդ անոր «ուսումնական» դասուն աննշան մէկ մասն է որ կը մասնակցի մեր հանրային կեանքին, կ'որոճայ եւ կը տքնի այսօրուան, եւ մանաւանդ վաղուան համար: Անհրաժեշտ չէ վիճակագրական տախտակներ կազմել, երեւան հանելու համար տխուր իրականութիւնը: Ամենալայն հաշուով, ամբողջին հարիւրին քսանն իսկ չեն այն երիտասարդները որ կ'երեւան հրապարակի վրայ, իբրեւ անդամ քաղաքական կուսակցութեանց եւ ուրիշ կազմակերպութեանց: Մնացեալին հարիւրին 30ը եթէ համարենք անբարեյոյս, անդին կը մնայ, տակաւին, հարիւրին 50, որ կայ եւ չկայ: Նոյն իսկ եթէ տարբեր ձըլենք — 20 - 25 - 35 — մեծ փոփոխութիւն չպիտի կրէ այս մօտաւոր համեմատութիւնը:

Արդ, ի՞նչ կը բանի այս ցիրուցան այլ ստուար զանգուածը:

Միայն «ուսումնական»ները հաշուելով, կրնանք մեր անմիջական շրջապատին մէջ համրել առ նուազն հարիւր երիտասարդներ, որոնք մետաքսէ թելով մը կապուած են այս ժողովուրդին հետ

— Անոնք ալ պարբերաբար կը ստանձնեն զանազան պարտականութիւններ: Ամէն պարագայի մէջ, անտարբեր չեն:

Հարցը այդ չէ: Ամէն հայ մարդ «իւրովսանն» կը ծառայէ իր ժողովուրդին, համաձայն իր հասկացողութեան եւ կարողութեան:

Մեր բածն այն է որ, երիտասարդութիւնը նախ ինքզինքը փրկէ, առեղծելով իր սեփական կռուանը,— համատարած կազմակերպութիւն մը:

Չէ՞ք տեսներ որքան սրընթաց կ'երթայ հալածիչ գլանը:

Արդ, կամաց կամաց կտրելով իր կապերը՝ այս ժողովուրդի հանրային կեանքին հետ, մեկուսանալով կամ խրելով միջավայրի յորձանքին մէջ, շատ բան չի մնար օրկանական կապերն ալ կտրելու: Անոնք ինքնին կը փրթին, մանաւանդ ուսումնականներուն մէջ: Արդէն շատ-շատերուն հետքերն անգամ կորսուած են, հաշուելով միայն 1921էն:

Եւ այսպէս ամէն տեղ: Նոյն իսկ արեւելեան գաղութներուն մէջ:

Ճիշդ է. ժամանակները փոխուած են, փոխուած է միջավայրն ալ: Ծանրավարտութիւնը, գաղափարական տենդը ամէն օր, ամէն ժամ կը դարնուին գժնդակ, անողոք իրականութեան մը ժայռերուն: Միայն մենք չենք որ կը գանգատինք: Անցեալ օր, ընկերվարական պաշտօնաթերթն ալ դառնութեամբ կը խոստովանէր թէ Ֆրանսայի երիտասարդութեան մեծ մասը կը նախընտրէ մարզանքն ու զուարճութիւնը կամ անփոյթ կեանքը, եւ կը խուսափի հանրային, ընկերային պարտականութիւններէ:

Եւ սակայն, ինչ որ ներելի կամ հասկնալի է Ֆրանսայի համար, կրնա՞յ պատշաճիլ մեզի:

Ֆրանսան ունի այլապէս ամուր յենարաններ: Ան ի հարկին, կրնայ շարժման մէջ դնել ամբողջ երիտասարդութիւնը: Այսպէս եւ միւս պետութիւնները: Մնաց որ, անոնք անգամ թոյլ չեն տար որ երիտասարդութիւնը իր հասակը ցուցադրէ ուզածին պէս: (Խ. Միութիւն, Իտալիա, Գերմանիա):

Մեր պարագան, ամէն բանէ առաջ, ինքնապաշտպանութեան, գոյութեան խնդիր է:

Պայմանները փոխուած են, հող չունինք մեր ոտքին տակ: Ուրեմն, ամէնէն առաջ երիտասարդութիւնը վտանգուած է: Երէկ եթէ կը ջարդէին, այսօր ալ կը հալեցնեն: Երկու պարագային ալ, երիտասարդական կորովն է որ պիտի փրկէ: Իսկ առանց կուռ կազմակերպութեան, ի՞նչ կ'արժէ անհատական կորովը:

— Այդ կազմակերպութիւնը ի՞նչ նշանախօսք պիտի ունենայ, որ տարբերի քաղաքական կուսակցութիւններու ծրագրէն:

Իբրեւ երիտասարդական կազմակերպութիւն, անշուշտ չի կրնար չէզոքութիւն յայտարարել, երբ հարցը հայրենիքի մասին է: Ուրեմն, իբրեւ հիմնական հանգանակ հռչակելով հայրենիքը ամէն բանէ վեր, կրնայ դիւրութեամբ ձեւակերպել մնացեալը:

Նկատի ունեցէք որ, այսօր մեր երիտասարդութիւնը կապ չունի նոյն իսկ ինքն իր մէջ: Ո՛վ որ Փարիզ է, չի հետաքրքրուիր գաւառով: Իսկ Ֆրանսայի յետին քաղաքն ինկած «բախտաւոր»ն ալ ինքզինքը վերի արտի ցորեն համարելով, վերէն կը նայի Ցունաստան, Պուլկարիա կամ Սուրիա մնացողին վրայ:

Խօսքը անհատական կապերու մասին չէ:

Այս ընթացքով, երիտասարդութիւնը կրնա՞յ ճանչնալ ինքզինքը եւ իր ժողովուրդը: Կրնա՞յ ծառայել անոր:

Մինչդեռ, եթէ ունենար իր ինքնուրոյն, խիտ եւ համատարած կազմակերպութիւնը, լոյս պիտի կաթէր, աւիշ պիտի հոսէր ոչ միայն իր շրջապատին մէջ, այլեւ գաղութէ գաղութ: Ամրապնդելով փոխադարձ ճանաչումն ու ներշնչումը, պիտի ամրանար նաեւ ինքնապաշտպանութեան ճակատը:

Կրկնէ,— Այսպիսի կազմակերպութիւն մը, ամէն բանէ առաջ, բուն իսկ երիտասարդութեան փրկութիւնը պիտի ապահովէր:

Ի՞նչպէս կը յաւակնիք դիմանալ առանց անցեալի եւ մանաւանդ առանց հեռանկարի:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՅԵՐԸ ՊԻՏԻ ԶՐԿՈՒԻ՞Ն ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ՆՊԱՍՏԷՆ

Վերջին պահուն կ'իմանանք թէ Փարիզի Երդ թաղամասին եւ Պուա Քոլոմպի շրջանին մէջ կը խորհին այլեւս գործազրկութեան նպաստ չվճարել հայ աշխատաւորներուն:

Ժամանակ չունեցանք ստուգելու բոլոր մանրամասնութիւնները: Բայց, երկու տեղերուն մէջ ալ, երէկ եւ առջի օր հայ գործազուրկները զատած եւ առանձին գրասենեակ մը առաջնորդելով, հարցումներ ուղղած են: Ցետոյ, բացառապէս վճարած են միայն ոմանց, վերջին անգամ ըլլալով:

ԱՍՈՐԻՆԵՐԸ ԿԸ ՀԵՏԱՊՆԴՈՒԻՆ ՄՈՒՍՈՒԼԻ ԼԵՌՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՖՐԱՆՍԱ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ՈՐ ԵՒԷ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Պաղտատէն կը հեռագրեն Ռիւթէրի.— Ասորական հրոսախումբը, որոնք կը մերժեն անձնատուր ըլլալ, կը հետապնդուին Իրաքի զօրքին կողմէ եւ ցրուած են լեռներուն մէջ:

Պաշտօնի եւ ամբողջ երկրին մէջ ամենաբուռն գայրոյթ պատճառեց գրոյց մը որուն համաձայն Ասորիները վառած են իրենց թշնամիներուն դիակները. Ամէն կողմէ կամաւորներ իրենց ծառայութիւնը կ'առաջարկեն: Հրապարակային մեծ ցոյց մը սարքուեցաւ ի նպաստ կառավարութեան:

⁂ Լոնտոնի Իրաքեան դեսպանատունը օգոստ. 11ին հրատարակեց իր կառավարութեան մէկ զեկոյցը, որուն համաձայն 250է աւելի ասորի ըմբոստներ անձնատուր եղած են Իրաքեան բանակին, որ մինչոյն ատեն գրաւած է մեծաքանակ զէնք եւ ռազմամթերք:

⁂ Ազգերու Դաշնակցութեան քարտուղարութիւնը Իրաքի կառավարութենէն ստացաւ հեռագրական բողոք մը՝ Սուրիոյ ֆրանսական իշխանութեանց դէմ: Հեռագիրը նկարագրելով ծագած դէպքերը, որոնց մանրամասնութիւնները հաղորդած ենք օրը օրին, ուժգնօրէն կը բողոքէ Սուրիոյ հոգատար իշխանութեան բռնած դիրքին դէմ եւ զայն պատասխանատու կը հռչակէ բոլոր բարոյական եւ նիւթական վնասներուն: Հեռագիրը ստորագրած է արտաքին նախարարը

Փարիզի մէջ զարմանք կը յայտնեն այս բողոքին առթիւ, յայտարարելով թէ սուրիական եւ ֆրանսական իշխանութիւնները ո՛ր եւ է տեղեկութիւն չունէին անցուդարձէն եւ կացութեան ծանրութենէն: «Երբ Ասորիներու առաջին ջոկատը անցաւ սահմանը եւ Սուրիա մտաւ, ուր հազիւ քանի մը պահականոցներ կը գտնուին, իրարմէ շատ հեռու, թոյլ տրուեցաւ որ մնան, որովհետեւ սահմանային իշխանութիւնները լուր չունէին թէ Ասորիները ապստամբած են: Ցետոյ ուրիշներ ալ եկան. այն ատեն ֆրանքօ-սուրիական իշխանութիւնները իբրեւ զգուշական միջոց վար առին անոնց զէնքերը եւ պահեցին: Քիչ յետոյ Ասորիներուն մէկ մասը փափաք յայտնեց Իրաք վերադառնալու, ինչ որ բնական էր, որովհետեւ իրենց ետին ձգած էին իրենց կիները եւ ընտանիքները, միասին բերելով միայն իրենց հօտերը: Եւ որովհետեւ որ եւ է ռազմաշունչ դիտում չէին յայտներ, իրենց զէնքերը վերադարձուեցան եւ անոնք մեկնեցան: Անմիջապէս որ ֆրանքօ-սուրիական իշխանութիւնները իմացան Իրաքի բանակին վրայ կատարուած յարձակումը, ամենախիստ հրաման տուին բոլորովին զինաթափ ընելու անոնք որ մնացեր էին, ինչպէս եւ նոր գալիքները»:

Եզրակացնելով, ֆրանսական իշխանութիւնները կ'ըսեն թէ իրենք չեն խախտած 1927ի համաձայնութիւնը եւ միշտ կազմ եւ պատրաստ եղած են գործակցելու Իրաքի կառավարութեան. բայց, գործակցութեան համար անհրաժեշտ է փոխադարձ հասկացողութիւն, եւ ոչ թէ լռութիւն՝ կարեւոր դէպքերու մասին:

⁂ «Թայմզ» խմբագրականի մը մէջ՝ անդրադառնալով այս հարցին, կը գրէ.

— «Ասորիներու դժբախտ պատմութիւնը կը սկսի մեծ պատերազմէն, երբ անոնք Ռուսիոյ դրդումով ապստամբեցան Թրքական իշխանութեան դէմ: Երբ ռուսական ճակատը խորտակուեցաւ 1917ին, Ասորիները քշուեցան Պարսկաստան, ուրկէ 70,000 հոգի Իրաք ապաստանեցան, բրիտանական աջակցութեամբ: Այնտեղ շատերը միացան Իրաքի նորագիր զինուորներուն որ հաւաքուեցան եւ վճարուեցան բրիտանական կառավարութեան կողմէ: Ընտիր զինուորներ էին, իրենց անգլիացի սպաները լաւ կը խօսէին իրենց մասին, եւ տասը տարի թանկագին ծառայութիւններ մատուցին արաբական պետութեան: Բայց, օտար էին երկրին համար, ծանր գտան անոր օդը, իրենց հաւատարմութիւնը՝ Անգլիացիներուն եւ իրենց աջակցութիւնը՝ բրիտանական հոգատարութեան, զանոնք ձգեց Արաբներու եւ Քիւրտերու աչքէն: Ազգերու Դաշնակցութիւնը 1925 դեկտեմբեր 16ին որոշած ըլլալով Իրաքի հիւսիսային սահմանէն դուրս ձգել հարաւային Հէքեարին, Ասորիները զրկուեցան իրենց լեռնային բնավայրէն եւ դարձան փախստականներ խուրթ եւ ոչ այնքան բարեկամ երկրի մը մէջ ուր լեռնային հովիտներուն մեծ մասը արդէն գրաւուած էր Քիւրտերուն կողմէ»:

Ծանրագլուխ «Տէյդան» ալ յօդուած մը գրելով եւ մեղադրելով բրիտանական կառավարութիւնը, դիտել կուտայ, «Թայմզ»ի այս խմբագրականին առթիւ.

— «Այն ապերախտութիւնը զոր Դաշնակիցները ցոյց տուին Արեւելքի քրիստոնեաներուն հանդէպ, ըլլան Ասորի-Քաղդէացիները թէ Հայերը, որոնք օգտագործուեցան եւ յետոյ լքուեցան իրենց թուրք կամ արաբ ոսոխներուն, անշուշտ պատիւ չի բերեր Արեւմուտքի կառավարութեանց»:

Այսքանը բաւական չէ՞, իբրեւ «Հայասիրական» հաւատամք...

Պ. Էտուար Էռիոյի ճամբորդութիւնը
ԵՒ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Վիէննայէն կը հեռագրեն «Տէյլի Մէյլ»ի.— Մեծ կարեւորութիւն կը տրուի Պ. Էռիոյի կատարած ճամբորդութեան: Նախկին վարչապետը պիտի ջանայ ամրապնդել իր կառավարութեան մերձեցման քաղաքականութիւնը՝ հարաւ-արեւելեան Եւրոպայի մէջ: Տիրող համոզումն այն է թէ Պ. Էռիօ պիտի ջանայ ոչ միայն մօտեցնել Ռումանիան եւ Պուլկարիան, այլեւ հաշտեցնել Պուլկարիան եւ Եուկոսլաւիան: Նախկին վարչապետը կ'ուզէ զօրացնել հակամարտութիւնները եւ փարատել վախերը՝ Եւրոպայի այս մասին մէջ, որպէսզի եւրոպական երկիրները որ եւ է ընդհարման վախ չունենալով այդ կողմէն, կարենան համախմբել հիթլէրական վտանգին դէմ»:

ԲԱՆՍԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ԱԹԷՆՔԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

ԱԹԷՆՔ, 7 օգոստոս — Աթէնքի հայկական կեանքը դարձեալ պղտորած է վերջին օրերս: Սպանութիւն մը պատճառ եղաւ, որ ազգային խառնակիչները՝ իրենց բոլոր «շնորհ»ներով հրապարակ նետուին:

Ինչպէս հրատարակած էր յունական մամուլը, յուլիս 30ի գիշերը, ժամը 11ին ատենները, Սարգիս Գըլըճեան կը սպաննուի Սինկրու զաղթակայանի իր բնակարանի դրան առջեւ: Անծանօթ մը մէկ գնդակով կը զարնէ զայն գանկէն:

Ահաբեկիչը՝ վինք հետապնդողները շուարումի մատնելու համար, քովնտի փողոցին մէջ երկու գնդակ եւս օդին պարպելով, կը յաջողի մութին մէջ կորսնցնել իր հետքը: Ոստիկաններ եւ դրացիներ դէպքին վայրը փութալով, կը վերցնեն վիրաւորը եւ թաքսիի մը մէջ դնելով, կը փոխադրեն հիւանդանոց: Բայց հազիւ կէս ճամբան հասած, Գըլըճեան կ'աւանդէ հոգին, հետեւեալ խօսքերը արտասանելով.

— «Զիս սպաննողը՝ ուսուցչուհիին տղան՝ Մանուկ Մանուկեանն է»:

Մենք այս մանրամասնութիւնները իմացանք հետեւեալ օրուան յունական թերթերէն, որոնք խոշոր վերտառութիւններով եւ նկարներով կը պատմէին դէպքը: Թերթերու մէկ մասը՝ ոճիրը կը վերագրէր համայնավարներուն, որոնց անհաշտ թշնամին է եղեր սպանեալը: Մաս մը թերթեր ալ, սպանութիւնը կը նկատէին անձնական վրէժխնդրութեան արդիւնք, մանաւանդ որ սպանեալն ալ իր վերջին խօսքերով այդ կը հաստատէր:

Ոստիկանութիւնը, հիմնուած վերջին բոպէին արտասանուած այդ խօսքերուն վրայ, նոյն ժամուն իսկ, կը դիմէ յիշեալ ուսուցչուհիին Էփագմայի բնակարանը եւ կը ձերբակալէ անոր որդին՝ Մանուկ Մանուկեանը:

Հոս, պէտք է յիշել որ սպանեալը անձնական խնդիր ունէր ուսուցչուհիին հետ: Ինք իբր Սինկրուի Հոգաբարձութեան անդամ, պաշտօնէ հանած էր այդ ուսուցչուհին եւ մերժած էր վճարել անոր մէկ ամսականը: Դէպքէն քանի մը օր առաջ, երբ ուսուցչուհին Գըլըճեանի բնակարանը գացած է իր ամսականը պահանջելու, վերջինը անարգած ու ապտակելով դուրս վռնտած է խեղճ կինը:

Ուրեմն կը տեսնուի որ սպանեալին վերջին խօսքը բոլորովին անիմաստ չէին: Եւ հեյլէն մամուլը, այդ պատճառաւ ալ, անձնական վրէժխնդրութեան վերագրեց սպանութիւնը՝ առաջին օրերուն:

Ոստիկանութիւնը ձերբակալելով ուսուցչուհիին որդին՝ 19ամեայ Մանուկ Մանուկեանը, խիստ հարցաքննութեան կ'ենթարկէ զայն: Բայց, այս վերջինը, իր տուած համոզիչ եւ փաստացի վկայութիւններով, կը հաստատէ թէ՝ սպանութիւնը գործուած ժամուն ինք կը գտնուէր իր բնակարանը: Մինչ դէպքին ականատես երկու վկաներ կ'ըսեն թէ ահաբեկիչը բարձրահասակ եւ գանգուր մազերով մէկն էր, Մանուկ Մանուկեան կը հաստատէ թէ ինք ամիսէ մը ի վեր ածիլած էր գլուխը:

Ոստիկանութիւնը ո եւ է հիմնական կասկած մը չգտնելով, յաջորդ օրն իսկ ազատ կ'արձակէ Մանուկ Մանուկեանը:

Անունի եւ մականունի նոյնութեամբ, ոստիկանութիւնը յաջորդ օրը կը ձերբակալէ ուսուցիչ եւ բանաստեղծ Մանուկ Մանուկեանը եւ Խաչիկ Կարապետեան անուն պատանի մը, որ, ըստ ազգային մատնիչներու, կիրակի օր կը հետապնդէ եղեր Գըլըճեանը: Հակառակ բազմաթիւ վկաներու վկայութեան՝ թէ դէպքը պատահած պահուն Մանուկ Մանուկեան կը գտնուէր իր ընտանիքին մօտ, քաղաքէն կէս ժամ հեռու, Այ Փարասքեվի կոչուած վայրը, ուր գացած էին օդափոխութեան, ոստիկանութիւնը մինչեւ այսօր ազատ չէ թողած զինքը: Ոստիկանութեան այս ընթացքին պատճառը այն է, որ արհեստով խառնակիչները, իրենց ամբողջ հասակով, հրապարակի վրայ են այս օրերս: Համայնավար — Հօկ — Ռամկավար խայտաբղէտ ազաւներու խումբը՝ ամէնէն զզուելի եւ ստորին միջոցներու կը դիմէ, պղտորելու համար կառավարական շրջանակներու միտքը, Դաշնակցութեան վերագրելով խորհրդաւոր սպանութիւն մը, որուն հեղինակը, հակառակ ոստիկանական յամառ փնտռտուքներու, կարելի չէ եղած երեւան հանել:

Մատնիչներու եւ խառնակիչներու այդ խմբակը, օր ցերեկով, չի քաշուիր ոստիկանութեան ցուցմունքներ ընելէ, մինչեւ անգամ անուններ տալով: Առանց ամենափոքր փաստ մը ունենալու, անոնք կը դրպարտեն անձեր, որոնք հեռուէն կամ մօտէն որ եւ է կապ չեն կրնար ունեցած ըլլալ դէպքին հետ:

Անշուշտ, հելլէն արդարադատութիւնը պիտի ըսէ իր խօսքը այս խորհրդաւոր սպանութեան մասին, անարգանքի սիւնին գամելով վատոգի եւ սեւսիրտ զրպարտիչները:

Աթենական մամուլի շրջանակներն ալ թունաւորուած են յիշեալ խմբակի քսութիւններէն: Այսպէս, մինչ առաջին օրը բոլոր թերթերը ոճիրը վերագրեցին համայնավարներուն կամ անձնական վրէժխնդրութեան, յաջորդող օրերուն մենք տեսանք որ զրպարտութիւնները փոխադրուած էին ստարներու առջեւ: Այսպէս, գրգռիչ տեղեկութիւններ սկսած են հրատարակել թերթերը,— «Քօմիթէ», «Դաշնակեացան», «Թալաթ փաշայի սպանութիւն» եւն., որոնք անշուշտ, մեր «հերոս»ներուն «գործն» էին:

Հոս, փակագծի մէջ ըսենք, որ սպանեալը անձնական շատ մը խնդիրներ ունէր զանազաններու հետ: Դեռ դէպքէն 15 օր առաջ, հելլէն թերթերու մէջ կարդացեր էինք որ, Ս. Գըլըճեան, Սինկրուի սրճարանի մը մէջ վէճ ունեցած եւ կռուած էր ոսպայ Լաղօեանիսի հետ, որ դեր ունեցած էր Պ. Վենիզելոսի դէմ կազմակերպուած մահափորձի խնդրին մէջ:

Ասկէ զատ, սպանեալը, նիւթական նեղութեան մատնուած ըլլալով, զանազաններու հետ առնելիք-տալիքի խնդիրներ ունէր:

Այսպէս թէ այնպէս, մինչեւ այս տողերը գրելս ոստիկանութիւնը, հակառակ իր բոլոր ջանքերուն, չէ կրցած երեւան հանել սպանիչը:

Աթենական թերթերը գրեցին թէ հելլէն ոստիկանական տարեգրութիւններուն մէջ շատ քիչ անգամ արձանագրուած է այսպիսի դէպք մը, որուն հեղինակը կրցած է ճարպիկօրէն կորսնցնել իր հետքը:

ԱՆՑՈՐԴ

Կայծակ ինկաւ օդափոխութեան գացած
ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

Քութանսի մօտ, Կուվիլ-սիւր-Մէրի վրայ, Նախկին մանարանի մը մէջ տեղաւորուած էին 760 մանուկներ, որոնք օդափոխութեան գացեր էին Փարիզէն:

Ուրբաթ առտու, 150 մանուկներ հինգ ուսուցիչներու հսկողութեամբ ընչատական մարզանքներ կը կատարէին, մարգագետնի մը վրայ, ինչպէս ամէն

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՁԵՆՔԻ ՄԱՐԴՈՒՆ ՁԱՅՐՈՅԹԸ

ԽՄԲ.— Այս միջոցին բուռն պայքար մը կը մղուի Ամերիկայի առաջնորդ Ղեւոնդ եպիսկ.ի դէմ, որ լըրբութիւնն ունեցեր էր եռագոյնը վար առնել տալու, Շիքակոյի աշխարհահանդէսին մէջ։

Զօր. Սեպուհ եւս ձայնակցելով ընդհանուր բողոքին, կը գրէ (Հայրենիք)—

Անցած օրերը վերյիշել եւ անցեալի յուշերով բուժ մը ապրիլը աւելի քաղցր է, քան ներկայի տարիներ ապրիլը եւ ականատես ըլլալ այնպիսի արտառոց եւ հակահայկական դէպքերու, որոնց սուլթանական օրերուն հազիւ թէ հայ անունը կրող մարդիկ իրենց թոյլ տային։

Շիքակոյի մէջ վերջերս անարգուած է Հայ դրօշակը։ Թշնամին կարող է անարգել զայն եւ իր սուրի ուժով բանի մեր երկրէն դուրս քշել, կրնայ ծաղր ու ծանակի առարկայ դարձնել. ան ուժեղ է եւ զօրաւոր, եւ կրնայ [illegible] ըլլալ։ Բայց ինչ որ օտարը, մեր թշնամին կ'ընէ, երբեք չէինք կրնար սպասել որ Ամերիկայի Հայոց Առաջնորդ [illegible] մըն ալ իրեն թոյլ պիտի տար

Անհերքելի եւ մահացու մեղք մը գործած է ան, հայ եկեղեցական մը, [illegible] մէկ թոյր, անարգած է այն դրօշը, որու տակ ինկած են հազարաւոր ջահել զաւակներ։

Կը յիշեմ անցեալ օրերը հրաշք նըման։ Կը յիշեմ Սասնոյ անառիկ լեռներու կատարին թառող արծիներու պէս Սերոբ Աղբիւրի մեծ ու անզուգական զաւակը։

[illegible] ամբողջ կեանքը [illegible], եւ ինչ որ կ'ընէ ան, կ'ընէ հայ հայրենասիրական մը միջոցաւ։ Դուք ալ գիտէք թէ ով է ան։ Այժմ ան Ս. Զօրավար Անդրանիկ Վանդակեան է։ Այս հայրենասիրական մեր դրօշակը անարգեց, այն որու վրայ գրուած է «Մահ կամ Ազատութիւն»։

Ցիշեցի, այս, անցած օրերը, ու չեմ զարմանար որ այս օր ալ ուրիշ հայ հայրենասիրական մը կ'անարգէ ու կ'անտեսէ մեր եռագոյնը։ Պատմութիւնը կը կրկնուի. անցեալին հայ եկեղեցական մը ինչ որ ըրաւ, այսօր Ամերիկայի Հայոց Առաջնորդը նոյնը կ'ընէ։

Պատմութիւնը իր սեւ էջերով [illegible] [illegible] Նոյնպէս կը խօսի Ամերիկայի առաջնորդը։ Անիկա կոտրած է [illegible] եւ կը հաւատամ [illegible] չուշանար, երբ «մեր առաջնորդը» իր մահճին կամեցած ճամբայ կ'իյնայ։

Մեր դրօշակը այն օրերուն կարմիր թաւիշէ էր, վրան՝ մեր նշանաբանը «Մահ կամ Ազատութիւն»։ Իսկ մէկ ուրիշ դրօշակի վրայ, որ այդ [illegible] Ասեքսանդրապոլի մէջ հայ օրիորդի մը կարմիր գրուած էր. «Անա եղբայր Քեզ մի դրօշ, զոր իմ ձեռքով գործեցի, գիշերները ես քուն չեղայ, արտասուքով օծեցի»։

— «Այս երկու դրօշակները, բացատրեց նոյն Մարտոն, հայ ժողովուրդինը չեն, այլ Հ.Յ.Դաշնակցութեան

Բայց ի՞նչ տարբերութիւն երբ անոնք երկուքն ալ ազատութիւնը կը խորհրդանշեն։ Ինչպէս բանաստեղծը ըսած է, այս դրօշակին պիտի հետեւի համբողջ բանակն հայկական»։

Եւ իրաւ, որքան Փէտայիներ ու հերոսներ ինկան անոնց ծալքերուն ներքեւ։ Ինկաւ եւ ինքը Մուրատը՝ հայրենի ազատութեան կարօտը աչքին։ Ինկան Սասնոյ կիրճերուն եւ այլուր՝ հազարաւոր քաջեր։ Եւ անոնց կարմիր արիւնը ծիլեր արձակեց։ Թափուած արիւններու մէջէն ծնաւ հայ եռագոյնը, Արարատեան աշխարհի ազատութիւնը — Հայոց Հանրապետութիւնը։ Մեր հանրապետութիւնը նուիրագործեց «Մեր հայրենիք» երգը. ան դարձաւ ազգային քայլերգ. մեր անկախութեամբ նուիրագործուեցաւ նաեւ մեր դրօշակը

Մուրատ չափազանց զայրացած էր, տեսնելով լկտի վերաբերումը հայ կղերականի մը դէպի նուիրական դրօշակ մը

— «Եթէ ձեռք թողում, կ'ըսէր ան մեզի, կտոր կտոր կ'ընէք այդ հայատեաց կղերականը։ Բայց համբերատար պէտք է ըլլալ առ այժմ։ Ով գիտէ, գուցէ այդ կղերականը Հայ ալ չէ իր ծագումով, ան Հայու զաւակը չէ. եթէ այդպէս է, արիւն [illegible] ալ պէտք չէ։ Ուշ կանուխ [illegible] գրուի Հայոց աշխարհը. մենք կը մոռնանք այսուհետ մեր արեամբ օծուած դրօշակով. անշուշտ այդ ատեն ալ պիտի գտնուին մարդիկ, որ անարգեն մեր դրօշակը»։

Կը մտածեմ այժմ, որքան չիտակ տեսած էր Մուրատ հեռաւոր ապագան։ Այսօր կը յիշեմ, անոր խօսքերը եւ կ'ըսեմ ինքնիրենս, որ ան Հերոս - մարգարէ մըն էր։

Արամը՝ Ղարաբաղի մեծ զաւակը, իր կեանքը զոհեց, դարձաւ հայութեան մեծ զաւակը, բայց ի՞նչ հարուածներ չստացաւ մեր հոգիները. ի՞նչեր չըրին անոր մասին։ «Մեր հայրենիք»ը — մեր ազգային երգը ծաղրի առարկայ է։ «Խաղաղի աղջկան երգը» կը կոչեն զայն։ Դրօշակը կ'անպատուեն, ըսելով որ ան հայկական չէ։ Այսպէս են բոլոր այլասերած հոգիները

Օտարը մեր դրօշակը յարգեց, իսկ մեր հայ կոչուածները ամէն նուիրականութիւն կը ծաղրեն ու կ'ոտնակոխեն

Մեր նահատակները եւս այս օր իրենց գերեզմաններու մէջ հանգիստ չեն եւ անէծք կը մրմնջեն անոնց հասցէին, որոնք չեն խնայեր իրենց թափած արեամբ ձեռք բերուած եռագոյնին սուրբ։

Ամերիկայի բանիմաց, սրտի եւ հոգի տէր հայութիւն, քեզի կ'ուղղեմ [illegible] Քու արդար զայրոյթի բոլոր թափովդ պէտք է ծառանաս այն մարդուն եւ այն մարդոց դէմ, որոնք գոնէ պարկեշտ չեն ըլլար մեր արբութեանց [illegible] եթէ չեն գիտեր [illegible] է պաշտպանենք մեր մարգարէները [illegible]։

ՍԵՊՈՒՀ

Երկունք

Գզուիկ ձայներ, արձագանգի՜ պէս յոգնած.
Թիչ ճիչ փրկչող զգայութիւն միրերու,
Լո՛յս մը յետոյ, խուսափուկ լոյս մթնամած,
Ու կուրծքին դէմ հրճող զանգակ մը հուժկու։

Հոգիէդ ներս՝ կը պայքրին անդադար
Կաթիլ կաթիլ ծաղկահիւթի բաժակ-[illegible]
Կ'այլափոխուի մարմինդ վիթի բազմալար,
Ու թեւ կ'առնեն նոր խաղերու այեակներ։

Մատներդ ի վար արցունքի պէս կը կաթին
Բառերն հատ հատ, արիւնդ մէջ թաթխուած,
Ու դողալէն կը յանձնուին սա թուղթին.

Դուն կը նայիս անոնց վրայ՝ յուսաբե՛կ,
Ինչպէս մայր մ'իր նորածինին հաշմանդամ,
Եւ աչքերդ կ'իյնան ջիրեր [illegible] համ...

ՎԱՀԷ ՎԱՀԵԱՆ

ԽՄԲ.— Նմոյշ մը՝ երիտասարդ բանաստեղծին «Արեւ Անձրեւ» էն, որու մասին գրախօսական մը պիտի հրատարակենք շուտով։

ՎԵՐՔԵՐ ԵՒ ՀՈԳԵՐ

Շատ օրեր կ'անցնին մեր ալ վէրքերը կը բազմապատկուին։ Շատ հայ ժողովուրդը կը ցրուի, այնքան [illegible] կատները կը զօրանային։ Կարելի չէ առանց սիրտ ըղկելու անցնիլ այսօրուան հայաստանի վէրքերու եւ [illegible]

[illegible]

Մէկ բան կարելի է եզրակացնել.— Տեղացիք այս ժողովուրդը պիտի որ մնայ օր մը, ու անոնք վազքի մը պէս պիտի քանդէ բոլոր պարիսպները իր արիւնով ներկուած հայրենիքին, պիտի քակէ նեխած մարմինները բոլոր սուտ հոգիներուն։

Ես կը տեսնեմ այդ օրը, երիտասարդի սրտին կը տաքնայ այդ օրուան համար։

Բայց անցնինք մեր համեստ կարծիքներուն, փոտած թէ հասարակութիւնը ներողամտութեամբ եւ ուշի ուշով պիտի կարդայ երիտասարդի մը այս տողերը.

×

Աշխարհի մէկ ծայրէն միւսը, ամէն անհատ, իրաւազանցիր ազգ. հայի եւս էն կը վազէ։ Մարդիկ զաւանդութիւնն ու ծրագիրները կ'ուզեն պաշտպանել օրուան պահանջներու [illegible] անհատը կծծի է զարձեր նոյնիսկ իր

անձին հանդէպ։

Այս պատկերին վրայ աւելցուցէք բանուոր դասակարգին օրավարձքի կրճատումը եւ աղքատի յարաճուն ազութիւնը։ Եւ այս դեռ ամրան վերջաւորութեան, աշնան սկիզբը, բերքի հաւաքման եղանակին։ Եզրակացուցէք թէ ձմեռը ինչ կրնայ բերել իրեն հետ։ Ու ասոր համար պէտք է անցեալ երկու տարիները մտաբերենք։ Ձմեռ կարծեր թէ մոռցած ըլլանք ազգակեր «Հաց կամ աշխատանք» ուզող գործաւորական բանակներուն, Միջերկրականին անդին լեռները արտօնող անօթի խումբերուն։

Ու եզրակացնենք համառօտակի վարուած վառնքը։ Անտարակոյս գործաւորներու բարելաւում պիտի ըլլայ։ Այս գործաւորներուն մէջ մեծ է եւ պիտի ըլլայ հայ գործաւորներու թիւը։

Արդ, հայ բանուորը, բնաւինքի հայրը կրնա՞յ դիմագրաւել գալիք վտանգը, չհաշուած որ արդէն շատ մը բնատնքի հայրեր մեր քիթին տակ գործազրկութեան ճիրաններուն մէջ կը տառապին

— Այո՛ եւ ո՛չ։

Այո, կրնայ դիմագրաւել եթէ

Եթէ համերաշխութեան ոգին տիրէ հայ գաղութներուն մէջ, եթէ [illegible] [illegible] ոգի

Այս տասը տարիներու ընթացքին տեսանք թէ ինչպէս հրդեհէն, անապատէն ազատած հայ ժողովուրդը իր մերկութիւնը ծածկեց, իր չոր փորը լեցուց։ Բայց այս բոլորը եղան անկազմակերպ, հայկական եղանակով։

Ժամանակը մեզմէ կը պահանջէ աւելի բան. ժամանակը մեզմէ կը պահանջէ կազմակերպութիւն, հայցնէն սկսած մինչեւ բանին աւելցուցածութիւնը։ Աշա հոս է մեր սխալը, մեր վէրքը։ Մենք պէտք է կազմակերպուած [illegible] [illegible] կան տաղտապին, ինչպէս կը կազմակերպուին [illegible] խորշկրդած ազգերը, ինչպէս կը պաշտպանեն [illegible] [illegible] եւ ծրագիրները [illegible]

[illegible] թէ, ո՛ր պէտք է գիմէ այսօրուան գործաւորի հայ բանուորը — [illegible] ստացարծական համագործակցութիւն (coopérative agricole)։ Անուսանելու համար մը «կոլխոզ», եթէ կ'ուզէ համեմի երեւալ Հայաստանի կառավարութեան եւ սամիկական էֆենտիներուն

Տասնեակ մը գործաւորի հայրենակիցներ իրարու քով գալով, իրար վրայ բարդելով իրենց դրամագլուխները (խնայուած դրամը) որ օրէ օր կը հատնի, կը վարձեն ագարակ մը։ (Ես չեմ խօսիր գնել, որովհետեւ չեմ ուզեր որ որեւէ հայ սեփականատէր դառնայ օտար երկրի մը մէջ), եւ կը լծուին մեր պապերուն աշխատանքին։ Վստահ եղէք, գործաւորի հայրենակիցներ, ծովի մարդը կայ կուտայ [illegible]։

Մենք հողէն բաժնուած ենք, վերջ ի վերջոյ հողին պիտի [illegible] մարդութիւնը նախաձեռնութեան մէջ կը կայանայ։

Այս խնդրին շուրջ, հայրենակցական միութիւնները մեծ դեր կրնան կատարել։ (Զ.Ա.Մ.ը անշուշտ պիտի իրագործէ իր ծրագիրը, հիմնելով [illegible] ջրանոս կամ Սուրիա)։

Ուրիշ ի՞նչ կրնայ ըլլալ հայրենակցական միութեան մը նպատակը, երբ իր ծրագիրները չեն պատշաճիր օրուան պահանջներուն։

Եթէ հայրենակցական միութիւններուն նպատակն է պարտականք մը կատարելու, չկայ քանի մը հայրենակիցներու նիւթական օժանդակութիւն ընել, կրնայ այդ [illegible] ձգել ուրիշներու՝ բարեգործական մարմիններու։

Եթէ, ինչպէս անոնք ծնունդ առած են իբրեւ սեռակ մը հայահաւաք, հայապահպան մարմին, աւելի աւելի յաւ առաջնորդութիւն չի կրնար ըլլալ։ Երբ 10-15 ընտանիքներ ագարակի մը մէջ կը համախմբեն, անոնց թէ գործ եւ թէ հաց հայթայթած կ'ըլլան ու

ԱՇԽԱՏԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

(Խորհ. Հայաստանի գրականութիւն)

ԵՐԿԻՐՆ Է ԱՇԽԱՏՈՒՄ ԱՅՆՏԵՂ...

ԽՄԲ.— Հասաւ պտուղի մը դէս ճաշակելի՝ գրական էջ մը անպատկերացնէ, կենդանի գոյներով, պատերազմին արհաւիրքը, վերջացողին նոր աշխատանքները, եւ աշխատաւոր հայ գիւղացիին քրտինքով անդամագործուած արտը։ Աշխատանքի դրականութիւն, ուժեղ [illegible] [illegible]ւն, բայց անաւասիկ.—

Լենինականից դէպի Հարաւ — արեւմուտք, Ալիթաշայի կամուրջի այն կողմ, բլուրների յետեւում՝ երեք հարիւր եօթանասուն խրճիթ գոյ ու ցրիւ թափուած են ձորակի մէջ։ Փոքրիկ առուն կայծակի ձեւով հասում է գիւղի միջով ու խրճիթները բաժանում է երկու մասի։ Այդտեղից Ալագեազի սպիտակ գագաթները կապոյտ ամպերի մէջ երեւում են շատ փոքր ու [illegible] [illegible] պէս։

Գիւղը կոչւում է Մայր - Մասա։

×

Նրանք եկել են տարբեր կողմերից։ Թողել են իրենց եօթանասուն հեռու գիւղն ու խրճիթները, թողել են արտն ու արտոնները եւ լքարեկ կողերով եզների մէջքներին կապած՝ բերել են իրենց մանուկներին ու ճանապարհի պաշարը։ Բերել է ով ինչ կարողացել է, երբ պատերազմի ապառնական անցել է դաշտերով, արեւը պայթել է ամպի պէս ու խանձել հողերը։ Նրանք անցել են հազարաւոր քիլոմեթր, ճանապարհին մէկը կորցրել է որդուն, միւսը՝ կնոջը, երրորդը՝ մօրը, իսկ չորրորդի եղբայրը մնացել է դեռի, կամ գուցէ դլուխը նրա փոխս ծնկներին վրայ դրած յոգնել ու ծուխել է [illegible], աղերսել է մի կտոր հաց ու [illegible] է քաղցից. Ու նրանք խմբով, յոգնած խմբերով հասել են մինչեւ հին Գիւմրի, օթեւանել են ուրիշ եօթնէրքին պատերի տակ, չրջել են չոլերում, նայել են մանրամասն [illegible] [illegible] խանութներին, երբ ներսում ցախէ յեռեր նստած Գիւմրեցի խանութպանը ձանձրալից յօրանջել է եւ [illegible] [illegible] փախուր դցել թաղերի վրայ.

Ետեւ փոխուել են օրերը։ Հին դէպքից որպէս բուռնցք եկել է ապատանքի գրաւականութիւնը եւ ցուցահեն ծնող պաշտել է գաշտերի վրայ։ Լուսաւորութին, Շիրակի յեռները կապել են

կարմիր գօտի ու բռնել են յանձ [illegible] պար։

Առաջին օրը նրանցից եօթ [illegible] թողեցին քաղաքը, նորից [illegible] դէպի Հարաւ — արեւմուտք [illegible] Ալիթաշայի կամուրջը, գիմացը [illegible] րը, իջան ձորակ եւ կարծեցին [illegible] գի եօթ ամայի խրճիթների [illegible] սերի վրայ գրին սափակ [illegible] Ցեսոյ ուրիշները եկան եւ [illegible] հարիւր խրճիթի կտուր [illegible] իսկ նորերը կառուցեցին եօթ [illegible] նը։ Այդ բոլորը կառուցեցին [illegible] բայց չգիտես թէ ինչո՞ւ գիւղը [illegible] նեցին հին ու մաշուր անունով

Մայր Մասա

×

Առատար յուսացու գործուած [illegible] բեւով

Նրանք հաւաքուեցին փոքրիկ [illegible] ներքով դրասենեակը, որ [illegible] րած են երկու դրանեցան, գրա[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] կեցաներով պահարաններ ու [illegible] րին՝ մի երկու տպագրուած [illegible] Ուրիշ ոչինչ։

Նրանք տեղաւորուեցին [illegible] վրայ, իսկ մի քանիսը՝ գրաս [illegible] տակ։ Շատ կարճ խօսեց [illegible] քանիքերով, յաղթանակով [illegible] նախագահը Արմենակ։

Առաջնորդից յանձնուած [illegible] կրծքերը, որոնց աչքերի մէջ [illegible] ցել էր հողի կոչս ուժը [illegible] քի նման թեւեր մի չափ [illegible] մինչեւ գրքի կանգնածները [illegible] [illegible] հողի առաջնորդ [illegible] կոչմերի կոյանակական հաւաք [illegible] կամաւորների ցուցակը.

Մխիթարեան Միսօ
Քոչարեան Ցովհաննէս
Մարգարեան Մուկուչ
Մանուկեան Երուանդ
Դանիէլեան Վարդան
Մարգարեան Մովսէս

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Եթէ, երկու երեք [illegible] [illegible] մէջ եւ իրարու [illegible] կ'ունենանք փոքրիկ [illegible] Հայրենակցականները թող [illegible] Հաւրին, Կարին, Խարբերդ [illegible] որ կ'ուզեն։ Վստահ ենք [illegible] գործի մը յաջողութեան [illegible] շատ վէրքերու ամոքման [illegible] [illegible]։

Առածի կարգ անցած է [illegible] պէս ականջ, Անգլիացի [illegible] [illegible] գործուածքը։ [illegible] [illegible] ծրագիրը գործի մեծ [illegible] [illegible] հայրենակցական միութիւններուն համար, անշուշտ [illegible] սելու ներգացթին, արմէ [illegible] բար շատ քիչերը կրնան [illegible]

ԱՇ[illegible]

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«ՄԵՂԵԴԻՆԵ՜Ր, ՄԵՂԵԴԻՆԵ՜Ր...»

գրեց՝ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ (Մատենաշար «Ցառաջ»)

Առեն մը, «Զուարթնոց»ի մէջ, Նարդունի սաւած էր յօդուածաշարք մը. «Զգայարանքներու դերը գրականութեան մէջ»։ Ձեռքի տակ չունենալով զանոնք, չեմ կրնար յիշել իր վերջնական եզրակացութիւնները

Անտարակոյս, արտաշխարհի եւ մեր ներաշխարհի միակ միջնորդները եղած են մեր զգայարանքները. մեր հոգեկան — իմացական վերնաշէնքի բոլոր տարրերը անցած են անպայման այդ կամուրջներուն վրայէն։ Սակայն զգայարանական տպաւորութիւնները նախանիւթ են պարզապէս, զոր մարդկային ուղեղը կը մշակէ,— կ'օգտագործէ հիմնովին, ինչպէս գործարան մը, որ չերամի բոժոժը կը վերածէ մետաքսահիւս բեհեզի։ Մեր յիշողութիւնը, մօգական մատներով, պարզ տպաւորութիւններէն կը հիւսէ մտային պատկերներ, գաղափարներ, յղացումներ։ Արուեստի, գրականութեան մարզին մէջ իմացական այդ գործօններու [illegible], զատողութիւն — դերը աւելի գերակշիռ է քան զգայարանքներուն։

Այսուհանդերձ, անուրանալի է թէ Ֆերբոդական տագնապը, ներշնչումի նոյնպէս [illegible] [illegible] բանաստեղծներ յաճախ այլամերժօրէն կը գտնուին իրենց զգայարանքներուն տպաւորութեան տակ

Ապացո՞յց։

Նարդունիի «Մեղեդիներ, Մեղեդիներ»ու բազմաթիւ էջերը զգայարանական գրականութեան ամէնէն կենսաբուխ պատկերները կուտան մեզի։

×

Բայց ի՞նչ է պատճառը որ բանաստեղծներուն մօտ կը հրահրէ ներշնչումի տենդը, կը բարձրացնէ ներքին հոգեկան յուռումը, քերթողը կը տանի զգայարանական գերազգայութեան։

Հեռուները պիտի երթայինք, եթէ ուզէինք վերլուծել ներշնչումի այդ հոգեբանութիւնը։ Իւրաքանչիւր հեղինակ իր ինքնայատուկ [illegible] նութիւնը ունի, նոյն իսկ հիւանդութիւնը. Բոլի պասիը. Փրանկախոսի սպիրտըքը, նիքոթինը, քափէինը, մորֆինը, հոգեկան ազդակներու կարգին, առողջապահական խայծեր կարելի է նկատել։ Անոնք կ'արթնցնեն տրամադրութիւնը, ներշնչումի պահը Մանաւանդ զգայարանքներու գե-

րագրգռութեան երեւոյթը միրագրելի է մեծ մասով օրկանական պատճառներուն։

Բայց, քաւ լիցի, նոյնը չէ Նարդունիի պարագան։

Ըստ իս, մէկը, եւ ամէնէն նշոյր այս խոր պատճառներէն, որոնք Նարդունին կը բարձրացնեն զգայական յափշտակութեան, գրեթէ գիտակցութեան, պէտք է նկատել հայրենապաշտօութիւնը։

Երկրապաշտութիւնը կարօտական [illegible] հոգեկան երեւոյթ մը չէ միայն ինչպէս ամէն հոգեբանական մի ակ, ան ալ արտայայտութիւնն է բնախօսական պահանջներու, էնթագիտակից [illegible] [illegible] Անիկա կ'եփէ մարդուն անյարակցութիւնը օտար միջավայրի մը հետ եւ իր միտումը՝ վերադառնալու իր հարազատ միջավայրին։

Երկրապաշտութիւնը յատուկ է ամէն մարդու, բայց մշակուած, զգայուն էակներու մօտ ան կը վերածուի իմացական, գեղագիտական հակազդեցութիւններու։

Նարդունին — այնպէս՝ ինչպէս կը զգանք զինքը իր գրքին մէջ,— հիւանդ, ընդելուզուած է իր ծննդավայրին հետ։ Արմաշի բնանկարը պատուած է իր հոգիին, այն անջնջելի խորքը՝ որու վրայ եկած են իյնալու

յետագայ բոլոր պատկերները. Հայրենի աշխարհի բոլոր գոյները, բոյրերը, եղանակները ան կը կրէ իր բջիջներուն խորը։ Մանկութեան օրերու կայս զգայնութիւնները խառնելով կ'օծէն զինքը մինչեւ այսօր, եւ ինք, որբացած անօթի նման ամփոփեր ու պահեր է կորուսած օրերու այդ բուրումները։

[illegible] հայրենիքին չափ Նարդունին շնչեր է իր բարոյական հայրենիքը. Արմաշ՝ իր հէքեաթներով, երգերով, աւանդութիւններով [illegible] [illegible] [illegible] պով, անդորրական համեմատութիւններով ծանրացեր է մանուկ Նարդունիի զգայարանքներուն վրայ

Եւ ահա ինք, այնուհետեւ, տարիներուն զատիթափին ուղտառուզներուն վրայ, յափուած ստուերներու խաժամուժէն։ Ու զարավերջին դեր, մատածումի ցեցը եւ ժանգը, որ կը սկսի կրծել զինքը...

Ու Նարդունի կը փորձէ փախիլ ինքզինքէն. Արմաշը մուշտակի նման կ'առնէ իր ուսերուն. կը պարուրուի իր երբեմնի զգացումներով. մայթերու թոհուբոհէն կ'անցնի բայց հին օրերու արձագանգները, նշոյլները կը տիրապետեն խաժամուժին։ Նարդունի ժամանակի քաոսին կը հակադրէ իր մանուկ օրերու ներդաշնակութիւնները։

Ժամանակը հասունցուցեր է Նարդունին. գիտութիւնը թնճկած է գինքը. բայց իր խոհուն եւ կծծոտ հոգին խորը կ'ապրին մայրենի «Մեղեդիներ»ը, ինչպէս յուշկապարիկներ, որոնք կ'երգէին երբեմն անմատոյց խարակներուն ստորոտը։

×

Ձնաշխարհիկ պատկերներու, գիւթական տեսլաւորութիւններու տարանցող շարժանկար մըն է Նարդունիի գիրքը

Նարդունի ամէն բանէ առաջ նկարիչ մըն է, բնապաշտ, տպաւորական նըկարիչ մը։ Տողեր, հատուածներ ունի որոնք շլացուցիչ բնանկարներ են պարզապէս.

Ահա, բաց բախտի, քանի մը գեղանկարներ.—

«Արեւը ոսկի փուշեր կը բուսցնէ բբջուած մարմանդին մէջ, ալ, ենքմակ ամպի նման, կը պտտին գիւղին գառները»։ (էջ 87)։

«Տուները, սեւ տանիքներով, ծուենկի եկած արեղաներու նման կ'աղդուէին դէպի ժամ։ Անոնց վրայ երկինքը փոխր էր կապոյտ Բղամիղը»։ (էջ 11)։

«Սատափ լուսնկան կը թրջէ անտառը, որ կը դողայ Հարսանց - պար բըլուրներու ստորոտը, երկինք կը փշրուի ծառերուն վրայ, որոնք աղօտ շաւմանդոյղին մէջ իրարու կը փաթթըւին, ցող ցող աստղերուն անծրեւը զուարթութեամբ կը լեցնէ անհունը»։ (էջ 112)։

Նարդունի տեսլահար մըն է որ աչքերը փակ, իր ներքին [illegible] ները, անցեալասոյզ տեսիլքները [illegible] կուշ Ան ներկային զաւանդութեան գերիվեր գիւթաշխարհ յայտնաբերէ. իր երանգները վրայ գոյները կը բացուին կը ճարճատէ. իր բնանկարները իրիքնան ուժգին, յորդ [illegible] կենսունակութեամբ. անոնք [illegible] ցնեն ընթերցողը. երազներու յախտութեան տպաւորութիւ[illegible] գործեն։

Նարդունի տեղ մը կը խոստ[illegible] թէ ինք սիրահար մըն է [illegible] պերճանքին։ Արդարեւ, իր [illegible] պաշտ անիկա կը վերարտադր[illegible] թիւնը եւ իրականութիւնը [illegible] տարրերկայական բնանկարը [illegible] ցներ գինքը. կ'ոճաւորէ զայն [illegible] րական կեանք մը կուտայ [illegible] երանգներուն, անոտայ [illegible] նմանութիւններով կ'ընդլայնէ [illegible] խորհուրդը, տեսարաններուն [illegible] մը։

Նմանողութիւնը (analogie) [illegible] նիի մօտ, ոճի խաղ մըն է [illegible] քան զգայնութեան ինքնաբ[illegible] ժայթք

×

Նարդունիի գիրքը որու շարժ[illegible] կը յիշեցնէ ժամանակաշրջան [illegible]

Քերոբեան Գէորգ
Միսաքեան Հայկազ
Մանուկեան Արարատ
Գէորգեան Գալուստ

Նրանք գնալու են պատուով մասնակցելու կոլտնտեսական հաւաքին, ի փառս Շիրակի դաշտերին:

Երբ վերջում բոլորն ամբողջ հեռացել ու հաւաքւեցին գրքի պատերի [illegible] մէկը նոյնից հարցրեց [illegible]

— Աբե՞, հէ՞, աբե՛ անմիտ՛ ...

Դիմացը բլուրների ուսերին՝ սեւ ամպերի ծւէնները կախուել էին կարմրուող երկնքի վրայ Ալինեց թափւում [illegible] միջով՝ ...

Եւ մէջտեղում, գետափի մի պատու, գրկած ցաներ ու լուցկիներ մէջ խմբուած, մօտեցաւ կոլտնտեսութեան նախագահ Սողոմոնին, նայեց զարմացած հայեացքով ու հարցրեց.

— Աստւած ես՝ մենք էլ ունեցու կը զանենք, էլի՞ ...

— Հա՛, կը զանենք քա՛ռ, կը զանենք

Համոզուած պատասխանեց Սողոմոնը:

×

Կարծես մի մութ գիշեր էր:

Զարմաց պլպլում էին խրճիթի գետի վրայ աստղերը:

Բլրերի վրայ մէկը երգում էր ու նրա խաղաղ երգը տարածւում էր մութ գիշերում: Տրակտորները գիծ կար վարում էին ու նրանց ձայնից կախուած լապտերներից լոյսը ընկնում թափւում էին հերկի վրայ:

Հիւ չկայ երգը լսեց: Տրակտորներից մեկի ներքեւ կանգնեցին եզները, գութանների փայլուն խոփերը խրուած մնացին սեւ հողի մէջ: Մութ էր: Աշխատողները չէին երեւում: Մաճկալը սպասելով նայեց տրակտորների լապտերի լոյսերին, յետոյ սեւ հողին: Բանվորները վրէժխնդիր գիշերը Հերկը մեծ մի կտոր [illegible] [illegible] Մէկին սպասում թափ մեծ ձորը, նայեց մեծերին ու աստղերի մութ լոյսով բարձր գծերի վրայ: Փառք էր նա ու մտածում: Եւ նրան թւում էր, որ արդէն գիւղն է հասել, ծանր է փակած գոմերը, սրճարանում բազմութիւն:

— Էհ՛, քանի հո՛ չէք ... մեր կայել:

Հաւաքում է գիւղի ողջ հանգած ճրագներն ու լապտերները, հաւաքում է դատարանին, որ կոլտնտեսական մանկական ու ... բարեւեր հողին ու ...

Նա գնում էր ու նորից մտածում.

Առանց էն էլ ... , գարունն ...

Նա կոլտնտեսութեան նախագահ Սողոմոնն էր:

Գիշ լեռան՝ ձորից սպասելով բարձրանում էին լապտերների խրձերը: Նորից առաջ շարժւեցին գութանները, խոփերը շուտ անցին հողը եւ սեւ ակօսների վրայ թափւեց լապտերների գիծին լոյսը: Մաճկալն զգաց հողի խոնաւ հոտը եւ զուշէ դրանից նրա երեխաները յուզւեց սրտով: Բոլոր մի ճամբա նորից օրօրւեց եզների կողերին եւ երգը կրկին տարածւեց հերկի վրայ

Սողոմոնը քայլում էր եւ խորը նայում անչափ այրերի պէս աչօսներին

Կիսւում էր գարնան խոնաւ գիշերը:

Երկրագործութեան բոլոր խրճիթներից առաջին անգամ միացան միայն տասնեւհինգը, կազմեցին կոլտնտեսութիւն: Յետոյ նրանց միացան նորից քանի

Առաջին տարին կոլտնտեսութիւնն ունէր մի զոյգ եզ, ունէր հող, սերմացու չկար, կար միայն աշխատող ձեռք: Եւ ուրիշ ոչինչ:

Այսօր կոլտնտեսութիւնն ունի 5 լուծ եզ, 16 ձի, 4 հնձող մեքենայ, 2 ձիափոցխ, 3 քամհար, 8 բուքր, 5 գութան, 2 շարքացան, 2 գոմէշ եւ գիւղատնտեսական մանր մունր գործիքներ

Անցեալ տարի իւրաքանչիւր կոլտնտեսական աշխօրին առացաւ 7.4 կիլօ հացահատիկ, երբ ցանւած էր 157 հեկտար, իսկ այսօր՝ 208 հեկտար: Վարել ու ցանել են գիշեր ու ցերեկ:

Կոլտնտեսութեան գործիքների պահեստը գիւղի ծայրամասի սովորական խրճիթներից մէկն է: Նրա տափակ կտուրը, որ ծածկւած է գերաններով եւ արեւածաղիկի ցօղուններով, վերջանում է պատից հեռու՝ յենւելով սիւների վրայ Նրա տակը՝ պատի մօտ՝ իրար վրայ դարսւած են բուքրները, իսկ նրանց կողքին՝ միւս մեքենաները Մէկը մեքենաների արանքում կանգնած՝ անօգում է նրանց մասերը, միւսը գետնին պառկած՝ հաւաքում է հնձող մեքենայի մասերը: Երբ պառկածը հաւաքեց մեքենայի մասերը, միւս երկուսը մօտեցան, լծւեցին մեքենային ու քաշեցին առաջ: Անիւները կամաց գլորւեցին եւ սղոցի պէս գերանդին շարժւեց սեպերի նման սուր ատամների արանքում:

Թեւերը կանթած նայեց ու ժպտաց մարդը, որ հաւաքեց մեքենայի մասերը:

— Ա՛յ, հիմի պատրաստ են գործիքները բերքը հաւաքելու համար, ասաց նա ու նորից մօտեցաւ հնձող մեքենային, գուրգուրանքով նայեց նրան ու քաշեց ծածկի տակը:

Դիմացի թաղից մէկն եկաւ, անցաւ առուն ու ձեռքին բարակ մի տետրակ՝ մօտեցաւ նախագահին:

— Գրծա՞ր, հարցրեց նախագահը:

— Էրածին

Բացեց տետրի կողերը, որի թերթերի վրայ թանաքով գծւած սիւնակներում գրւած էին ինչ որ ազգանուններ, գծերը՝ թւեր Նրանցից իւրաքանչիւրն իր ազգանւան գծից մատիտով անմարմ սարսափել էր, թէ ինքը գրւում է փոխառութեան, որ իրենց գիւղը տրակտոր ունենայ եւ ուելի հզօրանայ երկիրը:

Գիշերւայ անձրեւը կարծես լւացել ու սրբել էր հեռւի բլուրներն ու կանաչ արտերը: Ամպերից ցօղի պէս կաթում էր լոյսը: Մութ — լուսին արթնացան նրանք, լծեցին Փուրգոնն ու ճանապարհ ընկան դէպի քաղաք՝ կոլտնտեսական հաւաքը:

Նրանք գնում էին զեկուցելու իրենց աշխատանքի ու յաղթանակների մասին: Երբ բլուրը բարձրացան, հեռւում Շիրակի սինու վրայ երեւաց Լենինականը: Մուկուչը մի երգ զլեց, իսկ երբ անցան Արփաչայի կամուրջը, արեւի շողքը դիպաւ քարին: Ու արեւի տակ նորից բոյ քաշեց ցորենի դեղին ծիլը.

Փուրգոնը կանգնեց գործկոմի հրապարակում: Երանոսը թռաւ Փուրգոնից ու փողոցի լայնութեամբ հեռագրասիւներից կախւած՝ կարդաց մի հրամանախօսք, յետոյ քաշեց ընկերոջ թեւից.

- Ա՛յ, թէ փոխանցիկ դրօշը մեզ տային հա՞ ...:

×

Բլուրների գագաթներին՝ բամբակի պէս կուտակւելով դանդաղ բարձրանում էին ամպերն ու տարածւում դաշտերի վրայ:

Հեռւում՝ բոցի նման ամպի մի կտոր փաթաթւել էր Ալագեազի սպիտակ գագաթներին:

Իսկ դաշտերի վրայ, իբրեւ նրանց քամու գէմ, փոփռւում էր փոխանցիկ դրօշը:

Հեռւում պլպլում էին Լէնինականի լոյսերը

Զարում երեւացին խրճիթները: Բայց առաջաւոր հերոսների խրճիթների այդ խումբն ինչո՞ւ է կոչւում Մոլլա — Մուսա: Այնտեղ չկայ ոչ մոլլա, ոչ մուսա, եւ ոչ էլ հին մեջիդ կամ եկեղեցի:

Թող կարմիր կնունքով մկրտւի առաջաւորների գիւղը:

Եւ թող այնտեղ բարձր բերքի տօն ու ցնծութիւն լինի:

ՓԱՅԱԶԱՏ

ՄԻՏ ՔԵԻ ԱՐՈՒԵՍՏ

Երեւանի Օփերան

— :•: —

Հայաստանի պետական օփերան պատրաստութիւն կը տեսնէ յառաջիկայ երաժշտական տարեշրջանին համար: Բոլշիկէն ու Դանիէլեանէն զատ Մոսկուայի եւ Լէնինկրատի օփերաներէն նոր ուժեր բերելու համար Հայաստանի պետական օփերայի վարչութեան ներկայացուցիչը մեկնեցաւ Ռուսիա, բանակցութիւն վարելու եւ անհրաժեշտ ուժերու հետ պայմանագրութիւն կնքելու համար: Օփերայի երգեցիկ խումբին թիւը պիտի հասցուի 32 — 35ի. Պիտի զօրացուի նաեւ նուագախումբը (40 հոգի):

Յառաջիկայ եղանակին պիտի բեմադրուին չորս մը օփերաներ,— Կարմէն, Չիօ — Չիօ — Սան (Պուչչինի), Քնիազ Իգոր (Բորոտին), եւ հայկական ինքնուրոյն օփերաներէն՝ Քաջ Նազարը (Յարօ Ստեփանեան), Աստղածուն (Տէր Ղեւոնդեան):

Վերստին պիտի բեմադրուին այս տարուան խաղացանկէն Ալմաստը, Ֆաուստը, Սեվիլլայի սափրիչը: Որոշած գալու պիտի բեմադրուի նաեւ օփէրա մը ռուսերէն լեզուով: Այս բոլոր ներկայացումներու ընթացքին՝ երաժշտախումբը պիտի ղեկավարեն Զարիկեան եւ Բուզաղեան:

Մաքսիմ Կորքիի անունը կրող բանւորական թատրոնին չէնքը ներկայիս կը վերանորոգուի հիմնովին: Չեատցման յատկացուած է 60 հազար ռուբլի:

Օփերային փորձերը կը սկսին սեպտեմբերին, եւ եղանակը կը սկսի հոկտեմբեր 15ին:

Եղերամայրեր

—·.—

Զէյթինէի (Մոնթէնէկրօ) իշխանութիւնը հրամայեց ջնջել թաղմանական հին աւանդութիւնները: Մինչեւ հիմա երկրին բնակչութիւնը սովորութիւն ունէր, յուղարկաւորութեան ընթացքին, լալահառաչ ողբալու, իրենց մազեր փետտելու, գերեզմանին առջեւ աղեխարշ տեսարաններ պարզելու: Մեռնողներու «հոգւոյն համար» կը տրուէին նաեւ ճոխ հացկերոյթներ եւ հրաւիրեալները կ'ուտէին կը խմէին, որպէսզի ... «լուս իջնէ» գերեզմանը: Յուղարկաւորները, յաճախ, իրենց սուգի այնքան չափազանցութեան կը տանէին, որ իրենց դէմքն ու կերպարանքը կը ձեւազեղծէին,— օրինակ կիները կը կտրէին իրենց մազերը: Ծանր պատիժներ սահմանուած են հիմա այդ շատ հին աւանդութիւնները կրկնողներուն հանդէպ:

ԼԱՏԻՆԵՐԷՆԻ ՀՆՉԱՐԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

— :•: —

Այս օրինակներուն մէջ անգամ մը արձագանգը տուինք այն վէճին, որ երկու ճակատի կը բաժնէ լատիներէնի հնչաբանութիւնը ուսումնասիրողները: Revue du chant grégorienի մէջ (մարտ) հեղինակ մը դարձեալ կը գրաղի այս հարցով, որ քիչ մը կը յիշեցնէ մեր լեզուին հնչաբանական վէճերը: Այդ հեղինակը, Թ. Տամս, կը հաստատէ որ Ֆրանսացիներուն ծանօթ լատինական հնչաբանութիւնը «ընկեցիկ» եղանակ մըն է, որ վերածնունդը ժառանգ ձգած է: Վերածնունդի բերած այդ փոփոխութիւնը կատարած են իտալացի հումանիստները ԺԶ. դարուն:

Այս վէճին մէջ, որ հին է եւ կրօնաբանական, հետաքրքրականն այն է, որ ... ազգայնականութիւնը եւս իր դերը կը խաղայ: Թէեւ նոյն այս վէճը կ'ուսուցանէ թէ պատմական կամ առանձնական հնչաբանութեան պաշտպանումը պատրանք մըն է միայն, որովհետեւ մարդկային արտասանութիւնը եւս կը յեղաշրջուի շարունակ:

Ծովունսան կե՞ղծ է

—·.—

Վերջերս Ֆրանսական եւ անգլիական թերթերուն մէջ յանկարծ լուր եկաւ թէ Ճոքոնդան կեղծ է: Այս այն հրաշալի նկարն է, որ իբրեւ ձեռակերտ Լէոնար տը Վինչիի, կը պահուի Լուվրի թանգարանին մէջ: 1911ին օգոստոսի մէջ, յանկարծ կ'անյայտանայ Ճոքոնդա Փնտռտուք, ընտութիւն ի զուր կ'անցնին: Երկու տարի յետոյ, թանկագին նկարը ... ձերբակալուեցաւ Ֆլորենցայի մէջ. Գործաւոր մըն էր, որ կ'ուզէր ծախել կէս միլիոնի փոխարէն: Ֆրանսայի կառավարութեան կողմէ մասնաւոր մարդիկ կը ղրկուին Ֆլորենցա, մասնագէտները մանրազնին քննութիւն մը կը կատարեն եւ սաուգելէ յետոյ թէ վաւերական օրինակն է այդ գտնուածը, կը վերադարձնեն Լուվրի թանգարանը:

Ծոքոնդա երկար տարիներէ ի վեր իր հանճարեկային ժպիտով կը թագաւորէր Լուվրի մէջ եւ ահա անգլիացի գող մը, անգլիական թերթի մը մէջ, կը գրէ թէ վաւերականը չէ այդ, այլ վերարտադրութիւն մը: Պահ մը յուզում տիրեց, թերթերը իրար անցան, մասնագէտները ճառել սկսան եւ կենդանացան հին չըւկները թէ Լուվրի Ճոքոնդան կեղծն է:

Նկարչական պաշտօնական շրջանակները կը հերքեն այդ զրոյցները:

Սայաթ Նովա

(Աշուղական)

—·.—

Դուն էն գլխէն իսկ իմաստուն,
Ձայնդ անսպառ, խօսքերդ սիրուն,
Սազիդ լարեր գիլ ու հնչուն,
Խայխի նօքեա՛ր Սայեաթ Նովա:

Քո բերանը սիրոյ տաճար,
Լն տաճարին դու յուսարար,
Ու խտաւորներ քո սիրահար,
Սիրոյ տանա՛ր Սայեաթ Նովա:

Աղֆատ, խարուստ եւ քազուոր,
Սազիդ եղան մի՛շտ ունկնդիր,
Երգը քո գէնք՝ սէրդ զօրաւոր,
Երգի ամբար Սայեաթ Նովա:

Քո սադափ սազ մաջլիսի կէս,
Ինքդ աշուղ՝ Մաջնունի պէս,
Սիրտդ սիրտերի արիր կէս - կէս,
Սիրոյ կամա՛ր Սայեաթ Նովա:

Քանի կ'ուզէ քամին տանի,
Քո սէրն ու երգ նա չի՛ տանի,
Զալիմ - ջիւան եարն ի՞նչ անի,
Երգի դաֆթա՛ր Սայեաթ Նովա:

Թէկուզ ըլիս, թէկուզ չըլիս,
Քո սէրն ու երգ՝ ամէն մաջլիս,
Հոգիդ դառնայ մեր հոգուն լիս,
Անիծ ճշմա՛ր Սայեաթ Նովա:

Ամէն մարդ չի կանա կարդա
Քո սիրոյ գիրն, ի՛նքդ կարդա,
Սազդ առի գիրդ կարդա,
Աշուղ նարտա՛ր Սայեաթ Նովա:

Ամէն մարդ չի կանա խմի,
Քո սիրոյ ջուրն, ի՛նքդ խմի,
Սազդ առի ջուրդ խմի,
Երգիչ արդա՛ր Սայեաթ Նովա:

Դու հայ աշուղ, դարդո՛ւ աշուղ,
Աշուղների արքա՛յ աշուղ,
Մեր աչքի լոյս ջա՛ն հայ աշուղ,
Գովքդ խազա՛ր Սայեաթ Նովա:

Դու կամարը սուրբ Նախատակ,
Քո գերեզման՝ Թիֆլիս քաղաք,
Անմա՛հ մնայ քո յիշատակ,
Շիրիմդ մարմա՛ր Սայեաթ Նովա:

ՍԵՖԵՏԻՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

Պատասխան մը եւս «Մէյնամ»ին

—·.—

(Բաց Նամակ Պ. Ժ. Աշըրպալեանի)

Լեռն Զարմանքով կարդացի «Յառաջ»ի 8 օգոստոսի թիւին մէջ ձեր տուած հերքումը Բոստոնդ կ'ընէք թէ քաղաքականութիւն կը խաղաք, այս կէտը սրոշ կերպով չկրցայ հասկնալ:

Երբ ներկայ հանդիսականներու բուռն փափաքին վրայ խումբ մը երիտասարդներու կողմէ ազգային եռագոյն դրօշակը դամուեցաւ պատին վրայ, որուն հովանիին ներքեւ մինչեւ վերջին վայրկեանը մնացիք, ու երկու վայրկեան իսկ չանցած կատարեալ կարգապահութիւն մը կը տիրէր սրահին մէջ, դուք որ այդ պահուն կը գտնուէիք բեմին վրայ իմ կողքիս, հարց տուի ձեզի թէ՝ որպէս Հ. Բ. Ը. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղին ատենապետ որ եւ է անպատեհութիւն մը կը տեսնէ՞ք եռագոյնը պարզուելուն մէջ, դուք պատասխանեցիք բառ առ բառ.

— «Ես ոեւէ անպատեհութիւն մը չեմ տեսներ եռագոյնը պարզուելուն մէջ, քանի որ անոր տեղը բռնող ուրիշ դրօշակ մը չունինք, մանաւանդ որ ժողովուրդն ալ այդպէս կը փափաքի».

Եւ երբ ես բեմէն ձեր ներկայութեան կը յայտարարէի ձեր այս ազնիւ մեծութիւն, դուք գլխի շարժումներով հաւանութիւն չէի՞ք յայտներ: Այս հոգեբանական վայրկեանին էր որ ժողովուրդը ձեզ բուռն կերպով ծափահարեց: Վկայ՝ այս խորագնութեան, որուն ամբողջ բազմութիւնը: Այս մէկ փաստ:

Անգամ մը սամաձին, ուրիշ անգամ մը քանի մը հոգիներու ներկայութեան կրկին խօսակցութեան նիւթ դարձաւ դրօշակի հարցը մեր ժամանակին մէջ, դուք կրկնեցիք եւ հաստատեցիք այն ինչ որ բաց էիք ըսեր գրպրոցական հանդէսին մէջ: Այս երկու փաստ:

Վերջին անգամ սակայն վաճառատան մէջ կ'ըսէիք թէ՝ Պ. Մալխասեան կը գրէ թէ քանի որ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը Հայաստանի կառավարութեան հետ յարաբերութիւն կը մշակէ, լաւ է որ միայն Ֆրանսական դրօշակ պարզուի նման պարագաներու տակ:

Արդ, դարձեալ ձեզի հարց կուտամ, արդեօք այդ հերքումի կեղծիքը ձեր ստացած նամակին վրա՞յ է որ կ'ընէք վասն քաղաքականութեան:

Ձեր յառաջացեալ տարիքի՞ն փիտղիլնք ձեր այս նկարագրի թոյլ կողմը, թէ արտաքին ճնշումները

Վերջին խօսք մը,— ձեր ձեռքը ձեր գաւակներուն վրայ դնելով կ'երդնո՞ւք անոնց կեանքին վրայ թէ դուք բեմին վրայ չէք արտայայտուած այնպէս ինչպէս որ վերը յիշեցի:

Աղեքս. Կ. Կիւլպէնկեան
(հանդէսին նախագահ)

Յ. Գ.— Սոյն մէկ օրինակն ալ ղրկուած է «Ալպագայ»ի:

դասական գրականութիւնը կը ջանար նկիլները հակադրել պոլսահայ արեւմտին, զարթօնքի, խանդավառութեան եղանակ մը եղաւ ատիկա, որ կը զուգադիպէր միանգամայն հայ folkloreի փթթումին:

Նաւասի գրականութիւնը չնորհիւ Չարդարեանի, Թլկատինցիի, Գեղամի եւ ուրիշներու, բնաշխարհի թարմ ու անկեղծ շունչը կը բերէր Թրքահայ արեւմտին խորշակահար պարտէզին. ցեղը կը վերադառնար իր ակունքին, վերանորոգ իր աւանդութիւններուն.

Նարդունի, այդ օրերէն առած իր թել կը թուի իր ակզբնական թափը: Բայց իր մտաւոր հարկեցնէր խեղդուած էր հայեր գուտսի միջոցով, նախնական երեւոյթներուն ու հաւատալիքներուն միջեւ Նարդունի, թէեւ կապւած իր հարազատ հողին, բայց նորը արմատներ արձակեր է հեռաւոր խորունկ ենթախաւերու: Դասական, աստուածաշնչական աւիշը եկած է զօրացնելու իր յղացումը, իր ոճը Կարելի չէ իր մօտ չզգալ հեթանոս գեղապաշտը, այն, որ պաշտամունք ունէր սուրբ Մերկութեան եւ առողջ Ուժին:

×

«Մեղեդիներ, Մեղեդիներ» ... առաջնահաստատ պիտի ըլլայինք, եթէ զայն նկատէինք լոկ հայրենաբաղձ տաղը մը երգ — երգօր: Այդ գիրքը իր անոսէկէն անգին անցնող հնչականութիւն մը ունի: Հէքեաթներուն եւ բերթուածներուն պատրանքին տակ, անիկա տեսաբան մը կը բանայ խոռվայոյզ եւ զարափերջիկ հոգիի մը վրայ ...

Նարդունի, մեր երիտասարդ գրողներուն ամէնէն մշակուած դէմքն է հաւանաբար Իր հետաքրքրութիւնը անյագ է եւ անհանդարտ: Զի բաւականար ճանչնալով, գիտնալով, ան տարուած է հակադրելու: Վերջապէս միճելու, վերլուծելու հակամէտ խառնուածք մը:

Նարդունիի մէջ անգլոսաքսոն, գրեթէ աւանդապահ զգայնութիւնը բնտանիք կազմած է իր իմացապաշտ, սկեպտիկ ու խոհուն մտայնութեան հետ: Նոյն յարկին տակ կընա՞յ հաշտուիլ այդ իրերամերժ երկուութիւնը ...

«Մեղեդիներ, Մեղեդիներ» պատմութիւնն է մասամբ Նարդունիի ներքին հակասութիւններուն: Գրքին լուսագոյն էջերը — համաձայն իմ ճաշակիս — անոնք են մանաւանդ, ուր գուրս կը ժայթքին հեղինակին մտային տագնապները, իմացական անձկութիւնները: Կը թելադրեմ կարդալ մանաւանդ ատ յառաջաշականդգ լուսինները. «Մարթ կը գնեմ», «Զրոյց կովի մը հետ», «Ինձերորդ արթնութիւն», «Ի խորոց սրտի»:

Կը զգաք որ հեղինակը ի զուր հաստատակչութիւն կը փնտռէ անկայուն ու խուսափուկ լարերուն վրայ: «Անցեալի ցաւը եւ «Դարուն ցաւը» գինքը կը խոցոտեն միանգամայն: Ան կը տարուբերի իր հաւատալիքներուն ու իր կասկածներուն միջեւ.

Ո՞ւր պիտի յանգի անել այդ պայքարը .. պիտի կըրնա՞ն իր մէջ հաշտուիլ Արեւելքը եւ Արեւմուտքը:

Կը թուի թէ ոչ, Նարդունի երբեմն փրկութիւնը կը փնտռէ բնդվզումի ճամբաներուն վրայ. կը խորհի թօթափել Արեւմուտքի բեռը՝ գիտութիւնը, իմաստութիւնը, մշակոյթը. մերկանա՛լ, եթէ հնարաւոր է, ուղեղէն, մտածումէն, նոյն իսկ զգայարաններէն. ու մերկ, բարբարոս ճերմիչի մը նման վերադառնալ Ասիա ... «Ասիա՛, ով մեծդ Ասիա» ...

Ափսոս, գաղափարական յուսահատութիւն մը, մտային ընդվզում մըն է ատիկա, որ աւելի կը կնճռոտէ իր գժգոհ հոգին ...

Նարդունիի լեզուն, ոճը յիովին կը պատշաճի իր խառնուածքին, տաչուրուն զգայնութեան: Մեր ներկայ արձակին ամէնէն վարժ մշակներէն մէկն է ինք: Գիտէ նոյնքան ժուժկալօրէն որքան ճշգրտօրէն օգտագործել հայ լեզուի պերճանքը:

Նարդունի մեծապատիւս քղամիդի նման կը բանի իր լեզուն, որ թեթեւ է, սարսուռն, ճոխ ու ճկուն, նշուլագեղ իր նախադասութիւնները նոյնքան երաժշտական են, որքան գունաւոր:

Նարդունի, իր արտայայտութեամբ մշտական փափաքը ունի խուսափելու միջակէն, սովորականէն, ծանօթէն Կը փնտռէ անտիպ նմանութիւններ: Այդ փափաքը սակայն երբեմն զինքը կ'առաջնորդէ բռնի, դրեթէ փնտռուած պատկերներու, որոնց առջեւ կը խոտչի ընթերցողի՝ չլսած ողջմտութիւնը, այլ գեղագիտական ճաշակը:

×

Համաձայն եմ Նարդունիի, երբ ի պատասխան Թէքէեանի նամակին, կը յայտնէ թէ հայ ժողովուրդը, տաբուսեր՝ ալեկոծ ներկային ու անստոյգ ապագային միջեւ, անմիջական կարիքը չունի գրական պերճանքին. Թէ մեր հոգին սեւեռելու ենք Արուեստէն առաջ, Արուեստէն աւելի իրական մտահոգութիւններու:

Հարց է սակայն թէ ամէն գրականութիւն կարելի՞ է պերճանք նկատել կամ ապարդիւն ժամանցանք:

Անտարակոյս քաղքենի արդի մշակոյթը յառաջ բերած է մակարոյծ արուեստ մը, ուր ձեւի եւ ոճի անօգտակարութիւնը կը ծածկէ խորքի եւ ներշնչումի կատարեալ աղքատութիւն մը:

Բայց ես տարուած եմ խորհելու թէ այդ ձեւամոլ եւ ցուցամոլ արուեստին կողքին գոյութիւն ունի ճշմարտապէս մարդկային արուեստ մը, «կեանք»ի գրականութիւն մը, ա՛յն, որ մարդիկ կը մօտեցնէ իրարու հոգեկան ջերմ մտերմութեամբ, որուն մէջ կը հրահրէ մարդկային բնազդը, եւ խանդավառութիւնը՝ հպարտ ու ազնուական կեանքի մը համար.

Հակառակ գինքը ճնշող մղձաւանջին, հայ ժողովուրդը միշտ պահանջը ունի այդ հոգեկան սնունդին: Այն գրականութեան որ մեր ճակատագրի տըռամը, մեր կեանքի եղերականը պիտի առնէ նիւթ, որ մեզ յուզող մեծայոյն տարփերը պիտի բարձրացնէ գեղարուեստական արտայայտութեան մը: Այդ կարգի գրականութիւն մը չէր կրնար երբեք պերճանք նկատուիլ:

Ափսո՛ս, մեր երիտասարդ գրականութիւնը կարծէք կը խարխափէ «ուզգափառ» արուեստի վերամբարձ արահետներուն վրայ. Բայց մենք ակնդէտ կը սպասենք անկեղծ ջերմ ու պարզ խօսքերու: Անյագ ծարաւը ունինք մեծ, խոր ու մերկ գործերու: Հայ կեանքի եղերական համայնապատկերը կ'ուզենք տեսնել, զգալ բարբախուն վէպերու, պատմուածքներու, արտասուք քերթուածներու մէջ:

Կը կրկնեմ, այդպիսի գրականութիւն մը պերճանք մը չէ երբեք:

« Մեղեդիներ, Մեղեդիներ» ու հեչտօրօր, մեղրածորան գրականութենէն վերջ, Նարդունի պիտի փոխադրէ՞ իր տեսողութեան ու զգայնութեան ծիրը դէպի մերօրեայ կեանքը: Ինք իրբեւ բժիշկ, «Յառաջ»ի մէջ արձականգը կ'ըլլայ երբեմն ցաւագին գրուագներու: Առանք իր արուեստագէտի մտքական շունչին տակ կրնան վերածուիլ խոռոպաշտ հէքեաթներու: Այդ ուղղութեամբ միայն իր հարիզոնը պիտի լայննայ ու պիտի մօտենայ մեր սրտին:

ՓԱՅԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

«ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐԸ ՆՈՅԵԱՆ ՏԱՊԱՆԻՆ ՄԷՋ»

Պ. Մերուժան Պարսամեան հատընտիր ծաղկաքաղ մը հրատարակեց վերջերս, Les poètes dans l'arche de Noé անունին տակ: Այստեղ ամփոփուած են զանազան բանաստեղծներու կողմէ գրուած ոտանաւորներ կենդանիներու մասին: Հատորը պատկերազարդած է Վահէ: Գին 18 ֆրանք: Դիմել (94, Rue Lafayette) Ծանթ հրատարակչականին:

LA MAISON de L'HUILE

18, Rue BLEUE, PARIS (9)

Métro: CADET   **Tél. Provence 97 - 57**

ՍԱՊՈՆՃԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐՈՒ

օր։ Ժամը 7·30ին պարհուրելի արոտում մը լսուեցաւ եւ կայծակ ինկաւ մարգագետնին վրայ։ Գրեթէ բոլոր տղաքը եւ ուսուցիչները գետին փռուեցան։ Շատերը ոտքի ելան բռնած՝ իրենց գլուխները եւ անասելի սարսափի մը մատնուած։ 19 հոգի գետին փռուած կը մնային, երկուքը մեռած (19 եւ 16 տարեկան), իսկ 17ը ծանր ցնցումներու մատնուած։

«ԻԳՏԻՐ »Ը ՀԱՅԵՐԷ՞Ն Է

Իգտիրէն « Սօն Փօսթա »յի կը հաղորդեն թէ Իգտիր հայերէն բառ մըն է եւ կը նշանակէ « դրախտ »։ Քաղաքապետութիւնը Էնկիւրի կառավարութենէն խնդրած է «Աղըր»ի (Արարատ) փոխել այդ հայերէն անունը։

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ՇԱՎԻԼԻ «Արղութեան» խումբի ժողովը վաղը Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Կը խնդրուի 1932 եւ 1933ի անդամատոմսերը միասին բերել։

Գաւառ

ՍԷՆ-ԺԷՐՈՄԻ (Մարսէյլ) Վրէժ խումբը ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

կազմակերպուած՝ ՇԷՎԻԼԻ «ՌՈՍՏՈՄ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ
20 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԻԿՈՅ
ՔԼԱՄԱՌԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ «ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐ»ԻՆ ՄՕՏ
Կը նախագահէ՝ ընկ. ԵՐՈՒԱՆԴ ՃԱՆԿԷՕԶԵԱՆ

Բանախօսութիւն, երգ, պար, նուագ եւայլն.   Դիւրամատչելի պիւֆէ։

Դաշտահանդէս Վիէնի մէջ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ
կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՎԻԷՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ
ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 8ԷՆ ԻՐԻԿՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 8
(ցորս ճամապարհին՝ ջրաղացքի-գետակի եզերք)։
Կը նախագահէ՝ ընկ. Ս. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ
Կը խօսի՝ ընկ. Ն. ԽԱՉԻԿԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։   Դիւրամատչելի պիւֆէ։

Սիրով կը հրաւիրուի Վիէնի հայ հասարակութիւնը։

Ընտանեկան պարահանդէս

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
վաղը, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8էն մինչեւ առաւօտեան 2
Հ. Յ. Դ. «ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ՏԱՆ» մէջ

Յաջորդ օրը Երեքշաբթի ՇՔԵՂ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ տեղի կ'ունենայ Տէսինի «ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐ»ին մօտ։

Գեղարուեստական բաժին։   Ճոխ պիւֆէ։

Յր. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին Տարեկան դաշտահանդէսը

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ
St. CLOUDի ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ
Նախորդ տարուան բացատանը (Passage à Niveau)
ընդհանուր սեղան, սեղանապետութեամբ՝ Պ. ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆԻ
Ճոխ պիւֆէ։   Դիւրամատչելի պիւֆէ։
Աստուածածնայ ցօնի առթիւ տեղիպիտի ունենայ «վիճակ»։
Փափաքողները կրնան ճաշը միասին բերել
Հաղորդակցութեան միջոցներ.— 2, եւ 25 թիւ հանրակառքերը. St. Lazareէն շոգեկառք եւ շոգենաւ։
Անձրեւի պարագային դաշտահանդէսը կը յետաձգուի։

«Վ Է Մ»

ԵՌԱՄՍԵԱՅ ՀԱՆԴԷՍ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Առաջին թիւը յանձնուած է տպագրութեան եւ լոյս կը տեսնէ սեպտեմբերին։

Առաջին թիւին մէջ՝ ունին՝ Ա. ԱԲԵՂԵԱՆ, Ա. ԱՆՏՈՆԵԱՆ, Ռ. ԲԵՐԲԵՐԵԱՆ, Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ, Յ. ԶԱՐԵԱՆ, Ե. ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ, ԻՐԱՋԵԿ, Ա. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ, Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ, Վ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ, Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ, Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ, Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ, Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ եւ ուրիշներ

Առաջին թիւէն պիտի սկսի հրատարակուիլ Վ. Արք. Մանկունիի « Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը » ընդարձակ պատմական գործը։

Այլեւայլ վաւերագրեր, տեսութիւններ, գրախօսականներ, նկարներ։

Վէմի մէջ լոյս պիտի տեսնեն նաեւ Դիւան յաւշերը, Հայաստանի խորհրդի եւ պարլամենտի արձանագրութիւնները։

Վէմին խոստացած են աշխատակցիլ, ի միջի այլոց.— ԴՐՕՅ ԱԴՈՆՑ, Ա. ԱՂԲԱԼԵԱՆ, ՀԱՄԱՍՏԵՂ, Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ, ՆԵՐՍԷՍ արք. ՄԵԼԻՔ-ԹԱՆԳԵԱՆ, ՍԱՄՍՈՆ, ՍԵՊՈՒՀ, Յ. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ, Յ. ՕՇԱԿԱՆ եւ ուրիշներ

Առաջին թիւէն իսկ « Վէմ »ի ստացումը ապահովելու համար անհրաժեշտ է բաժանորդագրուիլ այժմէն՝ բաժնեգինը ուղարկելով կանխիկ։ Բաժնեգինը չվճարուած ապսպրանքները նկատի չպիտի առնուին

Բաժանորդագրութեան պայմանները.—

Ամերիկա, Բրիտ. կայսրութիւն, Եգիպտոս, Իտալիա՝ տարեկան	65 ֆրանք
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ »	50 ֆրանք
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա, Պարսկաստան »	40 ֆրանք

Բաժանորդագրութեան համար դիմել՝

L. Kévonian 17 Rue Damesme, Paris (13)

ՏՕՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ
Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. Հիւանդանոցին
44 Rue Poissonnière.   Մէթրօ՝ Bonne Nouvelle
Ընդունելութիւն ամէն օր ժամը 14—18 եւ ժամադրութեամբ

Հայերու ժամադրավայրը

ճաշարան Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա

61, Rue Monsieur le Price, Paris (6)
Մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշել   Հեռաձայն Danton 52- 73
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

CABINET de Me V. YARJANIAN

JURISCONSULTE

Procédure Générale — Mandataire en Justice

44, Rue La Fayette, Paris (9)   Tél. TAITBOUT. 53-32

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական գործեր։ Անձամբ կը պաշտպանէ Առեւտրական եւ Հաշտարար Դատարաններու առջեւ։ Ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման, եւ ժառանգական բոլոր գործողութիւնները կը կատարուին արագութեամբ։ Վարչական դիմումներ նախարարութեանց մօտ։

Կ'ընդունի, ամէն օր, ժամը 9էն 11, եւ 5էն 7։

Conventionի ՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ
ԱՐԱՆՑ ԵՒ ԿԱՆԱՆՑ ՍԱՓՐԻՉ

Maison MARDIK KRADJIAN

138 Rue l'Abbé Groult Paris (15)   **Métro: Convention կամ Vaugirard**

Indefrisable «Etoile» վերջին նորաձեւութեամբ եւ կատարելագործուած մեքենայով։ Գինը՝ 75 ֆրանք։

ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐ։

Ձեր տունը, խանութը եւայլն ճաշակաւոր եւ նպաստաւոր պայմաններով ներկելու համար դիմեցէք մասնագէտ ներկարարներ՝

ԴԱՒԻԹԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐՈՒ

127, rue Etienne Dolet, Alfortville, (Seine)
Tél. Entrepôt 17 - 65

Բ Ո Ւ Ր Դ Ե Ր

Կը ծախենք ամէն տեսակ բուրդեր՝ թրիքօ շինողներու համար։
Միշտ պատրաստ ունինք 50.000 քիլօ ամէն տեսակի գոյներով բուրդեր՝ թիւ 2)28, 3)28, 2)32, 2)36, 2)40 (grosse laine)։
Դիմել՝ **DOERFLINGER,**
31, rue de Maubeuge, Paris (9) Métro: Cadet
Մասնաւոր բուրդ լոգանքի հագուստներու համար։ Երջում վաճառորդներու համար բուրդէ կծիկներ։ Գաւառէն եկած ապսպրանքները կը ղրկուին ապսպրանքներու ստացման օրը։

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ՏՕՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Նախկին բժշկապետ Մերսինի ֆրանս. հիւանդանոցներու
Պատուոյ մէտայլ ֆրանս. Առողջապահ. նախարարութենէն

85. Rue Julien Lacroix. Paris (20)
Métro BELLEVILLE կամ COURONNE   Tél. MENIL. 45—43

Բաց է ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2էն 7-ն, (կէսօրէ առաջ միմիայն ժամադրութեամբ) կիրակի եւ տօն օրերը 10—12

Հոն կը կատարուին՝ Ք. ճառագայթներով ամէն կերպ քննութիւն, ճառագայթում (radiographie), գեր-մանիշակագոյն, լոյս-կարմրագոյն եւ ականթղէնեան դարմանում (radiothérapie profonde), նաեւ ՏԻԱԹԷՐՄԻԻ բոլոր կիրարկումները եւ ելեկտրաբուժական բոլոր ձեւերը, որ ներքին, արտաքին եւ մորթային բազմաթիւ հիւանդութիւններու դէմ գործածուած գիտական ամենավերջին եւ զօրաւոր ազդակներն են։

Թոքախտաւորներու համար pneumothoraxի գործողութիւն։ Հակաշիւծախտային կանխարգիլիչ եւ բուժիչ պատուաստ եւ շիճուկ (կատարելապէս անվտանգ)։

Ջղային եւ հոգեկան հիւանդութիւններու դէմ քննական, ելեկտրական եւ ֆիզիքական միջոցներ։

Դարմանատունը ունի իր մասնագէտ բժիշկները աչքի, քթի, ականջի, ինչպէս նաեւ արանց եւ կանանց ծննդաբերական եւ վեներական հիւանդութիւններու համար

Assurance Socialeի պատկանող հիւանդները կը տրուի յատուկ խնամք

Տոքթ. Մ. Քէշիշեան, որպէս մասնագէտ ներքին հիւանդութեանց, կ'այցելէ նաեւ դրսի հիւանդներուն։

Ատամնաբուժարանը կը ղեկավարուի Փարիզի Համալսարանէն շրջանաւարտ ատամնաբոյժի մը կողմէ։ Ատամնային դարմաններ ամէն տեսակ, կազմածներու (բոլոր ձեւի) լինանքի համար

ԱԶԴ

Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցիի հոգաբ. ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ այսօր, Կիրակի Ս. Աստուածածնի տօնը եւ խաղողօրհնէքը պիտի կատարուին հանդիսաւոր կերպով եւ այս առթիւ պիտի պատարագէ եւ քարոզէ Առաջն. Տ. Գրիգորիս Եպսկ. Պալաքեան։ (կնիք)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Տարօն-Տուրուբերան Հայրենակցական Միութեան ընդհ. ժողովը այսօր Կիրակի կէս օրէ յետոյ Պէլվիլի ծանօթ սրճարանը։ Օրակարգ.— Հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն։ Կը խնդրուի անդամ եւ ոչ-անդամ բոլոր հայրենակիցներէ ներկայ ըլլալ այս խիստ կարեւոր ժողովին։

ՄԱՒՈՒ ՍԱՓՐԻՉԻ ԽԱՆՈՒԹ

Մեկնումի պատճառաւ ծախու է ձեռնտու պայմաններով սափրիչի կահաւորուած խանութ մը։ Հաւաքոյթ տեղը ապահովուած գործի մը գտնելու համար։ Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Գ. ՏՕՆԻԿԵԱՆի. 10, rue Elysée-Reclus, Bicetre։ Մէթրօ՝ Փորթ տ'Իթալի։

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

ԵԹԷ ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԶԳԱՑՈՒՄ ԿԸ ՏԱՌԱՊԻՔ
ԽՄԵՑԷՔ ԱՆՍԽԱԼ

Raki ERIVAN

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՐ՝
Société "PEUREUX"
12, Bld. des Vignes, MARSEILLE   Téléphone: COLBERT 58-

ՍԵԴՐԱԿ ՄԱՍՍՈՒՆԻ

վիրաբոյժ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԱԳԻՒԼԹԷԷՆ

14 Rue Lagrange, PARIS (5) Métro St. Michel կամ Maubert-Mutualité
ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՈՍԿԻ ՔՈՒՐՈՆԻ, ԳՈՒԺԻ եւ ԱՏԱՄՆԱՇԱՐԻ
բերնի, լինդերու, ակռաներու խնամք եւ վիրաբուժ. գործողութիւն
Կ'ընդունի ամէն օր, ժամը 9 - 12 եւ կէս օրէ վերջ 2էն
կիրակի եւ տօն օրեր 9էն մինչեւ կէսօր։

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(12 année)
Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'Ecole des Hautes Etudes Sociales
J U R I S C O N S U L T E
Droit Français et International Privé

94, Rue St. Lazare, Paris (9e)   Tél. Pigalle 67-69

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փոքր սրկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կու տայ certificate de coutumeներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները։

Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17—19։ Նաեւ ժամադրութեամբ

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

71 rue du Fbg. St. Martin, Paris (10)
Tél. Botzaris 53-61   Métro Château d'Eau ou Gare de l'Est

Գիտութեան վերջին մեթոտներով կը բժշկենք՝ վեներական ամէն տեսակ հիւանդութիւններ (ջերմամիզութիւն, ֆրանկախտ եւայլն), մորթի, ջղային, ստամոքսի եւ կանացի հիւանդութիւններ։

Բժշկումը կը կատարուի, X անդրմանիշակագոյն ճառագայթներով եւ ելեկտրականութեամբ։ Կը կատարենք մէզի եւ արեան տարրալուծում։

Կը խնամենք ատամի ամէն տեսակի հիւանդութիւններ։ Քուրօն՝ ոսկի ֆրանսըէն, պլին՝ ամերիկեան սիսթէմով։

Ատամնաշարը շատ մատչելի-մասնաւոր զեղչ բանուորներու եւ ...

Դարմանատունը բաց է ամէն օր առաւօտեան 9—12 եւ 3—8։ Կիրակի եւ տօն օրերը՝ 9—4։

ՀԱՅ ՄԱՐՇԷՃԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Կը պատրաստենք ամէն տեսակ ՊՐԼԹԷԼ եւ ՍԷՆԹԻՒՐ
Ամենայարմար գիներով։

Մ. ՏԷՐ - ԱԶԱՐԵԱՆ

9, Rue d'Aboukir, PARIS
(խանութը՝ փողոցի վրայ)
Tél. Central 82 - 49,   Métro: Sentier

Ձեր շահը կը պահանջէ գնել ուղղակի արտադրողէն։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ POLYCLINIQUE

Ա. ՇԱՀՊԱՂԵԱՆ

49, ՌԻՒ ՏԷ ՓԸԹԻԹ ՄԱՐԻ, ՄԱՐՍԷՅԼ, ԳԵՏՆԱՅԱՐԿ
49, Rue des Petites Maries, Marseille. Rez de chaussée
Tél. 62 - 46

Կը դարմանուին ամէն տեսակ հիւանդութիւններ կարող եւ մասնագէտ բժիշկներու կողմէ։

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԸ ԵՒ ԺԱՄԵՐԸ

Թոքերու հիւանդութիւններ	Կշ. ժամը 5, Եշ. ժ. 9, Կիր. ժ. 9
Սրտի, լայներակութեան (վարիս), վերքերու բուժում նաեւ ներարկումներով	Բշ. ժամը 5, Եշ. ժ. 5.
Ստամոքսի, աղիքի փայծաղի (տալախ), Թոքթքի (մայասըլ) հիւանդութիւններ։ Մայասըլի բուժում նաեւ ասեղներով	Բշ. ժամը 4, Ուր. ժ. 4։
Ջղային հիւանդութիւններ	Կշ. ժամը 5, Եշ. ժ. 9, Կիր. ժ. 9
Նորածիններու եւ երախաներու հիւանդութիւններ.	Գշ. ժամը 10, Եշ. ժ. 4.
Վիրաբուժական եւ Արկածի	Բշ. ժամը 3, Դշ. ժ. 6, Ուր. ժ. 5
Ծննդաբերական հիւանդութիւններ (ջերմամիզութիւն).	Դշ. ժամը 6, Եր. ժ. 12։
Ծննդաբերութեան եւ Արգանդի	Դշ. ժամը 11, Եր. ժ. 10։
Քթի, կոկորդի եւ Ականջի հիւանդութիւններ	Գշ. ժամը 9, Եշ. ժ. 10.
Աչքի հիւանդութիւններ	Դշ. ժամը 11, Եր. ժ. 11։
Մորթային հիւանդութիւններ. մազերու զօրացում	Դշ. ժամը 7, Եր. ժ. 9.
Վեներական հիւանդութիւններ. Արանց եւ Կանանց	Դշ. ժամը 7, Եր. ժ. 9.

Քննութիւն՝ արեան, Թուքի, մէզի, սերմի եւայլն.։
Կը կիրարկուին ելեկտրաբուժական բոլոր ձեւերը։ Շողանկարում (radio)։ Շարժում (massage)։ Կը կատարուին ամէն տեսակ ներարկումներ։
Assurance Socialeի հիւանդներուն, ինչպէս նաեւ արկածի դէպքերու անմիջական՝ յուրջ եւ բարեխիղճ խնամք։
Դարմանատունը բաց է ամէն օր ժամը 9-12 եւ 3 - 7։ Կամ ժամադրութեամբ։ Կիրակի եւ Տօն օրերը՝ ժամը 9էն։
(Տրամադրելի են նաեւ վկայեալ մանկաբարձուհիներ)։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՐԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 15 ՕԳՈՍՏՈՍ 1933

15 Aout 1933

9րդ ՏԱՐԻ Թիւ 2263

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՉԱՐԱՇՈՒՔ ԱՆԱԿՆԿԱԼԸ

Դժբախտաբար կը հաստատուի տխուր տեղեկութիւն մը, զոր արձանագրած էինք «Յառաջ»ի կիրակի օրուան թիւով, եւ բացորոշ վերապահութեամբ:

Այսպէս, օգոստոս 4 թուակիր շրջաբերականով մը, հրահանգուած է դադրեցնել հայ եւ ռուս բանուորներու գործադրկութեան նպաստը:

Տեղ-տեղ արդէն սկսած են գործադրել որոշումը, իսկ ուրիշ վայրերու մէջ ցուցակագրութիւններ կը կատարեն, սպասելով վերջնական հրահանգի:

Ռուսերը արդէն ձեռնարկած են դիմումներու:

Անշուշտ մերիններն ալ պիտի շարժին, ըստ սովորութեան դիմելով ... դառ-դառ:

Կը կարծենք թէ դժուար չէ վերահաստատել նախկին վիճակը, դիմումները կատարելով ոչ միայն միացեալ, այլ եւ Ռուսերուն հետ համախորհուրդ

Արդարեւ, երկու ժողովուրդներուն տարագիր բազմութիւններն ալ կը գտնուին իրաւական եւ քաղաքական նոյն կացութեան մէջ

Երկուքն ալ «հայմաթլոս» են, իրաւապէս զրկուած՝ հայրենիքէ եւ պաշտպան պետութենէ: Երկուքն ալ «հպատակ» Ազգերու Դաշնակցութեան, որ սահմանած է զանազան յանձնառութիւններ եւ ունի մասնաւոր գրասենեակ մը, յատկապէս իրենց համար:

Ի՞նչ խօսք որ տնտեսական է առաջադրուած կարգադրութեան հիմնական պատճառը:

Ֆրանսայ ալ, ինչպէս միւս բոլոր պետութիւնները, հարկադրուած է կրճատել իր ծախքերը: Քանի մը ամիս առաջ, հազիւ յաջողեցան կարկատել 12–15 միլիառի բաց մը, նոյն իսկ վիճակախաղ սարքելով:

Բայց, հայ եւ ռուս բանուորները այստեղ ոչ միայն կը վաստակին, այլ եւ կը վճարեն: Անոնց աւելորդականներն ալ եկամուտի աղբիւր մը կը կազմեն, բնիկներուն պէս:

Ինչքան ալ ծանր ըլլայ գործադրկութեան նպաստին բեռը, աննշան գումար մը կը կազմէ հայ եւ ռուս աշխատաւորներուն բաժինը, վճարուած միլիոններու քով:

Խնայողութեան պահանջին հետ, երեւի թիւրիմացութիւն մըն ալ դեր ունի այս կարգադրութեան մէջ:

Այսպէս, կ՚առարկեն թէ Ռուսիոյ եւ Հայաստանի մէջ, Ֆրանսացի բանուորները գործադրկութեան նպաստ չեն ստանար, որպէս զի հայ եւ ռուս բանուորներն ալ ստանան փոխադարձաբար Ֆրանսայի մէջ:

Այս պայմանը հաստատուած է նաեւ հիւանդանոցներու եւ ուրիշ հանրօգուտ գործերու համար: Փոխադարձութիւն:

Եւ սակայն, Փարիզի մէջ ալ գիտեն թէ հայ եւ ռուս բանուորները ինչո՛ւ Ֆրանսա կամ այլուր մնալու հարկադրուած են, եւ ինչո՛ւ բացառութիւն կը կազմեն միջազգային բոլոր օրէնքներէն:

Անոնց կացութիւնը մանրամասնօրէն ուսումնասիրուած է Ազգերու Դաշնակցութեան Աշխատանքի Գրասենեակին մէջ: Դէզ դէզ բանաձեւեր քուէարկուած եւ բաղձանքներ յայտնուած են:

Մինչեւ իսկ Ֆրանսական կառավարութիւնը տրամադրութիւն յայտնած է բնիկներու կարգ մը իրաւունքները նոյնութեամբ շնորհելու «հայմաթլոս»ներուն, եթէ ուրիշ կառավարութիւններ ալ ընդունին: (Անցագիր, տուրք, բնակարան եւն.):

Այդ կարգադրութեանց հիման վրայ է որ, մինչեւ այսօր անխտիր կ՚օգտուէին գործադրկութեան նպաստներէն, բացի քանի մը վայրերէ, ուր, կա՛մ տեղական իշխանութիւնը կը դժկամակի եւ կամ դրամը կը պակսի:

Մէկ խօսքով, ունինք ամուր գետին, պաշտպանելու համար մեր գործազուրկ աշխատաւորներուն իրաւունքը:

Անոնք նպաստ չէ որ կ՚ուզեն, այլ աշխատանք: Եթէ նպաստ պիտի վճարեն, ուրեմն հարկ է ցոյց տալ աշխատանքի ճամբան:

Բայց, պաշտօնական դիմումները բաւական չեն, իբրեւ ամբողջական դարման չարիքի մը որ կը կրկնուի պարբերաբար, հետզհետէ սպառելով աշխատաւոր բազմութեանց ուժն ու համբերութիւնը:

Տագնապ ունեցանք 1926–27ին ալ:

Տարուէ մը բարգաւաճումէ մը յետոյ, 1930ի կիսուն տագնապը վերսկսաւ նոր եւ աւելի տարածուն ուժգնութեամբ մը, եւ յամառաբար աւերներ կը գործէ մինչեւ այսօր

Ի՞նչ կրցանք ընել մենք, բացի կիսկատար հանգանակութիւններէ եւ նպաստամատոյցութենէ:

Ի՞նչ կրցան ընել աշխատաւորները իրենք, զուտ արհեստակցական հիման վրայ:

Միամտութիւն է նորէն Փարիզ ուղղել աչքերը, երբ գիտենք որ ոչ ոք տեղէն կը շարժի, եթէ աշխատաւորը ինք հոգին յանձնած է իր գլուխը.

Փարիզի մէջ բազմազան խելքեր կան, բայց ելքը աշխատաւորը ինք է որ պիտի գտնէ:

Կը թուի թէ բազմամբոխ քաղաքները հետզհետէ անտանելի պիտի դառնան ապրուստի տեսակէտով:

Աչքի առջեւ ունենալով այդ հեռանկարը, ինչո՞ւ գործ չփնտռել հողագործական շրջաններու մէջ:

Յաճախ մեր երեսին կու տան թէ հողագործութենէ կը փախչինք եւ առեւտուրի ետեւէն կը վազենք: Այսինքն, քաղաքներէն չենք հեռանար:

Բոլորովին անիրաւ չէ այս վերագրումը:

Արդ, ժամանակները փոխուած են եւ ապրուստի, մանաւանդ աշխատանքի հոգը մազ կը ճերմկցնէ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Դառն անակնկալ մը Հայ եւ Ռուս գործազուրկներուն համար

Կիրակի օր վերապահութեամբ հաղորդած էինք թէ կը խորհուի դադրեցնել հայ գործազուրկներու նպաստը:

Նոր տեղեկութիւններ կը հաստատեն որ դժբախտաբար ճիշդ է լուրը, ինչպէս գրած են ռուս թերթերն ալ:

Ոստիկանական տեսչութիւնը 4 օգոստոս թուակիր շրջաբերականով մը հաղորդած է քաղաքապետութեանց որ մէկ – երկու շաբաթուան ընթացքին հայ եւ ռուս գաղթականներու գործադրկութեան նպաստը դադրեցնեն: Արդէն շատ մը վայրերու մէջ դադրեցուցած են նպաստը:

Ֆրանսական կառավարութիւնը նպաստ պիտի շարունակէ տալ միայն այն ազգերու գործազուրկներուն՝ որոնց հետ փոխադարձ պայմանագրութիւններ ունի:

Ռուս տարագիրներու կոմիտէին տնօրէն Մաքլաքով դիմումներ կատարած է իրաւասու իշխանութեան.

Վերջին լուրի մը համաձայն, ոստիկանութեան տեսչութիւնը հրահանգած է քաղաքապետութեանց, քանի մը օր յետաձգել որոշման գործադրութիւնը, մինչեւ որ օդափոխութենէն վերադառնայ Աշխատաւորներու Տեղաւորման Գրասենեակին վարիչը: (Փարիզ՝ կը սպասուի հինգշաբթի):

Մէկ շաբթուան մէջ Պիյանքուրի մէջ 300 – 500 Ռուսերու գործադրկութեան նպաստը կտրուած է: Այս պատճառով այդ շրջանին Ռուսերը, որ մեծ բազմութիւն կը կազմեն, սկսեր են գիրուցան(?) ըլլալ:

Հրդեհ Պիրէոսի գաղթակայանին մէջ

250 ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐ ԱՆՊԱՏՍՊԱՐ

Աթէնքէն կը հեռագրեն օգոստոս 13 թուականով.— Հրդեհ մը փճացուց 360 տնակներ, Պիրէոսի գաղթականներու թաղին մէջ: Նիւթական վնասը 15 — 20 միլիոն տրախմիի կը հասնի: Քանի մը հոգի վիրաւորուած են: Տակաւին չի գիտցուիր թէ ի՛նչ եղած են քանի մը մայրեր որոնք բոցերուն մէջ մտած էին, իրենց զաւակները ազատելու համար: Կը կարծուի թէ փախած են, իրենց զաւակները փրկելէ յետոյ

ԽՄԲ.— Հեռագիրը չի տար գաղթականներու թաղին անունը: Պիրէոսի գաղթակայանը Լիփազման է, ուր հայ տարագիրներու թիւը կը հասնի 3500ի, բոլորն ալ տնակներու մէջ: Կայ նաեւ Քոքինիան, որ արդիական քաղաք մըն է, 60 — 80,000 բնակչութեամբ, ուր նմանապէս բազմաթիւ Հայեր կան (մօտ 6000), բայց տնակները շատ չեն այս քաղաքին մէջ:

ՊԱՂԵՍՏԻՆՆ Է ՀՐԵԱՆԵՐՈՒՆ

ՎԵՐՋԻՆ ՀԱՆԳՐՈՒԱՆԸ

Օգոստոս 21ին Փրակայի մէջ կը բացուի սիոնական համաշխարհային համագումարը, որուն պիտի մասնակցին 300 պատուիրակներ: Այս առթիւ, Ամերիկայի Սիոնականներու պատուիրակութիւնը պիտի առաջարկէ հանգանակութեան ձեռնարկել, գաղթականներ տեղաւորելու համար Պաղեստինի մէջ: Այս մտքով պիտի դիմեն նաեւ Ազգերու Դաշնակցութեան եւ հոգատար Անգլիոյ, որպէսզի աջակցի: Սիոնականները կ՚ըսեն թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը կրնայ փոխառութիւն մը կնքել հրեայ փախստականներուն համար, ինչպէս ըրաւ փոքր Ասիոյ յոյն գաղթականներուն համար: Պաղեստինը վերջին ապաւէնն է Գերմանիոյ փախստական Հրեաներուն համար որոնք «հայմաթլոս»ներ են այսուհետեւ: Եթէ ներկայ վիճակը շարունակուի, 100 — 200,000 Հրեաներ տեղաւորելու խնդիր պիտի ծագի: Պաղեստին հանդիպող իւրաքանչիւր նաւ բաւական թիւով հրեայ փախստականներ կը ձգէ: Այժմ 225,000 կը հաշուեն Պաղեստինի Հրեաներուն թիւը: Վերջին երկու տարիներու ընթացքին 40,000 հոգի աւելցած է: Գործադրկութիւն գրեթէ չկայ եւ հողագործութիւնը կը զարգանայ:

Իտալական օդանաւերուն յաղթական վերադարձը

ԶՕՐ. ՊԱԼՊՕ ԱՌԱՋԻՆ «ՄԱՐԷՇԱԼ ՕԴԻ»

Շաբաթ օր Լիզպոնայէն մեկնելով, իտալական 23 օդանաւերը Հռոմի օդակայանը Օսթիա վերադարձան իրիկունը: 100 քաջարի օդանաւորդները վար իջան 100 հազարաւոր Իտալացիներու դղրդագին ծափերուն մէջ: Համբան մնացած էին 2 հոգի, բայց ամէն տեղ անոնց անունները կ՚արտասանուէին իբրև ներկայ: Ժամը 4էն ի վեր լեցուած էին օդակայանին նստարանները և գետափը: Ոստիկանական ու ժեռ(?) ջոկատներ կրհսկէին կարգապահութեան. Ամբողջ քաղաքը գետափ թափած էր, աչքերն ուղղած դէպի երկինք: Վառ գոյներով խարոյսանիշներ կը ծփային ջուրին վրայ: Հանդիսականներուն մէջ կը գտնուէին իշխաններ, դուքսեր, հռչակաւոր գիտնական Մարքոնի, բոլոր նախարարները՝ իրենց խորհրդականներով, Ֆէրրարէի արքեպիսկոպոսը, Զօր. Պալպոյի կինը եւ զաւակները ինչպէս եւ բոլոր օդանաւորդներուն ընտանիքները: Դիւանագիտական օթեակը լեցուած էր: Զինուորները, ծովային թէ ցամաքային, հագած էին ամառնային նոր համազգեստը: Ժամը 4.30ին Զօր. Պալպօ կը հեռագրէր թէ անցած է Սարտենիա կղզին եւ կը հրաւիրէ իր ընկերները ողջունել իտալական հողը: Ժամը 5.15ին հասաւ Մուսոլինի, փաշտական համազգեստով, ինչպէս նախարարները: Ժամը 6ին հորիզոնին վրայ երեւցան առաջին օդանաւերը, սեւ կէտերու պէս. Բազմութիւնը, որ երկիւղած լռութիւն մը կը պահէր, յանկարծ որոտաց բուռն ծափերով: Թաշկինակներ, գլխարկներ, թեւեր կը շարժուէին ինչպէս ծով մը ալեկոծ: Յանկարծ բոլոր օդանաւերը անհետացան: Կը կարծուէր թէ պիտի թռչին Հռոմի վրայ, բայց անոնք պարզապէս զինուորական կարգի մտեր էին, իջնելէ առաջ: Ժամը 6.30ին գետին վրայ իջաւ Զօր. Պալպոյի ջոկատը, եւ տեւեց՝ ուրիշ մը: Զօրավարը կանգ առաւ կամրջակին առջեւ, ուր իրեն կ՚ըսպասէր Մուսոլինի: Ցետոյ օդանաւը կապեց խարսխանիշի մը, ներս մտաւ, եգնուեցաւ եւ ցատկեց մակոյկի մը մէջ որ առաջնորդեց դէպի ցամաք: Մուսոլինի ջերմապէս ողջագուրուեցաւ: Ժամը 6.40ին բոլոր օդանաւերը իջան առանց ո՛ր եւ է արկածի: Քարափին վրայ, սպաները զատ, զինուորները զատ շարուեցան զինուորական կարգով եւ Մուսոլինի աչքէ անցուց բոլորը:

Ցետոյ բոլորը մէկ ուղղուեցան դէպի Հռոմ: Առաջին անգամ մեկնեցաւ Մուսոլինի: Թափօրը Հռոմի արուարձանները հասաւ ժամը 8ին: Անհամար բազմութիւն մը խռնուած փողոցներուն մէջ: Վենետիկի հրապարակին վրայ բազմութիւնը այնքան մեծ էր որ ոստիկանութիւնը չկրցաւ պահել կարգապահութիւնը: Շղթաները խորտակուեցան: Ժամը 9ին թափօրը հասաւ Քոլոննայի հրապարակը, հայրենասիրական երգերով եւ ռուացներով: Օդանաւորդներուն ժամանումը ողջունուեցաւ դղրդագին ծափերով: Բոլորը մէկ առաջնորդուեցան մամուլի սրահը, ուր Զօր. Պալպօ պատշգամ ելլելով շնորհակալութիւն յայտնեց:

⁂ Զօր. Պալպօ 25 օդանաւերով ճամբայ ելաւ յուլիս 1ին, հետեւելով հետեւեալ ուղեգծին.— Օրպէթէլլօ – Ամսթէրտամ՝ 1400 քիլոմեթր.— Ամսթէրտամ – Լընտընտէրի (Իրլանտա) 1000 քիլոմեթր (յուլիս 2).— Լընտընտէրի Րէյքիավիք (Իսլանտա) 1500 քիլոմեթր (5 յուլիս).— Րէյքեավիք – Քարթրայթ 2400 քիլոմեթր (12 յուլիս).— Քարթրայթ – Շէտիաք 1280 քիլոմեթր (13 յուլիս).— Շէտիաք – Մոնրէալ 700 քիլոմեթր (14 յուլիս).— Մոնրէալ – Շիքակօ 1400 քիլ. (15 յուլիս).— Շիքակօ – Նիւ Եորք 1600 քիլ. (19 յուլիս).— Նիւ Եորք – Շէտիաք (վերադարձ) 1400 քիլ. (25 յուլիս).— Շէտիաք – Հարպըր Կրէյս (Նոր Երկիր) 900 քիլ. (26 յուլիս).— Հարպըր Կրէյս – Ասորեան կղզեխումբ 2670 քիլ. (8 օգոստոս).— Ասորեան կղզիներ – Լիզպոնա 1600 քիլ. (9 օգոստոս).— Լիզպոնա – Օսթիա (Հռոմ) 2200 քիլ. (12 օգոստ.):

Կիրակի օրուան փառաւոր ցոյցը

Կիրակի ամբողջ օրը տօն էր Իտալիոյ եւ մասնաւորապէս Հռոմի համար:

Առտուն օդանաւորդները ընդունուեցան Թագաւորին կողմէ եւ յետոյ առաջնորդուեցին Կոստանդինի յաղթական կամարին առջեւ,— պատիւ մը որ ոչ ոքի եղած է 1527էն ի վեր: Այս, հանդիսաւոր նիստի մը մէջ, Գ. Մուսոլինի «օդի մարէշալ» անուանեց Զօր. Պալպօն:

Արարողութենէն առաջ, Զօր. Պալպօ յայտարարեց

— « Պատիւ ունիմ ձեզի ներկայացնելու անդրատլանտեան ... խումբը: Կը յուսամ թէ իբրեւ վարձատրութիւն այն գործին զոր կատարեցինք ձեզի համար, մեզի պատիւ պիտի ընէք օր մը մեր հետ թռչելու »:

Գ. Մուսոլինի պատասխանեց.

— « Չորս ամիս առաջ, խօսելով այստեղ, ակնարկեցի ձեր գործին: Այն ատեն հաւատք յայտնեցի գործին յաջողութեան համար: Երբ Զօր. Պալպօ երբ բաժնեցաւ առաւ ինձմէ, ըսի թէ վստահ եմ վերադարձին համար: Իմ ուրախութիւնս քիչ մը պղտորած է այսօր Ամսթէրտամի եւ Ասորեաններու զոհերուն յիշատակով: Անոնց յիշատակը յաւէտ պիտի մնայ մեր սրտին մէջ: Ես վայրկեան առ վայրկեան հետեւեցայ ձեր փորձին: Այսօր, ձեր յաջողութենէն յետոյ, կը յայտարարեմ թէ դուք արժանի եղաք Իտալիոյ, յեղափոխութեան եւ օդանաւորդութեան: Արժանի եղաք Իտալիոյ, որովհետեւ 20,000 քիլոմեթր նամբորդութեան ընթացքին ամբողջ աշխարհի մէջ հարիւրաւոր միլիոններով մարդիկ արտասանեցին Իտալիոյ անունը, որ սիրելի է մեր սրտին ինչպէս անոնց մեր մօտ Ամերիկայի մէջ, դուք վառեցիք հայրենասիրութիւնը իտալական տռուարաթիւ համայնքներուն զորս չենք մոռնար: Արժանի եղաք յեղափոխութեան, որովհետեւ ձեր քաջագործութիւնը կատարուեցաւ ֆաշականութեան դրօշին տակ: Եւ արժանի եղաք օդանաւորդութեան, որովհետեւ, շատ տարիներ պիտի անցնին մինչեւ որ ուրիշ օդանաւային ուժեր կարենան ոչ թէ գերազանցել ձեզ, այլ հաւասարիլ ձեզի: Իբրեւ պետը կառավարութեան, կը համբուրեմ ձեր հրամանատարը, համբուրելու համար ձեզմէ իւրաքանչիւրը:

Վարչապետը ապա կարդաց արքայական հրամանագիր, որով շքանշաններ կը տրուէին քաջարի օդանաւորդներուն: Ցետոյ օդի մարէշալ հռչակելով Զօր. Պալպօն, անոր կուրծքէն կախեց ոսկի արծիւ մը եւ յանձնեց մարէշալի «բէյթօն»ը որ գրուած էր կապոյտ արկղի մը մէջ:

Արմատականներու միջազգային համագումարը Սոֆիայի մէջ

Պ. ԷՐԻՈՅԻ ՃԱՌԸ

Ֆրանսայի նախկին վարչապետը Սոֆիա կը գտնուի այս միջոցին, իբրեւ արմատական մասնակցելու համար արմատականներու միջազգային համագումարին:

Կիրակի օրուան նիստին մէջ, Պ. Էրիօ խօսք առնելով, յայտարարեց

— Քաղաքականութիւնը մարդոց ծառայելու արուեստն է, ոչ թէ զանոնք շահագործելու, ծառայել՝ կարելի եղածին չափ լաւ, ինչ որ կը նշանակէ թէ չկայ աւելի յառաջադէմ կուսակցութիւն քան մերինը, հետեւեալ պարզ սորվեցնելով,— ուղղամտութիւն: Մէկ խօսքով, իբրեւ հիմք՝ գիտական գրնութիւնը, իսկ իբրեւ նպատակ՝ բարոյականը: Մեր կանոնն է,— քալել դէպի առաջ, հասնիլ եւ գործել: Ինչ կը վերաբերի տնտեսական տագնապին, խնդիրը ունի երեք գլխաւոր երեւոյթներ.— 1. Կազմակերպել արտադրութիւնը, կանոնի տակ առնել կարգ մը նիւթեր,— գինի, ցորեն, ծխախոտ, հանածոյ: 2. Կազմակերպել սպառումը: Երրորդ խնդիրն է դրամական դժուարութիւնը Առկէ յառաջ կու գայ տնտեսական ճգնաժամը:

⁂ Պ. Էրիօ ջերմ ընդունելութիւն գտաւ Սոֆիայի մէջ, հանդիսաւորապէս դիմաւորուելով սահմանագլուխէն: Ֆիլիպէի մէջ, բարի գալուստ գացած էին վարչապետ Պ. Մուշանով եւ բազմաթիւ պաշտօնեաներ, ինչպէս եւ կուսակցութեանց պետերը: Պ. Էրիօ յայտարարեց թէ բարեկամական դէպք մը պիտի ըլլայ Ֆրանքօ-պուլկար մերձեցման մը: Թագաւորը արտասահման գտնուելով իր բացակայութեան համար ցաւ յայտնեց վարչապետին միջոցաւ: Սոֆիայի քաղաքապետութիւնը որոշեց պատուակալ քաղաքացիի տիտղոսը տալ Պ. Էրիոյի:

Էնկլիւրիի անգլ. դեսպանը փոխուեցաւ

Էնկիւրիի անգլիական դեսպան նշանակուեցաւ Սըր Փըրսի Լօրէն

Թուրք թերթերը հրատարակելով անգլիացի ճարտարապետ Էլիոսըրսի վըտարման մանրամասնութիւնները, կ՚ըսեն թէ այդ գործողութիւնը պիտի նպաստէ անգլօ-թուրք յարաբերութեանց ամրապնդման: Սահմանելով վերջանալիք տեղեկագիրը, անգլիական կառավարութիւնը առ այժմ պատճառ չի տեսներ որ եւէ բողոք ներկայացնելու: Թերթերը կ՚ըսեն թէ լրտեսութեան խնդիր չկայ, բայց չեն յայտներ վտարման բուն պատճառը:

ԿԵՂԾ ԴՐԱՄ ԿԸ ՔՇԷՐ

Անքէռի մէջ ձերբակալուեցաւ կասկածելի մարդ մը, Տանիէլ Լուսթօ, 62 տարեկան, երբ կը փորձէր կեղծ տասը ֆրանքնոցներ քշել: Ոստիկանները վրան խուզարկելով 15 կեղծ տասնոց գտան:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԻՒՆԸ ԿՐՆԱ՞Յ ԱՊԱՀՈՎԵԼ

Աշխարհի խաղաղութիւնը

Թէ «Զինաթափութիւնը յումպէտս վատնուած աստղիկական գումարներու համեմատ աւելորդ ծախքերու առաջքը պիտի առնէ, վերջ տալով խաղաղօրեայ զինարշաւին՝ ոչ մէկ տարակոյս այդ մասին։

Թէ այդ աւելորդ ծախքերու խնայումը դէթ ժամանակաւորապէս կը կանխաւորէ պետութեանց պիւտճէները, այդ մասին ևս տարակարծութիւնները շատ չեշտուած չեն։

Բայց թէ զինաթափութիւնը վերջ պիտի կրնայ դնել ամէն պատերազմի, առաջին նայուածքով ոչ միայն մարդ չի կրնար հաւատալ այդ հրաշքին, այլ եւ այպնելով կ'ապշի թէ ինչպէս լրջօրէն հաւատացողներ կան այդպիսի ոգայական վարկածի մը։

Հարցը չխորացնողներուն համար, արդարեւ, պատերազմները ոչ թէ կը ծագին զինուորներու թիւին առատացումէն եւ անոնց ունեցած զէնքերու կատարելագործումէն՝ այլ հոգեկան այն խոլ ու անսահման վիճակէն որ «մարդը մարդուն գայլ» կը դարձնէ։

Ժամանակին մարդը մարդուն դէմ միա մինակն է որ կը կռուէր, յետոյ խումբերով, բանակներով, եւ վերջապէս միլիոններ է որ միլիոններու դէմ ելան։ Դարեր ձեւ փոխեց, զարգացաւ, կատարելագործուեցաւ, երթալով աւելի եւ աւելի մահացու դարձաւ։ Բայց մնաց կռիւ՝ երկու հոգի բլլային կռուողները, քարայրի դարուն՝ թէ միլիոններ 1914 թուին։

Ժամանակին մարդը մարդուն դէմ իր եղունգներովն ու ատամներովն է որ կը կռուէր, բիրով ու քարով աւելի յետոյ, բայց զէնք չունենալուն համար չէր քաշուեր իր հակառակորդին վրայ յարձակելէ։ Այսօր բանակները բանակներուն դէմ 420նոց թնդանօթներով եւ 1500 քիլօ պայթուցիկ պարունակող հրէշային ռումբերով է որ կը կռուին, բայց կը կռուին միշտ՝ քանի կիրքը կը լռեցնէ բանականութիւնը։

Միլիոններու տեղ հարիւր հազարներու վերածեցէք պետութեանց բանակները, առէք անոնց ձեռքէն բոլոր կատարելագործուած զէնքերը, նոյն իսկ բոլոր հրանօթները եւ հասարակ հրացանն անգամ, անոնք դարձեալ պիտի կռուին՝ հօգ չէ թէ ձեռնակ զէնքով, ինչպէս հին ատենները։

Զինաթափութեան հարցը սակայն այս մանկական պարզութեան մէջ չէ որ կը ներկայացնեն զայն յամառօրէն պաշտպանողները։

Վերջին պատերազմը ցոյց տուաւ որ նոյն իսկ հաշտեցող եւ կռուի ընթացքին չինուած պաշտպանողական գիծերը դրեթէ անառիկ կրնան դառնալ եւ անշարժացնել յարձակող բանակները, եթէ ունենան միեւնոյն պահանջուած թուով զինուորական ուժերը։

Յաղթութեան օրերու մէջ երբ ամէն երկիր կամաց կամաց եւ արտասահմանի վերջին կատարելագործութիւններովը օժտուած պաշտպանողական գիծեր եւ ամրութիւններ հաստատէ, իր սահմանները ապահովելու համար թշնամի բոլոր խուժումներուն դէմ, ու մանաւանդ եթէ արգիլուած բլլայ ծանր հրետանիի եւ մեծ հրասայլերու չինութիւնն ու գործածութիւնը, նախայարձակ պետութեան բոլոր ուժերը դատապարտուած են փշրուելու այդ գիծերուն դէմ։

Թշնամին յաղթահարելու բացարձակ անկարելիութիւնն է ուրեմն որ անօգուտ դարձնելով պատերազմները, վերջ պիտի տայ նաեւ անոնց։

Այս ձեւով ներկայացուած՝ եւ ընդունելով որ զինաթափութեան դաշինքը ստորագրելու կոչուած պետութիւնները, կէտ առ կէտ եւ պարկեշտօրէն գործադրեն անոր պարտադրած բոլոր կէտերը, ի հարկէ այս տեսակէտը կը սկսի պաշտպանելի դառնալ։

Բայց որովհետեւ պարկեշտութիւնը ներկայ դիւանագիտութեան եւ առհասարակ ամէն ժամանակներու դիւանագիտութեանց գլխաւոր առաքինութիւններէն մէկը չի կազմեր, հարց կը ծագի թէ ինչպէ՞ս կարելի է արգիլել որ պետութիւն մը գաղտնաբար չպատրաստէ այդ արգիլուած զէնքերը եւ յարմար օր մը չգործածէ զանոնք իր թշնամիին դէմ, այնքան աւելի մեծ ինքնավստահութեամբ իր գերակշիռ ուժերուն վրայ, որքան աւելի լաւ գիտնայ որ իր հակառակորդը զրկուած է այդ կատարելագործուած զէնքերէն։

Համրային կարծի՞ք, քաղաքակիրթ մարդկութեան ընդհանուր պարսա՞ւը։ Ատոնք բոլորը չիւղի մը ծանրութիւնովն իսկ չեն կրնար կշռել այս պետութեան խղճին վրայ որ հակառակ բոլոր հանդիսաւոր ուխտերուն, դաշինքներուն, խոստումներուն, համաձայնութիւններուն եւ այս կարգի օգային այլ գրաւականներու՝ յանդգնութիւնն ունեցած է արդէն պատերազմի մտնելու իր դրացիին դէմ։ Պատերազմը սկսելէ յետոյ մէկ մտահոգութիւն միայն կրնայ առաջնորդել զայն. շահիլ պատերազմը եւ շահիլ ամէն գնով, օր առաջ՝ այն հաստատ համոզումով որ յաղթականին չեն պակսիր երբեք ամէն ամբաստանութեան տակէն աղատելի դէշ մաքուր դուրս գալու միջոցները։

Պատասխանը այս առարկութեան դէմ պարզ է բայց ոչ համոզիչ. խնամ հակակշիռ պիտի գործ դրուի իւրաքանչիւր պետութեան զինուորական պատրաստութիւններուն վրայ։

Հակակշի՞ռ, օտարներու կողմէ գերմանական հողի վրայ եւ գերմանական գործարաններու, զինարաններու գորանոցներու մէջ, այսօ՞ր, հիթլերական ազգայնամոլութեամբ եւ թթու առաջնորդութեան մը պարծանքով տրամադրուած Գերմանիոյ մէջ, երբ Վերսայլի յաղթող դաշին իսկ Անգլիոյ Դաշնակցութեան կողմէ նշանակուած այն չէզոք յանձնաժողովը որ կոչուած էր տուգել արգիլուած զէնքերու եւ ռազմամթերքի փճացման ի րակդարծարարը, ... կրցաւ յայտարարել ինքզինքը եւ հաշուել անպատեհ կերպով՝ եթէ ոչ վտանգաւոր՝ դէթ անախորժ ընդհարումներու առիթ չտալու համար։

Հակակշի՞ռ, այսօ՞ր, ճշդելու համար թէ ձուլուած սա խողովակը արդեօք թնդանօթի մը բերանը չպիտի՞ կազմէ եւ կամ սա անիւր չոգեշարժ մեքենայի՞ մը թէ հրասայլի մը յատկացուած է։ Թրքական հակակշի՞ռ, ամէն օր, Գերմանիոյ հարիւրաւոր եւ հազարաւոր գործարաններուն ու պահեստներուն վրայ։ Միամիտ բլլալու է մարդ հաւատալու համար այդ բանին հնարաւորութեանը

Բայց վայրկեան մը միամիտ բլլանք եթէ կ'ուզէք, եւ զինաթափութեան ցնորքին հաւատացողներուն (կամ հաւատալ ձեւացողներուն հետ), մենք ալ ընդունինք թէ զինաթափութեան դաշինքը ստորագրելէ յետոյ, հնարաւոր է նաեւ անոր ճշգրիտ գործադրութիւնը ապահովել՝ խիստ հակակշիռի մը միջոցաւ։

Բայց եթէ, հակառակ բոլոր ձեռք առնուած նախազգուշական միջոցներուն, պատահի որ մարդկութիւնը դարձեալ տեսնէ պատերազմի մը արհաւիրքը, ո՞վ կրնայ արգիլել, եւ ինչպէ՞ս, որ նախայարձակ կողմը, կամ կողմերէն մէկը, պատերազմի ընթացքին իսկ պատրաստէ այդ արգիլուած զէնքերը՝ եւ դեռ ուրիշներ, աւելի կատարելագործուած, աւելի վնասակար, աւելի մահաբեր զօրծինքներ ու կազեր։

Պէտք չէ մոռնալ որ մեծ պատերազմին սկիզբը գոյութիւն չունէին այն հրէշաւոր «պէրթաներ»ը որոնք Փարիզը ռմբակոծեցին 80 քիլոմէթր հեռաւորութենէ, ինչպէս հնարուած չէին տակաւին զրահապատ հրասայլերը եւ այն բազմաթիւ թունաւոր ու հեղձուցիչ կազերը որոնք գտնուեցան պատրաստուեցան եւ գործածուեցան պատերազմի ընթացքին։

Անգամ մը ընդհարումները սկսելէ յետոյ, այլ եւս կարելի չէ հակակշիռի խօսքն անգամ ընել։ Ուրե՞մն։

Պարզապէս այդպիսի համաձայնութեան մը գաղափարն իսկ կը բաւէ որ ամէնքէն լրիւ եւ կէտ առ կէտ գործադրուած զինաթափութիւնը դառնայ բացարձակապէս անօգուտ եւ անզօր պատերազմներու առաջքը առնելու։ Իր թուական եւ ... միջոցներու առաւելութեան վրայ վստահ պետութիւն մը երբեք կանգ չպիտի առնէ այն մանրամասնութեան առջեւ որուն՝ «զինաթափութիւն» անունը կուտանք։

Որքան ատեն որ փոխվրէժի եւ փոխհատուցման հուրը չհանգչի մարդոց մէջ, որքան ատեն որ ծերակալութեան, աւելի եւս ընդարձակուելու, աւելի եւս հարստանալու անյագ ծարաւը չշիջնայ կոկորդներու մէջ, որքան ատեն վերջապէս որ խաղաղութեան զգացումը չարմատանայ ժողովուրդներու հոգիին մէջ՝ որ եւ է արհեստական պարտադրուած միջոցներով կարելի չէ պատերազմներու առաջքն առնել։

Խաղաղութիւնը ապահովելու միակ միջոցը կը կայանայ հոգիներու խաղաղացումին մէջ

Բայց, ինչպէ՞ս, ինչպէ՞ս ....

ԱՐՏ. ՀԱՆՐՄԵԱՆ

ՅՈՅՆ ՓՈԽԱՆԱԿԵԱԼՆԵՐ ԵՒ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Անցեալ շաբթու արեւմտեան Թրակիայէն 250 գրօսաշրջիկներ հասան Պոլիս։ Ասոնց մէջ կը գտնուին 100ի չափ Յոյներ Աղեքսանդրուպօլիսէն, Քոմօթինիէն (Կիւմիւլճինա), Քսանթիէն, Տրամայէն եւ Գաւալայէն։ Աւելի հարիւրի չափ անձեր կը բաղկանան Թուրքիոյ փոխանակեալներէն եւ 50ի չափ Թուրքիայէն մեկնող Յոյներ։ Առաջին անգամ է որ փոխանակեալներ եւ ժամանակին Պոլսէն հեռացողներ արտօնուած են վերադառնալու Պոլիս։ Ասիկա հետեւանքն է Թուրք-Հելլէն սիրալիր բարեկամութեան եւ Պալքանեան Միութեան։

ՎԵՐՔԵՐ ԵՒ ՀՈԳԵՐ

Ակնարկ մը այս վերջին տասը տարիներուն վրայ՝ կը բաւէ տեսնելու համար հոգեկան տագնապը հայ անհատին եւ հայ հաւաքականութեան. ան կ'ընթանայ տնտեսական տագնապին հետ քայլ առ քայլ, կողք կողքի։

Անցեալ տարուան Պէյրութի հիւպատոսի հրդեհին ժամանակ եղած հանգանակութիւնը բաղդատեցէք 1927 ի Շիրակի աղէտեալներու համար կատարուած հանգանակութեան։ Եթէ կ'ուզէք, նոր հանգանակութիւն մըն ալ կազմակերպեցէք գործազուրկներու համար, վստահ եղէք որ արդիւնքը ողորմելի պիտի բլլայ

Եթէ ունիք անգործ բարեկամներ, ընկերներ, հայրենակիցներ կամ ազգականներ կարդացէք անոնց նամակները ու պիտի տեսնէք տնտեսական տագնապին առաջ բերած աւերները։

Դեռ երէկ էր, Մարսէյլէն հայրենակից մը կը գանգատէր «Յառաջ»էն որ ոչ մէկ ուրախ լուրի չի հանդիպիր «Յառաջ»ի մէջ։ Այստեղ միջանկեալ ըսեմ որ, այս տարի ազգային տօները շատ աւելի խանդավառ եւ բազմամարդ եղած են բաղդատած վերջին երկու տարիներուն։ Բայց այս չի նշանակեր թէ հայ մարդուն քով հոգեկան տագնապ գոյութիւն չունի.

Արդ, այս վիճակին մէջ պէտք է եւ պարտաւոր ենք ելք մը, յոյս մը փնտռել։ Անշուշտ այս անկայուն պայմաններուն տակ յաւագոյն ելքը պիտի բլլար եթէ գաղթաշխարհին բաւարար երկիր փոխադրուէր։ Բայց այդ մեր կամքէն կախուած չէ երբեք, այլ Մոսկուայի կամքէն։ Ուստի պարտականութիւն կ'իյնայ գաղթահայ կազմակերպութիւններուն եւ մամուլին վրայ՝ արմատական միջոցի մը դիմելու։

Առաջին յօդուածով հայ անհատը, հայրենակցական միութիւնները դէպի համագործակցութիւն կ'առաջնորդէի. վստահ բլլալով որ՝ այս հոգեկան տագնապը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ տնտեսական տագնապի արդիւնք, տուն համեստ ծրագիր մը, աւելի ճիշդը առաջարկ մը։

Այս անգամ պիտի մտադրեմ ուրիշ կէտ մը որ նոյնպէս կապ ունի համագործակցութեան հետ։

1919ին Պոլսոյ մէջ երկրագործական միութիւն մը կար. Այնիւ, անձնուէր անհատներու խումբ մը։ Ան հիմնեց երկրագործական վարժարան մը—Արմաշ։ Միջոցներ առեղծեց ... եւ յառաջացէմ որը ազգերու երկրագործականացման ... 1922ը քանդեց ամէն բան, հրդեհեց բարդուած երկիրը, աշխարհի չորս հովերուն ցրուեց կենսունակ, առողջ ծագում ժողովուրդ մը եւ անոնց հետ այդ ազնիւ, աշխատասէր մարդոց հոյլը։ Անոնցմէ ոմանք Եգիպտոս, Յունաստան, Ֆրանսա կը գտնուին։

Ատոնք հիներն են, փորձառու մասնագէտներ։ Ունինք աւագին թիւով նորեր, գրեթէ բոլոր գաղութներուն մէջ. Ինչո՞ւ ծափ չեն զարներ ու մէջտեղ չեն գար այս թափառական ժողովուրդին մէջ հողին սէրը արթնցնելու համար։

Մենք տեսանք, թէ ինչպէս հայ որբերը (Յունաստանէն եւ Սուրիայէն եկած) գիւղերը ծաղկեցին ու մեծ քաղաքները թէյեր։ Որովհետեւ անոնք դէպի յոյսը կ'ուղղէին իրենց աչքերը, բայց ափսոս որ չգտան այդ դարպասող յուսը եւ այսօր կը տառապին գործազրկութեան ճանկերուն մէջ։

Ահա ձեզի խումբ մը մեր աչքերուն առջեւ, Թրքէյի մէջ, որ քօօփերաթիւի մը գործարանը կը վարեն։ Ձեռներէց, աշխատասէր եւ մասնագէտ մարդիկ։ Ինչո՞ւ կորիզը չեն կազմեր երկրագործական միութեան մը, համախմբելու ցիրուցան երկրագործ մասնագէտները նպատակի մը շուրջ.

Ինչ որ առաջարկեցի առաջին յօդուածով, շատ լաւ կը պատշաճի երկրագործական միութեան մը նպատակներուն։

Երկրագործական միութեան մը նպատակը պիտի չբլլայ միմիայն երկրագործական վարժարան բանալ, երկրագործական ուսանողներ պահել, կոչաններ հիմնել Ասիոյ համեստ, ժողովուրդին հետ, ժողովուրդին մէջ, որպէս առաջնորդ, որպէս գործիչ պէտք է կազմակերպել հողագործական համագործակցականներ։

Անգործ որ եւ է ժողովուրդ անպայման հոգեկան եւ մտային անկում կ'ունենայ։ Այս ժողովուրդը անգործ չի կրնար մնալ։ Համբոյր քանդեց անոր չէն գիւղերը, բայց տարին չբոլորած անոնք վերաշինուեցան։ Աւելորդ մը ցոյց տուէք անոնց, տեսէք որ առաջնորդեցէք գիւղատնտես մասնագէտ հայրենակիցներ, պիտի տեսնէք ինչպէս սխալն պիտի վերածեն։

Ահա ձեզի ալ գործի առաջարկ մը, ինչպէս ցոյց տուի հայրենակցական միութիւններուն։ Մի գլխաւ ձեր ա... պիտի բերել այս ժողովուրդին։ Վստահ եղէք որ ձեր գերը նուազ օգտակար պիտի չբլլայ գաղթահայ պատմութեան մէջ։

ԱԶԱՏ

Ո՞րն ձեր ամուսնական

Գերմանի շաբաթաթերթերէն մին կը հրատարակէ յօդուած մը, որ կը ճշդէ թէ, Հիթլերի վարչութեանէն յետոյ, գերմանացի երիտասարդները ի՛նչ տեսակ աղջիկներու հետ պէտք է ամուսնանան, յանուն ցեղին բարելաւման։ Այսպէս յօդուածագիրը կը թելադրէ ամէն ազնուացեղ գերմանացիի ընտրել արիական ցեղէ չէկ աղջիկ մը, որուն յատկանիշերն են՝ կապոյտ աչքեր, ձուաձեւ երես, պայծառ մորթ։ Մերժել այն աղջիկները, որոնք Միջերկրականեան ցեղէ են, երկար իրանով, կարճ սրունքներով, սեւ մազերով եւ մեղր չրթներով։

Գերմանացի երիտասարդ մը պէտք չէ ամուսնանայ նաեւ ցեղին կամ սեւ ցեղէ աղջիկներու հետ։

Յօդուածագիրը կ'աւելցնէ թէ Միջերկրականեան ցեղի աղջիկներուն ներկայացուցիչն է մանչ-աղջիկը

Գերմանացի երիտասարդը պէտք չէ ամուսնանայ նաեւ այն կնոջ հետ, որ սալոն կը յաճախէ կամ ... թատրոն կ'երթայ, կամ ... մարզանքի կը հետեւի, կամ ազատ ասպարէզ մը ընտրած է (բժշկութիւն, փաստաբանութիւն, եւայլն)։

Գիտի ընտրէ այն աղջիկը, որ մաքրակրօն ճանչցուած է, անբիծ, կոյս, աշխատասէր, տնաշէն, եւ կը սիրէ զաւակ ունենալ։

Եւ խորհիլ որ պատերազմէն առաջ դարձեալ Գերմանիոյ մէջ էր որ կազմուած էր աղջիկներու միութիւն մը տգեղ այրերու հետ ամուսնանալու նպատակով.

«Այնուամենայնիւ» Հայեր

Ժամանակէ մը ի վեր Թուրք ... նութիւնը մեղ «ալիքսապա»-ներ ... կ'որակէ, ըսելով որ օամանեան ... վարութիւնը Հայոց մէջէն գտնե... նախարարներ, արտաքին գործոց ... խարարներ եւ օգնական — նախարարներ, Համալսարանի առաջնորդներ, բարձրագոյն վարժարաններու տնօրէններ, փաշաներ եւ պէյեր ... ուանեց. իսկ Հայերը՝ Թուրքերու «բարիքներուն» յարգը չգիտցան։

Հիմա նոյն անհարկի կ'ընէ ... Վրացիք, Հայոց հանդէպ, թէ ... լի մեղմ եւ խոստովանինք անկեղծ ... բար՝ ոչ — չարամտօրէն։

Եթէ Թուրքերը Հայոց մէջէն ... րարներ եւ ուսուցչապետներ ... ին, մեր սեւ աչքերուն ու ... համար չէ, այլ որովհետեւ ... բայց մեր ունեցած առաւելութ... տեսնելով մեզի յանձնած են ... սակ պատասխանատու պաշտօ... տօներ, որոնց մէջ ո՛եւէ ընդ... թիւն չունին իրենք՝ Թուրքերը։

Հակառակը պէտք էր ... թէ Թուրքերը գիտնալով Հայ... կարողութիւնը, իրենց երկիր... նելու գիտակցութեամբ՝ Հայ... քակցութեան դիմած են, ... ժամ յաւաջ եւ հիմնապէ՛ս ... երկիրը։

Այս է տրամաբանութիւնը ... Վրացւոյ յարգելութեանց ... հոս խնդիրը տարբեր է. երկիր... «ալիքսապա»ութիւն չկայ, ... տարբեր։ Հետաւանք եւ բաղդ... Թամար թագուհին Վրացւոց ... «Թագաւորը» գրած է Զաքարեա... ւանց եղբայրները, տեղացի ... հարկատու թագաւորներ։

Այո՛, «Թագաւորներ»ը, ... իրենց մօր կողմէ Անիի Ղըզ—... Ի Ռափհաննէ, եկեղեցին մէջ ... արձանագրութիւնը կ'ըսէ.

«Մր. եւ մեզպասաւոր ... որ ի սմա կատարէ, Սահակ... ծնունդ Զաքարիայ եւ Իւանէ ... դաւորաց Հայոց»։

Կ. Ց. ԲԱՍՄԱՋ...

ԲՈՑՆԵՐ՝

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ

ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄ...

ՊՈՒԼՎԱՌ ՕՏՏՈՅԻ Դ...

ԽՄԲ.— Պուլվառ Օտտոյի ... ռէյ)) դպրոցին տնօրէնը, ... Մարտիրոսեան, ամավերջի ... առթիւ կազմած է ընդարձակ ... կագիր մը։ Կամփիանմէ ... մասերը՝ գաղափար մը ... մար թէ ի՛նչ պայմաններու մէջ ... տարւոյ Ծօր սերունդին փրկութ... այս յուսալի պզտիկներուն ...

Դուք ալ իմծի չափ կը ճանչ... դպրոցի չէնքը։ Առաջին երկ... ներուն, տախտակէ երկու ... խրճիթներ՝ 200 աշակերտներ... մար. իսկ այս տարի, երեք ... սենեակներ 180 աշակերտներու ... մար։

Շէնքի խղճուկ եւ ողորմելի վի... րակին պղտիկութիւնը, ... չին, ձմեռուան ցուրտն ու ... կիզիչ տօթը, անծրեւները, ... բուական են ամէնէն համբաւա... սուցիչն անգամ մէկէ տարին ... ցնելու։

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԱՐԺԷՔԸ

ԽՄԲ.— Վերջերս Թաւրիզի մէջ տեղի ունեցաւ «ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՕՐ»ը, որու ընթացքին երաժիշտ Լեւոն Գրիգորեանը կարդաց ուսումնասիրութիւն մը՝ երաժշտութեան եւ Կոմիտաս վարդապետի երաժշտական արժէքի մասին։ Մեր աշխատակցին խնդրանքով այդ ուսումնասիրութիւնը տրամադրուած է «Յառաջ»ին.

Արուեստների մէջ երաժշտութիւնը ամենահիններից է, այնքան հին որքան մարդը, եւ եթէ կ'ուզէք աւելի հին, որ նոյն իսկ կարելի է համարել նախամարդկային արուեստ. քանի որ երաժշտութեան սաղմը մենք կենդանիների մէջ անգամ տեսնում ենք։ Իսկ առաւելն մարդկային կեանքում երաժշտութեան դերը շատ մեծ է եղել եւ գնալով նրա արժէքը աւելի բարձրանում է. քանի որ իւրաքանչիւր ազգի մշակոյթի չափանիշը հիշելու կերպով կարելի է բնորոշել նրա երաժշտութեան զարգացման աստիճանից եւ միշտ էլ մարդու անբաժան ընկերն է եղել եւ մեծ դեր է կատարել մարդկային համայնական կեանքի մէջ։

Վերցրէք խաղը, տօնական օրեր, սէր, պատերազմ, ծնունդ, մահ, պսակ, սուգ, ուրախութիւն, բոլորի հետ կապուած է եղել օրգանական կապով եւ երաժշտութեան ազդեցութիւնը մարդու հոգու եւ զգացմունքների վրայ շատ աւելի մեծ է եղել, քան հազարաւոր խօսքեր ու ճառեր։

Այսպէս, իւրաքանչիւր ընկերային երեւոյթի մէջ մենք կարող ենք փնտռել ու գտնել նրա հետ զուգորդուած եւ նրա հարազատ արտայայտիչը՝ երգն ու երաժշտութիւնը։

Բայց այդ երգից ու երաժշտութիւնից մասեր կան, որ ժամանակի հետ մեռնում են եւ ընդհակառակն։

Այն երգն ու երաժշտութիւնն է մեռնում, որ մի որ եւ է դէպքի հետ անմիջական կապ ունի, ինչպէս օրինակ կրօնական եւ ռազմական երգերը, մանաւանդ վերջինը որտեղ շատ անգամ երգում են հերոսների գովքը. հերոսը մահացաւ, այդ դէպքերը կորցրին իրենց այժմէութիւնը, երգն էլ դադարեց ժողովրդի բերնում։

Նոյնը եւ կրօնական երգերի մասին. երբոր կրօնը սկսում է թուլանալ, թուլանում է նրա երաժշտութիւնը եւ ընդհակառակն։ Դեռ աւելին կ'ասենք. մեր վերջին վերածնութեան օրերին, երբ Կովկասում եւ Տաճկահայաստանում մեր հայ բանաստեղծները եւ վիպասանները հայ ազգի ազատագրման գովքն էին անում, ինչպէս Ալիշան, Գամառ-Քաթիպա, Րաֆֆի եւն. դրանց հետ զուգորդուած ընթանում էր եւ հայ երաժշտութիւնը եւ ամէնի մէջ հայրենասիրական ոգին վառ պահում. Ես շատ լաւ յիշում եմ որ սրանից 30—40 տարի առաջ, անգամ Պարսկաստանում, մեզ ոգեւորողը հայ ազգային երգերն էին, սկսած «Մեր Հայրենիք»ից, «Բաւ է եղբարք» «Հայա քաջազունք» եւ մի շարք այսպիսի ազգային երգեր, եւ դրանց վրայ դաստիարակ այն յեղափոխական երգերը, որոնք այս ինչ կամ այն ինչ հերոսի գովքն էին անում։ Հեռացան ասպարէզից այդ հերոսները, մեռան եւ այդ երգերը։ Ազգային խնդիրը երբ իր թափը կորցրեց, դադարեցին եւ այն երգերը որոնք ոգի էին տալիս այդ գաղափարին։ Բայց դրա փոխարէն մենք ունենք այնպիսի երգ ու երաժշտութիւն որ անմահ է, յարատեւ եւ կենսունակ։ Դա հայ ժողովրդական երգն է, որ բխում է հայ ժողովրդի սրտից, զգացմունքներից, հիմնուած դարերի ընթացքում նրա բարքերի, սովորութիւնների վրայ եւ սերունդից սերունդ կերտուելով, յղկուելով հասել է մինչեւ մեր օրերը եւ աւելի մեծ թափով պիտի շարունակուի, քանի կենդանի է հայ ժողովուրդը։

Անշուշտ այդ ժողովրդական երգերը իրենց մէջ որոշ նմանութիւններ ունին օտար երգերի հետ։ Բայց այդ երբեք չի նսեմացնում նրա ինքնուրոյնութիւնը, քանի որ բոլոր ազգերի մէջ էլ թէ լեզուի, թէ բարքերի եւ թէ կրօնի նմանութիւններ կան, եւ շատ անգամ մէկը միւսից ազդուել է նայած պայմաններին։ Բայց այդուհանդերձ, իւրաքանչիւր ժողովուրդ, իւրաքանչիւր ազգ իր մէջ ունի այնպիսի առանձնայատկութիւններ, որոնք հարազատ են միայն իր միջավայրին, իր հող ու ջրին, իր լեռներին, իր բնութեանը, որոնցից մէկն էլ հայ ժողովրդական երգն է եւ եթէ մենք այդ երգի բառերը փոխենք եւ օտար լեզուով երգենք՝ նա կը կորցնի իր համն ու հոտը, որովհետեւ լեզուն եւ ժողովրդական երգը իրար հետ կապուած են օրգանական կապով, մէկը միւսի շարունակութիւնն է եւ իրարից անբաժան։

Ժողովրդական երգերի հեղինակն անյայտ է եւ հէնց ժողովրդական բառը միակ ճշգրիտ բնորոշումն է այդ երգի։ Նա բխում է ժողովրդի հաւաքական ուժից, եւ բերնէ բերան անցնելով կերտւում է, յղկւում է նայած ժամանակին ու պայմաններին, երբեմն թուլանում է, երբեմն թափ է առնում, բայց երբեք չի անհետանում։

Մինչեւ վաթսունական թուականները հայ ժողովրդական երգը կարծես թուլացած էր, եւ մեր ընկերային կեանքում առաջնութիւնը տրւում էր հոգեւոր եւ ազգային երգերին։ Անգամ մեզ մօտ Պարսկաստանում էլ նոյնն էր եւ եթէ մէկն ու մէկը հրապարակով ժողովրդական երգ երգէր, իր եարի կամ իր աշխատանքի մասին, կամ իր պանդխտութեան մասին, այդ համարւում էր ամօթ։ Ես շատ լաւ յիշում եմ որ Տիգրան Թաշմաճեանի ուսուցչական խումբը 1897 թուին երբ եկել էր Թաւրիզ, նրանց երաժշտութեան ուսուցիչը՝ Կոմիտասի աշակերտ Ցարեթ Ծուշարեանը սկսել էր մեզ ժողովրդական երգեր սովորեցնել։ Առաջին անգամն էր որ բեմից երգւում էր «Ալագեազ», «Սօնա եար» եւն.։ Ժողովրդի մէջ մեծ գժգոհութիւն էր առաջ եկել եւ ժամանակի գաղափարմունքը բողոքել էր թէ ... չակերտութեանը ինչո՞ւ եարական ... գռեհիկ երգերով էր կիրակնում ... դեցէք մեր ազգային երգերը

Բայց այս բոլորը ժամանակա... բողոքներ էին, որովհետեւ հայ ... վրդի սրտից բխած «Լէ լէ լէ»... սիրոյ երգերը, իր հայրենիքի ... ու դաշտերը փառաբանող երգեր... կարող անհարազատ լինել հայ ... վրդին եւ դրա համար էլ սկսա... թափ առնել, արհամարհել ամէն... սակի անարդար եւ անտեղի բողո... եւ հրապարակ գալով գառնում ... ցութեան տէրը եւ կերակրում ... վրդին իր իսկ ծոցից բխած մեղ... ներով։ Թող առօրինակ չթուի ... առնք որ բոլոր ազգերի մէջ եր... րաժիշտները հէնց այժմ իրենց ... քաշում են իրենց ժողովրդական ... տիւններից։

Ահա այդպիսի ժամանակ էր ... միտաս վարդապետը ասպարէզ ... լիս եւ շատ լաւ հասկնալով մեր ... ժողովրդական երգի արժէքը ... ւիրում է հայ ժողովրդական ... հաւաքման ծանր աշխատանքին

ԼԵՒՈՆ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Չորս տարի չարունակ, առաջին խակ տարեշրջանէն կտրուած ու խաբ-
ուած գրասեղան — նստարաններու պահպանման ու նորոգութեան համար մաշեցուցած ենք:

Կը տեսնէք ուրեմն, որ դպրոցի մը համար ամէնէն անհրաժեշտ եւ կարեւոր գոյք — գործիք ներկայացող կահ, որ գրասեղան — նստարաններէ զուրկ եղած ենք: Չենք ունեցած կանոնաւոր եւ բաւարար չափով գրատախտակներ, քարտէսներ, բնական պիտոյքներ, կենդանաբանական, մարդակազմական եւ այլ պատկերներ, մարմնամարզական գործիքներ. Բոլոր այդ նկարները անձամբ նկարած ու պատրաստած եմ: Չենք զուրկ է եղած օրը ցերեկին, ... պարգեւած լոյսէն, եւ յաճախ ամպամած կամ անձրեւոտ օրերուն գեռ կէսօրէ առաջ նոյն իսկ, անհնար եղած է դասարաններու մէջ ... կարդալ: Աշակերտներ յաճախ սենեակ մը անգամ չենք ունեցած, ուր կրնային հանգիստ ... գոնէ ճաշի ատեն եւ կամ զբօսանքի պահերուն:

Չորս տարի առաջ մեր դպրոցը զուրկ, դասարան չունէր, խառնիճաղանճ, առանց տարիքի եւ կարողութեան տարբերութեան: Որքան աշակերտ, այնքան դասագիրք, որքան դասագիրք այնքան կարգ:

Չորս տարի առաջ դասացուցակ — ժամանակացոյց, ներքին կանոնագիր կրթական ծրագիր չունէինք.

Բայց չորս տարիներու ընթացքին այդ բոլորը ունեցանք:

Այսօր ունինք մանկապարտէզ մը, ստացած անհրաժեշտ բոլոր տուեալներով:

Ունինք սկաուտներ, գայլուկներ, թեւիկներ:

Ունինք չորս կանոնաւոր դասարաններ, միատեսակ կարողութիւններով եւ հաւասար տարիքի աշակերտներով: Եւ աւարտիկ մեր առաջին շրջանաւարտները, 12 հոգի:

Բոլոր դժուարին պարագաներու տակ գործած են նաեւ մեր հոգաբարձուները, որոնք ձեզի պէս գործաւորներ, բանուորներ են, աշխատաւորներ:

Անոնք իրենց ընտանեկան ծանր հոգերէն ազատ ժամանակը, հանգիստի պահերը յատկացուցած են դպրոցին:

Ըրած են ինչ որ կարելի է, տուած են, ինչ որ ունեցած են:

Այս տասներկու շրջանաւարտներէն, իւրաքանչիւրը առաջին երկու տարիներուն ամսական 15 ֆրանք վճարած են, իսկ վերջին երկու տարիներուն 17ական ֆրանք: Այսպիսով չորս տարուան մէջ իւրաքանչիւրը վճարած է 704 ֆրանք եւ այդ չնչին գումարով անա մեր արուարձանը կ'ունենայ իր առաջին հունձքը:

Ձեր վարժարանի մէջ զարկ տրուած է սկաուտական կազմակերպութեան մը Սկաուտիզմն ու մայրենի լեզուով տրուած նախնական կրթութիւնն են միայն մեր մատաղ սերունդի պահպանման զօրաւորագոյն միջոցները:

Այժմ ունինք 84 սկաուտներ, գայլիկներ, թեւիկներ

Ուժ տուած ենք նաեւ ձեռական աշխատանքներուն, որոնց չնորհիւ աշակերտները կրցած են նորոգել գրասեղաններ, նստարաններ, տախտակամած եւ պատեր:

Ձեր տղաքն ու աղջիկները մարմնամարզի հետեւած են եւ կանոնաւորապէս մարզուած: Սորված են յիսունէ աւելի ազգային — ժողովրդական երգեր: Ցետոյ հայերէն պարեր:

Դպրոցը այս տարի ունէր վեց դասարաններ, բաժնուած հետեւեալ համեմատութեամբ. — Նախակրթարան աղջիկ 23՝ տղայ՝ 55, Ա. դասարան աղջիկ 23, տղայ՝ 55, Ա. դասարան աղջիկ 14 տղայ, Գ. դասարան 20 աղջիկ 16 տղայ, Դ. դասարան 5 աղջիկ 7 տղայ, տարեշրջանը լրացած է 173 աշակերտ — ուհիներով:

Մանկապարտէզը վարած է օրիորդ Մ. Մարտիրոսեան: Բ. դասարանի վարժուհին էր տիկ. Ն. Քիպրիթճեան, որ աւանդած է այդ դասարանին յատուկ բոլոր դասերը բացի ֆրանսերէնէ: Շաբաթական 23 պահ դաս: Գ. Վ. Գույումճեանը դասաւանդած է միայն Բ. Գ. Դ. դասարաններու ֆրանսերէնները, եղած է այցելու ուսուցիչ եւ միայն կէսօրուան համար, շաբաթը 15 պահ: Ա. դասարանի հայերէն, թուաբանութիւն, եւ Գ. Դ. միացեալ դասարաններու բոլոր հայերէն լեզուով աւանդելիք դասերը ես ստանձնած եմ: Շաբաթական 25 պահ դասերէս զատ, պայմաններու հարկադրանքով մեր մնակս տարած եմ նաեւ դասամիջոցներու ընդհ. հսկողութեան գործը:

Աշակերտներէն մէկ մասը վճարած է ամսական 17 ֆր., մանկապարտէզը՝ 15ական ֆրանք: Ատոնցմէ դուրս կան 10, 7 եւ 5 ֆրանք ամսական վճարողներ: 43 աշակերտ ձրի ուսում առած են:

Մինչ այս թաղը ունէր իր Ազգ. մանկապարտէզ — նախակրթարանը, անհատական մանկապարտէզ մը բանալ տուին եւ թաղի աշակերտութիւնը երկուքի բաժնուեցաւ:

Հիմա ալ ուրիչ դպրոց մը կը բանան: Կը զարմանամ թէ ինչու դպրոց չեն բանար Վալպարէզի եւ ուրիչ դպրոցազուրկ հայաշատ արուարձաններու մէջ:

Երրորդ դպրոցի մը գոյութիւնը թաղը բաժան — բաժան ընելու պիտի ծառայէ:

Յառաջիկայ տարեշրջանին չենք որոշ նորոգութեանց պիտի ենթարկուի: Պիտի ունենանք նաեւ մեր Ե. դասարանը:

Աւելի մեծ խնամք պիտի տրուի ֆրանսերէնի զօրացման, որուն համար այժմէն իսկ միջոցներ ձեռք առնուած են:

Քննութեան առած ենք մեր մեծ աղջիկներուն գործնական աշխատանքներ տալու պարագան: (Կարուձեւ, գլխարկ չինել եւն.):

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԸՆԿ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

Պուէնոս Այրէսի «Արմենիա» շաբաթաթերթէն ցաւով կ'իմանանք մահը հին ընկերոջ մը, Կարապետ Բարսեղեանի, որ ունեցած է բեղուն կեանք:

Կարապետ Բարսեղեան ծնած է Վանի Քաղաքամէջ, 1870 թուականին, իր նախնական կրթութիւնը ստացած է Երեւանեան վարժարան, ապա Տրապիզոն Վենետիկեան Միխիթարեան դպրոցը եւ Պոլիս միջնակարգ ուսումը աւարտելով՝ խոհուն եւ գիտակից երիտասարդ Վան վերադարձաւ, ուղղամիտ եւ պարկեշտ գրասենեակային հաշուապահ եւ ապա առեւտրական եղաւ:

Երկար տարիներ Արմենական, յետոյ իրենց խմբով մտան Դաշնակցութեան շարքերը: Խումբի ընկերներէն Գէորգ Ճիտէճեան եւ Յարութիւն Հիւսեան ստանձնեցին կուսակցական պատասխանատու դերեր, իսկ ինք խմբապետ եղաւ:

1908ի Դուռըի գաւաճանութեան ժամանակ Վ. Փափազեանի (Կոմս) հետ թաքստոցէն դուրս ելաւ, եւ փախստական լինելով հանդերձ՝ կը վարէր Ս. Գրիգոր վանքի հոգաբարձութիւնը եւ անդամ էր ազգատախնամին Ապա բանտարկուելով աքսորուեցաւ սահմանադրութեան հռչակումին:

Իր տունը միշտ տրամադրելի եղած է Դաշնակցական գինուորներուն ու կը վայելէր Արամի եւ Իշխանի անսահման մտերմութիւնն ու համակրութիւնը

Վանի «Աշխատանք» թերթի տպարանի պատասխանատու տնօրէն ըլլալով հանդերձ՝ Հ. Յ. Դ. կոմիտէի եւ մատակարարապէս Արամի պահանջով, ստորկան եղաւ.

1915ի Վանի հերոսամարտին զին. պարենաւորման յանձնաժողովի եւ գաղթէն վերջ Երեւանի մէջ Եզրայրական Կոմիտէին կից Գաղթականաց կոմիտէի անդամ եղաւ հովանաւորութեամբ Երեւանի առաջնորդ Խորէն եպիսկ. Մուրատպէկեանի (այժմ կաթողիկոս Ամենայն Հայոց) որմէ եւ Գէորգեան Ճեմարանէն ստացաւ օրհնութեան կոնդակ մը, մահուանէն քանի մը ամիս առաջ.

Հայաստանի առաջին խորհրդայնացումին ձերբակալուեցաւ Համազասպի, Հ. Կոստյեանի, իր երկու զաւակներու եւ չատ մը Դաշնակցականներու հետ: 1921ի Փետր. յեղափոխութեան, բանտէն ազատուելով՝ Փրկութեան Կոմիտէին կից՝ բանակին պարենաւորման կոմիտէի անդամ եղաւ: Պոլշեւիկները Հայաստանը վերագրաւելէն վերջ, անցաւ Պարսկաստան եւ չտալիայով պանդխտութեան, ընդհ. ներումին վերադարձաւ Երեւան եւ կրկին ձերբակալուելով 30 օր տանջուեցաւ պոլշեւիկեան Չեկային եւ ազատ արձակուելով անցաւ Թիֆլիս: 1929 թուին հաստատուեցաւ Պուէնոս Այրէս:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Աստանացիներու Դաշտահանդէսը

Վիէն, 8 օգոստ. (Յառաջ).— Աստանայի Հայր. Միութեան Վիէնի մասնաճիւղը, որ հազիւ երկու ամիսէ ի վեր կազմուած է, աշխուժութիւն մը ցոյց կուտայ, եւ այն յոյսը կը ներշնչէ թէ իսկապէս գիտակից հայրենակցական մը եւս պիտի ունենանք Վիէնի մէջ, հէմէրէկի Հայր. Միութեան կողքին:

Մեր գաղութին մէջ գտնուած չատ մը Հայր. միութիւնները կազմուելէ եւ իրենք զիրենք ծանօթացնելէ վերջ, խոր քունի մը մտած կը մրափեն, եւ մէջէնեց կ'ելլեն այն ատեն երբ քուէի խնդիր ծագի:

Աստանայի Հայր. միութիւնը, իր բացման հանդէսէն վերջ, որ տեղի ունեցաւ մէկ ամիս առաջ, այս անգամ կազմակերպած էր դաշտահանդէս մը, կիրակի օր կօշիկի գործարանատիրոջ Գ. Փէլէի դաշտին վրայ, Հ. Մ. Ը. Մ-ի մարզադաշտին կից:

Ստուար բազմութիւն մը լեցուած էր երկար քարտէններու զովասուն չուքին տակ, կախաղան մարզադաշտին վրայ, ու պաղ առուակին մօտ: Եկած էին նաեւ Լիոնէն, Վալանսէն եւ Տէջինէն բաւական թիւով Աստանացի հայրենակիցներ:

Ինչպէս ուրիչ դաշտահանդէսներու մէջ, այստեղ ալ, իւրաքանչիւր ընտանիք տեղաւորուած էր ծառի մը տակ բարեկամներով եւ հիւրերով: Կերան, խմեցին երգեցին ու նուագեցին ազատութեան մաքուր օդին մէջ: Ու այսպէս մինչեւ իրիկուան ուշ ատեն, հայրենի յիշատակներ քրքրելով

Պատրաստած էին գեղարուեստական բաժին մը: Ընկ. Յակոբ Մաթոսեան իր բացման խօսքին մէջ չեշտեց.

— « Հայրենակիցներ, ոմանք կ'ըսեն թէ՝ մենք Թրքախօսներ ենք: Դուք բոլորդ գիտէք որ Սուլթաններու բռնութեան հետեւանքով էր որ Աստանացին երկար ժամանակ չկրցաւ գործածել իր մայրենի լեզուն, բայց ներկայիս արդէն, երիտասարդները գրեթէ բոլորն ալ հայերէն սորված են ու կը խօսին: Մենք պիտի աշխատինք, որ այդ բարբարոս ազգին լեզուն հետզհետէ անհետանայ մեր մէջէն:

Բայց, հայրենակիցներ, արդեօք բոլոր հայերէն գիտցողները եւ հայերէն խօսողները լաւ Հայե՞ր են:

Ուրեմն, մաքուր եւ հայրենասէր Հայ ըլլալու համար միայն հայերէն խօսիլը բաւական չէ...

Ընկերոջ այս խօսքերը վերջացան ծափերու տակ: Յետո ճոխ էր գեղարուեստական բաժինը, եղան մեներգներ, խմբերգներ, արտասանութիւններ, նուագ, բոլորն ալ ընտրուած կտորներ: Գեղարուեստական բաժինէն վերջ, աճուրդի դրուեցաւ սաղ մը՝ եւ 25 վայրկեանի մէջ գոյացաւ 360 ֆր. զոր չահեցաւ Տիկին Ս. Մաթոսեան, 20 ֆր. եւս նուիրելով: Աճուրդէն վերջ եղան զանազան զուարճալի խաղեր, ծիծաղ պատճառելով հասարակութեան: Ժամը 6էն վերջ բազմաթիւ երիտասարդներ, հաւաքուած սեղաններու չուրջ, դաշտը կը թնդացնէին, ազգային յեղափոխական երգերով մինչեւ ուշ ատեն: Այս դաշտահանդէսը կարելի է եղակի համարել Վիէնի համար, թէ բարոյական տեսակէտով եւ թէ նիւթական. Իմացածիս համաձայն մօտ 600 ֆր. զուտ չահ մնացած է

Ն. Գալէ

Ո՞ւր պիտի երթանք

ՍԷՆ ՍԱԹՈՒՌՆԷՆ, 10 օգոստ. (Յառաջ).— Այս տարի դժբախտ տարի մը եղաւ մեր գաղութին համար: Ինչպէս գրած էի քանի մը ամիս առաջ, բազմաթիւ գործաւորներ արձակուեցան, մէջին ըլլալով մեր հայրենակիցները: Այդ օրէն ի վեր մտահոգութեան մատնուած ենք: Եւ ահա, արձակեցին նաեւ վեց հոգի, որոնց հինգը Հայ, մէկը Ֆրանսացի: Առայժմ չեն դպչիր տեղացիներուն: Տեղեկութիւն չունիմ ուրիչ վայրերէ, բայց կը կարծեմ թէ ժամանակն է լրջօրէն դարման մը խորհելու այս մասին, որ երթալով կը սաստկանայ. Ո՞ւր պիտի երթայ հայ գործաւորը

Լեւոն Օվիկեան

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՄԱՄՈՒԼ

ՁՈՐՊԱՃԻՆԵՐԸ

Քալիֆորնիոյ «Մշակ»ը (անկուսակցական) դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (21 յուլիս).

— «Ի՞նչ կը խորհին Հայկ. Բարեգործական Ընդհ. Միութեան հիմնադիրները»: Այս է վերնագիրը այն գրքոյկին, որ Ե. Աղաթօն անուան ներքեւ լոյս տեսած է եւ որ կը պարունակէ Ե. Աղաթօն պէյի եւ Մ. Անդրանիկեանի գրութիւնները:

Գրքոյկը կ'անդրադառնայ Հ. Բ. Ը. Միութեան գործունէութեան չուրջ եւ կը պատասխանէ անոր հասցէին ուղղուած քննադատութիւններուն: Եթէ անպատասխանատու մարդոց կողմէ հրատարակուած ըլլար գրքոյկը, ըսելիք չպիտի ունենայինք, բայց վերոյիչեալ երկու ազգայինները, որոնք Բարեգործականի հիմնադիրներէն են, կ'ակնկալուէր որ աւելի գիտակցութեամբ գրի առած ըլլային իրենց ըսելիքները

Գրքոյկին մէջ կան այնպիսի անհիմն ու ծանր վերագրումներ, որոնք հաստուածական բախումներ ստեղծելու եւ կրակը հրահրելու բնոյթը ունին: Այդպիսի ակնարկութիւններ ու վերագրումներ արդիւնաւոր որ եւ է գործ չկատարելէ զատ, կը վնասեն ձեռնարկին ու կը յանցնեն խրամատը.

Փարիզի «Յառաջ» օրաթերթը լուրջ վերլուծումի ենթարկելով նոյն գրքոյկին բովանդակութիւնը յաջորդական խմբագրականներով, «չֆինոտիները փոքր իջան», «Հիմնական մեղքը», «Վերստին յանկուած», «Գիշերները մինչեւ 12 կ'աշխատէր», «Ամբոյական պախչիչը», խիստ եւ արդարացի քննադատութեան կ'ենթարկէ «պէյերն» ու «չֆինոտիներ»ը, որոնք կ'առաջնորդուին Բարեգործականի Փարիզի «վարիչ — պատուիրակ — լիազօր — ներկայացուցիչ — ընդհ. քարտուղար, բանատեղծ» եւն. եւն. տիտղոսներով օժտուած Վահան Մալէզեանէ.

Զարմացանք մեծ զարմանք կը պատճառէ մեզի թէ ի՞նչ հաշիւներէ թելադրուած յարձակումներ կը գործեն Աղաթօն պէյ եւ Անդրանիկեան, աջ ու ձախ, այս ու այն հատուածի եւ կազմակերպութեան վրայ: Ի՞նչ կ'ակնկալեն անոնք ազգրդին կերպով պայքարի դուռ բանալէ այնպիսի ատեն մը՝ երբ Բարեգործականի դէմ դժգոհութիւններ կան եւ անոր ունեցած ներհմի ժողովրդականութիւնը երթալով սպառելու վրայ է, իր անժողովրդական վարիչներու երեսէն:

Երկու երեք տարի առաջ Վահան Մալէզեանի Ամերիկա կատարած մեծածախս ամբողջութիւնը արդեօք ի՞նչ չահ ապահովեց, Բարեգործականի տոմարին մէջ մօտ 5000 տոլարի ծախս մը արձանագրելէ զատ: Պ. Մալէզեան փոխանակ մինչեւ կէս գիշեր, ժամը տասներկուքը աշխատելու որբին ու գաղթականին համար, հանդէսներու եւ կուսակցական բնոյթ կրող երեկոյթներու եւ հացկերոյթներու մէջ աստեղապէս սպառեց իր ժամանակը եւ վերադարձաւ Փարիզ պատուոյ անուններու ցանկ մը տանելով իր հետ...:

Ամէն անգամ որ Բարեգործականի ստիպուի նոր պէտքի մը գոհացում տալ, մէկ քանի որբեր հոգալ, եւ կամ գաղթականներու խումբ մը Հայաստան կամ այլուր ղրկել, արդէն ունեցած մեծագումար դրամներուն վրայ չինական պարիսպը քաշելէ ետք կը դիմէ ժողովուրդի օգնութեան, մինչ Վահան Մալէզեանի ամսական հարիւր անգլիական ոսկի (500 տոլար) կը վճարէ, երբ Ֆրանսայի նախարարները այդ գումարին կէս չափովը կը վարձատրուին միայն: Մարէչալ Փէթէն կը ստանայ 90,000 ֆրանք, Ֆրանսայի նախարարները՝ 80—90,000 ֆր. երեսփոխանները 45—60,000 ֆր. իսկ Բարեգործականի կողմէ որբին, գաղթականին անունով հաւաքուած դրամներէն Վահան Մալէզեան կը ստանայ 500 տոլար ամսական, այսինքն 120,000 ֆրանք:

«Հէլալ ըլլայ», Աղաթօն պէյ, հէլալ թող ըլլայ ու անուշ, երբ անդին անապատներուն ու աքսորավայրերուն մէջ Հայեր աչքերնին կը փակեն կտոր մը չոր հացի կարօտ, երբ դուք աղաներդ ու չֆինոտիներդ մինչեւ «տասներկուքը» կ'աշխատիք զուարթ սեղաններու չուրջ որբերու ցաւերովը մտահոգ...

Աւրիշները նախատելով թուրքի նրմանցնելէ եւ դգացումները վիրաւորելէ առաջ, աւելի լաւ է ՄԱՔՐԵԼ Բարեգործականի ներքին ցեցերէն: Դուրսէն եղած քննադատութիւնները մեծաւ մասամբ սխալները ուղղելու համար են եւ ոչ թէ Բարեգործականը քանդելու.

Ժամանակն է որ մեր չորպաճիները, աղաներն ու չֆինոտիները, պէյերն ու փաշաները արթնան իրենց թմրութենէն դանադանելու համար բարեկամներն ու թշնամիները հարազատ հայրենասէրներէն ու որջացած մակաբոյծներէն:

110 « ԱՒԱԶԱԿ »ՆԵՐՈՒ ԴԱՏԸ ՏԻԱՐՊԷՔԻՐԻ ՄԷՋ

Տիարպէքիրէն կը գրեն « Սօն Փօսթա »յի.— Ամբողջովին ձերբակալուած են այն աւազակները որոնք կ'ասպատակէին Աստանայի ենթակայ Պաւէրի չրջանակին մէջ: Այս աւազակներէն 31 հոգի սպաննուած են, փորձած ըլլալով փախչիլ ոստիկան զինուորներու ձեռքէն:

Տիարպէքիր բերուեցան 110 անձեր, որոնք կ'ամբաստանուին թէ ապաստան տուած են աւազակներուն: Ամբաստանեալներուն մէջ կան չատ մը ուչագրաւ դէմքեր, ինչպէս կուսակցութեան նախկին պետ մը, քաղաքապետական ընդհ. ժողովի նախկին անդամ մը: Կայ նաեւ կին մը:

Հաճի Վէյի եւ Քօչ Մուսթաֆայի հրոսախումբերը, չխարինայով գիմադրել 25 օր առաջ անձնատուր եղած էին կառավարութեան: Առաջին հարցաքննութեան ատեն, աւազակները յայտնած են իրենց ապաստան տուողները: Ասոր վրայ մէկիկ մէկիկ կը ձերբակալուին ցոյց տրուած անձերը:

«ՏԱՆԸ ՄԷԿ ՀԱՏԻԿ ՃՐԱԳՆ ԷՐ»...

— Սահա՞կը, ա՞խ այդ անաստուածը, Սահակը... սպաննեց... Քուրօ, սպաննեց..

— Պայլէն սպաննեցի՞ն... մեռա՞ւ...

Պառաւը իր նստած տեղը մնաց քարացած, անոր աչքերը լայնցան, խոռոչած, ձեռք ընաց ճերմակը մնաց, կախ մարմինը դողդղաց, երերաց ու ինկած տերեւի մը չափ թեթեւ փոխուեցաւ յատակին վրայ՝ առանց կարենալ խօս մը խօսելու.. բերնէն սկսաւ ճերմակ արտասուք հոսիլ:

Ներկաները վերցուցին անոր կիսամեռ մարմինը, ու պառկեցուցին իր անկողնին վրայ: Ջուր լեցուցին անոր վրայ, ու քացախ քսեցին ճակտին

Ոտիւին լուրը մինչեւ չրջակայ գիւղերը հասաւ, Նանիր գիւղացիները թողեցին իրենց աշխատանքները ու գիւղ վերադարձան:

Ձար լուրը իր ատենին լսեց նաեւ Սիրանը... լեզուն բռնուեցաւ, գոյնը ձիւղամոմ դարձաւ, փետտեց մազերը ու խելագարի մը պէս, առանց մօր արտօնութեան իսկ սպասելու, վազեց Պայլէէնց տունը: Ո՛չ մայր, ո՛չ եղբայր եւ ո՛չ ալ ուրիչ զօրութիւն մը կրնային զսպել Սիրանին կամքը: Ո՞վ էր ան որ, պիտի յանդգնէր, պարկեշտութիւն պարտադրել իրեն, ո՞վ էր ան որ, համեստութիւն, լռջութիւն պիտի քարոզէր իրեն: Ոչ ոք, նոյնիսկ իր եղբայրը, ոչ, թէ, այժմ իր դէմը ըլլար, պիտի թքնէր երեսին, պիտի պոռար, հոգ չէ թէ իր դիակն ալ նոյն օրը ժամուն « դորդան »ը երթար...

Ու երբ ան, կիսամերկ, այլանդակ վիճակով գիժի մը պէս մտաւ Քուրօ վանտայ - Քուրօին սենեակը, բոլոր ներկաները թէ սոսկացին եւ թէ աւելի տխրեցան: Անմուրազ աչքն էր որ կուլար հէք Սիրանը, կուլար եղբայրմայրի մը պէս ցաւագին: « Պայլէ՜ն Քուրօ՛. - Պայլէն տուէք - Պայլէն կ'ուզեմ: Աննայենց տանը մէկ հատիկ ճրագը », կը ճչար խեղճ աղջիկը ու կը դառնար սենեակին չորս բոլորտիքը...

Այդ օրը Նանիր գիւղը, իր մեծով ու պզտիկով հաւաքուած էր Աննայենց տան բոլորտիքը: Բոլորն ալ արցունքոտ աչքերով ու ցաւոտ սրտերով:

— « Հէ՜յ կիտի Քուրօ, խչտար կը դուրգուրայիր «տանդ մէկ հատիկ ճրագին » վրայ ու ինչ ըղաւ... էս մենծ տանը լօս ալ մարեցաւ » կ'ըսէին գիւղացիներ իրարու ցաւակցութեամբ:

Ներսի սենեակը, ուր պառկած էր պառաւը, կը ներկայացնէր կատարեալ գերեզմաննոց մը: Երեք հոգի չէին կրնար զսպել կատղած Սիրանը, որ, մազերը կը փետտէր ու գլխուն մուխիր կը ցանէր... Եւ արցունքը առատօրէն կը հոսէր բոլորին աչքերէն:

Պայլէն գիւղին մէջ չափազանց չատ սիրուած տղայ էր...

Տէր հայրը, միայն մէկ անգամ համարձակութիւն առաւ ըսելու Սիրանին թէ՝ « աղջիկս, մեղք կ'ընես քեզի, ամօթ է... »

— Ամօթը, թուքը ձեր բոլորիդ երեսին, որ, չկրցաք կանխապատրաստուած ոճիրի մը առաջքն առնել: Բոլորիդ փափաքն էր որ, Աննայենց տանը մէկ հատիկ ճրագը մարէր... Ու մարեցաւ: Աչքերնիդ լոյս: Ինչո՞ւ նստեր պարապ տեղը կոկորդիլոսի արցունք կը թափէք: Գացէք « տաֆ » զարկէք, ու հարսնիք բանեցէք, ցնծացէք ու պարեցէք, չէ՞ որ նախատօնակ է այսօր... իսկ ես պիտի լամ ու Պայլէիս գովքը պիտի ընեմ...

Կիսամեռ պառաւը, իր հոգեկան ցաւերու ծանրութեանը տակ մարած ու քնացած էր: Բայց այդ պահուն, յամրաբար աչքերը բացաւ ու քնաթաթախ երեւոյթով մը, նախ գննեց չուրջը: Միտքը ինկաւ որ Պայլէն մեռած էր: Ճչաց, գրկեց Սիրանին գլուխը սեղմեց իր ոսկրացած կուրծքին բայ ու, սկսաւ հանդարտ չեչտով մը գովքը հիւսել իր թոռան ու անմուրազ Սիրանին:

Երկա՜ր եւ ցաւագին եղանակով մը ան սկսաւ երգել, օրօրուիլ ու լալ, լացնելով բոլոր ներկաները:

— Աղջիկս Սիրան, անմուրազ մնացիր, օղուլ, օղուլ...

— Աղջիկս ո՞ւր է Պայլէդ... Պայլէս... եավրուս...

— Ինչո՞ւ մեզ մինակ թողուցիր գացիր, օղուլ.

— Մեծ մարդ քոռնար, էս օրը չըտեսնէր եավրուս...

— Աննայենց տանը մէկ հատիկ ճրագն էիր օղուլ, ձագս.

— Տանս մէկ հատիկ ճրագը մարեցաւ, եավրուս.

— Ըակից սող, Աննայենց ճրագ վառող չկայ, ձագս.

— Ձագս, Սահակ ինչպէս «խէյմիչ» եղար սպաննել եղբայրդ.

— 20 տարի իրարու հետ սիրով ապրեցաք ու կօռր էս պէս, եավրուս...

— Ո՞վ չար դեւը ներս մտաւ, օղուլ

— Հիմա ես ո՞ւր երթամ, ի՞նչ ընեմ, ձագս...

— Մեռցուցիր զիս, արիւն «հալալ» թող ըլլի քեզի ձագս:

— Տարէք զիս ալ հետ թաղեցէք, աման...

— Աննայենց դռները ուժով փակեցէք աման.

Պառաւը կրկին դողդղաց, երերաց ու ինկաւ: Կրկին մարեցաւ, Սիրանին գլուխը ուժգին գրկած...:

Այդ երեկոյ մինչեւ լոյս, Աննայենց տանը դուռը բաց մնաց մտնող ու ելլողներու առջեւ... երէցկինը, Նազնազ պաճին ու քանի մը ուրիշ կիներ մինչեւ լոյս արթուն հսկեցին երկու հիւանդներուն, պառաւին ու Սիրանին վրայ:

— Որ գործը անուշի կապէիք ու էս որինաւորութիւնը չիլլեր, տասն լաւ չէր, ըսաւ Եմմօ խաթունը Նազնազ պաճին:

— Ըսի, մարս, հազար անգամ խրատեցի, բայց օգուտ չըրաւ «Երդում ըրած եմ» ըսաւ ու գնաց, պատասխանեց Նազնազ պաճին ցաւակցութեամբ:

Յաջորդ օր, գիւղացիները, Պայլէին մարմինը դրած գեղեցիկ դագաղի մը մէջ, գերեզմաննոց տարին ու տուն վերադարձան: Պառաւը հակառակ իր անմխիթար վիճակին՝ փափաքեցաւ որ, թոռան թաղումին ականատես ըլլայ, բայց, գիւղացիները արգիլեցին տունէն դուրս ելլելը.

Տանը մէջ չրջապատուած տարէց կիներով, ան օրուան 24 ժամերը առանց դադար տանելու, թոռանը - իր « տանը մէկ հատիկ ճրագ »ին գովքը կ'ընէր, մերթ լալով, մերթ ժպտելով, մերթ զանազան չար ու բարի գրուագներ պատմելով անոր կեանքէն

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՋԷ

(Շարունակելի)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

Հանրապետութեան նախագահին դէմ՝ ռմբաձիգ մը

Հանրապետութեան նախագահը այս միջոցին կը գտնուի իր հայրենի գիւղը, Մէսսի — լը — Հօ։ Կիրակի կէսօրէն յառաջ Մէց գացած էր, տեղւոյն Լըբրըսի ֆեստայի մը մասնակցելու համար Մօզէլի քաղաքապետին հետ, այցելելու համար Մօզէլի քաղաքապետութիւնը։ Իրիկուան ժամը 4ին, երբ դուրս ելան քաղաքապետարանէն, նախագահը փոխադրուող ոտքով պտոյտ մը կատարել քաղաքին մէջ։ Ուստի, քաղաքապետը փոխադրուող ոտքով ուղղուեցաւ դէպի քաղաքին հրապարակը։ Ցատարանը ձգեց ինքնաշարժը եւ ուղղուեցաւ դէպի քաղաքին հրապարակը։ Ցատարակից փողոց մը անցած ատեն, հեծանուորդ մը, որ կառքի մը պատճառաւ չէր տեսած եկողները, արագօրէն սուրաց նախագահին վրայ որ կը քալէր խումբին առջեւէն։ Թէ նախագահը եւ թէ հեծանուորդը գետին ինկան։ Նախագահը անվնաս ոտքի ելաւ եւ հետաքրքրուեցաւ հեծանուորդին վիճակով։ Տղան վիրաւորուած էր թեթեւապէս։

ՀԱՅ ՄԸ ԱՐԵՒԱՀԱՐ ՏԻՖԻ ՄԷՋ

Թերթերը կը գրեն թէ կիրակի օր Թրապեան? (Թիւրապեան?) Արթին որ կը բնակի Ապուքիր փողոց թիւ 108, Տիֆփի մէջ արեւի յոգնութ առած ատեն, արեւահարութիւն ունեցաւ եւ մեռաւ։

Որքան կրցանք ստուգել, հանգուցեալը կերպասի վաճառական մըն է։

ՔՈՒՊԱՅԻ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ ՎԵՐՋԱՑԱՒ

Քուպայի բռնաւոր նախագահը, Մաչատօ, փախաւ օդանաւով, եւ իրեն յաջորդեց Կէսփէտէս, ամերիկեան հաստատութեան ներքոյ ընելով Նոր նախագահը կը գտնուի տաժանելի կացութեան մը առջեւ։ Տնտեսական տագնապը յուսահատական է։ Նոյն իսկ վախ կայ որ սով ծագի։ Մեծ յոյսեր դրուած են Մ. Նահանգներու նախագահին վրայ։

ԾՈՎՈՒՆ ՎՐԱՅ ԲՌՆՈՒԹԵԱՆ

Թուրքական շոգենաւ մը Քոսթանցայի ճամբուն վրայ հանդիպեցաւ մակոյկի մը որուն մէջ կը գտնուէին 18 պուլկար համայնավարներ. Ասոնք Վառնայէն ճամբայ ելած էին Ռուսիա երթալու համար։ Բոլորն ալ Քոսթանցա տարուեցան։

Մախաճենգութիւն շուներու միջոցաւ

Մաքսանենգները անսպառ հնարամտութիւններ ունին։ Ինքնաշարժները շատ ամբողջական կամ կասկածելի դարձած ըլլալով, վերջերս սկսած են շուներ գործածել, Պելճիքայէն Ֆրանսա ապրանք փոխադրելու համար եւ փոխադարձաբար։ Այս ճարպիկութիւնը մասնաւորապէս զարգացած է Լէլըրաի եւ Նէշէռաի շրջանին մէջ (Պելճիա)։ Շուներուն կը բեռցնեն 1 քիլօ 500 կրամէն մինչեւ 5 քիլօ ապրանք։

Մաքսանենգը Պելճիա կ'երթայ ոտքով կամ հեծանիւով, եւ երբ իր տեղը հասնի, իր բեռները կ'արձակէ շունը՝ մնացածը բնազդով կը հետեւի իր տիրոջը բռնած ճամբուն։ Այս գործողութիւնը կը կատարուի կէսօրէն յետոյ։ Գիշերը շունը կը կերակրուի եւ կը բեռնաւորուի։ Բեռը կը պաշտպանեն ամուր գօտիով մը որուն վրայ կը ցցուին երկար եւ շատ բարակ ասեղներ։ Շունը ճամբայ կը հանուի արշալոյսի ժամուն եւ դաշտերու մէջէն սուրալով, փոսէ փոս ցատկելով, կը վազէ դէպի տիրոջը բնակարանը։ Երբ դաշտերը ամայի ծածկուած են հունձքերով, շուները չեն կրնար դիւրութեամբ անցնիլ։ Այն ատեն կը ստիպուին բանուկ ճամբաներէն անցնիլ։ Եւ ահա մաքսային պաշտօնեաները ճամբաները փակելով, թակարդը կը ձգեն շուները եւ կրակի կը բռնեն անխնայ։ Վերջերս այսպէս շատ շուներ սպաննուեցան որ, հարկ եղաւ գերեզմանատուն մը բանալ։ Իւրաքանչիւր գերեզմանի վրայ ցուցուն մը դրուած է, սպաննուած շուներուն թիւը ճշդելու համար։

Տասը հազար նացի ռազմիկներու

ԱՐՇԱՒԸ ԴԷՊԻ ՊԵՐԼԻՆ

Հիթլէրական մարտական խումբերէն 10,000 ռազմիկներ երկու օր եւ երկու գիշեր Տէօպրիցի մէջ բանակելէ յետոյ, դէպի Պերլին արշաւ մը կատարեցին կիրակի օր։ Ասոնք զատուած էին ամէնէն կայտառ զինուորներէն եւ կազմակերպուած արշաւով կ'ուզէին ապացուցանել իրենց դիմացկունութիւնը։ Բայրն ալ սեւ հագուած էին եւ Պերլինի մարզարանը հասան կիրակի առտու ժամը 11ին, 16 քիլոմեթր ճամբայ կտրելէ յետոյ։ Թափօրին առջեւէն կ'երթային 400 հրամանատարներ եւ անհամար դրօշներ կը ծածանէին։ Մէկ ժամ անցք մը կատարելէ յետոյ, ռազմիկները շարուեցան պատուոյ ամպիոնին առջեւ, որ կառուցուած էր ղեկավարներու դիտելու համար, հրամանատարը եւ նախարարական ներկայացուցիչը, որոնք երեքն ալ ճառեր խօսեցան, յանձնարարելով ամէն բանէ վեր դասել հայրենիքին սէրը։ Նուագախումբը կարգով կը հնչեցնէր հայրենասիրական գլխաւոր երգերը։

Նախկին վարչապետ Տօքթ. Պրիւնինկ արտասահման մը քաշուելու, գիտական ուսումնասիրութիւններ կատարելու համար։ Վիւրթէմպէրկի նախկին վարչապետն ալ վանք մը քաշուած է, ուր պիտի մնայ երկար ատեն։

Կը թուի թէ Գերմանիա բնակող օտարականներն ալ պարտաւոր են հրամայական ձեւով ողջոյն տալ հիթլէրական դրօշին։ Կիրակի օր Պերլինի մէջ Ֆրանսացի մը ծեծուեցաւ նացիներուն կողմէ, որոնք դրօշ պարզած կ'անցնէին Ֆրանսացին թէեւ վար առած էր գլխարկը, բայց չէր ըրած հռոմէական բարեւը։ Ֆրանսացին թէեւ վար առած էր գլխարկը, բայց չդրան եւ պահանջեցին որ թեւը վերցնէ, ողջունելու համար դրօշը։

ԱՍՈՐԻՆԵՐԸ ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՑԱՅՏՆԵՆ

Լոնտոնի իրաքեան դեսպանատունը հետեւեալ ցերկոյցը հրատարակեց. — Մինչեւ հինգշաբթի իրիկուն 250 ուրիշ ըմբոստ Ասորիներ անձնատուր եղած էին կառավարութեան։ Կացութիւնը բնականոն է։ Ոստիկանական ուժերը կը հալածեն ըմբոստներու ցիրուցան, ապաստաններէն փոքրաթիւ խումբերը, որոնց թիւը 400ը չանցնիր։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ ՊԷԼՎԻԼԻ «ՌՈՍՏՈՄ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

20 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԻԿՈՅ

ՔԼԱՄԱՌԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ «ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐ»ԻՆ ՄՕՏ

Կը նախագահէ՝ ընկ. ԵՐՈՒԱՆԴ ՃԱՆԿԷՕԶԵԱՆ

Ժամանցներ, խաղ, երգ, պար, նուագ եւայլն. Դիւրամատչելի պիւֆէ։

«ՎԷՄ»

ԵՐԿԱՄՍԵԱՅ ՀԱՆԴԷՍ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Առաջին թիւը յանձնուած է տպագրութեան եւ լոյս կը տեսնէ սեպտեմբերին։

Առաջին թիւին մէջ թիւ ունին՝ Ա. ԱԲԵՂԵԱՆ, Ա. ԱՆՏՈՆԵԱՆ, Ռ. ԲԵՐԲԵՐԵԱՆ, Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ, Ց. ԶԱՐԵԱՆ, Ց. ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ, ԻՐԱԶԵԿ, Ա. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ, Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ, Վ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ, Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ, Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ, Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ, Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ եւ ուրիշներ։

Առաջին թիւէն պիտի սկսի հրատարակուիլ Վ. Աքք-Մանկունիի «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը» ընդարձակ պատմական գործը։

Այլեւայլ վաւերագրեր, տեսութիւններ, գրախօսականներ, նկարներ։

Վէմի մէջ լոյս պիտի տեսնեն նաեւ Դիոփ յուշերը, Հայաստանի խորհրդի եւ պարլամենտի արձանագրութիւնները։

Վէմին խոստացած են աշխատակցիլ, ի միջի այլոց. — ՊՐՕՖ. ԱԴՈՆՑ, Ա. ԱԼՊՈՅԱՃԵԱՆ, ՀԱՄԱՍՏԵՂ, Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ, ՆԵՐՍԷՍ արք. ՄԵԼԻՔ-ԹԱՆԳԵԱՆ, ՍԱՄՍՈՆ, ՍԵՊՈՒՀ, Ց. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ, Յ. ՕՇԱԿԱՆ եւ ուրիշներ։

Առաջին թիւէն իսկ «Վէմ»ի սատարելու ապահովելու համար անհրաժեշտ է բաժանորդագրուիլ այժմէն՝ բաժնեգինը ուղարկելով կանխիկ։ Բաժնեգինը չվճարուած ապսպրանքները նկատի չպիտի առնուին։

Բաժանորդագրութեան պայմանները. —

Ամերիկա, Բրիտ. կայսրութիւն, Եգիպտոս, Իտալիա՝ տարեկան		65 ֆրանք
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ	»	50 ֆրանք
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա, Պարսկաստան	»	40 ֆրանք

Բաժանորդագրութեան համար դիմել՝

L. Kévonianի 17 Rue Damesme, Paris (13)

ՊԱՐԻ ՓՐՕՖԷՍԷՕՐ

ՊԱՐԳԵՒ ԵԱՂՄՈՒՐԵԱՆ

Ամենավերջին պարերը, շատ դիւրուսոյցմէթոտով. իր մասնաւոր պարասրահին մէջ կամ այցելու։ Ժամադրուելու համար գրել՝

88, Bld. de Port - Royal, PARIS (5e)

Mlle JEANNE DUBERRE

եւ

Պ. ԳԷՈՐԳ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

Ամուսնացան

Փարիզ 10 Օգոստոս 1933

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ վարժարանէ վկայուած պատանի եւ ընտանիքի տէր Սալոնիկէ հայ սափրիչ մը։

Դիմել Յառաջի վարչութեան։

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ծանօթ օրիորդ մը կը սորվեցնէ ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, գերմաներէնի եւ հայերէնի դասեր տալ տուներու մէջ։ Դիմել Յառաջի վարչութեան։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Որբուհի մը որ փոքր հասակին մէջ անջատուած է հօրմէ կը փնտռէ քանի մը ազգականները ու տունները.

Ընդհ. Պատերազմէն առաջ իր մօրեղբայրը (անունը չի յիշեր) կը գտնուէր եղեր Ամերիկա։ Որբուհիին անունն է Նազլը, մօր անունը՝ Հայկանուշ, հօր անունը՝ Սարգիս Փօլաճեան (Խարբերդի Շիրօ գիւղացի)։ Իր ազգականներուն մասին իմացնել Missak Tcholakianի. rue de l'Esguiau, Villefranche s/mer, Alpes Maritimes, France.

Ամերիկահայ թերթերէն կը խնդրուի արտատպել։

— Կը փնտռեմ հօրեղբայրս Պուռնուճայի Արմտան գիւղացի Միհրան Տէր Յակոբեան, որ կը գտնուէր հետեւեալ հասցէին՝ Diran Gevrikian, Calle Azopardo N. 2165, Villa Gerli, Avellanida, Buenos-Aires (Rep. Arg.)։ Իր հասցէին գրած վերջին նամակս ետ եկաւ։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Խաչիկ Տէր Յակոբեանի, 14 rue Médéah, Փարիզ (14), կամ «Յառաջ»ի վարչութեան։ Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէն արտատպել։

— Թիթեղագործ (Թէնէքճէճի) Գէորգ Թաշճեան (այժմ Աղապապեան) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկաշոտ, Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, իրենց մօր անունը Իզաբել Տէրտէրեան(Սեբաստիոյ Պարտզի Արտէն թաղէն), մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ։ Լուր առնուած է թէ Զինադադարին Իզաբել Ուրֆայի Հարան գիւղը կը գտնուէր։

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de Saint Valbert près de Héricourt Haute Saône), France.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (37)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Բ. ԳԼՈՒԽ

2. — ՄԵԾ ԴՈՒՔՍ ՍԵՐԳԷՅԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Գիտէի որ ռումբը պիտի նետէր կառքին առջեւն հասնելէ յետոյ միայն, եւ ոչ առաջ, եւ պիտի կրնար պահել իր պայուսիկը մինչ որ վախ կը ներշնչէր ինծի, գիտցուածն էր։

Ըսի.

— Մտիկ ըրէ, Եանէկ, այսուհանդերձ երկու հոգին աւելի կ'արժեն քան մէկը։ Երեւակայէ անգամ մը, որ ձախողեցար։ Ի՞նչ պէտք է ընել այն ատեն

Ըսաւ.

— Չպիտի ձախողիմ։

Իր մասին ունեցած այս վստահութիւնը սարսեց զիս։ Ան շարունակեց.

— Եթէ միայն մեծ դուքսը ելլէ պալատէն, ես պիտի սպաննեմ զայն, գուն հանգիստ եղիր։

Այդ պահուն, Օպանսա, իր նստած տեղէն, դարձաւ ինծի.

— Ուստ, որոշում տուէք, ժամանակը եկաւ։

Որոշումս տուած էի։ Կալիայեւ միինակը պիտի երթար ռումբը նետելու։

Վար իջանք կառքէն։ Երկուքս անցանք Իլինկա փողոցէն և գացինք Կարմիր Հրապարակը։ Երբ կը մօտենայինք Գաւաթինի Դռներէն, Կրեմլինի աշտարակին ժամացոյցը երկուքը զարկաւ։

Կալիայեւ կանգ առաւ։

— Երթաս բարեւ, Եանէկ։

— Մնաս բարով։

Համբուրուեցանք, եւ Կալիայեւ մեկնեցաւ, դարձաւ աջ կողմը, դէպի Նիկոլսկի դուռը։ Սպասկի աշտարակին մօտէն անցնելով գացի Կրեմլին եւ կանգ առի Ալեքսանդր Բ.ի արձանին առջեւ։ Այդ տեղէն կարելի էր տեսնել մեծ դուքսին պալատը։ Կառք մը կը սպասէր պալատին դրան առջեւ։

Ճանչցայ կառապան Ռուտինկինը Հետեւցուցի, որ մեծ դուքսը չպիտի ուշանար մեկնելու իր պաշտօնատեղին։

Անցայ պալատին առջեւէն եւ, Նիկոլսկի դռնէն, մեկնեցայ Տվերսկայա փողոցէն։ Ժամադրութիւն տուած էի Դորա Բրիլիանտի, Կուզնեցկի Մոստի վրայ, Սիու անուշավաճառին խանութին մէջ։ Քայլերս փութացուցի որպէսզի ժամանակ ունենամ վերադառնալու Կրեմլին, այդ պայթումի պահուն։

Երբ Կուզնեցկի Մոստ հասայ, լսեցի հեռաւոր ու խուլ ձայն մը, կարծես ատրճանակ մը արձակուած ըլլար փոքրիկ փողոցի մը մէջ։ Կարեւորութիւն չընծայեցի, այնքան քիչ կը նմանէր ռումբի մը որոտումին. Անուշավաճառի խանութին մէջ գտայ Դորան։ Միասին գացինք Տվերսկայա փողոցը, անկից իջանք Կրեմլին։ Փողոցին ծայրը, լաճ մը վազեց մեր կողմը աղաղակելով.

— Սպաննեցին մեծ դուքսը։ Գլուխը մարմնէն փրթած է ամբողջովին։

Անցորդները կը վազէին Կրեմլինի ուղղութեամբ։ Նիկոլսկի դրան մօտ, անկարելի էր թափանցել Կրեմլինի պալատէն ներս։ Դորա եւ ես կանգ առինք։ Ցանկարծ ձայն մը առի.

— Բարին, կառք կ'ուզէ՞ք։

Ետ դարձայ։ Օպանսա, բոլորովին անդոյն, մեզ կը հրաւիրէր նստիլ իր կառքը։ Անմիջապէս կառքով մեկնեցանք Կրեմլինի հակառակ ուղղութեամբ։

— Լսեցի՞ք, կը հարցնէր Օպանսա։

— Ո՛չ։

— Ես այնտեղ էի եւ լսեցի պայթումը։ Մեծ դուքսը սպաննուեցաւ։

Նոյն պահուն, Դորա հակեցաւ ինծի, եւ իր արցունքները զսպելու անկարող, սկսաւ հեծկլտալ եւ իր մարմինը կը ցնցուէր։ Աշխատեցայ հանդարտեցնել զինք, բայց իր հեծկլտուքները աւելի եւս կը կրկնուէին, մինչ անընդմէջ կ'ըսէր.

— Մենք սպաննեցինք զայն, ես սպաննեցի զայն, ես...

— Ո՞վ, ո՞վ սպաննեցինք, հարցուցի, կարծելով թէ կ'ակնարկէ Կալիայեւի

— Մեծ դուքսը, պատասխանեց։

III

Ինծմէ բաժնուելէ յետոյ, Կալիայեւ գնաց, ինչպէս որոշուած էր, դէպի Իվէրսկի մատուռը։ Երկար ատեն իվեր, ան նշմարած էր որ մատուռին անկիւնը կը գտնուէր ժողովրդական նկար մը, ապակիի մէջ անցուած։ Այս ապակիին մէջ ճիշդ ինչպէս հայելիի մը մէջ կը ցոլանար ճամբան, որ Նիկոլսկի դռնէն կ'երկարէր դէպի մատուռ։ Այսպէս, կռնակը Կրեմլինի դարձնելով եւ երբ թէ նկարը դիտելով, կարելի էր տեսնել մեծ դուքսին ելլելը պալատէն։ Որոշուած էր, որ Կալիայեւ, փեթրուար 6ին հագուած ձեւովը, գիւղացիի նման, պահ մը կենալէ յետոյ այդտեղ, յամրաբար պիտի երթար մեծ դուքսին ընդառաջ, Կրեմլինի մօտ։

Հաւանաբար այդտեղէն էր, որ տեսաւ ինչ որ տեսայ ես, այսինքն կառքին կենալը պալատին առջեւ եւ կառապան Ռուտինկինը։ Ճշդիւ կատարելով իր հաշիւը, ժամանակ ունեցաւ վերադառնալու դէպի մատուռ, յետոյ դարձաւ քայլերը փութացնելով անցաւ Պատմութեան Թանգարանին առջեւէն, անցաւ Նիկոլսկիի դռնէն ու գնաց դէպի Կրեմլինի պալատը։ Այդտեղ էր, Արդարադատութեան պալատին առջեւ, որ հանդիպեցաւ մեծ դուքսին

— « Հակառակ բոլոր ցանկութեան ներս, կը գրէ Կալիայեւ՝ իր [illegible] բանտէն գրած նամակի մը մէջ, [illegible] ցի 4 փետրուարին, թռմբը չորս քայլ հեռուէն, ոչ աւելի [illegible] չհեռակ եւ ինք ասոր վարկյով [illegible] բին պայթումին համր բէց [illegible] Բայց տեսայ թէ ինչպէս [illegible] չուր եղաւ կառքը։ Երբ ծուխը [illegible] տեցաւ, ինքզինքս գտայ կառքին [illegible] անիւներուն կտորտանքին [illegible] մօտ կը յիշեմ զես. Ծուխը [illegible] րրաւ գլխ, փայտի կտորտանք [illegible] պարնուեցան երեսիս. Գլխարկիս [illegible] Դետին չինկայ։ Երեսս միայն [illegible] ձուցի եւ։ Ցետոյ նշմարեցի, [illegible] հինգ քայլ անդին, մեծ դուքսին [illegible] զգեստին կտորները եւ մերկ [illegible] մը։ Կառքէն տասը քայլ անդին [illegible] էր գլխարկս։ Գացի վերցուցի զայն [illegible] կլա։ Գլուխս դրի։ Վրաս — [illegible] նայեցայ, Պալտոյս, փայտի [illegible] ռանքներէն ծակծակ եղած, [illegible] ուած կամ խանձուած էր։ Երեսէս [illegible] առատ արիւն կը հոսէր։

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13)

:: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH
(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286
Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ՆԵՐԿԱՅԻՍ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա ::	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 16 ՕԳՈՍՏՈՍ 1933
16 Aout 1933

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2266 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՍՈՐԻՆԵՐՆ ԱԼ ՑԻՐՈՒՑԱՆ . . .

Ահաւասիկ լախտ մը եւս հինաւուրց ժողովուրդի մը՝ անոր վերջին մնացորդներուն գլխուն։

Ընթերցողները օրը օրին կարդացին դէպքերը։

Հազար չորս հարիւր Ասորիներ իմանալով որ իրենց պատրիարքը վար դրուած է Պաղտատի մէջ, կ'առնեն իրենց զէնքերը եւ կ'անցնին Սուրիա։

Ցետոյ կ'ուզեն վերադառնալ, բայց Իրաքի կառավարութիւնը կը պահանջէ որ զինաթափ ըլլան։

Ֆրանսական իշխանութիւնը զինաթափ կ'ընէ մէկ մասը, բայց յետոյ կը վերադարձնէ զէնքերը, քանի որ Իրաք պիտի երթային։

Արդ, հազիւ Տիգրիսը անցած, փախստականները կ'ընդհարին Իրաքի զօրքին հետ, եւ երկու կողմէն ալ արիւն կը թափի։

Համաձայն պաշտօնական զեկոյցին, միայն օգոստոս 4ի եւ 5ի կռիւներուն մէջ Իրաքի բանակը ունեցած է 20 սպաննեալ եւ 45 վիրաւոր, իսկ Ասորիներու վնասը՝ 95 սպաննեալ եւ բազմաթիւ վիրաւորներ։

Ասոնցմէ չատեր անձնատուր կ'ըլլան, իսկ մնացորդները կը հաստատուին Մուսուլի լեռներուն մէջ։

Վերջին տեղեկութիւններէն կ'երեւայ թէ՝ շատ բան չէ մնացած, ամբողջ գործը հաշուեյարդարի ենթարկելու համար։ Իրաքի կառավարութիւնը կարուկ միջոցներու դիմած է, 48 ժամ պայմանաժամ տալով։

Ի՞նչ խօսք որ ըմբոստները սխալած են գլուխ ծռել, որովհետեւ այս բոլորին պատասխանատուն Իրաքը չէ, այլ Մեծն Բրիտանիան։

Ամբողջ խնդիրը կը դառնայ օջախի մը շուրջը։

Մեծն Բրիտանիան «օջախ» էր խոստացած Ասորիներուն, որոնք այնքան հաւատարմօրէն ծառայեցին իր դրօշին տակ, պատերազմէն մինչեւ Իրաքի հոգատարութեան վերացումը։

Այդ օջախը պիտի հաստատուէր ոչ թէ Իրաքի, այլ Հէքեարիի մէջ։ Մեծն Բրիտանիան իր ուզածին պէս լուծելով Մուսուլի խնդիրը, ո՛չ հետապնդուեցաւ ոչ Հէքեարիով, ոչ ալ օջախով։

Ասորիները կը սպասէին որ եթէ ոչ յատկապէս օջախ մը, գոնէ առանձին շրջան մը յատկացուի, ուրկէ կարենան համախումբ ապրիլ եւ ազգային ինքնուրոյն կեանք վարել։

Այստեղ ալ՝ Իրաքն է որ կը կանգնի իրենց դէմ։ Ասորիները հայրենի՞ք են, կ՚ ... չունին Իրաքի այս կամ այն շրջանին մէջ. հետեւաբար չեն կրնար ստանալ այդ իրաւունքը։

Նոյնպէս մեզի պէս, որքան մենք, Ասորիները ամիսներ առաջ Լոնտոն եւ Ժընեւ ղրկեցին իրենց երիտասարդ պատրիարքը, Մար Շիմոնը (21 տարեկան), խնդրելով կա՛մ առանձին շրջան մը պարգեւել իրենց, կամ տեղափոխել Սուրիա։

Այս առթիւ, բրիտանական մամուլը հրատարակեց բոլոր առողջ աշխարհական եւ հոգեւոր պետերուն սրտառուչ աղերսագիրը։

Ի՞նչ օգուտ։ Անգլեւիրաքեան դաշնագիրը արդէն փակած էր ամէն դուռ։

Անգլիացիները նոյն իսկ հաւատիք տուած էին թէ պիտի պահուին իբրեւ զինուոր մարզուած Ասորիներուն զէնքերը։ Բայց ահաւասիկ, դժբախտ դէպքի մը հետեւանքով, Իրաքի կառավարութիւնը կը պահանջէ բացարձակ զինաթափութիւն

Լոնտոնի թերթերը սարքէն – ձորէն պատմութիւններ կը հրատարակեն այս ողբերգութեան առթիւ, անշուշտ չքմեղացնելու համար իրենց կառավարութիւնը։

Անշուշտ, արդարադատ մարդիկ ալ պակաս չեն։

Այսպէս, իրազեկ մը կը գրէ «Թայմզ»ի մէջ իսկ.

— Ասորիները ընդունուեցան իբրեւ մեր զինակիցները՝ պատերազմի միջոցին եւ մեծ ծառայութիւններ մատուցին մեզի թէ այդ շրջանին եւ թէ անկէ յետոյ։ Անոնք 14 տարի օրօրուեցան օջախի մը յոյսով, եւ այդ միջոցին միակ վայրը որ առաջարկուեցաւ իրենց՝ անընդունելի էր եւ երախտագէտներուն մահը պիտի հաւաստիէր։ Ամէն անգամ որ անգլիացի սպաները յարմար վայր մը կը գտնէին, Թիւրքերը տէր կը կանգնէին։

Ուրիշ մը, միեւնոյն թերթին մէջ կը պատմէ թէ երբ Մար Շիմոն Ժընեւ կը գտնուէր, Հոգատարութեան յանձնախումբը քննելով աղերսագիրը, իբրեւ վերջին միջոց կը յուսար համոզել Թուրքիան որ վերադարձնէ Ասորիներու բնակավայրը՝ հարաւային Հէքեարիի մէջ։ «Բրիտանական ներկայացուցիչը կ'ըսէր թէ կարելի է այսօր ստանալ անոր (Թուրքիոյ) հաւանութիւնը։ Բրիտանական կառավարութեան կարծիքով լաւագոյն ելքը պիտի ըլլար այս»։

Ո՞ր եւ է գործնական արժէք ունի՞ն այս դիտողութիւնները։

Ոչ եւ ոչ, ինչպէս որ չունեցան Հոգատարութեանց յանձնախումբին անդամներուն (11 աղդ) համակրական արտայայտութիւնները։

Ինչպէս մենք, Ասորիներն ալ առատաձեռնօրէն օրհնուեցան փափաքչական ածականներով, — «ցեղ մը որուն փառաւոր անցեալը եւ կ'երթայ մինչեւ պատմութեան ակունքը» . .

Եւ ինչպէս որ այսօր մեր անունը մոռցած են ոճիր — արկածներու թղթերուն մէջ, Ասորիներու ողբերգութիւնն ալ հազիւ քանի մը անգամ յիշատակութեան արժանացաւ։ Լոնտոնի թերթերը գրեցին (իբրեւ զինակից Իրաքի), փարիզեան քանի մը թերթեր ալ արտատպեցին կամ . . . վրճեցան։

Անգլուրութիւն մը եւս անոնց համար որ Եւրոպան ճանչցած են գիրքերով եւ մարդասիրական հէքեաթներով։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Սիոնական Համագումարը եւ Հրեաներու տեղաւորման խնդիրը

ՊԱՂԵՍՏԻՆԸ ՄԻԱԿ ԱՊԱՒԷՆ

Ինչպէս գրած էինք երէկ, օգոստոս 21ին Փրակայի մէջ կը բացուի Սիոնական 18րդ համագումարը։ Արդէն իսկ հասած են պատուիրակները, նախնական աշխատանքները կատարելու համար։ Այս տարուան համագումարը մասնաւոր արժէք ունի, որովհետեւ կը զուգադիպի Հրեաներու նորագոյն ողբերգութեան։ Համագումարին գլխաւոր նպատակը պիտի ըլլայ ծրագիր մը պատրաստել Պաղեստինի Ազգ. Տան զարգացման համար, յառաջիկայ երկու տարիներու ընթացքին եւ ընտրել առաջնորդներ, որոշուած առաջադրութիւնները գլուխ հանելու համար։ Ըլլալով միակ համագումարը ուր ներկայացուցիչներ ունին աշխարհի բոլոր Հրեաները, ժողովը անշուշտ պիտի զբաղի նաեւ զանազան երկիրներու Հրեաներու վիճակով։ Նախապատերազմեան համագումարներուն մէջ, հանգուցեալ Տոքթ. Մաքս Նորդաու ընդարձակ զեկոյց մը կու տար հրէական Տիասփորայի մասին (Սփիւռք)։ Յառաջիկայ համագումարին մէջ այս գործը պիտի կատարէ Տոքթ. Նահում Սոքոլով, Համաշխարհային Սիոնական կազմակերպութեան նախագահը։ Անշուշտ պիտի խօսի նաեւ Գերմանիոյ Հրեաներու ողբերգութեան մասին, դարմանը փնտռելով Պաղեստինի մէջ։ Արդարեւ, այս երկիրը միակ ապաւէնը կը ներկայացնէ Գերմանիոյ 600.000 Հրեաներուն գոնէ մէկ մասին համար։ Ինչ որ տեղի կ'ունենայ Գերմանիոյ մէջ, ընդդէմ հրէութեան, աննախընթաց է 1492էն ի վեր, երբ 300.000 Հրեաներ արտաքսուեցան հռչակաւոր Սպանիայէն։ Այս կացութեան հետեւանքով, շատեր որ անտարբեր էին Սիոնական շարժման հանդէպ, այժմ յարած են անոր դրօշին։ Ատոր համար է որ այստակարգ հետաքրքրութիւն կը տիրէ յառաջիկայ համագումարի մասին։ Քիչ անգամ այսքան բազմաթիւ Հրեաներ մասնակցած են համագումարին պատուիրակներուն ընտրութեան։ Եւ, ամէն երկրի մէջ ալ շատ սուր եղած են մրցակցութիւնները զանազան կուսակցութեանց միջեւ։ Ընտրութիւնները վերջացած են արդէն, եւ ուշագրաւ յաջողութիւն մը շահած է աշխատաւորական թեւը, որ ամէնէն շինարար տարրն է Հրէական Ազգային Տան զարգացման մէջ։ Այս թեւը ունի 130 պատուիրակներ, համագումարի 320ի վրայ։ Երկրորդ զօրաւոր հոսանքն է Կեդրոնի կուսակցութիւնը որ նախապէս ամէնէն մեծ ուժն էր Սիոնական կազմակերպութեան եւ շարժման ողնայարը։ Այս հոսանքն ալ ունի 90 պատգամաւոր, իսկ վերաքննական հոսանքը՝ 35

Ասորիներուն ճնշապնդումը Իրաքի մէջ

Պաղտատէն կը հեռագրեն օգոստոս 13 թուականով.—

Պաշտօնապէս կը ծանուցուի թէ հինգ հարիւր ասորի ըմբոստներ նորէն ապաստանած են Սուրիա, իսկ մնացեալները ցրուած՝ արեւելեան լեռներուն մէջ։ Ասոնց մէկ մասը անձնատուր եղաւ կառավարութեան զօրքին, իսկ 250 հոգի զինաթափ եղան։ Կառավարութիւնը կը կարծէ թէ զինուորական գործողութիւնները գրեթէ վերջացած են եւ մնացեալը կրնայ կարգադրուիլ ոստիկանական հետապնդումով։ 48 ժամ պայմանաժամ տրուած է ցիրուցան խումբերուն, անձնատուր ըլլալու համար։

Ռումանիա կը դադրեցնէ արտաքին պարտքերու վճարումը

ԴՐԱՄՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՊԱՀՈՒԻՆ ԱԶԳ. ԴՐԱՄԱՏԱՆ ՄԷՋ

Ռումանական կառավարութիւնը որոշեց օգոստ. 15էն սկսեալ դադրեցնել պետութեան արտաքին պարտքերուն վճարումը։ Պետութիւնը, ինչպէս եւ ինքնավար մնտուկները եւ առեւտրական « ռէժի »ները յէյով Ռումանիոյ Ազգ. Դրամատան պիտի յանձնեն պարտքի գումարները եւ այս գործողութեամբ իրենց յանձնառութիւնները կատարած պիտի համարուին, մինչեւ որ պահանջատէր պետութիւնները գիւրացնելով առեւտրական յարաբերութիւնները, միջոց ընծայեն օտար դրամ ճարելու եւ պարտքի գումարները փոխադրելու։

Այս որոշումը տրուեցաւ նախարարական խորհրդէ մը յետոյ, ուր ելմտական նախարարը պարզած էր երկրին կրած դժուարութիւնները։ Եթէ Ռումանիա շարունակէ ներածումներու վճարման յատկացուած օտար դրամները գործածել արտաքին պարտքերու վճարման համար, երկրին առեւտրական եւ տնտեսական գործունէութիւնը պիտի կրճատուի, վարկը պիտի վնասուի եւ աննպաստ ազդեցութիւն պիտի ունենայ երկրին ամբողջ տնտեսութեան համար։

Գործազրկութիւնը եւ թշուառութիւնը Պուլկարիոյ մէջ

Սոֆիայէն կը գրեն «Թայմզ»ի.— Համայնավար կուսակցութեան դէմ ձեռք առնուած միջոցները չեն կրցած վերջ տալ անոր գոյութեան։ Կարելի չէ եղած նաեւ փակել հաղորդակցութիւնները Ռուսիոյ հետ, Սեւ ծովու ճամբով կամ Սվիլէնկրատ — Պոլիս — Օտէսա գծով։ Պրոպականտի համար ղրկուած գումարները կը հասնին այս ճամբով։ Եւ սակայն Ռուսիոյ նպաստները նուազած են եւ համայնավար (բանուորական) մամուլը կը գանգատի թէ ընկերները չեն վճարեր իրենց անդամավճարները։ Ուրիշ հարուած մըն է եղած. ժողովի 29 համայնավար պատգամաւորներուն վտարումը. որովհետեւ ասոնք իրենց թոշակին կէսը, տարեկան իբր երկու միլիոն լէվա (4000 ստերլին) կը վճարէին կուսակցութեան։

Այժմ անօթութեան եւ թշուառութեան սաստկացումը աւելի վտանգաւոր է քան մարքսեան պրոպականտը։ Գործազուրկներուն թիւը կ'աւելնայ։ Գործարան գործարանի վրայ կը փակուի։ Հաւանական է որ գոցուին նաեւ Վառնայի եւ Պուրկազի երկու մեծ ժամարաններ, որովհետեւ չեն կրնար օտար դրամ ճարել, հում նիւթերուն արժէքը վճարելու համար։

Աշխատաւոր դասերուն ապրուստի մակարդակը ինկած է։ Վերջերս ամերիկեան մարդասիրական կազմակերպութիւն մը վիճակագրական քննութեան ենթարկեց Սոֆիայի մէկ թաղին հազար աշխատաւոր ընտանիքներու եկամուտը։ Երեւան ելաւ որ 4–5 հոգիէ կազմուած սովորական ընտանիքի մը ամսական միջին եկամուտն է 1419 լէվա (իբր մէկ ստերլին եւ 19 շիլին, ներկայ սակով)։ Գործազուրկներուն վիճակը շատ աւելի գէշ է։ Թուաստական քաղաքներէն հասած լուրերն ալ միեւնոյն պատմութիւնը կը պատմեն, եւ գիւղական շրջաններ կան, ինչպէս Տարնովօ (Թռնով) իսլամական գիւղերը, ուր գիւղացիներուն գրեթէ երեք չորրորդը ձմրան վերջը եւ գարնան սկիզբը կ'ապրին եգիպտացորենի ցողուններ եւ զանազան վայրի բոյսեր եւ հաճարէ շինուած « հաց » ով։

«Հայկական ֆոնիքէներէն» մնացած 67 ռումբ գտնուեցաւ Ամասիոյ մէջ

Ամասիայէն կը գրեն թուրք թերթերուն.—

Քաղաքիս Սուսաթիէ թաղին մէջ մսավաճառ Պօսնացի Արիֆ աղայի տան պարտէզին մէջ ասրուած ջուրի ճամբաները նորոգուած ատեն գործաւորներուն բրիչները սնտուկի մը հանդիպած են։ Հաւանական նկատելով գանձի մը գոյութիւնը, գործաւորները ուշադրութեամբ շարժած են եւ սնտուկը երեւան հանելով կափարիչը բացուած ատեն տեսնուած է որ մէջը կան 60ը փոքր եւ 7ը մեծ 67 հատ պոմպա։ Այս տունը փախստական Հայերէն լքուած էր եւ ի վերջոյ գնուած Արիֆ աղայէն։

Այս ռումբերը գանձը տեսնող գործաւորները անմիջապէս տան տիրոջ Արիֆ աղայի իմաց տուած են դէպքը։ Բարեբախտաբար չեն խառնած սնտուկը։ Այլապէս քաղաքին այդ թաղին մէջ սոսկալի աղէտ մը պիտի պատահէր։

Ոստիկաններ իսկոյն դէպքին վայրը փութալով հարկ եղած զգուշութեամբ վերցուցած են այս մահասփիւռ սնտուկը եւ յանձնած զինուորական իշխանութեան, որ հարկ եղած տեղեկագիրը պատրաստելով յանձնած է պաշտպանեալ իշխանութեան։

Քիւրտ գաղթականներ Լիբանան կը հաստատուին

Քրտական ազատագրական շարժումի վաղորդայնին, 1000ի չափ փախստականներ առանց անցագրի Պէյրութ ապաստանած էին։ Անոնք Լիբանանեան հպատակ չըլլալով՝ այժմ ենթակայ են Լիբանանի սահմաններէն արտաքսուելու սպառնալիքի։

Արդ, յիշեալ « հայմաթլօս » գաղթականներու պետերը աղերսագիր մը ներկայացնելով Լիբանանեան իշխանութեանց կը խնդրեն հպատակ դառնալ։

Դեռ պատասխան չէ տրուած։ Օրէնքը հպատակութիւն կը շնորհէ անոնց որոնք Լիբանանի մէջ կը բնակին հինգ տարիէ ի վեր, մինչդեռ քիւրտ փախստականները հազիւ թէ 3 տարիէ ի վեր կը գտնուին։

Քիւրտ պետերը կը խնդրեն որ առնենն հայ գաղթականներուն տրուած դիւրութիւնները շնորհուին նաեւ Քիւրտերուն։

Նորէն Կրընոպլի խնդիրը

«Իւմանիթէ» կը գրէ թէ օգոստոս 12ին «բազմաթիւ բանուորներ եւ մտաւորական աշխատաւորներ ժողով գումարեցին Կրընոպլի մէջ, «փաթաուն չըջուն պահակներու քթին տակ », եւ քուէարկեցին բանաձեւ մը, որուն համաձայն « Փաշիստ (դաշնակցական) Ասլանեան կամաւորապէս վիրաւորուած է Կիւբիէնեանի սրճարանին մէջ, իր ընկերներուն կողմէ» ։Ապացուցուած համարելով այս պարագան, ժողովը « կը պահանջէ անմիջապէս.— Արտաքսել այն դաշնակ պետերը որ ուղղակի պատասխանատու են բանուոր Մանուկի սպանութեան եւ անկէ ծագած բոլոր դրդումներուն, անյապաղ փակել Կիւբիէնեանի սրճարանը, ուսագաններու որջը որ իբրեւ նշանաձգութեան վայր կը ծառայէ, անմիջապէս ազատ արձակել անմեղ Մարգարեանը եւ անաչառ քննութիւն մը կատարել հաստատելու համար պատասխանատուութիւնները։ Եթէ այս բաները չըլլան ներկայ պրոլետարները իրենք պիտի ընեն եւ ոստիկանութիւնը պատասխանատու պիտի ըլլայ ծագելիք դէպքերուն »։ (Իւմանիթէ, 15 օգոստոս)։

⁂ Կրընոպլի « Լա Ռէփիւպլիք տիւ Սիւտ — էսթ » լրագիրը կը գրէ այս ժողովին առթիւ (13 օգոստոս).— Ամէն բանի մասին խօսուեցաւ այնտեղ, Փաշականութեան եւ պատերազմի դէմ, անշուշտ եւ դրամատիրութեան դէմ, դատախօսութիւն մը եղաւ Հայաստանի պատմութեան մասին . . . բայց շատ քիչ խօսեցան դէպքերու մասին։ Հանդարտ էր ժողովը, որուն ներկայ էին 120 ունկնդիրներ, մեծ մասով Ֆրանսացի, եւ ուր խօսեցան ընկերներ Շապէն եւ Պիւիսոն, հակապատերազմեան կոմիտէէն եւ հայ համայնավար Թահմազեան։ Քիչ մը իւղ եւս կրակին վրայ . . .

⁂ «Լա Տէփէշ Տոֆինուազ» կը գրէ թէ մասնագէտ Մորֆէնի տեղեկագրին համաձայն, Ասլանեանի ուսին մէջ գտնուած գնդակը Մարգարեանի վրայ գտնուած ատրճանակով չէ քաշուած։ Այս տեղեկագրին վրայ, հարցաքննիչ դատաւորը գրաւեց Ասլանեանի հագուստները, մասնագիտական քննութեան ենթարկելու համար։

Ստալինի շնորհները Չեկայի զոհերուն

Խ. Միութեան կեդր. գործադիր կոմիտէն եւ գործավարներու խորհուրդը երեք հրամանագիրներ հրատարակեցին, Սպիտակ ծով — Պալթիկ ջրանցքի բացման առթիւ։

Առաջին հրամանագրով բացուած կը հռչակուի ջրանցքը, որ պիտի կոչուի «ընկեր Ստալինի Սպիտակ ծով — Պալթիկ ջրանցք»։

Երկրորդը Լէնինի շքանշանը կու տայ Չեկայի չորս պաշտօնեաներու եւ չորս ճարտարագէտներու, որոնց երկուքը նախապէս թշնամի հռչակուած էին խորհրդային իշխանութեան։ Միեւնոյն հրամանագրով կը տրուին ուրիշ զանազան շքանշաններ ալ։

Երրորդ հրամանագիրը կը յիշէ թէ մինչեւ ջրանցքին աւարտումը Չեկան ժամանակիր աշխատանքէ ազատած էր 12.484 հոգի, եւ կրճատած ուրիշ 39.516 կալանաւորներու պատիժները, նկատի առնելով անոնց հասնելուն աշխատանքները՝ ջրանցքին շինութեան մէջ։ Չեկան (կամ Կէփէու) կը հրահանգէ կազմել 500 դատապարտեալներու ցանկ մը, որպէսզի ամբողջովին վերահաստատէ անոնց քաղաքացիական իրաւունքները, ի վարձ « անձնուրաց ծառայութեանց »։

Նախկին վարչապետ մը սպաննուեցաւ Սերպիոյ մէջ

Սելանիկէն կը հեռագրեն օգոստոս 14 թուականով.—

Ալպանիոյ նախկին վարչապետ Պ. Փրիշթինալը այսօր սպաննուեցաւ փողոցին մէջ, անծանօթի մը կողմէ որ գրան մը ճեղքէն ատրճանակի ուժ հարուածներ պարպեց։ Մարդասպանը ձերբակալուեցաւ քիչ յետոյ։ Անունն է՝ Հիւսէյին Ծէլիօ։ Ցայտարարեց թէ ուզած էր վրէժ լուծել երկու ազգականներու համար որոնք մահուան դատապարտուած էին քաղաքական ոճիրի մը համար, Փրիշթինալի իշխանութեան օրով։

Անգլիուռուս բանակցութիւնները

Լոնտոնէն կը գրեն թէ անելի մատնուած են անգլեւռուս բանակցութիւնները, որ կը շարունակուին մէկ ամիսէ ի վեր, առեւտրական դաշնագիր մը կնքելու համար։

Գլխաւոր դժուարութիւնը այն է որ անգլեւրուսական դաշնագրով, Անգլիա

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԷՋ

5.- ՍՈՔՈԼՆՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ

Սոքոլի կազմակերպութիւնը.— Իբր ամբողջութիւն սոքոլն ինքնին կը ներկայէ համայնք մը: Այդ իսկ պատճառով՝ բոլոր սոքոլները իրար կը կոչեն եղբայր ու կին սոքոլները քոյր: Ձեւի պահպանման սոքոլներու բազմաթիւ կազմակերպութիւնը՝ համայնք կը կոչուի եւ ընկերակցութիւնն է բազմաթիւ սոքոլական շրջաններու (ժուփա): Ժուփան իր կարգին կը բաժնուի բազմաթիւ միութիւններու: Սոքոլական միութիւնը հիմն է, ճակատ առաջի ամբողջ կազմակերպութեան. Կազմակերպական յարաբերութիւնը միութեան, ժուփայի եւ համայնքին միջեւ, վարէն վեր, կամ փոխադարձաբար համայնքին ժուփաներու եւ միութեանց միջեւ վերէն վար հիմնուած է ամենալայն ժողովրդական, ժողովրդավար հաւասարութեան ու անխտրութեան սկզբունքներու վրայ: Միութիւնը՝ իբր ամէնէն հաստատ օղակը կազմակերպութեան՝ ինքն իր մէջ ու իր տեղին պայմաններուն համաձայն ազատ՝ անկախ է, ժուփային ու համայնքին կապուած միայն սոքոլական գաղափարաբանութեան ու կարգապահութեան երկաթ կապերով, անխզելի կապերով: Կարելի է ըսել թէ համայնքն ընկերակցութիւնն է ժուփաներու, իսկ ժուփան՝ ընկերակցութիւնը միութիւններու. Կազմակերպական երեք օղակներն ալ իրենց տեղական սեփական կեանքին մէջ անկախ ու ինքնիշխան են՝ ամէն գործնական հարցի մէջ: Համայնքն է տակաւին որ կ'որոշէ ժուփաներու հողային, աշխարհագրական շրջագիծը, ըստ երկրին, տեղին ազգագրական, ընկերային եւ նոյն իսկ տնտեսական եւ առողջապահական պայմաններուն: Բոլոր սոքոլներն ու սոքոլ կիները՝ գանէ այնքան ատեն որ գործօն անդամ են՝ կը կրեն իրենց կրծքին սոքոլի նշանակը՝ բազէ թռչունը, իսկ շուրջը՝ «Այնպէս մեր բազուկը՝ ծառայելու համար հայրենիքին»:

Համայնքը գերագոյն իշխանութիւնն է ոչ միայն Չեխոսլովաքիոյ բոլոր սոքոլական կազմակերպութեանց, այլ եւ այն սոքոլական խմբաւորումներուն որոնք կը կազմեն հանրապետութեան սահմաններէն դուրս, օր. Վիէննա կամ այլուր: Այս վերջինները կը խմբուին «արտասահմանի ժուփա» անունին տակ: Աւանդաբար իրենց ձեւական անկախութիւնը կը պահեն սոքոլի կողմերը, Ամերիկայի չեխոսլովաք գաղութներուն մէջ. հոն անոնք ունին իրենց սեփական համայնքը Ամերիկայի ... բայց այդ անկախութիւնը զուտ ձեւական է ու գործնական նշանակութիւն չունի. Սոքոլներու համայնքի կազմական օրկաններն են.— 1. Նախագահութիւնը, 2. վարչական մարմինը, 3. ընդհանուր ժողովը:

Ա. Նախագահութիւն՝ սոքոլական համայնքի ընթացիկ ընդհանուր գործերուն անմիջական վարիչն, ընթացք եւ որոշում տուողն է: Ունի հետեւեալ կազմը: Համայնքի պետը, (սթարոսթա, համայնքապետ), իր երկու տեղակալները — այր սոքոլներու կազմակերպական խնդիրներու վարիչը (նաչելնիք), կին սոքոլներու կազմակերպական խնդիրներու վարիչը (նաչելնիցէ): Սոքոլական ոգիի ու մտաւոր խնդիրներու վարիչը (վզտելավաթել), 23 անդամներ՝ որոնք կ'ընտրուին վարչական մարմնի կողմէ, տնտեսական ու հաշուական քննիչներ, թուով 6, որոնք նոյնպէս կ'ընտրուին վարչական մարմնի կողմէ:

Նախագահութիւնը բացի ընդհանուր նիստերէ, ունի նաեւ խորհուրդներ՝ աշխատանքի բաժանման սկզբունքով, ինչպէս ելմտական, արկածներու, հոգեւոր մշակման, տնտեսական, փոստման, վերակոչման, եւն.: Նաեւ ներքին վիճելի խնդիրներու ու տարակարծութեանց լուծման ծառայող ատեան մը 6 անդամներով, ու 3 ական ... Նախագահութիւնը՝ եթէ անկախ է առօրեայ ու գործնական խնդիրներու մէջ, չի կրնար շեղիլ այն հիմնական որոշումներէն, ուղեգիծներէն ու սահմաններէն, որոնք գծուած են համայնքին ծրագրով, կամ ընդհ. ժողովին ու վարչական մարմնին բոտ պարագային կայացուցած եզրակացութիւններով: Ցոյց արտաքին աշխարհի համայնապէս միակ ներկայացուցիչն է պաշտօնական յարաբերութեանց կամ հանդիսութիւններու առեն: Կը նախագահէ նաեւ համայնքի պատուոյ ատեանին:

Բ.— Վարչական մարմինը, կազմուած է ժուփաներու ներկայացուցիչներով: Այս վերջինները կ'ընտրուին իւրաքանչիւր ժուփայի ընդհ. ժողովին կողմէ ըստ թուի: Մինչեւ 6000 անդամ ունեցող ժուփա մը կը ղրկէ 1 պատգամաւոր եւ կ'ընտրէ 2 փոխանորդ — պատգամաւոր, որպէսզի առաջինին բացակայութեան կամ հիւանդութեան պարագային զայն փոխանորդեն ու գործը չկաղայ. 6000էն 12,000 անդամ ունեցող ժուփաները կը ղրկեն 2 պատգամաւոր 2 փոխանորդով. 12000էն աւելի անդամ ունեցողներ երեք պատգամաւոր եւ 3 փոխանորդ:

Վարչական մարմինը կը գծէ համայնքի ծրագրին համաձայն՝ գործունէութեան ուղեգիծ՝ որուն գործադիրը նախագահութիւնն է: Տարին առնուազն երկու անգամ կը գումարուի, ինքն է որ ընդհ. ժողովի նիստի կը հրաւիրէ ամէն անհրաժեշտ պարագայի, կամ երբ ժուփաներու թիւին մէկ երրորդը այդ բանը պահանջէ:

Վարչական մարմինը կրնայ ունենալ նաեւ պատուոյ անդամներ՝ որոնք նիստերուն ներկայ կրնան ըլլալ միայն խորհրդակցական ձայնով, առանց քուէի իրաւունքի:

Անդամները կ'ընտրուին երկու տարուան համար, նպատակն է՝ թարմ ուժերու մուտքն ապահովել:

Գ.— Ընդհանուր ժողովը համայնքին ամէնէն բարձր օրկանն է: Իր որոշումները պարտադիր են ամէն մէկ սոքոլի, ինչպէս ամէն մէկ միութեան, ժուփայի, ու առանց բոլոր վարչական մարմիններուն: Ինքն է որ կրնայ ուղեգծի ծրագրի ու կազմական կանոնագրի ամբողջական կամ մասնակի փոփոխութիւն կատարել, նոր յաւելումներ ընել, անտոր պարտաւորութիւններ դնել ժուփաներու եւ միութեանց վրայ, գոյութիւն ունեցող ոեւէ պարտաւորութիւններ յետս կոչել, վերցնել, որոշել թէ վարչական մարմինը տեսած այսինչ կամ այնինչ որոշումը պէ՞տք է ի զօրու մնայ, կամ պէ՞տք է յետս կոչել «կամ իր տարողութիւնը սահմանափակել, եւ եթէ այո, ի՞նչ ուղղութեամբ եւ ի՞նչ չափերով:

Սոքոլական համայնքի հիմնական ծրագիրը կրնայ փոխուիլ միայն ընդհանուր ժողովի միաձայն որոշումով:

Որպէսզի սոքոլական գաղափարաբանութիւնն ազատ պահուի քաղաքական կուսակցութեանց կամ ժամանակաւոր հոսանքներու մեքենայութիւններէն, ընդհ. ժողովին անդամ են ի պաշտօնէ՝ վարչական մարմնի, նախագահական կազմի, մարզական մարմիններու եւ հոգեւոր մշակման մարմիններու բոլոր անդամները, սոքոլական ժուփաներու պետերը, ու ապա իւրաքանչիւր ժուփայէ՝ ընտրովի ներկայացուցիչներ: Ընտրութեան հիմ կը ծառայէ իւրաքանչիւր ժուփայի անդամներու թիւը՝ նախընթաց տարուան դեկտեմբերի 31էն: Մինչեւ 4000 անդամ հաշուող ժուփա մը կ'ընտրէ մէկ ներկայացուցիչ: Իսկ 4000 անդամէ աւելի եղած պարագային չորս հազարէն ի վեր ամէն հազարի՝ մէկ նոր ներկայացուցիչ: Այս խառն կազմի նպատակը՝ միմիայն սոքոլի օրուան ազդեցութիւններէ գերծ պահել է: Նոյն իսկ ընդհ. ժողովի կազմական կանոնագիրը կը պարունակէ հետեւեալ տրամադրութիւնը.— Ըստ պարագային՝ սոքոլական համայնքի վարչական մարմինը իրաւասու է որոշում կայացնելու՝ որ ընդհ. ժողովի գալիք ընտրովի ներկայացուցիչներն ընտրուին ոչ թէ ժուփայի ընդհ. ժողովէն՝ այլ ժուփայի նախագահական կազմին կողմէ: Անշուշտ որ ժուփայի նախագահական կազմը՝ ինքն ընտրովի մարմին մըն է, բխած իւրաքանչիւր ժուփայի ընդհ. ժողովէն: Այդ, ժուփան ըլլալով միութիւնը իր շրջանակի բոլոր սոքոլական միութիւններուն՝ ժուփայի ընդհ. ժողովը կը բաղկանայ ոչ թէ կազմող սոքոլական միութիւններու բոլոր անդամներէն, այլ իւրաքանչիւր միութեան կողմէ, ըստ իր թուին ընտրուած ու ղրկուած ներկայացուցիչներու համագումարէն:

Որպէսզի յայտնի ըլլայ թէ ինչպէս ապահով ձեւով մը սոքոլը պաշտպանուած է ամէն անխոհ ու վաղանցիկ ազդեցութենէ, կամ եկող ու գացող քաղաքական հոսանքներու միջամտութենէն կամ ոտնձգութենէն՝ կը բաւէ յիշել կազմը 1931ին գումարուած ընդհ. ժողովին: Ան ունէր 542 անդամ: Ժողովին սոքոլական ոգիին ու աւանդութեան հաւատարիմ մնալն ապահովուած էր ի յառաջագոյն:

ՎԵՂԱՄ ՇՈՂԱԿԱԹ

ԱԿԱՆՋ ԿՏՐԵԼՈՒ ՄԱՐՄԱՋ ՈՒՆԷՐ

Գերմանիոյ մէջ ձեռբակալուեցաւ ատրիչի աշակերտ մը որ առիթով բռնած էր կարել յաճախորդներուն ականջները: Շատ մը քաղաքներէ փոխադրուած էր, եւ սակայն կը շարունակէր այս մոլութիւնը:

Հարցաքննութեան ատեն խոստովանեցաւ թէ չիչի մը մէջ կը պահէր կտրած ականջներուն ըմբիկները:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

Մշտնջենական շարժումներ

Երկար տարիներէ ի վեր գիտնականները հետամուտ եղած են ապացուցանելու համար մշտնջենական շարժումին գոյութիւնը: Անոնցմէ շատեր խորհած են յղանալ այնպիսի մեքենաներ, որոնք կարող ըլլան մշտնջենապէս պահել իրենց շարժումը. այսպիսի յանդուգն ծրագիր մը կարելի՞ է իրականացնել. ահաւասիկ հարցում մը, որուն պատասխանելու համար պէտք է պատասխանել հիմնուելով գիտական տուեալներու վրայ.

Գիտենք թէ տիեզերքի մէջ ամէն բան շարժման մէջ է: Այսպէս, ամենամեծ աստղերէն սկսելով մինչեւ ամենափոքր հիւլէներն ու ելեկտրոնները յաւիտենական շարժման մէջ կը գտնուին

Մշտնջենական շարժումը ոչ միայն գոյութիւն ունի, այլ կը թուի թէ անկէ դուրս ուրիշ բան գոյութիւն չունի: Այսպէս են աստղերուն, մոլորակներուն եւ բոլոր երկնային մարմիններուն շարժումները, եղանակներուն յաջորդականութիւնը, ... շարժումները, ձիւնի եւ անձրեւներու տեղացումները, ասուներու եւ գետերու հոսումները, ծովային հոսանքները, ալիքներու շարժումները, մակընթացութիւնը տեղատուութիւնը, եւն.:

Պայծառ գիշերին երբ խուզարկենք հեռադիտակով մը քննենք երկնակամարը, հոն կը տեսնենք միլիոնաւոր լուսեղէն աշխարհներ, որոնք անըմբռնելի արագութեամբ մը կը շրջին եթերին մէջ: Անոնք կը գտնուին իրենց շարժումին մէջ, իրարու շուրջը, գիրար կը քաշեն, գիրար կը վանեն, եւ իրարու դարձուցած կ'իյնան անհուն ու անսահման միջոցին մէջ:

Կը ծնին, կ'ապրին, կը մեռնին ու նորէն կը ծնին, կը փառին, կը մարին ու կրկին կը փառին:

Ի՞նչ է բոյսերուն, կենդանիներուն եւ մարդոց կեանքը, եթէ ոչ յարատեւ ու մշտնջենական շարժում մը, սկսելով սերմերու ծլումէն եւ սաղմերու սկզբնաւորութենէն դէպի զարգացում մինչեւ կատարելութիւն եւ անկէ անդին:

Գիտական այդ փաստերուն համաձայն, բնութեան մէջ նիւթին ու շարժումին երկուութիւնն է միայն: Մարմինները քայքայուելով հիւլէներու ու բջիջները միշտ շարժման մէջ են, եւ այդ շարժումներուն տարածութիւնը կը գանազանուի իւրաքանչիւր մարմնին ֆիզիքական վիճակին համաձայն:

Կարծր մարմիններուն մէջ յարակցական ուժը իրարու շատ մօտ կը պահէ հիւլէները. անոնց շարժումը կ'ունենայ թրթռացումներով, որոնք բոլորովին աննշմարելի ու անզգալի են:

Գիլ գիտնական Շիփրինի յաջողած է յատուկ կերպով ապացուցանել կարծր մարմիններու հիւլէներուն մշտնջենական շարժումը: Կապարի եւ ոսկիի երկու փոքր գլաններ առնելով, իրարու վրայ այնպէս մը դնելով է որ խարիսխները իրարու հետ շփման մէջ կը գտնուին, բոլորովին հարթ հաւասար ու մաքուր ըլլալու պայմանով: Ցեղայ այդ ամբողջութիւնը ենթարկած է մօտաւորապէս 50 աստիճան ջերմութեան, այսինքն զգալի կերպով նուազ կապարի եւ ոսկիի հալման աստիճաններէն որոնց իւրաքանչիւրը 335 փոխադարձաբար հարիւրին 235 է:

Այդ պայմաններուն մէջ, կապարի եւ ոսկիի գլանները իրարու կը զօդուին յարակից մասերուն հետ խառնուրդ մը կազմելով: Այս երեւոյթը կը բացատրուի մէկ գլանէն դէպի միւս գլանը հիւլէներու անցքովը(?), թեամբ, ինչ որ արդիւնք է անոնց շարժումներուն:

Հոսանուտ մարմիններու, այսինքն հեղուկներու մէջ հիւլէները իրարմէ աւելի հեռու կը գտնուին, եւ այս պատճառաւ անոնց մէջ շարժականութիւնը աւելի մեծ է քան թէ կարծր մարմիններու մէջ:

Մանաւորապէս կազային մարմիններուն մէջ հիւլէները իրարմէ շատ հեռացած ըլլալով, անոնց մէջ գոյութիւն ունեցած ձգողական զօրութիւնը շատ տկար է, բաղդատմամբ հեղուկ ու կարծր մարմիններուն:

Կազերու հիւլէները կը նմանին առաձգական փոքր գնդակներու, որոնք կը տեղափոխուին ուղիղ գիծով ու ամէն ուղղութեամբ, եւ կ'ընթանան այնքան արագութեամբ, որքան անոնք աւելի թեթեւ են եւ ջերմաստիճանը աւելի բարձր է:

Բնագէտները քննելով կազերու հիւլէներուն արագութիւնը, տեսած են որ բնածխական կազին հիւլէները բնական բարեխառնութեան մէջ մէկ երկվայրկեանին 400 մեթր տարածութիւն մը կը կտրեն, այսինքն ժամը 1440 քիլոմեթր, ինչ որ կը համապատասխանէ թնդանօթի գնդակի մը գնացքին արագութեան:

Ջրածին կազին արագութիւնը 50 աստիճան տաքութեան մէջ երկվայրկեանը 2 քիլոմեթրի կը հասնի, այսինքն ժամը 7200 քիլոմեթր, ինչ որ անըմբռնելի մղումներ մը կը ներկայացնէ մեզի ծանօթ արագութիւններուն: Հիւլէ մը միշտ ուղիղ գիծով կը շարժի, մինչեւ որ բախի ուրիշ հիւլէի մը կամ արգելքի մը:

Ջայնը մէկ երկվայրկեանին մէջ 340 մեթր տարածութիւն մը կը կտրէ, իսկ լոյսին փոխանցման արագութիւնը, այսինքն լուսեղէն մարմիններէն արձակուած հիւլէներուն թրթռացումին արագութիւնը երկվայրկեանին մէջ 300,000 քիլոմեթր է:

Ամփոփելով մեր խօսքը, կրնանք ըսել թէ տիեզերքի մէջ ամէն բան մշտնջենական շարժումին ենթակայ է, սկսելով ամենափոքր հիւլէներէն մինչեւ ամենամեծ աշխարհները:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՒՆԻ

ՓՐՈՖ. Վ. ՏՕՏՕՄԵԱՆՑ ՊՈՒՔՐԷՇ ԿԵՐԹԱՅ

Գործակցական շարժման աշխարհահռչակ տեսաբան փրոֆ. Վ. Տօտոմեանց շուտով Ռումանիա կը հասնի Պուքրէշէն:

Փրոֆէսորը օգոստ. 27ին հրապարակային բանախօսութիւն մը պիտի ընէ «Ռաֆֆի» սրահին մէջ.

Փրոֆէսորը պիտի այցելէ նաեւ Կալաց եւ Քոնսթանցա, հայ լեզուով բանախօսութիւններ ընելու համար գործակցական շարժման մասին:

Հայ Արիները ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՃԱՄԲԱՐԻՆ ՄԷՋ

ՓԵՇԹԱ, 10 օգոստոս (Յառաջ) Ուշացայ գրելու մեր ճամբորդութեան մասին: Միութեան չորս մասնաճիւղերն ալ կը մասնակցէին: Փարիզէն մեկնեցան Լիոնի եւ Փարիզի սկաուտները, որոնց՝ Գիլֆոնի մէջ միացան Մարսէյլի խումբը: Ճամբան ... եղաւ ... երգերով, եւ տղաքը խանդավառ ... անհամբեր կը սպասէին իրենց ... հասնելուն:

Էնցի մէջ քանի մը ժամուան ... տայինները յետոյ, կիրակի գիշեր, ... ժամը 30ին հասանք Վիէննա:

Աւստրիոյ սկաուտական կազմակերպութիւնը, որ յանձն առած էր ... արիներու ճամբորդութեան կազմակերպութիւնը Աւստրիոյ մէջ, ... էր սկաուտական երկու խումբեր, ... րոնք շատ սիրալիր կերպով ընդունեցին զանոնք իրենց յատկացուած ... տասորդութեան օթեւաններ, ... մեր տղաքը հանգստացան մինչեւ ... ջորդ առաւօտ:

Երկուշաբթի առաւօտ այցելեցին Վիէննա ընկերակցութեամբ Աւստրիացի սկաուտներուն ինչպէս ... էր «Ցառաջ»ի թղթակիցը:

Ցուցիչ հրաժեշտներէ յետոյ ... արիները մեկնեցան Դանուբի ... փը, ուր իրենց կը սպասէր մասնաշոգենաւ մը:

Արշիւրթի եկած էր Աւստրիոյ ... թական նախարարը, որ գոհունակութիւն յայտնեց հայ արիներուն ... Աւստրիացի սկաուտներուն ... եղբայրական յարաբերութեանց ... մար:

Վերջին տողանցք մը յետոյ, Աւ... րիացիներն ու Հայերը մեկն ... որ 10,000ի մօտ ժողովուրդի մը ... փերուն մէջ ճամբայ ելաւ դէպի ... գարիա:

Յաջորդ առաւօտ ... ... հանգարական ... քաղաքը: Բարի գալուստ ... ... Փողոցները զարդարուած էին դրօշներով, եւ ... նութեները փակուած՝ ի պատիւ ... ուոներուն:

Հայ Արիները ընդունուեցան ... ցէծերով եւ տողանցք մը կատար... քաղաքին գլխաւոր պողոտաներուն մէջ: Հիւրասիրուեցան անուշեղէնով եւ յաղարակաւոր պատկ... հանգարական ժապաւէններով ... կան եռագոյնին վրայ: Ընդհ. ... շնորհակալութեան խօսքերէն ... Արիները մեկնեցան շոգենաւով ... կէսօրէն ... որ հասան կէս օրին ... գալուստի խօսքերէն վերջ, ... ները առաջնորդուեցան իրենց ... կամայրը:

Արդէն հասած էին միութեան ... հիւլէ ... ներկայացուցիչ ... ըը: Տղաքը ողջագուրուեցան իրենց ... գիպտոսի եղբայրներուն հետ

Բանակումի ... ... տանքները սկսան, եւ յաջորդ ... տուն գեղեցիկ բանակավայրի մը ... կը բարձրանար հայկական եռագոյ... եւ 52 ազգերու կողքին Հայ Արին... կուգային անգամ մը եւս ... ցնելու Հայաստանը:

Ճեմպորին բացուեցաւ 35 ... սկաուտներու տողանցքով, ... Փասըլի եւ Հունգարիոյ ... ծովակալ Հորթիի ...

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԱՐԺԷՔԸ

Բ.

Հայր Կոմիտասը մեր հայ երաժիշտների մէջ, պէտք է ասել որ, ամենից պատրաստուած եւ բնական ուժերով օժտուած երաժիշտներից մէկն է եղել: Նա Գերմանիայում է բարձրագոյն կրթութիւն ստացել, լաւ, զինուած գիտական ու հմտութիւններով, խնում է աշխարհի եւ կարողանում է մեծ գոհացուցիչներով ժողովրդի ծոցից դուրս բերել այդ գանձերը եւ ... սահմաններում զանել օտար տարրերից եւ մաքուր ու հարազատ ներկայացնել: Եթէ Կոմիտասը մեր երաժշտական գրականութեան մէջ կը մնայ անմահ, հէնց միայն նրա համար է, որ նրա հաւաքած ժողովրդական երգերը մէկ-մէկ գոհարներ են, ... կտորներ, որ շատ քիչ երաժիշտ կը յաջողի: Այդ պէտք է վերագրել Կոմիտասի առանձնայատուկ տաղանդին, նրբամտութեանը եւ անհուն սիրոյ՝ դէպի ժողովրդական երգը

Կոմիտասը միայն երգ հաւաքելով եւ գտնելով չբաւականացաւ, այլ զինուած գիտական մեծ պաշարով եւ ունենալով տեղծագործական ուժեղ շնորհ, կարողացաւ այնքան հմտօրէն դաշնակել երգերը, որոնք այսօր թէ հայ եւ թէ օտար մասնագէտ մարդկանց հիացմունքի առարկան են դարձել:

Սովորելով Գերմանիայում, նա շատ էր ազդուած Վագներից: Վագները միշտ ձգտում էր երաժշտութիւնը յարմարցնել խօսքերի իմաստին, որպէսզի երկուսն էլ իրար համապատասխանեն, հեռու էր վերացականութիւնից: Եթէ հետեւելու լինենք նրա երաժշտութեան, կը տեսնենք որ իբրստեղծագործութիւնների մէջ, միշտ աշխատել է իր երաժշտութիւնը յարմարեցնել բնութեան երեւոյթներին: Նրա երաժշտութեան մէջ մենք կը լսենք քամու սուլոցը, հովուի սրինգի ձայնը եւն.: Ահա այդպիսի մի մեծ երաժշտի հետեւող լինելով, Կոմիտասն էլ աշխատեց հայ ժողովրդական երգը այնպէս դաշնակել որ թէ հարմօնիայի օրէնքները պահած լինի եւ թէ եղանակի հարազատութիւնը: Եթէ դուք ուշադիր գիտելու լինէք նրա երգերին, կը տեսնէք թէ ինչպէս կարողացել է վարպետօրէն իր դաշնակաւորումը յարմարեցնել երգի իմաստին, որով նրա արուեստագէտ լինելը աւելի քան ապացուցւում է:

Օրինակ, նրա «Հայաստան»ը, որ բառ մեր ժողովրդական սոփրանոյի մեղեդին ... մեծ մելոդիայով, որին տեւական ձայներով մասնակցում է խումբը, որից յետոյ սկսւում է բուն Հայաստանի երգը ... խրախճանքը պատկերացնում է մարդու առաջ, խառնուած թմբուկի սրտի հարուածներով եւ զուռնայի նմանողութիւնը այնքան վարպետօրէն է պատկերացրած, որ միայն հիանալ կարելի է: Ոչ մի վրձին եւ ոչ մի խօսք այդպիսի ... չէր կարող, ինչպէս Կոմիտասն է տուել:

Վերցնենք «Սարերի վրով գնաց», մէկ սիրոյ երգ, որի դաշնաւորման մէջ անկախ մեղեդիայից միւս ձայներն էլ կարօտով նկարագրում են սարի հեռանալը եւ յաճախ արձագանգում են մեղեդիային, մէկ նմանողութիւն որ աւելի քան բարձրացնում է Կոմիտասի կարողութեան թափը:

Նրա մենեգներից «Անտունին» որտեղ հայ գեղջուկի ալիքոտ հեծեծանքներն է պատկերացնում իր հայրենի սար փայտաներից դուրս, այնքան գեղեցիկ կառուցուածք ունի որ սակայն Եւրոպացի երաժիշտներն էլ իրենց հերթին զովասանք են գրել մամուլի մէջ:

«Լօ լօյի մէջ որի դաշնաւորումը եւ մեղեդիայի ձեւաւորումը իրն է, մենք այլ եւս ժողովրդական երգի ոճը չենք տեսնում, այլ Սիփանայ քաջերն են, որ սարերի վրայ, կռուի ընթացքում խրոխտ ու խիզախ երգում են ու «Լօ լօ»ներով զարդարում ամբողջ երգը եւ ռազմական տրամադրութիւն առաջ բերում լսողի մէջ:

«Ձիգ տուր քաշիւ» գիւղական երգի մէկ օրինակն է, ... դաշնաւորուած ներդաշնակութեան գունաւորումներով, որոնք երբեք չեն խախտում գիւղացու այն անկեղծ կանչերն ու թախանձանքը, որ նա ունի պէտք իր սիրելի լծկանը: Եւ դեռ մի շարք այսպիսի երգեր, որոնք եթէ մենք թուելու լինենք, նիւթը շատ կ'երկարի: Մեր նպատակը չէ տալ նրա երկերի մանրամասն վերլուծումը, միայն պէտք է ասենք որ նրա բոլոր երգերի մէջ կարմիր թելի նման փայլում է երաժշտագէտի այն հոյակապ ուժը որ կարողանում է այդ պարզ ու գեղջուկ երգերը այնպէս զարդարել, այնպէս զարդարել որ, չխորտակելով իրենց հարազատութիւնը, դառնում են մի — մի ... կառուցուածք եւ թանգարանում մեր հոգու թելերը:

Եթէ Կոմիտասը այսքանը կարողացել է անել հայ ժողովրդական երգի համար, որտեղ նրա դերը եղել է հայ երգը պատուաստել իր ստեղծագործական ուժի տուեալներով, հապա որքա՞ն մեծ պէտք է լինէր, այդ վառ երեւակայութեան, հարուստ զգացումների տիպար ներկայացող մի մարդու ինքնուրոյն ստեղծագործութիւնը, եւ այդպիսի հանճարի տէր մարդը անշուշտ մեր հայ երաժշտական գրականութիւնը պէտք է զարդարէր, ճոխացնէր իր ինքնուրոյն արտադրութիւններով, եթէ կեանքի դառն պայմանները յաւիտեան չլռեցնէին նրա զգայուն եւ թրթռացող հոգին, թէեւ առողջ ժամանակ ինքնուրոյն գրուածների փորձեր արել է եւ որքան գիտեմ նրա անտիպ աշխատութիւնների մէջ կան, ինչպէս օրինակ «Անուշ» օպերայից որոշ կտորներ, որ մտածում էր օպերայի վերածել:

Կոմիտասը բազմակողմանի ընդունակութիւնների տէր մարդ էր ... տաղանդը երեւան է գալիս եւ ... պետութեան մէջ, որ ինքն իրենից ... րից մի մեծ առաւելութիւն էր ... Կովկասից, Փարիզից, Պոլսից, ... տասից, որտեղ որ համերգներ ... տուել թէ հայ եւ թէ օտար ... գովասանքին է արժանացել ... տար շնորհքի իր յաջող համերգներ ... կարողացել է օտար ազգերի ... ազգային արժէքը բարձրացնել ... պէս մտաւորապէս յառաջադէմ ... ազգ ներկայացնել եւ բացցի ... գին, մի բան որ հազարաւոր յօդ... ներ կամ ճառեր գժուար թէ ... չէին: Շնորհիւ իր լուրջ կրթութեան ... Կոմիտասը եւ լաւ տեսաբան էր ... մեր հայ ժողովրդական եւ կրօնա... երգերի մասին ունի բաւական ... ուսումնասիրութիւններ

Իր այս բազմակողմանի ընդունակութիւններով կարելի է ասել որ ... երաժշտութեան մարմնացումն էր

(Շարունակելի յաջորդով)

ԼԵՒՈՆ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

...մնացած՝ Հայաստանը» կը պոռային ...մէն կողմէ, երբ մեր տղաքը Հայաստանէն կը հեռանային նաւաչինին ...որէն կը հեռանէին նաւացոյնին ...մեր հայրենակիցներն, առաջին օ... մեր գիմաւորեցին հայ արբինները ...իր ձեռքերով։ Անկարելի է մոռնալ ...Վրթանէսեանի, Տիկ. Երկանեանի ...Հայաստան դարպասի» Տոքթ. Յովհաննէս ...ամենէն մեծ ջանքերը, որոնց շնորհիւ ...Հանգստեան ... հին գաղութը ...արբինին։

ՀԱՅ ԱՐԻ

×

...— Մասնաւոր նամակէ մը կը ...քաղել հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

...գիւղեցիկ բանակատեղի մը ...կառուցուած է փէչքերի մէջ։ Օգոստ. ...35,000 ակառւմներու մասնակցութեամբ հոյակապ տողանց մը տեղի ...Հանդարբոյ ... Հոր... ներկայութեան։ Նոյն օրը երեկոյեան ... պատուիրակութիւնները ... Հայաստանի ... մեր ազգային տօներուն ...

...մեր կացութիւնն այլ ...երբ հայ հասարակութիւնը ...կարեւորութեան գիտակցութիւնն ունենար։ Բայց

...հայ արբինները ամենուրեք ջերմ ընդունելութիւն կը գտնեն։ Իրէկ գիշեր ...սիրտն էր ներկայացնելու բեմի վրայ մեր ազգային երգերն ու պարերը Մարիերու եւ «Կեցցէ Հայաստանը», «Կեցցին հայ պիոնները» բացականչութիւններուն վերջ չկար։

Ա.

ներուն մէջ ապրող Քիւրտերու ներկայացուցիչները։ Այս համաժողովը քննութեան պիտի առնէ Քիւրտերու ընդհանրական գրական լեզուի, քրտալատինական այբուբենի բարեփոխութեան, քրտերէնի միասնական ուղղագրութեան խնդիրները։ Համաժողովը պիտի լսէ նաեւ Մշակոյթի Գամառութեան Կաճառին քրտագիտական համաժողովին զեկոյցը։ Ընտրուած է մասնաւոր յանձնախումբ մը, երեք հոգիէ բաղկացեալ, որ պիտի աշխատի համաժողովին նախապատրաստական գործերով։

Ազատ հացավաճառութիւն

Խորհ. Հայաստան կը գրէ թէ արտօնութիւն տրուած է օգոստոս 10էն սկսեալ ազատ հացավաճառութեան միայն Երեւանի մէջ, ուր օրական պիտի ծախուի 50 թոնն հաց։ Ցորենի հացը պիտի ծախուի քիլօն 4 ռուբլի 50 կոպէկ (2 ռուբլին մէկ տոլար), հաճարէ հացը քիլօն 2 ռուբլի 50 կոպէկ։

Ստեփանաւան կը բարեկարգուի

Ուժգին թափով կարգի կը բերուին Ստեփանաւանի փողոցները։ Գլխաւոր փողոցը, որ կը կրէ Շահումեանի անունը, արդէն վերանորոգուած է հիմնովին։ Մէկ ամսուան մէջ պիտի բարեկարգուին քաղաքին 6 կարեւոր փողոցները։

Օսար մասնագէտներ

Խորհ. Հայաստան կը գրէ թէ Երեւանի Թուրք հիւպատոսը Զաքի պէյ ... կանչուած ըլլալով, մինչեւ նոր հիւպատոսին նշանակումը՝ Բագուի Թուրք փոխ-հիւպատոս Շէրէֆ պէյ պիտի վարէ Երեւանի Թրքական հիւպատոսարանին գործերը։

Յուլիս 24ին Երեւան այցելեց Նախիջեւանի պարսիկ հիւպատոսը՝ Մուսէգ։ Այցելութիւն մը տալէ յետոյ Թուսիոյ արտաքին գործավարութեան Հայաստանի լիազօր Նէյմակին՝ մեկնեցաւ Նախիջեւան։

Ջգախէժի գործարանը

Մեծ գործունէութիւն կը տիրէ Երեւանի, ինչպէս գաւառներուն մէջ՝ ձգախէժի գործարանի շինութեան ծրագրին առթիւ։ Ինչպէս գրեցինք, գաւառները ղրկուած են մասնաւոր յանձնախումբեր, բանուոր հաւաքելու համար գիւղերէն։ Դժբախտաբար այս աշխատանքները դժուարութեան կը բախին, որովհետեւ կարգ մը բանուորներ, արձանագրուելէ յետոյ, յանկարծ կը հրաժարին ու կը հեռանան։ Այսուհանդերձ բաւական թիւով բանուորներ ղրկուած են Երեւան։ Կառավարութիւնը կ'աշխատի ուժգին թափով մը սկսիլ շինութեան, եւ առաջին առթիւ մտադիր է հիմնել բանուորական աւան մը։ Ծիգ կը թափուի անկախ կերպով կազմակերպել գործարանին շինութիւնը, այսինքն նիւթերու մատակարարութիւնը, փոխադրութիւնը կատարել գործարանին սեփական միջոցներով, օր առաջ գլուխ հանելու համար այս գործը, որուն տնտեսական մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայուի։

Գործարանին շինութեան համար, տարուան այս երրորդ եռամսեակին՝ յատկացուեցաւ 3 միլիոն 200 ռուբլի։ Կազմակերպուած է սեփական փոխադրութեան ստորաբաժանում մը։ Գնուած է 25 ֆուրկոն, վարձուած է 20 ձի, կառավարութիւնը խոստացած է տալ 4 բեռնատար ինքնաշարժ կառք։ Մասնագէտներուն համար գնուած է բնակարան մը։ Շուտով կը գնուի նաեւ պրամէնեակի շէնք մը, կ'աշխատուի ունենալ կառատուն մը 10 ինքնաշարժի համար, մէկ ախոռ՝ 120 ձիու համար։

Շրջաններուն յատկացուած է 24,000 ռուբլի՝ արձանագրուած բանուորները ղրկելու համար Երեւան։ Մինչեւ Ալաւերդի ... բանուորներ կը հասնին, ձգախէժի գործարանին վրայ աշխատելու համար։ Բնածխոյի Երկրորդ գործարանին կից պատրաստուած եւ կահաւորուած է պանդոկ մը, ուր պիտի կրնան բնակիլ 1000 հոգի։ Պանդոկը ունի նաեւ ճաշարան մը։

Երեւանի քաղաքային խորհուրդը, նկատելով որ քաղաքին ջրմուղը պէտք է ջուր տայ նաեւ ձգախէժի գործարանին ու երկաթուղիին, ապսպրած է խողովակներ։

Մոսկուայի մէջ Մելիք-Սարգսեան կ'աշխատի հայթայթել գործարանին անհրաժեշտ նիւթերը։ Ապսպրանքները պիտի ղրկուին «Հերթից դուրս»։ Արխանգելսկէն առաքուեցաւ 19 վակոն շինափայտ, մեքենաներն ալ կը գտնուին ճամբու մէջ։

Վերջերս հրատարակուեցաւ նաեւ կոչ մը, որ ուղղուած է Հայաստանի ամբողջ բանուորութեան՝ հրաւիրելով պատրաստուիլ յենելու այս կարեւոր գործարանին շինութեան։

Միւս կողմէ, գործարանին շինութեամբ քիմիական աշխատանքներու նոր հեռանկարներ բացուած ըլլալով, Գիտական Հրատարակչականը ծրագրած է լոյս ընծայել մէկ տարուան մէջ 11 գիրք,— Արդիւնաբերական քիմիա, Ջգախէժի մասին, Բաղադրական ձգախէժը, Կարբիտը եւ ցիանամիդը որպէս ելանիւթ քիմիական արդիւնաբերութեան մէջ, Աղի ելեկտրոլիզը, Հայաստանի քիմիական արդիւնաբերութեան հեռանկարները, եւն.։ Գիտական Հրատարակչականը, նկատի առնելով որ ծանրաբեռնուած են իր տպարանները, առաջարկած է կառավարութեան՝ հիմնել նոր տպարան մը ձգախէժի գործարանին բանուորական աւանին շրջանակին մէջ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Հայաստանի սահմաններուն վրայ

Խորհ. Հայաստանի մէջ (26 յուլիս) կը կարդանք.

Լենինականի մէջ իր աշխատանքներուն լծուեցաւ սահմանային գէպքերը ... (քննող) ...թրքական խառն յանձնաժողովը։ Թուրքական պատգամաւորութեան նախագահն է արտաքին գործավարութեան Թրքական գործերու տեղեկատու Նիւխատով։ Թրքական պատգամաւորութեան նախագահն է Երզրումի ...պէտ ...պէյ։ Յանձնախումբին աշխատանքը կ'ընթանայ բարեկամական մթնոլորտի մէջ։

Քրտագիտական համաժողով

Այս տարի դեկտեմբերին, կամ գալ տարի յունուարին Երեւանի մէջ տեղի կունենայ քրտագիտական առաջին համագումարը, որուն պիտի մասնակցին բովանդակ Թուսիոյ սահման-

նահատակելով Թուրքերէնի եւ Հայերէնի մէջ ունեցած իր կարողութիւնը

Առեն մը վերջ Պոլիս գալով խմբագիր ընդունուեցաւ Մասիսի մէջ, որուն գլխաւոր խմբագիրն էր Բ. Քէչեան եւ որու կ'աշխատակցէին կարող գրողներ։ Փօզաճեան մնաց հոն մինչեւ որ Մասիսը ձուլուեցաւ Արեւելքի հետ, եւ այդ թուականին ինք սկսաւ հրատարակել «Լոյս»ը իբր օրաթերթ, որուն արտօնատէրն էր հանգուցեալ Հմայեակ Եպիսկ.։

Նոյն թերթին մէջ Փօզաճեան իր սեփական կարծիքները եւ տեսութիւնները կրցաւ պարզել, քննադատող եւ պայքարող ոգի մը երեւան բերելով, հակառակ իր բարեհամբոյր նկարագրին

Բայց այս վիճարանութեան շարունակութիւնը առիթ եղաւ որ Հմայեակ Եպիսկ. իբր արտօնատէր եւ առնէ իր թերթը Փօզաճեանէ, որ խիստ քննադատութիւններ կ'ընէր Ցարութիւն պատրիարքի դէմ։

Փօզաճեան թերթ չունէր այլ եւս եւ սկսաւ իբր քարտուղար եւ հաշուակալ գործել վաճառատուներու մէջ։ Առեն մը գործակցեցաւ Բիւզանդիոնի, իր երբեմնի պաշտօնակիցին, միջոց մը գրասեն մը հաստատեց, Հայերէն եւ Ֆրանսերէն դասագրքեր հրատարակեց։

Հմուտ էր Թուրքերէնի, Հայերէնի եւ Ֆրանսերէնի, ինքնօգնութեամբ աշխատած եւ յառաջացած։ Գրած է Թուարանութեան դասագիրքեր եւ Թարգմանած բազմաթիւ վէպեր։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼԻՍ

ՄԱՀ ԲԻՒԶԱՆԴ ՊՕՋԱՃԵԱՆԻ

Հայ մամուլին երիցագոյն գէմքերէն Պ. Բիւզանդ Փօզաճեան, օգոստոս 10ին մեռաւ Ազգ. Հիւանդանոցի մէջ ուր փոխադրուած էր իր միջրպնութեան հիւանդութիւնը դարմանելու համար։

Իր ութսունէ աւելի տարիք չէր օգներ գործօղութիւն կատարելու համար։ Իբր վերջին յոյս մը, այդ փորձն ալ եղաւ, սակայն իր տկարացած մարմինը չկրցաւ տոկալ եւ հոգին աւանդեց։

Բիւզանդ Փօյաճեան, Երզնկացի ծնողքի զաւակ, բայց իր նախնական եւ Երկրորդական ուսումը աւարտած է Պոլսոյ ազգ. վարժարաններու մէջ, ուրկէ յետոյ գնաց Երզնկա եւ տեղական կառավարութեան եկմտական ճիւղերուն մէջ աշխատեցաւ իբր հաշուակալ եւ քարտուղար, մեծապէս զը-

Ի՞ՆՉ Կ'ՈՒԶԵՆ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԸ

Գրեթէ ամէն երկրի մէջ սովորութիւն դարձաւ հարցարաններ բանալ՝ ուսումնասիրելու համար երիտասարդութեան ձգտումները։ Ապացոյցի մտահոգութիւններն են, որ կը թելադրեն երկչնորան՝ ... թէ ի՞նչ կը մտածէ հասնող սերունդը։ Նոյն մտահոգութիւնը նաեւ մանուկներու համար։

Պիոներսկայա Պրավդա թերթին մէջ Մաքսիմ Կորքի կը դիմէ ուղղակի մանուկներուն, ու կը հարցնէ «Ի՞նչ էք դուք կարդում» խորագրով.

— «Սիրելի երախաներ, ես ձեզի կը դիմեմ Պիոներսկայա Պրավդա թերթին եւ իմ կողմէ։ Որոշուած է կազմել մանկական գրքոյկներու շարք մը եւ հրատարակել. կ'ուզենք գիտնալ թէ ի՞նչ կը կարդաք։ Ո՞ր գիրքերը կը սիրէք. ի՞նչ կ'ուզէք կարդալ։ Վերջին հարցում մը այսպէս հասկցէք.— Մասնաւորապէս ի՞նչ կ'ուզէիք սորվիլ կամ գիտնալ, ի՞նչ հարցեր կը հետաքրքրեն ձեզ։ Պատասխանեցէք պարզ, անկեղծ, առանց բան հնարելու, առանց աւելի խելացի ձեւանալու։ Առանց այդ փորձին ալ՝ դուք խելացի էք արդէն։

Ձեր նամակները ղրկեցէք թերթին կամ ուղղակի իմ հասցէիս։ Մենք կը հաւաքենք ձեր բոլոր նամակները, կը կարդանք եւ կ'ուսումնասիրենք թէ ի՞նչ պէտք է ընել, ինչպէս ընել, ինչպիսի նոր գիրքեր եւ ինչ՝ մանուկին պէտք է գրել եւ ո՞ր հին գիրքերը վերահրատարակել։ Ողջոյն»։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ՄԱՄՈՒԼ

ԴԻՒԱՆԱԳՈՒՏՆԵՐԸ

—·—

Ասլանեկն «Հորիզոն» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (6 օգոստոս).

— «Ամբողջ շարաթ մը պատասեցին մեր խօսքը բանելու համար՝ Աթէնքի Կեսարեանի արուարձանին մէջ գործուած ոճրին՝ Սարգիս Գրլըճեանի սպանութեան մասին. Հարկ էր սպասել, որովհետեւ մինչ այդ պէտք էր փարատիլ ծագած շփոթութիւնը սպանութեան բնոյթին ու շարժառիթներուն մասին։ Ու մանաւանդ, մեր դոյնզդոյն հակառակորդները պէտք էր իրենց ամբողջ մաղձը թափէին, ոճիրը ... Դաշնակցութեան վերագրելու համար։ Հակառակ սակայն շարաթ մը անցած ըլլալուն, եւ հակառակ մեր հակառակորդներուն բրած սուտ ու սխալ ցուցմունքներուն, եւ ապահովաբար նոյն այդ ցուցմունքներուն իսկ հետեւանքով, շփոթութիւնը չփարատեցաւ։ Ընդհակառակն, գործը ստացաւ աւելի խորհրդաւոր կերպարանք, նախ անոր համար, որ սպանիչը դեռ չձերբակալուեցաւ եւ յետոյ այն պատճառով, որ հակադաշնակցականներու ճարած վկաներու յերիւրածոյ կամ անոււղղն ենթադրական մատնանշումներուն վրայ, ոստիկանական եւ դատական իշխանութիւնները հարկադրուեցան միակողմանի կերպով առաջ տանիլ իրենց քննութիւնները, եւ քաղաքական գոյն տալով գործուած սպանութեան, դաշնակցական մը սկսան փնտռել իբրեւ այդ սպանութեան հեղինակ

Այս անցուդարձերուն որպէս բնական հետեւանք՝ առեղծուած շփոթութիւնը դեռ կը շարունակուի։ Ու կարելի չէ հետեւաբար բան չօթեան դրական բան մը ըսել այս ոճրին շուրջ, եւ ամէնաբար ... մտածելով ըսել մանաւանդ, որ Գրլըճեանը կրնայ սպաննուած ըլլալ Դաշնակցականներու կողմէ։ Եթէ ոճիրը բացատրող ենթադրական հիմեր պիտի փնտռենք, կարելի է յանգիլ ուրիշ աւելի տրամաբանական եզրակացութեանց։ Եթէ Դաշնակցութիւնը մեզադրելու համար իբրեւ փաստ պիտի ծառայեն՝ քանի մը տարիներէ ի վեր Գրլըճեանի եւ Դաշնակցականներու միջեւ գոյութիւն ունեցող վէճերն ու տարակարծութիւնները, որոնց «Թշնամանք» անունը կուտան անշուշտ տանիքներու վրայ թառած այսօրուան աժդի— կարապետ ... մենք կրնանք յիշատակել Դաշնակցականներէն զուրս մնացող եւ Գրլըճեանը ատող մարդիկ,— Համայնավարներ, Հնչակներ, «Նոր Շարժում» ծեաններ եւ «Սեւան» ծեաններ, որոնց հետ Գրլըճեան տեւական ու սուր կռուի մէջ էր, իբր հրատարակած եւ համայնավարներու կողմէ բանօրէն զաղրեցուցած «Վերելք»ի ծանօթ գէպքէն յետոյ։ Կրնանք մենք միեւնոյն սկզբունքը ուղղել ... եւ միեւնոյն ձեւով իբրեւ ոճրի կազմակերպիչ ամբաստանել զանոնք, երբ նկատի ունենանք նախընթաց քանի մը գէպքեր, որոնք կրնան լոյս մը սփռել ապահովաբար եւ այս ոճրին վրայ։

Գրլըճեանի սպանութիւնը իրականութիւն պիտի դառնար աւելի 4—5 տարի առաջ, բայց ուրիշ անձի մը վրայ, եթէ համայնավարներու նիւթած հրէշային այդ ոճիրը չկանխուէր։ Ո՞վ մոռցած է Արտաշէս Ցակարեանի շուրջ նիւթուած դաւադրութիւնը։ Այդ երիտասարդը, այդ շրջանին, Դաշնակցութեան հանդէպ կը գտնուէր ճիշդ այն դիրքին մէջ, զոր Գրլըճեանը ունէր վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին։ Եւ համայնավարները, զարմանօրէն, որոշած էին սպաննել Ա. Ցակարեանը, որպէսզի իրենց այդ մարդասպանական ոճիրը բեռցնէին այսօրուան պէս, Դաշնակցութեան վրայ։ Չէ՞ որ կար հակառակութիւն մը Դաշնակցականներու եւ անոր միջեւ, եւ հետեւաբար կրնային հեշտօրէն կասկածի ենթարկել այս վերջինները։ Բայց համայնավարները չկրցան գլուխ հանել իրենց այդ ոճրային յղացումը։ Դաւը կանխուեցաւ եւ քաւութեան նոխազ դառնալիք Ցակարեանը, այդ օրերուն, իր իսկ ստորագրութեամբ տուաւ մերկացումներ ու մեղադրանքներ բրաւ ոճրապարտ կարմիրներու հասցէին»։

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ԱԹԼԷԹՆԵՐԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Մ. Նահանգներու նշանաւոր աթլէթներէն խմբակ մը քանի ամիսէ ի վեր կը շրջի Եւրոպան եւ կը ծափահարուի իր մեծարժէք յաղթանակներով։ Իրենց վերադարձի ճամբուն վրայ ամերիկացի մարզիկները Փարիզի մէջ ալ հրապարակ պիտի գան ֆրանսայի լաւագոյն մարզիկներուն դէմ մրցումի մը ընթացքին որ տեղի պիտի ունենայ վաղը, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 6.30ին Սթատ Ժան Պուէնի մէջ, Փօրթ տ'Օթէյլ.

Ամերիկեան խմբակին մաս կը կազմեն Մէթքաֆ սեւամորթ արագավազը որ շաբաթ օր Պուտափէշթի մէջ աշխարհի 100 եւ 200 մէթր վազքի ռեքորտներուն հաւասարած է, Պլուքսուս որ 400 մէթրը կը վազէ 47 երկ. հինգերորդ երկ.էն Քէնինկէմ որ 1500 մեթրը վազած է 3 վ. 51 երկ. երեք հինգերորդէն, Մորիս որ աշխարհի 110 մէթր ցանկարշաւի մրցանիշին հաւասարած է, եւ դեռ քանի մը ուրիշներ ոչ նուազ համբաւաւոր։

Ժ.

ԴԻՐՔ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Պ. Գէորգ Սահակեան իր ամուսնութեան առթիւ մէկական օրինակ «Երգիծական», «Միգեղինէր» եւ «Աւրեւ, արեւ» կը նուիրէ Արնուվիլ լէ Կոնէսի դրադարանին եւ Գարակէօզեան Հօմին։ 1 օրինակ «Արեւ, արեւ» Մոմբլիյէի (Մուրիա) աղջկանցոց հիւանդներուն։

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

Վան Տօնժէն յայտնի նկարիչ, իրբեւ «մօտէլ» ունեցաւ յոյժ ... գէմք մը, որ ... տոէլ կը ծառայէր իբր նկարչութեան տարիկ։ Նկարը վերջանալուն, Վան Տօնժէն հարցուց ... թէ ի՞նչ կարծիք ունի նկարի մասին։

— Շատ լաւ է, այս շատ լաւ ... ծի կը նմանի։ Այսու հանդերձ՝ պէտք է ըսել ... որ այս նկարը չէ ... զոր նկարած ըլլաք դուք։

— Կատարելապէս իրաւունք ունիք, յարեց նկարիչը, սակայն դուք եւս պէտք է ընդունիք թէ յաւագոյն ձեւ ... չէք, զոր ... բայց ...։

«ՏԱՆԸ ՄԷԿ ՀԱՏԻԿ ՃՐԱԳՆ ԷՐ»...

—·—

Պատուր այդ օր միայն զգաց որ, իր ... պէս զաւակները կորած էին։ Անհայենց տանը ճրագը մարած էր։ Հին տուն մը «խարարայատ» ...

[illegible]

օրերը։ Պայլէին գերեզմանին վրայ խունկ կը ծխէին ու մոմ կը վառէին։

Պատուր, քարակոփ Միհրանին խաչը, մարմարիոն գերեզմանաքար մը ...

[illegible]

չէն առաջ ու հայրե ժամկոչը դուռը բացած, ան անապարանքով ներս կը մտնէր ու կը գրաւէր իր սովորական տեղը։ Ու եկեղեցիէն դուրս կուգար նորէն ժամկոչին ու աէրհօրը հետ։

×

Այդ առաւօտ, Տէր հայրը երբ ժամերգութիւնը սկսաւ, նկատեց որ պատուր չկար իր սովորական տեղը.

[illegible]

— Հա, լաւ ես մտածեր, բաւա...

[illegible]

կը թաղէին, բայց յետոյ սասուղեց որ, անոր մեծ մայրն էր։ Ուրեմն մեծ մօր մահուա՞ն ալ պատճառ եղաւ

Սահակը գիւղ վերադարձաւ ուրիշ կարեւոր նպատակի մը համար։ Այդ նպատակը իր գաղտնիքն էր։ Այո՛, պէտք էր անպատճառ իրագործէր իր ծրագիրը, այլապէս կեանքին մինչեւ վերջը պարտական պիտի մնար մարդոց եւ Աստուծոյ առջեւ։

Մեծ, աներեւելի ոճիր մը գործած էր ու այդ բանը ըրած էր իր քրոջ

[illegible]

ու ոչ նախկին սէրը եւ ոչ ալ մայրական խանդաղատանքը ունէր։

Իսկ Սիրա՞նը ... իրմէն կը խուսէր այնքան որքան մարդ չակը պիտի խուսէր եօթը գլխանի դեւէ մը։ Սիրանը, հալէր, մաշէր, մեղրամոմ էր դարձեր, բայց որքան կարելի էր շուտ պէտք էր մարել այդ պլպլացող լոյսը։

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՋԻ

(Շարունակելի)

Իրաւունք չունի Թուրքաստանէն արտածելու կարգ մը ապրանքներ։ Այդ ապրանքներուն մէջ կը գտնուի նաեւ ատաղձը, որուն արտածման համար մասնաւորապէս կը պնդեն Թուրքերը։

Փոթորիկ Փարիզի մէջ

Հեղձուցիչ տաքերուն յաջորդեց անձրեւը։

Երկուշաբթի օր, բուռն փոթորիկներ պայթեցան Փարիզի եւ ամբողջ Ֆրանսայի մէջ։ Ժամը 5—8 տեղատարափ անձրեւ եկաւ Փարիզի վրայ, շատ մը վնասներ պատճառելով։ Հրդեհի սկզբնաւորութիւններ ալ տեղի ունեցան քանի մը թաղերու մէջ։ Գաւառական քաղաքներէն ողողումներու լուրեր կը հասնին։ Քանի մը հողագործներ ալ կայծակնահար եղած են։

Անիւնայ կը ձնձեն, զգուշացէք

Ստիպուած ենք նորէն ուշադրութիւն հրաւիրել փողոցի եւ կառախումբի արկածներուն վրայ։

Ահա չոր ու ցամաք ցուցակ մը՝ միայն երկուշաբթի օրուան գլխաւոր արկածներու մասին.—

Երկու հոգի սպաննուած՝ Վանտէի մէջ (ինքնաշարժի արկած)։ Երկու վիրաւոր՝ Վիէնի մէջ (Իզէր)։ Մէկ հոգի սպաննուած՝ Վալանսի մէջ։ Երեք հոգի վիրաւորուած՝ Մոնթէլիմարի մէջ։ Մէկ վիրաւոր՝ Ալպիի մէջ, մէկ վիրաւոր՝ Մարսէյլի մէջ, 15 վիրաւոր՝ Քանի մէջ (հիւսիսային շրջան), երկու վիրաւոր՝ Սէնթ Օմէրի մէջ, մէկ սպաննուած՝ Վալանսիէնի մէջ, մէկ ալ՝ Թուլոնի մէջ, մէկ սպաննալ եւ վեց վիրաւոր՝ Քանպրէի մէջ, մէկ սպաննուած Կուռնէի մէջ, մէկ սպաննուած եւ երեք վիրաւոր՝ Լոնկվիի մէջ, մէկ սպաննուած եւ մէկ վիրաւոր՝ Սէն Ժէրմէն ան—Լէի մէջ, երկու վիրաւոր՝ Սուասոնի մէջ, երկու վիրաւոր՝ Վերսայլի մէջ, մէկ մեռած՝ Պուասի լը Շաթէլի մէջ, հինգ վիրաւոր՝ Պովէի մէջ են։

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԳԸՎՎԻՐԻ «Ռոստոմ» Ենթակոմիտէի ժողովը վաղը, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Գրադարանին մէջ։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ ԳԸՎՎԻՐԻ «ՌՈՍՏՈՄ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ
20 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԻԿՈՒՆ
ՔԼԱՄԱՌԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ «ՓՕՂ ԱՂԲԻՒՐ»ԻՆ ՄՕՏ
Կը նախագահէ՝ ընկ. ԵՐՈՒԱՆԴ ՃԱՆԿԷՕԶԵԱՆ
Կը խօսի՝ ընկ. Վ. ՓԱՍՏՐՄԱՃԵԱՆ
Բանախօսութիւն, երգ, պար, նուագ եւայլն. Դիւրամատչելի պիւֆէ.
Կը մասնակցի ԵՓՐԱՏ նուագախումբը՝ ղեկավարութեամբ Գ. ՕՀՈՍԵԱՆի։

Դաշտահանդէս Վալանսի մէջ

Կազմակերպուած ԽԱՐԲԵՐԴԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
Այս Կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ ՄԱԼԻՍԱՐԻՆ անտառին մէջ
Պար, մեներգ, խմբերգ, արտասանութիւն եւայլն։
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մայր Տիկին Սէյտի Ս. Գագրճեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին

ՍԱՐԳԻՍ ԳԱԳՐՃԵԱՆի
զառնագէտ մահուան առթիւ

ԳՈՐԾ ԿԸՓՆՏՌԷ

վարժարանէ վկայուած պատուաւոր եւ ընտանիքի տէր Սալոնիկ հայ սափրիչ մը։ Դիմել Յառաջի վարչութեան։

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ծանօթ օրիորդ մը կը ստանձնէ ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, գերմաներէնի եւ հայերէնի դասեր տալ տուներու մէջ։ Դիմել Յառաջի վարչութեան։

ԾԱԽՈՒ ՍԱՓՐԻՉԻ ԽԱՆՈՒԹ

Փարիզէն [illegible] Գալ՝ 6 տարի, վարձք տարեկան 200[illegible] մինչեւ 10 Սեպտեմբեր։ Մանրամասնութեանց համար դիմել Գ. ՏՕՆԻԿԵԱՆի. 10, rue Elysée à Bicêtre։ Մէթրօ՝ Փորթ տ'Իթալի։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Որբուհի մը [illegible] կին մէջ տեղաւորուած է հայր կը փնտռէ քանի մը ազգականներու անուններ.

Ընդհ. Պատերազմէն առաջ իր մօրեղբայրը (անունը չի յիշեր) կը գտնուի եղեր Ամերիկա։ Որբուհիին անունն է Նազլը, մօր անունը՝ Հայկանուշ, հօր անունը՝ [illegible] ([illegible] Նիրա գիւղացի)։ Իր ազգականներուն մասին իմացնել Missak Tcholakian, rue de l'Esguiad, Villefranche s/mer, Alpes-Mari[time] [illegible]

Ամերիկահայ թերթերէն կը [illegible]

— Կը փնտռեմ հօրեղբայրս [illegible] Արմաշ գիւղացի Տէր Յակոբեան, որ կը գտնուի [illegible] հասցէին՝ Diran [illegible]rikian, Calle Azopar[illegible] 2165, Villa Gerli [illegible] Avenida, Buenos-Aires Arg. Իր հասցէին [illegible] 14 [illegible] Տէր Յակոբեանի. [illegible]deah. Փարիզ (14), կամ [illegible] վարչութեան։ Կը խնդրուի [illegible]

— Թիթեղագործ (թէնէճի) [illegible] Թաշճեան (այժմ Աղասի) կը փնտռէ իր զաւակները՝ Սիրենակ, Արամ եւ Տիգրան [illegible] մօր անունը Եղսաբէթ Տէր [illegible] Պարուրի. Արաբկիր[illegible] մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ [illegible] ամուսնացած է Թէ Զինադադարէն [illegible] Ալիփաշի Հարան գիւղը [illegible]

Իրենց մասին լուր ունեցողները խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de Valbert près de Héricourt Haute-[Saône] France.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (38)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Բ. ԳԼՈՒԽ

2.—ՄԵԾ ԴՈՒՔՍ ՍԵՐԳԷՅԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Համոզուեցայ որ փախչիլ [illegible] անկարելի է, թէեւ երկար ատեն մարդ չկար մօտս։ Սկսայ քալել։ Այդ պահուն եւ[illegible] լսեցի ձայներ.

— Բռնեցէ՛ք, բռնեցէք.

Կառք մը, որուն մէջ նստած էին [illegible] ատեններ, յանկարծ կանգ առաւ մօտս։ [illegible] բռնեցին օձիքէս։ Ոչ մէկ դիմադրութեան ցոյց տուի։ Շուրջս պաշարեր էին ոստիկանական սպայ մը եւ [illegible] մը, զգուեցի մարդուկ մը, որ գողգղալով ըսաւ.

— Նայեցէք, չըլլայ թէ ատրճանակ ունենայ։ Փառք Աստուծոյ, ինչպէս չսպաննուեցայ ես ալ, ճիշդ մօտն էի։

Կը ցաւէի որ չէի կրնար դնդակ մը տեղաւորել այս վիշապին վառին գլխուն մէջ։

— Ինչո՞ւ կը բռնէք զիս, ըսի, չփախչիմ, ես կատարեցի իմ պարտքս։

Այդ պահուն զգացի որ խլացեր էն ականջներս։

— Կառապան...

Նստանք կառք մը եւ [illegible] Այդ ատեն էր, որ սկսայ սրտապնդիլ.

— Անկեցի՛ անիծեալ ցարը։ Կեցցէ՛ ազատութիւնը։ Անկցի անիծեալ կառավարութիւնը։ Կեցցէ՛ Ես—Էր կուսակցութիւնը

Ոստիկանատուն տարին զիս։ Ամուր քայլերով ներս մտայ։ Անհանդուրժելի [illegible] կը զգայի այդ պահուն՝ ինքզինքս գտնելով այդ բոլոր թշնամական վաւերներուն մէջ. Կը նախատէի զիրենք, կ'անարգէի եւ կը [illegible] Զիս փոխադրեցին Եակիմանսկիի բանտը։ Կապարէ ծանրութեամբ խոր քուն մը առաւ այնտեղ։

Ցեղափոխական Ռուսիան թերթը իր 60րդ թիւին մէջ հրատարակեց [illegible] մը, որ խմբուած էր [illegible] [illegible] գրուած է տեղեկատուի մը միջոցաւ—թեամբ, հետեւեալ ձեւով.—

Ռումբը պայթեցաւ ժամը 2.45ին։ Պայթումը լսելի եղաւ Մոսկուայի մինչեւ ամէնէն հեռաւոր փողոցներուն մէջ։ Խուճապը կատարեալ էր Արդարադատութեան պալատին մէջ։ Բոլոր գրասենեակները բաց էին եւ կ'աշխատէին։ Բազմաթիւ պատուհաններ ջարդուած էին ցնցումէն. Շատեր կարծեցին թէ երկրաշարժ տեղի կ'ունենայ։ Ոմանք ալ կարծեցին թէ պալատին հին շէնքը կը փլի։ [illegible] փշուր եղած ապակիները բոլոր պատուհաններուն, որ կը նայէին [illegible] վրայ։ [illegible] տանտէրերը վար ինկան իրենց տեղերէն վրայէն։ Երբ հինգ—տասը վայրկեան մէջ գտան իրենց պաշտօնեաները եւ [illegible] թէ ինչ էր եղածը, շատեր վազեցին ուղղակի պալատին վայրը, ուր կը տեսնուէր 75 սանթիմեթր բարձր դէզ մը, որ կազմուած էր, խառնիխուռն, կառքի, պղնձաներու, անդամատուած դիակի մը կտորուանքներէն։ Առաջին հասնող տեսաբանները, մօտ 30 հոգի, կը քննէին պայթումին հետքերը։ Ոմանք ալ կ'աշխատէին վրայի [illegible] կառքին կտորուանքներուն մէջէն [illegible] [illegible] Դուքսը չկար։ Իսկ մարմնին միւս մասերը կարելի չէր ճանչնալ, բացի մէկ թեւէն ու մէկ սրունքէն։ Այդ պահուն մեծ դքսուհին Էլիզաբէթ Ֆէոդորովնա [illegible] ցատկեց իր կառքէն եւ վազեց անձեւ դէզին մօտ։ Մուշտակ հագած էր, բայց գլխարկ չկար գլուխը։ Ոչ ոք հանած էր իր գլխարկը։ Մեծ դքսուհին նշմարեց առիթը։ [illegible] [illegible] հանդիսատեսները, պատասխանեց.

— Ձէ՞ք ամչնար, ինչ կը նայիք այսպէս, կորսուեցէք

Պալատական ծառայ մը խօսքն ուղղեց ժողովուրդին, խնդրելով որ հանեն իրենց գլխարկները ի յարգանս [illegible] ամբոխը ուշադրութիւն չը[illegible] Ոչ ոք հանեց գլխարկը։ Եւ ոչ ոք հեռացաւ։ Իսկ ոստիկանութիւնը, գրեթէ 30 վայրկեան [illegible] Կարծես բոլորովին գամուեր էր իր տեղը [illegible] [illegible] Նորեն ալ, նոյնպէս անդամալուծուած եւ կարծես դէպքին անտարբեր, Արդարադատութեան պալատէն եկաւ եւ, հրապարակին վրայ, բազմութեան մէջ մտաւ։ Երկու անգամ կառքով դրանէն եկաւ, զարմանալ [illegible] Շատ ուշ երեւցան զինուորները, որոնք հրմշտուկներ ըրին տեղերէն վարե՛ [illegible]

Եւ ահա, մեծ [illegible] [illegible] աւարտ, ոստիկանական անզգուշութեան...

1905 տարւոյն փետրուար [illegible] Մոսկուայի մէջ, երբ մեծ դուքս Սերգէյ Ալեքսանդրովիչ, եղբայր Նիկոլայի [illegible] կը հասնէր Ներսկայայի [illegible] կր, անծանօթ մարդասպան մը ռումբ մը նետեց Նարեկն Կամաւորաց կառքին վրայ։ Ռումբին պայթումին հետեւանքով մեծ դուքսը սպաննուեցաւ տեղւոյն վրայ, եւ բազմաթիւ [illegible] [illegible] կառապան Ռուդին[illegible] [illegible] մեծ դուքսին մարմինը կառք կը[illegible] [illegible], գլուխը, վիզը, կուրծքին վերին մասը, ձախ եւ ձախ թեւը վերցուեցան եւ բոլորովին ոչնչացան, ձախ ոտքերը կտրեցան, աջ ազդրը ջախջախեցաւ, աջ կողքը կարուեցաւ ու ան[illegible] [illegible]։ Մարդասպանին նետած [illegible] ջարդուփշուր բրաւ նաեւ կառքը, որուն մէջ նստած էր մեծ դուքսը։

Ամենայն Արդարադատութեան [illegible] [illegible] մէջ, որ մօտ են Նիկոլսկի [illegible] [illegible] [illegible] փշուր եղաւ»

[illegible] փոխադրուեցաւ [illegible] Փողոյնի աշտարակին մէջ [illegible] օր եօթը, մեծ դուքս Սէրգէյ [illegible] մեծ դքսուհին Էլիզաբէթ [illegible] այցելութեան գնաց [illegible]

«Իրաւ կը զղջե՞ք—[illegible] [illegible] մասին,— կը խոստովանիմ [illegible] [illegible] կ'ըսէին իրեն, եւ՝ զիս [illegible] ան՝ Մարդասպան Մարմնին [illegible] թեամբ, իմ կամքովս [illegible] Մարդասպան Մարմնի [illegible] [illegible] [illegible]

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN[IAN]
Imprimerie A. DER AGOPIAN
17, Rue Dameme :-: PARIS (13)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.284

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Redaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

Ն. ԹԻՒԻՆ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 17 ՕԳՈՍՏՈՍ 1933

17 Aout 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2267

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱՄԱԽՄԲՈՒՄԸ

Շնդալից պատրաստութիւններ կը տեսնուին Թուրքիոյ մէջ, տասնամեակը Հանրապետութեան տասնամեակը (29 Հոկտեմբեր)։

Համաձայն թերթերու տեղեկութեանց, շարժման մէջ պիտի դրուի ոչ միայն ամբողջ պետական մեքենան, այլեւ արդի գիտութիւնը, որպէսզի տօնակատարութիւնը կատարուի աննախընթաց և համատարած շքեղութեամբ։

Բոլոր գլխաւոր կեդրոններուն մէջ պիտի տեղաւորուին ճայնասփիւռ գործիքներ։ Դասախօսութիւններ պիտի կատարուին ամէն կողմ։ Շարժանկար, թատրոն, «տավուլ – զուռնա», «զէյպէք», պաշտօնական եւ ժողովրդական խրախճանք։ Անշուշտ եւ զորահանդէս. Ու թափօրներ, թափօրներ անվերջ...

Մէկ խօսքով, կատարեալ հարսնիք, ի փառս Մ. Քէմալի եւ Հանրապետութեան։

Միեւնոյն ատեն, պիտի օգտագործուին նաեւ քարոզչական բոլոր միջոցները, որպէսզի արտասահմանն ալ տեղեկանայ Թրքական Հանրապետութեան բարիքներուն։ Որպէսզի բովանդակ աշխարհ իմանայ թէ Թուրքիան այն չէ ինչ որ կը կարծուէր տարիներ ի վեր։

Այս առթիւ, թերթերը գրեցին թէ կառավարութիւնը կ'ուսումնասիրէ ընդհ. ներման ծրագիր մը, որմէ պիտի օգտուին ոչ միայն երկրին մէջ բանտարկուած քաղաքական յանցաւորները, այլեւ փախստականները։ Նոյնիսկ Հայերն ու 150նոցները։

Մէկդի դնելով Հայերու պարագան, որ տխուր հեգնութիւն մըն է եւ անջատ խնդիր, կ'ուզէինք վերլուծել բուն Թուրք փախստականներու խնդիրը։

Ձեզի կը մնայ գտնել թէ՝ այդ վերլուծումը կապ ունի՞ մեր այսօրուան իրականութեան հետ։

Այն թերթերը որ գրեցին թէ 150նոցներն ալ պիտի օգտուին ընդհ. ներումէն, միեւնոյն ատեն արձանագրեցին անուններ,— Րէուֆ, Ատնան, Խալիտէ Էտիպ, Րիզա Թէվֆիք եւն.։

Ուրեմն, Էնկիւրի ժամանակը եկած կը համարէ իր դրօշին տակ համախմբելու եթէ ոչ բոլոր ընդդիմադիրները, գոնէ անոնք որ իրական ուժեր են, եւ չդաւաճանեցին Թրքութեան։

Արդարեւ, յիշուած փախստականները եւ դեռ ուրիշներ, քէմալական լուծէն խուսափելով հանդերձ, չկատարեցին ո՛ր եւ է գործ՝ որ վնասէր իրենց հայրենիքին հողային ամբողջութեան կամ անկախութեան։

Ընդհակառակն, անոնք պարտք սեպեցին ամէն տեղ ալ երգել եւ տարփողել Նոր Թուրքիոյ փառքը

Մէկ Խալիտէ Էտիպ յեղաշրջեց միտքերը մասնաւորապէս Ամերիկայի մէջ, անգլերէն դասախօսութիւններով եւ գիրքերով։

Րէուֆ, նախկին վարչապետը, միշտ ինքզինքը հեռու պահեց այն փախստականներէն որ օտարին կռթնած՝ կ'ուզէին տապալել քէմալականութիւնը։

Նոյն ճամբան բռնեցին Րահմին, Իզմիրի նախկին կուսակալը, Ատնան եւ ուրիշներ։

Կրկնենք,— ըլլալով հանդերձ ընդդիմադիր, անոնք չուզեցին իրենց անունը խառնել ո՛ր եւ է գործի որ կրնար վնասել երկրին։

Անոնք համոզուած էին թէ՝ ո՛ր եւ է խռովութիւն կամ օտար միջամտութիւն կրնայ ճակատագրական դեր կատարել, հազիւ ոտքի ելած երկրի մը մէջ։

Այնպէս որ, Մ. Քէմալ անհանգստութիւն չունեցաւ այս ճակատէն։

Նոյնիսկ շատերը միւսներէն — անոնք որ կ'ուզէին յեղափոխութիւն յարուցանել եւ քշել Մ. Քէմալը, անոնք ալ այլապէս օգտակար եղան իրենց հայրենիքին։

«Գործելով», դաւադրական ծրագիրներ յղանալով հանդերձ, անոնք պարտք սեպեցին օրը օրին ... տեղեկագիրներ ղրկել Էնկիւրի։ Նոյն իսկ բերանացի զեկուցումներ տալ՝ իրենց կիներուն կամ հաւատարմականներու միջոցաւ։

Այսպէս, ամբողջ տասը տարի երկիրէ երկիր թափառելէ, քաղաքէ քաղաք զարնուելէ յետոյ, Թուրք ընդդիմադիրները չկատարեցին ո՛ր եւ է գործ, որ կարենար մտահոգութիւն պատճառել քէմալապետութեան։

Կ'ուզէի՞ք որ խօսէինք ... լրագրական հրացանաձգութեան մասին։

Արդ, Էնկիւրին ինչո՞ւ հիմա իր դրօշին տակ չհամախմբէ այս տարրերը, որոնք երկրէն դուրս մնալով՝ կրնան սիրտ խառնել, իսկ ներս մտնելով՝ կը դառնան եթէ ոչ դործօն աջակիցներ, գոնէ հաւատարիմ «պէնտէ կեաններ»։

Ճիշդ է որ 150նոցները օրէնքէ դուրս հռչակուած են դաշնագրով, իբրեւ հայրենիքի դաւաճաններ։

Բայց, Թուրքիոյ համար ո՞ր օրէնքն է որ չի լուծուիր ուրիշ օրէնքի մը մէջ, համաձայն օրուան պահանջներուն։

Եզրակացութիւն,— քէմալապետութիւնը ճակատ մը եւս կը հալեցնէ, հանդիսաւոր առիթով մը։ Միեւնոյն ատեն՝ ամրապնդելով իր խարիսխը, այսինքն ներքին ապահովութիւնը։

— Բայց, այս խնդիրը ի՞նչ կապ ունի մեր այսօրուան իրականութեան հետ։

— Ըսել կ'ուզէք թէ չհասկցա՞նք։ Ոչի՛նչ։ Կը չարունակենք վարը։

Մինչեւ հիմա տրուած օրինակներուն վրայ մեծ բան մը պիտի աւելցնէ այդ բացատրութիւնը։

Բայց, անհրաժեշտ է կրկնել միշտ։ Ցիչեցնել։ Հոլովել։ Զարնել՝ մուրճի պէս։

Որովհետեւ, համատարած կազմալուծումն է որ կը սպառնայ դաղութներուն,— կէս առ կէս ջարդուած ժողովուրդի մը վերջին մնացորդներուն։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Գիւղացին սեփականատէ՞ր կը դառնայ

ՆՈՐ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Անցեալ յունուարին, հաւաքական տնտեսութեանց (կոլխոզ) համագումարին մէջ, Ստալին ըսաւ թէ կուսակցութեան նպատակն է բարեկեցութեան հասցնել կոլխոզի անդամները։ Այս առթիւ յայտարարեց.— «Ամէն կոլխոզնիկ պէտք է ունենայ կով մը»։

Այս գիւրութիւնը կը տրուէր իբրեւ խայծ, որպէսզի գիւղացին գործակցի կառավարութեան, վերահաստատելու համար արջառի քանակութիւնը որ մեծապէս նուազեցաւ 1929 – 30ի ձմրան, երբ սատակօրէն յատաջ կը մղուէր համայնացումը։

Համաձայն պաշտօնական վիճակագրութեանց, հորթերու թիւը մէկ տարուան ընթացքին (1930) 18 միլիոնէն իջած էր 13 միլիոնի, որովհետեւ գիւղացիները կը նախընտրէին զանոնք մորթել եւ ուտել, քան թէ յանձնել հաւաքական տնտեսութեանց։

Կը թուի թէ Ստալինի յայտարարութիւնը միայն ճարտասանական արտայայտութիւն չէր, եւ Մոսկուան խօսքէն գործի անցած է։

Այսպէս, օգոստ. 15 թուակիր հրամանագիր մը կարգ մը դիւրութիւններ կ'ընծայէ, որպէսզի կոլխոզի յատուկ աշխատաւորները արջառ ունենան զեղչեալ գիներով։ Մէկ միլիոն երինջ, որ մինչեւ հիմա կը պատկանէր հաւաքական տնտեսութեանց կամ անհատ գիւղացիներու, պիտի ծախուին կոլխոզի անդամներուն։ Արժէքը վար պիտի դրուի անոնց աշխատավարձքէն, բայց եթէ գումարը անբաւական ըլլայ, պետութիւնը մինչեւ հարիւրին 50 վարկ պիտի բանայ։ Այս ծրագրին իրականացման յատկացուած է 1 միլիոն րուբլի։ Վճարման պայմանաժամ նշանակուած է մէկ տարի.

Ցորենի Համաժողով Լոնտոնի մէջ

Երկուշաբթի օր Լոնտոնի մէջ կը բացուի խորհրդաժողով մը, նախաձեռնութեամբ Արժանթինի, Աւստրալիոյ, Գանատայի եւ Մ. Նահանգներու, որոնք ցորենի գլխաւոր արտադրողներն են։ Պիտի մասնակցին ուրիշ 26 պետութիններ, մէջն ըլլալով Խ. Միութիւնը եւ Թուրքիան։ Ժողովին նպատակն է միջազգային համաձայնութիւն մը գոյացնել, պաշտպանելու համար ցորենի արտադրութիւնը եւ վաճառականութիւնը։ Այս մասին խորհրդակցութիւններ կատարուած էին արդէն մայիսին՝ Ժընեւի, եւ յունիս – յուլիսին՝ Լոնտոնի մէջ, առանց վերջնական եզրի մը յանգելու։

Մ. Նահանգներու հողագործական նախարարը հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ այս առթիւ.

— Եթէ ցորեն արտադրող երկիրները համաձայնութեան չյանգին իրենց արտադրութիւնը զեղչելու համար, Մ. Նահանգները պիտի հետեւին պետական նպաստով արտածումը քաջալերելու դրութեան։ Կը վարանիմ այս առթիւ գործածել վաճառաթափ (տըմփինկ) բառը, բայց կը կարծեմ թէ հպարտեւաւոր արտածում մը կը բացատրէ միտքս։

Նախարարը աւելցուց թէ ամերիկեան կառավարութիւնը պիտի սպասէ մինչեւ օգոստոս 24, բայց եթէ համաձայնութիւն չգոյանայ, պիտի առաջարկէ հետեւեալ ծրագիրը.— 1. ցանքերու տարածութիւնը աւելի քիչ պիտի ըլլայ քան եթէ միջազգային համաձայնութեան մը գոյանար.— 2. Պարգեւներ պիտի տրուին հողագործներուն, որպէսզի կարենան պահել իրենց գնելու կարողութիւնը.— 3. Այժմ հարաւային Նահանգներուն մէջ դիզուած աւելորդ մթերքը պիտի արտածուի պետութեան միջոցաւ։

Ֆրանսայի Ազգային Գինետօնը

Առաջին անգամ ըլլալով, օգոստոս 15ին Մաքոնի մէջ (Պուրկոներ) կատարուեցաւ Ֆրանսայի ազգային գինետօնը, նախագահութեամբ հողագործական նախարարին։ Նպատակն է՝ մղում տալ այգեգործական արտադրութեանց սպառման, որ նմանապէս տագնապի մատնուած է։ Այս առթիւ սարքուած էր խաչաձեւ հացկերոյթ մը, ուր գինի եւ փրփուր կը տեղար անդադար։ Ճառախօսներէն մէկը յայտարարեց.

— «Ֆրանսան կը մնայ այն փարոսը որ ազատութեան լոյսեր կ'արձակէ աշխարհի վրայ։ Ան կը պահէ իր պազարիւնը, հակառակ այնքան գրգռիչ բանաւորութեանց։ Ան կը մնայ ախոյեանը բարութեան եւ ազատական քաղաքականութեան, ախոյեանը ուրիշներու անկախութեան։ Ժողովուրդներու ճակատագիրը կախում ունի իրենց հաւատարմութենէն հանդէպ իրենց աւանդութեանց։ Ֆրանսան, որուն գինին կը փառաւորենք այսօր, հաւատարիմ մնացած է իր պարտականութեանց»։

Նոյնքան ոգեւորուած, բայց աւելի գործնական ճառ մը խօսեցաւ հողագործական նախարարը.

— «Իրողութիւն է որ ժողովուրդները առժամապէս պաղած են գինիէն։ Ցետոյ, կարգ մը երկիրներու մէջ յառաջ եկած է գերարտադրութիւն։ Այս անսիրելութիւնը գինիին հանդէպ՝ հոգեբանական մեծ չարիք մըն է որուն դէմ հարկ է պայքարիլ։ Այս տեսակէտով, մեծապէս օգտակար են այս կարգի ցոյցերը։ Առանց նախ Ֆրանսացիներուն եւ յետոյ արտասահմանին կուտան համը մեր գինիներուն եւ կ'ամրապնդեն Ֆրանսացի այգեգործներուն վստահութիւնը։ Ինչ որ ալ ըլլան ներկայիս դժուարութիւնները, պէտք չէ յուսահատիլ արտասահմանի ապսպրանքներու մօտալուտ վերսկսումէն։»

Այս պաշտօնական արտայայտութիւններուն հետ զուգընթաց, դուրսը տեղի կ'ունենային ժողովրդական խրախճանքներ։ Իրարու կը յաջորդէին գիւղական պարեր, երգեր, նուագածութիւններ։ Գեղանի աղջիկներ կ'երգէին ժողովրդական երգեր.— «Ի՞նչ կը բանիս, այգեպան», «Հնձանին երգը», «Այգեկութք», «Սիրել, խմել եւ երգել», «Հարսնեւոր» եւն.։ Գիշերը տեղի ունեցան լուսավառութիւններ։ Երեք օր հարսնիքի մէջ էր Մաքոնը։

Կույանայի թիապարտները կը փախչին

Կույանայի (Հարաւ. Ամերիկա) արգելարանէն փախան 18 թիապարտներ, որոնց երկուքը նախապէս մահուան դատապարտուած էին (մէկը՝ Հիւսէյին Աքէլ, Պէյրութի մէջ)։

Այս առթիւ, թերթերը կը գրեն թէ մէկ տարիէն պակաս ժամանակաշրջանի մը մէջ փախած են հարիւրէ աւելի թիապարտներ։

Անցեալ մարտ 18ին փախած էին 20 հոգի։ Ապրիլ 27ին կը հրատարակուէր ցանկ մը, որուն համաձայն 44 հոգի փախած էին 1932 սեպտ. 22էն։ Յունիս 3ին հրատարակուեցաւ 18 հոգիէնոց նոր ցանկ մը, փախած՝ 1932 սեպտ. 7էն դեկտեմբեր 22 եւն.։

Պ. Էռիօ երկու թուրք ուսանողներ կ'որդեգրէ

Թուրք մամուլը խանդավառութեամբ կը նկարագրէ Ֆրանսայի նախկին վարչապետին եղած ընդունելութիւնները՝ Իզմիրի եւ Պոլսոյ մէջ։ Պ. Էռիօ 1909ին ալ այցելած է Պոլիս, ճիշդ այն միջոցին երբ Մահմուտ Շէվքէթ փաշա Պոլիս կը հասնէր «փրկութեան բանակով»։ Այս առթիւ նախկին վարչապետ հին յիշատակներ պատմած եւ թրքանպաստ յայտարարութիւններ ըրած ըլլալով, սահման չունի Թուրքերուն ուրախութիւնը

Ինքնաշարժով Պէրկամա գացած միջոցին, Էռիօ կանգ կ'առնէ Բէշաթիկ ուր գիւղացիները առատ ձմերուկ կը հրամցնեն։ Պառաւ մը ախորժակով կերած ատեն, կ'ըսէ.

— Ձեր երկրին մէջ ամէն ինչ գեղեցիկ է.— ձեր երկիրը՝ գեղեցիկ, պտուղները՝ գեղեցիկ, կանայքութիւնները՝ գեղեցիկ։

ԽՄԲ — Իսկ «եարաղա՞ն ցը», յարգելի քաղաքապետ եւ գինեգէտ...

Իզմիրի ժանկապարտէզը այցելելէ յետոյ, Էռիօ ըսաւ կուսակալին.— Լիոնի մէջ գիւղատնտեսական բարձրագոյն վարժարան մը ունինք։ Իբրեւ չնչին փոխարինութիւն մը թուրք ազգին ինծի հանդէպ ցոյց տուած համակրանքին, հինգ տարուան ուսման ծախքը կը ստանձնեմ երկու թուրք ուսանողներու, որոնց մէկը երկրաչափական, միւսը արհեստագիտական վարժարանին պիտի հետեւի։

Թուրք նոր Համալսարանը նոր բացուած տագնապի մատնուեցաւ

Գրած էինք թէ Թուրքիոյ հին համալսարանը (Տարիւլֆիւնուն) փակուելով, պիտի բացուի նոր մը, «Իւնիվէրսիթէ» անունով։ Ուսուցիչները հազիւ նշանակուած, ահա ծայր կուտայ տագնապը։ Այսպէս, հրաժարած են վերատեսուչ Տօքթ. Նէշէթ Էօմէր եւ գրական ճիւղի տնօրէն Քէօփրիւլիւ զատէ Ֆուատ պէյեր.

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ հրաժարած է նաեւ կրթական գործավարը, Րէշիտ Կալիպ պէյ եւ իրեն յաջորդ նշանակուած է առողջապահական գործավար Րէֆիք պէյ

Կրթական գործավարութեան խորհրդականը յայտարարեց.

— Պոլսոյ Համալսարանը չի կրնար բաւարարել 15 միլիոննոց ազգի մը պահանջները։ Ցառաջիկային քանի մը համալսարան ալ պիտի բանանք։ Բայց անհրաժեշտ պիտի ապահովենք որ լրանան հարկ եղած պայմանները։ Ամէն պարագայի մէջ ոչ շատ հեռու ատենէն համալսարան մը պիտի բացուի Էնկիւրիի մէջ։ Բարձրագոյն ուսում առնող երիտասարդներուն թիւը կ'աւելնայ տարուէ տարի։ Անհրաժեշտ միջոցները ձեռք պիտի առնուին, այս պահանջը գոհացնելու համար։

Մաքսանենգութիւնը Սուրիոյ սահմանին վրայ

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ Օգոստոսի առաջին շաբթուան ընթացքին, հարաւային սահմանին վրայ տեղի ունեցան մաքսանենգութեան 25 դէպքեր, որոնց 7ը ընդհարումի տեղի տուին։ Բռնուեցան 29 մաքսանենգներ, երկուքը սպաննուած։ Գրաւուեցան 1 հրացան, 500 քիլօ մաքսային ապրանք, 600 քիլօ ոգելից ըմպելի, 3500 տետրակ սիկարի թուղթ եւ զանազան տեսակ կենդանիներ։

Պոլսոյ ոչ-թուրք դպրոցները կը պարպուին

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ Պոլսոյ օտար եւ փոքրամասնութեանց դպրոցները հետզհետէ իրենց աշակերտները կորսնցնելով սկսած են փակուիլ։ Այս տարի փակուած են արդէն Կ. Փաշայի Ամերիկեան վարժարանը, Բերայի յոյն լիսէն եւ Բերայի Նուէնտալա նախակրթարանը։ «Սոյն փախուստէն, թուրք դպրոցներու մէջ օտար եւ փոքրամասնութեանց տարրերը հետզհետէ կ'աւելնան»։

Անատօլուի բեկորները Պոլիս կը թափին

Գրուն Դէյլայի Հայերը ապրուստի նեղութեան պատճառով սրտած են Պոլիս երթալ։ Արդէն պատրաստութիւններ կը տեսնեն 70 ընտանիք, 300 հոգի։

Նկատի ունենալով որ Պոլսոյ մէջ ալ շատ դժուար է գործ գտնել, իսկ իրենք նիւթական միջոցներ չունին, Թնամատարութիւնը յանձնարարած էր իրենց տեղերը մնալ, բայց գաղթականները ճամբայ ելած են։

Հրեաներու խուժումը դէպի Պաղեստին

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ՝ Հրեաներու ներգաղթի վիճակագրական ցուցակը լրացած ըլլալով, Պաղեստինի կառավարութիւնը հազար արտօնագիր հանեց Գերմանիոյ հրեայ փախստականներուն համար, ի հաշիւ յաջորդ վեցամսեային, (1933 հոկտեմբեր – 1934 մարտ)։ Տակաւին յայտնի չէ թէ համագումար որքան արտօնագիր պիտի տրուի այդ շրջանին համար։ Ամէն պարագայի մէջ, Հրեաներու ներգաղթը ամէնէն բազմամարդը պիտի ըլլայ այս տարի եւ կրնայ հասնիլ 1925ի քանակութեան, որ մեծագոյնն էր

Հաշիւ եղած է թէ յունուարէն յունիս, 10,000ի մօտ հողագործներ եւ անկախ դիրքի տէր Հրեաներ հասած են Պաղեստին՝ կառավարական արտօնագրով, եւ քանի մը հազար ալ՝ իբրեւ զբօսաշրջիկ։ Այս վերջիններէն շատ քիչեր արձանագրուած են իբրեւ բնակիչ։ Ենթադրելով որ ներկայ համեմատութիւնը պիտի շարունակուի մինչեւ տարուան վերջը, հրեայ բնակչութիւնը աւելցած պիտի ըլլայ 30,000 հոգի, միայն ներգաղթով։

Պատերազմական պարտքերու խնդիրը

Մ. Նահանգներու արտաքին պաշտօնատունը հաղորդեց թէ յառաջիկայ հոկտեմբերին բանակցութիւններ պիտի սկսին Անգլիոյ հետ, պատերազմական պարտքերու մասին։ Առ այժմ բանակցութիւնները պիտի կատարուին խորհրդականի մը միջոցաւ. բայց յետոյ բազմանդամ պատուիրակութիւն մը պիտի ղրկուի Ուաշինկթըն նախագահութեամբ նախարարի մը, վերջնապէս խմբագրելու համար համաձայնութիւնը։

Կ'ըսուի թէ Անգլիա պիտի պահանջէ հարիւրին 90 զեղչել իր պարտքը։

Տէր եւ Տիկին Լինտպէրկ թռան

ԿՐՕԷՆԼԱՆՏԱՅԷՆ ԻՍԼԱՆՏԱ

Ամերիկացի օդանաւորդը, գնդ. Լինտպէրկ, որ առաջին անգամ կտրեց Ատլանտեանը, ժամանակէ մը ի վեր գիտական ուսումնասիրութիւններ կը կատարէ Կրօէնլանտայի մէջ։ Օգոստոս 15ին, Տէր եւ Տիկին օդանաւ նստելով, իջան Իսլանտա։ Հեռաւորութիւնն էր 800 քիլոմեթր։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ՕՏԱՐԻ ՄԸ ԱԿՆՈՑՈՎ

Յունիս 15ին Իզմիրէն Աթէնք եկաւ Ֆրանսացի Փ..., Թրքական հասարակութեան մէջ բարձր պաշտօնեայ, որ 22 տարիէ ի վեր կը պաշտօնավարէ:

Փ.. Ֆրանսական պարբերաթերթի մը Փոքր Ասիոյ թղթակիցն է: Անցեալ տարի, կարեւոր յօդուած մը հրատարակեց այդ պարբերաթերթին մէջ, Թուրքիոյ նաւարկութեան եւ տնտեսական կեանքի մասին:

Իր պաշտօնի բերումով, յաճախ կը ճամբորդէ Թուրքիոյ ներքին գաւառները, տնտեսական կեանքի մասին ուսումնասիրութիւններ ընելու համար: Իբրեւ ծանօթ եւ բարեկամ, երկար տեսակցութիւն ունեցայ հետը, Թուրքիոյ ներքին անցուդարձերու մասին, որոնց ամփոփումը կուտամ «Հայրենիք»ի ընթերցողներուն, իր արտօնութեամբ

— «Եւրոպական մամուլին մէջ Թուրքիոյ մասին հրատարակուած տպաւորութիւններն ու ուսումնասիրութիւնները որոշ գաղափար մը տալէ շատ հեռու են: Եւ ասոր պատճառը շատ հասկնալի է: Օտար թղթակիցները Պոլիս եւ Էնկիւրի այցելելով, կը կարծեն պտըտած ըլլալ ամբողջ Թուրքիոյ մէջ: Պոլսոյ մէջ կը մնան քանի մը օր: Կը պտըտին Վոսփորի ափերուն վրայ, կը հիանան գեղեցկութիւններուն վրայ կը հանդիպին արդիական հանըմներու եւ գիր կ'առնեն իրենց տպաւորութիւններուն առաջին մասը: Օտար թղթակիցը Պոլսոյ մէջ գրեթէ բնաւ շփում չունենար Թուրք պաշտօնական շրջանակներու հետ՝ զբօսանքով եւ հաճոյքով կլանուած ըլլալուն: Քանի մը օր յետոյ, լայն ծանօթութիւններ ձեռք բերելու համար, կը ստիպուի Էնկիւրի երթալ: Հազիւ ոտք դրած նոր մայրաքաղաքին մէջ, կը շրջապատուի Թուրք գործակալներով, պաշտօնեաներով եւ տեղեկարկներով: Էնկիւրիի արտաքին գործածութեան մէջ մասնաւոր ապաստարկութիւն մը հաստատուած է, որ պաշտօն ունի միմիայն զբաղելու օտար այցելուներով եւ օտար թղթակիցներով: Անոնց կը տրուին մեքենական ու պաշտօնական տեղեկութիւններ, որոնք փայլուն եւ լաւ ցոյց կուտան Թուրքիոյ ընդհանուր վիճակը: Այս ապաստարկութիւնը ընդօրինակուած է [illegible] կազմակերպութիւն ունի: Ապաստարկութեան մէջ կը ծառայեն բաւական թիւով հանըմներ, որոնք լաւ ֆրանսերէն եւ գերմաներէն կը խօսին ու թութակի պէս վարժուած են իրենց պաշտօնին ձեւակերպութիւններուն:

Օտար թղթակիցը Էնկիւրիի ոտք դնելուն պէս հիւրը կ'ըլլայ կառավարութեան: Կ'առաջնորդուի արտաքին գործածութեան մօտ, ուր իրեն կը տրուին ամէն տեսակ տեղեկութիւններ Թուրքիոյ տնտեսական եւ արդիւնաբերական կեանքի մասին:

Երկու տարի առաջ, Ֆրանսացի թղթակից մը երբ արտօնութիւն կ'ուզէ Անատոլուի ճամբով Սուրիա երթալու եւ ճամբու ընթացքին ուսումնասիրութիւններ կատարելու, կը մերժուի եւ իրեն կ'ըսուի թէ պէտք է գոհանայ տրուած տեղեկութիւններով:

Օտար, երբ տրուած տեղեկութիւններուն մեծ մասը կը վերաբերին Մ. Քէմալի կատարած դերին, արդիական շարժման, ընկերային կեանքի մէջ կատարուած փոփոխութիւններուն եւն.: Թուրքերը մասնաւոր ճիգ կ'ընեն օտարները համոզելու թէ Թուրքիա քաղաքակրթուած եւ արդիականացած երկիր է, թէ սուլթանական բարքերէն ոչինչ մնացած է եւ թէ հանրապետութիւնը ամուր հիմերու վրայ դրուած է: Իսկ Քէմալի մասին փառաւորող տեղեկութիւններ կը տրուին իբրեւ պարտաւորիչ տուրք:

Այս է պատճառը որ օտար լրագրողներուն տպաւորութեանց կարեւորագոյն մասը յատկացուած ըլլայ Մ. Քէմալի: Շատեր առանց տեսնելու զինք, էջեր կը լեցնեն եւ Էնկիւրիէն ճամբայ կը հանեն իրենց թերթերուն լիովին վարձատրուելով:

Այս անբարեխղճութիւնը կը գործեն գլխաւորաբար գերման լրագրողները, իսկ Ֆրանսացի պնակալէզներու թիւը նուազած է վերջին տարիներուն, եւ այս՝ պարզ այն պատճառաւ որ Ֆրանսացի լրագրողները, որոնք Թուրքիա կ'այցելեն, գրեթէ միշտ Սուրիա կ'անցնին եւ Թուրքիոյ մասին իրենց հաւաքած տեղեկութիւնները կը լրացնեն հոն: Սուրիոյ մէջ աւելի դիւրին է առայլ տեղեկութիւն առնել Թուրքիոյ ներքին կեանքի մասին, քան թէ Պոլսոյ եւ Էնկիւրիի մէջ:

Ինչ որ ալ ըլլայ սակայն, Թուրքիոյ կեանքին մէջ լաւ կամ գէշ փոփոխութիւն չըլլար օտար թերթերու մէջ երեւցած լաւ կամ գէշ յօդուածներով: Ճշմարտութիւնը երեւան հանելու համար, պէտք է պտտիլ Անատոլուի մէջ, շփում ունենալ գիւղացիութեան հետ եւ տեսնել այն թշուառութիւնը, որուն ենթարկուած է Թուրք ժողովուրդին 90 առհաւ:

Սկսիմ Իզմիրէն: Փոքր Ասիոյ միակ [illegible] կը յարաբերութեան մէջ էր Եւրոպայի հետ, դատապարտուած է անշարժութեան: Շաբաթը մէկ կամ երկու շոգենաւ կը հանդիպին, քանի մը ժամ կը սպասեն ու խարիսխ կը վերցնեն: Ոչ ապրանք կը ցամաքահանուի, ոչ ալ ապրանք կը բեռցուի Եւրոպայի համար: Արդիւնաբերութի՞ւնը նուազած է, թէ ոչ գնորդ չկայ: Երկուքն ալ: Չէթի արտադրութիւնը գրեթէ գէրոյի հասցուած է, [illegible] [illegible] դիմելով որ պիտի [illegible] գործածեցին իրր վառելանիւթ: Պայմանի շրջանի հարիւր հազարաւոր ձիթենիներէն միայն քանի մը հազար մնացած են

Անանկ խաղողի բերքը Դիւէյ թէ Իզմիրի անհասու չամիչը մեծ համբաւ ունի Անգլիոյ, Գերմանիոյ եւ Մ. Նահանգներու մէջ: 1922էն յետոյ, կէս առ կէս նուազած է արդիւնաբերութիւնը, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] չէ իշխանութիւններուն կողմէ: Էօտէմիշի եւ Այտընի շրջաններուն, ինչպէս նաեւ Մանիսայի շրջանին այգետէրերը կէս առ կէս չորցած են:

Թուզի բերքը համեմատաբար լաւ է, թէեւ նախկին քանակութեան չի հասնիր [illegible] [illegible] ամբողջ Թուրք ժողովուրդը չկրցաւ իր մէջէն հանել Արամ Համբարձումեան մը (Զմիւռնիահայ ծանօթ դրամատէր մը, որ վերջին տարիներուն մեռաւ Նիսի մէջ, կը գրաւէր թուզի առեւտուրով, հսկայ կազմակերպութիւն ստեղծած էր Անգլիոյ եւ Ամերիկայի մէջ, Իզմիրական թուզի սպառման համար Անգլիոյ մէջ անուանուած է «Թուզի թագաւոր»: Փոքր Ասիոյ աղէտի օրերուն Արամ Համբարձումեան Իզմիր կը գտնուէր, Թուրքերու պաշտպանութեան տակ: Ցեղային մեծ պատիւներով շրջեցաւ ուր որ գնաց, Եւրոպայի համար: Թուրքիոյ թուզի առեւտուրին մեծ դարկ տուած ըլլալուն համար էր, որ Արամ Համբարձումեան պաշտպանուած է Թուրքերէն):

Ծխախոտի բերքը լաւ է, բայց սպառումը շատ քիչ: Եւրոպա գնումը դադրեցուցած է, իսկ Մ. Նահանգները շատ քիչ կը գնեն: Տակաւին մթերանոցներուն մէջ կը մնան 1930, 31, եւ 32 տարիներուն բերքին կէսէն աւելին: Ահա, Թուրքիոյ մեծ արդիւնաբերութիւնը [illegible] [illegible] ստացման վիճակը: Գալով առեւտուրին, գրեթէ գոյութիւն չունի: Դիւցազնութիւնը դրամ չունի որ գնէ: Գացէք մինչեւ Աֆիոն Գարահիսար, մինչեւ Էսկիշէհիր եւ Գոնիա ու պիտի տեսնէք որ դաշտերը տէր չունին. Գոնիայի ցորենաշատ դաշտերը լքուած են: Ոչ մարդ կայ ու ոչ անասուն:

Երեւակայեցէք որ Ուշաքը իր հացը կը սպասէ գուրսէն. Բանջարեղէն բաւածը գոյութիւն չունի: Ոչխարներուն մեկնումէն յետոյ, բանջարեղէնը անգտանելի դարձած է:

Ի՞նչ կ'ընէ կառավարութիւնը այս կացութեան առջեւ: Ոչինչ: Ոչ իսկ կը մտածէ: Աւելորդ անոր համար որ ժողովուրդը աղէտ է, նախնական միջոցներով կ'ապրի, եւ առատաձայն անօրէնութիւն կը նկատէ եղածը: Ահա թէ ինչու այս երկիրը երբեք պիտի չարդիանայ, պիտի չքաղաքակրթուի, հակառակ ունեցած բնական հարստութիւններուն: Թուրքիա արտաքին ճակատին [illegible] պէտք ունի, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] գայ եւ ոչ բանակէն:

Թերեւս այդ պարագային կարելի ըլլայ փրկել այս երկիրն ու ժողովուրդը: Քէմալիզմը վերջացուց իր դերը: Ան աւարտեց եկաւ երկիրը թշնամիէն մաքրելու համար ու յաջողեցաւ: Ներկայիս ընելիք չունի:

Գէտք է առաջարկել իբրեւ նոր իշխանութիւն մը, ընկերային ու տնտեսական սկզբունքներու վրայ յենող ուժ մը, որպէսզի արմատական միջոցներով հիմնովին շրջէ Թուրքիոյ կարգերն ու քարացած մտայնութիւնները: Կրնա՞յ ըլլալ այս օրերուն: Ես կը տարակուսիմ, որովհետեւ Թուրք երիտասարդութեան մէջ անկախ մտածելու ընդունակութիւն չեմ տեսներ: Բոլորն ալ ընդօրինակող են, գիրքի ու դրամի հետամուտ

Գոնէ յառաջիկայ տասը տարիներուն, Թուրքիոյ կեանքին մէջ մեծ փոփոխութիւններու պէտք չէ սպասել: Այս է իմ կարծիքս:

ՍԷՑԼԱ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ

ՊԱՆԴՈՒԽՏԻՆ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

Սիրելի Հայկ, անկեղծ եմ ասում, որ թուրքերէն չփոխելու համար, շատ անգամ ամօթից՝ գոյն տուել, գոյն առել եմ: Կամեցել եմ՝ հէնց տարիը պատռի, ինձ տակովն անի: Ո՞նց անէի, աղբեր ջա՛ն, երբ խօսակիցներիս հայերէն պատասխան էի տալիս՝ ապուշ ապուշ աչքերիս էին նայում: «Ախ կրճնի թէ յի՞լ մի սինդ» հարցնելով իրենց քամակն էին դարձնում: Տիկիններ եւ օրիորդներ աւելցնելով ասում էին.— «էֆէնտի թիւրքճէ պիլմէզ»

Բայց չնայած կարեկցութեամբ էին արտայայտւում որ հէնց կարծես թէ թուրքերէն չգիտնալս յիմարի մեծ դժբախտութիւն է ինձ համար.

Ոմանք էլ փախչում էին.

— Նէ՞ խրճղըր օղլու սըր, թուրքերէն լաւ է խմանում, բայց դիտմամբ չի խօսում

Իսկ գործով կամ այցելութեան համար թրքախօսների տանն երբ գնացել եմ ծանօթների կամ ընկերների հետ՝ չեմ կարող երեւակայել, թէ ինչքան ամօթով եմ մնացել, անհամբերութեամբ ու քրտինք տուել քրտինք առել Ալբեր, բարեւ տալու, «պատուական սրտի պիտութիւն հարցնելու» մասին անդամ [illegible] եւ կամ ոչ եւ գործերը տեղ են գնում մասին բաւական [illegible] չար անէի, կամ առաջուց պատրաստում էի: Բայց երբ խօսակցութեան նիւթը փոխում էր, ձայնս առած, [illegible] [illegible] էր սկսում, ձեռքս լակում էր բերանումս՝ ինչ որ ժամացոյցի զսպանակին՝ երբ շարից ելնի յարելիս լինենք Թա՛կ ... անում կանգնում է:

Տնեցիներն արմանք— զարմանք էին մնում, թէ ի՞նչ պատահեց, որ էլ չեմ [illegible] յայտնում էին, որ թուրքերէն չեմ խմանում

Ձէին հաւատում, երբ խմանում էին որ մեր կողմը թուրքեր չկան:

Թրքախօսների համար մեծամասնութիւնը դեռ էն համոզումն ու հաւատքն ունի, որ աշխարհի ամէն կողմը թուրքեր կան եւ ամէն տեղ թուրքերէն են խօսում:

Սիրելի Հայկ, թրքախօսների տուն ստիպուած էի, ակամայից լուռ ու մունջի դեր կատարել: Գլխով դրական կամ բացասական շարժումներ էի անում՝ նայած պարագային:

Երբ ծիծաղում էին, ես էլ ծիծաղում էի, իսկ երբ «ա՛խ. ա՛խ, օ՛ֆ օֆ» էին անում, նոյնն ես էի անում: Մի խօսքով կապկում էի նրանց շարժումները: Թրքախօսների տանը անտանելի կացութեան էի մատնւում, անտանելի՛, ինչ որ ձկնորսին երբ փշերի մէջ է ընկնում:

Սիրելի Հայկ ջան, ինչ որ ես թուրքերէն չխօսելու համար էի ամաչում, նոյնպէս եւ թրքախօսներ կան, որ թէ Հայի սիրտ ու հոգի ունեն եւ թէ բաւական էլ հայերէն խօսել են իմանում, բայց համարձակութիւն չունեն եւ ամաչում են հայերէնը խօսել. իբրեւ թէ իրենց հայերէնը կաղում է եւ վախենում են ծիծաղելի լինել:

Թրքախօսներ էլ կան, որ թէ հայերէն լաւ խօսում են եւ թէ գրում — կարդում են, բայց էլի թուրքերէն են խօսում՝ թէ ընտանիքում եւ թէ ընտանիքից դուրս:

Դրանց կարծիքով իբրեւ թէ հայերէնը մարդու սրտից չի խօսում, իսկ թուրքերէնով՝ մարդ հեշտութեամբ կարող է իր զգացումներն ու մտքերն արտայայտել: Ցայտնի բան է որ թրքախօսութիւնը դրանց մօտ մի սխտ է դառել, ունակութիւն: Ընազդօրէն վարժուել են, հէնց բերան բաց անեն, թուրքերէն պիտի խօսեն:

Առածն ասում է. «Թուլը կաթի հետ կը մտնայ, հոգու հետ կ'ելլայ»:

Իսկ էն թրքախօսները որ ոչ ուսում կրթութիւն ունեն եւ ոչ էլ հայախօսների հետ են յարաբերում... էն երիտասարդներն՝ որ իրենց ծնողաց պէս անուսում տգէտներ են, դպրոցի երես երբեք չեն տեսել եւ չար փուշի պէս միայն հասակ են քաշել, խիստ ինքնահաւան են: Իրենց հաւի խելքովն այնպէս են հաւատացել եւ համոզուել, որ իրենք են մարդկանցից ամենակատարելը, իսկ ուրիշներ անկատարներ ու ոչնչութիւն են: Էսպէս ասած, աչքի պոչով են նայում ուրիշների վրայ:

Անծանօթի հետ երբ տեսնելիս լինի էս տիպերից որեւէ մէկին, պիտի համոզուի, որ պարոնը խիստ բարեկիրթ եւ լուրջ անձնաւորութիւն է, կամ մի արտիստ պիտի համարի: Որովհետեւ այս «բարի» ծաղիկները ց թաղցած են մնում, բայց լաւ են հագուած փարձաւորութեամբ սափրել են, որովհետեւ շուրանաք պարապութեան մէջ են լինում, ուր անհաշւի վայելքի սրտարքիկը եւ արդուզարդը լաւ տպաւորութիւն է թողնում մարդկանց վրայ. Դրա համար սրանք նարձեւութեան հոգի են տալիս, իրենց մազերը միշտ գանգուր է, եղունգները երկարած եւ ներկուած, եւ յաճն տարատ են միշտ հագնում: Բաճկոնի կրծքի գրպանում մի սպիտակ մետաքսեայ թաշկինակ են դնում, կէսից աւելի դուրս լինելու պայմանաւ: Նոյն գրպանում դնում են նաեւ մի ինքնահոս գրիչ եւ մի մատիտ, երբեմն երկուսն էլ է լինում: Իսկ մի թերթ ձեռքերին (ի հարկէ Ֆրանսերէն) մի երկու թերթ էլ գրպաններում՝ անպակաս է: Թէեւ հազիւ գրել կարդալ գիտեն, [illegible] [illegible] [illegible] է, պէտք է որ թերթը ձեռքերում ոյ մնթեն:

Այս երիտասարդները, ճիշդն ասած արտաքինով համակրելի են, բայց բարոյապէս եւ կուլտուրապէս մեռած են եւ ոչնչութիւն են:

Սիրելի Հայկ, ինչ որ ամէն ցաւի ճար կայ եւ ամէն վէրքի դարման, թրքախօսութիւնն էլ կարելի է թիւրեա դարմանել, թէ որ մեր ազգային կազմակերպութիւնները եւ դրանց հետ նաեւ թրքախօսութեան թշնամի բոլոր Հայերը՝ թերթերով, ճառերով, հանդէսներով եւ ուրիշ միջոցներով պայքարեն, պոյքոթի ենթարկեն թուրքերէնը եւ յուսադրեն ժողովուրդը, որ ազգային արժանապատուութեան դէմ է թուրքերէն խօսելը:

Գեղեցկութիւնները հրապարակներ են սրաշում զանազան նպատակներ իրականացնելու համար. Արդեօք նպատակայարմար չէ՞ր լինի, որ մեր ազգային կազմակերպութիւններն էլ մի հանգանակ սրաշէին թրքախօսութիւնը արմատախիլ անելու՝ Հայ գաղութներից:

Կարծեմ Ալեանեան մի այսպիսի խօսք է ասել թէ.

— Տուն կայ՝ պահող չկայ, ճրագ կայ՝ վառող չկայ:

Ցցրութիւն:

Քն

ԳԻՍԱԿ

ԿԱՅՄԱԿԵՐՊՈՒԻՆՔ

Երիտասարդական ընդհ. [illegible] կերպութեան մասին ստեղծ[illegible] գաղափարի շարժումը դժ[illegible] մնայ թուղթի վրայ

Եղան շատ մը առաջարկներ[illegible] յաղթանքներ եւ այն յոյսը [illegible] թէ խօսքէն գործի կ'անցնին[illegible] ջանքեր հայ երիտասարդը [illegible] շուտով կը գտնէ

Բայց, տարի մըն ալ անցաւ [illegible] խօսքով Արդէն ուշացած [illegible] տականութիւնը նորէն [illegible] կը նշմարէ փութացնել կազմ[illegible] մը Որովհետեւ [illegible] օդէն ու ջուրէն, այլասերում[illegible] ւեցինք կը զգծէ. Ամէն որ [illegible] ներէն աւելի սերունդ կը մ[illegible]

Որովհետեւ, մեր դասը [illegible] իր հետքերը կը կորսնցնէ

Որովհետեւ, մեր աղգային[illegible] թիւնները կ'անարգեն:

Որովհետեւ, [illegible] մութ ու խաւար նպատակներու[illegible] սոյնցնեն եւ հայրենասիրութ[illegible] ջնջուին, կը սառեցնեն: Թէ [illegible] [illegible] պարտականութ[illegible] մը ըլլայ հսկել, տէր կանգնի[illegible] ծել:

Ահա թէ ինչու պէտք է [illegible] խրամատը աւելի շրջել յայնել[illegible] նոսը աւելի չծանրացնելու [illegible]

Մեծ ազգերու կեանքին մէջ[illegible] կան գեր տրուած է երիտասարդ[illegible] կազմակերպութեան եւ ինք[illegible] թիւնն է որ կը հսկէ, կ'առաջ[illegible] կը մղէ.

Մեր չհասնած Թուրքն անգամ[illegible] տարի յառաջ մը հանրային [illegible] կան մեքենան պատանեկութեան [illegible] յանձնէ: Որքա՛ն հրահանգիչ [illegible] մեզ համար, որ կը պարծենա[illegible] քաղաքակրթական [illegible] թեամբ

Ճիշդ է, մենք չունինք [illegible] րութիւնները: Եւ սակայն, [illegible] պատճառ չէ մեր անփութութ[illegible] դարձնելու:

Միջոցը չէ որ կը պակսի[illegible] քը: Եթէ մէկ կողմ [illegible] ներքին ապառիչ ու [illegible] գիւրաւ պիտի կրնայինք [illegible] նալ եւ այս տառապեալ [illegible] ուսմանց, իրաւունքին [illegible] նել:

Մենք՝ երիտասարդներս [illegible] խիտ կազմակերպութեամբ [illegible] ու միասին գործունէութ[illegible] մի հարթենք ճամբան:

Հայ երիտասարդական [illegible] թիւնը պէտք է կարմիր [illegible] [illegible] [illegible] վերեւ, կեդրոններով [illegible] առնը

Հրապարակին վրայ նկատ[illegible] ներէն ապրելու արժանի է [illegible] իր գործունէութեամբ ու [illegible] բաւ արդար իրաւունքով, [illegible] երիտասարդութեամբ եւ [illegible] բարձրութեամբ:

Այս առթիւ, կ'ուզէի [illegible] ցնել տպուած անյարմարութիւ[illegible]

Որովհետեւ կայ նաեւ [illegible] մը, որ որբանոց չէ տեսած [illegible] նի սերունդի կայ:

Մնաց որ, «որբ» բառը [illegible] ռական, սերունդէ սերունդ [illegible] ցումի հաւանականութիւնը.

Հ[illegible] «Ա[illegible]

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԱՐԺԷՔԸ

(Դ. եւ վերջին մաս)

Թէ որ մեր մամուլին քիչ թէ շատ հետեւած է, նկատած կը լինի որ սկսած Փարիզից, Ամերիկայի զանազան քաղաքներից Եգիպտոսից, Պարսկաստանից, Ներկայ Հայաստանից եւ ամէն տեղ, որտեղ հայ շունչը կայ, հայ երգն էլ կայ եւ օրէցօր թափ է առնում, ուռճանում եւ կենսական պահանջ է դառնում հայ ժողովրդի համար: Այդ համերգների առանցքը Կոմիտասի ժողովրդական երգերն են, որոնք մեր երգերի թագն ու պսակը եւ ոգին ու ծուծն են կազմում:

Այսպիսի մի տագնապալից երաժշտութիւն ցոյց տուած մեր բարոյական գնահատանքը դեռ շատ քիչ էր: Մեր մէջ սովորութիւն է, կ'ասեն «Գնա, մեռիր, արի սիրեմ». Այժմ մեզ համար Կոմիտասը որպէս առեղծուածային ոյժ մնացած է: Բայց նրա գործունէութեան ընթացքում մենք, Հայ ժողովուրդը ի՞նչ քաջալերանք եղանք նրա համար, երբ նա պանդխտութեան ցուպը ձեռքին մերթ Կովկաս, մերթ Փարիզ, մերթ Պոլիս Հայ համայնքների դռներն էր բախում, որպէսզի նրա համերգները հովանաւորեն եւ մի փոքր նիւթական ապահովութիւն տան: Այդ էլ չարին եւ երբ այսօր մեր Կոմիտասը խելագար վիճակում առատացած է հիւանդանոցում, մենք մի քանի գրքերով փայլում ենք նրա երաժշտական ոգանմշի արտայայտութիւնները:

Միջանկեալ ասեմ որ նրա կրօնական երգերի մասին չեմ խօսում, որովհետեւ ձեռքիս տակ չեմ ունեցել բացի «Տէր Ողորմեա»ից, որտեղ Կոմիտասը որքան ինքը վերածնել գիտէ, նոյնչափ կարողանում է վերացնել ունկնդիր ժողովուրդին եւ մի րոպէ կտրել աշխարհիկ կեանքից, եւ կրօնական ջերմեռանդութիւն արթնցնել: Նա Էջմիածնի ջառաձայն պատարագը չէր հասցնում, գտնելով նրա մէջ օտարածին տարրեր, մանաւանդ ասորական ազդեցութիւն:

Կրկնում եմ, այժմ երբ համայն հայութիւնը հիացմունքով լսում է նրա գործերը եւ բարոյապէս գնահատում, պէտք է մի քիչ էլ նիւթական օժանդակութիւն ցոյց տայինք: Բայց դժբախտաբար այդ կողմից մի քիչ անտարբեր ենք եղել: Վերջերս Հայ երգիչ Շահ Մուրադեանի տեսակցութիւնը Կոմիտասի հետ այնքան յուզիչ է, որ նա նկարագրելով նրա ողբալի վիճակը, կոչ է անում ամէն տեղ կազմակերպել «Կոմիտասեան Օր» այդ դժբախտ մարդու կեանքի վերջին օրեր [illegible] [illegible] [illegible]: Այդ կոչը հեռու չպէտք է մնայ մեր սրտերից եւ թող այդ լինի մի վերջին սփոփանք մեր սրտերին:

Շատ քիչ մարդիկ կը լինեն որ իրենց աշխատանքը [illegible] [illegible] նիւթական անկախութեամբ ի սպաս դընեն ժողովրդին եւ տնտեսական շուրջ սխալ առնեն: Այդպիսիներից մէկն էլ Կոմիտասն էր, որի գործերը այսօր հայ [illegible] յաջողութեան ու առանցքն են կազմում եւ զանազան բազմերանգ հիմնարկութիւնները շահում են նրա գործերից: Բայց փոխարէն ի՞նչ են տալիս այդ մարդուն: Այդ տեսակէտից ամենամեծ պարտքը ընկնում է հայ երաժիշտների վրայ եւ մանաւանդ նրա սաների վրայ: Որտեղ որ համերգ է կազմակերպւում եւ յայտագրի մէջ երգւում են Կոմիտասեան երգեր, գոնէ արդիւնքի մէկ չնչին տոկոսը յատկացնեն այդ դժբախտ երաժշտին: Ինչպէս ասացի, այդ ուղղութեամբ պէտք է ամէնից շատ աշխատեն նրա աշակերտները եւ Հայ երաժիշտները

Կոմիտասը մաքուր Հայ էր եւ ոչինչ չէր խնայում իր աշակերտներին: Ահա նրա բերնի խօսքերը.

— «Ամբողջ մտատանջութիւնս է հասցնել աշակերտներ, որոնք դպրոցներում մէջ տեղ գտնեն, նուիրուին ազգային երաժշտութեան ուսումնասիրութեան, տարածեն ժողովրդի մէջ Հայ երաժշտութեան ոգին, որպէսզի ժողովրդին մէջ ազգային երաժշտութեան խօսքը մարմնանայ եւ անոր ազդեցութեան տակ ժողովուրդը թօթափելով իր թոյլ պատառը մտնէ վերածննդական շաւղին մէջ. մէկ հասկցուած անկեղծ ձայն (երգ) հազար ճառ կ'արժէ, որովհետեւ հասարակութիւնը դեռ պէտք մարդէ ճառը, ինչ որ ժամանակ կը պահանջէ, մինչ ձայնը վայրկեանէ մը կը թափանցէ մարդու կուրծքէն ներս եւ այնտեղ կը հիմնէ զգացման ու մտքի վառարաններ»:

Մի վերջին անգամ եւս, աւելի քան հաստատելու համար նրա երաժշտական ընդունակութեան ուժգնութիւնը, վառ երեւակայականութիւնը, աւելորդ չենք համարում ասել, որ Կոմիտասը ունէր միաժամանակ բանաստեղծական ոգի եւ առողջ տրամաբանութիւն. Ժողովրդական երգի մասին ունեցած իր գնդեցիկ, պատկերաւոր արտայայտութիւնը մի անգամ էլ գալիս է մեր աչքում այդ Մեծ Մարդու արժէքը բարձրացնելու եւ ցոյց տալու նրա հոգու, մտքի եւ զգացումների արտակարգ ճոխութիւնը: Ժողովրդական երգի մասին վերջին խօսքը տանք իրեն.

— «Ծորհրդաւոր ու պաշտելի գաղտնիք, շինականը բնութեան գրկում, բնութիւնը շինականի կրծքում վերաւոր եւ միաժամանակ ծնունդ են առնում: Արեւն արդէն թեւել ու գիշերն իր մութն է փռել. ցորեկը հանգել ու գիշերն է գործի կանգնել. երկու ծով դէմ դէմի են ծառացել, կապուտակն երկնային ու դուարթուն եւ սեւուկն երկնային ու արթուն. լուսինն անցել է աստղերի գլուխը հերկելու չարան ամպերը, երգում են տարուբեր հովերը, իսկ մանկալն անցել է գութանաւորների գլուխը արթնցնելու պարարտ արտերը. նուագում են գիգլան առուակները: Վերեւ երկինքն է շնչում, ստորեւ երկիրը, վերն աշխատում են լուսինն ու աստղերը եւ հողմավար ամպերը, վարը գութանն ու շինականը եւ գործավար եզները, վերեւ՝ կեանք ու ստորեւ՝ ջանքը յուղուած են [illegible] ու սրտի լարերը: Շունչ է առն[illegible] նականը ու շունչ տալիս իր [illegible] թեւ է առնում գութանը ու խեր[illegible] մշակին, պատռում է արտը, [illegible] հողակոյտ ալիքներն ալ ու ձախ[illegible] ւում ակօսների շարք [illegible] հեւում ամբողջ վարը եւ կոր[illegible] գոմշուկը եւ կանչում է գեղ[illegible] տուլում է սարի հովիկ եւ [illegible] լեռան ծաղիկ և գլգլում թօթով[illegible] խոկ գութանի ու կը՝ հեծում [illegible] ծլվլում, մլվտում, ճռճռում [illegible] վառում է: Շինական կեանքի [illegible] ու լոյսը, գործն ու յոյսը [illegible] մեր գողտրիկ գութաներգը»

Կոմիտասն է այն երաժիշտ[illegible] այնքա՛ն վառ գոյներով կարող[illegible] է պատկերացնել հայ գիւղացի[illegible] տանջի թախը, ուգարդուած[illegible] թեան գեղագեղ տեսարաններ[illegible] Նա կրկնակի վառ երեւակայութ[illegible] կարողացաւ կոել, կոփել [illegible] վրդական երգը եւ որպէս մի [illegible] գին աւանդ պահ տալ հայ երաժ[illegible] թեան համեստ անդաստանին [illegible] գուրան, փայփայէն եւ իրենց [illegible] տական ծարաւը այդ վճիտ աղբ[illegible] երբեմն երբեմն յագեցնեն.

ԼԵՒՈՆ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

[illegible] համապատասխանէր առաջացուցած նպատակին։ Կը կարծեմ թէ լաւագոյն անունն է Սրբ. Ընդ. Միութիւնը. Ծրագիրը կարելի է ընդլայնել Զ. Ս. Մ. ի գծով։ Դառ ամենք «Ֆիթիլեան Գերմա նիայէն»

Կ. ՊՈԼԻԿԵԱՆ

Մօն Պլանը

(ճպաւորութիւն մը)

ՄԸՆ ԺԻԹԻՎԼ. — Ինչպէս առասպելական հսկայ հերոսը, աչերը գլուխներու վերեւ... [illegible]

Ուրախ հոս են անոնք եւ հմայիչ։ Ինչքան գեղատեսիլ են անոնք։ Բնութիւնը կարծես անսպառ է զանոնցով...

[illegible]

Կը պարզէ մեր աչքերուն առջեւ։ Մութն ու լոյսը կռուի բռնուած են, անվերջ կռիւ, որ կը վերջանայ միշտ լոյսին յաղթանակով։

Մօն Պլանը կը խորասուզուի յաւկարծ կարմիր երանգի մը մէջ, իր սպիտակ գագաթը կը բոցավառի հետզհետէ։

Դագաթի սպիտակ ձիւնը ճաճանչաւոր հրեղէն ցոլքեր կ'ուղարկէ դէպի հպատակ Մօն ծոլին։

Վերջին առաւօտներ կը հալին արագօրէն։ Հրեղէն գօտի մը կը պատէ Մօն Պլանի ուսերը։ Կարծես կենդանի հրաբուխ մը ըլլար հսկայ ալեւորը։

Թափոյէն մը վրէժը պէտք է համարձակէր այս հմայիչ տեսարանը յանձնել կտաւին։ Ամէն օր կը դիտեմ քեզ, կատարդ ծեր Եւրոպայի, կը դիտեմ քեզ ժամերով, կ'ուզեմ անանել քու մէջ մեր Մասիսը։

Ամէն անոնք որ քեզ տեսան, չպիտի կրնան առանց խորունկ վերյիշումներու արտայայտուիլ քու մասին։

ՓՈԹՈՐԻԿ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԽՈՀԱՐԱՐՆԵՐՆ ԱԼ ԺՈՂՈՎԻ ՆՍՏԱՆ

Օգոստոս 19ին, որ բովանդակ Խորհրդային խոհարարներուն օրն է, Երեւանի մէջ կը բացուի հետաքրքրական համաժողով մը, — Երեւանի բոլոր խոհարարներուն խորհրդաժողովը, որ պիտի զբաղի հանրային սնունդի բարելաւման հարցերով։ Այս առթիւ պիտի վարձատրուին լաւագոյն խոհարարները։

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Սեպտեմբերին Երեւանի մէջ լոյս կը տեսնէ ժողովածու մը, որ նուիրուած պիտի ըլլայ Անգլիացիներու կողմէ գնդակահարուած 26 կոմունիստներու յիշատակին։ Նոյեմբերին լոյս կը տեսնէ Ցոյեմբեր անունով ժողովածու մը, նուիրուած Հայաստանի խորհրդային դէպքերու պատմութեան։ Շուտով տպագրութեան կը յանձնուի նաեւ Նոյեմբերի ժողովածուն։

Մանկական օփերա

Մշակոյթի եւ Հանգիստի Պարտէզի վարչութեան նախաձեռնութեամբ Երեւանի մէջ կազմուեցաւ մանկական օփերա։ Առաջին եւ յաջող փորձով, որ կատարուեցաւ յուլիս 21ին, ներկայացուեցաւ [illegible]

[illegible]

Զանգուածային զբօսատեղ

Յուլիս 24ին պրոլետարական զբօսաշրջիկներու ընկերութիւնը կազմակերպած էր զանգուածային զբօսապտոյտ մը Երեւանի առաջին Ջրաէլեկտրակայանին շրջակայքը։ Երթին կը մասնակցէին բոլոր բանուորներն ու պաշտօնէութիւնը, թիւով 5000 հոգի։ Զանազան Միութիւններ միասին բերած էին իրենց նուագախումբերը։ Եղան զանգուածային խաղեր, պարեր, հանդէս եւ լողալու մրցումներ։

Նուռնուսի յօռախառը

Այս հանքային մասին ընդարձակ տեղեկութիւն տուած էինք անցեալ օր։ Խորհ. Հայաստանի վերջին մէկ թիւին մէջ գործեալ կը կարդանք, որ Փարաքարի, Թէջրաբակի, Փարբի գիւղերուն շրջակայքը գտնուած է լօռաքարի հսկայական մթերք։

Հանքաբանական կաճառին Հայաստանի բաժինը սկսեր է յօռաքարին հե

[illegible] զուլ ապակի պատրաստելու փորձեր կատարել։ Այս ապակին կը գործածուի քիմիական, շինարարական եւ հիւսուածեղէնի արդիւնաբերութեան մէջ։

Կաճառին կողմէ Նուռնուսի (Կոտայքի շրջան) այս հանքերուն վրայ կատարուած փորձերը երեւան հանեցին արտածելի յոռաքարի բարձրորակ տեսակներ։ Նուռնուսի հանքերու վարչութիւնը պայմանաւորուած է արտաքին առեւտուրի Հայաստանի լիազօրութեան հետ՝ արտածելու համար 2 միլիոն լօռաքար։

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԻՆՔՆԱՇԱՐԺԻ ԱՐԿԱԾԻ ԶՈՀ ՄԸ

Ընկ. Հրանտ Մալաքեան

ԹԻՖԼԻՍ, 7 օգոստ. (Յառաջ) — Երէկ, կիրակի գիշեր, ինքնաշարժի արկածի մը զոհ գնաց երիտասարդ ու համակրելի ընկեր մը՝ Հրանտ Մալաքեան։

Քանի մը ընտանիքներով մօտակայ քաղաք մը՝ Թարխովա կ'երթան, կիրակին անցընելու։ Հրանտ, որ բոլոր նմանները ազնուագոյն մըն էր, անօրինակ [illegible]

Հրանտ, հայոց 38 տարեկան, ընկ Թառասենցի էր։ Վառվռուն, անկեղծ, բառին ամենալայն իմաստով ընկերական։ Վերջերս Սօֆիա էր գործով, կրկին վերադարձաւ հոս ու կը պատրաստուէր գործի մը լծուելու։ Անխտիր բոլոր Թառասենցիներէն սիրուած ու անոնց բոլորին «Մօրեղբայր» — տայեծ էր ան, իսկ Թիֆլիզցիներուն ու Սօֆիայեցիներուն՝ [illegible] իսկ պուլկարները կը սիրէին ու կը մեծարէին զինքը։ Իր կառավինրն ու իր անուանի ժպիտը

Շատ տարիներ առաջ մտած էր մեր կազմակերպութեան մէջ, ու մինչեւ այսօր կը մնար հաւատաւոր դաշնակցական մը։ Հանգիստ իր ոսկորներուն։

Պուլկարիոյ Գր. Խաչի դպրոց-կայանը

ԹԻՖԼԻՍ, 8 օգոստոս (Յառաջ). — Գր. Խաչի Պուլկարիոյ շրջանի Կեդր. Ժողովի առթիւ գրուած Թղթակցութեամբ ըսեր էի թէ՝ Ֆիլիպէի մասնաճիւղը, ծրագրած էր ինծարակազմ ու տկար տղոց համար օդաւոր վայրի մը մէջ դպրոց — կայան մը հաստատել ամառուան ընթացքին։ Կեդր. Ժողովը գնահատելով այս ծրագիրը, ուղեց ամբողջ շրջանին անունով ու մասնակցութեամբ ընել։ Նորընտիր Շրջ. Վարչութիւնը ուրեմն, գործակցութեամբ Ֆիլիպէի վարչութեան, ձեռնարկեց գործի [illegible] Ֆիլիպէէն 12 քիլոմետր Մարքովա գիւղը, որ կը գտնուի լեռնալանջի մը ստորոտ

Կայան—դպրոցի բացումը կատարուեցաւ կիրակի օր։ Դեռ երկու օր առաջ, կայանի յանձնախումբը ամէն պատրաստութիւն տեսած էր։ Շր. կէս օրէ վերջ եկան տղաքը, որոնց թիւը երեսուն է, Սօֆիայէն, Ֆիլիպէէն, Սլիվէնէն, Փազարճըքէն ու Խասքովայէն։ Իսկ պետական՝ աւելի քան երեսուն հազար լեվա, զոր պիտի հոգան Շրջ. Վարչութիւնն ու Ֆիլիպէի մասնաճիւղը

Յաջորդ օրը, կիրակի, կայանի շէնքին բակը խռնուեր էին այդ առթիւ Ֆիլիպէէն բազմաթիւ հայրենակիցներ [illegible]

[illegible]

նման գործեր, ծաւալ տալու եւ աւելի արդիւնաւոր դառնալու համար, կը կարօտին հանրային լայն օժանդակութեան։

Կայան — դպրոցը պիտի տեւէ մէկ ամիս։ Տղաքը պիտի ստանան օրական չորս անգամ սնունդ։ Յանձնախումբը համաձայն ժամանակացոյցի կատարել պիտի տայ մարզանք, արեւի լոգանք, պտոյտներ եւ ընթերցանութիւն։ Մեծ հոգ կը տարուի մաքրութեան

Հ. Մ. Ը. Մ.

ԲՆՈՒԹԵԱՆ ԾՈՑԻՆ ՄԷՋ

ԺԸՆԵՒ, 13 օգոստ. (Յառաջ). — Մինչ մեր միւս ընկերները կը գտնուէին Քուտաֆէշթի Միջազգային ճամբարը, հայ սկաուտութիւնը եւ զբօսի պանծացներով տարիներու առջեւ [illegible] Ֆրանսայի մէջ վեց օրէ ի վեր կը գտնուինք St. Jorioz Annecyի գեղատեսիլ լճին եզերքը։ Դիմացնիս տեսարան ունենալով Լա Թուռնէթ, Թուռնալէ, Քօն, եւ Լա Ֆօն լեռնաշղթաները, որոնց բարձրութիւնը կը հասնի մինչեւ 2783 մեթրի։ Մեր բանակումը տեղի

[illegible] կողքին, [illegible] ազգային մեր պատանիներու եւ երիտասարդներու կողմքին։ Բանակումի կրակներուն շուրջ մեր ազգային երգերն ու պարերը մեծ ոգեւորութիւն եւ հետաքրքրութիւն կ'արթնցնեն ստարագլի ականատեսներ [illegible] կազմակերպուած կը շարունակուի, նպատակ ունենալով, — կրթութիւն մարմնոյ, կրթութիւն մտքի, կրթութիւն նկարագրի եւ բարոյականի եւ կրթութիւն ձեռական աշխատանքներու եւ ճարպիկութեան։ Մեր բանակումի ընթացքին եւ յառաջիկայ բոլոր բանակումներուն, այս չորս գլխաւոր կէտերով պիտի գրաղինք առաւելապէս։

Թուացիկ բանակումները արդէն իսկ սկսած են եւ Ա.ը տեղի ունեցաւ երէկ St. Jorioz, Annecy, St. Julien, Génève եւ [illegible] ուղղութեամբ։ Այն ժամօք — ծովէ 65 քիլոմեթրը հետիոտն կտրեցինք մէկ օրուան ընթացքին։ Զուիցերիա հասնելնուս՝ [illegible] ցանք մեր Ժընեւցի սկաուտ ընկերներու Քլիպը, ուր գիշերեցինք։ Յա[illegible] կառաւոնները Բ. խումբը կը հասնի Ա. ժամով այս երեքշաբթի։ Այն առեն պիտի կազմակերպենք Ալպեան լեռներու վերելքը։

Փ. ՄԱՐԹԱՅԵԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

« ՄԻ ԱԶԳ, ՄԻ ՓԵԹԱԿ »

Թէհրանի Ալիքը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (13 օգոստոս)·

— « Պարսկաստանի հիւսիսային ափերը անընդհատ ընդունում են նոր փախստականներ, նոր տարագիրներ...

Գալիս են չարան — չարան՝ մերկ, բոպիկ, սոված...

Մեր կառավարութիւնը, ընդառաջելով օր — օրին աճող հոսանքի կարիքներին, արդէն կազմել է յատուկ կենտրոնական դաշնակցական մարմին, որ պիտի կարգադրի տարագրութեան վերաբերեալ իրաւական, նիւթական, տեղաւորման եւ այլ բազմաթիւ խնդիրներ

Հայ եւ պարսիկ հասարակութիւններն էլ չեն զլանում բերելու իրենց նիւթական ու բարոյական օժանդակութիւնը

Եւ թւում է, թէ ամէն ինչ արուած է տարագրութեան վիճակը բարւոքելու համար։

Սակայն միայն երեւութապէս է այդ այդպէս. իրականութիւնը այլ բան է ասում։

Այն օժանդակութիւնը, որ ցոյց է տալիս հասարակութիւնը, [illegible]

[illegible]

է եւ յոժար չէ մնալու մշտական մուրացիկի վիճակում։

Նա պիտի ապահովուի իր սեփական աշխատանքով

Չէ՞ որ նրանների հոծ մեծամասնութիւնը աշխատաւորներ են, որոնք սովոր են ամենադժուարին աշխատանքի եւ միշտ իրենց քրտինքով են վաստակած իրենց ապրուստը

Բայց ի՞նչ աշխատանք կարող ենք հայթայթել մեր տարագիր հայրենակիցներին։

Պարսկաստանը գերազանցօրէն գիւղատնտեսական երկիր է. ունի բազմաթիւ անմշակ հողեր. նոյնիսկ միշակեալ հողերը չահագործւում են շատ նուազ չափով, գիւղատնտեսութեան մէջ կիրառուող յետամնաց, նահապետական ձեւերի պատճառով։ Մինչդեռ տարագրութիւնը, որ իր շարքերում ունի բազմաթիւ արհեստաւոր եւ ծանօթ տնտեսութեան բարձր սիստեմների հետ աշխատաւոր ձեռքեր, կարող է խիստ օգտակար այժմ հանդիսանալ մեր երկրի դիւղատնտեսութեան բոլոր ճիւղերում։ Մէկը՝ մասնագէտ է ծըխախոտի մշակութեան, միւսը՝ բամբակի, երրորդը՝ լաւ մեղուաբոյծ է, չորրորդը՝ հմուտ կաթնատնտես եւ այլն եւ այլն։

Արդ, պարզ է, որ մեր աշխատանքներն ու ջանքերը պիտի տարուեն այս ուղղութեամբ. պէտք է հող հայթայթել տարագիրներին համար, պէտք [illegible] «Մի ազգ, մի փեթակ» — [illegible]

[illegible]

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

Մարք Թուէյն հետեւեալ զամբանականը խօսեցաւ մօտիկ բարեկամի մը վրայ որ մեռած էր չանթահար ըլլալով

— Մեր անզուգական բարեկամը երկար ատեն հիւանդ չպառկեցաւ։ Մեռաւ արագօրէն եւ առանց ցաւեր քաշելու։ Բարին Աստուած կախեց երկինքի ելեկտրական կոճակին վրայ, եւ այսպէս փախցուց մեր անգին բարեկամը։

X

Մարք Թուէյն, երբ դեռ կ'ապրէր, լուսանկարչական լրագիր մը անոր մահը ուղղեկացուց։ Ան՝ հետեւեալ հեռագրեց վերոյիշեալ լրագրին

«Ըստ իս, մեր քաղաքակեղծութիւնները չափազանցուած են »։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

«ՏԱՆԸ ՄԷԿ ՀԱՏԻԿ ՃՐԱԳՆ ԷՐ»...

Սիրանին ապրելը Սահակին համար անուր մղձաւանջ մըն էր։ Ու Սահակը [illegible]

[illegible]

Տունէն ճամբայ ինկած առեննին, երբ մայրը Սիրանին երեսները համբուրեց Սիրանը [illegible]

[illegible]

—«Բայց... բայց, եղբայր, այս քաղաքին ճամբան չէ ... սխալ եկանք»...

Հա՛ ...որ Պապէկին հետ գծուեց դրկէի կ'երթայիր, այնպէս չէ՞, բսաւ հեգնական շեշտով մը ու ուժով մէ բռնեց անոր աջ թեւը։

Սիրանը սոսկաց եւ այլայլեցաւ ծունկերը կքեցան, բայց Սահակը [illegible]

[illegible]

Ու երբ, քոյր ու եղբայր, հասան մինչեւ երկու մեծ ժայռերուն ստորոտը, որոնց մէջէն օձի մը Փշոցով կը սուրար գետը աղմկաձայն, քոյր ու եղբայր միասին բարձրացան փոքր ժայռի մը վրայ։

Քոյրը, անխօս, կը հետեւէր եղբօրը առանց գիտնալու, թէ ի՞նչ էր այս բո[illegible]

[illegible]

Որ ես մեռնիմ քուկին հայրդ ի՞նչ կ'ըսէ.

Սիրե՞լ, սիրե՞լ ու բամնուիլ «կիւ»... կ'ըսէ.

Ա՛խ, քոյր ... այս ի՞նչ սէր, այս ի՞նչ խանդաղատանք է... ու լաւ է որ, դուն չգամնուեր քու սիրածդ, լաւ է որ, անոր մօտ ապրիս, անոր [illegible]

[illegible]

Քանի մը վայրկեան վերջ՝ ուշքի եկաւ, կրկին նոյն փափաքը, քոյրը դիտել տեսնելու անզուսպ մարմաջը ... Վազեց, նապաստակի արագութեամբ ելաւ բարձր ժայռին վրայ, աչքերը ուշադրութեամբ յառեց սեւ սաւ — ոչ հոսա՛ն, ջուրին երեսը սեւ կէտ մը օրօրուելով կ'երթար, կարծեց որ, քոյրն է [illegible]

[illegible]

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

(Վերջ)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՐՓԻ, հայ ընտանիքին պարբերականը։ Բ. տարի Թիւ 8 (1933 օգոստ.)։ Խմբագիր Տօքթ. Ա. Բոստանեան։ Տարեկան բաժանեգին 2 տոլար։ Հացէ — P. O. Box 77, Allston, Mass. (U. S.A.)։ Կը ծախուի նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրատանը։

Լինտպէրկի միտքն է ծրագիր մը կազմել, օդանաւային կանոնաւոր երթեւեկ հաստատելու համար Եւրոպայի եւ Ամերիկայի միջեւ, հիւսիսային Ատլանտեանի ճամբով։

*** Շէփի կղզիին մէջ (Թէյմզի վրայ) անգլիացի օդանաւորդ մը ռազմափորձեր կատարած ատեն, կրակը սխալմամբ ուղղեց նաւակի մը վրայ, խարխանիշ կարծելով։ Տասնեօթը տարեկան աղջիկ մը սպաննուեցաւ նաւակին մէջ.

Անգլիա հարիւր նոր օդանաւ կը շինէ

« Տէյլի Հէրըլտ » կը գրէ թէ անգլիական կառավարութիւնը հարիւր ռմբակոծ օդանաւեր պիտի շինէ, եթէ զինաթափութեան խորհրդաժողովը համաձայնութեան մը չյանգի օդանաւային ուժերու կրճատման մասին.

Այս օդանաւերը պիտի ապահովուին վերջին գրութեամբ գնդացիրներով եւ չարժանիւներով։ Անոնց գլխաւոր նպատակը պիտի ըլլայ խափանել որ եւ է յարձակում Լոնտոնի վրայ։

Աշխատաւորական օրկանը հրատարակելով այս լուրը, դիտել կուտայ թէ օդային ապառազինութեան այս արշաւը շատ կը նմանի նախապատերազմեան զինարշաւին, եւ պատասխանատու կը բռնէ բրիտանական կառավարութիւնը.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՊԷԼՎԻԼԻ «Ռոստոմ» Ենթակոմիտէի ժողովը այսօր, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Դրադարանին մէջ։

ԿՈՒՍԸՆՎԻԼԻ Հ. Յ. Դ. «Տ Ա Ի Ր Ո Ս» խումբը իր կազմութեան առթիւ սարքած է ընկերական խնճոյք - երեկոյթ մը, այս Շաբաթ երեկոյ, ընկ. ԹՈՐԻԿԵԱՆի բնակարանին մէջ, 194. Av. Marceau. Goussenville.

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

կազմակերպուած ՊԷԼՎԻԼԻ «ՌՈՍՏՈՄ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ
20 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԻԿՈՅ
ՔԼԱՄԱՐԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ «ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐ»ԻՆ ՄՕՏ
Կը խօսի՝ ընկ. Վ. ՓԱՍՏՐՄԱՃԵԱՆ
Բանախօսութիւն, երգ, պար, նուագ եւլն.։ Դիւրամատչելի պիւֆէ։
Կը մասնակցի ԵՓՐԱՏ նուագախումբը՝ ղեկավարութեամբ Գ. ՕՆՈՍԵԱՆի
Հաղորդակց. միջոց.— Էնվալիտէն առնել շոգեկառք եւ իջնել Մէօտօն, Փորթ Վէրսայլէն առնել հանրակառք թիւ 23 կամ 32 եւ իջնել Ֆէրմ տը Մուլին։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Ջ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 8էն ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 9
ՊՈՒԼՎԱՐ ՐԱՊԱԹՕԻ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ
Մանրամասնութիւնները վաղուան թիւով։

Դաշտահանդէս Վալանսի մէջ

Կազմակերպուած ԽԱՐԲԵՐԴԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
Այս Կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ ՄԱԼԻՍՍԱՐԻՆ անտառին մէջ
պար, մեներգ, խմբերգ, արտասանութիւն եւլն.
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ «ՅԱՌԱՋ»» ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ
Նպարավաճառ Պ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ մօտ
115, Route d'Orléans. Cachan

ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊԻ ՄԷՋ «ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ
ՋԳՕՆ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆԻ ՍՐՃԱՐԱՆԸ
345, AVENUE ARGENTEUIL

×

«Յ Ա Ռ Ա Ջ» կը ծախուի Լիոնի մէջ
«ՄԱՍԻՍ» ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ **45, rue de Bonnel**
Գործակալ՝ ԽՆԿԻԿ ԿԷՆՃԵԱՆ

×

Վալանսի մէջ ՅԱՌԱՋի գործակալն է
ՂԱԶԱՐ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

Լոյս տեսաւ նոր զրականութեան
ՏԱՐԱԾԵԼՈՎ «ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՅԱՌԱՋ»ի
ԱՌԱՋԻՆ ԵՐԿՈՒ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ

ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր, ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր...

(Հէքեաթ եւ քանաստեղծութիւն, 220 էջ)
Գրեց՝ ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ — ՆԱՐԴՈՒՆԻ
Գին Ֆրանսա՝ 15 ֆրանք, Պուլկարիա, Յունաստան, Ռումանիա եւ Պարսկաստան 18 ֆրանք, ուրիշ երկիրներ 20 ֆրանք

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...

(Հիւծախտաւորի մը կեանքէն, 144 էջ)
Գրեց՝ ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ
Գին՝ 10 ֆրանք
Դիմել ՅԱՌԱՋի, 17, Rue Damesme, PARIS

ՍՊԱՌԻԵԼՈՒ ՄՕՏ Է՝ ՓՈՒԹԱՑԷՔ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆի

ԵՐԳԻԾԱԿԱՆԸ

Մեծ հատոր մը որ կը պարունակէ ՓԱՐԱՒՈՆ ՍԷՄ ԱՆՏՈՆԸ, ԻՇԽԱՆ ԱՐՇԱԿՈՒՆԻՆ, ԱՐՋՈՒՆԻ ՍՐԲԱԶԱՆԸ եւ բազմաթիւ ՄԵՐՕՐԵԱՑ ԾԻԾԱՂՆԵՐ
Համակ Ծիծաղ, Սրամտութիւն, Խնդուք, Ժպիտ
Արտասահմանեան ամբողջ հայ կեանքը եւ դէմքերը պատկերացուած են այս հատորին մէջ
ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՐԿԻՐՆԵՐ՝ 15 Ֆր., ՈՒՐԻՇ ԵՐԿԻՐՆԵՐ՝ 20 Ֆր.
Դիմել՝ 17, RUE DAMESME :-: PARIS (13e)
« Երկար եւ առողջ ապրելու միակ պայմանը ծիծաղիլն է »։
ՏՈՔԹ. ԼՈՄՊՐՕԶՕ

Etude de Me BERNARD WAHÉ
(12 année)
Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales
J U R I S C O N S U L T E
Droit Français et International Privé
94, Rue St. Lazare, Paris (9e) — Tél. Pigalle 67-69
Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փոխզիջ արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ ճաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutumeներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները։
Կ'ընդունի ժամը 9 10 եւ 17 19 նաեւ ժամադրութեամբ

ՀԱՅ ՄԱՐՇԷՃԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ
Կը պատրաստենք ամէն տեսակ ՊՐԸԹԷԼ եւ ՍԷՆԹԻՒՐ
Ամենայարմար գիներով։
Մ. ՏԷՐ-ԱԶԱՐԵԱՆ
9, Rue d'Aboukir, PARIS
(խանութը՝ փողոցի վրայ)
Tél. Central 82 - 49, — Métro: Sentier
Ձեր շահը կը պահանջէ գնել ուղղակի արտադրողէն։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Որբուհի մը որ փոքր հասակին մէջ տեղահանուած է հօրը կը յիշէ քանի մը ազգականներու անունները

Ընդհ. Պատերազմէն առաջ իր մօրեղբայրը (անունը չի յիշեր) կը գտնուէր եղեր Ամերիկա։ Որբուհիին անունն է Նազլը, մօր անունը՝ Հայկանուշ, հօր անունը՝ Սարգիս Գոյճեան (Խարբերդի Շիրօ գիւղացի)։ Իր ազգականներուն մասին իմացնել Missak Tcholakianի, rue de l'Esguiau, Villefranche s)mer, AlpesMaritimes. France.

Ամերիկահայ թերթերէն կը խնդրուի արտատպել։

— Կը փնտռեմ հօրեղբայրս Դուրուչայի Արմտան գիւղացի Մկրտիչ Տէր Յակոբեան, որ կը գտնուէր հետեւեալ հասցէին՝ Diran Gevrikian, Calle Azopardo N. 2165. Villa Gerli. Avellanida, Buenos-Aires (Rep. Arg.)։ Իր հասցէին գրած վերջին նամակս ետ եկաւ։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Խաչիկ Տէր Յակոբեանի, 14 rue Medéah.Փարիզ (14)։ կամ «Յառաջ»ի վարչութեան։ Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէն արտատպել։

— Թիթեղագործ (թէնէքէճի) Գէորգ Թալեան (այժմ Աղապապեան) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկազուն, Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, իրենց մօր անունը Իսկուհի Տէրտէրեան(Սեբաստիոյ Պարուքի Արտէն թաղէն), մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ։ Լուր առնուած է թէ Ջինադոզարին Իսգէնտէր Ուրֆալի Հայրան գիւղը կը գտնուէին։

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de Saint Valbert près de Héricourt(Haute Saône). France.

Շավիլի մէջ «ՅԱՌԱՋ» կը ծախուի
Madame RAMELի ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏԱՆ ՄԷՋ **41 Grand'Rue**
եւ
Librairie de la Pointe. 240 Grand'Rue. Chaville

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ **(39)**

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Բ. ՍԱՎԻՆԿՈՎ

2.— ՄԵԾ ԴՈՒՔՍ ՍԷՐԺԷՅԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Դիտելով մեծ դքսուհին, չէի կրնար չտեսնել իր դէմքին վրայ երախտագիտութեան արտայայտութիւն մը ոչ թէ հանդէպ ինծի, գէթ հանդէպ ճակատագրին, որ իրեն խնայած էր մահը։

— Ի յիշատակ, առէք այս փոքրիկ սրբանկարը, կը խնդրեմ, ես պիտի աղօթեմ ձեզի համար։

Առի սրբանկարը։

Ինծի համար ատիկա խորհրդանշանական խոստովանութիւն մըն էր իմ յաղթանակիս մասին, խորհրդանշան մը իր երախտագիտութեան՝ հանդէպ ճակատագրին, որ պահպաներ էր իր գոյութիւնը, նշան մը զղջումի այն ոճիրներուն համար, զորս գործած էր իր ամուսինը մեծ դուքսը։

Ըսի իրեն.

— Իմ խիղճս անդորր է։ Ինծի ցաւ կը պատճառէ մտածել որ ձեզ վշտի մէջ ձգեցի։ Բայց ես չարժեցայ գիտակցութեամբ։ Եւ եթէ մէկի տեղ հազար կեանք ունենայի, հազարն ալ պիտի զոհէի այդ նպատակին։

Մեծ դքսուհին ոտքի ելաւ մեկնելու համար։

Ես ալ ոտքի ելայ։

— Երթաք բարով, ըսի, բայց կը կրկնեմ, որ ցաւ կը պատճառէ ինծի մտածել թէ վշտի մէջ ձգեցի ձեզ։ Ես իմ պարտականութիւնս էր որ կատարեցի։ Պատրաստ եմ կատարելու ինծի տրուած պարտականութիւնը մինչեւ վերջ, եւ պիտի տանիմ ամէն տառապանք որ կը տրուի ինծի։ Մնաք բարով կ'ըսեմ ձեզի, որովհետեւ այլեւս չպիտի տեսնենք իրար »։

Այս տեսակցութիւնը յետոյ պատմուեցաւ մամուլին մէջ, բայց աղճատ եւ ուղուած ձեւով մը։ Այս պարագան չափազանց ցաւ պատճառեց Կալիայեւի։

24 մարտ թուակիր նամակով մը, մեծ դքսուհիին գրեց հետեւեալ տողերը —

« Ես ձեզ չճանչցայ։ Դուք ձեր կամքովն էք, որ եկաք։ Հետեւաբար մեր տեսակցութեան հետեւանքներուն պատասխանատուութիւնը կ'իյնայ ձեր վրայ։ Մեր տեսակցութիւնը, գէթ երեւութապէս, մտերմական ձեւ ունէր։ Ինչ որ անցաւ դարձաւ մեր մէջ, սահմանուած չէր մամուլին, կը պատկանէր միայն մեզի երկուքիս։ Մենք իբրեւ հանդիպեցանք չէզոք գետնի մը վրայ,— ինչպէս էիք արտայայտուած,— իբրեւ երկու մարդկային էակներ։ Ուրեմն երկուքս ալ ունէինք նոյն իրաւունքները անպաշտօն հանգամանք մը տալու մեր տեսակցութեան։ Այլապէս ինչպէս բացատրել ձեր քրիստոնէական զգացումներուն անըմբռնելի անշահախնդրութիւնը։ Ես վստահեցայ ձեր ազնուականութեան, կարծելով թէ ձեր պաշտօնական բարձր դիրքը եւ անձնական արժանաւորութիւնը բաւարար երաշխիք մը կը կազմէին ընդդէմ զրպարտիչ խաղի մը, որուն խառնուեր էք, ուզելով կամ չուզելով։ Բայց դուք չէք վախցած խառնուել այդ խաղին, այնպէս որ ձեր մասին ունեցած վստահութիւնս ջնջուեցաւ։

Զրպարտիչ խաղը, մեր տեսակցութիւնը ուղուած ձեւով մը պատմուիլը աններելի է։ Հարց մը կը ծագի, սակայն, այստեղ,— առանց ձեր մասնակցութեան, նոյնիսկ կրաւորական, կարելի՞ էր միթէ սարքել այդ խաղը կամ գրել տեսակցութիւնը ուղուած ձեւով։ Բայց պատւոյ պարտաւորութիւն մը ունէիք դուք ընդդիմանալու։ Հարց դնել, կը նշանակէ լուծել։ Եւ ես կը բողոքեմ ձեր այդ ընթացքին դէմ, որ քաղաքականապէս ուզեց շահագործել ձեր վշտին դէմ ունեցած իմ բարութեան զգացումս։ Անփոփոխ կը մնան իմ համոզումներս եւ զգացումներս թագաւորող գերդաստանին հանդէպ։ Իմ մէջս ոչինչ կայ, որ կապ ունենայ գերիներու եւ իրենց կեղծաւոր տէրերուն կրօնական աւելորդապաշտութեան հետ։ Ես կ'ընդունիմ իմ յանցանքս։ Ես պէտք էր, որ ձեզի հանդէպ երբեք կարեկցութիւն չարտայայտէի։ Պէտք էր, որ որ եւ է խօսակցութիւն մերժէի ձեզի հետ։ Սակայն մեր խօսակցութեան ընթացքին, ես, խեղդելով իմ մէջս այն ատելութիւնը, որ ի բնէ ունէի ձեզի հանդէպ, շատ քաղցր եւ բարի գտնուեցայ։ Այժմ գիտէք թէ ինչ շարժառիթներէ մղեալ։ Դուք, սակայն, անարժան գտնուեցաք իմ մեծանձնութեանս։ Որովհետեւ այլեւս կասկած չունիմ թէ դուք էք աղբիւրը այն բոլոր տեղեկութիւններուն, որ գրուեցան իմ մասիս։ Արդարեւ ո՞վ պիտի համարձակէր ձեզի հետ ունեցած խօսակցութիւնս ուրիշին հաղորդել, առանց ձեր արտօնութիւնը առնելու։ Մամուլին տրուած այդ տեղեկութիւններով, մեր խօսակցութիւնը խեղաթիւրուած է բոլորովին։ Ես երբեք չըսի թէ հաւատացեալ մըն եմ եւ զղջումի ոչ մէկ արտայայտութիւն ըրի »։

Այս նամակը, որ խիստ գրուած է, չէր կրնար չազդել Կալիայեւի ճակատագրին վրայ։

Իր ընկերներուն գրած ուրիշ նամակի մը մէջ, Կալիայեւ կը գրէր դարձեալ.

«Սիրելի բարեկամներս եւ անմոռանալի ընկերներս,

Ըրի, ինչպէս գիտէք, ամէն ինչ որ կրնայի ընել, տանելու համար փետրուար 4ի յաղթանակը։ Եւ հիմա անձնապէս երջանիկ եմ, մտածելով թէ կատարեցի պարտականութիւնը, որ կ'իյնար արիւնաքամ Ռուսիոյ վրայ։

Դուք ծանօթ էք իմ համոզումներ[illegible] եւ իմ զգացումներուս ուժին [illegible] ոք ողբայ իմ մահս։ Ես ինքզինքս բոլորովին նուիրած եմ պայքարի[illegible] նուն աշխատաւոր ժողովուրդի [illegible] զատութեան։ Մենաշնորհի [illegible] չուզ միապետութեան։

Եւ եթէ, իբրեւ հետեւանք այն [illegible] մէն բանին, զոր ես կը հետապնդէ[illegible] ամբողջ կեանքիս մէջ, գանուս[illegible] բռնապետութեան դէմ մարդկա[illegible] բողոքի մը բարձրութեան վրայ, [illegible] մահը պսակէ իմ գործս զազա[illegible] անբծութեամբ։

Մեռնիլ համոզումներու համար [illegible] նշանակէ կոչ ընել պայքարի [illegible] ըլլան այն զոհողութիւնները, որ [illegible] կատարուին միապետութեան [illegible] ման համար, ես խորապէս համոզ[illegible] եմ որ մեր սերունդը պիտի [illegible] վերջը բերել այդ միապետութեան

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) 1er R. — Seine 276.295

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՋԵԼԻՔԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ
18
ՕԳՈՍՏՈՍ
1933

18 Aout
1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2268 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՐԿՈՒ ՊԱՏԿԵՐ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ

Ըսել ուզեցինք, երէկ, թէ Թուրքերը շատ լաւ կը հասկնան ի՛նչ, երբ իրենց դիմացն ունին օտար թշնամիներ։ Երբ ունին Հայաստան, երբ իրենց դիմացն ունին օտար թշնամիներ։ Երբ ունին հայրենիք եւ պետութիւն պաշտպանելու հոգը։

Պատահական չէր որ յիշեցինք Թուրք փախստականներու պարագան։ Մանաւանդ անոնց գլխաւորներուն անունները։

Երեւութապէս թշնամի, Թուրք ընդդիմադիրներուն լաւագոյն, եթէ ոչ մեծագոյն մասը իր պանդխտութիւնն անգամ օգտագործեց ի նպաստ երկրին։

Մենք սովորութիւն ունինք իրերը դատելու միայն երեւոյթէն,— գիրքերէն, թերթերէն եւ ճառերէն։

Մինչդեռ, այդ բոլորին հետ զուգընթաց, անոնք, Թուրք ընդդիմադիրները կատարած են եւ կը կատարեն այնպիսի աշխատանքներ որ չեն երեւար, բայց նոյնքան հայրենասիրական են։

Անոնք չեն սիրեր աղմկել, ամէն տեղ ելեւմուտ ունենալով հանդերձ։

Անոնք չեն տարուիր լրագրական պայքարներով, եւ կը նախընտրեն ոչ միայն լռութիւն պահել, այլ եւ մոռացութեան տալ իրենց գիրենք։

Յօսքը անշուշտ, դանադան խմիխժամբներու մասին չէ, որոնք այսօր կան, վաղը չկան։

Այլ՝ անոնց մասին որ ուժ էին երէկ եւ ստիպուեցան հեռանալ, բայց կրնան վերադառնալ վաղը։

Դուք լսեցի՞ք որ եւ է գաւագրութիւն՝ Րիզա Նուրի կողմէ։

Այս մարդն էր որ ստորագրեց Լօզանի դաշնագիրը, Ըսմէթի հետ։ Ցետոյ ինկաւ օրուան իշխանաւորներուն աչքէն, եւ չունէր առաւ Փարիզ, պատմական ուսումնասիրութիւններ կատարելու համար։

Շատ բաներ խօսուեցան ու գրուեցան Րէուֆի, Րահմիի, Ատնանի, Խալիտէ էտիպ հանըմի, Վէհիպ փաշայի եւ ուրիշներու մասին,— բոլորն ալ՝ հակաքէմալական։

Բայց, դուք գանոնք տեսա՞ք ո՛ր եւ է հակաթուրք ճակատի վրայ։ Գործօն պայքարի մէջ։

Գոնէ կարդացի՞ք անոնց ո՛ր եւ է մէկ հրատարակութիւնը որ կարենար վարկաբեկել այսօրուան կամ երէկուան Թուրքիան, Եւրոպայի եւ Ամերիկայի առջեւ։

Փախստականներուն մէջ կը գտնուէր ճէմալ պէյ, նշանաւոր «հայասէր» մը։ (Ո՞ր ապուշը յղացաւ այս բառը)։

Իբրեւ կուսակալ, երբեմն օգտակար եղած է այս մարդը։ Զինադադարին, երբ նախարար էր, խոստովանեցաւ թէ 800,000 Հայեր ջարդուած են։

Այդ յայտարարութեան համար ալ, երբ Քէմալը եկաւ, չունէր առաւ Պուլկարիա։

Ու բարեմիտ Հայեր — էֆէնտիներ — կը պատմէին թէ՝ ամէն օր սուրճ մը մուրալով հանդերձ, մօքէն չէր անցըներ օրուան իշխանութիւնը վարկաբեկել օտարին առջեւ։ Մանաւանդ իր « հայ բարեկամներուն » առջեւ։

Ընդհակառակն, իսլամական հառաչանքները կ'արձակէր անոր յաջողութեան համար։

Շատ չանցած, արդէն Պոլիս էր, պանդխտութեան մէջ քաւած ըլլալով իր « անմիտ » յայտարարութիւնը (հայաջինջ սարսափներու մասին)։

×

Բայց աւելորդ է երկարել այս շարքը։

Կը մախնանք որ, եթէ ուրիշ փաստեր ալ յիշենք, ներսէն թէ դուրսէն, ազգային արժանապատուութեան հարց կը ծագի···

Այս համառօտ պատկերին դիմաց, դուք աչքի առջեւ բերէք հայկական շարժանկարը։

Փորձեցէք ձեր գլխուն մէջ սեղմեցնել ու վերլուծել պատկերը այսպէս կոչուած գաղթահայ կեանքին։

Զգեցէ՛ք ժողովուրդը եւ դիտեցէք ինչ որ կը տեսնէք անոր վերին խաւերուն մէջ,— մտաւորական, կուսակցական, կղերական։

Բաղդատեցէք Թուրքիոյ վիճակը, որ կրնայ ո՛ր եւ է պարտախնութենէ ազատ կացուցանել զին մը փախստականներ, եւ սա եղերական համայնապատկերը հայկական Սփիւռքին, որ կը պատահի կեդրոնացում՝ խելք եւ կորովի յետին մասնիկին։

Փորձեցէ՛ք, եւ եթէ կրնաք պահել ձեր պաղարիւնը, կը նշանակէ թէ··· մարգարէական յատկութիւններ ունիք։

Մեր միտքէն չանցնիր բաղդատութեան դնել հայ եւ Թուրք ժողովուրդներուն արժանիքները։

Առանց թթու ազգասիրութեան, կրնանք մեր առաքինութիւններով առայժմ կարդալ այդ մոլեռանդ եւ արիւնաթաթախ զանգուածին, որ նոր արթնցաւ։

Եւ սակայն, յետին Թուրքը ունի յատկութիւն մը որուն շատ ուշ կը հասնի մեր « կեավուրի վերջին խելքը »։

Մինչ մենք իրարու ծուռ կը նայինք ամէնէն հիմնական հոգեբուժեան, կը սիրենք վիճիլ, քրքրել, քակել, խաչաձեւել, ան, Թուրքը, գիտէ կանգ առնել տեղ մը։

Թուրքը սորված է կարճ կապել, երբ հարցը առնչութիւն ունի իր երկրին, իր գոյութեան հետ։

Առանց հասած ըլլալու մեր գիտակցութեան, ան, Թուրքը, բնազդօրէն կը գտնէ ծուռն ու շիտակը, մեքենաբար ինքն իրեն կը պարտադրէ կարգապահութիւն մը, որ եթէ զինուորական է, ամէն պարագայի մէջ հայրենիքի շահերուն դէմ չէ։

Մինչդեռ մենք, թէեւ աւելի ուշիմ եւ հասուն, մեր հաւասարակշռութիւնը կը կորսնցնենք ամէնէն վճռական պահուն։

Եւ կը կորսնցնենք մեր տեսողութիւնն ու դատողութիւնն ալ, երբ կ'օրօրուինք սանձարձակ ազատութեան մէջ։

Փաստ,— աչքէ անցուցէք մեր գաղութներուն կեանքը։ Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

500 ԱՍՈՐԻՆԵՐ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

ՀԱԶԱՐ ՀԻՆԳ ՀԱՐԻՒՐ ԿԻՆԵՐ ԵՒ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐ ԱՆՏԷՐ

ՄԵԾ ՑՈՒԶՈՒՄ ԼՈՆՏՈՆԻ ԵՒ ՊԱՂՏԱՏԻ ՄԷՋ

Լոնտոնի թերթերէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները (16 օգոստ.)։

Իրաքի Ասորի փոքրամասնութեան մէկ մասին ըմբոստացումը ողբալի հետեւանք ունեցաւ։ Սուրիայէն վերադարձած հինգ հարիւր ապառազէն ըմբոստներուն ցրուումէն յետոյ, Իրաքի կառավարութիւնը ծանոյց թէ զինուորական գործողութիւնները գրեթէ վերջացած են եւ թէ մնացեալ ըմբոստները կը հետապնդուին ոստիկանութեան կողմէ։ Լոնտոն հասած լուրերը չեն համապատասխաներ այս պատմութեան։

Պատճառներ կան հաւատալու թէ մինչեւ հիմա հինգ հարիւր Ասորիներ սպաննուած են, որոնց մէկ մասը եթէ կռիւին մէջ ինկած են, 200 հոգի որ եւ է կապ ունեցած չեն ապստամբութեան հետ։ Կարգ մը փոքր գիւղեր կրակի տրուած են Տըհօքի շրջանին մէջ և այլուր, Մուսուլի հիւսիսակողմը։ Ողբալի վիճակի մը մատնուած են ասորի կիները եւ մանուկները, որոնցմէ 1500 հոգի կը գտնուին Տըհօք, Մուսուլէն 90 քիլոմեդր դէպի հիւսիս։

Պատճառներ կան հաւատալու թէ այս ծայրայեղութիւնները գործուած են ոչ այնքան Իրաքի զինուորներուն որքան «անկանոն ոստիկանութեան» կողմէ որ կազմուած է հիւսիսային գաւառներու հրամանատարին կողմէ։ Այս անկանոն ոստիկանները մեծ մասով Քիւրտեր են, որոնցմէ շատերը թշնամի են Ասորիներուն, բայց կան նաեւ Արաբներ՝ Շէմմար աշիրէթէն։ Ասոնց հրամանատարն է Պէքիր Սըտգը պէյ, հիւսիսային շրջանի զօրքին հրամանատարը։ Այս սպան, որ նախապէս բունն թրքասէր էր եւ շեշտուած հակառակորդ Ասորիներուն, պաշտօնի վրայ պահուեցաւ հակառակ անոր որ արժանի պատիժը տուած չէր իր այն սպաներուն որոնք ասորի կնոջ մը վրայ յարձակեցան քանի մը ամիս առաջ։ Այս մարդը պաշտպանեալն է Եասին փաշա էլ Հաշիմի, ելմտական նախարարին, որ թշնամի կը համարուի անգլիական ազդեցութեան։

Այս տխուր դէպքերուն լուրը, որ հաղորդուեցաւ վարչապետին, մեծ յուզում պատճառեց Անգլիոյ պաշտօնական շրջանակներուն մէջ։ Ամէնքն ալ կ'ըմբռնեն թէ Իրաքի անկանոն զօրքին այս վայրագ ընթացքը եւ զինուորական իշխանութեանց անարդար խստութիւնը բուռն քննադատութիւններ պիտի յարուցանեն ժընեւի մէջ եւ այլուր։ Կը վախցուի նաեւ որ այս դէպքերուն լուրը գէշ ազդէ կարգապահութեանը վրայ այն ասորի զինուորներուն որոնց յանձնուած է Իրաքի անգլիական օդանաւային կայաններու պահպանութիւնը։

Մինչ այս մինչ այն, յանկարծ հիւանդացած է Ֆէյսալ թագաւորը եւ կը դարմանուի Քուինս փալասի մէջ, ուր ոչ ոք կրնայ տեսնել։ Պաղտատի բրիտանական դեսպանը, որ Նորվեկիա կը գտնուի արձակուրդով, պիտի վերադառնայ կարելի եղածին չափ շուտ։

⁂ Գ. Մաքտոնըլտ կարճ կապելով իր արձակուրդը, վերադարձաւ Լոնտոն, այս դէպքին եւ ուրիշ քաղաքական հոգերու հետեւանքով։

Կանտի նորէն ծոմ կը պահէ

Կանտի կարգ մը առանձնաշնորհներ կը վայելէր, իր նախորդ բանտարկութեանց ատեն։ Այս անգամ նորէն խնդրեց որ վերահաստատուին այդ իրաւունքները, բայց պատասխան ստացած չըլլալով, օգոստոս 16ին սկսաւ ծոմ պահել։

⁂ Վերջին հեռագրի մը համաձայն, բանտի վարչութիւնը տրամադրութիւն յայտնած է կարգ մը դիւրութիւններ ընծայելու։ Ասոր վրայ, Կանտի դադրեցուց իր ծոմը։

Գերմանիոյ փախստականները Այզաս Լօռէնի մէջ

Մէջի առեւտրական Սենեակը ազդու բողոք մը ուղղեց վարչապետութեան, Գերմանիոյ փախստականներուն ներխուժման դէմ։ Փախստականներուն թիւը այնպիսի համեմատութեան մը հասած է որ, Այզաս — Լօռէնի առեւտրականները կը վախնան նորեկներուն մրցակցութենէն, իսկ բանուորներու բազմութիւնը կը սպառնայ սաստկացնել Ֆրանսացիներու գործազրկութիւնը։ Մինչեւ հիմա հասած փախստականներուն թիւը կը հաշուեն 40,000, մէկին ըլլալով Հրեաները։

Բողոքագիրը կ'ըսէ թէ Այզաս Լօռէնի եկամուտները, որոնք արդէն նուազած են անտեսական տագնապին հետեւանքով, աւելի պիտի նուազին, եթէ չարունակուի այս ներխուժումը։ Եւ կը խնդրէ որ միայն առժամեայ արտօնագիրներ յանձնուին, փախստականները խիստ հսկողութեան տակ պահուին եւ թոյլ չտրուի առեւտրական գործեր հաստատելու։

Քոլմարի եւ Սթրազպուրկի առեւտրական սենեակներն ալ բողոքած են միեւնոյն պատճառաբանութեամբ։

Ազգայնական մամուլը մասնաւոր նախանձախնդրութեամբ կ'արծարծէ այս խնդիրը։

Նոր դաշնագիր Հռոմի եւ Մոսկուայի միջեւ

Կը հաստատուի թէ Ս. Միութիւնը եւ Իտալիա քաղաքական դաշնագիր մը պիտի կնքեն այս ամսու վերջերը, ոչ — յարձակման սկզբունքին վրայ։ Իտալիա սկիզբէն իվեր բարեկամ եղած է Ս. Միութեան, առեւտրական շարժառիթներով։ Ռուսաստանը կը համարուի անսպառ շուկայ մը նախանիւթերու, մասնաւորապէս քարիւղի, ատաղձի եւ ածուխի։ Երկու երկիրներուն միջեւ առեւտրական դաշնագիր մը կնքուեցաւ 1924ին, յետոյ լրացուցիչ պայմանագիր մը ստորագրուեցաւ 1933 մայիս 6ին։ Անցեալ տարի Իտալիան Ռուսաստան ղրկեց 237 միլիոն լիրի ապրանք, իսկ ներածեց՝ 333 միլիոն լիրի։

Նոր դաշնագիրը զուտ քաղաքական պիտի ըլլայ եւ անուղղակի հետեւանքն է չորսերու դաշինքին։ Մոսկուան կասկած յայտնած ըլլալով թէ Ռուսաստանը դուրս կը ձգուի միջազգային բանակցութիւններէն, Մուսոլինի հարկ դատեց հաւաստիքներ տալ եւ Հռոմի խորհրդային դեսպանը յատկապէս Մոսկուա գնաց։ Ցետոյ, Ֆրանսայի եւ արեւելեան Եւրոպայի պետութեանց միջեւ կնքուած ոչ — յարձակման դաշինքները մղեցին Իտալիան աւելի սերտ յարաբերութիւններ հաստատել խորհրդային միութեան հետ, որմէ կախում ունի իր պարենաւորման մէկ մասը։

Դաշնագիրը պիտի ստորագրուի Հռոմի մէջ։ Նախապէս ծանուցուած էր թէ Գ. Լիտվինով Հռոմ պիտի երթայ, բայց այժմ փախուած է այս որոշումը եւ դաշնագիրը պիտի ստորագրէ խորհրդային դեսպանը։

Գերմանացիները օտար նաւ չե՞ն պիտի նստին

Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ ուրիշ երկիրներու մէջ մեծ յուզում պատճառեց գերմանական կառավարութեան մէկ որոշումը, որով Գերմանացիներուն կ'արգիլուի օտար նաւով ճամբորդել, եթէ նաւուղիղը 200 մարքէն աւելի կ'արժէ։ Կը նշանակէ թէ Գերմանացիներուն արգիլուած է նաւել ուրիշ ազգերու պատկանող անդրատլանտեան նաւերը։

Զրոյց կը շրջի թէ միեւնոյն արգելքը պիտի հաստատուի նաեւ ապրանքի փոխադրութեան համար։

Անգլիոյ մէջ փոխադարձ միջոցներ կը ծրագրեն եւ կիսապաշտօնական գիտողութիւններ եղած են արդէն, Պերլինի անգլիական դեսպանատան միջոցաւ։ Ազդարարուած է որ եթէ Գերմանացիները յամառին իրենց որոշման մէջ, նմանօրինակ միջոցներ ձեռք պիտի առնուին Անգլիոյ մէջ, ինչ որ աւելի ծանր վնասներ պիտի հասցնէ գերմանական նաւերուն։ Արդարեւ, անգլիական նաւերով փոխադրուած ճամբորդները կը կազմեն ամբողջին հարիւրին 10ը, մինչդեռ գերմանական բոլոր ընկերութեանց նաւերով ճամբորդող օտարականները կը կազմեն հարիւրին 70։

Անգլիական կառավարութեան բողոքին վրայ, գերմանական կառավարութիւնը պաշտօնապէս հաղորդեց թէ նոր քննութեան մը պիտի ենթարկէ խնդիրը, գոհացնելու համար օտար ընկերութիւնները, առանց վնասելու գերմանական շահերուն։ Այս առթիւ կը հերքէ այն լուրը թէ գերմանական ապրանքները չպիտի փոխադրուին օտար նաւերով։

Այս պատասխանին վրայ, անգլիական կառավարութիւնը որոշեց պաշտօնական բողոք չներկայացնել, եթէ անխախտ մնայ 1924ի անգլօ-գերման առեւտրական դաշնագիրը։

Փառաւոր ընդունելութիւն մը ֆրանսացի երկու օդանաւորդներուն

Չորեքշաբթի օր Մարսէյլէն Փարիզ եկան Քոտ եւ Ռոսսի, երկու Ֆրանսացի օդանաւորդները որոնք վերջերս շահեցան ուղիղ գծով թռիչքի մրցանիշը, անընդհատ սուրալով Նիւ Եորքէն Րայաք (Սուրիա)։

Մարսէյլէն մեկնելէ յետոյ, պատմական օդանաւը թռիչք մը կատարեց Փարիզի վրայ, ընկերակցութեամբ շարք մը օդանաւերու, եւ Պուրժէ իջաւ ժամը 4·40ին։ Բարի գալուստի կը սպասէին վարչապետը, օդանաւային նախարարը եւ ոստիկանութեան վերատեսուչը, ուրիշ բազմաթիւ պաշտօնատարներու հետ։ Ահագին բազմութիւն խռնուած էր օդակայանին շուրջը եւ ճամբաներուն վրայ։

Երկու օդանաւորդները քիչ մը հանգստանալէ յետոյ, առաջնորդուեցան քաղաքապետարան, ուր շքեղ ընդունելութիւն մը սարքուած էր ի պատիւ իրենց։ Պողոտաներուն վրայ խռնուած բազմութիւնը անդադար կը ծափահարէր, փառաբանելով Քոտի եւ Ռոսսի անունները։ Քաղաքապետարանի մեծ գաւիթին մէջ, առաջին ճառը խօսեցաւ օդանաւային նախարարը, ծանրանալով երկու օդաչուներուն փառաւոր թռիչքը,— աւելի քան 9000 քիլոմեդր։ Ցետոյ կարգով խօսեցան Ապահովութեան տեսուչը, ոստիկանական վերատեսուչը եւ ուրիշներ։ Երկու օդանաւորդները, խորապէս յուզուած, շնորհակալութիւն յայտնեցին եղած ընդունելութեան համար։ Ցետոյ ստորագրեցին Փարիզի քաղաքապետութեան ոսկեմատեանը եւ ստացան ոսկի շքանշաններ։ Արարողութիւնը վերջացաւ ժամը 6·30ին, եւ երկու օդանաւորդները առաջնորդուեցան « էնթրանսիժան »ի խմբագրատունը, անհամար բազմութեան մը ծափերուն մէջ։

Գ. Էռիօ էնկիւրի գնաց,

Պուլկարիան տեսնելէ վերջ

Գ. Էռիօ օգոստոս 15ին Պուլկարիոյ վարչապետին եւ ուրիշ պաշտօնատարներու եւ թղթակիցներու հետ պտոյտ մը կատարեց Պուլկարիոյ մէջ։ Իր տրամադրութեան տակ դրուած էր մասնաւոր կառախումբ մը, որով նախ գնաց Ֆիլիպէ եւ արժանացաւ խանդավառ ընդունելութեան։ Այցելելով այն տունը ուր բնակած է Լամարթին, դէպի արեւելք ճամբորդած ատեն, Գ. Էռիօ ըսաւ.

—« Լամարթին մեծ ռամկավար մը եղաւ։ Երբ նախարար եղաւ 1848ին, հասկցուց թէ Ֆրանսան ձեռք կ'երկարէ ուրիշ ժողովուրդներուն։ Ես կը հաւատամ թէ իր օրինակը միշտ կը պահէ իր արժէքը եւ կը մաղթեմ որ Պուլկարիա եւ Ֆրանսա ճշմարիտ բարեկամներ ըլլան, աշխատանքի եւ խաղաղութեան եղբայրական կարգ ուսարքի մը մէջ »։

Շարունակելով ճամբորդութիւնը, Ֆրանսայի նախկին վարչապետը իր ընկերներով այցելեց Սթարա Զակորա եւ Քազանլըք, վարդերու հովիտը։ Ամէն տեղ ալ ջերմ ընդունելութիւն սարքուած էր եւ Գ. Էռիօ յայտարարեց թէ վերադարձին պիտի ըսէ որ « պուլկար ժողովուրդը մեծ եւ բարի ժողովուրդ մըն է »։

Ցաջորդ օրը Գ. Էռիօ ինքնաշարժով գնաց Շիփքայի կիրճը, ուր մղուած է ռուսեւթուրք վճռական ճակատամարտը, Պուլկարիոյ ազատագրութեան համար (1877 — 1878)։ Ճամբուն վրայ քանի մը քաղաքներ եւս այցելելէ յետոյ, Գ. Էռիօ գնաց Վառնա, ուր իրեն կը սպասէր Մ. Քէմալի կողմէ յատկապէս ղրկուած թորփիլանաւ մը, « Զաֆէր »։

Երէկ, հինգշաբթի, խաւկէն վարչապետը հասաւ Պոլիս, ուրկէ անմիջապէս մեկնեցաւ էնկիւրի։ Վարչապետ Ըսմէթ փաշա, որ Եալովա կը գտնուէր, վերադարձաւ մայրաքաղաք, դիմաւորելու համար հիւրը.

Ֆրանսայի ազգային վիճակահանին տոմսերը պիտի ծախուին Սեպտ. 20էն

Թերթերը կը գրեն թէ շատեր այժմէն հարիւր ֆրանք և 50 սանթիմ կը դրկեն Ազգ. վիճակահանի ընդհ. քարտուղարութեան, տոմսակ ստանալու համար։ Մինչդեռ պէտք է սպասել մինչեւ սեպտ. 20, երբ տոմսակները ծախու պիտի հանուին դրամատուներու, նամակատուներու, ծխավաճառներու եւն. միջոցաւ։

Վիճակահանին կազմակերպիչները շատ լաւատես են եւ կը կարծեն թէ 200 միլիոնի առաջին բաժինը պիտի սպառի քանի մը օրէն եւ անմիջապէս շրջաբերութեան պիտի հանուի երկրորդ բաժինը։ Ուրեմն, անոնք որ չեն կրցած տոմսակ առնել առաջինէն, պիտի օգտուին երկրորդէն։

Հաշիւ եղած է թէ՝ շատ քիչ տոմսակներ անվաճառ պիտի մնան, քանի որ 37,000 ծխավաճառի խանութ եւ 20,000 նամակատուն կայ, առանց հաշուելու դրամատուները, հողագործական սէնտիքաները եւ նախկին պատերազմիկներու ընկերակցութիւնները որոնք նմանապէս պիտի օգնեն վաճառման։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԷՆ

ՀԱՅԵՐՈՒ ԲԱԺԻՆԸ ԻՐԱՆԻ ՎԵՐԱԾՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Այս նամակով պիտի փորձեմ «Յառաջ»ի ընթերցողներին մի շարք ամփոփ տեղեկութիւններ տալ Պարսկաստանի տնտեսական եւ առեւտրա-արդիւնաբերական կեանքի ու Հայերի մասնակցութեան մասին։

Այս տեղեկութիւնները չեն ընդգրկում այդ ասպարէզների մէջ Հայերի ունեցած ամբողջական մասնակցութիւնը.

×

ԾԽԱԽՈՏԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՄԵՆԱՇՆՈՐՀԸ եւ ՀԱՅԵՐԸ.— Ներածման եւ արտածման ապրանքների պետական մենաշնորհի մէջ է մտնում եւ ծխախոտի մենաշնորհը, որի օրինագիծը պարսիկ խորհրդարանը նոր անցեալներում հաստատեց։ Այդ ուղղութեամբ կազմակերպական աշխատանքները երկրի ամէն շրջաններում արագ կերպով առաջ են տարւում։

Կառավարական մենաշնորհի Թեհրանի կենտրոնը ծխախոտի առանձին գործարան է հիմնել մայրաքաղաքում եւ շուկայի համար արդէն պատրաստում է ընտիր ծխախոտներ 8 տեսակի ազգային պատմական իմաստ ներկայացնող պիտակներով, ինչպէս եւ «ֆիլտր»ի ծխախոտներ ու սիկարէթներ երկու տեսակի ամէն մէկից։ Թէ մէկը եւ միւսները, պէտք է ասել, որ լաւ ընդունելութիւն են գտնում, ինչպէս ներքին շուկայում, այնպէս եւ արտաքին շուկայում, որոնցից նմոյշներ են ուղարկուած այս տարի Իտալիա, Հունգարիա եւ այլ երկիրներ։ Մեծ յոյս կայ, որ մօտիկ ապագայում պարսկական ծխախոտը եւս արտաքին շուկայում սկսի պատուաւոր տեղ գրաւել, որովհետեւ այդ գործի վրայ ներկայումս մեծ ուշադրութիւն է դարձնում կառավարութիւնը։

Ծխախոտի գործը մինչեւ օրս Պարսկաստանում մատնուած է եղել անուշադրութեան եւ հարկաւոր միջոցները ձեռք չինասնուել այդ հասութաբեր գործը գիտական մշակութեան ենթարկելու։ Նոր են միայն այդ ուղղութեամբ քայլեր արւում, ինչպէս յիշեցինք։ Երկրի հողն ու կլիմայական պայմանները որոշ շրջաններում շատ նպաստաւոր են այդ տեսակէտից։ Առանձնապէս Գիլանի, Մազանդարանի, Ատրպատի եւ Ուրմիոյ շրջանները մի շարք առաւելութիւններ են ներկայացնում ծխախոտի մշակութեան համար։

Քանի որ ներկայ կառավարութիւնը նպատակ ունի ամէն գնով պարսկական ծխախոտի որակը բարձրացնելու, ուստի եւ այդ գործի համար փորձառու մասնագէտները ամէն կողմից եւ բարոյական աջակցութիւն գտնում են նրա կողմից։

Վերեւ յիշուած գործարանի համար ընդհանուր կառավարիչ է նշանակուած բազմահմուտ մասնագէտ Գէորգ Գուրջեանը, որի հսկողութեան տակ է գրուած գործարանի վարչական եւ ծխախոտի տեսակաւորման ու պատրաստութեան ամբողջ գործը։

Գործարանը իր մաքրութեամբ ու կարգապահութեամբ միանգամայն օրինակելի է։ Նրա ցուցմունքներով պատրաստուած խաւաքարտի եւ թիթեղեայ ծխախոտի տուփերը իրենց գեղեցիկ պիտակներով եւ արտաքին մաքուր փայլով՝ բնաւ չեն տարբերւում արտասահմանեան նման գործերից։

Գործարանի մէջ աշխատանքները իրենց ամբողջ ընդարձակ ծաւալով դեռ չեն սկսուած։ Ջանքեր են թափւում պակասները լրացնելու եւ ամէն ինչ որ առաջ կարգաւորելու։ Մի քանի ծխախոտ պատրաստող մեքենաներ արդէն գնուած են եւ մօտ ապագայում նոր մեքենաներ եւս պէտք է առաջուեն, որպէսզի կարելի լինի ամբողջ Պարսկաստանի շուկայի պահանջները բաւարարել։

Ներքին շուկայի համար մենաշնորհումի ներկայացուցիչ է նշանակուած Պ. Լեւոն Շահնազարեանը։

Հայերի մասնակցութիւնը ծխախոտի արդիւնաբերութեան մէջ.— Մինչեւ վերջին մի քանի տարին ծխախոտի արդիւնաբերութեան համար Պարսկաստանում յայտնի էր միայն Գիլանի շրջանը։ Թաչտի ծխախոտը համարւում էր որակով ամենալաւը, քանի որ երկրի միւս շրջաններում գրեթէ փորձեր չէին լինում ծխախոտի բերք մշակելու, եթէ չհաշուենք Սպահանի շրջանը, ուր մշակւում էր միայն «թամբաքու» կոչուած ծխախոտի տեսակը՝ «նարկիլէ»ի համար, եւ Ուրմիայի շրջանը՝ ծխամորճի համար։

Այսօր ամբողջ Պարսկաստանում մենաստարածուած ծխախոտը տասնեակ տարիներ առաջ Թաչտում հիմնուած Մեսրովբ Բալասանեանի ծխախոտներն են, ինչպէս նախապատերազմեան շրջանում տարածուած էին ամբողջ Կովկասում եւ Ռուսաստանում Էնֆիաջեան, Բողարջեան, Միրզաբէկեան եւ այլ գործարանների ծխախոտները։

Փորձեր չեն եղել նաեւ ուրիշ երկիրներից հունտեր բերել տալու եւ ծխախոտի որակը բարձրացնելու Պարսկաստանում, քանի որ պարսկական (Թաչտի) ծխախոտը իր որակով շատ վար էր տաճկական կամ եգիպտական ծխախոտից, ուստի եւ արտասահմանեան շուկայում գրեթէ տեղ չունէր.

Սակայն 1931 թուին Եկատերինոտարի եւ Մոսկուայի շրջաններից մի խումբ ծխախոտի մասնագէտներ գաղթելով Պարսկաստան, նոյն թուի փետրուար ամսին գալիս հաստատւում են Ատրպատի շրջանում, (Մազանդարան) եւ Հոքլան գաւառակում հիմք դնում «Գողթան» հայ գիւղին։ Նոյն մասնագէտները իրենց հետ բերած են լինում Սամսոնի եւ Տրապիզոնի ընտիրտեսակիծխախոտի հունտեր։ Այդ պատեհութիւնից օգտուելով՝ նոյն շրջանում երկար տարիներ վաճառականական գործով զբաղուող Պ. Մուշեղ Սարգսեանը դրամ եւ հող է տրամադրում նրանց՝ զբաղուելու ծխախոտի մշակութեամբ։ Եւ հակառակ մի շարք աննպաստ պայմանների եւ ցանքի ուշ սկսուելուն, արդիւնքը լինում է անսպասելի, ոչ միայն որակի, այլ եւ իր քանակի տեսակէտից։ Առաջին տարին վերցնում են 1500 փութ բերք, որ գոհացուցիչ լինելուց շատ աւելի բարձր է համարւում։ Այդ հանգամանքը գրաւում է կառավարութեան ուշադրութիւնը, որ գործը աւելի քաջալերելու համար բարոյական աջակցութիւններ է ցոյց տալիս եւ մի տեսակ իր հովանաւորութեան տակ առնում այն։

Սակայն եղած մասնագէտների թիւի համեմատ Հոքլանի շրջանը նեղ է գալիս այդ գործի համար, ուստի եւ երկրորդ տարին Բանտար-Գեազում հաստատուած մեր մտաւորական ընկերներից բժ. Տէրտէրեանը ընդառաջ գնալով եղած պահանջին եւ անգործ չթողնելու համար գաղթական մասնագէտներին, տրամադրում է նոյն գործի համար անհրաժեշտ դրամը եւ Աշրաֆում (Բանտար-Գեազի շրջան) 30 գեսեատին հողաբաժին վերցնելով յառկացնում ծխախոտի մշակութեան աւելի նպաստաւոր պայմաններ ստեղծելով դրա համար։ Այստեղ եւս արդիւնքը լինում է սպասածից աւելի լաւ։ 30 գեսեատին հողը տալիս է 2000 փութ ծխախոտ բերք, իսկ որակի տեսակէտից գրաւում է առաջին տեղը մինչ այդ եղած ցանքերի մէջ։

Այս երկրորդ տարին է, որ յարգելի բժիշկը զբաղւում է այդ գործով։ Եւ այս երկու տարուայ ընթացքում նա կարողացել է ստեղծել մի շարք յարմարութիւններ՝ գործի ապագայ ծաղկման եւ յառաջդիմութեան համար։ Այսպէս, չինել է տուել մի շարք յատուկ շէնքեր, ուր ծխախոտի տերեւները ամբարելով, կարելի է լինում առանձին խողովակների միջոցով 48 ժամուայ ընթացքում, 70—80 աստիճան տաքութեան մէջ, 50 փութ ծխախոտի տերեւ չորացնել եւ գործը առաջ գցել որի համար առաջները երկար ժամանակ էր պէտք։

Բժ. Տէրտէրեանի այդ յաջող ձեռնարկը հրաւիրում է կառավարութեան ուշադրութիւնը։ Շահը անձամբ այցելելով այդ շրջանը, տեղեկանում է գործի իսկական վիճակին, որպէս քաջալերանք ինքն եւս ցանել է տալիս 20 գեսեատին մի հողաբաժին, որի համար հունտ եւ մասնագէտ է տրամադրում բժ. Տէրտէրեանը։ Առաջիկայ եղանակի համար ծրագրւում են աւելի լայն միջոցներ եւ աւելի արդիական մեթոդներ

Համաձայն տեղական լուրերի, Թեհրան է եկել Ամերիկեան մի ընկերութեան ներկայացուցիչ — Պ. Ֆրեմէլին — եւ բանակցութիւններ է վարում պարսիկ կառավարութեան հետ, ծխախոտի մենաշնորհը վերցնելու համար։

Ըստ առաջարկուած պայմանագրի, բացի Սպահանի ծխախոտից (թամբաքու), որի արտահանութեան մենաշնորհը տրուած է Ֆալիլ բէկ Մաթուկին, մնացած բոլոր ծխախոտները ընկերութեան մենաշնորհ են լինելու։

Մենաշնորհը տրուելու է 15 տարի եւ պայմանագիրը ստորագրուելուն պէս ընկերութիւնը մուծնելու է կառավարութեան տնտուկը 40,000,000 րիալ։ Կառավարութեան վերապահուած է նաեւ հաչիշների ստուգման իրաւունքը, որպէս շահակից կողմ։

Սակայն վերջին օրերին պտտած լուրերի համաձայն, ինչ որ դժուարութիւններ են ստեղծուել մենաշնորհը Ամերիկացիներուն տալու շուրջ։

Բ—ԶԱԴԻԿ

ՎԷՐՔԵՐ ԵՒ ՀՈԳԵՐ

Հարցեր կան որոնք յաճախ հրապարակ պէտք է գան։ Այդ հարցերէն մէկը, նոյն իսկ կարեւորագոյնը պէտք է նկատել տնտեսական տագնապը։

Անշուշտ, համաշխարհային տնտեսական տագնապին վրայ որ եւ է ազդեցութիւն չենք կրնար ունենալ, բայց կրնանք ու պարտաւոր ենք մեր համեստ միջոցներով օգտակար ըլլալ մենք մեզի։ Համեստ միջոցներով կ'ըսեմ, որովհետեւ ինչպէս միշտ, նոյնպէս այս հարցին շուրջ ալ հայ ունեւոր դասակարգը պիտի մնայ անտարբեր։

Նկատելով այս հարցին կարեւորութիւնը՝ առաջին անգամ մօտեցայ անոր։ Քաջ գիտնալով որ, մնացեալ բոլոր հարցերուն՝ երխտասարդներու կազմակերպութիւն, մասաղ սերունդի փրկութիւն եւն. լուծման օգնած կ'ըլլանք, եթէ տնտեսապէս աւելի լաւ պայմաններու մէջ գտնենք աշխատաւոր հայ զանգուածը։

Վերյիշեցէք 1920—21—22ի ողիմպիականները Գասը գիւղի մարգագետնին վրայ։ Հազարներ կենային կազմել երխտասարդ մարզիկները, որոնք հաւաքուած էին մէկ դրօշի տակ, մէկ գաղափարի շուրջ,— այն է «Ըլլալ հաւատարիմ Աստուծոյ եւ ծառայել հայրենիքին»։

Բայց միջավայրն ու պայմանները փոխուած են։ Պոլսոյ մէջ, երխտասարդութեան մեծ մասը հացին հոգը չունէր, իսկ այսօր օտար պողոտաներուն վրայ 12 տարեկան պատանին իսկ պէտք է ֆիզիքական աշխատանք կատարէ, հացը ճարելու եւ ուրիշին վրայ բեռ չըլլալու համար։ Դեռ այս վերջինները, գործ մը ունեցողները եւ օրական չոր հացի մը դրամը շահողները բախտաւորներ են։ Որովհետեւ, երբ տնտեսական տագնապ կ'ըսեմ՝ նկատի ունիմ գործադուրկ զանգուածը որ զրկուած է քաղաքացիի մը տարրական իրաւունքներէն։

Ահա այս պայմաններուն տակ է որ մեր բոլոր ուշադրութիւնը պիտի կեդրոնացնենք այս հարցին շուրջ։ Ասոր համար, ուրիշ շատ մը հարցերէ առաջ՝ եթէ պէտք կայ նոյն իսկ տանիքներուն վրայէն պոռալու է, մինչեւ որ իւրաքանչիւր կազմակերպութիւն, իւրաքանչիւր հայրենակցական իր ուշադրութիւնը այս ուղղութեամբ ու այս խնդրին շուրջ կեդրոնացնէ։

Կեանքի մէջ համեստ ծրագիրներն են որ յաջողութիւն եւ բարօրութիւն կը պարգեւեն անհատին եւ հաւաքականութեան։ Համեստ ծրագիր մըն է ստեղծել երկրագործական համագործակցականներ։ Մանաւանդ, մեր երկրին պայմաններուն շատ լաւ կը համապատասխանեն այս ձեւի կազմակերպութիւնները։ Հոս, գաղութներուն մէջ չունինք աւելի լաւ գործ մը եթէ ոչ պատրաստել հայ ժողովուրդը համաձայն իր հայրենիքի պայմաններուն։

Հոս նորէն պիտի ծանրանամ հայրենակցական միութիւններուն եւ երկրագործ անհատներուն վրայ։ Արդեօք, անհրաժե՞շտ է յետադարձ ակնարկ մը նետել անոնց վրայ։ Ջէ՞ որ անոնք ծնունդ առին գիւղագարէն վերջ, հայրենակցականներու համախմբման եւ նիւթական օժանդակութեան համար։

Սակայն տարիները փոխեցին անոնց դիմագիծը, նպատակները թուղթի կոյտերուն տակ թաղուեցան ու միջոցը դարձաւ վէճերու եւ պառակտումներու աղբիւր։ Այսօր, պէ՞տք է ըսել որ իրենց գոյութեան իրաւունքը կորսնցուցած են, բայց դեռ պահանջը աւելի սուր է, կազմակերպուելու, միանիւսոր դիմադրաւելու համար գալիք վտանգները։ Ասոր համար, պէտք է կրկին ու կրկին ահազանգը հնչեցնել, որպէսզի սթափին Հայրենակցականները կազմելու համար ըլլաները համահայրենակցական, բուէ համադաշութային միութեան, որուն համար «Յառաջ»ի խմբագիրը այնքան սիրտ հատցուց։

Ահա հին վէրք մը եւս։ Ֆրանսայի երկրագործական վարժարաններէն ունեցանք հարիւրեակ մը մասնագէտներ այս տասը տարուան ընթացքին։ Անոնց շատ քիչերը իրենց մասնագիտութեան հետեւեցան։

Լաւ չէ՞ր ըլլար, եթէ անոնք հաստատուէին հողագործական շրջաններու մէջ, ապահովէին իրենց համար դիրք եւ լծէին հայ բանուորը հողին բարիք բերելու գործին։ Անոնք ալ շատերուն հետ Լոյս Քաղաք նետուեցան ու դարձան ժողովուրդին պէս։

Բայց, ո՞ւր կ'երթայ այսօրուան հայ բանուորը։ Շատեր գործարաններու ծուխին մէջ դեղնած են թէ ներքնապէս եւ թէ արտաքնապէս։ Ուրիշներ հանքերուն խորը կը ծերանան թէ մարմնապէս եւ թէ հոգեպէս։ Անցա՞ծ էք Ս. Էթիէնէն, Կարտանէն։ Այնտեղ հայ հանքագործը տակաւ առ տակաւ կը ծերանայ, առանց հաշուելու արկածները։ 1929 ապրիլ — մայիսին երեք զոհ տուինք, երեքն ալ ընտանիքի տէրեր։ Հաշուի չառինք անդամալոյծներն ու հիւանդկախները։

Ու առէք վերջ անցէք Մոնփէլիէէն, Քավայոնէն, Փէրթուիէն, հոն պիտի տեսնէք խուլացի բանւոր հողագործները, որոնք արդէն կէս սեփականատէրեր դարձեր են։

Մի՛ ըսէք «la terre est basse», քիչ շատ Ֆրանսերէն ջարդող երխտասարդ հայրենակիցներ։ Հողը մայրն է բոլոր ստեղծագործութեան։ Մեծարենց գիւղէն բերաւ իր ստեղծագործ ոգին, կարկաչուն գեղարուեստականութիւնը մտցուց մեր լեզուին եւ իր հրաշալի պատկերները գիւղի քուհերէն վերցուց։

Ուրեմն, երկրագործական համագործակցութեան յաջողութեան, հայ գործադուրկ բանւորին գործ հայթայթելու պարտականութիւնը կ'իյնայ հայրենակցական եւ երկրագործական Միութեանց վրայ։

Ոչ ոք կրնայ խուսափիլ ապագայ պատմութեան վճիռէն եւ ոչ ոք պէտք է խուսափի պարտականութեան բեռէն։ Հոս քաղաքականութիւն խաղալու հարց չկայ։ Խնդիրը պարզ է,— ապահովել գործադուրկ զանգուածին գոյութիւնը։ Անկէ կախում ունի ապագայ բոլոր հարցերու կարգադրութիւնը

— Պիտի խմբուին բոլոր հայրենակցականները մէկ նպատակի շուրջ — համագործակցութիւն՝ հողին բարիքներով տուն պահելու համար։

ԱԶԱՏ

ԾԱՔԱՐԻ ՀԱՐՑԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Արտասահմանեան հայ թերթերէն ո՛չ մէկը, «բարեկամ» կամ կարմիր, նոյն իսկ դաշնակցական, կը կրկնեմ, ո՛չ մէկը կուտայ այնքան առատ նիւթ ու տեղեկութիւն Հայաստանի մասին, որքան ՅԱՌԱՋը։ Այս մեր թերթն է, որ արձագանգը կուտայ թէ խանդավառիչ գործերուն, եւ թէ ընդվզեցուցիչ «բոլշեւիկութիւններուն», որ կը կատարուին Հայաստանի մէջ։ Եթէ կուտանք ընդվզեցուցիչ «քեալլակէօղութիւններու արձագանգը՝ խատրի քննադատելով, չենք փախցներ նոյնպէս այն լաւ տեղեկութիւնները, զորս քաղել կամ արտատպել իսկ չեն գիտեր Հայաստանի արտասահմանեան «ամբարձողները»։ ՅԱՌԱՋ, որ գիտէ թէ գնահատել եւ թէ քննադատել՝ որոշամարհելով ծուռ — գլուխներու ասրուկի վերաբերումը, այսպէս յաճախ կը գրէր թէ Հայաստանի ժողովուրդը հացի եւ շաքարի տագնապի մատնուած է։ Մեր հայրենիքին մէջ, ուր ուտեստը (հաց, միս, շաքար եւն.) քարթով միայն կը տրուէ՝ ինչպէս ընդհ. պատերազմի տարիներուն, շաքարը կը տրուէր մէկ քիլօ ամիսը մէկ անգամ, իւրաքանչիւր ընտանիքի։ Եւ Հայաստանցին ամսուան առաջին օրերուն՝ շաքարը կը ճաշակէ զգուշի, յետոյ կծուղի, եւ ամսուան վերջը չհասած՝ տեսավի, այսինքն՝ շաքար բաշխուած առաջին օրերուն շաքար կրնային խառնել իրենց թէյին կամ կաթնեղէնին, յետոյ երբ կը հատնէր, կը սկսէին կրծել քիչիկ մը, եւ ի վերջոյ շաքարը կը ճաշակէին երեւակայելով..

Այնքա՜ն քիչ կը տեսնէ շաքարը Հայաստանի բարի գիւղացին։

Ուրախութիւն է հաստատել, որ կառավարութիւնը կ'աշխատի շաքարի տագնապը լուծել շաքարի գործարան մը հիմնելով Լէնինականի մէջ։ Զի բաւեր, անշուշտ, հիմնել շաքարի գործարան, անհրաժեշտ է հայթայթել նաեւ նախանիւթ։ Ժամանակին գրեցինք թէ Հայաստանի ճակնդեղը առատ շաքար կը պարունակէ, նոյն իսկ աւելի մեծ համեմատութեամբ քան մօտակայ երկիրներու ճակնդեղը։

Բայց Հայաստան ի՞նչքան ճակնդեղ կ'արտադրէ կամ ի՞նչ կարելիութիւններ կան ճակնդեղի մշակութեան։

Հողային եւ ջրային տնտեսութեանց գործավարութեան հաշիւներով, 1935ին պիտի մշակուի մօտ 5000 հեկտար ճակնդեղ, ինչ որ չի բաւեր գործարանին։ Որպէսզի բանի Լէնինականի ապագայ շաքարի գործարանը, անհրաժեշտ է մշակել 12,5 հազար հեկտար ճակնդեղ։

Շիրակի ջրանցքը պիտի կրնայ ոռոգել աւելի քան 13 հազար հեկտար հող։ Համամլուի շրջանին մէջ եւս կայ 600—800 հեկտար ոռոգելի հող. Բայց այս հողերը չպիտի յատկացուին միայն ու միայն ճակնդեղի մշակութեան։ Արդ, Արփաչայը, այդ շրջանին մէջ, չի կրնար ոռոգել ասկէց աւելի տարածութիւն։ Ուստի գիւղատնտես Վ. Յարութիւնեան կ'առաջարկէ օգտագործել Կարանդա գետին ջուրը թումբեր շինելով Մօզոր կիրճին կամ Սագութլի գիւղին մօտ՝ Բալաքինի կիրճերուն մէջ, (ուր գոյութիւն ունին հին թումբերու հետքեր)։ Կարելի է, կ'ըսէ նոյն գիւղատնտեսը, օգտագործել նաեւ Բաշ գիւղին վերեւի աղբիւրները։ Դարձեալ, Թալինի շրջանին մէջ կարելի է բարձրացնել թումբեր, որպէսզի վարարուն գետերու ջուրը օգտագործուի ոռոգման։

Այս ամէնը թարմ ճակնդեղի համար։ Իսկ չորցուած ճակնդեղի համար ոռոգելի հող կարելի է գտնել Բասարգեչարի եւ Մարտունիի շրջաններուն մէջ։ Սակայն, այդ պարագային, գետնախնձորի մշակութիւնը, որ կը կատարուէր այդ հողերուն վրայ, պէտք է կատարել նոյն շրջանի այն բարձր եւ չոռոգուող հողերուն վրայ, ուր առատ է անձրեւը։ Օրինակ Սեւանի աւազանին մօտ գետնախնձորի մշակութեան յարմար շատ հողեր կան։

Այսպէսով, Լէնինականի շաքարի գործարանը կ'ունենայ 14,500 հեկտար ճակնդեղի մշակութեան յատկացուած հող, մինչ գործարանին համար բաւական է 12,500 հեկտարը։

Դիւղատնտես Յարութիւնեան կ'ընդգծէ որ, յիշեալ ծրագրով, Լէնինականի շաքարի գործարանին հարցը կը լուծէ իր մեծակ կէտէն։ Բայց, շաքարի հարցը աւելի օգտակար ձեւով լուծելու համար, կ'առաջարկէ ջրամբարներու ցանց մը հիմնել Թալինի եւ մօտիկ շրջաններու մէջ, ջուրը առնելու նպատակով մինչեւ Արթիկի շրջանի եւ Բուզղաշէն գիւղի հողերը այսպէսով ոռոգելու համար անհրաժեշտ տարածութեամբ հող Բուզղաշէնի շրջանին մէջ մինչեւ Կարաքուլուի կայարանը, այսինքն այն հողերը որ կը գտնուին Մեծ Սարդարապատէն վեր, բամպակամշակութեան շրջանէն վեր։

Այստեղ, շնորհիւ բնական ու տեղագրական պայմաններու, կարելի է շինել մեծ թիւով ջրամբարներ՝ հաւաքելու համար գետերուն յորդած ջուրերը եւ ոռոգելու համար ցոյց տրուած հողամասերը։ Այս ծրագրով հարկ չի մնար օգտագործելու Բասարգեչարի եւ Մարտունիի շրջաններու հողերը։

Նման ջրամբարներ աւելի ճիշդ աւազաններ շինելով, ոչ միայն կ'ընդարձակուի ոռոգուած հողերու տարածութիւնը, այլ եւ կը նպաստուի ձկնարուծութեան, մանաւանդ իշխան ձուկին բազմացման։ Այդ աւազաններուն շուրջ տնկելով ծառեր, պատնէշներ կը կազմուին ամրան տաք հովին դէմ, որ շատ կը վնասէ ցորենին, (1931ին Նալբանդի, Դիւզքեանդի եւ Լէնինականի գիւղերուն մէջ տաք հովը փճացուց ցորենը)։

Գալով Սեւանի շրջանին, այնտեղ ալ կարելի է հիմնել շաքարի երկրորդ գործարան մը, քանի որ Բասարգեչարի, Մարտունիի, Նոր Բայազէտի շրջաններուն մէջ կայ 30,000 հեկտար ոռոգելի հող։ Այդ տարածութիւնը կարելի է դեռ ընդարձակել՝ աւազաններ շինելով կամ մեքենայացուած ոռոգումով, (Աղխեամանչայ, Քեավառ Ծակքար եւն. գետերու վրայ բարձրացուած ելեկտրակայաններու օգնութեամբ)։ Այստեղ շաքարի գործարան մը հիմնելով, Սեւանի անասնաբուծական շրջանին կը հայթայթուի արժէքաւոր կեր մը (ճակնդեղին տերեւները, քուսպը, օշարակը)։

Հարց կը ծագի այստեղ.— Ձեռնտութի՞ւն է սակաւահող Հայաստանի մէջ այսքան ընդարձակել ճակնդեղի ցանքերուն տարածութիւնը կրճատելով ցորենի ցանքերուն տարածութիւնը։ Կարելի է պատասխանել, որ շաքարի ճակնդեղի ցանքէն յետոյ, որ կը պահանջէ խորունկէն փորել հողը եւ պարարտացնել, հարիւրէն 40—50 համեմատութեամբ կ'աւելնայ ճակնդեղի մշակութեան յաջորդող գարնանացան ցորենի բերքը։ Թէեւ ցորենի ցանքերուն տարածութիւնը կը կրճատուի 16 առ հարիւր, սակայն բերքին մեծ չափով կ'աւելնայ, նաև հացաբոյսերուն բերքը միւս կողմէ, բնակչութեան համար աւելի շաքար եւ անասուններու համար՝ կեր։ Եւ դեռ կերն ..., կը զարգանայ անասնաբուծութիւնը եւ աղբը կը գործածուի պարարտացնելու արտերը.

Այս ծրագրով, որքա՜ն շաքար... գիւղացիներու ... եւ այլ անհրաժեշտութիւններու ...

Մէկ հեկտար ճակնդեղը տայ 35 կենդիներ շաքար ... հազար հեկտար ճակնդեղը Լէ...կանի շրջանէն եւ Սեւանի ... մէկ միլիոն 50 հազար կենդինար ...։

1937ին Հայաստանի շաքարի պահանջը պիտի ըլլայ 417,522 կենդինար, այն հաշուով որ այդ թուականին Հայաստանի քաղաքներու բնակչութիւնը պիտի հասնի 520,900ի։ Քաղաքային բնակչութեան համար՝ մէկ հոգիի տարեկան 36 քիլոկրամ շաքար։ Ուրեմն Հայաստանի քաղաքներու բնակչութիւնը պիտի պահանջէ 187,524 կենդինար շաքար։ Գիւղերու բնակչութեան, 1937ին, պիտի հասնի 895,855ի, իսկ գիւղական բնակչութեան համար՝ մէկ հոգիի տարեկան 20 քիլոկրամ ... գիւղերու բնակչութիւնը պիտի պահանջէ 179,161 կենդինար շաքար։ Հրուշակի (հէլվա) պատրաստութեան համար քաղաքներու իւրաքանչիւր բնակչին կը հաշուուի 14 քիլոկրամ, գիւղերու իւրաքանչիւր ... կիչին՝ 10 քիլոկրամ շաքար։ ... երկրին բնակչութեան համար ... պատրաստութեան պէտք է ... կացնել 50,837 կենդինար շաքար։

Ուրեմն Հայաստան 1937ին ... պահանջէ 417,522 կենդինար ... Հետեւաբար երկրէն կ'աւելնայ ... 478 կենդինար շաքար, որ կը ... ուի պահածոներու արդիւնա...թեան եւ արտածման։

Ինչպէս կը տեսնուի, Հայաստանի շաքարի տագնապը կարելի պիտի ըլլայ փարատել երկրորդ հնգամեայ ընթացքին, երբ հիմնուին երկու ... ծարաններ։

Նախրնարելի է անշուշտ ... նել առաջին գործարանը Լէնինականի մէջ։ Սակայն այդ պարագային ... Լէնինականի գործարանը չպիտի ... մշակել անհրաժեշտ քանակութեամբ ճակնդեղ, կամ հարկ պիտի ... լայ հայթայթել՝ ցանքատարածութիւնը ընդարձակելով — ... գաշտ, վեցդաշտ կամ ... մշակութեամբ։

Այսպիսին, երբ Սեւանի ... ցուի, կը ցամքին նաեւ Բասարգեչարի եւ Նորադուզի ճահիճները, ... նայ տարածութիւնը ոռոգելի ... րու, որոնք պիտի յատկացուին ... դեղի մշակութեան, ... մար շաքարի երկրորդ գործարանի Բասարգեչարի մէջ։

ՔԱՂԱՔ...

Խ. Ս. Հ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ...

ԱՐՁԱԿՈՒԱԾ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆ... ԹՇՆՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆԸ

Ցուլիսի վերջին շաբթուն, ... գոյին իշխանութիւնը հրաման ... կրճատման մը ենթարկել ծա... տարարուեստի բոլոր թրքա... եւ աչխտիքաններուն պաշտօնեա... Երեք օրէն պիտի ճամբուին 77 ... ներու պաշտօնեաներուն մէկ ... աւելի ճիշդ՝ հարիւրին 25 ... տի վերակազմուէր ամբողջ ... կերպութիւնը։ Արձակուած ... բազէտները եւ մասնագէտներ ... ցուցակագրուէին եւ պիտի ... հետեւոր կեդրոններ, երբ ... պաշտօն գտնուէր

Նոյնիմաստ հրամաններ ... էին անցեալ յունուարէն ի վեր ... խորհրդային իշխանութիւնը ... անխնայ արձակել աւելորդ ... եաները։ Յունուար 8ին Մոսկուա ... առթիւ բացատրութիւններ ... կ'ըսէր թէ արձակումները կը ... ուին համաձայն ծրագրի, որպէս ... որոշուած է ընդհանուր կրճատ... ենթարկել գործարանի բանուոր... ու գրասենեակի պաշտօնեաները ... ի միջոցին։

Մարտ 18ին այն յիշողը ... ուտանք առացած էր ... արձակել... լորդ աշխատաւորները, ... կը... րէր թէ պաշտօնեաներ ... 639 վարչական պաշտօնեաներ ... միայն այս կարգադրութեան ... 380,000,000 րուբլի (38 միլիոն ...) պիտի խնայուէր այս տարի

…նէ եւ պիտի աւելնայ տրամադրելի պաշարամթերքներու թիւը, քանի որ արտաքսուած պաշտօնեաները դուրս պիտի հանուին. Այս առթիւ կ'աւելցնէր թէ այս դեռ սկիզբն է եւ յառաջիկային աւելի ճոխ տեղեկագիր մը պիտի հրապարակուի:

Ինչպէս մարմին Պետական Հրատարակչութեան արձակեց իր պաշտօնէութեան … 31ը: Յուլիս 11ին պաշտօնական տեղեկագիր մը կ'ըսէր թէ 1932 սեպտեմբերէն ի վեր ժողովրդային համատարածութեան … արձակուած են 58.000 պաշտօնեաներ: Նոյն համեմատութեամբ կրճատումներ կատարուած էին, 1933ի … վերջամսային, ինչպէս ճարտարագործութեան, գործակցականներու եւ խորհրդային տնտեսութեան բոլոր ճիւղերուն մէջ: Կրճատումը սահմանափակուած չէ միայն գրասենեակի պաշտօնեաներուն: Անխնայ գործակուին նաեւ հասարակ բանւորներ:

Կ'երեւի է ըսել թէ՝ այս անօրինութեանց ընթացքին … արձակուած պաշտօնեաները եւ բանւորները կը փչուին … կեդրոններէն:

ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ եւ անոնց գոյնզգոյն ԳՈՐԾԱԿԱԼՆԵՐԸ ԳՈՐԾԻ ՎՐԱՅ

Աթէնքի «Նոր Օրը» կը գրէ այս (թիւ …) տակ (10 օգոստ.).

Մեր ընթերցողներուն աւելի առաջ ներկայացուցինք Ս. Գըրլըճեանի բանտարկութեան առթիւ, հելլէն մամուլին … կարգ մը գիտումնաւոր լուրեր, որոնց հեղինակները դիտումով կը ճանչցուէին: Աթէնքի հայ համայնավարներու չարաթանքը … չուրջ հաւաքուած անձինք աւելի մը սադրած էին իրենց համար դիւի մը չահագործելու:

Այս բոլոր գաղտնիքները դեռ անյայտ են, ինչ որ հայ համայնավարներ եւ հօկի մարդիկ կատարած են Հանրային Ապահովութեան եւ բանի պատասխանատուութեան մօտ: Քանի մը օրէն լոյս կ'ընծայենք պաշտօնական գիծուով մը ստացուած, այդ դրպարտութիւններուն բառ առ բառ թարգմանութիւնը, հեղինակներուն անուններով միասին: Բերանացի կատարուած զրպարտութիւնները, ամբողջովին արձանագրուած են պաշտօնական մարմիններուն կողմէ: Հայ ժողովուրդը անգամ մը եւս առիթը պիտի ունենայ մօտէն ճանչնալու Մոսկուայի խանակիչները, որոնք չահագործեցին Ս. Գըրլըճեանը ողջ եղած ատեն եւ երբ վերջերս իրենց դէմ դարձած էր այս անգամ կը չահագործեն անոր դիակը

Անկարող չենք նկատեր յիշելու, որ համայնավարներու այս կազմակերպուած բազմաթիւ դիմումները եւ ղրպարտութիւնները տրուած են գրական օրկանը, իշխանութիւններ, մօտէն ունեցող համայնավար սիստեմի աշխատակիցներուն, հակցած են թէ ո՞վքեր են Ս. Գըրլըճեանի դիակին չուրջ պարողները:

«Սեւանի» խմբագիր Արամ Կէօքճեան, ներկայանալով հարցաքննիչ դատաւորին տուած է կարգ մը վկայութիւններ, Սարգիս Գըրլըճեանի ազատութեան դէպքին մէջ կատակածելի ցոյց տալով ձերբակալուած ուսուցիչ Մանուկ Մանուկեանը: Վկայութեան մէջ Ա. Կէօքճեան կը հերքէ Մանուկ Մանուկեանի տուած բացատրութիւնները, ուրանալով որ իր առուած է կիրակի ժամը 8էն յետոյ Մանուկեանին բացակայ ըլլալը իր բնակարանէն:

Պիտի հրատարակենք Կէօքճեանի զրպարտութեանց բնագրին թարգմանութիւնը նոյնութեամբ:

×

❊ Խումբ մը «Հելլէնախօսակ Հայեր», իրականին մէջ՝ դաշնակցականներ, հետեւեալ «Բաց նամակ»ը ուղղած են Աթէնքի Ընդհ. դատախազութեան.—

— «Երկիր մը ուր, հիւրընկալուած ենք եւ տարիներէ ի վեր Հելլէն ժողովուրդի բարեացակամութիւնը կը վայելենք եւ ուր անհատի մը ազատ խորհելու ու խօսելու ազատութիւնը երբեք կաշկանդուած չէ, վստահ ենք, թէ Հելլէն իշխանութիւնները, թոյլ պիտի չտան քաղաքացիներու անհատական ազատութիւնը բռնադատող եւ իրենց հիւրասիրողներուն հետ դաշոյնով եւ ատրճանակով խօսելու վարժուած ահաբեկչական կազմակերպութեան գոյութեան: Հելլէն արդարադատ օրէնքը, անկասկած իր վերջին խօսքը պիտի ըսէ, ընդհանրապէս հանրութեան եւ մասնաւորապէս հայ ժողովուրդի համար վտանգաւոր եղած խռովարարական կազմակերպութեան սանձարձակ գործունէութեան վերջ տալով:

Դժբախտաբար Սարգիս Գըրլըճեանը առաջին զոհը չէ, այս դաւադիրներու կազմակերպութեան ահարկու ոճրագործութեան: Գրեթէ հայկական բոլոր գաղութներու մէջ, անոնց ահեղ գործունէութիւնը պատճառ եղած է, որ տասնեակ մը բնտանիքներ դժբախտութեան մատնուին տարիներէ իվեր:

Զոհը Սարգիս Գըրլըճեան, եղած է դաշնակ կուսակցութեան պատասխանատու անդամներէն մէկը, որ քաղաքական լուրջ տարակարծութիւններ ունենալու հետեւանքով, հեռացած է այդ կազմակերպութենէն: Ահա այս է միակ պատճառը, որ ենթայրապետական դնդակով, ազատ ժողովուրդի ազատ մայրաքաղաքին մէջ, ան խողխողուեցաւ:

Սարգիս Գըրլըճեան եղած է պարկեշտ քաղաքացի մը. այս մասին կը կարծենք թէ ոստիկանութիւնը եւ ազգային մարմինները, ի հարկին պիտի կրնան վկայել:

Դժբախտ զոհին, ձգած երկու անչափահաս զաւակները եւ իր պառաւ մօրը արտասուելիկ ողբ ու կոծերը, մեզ հարկադրեցին այս քանի մը տողը ձեզ ուղղել, որպէսզի հելլէն արդարադատ օրէնքին վրայ յենուած հայ համայնքին մէջ գործուած այս քաղաքական ցաւալի ոճիրին մեղսակիցները ու բարոյական պատասխանատուները երեւան հանելով, անոնց արժանի եւ օրինակելի պատիժը տրուի»:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ. իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՍՈՒՐԻԱ

ԻՐԵՆՑ ԲԱԽՏԻՆ ԶԳՈՒԱԾ

Թուրքեւսուրիական սահմանի գիւղերէն Քամըշլը ունի քանի մը հարիւր Հայեր, մեծ մասով գաղթական, որոնք ազգային մարմիններէ բոլորովին լքուած վիճակ մը կը ներկայացնեն:

Անոնցմէ, պատասխանատուներուն մը Հալէպ երթալով յայտարարած է.

— «Ատաիր, Ցոյնը, Թագղըկացին, Ասորին, Արեւան, բոլորը կը կազմակերպեն իրենց համայնքը: Մենք մէկը չունինք որ մեզի մտածէ, դպրոց մը բանայ ու փրկէ մեր զաւակները»:

Անոնց փափաքն է որ իրենց զաւակները հայերէն սորվին:

❊ Գլյալնի հայ կեանքը մեռած է: Ոչ քահանայ, ոչ թաղական, ոչ ալ պատասխանատու մարմին:

Ժողովուրդը քանի մը անգամ այս մասին բողոքած է թէ Հալէպի առաջնորդին եւ թէ Քաղաք. Ժողովին: Լըսող չէ եղած: Զրոյցի մը համաձայն մօտ յետոյ բնտանիքներ կրօնափոխ պիտի ըլլան: Լատինները խոստացած են մասնաւոր եկեղեցի եւ դպրոց շինել:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ

Ազգ. վարչութիւնը եւ առաջնորդը

Ամերիկահայ ազգ. կեդր. վարչութիւնը հետեւեալ յայտարարութիւնը ղրկած է մամուլին, ծանօթ դրօշամարտին առթիւ.—

Ազգ. Կեդր. Վարչութեան այսօրուայ հերթական նիստին, Առաջնորդ սրբազան հայրը տուաւ իր բացատրութիւնները եւ տեղեկութիւնները Շիքակոյի յուլիս 1ի խռովարարութեանց մասին, որոնց ամփոփումը հետեւեալն է.

Ա.— Սրբազան Առաջնորդ հայրը Շիքակօ հրաւիրուած է անդրոյն Համաշխարհային Ցուցահանդէսի յանձնախումբի կողմէ, պատարագելու, գիրքոցական հանդէսին եւ Շիքակոյի ցուցահանդէսին «Հայկական Օրուան» հանդիսութեանց նախագահելու իբրեւ Ամերիկայի Հայոց Առաջնորդ:

Բ.— Ցուցահանդէսին կազմակերպիչ Մարմինը տեղական բնոյթ ունէր, եւ որեւէ առնչութիւն չունէր Ազգային Մարմիններու հետ, միայն Ս. առաջնորդը իբր նախագահ ունենալու համար անդրոյն Հոգաբարձութեան դիմում կատարած եւ Առաջնորդ Հօր հաճութիւնը առացած է:

Գ.— Դժբախտաբար Շիքակոյի յուլիս 1ի հանդիսութեանց Ազգ. Եռագոյն Դրօշակի չուրջ պատահած են այնպիսի ցաւալի հակամարտութիւններ, որոնց, սրբազան առաջնորդ հայրը, հակառակ իր չէզոքութեան բաղձանքին, ստիպեալ միջամտած է, հաւանական աւելի մեծ ծայրայեղութիւններ կանխելու համար:

Դ.— Սրբազան առաջնորդ հայրը Շիքակոյի հանդիսութեանց սկիզբը նկատի ունենալով սկսած ծանր խառնաշփոթութիւնը եւ այն պարագան որ Ցանձնախումբը սկիզբէն որոշած եւ իրեն ալ հաւաստիացուցած էր թէ դրօշակ պիտի չպարզուի եւ նկատելով որ եթէ ստիպէր դրօշակը պահել, կրնար արիւնհեղութիւն պատահիլ եւ խանգարել ամբողջ հանդիսութիւնը, յարմար նկատած է որ դրօշակ չպարզուի.

Ե.— Ս. առաջնորդ հայր իր խօսքը միշտ յայտարարած է եւ անցեալին մէջ գործով ալ ապացուցած, յարգանք ունեցած է եւ ունի մեր ազգային եռագոյնին հանդէպ:

Կեդր. Վարչութիւնը որոշեց վերոգրեալը յայտարարել ի հանդարտութիւն ժողովուրդին եւ խնդրել որ մամուլը վերջ տայ այս առթիւ ծագած պայքարին:

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ԽԱՐԲԵՐԴՑԻՆԵՐՈՒՆ

Կոչեր կը հասնին Վալանսէն, Տեսինէն, Մարսէյլէն, եւ ուրիշ գաւառներէ, առաջարկելով կազմել Ֆրանսայի Խարբերդցիներու կեդրոնական միութիւն:

Ամէն անգամ որ Կեդր. Միութիւն կազմելու կոչեր կը կարդամ, խռպայէս կը յուզուիմ, յիշելով որ մինչեւ հիմա ոչ մէկը արդիւնք ունեցաւ:

Զգանուեցաւ Վալանսի, Լիոնի, Տեսինի, Մարսէյլի եւ մանաւանդ Փարիզի մէջ գլուխ մը որ կարենար ընթացք տալ կոչերուն: Անշուշտ գլխաւոր պատասխանատուն Փարիզի Խարբերդցիներու միութիւնն է: 1926էն ի վեր այդ միութիւնը քանի մը բանախօսութիւններէ եւ մէկկամ շրջահանդէսէ զատ ոչ մէկ գործ կատարած է:

Ինչո՞ւ լիովին չկատարեցին միութեան պարտականութիւնները, դառնալով կեդրոնական վարիչներ.

Փարիզի մեր հայրենակիցները թեւ թիկունք չունին: Վարչութեան անդամները լաւ դիրք ունին, բայց քաղաքէ քաղաք պտտելով մոռցած են միութիւնը…

Սթափեցէք, հայրենակիցներ եւ ժամ առաջ ձեռք ձեռքի տուէք, իրականացնելու համար կեդրոնական կազմակերպութեան ծրագիրը:

Կ. Արսլանեան

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

Գիշեր մը Կէթէ Լիբրիքի մէջ, հանդիսական մը նստած էր երգամոլ պարոնի մը եռեւը, որ կատաղի խանդավառութեամբ մերթ այս, մերթ այն արուեստագէտին հետ կ'երգէր ինքն ալ.

— Ցիմարը, խենդը… պոռաց յանկարծ համբերութիւնը սպառած հանդիսականը

— Պարո՛ն, այդ բոլորը ինծի՞ կ'ըսէք, հարցուց երգամոլը եռին դառնալով:

Այն ատեն հանդիսականը խոհեմութեամբ պատասխանեց.

— Ո՛չ, սիրելի պարոն, ես այդ պարիթոնին, որ կ'արգիլէ ձեզ լսել

Հանդիսականը. Թրիստան Պէրնարն էր:

✕

Զինուոր մը Լէօնիդասին յայտնեց թէ Թշնամիները մօտ են:

Լէօնիդաս պատասխանեց.

— Եթէ անոնք մեզի մօտ են, մենք ալ անոնց մօտ ենք:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ՄԱՄՈՒԼ

ՀՐԵԱՆԵՐԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

Աթէնքի «Նոր Օրը» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ Սիոնական 18րդ համագումարին առթիւ, որ պիտի բացուի օգոստ. 21ին, Փրակայի մէջ, քննելու համար մասնաւորապէս հայածական Հրեաներու խնդիրը.

— «Երկու ժողովուրդներն ալ կը գտնուին գրեթէ նոյնանման պարագաներու մէջ եւ ունին նոյն նպատակը.

Ըլլալ ազատ ու անկախ, ունենալ հայրենիք մը, համախմբուիլ հոն եւ բարեկեցիկ պետական կեանք:

Հրեաները ունին ազգային օճախ մը, անգլիական հոգատարութեան տակ: Հայերը ունին հայրենիք մը սովետական հոգատարութեան տակ: Հրեաներու ջախջախիչ մեծամասնութիւնը կը բնակի հայրենիքէն դուրս: Հայերու գրեթէ կէսը կը մնայ տարագրութեան մէջ:

Երկու ժողովուրդներն ալ ունին ներգաղթի խնդիր, ազգապահպանման մշակոյթի եւ աւանդութիւններու մէկ խօսքով, գոյութեան պահպանման խնդիրներ:

Տարբերութիւնը երկու ժողովուրդներու միջեւ հետեւեալն է — մինչ հրեայ կուսակցութիւնները, ոչ քաղաքական ու ձախակողմեան, ձեռք ձեռքի տուած կը գործակցին յօգուտ ազգային նպատակներու, հայ կուսակցութիւնները կը պայքարին իրարու դէմ, զիրար կը հալածեն, մոռնալով ընդհանուր նպատակին:

Գաղթականներ ու տարակարծութիւններ հրեաներն ալ ունին: Սիոնական համագումարներու մէջ յաճախ տեղի կ'ունենան բուռն վիճաբանութիւններ ու ընդհարումներ: Բայց միշտ կը յարգուի մեծամասնութեան կամքը, որուն առջեւ կը խոնարհին ընդդիմադիրները, սպասելով յաջորդ օրերու իրենց տեսակէտները արժեցնելու համար:

Ահա թէ ինչո՞ւ տարուէ տարի կը զարգանայ հրէական շարժումը, կը զօրանայ անոր ազդեցութիւնը եւ կը դառնայ կարեւորագոյն ազդակ հրեայ ժողովուրդի կեանքին մէջ:

Ահա թէ ինչու հայ ժողովուրդը տարուէ տարի կ'ուժասպառի, կը հալի ու կը մաշի, շնորհիւ ներքին պառակտումներու եւ աղետաւոր պայքարներու:

Օրինակ առնելով Հրեաներէն, պէտք է ունենանք համազգային համագումար մը, կեդրոնական մարմինով, որ ճանչցուի իբր հեղինակութիւն եւ որուն ազդեցութիւնը տարածուի բոլոր գաղութներու վրայ:

Այս առաջարկը տասը տարի առաջ հրապարակ դրաւ Դաշնակցութիւնը, բայց կարելի չեղաւ անոր իրագործումը, ստամբակութիւններու եւ համայնավարներու ընդդիմութեան պատճառաւ:

Տակաւին ուշ չէ, հրէական համագումարի ձեւով հայկական համագումար եւ կեդրոնական մարմին կազմելու մասին մտածել: Գաղութներու փրկութեան միակ միջոցը այս է: Ասիկէ կ'օգտուին ոչ միայն գաղութները այլ եւ Հայաստանը:

Սթափինք, քանի ուշ չէ»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«Հայ Փեթակ» դպրոցին հանդէսը

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Անցեալ կիրակի տեղի ունեցաւ Տիկ. Մառի Սվաճեանի «Հայ — Փեթակ» վարժարանի ամավերջի հանդէսը (Պուլվառ Օտտօ): Թոշակարաճը լեցուած էր հանդիսականներով:

Ժամը 2ին «Հայ Փեթակ»ի մեղուները երեւացին մաքուր ու կոկիկ: Աղջիկները ճերմակ բարակ շղարշէ հագուստներով, մանչերը՝ ճերմակ համազգեստով: Հանդէսին բացումը տեղի ունեցաւ «Allons Enfants»ով եւ հայկական քայլերգով որմէ յետոյ երգեցին դպրոցական քայլերգը: Ցախորդաբար արտասանեցին շատ մը պզտիկներ, բոլորն ալ մաքուր եւ յստակ առոգանութեամբ:

Ճշմարիտ վայելք մըն էր «Զարգ եղանակներ»ով որ ներկայացուցին մանկապարտէզի 20 պզտիկներ:

Ցետոյ վարժարանին հիմնադիր Տիկ. Սվաճեան տուաւ իր դիկուցումը իր դպրոցին մասին

Պզտիկներուն յաջորդեցին մեծ սանուհիները, արտասանութիւններով եւ երգերով: Տիկ. Սվաճեան գեղեցիկ գաղափարը ունեցած էր աճուրդի դընելու «Մայր Հայաստան»ը ձեռքով նըկարուած եւ գունաւոր: Մէկ ժամուան մէջ բարձրացաւ 600 ֆրանքի: Պալաքեան եղբայր. խօսք առնելով գնահատեց թափուած ջանքերը որոնց շնորհիւ «Հայ Փեթակ»ը երկու տարուան միջոցին կրցած է 125 աշակերտներ ունենալ ինչպէս նաեւ այցելու 12 աշակերտուհիներ: Տիկ. Սվաճեան սատացաւ գեղեցիկ ծաղկեփունջ մը Տէր եւ Տիկ. Ցակոբեանի կողմէ: Աւաղ, միայն աղջիկները պարեցին խիստ ոգեւորուած հայկական պարեր, մէկը միւսէն յաջող

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ՄԱՆՐԱՎԷՊ

Գունդերց, Ծթուեթկարդի արքայական թատրոնին տնօրէնը, չարունակ կը մերժէր Վակնէրի գործերը: Կ'առարկէր թէ անոնց տեւողութիւնը կը ծանրաբեռնէր վարչութեան պիւտճէն, պատճառելով քարիւղի անտեղի սպառում մը. Այսու հանդերձ, հասարակութեան պահանջին տեղի տալով, Գունդերց կը վճռէ ներկայացնել «Թրիստան եւ Իզոլտա»ն, եթէ Վակնէր իր հեղինակութենէն կրճատէ «գէթ կէս ժամ մը երաժշտութիւն»: Այս կերպով գոյացած քարիւղի խնայողութեան շնորհիւ պիտի կրնար վճարել հեղինակի իրաւունքը, զոր կը պահանջէր Վակնէր

— Ինծի համար բոլորովին անկարելի էր, կը յայտնէ վարպետը, ոչ միայն չպիտի ընեմ որ եւ է կրճատում, այլ կ'արգիլեմ ձեզ դուրս ձգել մէկ հատիկ ծայնանիշ մը իսկ իմ գործէս:

— Ինչո՞ւ համար, կը գոչէ Օրուն-պերտ:

— Մեր մէջ մնայ միայն, յարգելի պարոնս, կը պատասխանէ Վակնէր զուարթաբար, քարիւղի ընկերութեան բաժնետէր մըն եմ ես:

ՆՈՐԱՑՈՒԱԾ ԼԵԶՈՒ (1)

ԽԱԹ—ՍԱԲԱ

ԽՄԲ.— Մեր աղբացեալ գրագէտներէն Վրթանէս Փափազեան, որ ծանօթ է «Պատկերներ Թիւրքահայոց կեանքէն», «Պատմութիւն Հայ գրականութեան» եւ ուրիշ գործերով, ունի շարք մը դիւացներ՝ հայ քաշանենեան կեանքէն: Ասոնց երեքը մէկ հատորի մէջ ամփոփուեցան 1910ին, որոնց մեծ հատոր «Մատենաշար Ազգային»:

Նոր սերունդին համար անծանօթ այդ պատմուածքը այս էջերը, կ'ուտանք նոյնը մը.—

Զանգուր դիւղից մի քանի ժամ հեռաւորութեամբ, Զիւինի լեռների մէջ, գտնուում է մի հրաշալի սարահարթ, որին կարելով գալարուում է Զանգուրի վտակը, ցատկոտում լեռի ժայռերի վրայից, սուղւում է ապառաժների բացուածքների միջից, փրփուրովը ծածկում լեռնադաշտը պատող գիհիների լերկ ճիւղերը եւ գնում դալարմնում Զանգուրի հովիտը, ուր նա ոռոգում է պարտէզ, ծաղկալից դաշտեր:

Այնտեղ — բարձրանում սարահարթը մի ծայրով միանում է բլրակներին, որոնք ծածկուած են երփներանգ ծաղիկներով եւ որոնք թեկն են աւելի աւելի բարձր, լերկ ժայռերով, հարուստ եւ խոր ծործորներով ակօսուած լեռների: Նրանց եռեւից, Զիւինի լեռնաշղթան, տեղ-տեղ դուրս է պարզում իր ձիւնապատ բարձր կատարները

Սարահարթի միւս ծայրը գալիս յանգում է դէպի ձորակը եւ այդտեղ կազմում մի անեղ դահաւանդ, որտեղից տեսնուում է դէպի ցած նետուող վտակի փրփուրը, իսկ հեռու, ցածում, արծաթափայլ օձապտոյտ գետակներ, որոնք միմեանց կտրում սահում էին կոյս — կոյս վրանների եւ բլրակների միջով:

Սարահարթը մեծ չէ, բայց բնութիւնը իր բոլոր գեղեցկութիւններով զարդարել է նրան:

Այդտեղ կարելի է տեսնել ապառաժների վայրենի շեղջեր, միմեանց վրայ կարծես կոթնեցրած հսկայական ժայռեր … մի կողմում ամպի պէս սփռուած են պանազան բարձրութեամբ բլրակներ, որոնք աւեծեւ գնում են դէպի խորը, բարձրանում դէպի լեռները, յետոյ նորից դէպի մի կողմ ծռւում եւ հեռուհեռէ մանրանալով՝ հաւասարւում դաշտի հետ:

Մի այլ կողմում երկու ջրվէժներ են, որոնք միացած՝ գոյացնում են ցատկոտող ու չառաչող մի առուակ ու ոռոգելու գնում ծաղկալից դաշտեր:

Սարահարթը կոչւում է «Զիւինի տեղ» — հարթավայր:

Շատ քիչ անգամ շրջակայ դիւղի կանայք համարձակւում էին ոտքերն մտնել այդ սիրուն լեռնադաշտը, առաւօտեան բուռնող բանջարը ժողովելու: Հովիւն իսկ դժուարութեամբ էր համաձայնւում նախիրն այն կողմը քշել:

Զիւինի հարթավայրը բնակութենէ բաւական հեռու էր եւ շատ մասնաւոր ամրոզ քիւրտերին:

Զնայելով դրան, ամառնամուտի մի գեղեցիկ երեկոյ դաշտից կարելի էր տեսնել սարահարթում բարձրացող ծխի սիւնակներ եւ փայլփլող լոյսեր

Այդ օր, հեռու տեղից գալով, մի թափառիկ խումբ իջեւանել էր սարահարթի վրայ, կանգնեցրել քանի չափ վրան եւ աւելի քան յիսուն զանազան տաւարներ բաց թողել արածելու բլրակների կանանչներին:

Վրանները կառուցած էին միմեանց մօտ: Նրանց առջեւը, խոտերի մէջ թաւալում էին ազատ կիսամերկ մանուկներ: Մի այլ կողմում սեւ եւ սրբողջէմ կանայք կրակ վառել՝ կերակուր էին պատրաստում, իսկ նրանց ծագ յուանի ազոտ լոյսի տակ, վտակի եզերքին թեկն ուել, մէջքի վրայ մեկնուել եւ կամ նստել էին 10—15 զանազան հասակի տղամարդիկ:

Ամէնքն էլ հագնուած էին շատ աղքատ, գրեթէ ցնցոտիներով: Դէմքերը սեւ, աչերը գրեթէ բոբիկ: Ոչ մէկը առանց կարկատանի վերարկու, կամ նաւար կօշիկ կամ գլխարկ չունէր: Մազերին էլ խուժ՝ անդաւած գլխներին վրայ, մօրուքները թանձր ու կոշտ եւ խանձած մազի նման: Նոյն իսկ կանայք հեռուում՝ բոբիկ էին, ունչայ երկար մազերով եւ կիսամերկ:

Բոչաների մի խումբ էր այդ, որ Թուրքիոյից եկած, ճանապարհորդութեան տասնեւորդ գէշերը անցկացնելու էր եկել Զիւինի հարթավայրի վրայ ու մի քանի օր էլ հանգիստ առնելու այնտեղ:

Խմբի բոլոր տղամարդիկ չկային այդ օր: Կէսի չափ ետ էին մնացել զանազան կողմերում եւ կամ պահպանութեան եւել շրջակայքերում:

Այն յանկը ուր հաւաքուել էին տղամարդիկ — նայում էր դէպի դաշտը: Վտակը գալիս շօշափում էր նրա կողն ու լուանի տակ փայլփլում՝ ստանում էր դէպի խորքերը:

Մի քանի քայլ հեռու, մի տղամարդ, հերթապահ հսկողը, յենել էր հրացանին եւ լուռ՝ յսում: Ռանների մօտ, թաղերի վրայ մուռթը դրել, ականջները սրած ու պլշած աչքերով շուրջը դիտող-նստել էր մի ահագին գամփռ:

Միւս տղամարդիկ էլ ականջ էին դնում յաղթանդամ ու կոշտ գծագրութեամբ հասակաւոր պատմողին:

Ու պատմիչը ոգեւորուած, ցուպովը օդն էր բախում, ձեռը ճղփացնում եւ երբեմն էլ դէպի օդը թեցնում արմատախիլ արած խոտերի փնջեր.

Մի զով քամի շարժում էր խոտերի եւ ծաղիկների ծայրերը, օրօրում էր պատմողի թանձր մազերն ու գնում էր սփռում դէպի լեռները:

⁂

Բոչան պատմում էր.

— Հեռո՛ւ, Արաբների երկրում — ասում էր նա — այնտեղ, ուր արեւի մէջ հաւկիթն խկոյն եփւում է, ուր մի ընդարձակ աւազի անապատ բռնել է երկրի կէսը, ուր մարդիկ արեւից սեւացել են եւ ուր բուսնում է արմաւն ու ձիթենին — այնտեղ կայ մի քաղաք, որից շատ մօտ է անապատը:

Այդ քաղաքում ապրում էր Շէյխ Սատօն, որին ամէնքը ճանաչում էին: Նրա պալատը ոսկու մէջ փայլփլումէր, հիւրերին աւելի շատ եւ աւելի գեղեցիկ էին նրա հարեմում, քան իրեն — արքայի մօտ. Նրա պալատը բռնում էր քաղաքի կէսը, պարտէզների նմանը ո՛չ մի պարտէզ չկար եւ Շէյխը վայելում էր այս աշխարհում այն բոլորը, ինչ խոստացել է մարգարէն միայն միւս աշխարհում:

Փո՛ղ ունէր Շէյխը: Եւ նրա զօրութեամբ կարողանում էր անել ցանկացածը, վայելել հաճոյքներ, որոնցից Աստուած զրկել է մեզ եւ չա՛տ շատերին:

ՎՐԹԱՆԷՍ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

(Շար.)

200 փր.-ի փոքր պարգեւները անմիջապէս պիտի վճարուին, երբ ներկայացուի տոմսակը: Իսկ մեծ պարգեւներուն համար ստուգումներ պիտի կատարուին:

Խարդախութիւններ կանխելու համար, վերջին պահուն միջնորդներուն պիտի ղրկուին տոմսակներու տրցակները:

Առաջին 200 միլիոնի վիճակահանութիւնը տեղի պիտի ունենայ Նոյեմբեր 5 — 30: Այս անգամ, մեծ մղում պիտի տրուի յայտարարութեանց, մասնաւորապէս օգտագործելով անթելը, թերթերը եւ շարժանկարը:

Մի՞վ էր Փրիչթինայը Հասան պէյ

Գրեցինք թէ Ալպանացի մը Սելանիկի մէջ սպաննած է նախկին վարչապետ մը, Փրիշթինալը Հասան։

Այս մարդուն մահով կ'անհետանայ հին դաւադիր մը, որ տարիներով ահ ու սարսափ տարածեց Ալպանիոյ եւ Սերպիոյ մէջ: Փրիշթինալը պետն էր Քոսովայի հաչակաւոր կոմիտէին որ երկար ատեն գործեց Մակեդոնացիներուն հետ ձեռք ձեռքի: Ֆան Նոլի գերապայծառին իշխանութեան օրով, վարչապետ եղաւ 24 ժամ, բայց ստիպուեցաւ Իտալիա փախչիլ, երբ Թիրանա վերադարձաւ Ահմէտ Զոկու, ներկայ թագաւորը, որուն դէմ կատաղի ատելութիւն կը սնուցանէր: Ֆան Նոլիի հետ կազմած էր սպաններու միութիւն մը որ յաջողեցաւ տապալել Ահմէտ Զոկուն: Պատերազմի ընթացքին, գործեց ի հաշիւ Աւստրիոյ, եւ փորձեց կոնակէն զարնել սերպիական բանակը: Թերթերը կը գրեն թէ Հասան պէյ իր ձեռքով սպաննած է հարիւրի չափ Սերպեր, Ալպանիոյ սահմանին վրայ, Ինքն ալ կը սերէր օրթոտոքս ընտանիքէ մը, եւ խլամացած էր Ալպիէլ խօսքով, ջացախ դարձած:

Տրամադրելի հողեր՝ Ռուսիոյ մէջ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ յանձնաժողով մը կազմուեցաւ, որ ծրագիր մը պիտի մշակէ, բերրի այլ սակաւաթիւ բնակչութեամբ հողերը օգտագործելու համար: Յանձնաժողովը երեւան պիտի հանէ այդպիսի շրջանները, ուր գաղթականներ պիտի տեղաւորուին, հող պիտի բաժնուի եւ կոլխոզներ պիտի կազմակերպուին:

Մ. Նահանգներու ազգ. պայքարին արդիւնքները

Մ. Նահանգներու աշխատանքի նախարարութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ 18,000 հաստատութեանց տեղեկագիրները քննելով, հաստատուած է որ յուլիսին գործ նարած բանուորներու թիւը հարիւրին 72 աւելի եղած է յունիսէն, իսկ աշխատավարձը աւելցած է հարիւրին 7.9: Այս արդիւնքը հարիւրին 21 եւ 28 յաւելում կը նշանակէ 1932 յուլիսի վրայ, եւ կը համարուի գոհացուցիչ: Նպաստընկալ ընտանիքներու թիւը կը նուազի հետզհետէ: Այսպէս, ապրիլին 4,445,338 էր, մայիսին՝ 4,222,263, իսկ յունիսին՝ 3,745,367

⁂ Նիւ Եորքի հանդերձեղէնի ճարտարագործութեան բանուորները, 60 հազար հոգի, հրաման ստացան գործադուլ հռչակելու: Կը պահանջեն շաբաթական 30 ժամ աշխատանք եւ պայմաններու բարելաւում:

Այրի տիկին Սերիկ Արապեան, Յակոբ եւ Երմոնէ Արապեան, Այրի տիկ. Արսինէ եւ զաւակը Թաշ ին Զէրպէկեան, Գ. Մարտիրոս Եկավլեան, Գ. Գ. Առաքել եւ Յակոբ Ջաքրեան, Տէր եւ տիկին Յ. Յուսեան խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի զաւկին, եղբօր, քեռորդւոյն եւ մօրաքրոջորդւոյն, ինչպէս նաեւ ազգականին՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՊԵԱՆԻ

դառնաղէտ եւ յանկարծական մահը՝ որ տեղի ունեցաւ ցիէֆի մէջ *1933* Օգոստոս *13*ին:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ, այսօր, Ուրբաթ, առաւօտեան ժամը *10.30*ին Հայոց եկեղեցիին մէջ 15, Rue Jean-Goujon, Փարիզ: Հանգուցեալին մարմինը պիտի ամփոփուի St. Mandéի իրենց ընտանեկան դամբարանին մէջ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պետրոս Գրիգորեան, ինչպէս նաեւ Գրիգորեան եւ Մինթաճեան ընտանիքները շնորհակալութիւն կը յայտնեն վ. ռամշապուհ Սրբազանին, քահանայից դասուն, դպրաց դասուն, կոմիտաս երգչախումբին եւ ամէն անոնց, որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի կնոջ, աղջկան եւ քարսին՝

ՏԻԿԻՆ ՄԱԹԻԼՏ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ ՄԻՆԹԱՆՃԵԱՆ)

անակնկալ եւ դառնաղէտ մահուան առթիւ:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ *16* Օգոստոս Չորեքշաբթի օր եւ հանգուցեալին մարմինը ամփոփուեցաւ Thiaisի գերեզմանատունը:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ *ՊԷԼՎԻԼԻ «ՌՈՍՏՈՄ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ*
20 *ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԻԿՈՅ*
ՔԼԱՄԱՌԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ «ՓԱՂ. ԱՂԲԻՒՐ»ԻՆ ՄՕՏ
Կը խօսի՝ ընկ. Վ. ՓԱՍՏՐՄԱՃԵԱՆ

Բանախօսութիւն, երգ, պար, նուագ եւայլն. Դիւրամատչելի պիւֆէ:
Կը մասնակցի ՆՓՐԱՏ նուագախումբը՝ ղեկավարութեամբ Գ. ՕՀԱՆԵԱՆի։
Հաղորդակց. միջոց.— *Էնվալիտէն առնել շոգեկառք եւ իջնել Մէօտոն, Փօրթ Վէրսայլէն առնել հանրակառք թիւ 23 կամ 32 եւ իջնել Ֆէրմ տը Մուլինօ։*

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ *Հ. Ս. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ*
ՍՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 8էն ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 9
ՊՈՒԼՎԱՐ ՐԱԳԱԹՕԻ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ
Կը խօսի՝ ՏԻԿԻՆ ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ

Երգ, մեներգ, ֆանթէզի, պարի մրցում եւ զաւեշտ:
Եւրոպ. եւ հայկ. պարեր: կը նուագէ *ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ* նուագախումբը.
Փափաքողները կրնան ճաշը միասին բերել։
Ճոխ պիւֆէ, զովացուցիչ ըմպելիներ՝ ժողովրդական գիներով։
Մ Ո Ւ Տ Ք Ը Ա Զ Ա Տ Է։

Խանասորի արշաւանքի տարեդարձը

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՍԷՆ ՄԱՐԿՐԻԹԻ (ՄԱՐՍԷՅԼԻ) ՄԷՋ
«ՀԱՄԱԶԱՍՊ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ
ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ին
Կը խօսի՝ ընկ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

Դաշտահանդէս Վալանսի մէջ

Կազմակերպուած ԽԱՐԲԵՐԴԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
Այս Կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ ՄԱԼԻՍԱՐԻՆ անտառին մէջ
Պար, մեներգ, խմբերգ, արտասանութիւն եւայլն։
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ԿՈՒՍԷՆՎԻԼԻ Հ. Յ. Դ. «Տ Ա Ւ Ր Ո Ս» խումբը իր կազմութեան առթիւ սարքած է ընկերական խնճոյք - երեկոյթ մը, այս Շաբաթ երեկոյ, ընկ. ԹՈՐԻԿԵԱՆի բնակարանին մէջ, 194. Av. Marceau, Goussainville.

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Ս Տ Ա Ց Ա Ն Ք

ԱՐԹԷՕՅԼ, Եէմ.— 35 փրանք:
ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ, Քէօշ.— 70:
ՊԱՂՏԱՏ, Ա. Սահ.— 61.20
ՇԱՄՊԵՐԻ, Ս. Դոնիա.— 70.
ՎԱԼՈՆՍ, Պաւ.—100:
ԼԱ ՊՈՔԱ, Գ. Կարօ.— 70:
ԼՈՆՏՈՆ, Եա.— 175:

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

ՊԱՂՏԱՏ, Ա. Սահ.— Սկսանք ղրկել Օգոստոս 13էն:
ՔԼԱՄԱՌ, Ա. Ս.— Սկսանք ղրկել Օգոստոս 17էն:
ԺԸՆԷ, Խ. Յով.— Սկսանք ղրկել Օգ. 15էն
ԹԷՀՐԱՆ, Ա. Տ. Յ.— Սկսանք ղրկել Օգ. 15էն.
ՄԷՕՏՕՆ, Յ. Սար.— Սկսանք ղրկել Օգ. 16էն:
ԿԷՕՆԷՕՆ, Յ. Խան.— Սկսանք ղրկել Օգ. 16էն:
ՊՈՒՐԺ, Եազ.— Սկսանք ղրկել Օգ. 13էն
ՓԱՐԻԶ, (19) Մ. Մուր.— Սկսանք ղրկել Օգ. 11էն:
ՎԻԷՆ, Կ. Թ.— Սկսանք ղրկել Օգ. 9էն:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Թիթեղագործ (Թէնէքճէճի) Գէորգ Թաշճեան (այժմ Աղապապեան) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկազուն, Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, իրենց մօր անունը Իսկուհի Տէրտէրեան (Սեբաստիոյ Պարուրի Արտէն Թաղէն), մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ: Լուր առնուած է թէ Զինադադարին Իսկուհի Ուրֆայի Հարան գիւղը կը գտնուէր։

Իրենց մասին լուր ունեցողները խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de Valbert près de Héricourt Haute S... France.

— Որբուհի մը որ փոքր ...կին մէջ տեղահանուած է ...յիշէ քանի մը ազգականներուն անունները:

Ընդհ. Պատերազմէն առաջ մօրեղբայրը (անունը չի յիշեր) գտնուի եղեր Ամերիկա: Որբին անունն է Նազլը, մօր անունը կանուշ, հօր անունը՝ Սարգիս յաճեան (Խարբերդի Շիրօ գիւղէն)։ Իր ազգականներուն մասին իմացնել Missak Tchola... rue de l'Esguier, Villefranche s/mer, Alpes-Maritimes. France.

Ամերիկահայ թերթերուն կը խնդրուի արտատպել։

— Կը փնտռեմ հօրեղբօրս ...Պոլսոյ Արմաւան գիւղէն Տէր Յակոբեան, որ կը գտնուէր ... տեղեկանալ հասցէին՝ Diran ...rikian, Calle Azopardo 2165. Villa Gerli, avenida, Buenos-Aires Arg.*։ Իր հասցէին գրած ... նամակս ետ եկաւ։ Իր հասցէն ... գողներէն կը խնդրուի իմացնել Տէր Յակոբեանի,* 14 rue ...déah, Փարիզ (14), *կամ ... վարչութեան։ Կը խնդրուի ... սահմանեան թերթերէն արտատպել*

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ծանօթ օրիորդ մը կը ... ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, ... ներէնի եւ հայերէնի դասեր ... տուներու մէջ: Դիմել Յառաջի ... չութեան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ　　**(40)**

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Բ. ԳԼՈՒԽ

2.— ՄԵԾ ԴՈՒՔՍ ՍԷՐԳԷՅԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

«Եւ երբ, ռուս ժողովուրդին առջեւ, ինչպէս բոլոր անոնց առջեւ, որոնք կը կրեն ցարական բռնապետութեան դաժանութեան լուծը, պարզուի նոր կեանքի մը լայն հորիզոնը, այդ օրը պիտի ըլլայ ընկերվարութեան մեծ յաղթութեան օրը։

Իմ սիրելի, իմ քոյր, իմ անմոռանալի բարեկամներս, ձեզի հետ եմ ամբողջ սրտովս: Դուք իմ յիշատակներս էք ատաապանքի պահերուն: Ձեզի հետ կը բաժնէի ձեր բոլոր խեղութիւնները եւ ձեր բոլոր ուրախութիւնները: Երբ, ամբողջ ժողովուրդին լրիւ ուրախութեանը մէջ, յիշէք զիս, յեղափոխականի իմ ամբողջ աշխատանքս Թողարտայայտութիւնն ըլլայ այն խանդավառ սիրոյն, զոր կը զգամ ժողովուրդին հանդէպ, եւ այն հպարտ յարգանքին, զոր կը զգամ ձեզի հանդէպ: Ընդունեցէք զայն իբրեւ տուրքը իմ համեստ նուիրումիս մեր կուսակցութեան, լի հաւատքովը ժողովուրդին ազատագրութեան, իր բովանդակ խորութեամբ:

Ամբողջ կեանքը ինծի հէքեաթ մը կը թուի, կարծես թէ ինչ որ անցաւ գլխէս՝ ապրած էի նախազգացումով, մանկութեանս առաջին օրերէն սկսեալ, հասունանալով սրտիս խորութեանը մէջ, պայթելու համար, յանկարծ, իբրեւ բոց մը ատելութեան եւ վրէժխնդրութեան յանուն բոլորին:

Կ'ուզէի կանչել, վերջին անգամ ըլլալով, իրենց անուններովը կանչել բոլոր անոնք, որոնք մօտիկ են սրտիս և շատ սիրելի են ինծի: Թող իմ վերջին շունչս անոնց համար դառնայ հրաժեշտի ողջոյն մը եւ կոչ մը պայքարի յանուն ազատութեան.

Ձեզ բոլորդ ողջագուրելով թեւերուս մէջ »:

Կալիայեւ

Ուրիշ նամակ մը եւս.

«Մնաք բարով, իմ սիրելի, իմ անմոռանալի բարեկամներս: Դուք խնդրեցիք որ չմտածեմ շատ մեռնելու մասին: Արդարեւ տակաւին ոչ ոք կը փութայ վերջ տալ կեանքիս: Այն վայրկեանէն սկսեալ, երբ ինքզինքս գտայ վանդակորմին ետեւը, երբեք մէկ վայրկեան փափաքը չունեցայ որ եւ է ձեւով ապրելու: Յեղափոխութիւնը ինծի տուաւ երջանկութիւն մը, որ բարձր է իմ կեանքէս: Կը հաւկնաք անշուշտ որ իմ մահս երախտագիտական շատ աւելի արտայայտութիւն մըն է յեղափոխութեան հանդէպ: Ես իմ մահս կը համարեմ գերագոյն բողոք մը լացի եւ արցունքի աշխարհի մը առջեւ: Կը ցաւիմ միայն մէկ բանի համար, այն որ միայն մէկ կեանք ունիմ, որով կրնայի ապարէկ նետուեցայ միապետութեան դէմ: Հաստատապէս կը յուսամ որ մեր սերունդը, գլուխն ունենալով Մարտական Մարմինը, վերջ պիտի դնէ միապետութեան

Միայն թէ կը ցանկայի որ դէշ բան մը չմտածէք իմ մասիս, այլ հաւատայ իմ զգացումներուս անկեղծութեան եւ հաստատամտութեանս մինչեւ վերջ: Ներումը, կեանքս ինծի շնորհելը, պիտի նշանակէ անպատուել զիս: Ներեցէք ինծի դուք, եթէ իմ բռնած դիրքիս մէջ, կուսակցական շահերէ դուրս, ուրիշ թերութիւն տեսնէք: Այն յիմար զրոյցները, որ պատմուեցան իմ եւ մեծ դքսուհիին միջեւ կատարուած տեսակցութեան առթիւ, սարսափելի տառապեցուցին զիս. Բանտին մէջ իսկ այսպէսով կը թունաւորէին կեանքս: Կը կարծէի թէ անպատուուած եմ: Երբ գրելու կարելիութիւն ունեցայ, նամակ մը ուղղեցի մեծ դքսուհիին, զինք յանդիմանելով այդ զրպարտութիւններուն մէջ: Յետոյ, դատավճիռէն վերջ, ինծի անհամեմ թուեցաւ. մեծ դքսուհիին հանդէպ ցոյց տուած կոպտութիւնս: Դատավարութեան ընթացքին՝ յաւակնողականի անցայ ոչ թէ տպաւորութիւն ձգելու համար, այլ որովհետեւ ուրիշ կերպ չէի կրնար ընել: Որովհետեւ դատաւորները, մանաւանդ նախագահը, թշնամականներ էին իրապէս: Պարզապէս կը զարշեցնէին զիս, թափելու մղելով իմ ամբողջ ատելութիւնս: Վճռաբեկ Ատեանին կոչ ընելով, ես ուզեցի հետեւիլ պարզապէս կուսակցութեան թելադրանքին, եւ կը կարծեմ թէ դատավարութեան ընթացքին իմ յայտարարութիւններովս ոչ մէկ սխալ գործեցի կուսակցութեան շահերուն տեսակէտէն: Յայտարարեցի թէ մեծ դուքսին սպանութիւնը դատավճիռ մըն է կառավարութեան եւ ցարական գերդաստանին դէմ: Ահա թէ ինչու իմ դատավճիռս մէջ գրեցին «նորին Վեհափառութեան Հօրեղբայրը»: Վճռաբեկ Ատեանի իմ դիմումիս մէջ գրեցի թէ, մեծ դուքսին սպանութեամբ, ես պէտք չունէի յարձակում գործելու ցարին անձին վրայ, իբրեւ միայն ազգականը: Ատոր համար էր որ բողոքեցի, աչքի առջեւ ունենալով դատավարութիւնը որ դարձեալ տեղի պիտի ունենայ:

Ձեզ բոլորդ թեւերուս մէջ սեղմելով կ'ողջագուրեմ: Ձեր ձեզի հետ կարծեցէք միշտ, մինչեւ վերջին շունչս: Անգամ մը եւս մնաք բարով»:

Կալիայեւ.

Իր ընկերներէն մէկուն ուղղած անձնական նամակի մը մէջ, Կալիայեւ միշտ նկատուած այն խեղաթիւրուած պատմութենէն, որ երեւցաւ ... մէջ, մեծ դքսուհիին հետ իր ...ցութեան մասին, կը գրէր ...բանտէն.—

«Ների ինծի, իմ սիրելի ... բեր պէտք ապաւորութիւն թողուց ...րաղ Սարսափելի կերպով ... վրաս մտածումը թէ պիտի ... պարտաս զիս: Հիմա որ կը ... գերեզմանիս փոսին եզերքը ... բան կը կեդրոնանայ իմ մէջս ... նի շուրջ,— յեղափոխականի ... տիւս: Որովհետեւ այդ պատիւ ... կապը պիտի դառնայ ... անդին, իմ եւ Մարտական Մար... միջեւ: Դժուար է, բանտի մը ... պատերուն մէջ, ճշդել թէ որն ... բեւորը եւ որը անկարեւորը ... կեանքեր կ'ըլլան, երբ ինծի կը ... թէ վատ մը պիտի անարգէ իմ ... ներս իր մէկ յուշը ... առնի կ'ուզէի ապրիլ՝ վրէժը ... համար իմ պատւոյս:

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) - R. — Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ՆԵՐԹԻՒԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 19 ՕԳՈՍՏՈՍ 1933

19 Aout 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2269

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿՂԶԻԱՑՈՒՄ

Օտարասէր, նոյնիսկ օտարամոլ ժողովուրդ ենք, սալոնական ճակատին վրայ:

Բայց, թշուառօրէն կ'անճրկինք, առնուազն կը մնանք պաղպաղակ, երբ իրապէս անհրաժեշտ է մերձեցումը:

Հետաքրքրուա՞ծ էք թէ, վերջին տասը տարիներու ընթացքին ինչ չփումներ ունեցանք, ինչ կապեր կրցանք հաստատել իրա-[illegible] միջավայրի մէջ:

Գոնէ կրցա՞նք պահել նախորդ սերունդին նուաճումները:

Ու վերջապէս, կրցա՞նք թարմանալ, նորոգուիլ, պատուաստուիլ նոր միջավայրին առաւելութիւններով:

Ուրիշ առեն ալ ուղղած ենք այս հարցումները, ի զուր պատասխանի սպասելով:

Եւ եթէ այսօր կը կրկնենք — ու միշտ պիտի արծարծենք — պատճառը այն է որ, պատահականը դարձեր է տեւական:

Այսինքն, ինչ որ երէկ առժամեայ անհոգութիւն, կամքէ անկախ վրիպում կը համարուէր, այսօր երեւան կուգայ իբրեւ հիմնական եւ գիտակից զանցառութիւն:

Ո՞վ պիտի կրնար ժխտել թէ՝ մենք այսօր աւելի քան երբեք այլամերժօրէն խրած, միրճուած ենք մեր սահմանափակ պատեանին մէջ:

Գլխագին վերիվայրումներ տեղի կ'ունենան մեր անցած ճամբաներուն վրայ, մեր բոլորտիքը, մեր գլխուն վերեւ:

Անընդհատ խմորման, հոլովոյթի մէջ են բոլոր ժողովուրդները:

Գիտակցութեան, ըմբոստացման կայծերը բոցավառ կը բարձրանան ոչ միայն Եւրոպայի սալարկուած պողոտաներէն, այլեւ Արեւելքի խուսափուկ լեռներուն վրայ:

Ու սերունդները իրար կը հրմշտկեն ամէն տեղ:

Օրէնքի տախտակներ վար կ'առնուին մէկ օրէն միւսը, եւ խորհուրդներ կը խախտին մեքենաբար կամ բռնօրէն:

Այս ընդհանուր խմորման, վերանորոգման մէջ, որ տեղի կ'ունենայ մեր կամքէն անկախ, ի՞նչպէս կը յաւակնինք պահել մեր դիրքը՝ իբրեւ ժողովուրդ: Աւելի ճիշդ՝ իբրեւ «ուսումնական» դաս:

Ի՞նչպէս կը յամառինք աչք — ականջ փակած օրը իրիկուն ընել մեր թանկալներով ու խոհանոցներով:

Բարեհաճեցէք աչք մը նետել մեր հանրային կեանքին վրայ: Ո՛ր եւ է գաղութի մէջ:

Կարդացէք որ եւ է հայերէն թերթ, այս քաղաքէն մինչեւ Պարսկաստան կամ Հարաւ. Ամերիկա:

Փորձեցէք ո՛ր եւ է հայերէն թերթի մէկ թիւին բովանդակութիւնը հաղորդել օտարականի մը:

Կրնա՞ք պնդել թէ օտարականը չպիտի բացագանչէ, առաջին տպաւորութեամբ.

— Ահաւասիկ ժողովուրդ մը որ կապ չունի ոչ այս աշխարհին, ո՛չ իր շրջապատին, ոչ ալ ինքն իրեն հետ: Ան դատապարտուած է կատարեալ կղզիացման, ինչպէս եթէ անապատի մը կամ ապառաժի մը մէջ ինկած ըլլար: Ան եղերական հանգամանք տալով ամէնէն ոչինչ խնդիրներուն, եւ, հալածական՝ խօսքի տակ չմնալու մտքէն, ինքն իրեն համար ստեղծեր է մթնոլորտ մը որ թոյլ չի տար աչքը պատուհանէն դուրս նետել: Ան, տարին տասներկու ամիս, եւ տասներկու տարի անընդհատ, կը վիճի այնպիսի հարցերու մասին, որոնք շատոնց կորսնցուցած են իրենց գոյութեան իրաւունքը: Եւ, ճիշդ ասոր համար, տարին տասներկու ամիս վէճերը անպակաս են իր յետին համայնքին մէջ:

Բայց, մեր կղզիացման միայն մէկ պատճառն է այս:

Եթէ հինները, տարեցները, «տէմիրպաշ»ները չեն կրնար իրենց գլուխը վերցնել կախարդական շրջանակէն, հապա ո՞ր օրուան համար են երիտասարդները:

Կուսակցական թէ անկուսակցական, քանի՞ նոր «ուսումնական» պիտի կրնայիք համրել, որ փորձէր աչքերը բարձրացնել նեղ հայկական կտուրէն:

Քանի՞ հոգի ուզած են թափանցել իրենց շրջապատին, հետեւիլ անոր ելեւէջներուն, եւ բարիքները քամել ամբողջին համար:

Նոյն իսկ Դաշնակցութիւնը չի կրնար գոհացուցիչ պատասխան տալ այս հարցին, իր նոր սերունդին անունով:

Մենք ալ եղածն է որ կը մաշեցնենք, իբրեւ մարդ, իբրեւ կապ եւ իբրեւ նուաճում:

Ամբողջ հայկական կեանքը պէտք ունի վերանորոգման եւ կազդուրման:

Եւ սակայն, մենք մօտի օդափոխութիւն մը կատարելու փորձն անգամ չենք փորձած:

Չափազանց երկար տեւեց այս կղզիացումը՝ բոլոր գաղութներուն մէջ ալ:

Այս ընթացքով, վաղը մեր անունն ալ կը մոռնան: Իսկ երբ հասնին ճակատագրական ժամերը, ապահովաբար պիտի հարկադրուինք թարգմաններ, միջնորդներ փնտռել ամէն ճակատի վրայ:

Մինչդեռ, տարիներով գրոց — բրոցներ հասցուցինք ուրիշներուն, Ռուսին եւ Թուրքին՝ արեւշատութեան համար:

Այսօր ալ ունինք շատեր, որոնք, այո, կղզիացած չեն, խառնուած, խրած են իրենց միջավայրին մէջ:

Բայց, — նորէ՞ն ուրիշի փառքին համար: Լուծուելով համայնակուլ կաթսային մէջ:

Եւ կան ալ որ մերձեցում հաստատած են ցուցադրական յաջողութիւններով:

Ասոնք չեն որ պիտի դարմանեն մեկուսացումը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

315 ԱՍՈՐԻՆԵՐ ԽԻՍ...

ՆՈՐ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՄԱՍԻՆ

ԹԱԳԱՒՈՐԸ ԿԸ ԽՈՍՏԱՆԱՅ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆ ԿԱՏԱՐԵԼ ՏԱԼ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ բացի ծանուցուած հինգ հարիւրէն, ուրիշ բազմաթիւ Ասորիներ եւս կոտորուած են Սիմէլ աւանին մէջ, Մուսուլէն 40 մղոն դէպի հիւսիս: Անգլիացի պաշտօնեայ մը որ այցելած էր Սիմէլի մօտակայ քանի մը գիւղերը, տեսեր էր լեցուած են խուճապահար կիներով եւ մանուկներով եւ համրած է 315 դիակներ: Կը թուի թէ ասոնք ալ սպանուած են անկանոն ոստիկանութեան կողմէ: Դիակներէն շատերը գտնուած են բանակատեղիէն երկու մղոն հեռու:

«Թայմզ» հիմնուելով նոր մանրամասնութեանց վրայ, անվիճելի կը գտնէ որ անցեալ յուլիսին Սուրիա անցնող ասորի ըմբոստներն են օգոստոս 4ի եւ 5ի ընդհարումներուն պատասխանատուները: Այն 500 հոգին որ նորէն Իրաք դարձան օգոստոս 4ին, խոստացած էին յանձնել զէնքերը: Կը թուի թէ իրենց հանդիպած իրաքեան ջոկատը չփորձեց բռնի զինաթափ ընել զիրենք, բայց Ասորիները յարձակեցան եւ ոչնչացուցին զայն: Յետոյ ներխուժեցին ուրիշ զօրամաս մը: Այս երկու ընդհարումները մեծ դառնութիւն պատճառեցին որ սաստկացաւ այն պահուն սովորական զրոյցներէն թէ Ասորիները յօշոտած են դիակները:

Պաղտատի անգլիական դեսպանատան հաղորդուած առաջին զսպողական գործողութիւնը գործն էր Իրաքի հիւսիսային շրջանի հրամանատարին, Պէքիր Սըտքը պէյի, որուն քիւրտ «պաշըպօզուք»ները 12ի չափ ասորի գերիներ բռնին: Պէքիր Սըտքը հրամայեց գնդակահարել ասոնք անմիջապէս, առանց դատի եւ առանց հարցնելու թէ ապստա՞մբ են թէ ոչ: Յետոյ այս գործողութիւնը արդարացուց այն պատրուակով թէ գայրացած էր դիակներու յօշոտման լուրէն: Բրիտանական գործակատարը երբ ստացաւ այս տեղեկութիւնը, դիմեց Ֆէյսալ թագաւորին եւ խնդրեց այլեւս թոյլ չտալ այսպիսի խժդժութիւններ: Թագաւորը խոստացաւ թէ քննութիւն պիտի կատարուի գնդակահարութեանց մասին:

Մինչ այս մինչ այն, թագաւորը որոշած է նորէն Զուիցերիա երթալ, շարունակելու համար իր դարմանումը: Այս առթիւ պիտի օգտուի առիթէն, եթէ գործուած խժդժութեանց մասին բողոքներ ըլլան Ազգերու Դաշնակցութեան:

❋ Իրաքի թագաւորութիւնը կը բաղկանայ թրքական նախկին երեք նահանգներէն — Պաղտատ, Մուսուլ եւ Պասրա: 1920ի մարդահամարով բնակչութեան թիւն էր 2.850.000, որոնց 69,000ը քրիստոնեայ: Ասորիներու թիւն է մօտ 60 000:

Ասորիները 10000 զինուո՞ր ունին

Նամակագիր մը կը գրէ «Թայմզ»ի մէջ.—

Օսմ. կայսրութեան օրով, Ասորիները կը բնակէին Հէքեարիի շրջանին մէջ: Ծանօթ է թէ անոնք ինչպէս միացան Դաշնակիցներուն՝ Թուրքիոյ դէմ եւ թէ ինչպէս 1925ի համաձայնութեամբ որ Մուսուլը Իրաքի տուաւ, Հէքեարին մնաց Թուրքիոյ: Այդ նահանգը ամայի է տակաւին, բայց Ասորիները կոնակէն զարկած ըլլալով Թուրքերը, այս վերջիններն կ'ուզեն սահման մը պահել իրենց եւ այս սպառազէն ազգին միջեւ:

Անգլիական ծառայութեան մէջ մտած ըլլալով, Ասորիները, որոնց թիւը հազիւ 37,000ի կը հասնի, կրնան ռազմադաշտ հանել երբ տասը հազար զինուոր, կատարելապէս մարզուած անգլիական ճակատի վրայ, վարժ՝ անգլիական կարգապահութեան եւ ռազմական մեթոտներուն եւ իւրաքանչիւրը զինուած անգլիական նորաձեւ հրացանով մը: Իբրեւ մարտական ուժ Ասորիները շատ քիչ հաւասարներ ունին այսօր Միջին Արեւելքի մէջ:

Որովհետեւ Թուրքիա չուզեր ընդունիլ Ասորիները, Իրաքը ստիպուած է ընդունիլ, քանի որ Անգլիա չէր կրնար ուրիշ տեղ փոխադրել զանոնք: Արդ, Պաղտատի արաբականկառավարութիւնը չուզեր ասորական սպառազէն միջնակէտ մը (անքլավ), որ պիտի յանգէր ինքնօրինութեան:

Անգլիոյ վարչապետը անձամբ կը զբաղի

Ինչպէս գրած էինք, Պ. Մաքտոնըլտ առջի օր Լոնտոն վերադարձաւ ամառանոցէն, Իրաքի եւ Աւստրիոյ դէպքերուն առթիւ: Հազիւ մայրաքաղաք հասած, լսեց իր խորհրդականներուն եւ Պաղտատի անգլ. դեսպանին զեկուցումները: Այս տագնապին մէջ, Մեծն Բրիտանիա ամէնէն աւելի կարեւորութիւն կուտայ իր օդանաւային կայաններուն որոնց պահպանութիւնը յանձնուած է ասորի զինուորներուն: Այս առթիւ պիտի յիշեցնէ, անշուշտ, անգլեւիրաքեան դաշնագրին տրամադրութիւնները, փոքրամասնութեանց ապահովութեան մասին:

Պաղտատի անգլիական դեսպանը Լոնտոնէն ճամբայ ելաւ երէկ, ուրբաթ, ուր անմիջապէս պիտի ներկայանայ Ֆէյսալ թագաւորին: (Վերջին լուրի մը համաձայն, թագաւորը յետաձգած է իր ճամբորդութիւնը): Զինուորական օդանաւ մը դրուած է դեսպանին տրամադրութեան տակ: Ամէն պարագայի մէջ, դեսպանը Պաղտատ պիտի երթայ ժամ առաջ, գործադրելու համար իրեն տրուած հրահանգները:

Մահափորձ նախկին վարչապետի մը դէմ

Հինգշաբթի օր մահափորձ մը կատարուեցաւ Պուլկարիոյ նախկին վարչապետ Պ. Ցանկովի դէմ, որ օդափոխութեան գացած է Չէփինօ, Ռոտոփի լեռներուն մէջ: Առտուն կանուխ իր սովորական պտոյտը կը կատարէր ընկերակցութեամբ երեք պահակներու, երբ ռումբ մը նետուեցաւ: Ռումբը պայթեցաւ եւ պահակներէն մէկը ծանրապէս վիրաւորուեցաւ: Պ. Ցանկով թեթեւ [illegible] միայն ստացած ըլլալով, փութաց դարմանել վիրաւորը:

Ահաբեկիչը յաջողեցաւ փախչիլ:

ՉՈՐՍ ՀԱՅԵՐՈՒ ԱՐԿԱԾԸ ԱԼՊԵԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Կրընոպլէն կը հեռագրեն Հավասի, օգոստոս 17 թուականով.— Փարիզ բնակող չորս Հայեր մոլորեցան Պէլտոնի լեռներուն մէջ, պտոյտի մը ընթացքին: Չորսն ալ ողջ առողջ գտնուեցան, բացի մէկէն, Պ. Մավեան, որ 24 ժամ մինակ մնացած ըլլալով Պուլոնի ջրվէժին մօտ, ուժասպառ ինկած էր եւ հարկ եղաւ հիւանդանոց փոխադրել

ՀԱՅ ԳՈՀԱՐԱՎԱՃԱՌ ՄԸ ԾԱՆՐԱՊԷՍ ԿԸ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԻ ԻՐ ԽԱՆՈՒԹԻՆ ՄԷՋ

«ՔԱՆԻ ՄԸ ՕՐԷ Ի ՎԵՐ ԱՆՕԹԻ ԷԻՆՔ»

Հինգշաբթի օր, ժամը 2.40ին, երկու անծանօթներ կը ներկայանան Տօֆին փողոցի թիւ 30 խանութը, գոհարավաճառ Պ. Գէորգ Գույումճեանի: Մինչ մէկը անհասկնալի բառեր կ'արտասանէր, միւսը ատրճանակը ուղղելով գոհարավաճառին, կ'սպառնայ.

— Բա՛ռ չարտասանես, կը սատկեցնեմ...

Պ. Գույումճեան, որ ուժեղ երիտասարդ մըն է, խոյացաւ մարդուն վրայ, միեւնոյն առեն օգնութիւն կանչելով: Անծանօթը քաշեց ատրճանակը եւ Պ. Գույումճեան գլխէն փռուեցաւ, ծանրապէս վիրաւորուելով փորէն: Այն առեն երկու աւազակները փոխանակ թալանով զբաղելու, փորձեցին փախչիլ, բայց գաղտնի ոստիկան մը, որ փողոցէն կ'անցնէր եւ լսած էր ատրճանակին ձայնը, խոյացաւ եւ կրցաւ բռնել մէկը, կատաղի պայքարէ մը յետոյ: Ուրիշ ոստիկաններ ալ օգնութեան հասան եւ կարելի եղաւ կաշկանդել անծանօթը: Միեւնոյն առեն Շարիթէ հիւանդանոցը փոխադրուեցաւ վիրաւորը: Աղիքը ծակուած էր եւ առատ արիւն կորսնցուցած. բայց տակաւին ճաշած չըլլալով, կարելի եղաւ գործողութիւն կատարել:

Կալանաւորը, Սթէֆան Գալինքօ, որ ծնած է 1899ին, Նովոչէրկասքի մէջ (Ռուսիա), հետեւեալ յայտարարութիւնները բրաւ առաջին հարցաքննութեան.

— «Մասնակցած եմ Վրանկէլի բանակին եւ կռուած եմ պոլշեւիկներուն դէմ: Երբ այդ բանակը քայքայուեցաւ, Պոլիս ապաստանեցայ: 1924ին Ֆրանսա եկայ եւ գացի Լիոն: Այնտեղ նախ աշխատեցայ երկաթուղիի գործերու եւ յետոյ մետաղի գործարանի մը մէջ: 1926ին Փարիզ եկայ եւ ծառայութեան մտայ ճաշարանի մը մէջ, իբրեւ աման լուացող: Բայց, 18 ամիսէ ի վեր գործ չունիմ: Չորս ամիս առաջ հիւանդանալով, ատրճանակ մը գնեցի, անձնասպան ըլլալու համար: Այդ միջոցին էր որ սրճարանի մը մէջ ծանօթացայ մեղսակիցիս հետ որուն ինքնութիւնը չպիտի յայտնեմ: Երկուքս ալ կոպէկ չունենալով, եւ քանի մը օրէ ի վեր բան կերած չըլլալով, չորս օր առաջ որոշեցինք «բան մը ընել»: Ատրճանակ մը ես ունէի, հատ մըն ալ ընկերս: Ժամանակ մը թափառեցանք առանց որոշում տալու եւ այս առտու Հայերու փողոցին մէջ, չը համարձակեցանք թալանել պտղավաճառի մը խանութը: Առանց բան մը կերած ըլլալու, գացինք ման գալու Տօֆին փողոցին մէջ: Ժամը 1ին գոհարավաճառի մը խանութը տեսանք այդ փողոցի թիւ 30ին վրայ: Մէկ ժամէն աւելի կեցանք անոր առջեւ, ուսումնասիրելու համար: Ժամը 2ին որոշում տուինք եւ ատրճանակը բռնած ներս մտանք: Ու որովհետեւ խանութպանը կ'ուզէր ձեռքէս առնել ատրճանակը, մաքառեցայ: Այն առեն էր որ մեղսակիցս կրակ բացաւ գոհարավաճառին վրայ»:

Ոստիկանութիւնը հաստատած է թէ զէնքը քաշողը նոյնինքն Գալինքօն է: Ձերբակալուած պահուն, ատրճանակին մէջ կար վեց փամփուշտ, մէկը պարպուած էր: Սենեակին մէջ ալ խուզարկութիւն կատարուելով, հինգ փամփուշտ եւ ռուսերէն բազմաթիւ նամակներ գտնուեցան:

Պ. Գույումճեան ալ հետեւեալ յայտարարութիւնը բրաւ.

— Երբ երկու երիտասարդները խանութս մտան, քանի մը անհասկնալի բառեր արտասանեցին եւ յետոյ յանկարծ վրաս խոյացան, կաշկանդելու համար: Այն առեն էր որ մաքառեցայ եւ մինչ օգնութիւն կը կանչէի, մէկը կրակեց վրաս

❋ Տեղական թերթերը կը գրեն թէ երկու երիտասարդները գոհարեղէն չեն տարած: Բաց մնացած էր գզրոց մը ուր մանր դրամներ կային: Առանձին պահարանի մը մէջ պահուած էին շատ թանկագին գոհարեղէններ:

Պ. Գույումճեան Սելանիկէն եկած էր քանի մը տարի առաջ:

Սիոնականներու Համագումարը

Հազարաւոր Հրեաներ խռնուած են Փրակա, Սիոնական 18րդ համագումարին առթիւ որ պիտի բացուի երկուշաբթի օր: Կը կարծուի թէ մինչեւ 10 հազար Հրեաներ պիտի գան այս առթիւ, աշխարհի բոլոր մասերէն:

Համագումարին պիտի մասնակցին 400 պատգամաւորներ, Պաղեստինէն, Ֆրանսայէն, Անգլիայէն, Ամերիկայէն եւ ուրիշ երկիրներէ: Գերմանական լեզուն պօյքոթի ենթարկուած ըլլալով, համագումարին պաշտօնական լեզուները պիտի ըլլան եբրայեցերէնը եւ անգլերէնը:

Օրակարգի ամէնէն կարեւոր խնդիրներն են,— Պաղեստինի կացութիւնը Գերմանիոյ Հրեաներուն վիճակը, ներգաղթ՝ հալածական Հրեաներու եւ Սիոնական դաշնակցութեան դիրքը՝ հանդէպ Անգլիոյ, իբրեւ հոգատար պետութիւն Պաղեստինի.

Սիոնական կազմակերպութիւնը այժմ ունի 650,000 անդամ՝ 48 երկիրներու մէջ: Ամէնէն զօրաւոր կազմակերպութիւնը կը գտնուի Լեհաստանի մէջ, 367,000 անդամներով:

Միեւնոյն առեն Փրակայի մէջ պիտի կատարուի հրէական մարզահանդէս մը, որ պիտի տեւէ օգոստոս 23էն 27: Պիտի մասնակցին 2000 հրեայ մարզիկներ

Դաւեր եւ խռովութիւններ Աւստրիոյ մէջ

Աւստրիական թերթ մը շարք մը փաստաթուղթեր հրատարակեց, հաստատելով թէ Գերմանիոյ նացիները անդադար կը դաւադրեն կառավարութեան պետութեան դէմ: Պերլինէն հերքեցին այս փաստաթուղթերուն վաւերականութիւնը, բայց աւստրիական թերթը կը պնդէ, լուսանկարներն ալ հրատարակելով.

Այս յայտնութիւնը եւ Աւստրիոյ դէմ կատարուած ուրիշ յարձակումներ լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառեն Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի մէջ: Հաւանական է որ Պ. Մուսոլինիի պաշտօն յանձնուի նորէն բարեկամական դիտողութիւններ ուղղել Պերլին:

❋ Աւստրիոյ նախարարական խորհուրդը միաձայնութեամբ քուէարկեց կարգ մը նոր որոշումներ, երկրին ապահովութեան համար: Այսուհետեւ այն Աւստրիացին որ կը դաւէ իր երկրին դէմ, պիտի զրկուի հպատակութենէ եւ պիտի կորսնցնէ իր հարստութիւնը: Հաշւի եղած է թէ այս օրէնքով 7000 աւստրիացի նացիներ (հիթլերական) պիտի կորսնցնեն իրենց հարստութիւնը եւ հպատակութիւնը:

ԿԱՆՏԻ ԿԸ ՅԱՄԱՌԻ ԾՈՄ ՊԱՀԵԼ

Կանտի անբաւական համարելով բանտին մէջ տրուած դիւրութիւնները, որոշեց շարունակել ծոմը: Կառավարութիւնը ազդարարեց թէ արհեստական միջոցներով պիտի կերակրէ, եթէ ծոմը չդադրեցնէ 24 ժամէն:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԷՋ

Գերման երիտասարդութիւնը

Ա.

ԽՄԲ.— Ինչպէս գրեցինք, հետզհետէ պիտի ներկայացնենք Եւրոպայի երիտասարդական շարժման գլխաւոր երեւոյթները, անփական աշխատակցութեամբ կամ քաղուածաբար:

Արդէն հրատարակեցինք «Սոքոլ»—ներու կազմակերպութեան մասին: Մնացեալը կը հրատարակենք շուտով:

Օգտուելով «Թան»ի պրպտումներէն եւ ուրիշ աղբիւրներէ, կը շարունակենք շարքը.—

Երիտասարդութիւնը կը յատկանշուի այն անզուսպ եւ կրակոտ, անդադար ու տագնապահար նկարագրով, որ կը կորսուի չափահասութեան տարիքին մէջ:

Այս սահմանումը առաւելապէս կը պատշաճի գերման երիտասարդութեան: Արդարեւ, այն շարժումը որ կը կոչուի Sturm und Drang (Թարգմանի գրոհ եւ խոյանք), չի ներկայացներ միայն ռոմանթիզմի կամ գրական շրջան մը, այլ եւ կը յատկանշէ ամբողջ սերունդի մը հոգեկան վիճակը: Երիտասարդ Կէօթէի եւ իր ընկերներուն, ըսենք Թարմաաի տարեկիցներու խոյանքն էր որ պատմութիւնը արձանագրեց այդ անունին տակ: Թէեւ, Տիկին տը Սթալ, խօսելով ռոմանթիզմի շրջանին մասին, որուն բառին՝ «խանդավառութեան» սահմանումին մէջ կը տեսնէ ամէնէն յատկանշական գոյնը ամբողջ գերման ցեղայնութեան: Այդ պարագային, կարելի է հետեւցնել թէ գերման երիտասարդութիւնը լիովին կը պատկերացնէ իր ցեղը: Արդարեւ, գերման երիտասարդութիւնն էր, որ հոգին կազմեց ինչպէս Նափոլէոնի դէմ ծառացած ազգային ըմբոստութեան, նոյնպէս Մէթէրնիխի դէմ բարձրացած ազատական շարժման:

Պատերազմէն ի վեր սովորութիւն դարձած է dynamismeը ընդունիլ իբրեւ գերմանական ինքնատպութիւն: Բայց այդ dynamismeը կ'արտայայտուի գերագոյնս գերման երիտասարդութեան մէջ, մանաւանդ պատմութեան այն շրջաններուն՝ երբ գերակշիռ են երիտասարդները: Ինչպէս այսօր: Արդարեւ պատերազմը հնձեց չափահասներու հսկայ թիւ մը: Եւ անոնք որ դեռ 30 տարեկան չկան, այսօր կը կազմեն այնպիսի թիւ մը, որ երբեք տեսած ըլլայ Գերմանիա: 1900—1914 շրջանին էր, որ Գերմանիոյ մէջ ծնունդներու թիւը հասաւ աննախընթաց բարձրութեան մը: Այդ ծնունդներն են,որ այսօր երիտասարդ դարձած կը գերակշռեն Գերմանիոյ բնակչութեան մէջ միւս սերունդներուն վրայ: Միւս կողմէ զանազան պայմաններ խորապէս ցնցեցին ու յեղափոխեցին գերման արդի երիտասարդութեան ցղայնութիւնը, արդի սերունդին հոգւոյն մէջ դրին խմորում մը,— աչ՞ր կեանքի նոր ձեւերու, հաւաքական կամ անհատական:

Արդի այդ ձգտումներուն աղբիւրը հին է, սակայն: Կը հասնի մինչեւ Jugendbewegung *(երիտասարդական շարժում), նախապատերազմեան խմորում մը, որ խմբակներ կը կազմէ, ինչպէս* Wandervogel*ները, որոնք սովորութիւն ունէին ազատօրէն շրջելու գիւղէ գիւղ, երգելով յանպատրաստ կամ կիթառով, նման հին աշուղներուն: Այս երիտասարդներն էին, որ կ'ընդհանրացնէին սովորութիւնը ոտքով երկար ճամբորդութիւններ կատարելու,— սովորութիւն մը, որ դրոշմուած է Գերմանացիներու կեանքին մէջ, ինչպէս կը վկայեն այն հազարաւոր «Իջեւան Երիտասարդացներ»ը, որ կը բարձրանան երկրին բոլոր անկիւններուն մէջ, ճամբաներուն բերանը: Այս շարժումը ունէր նաեւ իր ներքին հոգեբանական ու ընկերային արտայայտութիւնը,— արդարեւ «Երիտասարդներու շարժումը» կը յատկանշէր հրաշալի ընդվզում մը ընդդէմ ընտանիքին, խստաբարոյ հայրերու բռնապետութեանց, պետութեան հարկադրանքներուն, զորս կ'ուսուցանէր դպրոցը: Վանտէրվէօկէլները, տարաշրջիկ երիտասարդներ, կ'ուզէին ազատագրուիլ իրենց ծնողքներուն եւ ուսուցիչներուն հակողութենէն Անոնք կը յայտարարէին թէ ծնողքները եւ ուսուցիչները նեղիչներ են, հարստահարիչներ, եթէ ոչ բռնապետներ: Եւ կը պահանջէին ազատութի՛ւն ապրելու իրենց ուզած ձեւով,— ցանկութիւն մը, որ տարտամ է նպատակով բայց կը մնայ երիտասարդական, տարիքի պահանջ: Սակայն դիւրաւ կը բացատրուի այդ ըմբոստութիւնը, երբ նկատի առնենք որ չափազանց խիստ են, Գերմանիոյ մէջ, ընկերային եւ դաստիարակչական օրէնքները: Գերմանական գրականութիւնը, թատրոնը սինէման բազմաթիւ օրինակներ կուտան բիրտ եւ կարծրասիրտ հայրերու, առելի եւ արատաւոր ուսուցիչներու, որոնց զոհերը բնական է թէ պիտի ուզէին ձերբազատուիլ, նետուելով՝ երթալ գտնելու համար ազատութիւնը իրենք իրենց մէջ, ընկերներու հետ, ազատ օդին մէջ, բնութեան հետ:*

Այսուհանդերձ այս շարժումը ամբողջովին չտարածուեցաւ երիտասարդութեան մէջ: Պատերազմէն առաջ, գերման երիտասարդութեան մեծամասնութիւնը տակաւին ենթակայ էր կարգապահութեան: Այդ զանգուածը կը յատկանշուէր իր պատշաճականութեամբ (conformisme), *իր յարգանքով հանդէպ դպրոցներու, ընթացիկ գաղափարներու, նոյն իսկ աւանդութիւններու: Այն խոնարհ եւ հլու ընթացքը զոր ցոյց կուտար մասնաւորաբար համալսարանական երիտասարդութիւնը, մղիչ ազդակ մը դարձաւ, սակայն, եռանդոտութեան* (activisme), *անկախութեան ցանկութեան, զոր կ'արտայայտէր երիտասարդներու փոքրամասնութիւնը: Եւ ի վերջոյ դարձաւ խմոր մը, որ յեղափոխեց ծոյլ եւ հլու երիտասարդական բազմութիւնը*

Այդ բազմութիւնը ցնցուեցաւ նաեւ պատերազմէն եւ յետ պատերազմեան շրջանի դէպքերէն,— հաւանիլը, յեղափոխութիւնը, մարքին անկումը, անտեսական տագնապը, գործազրկութիւնը: «Երիտասարդական Շարժումը» վերստին երեւցաւ ու ծաղկեցաւ՝ կազմելով, գերմանական աւանդութիւններու օրէնքով, բազմաթիւ ինքնատիպ խմբակցութիւններ (bunde), *որոնք կը յատկանշուէին փափաքով մը կեանքն ապրելու իրենց պատասխանատուութեամբ, անկախութեամբ, ընկերական համերաշխութեամբ, առանց երբեք որոշ ուղեգիծ ունենալու: Անոնք կը սիրեն ապրիլ քաղաքականութենէ բոլորովին հեռու,— ահա թէ ինչու շուտով տեղի տուին նոր խմբակցութեանց յորձանքին, նորահաս սերունդին, որ կը յարի դարուն նոր ձգտումներուն: Վասնզի յետպատերազմեան Գերմանիան էապէս քաղաքական ոգի կը կրէ, ճիշդ հակառակ կայսերական Գերմանիոյ, որ քաղաքականութիւնը կը վերապահէր կայսեր եւ անոր շրջապատին: Այժմ քաղաքականութիւնը մաս կը կազմէ հանրային հետաքրքրութեան: Արդարեւ քաղաքականութիւնը կը խուժէ ամէն ասպարէզէ ներս, նոյն իսկ թատրոնէն ու մարզական կազմակերպութիւններէն: Ֆութպոլի խումբերն իսկ կամ ազգայնական են կամ համայնավար, այնպէս որ յաճախ քաղաքական վէճեր կը ծագին գնդախաղի առթին:*

Գրեթէ գերման ամբողջ երիտասարդութիւնը բաժնուած է զանազան կազմակերպութիւններու մէջ,— ոմանք, ինչպէս Կայսերական Դրօշը, Կարմիր Ճակատը, Մարտական խումբերը որոշապէս քաղաքական գոյն ունին, ոմանք ալ, ինչպէս Պողպատեայ Սաղաւարտակիրները, Երիտասարդ Գերմաններու 'Դաշ' զինուորական ու մարզական գոյն: Բոլոր այս երիտասարդները կը գտնուին կարգ մը քաղաքագէտներու խօսքին կամ կրկէսներու կիրքին ազդեցութեան տակ: Անոնք կը պայքարին ոչ խօսքով եւ ոչ ալ ժողովատեղիներու մէջ, այլ բռունցքով, գաւազանով, դանակով, ատրճանակով՝ փողոցին մէջ, մինչդեռ հոն ուր կը հանդիպին իրարու երկու հակառակորդ կողմերը: Չեն սիրեր վիճիլ, գաղափարի հակամարտութեան տեղ կը նախընտրեն խփել հակառակորդին բերանը, չթողուլ որ խօսի,— կը հրեն կը հրմշտկեն, կ'աղմկեն, կռիւ կը յարուցանեն: Վերջապէս,— կեցցէ՛ բռնութիւնը

Բռնութեան այս հասարակաց ճաշակով, որ կը մղէ զարնելու - զարնուելու, վիրաւորելու — վիրաւորուելու, սպաննելու — սպաննուելու, գերման արդի երիտասարդները եղբայրներ են կարծես իրարու,— համոզումով տարբեր, բայց խմորով նման:

ՔԱՂՀԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

«ԿԱՆԱՆՉ ԳԱՐԻ»

Ցօղեան ու քրտնաթոր կանգ առաւ ան ստուար թմբի մը ներքեւ եւ երկար շունչ մը քաշելէ վերջ, նստաւ անոր քունքին յեց ու սկսաւ մտիկ ընել հրճուալից երգն անտառին թռչուններուն: Պահ մը յետոյ կզակն առաւ ափին մէջ եւ երազկոտ աչքերով դիտեց օդն ի վեր թեւածող, գոյնզգոյն թիթեռնիկներուն շուրջպարը

Կամաց կամաց արեւն իր վերջին շողերը հաւաքեց մօտակայ լճակին ալեակներուն վրայէն: Իրիկնահովն անցաւ ասոյններու տերեւները խշշտացնելով: Օդաչու առուէր մը՝ բոյր մը անցաւ ինկարոյր զեփիւռին հետ փաթաթուն, սրսփացուց թերթիկները յիշատակներու գրքոյկին Սարսռաց ան՝ ապա յուզուած խորասուզուեցաւ անրջանքի մէջ ուր՝ կարծէք ջանաց անցնիլ իր կեանքին բուրաստանէն՝ ցանկալով հոն գտնել ու քննել մոռցուած բոլոր ծաղիկներն իր անցուցած գարուններուն:

Այս պահուն իր յիշողութիւնները տարին հետացուցին զինք մինչեւ իր մանկութեան օրերը, երբ դեռ հազիւ տասնուէկս տարեկան փափուռն ու անհոգ դպրոցական մըն էր: Կեանքի՝ ապրուստի մասին գաղափար չունէր, այնպէս որ իրենց տան մէջ ամէն ինչ կարգին կը տեսնէր. հոն գրեթէ միշտ բարիքն անպակաս էր: Իրեն կը մնար դպրոց երթալ, դասերով զբաղիլ եւ կիրակի առտուներն ալ եկեղեցի յաճախել եւ հոն շապիկ հագուելով հոգեշունչ շարականներ երգել: Վերջապէս պատրաստուիլ «շնորհքով» մարդ ըլլալու համար:

X

Անհոգ էր իր մանկութիւնը եւ այդ երջանիկ օրերէն մէկն էր դարձեալ որ դպրոցէն վերադարձին իր սովորական զոռոմ — զոչումով տուն մտաւ: Նախ պայուսակը որ շատ մը ուսերով գրքերով կը պայթէր՝ տեղը դրաւ, ապա քուրիկէն կտոր մը հաց եւ պանիր առնելով քովինի սենեակը անցաւ: Հոն ձեռքերը գետնին գնելով, բազմոցին տակ սողոսկելով, այնտեղէն իր վէգերը եւ բաւականաչափ կուտ առնելով ամենայն արագութեամբ դուրս թռաւ դէպի թթենիներու տակ որ թաղեցի տղոց միակ խաղավայրն էր:

Վազուեց հոն կը սպասէին արդէն Հրանդը, Կայծակը, Կարօն եւ Խորէնը: Զուարթ ու չարաճճի աչքերով իրարու ժպտելէ վերջ հողին վրայ նստան եւ սկսան իրենց կուտերը գետնին վրայ դիզել: Խաղն սկսած էր, բայց բախտը իրեն չէր ժպտեր, այնպէս որ իր քանի մը հարիւր զոյգ կուտերը շուտով բաւական պակսիլ, քիչ մը զգուշութեամբ խնայողութեամբ կը վարուէր: Վերջապէս եկաւ պահ մը որ բախտն իրեն սկսաւ ժպտիլ, ուրախութիւնն անսահման էր: Ինչ մեծ հրճուանք, խաղէն վերջը, գրպանները կուտերով լեցուցած տուն պիտի վերադառնար, իսկ յաջորդ օրը դպրոցին մէջ իր դասընկերներուն հպարտօրէն պիտի խօսէր նախորդ օրուան իր յաղթանակներուն մասին:

Երբ այս երազանքներուն մէջ կը խայտար իր մանուկ հոգին, կանչող ձայն մը լսեց: Նախ չլսել ձեւացուց: Բայց երկրորդ անգամ իմացաւ զայն, ձայնն իրեն ծանօթ թուեցաւ, ուստի գլուխը դարձուց անոր եկած կողմը: Իրօք քուրիկն էր որ ճամբու եզերքին բարտիին տակ կեցած կը կանչէր: Երբ ինք գլուխը դարձուց, քուրիկը աւելցուց.

— Ծօ՛, կուտաելիք, եկո՛ւր, եղբայրը քեզ կ'ուզէ:

Այո, եղբայրը կը կանչէր: Այն բարձրահասակ, յաղթանդամ երիտասարդը որ յաճախ իր ձեռքէն բռնած ամէն կիրակի կէսօրէն վերջ Ակումբ կը տանէր, եւ պատին վրայ շարուած հերոսներու նկարներուն առջեւէն անցնելով, անոնց գործերուն մասին իրեն տեղեկութիւններ կուտար: Իսկ ինք՝ աչքերը խոշոր — խոշոր բացած անոնց մօրթէ արտասովոր գլխանոցներուն, փամփուշտներով բեռնաւորուած կուրծքերուն, կը մնար յափշտակուած մինչեւ որ եղբօր քաջկոտուքը զինք սթափեցնէր:

Շատ անգամ իրիկուններն ալ ինք կը գծտուէր բոլորին հետ: Եղբայրն էր դարձեալ որ զինք մահիճին մէջ կ'առնէր եւ սկանօքէն վար սիրուն հէքեաթներ եւ քաջերու կեանքէն առասպելներ կը փախար: Երբեմն ալ քարիւղի լապտերի մը աղօտ լոյսին տակ «Կայծեր»ը կը կարդացնէր իրեն՝ իսկ ինք լուռ ու մունջ մտիկ կ'ընէր: Հոգ չէ թէ մանուկ ըլլալով սահուն կարդալու դեռ անկարող էր, նոյն իսկ յաճախ կը կակազէր, կամ խեցրեկելով տնեցիներուն ձանձրոյթ կը պատճառէր: Այս բոլորին հակառակ եղբայրը հաճոյք կը զգար իր ընթերցումը մտիկ ընելով, իսկ աւելին՝ խոստացած էր որ իրեն քուռակ մը բերէ գեղէն, անոր փոխարէն գեղեցիկ ու տոկուն իշուկ մը բերած էր: Ահա այս եղբայրն էր որ զինք կ'ուզէր:

Ուստի անմիջապէս կուտերը եւ վէգերը հաւաքեց լեցուց գրպանները եւ առանց անսալու իր ընկերներու դժգոհանքներուն, «վաղը իրիկուն» բացագանչելով հեռացաւ:

Շտապով վազեց, երբ հազիւ բակի դռնէն ներս մտած էր, տեսաւ որ եղբայրը պարկ մը ուսին, դրան առջեւ կեցած, իրեն կը սպասէր, երբ ինք սեմին վրայ երեւցաւ.—Ծօ՛, շուտ ըրէ՛ բացագանչեց ան: Ինք ներս վազեց ու նախկինին պէս սողոսկելով կուտերն ու վէգերը տեղաւորեց եւ եղբօր հետեւեցաւ: Հազիւ քանի մը քայլ յառաջացած էր, վարանումով մը հարցուց.

— Եղբայր, ի՞նչ պիտի ընենք:

— Քեզ պտոյտի պիտի տանիմ, հոնկէ ալ իշուկին համար կանանչ գարի պիտի բերենք

Երբ պտոյտի խօսքը լսեց, ուրախութիւնն անսահման եղաւ: Այլեւս բառ չաւելցուց, գլուխը կախեց ու մեծ մարդու հովեր առած եղբօր քայլերուն հետեւեցաւ Միանմաւար նեղ միջանցքէ մը անցնելէ յետոյ, պարտէզին դուռը բանալով գացին իշուկին մօտ որ կ'արածէր: Եղբայրը մօտեցաւ նախ կենդանիին պախուրցը անցուց, ապա զինքը հեծցնելով քշեց:

Արեւը արդէն ծռեր էր դէպի մայրամուտ, օդը զով էր: Անոնք սկսան համրաքայլ շարունակել շուկային մէջէն, ինք իշուկին վրայ հեծած: Քաղաքին ծայրամասն էին արդէն որ կիսախարխուլ զօրանոցը քաղաքն ու ամայութիւնը իրարմէ կը բաժնէր: Ինք իշուկին գրան նստած անկապ երգ մը կ'երգէր, իսկ եղբայրը մերթ ընդ մերթ իր թեւէն կը բռնէր որ վար չիյնայ

Ճամբան երբեմն իշուկը գլուխը կը կախէր գետին ու բերան մը թարմ խոտ կը փրցնէր: Այսպէս ծորենիներուն եզերքն ի վար ճամբորդելով վերջապէս հասան գարիի արտերը Կատարեալ մութ էր: Եղբայրը իշուկը կեցուց, զինքը քամակէն վար առնելով պախուրցը իր ձեռքը տուաւ եւ աւելցուց.

Հոս նստէ, թող իշուկը արածի, չըլլայ թէ ձայն — ձուն հանես, չըլլիք կը փրցնեմ

Եւ պարկն առնելով հեռացաւ:

Ինք պպզած նստաւ գարիի արտին եզերքը, ձեռքովն ամուր բռնեց իշուկի պախուրցը եւ աչքերը խոշոր — խոշոր բացած նայեցաւ եղբօրը ետեւէն որ անհետացաւ թանձր խաւարին մէջ: Ապա ջանաց յարգել եղբօրը պատուէրը — ձայն չհանել:

Հեռուէն չարագուշակ բու մը վաչեց: Իր հոգին սարսռաց դողով, որովհետեւ մայրիկն ըսած էր իրեն թէ այդ թռչունին վայունը չափազանց գէշ նշան էր, նոյն իսկ յաճախ տուն քանդող: Ամբողջ մարմնով սկսաւ դողալ: Մօտակայ առուակին գորտերն ալ սկսեր էին իրենց անախորժ կռկռոցը: Անհամբեր կը սպասէր եղբօրը որ բաւական ուշացաւ: Յանկարծ հրացանի մը որոտը լսուեցաւ հեռուէն, քիչ մնաց որ պիտի պոռար այլեւս, եթէ չլսէր եղբօրը ձայնը որ կ'ըսէր.

— Զմխնա՛ս, հոս եմ:

Վերադարձած էր: Պարկը իշուկին վրան դրաւ, հեծցուց նաեւ զինքը եւ տարբեր ուղղութեամբ սկսաւ քշել: Այսպէս անցան գարիի արտերուն մէջէն գտնուած նեղ ճամբէն եւ ուղղուեցան ... բլրաշղթային կողն ի վեր Երբեմն իշուկին սմբակներ կայծեր կը թռչէին, բայց ինք միշտ կը զգար եղբօրը ձեռքը որ պինդ բռնած էր իր թեւը եւ պահապան հրեշտակի մը նման կը հսկէր իր վրայ:

Բաւական բարձրացած էին: Խեղճ իշուկը կը տքար, յայտնի էր որ բեռը շատ ծանր էր, բայց մթութեան մէջ գրեթէ միշտ կը լսուէին գաւազանի հարուածները որ կը ստիպէին առաջ կալու եւ ճամբան շարունակելու: Ինք միշտ լուռ կը մնար եւ չէր համարձակեր եղբօրը հետ բառ մը իսկ փոխանակելու: Կը զգար որ այս իրենց եկած ճամբան չէր, բայց կը լռէր:

Մէկէն քաղաքին աղօտ լոյսերն երեւցան: Հասած էին ... բլրաշղթային կատարը, այժմ ճամբան դէպի քաղաք կը ծռէր, երբ լոյսերը երեւցան, քիչ մը ուրախացաւ, յուսալով որ շուտով տուն պիտի հասնին: Զառիթափն էին արդէն եւ վար իջնելու համար արագ յառաջացան անցնելով ... ուխտատեղիէն: Արդէն տափարակ ճամբան հասած էին,որուն մէկ կողմը ... բլրաշղթան կ'երկարէր իսկ միւս կողմը ... թաղի տուներուն շարքը:

Ժամանակը բաւական յառաջացած կ'երեւէր, որովհետեւ շատ մը ընտանիքներու լոյսերը մարած էին:

Վերջապէս դրան մը առջեւ կանգ առին որ խնճամբերաբար կանթեղին վրայ բացուեցաւ եւ տարտամ լոյսին մէջ կարճահասակ թաւ ու թուխ մօրուքով ... վարժապետը երեւցաւ:

— Մեր տղայ, անվտանգ հասա՞ր, բառւ ան ժպտելով:

— Կը տեսնես, չէ՞, պատասխանեց իր եղբայրը որ նախ զինք վար առաւ եւ ապա պարկը աճապարանքով ներս տարաւ: Ինք կեցաւ դրանը առջեւ մութին մէջ, դարձեալ իշուկին պախուրցը ձեռքին մէջ: Զարմանքով կը դիտէր անցած դարձածը, որովհետեւ եղբայրն ըսած էր որ «իշուկին գարի պիտի բերենք» եւ փոխանակ իրենց տունը տանելու, վարժապետին տունը բերած էր: Այս բանը չհասկցաւ: Բայց եղբօր բացակայութիւնը երկար չտեւեց, ան շուտով վերադարձաւ վարժապետին հետ, որուն աչքերը կը փայլէին արտասովոր ուրախութեամբ մը: Ահա իրեն մօտեցաւ ու իր մազերը շոյելով հարցուց.

— Շատ վախցար, չէ՞:

— Այո՛, պարոն, շա՜տ վախցայ, պատասխանեց անհամարձակ

Եղբայրը վերստին իշուկին վրայ դրաւ պարկը որ թէեւ զարկով լեցուն կ'երեւէր, բայց առաջուան չափ ուռած չէր:

— Մեր տղայ, աճապարէ, լսելի եղաւ վարժապետին ձայնը եւ դուռը փակուեցաւ:

Իշուկին վրայ էր դարձեալ: Կը ձանձրանար այլեւս որովհետեւ պտոյտը երկար տեւած էր, մանաւանդ շատ էր յոգնած ու կամաց կամաց աչքերը կը գոցուէին: Վերջապէս բառւ եղբօրը.

— Եղբա՛յր քունս կուգայ.

Եղբայրը զինք հանդարտեցնելու համար, պատասխանեց.

— Հասած ենք արդէն, նայէ, ... նութները՝ շուկային մէջն ենք

Ջուր էին եղբօրը յորդորները որովհետեւ քունն աչքերէն կը վազէր, շատ յանցած քնացաւ:

Յաջորդ առտուն երբ արթնցաւ ... կողնի մէջն էր եւ արեւն ալ բաւական բարձրացած Տեսաւ որ եղբայրը կ'աշխատէր Մասրեսից նախորդ ... չերուան անցուդարձը

— Եղբա՛յր, այսօր ալ իշուկին գարի բերել պիտի երթա՞նք:

— Այո՛, հոգիս, այս, բայց ... պէտք է որ դպրոց երթաս:

X

.. Տարիքն առած էր այժմ ... այսօր, յիշելով մանկութեան օրեր... այս դրուագը, կրցաւ քակել հանգոյցը:

Այդ պահուն, եղբօրն ստուեր... րէն անցաւ իր աչքին առջեւէն, ... բայց անձնուէր զինուորը որ ... գիշերներն անքուն ակումբէ ... ժողովէ ժողով կը վազէր, «իշուկի... կանանչ գարի բերելու» պատրուակով:

Այդ պահուն, աշտարակին ժամացոյցը հնչեց: Տասնմէկուկէս ... էր: Վեր ելաւ եւ սկսաւ քայլե... լուած եւ մտամոլոր: Կարծես անկե... ուղթ ձայն մը կը փսփսար ականջի...

— Քեզ պտոյտի պիտի տանի... անկէ ալ իշուկին համար կանանչ գա... պիտի բերենք: (Փոխադրութիւն գի... րի)

Ա. Գ. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Հայ յեղափոխականները կը սպասեն անգլիական նաւերուն.— Ռուս վանք մը յեղափոխական կեդրոն.— Քրիստոնեաներու նոր խաչակրութիւ...

(«Միլլիյէթ»ի պալատական յուշերէն)

Սուլթան Համիտի արտաքին եւ ներքին քաղաքականութեան հիմը «խորշէի մաղլահաթ»ն էր, ամէն գործ անուշ տեղը կապելով օրերը անցընել կ'ուզէր: Թուրքիան այն ատեն կազմող բազմապիսի ազգերուն եւ կրօնքներուն իւրաքանչիւրին հանդէպ իր մասնայատուկ քաղաքականութիւնն ունէր:

Թուրք հին թագաւորներուն արխայանքին իբր հետեւանք հայ, յոյն եւ կաթոլիկ պատրիարքարաններուն մասնաւոր առանձնաշնորհումներ տրուած էին որոնց յենելով, Պատրիարքարաններն ալ կը կռթնէին Ռուսիոյ, Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ:

Այս եւրոպական պետութիւններ իրենց պատրուակ բռնելով իբր թէ քաղաքակրթութեան ծաւալումը, կրօնքներու ազատութիւնը, մասնաւոր շահերու պաշտպանութիւնը, մարդկութեան եւ դաստիարակութեան պտղոտութիւնը եւն., կը թափանցէին ամենայետին անկիւնները, այդ առթիւ մեծ ծախսեր ալ կատարելով: Սատանաներուն իսկ փապուճը թէրս հագցնելու չափ ճարպիկ միսիօնարներ, կրօնաւորներ, կրօնաւորուհիներ եւն. դրկելով վարժարաններ, հիւանդանոցներ եւն. եւն. կը բանային: Անոնք մարդասիրութեան կը ծառայէին հրկիզը կը թունաւորէին, եւ իրենց շահերուն գործիք կը ծառայեցնէին իրենց կրօնակից տարրերը եւ անոնք ալ կը խաբուէին:

Օրինակ. Պոլսոյ հայկական առաջին դէպքին առեն հայ յեղափոխականները Գում Գափուի Պատրիարքարանին եւ Լալէլի Թաղը գտնուող Թաշ Խանի տանիքը ելլելով կը դիտէին թէ անգլիական տորմիղը ե՞րբ Մարմարա պիտի հասնի: Իրենց յոյսերը ի զերեւ ելան եւ աչքերնին ճամբան մնաց: Քանի մը օր պահուըտէ ետք, հասկնալով որ խաբուեր են, անձնատուր եղան:

Հայերը 1878ի դաշնագրին համաձայն կը կարծէին թէ Անգլիա իրենց ի նպաստ պիտի ազդէ Թուրքիոյ վրայ: Մինչ Անգլիա, այդ դաշնագրով իր նպատակը ձեռք բերելէ, այսինքն Կիպրոս կղզին գրաւելէ յետոյ, ամէն ինչ մէկ կողմ ձգած էր:

Սուլթան Համիտ այդ պահուն անգլիական դեսպանին հաճոյակատարութիւններ ընելով եւ յետոյ գերման կայսեր ձեռքը սեղմելով, այդ դատարկ աղմուկը անցուց:

1896 օգոստոս 20ին Ղալաթիոյ օսմ. պանքան ռումբով գրաւող հայ ֆէտայիները ռուս դեսպանատան Ա. Թարգման Մաքսիմովի միջնորդութեամբ իրենց արժանի պատիժէն փրկուե... երկրէն դուրս հանուեցան: Այս ... զինքերն զոհ թուեցան թէ Սուլթան Համիտ, թէ ռուս դեսպանատուն ... թէ հայ յեղափոխականները:

Գերմանիա ալ սկսաւ իր ... հետապնդել Արեւելքի մէջ ... ւոյապաշտ երկիրներուն պէս:

Պոլսոյ Պատրիարքարանները, եկեղեցիներն ու վանքերը իրարու հետ համերաշխ էին ընդդէմ կառավարութեան եւ երկրին, այնպէս որ եթէ խնդիր մը ծագէր, ոչ միայն ... պետութեանց կ'ապաւինէին, այլ եւ իրարու կ'օժանդակէին: Այսպէս այդ հաստատութիւնները օր օրի աւելի անվախ աւելի չփացած կը դառնային

Սուլթան Համիտի լուր տուած էին թէ Ղալաթիա, Մօհանէի պողոտային վրայ գտնուող Անտրիափոլի... նուն ռուսական վանքին մէջ գաղտնի ընկերակցութիւն մը կազմուած է որ մէկ կ'օգտուի նաեւ հայկական կոմիտէն: Թագաւորը խռոված էր, որովհետեւ տարին անգամ մը Բաթլանոս... Էյին Մարգարէին վերադարձուին այցելելու համար այդ ճամբէն կ'անցնէր Ուստի մեծ կարեւորութիւն տրուեցաւ եւ քննութեան ձեռնարկուեցաւ

Հասկցուեցաւ որ, Թէշուարքի... նուն ռուս կղերականի մը նախագահութեամբ Երուսաղէմ գացող ուխտաւորներուն օժանդակելու պատրուակին տակ կազմուած էր բարեգործական ընկերութիւն մը: Անդամակցողները տարեվճար մը կ'ընէին եւ իրենց առատաձեռնութեան համեմատ անագէ, արծաթէ եւ ոսկի շքանշաններ կը ստանային: Ընկերութեան կը մասնակցէին նաեւ տեղացի Հայեր եւ Յոյներ.

Քննութեան արդիւնքին վրայ Աբտիւլ Համիտ բան մը չկրցաւ ընել, որովհետեւ գործ պիտի ունենար ռուս դեսպանատան հետ.ուստի, իր անձը պաշտպանելու համար, որպէսզի որ անկից յետոյ, ծովու ճամբով անցնի Պոլսոյ կողմը եւ այս ... յատկացուեցաւ «Սէօյիւտլիւ» ... նաւը: Միւս կողմէ բազմաթիւ գաղտնի ոստիկաններ ամէն տեսակէտով հսկողութեան տակ առին ռուսական վանքը:

Բախտին անիւը դարձած է հիմա... Այդ վանքը որ վախցուցած էր Աբդիւլ Համիտի պէս միահեծան բռնակալ մը, այսօր, Թուրք սահմանադրութեան օրով, մասամբ գրաւուած է ... երբ կառավարական պաշտօնատուն ... իսկ մնացեալ մասը հանգարտ ու ... բնական վիճակի մը մէջ կը մնան...

9—8—33

×

Երուսաղէմի կառավարչութենէն և-
րեք տեղեկագիրներէն եւ թերթերու
հրատարակութենէն յայտնի եղաւ թէ
Համաքրիստոնէական խորհրդաժողով
մը պիտի գումարուէր, որուն նպատակն էր Երուսաղէմի մէջ նախաձեռնութիւն մը հիմնել, աշխարհի
քրիստոնէական գործերով զբաղելու
եւ Նախարարութեան Արեւելքի մէջ կը-
րօնական գործունէութեան ուժ տալու
համար: Նոյն իսկ Ցէնէւի Համաքրիստոնէական խորհրդաժողովն որոշած էր
իր աշխարհական եւ եկեղեցական սեղանին գլխէն իր պատուիրակ:

Պատմութիւն այս մասին գաղտնի քննութիւն մը կատարելու համար պաշտօնական ճամբով ուղարկուեցաւ նաեւ Տէֆֆի փաշայի, առաջ ընդհանուր Ճէմալ պէյի եւ իրենց: Ա. Ժողովոյ Թահսին փաշա մեզի համար Բաղաւորին խորհրդը նախարարներ:

— Այս գործը շատ կարեւոր է
եւ փափուկ է: Հին խաչակիրներու
ժամանակ մէջ արդիական ձեւն է այս:
Քննութեան արդիւնքը թող բերուի
ամէն եւ կը խորհիմ ձեռք առնուելիք
միջոցները»:

Քննութեամբ հասկցուեցաւ որ փաստ մը կար Երուսաղէմի մէջ անհատական շրջանի մը ատեաններ, քրիստոնէական խնդիրներով զբաղելու համար, բայց այս միութեան անդամակցած էին ամերիկացի, անգլիացի եւ գերմանացի 850 եկեղեցականներ, իսկ Թուրքիոյ քրիստոնեաներուն մէջ ամէնէն ազդեցիկ Ցէնէւի Ցոյն Պատրիարքարանն ալ հրաւիրուած եւ ան ալ ընդունած էր հրաւէրը: Անգլիական եկեղեցին պաշտօնապէս թղթակցած էր Եւագէր Պատրիարքին հետ, որուն լուսանկարը ինքնագիր ստորագրութեամբ կախուած էր Քէնթըրպըրիի արքեպիսկոպոսին գահլիճին մէջ.

Ցէնէւ պատրիարքարանը գործի սկսելով հրահանգ տուած էր բոլոր առաջնորդարաններուն կազմել քրիստոնեաներու ընդհանուր վիճակագրութիւն, նշանակելով առանձին առանձին թիւը օրթոտոքս, կաթոլիկ, հայ, նեստորական, մարոնի, մելքիթ եւ բողոքական քրիստոնեաներուն: Աւելին սխալ մը մարդահամար էր, որ ցոյց կուտար թէ Պատրիարքարաններու որքան ենթակայութեամբ, անվախ ու տիրած էին.

Համաձայնութիւն գոյացած էր որ անգլիական չեղած տեղը օրթոտոքս կղերը կրնար անհրաժեշտ աղօթքները կատարել. օրինակ մեռել թաղել եւն. եւն. սա. Հայաստան կաթոլիկները կը միացնէին Ֆրանսացի կաթոլիկներու հետ: Այսինքն, բողոքական, կաթոլիկ եւ օրթոտոքս մէկ ճակատ կը կազմէին ընդդէմ Թագաւորին եւ կառավարութեան: Երբ դժուար էր նոյն իսկ առանձին եղած առեւտրին դանոնք զատել, հիմա որ կը միանային եւ օտար պետութեանց պաշտպանութիւնն ու կար, ի՞նչ պիտի ըլլար կացութիւնը: Եկեղեցիները առանձին գործած առեւտրին կառավարութիւնը կրնար զսպել, պատուհասելով, պաշտօնով եւ այլ միջոցներով զանոնք խոցել կամ իրարու դէմ պառակտել իսկ՝ հիմա այս միաձայնական ճակատին դէմ գործելը խիստ դժուար էր.

Մեր քննութեան արդիւնքը Հազարփեշինէ պալատ եւ Սուլթան Համիտ ներկայ իր յարմար գտած միջոցները ձեռք առնել:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

Դրօշակարտին

ձեռնամփերը

«Բանուոր», Ամերիկայի բոլշեւիկներուն շաբաթաթերթը, կրկին թէկէրուն Դաշնակցականներ յուլիս 27 ին յարձակած են Ց. Դուլոյանեանի վրայ, որ «բանաստեղծութիւն» մը գրած էր, «Դրօշակի առթիւ» խորագրով:

Ահա քանի մը հատուածներ, գաղափար մը տալու համար այդ զարշելի, սրիկայական լեզուագարութեան մասին որուն նմանը յետին Դիւղփիսկ չոլիսի կրնար գրի առնել.

Ես կ'ատեմ քեզ ու քու անունդ եռագոյն դրօշակ,
Քեզ որ «Հայկական» են կոչեր դաւաճաններ մեր ցեղին եւ դասակարգին:
«Հայկական եռագոյն ...»
Երբեք անզատ անիծեալ դրօշակ,
Դուն որ արեան անձրեւներ տեղացիր մեր գլխուն,
Ու բռնատիրութեան շուրջ ձգեցիր մեր ուսերուն վրայ:
Ո՛վ միթէ փայլուն ու պղպջակեալ խօսիրդանիս.
Անէ՛ծք քեզի,
Անէ՛ծք քու կարմրաւուն կեանքիդ ու վարականապաշտ դիակիդ,
Զար ալիւմարբու դահիճներ տակաւին կը ճաշակեն գերեզմանէ գերեզմանէ:
Ու դուն, ահի դրօշակ,
Մահի դրօշակ,
Քու զանան հաստակը ննջեցիր հովերուն,
Ու բիւրեղի բացիր ծովերուն,
Ցախ ու դախ երգերը հիւսեցիր անպատում:
Եռագոյն դրօշակ,
Ես կատեմ քեզ,
Դո՛ւն իմի ծնունդ,
Եւ պառաւ արգանդի ցաւագար վիժում,
Դո՛ւն որ միայն դժբախտութեան ճամբաներ տարիր մեզ,
Աղեկութեան ու հաւբի դժոխքներ վառեցիր մեր երկրի սրտին մէջ:
Հակառակ անոր որ ալիքներէ ճշմարտ փուն ազգի մը պէս մարմինդ դուրս շպրտուեցաւ մեր երկինքներէն, եւ սակայն քու դիակդ տակաւին կը ճաշակեն գերեզմանէ գերեզման:
Ես կ'ատեմ քեզ ու քու ալիւրախառն ծագումդ,
Կ'ատեմ քու «փառքդ» ու ստոր պատիւդ.
Կ'ատեմ քեզ երբ մինչեւ անզատ դուն մեր երկրին համար «յաղթութեան» սլաքներ խլէիր.
Ես կ'ատեմ կողոպուտի ու կեղեքումի յաղթանակները,
Ու քու ալիքներդ արեան հովեր կը փչեն:
Անէ՛ծք քեզի,
Ո՛վ ճիւաղային դրօշակ,
Մահաբույր պատանք 1
Թունաւոր գոյն, օձերու օջարան,
Անէ՛ծք նոյն իսկ քու անշարժ ու անկենդան դիակիդ, որուն վրայէն մենք կ'անցնինք, իբրեւ թէ ճճիներ ու միջատներ կոխկռտէինք:

⁂ Եգիպտոսի ռամկավար օրկանը կը գրէ թէ օգոստոս 8ին փողոցին մէջ յարձակում կրած եւ դէմքէն վիրաւորուած է Աղեքսանդրիոյ Բազմաժողովին ատենապետ Տօքթ. Ց. Թաշճեան, եռագոյնի պայքարին առթիւ:

⁂ «Ցուսաբեր» եռագոյնի ֆոնտ մը հաստատուած է զատական հետապնդումներու համար, հրատարակութեան տալով երեք անկուսակցականներու ստորագրեալ նամակը.

— «Տեղեկացանք, որ ռամկավարական հրահանգով, շնորհիւ ռամկավարներու կողմէ տարուած ազգադաւ աշխատանքին, մեր սիրելի Եռագոյնի գործածութիւնը արգիլուած է Եգիպտոսի մէջ: Ազգային բոլոր խաւերէն արտասուք եւ նզովք կը լսէք անիծեալ կուսակցութեան հասցէին: Սուգ է մեր տուներուն մէջ, անգամ մըն ալ զաւաճան Հայու ձեռքերով կը մատնուի մեր հայրենասէր եւ կրօնական սրբութիւնը: Ուստի պէտք է հանել ամբողջ ժողովուրդը եւ օրինական ճանապարհով հետապնդել մեր անմեղ ազգին իրաւունքը Եգիպտոսի հիւրընկալ կառավարութեան առջեւ, որուն վեհապետը ամէնէն յարգալիր վերաբերմունքը ունեցաւ դէպի մեր պաշտելի Եռագոյնը:

Մենք բոլորովին չենք ենք, չենք պատկանիր ոեւէ կուսակցութեան: Մեր կուսակցութիւնը — մեր սիրելի ազգն է, եւ մեր դաւանանքը — անոր սրբութիւնները:

Վստահ հիւրընկալ կառավարութեան արդարադատութեան վրայ, կ'առաջարկենք օրինաւոր ճանապարհով հետապնդել մեր նուիրական իրաւունքը, եւ այս նպատակով կը նուիրենք մէկ Եգ. ոսկի»:

⁂ Երէկ հրատարակած էինք Ամերիկայի գաղութին Ազգ. Վարչութեան յայտարարութիւնը՝ եռագոյնի վէճին առթիւ: Ինչպէս կ'երեւայ, վարչութիւնը ուզած է անուշի կապել վէճը, մինչդեռ գաղութը խորապէս յուզուած է եւ առաջնորդին պաշտօնանկութիւնը կը պահանջէ:

Այս առթիւ «Հայրենիք» դիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ (3 օգոստ.).

— «Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը իրր թէ «անուշի է կապեր» Շիքակոյի դայթակղութեան առթիւ ծագած վէճը եւ Առաջնորդը ճերմկցնելու փորձ ընելու հետ մէկտեղ չէ աշխատեր նաեւ սեւցնել մեր ազգային դրօշակը: «Պայքար» դժգոհ է որ Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը անորոշ վիճակի մը մէջ ձգեր է խնդիրը, փոխանակ ամբողջովին բերացնելու ռամկավար ազդեցութեան ոտնակոխներն Եռագոյնի մասին:

Իր այս դժգոհութիւնը յայտնելով՝ «Պայքար» կը պահանջէ, որ Ազգային Կեդր. Վարչութիւնը էջմիածինէն նոր հրահանգ մը կամ կոնդակ մը բերել տայ Եռագոյնին գործածութիւնը արգիլելու համար ազգային հաստատութեան եւ հանդէսներու մէջ: Ռամկավար թերթը նոյն իսկ այնքան առաջ կ'երթայ, որ կը յայտարարէ թէ Հայոց եկեղեցիի այն պաշտօնեաներն ու ժողովականները, որոնք «կը մերժեն յարգել ու կը հակառակին Հայոց հայրապետի հեղինակութեան, ոնէ պատրուակաւ ու պատճառաբանութեամբ չեն կրնար պաշտօնեայ ու ժողովական մնալ եւ պէտք է հրաժարին»:

Ասիկա պարզապէս կը նշանակէ թէ՝ երբ (կամ եթէ) էջմիածին, Խորհրդային կառավարութեան ճնշման տակ հրահանգ տայ արտասահմանի հայ եկեղեցիներուն՝ ոտքի տակ տալու մեր ազգային դրօշակը (Եռագոյնը), բոլոր հոգեւորականները, ռամկավարմունեքն եւ պարզ հաւատացեալները, որոնք չեն յարգեր էջմիածնի այդ հրահանգը, պէտք չէ այլ եւս մնան իբր պաշտօնեաներ կամ անդամներ հայ եկեղեցիին, այլ պէտք է հրաժարին անկէ»:

ՀԱՅԵՐԸ ՀԱՊԷՇԻՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հապէշիստանի գաղութին կեդրոնն է Ատիս Ապեպա, ուր կը հաշուէ 700 Հայ: Եկեղեցիէն յետոյ, կը շինուի նաեւ դպրոցի շէնք մը: Անցեալ տարի գաղութը երկուքի բաժնուած ըլլալով ունէին երկու դպրոց: Այս տարի միացած են: Աշակերտներու թիւն է 200: Բոլորն ալ մաքուր հայերէն կը խօսին, թէեւ շատերուն ծնողքը Թրքախօս են:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ունի իր զօրաւոր ենթակոմիտէն, քանի մը տասնեակ ընկերներով, որ կապուած է Հ. Յ. Դ. Եգիպտոսի Կեդր. Կոմիտէին: Ունի նաեւ իր ակումբ: Կուսակցական կեանքը եռուն վիճակի մէջ է: Եւ ամէն ընկեր իր պարտականութեան գիտակցութիւնը ունի, ու լծուած է կուսակցական աշխատանքի:

Ազգային եւ կրթական գործերով մեծապէս կը հետաքրքրուին մեր ընկերները, որոնք ամէն ջանք կը թափեն այդ ուղղութեամբ աւելի օգտակար ըլլալու:

Դաշնակցութիւնը ունի իր գրադարանը «Ժողովրդային Գրադարան» անուան տակ: Գրադարանը միշտ բաց է երկսեռ հասարակութեան առջեւ: Ամէն մարդ կրնայ օգտուիլ անկէ, առանց կուսակցական նկատի խտրութեան: Գրադարանը ունի գիրքեր հայերէն, ֆրանսերէն եւ անգլերէն: Հիմնուած է տասը տարի առաջ, քանի մը ժրաջան ընկերներու նախաձեռնութեամբ.

Գեղական ծառայութեան մէջ ունինք մի քանի ընկերներ, որոնք մեծապէս սիրուած են այնտեղ իրենց շիտակութեան եւ անկեղծութեան համար: Դաշնակցութիւնը մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէ Ատիս Ապեպայի մէջ:

Կան նաեւ քանի մը ռամկավարներ:

Դաշնակցութիւնը ունի նաեւ իր պատանեկան Միութիւնը, որ կազմուած է մէկ տարի առաջ:

Հայերը ընդհանրապէս առեւտուրով կը զբաղին: Մեծ մասը արհեստաւոր է:

Ընտրական յաջողութիւն

Նոր Ջուղայի մէջ (Պարսկաստան) ամիսներ տեւող աննախընթաց բուռն պայքարէ յետոյ ազգային դպրոցներու հոգաբարձութեան ընտրութեանց մէջ յաղթեց Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, իր հետ ունենալով չէզոք մտաւորական տարրերը եւ գիւղացիներու մեծ մասը: Այս առթիւ համախմբուած էին Դաշնակցութեան բոլոր տեսակի հակառակորդները, ծայրայեղ կարմիրէն մինչեւ ծայրայեղ աջը: Քուէատուփերու մօտ եկաւ ձայնատուներու հարիւրին 57ը: Դաշնակցութեան առաջին թեկնածուն ստացաւ 1031 քուէ. հակառակորդի առաւելագոյն քուէն 136էն աւելի չէ:

ՏԵՂԱՒՈՐՈՒՄ ԽԱՐԲԵՐԴԻ ՄԷՋ

Կառավարութիւնը որոշած է Էլազիզի նահանգին կարգ մը գիւղերուն մէջ, գաղթականներու համար տուներ շինել տալ: Առ այժմ 160 տուն պիտի շինուի: Այս տուներէն իւրաքանչիւրը 225 ոսկիի պիտի կրնայ շինուիլ:

ՄԱՄՈՒԼ

ՍՈՒՐԻՈՅ ՍԱՀՄԱՆԱԳԾՈՒԻՒ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

«Տէլպաշէն առնելով, իր առնենին գրած էինք թէ ֆրանսիացիք դաշնագրին մէջ տրամադրութիւն մը կը գտնուի, Սուրիոյ սահմանամերձ գաղթականներու տեղափոխման մասին:

«Ցուսաբեր» խմբագրական մը նուիրելով այս հարցին, դիտել կուտայ (9 օգոստոս).

— «Ուրախ ենք յայտնելու, որ լուրը չի ճշդուիր: Պէտք է ենթադրել, որ «Տէլպաշն զոհ գացած է չարամիտ տեղեկատուութեան մը, որուն բուն հեղինակը յաւիտենական բարեկին ըլլալու է: Հանրային կարծիքի վրդովման չափը ճշդելու դիտումով, Էնկիւրէն, բառ երեւոյթին, քար մը գլտորած է, առջեւն իր ընկերքը ճշդելու համար: Քննութեան ենթակայ գլալը նկատմամբ կիրառելի է, բառ երեւոյթին, այն առացուածքը թէ՝ «չկայ ծուխ առանց կրակի»: Սակայն անհրաժեշտ չէ որ «կրակը» ճիշդ այն բնոյթը ունենայ, ինչ բնոյթ որ Տէլպաշի «ծուխը» ունի: Այսինքն ծաղրէն մտահոգուելու համար բնաւ պէտք չկայ, որ ֆրանքօ-թուրք դաշնագրին մէջ գաղտնի կէտ մը ըլլայ, բառ որուն Թուրքիոյ սահմանամերձ շրջանի փոքրամբ հայութիւնը պիտի տեղահանուի դէպի Սուրիոյ խորերը: Արդէն մտահոգիչ երեւոյթ մըն է այն փաստը, որ Էնկիւրին տեւապար տեղահանութեան արիւնոտ ծրագիրներ կ'որոճայ: Այս փաստը ինքնին բաւական է զգաստութեան հրաւիրելու համար բովանդակ հայ ժողովուրդը: Կարեւորն այն չէ՝ որ դաշնագրի մէջ նման կէտ չկայ, այլ էականն այն է՝ որ նման կէտ կայ Էնկիւրիի ծրագիրներուն մէջ: Մտահոգիչն այն է, որ Էնկիւրին եթէ կարենայ, օր մը անպայման գործադրութեան պիտի դնէ վաղուց փայփայուած ծրագիր մը, որուն շուրջ խորհրդաւորապէս կ'աղմկէ շարունակ:

Մեզի կը թուի, որ «Տէլպաշի լուրը մէկ տարբերակն է այն «գործակցութեան», որուն արտայայտիչը եղաւ մեր մէջ (Ա. Նիկոլ): Էնկիւրիի այս տխմար ձագուկի զոյգ գրչակներու թաքուն խմատը կը դառնար ճիշդ այս տեղահանութեան շուրջ: «Ա. Նիկոլ» կը ջանայ այն համոզումը ներշնչել, թէ բոլոր հայ կազմակերպութիւններն ու համայնքները, գլխաւորութեամբ Դաշնակցութեան, նպատակ դրած են հայկական անկախ օճախ մը ստեղծել Սուրիոյ հիւսիսային հողաշերտին վրայ: Այս զաւը դէմ չափով մը խափանուեցաւ, հակառակ այն աջակցութեան, որ փորձեցին բերել «Ա. Նիկոլ»ին մինչեւ իսկ հայանուն դրիչներ:

Սակայն խափանուեցաւ ժամանակի զաւ մը, բայց ոչ ամբողջական ծրագիր մը, որ նիւթած է մեր դէմ Էնկիւրին: Կասկածէ զուրս է, որ դաւադրութեան մը մէջ ձախողելէ վերջ՝ Թուրքիան նոր դաւադրութեան մը պիտի ձեռնարկէ՝ իր առաջադրած նպատակին օր մը հասնելու համար: Ու՛ր եւ կը մնայ աչալրջութեան կարօտ ժողովուրդը — արթուն, որքան հնարաւոր է այդ եւ որքան ի վիճակի ենք մենք — ոչ միայն այս ժամանակի զաւին, այլ այս ամբողջական ծրագրին դէմ: Ալբանիա այլեւս ոչ թէ հողեկան յորդորներ կարդալով, այլ իրապէս զգաստութեան բերելով մեր ընդարմացած ժողովուրդը: Ինչ որ «Տէլպաշ» կը մատնանշէ իբրեւ գաղտնի կէտ մը ֆրանքօ-թուրք դաշնագրին մէջ, Էնկիւրին այդ նոյնը տարիներէ ի վեր կը հետապնդէ իբրեւ քաղաքական յստակ յաջորդականութիւն մը: Անգամ «Ա. Նիկոլ»էն շատ առաջ տարբեր դիմակներու տակ ու տարբեր առիթներով Թուրքիան միշտ արծարծած ու հրահրած է սահմանամերձ հայութեան տեղահանութեան զաղափարը, իր գաւերուն մէջ իրեն գործակից ունենալով նաեւ արտաքին երկիրներու մէջ»:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՀԵԾԵԼԱՆԻՒ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

Հեծելանիւի աշխարհի ախոյեանութեան մրցումները երեքշաբթի օր վերջացան Փարիզի մէջ: Հինգ մրցումներէն չորսին յաղթականները նախատեսուած էին: Սակայն ամէնէն կարեւորին՝ այսինքն փրոֆէսիոնէլներու 250 քիլոմէթրնոց մրցումին մէջ Ֆրանսացիները մեծ անակնկալ մը պատճառեցին, չահելով Ա.-Ռ.-Փ.- Սփէչէր է որ չահեցաւ տիտղոսը՝ իսկ Մանիր երկրորդ եկաւ: Անցեալ տարուան աշխարհի ախոյեան Պինտա կարեւոր ոչինչ ըրաւ, նոյնպէս Կուէյաս, ինչպէս նաեւ Պելժիքացիները Ֆրանսայի շրջանին յաղթական Սփէչէր չպիտի ներկայացնէր Ֆրանսան, եթէ Բ. Շօք վերջին պահուն տկարացած ըլլալով ան կանչուած չըլլար Լափեպիի եւ Ա. Մանիի հետ ներկայացնելու Ֆրանսան:

Մօնլէրիի օթօտրոմին մէջ տեղի ունեցած այդ մրցումը բաւական հետաքրքրական եղաւ: Առաջին շրջաններէն իսկ Սփէչէր փախուստ տուաւ, նպատակ ունենալով ստարները մղել զինքը հետապնդելու — բան մը որմէ պիտի օգտուէին ի վերջոյ իր ընկերները Լափէպի եւ Մանիը, բայց ստարները չչարժեցան եւ զարմիալ Ֆրանսացիներն են որ յաջողեցան իրենց ընկերոց եռեակը: Հասնիլ: Մրցման կիսուն Սփէչէր զարմիալ փախուստ տուաւ եւ այս անգամ տակաւին ցոյց իր եւ իր հետապնդողներուն միջեւ գոյացած միջոցը, մինչ Մանիը եւս ընկերակցութեամբ Հոլանտացի Վալանէնին կը զատուէր միւսներէն եւ կը հասնէր երկրորդ:

Սփէչէրի այս կարեւոր յաջողութիւնէն վերջ Ֆրանսացիները տարին երկրորդ յաղթանակ մը եւս — այնինքն երկու տիտղոս հինգի վրայ — յանձին Լաքրիէյի որ չահեցաւ 100 քիլոմէթրնոց ինքնաշարժ հեծելանիւերու օգնութեամբ կատարուած մրցումը — տրամ ֆօն — Փարք տէ Փրէնսի մարզարանին մէջ: Միեւնոյն վայրը Պելճիքացի Շէրէնս չահեցաւ, երկրորդ տարին ըլլալով, արագութեան մրցումը Ֆրանսացի Միշարի յաղթելով վերջին մրցումներուն մէջ, մինչ Հոլանտացի Վան Էկմօն կը տանէր ամաթէօրներու արագութեան մրցումը: Զուիցերիացի Էկլիով — որ չահեցաւ ամաթէօրներու ճամբու վրայ 125 քիլոմէթրնոց վազքը, աշխարհի հինգ ախոյեաններու այս տարուան ցանկը ամբողջացած կ'ըլլայ:

Ժ.

ՄԻՕՑԻԱՆ ԷՋԵՐ (2)

ԽԱԹ — ՍԱԲԱ

Որուայ ամէն ժամերին լսւում էին Շէյխի չքեղ պալատի աշտարակներից ազդի ձայներ: Երգում էին ամէնից ու երգիչները. նրա զաւակն էր մռտեցած ամէնից առաջ գիւղերը, նրա մօտ գնում իրենց գիւղացը ցոյց տալ ու խնամակալները նու և նաւակողները: Շէյխին էին պատկանում նաեւ աշխարհի զաւակների գեղեցիկները, նրա մոլլաների եւ սէյիտների օրհնութիւնները եւ երջանիկ կողմերի լաւ պատգրութիւնները:

Ու վայելում էր Շէյխը անհոգ ու զուարթ ամէն ինչ. չգիտէր անգամ թէ իր ծառաները ինչպէս քրթնում էին նրան մարդկանց, կողոպտում նրանց, ծանր հարկերի տակ ճնշում եւ բերում ցնում գանձարանը:

Թող աշխարհ քանդւէր — միայն թէ Շէյխի գանձարանին ոսկին չպակասէր, հարեմից կինը, ծառաներից գինին, ու եւ ճաշը զմայլելի զարմանող եւ-բաժիշտները ...

Շէյխի եկամուտների աղբիւրը գաւառից քիչ հեռու գտնւող հինգ — վեց գիւղերն էին:

Այդ գիւղերը լիքն էին բազմաթիւ մերկ, կեղտոտ եւ գծերի պէս գիւղացիներով, որոնք օրը մինչեւ երեկոյ աշխատում էին: Նրանց արտերը տալիս էին առատ ցորեն. գետը ողողում էր հողերը ու արմտիքը մէկին 100 էր բերում, սակայն գիւղացիք ուտում էին միայն բանջարեղէն.

Շէյխի մարդիկը խլում էին արմտիքը նրանց ձեռքից եւ թողնում էին կերակրելու միա՛յն խոտով:

Լսո՞ւմ էք, լը՛մեր, երջանիկ այդ երկրում, ծովին գիւղեր, ուր մարդիկ միմիայն խոտ էին ուտում . .

Եւ ցնո՛ւմ էր Շէյխի գանձարանը ոսկիով, հարեմը՝ գեղեցիկներով: Եւ հնչում էր երաժշտութիւնը պալատի սրահների մէջ ու հոսում էր գինին, զուարճանում Շէյխը իր չքեղութեան մէջ:

Բայց բաւակա՛ն է Շէյխի մասին: Կեանքը այդպէս չէյխեր շա՛տ է տեսել: Նա ինքն էլ խոտ է կերել եւ իր քրտինքը տուել է ազաներին: Նա ինքն էլ ծնել է գեղեցիկներ ու յանձնել չէյխերին: Նրան այդ ամէնը զարմացնել չի՛ կարող . .

Եւ նստած էր մի օր Շէյխը իր պալատի աշտարակներից մէկում, ծխում էր նարգիլէն, իր սիրելի կանանցից մէկի նուագածութիւնը լսում ու զմայլման մէջ նայում էր հեռու անապատին ...

Իսկ անապատում այդ օր, ծառախմբի տակ, իջեւանել էր մի խումբ:

Կտրել էր խումբը ամբողջ երկիրը, իր անդամներից թողել էր բաւական մեռած աւազների վրայ, կտրուել էր ծարաւից, ջարդւել՝ բէդուիններից եւ վերջապէս եկել մի կերպ հասել էր Բէն - էլ - Մասը ովասին ու հանգչում, շունչ էր առնում նրա արմաւենիների տակ:

Բայց այլ եւս չէր մնացել ոչ ոքի մօտ մի բուռ ալիւր, մի հատիկ ցորեն, կամ մի կտոր հաց:

Պէտք էր հաց գտնել: Սովա՛ծ էին ամէնքը.

Եւ հրամայեց խմբապետը խմբի երգեցող կանանց՝ քաղաք իջնել, գանձերի առաջ հնչեցնել գնչուական երգեր, բաց կուրծքով պարել տաք երկրի մեծախոհմաններին պագշոտ աչքերի առջեւ եւ անել ամէն ինչ, միայն հաց բերել խմբին, որին անօթի մահ էր սպառնում:

Եւ ահա ովասիսից եկան չորս կանայք — Նազին, Գիւլին, Բահարն ու Օղիշոն: Հագնեցին, առին իրենց փոքրիկ, բամբասող խմբակները, մատներին անցկացրին ծնծղաները եւ մտան քաղաք:

Նազին ու Գիւլին երգում էին, Օղիշոն պարում, իսկ Բահարը թմբկահարում էր եւ հաւաքում բնակիչների տւած հացն ու փողը:

Անտառի եղնիկը, սուլթանի կաքաւը, չէյխի պարողները չունէին ոտքերի այն պարող տատանները, մարմնի այն հրապուրիչ նազանքը, աչքերի այն հալեցնող պէրանքը եւ ձեռքերի այնքան գողտրիկ ծածանումները, ինչ Օղիշոն ունէր:

Երբ պարում էր, սաւառնող հրեշտակի էր նման: Երբ ժպտում էր, մոռանում էր ամէն ինչ եւ երբ խօսում էր, անապատի տապից յետոյ հանդիպած ջուրը չունէր նրա ձայնի հմայքը . .

Գեղեցիկ է լուսինը իր ամբողջ փայլով, երբ լողում է երկնակամարի վրայ: Հիանալի են աստղերը, պայծառ, ըլլացուցիչ է արեւը, բայց Օղիշոյի աչքերը, դէմքն ու քնքուշ իրանը, վայելուչ հասակն ու գողտրիկ բերանը աւելի՛ հիանալի էին, աւելի պայծառ, աւելի այրող եւ աւելի հմայող:

Երգեցին, պարեցին եւ հաւաքեցին ամբողջ օրը:

Երեկոյեան դէմ կանգ առին նրանք Շէյխ Սատրի պալատի առաջ:

— Օղիշո՛, խօսեց Նազին, այս տան տէրը մեծահարուստ մարդ է երեւում: Գործադրի՛ր բոլոր ատրոփկութիւնդ եւ արհեստդ: Այնտեղ մերոնք հացի են սպասում:

Եւ երգեցին:

Օղիշոն մատերուն անցկացրեց ծնծղաները. Բահարը ցնցեց թմբուկը:

Լսեց այնուհետեւ Շէյխի կնոջ թերը: Շէյխն ինքը չարժեց, գլուխը լուսամուտից դուրս հանեց եւ երկա՛ր ականջ դրեց:

Լսում էին ամէնքը, ամբողջ թաղը. Օղիշոն կարմրել էր նոր բացւած լքեղ վարդի պէս: Կտրւում էր նա գիւթիչ նազանքներով, սահում գետնի վրայ, սաւառնում՝ թեւերը զարկելով եւ Նազին ու Գիւլին երգում էին մեծ ոգեւորութեամբ:

Նրանք երգում էին յամրի սիրած երգը..

Անցի՛ր զարուն, անցի՛ր լուսին.
Օգուտ չունիք խեղճ յամին:
Լուսին լինի եւ կամ մթին,
Լամբ ե՞րբ է կհանք տեսել:
Անցի՛ր զարուն, անցիր լուսին:
Դաշտը իր տուն, լեռը՝ իր բուն,
Տանջւում է յամն օրն ի բուն.
Փոքրիկ կապւած է իր անկողին,
Մի կուց էլ ջուր չեչին բաժին.
Անցի՛ր զարուն, ծածկւի՛ր լուսին,
Ի՞նչ օգուտ դուք խեղճ յամին

Շէյխը մի ոսկի նետեց իր աշտարակից եւ բարեհաճեց հարցնել պարող գնչուհու անունը:

Ցետոյ, երկու ծառայ մօտեցան նրանց եւ յայտնեցին թէ «մեծանուն Շէյխը» կամենում էր որ Գնչուները պալատ մտնէին եւ աւելի մօտ ցոյց տային իրենց վարպետութիւնը:

Օղիշոն, Նազին ու Գիւլին խնդրեցին Բահարին որ հաւաքածները տանէր ովասիսում սպասող խմբին, իսկ իրենք, աւելի մեծ վարձատրութեան յոյսով՝ մտան պալատ:

ՎՐԹԱՆԷՍ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

(Շար.)

Գավալայի բանուորներուն յաջողութիւնը

Սելանիկէն «Իւմանիթէ»ի կը գրեն թէ Գավալայի ծխախոտի 3500 բանուորներուն գործադուլը, «որ յառաջ կը տարուէր համայնավար կուսակցութեան ղեկավարութեամբ, յանգեցաւ կատարեալ յաղթութեան»։ Գործարանատէրները յանձն առած են.— նուազագոյն 65 տրախմի վճարել օրական ;— Հաւասար աշխատանքի հաւասար վարձք՝ կիներուն համար ;— Այրերուն օրական 50, կիներու 25 տրախմի հաստուցում, գործադրկութեան համար։

Այս առթիւ, խոշոր ցոյց մը տեղի ունեցած է, մասնակցութեամբ 7000 բանուորներու։

ՀՐԴԵՀԻ ՄԸ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

Զորեքշաբթի օր հրդեհ մը ծագած էր Սիթի Ռուժմոնի մէջ։ Բոցերէն վիրաւորուեցաւ վարձակալներէն մէկուն բարեկամը, Լիւսիէն Տիւքրնուա։ Քննութեանց միջոցին, ոստիկանութիւնը անոր հերմակեղէններուն եւ կարասիներուն մէջէն երեւան հանեց Լըպէլ հրացաններ, քանի մը քիլօ համայնավարական թռուցիկ, զինուորական գաղտնի տեղեկագիրներ եւ ձեռնարկներ, 200 փամփուշտ, 150 գաղտնի շրջաբերականներ, Ֆրանսական սահմանպահութեան զինուորական յատակագիծեր եւն.։ Խնդիրը հաղորդուած է պատերազմական նախարարութեան, որ առանձին քննութիւն պիտի կատարէ։

Շէնքին դռնապանը յայտարարեց թէ ամբաստանեալը վեց ամիսէ ի վեր չէր աշխատեր, առտուն ուշ կ'արթննար, միայն կէս օրէն յետոյ դուրս կ'ելլէր եւ կը վերադառնար կէս գիշերին։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Էվէրէկցի (Կեսարիոյ շրջան), Մանուկ Հայէկեան, որ 1927ին կը գտնուէր Detroit (Միացեալ Նահանգներ)։ Մօտաւորապէս վեց տարիէ ի վեր լուր չկայ իրմէ։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր փեսին՝ Յարութիւն Պարսամեանի, Rue St. Martin d'Hères, Chemin de la Plaine, Grenoble (Isère). France։ Կը խնդրուի ամերիկահայ թերթերէն արտատպել։

Կը փնտռուի Էվէրէկցի (Կեսարիոյ շրջան) Մարիցա Արթինեան (ծնեալ Հայէկեան), 1928ին լուր առինք թէ՝ Հարաւային Ամերիկա կը գտնուի։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր փեսին՝ Յարութիւն Պարսամեանի, վերոյիշեալ հասցէին։

Ամերիկահայ թերթերէն կը խնդրուի արտատպել։

— Թիթեղագործ (թէնէքէճի) Գէորգ Թաշճեան (այժմ Աղապապեան) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկաշոտ, Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, իրենց մօր անունը Իսգուհի Տէրտէրեան (Սեբաստիոյ Պարուրի Արտէն Թաղէն), մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ։ Լուր առնուած է թէ Զինադադարին Իսգուհի Ուրֆայի Հարան գիւղը կը գտնուէր։

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de Saint Valbert près de Hérıcourt (Haute Saône), France.

— Որբուհի մը որ փոքր հասակին մէջ տեղահանուած է հազիւ կը յիշէ քանի մը ազգականներու անունները

Ընդհ. Պատերազմէն առաջ իր մօրեղբայրը (անունը չի յիշեր) կը գտնուի եղեր Ամերիկա։ Որբուհիին անունն է Նազլը, մօր անունը՝ Հայկանուշ, հօր անունը՝ Սարգիս Պոյաճեան (Խարբերդի Շիրօ գիւղացի)։ Իր ազգականներուն մասին իմացնել Missak Tcholakian, rue de l'Esguiau, Villefranche s)mer, Alpes-Maritimes. France։

Ամերիկահայ թերթերէն կը խնդրուի արտատպել։

Դաշտահանդէս

Իսի լէ Մուլինոյի Վռամեան խումբին կողմէ

Սեպտ. 27ին Մէօտոնի անտառին մէջ, պաղ աղբիւրին մօտ

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

կազմակերպուած՝ ՊԷԼՎԻԼԻ «ՌՈՍՏՈՄ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ
ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԻԿՈՒՆ
ՔԼԱՄԱՌԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ «ԹԱՓԻՎԷՐԻ» ԲԱՑԱՍՏԱՆԸ

Կը նախագահէ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ
Կը խօսի՝ ընկ. Վ. ՓԱՍՏՐՄԱՃԵԱՆ

Բանախօսութիւն, երգ, պար. նուագ եւյն. Դիւրամատչելի պիւֆէ։
Կը մասնակցի ԵՓՐԱՏ նուագախումբը՝ ղեկավարութեամբ Պ. ՕՆՈՍԵԱՆի։

Հաղորդակց. միջոց.— Էնվալիտէն առնել շոգեկառք եւ իջնել Մէօտոն, Փորթ Վէրսայլէն առնել հանրակառք թիւ 23 կամ 32 եւ իջնել Ձեւս տը Մուլինօ։

Չմոռնեցէք Ռոստոմի նշանատախտակներուն։ Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ Հ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 8էն ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 9
ՊՈՒԼՎԱՐ ՐԱՊԱԹՕԻ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

Կը խօսի՝ ՏԻԿԻՆ ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ

Երգ, մեներգ, ֆանթէզի, պարի մրցում եւ զաւեշտ։
Եւրոպ. եւ ծայկ. պարեր։ կը նուագէ ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ նուագախումբը։
Փափաքողները կրնան ճաշը միասին բերել։
Ճոխ պիւֆէ, զովացուցիչ ըմպելիներ՝ ժողովրդական գիներով։
Մ Ո Ւ Տ Ք Ը Ա Զ Ա Տ Է։

Խանասորի արշաւանքի տարեդարձը

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՍԷՆ ՄԱՐԿՐԻԹԻ (ՄԱՐՍԷՅԼԻ) ՄԷՋ

«ՀԱՄԱԶԱՍՊ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ
ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ին

Կը խօսի՝ ընկ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

Դաշտահանդէս Վալանսի մէջ

Կազմակերպուած ԽԱՐԲԵՐԴԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
Վաղը Կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ ՄԱԼԻՍԱՐԻՆ անտառին մէջ
Պար, մեներգ, խմբերգ, արտասանութիւն եւյլն.։
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ԿՈՒՍԷՆՎԻԼԻ Հ. Յ. Դ. «Տ Ա Ւ Ր Ո Ս» խումբը իր կազմութեան առթիւ սարքած է ընկերական խնճոյք - երեկոյթ մը, այսօր Շաբաթ երեկոյ, ընկ. ԽՈՐԻԿԵԱՆի բնակարանին մէջ, 194. Av. Marceau, Goussainville.

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՔ

Ս Տ Ա Ց Ա Ն Ք

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, Գոբծ.— 131.95

ՊՈՐՏՕ, Գոբծ.— 269։ Կարգադրեցինք։

ՇԱՎԻԼ, Մ. Մամ.— 105։

ՆԱՆՍԻ, Կ. Եկա.— 70

ՄԱՐՍԷՅԼ, Պօլ.— 5

ՄԱՐՍԷՅԼ, Տիկ. Մ. Ն.— 250։ Ղրկեցինք։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Ռոստոմ Ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր Կ. Ճարահեանի եւ պարագաներուն իրենց սիրեցեալ զաւկին դառնագէտ մահուան առթիւ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (41)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Բ. ԳԻԼՈՒԽ

—·—

2.— ՄԵԾ ԴՈՒՔՍ ՍԵՐԳԷՅԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Բայց դուն գիտես, որ ես խզած եմ իմ երկրային բոլոր կապերս։ Ես քեզ սիրեցի, քեզի հետ տանջուեցայ եւ աղօթեցի։ Եղիր ուրեմն պաշտպանն իմ պատւոյս։ Թերեւս ես շատ անկեղծ եղայ, թերեւս ես շատ բացի իմ սիրտս աշխարհքի առջեւ։ Բայց դուն գիտես որ ես կեղծաւոր մը չեմ։ Իմ կողմէս բարեւէ Վ. Գ. եւ բոլոր մերինք։ Մնաս բարով, իմ սիրելի, իմ միակ բարեկամս։ Երջանիկ եղիր, երջանիկ եղիր»։

Կալիայեւ

Կալիայեւ գատուեցաւ 5 ապրիլ 1905 ին ծերակոյտին մէջ, որ արտակարգ նիստի հրաւիրուած էր։ Պաշտպան փաստաբաններն էին Իդանով եւ Մանդէլշտամ։

Իդանով մօտէն կը ճանչնար Կալիայեւը, որուն հետ ծանօթացած էր Վոլոգդայի մէջ։ Իր արտասանած պաշտպանողականը կը մնայ մէկը ռուս քաղաքական դատերու պատմութեան մէջ արտասանուած լաւագոյն ճառերէն։ Եւ սակայն Կալիայեւի արտասանած ճառը աւելի եւս գեղեցիկ էր.

— «Նա իրողութեան արձանագրութիւն մը,— ամբաստանեալ մը չէ որ կը գտնուի ձեր առջեւ, այլ բանտարկեալ մը։ Մենք երկու հակառակորդ կողմեր ենք՝ մէկը միւսին դէմ կռիւի ելած,— դուք, կայսերական կառավարութեան ներկայացուցիչները, վարձեալ ծառաներն էք բռնապետութեան եւ դրամագլուխին, իսկ ես, ընկերվարական եւ յեղափոխական, մէկն եմ ժողովուրդին վրիժառու զաւակներէն. Մենք իրարմէ բաժնուած ենք դիակներու լեռներով, խորտակուած մարդկային հարիւր հազարաւոր կեանքերով, արեան եւ արցունքի ծովով մը, որ կ'ողողէ ամբողջ երկիրը սարսափի եւ կատաղութեան ալիքներուն տակ։ Դուք կռիւ յայտարարեցիք ժողովուրդին դէմ, եւ մենք ընդունեցինք կռիւի հրաւէրը։ Բանտարկելէ յետոյ զիս, կրնաք յամր մահուան տառապանքին դատապարտել զիս։ Դուք կրնաք նաեւ սպաննել զիս։ Բայց չէք կրնար դատել իմ անձս։ Ի զուր ճգնեցաք զսպել զիս, ատոր համար ոչ դուք կրնաք արդարանալ, ոչ ալ ես կը դատապարտուիմ։ Մեր միջեւ կարելի չէ ստեղծել երբեք հաշտութեան գետին միապետութեան եւ ժողովուրդին միջեւ։ Մենք կը մնանք նոյն թշնամիները իրարու։ Այն պարագան, որ ես անհանգիստ ըրի ձեզ այսպիսի հանդիսական դատավարութեան մը համար, ինծմէ խլելէ յետոյ ազատութիւնս եւ ժողովուրդին առջեւ խօսելու իրաւունքս՝ պատճառ մը չէ, որ ձեզ իմ դատաւորներս համարեմ։ Թող զիս եւ ձեզ դատէ ոչ թէ օրէնքը, որ ծերակուտականի համազգեստ է հագեր, ոչ թէ սուրուկ վկաները, որ վերէն նշանակուած դատակարգի մը ներկայացուցիչներն են, ոչ թէ շուայտ ոստիկանները, որ հոս են, այլ թող մեզ դատէ Պատմութեան մեծ մարտիրոսը, ժողովրդավար Ռուսիան։

Ես սպաննեցի մեծ դուքսը, անդամ կայսերական գերդաստանին։ Կը հասկնայի՝ եթէ դատուէի թագաւորող գերդաստանին անդամներուն խորհուրդին կողմէ, իբրեւ իր թագաւորութեան յայտնի թշնամի։ Բիրտ ու վայրենի հաշուեյարդար թերեւս 20րդ դարուն համար, բայց գէթ անկեղծ կ'ըլլար այդ։ Սակայն ո՞ւր է սա Գիշատողը, որ, ձեռքերը ժողովուրդին արիւնով արատաւորուած ըլլալով հանդերձ, ձեզ այստեղ ղրկած է, որպէսզի կախաղան բարձրացնէք։ Թերեւս ուժովցած այն իշխանութեամբ, զոր կը ներկայացնէք, այնքան լաւ տիրացաք իր աղտոտ խղճմտանքին, որ ձեզի կը վերագրէք իրաւունքը դատելու, կեղծաւոր օրէնքի մը անունով, ի նպաստ իրեն։ Այն ատեն, լաւ գիտցէք, ես չեմ ճանչնար ձեզ, ոչ ալ ձեր օրէնքը։ Չեմ ճանչնար պետութեան կեդրոնացեալ հաստատութիւնները, ուր քաղաքական կեղծաւորութիւնը կը ծածկէ վարիչներուն բարոյական վատութիւնը, ուր վայրագ թշնամութիւններ կը կատարուին յանուն մարդկային վիրաւոր խղճմտանքին եւ այս ամէնը անոր համար, որ յաղթանակէ բռնութիւնը, Բայց ո՞ւր է ձեր խղճմտանքը։ Ո՞ւր կը վերջանայ օրէնքը գործադրողներու ձեր ծախուած հնազանդութիւնը, եւ ո՞ւր կը սկսի ձեր համոզման անշահախնդրութիւնը, որքան ալ հակառակ ըլլայ այդ իմ համոզման։

4 փետրուարի դէպքը դուք չէք անուաներ քաղորոշապէս սպանութիւն։ Դուք անոր կ'անուանէք այդ դէպքը, մարդասպանական արարք։ Եւ դեռ կը համարձակիք ոչ միայն դատել, այլեւ դատապարտել։ Բայց ո՞վ տուաւ ձեզի այդ իրաւունքը։ Դուք մարդ ըսպաննած չէք, այնպէս չէ՞, մեծայարգ տեարք։ Դուք կը կռթնիք ոչ միայն սուիններուն եւ օրէնքին, այլ եւ բարոյական փաստերու։ Ինչպէս Նափոլէոն Գ.ի շրջանի ծանօթ գիտնականը, դուք պատրաստ էք ընդունելու թէ երկու բարոյական գոյութիւն ունի,— մէկը հասարակ մահկանացուներուն համար, որ կ'ըսէ. «մի՛ սպաններ, մի՛ գողնար», իսկ միւսը, քաղաքական կեանքի մասին, վարիչներուն համար, որոնց թոյլ կու տայ ամէն բան։ Արդարեւ, դուք վստահ էք որ ամէն բան թոյլատրուած է ձեզի, եւ ձեզ չեն դատեր իրենք։

Բայց դիտեցէք ձեր շուրջը։ Ամէն կողմ արիւն։ Ամէն կողմ հեծեծանք։ Դուրսը կռիւ, ներսը կռիւ, այնտեղ այստեղ երկու աշխարհներ են որ կը բախին իրարու ուժգնօրէն, երկու աշխարհներ մէկը միւսին անհաշտ թշնամի,— ճնշուած կեանքը եւ կեանքը, բարբարոսութիւնը եւ քաղաքակրթութիւնը, բռնութիւնը եւ ազատութիւնը, միապետութիւնը եւ ժողովուրդը։ Եւ ահա արդիւնքը ... զինուորական իշխանութեան մը ... ուած պարտութեան անպատուութիւնը, պետութեան բարոյական եւ ելմտական սնանկութիւնը, սահմաններէն ներս՝ միապետութեան հիմերուն քաղաքական քայքայումը, եւ սահմանակից շրջաններու մէջ՝ դէպի քաղաքական ազատութիւն ցանկութիւններու բնական զարգացումը։

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13°)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.206

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Redaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.–

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 20 ՕԳՈՍՏՈՍ 1933

20 Aout 1933

ԺԹՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2270 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ Է ԼՈՒՍԱԲԱՆԵԼ

Նոր լուր մը չունինք հայ եւ ռուս գործաւորներու նպաստի դադարման մասին։

Ստուգեցինք որ զրկանքը յատկապէս ուղղուած չէ հայ կամ ռուս տարագիրներուն դէմ, այլ՝ ընդհանուր տնօրինութիւն մըն է, բոլոր օտարներուն համար։

Այսպէս ըլլալով հանդերձ, տարակոյս չկայ որ ամէնէն աւելի Հայն ու Ռուսը պիտի տուժեն, քանի որ ոչ պետութիւն ունին, ոչ ալ պատ երկիր, փոխադարձաբար օգտուելու համար։

Ինչպէս կ'երեւայ մեր ձեռքն եղած օրինակէն, հրամանը առ այժմ կը վերաբերի միայն Սէնի շրջանին (Փարիզ)։

1933 օգոստոս 4 թուակիր շրջաբերականով մը, Սէնի նահանգապետը, հիմնուելով վիճակագրական տեղեկութեանց վրայ, գրած է որ շատ բարձր թիւ մը կը կազմեն նպաստին օտար նըպաստընկալ գործաւորները, «տեղական ստացումներէն փչելու եւ դէպի իրենց երկիրը զրկելու համար ձեռք առնուած միջոցներուն»։

Արդ, պահելով հանդերձ Ֆրանսայի մարդասիրական աւանդութիւնները, շրջաբերականը կը բացատրէ թաղապետութեանց նիւթական անձկութիւնը, որուն հետեւանքով «հազիւ կրնան ապահովել բուն իսկ Ֆրանսացի բանուորներուն նպաստը»։

Հետեւաբար, անհրաժեշտ կը գտնէ թեթեւցնել բեռը։

Ինչպէս համաձայն մասնաւորապէս 1932 յուլիս 8 թուակիր շրջաբերականին, գործազրկութեան նպաստը պարտաւորիչ է այն օտար գործաւորներուն համար որոնց երկիրները փոխադարձ պայմանագիր ունին Ֆրանսայի հետ։

Նոր շրջաբերականը յատկապէս յիշեցնելով այս պարագան, կը յանձնարարէ քաղաքապետներուն՝ վերաքննել վիճակը այն նպաստընկալ օտարականներուն որոնք չեն վայելեր փոխադարձ պայմանագրութեանց իրաւունքը.

Այս վերաքննութենէն յետոյ, այն օտարականները որ չեն վայելեր դիւանագիտական պայմանագիրներու իրաւունքը, պիտի զրկուին գործազրկութեան նպաստէն։ Պայմանաւ որ, լուր տրուի 15 օր առաջ։ Բացառութիւն պիտի համարուին բոլորովին կարօտները, որոնց օգնութիւն պիտի ըլլայ համաձայն տրամադրելի գումարին։

Այս հրահանգին հիման վրայ է որ, քաղաքապետութիւնները սկսած են ցուցակագրութիւններ եւ ստուգումներ կատարել։

Շրջաբերականը միեւնոյն ատեն կը յայտնէ թէ դիւրութիւններ պիտի տրուին անոնց որ կ'ուզեն իրենց հայրենիքը վերադառնալ։

×

Ուրեմն, բացորոշ են տրուած հրահանգները։ Գործադրութեան ատեն է որ պիտի պարզուի ամբողջ կացութիւնը, իր անախորժներով եւ դառնութիւններով։

Գաղտնիք չէ թէ՝ իւրաքանչիւր շրջանի քաղաքապետութիւն իր հայեցողութեամբ կը շարժի այս կարգի պարագաներու մէջ։ Նոյնիսկ անձնական տեսակէտը վճռական դեր կը կատարէ յաճախ։

Այդ է պատճառը որ, խտրութիւն չըլլալով հանդերձ, երբեմն օտար բանուորներ նպաստէ կը զրկուին այս կամ այն շրջանին մէջ։

Ուրեմն, հայ եւ ռուս բանուորները պիտի կրեն առաջին հարուածը, քանի որ «հայմաթլոս» են եւ հետեւաբար չունին ո՛ր եւ է դիւանագիտական պայմանագրէ փոխադարձաբար օգտուելու առաւելութիւնը.

Անշուշտ ուրիշներ ալ կան որ, պետութիւն ունենալով հանդերձ, կը գտնուին նոյն կացութեան մէջ։

Օգոստոս 15ին, առաջին անգամ հրապարակ դնելով այս հարցը, դիտել կուտայինք թէ՝ հայ եւ ռուս բանուորները բացառութիւն կը կազմեն բոլոր օրէնքներէն։

Անոնց կացութիւնը քննուած եւ օրուան պահանջներուն յարմարցուած է բուն իսկ Ազգերու Դաշնակցութեան պատասխանատուութեամբ։

Ուրիշ խօսքով, ունինք զօրաւոր հիմքեր եւ սատարգրուած անձնաւորութիւններ, պաշտպանելու համար մեր իրաւունքը։

Խորհրդարանն ալ հաստատած է նպաստի իրաւունքը, եւ կարելի չէ հիմնովին խախտել զայն։

Եւ սակայն, այս չի նշանակեր թէ հանգիստ քուն պիտի քաշենք։

Միջոցը կայ վարչական հրահանգ մը, որ կրնայ տեղի տալ շատ թիւրիմացութեանց, եթէ հարցնող – փնտռող չըլլայ։

Ռուսերը թափանցելով կացութեան, արդէն կատարած են անհրաժեշտ ձեռնարկները։ Իսկ հայկական ճակատէն լուր չունինք, Հրատարակուած Գրասենեակներու վարիչները բացակայ ըլլալով քաղաքէն։

Մենք պատճառներ չենք տեսներ խուճապի մատնուելու, քանի որ, բացորոշ օրէնքէն զատ, կայ նաեւ «սովորութեան օրէնքը»։ Ետոյ, ո՛ր եւ է տրամաբանական խօսք, օրինաւոր դիտողութիւն անպատճառ արդիւնքի մը կը յանգի այս երկրին մէջ։

Միայն թէ՝ լաւ պիտի ըլլար ժամ առաջ կատարել անհրաժեշտ ձեռնարկները, միացեալ ճակատով։ (Նոյն իսկ ռուս ներկայացուցիչներուն հետ)։

Որովհետեւ, տեղական կամ երկրորդական պաշտօնեաներ կըրնան գործը դժուարացնել, չափազանց եռանդէ տարուելով կամ շրջաբերականներուն տառին կառչելով։

Ետոյ, հասկնալի է որ երբ հրահանգ մը գործադրութեան կը դրուի, դժուար է այնուհետեւ փոխել ընթացքը։ Առնուազն երկար ժամանակի խնդիր։

Սիրտ չունինք խրատներ տալու աջին – ձախին։

Ուզեցինք միայն յիշեցնել, տեսնելով որ մեր աշխատաւորները «ազգին հացէն» կը փնտռեն ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՍՈՐԻՆԵՐՈՒ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ԱՔՍՈՐՈՒԵՑԱՒ

ԿԻՊՐՈՍ ՊԻՏԻ ՀԱՍՏԱՏՈՒԻ ԸՆՏԱՆԻՔՈՎ

ԻՐԱՔԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՎԵՐՋԻՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Իրաքի նախարարական խորհուրդը արտակարգ ժողով գումարեց օգոստոս 18ին եւ որոշեց աքսորել Ասորիներու պատրիարքը, Մար Շիմուն, իր ընտանիքին բոլոր անդամներուն հետ։ Անգլ. կառավարութիւնը Պաղտատի գործակատարին միջոցաւ յայտնեց թէ իբրեւ բնակավայր կը տրամադրէ Կիպրոս կղզին։ Մար Շիմուն անմիջապէս ճամբայ ելաւ օդանաւով եւ Պաղեստինի ճամբով, Կիպրոս հաստատուելու համար։

Պատրիարքը, որ 21 տարեկան է եւ արգելափակուած էր Պաղտատի Երիտ. Քրիստ. ընկ. շէնքին մէջ, պատասխանատու կը համարուի վերջին դէպքերուն։

«Թայմզ»ի խմբագրականի մը մէջ պաշտպանելով հանդերձ վերջին դէպքերը, յանցաւոր կը գտնէ նաեւ պատրիարքը, ըսելով թէ հետզհետէ խախանար եւ արհամարհոտ ընթացք բռնեց։ «Ան փորձեց Անգլիոյ համակրանքը շարժել յարձակելով արաբական իշխանութեան վրայ եւ դնելով չափազանցեալ պահանջներ, ինչ որ գրգռեց Արաբները։ Անկասկած ինք եւ իր ժողովուրդը պատճառներ ունէին գանգատելու Իրաքի կարգ մը պաշտօնեաներուն անկարողութենէն կամ յոռի ընթացքէն, բայց ապացոյց չկայ թէ իրենք աւելի տառապեցան քան միւս համայնքները։ Ըլլալով հանդերձ լաւ զինուած փոքրամասնութիւն մը, որ միշտ կը ծառայէր երկրին բնիկները, միշտ օգնութիւն կը խնդրէր հզօրագոյն պետութենէն, եւ շարունակ իր անվստահութիւնը կը յայտնէր արաբական իշխանութեան հանդէպ, ան կը պահանջէր նախապատուութիւն եւ կը պահանջէր հողային առանձնաշնորհներ զորս չէին կրնար ընդունիլ իր հիւրընկալները, առանց անիրաւելու միւս տարրերը։ Երբ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը մերժեց Մար Շիմունի խնդրանքը վարչական ինքնավարութեան մասին, բայց օգնեց երկրին կառավարութեան որ կարելի եղածին չափ միատարր համախմբումներով տեղաւորէ Ասորիները, Պատրիարքը ոչ միայն մերժեց ընդունիլ այս դիրքը, այլեւ աւելի չփախցուց գրգռելու այն ցեղախումբերը որոնց վրայ ազդեցութիւն ունէր, որպէսզի ընդդիմանան, խափանեն տեղաւորման ծրագիրը եւ Սուրիա գաղթեն։ Սխալ էր իր արգելափակումը, Պաղտատի մէջ, որովհետեւ քաջալերեց իր հետեւորդներուն անոնց տարրերը որ անպաշտպան ձգեն տուն — տեղ եւ թեթեւամիտ արշաւ մը կատարեն դէպի Սուրիա, առանց ստուգելու թէ Ֆրանսական իշխանութիւնները պիտի ընդունի՞ն զիրենք։ Այս արկածախնդրութիւնը ուղղակի պատճառ եղաւ այն ողբերգութեան որ ջախջախեց իր պարզ հետեւորդներէն շատերը։ Բայց, Ասորիներու դժբախտ պատմութեան ամենավերջին ողբերգութեան պատասխանատուութիւնը Պատրիարքին եւ Սէմէլի արաբական իշխանութեան միջեւ բաժնելով հանդերձ, պէտք է խոստովանիլ թէ անոր արմատը կը գտնուի ուրիշ տեղ. Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը չկրցաւ նախատեսել հետեւանքները, երբ, 1925ին, կը մերժէր Իրաքի մէջ առնել անոնց բնակավայրը՝ Հէքեարին։ Այսպիսի սխալները շուտով չեն դարմանուիր։ Սակայն եւ այնպէս, Խորհուրդը կրնայ, տակաւին, օգնել այն Ասորիներուն որ կ'ուզեն հեռանալ Իրաքէն — ինչպէս շատեր կը փափաքին — որպէսզի նոր բնակավայր գտնեն Սուրիոյ մէջ կամ այլուր»։

Իրաքի վարչապետին յայտարարութիւնները

Պաղտատէն կը հեռագրեն թէ Ֆէյսալ թագաւորը, որ Ժընեւ պիտի երթար, վերջնապէս յետաձգած է իր ճամբորդութիւնը, գոնէ մինչեւ բրիտանական դեսպանին ժամանումը։ Վարչապետն ալ պիտի սպասէ դեսպանին։

«Թայմզ»ի թղթակիցը տեսակցութիւն մը ունեցաւ վարչապետ Նուրի փաշայի հետ, որ ցաւ յայտնեց քրտական յարձակումներուն համար եւ բացարձակապէս հերքեց թէ այդ յարձակումները կատարուած են կառավարութեան դրդումով։ Ըսաւ թէ կորուստները ծանր ըլլալով հանդերձ, հետեւանք են այն կռիւներուն որոնց պատճառ եղան Ասորիները իրենք։ «Հակառակն ըլլալով Քիւրտերու հետ ծագած ուրիշ կռիւներու, ինչպէս Պարզանի եւ Սիւլէյմանիէի դէպքերուն մէջ, յարձակում չէ եղած աստի կիներու եւ մանուկներու վրայ եւ ծեր մարդ չէ սպաննուած»։

Ինչ կը վերաբերի անմիջական ապագային, վարչապետը յայտարարեց թէ նոր խռովութիւններ չի նախատեսեր եւ թէ ապահովիչ լուրեր ստացած է Ներքին Նախարարէն որ խռովեալ շրջանը դարձած է։ Կառավարութիւնը անմիջապէս միջոցներ ձեռք առած է մեղմելու համար Ասորիներու թշուառութիւնը։ Ցանձնաժողովներ կազմուած են, աղէտեալ ընտանիքներուն օգնելու համար եւ հազարապետ Թոմսընէն խնդրուած է վարել նպաստի կազմակերպութեան գործը։ Ուրիշ յանձնաժողով մը կազմուած է օգնելու համար անծխատուր եղած Ասորիներուն։ Երրորդ յանձնաժողով մը հատուցում պիտի ընէ այն Ասորիներուն որոնց ստացուածքը թալանուած է Քիւրտերուն կողմէ։ Մաս մը թալանուածն իսկ վերադարձուած է տէրերուն։ Կառավարութիւնը ինք հատուցում պիտի ընէ մնացեալին համար։ Քանի նոր պահակատուններ պիտի շինուին Ներքին Նախարարին ղեկավարութեամբ, իբրեւ ապահովութիւն քրտական նոր յարձակումներու դէմ։

* Պաղտատէն կը հեռագրեն Ռութէրի.— Քրտական ցեղերու արշաւանքին հետեւանքով, 315 դիակներ գտնուեցան Սեմէլ գիւղին մօտ, իսկ ուրիշ 300 դիակներ՝ Տըհօքի շրջանին մէջ։ Թէեւ զոհերուն մեծագոյն մասը Ասորիներ են, բայց Քիւրտերու դիակներ ալ կը գտնուէին։ Ուրեմն, բառին բուն նշանակութեամբ «ջարդ»ի խնդիր չկայ, այլ կատարեալ ճակատամարտ մը տեղի ունեցած է յարձակողներուն եւ աստի գիւղացիներուն միջեւ։

Լոնտոնի Իրաքեան դեսպանատունն ալ նոյնիմաստ զեկոյց մը հրատարակեց, մերժելով ջարդի վերագրումը։

* Պաղտատի անգլիական դեսպանը Լոնտոնէն ճամբայ ելաւ երէկ։ Բրինտիզիէն օդանաւ մը պիտի նստի եւ Պաղտատ պիտի հասնի չորեքշաբթի օր։

Ընկերվարական Միջազգայինի Համագումարը

Վաղը, երկուշաբթի, Փարիզ, Միւթիւալիթէի սրահին մէջ կը բացուի ընկերվարական Միջազգայինի համագումարը։ Պատգամաւորներ հասած են աշխարհի բոլոր մասերէն։

Համագումարին կը մասնակցի նաեւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։

Կանտի մտահոգութիւն կը պատճառէ

Ինչպէս գրեցինք, Հնդկաստանի կառավարութիւնը կարգ մը դիւրութիւններ ընծայեց Կանտիի, որպէսզի դադրեցնէ ծոմը։ Կանտի անիրաւական համարելով տրուած դիւրութիւնները, վերսկսաւ ծոմը։ Արդէն չափազանց տկարացած է եւ իր բարեկամները մեծ մտահոգութեան մատնուած են։ Հնդիկ երեւելիներ Փունա գացած են, ելք մը գտնելու համար։ Կառավարութիւնը պաշտօնագիր մը կը յայտնէ թէ տրուած դիւրութիւնները բաւական են, որպէսզի Կանտի շարունակէ իր աշխատանքը՝ ի նպաստ անհպելիներուն։ Զեկոյցը կ'աւելցնէ թէ կառավարութիւնը պատրաստ է անմիջապէս արձակելու Կանտին, պայմանաւ որ յանձն առնէ հրաժարիլ քաղաքացիական անհնազանդութեան պայքարէն։

Վերջին լուրերու համաձայն, Հնդիկ յեղափոխականը այնքան տկար է որ, փոխուած է յատկապէս պատրաստուած անկողնի մը վրայ։

Օդանաւային Օր Խորհրդ. Միութեան մէջ

300 ՕԴԱՆԱՒ ԹՌԱՆ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՎՐԱՅ

Օգոստոս 18ին ամբողջ Խ. Միութեան մէջ տօնուեցաւ Օդանաւային եւ Քիմիական Պաշտպանութեան (Ավիաքիմ) տօնախմբութիւնը։ Այս կազմակերպութիւնը հաստատուած է ժողովրդականացնելու համար օդային ուժը, նոր օդանաւեր գնելով անդամավճարներով եւ հանգանակութիւններով։ Այս առթիւ, փառաւոր հանդէսներ տեղի ունեցան մասնաւորապէս Մոսկուայի մէջ։ Երեք հարիւրէ աւելի օդանաւեր թռան մայրաքաղաքին վրայէն, Խ. Ս. Մ. սկըզբնատառերը գծելով երկնքի մէջ։ Սաւառնակներ ամբողջ օրը սաւառնեցան զբօսավայրերուն վրայ եւ բազմութիւնը ներկայ եղաւ օդանաւերու ցուցահանդէսի մը, ուր անկարգելով վայրէջք եւ ուրիշ մարզանքներ կատարուեցան։ Հարիւրի չափ օդանաւ շինողներ, վարիչներ, հրթիռաքաղէններ եւն. ստացան Լէնինի, Կարմիր Աստղի կամ Կարմիր Դրօշի շքանշանները։

Մամուլը բացառիկ թիւեր նուիրած էր օդային ուժին։ Պատերազմական նախարար Պ. Վորոշիլով յայտարարութեամբ մը փառաբանեց կատարուած յառաջդիմութիւնները։ «Քանի մը հինցած եւ ողորմելի գործիքներով սկսելէ յետոյ, լաւ, կարմիր օդատորմիղը այսօր կը կազմէ անյաղթելի ուժ մը որ անհրաժեշտ կը սաւառնի Խ. Ս. Հ. Մ. ցամաքային եւ ծովային սահմաններուն վրայ»։

Արդարեւ, խորհրդային իշխանութիւնը ամէն զոհողութիւն յանձն առնելով յաջողած է ստեղծել աշխարհի ամէնէն հզօր օդատորմիղներէն մէկը.

* Զրոյցի մը համաձայն, Բաքուի քարիւղի հաստատութեանց 17 ճարտարագէտներ կամ քիմիագէտներ ձերբակալուած են իբրեւ խափանարար կամ հակայեղափոխական։ Այս առթիւ ձերբակալուած են նաեւ բազմաթիւ բանուորներ։

Պ. Էռիօ Էնկիւրի գնաց

Ուրբաթ օրն ալ Պոլսոյ մէջ պտոյտներ կատարելէ յետոյ, Ֆրանսայի նախկին վարչապետը իրիկուան շոգեկառքով մեկնեցաւ Էնկիւրի. Իրեն տրամադրուած էր Թուրքիոյ վարչապետին շքեղ վակոնը։

Պաշտօնական այցելութիւններէն, ընդունելութիւններէն եւ ճաշկերոյթներէն յետոյ, Պ. Էռիօ, որ քաջ հնագէտ է, հաւանաբար այցելէ Պօղազքէօյի (Եոզկատ) հեթիթեան աւերակները։ Պիտի այցելէ նաեւ Տրովադայի աւերակները եւ օգոստոս 24ին Օտեսա պիտի մեկնի «Զիչէրին» շոգենաւով։

Պուլկարական մահափորձին առթիւ

Խիստ միջոցներ ձեռք առնուեցան, Պուլկարիոյ նախկին վարչապետ Պ. Ցանկովի դէմ կատարուած մահափորձին հետեւանքով։ Ոստիկանական ջոկատ մը զրկուեցաւ մահափորձին վայրը, Զանինօ։ Քննութիւնները կը շարունակուին Ֆիլիպէի ոստիկանական տեսուչին ղեկավարութեամբ։ Արդէն իսկ ձերբակալուած են չորս կասկածելիներ։

Վարչապետ Պ. Մուշանով եւ Ներքին նախարարը յայտարարեցին թէ ամէն միջոց ձեռք պիտի առնուի յանցաւորները երեւան հանելու համար։

Ո՞վ վիրաւորեց հայ գոհարավաճառը

Երէկ մանրամասնօրէն գրած էինք հայ գոհարավաճառի մը, Պ. Պետրոս Գույումճեանի խանութին մէջ պատահած դէպքը։

Ոստիկանութիւնը տակաւին չէ կրցած գտնել Պալէնքոյի մեղսակիցը, բայց համոզուած է թէ զինք արձակողը Պալէնքօն է։

Գույումճեան, որուն վիճակը բարւոքած է բժշկական գործողութեամբ, հետեւեալ նոր յայտարարութիւններն ըրաւ.

—Նախ կարծեցի թէ անծանօթի կատակ մըն է որ տեղի կ'ունենայ, ինչպէս շատ կը նմանէր սինէմայի տեսարանի մը։ Դժբախտաբար շատ շուտ հասկցայ սխալս։ Յարձակողներէն մէկը, շիկահեր մը — Պալէնքօն էր — նախ բռունցքի հարուած մը իջեցուց գլխուս եւ փորձեց խանութին խորը, գործատեղին հրել զիս։ Միեւնոյն ատեն պնդուլիրեց իր ընկերոջ՝ թիթեղեայ կապ մը՝ չուանով մը կապել ձեռքերս։ Ետոյ հրամայեց ինծի բանալ դրամարկղը։ Ժամանակ շահելու համար, ըսի թէ նա գործին տէրը չըլլալով, չեմ գիտեր թէ ո՛ւր կը գտնուի բանալին։ Սակայն տեսնելով որ գործողութիւնը կ'երկարի, թիկնեղ երիտասարդը անդին գնաց եւ բանալով գզրոցը, պարպեց մէջը եղած 300 ֆրանքը եւ քանի մը գոհարեղէններ։ Ետոյ դէպի դուռը գնաց։ Տեսնելով որ մէկ հոգի կայ դիմացս, օգնութիւն պոռացի եւ բռնեցի երկրորդ աւազակին ձեռքերը, վնասազերծ ընելու համար։ Այն ատեն էր որ, վախնալով թէ ինծի հետ մինակ կը մնայ խանութին մէջ, Ռուսը պարպեց ատրճանակը։

Պալէնքօ կը շարունակէ ուրանալ, ընկերոջ վրայ ձգելով մեղքը։

3,500,000 ֆր. հասոյթ շուներու տուրքէն

Փարիզի մէջ շուներու վրայ քաղաքապետական տուրք հաստատուած է 1855ին։ Երկու տարի առաջ, քաղաքապետութիւնը աւելցուց այս տուրքը, բարձրացնելով տարեկան 80 ֆրանքի։ Այս առթիւ շատ մը բողոքներ լսուեցան։ Միւս կողմէ տնտեսական տագնապը եւ գործազրկութիւնը սաստկացած ըլլալով, շատեր ծախեցին իրենց շուները։ Բայց եւ այնպէս, Փարիզ քաղաքին համար հասոյթի կարեւոր աղբիւր մըն է շուներու տուրքը։ Համաձայն Սէնի նահանգապետին յայտարարութեան, 1929ին հին տուրքէն գոյացած է 1,748,310 ֆրանք, 1930ին՝ 1,767,270, 1931ին՝ 1,810,210, իսկ 1932ին, երբ գործադրուեցաւ յաւելումը, 3,579,820։ Ուրեմն, յաւելուածական հասոյթ եղած է. 1,770,000 ֆրանք։ Զեղչելով գանձումի եւն. ծախքերը, 1931ի զուտ հասոյթը եղած է 1,742,243. իսկ 1932ին՝ 3,481,324 ֆրանք։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ՆԵՐՍԷՆ ԵՒ ԴՈՒՐՍԷՆ

ՔԷՄԱԼԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԻՐՔԸ

Վերջին ամիսներու ընթացքին նորութիւններ պակաս չեղան Թրքական ճակատին վրայ։

Ժընեւէն վերջ Լոնտոնի եւ Փարիզի մէջ տեղի ունեցած կարգ մը դէպքեր՝ նկատի ամրապնդելու Թուրքիոյ դիրքը՝ միջազգային գետնի վրայ. Եւրեկի թշնամիներուն այսօրուան սրտագին մտերմութիւնը՝ Թուրքիան սիրաշահելու համար՝ հասկնալի հպարտութեամբ լեցուցած է Քէմալի հպատակներուն սիրտերը։ Այդ էր պատճառը որ Լօզանի տասնամեակը տօնուեցաւ փառաշուք, ու Թուրք թերթերը ազատ թափ տուին իրենց ուրախութեան մեծխօսիկութեան. Նաեւ, այդ է պատճառը, որ կը պատրաստուին անհամբերութեամբ հանդիսութեամբ տօնելու Թուրք Հանրապետութեան հռչակման տասնամեակը, յառաջիկայ Հոկտեմբեր 29ին։

Տասը տարին շատ կարճ շրջան մըն է պետութեանց կեանքին մէջ։ Բայց ինչ որ ուշագրաւ է Թուրքիոյ համար, երկար ժամանակէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով խաղաղ տասնամեակ մը անցուց։ Յիշելու համար միայն մեզի ժամանակակից շրջանը, 1908 — 1911 օսմանեան կայսրութիւնը շարունակ կռիւ ունէր Հիճազի, Եէմէնի, Ասիրի եւ Ալպանիոյ մէջ։ 1911ի աշնան Իտալիա պատերազմ յայտարարելով գրաւեց Տրիպոլիս, Պէնկազին եւ Երկոտասան կղզիները։ Իտալիոյ հետ կնքուած Ուշիի հաշտութեան դաշնագրին մելանը չչորցած՝ Պալքանեան պատերազմը ծագեցաւ 1912ին՝ անդամահատելով եւրոպական Թուրքիան։ Յետոյ եկաւ Ընդհանուր Պատերազմը որ գրեթէ ամբողջ ութ տարի զէնքի տակ պահեց Անատոլուն։

Լօզանէն մինչեւ այսօր անցնող ժամանակաշրջանին մէջ, քէմալական Թուրքիա միայն քրտական շարժումներուն առթիւ զէնքի դիմեց։ Շնորհիւ դրացի պետութեանց բարեացակամ չէզոքութեան եւ ոմանց օժանդակութեան, Քրտական շարժումը չյանգեցաւ Թուրքիոյ նոր մէկ անդամահատումին՝ անկախ քիւրտ պետութեան մը։ Լօզանի գծած սահմանները պահպանուեցան Էնկիւրիի վարիչներուն կողմէ, որոնք նոյն իսկ տեղ տեղ յաջողեցան Թուրքիոյ ի նպաստ սրբագրութիւններ ձեռք բերել։ Այս կարգէն՝ կարելի չէ չյիշատակել Թուրքեւպարսիկ սահմանային համաձայնագիրը, որով ամբողջ Արարատը իր ռազմագիտական կէտերով անցաւ Թուրքերու ձեռքը՝ միանգամ ընդ միշտ ամուր կռուան մը ունենալու համար Քիւրտերուն դէմ։ Ուշագրաւ յաջողութիւն մըն էր նաեւ Ֆրանքօ-Թուրք սահմանային համաձայնագիրը, որով Սուրիոյ հողէն անցնող երկաթուղիներու որոշ եւ կարեւոր բաժին մը Թրքական հակակշիռին կ'ենթարկուէր։

Բախտաւոր աստղի տակ ծնած է Քէմալ։ Իր ազգայնական շարժումին առաջին օրէն սկսեալ իր եւեւ ունեցաւ հզօր աջակիցներ։ Բոլշեւիկներու բացորոշ եւ հրապարակային աջակցութիւնը ստուերի մէջ մնայ թերեւս, երբ ազնուազգայ պատմաբանը շղէ շտափը այն օժանդակութեան, զոր Զինադադարի բախտորոշ օրերուն Քէմալին ընձեռեցին Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա, այսինքն «Մեծ» Դաշնակիցները, Թուրքիոյ ոխերիմ թշնամիները, որոնք ծրագրած էին բաժան բաժան ընել զայն՝ մահացու հարուած տալով անոր սրտին։

1921 Հոկտեմբեր 20ի Էնկիւրիի համաձայնագիրը, որ գործն էր հանգուցեալ Պրիանի՝ Ֆրանքլէն — Պույէօն ըլլալով լոկ իր լիազօր պատուիրակը՝ դարձակէտ մը եղաւ դաշնակից Ներու հետապնդած քաղաքականութեան համար՝ հանդէպ Թուրքիոյ։ Կիլիկիան պարպելով, Ֆրանսա կը յուսար բոլշեւիկեան շրջագծէն դուրս քաշել Թուրքիան։ Զայն սիրաշահելով միւս կողմէ կ'ուզէր Ֆրանսական դրամագլուխին համար նոր շուկաներ ապահովել։ Փաստ՝ այն նամակը՝ զոր Քէմալի արտաքին գործավար Պէքիր Սամի պէյ գրեց Ֆրանսացի լիազօր Ֆրանքլէն Պույէօնի։ Կիլիկիոյ մէջ մնացած անգլիական եւ ֆրանսական ռազմամթերքը, պատերազմական զանազան պիտոյքներ ու կազմածներ՝ ծառայեցին քէմալական բանակը զօրացնելու ընդդէմ Հելլէններուն։ Միւս կողմէ Անգլիա՝ նախ քան հաշտութիւն կնքուիլը, 1919էն՝ սկսեալ ազատ արձակեց Եգիպտոսի մէջ արգելափակուած 100—150,000 Թուրք գերիները, որոնք կազմեցին քէմալական բանակը։ Իսկ Իտալիա, որ խեթիւ կը նայէր Իզմիրեան շրջանի հելլէնական գրաւումին, միւսներէն վար չմնաց՝ Քէմալին օժանդակելու համար, որպէսզի ծով թափուին Կոստանդինի զինուորները։

Այս ճշմարտութիւնը պէտք է կրկնել ամէն վայրկեան, դաս առնելու համար անցեալի փորձառութենէն, ու մանաւանդ քաղաքականութեան մէջ չտարուելու համար զգացումներէ։ Պատերազմի ընթացքին եւ անկէ վերջ դեռ տարիներով արտասանուած «հայասիրական» հարիւրաւոր ճառերը՝ աշխարհի ամէնէն մեծ վարիչներուն եւ հեղինակութեանց կողմէ՝ օճառի պղպջակներու պէս ցնդեցան ու մենք մնացինք դէմ դիմաց ցուրտ իրականութեան հետ։ «Վայրենի», «բարբարոս», «արիւնարբու» Թուրքը մաքրուեցա՜ւ, սրբուեցա՜ւ իր բոլոր մեղքերէն, իսկ զոհը, որ ինքնորոշման սրբազան սկզբունքին համաձայն իր ազգային պետութիւնը պիտի ունենար Թրքահայաստանի իր հայրենի, պատմական հողերուն վրայ, թիզ մը հող իսկ չունեցաւ։ Գլուխը հանգչեցնելիք քար մը անգամ զլացուեցաւ անոր։ Թուրքիոյ կը շնորհուէր 720 հազար քառ. քիլոմեթր տարածութեամբ հողամաս, այսինքն Ֆրանսայի մէկուկէս անգամը։

Այդ թուականէն ասդին կեանքը կ'ընթանայ միեւնոյն ձեւով։ Ու քանի՛ տարիները անցնին, ա՛յնքան թանկագին կը դառնայ Թուրքիոյ բարեկամութիւնը Եւրոպայի համար։

Էնկիւրիի վարիչներուն համար շատ դիւրին եղաւ խաղալ երկու լարի վրայ — Մոսկուայի եւ քաղքենի պետութեանց։ Այդ լարախաղացութիւնը կը շարունակուի մինչեւ այսօր ալ՝ բոլորին գիտակցութեամբ։ Օգտուողը միշտ ալ Թուրքն է։

Այսօր ամբողջ Եւրոպայի — եւ աշխարհի — քաղաքականութեան առանցքը կը կազմէ Ֆրանքօ-գերման մրցակցութիւնը։ Վերազարթնող Գերմանիա վրիժառու ծրագիրներ կը որոճէ։ Նոր պատերազմի մը մղձաւանջին առջեւ, ուժերու դասաւորում տեղի կ'ունենայ՝ ամենալայն չափի վրայ կազմակերպուելով վտանգուած պետութեանց ինքնապաշտպանութիւնը։ Ֆրանսայի կողմէ արեւելեան Եւրոպայի մէջ հետապնդուած քաղաքականութիւնը ուրիշ նպատակի չի ծառայեր։ Տնտեսական ազդակը երկրորդական է՝ քաղաքական ու զինուորական ազդակին քով։

Իբրեւ դրացի Պալքանեան պետութեանց եւ Խորհրդային Միութեան, Ֆրանսա բացառիկ կարեւորութիւն կ'ընծայէ Թուրքիոյ։ Այստեղ սակայն տնտեսական ազդակը նոյնքան դեր կը խաղայ որքան քաղաքականը։ Ապագայ պատերազմի մը մէջ Թուրքիոյ չէզոքութիւնը կամ բարեկամութիւնը կրնայ ամէն կերպով օգտակար ըլլալ Ֆրանսայի։ Իսկ Ֆրանսական դրամագլուխին շահագործումը ներկայիս առաւել օգտակար է եւ անմիջական շահ կ'ապահովէ դրամատէրերուն։

Ահա՛ թէ ինչու տարիներու տաժանելի բանակցութիւններէն վերջ, Օսմանեան Պարտքի Ֆրանսայի բաժնետէրերը մեծագոյն զիջումը ըրին՝ երկու անգամ։ Լօզանի մէջ ընդունուած գումարը 1928ի յուլիսին ջնջել տուին Թուրքերը։ Իսկ ինչ որ 1933ին տեղի ունեցաւ, բոլորովին անհաւատալի էր։ Հանրային Պարտքի Թուրքիոյ բաժինը 108 միլիոնէն զեղչուեցաւ 7 միլիոն թրքական ոսկեդրամի։ Փոխարէնը Թուրքերը յանձն առին երկարաձգել մենաշնորհը Օսմանեան Պանքային, որուն շրջանը կը լրանար։

Ոչ միայն ջնջել տուին իրենց պարտքը, այլ նաեւ յաջողեցան որոշ գումար առնել Օսմ. Պանքայէն՝ իբրեւ վարձք մենաշնորհի երկարաձգման։ Ու հեռու չէ այն օրը, երբ Ֆրանսական ուրիշ կարեւոր փոխատուութիւններ պիտի ընեն Թուրքիոյ։

Օսմանեան Պանքան ստեղծագործումն է «Banque de Paris et des Pays Bas»ի։ Ու գաղտնիք մը չէ թէ այս դրամատունը ինչ կարեւոր դեր կը խաղայ միջազգային դիւանագիտութեան մէջ։

Նախկին վարչապետ Էռիոյի այցելութիւնը դէպի Արեւելք եւ Թուրքիա, ուշագրաւ դէպք մըն է նոյնպէս։ Ֆրանսայի հիմնական քաղաքականութեան ամրապնդումն է որ տեղի կ'ունենայ այս պահուս։

Անհրաժեշտ է աւելի քան երբեք արթնութեամբ հետեւիլ դէպքերու ընթացքին

ՀՐԱՆԴ — ՍԱՄՈՒԷԼ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ԹԱՒԻ ՋՈՒԹԱԿԻ ՎՐԱՅ

ԽԱՂՈՂԻ ԵՂԱՆԱԿ

Թողել ու եկել եմ՝ մխլքերս ու այգիս···

Սարդենիներ սի՛րելի,
Ողջո՜յն, ողջո՜յն ձեզ հազար,
Այս առաւօտ, մանկութիւնս ալեհար,
Կ'ուզէ զօվել ձեր օրհնութեան դաշտն անոյշ,
Որ տիրական մեներգի պէս թաւալո՛ւր՝
Ունկնդրութիւնը տարերքին՝ կ'ընէ տեսլահար ···
Քնարս ահա՛ կը պտտկեմ — ի՛նչ պատիւ —
Ողկոյզներովն խնկազունած՝ իմ պապենի այգիներուն···
Քնարս՝ կայուածիդ ա՛րքան է հիմա,
Քնարս՝ խոնարհ ծառայ, ո՛վ այգի,
Ակօսներուդ մէջ լողացող արեւին ···
Ի՞նչպէս հասկնամ՝ ձեր մեղեդին լայնատարած,
Երբոր ինքս ալ չխոնարհիմ ձեզի պէս, դէպի՛ ձեզ,
Եւ ծնրադի՛ր, ես ալ չ'ընեմ իմ աղօթքս բազկատարած ··
Ակմբահո՜յլ, ակն ի խոնա՛րհ, հո՛ղն ի վար,
Ձերբ պաշտողներ գետնամած,
Ո՜ երկրպագութիւնն այս երկիւղած ·
Կ'ընդունի՞ք որ, այս սուրբ հողին վրայ դարիր,
Ես անբերրի սարդենի, իմ պաշտամունքս բերեմ···
Թո՛ղ մասնակցիմ ես մօտէն, ձեր զրոյցին հէքեաթէ,
Փոխանակուած՝ անիւններուն հետ պապերուս լուսադէմ ··
Սանդնաշա՛րդ բնութեան, հրաշալի՛ք, անյիշի՛ք,
Ես՝ անհանճար քնարահար, թո՛ղ համբուրեմ՝
Ձեր այտերէն ալպասատքէ,
Ես կը փնտռեմ երգ մը հի՛ն, հեղեղներէն տարուքեր,
Ձեր ստուերին մայրական՝ ապաստանած կ'ըլլայ ան ··
Ես համայնակ սխրահար, թողէք դպիմ՝
Ձեր ոստերուն՝ իբրեւ թեւե՛ր փայլարէ ·
Թեւե՛ր, թեւե՛ր խաղողենի, ակնեղէնով ծանրայորդ,
Հողը կքա՛ծ է նորէն՝ ձեր բերքո՛վն հայրենի ··
Թեւե՛ր բա՛րի, պակուցի՛չ, թեւե՛ր քա՛ղցր, մայրենի,
Կը պաղատիմ, գրկե՛ցէք զիս հողին վրայ հանգստաւէտ,
Եւ ջամբեցէ՛ք ստինքներէն ձեր բիւրեղ՝
Քի՛չ մը արե՛ւ, քի՛չ մը քո՛ւն, քի՛չ մը··· երգի՛ք հայրենի· ·
Ի՞նչ հաղուագիւտ պատմութեան՝ զգետն այս զմբուքէ,
Կանա՜չ, կանա՜չ՝ ափերու պէս ոսկեմամուռ,
Նաւասարդի կարաւան, իջած էք գմգը բլրան,
Հա՛րսնիք ունիք, կը պայէ՛ք, եւ շեփոր մը վահէվանեան՝
Կը վարէ պարե՛կն — արե՛ւ, արեւն առատան ··
Ձեր տերեւներն իբրեւ խո՜յր, կը պսակէ՛ք
Հողը, հուժկո՛ւ, յաղթակա՛ն · ·
Վա՜յ ինձ, վա՜յ ինձ,
Կանուխներէն կ'արթննայի՝ թոճոճներուն ձայնէն խելառ՝
Դուռն սպասող պարկերներուն պաղպատեալ,
Կես մէկ դանակ խրած մէջքիս, իբրեւ անմեղ ջարդարար,
Ո՜ խաղողնե՛ր, փողոցներէն խաղաղուենակ՝
Կը վազէի դէպի՛ ձեզ, հպարտութեամբ մ'աշխարհակալ,
Ցա՞ւ տուի ձեզ, օ՜ թղթուրի՛ն, թղթուրի՛ն,
Ձեր մանեակները բիւրեղ կը ցրուէի անցուորներուն ···
Երբեմն ալ, ի վերայ՝ աւանակի մը ձեռնակ,
Առտուն կանուխ սպասապե՛ս կ'ըլլայի՝
Բանակներուն ձեր հնագա՛նդ ու դալար ·
Հիմա, ո՛չ էշ, ո՛չ երիվար, ո՛չ պարկեր,
Եւ ո՛չ ալ ես՝ խալխալներով արծաթէ՝
Կը խառվենք քունդ դալուկ ···
Իմ սիրակա՛ն, իմ մէ՛կ հատիկ սարդենի,
Քու վրանդ զամռուած էր՝ ծերպին ժայռի մ'բոսուերտ,
Ես՝ աննարակ ճարտարագէտ, տնա՛կ շինած էի քեզի,
— Ո՛չ, ապարա՜նք, ապարա՜նք,
Ես փնտռտուք ունիմ երկա՛ր, տնակիդ մէջ ապարանքէ,
Մանկութեանս երընգնաքար, մանեակն այդ հրաշալի՛,
Հո՞ն էր փթթաւ, թէ հեղեղներ տարին հատերն,
Ու թաղեցին խառոչներուն մէջ խաւա՛ր···
Խարխափելով, ես պիտի գամ, օ՜ պիտի գամ փնտռելու՝
Ի՞նչ փոշիներ, ի՞նչ երազնե՛ր ասորդակ,
Ու երբ ո՞ւշ, եղաւ դարձն այս, ո՛վ այգիներ սիրական,
Առէք փանդիռս՝ իբրեւ փրկանք,
Այծակեցէք ինծ մեղքէս ···։

ՈՒԽՏԱՒՈՐ

ՆՄՈՅՇՆԵՐ
Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵՆԷՆ

Երգ հացի համար

Երբ էր ամառ արեւառ,
Արտն էր ոսկի ու խնդում,
Երբ կանչն էր հանդ ու քար,
Եղայ մի օր ես հանդում։

Արտում ոսկի, օրօրուն,
Մի կոլխոզնիկ խինդով վառ,
Մի զոյգ հասկ էր տորորում
Իր թռան մէջ արեւհար։

Ժպիտներով ողողած
Զոյգ ափի մէջ բերքն իրա,
Եւ շուրթերի իրա թաց
Հպեց յուզմունքով նրան։

Եւ քրտինքի մի կաթիլ
Ճակատից իր ընկաւ վար,
Ընկաւ ոսկի հատիկին՝
Արեւահամ, արեւառ։

Ու զգեց նա իր թռան
Հասկիկները դէպի շեղ,
Իր խնդութիւնը դրած,
Իր քնքոյշը նրանց մէջ։

Հիմա ո՞վ է ծամում այն
Հացի պատառը ոսկի,
Որ յագեցած խնդութեամբ
Եւ եռանդովը քազկի,

Եւ ժպիտով իր պայծառ
Ու յոյզերով ողողուն,
Որ կոլխոզնիկն արեւառ
Ափի մէջ էր տորորում։

Մի երախա՞յ արեւոյզ
Ատամներով իր կաթի,
Որ կեանքն ունի իր առաջ
Նման չքեղ հէքեաթի։

Մի ծերունի՞ զառամած,
Որ քայլում է դէպի մահ,
Որ իջնում է ձորն ի ցած՝
Կամ մահանում է հիմա։

Կամ մի քանո՞ր եռանդուն,
Կեանքի կերտողը յաւառ,
Որ քրտնաթոր ու անդուլ
Ոսկի օրերի համար

Ուժ եւ եռանդ է տալիս
Երկաթներին ու քարին,
Եւ իր կեանքը՝ պաշտելի
Մեր ընդհանուր պայքարին

Թուցէ ես եմ կերել այն՝
Ոսկի բուքն այդ բերքի,
Ու նրա փառ խնդութեամբ
Ծնունդ տուի այս երգին՝

Կամ գուցէ դու, գուցէ նա,
Ով որ է թող իմանայ,
Ժպիտներով խնդութեան,
Քրտինքով էր ծուլած նա.

ԳՆԵԼԱՄ ՍԱՐ

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«ՍԵՐ»

(Բերթուածներ, Գրեց՝ Վ. Թէքէեան)

Il possédait cette élégance, cette délicatesse parfaite qui, en art, proviennent toujours de la vraie force.

OSCAR WILDE (Le Portrait de Dorian Gray, Գլ. Բ.)

Ա.

Պ. Վահան Թէքէեանի գործէն, երկար ատեն կը պահէի պատանեկութենէ եկած տպաւորութիւններ։ Պարբերականներու մէջ երեւցած քերթուածները հիացում կ'առթէին որուն պատճառները քիչ մարդ պիտի տար։ «Ակ-բթին ամբողջական ընթերցումը, քայլ մըն ալ առաջ տարաւ զիս — քայլ՝ կարեւոր եւ նշանակալից — գործը դարձնելով նաեւ սիրելի։ Եթէ մինչեւ այդ՝ փարպեան էր որ կը գիւթէր՝ հոն, իր հայրենի ճակատագրէն պատահաստուած այլ եւ հզօր, վիրաւոր՝ այլ եւ վերականգնումի եղերական ճիգերով՝ Հայ մըն է։ Եթէ մինչեւ այդ իր տողին զուսպ ու անհոգատոր հմայքն էր՝ հոն՝ հայրենիքէ ու օճախէ զուրկ, աւելի քան ոեւէ արարած, յանձնած իր ճակատագրին թելը պատահականութեան պատուատեղիներուն՝, ամենափոքր եւ վիթխարի թաւալումներուն՝ թափառաշրջիկ ու հերոսական Հայն է։ Հոն՝ կուրծքին վրայ գոյնզգոյն սատապանքներ գետեղող, մեր ամէնօրեայ չարչարանքները մարող, իր մանկութեան նշխարներէն, երիտասարդութեան ու անդարձ կորած օրերուն եռեւէն լացող՝ երէց եղբայր մըն է։

Հնչումի այլ երանգով մը, այլ ուժգնութեամբ մը, այս քերթողը նմանապէս կուգայ դժուարահաճ ընթերցողին դժգոհութիւնը փոխակերպելու ամենատոկուն ազգային հպարտութեան՝ միւս ազգերուն դէմ դիմաց։

Ես արդէն կատարեցի մէկ երկու ոչ քականում՝ «Հայ», «զուսպ», «անհոտ-տոր», որոնք, անհրաժեշտ է մանրամասնել, որովհետեւ այսհեղինակինմեկբացատրելով, կը ստանան, որոշ չափով առանձնայատուկ իմաստ։

Նախ՝ «Հայ»ը։ Ոչ թէ անոր համար որ հայերէն լեզուն գործածուած է, այլ անոր համար որ ազգութեան մը ճակատագիրը եկած եւ բնակուած է անհատին հոգին մէջ։ Այսպէս խնդիր մը, օրինակ, գոյութիւն չպիտի ունենար, Վէռլէնի մը, Պոտլէռի մը, Միւսէի մը, Վինյիի մը, Լըքոնթ տը Լիլի մը մասին։ Անոնց մէջ այդ խնդիրը բոլորովին ուրիշ պատկեր կը ստանայ։ Անոնցմէ ամէն մէկը Ֆրանսացի է այն իմաստով որ իր տաղանդի ձեւաւորման մէջ, կայ իր ազգին աւանդներուն կնիքը, իր ազգին հանճարին մէկ կայծկլտումը, իր ազգի լեզուին մէկ միաւորումը։ Անոնցմէ զուրս, անոնցմէ ամէն մէկուն անհատը՝ անհատին հակումներուն համաձայն, կ'աճի ու կը զարգանայ անկախ պայմաններու մէջ, ուր ազգութիւնը ոչ մէկ կերպով չի գար քիթը խոթել։ Աւելին՝ ան մոռցուած է. Ալ աւելին՝ թոյլատրելի է նոյն իսկ անասկ մը վարանք ընդդէմ անոր։ Ազգութիւնը անոնց համար մայր մըն է։ Իսկ զաւակը, ընդհանրապէս, իր մօր ուրը կը պատցնէ իր արտին մէջ դայն զգալով արտաքական առիթներու։ Հայ քերթողին համար ազգութիւնը մայր մը ըլլալով հանդերձ, անհերքելի տարփուհի մըն է միեւնոյն ատեն, մնալով սեւակնապէս տարփանքի առաջին նուաճող բորբոքումին մէջ։ Սա գաշտանկարը կը գիտէ՝ տառակ մը, քանի մը բարտի ու մէկ երկու որոտացող՝ ան՝ «Հայ»ը, «ես հաս եմ» կ'ըսէ։ Գլխը կը գիտէ՝ իր ծովախորշերով, ապառաժներովը կամաչ ըլլուրներուն, Սկիւտարը, կղզիները, ան՝ «ես հոս եմ» կ'ըսէ։ Գորֆուի հրամայքը կը լեցուի իր արտին մէջ, ան՝ «ես հոս եմ» կ'ըսէ։ Երկնային խաղաղութիւնը իջեր է ու քերթողին սիրտը կ'ուռի աղօթքով՝ ան՝ «կեցիր ես հոս եմ» կ'ըսէ։ Փետրուարի օր մըն է, ծով կապոյտ, գիւղի ճամբայ, մրգածառեր՝ ան՝ «կեցի՛ր, կեցի՛ր, ես հոս եմ» կ'ըսէ։ Փոթորիկ, կայծակ, յորդառատ ամպերու ու շանթերու գեղեցկութիւն, ան՝ «կեցի՛ր, ես հոս եմ» կ'ըսէ։ Կրնամ այսպէս շարունակել էջեր, շատ պարզ է՝ կրնամ մինչեւ հատորին վերջը հասնիլ՝ եւ ամէն տեղ պիտի գտնեմ անոր, անդադրում տեւական, յարաճուն, յամառ, բռնակալ միջամտութեան, միջամխումին։ Եւ ահա, այս հանդամանքն իսկ որոշող, կը ստանանք տողեր՝ խտացած, բացառիկ գեղեցկութիւնով։

...Եւ քեզ համար դըժոխքին հետ կըռեցինք մենք դաշինք...

Դըժո՛խք մեր կեանքը ըրինք՝ որ դուն դըրախտ մը ըլլաս,
Ո՛վ Հայրենիք, անդունդին եւ երկինքին մէջ առկախ,
Յրճորական օրօրո՜ց, փառաբանեալ պատուհա՜ս,
Հո՛ւր՝ տաքցընող մեր հոգին, դո՛ւն՝ յաւիտեան բոցածախ ·

Քանի՛ անգամ երկինքէն անդունդ՝ իջաւ ծիածան
Ու անդունդէն վեր երկի՛նք երկընցաւ սիւն մը հըսկայ
Ու մենք անդուլ, անվըհատ մագըլցեցանք անոնց վրայ···։

Քանի՛ անգամ ··· Եւ սակայն անոնք փըլան ու ինկան,
Ու մենք անոնց փաթթըւած՝ բարձունքներէն ինկանք վար
Ու այս մարգանք ահեղ ըմպեց թողուց ոգեվար···։

■

Մինչ Ֆրանսացի քերթողը կրնայ պերճանքը տալ իրեն — մեր ակնոցով՝ պերճանք — իր կեանքը ամբողջովին վատնելու իր անհատական հրայրքներու բոցին մէջ ու երգելու միայն այդ, կամ ձգելու իր ներշնչումներուն մըրրիկը հրկիզելու զօտիներու բուսականութեան ու փերթերու, ափիւներու, օճերու նկարագրութեան հեշտանքին մէջ, կամ մխրճուելու իմաստասիրական քերթողութեան մէջ, կամ կազմելու քաղցր երգեր՝ գեղեցիկ ինչպէս Թանկագին թաս մը, ինչպէս Երբաւեկրտ պոռարեղէն մը, ինչպէս քաղցր ռոմանս մը՝ հա՛յ քերթողը, ... տիպուած է սխեմբէ վեր ... Թաւալգլորել, ի վերջոյ ... մար ոգեվար։ Պարզ է ուր ... գիրը հայրենիքի սէր կ... գելու վրայ չէ, ոչ իսկ ... հայրենիքի զուլումը ... ճակատագիրներու այն վիճ... թափանցումի ,այնպիսի ... գի վրայ՝ որմէ — աւելորդ է ... զանազանուած է հեղինակին ... զգայական եւ մտախոհական ... դութիւնը։ Բան մը որ տեղի չէ ... ցած, ո՛չ այսպէս, ո՛չ այսպէս ... այս ճիւղին վկայել մասնագ... րուն մօտ իսկ։

Կարելի է մտաբերել Հիւկոն որ ... ներէ վար չինկաւ, որուն ... կայացաւ արտասահմանի կ... մէկ երկու գեղեցիկ Հրջագայ... մէջ եւ սակայն որուն այդ ... տադրած փոթորկալից գործ... նոյնիսկ կը հիացնէ՝ հիւսը ... ճմոթկող չեշտը ունենալ, ... 19րդ դարու կէսին շուրջերը ... ուած քաղաքական դէպքերուն ... ցիկ նկարագիրը անհատին ... թեան վրայ.

ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն
թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները
գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ
միայնով։

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Մա՞նչ թէ աղջիկ

Հայաստանի Գիտութեան եւ Արուեստի Կաճառին թիւ 5 Տեղեկագրին մէջ Է. Լալայեան ունի հետաքրքրական ուսումնասիրութիւն մը— Ցղա[illegible] զարգացումը Հայոց մէջ: Այս առթիւ կը խօսի նաեւ հայ գիւղացիի փափաքին մասին, որ հայ գիւղացին ցոյց կու տայ մանչ զաւակ ունենալու համար:

Հայոց մէջ, կը գրէ Լալայեան, երբ նորածինը մանչ է, սաստիկ կ'ուրախանան հայրն ու մայրը, իսկ երբ աղջիկ է, այնքան կը տխրին, որ բարեկամները կ'աշխատին մխիթարել՝ յուսադրելով որ մանչ ալ կ'ունենան:

Մեծ ուրախութիւն կը պատճառէ մանաւանդ այն առեն, երբ առաջինեկն է մանչը, որովհետեւ «առաջնեկը լոյս է», կը հինէ կը խօսի խօսքեր, մինչդեռ «աղջիկը գլխի ցաւ է, այսօր կայ, վաղը կը գնայ»:

Մանչը կը կոչուի «վարդաչալակ», աղջիկը «քարաչալակ»: Ըստ Սասունցիներուն, մանչը փուշ է չարկամեցողին, աղջիկը՝ գրսի պտուղ: Գոլանցիները ալ կ'ըսեն, որ «աղջիկը օտար ճրագ է», «աղջիկը [illegible] է, ուրիշ ճամբով կ'ուզէ»: Ախալքալաքի Հայերը, երբ աղջիկ է ծնած՝ կ'ըսեն ծնողքներուն. «Փողը պատը ծակել է»:

Այսուհանդերձ մանչ զաւկի սէրը այնքան մեծ է հայ ժողովուրդին մէջ, որ բացառուած են նախապաշարումները: Լալայեանի ցուցումները կը ձե-[illegible]

[illegible]

Քած ի պիրէ, քած:
Լանեւ մօր ատլաս կուլնոց,
խալդուզ կայբաւն,
Ոսկի կօճակ,
Լաճ ի պիրէ. լաճ:
Աղջկան մօր կասըրէ կուռնոց, մազէ լայբան.
Սիվդակ փիխր.
Քած ի պիրէ, քած:
Լանեւ մօր ոսկի քամար, ծերն ի խալդուզ,
Լաճ ի պիրէ, լաճ:
Աղջկան մօր մազէ լըան. թող ծեր չինըն.
Քած ի պիրէ, քած:
Լանեւ մօր բոզբոզ ձիանէ, խօրն էլ ջօրի,
Արծթէ զամ,
Լաճ ի պիրէ. լաճ:
Աղջկայ մօր գոռտ իշուանէ, թող պոչ չինըն.
Քած ի պիրէ, քած:
Լանեւ մէրն է խանըմ, խէրն էֆէնտի,
Լաճ ի պիրէ, լաճ:
Աղջկան մօր մէրն է խացբուխ, խէրն մշակ,
Քած ի պիրէ, քած:

[illegible] նուէրներ կը լեցնեն իր գոգը:
Լանա լօր տալէֆ օդէն՝ ջամ փենճուրա.
Լաճ ի պիրէ, լաւ:
Աղջկայ մօր տարէֆ փանկեալս, կու ավիլի.
Քած ի պիրէ, քած:
Լանա լօր չարպաթ պլիրէֆ, կուժն ի չինն,
[illegible] փիրուզա, վարդ վեր պերնին.
Լաճ ի պիրէ, լաճ:
Աղջկան մօր պաղ լաւ տուէֆ, կուժն ի կաւէ,
[illegible] ի կոյէ, պլուրթ վեր պերնին,
Քած ի պիրէ, քած:
Լանա մօր եյլաւգ գալմէն ոսկի չալպրաստ,
Լաճ է պիրէ, լաճ:
Աղջկայ մօր չըէ զգուռն, թող թել չինըն,

Եղիա Տէմիրճիպաշեան

— :-: —

Եղիա Տէմիրճիպաշեանի մահուան 25րդ տարելիցին առթիւ, – ինչքան ալ շուտ մոռցուեցաւ այս բեղուն ու խորունկ իմացականութիւնը,— Յ. Ճ. Սիրունի յօդուած մը ունի Հայրենիքի մէջ: Հատուած մը այդ յօդուածէն.—

Ամբողջ երեսուն տարի Եղիա Տէմիրճիպաշեան իր ժամանակակիցները իրմով զբաղեցուց: Նախ հրապարակագրութիւն ըրաւ՝ հինգ վեց տարի մը լոյս ընծայելով Երկրագունտը, ու անոր կողքին Դրական ու իմաստասիրական Շարժումը զոր ինք կը լեցնէր ծայրէ ծայր: Մպռուեցաւ բազմաթիւ կեղծանուններու տակ, ամէն մէկ անուան մէջ տարբեր մարդ փորձելով ըլլալ. եղաւ Գրասէր Աստղ եւ Հայր Հայրան, Մելանիա եւ Նուբանիա, Ճին Թորոս, եւն. բայց ամէնուն մէջ ալ ինքը Եղիան է, անհաւասարակշիռ, յաճախ կայծկլտուն հանճարեղ պոռթկումներով: Հրապարակ նետեց շատ մը պրակներ,— Աւելին ևստր, Երջանկութիւն թաղիս մէջ, Փիլիսոփայական բառարան, Շահնամայիան մը խղճին պարզ քննութիւնը, որոնց մէջ տաղանդի ոչ մէկ գիծ կայ: Բառարանի պատրաստութեամբ ալ զբաղեցաւ լոյս ընծայելով հայերէնէ Փրանսերէն գրպանի բառագիրք մը եւ Փրանսահայ բառարանը՝ ուր դարերեց եւ գրականութեան ալ պարտադրեց բազմաթիւ նոր բառեր:

Զարհուրելի աշխատանք պէտք է իր գրածները ժողվելու համար, եւ անոնց մէջէն ընտրելու համար ապրելու սահմանուած փունջ մը: Եթէ այդ տառաքանքին յանձնառու ըլլայ մէկը՝ հայ գրականութիւնը դէմք մը կը շահի,— հոգ չէ, արատաւոր, բայց տեղ տեղ հանճարեղ դիմագծութեամբ:

Այգեկութք

Լուրերու բաժնին մէջ գրած էինք թէ ինչպէս Փրանսա այս տարի, տօնեց իր այգիներուն բերքը: Մենք Հայերս ալ, այս օրերուն, խաղողօրհնէք կը կատարենք եկեղեցիներուն մէջ:

Խաղողը, իբրեւ ազնուական պտուղ երգուած է հինէն ի վեր: Քրիստոնէական բանաստեղծութեանց մէջ պակաս չեն գեղեցկագոյն պատկերներ խաղողին ու գինիին մասին, (զոր հայերէն շարական մը «արիւն խաղողի» կ'անուանէ), նոյնիսկ Քրիստոս ինք որթատունկի մը կը նմանցնէ ինքզինք: Սակայն խաղողին փառքը հիւսած են առաւելապէս հեթանոսական դարերու բանաստեղծները:

Աթէնքի մէջ մասնաւոր տօն մը կար նուիրուած՝ այգեկութքին ու խաղողին: Այդ տօնը տեղի կ'ունենար աշնան, բոկլայոնիերաց (Պիւյանեպսիոն) ամսուն: Տօնը կը կոչուէր Ոսկոփորիա (Որթակրաց), որովհետեւ այդ օրը եօթը գեղադէմ պատանիներ, Աթէնքի ամէնէն ազնուական գերդաստաններէն ընտրած, փարթամ ու ոսկեզօծ հագուստներ հագած, խաղողի ողկոյզներով բեռնաւոր որթատունկեր գրկած, Թափօրի մը առջեւէն, Անահիտի մեհեանէն կ'ելլէին ու կը յառաջանային մինչեւ Սկիւրասի մեհեանը:

Անոնք որ կը մասնակցէին թափօրին իրենց ձեռքն ունէին որթատունկի բարունակներ, զորս կը շարժէին երգերու եւ նուագարաններու համաչափութեամբ: Գեղադէմ պատանիներու եւ աղջիկներու խումբ մը խաղողին ձօնուած երգեր կ'երգէին, եւ վայելուչ պարերով կ'երթային մեհեան, ուր զոհ կը մատուցուէր: Յետոյ ընդհանուր խնջոյք մը: Եւ խնջոյքէն յետոյ սպորտմաններու վազքի մրցումը, երբ առաջինը կը վարձատրուէր հնգամասնեայ բաժակով մը (պէնտապլէօս), լեցուն հինգ նիւթերով՝ գինի, մեղր, իւղ, ալիւր եւ ցորեն:

Աթէնք ունէր նաեւ գինիի տօն մը, որ տեղի կ'ունենար գարնան սկիզբը, Ծաղկաց ամսուն (անթէստէրիոն): Այս տօնը կը տեւէր երեք օր, ի պատիւ բնութեան զարթօնքին:

Այդ երեք օրերու ընթացքին կը փակէին Աթէնքի բոլոր մեհեանները, բաց կը մնար միայն սիրոյ աստուածուհիին մեհեանը: Տօնին առաջին օրը յատկացուած էր «տակառներու» բացման, երկրորդ օրը՝ «դաշխուրանները լեցնելու», երրորդ օրը «աններըլեցնելու»: Այս երեք օրերու ընթացքին Աթենացիները, ազնուական թէ գերի, արտօնուած էին վայելելու ամէն հաճոյք եւ ուրախութիւն: Այդ օրերուն ազնուականներն էին, որ կը մատուցէին եւ կը սպասարկէին իրենց գերիներուն: «Դաշխուրանները լեցնելու օրը», Թափօր կը մեկնէր Լենեայոնեանց մեհեանէն: Թափօրը կը վերցնէր Թանկագին քօղանը, որ կը պահուէր սիրոյ աստուածուհիին մեհեանին մէջ, կը դնէր փառապանծ կառքի մը մէջ, եւ մինչ կառքին շուրջ կը կայթէին յաւերժահարսեր, ցնծուհիներ եւ հերատուկներ, կառքը կը յառաջանար եւ Թափօրը կ'առնէր: Թափօրին երկու եզերքէն՝ աթենական բանակը: Հարսանեկան երթի մը կը նմանէր այս Թափօրը: Արդարեւ Թափօրը այսպէս աստուած — փեսային կը տանէր աստուածուհին, Վասիլիսան, որ կը ներկայացնէր Աթէնքի հանրապետութիւնը: Կ[illegible]նտրեալ կիներ, իբրեւ հարսնեւորներ, ներկայ կ'ըլլային, փեսայական մեհեանին մէջ, սիրոյ արարողութեան, երբ հարսնեւոր կիները կ'արտասանէին աւանդական երգումը,— Հաւատարիմ մնալ այլիներու եւ գինիի աստուածին: Այն առեն կը սկսէր յորդիլ ու փրփրիլ գինին, մեհեանին մէջ ու մեհեանէն դուրս: Մրցում մը տեղի կ'ունենար առատ գինի խմելու Ուրախութեան, սիրոյ եւ հաճոյքի աղաղակներուն մէջ, մասնաւոր ատեան մը կ'ընտրէր գինարբուքի հերոսները, մինչ երկու պարմանիներ փողերով կը ծանուցանէին ժողովուրդին անունը օրուան մեծագոյն հերոսին, որուն կը տրուէր տերեւներէ հիւսուած պսակ մը եւ տիկ մը ազնիւ գինի.

Այսպէս կը տօնէին գինին հին Աթէնքի մէջ: Կը խօսինք դեռ հայկական գինետօներու մասին:

ԹՈՒՐՔԻԱ

Առեւտրական դաշնագիր Գերմանիոյ հետ

—··—

Օգոստ. 11ին Պերլինի մէջստորագրուեցաւ գերմանաթրքական առեւտրական դաշնագիր եւ հաշուակցութեան պայմանագիր:

Ֆրանսայի հետ գոյացած համաձայնութիւններէն յետոյ, այս համաձայնութիւններն ալ պաշտօնապէս կ'ընդունին թէ անհրաժեշտ է ապրանքներու փոխանակութիւնը կատարել մճարման հաշուեկշիռի սկզբունքին վրայ

Թուրքեւգերման դաշնագրին յատկանշական կողմը այն է որ, Գերմանիա դրկուած թրքական ապրանքներու փոխարժէքին հարիւրին 30ը, ոսկեգրամ տրվիզ ըլլալով պիտի յանձնուի Թայխսպանքին, ի հրամանի Թուրքիոյ կեդրոնական դրամատան, որ ազատ է Գերմանիոյ մէջ ուզածին պէս գործածելու այդ դրամները:

Նկատելով որ անցեալ տարի դէպի Գերմանիա կատարուած թրքական արտածումներուն փոխարժէքը 40 միլիոն ռայխսմարք էր, կը նշանակէ թէ Թուրքիոյ կեդրոնական դրամատունը առնուազն վեց միլիոն թրքական ոսկի պիտի ունենայ իր տրամադրութեան տակ:

Ասկէ զատ, քլիրինկի հաշիւներուն կարգադրութիւնը միայն ապրանքով պիտի ըլլայ, իսկ առիկա մասնաւորաբար նպաստաւոր է Թուրքիոյ, եւ արտածումներու նուազագոյն յաւելում մը պիտի ապահովէ անոր համար:

Գերմանիա, Թուրքիոյ ըրած արտածումներուն հարիւրին 75 համեմատութեամբ ապրանք պիտի ղրկէ Թուրքիա: Միւս կողմէ, թրքական ապրանքներուն փոխարժէքը [illegible] ցանելու համար, առանց դժուարութեան տրվիզ պիտի տրուի Գերմանիոյ մէջ: Թուրք պետական հաստատութեանց կատարած գնումները հաշուակցութեան մէջ պիտի մտնեն:

Գալով այն դիւրութիւններուն զորս Թուրքիա պիտի տայ գերման ներածողներուն, բաժնեցուցակի սեղմումներէն ազատ ըլլալով պիտի ներածուին գերման այն ապրանքները որոնք կը գտնուին դաշնագրին կցուած ցանկին մէջ, եւ ոեւէ ձեւով չեն վնասեր թրքական արտադրութեան եւ ճարտարարուեստին:

Դիոգինէսին հարցուցին թէ ե՞րբ յարմար է ամուսնանալ:

— Երիտասարդութեան մէջ՝ շատ կանուխ է, իսկ ծերութեան մէջ՝ շատ ուշ:

Ֆր. Կարնիկ Խաչի դաշտահանդէսը

Կիրակի օր տեղի ունեցաւ Ֆրանսահայ Կ. Խաչի դաշտահանդէսը, Սէն Քլուի անտառին մէջ: Կ. Խաչի անդամուհիները եռանդով կ'աշխատէին թէ ըմպելիներու սպառման եւ թէ հաւաքական սեղանի պատրաստութեան համար: Սեղանապետ Ա. Ջամալեանի պատասխանելով, բոլոր ընտանիքները սեղանին շուրջը հաւաքուեցան, իբրեւ մէկ ընտանիքի անդամներ: Սեղանապետի բացման խօսքէն յետոյ, առաջին ճառը խօսեցաւ Գ. Հ. Եաղճեան, որ արձակուրդով եկած էր Պերլինէն: Իր ուրախութիւնը յայտնելով տիրող հայկական մթնոլորտին համար, յորդորեց չյուսահատիլ եւ յամառօրէն գործել: Յետոյ երգեց օր. Ա. Առաքելեան, «Անուշ գարունը»: Երգեցին նաեւ խումբ մը երիտասարդներ՝ ազգային յեղափոխական երգեր: Կարգով խօսեցան Ա. Գիւլխանդանեան, Ս. Վրացեան: Միջանկեալ տեղի կ'ունենային պարեր, եւ երգեր Միհրան երգչախումբի անդամներուն կողմէ: Ոգեւորութիւնը աւելցուց օր. Քէնաքեան՝ իր մեներգով: Տիկ. Շահլամեան խօսք առնելով, յորդորեց որ ամէն հայ տիկին իր բաժինը ունենայ Կ. Խաչի գործին մէջ, ընծայելով նիւթական եւ բարոյական աջակցութիւն: «Հայ կինը նոյնչափ կարող է հանրային գործ կատարելու որքան ուրիշ ազգերու կիները: Սխալ է այն մտածումը թէ հայ կինը միայն խոհանոց վարել գիտէ: Եթէ ցարդ քիչ բան ըրած է, յանցանքը այրերունն է եւ ոչ թէ կիներունը: Մենք ալ պատրաստ ենք Կ. Խաչի դրօշը մեր մէկ ձեռքին, մեր ամենասիրելի եռագոյնը միւս ձեռքին մէջ բռնած գործել հայրենիքին համար»:

Խորոված հաւ մը աճուրդի հանուեցաւ Ս. Նաւասարդեանի ձեռքով եւ բարձրացաւ մօտ 500 Փրանքի: Շահեցաւ Գ. Եաղճեան որ տասը Փրանք եւս նուիրելով հաւը յանձնեց Միհրան երգչախումբի անդամներուն: Գիւֆէն լաւ սպառում ունեցաւ: Այս առթիւ շնորհաւորելի էին հեռաւոր արուարձաններու անդամուհիներուն ջանքերը, հանդէսին յաջողութեան համար:

Հայկազուն

⁂ Ֆրանսահայ Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի դաշտահանդէսը, որ տեղի ունեցաւ օգոստոս 13ին, անցաւ շատ լաւ եւ մաքուր հասոյթ ունեցաւ 858 Փր. 60 ս. զուտ հասոյթ:

Այսու կուզանք մեր շնորհակալութիւնները յայտնել բոլոր անոնց, որ նպաստեցին անոր յաջողութեան, մանաւորապէս Փ. Ինճէեանին իր նուիրատուութեանց համար:

Ֆր. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղ

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

«Համազգային»

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Օգոստոս 4ին, Ալֆորվիլի մէջ կազմուեցաւ Համազգային Միութեան մասնաճիւղ մը:

Համազգայինը հիմնուած է Եգիպտոսի մէջ, 1929ին եւ հետզհետէ իր ճիւղաւորումները պիտի ունենայ գաղութներու մէջ:

Նպատակն է Ա.— Ազգային ոգիով տոգորուն, զարգացած երիտասարդութիւն մը պատրաստել, Փրանսական լիսէներու համաստիճան հաստատութեան մէջ: Բ. Հիմնել մեծ տպարան մը՝ լոյս ընծայելու համար հայ գրականութեան եւ արուեստին վերաբերեալ ամենաընտիր երկասիրութիւնները

Համազգայինը ունի իր տպարանը հիմնած է Պէյրութի մէջ Հայ Ճեմարանը, գաղթաշխարհի միակ հայ բարձրագոյն հաստատութիւնը որ պէտք է մեր բոլորիս գուրգուրանքին առարկան դառնայ: Հայ Ճեմարանը իր 4րդ տարին թեւակոխած է, նիւթական եւ բարոյական յաջողութիւններու դնով: Սակայն, ան այսօր կարեւոր բաց մը ունի եւ կը կարօտի օժանդակութեան

Պէտք է ամէն ջանք ի գործ դնել օգնելու համար այս ձեռնարկին:

Ալֆորվիլի մասնաճիւղն ալ կոչ կ'ընէ պարտաճանաչ եւ գիտակից Հայերուն անխտիր գալ բոլորուիլ Համազգայինի շուրջը, անդամագրուելով մէկ Փրանքի չնչին ամսավճարով:

Համազգայինը հիմնուած է չէզոք գետնի վրայ: Անոր կրնան մասնակցիլ բոլոր Հայերը առանց սեռի եւ քաղաքական դաւանանքի խտրութեան:

Ա. Մկրտիչեան

ՊԻՐԷՈՆԻ ԳԱՂԹԱԿԱՅԱՆԻ ՀՐԴԵՀԸ

—··—

Գրած էինք թէ հրդեհ ծագած է Պիրէոնի գաղթակայանին մէջ:

Յունական թերթերէն կը տեղեկանանք թէ այրած գաղթակայանն է Անաթաւիոս (եւ ոչ թէ Լեփասմա):

Աւելի քան 700 տախտակէ տնակներ որոնց մէջ գաղթականներ տեղաւորուած էին, երկու ժամուան մէջ փոշիացան: Հրդեհը առաջ եկած է վառուած մոմէ մը, որուն բոցերը ճարակած են կարասիները եւ տարածուած փայտերուն վրայ: Ընդհանուր վնասը կը հաշուի 10 միլիոն դրախմի: Անպատսպար մնացած են 1000 հոգի: Մարդկային կորուստ չկայ:

ՄԱՆՐԱՎԷՊ

Տիկ. Փօրժ, Բոմէնի Ֆրանսէզի հռչակաւոր ողբերգակը, 1812ին Փետերպուրկ կը գտնուէր, երբ Նափոլէոն իր բանակով արշաւեց Ռուսիա: Ռուսաստանի Ֆրանսացիներուն ընդհատեց իր ներկայացումները, վճռելով հայրենիք վերադառնալ: Ալէքսանդր Ա. ցարը անձամբ միջամտեց զայն համոզելու համար՝ որ մնայ, եւ այս առթիւ հետեւեալ խօսակցութիւնը եղաւ իրենց միջեւ.

— Օրիորդ, բաւ ցուրը, պիտի համբաւ Նափոլէոնի հետ, որ ձեզ այստեղ պահեմ:

— Բայց, Վեհափառ, իմ տեղս այլեւս հոս չէ, այլ՝ Ֆրանսա:

— Սպասեցէք, որ իմ բանակս մեզ կանխէ, եւ ես անձամբ պիտի տանիմ Նափոլէոնի ձեզ հոն:

— Այդ պարագային, Վեհափառ, կը պատասխանէ հայրենասէր արուեստագիտուհին, նախապատիւ կը սեպեմ սպասել Ֆրանսացիներուն Մոսկուա հասնելուն, որ՝ աւելի քիչ պիտի ըլլայ ...

Եւ դերասանուհին կ'արտօնուի Փարիզ դառնալ:

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ մէջ ձերբակալուեցաւ օդանաւորդ Ձարլզ Լէվին, երբ կեղծ հարիւր տոլարնոց մը կը քշէր: Ատլանտեանը կարողներէն է...

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ԷՋԵՐ (3)

ԽԱԹ — ՍԱԲԱ

—··—

Միւս օրը միայն, Ովասեփ վերադարձան Նայիրն ու Գիւլին:

Օղիչուն չկար:

Եղիւր իր հարեմն էր գրել անապատ[illegible] գիւղեցիք գնչուհուն:

Բոշաների խումբը յուղուեց, երդուեց [illegible] Ովասեփից: Օղիչուի հայրը [illegible] մի [illegible], հագուստի մէջ [illegible] մի թունաւոր դաշոյն եւ [illegible] գնաց:

[illegible] օրեր: Ոչ Օղիչուի մասին [illegible] եւ ոչ էլ նրա հօր:

Վերջապէս մի գիշեր Ովասեփ հա[illegible] երկուսն էլ Օղիչուն յղի եւ տանջ[illegible], իսկ հայրը արիւնոտ:

[illegible] սպանուած էր:

[illegible] Բոշաների խումբը ժողվեց ունեցածը [illegible] եւ գնաց նոր կայան որոնելու:

Եւ երբ հասել էին Իրանի երկիրը, Օղիչուն ծնեց մի արու զաւակ, որի անունը դրեց Հասան:

×

— «Այդ միջոցին, Սպահանում ապրում էր մի արաբ իշխան: Էլ - Մուէին էր նրա անունը: Նրան պատւում ու սիրում էին ամէնքը: Վաթսուն տարեկան էր նա, երեք կին ունէր, բայց ոչ մի որդի: Եղածները մեռել էին:

Ունէր անհամար հարստութիւն, շատ կալուած, հողեր ու պարտէզներ, բայց ապրում էր մենակ եւ տխուր:

Երբ բոշաները յոգնած, տանջուած ու կէս եղած՝ Սպահանում կանգ առան հանգստանալու, մի օր էլ – Մուէինը պատահմամբ տեսաւ Օղիչուի փոքրիկ զաւակ Հասանին, գրաւեց նրանով եւ նրա մօր հետ առաւ իր մօտ.

Իսկ բոշաների խմբին նա հրամայեց պատսպարել, կերակրեց, վարձատրեց եւ թողեց որ գնան:

Օղիչուն մնաց էլ — Մուէինի մօտ եւ արաբ իշխանից հայրական սէր միայն տեսաւ: Հասանին էլ էլ — Մուէինը մեծացրեց իր թոռան պէս:

Մեծացաւ Հասանը, ուսաւ, կարդաց ամբողջ Ղուրանը, տեղեկացաւ իմաստունների գիտութեանը, կռիւների մէջ էլ մտաւ ու Թագաւորից բարձր աստիճաններ ստացաւ:

Եւ երբ Օղիչուն էլ մեռաւ, Հասանը ոչ միայն իրեն Պարսիկ էր կարծում, այլ եւ մտքից չէր անցկացնում թէ ինքը լոմ է եւ լոմի զաւակ:

Այդ տարին շատ վատ տարի եղաւ Իրանի լոմերի համար: Ամէնքը նրանց նեղացնում էին, անպատիժ հալածում եւ նոյն իսկ սպանում: Պատճառը այն էր որ, լոմերից մէկը սիրել էր մի մեծաւոր Պարսկի աղջկայ, փախցրել էր նրան, ի հարկէ աղջկայ համաձայնութիւնով եւ անա այդուհետեւ ամէն Իրանցի իրաւունք էր համարում վրէժ հանել ամէն հանդիպած լոմից:

Լոմերը երկար դիմացան, բայց վերջապէս, երբ տեսան որ հալածանքն աւելի սաստկանում է, ժողովուեցին, մի քանի մեծ խմբեր կազմեցին եւ վճռեցին գաղթել օսմանցոց երկիրը:

Գաղթելուց առաջ, սակայն, ուղարկեցին նրանք իրենց ծերերից երկուսին՝ Հասանի մօտ:

Հասանը շուտից ընդունել նրանց. բայց խմաստուն էլ – Մուէինը յորդորեց երիտասարդին՝ լսել բոշա ծերունիներին:

Երկու իշխան – բոշաները սենեակ մտան եւ չոքեցին դռան մօտ: Վերի կողմը նստել էր ալեւոր էլ – Մուէինը եւ նրանից քիչ ցած, Հասանը, որ զարմացած նայում էր հիւրերին եւ բաղպասում:

Բոշաները փոքր ինչ լռեցին: Յետոյ նրանցից մէկը շփեց մօրուքը եւ խուլ ձայնով ասաց երիտասարդին.

— Լո՛մ – Հասան, քո ցեղից ծերունիները քեզ մօտ են եկել ամբողջ ցեղից կողմից: Ուզո՞ւմ ես ականջ դնել նրանց.

Հասանը ոչինչ չէր հասկանում:

— Ես Լոմ–Հասան չե՛մ կոչւում, ասաց նա. այլ Հասան էլ – Մուէինի ինչի՞ մասին էք խօսում դուք ինձ:

— Մենք, խօսեց երկրորդ ծերունին բոշաների, այսինքն լոմերի երկու ամենածեր իշխաններն ենք եւ եկել ենք լոմ Օղիչուի որդի լոմ Հասանի մօտ: Արդեօք Հասանը չիմաց՞ը էլ գիտէ, որ նա լոմի զաւակ է ... Լոմերն իրանում այլ եւս օր չունին, նրանց հանգիստ չեն թողնում: Այլ եւս հաց չկայ նրանց այս երկրում: Պիտի գաղթեն նրանք. այդպէս է ցեղի միահամուռ վճիռը ... Մեր ցեղը ուղարկել է լոմ Հասանի մօտ ասելու, որ նա թող գայ եւ առաջնորդէ նրանց: Հասանը երիտասարդ է, քաջ կուռող, գիտուն եւ իմաստուն: Լոմերը ցանկանում են որ Հասանը օգնէ իր ցեղին իր գիտցածներով եւ դառնալով նրանց գլխաւորը, սովորեցնէ մնալ ազատ եւ երջանիկ ... Լոմ—Կաղիրը ասաց՝ ինչ որ պատուիրել էր նրան իր ժողովուրդը:

Ու Լոմ–Կաղիրը լռեց:

Հասանը խօսել չկարողացաւ: Մէկ բոշաներին էր նայում եւ մէկ զուխատ պապին

Վերջապէս էլ —Մուէինը շարժուեց եւ խօսեց այսպէս.

— Լսի՛ր, ի՛մ Հասան, թէ ինչ կ'ասէ քո պապը — էլ – Մուէինը: Ո՛չ մի անգամ նրա բերանը չէ սուտ եւ, փառք Ալլահին, նրա գլուխը գիտէ գեռ լաւ մտածել: Թող իմանայ Հասանը, որ էլ—Մուէինը իր կեանքը նուիրել է նրան ինչպէս եւ ունեցածը: Բայց նա չի կարող ծածկել եւ չասել քեզ ճշմարտութիւնը: Իրաւունք ունին այս ծերունիները: Քո մայրը, Օղիչուն, բոշայի աղջիկ էր եւ դու բոշա ես, իմ որդեգիր թոռը ... Այս ծերունիները քո ցեղից իշխաններն են:

Հասանը ամէն ինչ երբ հասկցաւ, գլուխը կախեց եւ սկսեց երկար մտածել:

Ամէնքը լուռ էին: Ամէնքն էլ մտածում էին:

Եւ ահա յանկարծ իմաստութիւնը խօսեց Հասանի մէջ:

Նա ոտքի ելաւ, մօտեցաւ ծերունիներին եւ ասաց.

— Իմ ազգը ինձ պէտք ունի երեւի: Գնա՛նք, ծերուկներ, ես պատրաստ եմ:

Ապա մօտ գնաց ծերունի էլ – Մուէինի եւ համբուրեց նրա ձեռքը:

Էլ - Մուէինը յուզմամբ գրկեց երիտասարդին, օրհնեց եւ ասաց.

— Գնա՛, որդեակ, էլ —Մուէինը յանուն Աստծոյ օրհնում է քեզ, իր իմաստուն որդուն, եւ բաց է անում իր գանձը նրա առջեւ...

Այնուհետեւ լոմ—Հասանը եկաւ իր ցեղակիցների մօտ եւ երկու օրից յետոյ, բոշաները, նրա առաջնորդութեամբ անցնում էին օսմանցոց երկիրը ...

ՎՐԹԱՆԷՍ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

(Շար.)

Զբօսանաւ մը կրակ առաւ

Ուրբաթ իրիկուան դէմ, (Մանշ մէջ Միջերկրականի վրայ), նախարարական խորհրդական Փաթընոթրի զբօսանաւը կրակ առաւ, երբ կը վերադառնար պտոյտէ մը։ Քանի մը վայրկեանէն հրդեհը այնքան ծաւալեցաւ որ լոյս չմնաց փրկելու։ Խորհրդականը եւ իր 15 հիւրերը ծով նետուելով, լողացին եւ ցամաք ելան։ Լողալ չէր գիտեր միայն Փարիզի անգլիական դեսպանատան քարտուղարին կինը, որ միւսներուն թեւերուն վրայ առաջնորդուեցաւ ծովափ։

Հրդեհը ծագած էր ժամը 1·30ին։ Քսան վայրկեան վերջը զբօսանաւը կ՚ընկղմէր։

ԴԱՍ ՄԸ՝ ՋԱՓԸ ԱՆՑՆՈՂՆԵՐՈՒՆ

• Թուլոնի շրջանին մէջ, Սանարիի մէջ արճարանատէր մը «բնապաշտական» պարահանդէս մը սարքած էր ուրբաթ գիշեր։ Մասնակցողները ճիշդ ժամանակին ծովափէնեկան այնքանրաց հագուստով մը, որ ժողովուրդը գայթակղեցաւ արճարան խուժեց եւ փախուստի մատնեց պարողները։ Այս առթիւ, ընդհարումներ ալ պատահեցան եւ արճարանը վնասներ կրեց։ Շրջուն ոստիկաններ համնելով հազիւ կրցան վերահաստատել բարեկարգութիւնը։

⁂ Վերջերս Անգլիոյ մէջ ալ այսպիսի գայթակղութիւն մը պատահեցաւ, երբ աղջիկներ եւ այրեր փողոցներէն կ՚անցնէին լողալու հագուստով։

Այս առթիւ հարցում ուղղուած ըլլալով Քէնթըրպըրիի աւագերէցին, գերապատիւը պատասխանեց թէ անյարմարութիւն չի տեսներ որ միայն ծովափի յատուկ «փիժամա» հագած կիներ այցելեն մայր եկեղեցին։ «Միայն թէ, շատ ուշադրութիւն չգրաւեն։ Ես անպատշաճ չեմ գտներ «փիժամա»ն, թէեւ երբեք սիրուն չէ»։

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

կազմակերպուած՝ ՊԷԼՎԻԼԻ «ՌՈՍՏՈՄ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ
ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԻԿՈՒՆ
ՔԼԱՄԱՌԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ «ԹԱՓԻՎԷՐԻ» ՔԱՑԱՍՏԱՆԸ
Կը նախագահէ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ
Կը խօսի՝ ընկ. Վ. ՓԱՍՏԸՐՄԱՃԵԱՆ

Բանախօսութիւն, երգ, պար, նուագ եւլն.· Դիւրամատչելի պիւֆէ։
Կը մասնակցի ԵՓՐԱՏ նուագախումբը՝ ղեկավարութեամբ Պ. ՕՆՈՍԵԱՆի։

Հաղորդակց. միջոց.— Էնվալիտէն առնել շոգեկառք եւ իջնել Մէզոնի. Փորթ Վէրսայլէն առնել հանրակառք թիւ 23 կամ 32 եւ իջնել Ֆէրմ տը Մուլինօ։

Հետեւեցէք Ռոստոմի նշանատախտակներուն։ Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի։

«ՍԻՓԱՆ» երգչախումբի ընդհ. փորձը տեղի կ՚ունենայ այսօր, կիրակի. ժամը 2·30ին 6bis. Campagne 1er: մէթրօ՝ Raspail։

ՍԷՆ ԿՐԱՍԻԷՆԻ ԱՆՆԱՐԱՏ ՑՂՈՒԹԵԱՆ ՔՈՅՐԵՐՈՒ
ԱՂՋԿԱՆՑ ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ
1, Place du Château, SAINT - GRATIEN

Յառաջիկայ դպրոցական տարեշրջանի համար կ՚ընդունուին գիշերօթիկ աշակերտուհիներ մատչելի պայմաններով։

Դիմել վարժարանի տեսչութեան երկուշաբթի, չորեքշաբթի, շաբաթ եւ կիրակի օրերը։

ԾԱՆՕԹ.— Հաղորդակցութեան միջոցներ՝ Gare du Nordէն երկաթուղի կամ Enghienէն «թօմպիւս»։

ԾԱԽՈՒ ՍԱՓՐԻՉԻ ԽԱՆՈՒԹ

ՔԼԱՄԱՌԻ մէջ ծախու է ստիպողական մեկնումի պատճառաւ արդիական դրութեամբ կահաւորուած արդուզարդ եւ կանանց սափրիչի խանութ մը յարկաբաժինով միասին, մէկ սենեակ, խոհանոց, ջուր եւ ելեկտրականութիւն։ 500 քառ. մեթր պարտէզ։ Խանութին մէջ գտնուած բոլոր իրեղէններով միասին 12,000 ֆրանք։ Պայլ՝ 9 տարի։ Տարեկան վարձք՝ 1400 ֆրանք։ Ըսթր տարուան վարձքը կանխիկ վճարողին մասնաւոր զեղչ։ Մանրամասնութեանց համար դիմել Պ. ՎԱՐԴԱՆի, 5, rue Pourtour, Clamart, Seine։

ԾԱԽՈՒ ՍԱՓՐԻՉԻ ԽԱՆՈՒԹ

Փարիզէն ստիպողական մեկնումի պատճառաւ ծախու է այրերու եւ կանանց կահաւորուած սափրիչի խանութ մը, գին՝ 4500 ֆրանք, կանխիկ վճարողին մասնաւոր զեղչ։ Պայլ՝ 6 տարի, վարձք՝ ամիսը 200 ֆրանք։ Շտապեցէք օգտուիլ առիթէն մինչեւ 16 Սեպտեմբեր։ Մանրամասնութեանց համար դիմել Պ. ՏՕՆԻԿԵԱՆի, 10, rue Elise-Reclus, à Bicêtre։ *Մէթրօ՝ Փորթ տ՚Իթալի։*

ՕԳՏՈՒԵՑԷՔ ԱՌԻԹԷՆ
ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ ԳՐԱՏՈՒՆԸ

շաբաթը 3 ֆրանքով (*ամիսը 10 ֆրանք*) վարձու կուտայ հայերէն զանազան վիպական գրքեր, հայ եւ օտար հեղինակներէ։ Գրքին փոխարժէքը կը ձգուի իբր աւանդ, որ յետոյ կը տրուի։

Librairie H. SAMUEL. 51, rue Mr le Prince. Paris (6)։ (*Մէթրօ՝ Օտէօն*)։

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ

Երկու պարապ վիլլաներ Montolivetի *մէջ։ Առաջինը ունի երեք մեծ սենեակներ, խոհանոց և պզտիկ սենեակ մը, ուր կայ մշտահոս ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն, անգլիական արտաքնոց, պարտէզ, աւազան, հաւնոց եւլն.։*

Երկրորդ վիլլան որ կը գտնուի առաջինէն 30 մեթր հեռու, ունի մէկ մեծ սենեակ, խոհանոց, ջուր եւ ելեկտրականութիւն։ Բոլորը պատով շրջապատուած են։ Հանրակառքի կայանը դրան առջեւն է։ Երկու վիլլաներու ամսական վարձք՝ 350 Ֆր.։ Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Պ. ՍԱՀԱԿԵԱՆի, 68, rue Longue des Capucines. Marseille.

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) - R. Seine 276 314

Directeur et Propriétaire: Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone: Glacière 15-70

ԻՋԵՒԱՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	-
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	-

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 22 ՕԳՈՍՏՈՍ 1933

22 Aout 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2271

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆ

Ասորական ողբերգութիւնը անգամ մը եւս պատռեց յաղթական պետութեանց դիմակը:

Անոնք որ ուշի ուշով հետեւեցան այս անցուդարձին, անշուշտ նկատեցին չափազանց պերճախօս երեւոյթ մը:

Դէպքին առաջին օրէն, ֆրանսական մամուլը պատասխանատու յանեց Իրաքը եւ անոր գլխուն վերեւ՝ Մեծն Բրիտանիան, որ « ժամանակէն առաջ » հրաժարած էր հոգատարութենէն

Այդ մամուլը անտեղի գտաւ Իրաքի բողոքը՝ Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ: «Ֆրանսան ի՞նչ յանցանք ունի որ... »:

Քայլ մըն ալ յառաջ երթալով, այդ մամուլը հիմա կը պահանջէ Ազգային Օջախ մը հաստատել Ասորիներուն համար:

Չէ՞ որ խոստացուած էր ժամանակին:

« Մխալ բբին Թուրքիոյ ձգելով Հէքիարիի գաւառը, որ խոստացուած էր Ասորիներուն: Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը պէտք չէ գոհանայ Իրաքի կառավարութեան յիշեցնելով իր յանձնառութիւնները: Անոր պարտքն է մտածել նաեւ Ասորիներուն ազգային օջախ մը գտնելու մասին»:

Այս պատկերազարդ պատմութեան յաւելեալ եւ ճոխացեալ շարունակութիւնը կը ներկայացնէ՝ բրիտանական մամուլը:

Ափ մը ժողովուրդ փորձանքի հանդիպած է իրենց պատճառով: Եւ սակայն, ամէնքն արտցաւ հրապարակութեան մէջ ալ, պիտի տեսնէք բուռ սլաք մը՝ բուն խոկ գահի գլխուն:

Անփարձ եւ գիւրահաւան՝ մեզի պէս, Ասորիներն ալ կատարեալ համատարմութեամբ նուիրուեցան յաղթական հոգատար իշխանութեան շահերուն:

Անոնք ծառայեցին իբրեւ վճռուոր պատերազմի շրջանին: Ու պահեցին իրենց զէնքերը՝ պատերազմէն յետոյ, կատարելով ժանդարմութեամբ:

Այն աստիճան որ, իրենց տուքը գետնէն կտրեցաւ եւ սկսան վերէն նայիլ բնիկներուն վրայ:

Եւ «Թայմզ»ն է որ, իրենց երեսին կը զարնէ այս հաւատարմութեան... մեղքը

Բրիտանական աշխարհակալութեան ավետարանն է որ, այսօր կը դատապարտէ Մար Շիմունի անխոհեմութիւնը.

— « Ան փորձեց Անգլիոյ համակրանքը շարժել յարձակելով ապարական իշխանութեան վրայ եւ գնելով չափազանցեալ պահանջներ... Ան կը սպասէր ճախաղատութեան եւ կը պահանջէր հողային առանձնաշնորհներ »:

Միեւնոյն թերթին մէջ, մինչ քանի մը հոգի կը յիշեցնեն Մեծն Բրիտանիոյ հաւաստիքներն ու յանձնառութիւնները՝ այս զգուիկ ժողովուրդին հանդէպ, ուրիշներ ալ, ընդհակառակն, թոյն կը հոսեցնեն, աւելի պղտորելով միտքերը:

Այսպէս, նամակագիր մը որ 37,000 կը հաշուէ Իրաքի Ասորիներուն թիւը, պարտք սեպեր է յիշեցնել.

— « Անգլիական ծառայութեան մէջ մտած ըլլալով, Ասորիները կրնան ազգադաշտ եանել իբր տասը հազար զինուոր, կատարելապէս մարզուած՝ անգլիական ճակատի վրայ, վարժ՝ անգլիական կարգապահութեան և ռազմական մեթոտներուն եւ իւրաքանչիւրը զինուած անգլիական նորաձեւ հրացանով մը: Իբր մարտական ուժ Ասորիները շատ քիչ հաւասարներ ունին Միջին Արեւելքի մէջ »:

Արդ, այս նոյն թերթը, խոստովանելով հանդերձ որ անզարժանելի սխալ մը գործեցին 1925ին, Թուրքիոյ վերադարձնելով Հէքիարին, պարտականութիւն կը դնէ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին վրայ «օգնել այն Ասորիներուն որ կ'ուզեն հեռանալ Իրաքէն, որպէսզի նոր բնակավայր գտնեն Սուրիոյ մէջ կամ այլուր »

Խմբագրութիւնը կը գտնէ ուրիշ նամակագիր մըն ալ, որ իրրեւ միակ դարման կ'առաջարկէ Իրաքի Ասորիները « իբրեւ ամբողջութիւն » տեղաւորել Սուրիոյ մէջ:

— « Ազգերու Դաշնակցութիւնը բող լիազօր մը նշանակէ, եւ, գործակցութեամբ Անգլիոյ ու Ֆրանսայի, ասորի ազգը կը փոխադրուի Սուրիա: Տեղաւորման ծախքն ալ պէտք է հոգայ այս երկիրը »:

✕

Դժբախտաբար չկրցանք տալ այս եղերա — զաւեշտին ամբողջական պատկերը:

Ինչպէս տեսաք, թէ՛ այստեղ եւ թէ՛ այնտեղ, Փարիզի ու Լոնտոնի մէջ, մարդիկ ֆութպոլի մրցումի մը չափ իսկ արժէք չեն տար պատահած աղէտին.

Իսկ ամէնէն քամնելին,— անոնք անցողակի, ի մէջի այլոց կը յիշե՞ն ասորական օջախի մը խնդիրը, գիտնալով հանդերձ որ, իրենց սեփական ձեռքերով Թուրքին յանձնեցին այդ օջախին հողը:

Այս մարդիկը օջախ էին խոստացած նաեւ Հայերուն:

Եւ ի՜նչ հանդիսաւորութեամբ,—նոյն ինքն Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ, 1922 Սեպտեմբեր 22ին: Բանաձեւը քուէարկուած էր միաձայնութեամբ

Եւ սակայն, դուք լսեցի՞ք ո՛ր եւ է արտմադրութիւն՝ անոր գործադրութեան մասին:

Լսեցի՞ք որ եւ է խօսք այդ մասին, 1932ի ամրան եւ աշնան, երբ Թուրքիան նոր փեսայի մը պէս կ'առաջնորդուէր Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ:

Կը լսէ՞ք այսօր, գոնէ ասորական հարցին առթիւ...

Միամի՜տ, միամի՜տ հարցումներ:

Իրաքի դէմ կարելի է խօսիլ, Իրաքէն կարելի է պահանջել, որովհետեւ ան դեռ նոր ազատեցաւ հոգատարութենէ, դեռ աչալուր է:

Իսկ Թուրքիա՞ն,— օ՜, ի՞նչպէս կարելի է կորսնցնել անոր ճանկագին բարեկամութիւնը:

Ի՞նչ անկրթութիւն է անոր յիշեցնել նոյնիսկ փոքրամասնութեանց իրաւունքները...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Թուրք երիտասարդները կը սպառնան Երեւանն ալ բռնագրաւել...

« ԴԱՇՆԱԿՑԻ ԷՖԷՆՏԻՆԵՐԸ » ԵՒ ԿՈՎԿԱՍԸ

Թուրք Ուսանողական միութեան օրկանը, *Գիրլիք*, յօդուածով մը կը շեշտէ թէ գիտութիւնը յանախ շահագործումի կ'ենթարկուի, ի նպաստ ազգայնական նպատակներու: Այսպէս, Դաշնակները այնպէս մը կ'ուզեն ցուցնել թէ Ուլպարտուի թուրանական կայսրութիւնը հայկական է, եւ թէ Հայերն ու Պարսիկները ցեղային նոյն ծագումն ունին:

«Անդին, Սովիէթները նուիրագործեցին 70 միլիոն Թուրքերու գերութիւնը այն պատրուակով թէ անոնք անկարող են իրենք զիրենք կառավարել:

« Դաշնակցի՛ էֆէնտիներ, չէք կրնար պատմութիւնը խեղաթիւրելով հայրենիք մը ստեղծել: Եթէ այն համոզումն ունիք թէ անպատճառ օտարներու շնորհիւ պիտի կրնաք պահել ձեր գոյութիւնը, չէնքեր շինեցէք Երեւանի մէջ, որ թրքական հին նահանգ մըն է եւ տարակոյս չունինք թէ մօտերս պիտի ըստանայ իր նախկին անունը: Եթէ հարկ է հայրենիք մը ցուցնել ձեր երեւակայած վայրին մէջ, անկէ առաջ փաստեցէք թէ ձեզի կը պատկանի ձեր կեդրոնը՝ Երեւանը: Չէք մոռցած թէ թուրք ժողովուրդին կողմէ ինչ վիճակի մատնուեցաւ Հայաստանը զոր ձեզի պարգեւած էին աշխարհակալ համաձայնական պետութիւնները: Կրնաք երեւակայել թէ ինչկացութեան կրնայ մատնուիլ Ազգերու Դաշնակցութեան կերտած Հայաստան մը: Դժբախտաբար, մաս մը մարդիկ որոնք թուրք անունը կը կրեն եւ այնպէս կը ցուցնեն թէ բրքութեան համար կ'աշխատին, «Կովկասցի» անուան տակ կը գործակցին թուրք հողերուն աչք ունեցողներուն հետ: Ասիկա սխալ ու վնասակար ընթացք մըն է»:

Ցնդաշրջում, յեղաշրջում

Պ. ՐՈՒԶՎԷԼԹ ԿԸ ՊԵՏԱԿԱՆԱՑՆԷ ՔԱՐԻՒՂԻ ՃԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍՏԸ

Նախագահ Րուզվէլթ օգոստոս 19էն առաջ մասնաւոր կազմակերպութիւն մը ստեղծել, վարելու համար քարիւղի ճարտարարուեստը: Բուն ղեկավարը պիտի ըլլայ ինք. Այս նպատակով պատրաստուած է ծրագիր մը որ կ'աւելցնէ նախագահին լիազօրութիւնները: Նախագահը իրաւունք պիտի ունենայ 90 օրը անգամ մը որոշելու քարիւղի կալոնին (4 լիտր) գինը: Քարիւղի հետ կապուած միւս բոլոր արտադրութեանց գիներն ալ ըստ այնմ պիտի որոշուին: Նախագահը պիտի կրնայ նաեւ սահմանափակել ներքին սպառման սահմանուած քարիւղին ներածումը: Աւելացուցի սահմանուած հում քարիւղին օրական քանակը պիտի ըլլայ 100.000 տակառ 1933ի համար: Ծրագիրը կը հաստատէ նաեւ շաբաթական 40 ժամ աշխատանք պաշտօնեաներուն համար: Բանուորները օրական 8 ժամէն եւ 14 օր շարունակ 72 ժամէն աւելի չպիտի աշխատին: Աշխատավարձը պիտի տարբերի շրջանէ շրջան, ժամը 45 — 52 սէնթ:

Միեւնոյն ատեն ծրագիր մը պատրաստուած է պողպատի ճարտարարուեստին համար: Այստեղ ալ շաբաթական աշխատանքը պիտի ըլլայ 40 ժամ, իսկ ժամական նուազագոյն վճարումը՝ 40 սէնթ: Նոր կանոնագիրը պիտի գործադրուի 90 օրուան շրջանի մը համար, իբրեւ փորձ: Այնուհետեւ Ազգային վերականգնումի մարմինը պիտի որոշէ պահպանումը կամ բարեփոխումը:

Վերջապէս, ծրագիր մը կ'ուսումնասիրուի ինքնաշարժի ճարտարարուեստը եւ միւս կարեւոր ճարտարագործութիւններն ալ վերակազմելու համար պետական սկզբունքներով: Նախագահը վերջնագիր մը ուղղած է Ֆորտի, որ դժկամակութիւն կը ցուցնէ համակերպելու:

Աւստրիան՝ գերմանական վտանգին դէմ

ԻՏԱԼԻԱ ՊԻՏԻ ՊԱՇՏՊԱՆԷ ԱՆՈՐ ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆԸ

Պ. Մուսոլինի Հռոմ հրաւիրեց Աւստրիոյ վարչապետը, որ շաբաթ կէս օրին յանկարծ մեկնեցաւ օդանաւով: Տեսակցութեան վայր նշանակուած էր Րիչչիոնէ, Ադրիականի վրայ: Երկու վարչապետները տեսակցեցան մէկուկէս ժամ: Պ. Տոլֆուս անմիջապէս պիտի վերադառնար, բայց մէկ օր յետաձգեց մեկնումը:

Անշուշտ գաղտնի կը պահուի խօսակցութիւնը. բայց իրազեկներ կը հաստատեն թէ Պ. Մուսոլինի խոստացած է թէ Իտալիան երբեք թոյլ չպիտի տայ որ Նացիները վտանգեն Աւստրիոյ անկախութիւնը կամ Աւստրիան Գերմանիոյ կցուի: Պ. Մուսոլինի այլեւս աւելորդ կը գտնէ նոր դիմումներ ընել Գերմանիոյ, դադրեցնելու համար Աւստրիոյ դէմ ատրքուած պրոպագանտը: Այս առթիւ, Աւստրիոյ վարչապետը պարզած է նաեւ երկրին տնտեսական տագնապը, անհրաժեշտ գտնելով նիւթական աջակցութիւն մը: « Հարկ է ոչ միայն պաշտպանել, այլեւ ապրեցնել Աւստրիան »:

Մինչ այս մինչ այն, Նացիները կը շարունակեն թերթերով, թռուցիկներով եւ ձայնասփիւռներով անուանարկել Աւստրիոյ կառավարութիւնը եւ փառաբանել հիթլէրական իշխանութեան բարիքները

Ընկերվարական համագումար

Երէկ Փարիզի մէջ բացուեցաւ ընկերվարական միջազգային համագումարը, որ պիտի տեւէ չորս օր: Այս առթիւ Փարիզ համախմբուած են միջազգային ընկերվարութեան բոլոր ակնառու դէմքերը: Օրակարգի գլխաւոր խնդիրներն են.— 1. Որոշել յարմար գործելակերպ՝ իշխանութեան հասնելու համար — 2. Գտնել միջոցներ՝ կռուելու համար պատերազմի վտանգներուն դէմ:

Ինչպէս գրած էինք, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն ալ կը մասնակցի պատուիրակութեամբ մը, որուն գլուխը կը գտնուի ընկ. Մ. Վարանդեան:

Համագումարին մէջ պիտի արծարծուի նաեւ Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան միջեւ ծագած վէճը: Ֆրանսական պատուիրակութեան մէջ կը գտնուին ներկայացուցիչներ՝ երկու թեւերէն ալ:

⁂ Պ. Քոնփէա Մոռէլ, ընկերվարական «Փոփիւլէռօի վարիչ տնօրէնը, որ յաջողած էր ինքնապահ դարձնել թերթը, հրաժարական տուաւ, գանգատելով իրեն դէմ մղուած պայքարէն: Հրաժարականը հրապարակուած է բոլոր թերթերուն մէջ, բայց իր անունը կը մնայ տակաւին թերթին ճակատը, սպասելով վարչական խորհուրդի որոշման, որ պիտի տրուի վաղը, չորեքշաբթի:

ՅՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԻ ՏՈՒՐՔԸ

— о —

Բերայի իր կալուածներուն տուրքին պատճառով, Պոլսոյ յոյն պատրիարքարանը վէճ ունէր Էվգաֆի հետ: Խնդիրը կարգադրուած է, եւ պատրիարքարանը պիտի վճարէ *մուգաթաայի* իր տուրքը, որ 7500 ոսկիի կը հասնի:

ԵՐԿՈՒ « ԱՒԱԶԱԿ » ԱՆՁՆԱՏՈՒՐ

— о —

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ Անտանայի « աւազակ »ներէն Հանի պէյ օղլու Հանի եւ ընկերը Տէտէ, իրենց զէնքերով եւ ռումբերով անձնատուր եղան հետապնդող ոստիկան — զինուորներուն:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Վասպուրականի Հայր. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղէն ստացանք 300 ֆրանք, իբրեւ հասոյթ Սէնթ-Անրուանի մէջ կատարուած դաշտահանդէսին, որուն արդիւնքը պիտի յատկացուէր Պէյրութի հրկիզեալներուն:

Նախորդ հաշիւը փակած ըլլալով, այս ալ կը փոխադրենք խնամատարութեան եւ կը խնդրենք այլեւս նոր գումարներ չղրկել մեզի:

✕

37ՐԴ ՑԱՆԿ

Վասպ. Հայր. Միութեան	
Նուիրատուր	300
Յուլիս 2ի գումարը	10313
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	10613

Նոր փորձանք մը ոչ-թուրք դպրոցներու գլխուն

ԲՈԼՈՐ ԴԱՍԵՐԸ ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ՊԻՏԻ ԱՒԱՆԴՈՒԻՆ

Պոլսոյ « Ազդամ » լրագիրը կը գրէ (16 օգոստոս). —

փոքրամասնութեանց դպրոցներուն մէջ նախապէս բոլոր դասերը կ'աւանդուէին իրենց լեզուով: Թուրքերէնը կ'աւանդուէր միայն իբր լեզուի դաս: Անցեալ տարիէն սկսեալ պատմութեան, աշխարհագրութեան եւ հայրենագիտութեան դասերը թուրքերէնով կ'աւանդուէին:

Գործավարութիւնը այս դրութեան օգտակարութիւնը տեսնելով, որոշած է, այս սկզբունքը աւելի տարածել եւ աստիճանաբար բոլոր դասերն ալ թուրքերէնով աւանդել, փոքրամասնութեանց մայրենի լեզուն պահելով միայն իբրեւ լեզուի դաս:

Իսկ « Միլլիյէթ » հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ այս լուրին առթիւ (17 օգոստ.)

— Երէկ իրիկուան « Ազդամ » գրած էր թէ փոքրամասնութեանց դպրոցներու մէջ, իրենց լեզուէն զատ, բոլոր միւս դասերը թուրքերէնով պիտի աւանդուին: Մեր կատարած քննութեանց համաձայն գործավարութեան կողմէ այս մօտերս գործադրելի որոշում մը չկայ այս մասին: Միայն թէ գործավարութիւնը ունի այդպիսի ծրագիր մը, լաւ հպատակներ հասցնելու համար: Արդէն կան այդ դրութեամբ դասաւանդող կարգ մը փոքրամասնութեանց յատուկ դպրոցներ.

⁂ *« Վագըթ » ալ կը գրէ* — Կը լսենք թէ կրթական գործավարութիւնը այս տարիէն սկսեալ օտար եւ ոչ-իսլամ դպրոցներու թուրքերէնի, պատմութեան եւ աշխարհագրութեան դասերու թիւին մէջ կարգ մը փոփոխութիւն ըրած է: Այսպէս միջնակարգ դպրոցներու Ա. դասարանի թուրքերէն դասը 5 ժամէն 6ի վերածուած է: Պատմութիւնը եւ աշխարհագրութիւնը 2 ժամ: Բ. դասարանի մէջ թուրքերէն 5, պատմութիւն, աշխարհագրութիւն եւ հայրենագիտութիւն 2 ժամ: Գ. դասարանի մէջ թուրքերէնը 5 ժամէն 4ի իջուցուած է եւ պատմութիւնը աշխարհագրութիւնը, հայրենագիտութիւնը 2 ժամ:

Ասորիներուն կացութիւնը Իրաքի մէջ

Պատրիարքը փախցնելու փորձ

Պաղտատէն կը հեռագրեն թէ երբ Մար Շիմուն արքեպարանէն հանուելով օդանաւ կը փոխադրուէր, Կիպրոս աքսորուելու համար, իր կուսակիցներէն երկու հոգի փորձեցին փախցնել պատրիարքը. Սակայն ձախողեցան եւ փախան Մինչ ոստիկանութիւնը կը փորձէր ճամբան փակել, երկու փախստականները կրակ բացին, առանց ո եւ է մէկը վիրաւորելու: Մէկը յաջողեցաւ փախչիլ, բայց միւսը ձերբակալուեցաւ:

Մար Շիմուն ոչ միայն աքսորի դատապարտուած է իր գերդաստանով, այլեւ զրկուած՝ Իրաքի հպատակութենէն: Այս առթիւ « Տէյլի Թէլէկրաֆ » գիտել կուտայ թէ Ասորիներու պատրիարքութիւնը ժառանգական է, եւ կը տրուի միեւնոյն ընտանիքին անդամներուն: Արդ, աքսորելով Մար Շիմունը եւ անոր գերդաստանին արու անդամները, Իրաքի կառավարութիւնը ջնջած կ'ըլլայ պատրիարքութիւնը, ինչ որ հակառակ է փոքրամասնութեանց հանդէպ եղած յանձնառութեանց:

⁂ Մուսուլէն կը հեռագրեն թէ 250 ասորի ըմբոստներ Սուրիայէն Իրաք անցած ատեն, սահմանապահ զինուորները կրակ բացին եւ 37 հոգի սպաննեցին: (Հեռագիրներէն մէկը կ'ըսէ՝ սահմանապահ Թուրք զինուորները):

⁂ Հաֆէր փաշա, Լոնտոնի Իրաքեան ղեսպանը, երկար հեռագիրներ ստացաւ Պաղտատէն, վերջին դէպքերու մասին: Առաջին հեռագիրը կ'ըսէ.

— Կռիւները տեղի ունեցան միայն խումբ մը ըմբոստ Ասորիներու եւ կառավարական զօրքին միջեւ եւ կապ չունին երկրին քրիստոնեայ ժողովուրդին հետ: Ասորիներու ստուար մեծամասնութիւնը օգնեց բանակին՝ հետապնդելու համար ըմբոստները: Այդ խմբակը միշտ ալ այսպիսի խնդիրներ ունեցած է Թէլքէֆի, Քէրքուքի եւ Մուսուլի մէջ: Անձնատուր եղած ըմբոստները կ'ըսեն թէ չարժման գրգիչները ընդհանուր ջարդ մը կը նախատեսէին:

Երկրորդ հեռագիր մը կը յայտարարէ թէ որ եւ է ջարդ չէ կատարուած, թէ եղածը զինուորական կռիւ է եւ թէ ոչ կին, ոչ մանուկ, ոչ ալ ծերունի վիրաւորուած է: Կարգ մը գիւղեր լքուած ըլլալով, թալանուեր են, բայց կառավարութիւնը վերադարձուցած է գողցուած ապրանքները կամ հատուցում ըրած է: Սխալ է թէ գիւղեր կրակի տրուած են: Բարեկարգութիւնը վերահաստատուած է:

Պ. Էռիօ Էնկիւրիի մէջ

« ԵՍ ՊԱՇՏՊԱՆՆ ԵՄ ԹՈՒՐՔ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ »

Ֆրանսայի նախկին վարչապետը իր բարեկամներուն հետ Էնկիւրի հասաւ շաբաթ առտու, մասնաւոր վակոնով մը Կայարանին մէջ ողջունուեցաւ վարչապետ Ըսմէթ փաշայի, Թէվֆիք Րիւշտի պէյի, Ճալալ բէյի. քարտուղարին,

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՀՈՒՆԳԱՐԻԱՅԷՆ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐԸ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՃԱՄԲԱՐԻՆ ՄԷՋ

ՕՏԱՐԱՑԱԾ ՀՈՒՆԳԱՐԱՀԱՅԵՐՈՒ ՈԳԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Պուտափէշթի հայ գաղութը, ամիսներ առաջ լսած ըլլալով որ մայրաքաղաքին մօտ, Կէօտէօլլէօյի արքունի ամառանոցին մէջ կատարուելիք Միջազգային ճամբարին պիտի մասնակցին նաեւ խումբ մը հայ արիներ, խանդավառութեամբ գործի ձեռնարկեց, արժանաւոր ընդունելութիւն մը սարքելու համար։

Օգոստոս 1ի առաւօտուն, Վիէննայէն հասած հեռագրի մը վրայ, մինչ գաղութը ծաղկեփունջերով կը պատրաստուէր դիմաւորելու իր պատանի հայրենակիցները Դանուբի նաւամատոյցին առջեւ, կէսօրուան ժամուն լուր մը հասաւ, որ արդէն անոնք ուղղակի Կէօտէօլլէօ առաջնորդուած էին։ Այն ատեն խումբ մը տիկիններ ու օրիորդներ պատուիրակութիւն կազմած փութացին հոն՝ յայտնելու համար գաղութիս համակրանքը։

Այս առաջին այցելութեան յաջորդեցին ուրիշներ, կազմուած փոքրիկ խումբերէ։ Բոլորն ալ ուրախութեամբ կ'երթային տեսնել իրենց սիրելի հայրենակիցները, որո՛նք ամէն գոհացութիւն աչք առած, 52 մեծ պետութիւններու արքին, եկած էին պարծանքով իրենց նուիրական դրօշը պարզել հիւրասէր Հունգարիոյ պայծառ եւ գեղեցիկ երկնակամարին տակ։ Օգոստոս 6ին կիրակի օր, գաղութը պաշտօնապէս այցելեց հայկական բանակատեղին։ Ժամը 3ուկէսն էր երբ փոքրիկ խումբ մը հայրենակիցներ, անցնելով արքունի ամառանոցի անտառներէն, կ'ուղղուէին դէպի հայկական վրանները։ Միեւնոյն վայրկեանին, զարմանալի յուզումնալիութեամբ մը, եկած էր այցելելու հայկական բանակատեղին, Հունգարիոյ Արքեպիսկոպոսապետը՝ կարտինալ Շերետի։ Հայկական դրօշին տակ հաւաքուած երիտասարդութիւնը «կեցցէ»ներով ողջունեց բարձրաստիճան հիւրը, որ համակրանքի խօսքեր ուղղեց անոնց։

Մեր սիրելի փոքրիկ արիներու ընթրիքը աւելի զուարթ ընելու համար, գաղութին կողմէ նուէր տարուած էր հսկայ անուշեղէն մը, որ կը ներկայացնէր հունգարական զինանշանը, զարդարուած ազգային եւ հունգար դրօշներով.

Ամբողջ օրը, մեր նուիրական դրօշին շուքին տակ երջանիկ ժամեր անցնելէ վերջ, երեկոյեան երբ մութը կոխեց, ընդարձակ դաշտի մը մէջ, իրենց նուիրական կրակին շուրջ հաւաքուեցան ամէն ազգի հազարաւոր արիներ, ուր՝ այլեւայլ ազգային երգերու եւ պարերու մէջ, մասնաւորապէս փայլեցաւ հայկականը, բուռն ծափեր եւ խանդավառ կեցցէներ խլելով։

Մեր տղաքը իրենց զարմանալի ուշիմութեամբ, աշխուժութեամբ եւ վառվռուն աչքերով, ամէնուն սէրն ու համակրանքը շահած էին։ Անոնք, 35 հոգի, ազգային դրօշին տակ հաւաքուած, պարծանքով կը ներկայանային այցելուներու բազմութեանց որ կարծես մագնիսական ուժէ մը ձգուած՝ կուգար տեսնել մարտիրոս՝ բայց իրեն անցեալովը հպարտ ժողովուրդի մը զաւակները։

Այս առթիւ այցելելով զանազան բանակատեղիներ, ռումանական բաժնին մէջ տեսանք հինգ Հայեր, Սիլիստրիայէն Գ. Տօքթ. Հ. Միրախորեան, փոխ-պետ ռումանական խումբին, եւ Գ. Կ. Ցակոբեան, Քոնսթանցայի հայկական խումբին պետը եւ ուրիշներ, իսկ պուլկար վրաններու տակ վեց Հայեր, ինչպէս նաեւ մէկ երկու հոգի՝ Ամերիկեան եւ լեհ բանակատեղիներու մէջ։

Օգոստոս 8ին հայկական բանակատեղին պատիւ ունեցաւ հիւրասիրելու, Հունգարիոյ խնամակալը, Գ. Հորթի, որ համակրանքի խօսքեր ուղղեց հայ արիներուն եւ իրենց պետերուն։ Իսկ օգոստոս 11ին զօրավար Մարթին, Լորտ Պէյտըն Փաուէլի փոխանորդը, ոչ միայն իր այցելութեամբը պատուեց, հայ եռագոյնին տակ հաւաքուած, հայ արիները, այլեւ անոնց վրաններուն տակ նստած միասին թէյ խմեց՝ դրոշմելով անոնց ոսկեմատեանին մէջ այս անգին խօսքերը.

— « Mes voeux les plus sincères à mes chers neveux. Votre oncle Martin »:

Լուսաւոր ժամերը վերապահուած էին օգոստոս 10ի իրիկուան, երբ Պուտափէշթի հայ գաղութը ընտանեկան երեկոյթով մը պատուեց հայ արիները։

Ժամը 7ին երկու օթօպիւսով, Դանուբի եզերք՝ օթէլ Գրիֆոնի առջեւ՝ առաջնորդուեցան հայ արիները, իրենց հետ բերելով նաեւ օտար վրաններու տակ գտնուող հայ եղբայրները։ Երեկոյթը երեք մաս ունէր։ Գեղարուեստական բաժինին կը նախագահէր հունգար արիներու փոխ-պետը տօքթ. Փ. Անթալ, որ կը պարծենայ իր հայկական ծագումով։ Հանդէսը բացուեցաւ «Բամ Փորոտանօվ» որ յատկապէս ունկնդրուեցաւ ամենամեծ խանդավառութեամբ. գաշնակին առջեւ նստած էր օր. Նոյեմի Քիւմիւշեան, մայրաքաղաքիս պետական երաժշտանոցի գեղարուեստական բաժնին ամենափայլուն աշակերտուհին, ապա խօսք առաւ Հ. Վ. Վրթանէսեան Մխիթարեան վարդապետ, իբրեւ առաջնորդ բարի գալուստ մաղթելով եւ շեշտելով հայ արիներու դերը՝ տարագիր երիտասարդութեան փրկութեան գործին մէջ։ Ապա բեմ ելլելով օր. Խաչի Երիցեան, ընտանեկան գեղեցիկ ռոմանսով մը, զաւութիւն կողմէ նուիրեց հայ եւ հունգար մետաքսեայ դրօշները խաչաձեւ։ Հայկականին վրայ ճարտարութեամբ բանուած էր Տիկ. Ս. Երիցեանէ, «Մայր Հայաստանի» ձիւնափայլ Մասիսով ու Արաքս գետով։ Ցետոյ օր. Իլլա Տիւլեան հունգարահայ օփերայի անուանի երգչուհին, հմայիչ ձայնով մը երգեց «Մայր Արաքսի» եւ «Ծիծեռնակ» ընկերակցութեամբ Տ. Տօքթ. Աւետիք Ալիսի եւ Գ. Բազաւէյ Ֆիպօսի երկուքն ալ Հունգարիոյ անմրցելի արուեստագէտներէն։ Շատ երկար պիտի ըլլար եթէ ուզէինք մի առ մի յիշել յայտագրին ամէն մէկ կտորը։ Կը բաւէ ըսել որ բոլոր արուեստագէտներն ալ ցոյց տուին անբաղդատելի տաղանդ, բուռն ծափեր խլելով ներկաներէն, որոնց թիւը 200ի կը հասնէր։

Գեղարուեստական բաժնին յաջորդեց ճաշը, որուն ընթացքին խանդավառ ճառեր խօսեցան։ Ցուցիչ էր Տօքթ. Փ. Անթալի ճառը, որ պատմելով թէ ինչպէս հայերէն անունը տառապեցնելով ծանօթացած էր հայ արիներու պետին հետ, գովեց հայ արիներու ուշիմութիւնը եւ քաղաքաբական խօսքեր ուղղեց անոնց։ Արիներուն առաջնորդը շնորհակալութիւն յայտնելով գաղութին շեշտեց թէ ոչ մէկ խումբ, այնքան գուրգուրանքի արժանացաւ հոն հաւաքուած 52 ազգերու մէջ, որքան այս նուիրական դրօշին տակ հաւաքուած փոքրիկ ազգի մը որդիները։ «Հայ արիները պիտի չմոռնան երբեք այս օրերը, եւ Պուտափէշթի եղբայրներուն ցոյց տուած սէրն ու համակրանքը»։

Ճաշէն վերջ հրաւիրեալները առաջնորդուեցան հանդիսասրահը, ուր ազգային եւ տեղական երգերով ու պարերով, զուարթ ժամեր անցուցին։ Ամենամեծ գնահատումի արժանացան, պարի դպրոց յաճախող եւ արդէն իսկ ծանօթ պարուհին, 8 տարեկան փոքրիկն Աւետէսեան Սիրանուշը որ մեծ ճարպիկութեամբ ներկայացուց զանազան պարեր։ Գիշերուան ժամը 1ն էր երբ անմոռանալի յիշատակներով մեր փոքրիկ արի եղբայրները, նոյն օթօպիւսներով դարձան Կէօտէօլլէօ, ազգային զուարթերգերով թնդացնելով քաղաքը։ Վերափոխման տօնը կատարուեցաւ հայկական վրաններուն տակ։ Ժամը 11ին վրանի մը շուքին տակ պատրաստուած էր խորանը։ Հ. Վ. Վրթանէսեան պատարագեց խուռն բազմութեան առջեւ։ Ուրիշ վրաններէ ալ եկած էին հայկական պատարագը տեսնելու։ Արիները իրենք երգեցին պատարագի գլխաւոր երգերը. ապա խաղող օրհնուեցաւ ու բաժնուեցաւ ներկաներուն։ Քիչ վերջը հայկական վրաններ այցելեց կոմս Թէլէքի, հունգար արիներու ընդհանուր պետը, առաջնորդուած Տօքթ. Փ. Անթալէ, եւ մի առ մի պտտեցան վրանները եւ իրենց հետ միասին լուսանկարուեցան. Երեկոյեան ճամբարի թատրոնին մէջ հայ արիներն ալ հրաւիրուած էին ազգային երգեր ու պարեր ներկայացնելու։ Այնքան մեծ էր խանդավառութիւնը որ հազիւ հայկական դրօշը բեմ բարձրացաւ հայկական տարազով հայ արիներու կողմէ, մեծ խանդավառութեամբ ծափահարուեցան. Ամէն երգ կամ պար անօրինակ ոգեւորութիւն մը առաջ կը բերէր բուռն ծափեր եւ «պիս»եր խլելով ներկաներէն

Հայ արիներու փոքրիկ խումբը, հպարտ կրնայ զգալ ինքզինքը, փայլելով 52 մեծ ազգերու 25,000 զաւակներուն հետ։ Մէկ միլիոնէ աւելի այցելուներ, իրենց աչքով կը տեսնէին որ Հայը մեռնելու դատապարտուած ժողովուրդ մը չէ, եւ թէ ան իր ուշիմութեամբ ու համեստ ամէնուն սէրն ու համակրանքին արժանի է. Ասոր ապացոյց է նաեւ բազմաթիւ օտար երեւելիներու այցելութիւնը մանաւանդ որ այդ 52 ազգերէն շատ քիչերը, զանոնք հիւրասիրելու պատուին արժանացան։ Պուտափէշթի մէջ բերնէ բերան արձագանգեց հայ անունը եւ տեղական թերթերը լայնօրէն գրադեցան։

Կը շնորհաւորենք վարիչները եւ բոլոր հայ արիները, որոնք գիտցան սիրցնել իրենք զիրենք Հունգար ժողովուրդին, եւ ամէնուն։ Պուտափէշթի հայ գաղութը պիտի չմոռնայ երբեք այս քաղցր օրերու յիշատակը։

ԱԿԱՆԱՏԵՍ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ

ՊԱՆԴՈՒԽՏԻՆ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

Սիրելի Հայկ, ինչ որ գիտես մեր կողմը Թուրք չկար եւ ոչ էլ Թրքախօսներ։ Թէ մի քիչ Թուրքերէն էի իմանում, դա էլ դպրոցումն եմ սովորել։

Ասել եմ ուզում, որ ոչ Թուրքերի շրջանում եմ եղել եւ ոչ էլ ականջներս վարժւել են Թուրքերէն լսելու։ Իմացել էի, որ Թրքախօս Հայեր կան, ինչ որ ռուսախօս, վրացախօս, քրդախօս, պարսկախօս են. Հայեր կան։

Կամենում էի տեսնել եւ լսել Թրքախօս Հայերին։

Երբ այս քաղաքն էի գալիս, երբեք մտքիցս չէի անցկացնում, որ Թրքախօս պիտի տեսնեմ։ Հակառակի բանի տես որ, հէնց Թրքախօսների առաջն եմ ընկել։ Վերջապէս բախտ ունեցայ Թրքախօս Հայերի հետ էլ ապրել։

Բայց ռուսախօս եւ վրացախօս Հայերից որոնց հետ շփում ունեցել եմ, էնքան չեմ հիասթափւել որքան Թրքախօսներից։

Նրանք թէեւ օտար լեզու էին խօսում, բայց Հայի սիրտ ունէին։ Իհարկէ, շատ կային վիժածներ եւ այլասերածներ. բայց մեծամասնութիւնը հպարտութեամբ էր ասում, թէ «Հայ եմ եւ Լուսաւորչի Թոռ եմ»։

Գշիրիկցի քրտախօս Հայն էլ ասել է.

— «Շիւքիւրա խուտէ, պափիրէ մամի փըլլան պոլլը»: (Փառք Աստծու, մեր մեծ հայրն էլ Հայ է եղել)։ Թրքախօսների մէջ էլ կան բազմաթիւ անհատներ եւ ընտանիքներ, Հայի սիրտ ու հոգի ունեցող, որ ազգային աւանդական սովորոյթները, կարգերն ու բարքերը՝ սրբութիւն ընդունում են, պահում եւ գործադրում։ Դժբախտաբար Թրքախօսների մեծամասնութիւնը փոխանակ հայանալու, այլասեր է դառել։ Դաժանամտութիւն ու կարծիք է։ Երանի՛ թէ սխալուած լինէի [illegible] Թրքախօսների մեծամասնութիւնը [illegible] եմ, երբեք չի հետաքրքրւում ազգային կեանքով։ Ընդհակառակն, թարգ ազգի կեանքին եւ պատմութեան մասին մի քիչ աւելի գաղափար եւ հասկացողութիւն ունի, քան թէ էն ազգին՝ ում պատկանում է։ Սրանք երբեք սէր եւ ձգտում չունին Հայերէն սովորելու։ Խօսքս Թրքախօս երիտասարդների մասին է։ Ընդհակառակն, մի տեսակ քէն ու ոխ ունին Հայերէնի հանդէպ եւ բնազդօրէն ատում են Հայախօսներին։ Երբ մի ընտանիքում կամ արհեստանում խօսակցութիւնը հայերէն լինի եւ մեծամասնութիւնն էլ Հայախօսներ, եւ էդտեղ մնում մի Թրքախօս թէ լինի, իսկոյն պիտի պահանջի եւ ստիպի, որ խօսակցութիւնը Թուրքերէնի փոխուի։ Ընդհանրապէս, «ի պատիւ» Հայախօսների, պէտք է ասել, Թրքախօսն իր էշը առաջ է քշում։ Թէ Թրքախօսի բարի ցանկութիւնը չհասկանան եւ շարունակեն հայերէն խօսել, նա ընդոստ ոտքի կանգնում, դուռը չա՜փ, շուփ բաց ու գոց անում եւ խռոված գնում է։

Հայկ ջան, Թրքախօսների էլ ճանաչում եմ, որոնց քանակը բաւական ուշագրաւ է, որ բոլորովին կղզիացած կեանք են ապրում։ Երբեք չեն յարաբերիր հայախօս շրջանների հետ, չեն հետաքրքրւում ազգային անցուդարձերով, չեն մասնակցում կազմակերպութիւնների եւ չեն խառնւիր ազգային գործերի. Հաւատացէ՛ր, ճշմարիտ եմ ասում, որ մի Փրանք իսկ չեն նւիրել ազգանպաստ գործերի եւ միութիւնների։ Եթէ պատահել՝ հանգանակութեան համար մի յանձնախումբ դրանցից որ եւ է մէկի տունն է գնացել՝ ձեռնունայն յետ է դառել՝ մի շնորհքով խօսք լսելով

— «Պէն էրմէնի տէյիլիմ, պաշըմա վարթ պէնիմ զափիւնա կէլմէյին»։

Այս կարգի Թրքախօսները, որ տգէտ եւ խաւարամիտներ են, փողից բացի ուրիշ սրբութիւններ եւ Աստուած չեն ճանաչում։ Տնից գործարան եւ գործարանից տուն, միայն այդ ճամբան յաւ գիտեն, ուրիշ բան չգիտեն.

Այս Թրքախօսներն այլասերուած պէտք է համարել։ Շատամ Ֆրանսացիների կամ ուրիշ ազգերի մէջ պիտի ձուլուին, կորչին։ Սրանց երախաներն արդէն Ֆրանսացիներ են։ Միակ անունն — ազգանունները հայութիւնից յիշատակ մնացել է։ Շատերին էլ անունը գնացել է (փոխել), ազգանունն էլ ճամբու պատրաստութիւններ է տեսնում։

Երեխաները տանը Թուրքերէն են խօսում, դուրսն էլ Ֆրանսերէն։ Իսկ երիտասարդները որ իրենց ծնողաց նման անգրագէտներ են, մինչ Ֆրանսացիների հետ են նստում եւ կենում?։ Անշուշտ իրենց նման Ֆրանսացիների.

Ինչ որ իրենց ծնողքը չափազանց ժլատ են, իրենք էլ չափազանց շռայլ են։ Ամէն ցեղի կեանք ապրում են։ Խաչէս ասած, կալ չէ մնացել, որ կորած չլինեն։ Իրենց «ալէմի»ն զաւակների ձեռքից խեղճ ծնողքն աղի արցունք թափում են։ Բայց ո՞ւմ հոգ։ Ժլատ հօր՝ շռայլ որդի, ես իմ Աստուած, յաւ կը սպի։

Յարութիւն

Քու
[illegible]

Մխիթարեանց [illegible] մասին

ՄԻԼԱՆՕ, 18 օգոստոս.— Վենետիկի Մխիթարեան միաբանութիւնը հակառակ իր սովորութեան վերջապէս խօսեցաւ, հոգ չէ թէ ուրիշներու բերնով։ Առաջինութիւն մըն է այս որ պէտք է գնահատել եւ որուն համար պէտք է շնորհաւորել մեր հայրերը։ Հաստատութիւններ կան որոնց յատկանիշն է ապրիլ բոլորովին կղզիացած ու անտարբեր իրենց շրջապատի կեանքին։ Կը նմանին անոնց որ կը ծծանին, կը պայքարին ամէն նորաձեւութեան դէմ, սակայն քանի մը տարի ետքը առանց իմանալու արդէն կը հետեւին այդ նորաձեւութեան։ Այսպէս մեր Հայրերն ալ, տարիներ առաջ սովորութիւն չունէին պատասխանելու, այսօր ուրիշներու բերնով կը խօսին եւ անշուշտ օր մըն ալ ոչ միայն պիտի խօսին առանց փաստաբանի, այլ պիտի համոզուին որ հակառակ իրենց օրինական իրաւունքներուն անոնք յաւիտենական չեն, բարոյական պարտականութիւն ունին ազգին ներկայացնելու իրենց վստահուած գումարներու մատակարարութեան հաշիւները.

Մ. Թ. Ն. Սանդրու Միութիւնը անշուշտ պիտի քննէ տրուած պատասխանը եւ որոշէ իր դիրքը։ Մենք մեր կողմէն, առանց մանրամասնութիւններուն մէջ մտնելու, կ'ուզենք [illegible] ընթերցողներուն ուշադրութիւնը [illegible] բաւերել քանի մը կէտերու վրայ։

Մ. Թ. Ն. Ա. միութիւնը [illegible] տասնամեայ կ'ընդունի թէ [illegible] նախ ֆոնտը եւ մեր երէցի [illegible] բակները այսօր [illegible] մէջ կը գտնուին։ Կը սխալի [illegible] երբ այս ցաւալի վիճակը կ'[illegible] բացրել միայն ու միայն համա[illegible] հային տնտեսական տագնապին [illegible] տնտեսութիւնները նուազած են, բայց [illegible] համոզուած ենք որ, եթէ այդ [illegible] հարստութեան մատակարարութ[illegible] ըլլար մաքուր եւ կանոնաւոր [illegible] նութիւնը չէր հասներ այս վիճ[illegible] Մխիթարի է բաղդատութիւն [illegible] տութիւններու հետ որոնց նմ[illegible] վիճակը յաճախ արդիւնք է [illegible] կան խաղերու։ Մատակարար[illegible] նը, մասնաւորապէս այսօր [illegible] ուսեալն գիտութիւն մը դարձած [illegible] պէտք է ընդունիլ որ մեր Հայրե[illegible] կը պակսի այդ գիտական [illegible] տութիւնը։ Եթէ այս պակասն [illegible] աւելցնենք քանի մը Հայրերու [illegible] տասխանատու քայլերը, [illegible] թեամբ կը հաստատուին մեր վի[illegible] սանծները Գինի խոստովանութ[illegible] միաբանութեան եւ թէ Մուրատ[illegible] Ֆոնտին ներկայ վիճակին մասին [illegible] բաց տնտեսական էին, երբ [illegible] րը իրենք մեզի ներկայացուցին [illegible] վիճակը ու կատարուած [illegible] նոն գործերը։ Եթէ մնանելու [illegible] ծը չունենայինք, մենք այսօր [illegible] յիշէինք անունները այդ Հայրերու [illegible] որոնք ծեր թէ երիտասարդ, կը [illegible] գալան իրենց միաբանութեան [illegible] քին վրայ եւ որոնք իրենց անձնա[illegible] ու ներկայով արժանի են ամէն [illegible] գանքի։

Ստիպուած ենք կրկնել մեր [illegible] ցումը։ Ինչո՞ւ Համէն [illegible] մարմին մը քննեց Միաբանութեան հաշիւները, եւ այդ քննութեան [illegible] տոյ, ամէն լիարօրութեամբ [illegible] հաշուեկշիռ մը յանձնեց [illegible] րութեան գործը։

Մ. Թ. Ն. Ս. Միութիւնը մէջ [illegible] կուտայ 60,000 լիրէթ երբ [illegible] րութեան ծախս, մինչդեռ [illegible] ցած էին 300,000 լիրէթ այս գու[illegible] րը մենք չհնարեցինք։ Ամէն պարագայի, ժամանակին առիթը [illegible] մանելու բարձրաստիճան եւ [illegible] տասխանատու Հօր մը հետ [illegible] տեղեակ պէտք է ըլլար միաբանութեան գործերուն, բայց այդ հօր [illegible] ոչ միայն չհերքեց մեր յիշած [illegible] րը, այլ ջանաց արդարացնել [illegible] շոր ծախքը։ Մտքով ըլլալով [illegible] ուակալներու ստկայինին, կը [illegible] ծենք որ 60,000 լիրէթը գուցէ [illegible] բաները միայն Մուրատեան Ֆոնտի մատակարարութեան ծախքերուն [illegible] 300,000 լիրէթը՝ միաբանութ[illegible] հարստութեան մատակարարութեան ծախքերուն։

Վերջացնելէ առաջ, պէտք [illegible] քէինք իմանալ թէ որո՞նք են այն [illegible] ռավարական օրէնքները որ [illegible] են միաբանութիւնը խոշոր գում[illegible] ներ ծախսելու։

Մեր գրութիւններով ներկայացուցինք Մուրատեան Ֆոնտին եւ Մխիթարեան միաբանութեան ներկայ ցաւալի վիճակը, ինչ որ շատ կը [illegible] տարբերի «կրակ կայ» պոռալէն. Մ. Թ. Ն. Ս. Միութիւնը այժմ կ'իմաց[illegible] թէ ջանքեր կը թափէ օգնելու [illegible] որ կրակը մարելու կ'աշխատին [illegible] կիրծորէն յաջողութիւն կը մաղթենք իրենց, եւ սրտանց ուրախ պիտի ըլլանք եթէ հասնին իրենց նպատակին քանի որ սէր եւ երախտագիտութիւնը դէպի Մխիթարեան միաբանութիւնը չի կրնար մենաշնորհը ըլլալ [illegible] մը հոգիի, կամ միութեան մը։ [illegible] թող տրուի սակայն կասկածելու [illegible] րենց կատարած աշխատանքին [illegible] դիւնքին վրայ

Ա. Ս.

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«ՍԷՐ»

(Քերթուածներ, Գրեց՝ Վ. Թէքէեան)

Բ.

Գ. Վահան Թէքէեանի երկին առթիւ գործածեցի «զուսպ» որակումը։ Այս առթիւ կարելի էր լայնօրէն խօսիլ, այդ կարեւոր բառին շուրջը եւ քիչ մըն ալ դուրս։ Բայց, չեմ ուզեր անցնիլ օրաթերթի մը տարողութիւնը։

Չեմ ըսեր որ Գ. Վահան Թէքէեան, տրամադրութիւն մը, փոքրիկ զգացում մը նիւթ չէ բրած կտորի մը։ Բայց անոնք չեն իր յաջողուածները, ոչ ալ բազմաթիւ են։ Անոր գեղարուեստական խառնուածքը կը հաճոյանայ զգացումի մը փոխարէն, այդ ըզգացումին բնութիւնը նկատի առնել։ Երթալ տեսնել մանկութիւնը այդ ըզգացումին, հետեւիլ անոր աճման, հաճոյանալ անոր ապագային զանազան քերթողական ենթադրութիւններուն մէջ։ Հրաւիրել որ զանազան կողմերէ առուակներ գան թափին մայր զգացումի իրանին մէջ, յաճախ փնտռել նաեւ անոր զանազան կերպարանքները դարերուն մէջ ու այլ գեղարուեստագէտներու մօտ՝ իր յղացման սիրելի եղանակներէն են։ Անգամ մը որ նիւթերը առատացած են, զանազան տարրերը լեցուցած է չորս կողմը եւ ներսը, բոլորովին ընդերային կէտ մը կը մնէ թրթռացման մէջ եւ այն ժամանակ կը սկսի ստեղծագործութեան հեշտանքը. Կը տեսնուի որ այս՝ ճիշդ հակապատկերն է այն միւս եղանակին ուր, երբ առաջնի կտոր մը գտնուած է՝ հեղինակը կը սկսի ուռեցնել, անվերջօրէն օդ լեցնել։ Բայց այս չէ բոլորը։ Հիմա կը սկսի ընտրութիւնը այդ առաջնի առատութենէն։ Շատ յաճախ այդ հարուստ առաջնի գեղարուեստական ամբողջութիւնը պէտք է հազուեցնել հնչեակի մը նրբակերտ շրջագծերը։ Հոս երեւան կուգայ վարպետը որ կը տիրանայ իր գործածած լեզուին գաղտնիքներուն եւ գիտէ, գծին ճշգրտութիւններով, պահել անոր սանձը ձեռքերուն մէջ։ Փոքրիկ կրկնութիւն մը, բառերու չնչին շրջափոխութիւն մը, վերջապէս մէկն ու մէկը այն անհամար արուեստախաղերէն եւ հրաշքը կատարուած է։ Հնչեակի նեղ շրջագծերէն ոչ միայն գեղեցիկ դէմքը դուրս է ելած, այլ դէմքը իր ամբողջ մարմնովը միասին։ Ու ընթերցումէն վերջ քերթուածներէն մէկն ու մէկին, մեզ մօտ կը մնայ այնքան ցնցում, յուզական թէ մտային, այնքան երկար ատեն ինչքան լաւ վէպի մը ընթերցումէն յետոյ։ Պարոն Թէքէեան, հետեւաբար, անհնչ է ուր մակերեսային տպաւորութիւնը երկար պիտի հոն բերէ արմատանիստ զգացում զանելու համար։ «Սէր»ին մէջ հոգեկան տրամադրութիւններէ աւելի՝ հասակ ունեցող հոգեվիճակներ են որ նկարուած են։

Օրինակներ չեմ տար նաեւ «Սէր»էն որպէսզի ընթերցողը ինքը փութայ փնտռել զանոնք։ Բայց չեմ կրնար տեղի չտալ փորձութեանը գոնէ մէկ հատ ամբողջութեամբ արտագրելու, վարակելու համար ընթերցողը միւսներն ալ ճաշակելու փափաքէն։

«Հայաստաններ» շատ ունինք։ Ահա նաեւ մեր հեղինակինը որ ես կը գտնեմ «Սէր» քերթուածներէն ամէնէն կատարեալներուն կողքին։ Տեսէք թէ որպիսի բռածիք կը պարունակէ։ Ե՛ւ զուգահեռաբար, ե՛ւ ընդելուզուած, մենք ունինք հոս, ճակատագրին պատմութիւնը նախ Հայաստանին իրեն, յետոյ այդ պատմութեան ցոլացումը հեղինակի զգայութեան մէջ եւ իր հակազդեցութիւնները։ Ու մեզմէ ո՞ր մէկը չէ անցած նոյն եղերական փուլերէն որ բանաստեղծը արձանացուցած է քանի մը տողի մէջ։

Ո՛վ Հայաստան, որ կարկանդ աչքեւ միշտ,
Միշտ ու միա՛յն կը հիւսես . .
Կ'զմայլէի քեզի ես՝
Քեզ գտնելով ճակատագրին թէ՛ նաւ միշտ
Թէ՛ տիրուհի, ան քեզ խաբող ու դուն զայն,
Դուն շինելու, ան քակելու
Ձեր մեծ ճիգին մէջ ունայն
Անա՛ բռնութեան անարկու
Անգամ մը եւս կը մօտենայ կռնակէդ
Եւ քու կրտսերդ կեանքի.
Սրտազախտ՛ան, անձկալի,
Իր հովին տակ կ'ըսէ անգամ մ'ալ անհետ . . .

Ո՛վ Հայաստան, կը մեռնս
Դուն պահ մը լուռ ու շա՛տ տխուր։ Եւ յետոյ
Կը փնտռես՝ մըտախո՛հ,
Քեզ նայածող ոգին անտես ու անհաս . . .
Ցետոյ, յոգնած դէմքէդ վար
Կ'իյնայ կաթիլ մը արցունք
Եւ հանելով կուրծքէդ հառաչ մը խորունկ՝
Քու թեւերուդ մէջ երկար
Դուն յամրաղէս
Ձեռքիդ ճորէն կը մըլմըլես . . .
— Բայց ո՛չ այլ եւս . . . : Ո՛չ, կեցի՛ր,
Դուն չը հիւսես պիտի ա՛լ։
Ո՛չ, բաւական է ողբալ
Ձանէին, յայսին վրայ պառկիր։
Կտրէ՛ կարկանդդ, ո՛վ յիմար.
Կտորներովն անոր զինուէ՛ խօլաբար,
Զա՛րկ եւ փըլցո՛ւր. զա՛րկ, հարուածէ՛ ու քանդէ՛
Եւ փլատակացդ դէզին տակ դո՛ւն ալ թաղուէ՛ . . . :
Բայց՝ կը սոսկա՛մ արձագանգէն իմ ձայնիս . . .
Բայց՝ մի՛, դուն մի՛ լըսեր զիս
Եւ յաւիտեան ըրէ այնպէ՛ս
Ինչպէս գիտես . . .

ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՄԱՆՐԱՎԷՊ

Տիւմալ, նշանաւոր գիտունը [illegible] Ֆրանսուա Ա.ի մատենադարանապետը, յայտնի էր իր համեստութեամբ.

Օր մը, բարեկամին մէկը հարց [illegible] տուաւ, որուն՝ գիտունը պատասխան[illegible] նից պարզօրէն.

— Չեմ գիտեր.

— Իսկ ես կը կարծէի՝ թէ կայսր[illegible] ձեզի կը վճարէ ամէն ինչ գիտնալ[illegible] նուդ համար, յարեց բարեկամը.

— Կայսրը ինծի կը վճարէ իմ գիտ[illegible] ցածներուս համար միայն. որովհետեւ եթէ վճարէր նաեւ չգիտցածներուս համար, ամբողջ կայսրութեան հարստութիւնը չպիտի բաւէր։

ԹՈՒՐՔԻԱ

«Թուրան»ը... Պուլկարիոյ մէջ

— . —

Պուլկարիոյ «Թրակիա» թերթը կը գրէ —

Երկու տարիէ ի վեր, Պուլկարիոյ երիտասարդութիւնը — այր թէ կին — կը կազմակերպուի մասնաւոր «Թուրան» միութեան մէջ: «Թուրան»ի նպատակն է զօրացնել Թուրք երիտասարդութեան մէջ եղբայրական [illegible] եւ միակել հայրենիքի հանդէպ տածած սէրը: Իբրեւ միջոց ունին — վարժողի պարտիզացներ, ընկերութիւններ, ընթերցումներ, [illegible] դաստիարակութիւններ, [illegible] խումբեր են.: Գործօն անդամներ [illegible] երկու սեռէ՝ 15—45 տարեկան [illegible] բոլոր անդամները իրարու «Եղբայր» կը կոչեն: [illegible] ծրագրին երեւան կուգայ որ [illegible] կը ձգտի Պուլկարիոյ [illegible] երիտասարդական [illegible] 45 տարեկան — եւ ժողովական [illegible] Մեր իշխանութեանց հանդէպ [illegible] կրկնյանայ լոկ ծրագիր[illegible] մասնագիտներու մանրամասնոր մէջ: [illegible] անոնց գործունէութիւնը մաս չի [illegible] սեր ոստիկանութեան ուշադրութեան ու ծանօթութեանցը, որովհետեւ [illegible] վտանգաւոր է. սահմանափակուած կ՚ըլլայ մեր քաղաքացիներու ազատութիւնը: «Թուրան»ի կազմակերպիչները ծանօթ են մեր այս [illegible] ու յանորէն կ՚օգտուին այն «Թուրան»ի ցանցը [illegible] իր մէջ է առած Պուլկարիոյ բոլոր Թրքաբնակ վայրերը: Անոր վարիչները մեծ մասամբ քէմալական ուսուցիչներ են հայրենասէր հօճաներ, իմամներ — տեղական մտաւորականներ: Ընկերութիւնը գործը կը տարուի յատուկ տետրով, Թուրք մամուլն ու Պուլկարիա հրատարակուող իր թերթով: Իսկ այս վերջիններն [illegible] «Բէհզէր», «Անալ սէսի», «Ձէյ օրտուն», «Իւմիթ», «Բարա...», «Թուրան», «Հօզալիէ», «Ցրքիէ» Գաղափարը զոր Անատոլէն այս կը տարածէ այս մամուլը, բոլոր Թուրքերուն կազմակերպումն է, պէտք որ անոնք ալ իր ըլլան իրենց այն իրաւունքներուն զորս Պուլկարիան կը շնորհէ իրենց: Այդ նպատակին համար նախ եւ առաջ հարկ է [illegible] բոլոր խաղաղական [illegible] քէմալական զինեալ ու հաղորդումներ [illegible] միջոցներ, [illegible] եւ կիսամշակներուն, վարժապետներուն: Այդ ձեւով «Թուրան»ի վարիչները պիտի կարենան խօսիլ յանուն Պուլկարիոյ Թուրք բնակչութեան եւ երբ պէտութիւնը անոնց [illegible] իրենց ուզածը, անոնք պիտի [illegible] Ազգերու Դաշնակցութեան Արձանագիր նախարարը այս տարի նշանակեց երկու իմաստական քննիչներ Փիլիպէի եւ Շումէնի խալամական համայնքներուն համար: Այս վերջիններուն նախագահները, սակայն, չարաչար որ անոնք ձեռնարկեն իրենց մէջ ժողով ըլլին, բողոքեցին [illegible] պաշտօն բացին եւն.: Ինչո՞ւ, — [illegible] կարենան օգտագործել անոր՝ դանազան նպատակներու համար: Բայց . . սակայն արտաքին, [illegible] կողմն է մէջտայլին: Ան ու[illegible] եւ ներքին կողմը Թրքական [illegible]

տախումբը որ Այթոսի, Փրէսլաւի եւն. շրջաններու մէջ 30—40 օր առաջ դարձեց, հետաքննութեան դէպի Թուրքիա, ձեռնարկութեան Թուրք իշխանութեանց կողմէ եւ բանտարկուեցաւ Քըրքքիլիսէի մէջ:

Անշուշտ, Թուրքիա մեզի չյանձնեց տախումբը Պիտի չհամարձակի հաստատելու թէ ան քաղաքական հրատարակութիւն մըն էր, բայց ան այդպէս էր եւ այդ պատճառաւ դայն պիտի ծածկէին: Հրապարակներէն մեն տպանութեան հրապարակութեան տակն եւ ոստիկանութիւնը լաւ թէ անոր քով գտնուած են թղթեր որոնցմով յայտնի կ՚ըլլայ թէ Սիլիվրիցի մըն է ուրիշ ոչինչ: Բայց դեռ բաւիք բաներ կան, ու շատ հետաքրքրական: Պուլկար իշխանութեան ծանօ՞թ է, չըի տեմ, բայց վստահ եմ որ պուլկար հասարակութիւնը բացարձակապէս անտեղեակ է թէ ի՛նչ բան է «Այթոսն Օրատուն»: Անիկա դաւադրական Թուրք կազմակերպութիւն մըն է Պուլկարիոյ մէջ, որուն կապերը Թուրանականներուն հետ շատ աչներեւ են: Իսկ թէ Քըրճալիի՝ յոյն — Թրքական մեր սահմանի վրայ նման կազմակերպութիւն մը ինչեր կրնայ է ընել — ծանօթ է կոյրերուն իսկ:

Ահա Թ. Բիւզաի պէյի մե՜ծ մտահոգութիւնները «բարեկամ» Պուլկարիոյ հանդէպ: Բայց ... մեր մամուլն ու մեր «չարքաշնալ» մասնագէտները կը ապաւինին հանդէպ կուլեն, ու խաղաղ, պահպանն նոր դաղափարներով եւն. հասարակութեան տարածութեան վրայ, որպէսզի կրկին իրենք անգործի, զոր մեր ներքեւ կը փակեն Բիւզաի պէյի նման «բարեկամներ»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

[«Խանասոր»ը

ԵՒ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐ

— . . —

Վիէն, 16օգոստ. (Յառաջ). — Ե՞րբ պիտի տեսնենք Խանասորի արշաւանքի տարեդարձը, կը հարցնեն հայրենասէր եւ հայրենակարօտ քաղաքացիներ երբ կը մօտենայ յուլիս 25ը, եւ կամ քանի մը օր կ՚անցնի Թուականէն: Արդարեւ տասը երկիրներու մէջ, մեր կամքէն կախուած չէ, տօնը կատարել ճիշդ Թուականին: Եւ անոնք եւ բոլորս, կը սպասենք այդ օրուան, դաշտ երթալու, զուարճանալու եւ անուշ բնութեան ծոցին մէջ ներշնչուելու ներսամներու յաղթական եւ վրէժխնդրական ձեռնարկով, որ տեղի ունեցած է 36 տարիներ առաջ, ամենադժուարին պայմաններու տակ:

Տօնակատարութիւնը կազմակերպած էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան կոմիտէն, դաշտահանդէսով մը որ տեղի ունեցաւ օգոստ. 13ին, Գ. Փէլէի դաշտին վրայ, երկար բարտիներու զովասուն շուքին տակ, առաւօտեան ժամերէն մինչեւ երեկոյեան ուշ ատեն:

Երեք օր գործաւորները փակուած ըլլալով բաւական Թիւով ընկերներ եւ հայրենակիցներ մեկնած էին զանազան վայրեր, իրենց ազգականներուն եւ բարեկամներուն տեսութեան համար, բայց դարձեալ դաշտին վրայ լեցուած էր մեր սպասածէն աւելի բազմութիւն մը, որ օր մը եւս ուրախ զուարթ ապրեցաւ ազատ բնութեան եւ մաքուր օդին մէջ, վերյիշելով մեր հայրենի անմոռանալի յիշատակները:

Նկարագրելու հարկ չկայ օրուան հանդէսը, — խմել, երգել, պարել եւ զուարճանալ, գէթ 1 օր մոռնալու համար ամէն տաղտուկ, պատմելի պարպել կենացներու եւ յիշատակներու համար, եւն....:

Մեզ հետ միասին դաշտ կը գտնուի, նաեւ եռագոյնը, Փրանսականին հետ կողք կողքի: Ժամը 4-30ին հանդէսի մասը կը սկսի ընկերներու դռա, «Կուեցէք ազերքում եւ հասարակութիւնը մէկ վայրկեանի մէջ կը հաւաքուի դաշտին կեդրոնը, եռագոյնին հովանիին տակ: Ընկ. Ս. Գալուստեան հանդէսը կը բանայ, կրակոտ խօսքերով: Համառօտ ակնարկ մը նետելով դէպի եւ եւ հասնելով մինչեւ 80—90-կան Թուականները, յեղափոխական կուսակցութիւններու ծնունդը, ընկերը բացատրեց թէ այլ եւս սպառած էր հայ ժողովուրդի համբերութիւնը եւ պէտք էր ցոյց տալ թէ մենք եւս գիտենք զէնք գործածել, պաշտպանել մեր ինչքը, պատիւր եւ կեանքը: Ընկ. Ն. Խաչիկեան, գրաւոր ճառով մը ամփոփեց Խանասորի արշաւանքին պատմութիւնը, բացատրելով անոր շարժառիթները եւ կազմակերպութեան դժուարին պայմանները:

Արտասանեցին ընկերներ Կ.Թուման, «Փառք եմ առում» (Ա. Գառոնէ), Յ. Մաթոսեան «Արիւնոտ տասնամեակ, 1896—1906» (Հ. Յ. Դ. Վասպուրականի Կ. Կոմիտէ), փոքրիկներ օր. Գերճուհի, Մագինաճեան «Հայ յեղուհի», Յ. Տէր Խաչատուրեան, հերոսներու նուիրուած կտոր մը: Մեներգեցին ընկ. Մ. Մուրատեան, «Տուման բանեց» օր. Պօղոսեան «Միքայէլեան» Անուրդի դրուեցաւ նապաստակ մը եւ քսան վայրկեանի մէջ գոյացաւ 250 Փր.: Շահեցաւ ընկեր Պ. Թափառական, տասը Փրանք եւս նուիրելով: Ամէնէն վերջ երգուեցաւ «Կարկուտ տեղացէք եւ հանդէսի մասը փակուեցաւ:

Երիտասարդները խումբ խումբ ծառերու շուրջ հաւաքուած, դարձեալ սկսան երգերը, զօռ ու բամբ, կուրծքերը ուռած: Բայց երգի մը մէկ հատուածը ականջիս քեզ կը արբեցնէ սիրտս արիւնով

Գէորգ սիրական հեռուներին տարին,
Կանաչ դաշտին մէջ Բոց պառկեցուցին:

Երգերը կը տեւեն մինչեւ ուշ ատեն, ու ահա մութը կ՚իջնէ կամաց կամաց, ու մենք կը քաշուինք դաշտէն դէպի տուն, դարձեալ երգելով մինչեւ քաղաք. Խումբ մը երիտասարդներ, որ տեղ գրաւած են քամիոն - ինքնաշարժին մէջ, անոնք եւս անբաժան իրենց երգէն: Մինչ ինքնաշարժը կը սուրայ 14 տարեկան պատանի մը եռագոյնը, ձեռքին բարձր բռնած օդը ճեղքելով ու ծփալով կը հեռանար մեր աչքերէն . Ու քանի մը վայրկեան վերջ մենք եւս տուն կը հասնինք «Մեր Հայրենիք» երգելով:

⁂ Օգոստոս 6ին եւ 12ին տեղի ունեցան նաեւ դպրոցական ամավերջի հանդէսներ, Լուարլէի շրջանի Կէմէլէկի եւ Փօնթէվէքի շրջանի Կ. Խաչի դպրոցներուն աշակերտներուն խառն ուժերով: Եղան անթերի արտասանութիւններ, խմբերգներ, եւ Փանթէզի մենախօսութիւններ: Յաջող կերպով ներկայացուցին «Թապլաքսար վարժապետ», եւ «Մազկամաճառուհիներ եւ բանջարեղէնի վաճառուհիներ»: Ուսուցչուհի՝ օր. Ռ. Գարակէօզեան. հանդէսներուն բաժնեց, աշակերտ - ուհիներու վիճակացոյցները: Կային եւ յաջողներ եւ տկարներ, բայց ընդհանրապէս եւ նկատի ունենալով, որ միայն շաբաթական 6 ժամ դաս կը տրուի, գոհացուցիչ պէտք է համարել ձեռք բերուած արդիւնքը: Ուսուցչուհին տեղեկութեան համաձայն, երկու շրջաններու գիշերային դպրոցներուն յաճախած են 60 երեխաներ, գրեթէ չարունակ: Երկու հանդէսներուն ալ կոկիկ բազմութիւն կար: Նաեւ տեղի ունեցաւ անուրդ ու գինեակից ծնողներն ու հասարակութիւնը լայն կերպով մասնակցեցան: Ուսուցչուհին կարդաց տարեշրջանի տեղեկագիրը, մասնանշելով թերութիւններ ու առաւելութիւններ:

Գալ — Ազբիւր

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Ամերիկացի մարզիկները

ՄԵԾ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆ ԳՏԱՆ

— . —

Հինգշաբթի երեկոյ մօտ տասը հազարնոց բազմութիւն մը փութացած էր Սթատ Ժան Պուէն՝ ծափահարելու ամերիկացի մարզիկները որոնք պիտի մրցէին Ֆրանսացի քանի մը ընտրեալ մարզիկներուն դէմ:

Ամերիկեան խմբակը մեծ յաջողութիւն գտաւ որովհետեւ ձեռք բերաւ այնպիսի արդիւնքներ որոնց մենք վարժուած չէինք Եւրոպայի մէջ. Ֆրանսացիները, որոնք նորահասներ չեն եւ մեծ փորձառութիւն ունին աթլէթիզմի մէջ, աշակերտներու պէս երեւցան անոնց քով:

Անցեալ տարի Լօս Անճըլըսի մէջ տեղի ունեցած Միջ. Ողիմպիականին սրաւութեան վարգերուն մէջ իր ցեղակից Թօլանի ետեւէն երկրորդ եկող Մէթքաֆ սեւամորթը իր 85 քիլոներով եւ գնդերու մարմինով 100 կամ 200 մէթրը վազեց ինչպէս զսպանակ մը, առանց երբեք մեծ ճիգ մը վատնելու. տպաւորութիւնը ձգելու Մորրիս 110 մէթր արգելարշաւ վազեց, թռչունի մը պէս թռչելով իր առջեւ իր արգելքի վրայէն՝ կարծիք մը պէս բացած իր ոտքերը եւ անոնցմէ ոչ մէկը վար ձգելով. Սմիթ նոյն գիւրութեամբ ցատկեց 1 մէթր 96 սմ. բարձրութենէն, իր ոտքերով միջոցը կտրելով ինչպէս մկրատ մը: Քինիկամ միջահասակ սակայն շատ մարմնեղ մարդիկ մըն է որ 800 մէթրը վազեց ինչպէս «100 մէթր» մը, առանց ընկրկելու եւ համաչափ. Ֆուքուա իր ընկերներէն նուազ դնդերոտ եւ աւելի երկարահասակ 400 մէթրը վազեց մէկ շունչով, եթէ կարելի է այսպէս ըսել, եւ ինչ մեծ արագութեամբ:

1932ի Միջ. Ողիմպիականին սկաւառակի մրցումին մէջ Ա. եւ Բ. դասուող երկու ամերիկացիները՝ Անտէրսըն եւ Լապօրտ, ու Գ. եւ Դ. դասուող երկու Ֆրանսացիները՝ Վինթէր եւ Նօէլ կատարեցին սկաւառակի արձակման ցուցադրութիւն մը. Հոս ալ երկու ամերիկացիները — երկու հսկաներ — ցոյց տուին իրենց գերազանցութիւնը

Օրուան Ֆրանսական միակ յաղթութիւնը 3000 մէթր վազքին մէջ ձեռք բերուեցաւ, բայց յայտնի էր որ Մաք Քլիւսկէ իր ընկերներուն չափ բացառիկ ուժ մը չէր ներկայացնէր, այսու հանդերձ ան վազքին ամբողջ տեւողութեան 5 կամ 6րդ ըլլալով հանգերձ վերջին հարիւր մէթրին մէջ գտաւ անհրաժեշտ ուժը վերջացնելու համար Ֆրանսայի ախոյեան Ռօշարի հետ մէկ գծի վրայ: Բայց յաղթականը Ռօշար չէր՝ այլ Լըֆէվրը որ բուռն մարտնչումէ մը վերջ անցաւ վերոյիշեալները եւ Լըքիւրոնը եւ առաջին եկաւ կոտրելով Ֆրանսայի մրցանիշը շատ լաւ ժամանակով մը:

Գալով գրօշարշաւին՝ անիկայ չորս ամերիկացի վազողներուն համար եղաւ շատ դիւրին յաղթանակի առիթ մը. իրենցմէ ամէն մէկը տասը մէթրէն աւելի կը շահէր իր հակառակորդին վրայ, այնպէս որ մրցումը վերջացուցին մօտ 40 մէթր տարբերութեամբ մը:

Ահաւասիկ այդ օրուան արդիւնքները — 110 մէթր արգելարշաւ — 1. Մորրիս 14 3/5 երկվ. 2. Սօժրօն 16 3/5 երկվ. 3. Քաաթէն.

Բարձրութիւն — 1. Սմիթ 1 մէթր 96 ս. 2. Մէնար 1.85. 3. Սարիկ 1.80:

100 մէթր — 1. Մէթքաֆ 10 3/5 երկվ. 2. Թէքոփէ 11 1/5 երկվ. 3. Լըկրան

800 մէթր — 1. Քինիկամ 1 վայր. 51 1/5 երկ. 2. Նիյ (շուէտացի) 1 վ. 52 3/5 երկ. 3. Նորման 1 վ. 56 1/5 երկ.

400 մէթր — 1. Ֆուքուա 47 3/5 երկվ. 2. Ժաքսօն (12 մէթր հեռուէն ունէր). 3. Հանրի (նոյնպէս):

Սկաւառակ — 1. Անտէրսըն 49 մ. 43 ս. 2. Լապօրտ 48 մ. 22 ս. 3. Նօէլ 47 մ. 36 ս. 4. Վինթէր 47 մ. 10 ս.:

200 մէթր — 1. Մէթքաֆ 21 3/5 երկվ. 2. Փարմանթիէ (10 մէթր հեռուէն ունէր). 3. Ռ. Փօլ 22 3/5 երկ.

3000 մէթր — 1. Լըֆէվրը 8 վ. 33 3/5 երկ. Ֆրանսայի նոր մրցանիշ (Նախորդը՝ 8.36 2/5 կոտրուած նոյնպէս յաջորդ երեքին կողմէ) 2. Լըքիւրօն 8 վ. 35 2/5 երկ. 3. Ռօշար միեւնոյն ժամանակը 4. Մաք Քլիւսկէ (ամերկ.) 8 վ. 35 3/5 երկվ.

Դրօշարշաւ — (400 մէթր յետոյ 300 յետոյ 200 եւ ի վերջոյ 100 մէթր) 1. Ամերիկեան խմբակը՝ Քինիկամ, Ֆուքուա, Մէթքաֆ, Մորիս: 2. Ֆրանսացիք՝ Մօրէլ, Ժաքսօն, Կամէլ, Ռ. Փօլ:

Ժ.Ե.

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՐԴԱՐԱՑՈ՞ՒՄ ԹԷ ԾԱՆՐԱՑՈՒՄ

— . —

«Հայրենիք» վերլուծելով Ամերիկայի առաջնորդին կողմէ Ազգ. Վարչութեան միջոցաւ տրուած բացատրութիւնը՝ Շիքակոյի միջադէպի մասին զոր արտատպած էինք, հետեւեալ դիտողութիւնները կ՚ընէ (2 օգոստոս).

. «Առաջնորդը կ՚ըսէ, թէ ինք «հակառակ իր չէզոքութեան բաղձանքին, ստիպեալ միջամտած է, հաւանական աւելի մեծ ծայրայեղութիւններ կանխելու համար»: Եւ իր միտքը աւելի պարզելով՝ կ՚աւելցնէ թէ՝ եթէ առնուէր դրօշակ (Եռագոյն) պահել, կրնար արիւնհեղութիւն պատահիլ եւ խանգարել ամբողջ հանդիսութիւնը»:

Սակայն, Առաջնորդը չէր կրնար չգիտնալ, որ ամերիկահայ գաղութին մէջ վերջին 10—12 տարուան ընթացքին ոչ մէկ ատեն մեր Եռագոյնը պարզելուն համար սնւէ արիւնհեղութիւն չէր եղած եւ ոչ մէկ լուրջ հիմ կար սպասելու, որ Շիքակոյի հանդէսին մէջ պիտի պատահէր, եթէ ինք Եռագոյնին դէմ ելլելու գրգռիչ վատութիւնը չընէր: Առաջնորդը չէր կրնար չհասկնալ, որ Եռագոյնը վար առնել տալով օտարներուն առջեւ՝ ամենածանր կերպով կը վիրաւորէր հայ ժողովուրդի ամէնէն նուիրական զգացումները, կը վիրաւորէր անոր արժանապատուութիւնը, կը վարկաբեկէր անոր բարի անունը եւ խարազանէ կը վրդովէր անոր միտքն ու խիղճը. հետեւաբար առաջնորդը չէր կրնար հայ ժողովուրդի շահուն համար վար առած ըլլալ Եռագոյնը:

Որ առաջնորդի՝ Շիքակոյի դայթակղութեան բուն շարժառիթը թէկուզ եւսեւակայական արիւնհեղութեան առաջքն առնելու ձգտումը չէ եղած, այդ որոշապէս կ՚երեւայ այն հետագրէն, որ ան բարի եղած է իր իսկ ստորագրութեամբ ղրկելու Նիւ Եորքի Հօկի վարչութեան: Այդ նշանակալից հեռագրին մէջ ան կ՚ըսէ. —

«Շիքակոյի ցուցահանդէսին Հայկական Օրին Եռագոյն դրօշակի գործածութիւնը Հայաստանի ներկայացուցական կողմին դէմ ըմբոստական եւ արհամարհական ցոյց մը նկատած ըլլալուն՝ արգիլեցի»:

Ի՞նչպէս հաշտեցնել իրարու հետ Առաջնորդի՝ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան եւ Հօկի վարչութեան տուած միանգամայն տրամագծօրէն հակասական բացատրութիւնները: Ո՞րն է ճիշդը, այն՝ որ Առաջնորդը արիւնհեղութենէ՞ն է վախցեր եւ այդ պատճառով վար առնել է տուեր Եռագոյնը, թէ Խորհրդային կառավարութեան դէմ ցոյց մը ըրած չըլլալու համար՝ անարգեր է Եռագոյնը:

Աւելի կէտ մը — Ազգ. Կեդր. Վարչութեան տուած իր բացատրութեանց մէջ՝ Առաջնորդը կ՚ըսէ թէ՝ «եթէ առնուէր դրօշակ (եռագոյն) պահել, կրնար արիւնհեղութիւն պատահիլ» Սակայն, ան կը մոռնայ, որ երբեք պէտք չկար իր կողմէն սնւէ առնուածի, որ մեր ազգային դրօշակը մնար ցուցահանդէսի սրահին մէջ հանդէսին օրը, այլ բաւական էր միայն, որ չպատուէր Եռագոյնի հեռացումը, բաւական էր միայն, որ չպատուէր դադրեցնել հանդէսը մեր ազգային դրօշակը վար չառնուելու պարագային:

Եթէ առաջնորդը իրապէս ուզած ըլլար չէզոք դիրք բռնել, ան պիտի խուսափէր Եռագոյնի խնդրին միջամտելէ պիտի փութար արտասանել իրմէ բաղձացուած ճառը եւ մէկ կողմ քաշուէր: Սակայն, որովհետեւ ան չէզոք չէ եղած երբեք, որովհետեւ ուզած է Հօկի մարդոցմէն բարի վարուց վըկայական ստանալ, ան բռնած է Խորհրդային կառավարութեան հաճելի ըլլալու ճամբան եւ ատոր համար ալ անարգած է մեր ազգային եռագոյն դրօշակը

Սակայն, առաջնորդի՝ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան տուած բացատրութիւններէն ամէնէն կեղծն ու զաւեշտալին այն է, որով նա փորձ կ՚ընէ հաւատացնելու հասարակութիւնը թէ «յարգանք ունեցած է եւ ունի ազգային եռագոյնին հանդէպ»:

Աւելորդ է ըսել, թէ մեր ազգային դրօշակը իրապէս յարգող մը խօսքէ աւելի գործով պէտք է ցոյց տար իր յարգանքը եւ երբեք չպիտի թոյլ տար որ իր «յարգած» դրօշակը այնքա՜ն անպատիւ կերպով իր իսկ պահանջով վար առնուէր օտար բազմութեան մը ներկայութեան, միջազգային մեծ ցուցահանդէսի մը մէջ»:

ԽԱԹ — ՍԱԲԱ

— . . —

Եւ ծերունազարդ Հասանը, որ այժմու մասին իրենն Լոմ—Հասան միայն կո[illegible]

Լոմ Հասանը իմաստուն էր, բոլոր [illegible] չափ քաջ էր՝ որպէս [illegible] ազնիւ, բարի եւ ան[illegible]

[illegible] հողի մէջ բոշաները հան[illegible] իրենց ցեղակիցներին: Լոմ [illegible] բարեկամացաւ մի զօրեղ ցե[illegible] եւ ամուսնացաւ նրա Սարա [illegible] հետ:

Սարան նոյնքան քաջ էր, որքան իր [illegible] նոյնքան անվախ ու հա[illegible] կրակոտ եւ վառվռուն

[illegible] իր ամուսնուն նեցուկն էր, [illegible] ու օգնականը ...

[illegible] Հասանը սիրեց նրան, առաւ [illegible] իր իմաստութիւնը եւ ուզեց որ [illegible] յետոյ նա՛ լինի ցեղա[illegible]

Եւ Սարան, որին ցեղը սկսեց Խաթ-Սարա (Տէկին Սարա) կոչել, Լոմ Հասանից յետոյ...

.. Այսպէս յանկարծ պատմիչը կանգ առաւ, որովհետեւ խասերը բուռն կերպով խշխշացին, զամփոր ոտնեց եւ լսեց մի խոպոտ, ահեղ ձայն որ ասում էր.

— Այդ ո՞վ է նորից, որ մեր դաւ անունը իր բերանն է առել .

×

Բոշաները բոլորը վեր թռան. պատմութիւնը կիսատ մնաց, իսկ խասերի միջից ելնելով՝ նրանց առաջ յայտնուեց մի երկարահասակ խոշոր կին, ձեռքին մի ահագին ցուպ, մէջքին կապած գօտու մէջ էլ ատրճանակներ ու դաշոյն:

Պառաւ, բայց խիստ առոյգ կազմուածքով եւ միականի կին էր այն: Գեղեցիկ եղել էր եւ այժմ ազեղ չէր, միայն շատ արեւակէզ, խորշոմոտ ճակատով եւ կոշտացած դծագրութիւնով:

Միակ մեծ աչքը այնպէս փայլում էր, որ նայողին դող էր ազդում: Երկար հասակը քիչ ծռել էր: Ձայնը խռպոտ էր եւ տանական. ամրտած բազուկները ջլապինդ, ձեռքերը կոշտ ու տեղմ, լայն կուրծքը խոշոր, թիկունքը ջլուտ եւ ամրակազմ:

Մի քայլ առաջ եկաւ նա, գինեց բոշաներին, մեծ ցուպը ուսի վրայ դրաւ, առողջ դէմ չալրտեց քննող դամփռին եւ ասաց.

— Երեւի Մուրատն էր նորից: Սիրո՛ւմ է նա հին վէրքերը փորփրել, հին առիւծների պատկերները կենդանացնել: Լաւ է այդ, շատ լաւ է, բայց ամէն ինչ իր ժամանակն ունի:

Ասաց, նայեց պահ մի դէպի վրաններ եւ քիչ լռելուց յետոյ շարունակեց.

— Դաշտից եմ գալիս: Նոր լուրեր եմ բերում:

— Զգուշացի՛ր այս կողմերում, Խաթ-Սարա, խօսեց մի ծերունի. Զինւորի շուրջը լիքն են աւազակ Քիւրտերով:

— Թո՛ղ խրատ, ծերունի, նեղացաւ պառաւը եւ նստեց մի քարի վրայ. — Խաթ Սարային ոչ ոք չի դպչիլ: Ծնգաւոր են նրա հազուատները, դրպան չունին, իսկ ինքն էլ չափազանց ծեր է եւ աղեղ:

— Ի՞նչ լուրեր են բերածներդ, հար[illegible] ցրեց մէկը:

Խաթ — Սարայի դէմքը մթագնեց. Անհանգստութեամբ շուրջը նայեց եւ խուլ ձայնով ասաց.

— Դաշտը լիքն է զինւորներով: Զանգազի մէջ վրան խփել - նստել են հարկահաններ: Հասան - Ղալայի բէգը փողի պէտք ունի եւ ուարի է ուղարկել մի մեծ խումբ գիշատիչների

..Օ՜հ, հաւաքում են նրանք հարկ եւ պիտի տեսնել թէ ինչպէ՜ս ուզն ու չեւանը բռնել է ամէն տեղ: Գիւղացիները գիւղը թողել՝ սարերն են փախչում ... Զինւորները ձեռքն ընկածը խլում են կամ աւերում ... Զանգազցի երեք իշխաններին բռնել՝ գլուխից 7—800 ոսկի գլում են պահանջում ...

— Եօթ — ութ հարի՜ւր ... գոչեցին ամէնը սոսկումով:

— Այո՛: Ողջ Բասէնը ծախու հանեն այժմ — գրա կէսը առող չի լինի ... Մերոնցից էլ Սերգօին բռնել են ու տարել ..

— Ա՜հ ... լսեց ամէն բերնից:

— Ի՞նչ են ուզում մեզնից. կանչեց մի ծերունի՝ մռայլ դէմքով. բոշան ի՞նչ ունի, որ ի՞նչ տայ: Ո՛չ հող ունի, ո՛չ տուն եւ ո՛չ կայք ...

Խաթ — Սարան ցուպը ոտքերի մէջ առաւ, պահ մի սրտ — նրա երեսին նայեց, չոյեց իր կողքը բռնող գամփռին եւ դառն ժպիտը դէմքին՝ ասաց.

— Երեւի մեր ցնցոտիներն էլ մի բան արժեն ... Գուցէ մեր տաւարներին են աչք դրել ... Հող չունինք, բայց ունելու մի կտոր հաց կայ ... Սերգօին բռնել են, ոտներն ու ձեռները կապել, մի խրճիթ են գցել ու Զանգազցոց հետ փակել այնտեղ ... Մենք հեռանալ այստեղից չենք կարող, մինչեւ Սերգօին չազատենք . Մեր մնացող ընկերներն էլ չեն երեւում: Վախենում եմ որ նրանց էլ դաշտում բռնած լինեն: Ես դաշտից եմ գալիս: Որոնեցի եւ չգտայ ... Ըստ երեւոյթին լոմերը ստիպուած պիտի լինեն յիրաւի Լոմ Հասանի կռիւները պատմել միմեանց ու նման կռիւների պատրաստուել ... Խաթ — Սարան մըտադիր չէ որ եւ է տաւար կամ նոյն իսկ ցնցոտի տալ բէգին ... Լոմ Հասանը սովորեցրել է լոմերին, որ հողը Աստուծունն է, իսկ արդիւնքը՝ արդիւնաբերողին միայն. աշխատողի արդիւնքը նրա ձեռքից խլելու ոչ ոք իրաւունք չունի ... Այս օրէնքը աստուածային է ... եւ եթէ լոմը այժմ Թափառական է, պատճառն այն է, որ նրան ստիպում են լինել այդպէս: Լոմ Հասանը սովորեցրել է մեզ երազել հող. հո՛ղ ունենալ, վարել, ցանել ու հնձել եւ ոչ թէ մուրալ ... Լոմը դեռ ո՛չ տեղ ունի եւ ո՛չ հող: Վա՜յ մեզ, վա՜յ: Բայց եւ վա՜յ նրան, ով լոմի աշխատանքը կը խլէ: Խաթ-Սարան դեռ չի՛ մեռել...

— Մենք միայն չենք թողնի քեզ, Խա՛թ, ասացին մի քանիսը:

Գիտե՜մ, ասէք ո՞ր լոմը այնքան սառը կը լինի, որ մէջքը իր ընկերոջ մէջքին չտայ եւ չօգնի նրան թշնամու դէմ .

Յետոյ ոտքի ելաւ, ցուպը ուսին դրեց ու աւելացրեց.

— Իսկ առ այժմ, տղե՛րք, դաշտից մեր վառած կրակները երեւում են. արդէն գիտեն, որ այստեղ մարդիկ կան: Բէգի հարկահանները մարդ են փնտռում որ տուրք առնեն ..

ՎՐԹԱՆԷՍ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

(Շար.)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

քաղաքապետին եւ ուրիշ պաշտօնատարներու կողմէ։ Խումբ բազմութիւն մը կը ծափահարէր կայարանին մէջ եւ ճամբուն վրայ։ Հեռագիրը կ'ըսէ թէ շատ սիրալիր եղաւ Պ. Լաւալի եւ Ըամէթ փաշայի տեսակցութիւնը։ Հիւրերը առաջնորդուեցան մասնաւոր պանդոկ մը։ Պ. Լաւալ անմիջապէս այցելութեան գնաց Ըամէթ փաշայի, տեսակցելով ամբողջ մէկ ժամ, եւ ճաշեց արտաքին գործոց նախարարին հետ։ Խօսելով Թուրք թերթերու թղթակիցներուն հետ, ըսաւ թէ սքանչելի տպաւորութիւններ կրած է Թուրքիայէն եւ պատմեց իր հին յիշատակները։ Անդրադառնալով ժողովուրդին կողմէ եղած սիրալիր արտայայտութիւններուն, ըսաւ.

— « Շատ բնական է. ան իրաւունք ունի սիրելու զիս, որովհետեւ ես կը սիրեմ զինքը եւ իր պաշտպանն եմ »։

Թէվֆիք Րիւշտի պէյ իրիկունը ճաշ հացկերոյթ մը տուաւ ի պատիւ Պ. Լաւալի, որ Էնկիւրիէն մեկնեցաւ կիրակի օր։

*** Էնկիւրիի լաւատեղեակ շրջանակներուն մէջ կ'ըսեն թէ խօսակցութեան մը ընթացքին, Պ. Լաւալ տրամադրութիւն յայտնած է Ֆրանսայի խորհրդարանին վերապահման առեն օրինագիծ մը ներկայացնելու, որպէսզի Թրքական քաղաքակրթութեան պատմութեան ամպիոն մը հաստատուի Սորպոնի մէջ։

Կանեփն 40 քիլոյի իջաւ

Պոմպէյէն կը հեռագրեն թէ որոշուած է Փունայի բանտը փոխադրել Կանտին, որ չափազանց տկարացած, ծոմապահութենէն։ Ծանրութիւնը իջած է 40 քիլոկրամի, ինչ որ մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ իր շրջապատին։

Հացին գինը կրկնապատկուած Ռուսիոյ մէջ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ կրկնապատկուած է ճերմակ հացին գինը պետական փուռերուն մէջ։ Այսուհետեւ մէկ քիլօ ճերմակ հացը պիտի ծախուի 70 կոպէկի, իսկ սեւը՝ 30ի։

Կիները պէտք չէ ծխեն...

Էրֆուրթի (Գերմանիա) ոստիկանական տեսչութիւնը պանդոկներու եւ ճաշարաններու պատերուն վրայ փակցնել տուաւ ազդ մը, որ կը հրաւիրէ կիները՝ դադրեցնել ծխելու սովորութիւնը։ « Բոլոր կիները պէտք է օգնեն մեզի, պայքարելու համար այս այլանդակ սովորութեան դէմ եւ գերման կնոջ եւ մօր պարտականութիւնները յիշեցնեն այն կիներուն որ կը ծխեն փողոցին մէջ »։

Ինչո՞ւ դադրեցուցիր վճարումները...

Անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութիւնները փափկօրէն դժգոհութիւն յայտնեցին Ռումանիոյ, որ օգոստ. 15էն դադրեցուցած էր արտաքին պարտքերու վճարումը։

Ինչպէս գրած էինք, պարտքերու գումարը լէյով պիտի յանձնուի Ազգ. դրամատան, փոխանակ փոխադրուելու։ Եթէ շարունակեն օտար դրամ գնել եւ ղրկել, տագնապը պիտի սաստկանայ։

ՀԻԹԼԷՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ՝ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

Պուլկարիոյ մէջ ալ կազմուած է հիթլէրական կուսակցութիւն մը որ կը գործէ մէկ տարիէ ի վեր։ Կիրակի օր տեղի ունեցաւ առաջին համագումարը, գաղտ հիմնադիրներով։ Այս առթիւ բուռն քննադատութիւններ եղան Ֆրանսայի եւ մասնաւորապէս Պ. Լաւալի դէմ։ Հրեաններն ալ խարազանեցան։ Բաւական թիւով Հրեաներ խռնուած էին դրան առջեւ, բողոքելու համար, բայց ոստիկանութիւնը ցրուեց։

Դաւադիրներ փոխադրող փոքր ցանկերով, խանգարեցին ժողովը։

Դաշնամանդէս

Իսի լէ Մուլինոյի Վռամեան խումբին կողմէ
Օգոստ. 27ին Մէօտօնի անտառին մէջ, պաղ աղբիւրին մօտ
Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ծանօթ օրիորդ մը կը ստանձնէ ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, գերմաներէնի եւ ֆայերէնի դասեր տալ տուներու մէջ։ Դիմել Յառաջի վարչութեան։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Թիթեղագործ (Թէնէքէճի) Գէորգ Թաշճեան (այժմ Աղապապեան) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկաշոտ, Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, իրենց մօր անունը Իսկուհի Տէրտէրեան (Սեբաստիոյ Պարսուկ Արտէն Թաղէն), մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ։ Լուր առնուած է թէ Զինադադարին Իսկուհի Ուրֆայի Հարան գիւղը կը գտնուէր։

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de Saint Valbert près de Héricourt (Haute Saône), France.

— Կը փնտռուի Էվէրէկցի (Կեսարիոյ շրջան) Մանուկ Հալէպեան, որ 1927ին կը գտնուէր Detroit (Միացեալ Նահանգներ)։ Մօտաւորապէս վեց տարիէ ի վեր լուր չկայ իրմէ։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր փեսին՝ Յարութիւն Գարամանեանի, Rue St. Martin d'Hères, Chemin de la Plaine, Grenoble (Isère), France։ Կը խնդրուի ամերիկահայ թերթերէն արտատպել։

— Կը փնտռուի Էվէրէկցի (Կեսարիոյ շրջան) Մարիցա Արթինեան (ծնեալ Հալէպեան), 1928ին լուր առինք թէ Հարաւային Ամերիկա կը գտնուի։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր փեսին՝ Յարութիւն Գարամանեանի, վերոյիշեալ հասցէին։

Ամերիկահայ թերթերէն կը խնդրուի արտատպել։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՔՆՆԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ գրքին Ա. հատորը պատկերազարդ։ Հեղինակ՝ ԼԵՒՈՆ ՃԷՐԱՀԵԱՆ, Մարսէյլ։ Գին՝ 25 ֆրանք։ Դիմել հեղինակին, 6, rue des Petites Maries, Մարսէյլ։

ՀԱՅԵՐԷՆ ԴԱՍԱԳԻՐՔԵՐ

ԼՈՒՍԱԲԵՐ, Այբբենարան՝ 6 ֆրանք, Ա. Տարի՝ 8, Բ. Տարի՝ ..., Տարի՝ 12, Դ. Տարի՝ 14 ֆրանք։

ԳՐԱՒՈՐ ԴԱՍԵՐ, Լ. Շանթ, Ա. — Բ. Տարի՝ 7 ֆր., Գ. - Դ. Տարի՝ ...

ԾԻԱԾԱՆ, Յ. Գազանճեան, Ա. Տարի՝ 4, Բ. Տարի՝ 5, Գ. Տարի՝ 8 ...

ԳԱՆՁԱՐԱՆ, Ա. Լեռոնեան, Տարր. 3 ֆր., Միջին 8, Բարձրագոյն ... թակազմ՝ 20, կիսալաթ՝ 23 ֆրանք։

ՆՈՐ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ, Յ. Գազանճեան, Տարր. 5, Միջին 11, Բարձրագոյն 18 ֆրանք։

ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ, Կ. Յ. Բասմաջեան, Ա. Տարի՝ 5, Բ. Տարի՝ ...

ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ, Գ. Մեսրոպ, Տարր. Ա. 6 ֆր., Բ. 6, ... 9, Բ. 9, Բարձրագոյն Ա. Հին Հայեր՝ 20 ֆրանք։

ԹՈՒԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ, Գ. Աւրունի, Մանկ. Ա. եւ Բ. Տարի՝ ... Գափաֆեան Ա. եւ Բ. 7 ֆր., Գ. եւ Դ. 11, Ե. եւ Զ. 25 ֆրանք։

Նոր Քերական, Մանկապարտէզ Քերական, Այբբենարան՝ ...

Այբուբենի Պնակ (պատի) 2 ֆրանք։

Աշխարհագրութիւն, Տարր. պատկ. Խանճեան՝ 10 ֆրանք։

Կը հայթայթենք նաեւ թանգարան, կրօնի դասեր եւայլն։ Գպրոցներուն համար 100ին 10 զեղչ։

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ, 51, Rue Mr. le Prince, Փարիզ (5)։ Tél. Danton 88-65։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (42)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Բ.՝ ԳԻԼՈՒ

2.— ՄԵԾ ԴՈՒՔՍ ՍԵՐԳԷՅԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Եւ ամէն կողմ, ընդհանուր դժգոհութիւն, ընդդիմադիր կուսակցութեանց աճում, աշխատաւոր ժողովուրդին ըմբոստութիւնը՝ պատրաստ մտնելու երկարատեւ յեղափոխութեան մը մէջ՝ յանուն ընկերվարութեան եւ ազատութեան։ Եւ այս ամէնուն ետեւը՝ ահաբեկչական շարժում մը։

Ի՞նչ կը նշանակեն բոլոր այս երեւոյթները։

Պատմութիւնն է, որ կը դատէ ձեզ։ Նոր կեանքին սարսուռն է որ կ'անցնի, այն նոր կեանքին որ կը բացուի երկար ատեն զսպուած, ուժերուն ամբարած փոթորիկէ մը յետոյ։ Միապետութեան մահուան զանգն է որ կը հնչուի։ Եւ մեր օրերու յեղափոխականը պատճառ մը չունի կոչուելու ցնորապաշտ քաղաքագէտ, երկինքէն հրկիզ իջեցնելու իր երազային խոյանքը։ Ան պարզապէս կ'եզրակացնէ եւ կը մարմնաւորէ ինչ որ հասուն է արդէն կեանքի ցանկութիւններուն մէջ։ Եւ անոնց որ կոխի հրաւէր կը կարդան, իբրեւ պատասխան իր առնլութիւնը պսակելով՝ կրնայ համարձակօրէն բանտարկեալներուն երեսին նետել սա ահազանգը.

— Կ'ամբաստանեմ։

Մեծ դուքսը մէկն է գլխաւոր ներկայացուցիչներէն եւ առաջնորդներէն այն յետադիմական կուսակցութեան, որ կը տիրէ այսօր Ռուսիոյ մէջ։ Այդ կուսակցութիւնը կ'երազէ վերադարձը Աղեքսանդր Գ.ի մութ օրերուն, ինչպէս ցոյց կուտայ այն իրական պաշտօնը, որ կ'արտայայտէ Աղեքսանդր Գ.ի համար։ Մեծ դուքս Սերգէյի գործունէութիւնն ու ազդեցութիւնը ամբողջապէս կապուած է Նիկոլա Բ.ի տիրապետութեան, ակիզբէն ի վեր Թագինսկիի դաշտին սարսափելի աղէտը (հազարաւոր զոհեր Նիկոլա Բ.ի թագադրութեան տօներու ընթացքին), եւ մեծ դուքս Սերգէյի կատարած դերը այդ աղէտին մէջ կարծես վարագոյրի բացումն ըլլայ այն աղիտալի տիրապետութեան վրայ։ Կոմս Վալէն, որուն պաշտօն տրուեցաւ քննել յիշեալ աղէտին պատճառները, այդ օրերուն պարտաւորուեցաւ յայտարարել իբրեւ քննութեանց եզրակացութիւն թէ պէտք չէ անպատասխանատու մարդիկ պատասխանատու գործերու գլուխ բերել։ Սակայն Մարտական Մարմինը ժողովուրդին առջեւ պատասխանատու համարեց մեծ դուքսը, որ անպատասխանատու կը համարուէր օրէնքին առջեւ։

Արդարեւ, մեծ դուքսը յեղափոխական պատերի մը հարուածներուն տակ կ'իյնար՝ իրարու վրայ բարդելով անթիւ ոճիրներ, զորս կը գործէր հանդէպ ժողովուրդին։ Իր գործունէութիւնը կը յայտնուէր երեք տարբեր գետնի վրայ։ Իբրեւ Մոսկուայի ընդհ. կառավարիչ, անխնայ յիշատակ մը թողուց, որ կը նմանցնէ նոյնիսկ այն յիշատակը, զոր ձգեց սխրահռչակ Զակրեւսկին։ Մեծդուքսին անպատասխանատուութիւնն ու ոճիրներուն բացարձակ արհամարհանքը Մոսկուան դարձուցին տեսակ մը ինքնավար մեծ դքսութիւն։ Արգելք ամէն նախաձեռնութեան, արգելք ամէն մշակութային ձեռնարկի, հալածանք թշուառ Հրեաներու դէմ, բանուորները քաղաքականապէս բարոյազրկելու փորձ, հետապնդում բոլոր անոնց հանդէպ, որոնք կը բողոքեն տիրող կարգերուն դէմ։ Ահա թէ ինչ գործերով յայտնուեցաւ գերը անոր սպանուեցաւ իբրեւ Մոսկուայի փոքրիկ բռնապետը։ Երկրորդ, իբրեւ կառավարական մեքենային գլխաւոր դէմքը, մեծ դուքսը գլուխն անցած էր յետադիմական կուսակցութեան։ Ինք էր որ կը ներշնչէր բոլոր բռնութիւնները եւ հալածանքները։ Պաշտպանն էր այն յայտնի եւ հռչակաւոր մարդոց, որոնք ծանօթ են ընկերային ու ժողովրդային շարժումները խառնութեամբ զսպելու իրենց քաղաքականութիւնով։ Ժամանակ մը Պլեհվէն էր, որ դէպի Տրոյցկայա Լավրա վանքը կատարած իր հռչակաւոր ճամբորդութենէն առաջ, որուն յաջորդեց ուրիշ ճամբորդութիւն մը՝ զսպելու նպատակով Խարկովի եւ Պոլտավայի գիւղացիական շարժումները, եկաւ խորհուրդ ուզելու մեծ դուքս Սերգէյէն։ Իր սիրելի բարեկամն էր նշանաւոր յետադիմական Սիպիակին, իր գործակատարն էր սխրահռչակ Բոպեդոնոսցէվը, յետոյ Զվերեւը։ Կառավարութեան քաղաքական բոլոր ձգտումները կը կրեն իր ճիրաններու հետքը։ Ան պայքարեցաւ այն տկար փորձին դէմ, զոր ուզեց ընել Սվիատոպոլք-Միրսկի՝ մեղմելու համար երկաթեայ վարչաձեւը, եւ այդ առթիւ յայտարարեց թէ սկիզբն է վախճանին։ Եւ Սվիատոպոլքի տեղ պաշտօնի կոչեց իր գործակատարները Բուլիգինն եւ Տրեպով, որոնց դերը յունուարի արիւնոտ դէպքերուն մէջ յայտնի է մեզի։ Վերջապէս իր գործունէութեան երրորդ գետինը, ուր շատ կարեւոր, թէեւ քիչերուն ծանօթ, դեր մը կատարեց, անձնական ազդեցութիւնն էր ցարին վրայ։ Ցարին բարեկամն ու խորհրդատուն այս գետնին վրայ կ'երեւի իբրեւ ցարապետութեան շահերուն ամէնէն անխիղճ եւ յամառ ներկայացուցիչը »։

Կալիայեւ իր ճառը վերջացուց այսպէս —

« Իմ գործս պսակուեցաւ յաջողութեամբ։ Նոյն յաջողութիւնն է, որ, հակառակ բոլոր արգելքներուն, պիտի պսակէ նաեւ գործը իմ կուսակցութեան, որ կը գտնուի պատմութեան հարցերու առջեւ։ Առօր ... առատ խորապէս։ Ու կը տեսնեմ պատմութիւնը, որ կը յառաջանայ սիրոյ վերեւ։ Կը տեսնեմ աշխատաւոր ժողովուրդը, որ յառաջ ... նոր կեանքի մը մէջ։

Եւ ուրախ եմ, հպարտ որ կը ... նիմ յանուն այդ ազատութեան ... տարուած պայքարականութեան ... սակցութեամբ »։

Իրիկունը, ժամը 3ին կարդացուեցաւ Կալիայեւի դատավճիռը ... հալածանքի կախաղանի վրայ ...

Կալիայեւ, այն ատեն, այսպէս ... սեցաւ իր դատաւորներուն.

« Ուրախ եմ ձեր տուած մահուան ... ուին համար։ Կը յուսամ որ դուք ... աշխատիք նաեւ գործադրել ... այնքան համարձակ, ... առջեւ, ինչպէս ես գործադրեցի ... իր կուսակցութեան մահավճիռը ...

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13)

:: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ՀԱՍՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	–
Ամերիկա	200 »	100 »	–
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	–

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 23 ՕԳՈՍՏՈՍ 1933

23 Aout 1933

9րդ ՏԱՐԻ Թիւ 2272

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՒ՞Ր ԻՋԱՐ, ՄԱՐՍԷՅԼ…

Բանուոր մը մեզի գրկեր է դէզ մը թուղթիկներ, խնդրելով որ երկու խօսք ըսենք եւ զգաստութեան հրաւիրենք։

Նրանի՜ քեզի, ընկեր, որ կը հաւատաս թէ կարելի է չարիք դարմանել, հրապարակաւ ձաղկելով այս կամ այն արարքը։

Եթէ մեր մէջ արժէք ունենար հանրային կարծիքը, մենք ին… այսօրուան պէտք չունէինք …

×

Կարդալով թուղթիկներուն, յամր էինք, տեսած էինք, բայց … անտեսել։

Թուղթիկներուն հետ մէկտեղ, այս փոխադարձ վարկաբեկման պատմութիւնները կ'իմանանք օր ընդ մէջ, Պոլսոյ թերթերուն միջոցաւ։

Ի՞նչ է եղածը։ Կը դժուարանանք մանրամասնել։

Կը դժուարանանք, որովհետեւ թուղթիկներու ընթերցումն … համբերութիւն կը պահանջէ։

Թուղթիկները ունին զանազան գոյներ — կարմիր, ճերմակ, վարդագոյն։

Ունին նաեւ թուահամար,— թիւ 1, թիւ 2, յաւելուած թիւ 2ի. «բաց նամակ», «վերակոչ», «դաս մը» եւն.։ Սոորագրութիւնները՝ «արտգաւ ազգայիններ»։

Պայքարը կը մղուի երկու խմբակներու միջեւ,— Գալաքեան եւ հակագալաքեան։

Բազմազան են պայքարին պատճառները, բայց մէկ է հանգոյցը։

Իսկ չարաշրութեան ոճը, երկու կողմէն ալ, այնքան «վսեմ» է որ, կրնայ ազգային աղէտի մը տպաւորութիւնը գործել, գուրգէն գիտողին։

Բարեբախտաբար շատ նեղ է ասպարէզը,— բանկալի մը տարածութիւնը։

Որքան կրցած ենք հետեւիլ, առաջին մարտակոչը հնչեցուցած է տեղական թերթի մը խմբագիրը, որուն յետոյ միացած են ուրիշ երկու–երեք ուսումնականներ։

Եւ ահա տեղատարափ մը մէկը միւսէն ապահովականչ թուղթիկներու։

Ձենք համարձակիր ո՛ր եւ է նախադասութիւն արտատպել ամբողջութեամբ։

Կը զարմանանք, միայն, որ այդ բառերը գրողներ, չարողներ եւ ապողներ գտնուած են։

Անշուշտ կարդացողներ ալ կան, քանի որ մէկ թուղթիկին մեկնեց հազիւ չորցած, կազմեր են յաջորդը,— «Մամլոյ տակ է երրորդը»։

Ի՞նչ կարելի էր գրել այս անորակելի ցուցահանդէսին առթիւ, ուր բառերն անգամ ճահիճ կը հոտին։

Եւ, կարելի՞ է խօսիլ բառ էութեան, երբ գրաբար եւ աշխարհաբար լուսանքներու տարափին տակ կը խեղդուին բուն փաստերը։

Տարակոյս չկայ որ ափ մը սմսեղուկներ բան–գործ ըրած են խառնակել գաղութին կեանքը։

Արդ, անոնք որ Գալաքեան եպիսկ.ին կռնքին կեցած են եւ «զարթի՛ր, վե՛ր կաց, հայ ժողովուրդ» կ'աղաղակեն, անո՞նք ինչպէս իրենք իրենց թոյլ կուտան փողոց իջնել միւսներուն հետ։

Քանի որ խառնակիչները «Գալաքեանի եղունգն իսկ չեն արժեր», այս պատկերազարդ խայտառակութիւնը կ'արժէ՞ թուղթիկներուն տպագրական ծախքը։

Ո՞ւր իջար, Մարսէյլ …

ԱՒԱՆՆԵՐԸ ԼԱՒ, ԻՍԿ ԱՆՈՒՆՆԵ՞ՐԸ

Բարի նախանձ մը՝ Հայրենակցականէ Հայրենակցական, նոր գիւղեր կամ թաղեր շինելու համար Հայաստանի մէջ։

Հայկական բոլոր թերթերուն մէջ կ'երեւան կոչեր, զանազան վերաշինացներու կողմէ։

Անշուշտ ուրախալի է այս երեւոյթը։

Ո՛վ որ երկու պատ կը բարձրացնէ Հայաստանի մէջ, կ'օգնէ ամրացնելու հայրենիքի գաղափարը։

Միայն թէ, դիտողութիւն մը.— Քիչ մը ծայրայեղութեան կը տանինք իւրաքանչիւր ծննդավայր իր անունով յաւերժացնելու ձգտումը։

Հասկնալի է, օրինակ, Նոր Խարբերդ, Նոր Կարին, Նոր Սեբաստիա եւն.։

Բայց, ի՞նչ շահ ունինք նոյնութեամբ Երեւան փոխադրելու Թուրքիոյ մէջ եղած իւրաքանչիւր քաղաքի անունը։

Այսպէս, ծրագիրներ կան շինելու «Նոր Պոլիս», «Նոր Եոզկատ», «Նոր Կէմէրէկ»։

Ի հարկէ ամէն մէկուն համար սիրելի է իր ծննդավայրը,— գիւղ, քաղաք թէ թաղ։

Եւ սակայն, երբ սեփական հայրենիքն է որ պիտի շինենք, աւելորդ է այնտեղ փոխադրել պատահական, մանաւանդ թրքական անուններ։

Որ եւ է անուն պէտք է կապ մը ունենայ մեր պատմութեան եւ աշխարհագրութեան հետ։

Կայ նաեւ ճաշակի խնդիրը։

Ի՞նչ պիտի ըսէիք, եթէ վաղը Գոնիայի Հայր. Միութիւնը ծրագրէր «Նոր Գոնիա» մը շինել, կամ Պոլսեցիները առաջարկէին «Նոր Շիշլի» մը կառուցանել։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴՈՒՆ ՀԱՐՍ ԵՂԻՐ, ԵՍ ՓԵՍԱՅ

— o —

Հանճարեղ գիւտ մը՝ վերահաստատելու համար ազգային համերաշխութիւնը։

Դժբախտաբար, շատ հեռուներէն կուգայ օրինակը։

Ուրկէ՞ — Պալքաններէն։

Տարիներէ ի վեր, հայաշատ այլ յեղուածաց շրջանի մը մէջ խանգարուած է ազգային կեանքը։

Յորդոր, համերաշխութեան փորձ, «ի սէր ազգութեան» — բոլորը կ'անցնին ապարդիւն։

Եւ ահա «խարխուլ մեծ եւ սխանչելի»։

Քաղաքին Դաշնակցականները, որոնք ընդհանրապէս երիտասարդներ են, կ'որոշեն… հարս առնել հակառակորդներու աղջիկները։

— Դուն հարս եղիր, ես փեսայ, կը պառնաք խնամի, վէճերն ալ ինքնին կը հալին, կը հարթուին։

Խօսքին կը յաջորդէ գործը, ոչ միայն ուրախացնելով հարսնցուները, այլեւ խաղաղութիւն պարգեւելով անոնց հայրերուն, մայրերուն եւ եղբայրներուն։

Շնորհիւ այս գիւտին, ամէնէն բրբուռ հակադաշնակցականն ալ ինքնաբերաբար կը փակէ բերանը։

Կրնա՞յ, օրինակ, «խռովարար» կամ «դաւաճան» կոչել իր փեսան։

Չէ՞ որ պիտի հարցնեն.

— Հապա ինչո՞ւ տուիր աղջիկդ…

Եւ որովհետեւ մէկ հատ չէ փեսան, եւ խնամութիւնները պիտի շարունակուին, հակառակորդներուն բոլոր սառազատները մեքենաբար պիտի փոխադրուին… հարսին կամ փեսին անձնակը։

Կարելի չէ՞ր գաղութէ գաղութ արտածել այս նահապետական սովորութիւնը։

Ամէն պարագայի մէջ, շահողը միայն փեսացուն չպիտի ըլլար։

ՎԱՀ.

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐԸ

Պաղեստինի կառավարութիւնը հրատարակեց 1931ի մարդահամարին տեղեկագիրը, որուն համաձայն բնակչութեան թիւն է 1,035,821, ինչ որ կը նշանակէ հարիւրին 36.8 յաւելում 1922ի մարդահամարին վրայ 757,182։ Իսլամներու թիւն է 759,712, ծնունդի համեմատութիւնն ըլլալով հազարին 53։ Հրեաներու թիւը աւելի քան կրկնապատկուած է, շնորհիւ ներգաղթին, հասնելով 174,610ի։ Քրիստոնեաներու թիւն է 91,398 ինչ որ կը նշանակէ հարիւրին 25 յաւելում։ Հաշիւ եղած է որ եթէ շարունակուի յաւելման ներկայ համեմատութիւնը, Հրեաներու թիւը պիտի կրկնապատկուի ինը տարիէն, իսկ ամբողջ բնակչութիւնը պիտի կրկնապատկուի քսան տարիէն։

Մարդահամարը հետաքրքրական տեղեկութիւններ կը պարունակէ հիւանդութեանց մասին։ Պաղեստինի բնակիչներուն հարիւրին երեքը կամ հիւանդկախ է, կամ կոյր, կամ խուլ եւ կամ խուլ եւ համր։ Իւրաքանչիւր հազար մարդու մէջ 8ը բոլորովին կոյր են, իսկ 19ը՝ միայն մէկ աչքէն զրկուած։ Այս համեմատութիւնը կը գերազանցէ նոյնիսկ Եգիպտոսի մէջ եղածը.

Աւելի քան երկու հարիւր տեսակ եկեղեցիներ կը համրուին այս քրիստոնեայ երկրին մէջ։ Սամարացիներու հին աղանդը տակաւին ունի 182 անդամ, ինչ որ կը նշանակէ 30 հոգիի յաւելում 1922էն ի վեր։ Վաչկատուն բնակչութեան թիւն է 66,553։ Իսլամներուն մէջ 1083 կին կ'ինայ իւրաքանչիւր հազար ամուսնի։ Աւելի քան 11,000 հոգի կ'ապրին դուրսէն եկած դրամներով։

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ՔՐԷՏԻ ՑՈՆՍԻԷ

Օգոստոս 15ի վիճակահանութեան մէջ 50 հազարնոցն փր. շահեցան հետեւեալ պարտաթուղթերը.—

1886ի շրջաբերութենէն թիւ 340595, 1903էն՝ 609,491, 1911էն՝ 215,010 թիւերը։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Հեռագիրէ կը ճշդուի թէ Հայ եւ ռուս բանուորները

ՊԻՏԻ ԶՐԿՈՒԻՆ ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ՆՊԱՍՏԷՆ

Վստահելի շրջանակէ մը կը տրուին հետեւեալ տեղեկութիւնները

— Մեզի կիսապաշտօնապէս հաղորդուած է թէ մօտ օրէն, շատ մօտ օրէն պիտի դադրեցուի Հայ եւ Ռուս գործազուրկներուն նպաստը, (ձեր մէջ ներմակ ու կարմիր տարրեր կան, չեմ գիտեր թէ նկատի պիտի առնե՞ն այդ բաժանումները)։ Կը սպասենք որ շուտով պաշտօնական հրահանգ տրուի նպաստը դադրեցնելու մասին։ Ձեզի կը մնայ հետապնդել այս գործը եւ ձեր գլխուն ճարը նայիլ։ (Ցեղոյ մեքենագիր թուղթի մը վրայէն կարդալով), անոնք որ չունին ինքնութեան թուղթ մը, որ տրուած ըլլայ Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ, համաձայն 30 յունիս 1928ի շրջաբերականին, չպիտի կրնան նպաստ ստանալ։ Այս մասին կրնաք դիմել 391 բիւ Վօժիրար, Աշխատանքի նախարարութենէն ստանալու համար անհրաժեշտ տեղեկութիւնները, եթէ չունիք մասնաւոր պատուիրակութիւններ, որ զբաղին այս խնդրով։

⁂ Ռուսական Վերջին Լուրեր թերթը կը գրէ թէ ռուս տպագիրներու կողմէ կատարուած դիմումէն որ եւ է լուր չկայ տակաւին։ Ռուս գաղթական շրջանակներու մէջ խոր վհատութիւն կը տիրէ այս խնդրին առթիւ, եւ շատեր կը տրտնջան ու կ'ըսեն թէ Մոսկուա կ'աշխատի ճնշում բանեցնել ամէն կողմ, որ արտասահմանի ռուս եւ հայ տպագիրները չունենան որ եւ է միջոց տոկալու, դիմանալու։

⁂ Երէկ 13րդ թաղամասին մէջ (Իվրայի) վերջին վճարումը կատարեցաւ հայ բանուորներուն, ցնծացին տոմսերը։

— Բայց, պարոն, ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր վիճակը։

— Չեմ գիտեր, ձեր երկիրը գացէք։

ԱՐՄՏԻՔԻ ՍՈՎԸ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Նոր յիազօրութիւններ մանապատիժ գործադրելու մասին

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը նոր փոփոխութիւններ մտցուց պատժական օրինագրքին մէջ, արմտիքի պաշտպանութեան համար։

Մինչեւ հիմա նահանգային դատարանները պարտաւորէին մահավճիռ արձակելէ անմիջապէս յետոյ, հեռագրով լուր տալ Մոսկուայի Գերագոյն Ատեանին, մանրամասնութիւններ հաղորդելով եւ 72 ժամ յետաձգելով գործադրութիւնը, որպէսզի Գերագոյն Ատեանը պատեհութիւն ունենայ ջնջելու։

Այժմ բոլոր տեղական դատարանները հրահանգ ստացած են դադրեցնել այս ձեւակերպութիւնը, որովհետեւ «աւելորդ է, տեղի կուտայ մեկնումներու եւ կը ծանրաբեռնէ հեռագրական ցանցը»։ Աւելի ուժ տալու համար այս որոշման, ազդարարուած է իւրաքանչիւր դատաւորի թէ այսուհետեւ Գերագոյն Ատեանը անձնապէս վճարել պիտի տայ հեռագրի ծախքերը, եթէ անտեսէ հրամանին։

Դատական գործավարութիւնը շրջաբերական մը գրկած է դատաւորներուն, հրամայելով 1932 օգոստոս 7ի հրամանագրով նախատեսուած մահապատիժը գործադրել ոչ միայն գողերուն, այլեւ այն գիւղացիներուն եւ հաւաքական տնտեսութեանց վարիչներուն որոնք նշանակուած պայմանաժամուն չեն յանձներ արմտիքի որոշեալ քանակութիւնը

Անցեալ շաբթու կառավարութիւնը երկրին նիւսէրը ցրկեց բազմաթիւ ջոկատներ հաւաքիչ հոմայնավարներու, որոնք մասնաւոր քննութիւն առած են կեդր. կոմիտէին առջեւ։ Անոնց պաշտօնն է զօրացնել պատժական ուժերը՝ «արմտիքի ճակատին վրայ»։ Այս պայքարին սահմանուած դատական պաշտօնեաներու թիւը 700,000ը կ'անցնի միայն բուն Ռուսաստանի մէջ։

Համաձայն խորհրդային թերթերու տեղեկութեանց, այս միթխարի բանակը գլխաւորաբար զբաղած է մահապատիժներ կամ տասնամեայ բանտարկութեան պատիժներ տալու։(Այս երկուքէն տարբեր պատիժներ կարելի չէ տալ «արբազան սեփականութեան» պաշտպանութեան համար։ Վերջին ամիսներու ընթացքին մամուլը այլեւս չի հրատարակեր դատապարտեալներուն անունները կամ վճիռներուն թիւը։ Կասկած չկայ թէ ահաւոր է թիւը, որովհետեւ ներկայ պայքարը իր տարողութեամբ եւ վայրագութեամբ կը գերազանցէ ամէն բան, յեղափոխութեան առաջին տարիներէն ի վեր։

Սով է, սո՛վ, կը պնդեն իրազեկներ

«Տէյլը »ի թղթակիցը կը հեռագրէ Ռիկայէն.— Սովի մատնուած է խորհրդային Ռուսաստանը։ Մասնաւորապէս ազդուած են Ուկրայնայի մեծ քաղաքները, մանաւանդ Քիէվը եւ Օտեսան։ Ամէն օր անօթութենէ մեռած մարդոց դիակներ կը գտնուին այդ քաղաքներուն մէջ։ Կացութիւնը ծանր է նաեւ Խարքովի եւ Նիժնի–Նովկորոտի մէջ (Կորքի)։ Լէնինկրատն ալ դժուարութիւններ կը կրէ անունդ ճարելու համար։ Իսկ Մոսկուայի պարէնաւորումը «բաւարար չէ», համաձայն խորհրդային բացատրութեան։

Կացութիւնը աւելի ծանր է գիւղերուն մէջ։ Հազարաւոր գիւղացիներ կը հեռանան եւ գէպի քաղաքները կը խուժեն։ Գրեթէ բոլոր մեծ քաղաքներուն մէջ կը տեսնուին բազմաթիւ սովահար գիւղացիներ որոնք հաց եւ աշխատանք կը փնտռեն։ Զանազան շրջաններու մէջ գիւղացիները մերժած են յանձնել ցորենի հունձքը։ Կառավարութիւնը այժմ կը պահանջէ, հունձքի հարիւրին 22ը յանձնելէ զատ, ցորենը չծախել մինչեւ յունուար 1։ Այս պատճառաւ անկարգութիւններ ծագած են գիւղական բնակչութեան մէջ։ Ուկրայնայի մէջ բոլոր մեծ կայարանները բռնուած են Զեկայի ջոկատներուն կողմէ։ Կառավարութիւնը ամէն միջոց ձեռք առած է որպէսզի սովի լուրերը դուրս չելլեն։

⁂ «Թան »ի թղթակիցը կը հեռագրէ Մոսկուայէն.— Արտաքին գործառնութեան մամուլի գրասենեակը հաղորդեց բոլոր օտար թղթակիցներուն թէ պէտք է պաշտօնական արտօնութիւն ստանան, երկրին ներսերը ճամբորդելու համար։ Իրենց ուղեւորութեան յայտագիրը պէտք է յանձնուի մամուլի գրա–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՀԱՐՍՏՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ

— o —

Պ. Գ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ ՄԵՌԱՒ, ՑԱՐԶԱԿՈՂՆ ԱԼ ԱՆԶՆԱՍՊԱՆ ԵՂԱՒ

Երկուշաբթի օր Շառիթէ հիւանդանոցին մէջ մեռաւ գոհապահարկան Գէորգ Գույումճեան, որ օգոստոս 17ին յարձակման ենթարկուած էր իր խանութին մէջ, երկու Ռուսերու կողմէ. (տես «Յառաջ»ի շաբաթ եւ կիրակի օրուան թիւերը)։ Վիրաւորումէն անմիջապէս վերջը, տարաբախտ երիտասարդը գործողութեան ենթարկուած էր. արդիւնքը յաջող կ'երեւար բայց վերջին պահուն վիճակը ծանրացաւ եւ կարելի չեղաւ փրկել։

Միեւնոյն ատեն, ոստիկանութիւնը Պաստիլի պողոտային վրայ գտաւ դիակը երիտասարդի մը որ անձնասպան եղած էր։ Կատարուած քննութենէն հաստատուեցաւ որ անձնասպանն է Ռուս մը, Պորիս Րուսնեչ, ծնած՝ Ալմաւիր, 1902ին։ Երկու օրէ ի վեր կը փնտռուէր գաղտնի ոստիկաններու կողմէ, իբրեւ մեղսակից Գ. Գույումճեանի խանութին մէջ բռնուած Պալէնքոյի։ Այսպէս ալ ան էր։ Երեւի հասկնալով որ կը հետապնդուի, եւ անօթութենէն յուսահատ, անձնասպան եղած էր փողոցի նստարանին վրայ։

⁂ Տարաբախտ Գ. Գույումճեան 3–4 տարի առաջ եկած էր Ֆրանսա Ատանայէն եւ մօտ օրէն մը օրէն հայր պիտի ըլլար։ Քանի եղած ատեն կը գտնուէր Դաշնակցութեան շարքերուն մէջ։

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

— o —

Երեսուն երկիրներու 36կուսակցութեանց կողմէ 142 պատուիրակներ կը մասնակցին ընկերվարական համագումարին, որ բացուեցաւ երկուշաբթի օր, Միւթիւալիթէի սրահին մէջ։ Կը նախագահէր Պ. Վանտէրվէլտ։ Առաջին խօսքը տրուեցաւ ընդհ. քարտուղար Պ. Ատլէրի, որ ներկայացուց ընկերվարական Միջազգայինի գէկոյցը եւ մասնաւորապէս ծանրացաւ գերմանական տագնապին վրայ։ Ճառը գերմաներէն էր եւ անգլիերէնի ու ֆրանսերէնի թարգմանուեցաւ երկու տարբեր սրահներու մէջ։ Թարգմանութիւններէն յետոյ, խօսք առաւ Պ. Վանտէրվէլտ ինքը, բայց ոչ թէ իբրեւ նախագահ, այլ անհատապէս։ Իբրեւ եզրակացութիւն, մէջտեղ դրաւ հետեւեալ նշանաբանը.

— «Ընկերվարութեան համար՝ հաւասարութեամբ, ժողովրդավարութեան համար՝ ազատութեամբ, ընկերվարական միջազգայինի համար՝ եղբայրութեամբ»։

Այս օրն յետոյ եւ երէկ շարունակուեցան զեկուցումները ու ճառերը։

Որոշած ըլլալով առանձին նիստեր յատկացնել համագումարին աշխատանքներ, այս բաժնին մէջ պիտի կ'առնենք մանրամասնութիւնները։

ԱՍՈՐԻՆԵՐՈՒ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ԿԻՊՐՈՍԻ ՄԷՋ

— o —

Մար Շիմուն, Ասորիներուն աքսորական պատրիարքը, հազիւ Կիպրոս հասած, յայտարարեց թէ չալդեր կազմակերպուած են կեդրոնի դրդումով եւ երկու Իրաքի զեղապետներու գլխաւորութեամբ։ Իր լուրերուն համաձայն, Սիմէլի մէջ սպաննուած են 325 Ասորիներ, կին, մանուկ եւ ծերունի, իսկ 500 հոգի ալ՝ ուրիշ գիւղերու մէջ։ Ինք ալ երեք ամիս զերի մնացած է Պաղտատի մէջ եւ երբ հաւանեցաւ դուրս ելլել, պատճառն այն է որ կ'ուզէ Ասորիներու դատը պաշտպանել Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ։

ՄԱՔՍԱՆԵՆԳ ԴԵՍՊԱՆԸ

— o —

Լեհիքի եգիպտական նոյնեան դեսպան Միւնիմ Հէտոսլի փաշա երեք տարի բանտարկութեան եւ 500 սթեռլինի տուգանքի դատապարտուեցաւ Ալեքսանդրիոյ մէջ, 91ուկէս քիլօ հաշիշ փախցուցած ըլլալով մաքսէն, կինը, որ ազատ պիտի ունենայ, վիշտէն մեռաւ։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ

«ՀԱՅԵ՞ՐՆ ԱԼ ՀՐԵԱՆԵՐՈՒ ԿԱՐԳԷՆ ԵՆ»

Հիթլէրական ցեղաբան Տոք. Լէէրս կը ճշդէ Թիւրիմացութիւնները

ԽՍՒ.— Ընթերցողները կը յիշեն անշուշտ, որ գերման ազգային-ընկերվարական շարժման պաշտօնաթերթագիր եւ ճաղատական գործիչ Տոքթ. Յոհ. Լէէրս, որ միեւնոյն ատեն տեսաբանական եւ ուսանողական կազմակերպութեան գլխաւոր գործակատարներէն մէկն է — անցեալ տարի գիրք մը հրատարակած էր՝ «Ի՞նչ կը Հրեաները» խորագրով եւ անոր մէջ շատ գէշ գոյնով նկարագրուած էր նաեւ Հայերը, իբրեւ Հրեաներու ցեղակից եւ փոխադրական ժողովուրդ մը: Գրած էինք ատեն, որ Հայ-եւրոպական ընկերութեան կողմէ — նախագահ Տոքթ. Ա. Աբեղեան (նախագահը՝ Տոքթ. Լեհմանի Աֆրիկէ կը գտնուի, ծերագոյնական համբաւով) տեսակցութիւն մը ունեցած է Ֆոն Լէէրսի հետ եւ անհրաժեշտ լուսաբանութիւնները տուած անոր՝ հայ ժողովուրդի եւ Հայաստանի մասին: Ատոր վրայ՝ Ֆոն Լէէրս անկեղծօրէն եւ պարկեշտօրէն խոստովանեցաւ իր սխալը եւ անծանօթութիւնը եւ սիրով պատրաստակամութիւն յայտնեց՝ երկու նոր յօդուածներով շտկել իր սխալը եւ կատարուած անարդարութիւնը տառապած փոքրիկ արիական ժողովուրդի մը՝ Հայերու հանդէպ: Այդ նպատակին համար իր տրամադրութեան տակ դրուած էին անհրաժեշտ գրաւոր նիւթերը:

Ֆոն Լէէրս պահած է խոստումը եւ արդէն իսկ հրատարակած իր առաջին յօդուածը Հայերու մասին՝ նպաստաւոր բովանդակութեամբ մը: Իր երկրորդ՝ աւելի ընդարձակ եւ պատկերազարդ յօդուածը լոյս պիտի տեսնէ պարբերականի մը մէջ: Ֆոն Լէէրս նամակով մը, ուղղուած Տոքթ. Ա. Աբեղեանի, կ'արտօնէ որ իր մէկ թէ միւս յօդուածը հայ թերթերը, եթէ ուզեն, «անվճար» տպագրեն ամէնն ալ:

Ահաւասիկ Պերլինէն մեզի ղրկուած յօդուածը, որուն խորագիրն է «Հրեաներո՞ւ կարգին կը պատկանին Հայերը»: Լոյս տեսած է «Ազգային-ընկերվարական Շարժման» մամուլի գլխաւոր օրկանին մէջ, որ միաժամանակ կը ղրկուի ամբողջ Գերմանիոյ բազմաթիւ — մօտաւորապէս հազար թերթերու, որոնք սովորաբար անփոփոխ կ'արտադրեն գլխաւոր ղրկուած յօդուածները:

X

— «Հրէական հարցին առթիւ եւ ցեղաբանական գետնի վրայ կատարուած հետազօտութեանց ընթացքին՝ երբեմն հայ ժողովուրդն ալ Հրեաներու հետ մերձաւոր կապակցութեան մէջ կը դրուի: Այդ առթիւ յաճախ այն միտքն է յայտնուած, թէ այսպէս կոչուած մերձաւոր — արեւելեան ցեղը, որմէ անկասկած Հրեաներու մէջ եւս տարրեր կան, հայ ժողովուրդին իրական հիմը կը կազմէ (մարդաբանօրէն): Այս ըմբռնումը յաճախ չեշտուած է Թրքական առածով մը, թէ մէկ հրեան կրնայ եօթը Յոյն խաբել, իսկ մէկ Հայը՝ եօթը Հրեայ:

Եւ սակայն, այսպէսով՝ գիտականօրէն խախուտ բայց եւ այնպէս ժողովուրդի մը համար վիրաւորական եզրակացութեամբ մը՝ կապակցութիւն մը կը յօրինուի Հայերուն եւ Հրեաներուն միջեւ: Իրականութիւնն այն է որ, ինչպէս ի միջի այլոց ապացուցած են արդէն Լակարտ, Եակոբ Կրիմ լեզուաբանները, նոյնպէս ալ Հիւպշման եւ Մարքուարթ, Հայերէն լեզուն հնդեւրոպական լեզուներու թիւին կը պատկանի, այն ալ՝ ոչ թէ հնդեւրոպական լեզուներու ասիական խումբին, ինչպէս են օրինակ Պարսկերէնը եւ Սանսքրիտ-հնդկերէնը, այլ՝ անոնց եւրոպական ճիւղին: Յոյն մատենագիր եւ պատմահայր Հերոդոտոս արդէն կը հաղորդէ որոշապէս, թէ Հայերուն նախահայրենիքը Թրակիոյ մէջ եղած է, այսինքն Պալքանեան թերակղզիին վրայ:

Պատմութեան արշալոյսին՝ Հայերը հոնկէ Փոքր Ասիա անցած են եւ յետոյ, հազարամեակներ շարունակ, Հայաստանի մէջ ապրած: Սխալ է նմանապէս ըսել, թէ Հայերը փերեզակներէ բաղկացած ժողովուրդ մըն են:

Անոնց մեծագոյն մասը, նուազագոյն 80 առ 100ը, պարզ գիւղացիներ են: Այն հայ առեւտրականները միայն որոնք հինէն ի վեր Թուրքիոյ ծովափնեայ քաղաքները հաստատուած են, ծանօթ են հոն իբրեւ արտակարգօրէն ճարպիկ վաճառականներ: Անոնց դէմ եղած հակառակութիւնն ալ՝ Թրքական աղբիւրներէ կը բխի: Վասնզի, Թուրք ժողովուրդը, հակառակ իր բոլոր լաւ յատկութիւններուն՝ զինուորական ընդունակութեան եւ դեղջուկի խոհականութեան՝ ինքզինքը պարտուած տեսած է հանդէպ Հայերու, որոնք ժամանակին աւելի բարձր եղած են մշակութապէս, որով եւ տնտեսապէս: Ասով սակայն չի փոխուիր իրական վիճակը թէ՝ Հայերը բնաւ առեւտրականներէ բաղկացած ժողովուրդ մը չեն, բառին անհատական իմաստով:

Իրենց երկրին աշխարհագրական դիրքը վերին աստիճանի վտանգուած ըլլալով՝ Հայերը շարունակ յարձակման ենթակայ եղած են Արաբներու, Մոնկոլներու, Թուրքերու կողմէ: Այդպէս ըլլալով մէկտեղ՝ Հայերը իրենց գոյութիւնը կրցած են Փոքր Ասիոյ մէջ պահել, մինչեւ նորագոյն ժամանակները: Անոնք հոն շարունակ հալածուեր են՝ ամէնէն առաջ իբրեւ պաշտպաններ իրենց արիական մշակոյթին: Արդի Թուրքիոյ ազգային յեղափոխութեան հետեւանքով հայութեան դէմ վճռուած կռիւը՝ ասկից խլեց իր պատմական հայրենիքին մեծագոյն մասը: Միայն, Խորհրդային Հայաստանի մէջ ներկայիս կ'ապրին 1 եւ կէս միլիոն Հայեր, իրենց բնիկ երկրի մէկ մասին վրայ: Դաշնակից պետութիւնները բոլորովին լքեցին այս ժողովուրդը, որուն առաջ լայն ազատութիւններ խոստացած էին: Այդ պատճառով ալ, Հայերուն մեծ մասը այժմ, սեփական հայրենիքէն դուրս կ'ապրի, անոնց թիւին՝ գրեթէ 125 հազար ալ Հիւս. Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներուն մէջ: Հայերը ունին մարդաշատ գաղութներ նաեւ Պուլկարիա, Ռումանիա, Սուրիա եւ Կեդր. Եւրոպա:

Մենք Գերմանացիներս այս հարցին մէջ տակաւին այսօր ալ յաճախ կը գտնուինք համաշխարհային պատերազմի ատեն մեր զինակիցը եղած Թուրքերուն հակահայ փրոփականտին ազդեցութեան տակ: Անկախ սակայն Թուրքեւհայ յարաբերութենէն, ապահովաբար անարդար բան մըն է որ եւ է ձեւով Հրեաներուն հետ բաղդատել վերին աստիճանի դժբախտ հայութիւնը որ տասնամեակներէ ի վեր մասնաւորապէս որոշ չափման մէջ կը գտնուի գերման մշակութային հիմնարկութեանց հետ (Դորպատի գերման հին համալսարանը):

Աւելի շուտ՝ Հայերու քով յաճախ երեւան եկող ցեղաբանական — մարդաբանական տիպարը՝ կարճ ու հաստլիկ մարմինը, խիստ կոր քիթը, վերջապէս իրենց հնդեւրոպական լեզուն եւ ազգային ծագումը Պալքաններէն, այդ ամէնը ցոյց կուտան Հայերու մերձաւորութիւնը տինարեան կոչուած ցեղին հետ, զոր մենք տարածուած կը տեսնենք մինչեւ Հարաւային Գերմանիա:

Այնպէս որ, մենք սեւ հիմք չունինք՝ այս փոքրիկ եւ գործունեայ ժողովուրդը մեզի հակառակորդ մը դարձնելու, այն ալ սոսկ ցեղաբանական վճիռի ենթադրութենէն վրայ յենլով: Ընդհակառակն, ամէն հաւանականութիւն կը տանի այն եզրակացութեան թէ մենք հոս գործ ունինք արիական հին ժողովուրդի մը հետ, որ իր պատմութեան ընթացքին շատ տառապած է:

Այս պատճառով ահա, արդարութեան իսկ պահանջն է՝ խուսափիլ Հրեաներուն եւ Հայերուն միջեւ եղած բաղդատութիւններէն: Ասոնք՝ հիմքէ զուրկ են առաջին, երկրորդ՝ վնասակար են:

ՏՈՔԹ. ՖՈՆ ԼԷԷՐՍ

ՀԻՆ ՍԵՐՈՒՆԴԸ ԿԸ ԹԱՐՄԱՆԱՅ

Թերեւս իբրեւ կատակ, Ֆրանսացի շարահնար մտաւորականներ, որ պայքար կը մղեն հին սերունդին դէմ, սակայն անոնք կը պատմեն թէ Ֆրանսացի ասոր մտաւորականները Վորոնովեան գործողութեան ենթարկել տուած են իրենք զիրենք, որպէսզի երիտասարդանան:

Երբ Թոնի Սըէյ կը լսէ այս պատմութիւնը, մէկ ձեռքով վեր կը բարձրացնէ աթոռ մը, ցոյց տալու համար թէ պէտք չունի ուժին, որ, բաց Վորոնովեան գործողութեան, կարիքներու սեռային կենսատարրը կուտայ:

Օր մը, երբ Ժան Րիշփէն, կանաչութեան մէջ (ոչ թէ տարիքին, այլ իր ակադեմականի կանաչ պատմուճանին), դուրս կ'ելլէր անմահներու կաճառէն, կին մը կը մօտենայ իրեն եւ կը հարցնէ.

— Իրա՞ւ է որ, վարպետ, ձեր երիտասարդական այս աշխոյժը կը պարտիք Տոքթ. Վորոնովի.

Իրաւ է որ, Տիկին, յաճախած եմ Տոքթ. Վորոնովի գործողութեանց սրահը, բայց տարբեր դերի մէջ,— տալու համար ինչ որ Վորոնով կը պահանջէր շիմփանզէներէն

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՑԵՂԱՇՐՋԱԿԱՆ ՄԵԹՈՏՆԵՐ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Օրէնսդրական ժողովներու կողմէ իրեն վստահուած լիազօրութենէն օգտուելով՝ Նախագահ Րուզվէլթ իշխանութեան գլուխ անցնելէն ի վեր, իրարու ետեւէ առնել սկսաւ ծանրակշիռ որոշումներ՝ որոնց մէկ մասը գործադրեց նոյն իսկ:

Գործադրուած տնտեսական միջոցներէն շատերը ժխտուած են զանազան բոլոր տեսութիւններուն: Նախագահ Րուզվէլթ եւ իր անմիջական խորհրդականները, որոնց «ուղեղներու ժողով» անուանուեցաւ, իրենց միտքը դրած են կարծես վերի վայր շրջել Քաղաքական Տնտեսագիտութեան սկզբունքները, 150 տարիէ ի վեր հաստատուած, քննուած եւ բազմաթիւ տարիներու փորձառութեամբ ճշդուած:

Այս պահուս Ամերիկայի ընդունած պաշտօնական քաղաքականութիւնը տնտեսական գետնի վրայ, երեւան կը բերէ այն մեթոտները՝ որոնց կը դիմեն կենդանաբանները կամ բժիշկները, իրենց գիտական փորձառութիւնները կատարելու համար առողջ կենդանիներու վրայ:

Անբան անասունները երբ մորթուին կամ միկրոպուժական զանազան եւ յաճախ վտանգաւոր գործողութիւններու ենթարկուին յանուն գիտական յառաջդիմութեան կամ բժշկագիտութեան կամ բողոքի որ եւ է կարելիութենէ զուրկ են: Նոյն բանը չէ սակայն մարդկային զանգուածներուն համար՝ յաճախ պատրաստ անհրաժեշտ ըլլալու այն բոլոր վարիչներուն դէմ — որքան ալ պաշտուած ըլլան — որոնք իրենց նիւթական կամ բարոյական շահերը վտանգող փորձառութիւններ կ'ընեն: Թէեւ ամէնէն վտանգաւոր եւ վնասակար օրէնքները պաշտօնական կառավարութիւնները անպատիժ կը մնան եթէ յաջողին իրենց ծրագիրներուն մէջ:

X

Քննենք ուրեմն թէ ինչ են այն նորութիւնները զորս Նախագահ Րուզվէլթ մտցուց ամերիկեան տնտեսութեան մէջ եւ տեսնենք թէ՝ անոնք որքան հաւանականութիւն ունին յաջողելու:

Նախագահին առաջին կարեւոր քայլը եղաւ տոլարին արժէքը կոտրել: Ամերիկեան դրամը այսօր մօտ երեսուն առ հարիւր պակաս կ'արժէ անցեալ տարիէն հրատարակուած օրէնքէն ի վեր: Այս օրէնքը հոգեբանական նպաստաւոր մթնոլորտ մը ստեղծեց երկրին ամէն կողմը եւ շահագիտութեան կիրքը արթնցուց վհատած ժողովուրդին մէջ:

Սակայն, արդիւնքը ապացուցնէն շատ աւելի տարբեր եղաւ: Նախնական նիւթերու եւ գլխաւոր ապրանքներու գիները այնքան բարձրացան որ ապրանքներու արտադրութիւնը սպառելէ որ եւ է շահ չտալ: Այդ կացութեան հետեւանքը եղաւ արտածումներու նուազում փոխանակ անոնց յաւելման:

Ցայտնի եղաւ նմանապէս որ անկարելի պիտի ըլլար տոլարը պահել իր միջազգային ցած գիներուն վրայ եթէ միեւնոյն ատեն հոգ չտարուէր անոր արժէքը պակսեցնելու նաեւ երկրին մէջ: Ասիկա պիտի նշանակէր ինֆլասիոն առաջ բերել, այսինքն թղթադրամի եւ նմանօրինակ արժէթուղթերու քանակը տարապայմանօրէն մեծցնել, բան մը՝ որուն հակառակ են ամերիկեան փորձագէտները եւ նոյն իսկ «ուղեղներու ժողովին» անդամներէն ոմանք:

Ու ահա հիմա Միացեալ Նահանգները նոր փորձարկութեան մը ձեռնարկած են: Ազգային ճարտարարուեստական Վերակազմութեան Օրէնք մը հրատարակուեցաւ՝ որուն նպատակն է պարզապէս կառավարութեան ուղեգիծերուն հպատակեցնել ամբողջ ազգային տնտեսութիւնը: Միջոցը վերաքննութեան ենթարկել է տնտեսական զանազան կազմակերպութիւններու միջեւ կնքուած պայմանագրութիւնները:

Առ այժմ հրատարակուած է ընդհանուր հանգամանք ներկայացնող տիպար պայմանագրութիւն մը, որուն գլխաւոր տրամադրութիւնն է սրոյ կանոններու ենթարկել աշխատութեան ժամերն ու օրավարձերը. Այսպէս՝ աշխատութեան ժամերու թիւը շաբաթական 40էն աւելի ըլլալու չէ առեւտրական պաշտօնեաներուն համար, եւ 35 ժամը անցնելու չէ գործաւորներու համար: Օրավարձերուն կարգով՝ նուազագոյն գումարը շաբաթական 12էն 15 տոլար պէտք է ըլլայ պաշտօնեաներուն համար, իսկ ժամը 40 սէնթ՝ գործաւորներուն համար:

Այս օրէնքը՝ որ կէս պարտաւորիչ հանգամանք կը ներկայացնէ, օգոստոս մէկէն սկսեալ գործադրութեան մէջ է: Ցարդ հարիւր հազարաւոր ընկերութիւններ եւ առեւտրական ձեռնարկներ ընդունած են զայն, թէեւ բազմաթիւ ճարտարարուեստներ ալ ընդդիմութիւն ցոյց կուտան: Միայն թէ ո՞ր առեւտրականն է, որ պիտի համարձակի իր պաշտօնական թուղթերուն վրայ չդնել «կապոյտ արծիւը», որ յայտարար նշանն է օրէնքը գործադրելու իր կամքին: Հակառակ տեսակ մը հայրենադաւութիւն պիտի նկատուէր:

Հաւանական է այն վերը՝ զոր կատարել կ'ուզէ նախագահ Րուզվէլթի կառավարութիւնը: Իր մեթոտները փորձարկութիւններ են իսկ եւ ամէն փորձարկութեան նման անստոյգ հետեւանքով:

Նոր մեթոտները կարգ մը շրջաններուն մէջ մեծ խանդավառութիւն եւ յուսատուութիւն առաջ բերին բարիքներէն: Բայց, երբ նոր օրէնքը գործադրութեան դրուիլ սկսաւ, երեւան եկան այնպիսի դժուարութիւններ՝ որոնք շատ բան պակսեցուցին սկիզբի լաւատեսութենէն: Մասնաւորապէս տեսնուեցաւ որ անգործներու թիւը շատ դանդաղօրէն կը նուազի, հակառակ անոր որ զօրավար Ճոնսըն որ ազգային ճարտարարուեստական վերակազմութեան օրէնքը գործադրելու կոչուած վարչութեան գլուխն կը գտնուի, յոյս յայտնած էր թէ մինչեւ յառաջիկայ սեպտեմբերի սկիզբը կարելի պիտի ըլլար անգործներու թիւը վեց միլիոնի չափ պակսեցնել:

Տակաւին նկատի չենք առներ նախագահ Րուզվէլթի մեթոտներուն [illegible] բոյական նկարագիրը որ հակառակ [illegible] տնտեսագիտական սկզբունքներուն [illegible] Ֆրանսացի տնտեսագէտ [illegible] գիտակ կուսակ[illegible] — թէեւ քիչ մը [illegible] փաղանգուած — թէ [illegible] այժմու մեթոտները կարելի է [illegible] տել միայն բոլշեւիկեան մեթոտներուն հետ, թէ միայն մարդ[illegible] թիւններն են որ կը պակսին [illegible]: Ռուսիոյ մէջ [illegible] Նրանք իր մեծ չափով [illegible] Հիթլէրի կառավարութեան եւ [illegible] լինիի կառավարութեան [illegible] ուած մեթոտները:

X

Ահա ասոնք են այն խորհրդ[illegible] թիւնները, որոնք սաստ կը [illegible] Քաղաքական Տնտեսութեան [illegible] կան դպրոցին վարդապետութ[illegible] ըր: Ձենք կարծեր ուրեմն որ [illegible] լիկեան մեթոտները, այն ձեւով [illegible] պէս կը գործադրուին այս պահ[illegible] նպաստաւոր արդիւնք տան:

Սկզբունքով համաձայն չենք [illegible] որ տնտեսական ուղղութեան [illegible] հաստատուած կանոնները անփոփ[illegible] նկատեն: Քաղաքական Տնտեսութիւնը ընկերային գիտութիւն [illegible] րուն մաս կը կազմէ եւ հետեւ[illegible] ենթակայ է մարդկային ընկերութ[illegible] տատուած բարեշրջումներուն:

Սակայն, նախագահ Րուզվէլթ[illegible] թոտները յայտնապէս յանդուգն [illegible] եւ որ եւ է գիտական հիմ չեն [illegible] յացնել: Այս է պատճառը որ [illegible] ներ ասոնց արդիւնքին մասին [illegible] գուշ մեր ամէնուս բարերարութ[illegible] աշխարհի խաղաղութեան, կը [illegible] թենք որ սխալած ըլլանք:

ՀՐ. Ն. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ

Կասկածելի դիտումներ Պուլկարիոյ հանդէպ

Պուլկարական «Զիրակ» [illegible] կը գրէ.—

Վերջին երկու ամիսները անցան [illegible] սանդախտական մեծ գործուն[illegible] թեամբ: Այդպիսի մերձեցման [illegible] այդ գործունէութիւնը մեր [illegible] ռեւի պիտի չնշուի: Պրոպագանդ [illegible] արդէն իսկ ճշդուած այցելութիւն[illegible] որ զորս պիտի տան Ըսմէթ փաշա, Թէվֆիք Ռիւշտի բէյ, ոչ միայն [illegible] յարաբերութեանց սերտացման [illegible] յարաբերութիւններ են, այլ եւ [illegible] լիօրէն դիւանագիտական [illegible] ունին: Սաֆիայի շուրջ այս [illegible] կը յիշեցնէ 1913 եւ 1915 [illegible] երբ բախեցան երկու քաղաքական [illegible] ուժերը:

Պուլկարներու քաղաքական [illegible] այս եռուզեռին մէջ, [illegible] նը կը պատկանի Թուրք դիւ[illegible] տութեան: Եւ զիւանական [illegible] կերպով: Միջազգային քաղաքական յարաբերութեանց եւ [illegible] մէջ Թերեւս ուրիշ որ եւ է [illegible] գրական կացութիւն քաղաքական [illegible] գեղին մը այնքան չեշտուած [illegible] չէ ճշդեր, որքան Թուրքիոյ եւ [illegible] կարիոյ դիրքը: Թուրք քաղաք[illegible] գեկավարները իրենց եւ իրենց [illegible] ցիներուն աշխարհագրական [illegible] եւ իրական արժէքի մասին [illegible] պատրանքներ չեն ունեցած [illegible]

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«ՍԷՐ»

(Քերթուածներ, Գրեց՝ Վ. Թէքէեան)

Գ.

Հանդարտութեան, կարելի է ըսել, լրիւ բացակայութիւնը՝ փոքրիկ չէ այս գործին առաքինութիւններէն: Այն սերունդին — 910 եւ վերջի — որ իրեւցա հանդարտութեան ճախճախուտներուն մէջ կամ այն ծուխացող manièrismeին որ երկար ատեն զարկաւ ու կը զարնէ թանառուած թեւերը դուրս ելլելու համար մահարիթ այդ փուէն՝ այդ սերունդին համար Գ. Վահան Թէքէեանի գրականութիւնը եղաւ եւ կը մնայ ապառազրման ամենամեծ կամուրջներէն մին: Գրականութիւն ուր բառ մը իր ճշգրիտ ծանրութիւնը ունի ուրիշ բառի մը ծանրութեան կողքին, ուր զգացում մը կը պահէ ուրիշ զգացումներու կողքին իր յարաբերական տեղը, երանգը, լայնքը եւ խորութիւնը: Զատի զգացումին սուր կարողութիւնը կը հակէ վայրկեան մը չսկարացող խոստութեամբ, կշիռին վրայ այդ տեղին, երանգին, լայնքին եւ խորութեան: Եւ ամէն բանէ առաջ հոն է բանաստեղծին զգայութիւնը առողջ եւ հաւասարակշռուած, իր բարախուն անկեղծութեանը մէջ, վանելով ամէն կարգի նախապաշարում ու կեցուածք (pose) որ կը կատարէ առաջին, մեծ ընտրումը, զտումը: Հոն է նաեւ տեսակ մը ամօթխածութիւն որ կը պարզէ եղած ու չեղած յուզումի կտորները ցուցադրօրէն փռելու ու յանհունս փքելու: Ի՞նչ աղուոր է այդ ամօթխածութիւնը: Բանաստեղծը թէմային մեծ գծերը կը ձգէ ամուր, ծուէնայ, կծծի չերտերով: Մթնոլորտը հեռուհետէ կը պատրաստուի, կը ծանրաբեռնուի ջրաշոգիով: Վերջին դասերիր կայծկլտում մը եւ քերթուածը վերջացած է: Հեղինակը հեռու է արդէն բայց յուզումի տեղատարափը սկսած: Այո, անոր յատակին ու ճշգրտութեան փարած ճաշակը չի սիրեր նետել անընդհատ մարմինը անհրաժեշտ պատառանով օդապարիկի մը վրայ ու յածիլ անգայտ պարապութիւններու մէջ: Կը խորշի sentencieux բանակոյտերէն, սնամէջ, մարգարէական կեցուածքներէ: Իր փափաքը չէ, երբ ցուրտը կ'ուզէ նկարագրել՝ մեզ անպայման Սիպերիա ղրկել կամ երբ տաքը՝ մեզ անպայման այրեցեալ գօտի, կիրառելով հաշուեկշռայս չափազանցութիւններուն այս մեթոտը բոլոր կալուածներուն մէջ՝ յուզում, մտածում, ապաւորութիւն, խորհրդածութիւն: Ճշգրտական կարգապահութեան փարած ոճը, այդ իսկ պատճառով վանուած է ինչ որ աւելորդ է եւ ծեքծեքուն կամ շողշողուն վերադիրները կը սպանէ, օրինակ արտաքոյ ցուրտերուն տեղ, մեզի ցուրտի վեց կամ ութ աստիճանին ապառաբութիւնը տալ, տաքին՝ քսան եւ հինգ կամ քսանեւօթը աստիճանին, եւ այսպէս մնացեալ կալուածներուն մէջ: Մեծ մասամբ հնչեակներէն, կոկիկ եւ կոճկուած, հպատակ իրենց ճարտարապետութեան կանոնաւոր գիծերուն, որ գիտեն թէ ուրկէ կուգան, ի՞նչ ընելու եւ ուր երթալու: Այս կէտին մէջ անոր ճաշակը այնքան հաստատ է որ շատ մը կտորներու մէջ ուր նիւթը իսկ կը դառնէ այրթաքում մը, ան կը մնայ անհերեր, անխառրդամ ու ճիշդ չափին մէջ, ինչպէս «Ծերացումի»ին, ինչպէս շատ ուրիշներու, ինչպէս նոյն իսկ «Գալիլիականն»ին ուր բանաստեղծը կը յածի Երուսաղէմ, Յիսուսին կոխած հետքերուն վրայ եւ հատորի մը մէջ որուն տիտղոսն է «Սէր»: Աւելորդ է ծանրանալ, հարցէ որ կարելի է գտնել առժան ընդհանրացումներ, կայծկլտուն բառերով հասարակ տեղիքներ որքան ալ մեծավայելուչ քայլերով հոլովուին վերջապէս այն բոլորը որ բանաստեղծութիւնը համանիշ դարձուցեր են ծեծուածին:

Շատ բան կայ բանալիք այս գլխուն վրայ եւ հաստատ պրպտումներ՝ բայց օրաթերթի մը համար երկար եղաւ արդէն: Սա որոշ է որ նախ՝ մեր գրականութեան համար բարիք մը ըլլալէ զատ, շատերու եւ մանաւանդ իմ սերունդիս պատկանողներէն անոնց համար որ վարակուած են հայկական հռետորական այս գրականութենէն: Վահան Թէքէեանի գրական այս աստեղծութիւնը աւելի քան բարիք մըն է:

Վերջացնելէ առաջ երկու խօսք հատորին ընդհանուր ոգիին մասին: Ցաւկանչական է վերտառութիւնը, «Սէր» գործի մը երեսին ուր, կարելի է ըսել չկայ, բառին իսկական իմաստով, սիրային մէկ հատ կտոր: Այդ վերտառութիւնը, ինծի կը թուի, տիտղոս մըն է եւ նշանաբան մը միեւնոյն ատեն: Է նաեւ հանգրուան մը հեղինակին զգացական եւ մտային հոլովոյթին մէջ: Եւ շատ հաւանաբար վերջնական: Ի՞նչ հակասութիւն, այն ժամանակ ... զանէ մակերեսային: Նախ, ընդհանուր առումով, բոլոր արթիսթները դժբախտ են, մեծ թէ պզտիկ: Այդ՝ իրենց արթիսթի ճակատագրին ներքին խաղն իսկ է: Եթէ պարագաները հեռացնեն իսկ պահ մը տարաբախտութիւնները՝ ան՝ բնազդաբար լարած իր բոլոր ուժերը, պիտի փոխէ այդ պարագաները եւ հեռացած՝ վայել դժբախտութեան տառապանքին ետեւէն: Ի՞նչ ըսել հապա հայ արթիսթին համար ... Զրկուած հայրենիքէ, զրկուած հայ զանգուածէ, զրկուած ընթերցողէ, զրկուած իր արտադրութիւններուն նուազագոյն ու ամէնէն արդար նիւթական հատուցումէն, զրկուած օճախ է, զրկուած զաւակներէ, զրկուած բարեկամներէ ու խաղալիք՝ աշխարհի չորս հովերու քմայքներուն ... ինչպէ՞ս ամէն ինչ պիտի փոխուէր եւ դրական, գոյն ու ամէնէն արդար նիւթական հատուցումէն, զրկուած օճախէ, զրկուած [illegible] հեղինակներուն ու հայ գրականութեան՝ եթէ այդ «զրկուածներ»ը [illegible] սնոտիէն հաստատականով: Բան մը չէ՝ ի՞նչ զարմանալի պիտի ըլլար եթէ հայ բանաստեղծը յանկարծ նաղաւն ու թթու յանկարծութ[illegible] իր գրչէն ժայթքէր եռանդ[illegible] ներու արտադրութիւններ, կամ [illegible] սանք ու անաթէմա, կամ վարդ[illegible] տութիւն մը ուր նստած է [illegible] կուսք՝ ուժն ու բրտութիւնը [illegible] այս բոլորը չէ որ տեղի ունեցած [illegible] Իր գործին մէջ ուր ինչպէս [illegible] չկայ մէկ հատ զուտ սիրային կտոր [illegible] կը ծածանի ընդհանրական, [illegible] րական զգացումի մը դրօշակը [illegible] բանաստեղծին խորագոյն [illegible] պանքներէն մին.

Ո՛չ մէկ բարեկամ ... Եւ սակայն գիտեմ
Թէ կան շուրջըս, հոս, անհամար, [illegible]
ցանէր՝
Սրտերու մէջ լուռ, ննջած ու [illegible]
բեր ..
Ջրեմփսնա՛, իրար ..... մինչ [illegible]
դէմ առ դէմ
Եւ տեսնե՛լ առանց երբեք իրարու [illegible]
Քիչ մ'րոպէ, մեկնիլ կամ յա[illegible]
լալու..

ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

[illegible] քաղաքական պատմութեան մէջ [illegible] ճանչնար ուրիշ որ եւ է պետու[illegible] որ իր աշխարհագրական դիր[illegible] այնքան դժուարութեանց մատնը[illegible] ըլլայ, որքան Թուրքիան:

[illegible] մէջ, պալքանեան մեծ [illegible] տակաւին սատ, Թուրք [illegible] գծերը մէջտ ունեցած են [illegible] ըմբռնում մը այն դերի մասին [illegible] Պուլկարիան կրնար խաղալ Մեր[illegible] Արեւելքի հարցերուն մէջ: [illegible] Թալէաթ փաշան՝ որ փա[illegible] մասնաւորներէն մին էր, այն [illegible] երիտասարդ Թուրքիոյ կազմա[illegible] իթթիհատ — Թէրագ[illegible] կերպով կը ճշդէր [illegible] քաղաքական նշանակու[illegible] Թուրքիոյ համար: 1910 [illegible] երբ երիտասարդ Թուրքի[illegible] կուսակցութիւնը իր համա[illegible] Սելանիկի մէջ, Թա[illegible] որ Ներքին նախարար [illegible] Թուրքիոյ եւ [illegible] փոխյարաբերութեանց [illegible] Պուլկարիոյ [illegible]

[illegible] ըսած, զոր մենք [illegible] Պուլկարիան [illegible] մենք պէտք է մշտ[illegible] ցոյց տանք վճռական քաղա[illegible] մը՝ զայն առանձ առանձ [illegible] անկախութիւնը»:

[illegible] 1913ի պէտքերը նկատի ու[illegible] [illegible] Պուլկարիոյ [illegible] կուսակցութեան [illegible] 19 ին, երբ զօրավար Ավէրէսքու, [illegible] մէնիներու առնէն, Պոլիս հանդի[illegible] իր ունեցած խօսակցութեանց [illegible] Թուրք փարիզներուն յայտ[illegible] մէջտարանեան դաշնակցութեան [illegible] առանց Պուլկարիոյ, [illegible] պիտի ըլլար [illegible] օտախի մը մէջ, [illegible] այն առեն: Հան[illegible] Թալէաթ փաշա, ներք նոյնիսկ [illegible] կազմակերպ ըլլար՝ այդ[illegible] դաշնակցութեան մը, այնուա[illegible] ճնշումն դէմ է եղած [illegible] դաշնակցութեան, երբ [illegible] միասին չէ:

Այսօր, կարծես պատմութիւնը կը [illegible] Թուրք հանրապետութեան [illegible] փարիզները կ'երեւի կը [illegible] Թալէաթի տեսակէտը Պուլ[illegible] չրջանակին մէջ [illegible] իրենց ճիգը ինչպէս նաեւ [illegible] դաշինքին մէջ զայն առնե[illegible] իրենց ձգտումը կուզան ցոյց [illegible] թէ անոնք որքան կազմակերպ [illegible] Պուլկարիոյ հետ բարեկամութեան [illegible] համագործակցութեան մը: Իր հա[illegible] Թուրք գիւտարկութեան [illegible] է: Թուրք հանրապետ[illegible] այսօրուան փարիզները չեն [illegible] իրենք իրենց ճշգրիտ հաշիւ մը [illegible] Արեւելքի միջազգային ներկայ [illegible] եւ ձգտումներու մասին: [illegible] անոնց դիւրաւ չեն կրնար [illegible] մերձաւոր արեւելեան հարցը, [illegible] այսօր հանդէպ փնտռել [illegible] Թերեւս մասնաւոր կամ ամեն [illegible] իր անդրադարձումը անձ[illegible] միջազգային յարաբերութեանց [illegible] Թուրք հանրապետութեան վրայ:

ճիշդ այդպէս Թուրք ղեկավարները այսօր իրենք իրենց ճշգրիտ հաշիւ մը կուտան թէ ինչ նշանակութիւն կրնայ ունենալ Պուլկարիոյ վերաբերումը իրենց հանդէպ: Համեւրոպական պատերազմին անոնք կրցան լաւ գնահատել զայն՝ Տարտանէլի պաշտպանութեան առթիւ:

Մենք չենք կրնար գիտնալ թէ ինչ կրնայ ըլլալ մեր վարիչ շրջանակներուն դիրքը՝ թրքական ղեկավար շրջանակներու այս վերաբերումին հանդէպ եւ թէ այդ ձգտումները որ աստիճան կրնան բարեբեր ըլլալ՝ Պուլկարիոյ յառաջդիմութեան համար: Երկու անդամներու անցեալը մեզ ցոյց կուտայ թէ պուլկարական քաղաքականութիւնը հետապնդեց աղիտալի արդիւնքներ՝ Թուրքիոյ հետ իր համագործակցութեամբ: Ներկայ բանակցութիւնները ընթացքին պէտք չէ որ մեր պետական մարդիկ անտեսեն այս պարագան: Բազմաբարդութիւնը կարելիութիւնն է լաւ նախադասուած պետական շահերու:

Թէ Թուրք պետական մարդիկը որքան հաշուի կ'առնեն Պուլկարիոյ շահերը՝ երբ կ'ուզեն անոր գործակցութիւնը իրենց բաղձացած ուղղութեամբ,— ատիկա մեզ ցոյց պիտի տայ մօտիկ ապագան:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

«ՏԱՒՐՈՍ»Ի ԵՐԵԿՈՅԹԸ

ԿՈՒՍԷՆՎԻԼ.— Շաբաթ երեկոյ, Կուսէնվիլի Հ. Յ. Դ. «Տաւրոս» խումբը սարքած էր երեկոյթ մը, իր կազմութեան առթիւ, ընկեր Թորիկեանի պարտէզին մէջ:

Երեկոյթը սկսաւ ժամը տասնին եւ տեւեց մինչեւ առաւօտ: Երեք սեղաններու շուրջը հաւաքուած էին ընկերները իրենց կիներով եւ զաւակներով, եկած մեծ մասամբ Վիլիէ — Լը — Պէլէն եւ Սարսէլէն: Իրեն հիւր ունէին նշան Պէշիկթաշլեանը որ սեղանապետ [illegible]: Թաթոս Արզարը հայկական, կովկասեան եւ [illegible] [illegible] կ'ողեւորէր ինչպէր

Սեղանապետը մի քանի անգամ խօսեցաւ ներկաներուն՝ նիւթ ունենալով երիտասարդութեան պարտքը ազին, հայ մշակոյթը, լեզուն եւ գրականութիւնը: Ընկեր Աչոտ Արծրունի պատմական բրաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան արտայայտելով ընկերները ազգային համար [illegible] անգամ խօսելով ծանրացաւ հայ մայրերու վրայ ինչոց [illegible] պարտականութեան վրայ,— այն է պահել հայ լեզուն, փոխանցելով զայն զաւակներուն:

Խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ ընկերներն [illegible] ձանրացաւ: Ընկերներ Ճրհանեան եւ Օ. Կարապետեան փայլ բերին հանդէսին իրենց խօսքերով, արտասանութեամբ եւ պարերով:

Միաբանեցան երկու նոր ընկերներ:
Եւ թառով, խաղերով, պարերով ու երգերով, համակ հայկական մթնոլորտի մը մէջ, շարունակուեցաւ հանդէսը մինչեւ արշալոյս:

Միսաք

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«Հօ՞կ» թէ ձոգ

— :-: —

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Առիթ ունեցայ ներկայ ըլլալու Հօկի մէկ դաշտահանդէսին, Սէն Ժէրոմի գորգի գործարանի պարտէզին մէջ:

Բարձր ծառերու հովանիին տակ պատրաստուած է բեմ մը սաւաններով ու կարպետներով: Ճակատը զետեղուած էր Հայաստանի արդի Նախագահին կենդանագիրը: Քիչ մը վարը շրջանակի մը մէջ առնուած կը փայլէր Թումանեան մեծ նուէրը «Armenia» շրջանաւը: Բեմին աջ կողմը խոշոր տառերով գրուած էր «Ընկերներ, միացէք «Հօկ»ին, շինեցէք ձեր տունը»:

Ժամանակը բաւական յառաջացած էր, երբ հանդէսին բացումը կատարեց քաղաքացի Ալէքսան: Նախ ասմունքի թեան նախ նկարագրեց Հայաստանի վիճակը, հանրապետութեան օրերուն սով, համաճարակ, գիւղնե՞ր, գիւղնե՞ր... Իսկ հիմա տասներկու տարիէ խաղաղութիւն կը տիրէ մեր երկրին մէջ, «Հայ մայրը ալ չիլար իր զաւկին համար, հայ հայրը չի լար իր սիրելի ամուսնոյն համար, այժմ չկայ գիւղ՝ ուր կայ կարմիր բանակ կեցցէ՛ կարմիր բանակը»:

Քանի մը բանւորական արտասանութիւններէ վերջ բախտ ունեցանք լսելու Սէն Ժէրոմի նորակազմ երգչախումբի երգերը: Հաղիւ՝ տասը հոգի միաձայն կ'երգէին խորհրդային նոր երգ մը որ շատ կը յիշեցնէր բողոքական երգերու եղանակը: Ամէն տունի վերջաւորութեան կը լսուէր յստակ եւ որոշ.—

Մերն է կարմիր դրօշակ,
Կեցցէ՛ կարմիր դրօշակ:

Այս երգը լսելով, ինքնիրենս հարցուցի թէ կարմիր դրօշի վրայ այսքան գուրգուրացող Վերաշինացներն ու Հօկի խմբակը ինչո՞ւ չեն ուզեր կարմիր կերպասի կտոր մըն ալ պարզել բեմին ճակատը:

Օրուան բանախօսն էր քաղաքացի Կարապետեան: Կ'ուզէի լսել եւ հասկնալ իր տեսակէտները:

Հանդէսը դարձած էր տաղտկալի: Ցայտագրի մեծ մասը լրացած էր արդէն եւ փախանակ օրուան բանախօսը բեմ հանելու, գաւառակ մը անեցին մէջտեղ, ու ժամացոյց մը լարելով սկսան աճուրդի: Ձանձրալիս գրուելու համար սկսայ շրջիլ պարտէզին մէջ եւ տալս մօտեցայ Պ. Կարապետեանին, որ հրաւիրեց նստիլ

— Ի՞նչպէս գտաք մեր հանդէսը, հարցուց երդուեալ թարգման մը որ վերջերս երդուեալ «Հօկ»ի եղած է Կէմէնէկեի Վերաշինացի խաղովակով

— Շատ լաւ էր. բաւական ժողովուրդ հաւաքած էք, յայտագիրը բաւական հարուստ, սակայն հանդէսին ոգին անհամապատասխան է «Հօկ»ի նպատակին:

— Ի՞նչու, հարցուց քաղաքացի Կարապետեանը

— Որովհետեւ «Հօկ»ը Հայաստանի շինարարութեան համար կազմուած միութիւն մըն էր, ան պէտք է օգնէ ճահիճներու չորացման, ջրանցքներու բացման, գիւղեր ու աւաններ շինելու գործին, մինչ հոս մենք կը լսենք կարմիր բանակի եւ կարմիր դրօշի փառաբանութիւնը:

— Ո՛չ, Հօկը ձեր կարծածին պէս չէ զօրք կազմակերպութիւն մը չէ, ան քաղաքական ու պաշտպանն է խորհրդային իրաւակարգին, մենք պայքար կը մղենք ամէն անոնց դէմ որ դէմ են Հայաստանի ներկայ վարչաձեւին.

— Ուրեմն դուք Հայաստան երկիրը չէ որ կը սիրէք ու պաշտպանէք այլ անոր ներկայ վարչաձեւը:

— Բնականաբար:

— Եթէ այդ վարչաձեւը փոխուի ու երկիրը կառավարուի ուրիշ ազատականներով, դարձեալ պիտի սիրէ՞ք ու պիտի օգնէ՞ք այնպէս ինչպէս այսօր:

— Ո՛չ, պատասխանեց ան:

— Ուրեմն դուք ունիք քաղաքական նպատակներ ու անոնց իրականացման համար պատրաստ էք կռուելու:

— Հօ դու չգիտե՞ս որ մենք դէմ ենք ազգայնական աւերողական պատութիւններու, մենք Հօկերս սանթիմ չենք տար ազգայնական միութիւններու, ձեր մասունքներու շինութեան եւ դու պէտք է գիտնաս նաեւ որ մենք Հօկերս հարսանիք կ'ընենք առանց քահանայի, նոյնպէս մեր մեռելները թաղման եւ մանուկներու մկրտութեան համար պէտք չունինք քահանաներու, հետեւաբար եւ մասունքներու:

Գասնուէլի աճուրդը դեռ կը շարունակուէր, եւ ահա անակնկալ մը

Աճուրդի տեւականութեան հետեւանքով բաւական կը ծագի հանդիսականներու ու աճուրդի ժամացոյցը յարող յանձնախումբի միջեւ: Այսպատակ խօսքեր եւ ապա կռիւ: Կիներ, աղջիկներ եւ մանուկներ սկսան փախչիլ, մինչ այրերը կ'աշխատէին խաղաղութիւնը վերահաստատել

Հակառակ եղած յորդորներուն, ժողովուրդը ցրուեցաւ եւ բանախօսութիւնը անցի չունեցաւ

Երբ պարտէզի դուռէն դուրս կ'ելլէի, տեսայ օր. Անժէլ Վարժապետեանը, որ զաւակութեամբ կ'ըսէր.

— «Հօկ»ի համար բաւական յոգնեցայ զանազան գիրեր առանձնելով, փորձերու համար գիշերները քունս զոհեցի, ու այսօր եկայ հոս կրկին իրենց օժանդակելու եւ քանի մը օրի նոր ալ «Արեւ, Արեւ» պարերգը, ու բոլորովին Փայլակը լաւ կը ճանչնամ [illegible]

— «Այդ գիրքը գրողը դաշնակցական է եւ եթէ նոյն իսկ դաշնակցական չըլլայ, նորէն սանթիմ չենք տար, փանդի «Արեւ, Արեւ»ը «Յառաջ»ի մատենաշար է»:

Ս. Միրզաեան

ՄԱՆՐԱՎԷՊ

Մօզարտ օր մը այցելութիւնը ընդունեց երաժշտանոցէն շրջանաւարտ երիտասարդի մը, որ հարցուց իրեն.

— Վարպետ, բաէք ինծի թէ ի՞նչպէս կրնամ հօչակաւոր երգահան մը ըլլալ:

— Դեռ շատ երիտասարդ ես:

— Բայց դուք ալ, վարպետ, ինծմէ շատ աւելի փոքր էիք, երբ արդէն հռչակ հանած էիք:

— Այդպէս է. բայց մի մոռնար, որ ես պէտք չունեցայ որ եւ է մէկուն խորհուրդին դիմելու, թէ ի՞նչպէս համբաւի տիրանամ, ինչպէս՝ կ'ընես դուն:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը

ՄԱՄՈՒԼ

ԿԱՅՆ՞Ն ՄԻԱՅՆ, ՔԱՐ ԼԻՑԻ...

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (10 օգոստ.)՝

— «Տարօրինակ յատկութիւններ ունին մեր հակառակորդները հինգ [illegible]

Անոնց աչքերէն «արցունք» կուգայ՝ երբ զոհի մը անունին կարելի կը ըլլայ - թող թէ սուտ ու շինծու — կապել Դաշնակցութեան անունը: Ու կը չորնան այդ աչքերը՝ երբ մահուանը զոհերը դաշնակցականներ կ'ըլլան:

Անոնք նորէն կերպով «կը խնծ» ամէն բամբասանք՝ որ կը վերաբերի Դաշնակցութեան (եթէ մինչեւ իսկ այդ բամբասանքը բեւեռներուն վրայ յօրինուած ըլլայ). ու խուլ կը ձեւանան՝ երբ զարհուրելի իրողութիւններ իսկ կը պատմուին ոչ - դաշնակցականներու մասին (անգամ այն պարագաներուն, երբ իրենք իսկ ականատես են այդ իրողութեանց):

Անոնք «կը զգան», «կը շօշափեն» Դաշնակցութեան ներկայութիւնը այն բոլոր պարագաներուն՝ երբ արտառոց մը կարելի է քսել — թող թէ անհիմն ու անարդար — Դաշնակցութեան անունին. բայց կը դառնան քարէն աւելի անզգայ, երբ խօսքը ոչ - դաշնակցականներու մասին է, երբ փաստ ու արտառոցը վկայեալ հակադաշնակցական է:

1920ին սարին հայ հայրենիքը արիւն կը քամէ: Դաժանագոյն յուծի մը տակ, ուր իր նախընթացը չունի մարդկային պատմութեան աւելի դաժանաքեանին, բռնախարհի հայութիւնը յեղի կը ճաշակէ ու արիւն կը փսխէ ամէն օր ու ամէն ժամ: Թիւր այն հայ երիտասարդներու որոնք [illegible] ժառանգայրերուն մէջ իրենց ծայրի կեանքերը կը մաշեն, կը հասնի ոչ թէ հարիւրներու ու հազարներու, այլ տասնեակ հազարներու: Համատարած սուգ է հայ երդիքներու տակ եւ արցունք ու արիւն բռնադատի Հայաշխարհի մէջ:

Բայց դուք բառ իսկ լսած չէք մեր հակառակորդներու բերնէն այս անօրինակ պարտութանքներու մասին: Կաթիլ մը «արցունք» դուք տեսած չէք հակառակորդ թերթերու մէջ այն բիւր գիւղեններուն վրայ, որոնք անթաղ փտած են գնաղէ գնաղ եւ [illegible]

Բայց ահա զոհ մը Աթէնքի մէջ — Սարգիս Գրյրճեան — որուն սպանութիւնը ծպտեալ ոճրագործները կը [illegible] Դաշնակցութեան

Ու կայէններուն մէջ ամէնէն լիրբն ու զարշելին, ան որ երէկ ամէն ճիգ բրաւ Թուրքէն աւելի Թուրք «Ա. Նիկոլ [illegible] Ալլաւերտի Արարատեան զարձներու, եղիպտոսի ամէնավար օրգանի օգտա[illegible] Ցի թիւին մէջ, «Կայէն, ո՞ւր է եղբայրդ» խորագրին տակ կը գրէ.

«Մէ որ ալ ըլլայ ոճրագործը, Հայու մը սպանութիւնը Հայու մը գնդակով, մէկն է այն եղերական արարքներէն, որոնք մեր ժողովուրդին անէծքը կը հրաւիրեն եւ անոնց հեղինակները չեն կրնար առանց պատիժի մնալ»:

Երէկ, երբ Աղեքսանդրիոյ ամենավաւոր բռնանութիւնները, բռնանակ դաշտի մը մէջ պարտուղանեըն տակ, հարկադրաբար կը պարզէին Ռուզովի Ամանորդարանի վրայ, այս նոյն Կայէնը, կատաղութեան փրփուրը բերնին, կը գրէր.

«...Շատ դիւրին էր Աղեքսանդրիոյ շրջափակը պատերազմի դաշտի վերածել եւ այն առեն կը տեսնէինք թէ ո՞րուն կ'ըլլային դաս առնողները»...

Իսկ այսօր, զառնուկ ու աղաւնի դարձած, այս նոյն նպատակները ուրիշներու կը վերագրէ, առիթը յարմար տեսնելով ու պատահական ծեծ մը պատրուակ բռնելով

Լուռ էր այս Կայէնը երէկ, երբ Արեփոխան մը — Գրիգոր Մերճեան — Աամինդրայարանի ճիշդ դուռներուն առջեւ մահացուօրէն կը խոցուէր ամենավաւոր բժշկութեան վարձկան սրիկաներու ձեռքով, որոնք երկէն պիտի պաշտպանէին նոյն բժշկութեանց փառատրաններու միջոցով...

Իսկ այսօր նոյն բժշկութիւնները տեղի հանած է՝ տասնեակներով անմեղ մարդիկ ստորիկանատութիւնները թափելու:

Ու այս վայրկեանին իսկ, ստորիկանատանէն դեռ նոր վերադարձած ու դեռ լիովին ջնջուած այն «վայելք»ը որ իր եւ իւրայիններու դաւերուն հետեւանքով բերաւ ամենավաւոր ջոլիրին Ռուզովի արդելքը, լրբաբար, նոյն փողոցային թերթուկի օգոստ. 9ի խմբագրականին մէջ, յոխորտալով ոչ միայն իր, այլ եւ պոլշեւիկներու անունէն, կը գրէ.

«Եթէ մենք գիտնայինք թէ գաղութին առանց վճռական կլիլայինք չափուիլ մեր հակառակորդին հետ ազդէս թէ մեր սեփական տան մէջ եղած ըլլայինք, այն առեն ուժը կ'ըլլար մեր իրաւարարը: Ու այն առեն կը տեսնէինք մեր հակառակորդները թէ՝ մեր կողմէն երէ մէկ հոգի իյնայ, իրենցմէ կրնայ տասը իյնայ: Ու հատուածաբար շատոնց իրենց շունչը առած կ'ըլլային տարբեր կլիմաներու տակ, ինչպէս անգամ մը Իրաքացիներուն կոյուներու մարգին վրայ չափուեցան. «զարկին զարկուան» հայ հողի վրայ (ակնարկը՝ փետրուարեան ապստամբութեան) եւ իրենց շունչը ուղղակի օտար ափերու վրայ առին»...

Կայէ՞ն միայն: Քաւ լիցի. Կայէնը միայն իր հօրօր դէմ գործեց: Մինչ այս վարձկան սրիկան կը զարկ ամբողջ զաղութի ապահովութեան դէմ, անգամ «Ա. Նիկոլ»ներուն ձայնակցելով, անգամ «Ա. Նիկոլ»ները հայ զարձնելով ... Դժնդակ հաղած հրէշ մը, որ անսանձական հաճոյք կը զգայ երբ խոցուած կը տեսնէ հայ կեանքը, երբ կը տեսնէ Հայը Հայուն դէմ գինուած: Երբ մահուանը դիւրութիւն կ'ունենայ «պատերազմի դաշտի վերածելու — այս կամ այն ձեւին պատրուակով — այն վայրերը, ուր ոսկ կախած է:

Աւելի քան երեք տարի յուզեցինք, բայց վերջապէս սահման մը ունի ամէն յրբութիւն»:

Քանի մը օրէն, այս էջի թերթօնին մէջ
«ՍԵՒ ՑՈՒՇԵՐ»

Գրուած՝ ցարօնցի երիտասարդի մը կողմէ որ Թրքահայաստանի լեռներուն մէջ ապրած է 1915էն 1924:

ՓԵՅՕՍԱՆ ԷՋԵՐ (5)

ԽԱԹ — ՍԱԲԱ

— · —

[illegible] կը գան այստեղ էլ... Թո՛ղ [illegible] մի քանի հոգի առնեն մեր [illegible] ու լեռների խորքը տանեն [illegible] տաւարի եթէ մնացինք, [illegible] կարողանանք առանց կռուի, [illegible] կերպով համոզել այդ գայլե[illegible] որ մեզնից առնելու ոչինչ չկայ [illegible] հանիները կասկածանքով թա[illegible] իրենց զրուցները:

[illegible] ասաց մի ծերունի. [illegible] հեռացնեն. դա խե[illegible] է:

— Այո, կ'ընեց Խաթ — Սաբան. [illegible] հեռուոր ձոր գոէք եւ քաշէք [illegible] Երեք չորս հոգի հերիք է [illegible] հետ: Մէկը թող գնայ ու [illegible] տեղը իմանայ եւ մեզնից լու[illegible]

[illegible] ոտքի ելաւ, յանկարծ նայեց [illegible] եւ կանչեց անձկութեամբ. [illegible] — Ո՞ւր է Հասանը. նա՞ էլ գաւ[illegible]

— Ոչ, ասաց պարմիջը. զուշի [illegible] պաշտպանութիւն է անում:

— Հրացան ունի՞ հետը.

Ունի

Պառաւը լայն շունչ առաւ: Դաշտ մնացածների վիճակը գիտէր, պառ մի մտածել էր, որ իր մօտը մնացած միակ եւ սիրելի որդին էլ բռնել էր:

Միւսն այդ կրակի տղան էր, որ մնացել էր մօր մօտ Անդրանիկը մեռել էր եւ թողել էր աղջիկ — զաւակ սիրուն Օգիշուէն, իսկ պառաւի մէջնակ՝ Սարատը, փաղուց հեռացել էր մօտից, հաստատել էր Երզրումում, ամուսնացել էր այնտեղ ու քարհատութեամբ էր զբաղւում:

Խաթ — Սաբային, իր փառաւոր ամուսնու մահւանից յետոյ, մնացել էր Հասան որդին, որ անզաւակ էր եւ Օդիշու Թոռը, որ անհայր էր:

Լոռ Հասանը վաղուց էր, որ բաղանել էր մի փառաւոր կուռ մէջ Քիւրդերի դէմ: Ցեղակիցների մէջ հրաշքներ էր պատմւում նրա մահւան մասին անգամ: Նա, մինչեւ մեռնելը, շատ քիւրդի գիւղեր էր փոել շուրջը

Ինքը Խաթ—Սաբան ոչինչ չէր պատմում ամուսնու մահւան մասին: Մինչեւ իսկ այնպէս էր խօսում, որ կարծես կենդանի էր նա:

Այդ էր պատճառը, որ շատ բուշաներ հաւատում էին թէ Լոռ Հասանը կենդանի է ու պիտի յանկարծ յայտնուի իր ցեղի ամենավատ բախէին՝ նրան օգնելու համար:

Խաթ — Սաբան էր ժառանգել իր ամուսնու ցեղապետական իրաւունքները:

Լոռ Հասանի կամքն էր այդ, որ սիրով հաստատել էր ցեղի վճիռն ու ցանկութիւնը եւ: Սաբան ընտրել էր ցեղապետուհի: Եւ բուշաները հպարտանում էին իրենց քաջ, անվախ ու լաւ ցեղապետուհով:

Խաթ — Սաբան թէեւ խիստ էր, պահանջող, բայց իր ցեղի պահպանութեան, նրա իւրաքանչիւր անդամի կեանքի համար պատրաստ էր մինչեւ վերջին շունչը կռուելու: Վտանգաւոր րոպէներին նա ամէն տեղ էր, ամէնքին հասնում էր, ամէնքին սիրտ տալիս ու օգնում:

Ու սիրում էին Խաթ — Սաբային ամէնքը. սիրում եւ պատկառում նրանից:

Ոչ ոք չիմացաւ թէ ինչպէս էր կորել նրա մի աչքը: Մի օր պառաւը ցուպը ուսին՝ անհետացել էր եւ երկու օր ոչ մի լուր չէր եկել նրանից. Երկու օրից յետոյ վերադարձել էր նա՝ ձախ աչքը կապած մի շորով:

Մի ամսից յետոյ շորը բացել էր եւ նրա տակ երեւան եկել կոյր աչք - մի սեւ փոս ...

Երբ հարցրել էին, պառաւը սպառնալից նայել էր հարցնողին եւ զռռացել.

— Ձեզ ի՞նչ: Միայն Լոռ Հասանը կարող էր Սաբայից հաշիւ պահանջել եւ Լոռ Հասանը այժմ չկայ

Ու ամէնքը ստիպել էին լռել:

ⵝ

Էրզրումի Ղալայի գաւառ կոչւող թաղում, Հայոց Մայր Եկեղեցուց քիչ ցած, գտնւում են մի շարք տներ, որոնցից միայն մէկն էր երկյարկանի՝ որանից տարիներ առաջ:

Երկյարկ այդ տունն իսկ այլանդակ յան էր:

Առաջին յարկի արտաքին պատերի վրայ զունդ - զունդ ծեփւած կային աթարի կտորներ. իսկ երկրորդ յարկը ոչ լուսամուտը փեղկ ունէր եւ ոչ էլ փողոցի վրայ նայող դուռը:

Երեւում էր, որ տէրը կիսատ էր թողել: Ունեցել էր միայն քար: Փայտեայ մասը պակասում էր լիովին.

Բնակութիւն կար, հետեւապէս, միայն ներքին յարկի մի միակ ընդարձակ սենեակում:

Միանգամայն ամէն ինչ էր այդ սենեակը,— մառան, թոնրատուն, ննջարան, ճաշարան եւ փայտանոց: Մինչեւ իսկ մի անկիւնը ախոռ էր դարձրած եւ այնտեղից մէկ - մէկ հնչում էր էշի զիլ զռռոցը:

Սենեակի մէջտեղ թոնիրն էր. քիչ հեռու՝ բարձր թախտ, ապա՝ աթէրի մեծ զարանը, աւելի հեռու— կարասիներ. գիզած զախ, ժիմեանց վրայ կիտած լաւաշ հաց:

Գետնի վրայ՝ մերկ մանուկներ, ջրաման, աման: Բոլորը խառնել էին միմեանց

Թոնիրը վառւում էր կարմիր շալէ գօգնոց կապած մի կին, որ գօգնոցով հովահրում էր դէպի թոնիրը, ապա անցուդարձ անում կահ - կարասիքի միջով, ձեռքերով ծխալից աչքերի արցունքը սրբում, կիցերով մանուկների մէջքը լուցնել մտածում ու բոշայերէն հարուստ հայհոյանքներով արտայայտում իր ջղայնութիւնը

Մինչ այդ, թախտի վրայ մեկնուած տղամարդը սկի՛ էլ չէր շարժւում:

Ջիրուխը բերնին, փստացնում էր ու երազում: Իսկ երբ մանուկները ճիչերը մեծացրին—նա էլ բուռն հայհոյանքների զիմեց եւ հրամայեց կնոջը՝ սաստել պակաւոցներ

— Ի՞նչ անեմ, կանչեց կինը. էս անիծած թոնիրն էլ չի վառւում. գնէ քիչ փուշ բերէիր սարերից:

— Ժամանակ չկայ, կին, խօսեց տղամարդը. շատ արա, մի բան ասեր ուտելու. պիտի այսօր շատ քար կտրել. Գէորգ աղան պիտի եւ գնի:

Ցետոյ, երբ տեսաւ որ թոնրի ծուխը սաստկանում էր, չիբուխը բերնին իջաւ եւ քայլեց դէպի դուռը:

— Դռանը կը նստեմ, ասաց նա կնոջ. երբ կերակուրը կը լինի — կանչիր: Շուտ արա:

Ու դուրս եկաւ, մտադրելով նստել իր շինած տան առջեւ դրւած մեծ քարի վրայ:

ՎՐԹԱՆԷՍ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

(Շար.)

ահեակին, որ պիտի հաղորդէ իր որոշումը։ Անկարելու ձեւակերպութիւն մը չէ այս, որովհետեւ արտօնութիւնը կրնայ մերժուիլ։ Այսպէս, «Մանչէսթըր Կարտըեն»ի թղթակցին մերժուեցաւ ճամբորդութիւն մը կատարել Ուկրայնայի եւ հիւսիսային Կովկասի մէջ, ուր գացած էր քանի մը տարի առաջ։ Նըմանապէս «Քէօլնիշէ Ցայթունկ»ի թղթակցին մերժուեցաւ Արխանկէլսք երթալ։ Այս կարգադրութիւնը մեծ դժգոհութիւն պատճառեց թղթակիցներուն։

** Կառավարութեան որոշումով, կրկնապատկուեցաւ հացին գինը, խորհրդային գործակցական խանութներուն մէջ, ինչպէս գրած էինք արդէն։ Սեւ հացի քիլօն որ 7 կոպէկ էր, պիտի ծախուի 14ի, իսկ ճերմակ հացը՝ 24ի, փոխան 12ի։ Այս որոշումը զարմանք պատճառած է, որովհետեւ հունձքը լաւ կ՚երեւայ այս տարի։

Սիոնական համագումարը
եւ հրէական Ազգային Տունը

Սիոնական 18րդ համագումարին առթիւ, որ երկուշաբթի օր բացուեցաւ Փրակայի մէջ, Չեխօսլովակիոյ մայրաքաղաքը թափած էին 10,000 Հրեաներ։ Շատեր քալելով գացած էին։

Համագումարին կը մասնակցին 350 պատուիրակներ։ Գերմանիոյ Սիոնականները եւ ռուսական ընկերութիւնները պատուիրակ չեն ղրկած։ Բացման ճառը խօսեցաւ Պ. Նաում Սոքոլով, որ կոչ ուղղեց քաղաքակիրթ աշխարհին՝ օգնել Հրեաներուն՝ լուծելու համար գլխաւոր խնդիրը, ազգային մեծ տուն մը հաստատելով Պաղեստինի մէջ եւ պայքարելով հակահրէական հոսանքին դէմ։ Ցեւոոյ յարունակեց.

— «Հակահրէականութիւնը շատ ծանր հարուած մը տուաւ մեր ժողովուրդին. եւրոպական մեծ երկրի մը մէջ, յանկարծ մեր ձեռքէն առին երեւական ազատագրութեան բարիքները։ Կործանեցաւ սերունդէ սերունդ շինուած շէնք մը։ Այսպիսի կացութիւն մը չի կրնար շարունակուիլ եւ քաղաքակիրթ աշխարհը պէտք չէ թոյլ տայ որ աւելի երկար տեւէ։ Հրեաները թշնամիներ չէին Գերմանիոյ, այլ ընդհակառակն իր բարեկամներն ու հիացողները իր մըշակոյթին։ Ոչ ոք միզի չափ կուսակից է խաղաղութեան, բայց երբ մեր գոյութիւնը եւ պատիւը վտանգի տակ են, մենք պարտաւոր ենք ինքնապաշտպանութեան դիմել։ Ժողովի ընթացքին, մենք պիտի ուսումնասիրենք կարելի լուծումները։ Մենք պէտք ունինք ապահով ապաստանարանի մը, եւ եթէ անկարելի է Հրեաները հաստատել իրենց գտնուած երկիրներուն մէջ, այն ատեն պէտք է իրենց վերադարձնել իրենց հայրենական երկիրը։ Մենք այս խնդիրը կը դնենք ամբողջ աշխարհի առջեւ»։

Սեւի նաւավարներուն գործադուլը

ՆԱՒԱԿՆԵՐՈՎ ՓԱԿԵՑԻՆ ԳԵՏԻՆ ԱՆՑՈՒԴԱՐՁԸ

Քանի մը օրէ ի վեր գործադուլ հռչակած են Ուազ եւ Սէն գետերուն նաւավարները, զանազան պահանջներ դնելով։ Հակառակ ձեռք առնուած բոլոր միջոցներուն, նաւավարները առջի օր յաջողեցան խափանել Սէնի անցուդարձը Քոնֆլան — Սէնթ — Օնորինի կողմէ։

Գործադուլի կոմիտէն առտուն կանուխէն ամէն պատրաստութիւն տեսած էր, բայց իր ծրագիրը կրցաւ գործադրել իրիկուան դէմ։ Ցերեկը ամէն ինչ խաղաղ անցաւ, բայց ժամը 6·30ին երեւան ելաւ որ գետը փակուած է։

Թորհրդակցական ժողովէ մը յետոյ, Նաւավարները որոշեալ կէտին վրայ հաւաքուելով, մակոյկները կողք կողքի շարած եւ անցուդարձը խափանած էին։ Հեռուէն ոստիկանական նաւամակ մը եկաւ, բայց նաւավարները չուզեցին ճամբայ բանալ, յիշեցնելով իրենց պահանջները։ Գետափին վրայ, ուրիշ նաւավարներ կը սպառնէին ձողերով եւ հաւանաբար ուրիշ զէնքերով։ Ոստիկանութիւնը չուզեց բռնութեան դիմել, սպասելով օգնական ուժի եւ հրահանգներու։

Գործադուլը տարածուած է նաեւ հիւսիսային գաւառներուն մէջ,— Լիլ, Ռուպէ եւայլն։

Կառավարութիւնը զինեալ նաւաստիներ բերած է Պրէսթէն եւ անոնց միջոցաւ վերահաստատեց երթեւեկը, բռնութեան դիմելով։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Սալոնայծորի Հայրենկց. Միութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ անդամ եւ ոչ-անդամ բոլոր հայրենակիցները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 7ին, 119, Ave. d'Italie, մէթրօ Maison Blanche: Կարեւոր օրակարգ՝ Տարօնցի հայրենակիցներէ կը խնդրուի բացառաբար ներկայ գտնուիլ այս ժողովին։

Չ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Վիէնի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը վաղը, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, Հ. Ց. Դ. «Խաժակ» Ակումբին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Բացակաները նկատի կ՚առնուին։ Կարեւոր օրակարգ։ Շրջաբերականի ընթերցում եւայլն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Սէվրանի Հայ Կրթ. Միութիւնը հրապարակաւ շնորհակալութիւն կը յայտնէ Պ. Պ. Յ. եւ Գ. Պագրճեաններու, որոնք 200 ֆր. նուիրեցին Միութեանս, իրենց սիրելի հօր դառնագէտ մահուան առթիւ։

Սէվրանի Հայ Կրթ. Միութիւն

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Թիթեղագործ (թէնէքճի) Գէորգ Թաշճեան (այժմ Աղապապեան) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկաշոտ, Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, իրենց մօր անունը Իսգուհի Տէրտէրեան (Սեբաստիոյ Պարուրի Արտէն թաղէն), մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ։ Լուր առնուած է թէ Զինադադարին Իսգուհի Ուրֆայի Հարան գիւղը կը գտնուէր։

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de Saint Valbert près de Héricourt (Haute Saône), France.

— Կը փնտռուի Էվէրէկցի (Սեբաստիոյ շրջան) Մանուկ Հալէպեան, որ 1927ին կը գտնուէր Detroit (Միացեալ Նահանգներ)։ Մօտաւորապէս վեց տարիէ ի վեր լուր չկայ իրմէ։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր փեսին՝ Յարութիւն Պարսամեանի, Rue St. Martin d'Hères. Chemin de la Plaine, Grenoble (Isère). France։ Կը խնդրուի ամերիկահայ թերթերէն արտատպել։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (43)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Բ. ԳԼՈՒԽ

2.— ՄԵԾ ԴՈՒՔՍ ՍԵՐԳԷՅԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Սորվեցէք ուղիղ նայիլ աչքերու մէջ, տեսնել Յեղափոխութիւնը որ կը յառաջանայ »։

Կալիայեւ վերաքննութիւն պահանջեց Ծերակոյտէն, փաստաբան Բերէշտամի միջոցով։ Իր դիմումին մէջ, այսպէս կը գրէր Կալիայեւ.

— Ծնած եմ Վարշաւայի մէջ, մայրս լեհ էր։ Մեծցայ լեհական շրջանակի մէջ։ Այսուհանդերձ ինքզինքս միշտ Ռուս զգացի։ Հայրս կը սիրէր Ռուսաստանի ճորտ գիւղացիներէն։ Հօրմէս է որ առի սէրը ռուս ժողովուրդին հանդէպ։ Վարշաւայի միակ ռուսական լիսէէն առի այն դաստիարակութիւնը, զոր կը զգամ հանդէպ Ռուսիոյ եւ փափաք մը ծառայելու Ռուսիոյ յանուն ժողովուրդին։ Սակայն զինելու կարողութիւնը, որ կ՚ակնէր զարգանալ մէջս հետզհետէ հասարակ» ակսեալ,

եւ ճգտումս վերլուծելու իրականութիւնը, զիս վարժեցուցին կանուխէն քննական ակնոցով գնահատելու երկրին իրերու վիճակը։ Պաշտօնական հայրենասիրութեան եւ ազգային թշնամութեան մթնոլորտին մէջ նեղուած կը զգայի ինքզինքս։ Ահա թէ ինչու կրթութիւնս չշարունակեցի Վարշաւայի մէջ, այլ գացի Մոսկուա։ Ընկերային կարգի համակրանքներուս զարգացումը կը կատարուէր քաղաքական համագումարներու համընթաց։

Մանուկ հասակէս սկսեալ, ճանչցայ աշխատանքին խայծը եւ տառապանքը։ Շատոով զարմայ համոզուած ընկերվարական մը։ Քաւոտք ունէի ուժերուս վրայ։ Թանդավառութեամբ էր, որ բարձրագոյն ուսման կը հետեւէի Իւաշայս բրած էի պարկեշտօրէն մասնակցիլ հանրային կեանքին, աշխատիլ իմ հայրենակիցներուս օգտին համար։ Այդպէս ալ յայտարարեցի հրապարակով 1899ին, Պետերբուրգի ուսանողական խռովութիւններու ընթացքին։ Իբրեւ հետեւանք այդ յայտարարութեանս, վտարուեցայ համալսարանէն, զրկուելով վերստին համալսարան մտնելու իրաւունքէն։ Եւ երկու տարի Եկատերինոսլաւի մէջ ոստիկանական հսկողութեան տակ մնացի։ Մեծ հարուած մըն էր այս, որ իր դրոշմը կը դնէր ճակատագրիս վրայ։ Եկատերինոսլաւ, ...

... էլի վերադառնալու ուսումս, կարծիք պատասխան մը կը ստանայի մերժումի. եւ այս՝ նոյնիսկ երբ վերջացած էր հսկողութեան տակ մնալու ժամանակը։ Էս — Դէ կուսակցութեան յեղափոխականներուն հետ մտերմանալով, Նարոդնայա Վոլիայի յօդուածներուն ազդեցութիւնը կրելով, զատայ այս տեսրան կացութեան ելքը իբրեւ մէկը, որուն կը մերժուէր ապրելու եւ զարգանալու ամէնիրաւունք։ Այդ օրէն ի վեր դարձած էի այլեւս համոզուած յեղափոխական մը։

1901 տարուան դեկտեմբեր ամսուն, մտայ էս — Դէ կուսակցութեան շարքերէն ներս,— Դեկտեմբերի ցոյցերու նախօրեակին էր։ Ոստիկանները ցրուեցին ցուցարարները խոշտանգելով։ Ես այլեւս պատրաստ էի պատասխանելու այդ ընթացքին դէմ մահափորձով մը օրուան նահանգապետին վրայ, որ կոմս Քէլլէրն էր։ Այս ...

չական գործունէութեան ծարաւով էր, որ գացի արտասահման, Լվովէն Լէմբէրգ։ Այնտեղ համալսարան մտայ, եւ նուիրուեցայ յեղափոխական գրականութեան ուսումնասիրութեան։ Այդ քաղաքին մէջ էր, որ քաղաքական ուղղութիւնս ճշդուեցաւ բոլորովին։ Կարծես իմս ըլլար Բալմաշեւի զատը, (նշանաւոր յեղափոխական մը, որ սպաննեց յետադիմական Նախարար Սիփեակինը)։ Ցարաբերութեան մէջ ըլլալով էս — Դէ կուսակցութեան կարեւոր անդամներուն հետ, որոշեցի մասնակցիլ զարգանի գործունէութեան այն նպատակով որ կողմնակիցներ կը գտնեմ յեղափոխական բաց կռիւներու համար։ 1902ի ամառնէն վերջին Գերմանի ճամբորդութեան մը ընթացքին, սահմանագլուխին վրայ գերման ոստիկանութիւնը ձերբակալեց զիս, որովհետեւ վրաս կը կրէի յեղափոխական գրութիւններ։ ...

դարձեալ անցայ արտասահման ...

Այդ օրէն սկսեալ կը ... ութի մը, որ գործեմ իբրեւ ... կի։ Այս ուղղութեամբ իմ ... ները. ինչպէս նաեւ նման ... նէութեան մը անհրաժեշտ ... մասին իմ համոզումներս կը ... այն ահաւոր չարիքներէն, որոնց ... ժին ենթակայ էին իմ հայրենիքս ... տասահմանի մէջ կրեցի այն ... մարհանքը, զոր կ՚արտայայտէ ... բողոքին ...

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՋԵՒԵԼԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 24 ՕԳՈՍՏՈՍ 1933

24 Aout 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2275 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԵՌԵԱԼ ՏԱՌԸ ԵՒ ՈԳԻՆ

Տակաւին վերջացած չէ ընկերվարական միջազգային համագումարը, որ այս անգամ բացուեցաւ Փարիզի մէջ։

Բայց, ինչ որ ունինք աչքի առջեւ, ընդհ. ժողովին գումարումէն առաջ եղած հրապարակութիւններով եւ ժողովին մէջ խօսուած ճառերով, որ եւ է կասկած չեն ձգեր տիրող տագնապի մասին։

Ընկերվարութիւնը օրէնքէ դուրս հռչակուեցաւ Իտալիոյ մէջ, նախկին ընկերվարականի մը կողմէ։

Նոյն սոսկալի հալածանքին ենթարկուեցաւ Գերմանիոյ մէջ, նոր եւ աններող հոսանքի մը կողմէ որ կը կոչուի ազգային-ընկերվարութիւն (հիթլէրականութիւն)։

Ֆրանսայի մէջ, ան բաժնուած է երկու որոշ թեւերու, հակառակ բոլոր ժխտումներուն կամ յուսադրութիւններուն։

Մեծն Բրիտանիոյ մէջ, ուր բուն ընկերվարութենէն աւելի արհեստակցական կազմակերպութիւնն է որ կ'իշխէ, ուղղափառ ընկերվարութիւնը կորսնցուց իր կուսութիւնը, դեռ 1924էն, երբ յարացիչ-քաղաքագէտ Մաքտօնըլտը կը գրաւէր իշխանութիւնը։

Մէկ խօսքով, ընկերվարութիւնը ճեմարանական քննութիւն մը կ'անցրնէ ամէն տեղ, ուժգնօրէն ցնցուելով իր հիմքին մէջ։

Մնաց որ, քանի մը մը տարիէ ի վեր, եւ մանաւանդ համայնավարութեան գլխիվայր գրոհէն ի վեր, վերագնահատման, եթէ ոչ վերաքննութեան ենթարկուած է բուն վարդապետութիւնը։

Տակաւին քանի մը տարի առաջ էր որ, Պելժիոյ մէջ հրատարակուեցաւ գիրք մը, այս ուղղութեամբ։

Իսկ աւելի պերճախօս է օրուան կեանքը, իր կուլիս անակնկալներով եւ իրադիտական դասերով։

Կրնա՞ք բացատրել Գերմանիոյ համայնավարական, նոյնիսկ ընկերվարական կազմակերպութեանց գլխիկոր, անփառունակ նահանջը՝ հիթլէրական գրոհին առջեւ։

Տարերային, մեքենական եւ համատարած նահանջ՝ առանց որ եւ է դիմադրութեան եւ հակառակ միլիոնաւոր անդամներու կամ քուէներու...

Ամուր եւ ահեղ կազմակերպութեան դասական օրինակ մըն էր գերմանական «սոցիալ-դեմոկրատիա»ն, եւ սակայն,— ապաստանեցաւ Փրակա, օրուան իշխանութեան յանձնելով ոչ միայն իր բազմանդամ ցանցերը, այլեւ շարժուն եւ անշարժ հարստութիւնը։

Եւ այսօր, Փարիզի համագումարին մէջ, օրակարգի գլխաւոր հարցն է այդ կազմակերպութեան փլուզումը։

Այսօր, մարդիկ ի զուր պատասխանատուներ կը փնտռեն այդ փլուզման մէջ։

Քաղաքացի Վէլս, գերմանական առաջին պատուիրակը համագումարին, կրցաւ համոզել թէ ուրիշ ելք չկար, քանի որ, 15 տարիէ ի վեր (1914—1933), գերմանական ընկերվարութիւնը քաւութեան նոխազը դարձաւ Մեծ Պատերազմի արհաւիրքին եւ Վերսայլի դաշնագրին անարդարութեանց։

—«Կը համարձակիմ դիտել տալ թէ երէ, տասնըհինգ տարի առաջ, հասարակ իրաւունքներու արժանի ազգակ մը համարուէր երիտասարդ Գերմանիան, իբրեւ անտարբեր մը եւրոպական ազգերու ընտանիքին պատմութեան մէկ նոր հոլովոյթին, այն ատեն թերեւս շատ մը բաներ բոլորովին տարբեր պիտի ըլլային։ Մինչդեռ, այն ատեն դաշնագիր մը պարտադրեցին, եւ այդ պարտադրութենէն ծնաւ դիկտատոր մը»։

Եթէ գերմանական ընկերվարութեան փլուզումը եւ բոնի տապալութիւնը համարենք բացառիկ դէպք, «պատահմունք», ինչպէս պէտք է բացատրել Ֆրանսական հատուածին տագնապը։

Առանց մանրամասնութեանց մէջ մտնելու, հարցումին կարելի է պատասխանել մէկ նախադասութեամբ.—

Մարդիկ սկսեր են ըմբոստանալ դեղնած, վարդապետական բանաձեւերուն, մեռեալ տառին դէմ, եւ ելքեր կը փնտռեն, աւելի աշխուժացնելու համար ընկերվարական գործունէութիւնը։

Գ. Ռընոտէլ, որ կը ճգնի ճեղքեր գտնել աւելի ազատ շարժելու համար, փնտռելով «կամքի եւ գործի ուժականութիւն», այս մասին յիշեց Ժոռէսի աքանչելի նշանախօսքը.

—«Ժէպի խոէալը երթալ, եւ ըմբռնել իրականութիւնը»։

Նոյնքան յստակ է, նաեւ իր տեսակէտը, ազգային պաշտպանութեան մասին, որ դարձեր է քար գայթակղութեան, ինչպէս ամէն տեղ, նոյնպէս Ֆրանսայի մէջ։ (Տագնապն ալ այս հարցէն ծագեցաւ)։

Ռընոտէլ, այս մասին առաջարկած բանաձեւով, շատ կը յիշեցնէ Հանգուցեալ Պէպէլը։ (Տես «Վերջին ժամ»ը)։

Այս խմորումները անշուշտ որոշ թարմութիւն պիտի բերեն նաեւ մեր առաջաւոր, մանաւանդ դաշնակցական երիտասարդութեան մէջ։

Տարակոյս չկայ որ, մենք շատ բան կորսնցուցինք 1900էն ասդին, թութակաբար թարգմանելով գերմանական, այլ մանաւանդ ռուսական «պրոշիւր»ներ։

Մեզի համար, հայ-ընկերվարական շարժումը կը ներկայացնէ, ամէն բանէ առաջ, աշխատանքի պաշտպանութեան դատը։

Գործնական կեանքի մէջ ալ, ա՛յս է եղած կուսակցութեան յաջողականութիւնը, (մանաւանդ հիմա)։

Կուսակցութեան այս գիծը երբեք չէ պղտորած, չէ խափանած ազգային առողջ ինքնապաշտպանութեան ճիգը,— այնպէս ինչպէս այսօր կը բանաձեւեն ուրիշները։

Պէտք ուղէինք որ, Դաշնակցութեան նոր սերունդին մէջ աւելի բիւրեղանար այս հիմնական գիծը, խորացնելով եզարգացնելով շարժման ոգին, փոխանակ ծուլաբար կառչելու տառին:— «Վարդապետ առաց»։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱԽՏԱԲԱՆԱԿԱՆ

— o —

Մարսէյլի թուղթիկներու խայտառակութիւնը նկարագրած ատեն, Յառաջը անցողակի յիշած էր թէ Պոլսոյ թերթերն ալ օրը օրին կը հետեւին վարկաբեկման այս գռեհիկ պայքարին։

Իբրեւ կանոնաւոր հետեւող մը պոլսահայ թերթերու, պատիւ ունիմ յայտարարելու թէ՝ Պոլսոյ թերթերը այս տեսակէտով լեմոն կը քամեն թէ Մարսէյլի եւ թէ Փարիզի թերթերուն վրայ

Առէք այս կամ այն լրագիրը, եւ ձեր չգիտցածն ալ պիտի լսէք, Մարսէյլի, Փարիզի կամ ուրիշ գաղութի մը ներքին խայտառակութեանց մասին։

Չեմ հասկնար թէ՝ ո եւ է թղթակից կամ անոր խորհրդատու կղեր... «մը, ջոջ-աղա մը, հօսանք մը» ի՞նչ հաճոյք կրնան զգալ, իրենց տեղական աղտերը լայնքին-երկայնքին փռելով Ստամպուլի մամուլին մէջ։

Արտասահմանի մէջ մանր վրայ կը համրուին այդ լրագիրները կարդացողները։

Արդ, որո՞ւ համար կը գրուին այդ յղփացուկ պատմութիւնները։

Առանց մասնաւոր թղթակցութեան ալ, Պոլսոյ թերթերը տարիներէ ի վեր սովորութիւն ըրած են լայնօրէն եւ ուռուցիկ խորագիրներով արտատպել արտասահմանի ամենօրեայ քաջագործութիւնները,— պառակտում, ծեծ, դրօշամարտ, եդբայրասպանութիւն, հանդէսի խանգարում, ձերբակալութիւն, Դաշնակ, Հօկ, Ռամկավար, եւայլն։

Ցանուցիրն ի՞նչի այս էապէս պոլսական «խիշկիւզար»ութիւնը։

Ցետոյ, այդ լրագիրները սիւնակներով կը թարգմանեն Փարիզի մէջ պատահած ոճիր-արկածներ, որոնք պարզապէս ախտավարակ հետաքրքրութիւններ կը գոհացնեն։

Թարգմանելիք բա՞ն կը պակսի բուրք թերթերուն մէջ, ընկերային յեղաշրջումէն մինչեւ ամէնէն թրքավարի ոճիրները։

ՎԱՀԷ

ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ՎՏԱՐՈՒՄԸ ՎԻԷՆՆԱՅԷՆ ԵՒ ԱՆՈՆՑ ԹՈՂԱԾ ՍՈՒՐՃԸ

— o —

Աւստրիացիք կը պատրաստուին տօնելու 250ամեակը Թուրքերու պարտութեան՝ Վիէննայի դուռներուն առջեւ։

Թուրքերը եկած պաշարած էին Վիէննան։ Աւստրիացիները 1683ին, բուռն դիմադրութեամբ մը յաջողեցան պարտութեան եւ նահանջի մատնել զանոնք։ Իրենց փախուստի պահուն, Թուրքերը թողած էին հարիւրաւոր պարկ սուրճ որ մինչեւ այն ատեն անծանօթ էր Վիէննացիներուն։

Այս սուրճերը նուէր տրուեցան Լեհի մը, Քօլչիսքի, որ պատերազմի ընթացքին, իբր լրտես մեծ ծառայութիւններ մատուցած էր Աւստրիոյ։ Լեհն ալ, այն ատեն բացաւ առաջին սրճարանը Վիէննայի մէջ, «Կապոյտ Բաժակ» անունով։

Այս սրճարանին խոհանոցը դեռ լաւ վիճակի մէջ պահուած է եւ պիտի ցուցադրուի Վիէննայի աշնան տօնավաճառին մէջ, որ կը բացուի սեպտեմբերին։

ԷՌԻՕ ԵՒ Մ. ՔԷՄԱԼ

— o —

Նախկին վարչապետը Էնկիւրիէն Պոլիս վերադառնալով, Տոլմա-Պաղչէի պալատին մէջ ընդունուեցաւ Մ. Քէմալի կողմէ։ Տեսակցութիւնը տեւեց երեք ժամ։

ՔԱՐԻՒՂ՝ ԾՈՎՈՒՆ ՏԱԿ

— o —

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ Պաքուի մէջ յացուեցաւ ընդծովեայ քարիւղի հոր մը, որ առաջինն է ամբողջ աշխարհի մէջ։ Նաւթահորը կը գտնուի ծովափէն 300 մեդր հեռու եւ օրական իրր 100 թօն հում քարիւղ կ'արտադրէ։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՅ ԵՒ ՌՈՒՍ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ ՆՊԱՍՏԸ

Երէկ հայ գործաւոր մը եկաւ խմբագրատուն եւ յայտնեց թէ ժամանակէ մը ի վեր գործազուրկ արձանագրուած ըլլալով, նպաստ կը ստանար նրդ թաղամասի նպաստարաշխ գրասենեակէն։ Վերջերս իր նպաստն ալ կտրեցին, նոյն ատեն յանձնարարելով դիմել աշխատանքի նախարարութեան։ Երիտասարդը կը ներկայանայ Աշխատանքի Նախարարութեան Սէյվիս Սանթրալ տը լա Մէն տ'Էօվրըի բաժինը։ Այստեղ կը քննեն իր ինքնութեան թուղթը, կը հարցնեն Թուրքիա վերադառնալու կարելիութիւնը կամ անկարելիութիւնը, յետոյ թուղթ մը կու տան իրեն՝ ղրկելով իր թաղամասին նպաստարաշխ գրասենեակին, որպէսզի շարունակուի նպաստը։

Ինչպէս կը տեսնուի, բարեացակամութիւնը չի պակսիր կառավարութեան մօտ։ Ինչ որ կը պակսի՝ ազգային իշխանութեան մը հետաքրքրութիւնն է հայ տարագիր բանուորներու կացութեան մասին, պատկան մարմիններու մօտ հայ գործազուրկներու իրաւունքը հետապնդելու հոգր, զոր պէտք էր խորացնէր վերին մարմին մը։

Արմտիքի տագնապը Խ. Միութեան մէջ

ՆՈՐԱՆՈՐ ԽՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մոսկուայէն հասած լուրերու համաձայն, չորս հողագործական մասնագէտներ, բոլորն ալ համայնավար, որոնց գլուխը կը գտնուի պետական գիւղատնտեսութեան վարիչը. Կրուշեւսկի պաշտօնական դժգոհութեան արժանացած են, «փոյթած ըլլալով խանգարել» պետութեան յանձնելի արմտիքին գործը։ Անոնք գրկուած էին քննելու համար Ուկրայնայի եւ Ուրալի շրջանին ցորենի տարածութիւնները, մասնաւորապէս պետական ագարակները եւ զինեալ ջոկատներով ուժ տալու արմտիքի յանձման։ Պ. Կրուշեւսկի գործի ձեռնարկելէ յետոյ, տեղեկագիր մը ղրկեց Մոսկուա, յայտնելով թէ «ծիծաղելի է յաջող կոչել հունձքը» եւ խնդրեց կառավարութենէն կրճատել սահմանուած բաժինը։ Կուսակցութեան կեդր. կոմիտէին նախագահութիւնը խափանարար դիրք համարելով այս ընթացքը, վճռեց ամբողջութեամբ իրագործել արմտիքի ծրագիրը։

Համաձայն ոչ-պաշտօնական լուրերու, երկրորդական վայրերու մէջ հունձքի ամբողջութիւնը կը հաւասարի միջակին։ Կարգ մը բերքեր շատ լաւ են, բայց կան տարածութիւններ որոնք գրեթէ ոչինչ արտադրած են, շնորհիւ գլխաւորաբար աննպաստ մշակութեան եւ սերմնցուի պակասութեան պատճառով։ Անօթի գիւղացիները յափշտակած են մեծ քանակութեամբ սերմնցու, անմիջապէս ուտելու համար զայնոն։ Հունձքը մեծ դժուարութեամբ հաւաքուած է նաեւ մեքենաներու թերութեան, լծկան անասուններու նուազութեան եւ գիւղացիներու անսնուցութեան պատճառով։ Խորհրդային մամուլը կը պարտէ այս իրողութիւնները, յայտարարելով թէ հունձքը շատ լաւ է։ Բայց եւ այնպէս, նշանակալից է որ այլ եւս չի հրատարակեր հունձքի մանրամասն տեղեկագիրները, ինչպէս կ'ընէր ուրիշ տարիներ շաբթէ շաբաթ։

Օգոստոսի սկիզբը խորհրդային իշխանութիւնը սահմանափակեց Մոսկուայի օտար թղթակիցներուն վայելած ազատութիւնը, արգիլելով գաւառ երթալ առանց մասնաւոր արտօնութեան։ Ինչպէս գրած էինք, այս պայմանը խստօրէն պիտի գործադրուի այսուհետեւ, եւ խորհրդային պաշտօնեաներ պիտի ընկերանան թղթակիցներուն։ Չափազանց դժուար է, եթէ ոչ անկարելի, արտօնագիր ստանալ ցորենազատ շրջաններու համար։

Հակառակ արմտիքի նուազութեան, կառավարութիւնը կը շարունակէ հացահատիկ արտածել։ Ամէն օր բեռներով ռազ կ'անցնի սահմանէն, մասնաւորապէս դէպի Գերմանիա։

⁂ Մոսկուայէն Ռիկա հասած լուրերու համաձայն, հեծելագունդեր ղրկուած են հարաւային գաւառները, ուր հազարաւոր գիւղացիներ ամէն օր կը յարձակին ցորենաբարձ կառաւաններուն վրայ։

Թուղթն ալ սպառած է

Թուղթի ճարտարագործութիւնն ալ ծանր տագնապի մը մատնուած է Խ. Միութեան մէջ։ 1933ի առաջին վեց ամսուան ընթացքին թուղթի արտադրութիւնը հարիւրին 40 նուազած է, բաղդատելով 1932ի նոյն ժամանակաշրջանին հետ։ Այս առթիւ ալ, իշխանութիւնը քաւութեան նոխազներ փնտռելով, պաշտօնանկ ըրած եւ դատի յանձնած է թուղթի թրրոթին վարիչները։ Անոնց մէջ կը գտնուին երկու համայնավարներ ալ։ Հրաման տրուած է գործերը բարելաւել հոկտեմբեր 1էն առաջ։

Նկատի առնելով ծրարի թուղթին նուազութիւնը, կառավարութիւնը հրամայած է Լէնինկրատի լրագրավաճառներուն՝ օգոստ. 15էն սկսեալ թերթ չծախել ո եւ է մէկուն, մինչեւ որ գնորդը հին թերթ մը չյանձնէ իր րաքանչիւր նոր թերթի փոխարէն։ Յնդիր չէ թէ ի՛նչ թերթ պիտի փոխանակուի այսպէս, բայց գնորդը պէտք է վճարէ նաեւ նոր թերթին գինը, որ կրկնապատկուեցաւ վերջերս։

Տրտունջներ եւ տեսակէտներ ընկերվարական համագումարին մէջ

Ընկերվարական համագումարի երեքշաբթի օրուան նիստին մէջ, ուշագրաւ ճառ մը խօսեցաւ Գ. Ռընոտէլ, որ կը համարուի վարիչը Ֆրանսայի ընկերվարութեան աջ թեւին։

Գարգելով համագումարին դերը, Գ. Ռընոտէլ շեշտեց.

—«Հարկ է պաշտպանել ժողովրդապետութիւնը։ Ես զանազանութիւն չեմ դներ քաղքենի ժողովրդապետութեան եւ ընկերվարական ժողովրդապետութեան միջեւ, ինչպէս չեմ դներ քաղքենի ազգային պաշտպանութեան եւ ընկերվարական ազգային պաշտպանութեան միջեւ։ Ես այսպէս կը ձեւակերպեմ հարցը.— Այն երկիրներուն մէջ ուր ազատութիւնը երբեք գոյութիւն չէ ունեցած, պէտք է նուաճել։ Այն երկիրներուն մէջ ուր ազատութիւնը խորտակուած է, պէտք է վերահաստատել։ Այն երկիրներուն մէջ ուր ազատութիւնը պահուած է, պէտք է պահպանել։

«Մեզ ազգայնական կոչեցին, որովհետեւ ըսինք թէ ընկերվարութիւնը չի

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՍՈՐԻՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

— o —

Պաղտատէն կը հեռագրեն թէ արաբական զօրքը պարպեց հիւսիսային Իրաքի ասորական շրջանը եւ թէ կառավարութիւնը կը ջանայ վերահաստատել բնականոն վիճակը, որքան բոյլ կու տան պայմանները։

Բրիտանական դեսպանը Պաղտատ հասաւ երէկ, չորեքշաբթի։ Այս առթիւ, արաբական թերթ մը դիտել կու տայ թէ Մեծն Բրիտանիան իրաւունք չունի միջամտելու եւ թէ ասորական խնդիրը չի վերաբերիր անոր ինչպէս ուրիշ որ եւ է երկրի։ «Կառավարութիւնը պէտք է յայտարարէ թէ, Իրաքը հովանաւորութեան ենթակայ երկրամաս մը չէ եւ պէտք է թոյլ չտայ որ օտար կառավարութիւն մը խառնուի ասորական հարցին»։

⁂ Մար Շիմուն, Ասորիներուն պատրիարքը, որուն Կիպրոս հասնիլը գրած էինք, պատմած է նաեւ թէ Պաղտատի մէջ զրկուած էին իր նամակները եւ թէ գիշեր ցերեկ հսկողութեան տակ էր։ Միեւնոյն ատեն յայտնած է թէ արաբական թերթ մը համարձակած էր առաջարկել որ Ասորիներու դէմ բռնուի նոյն այն ընթացքը ինչ որ եղած էր Հայերուն դէմ՝ Թուրքերու կողմէ։

Բրիտանական թերթերը կը շարունակեն հրատարակել ահաւոր դէպքերու նամակները, որոնք պարզելով Անգլիոյ պատասխանատուութիւնը ասորական փաքրամասնութեան հանդէպ, կը պահանջեն ազգային տուն մը հաստատել։ Մէկը կ'առաջարկէ կա՛մ Հէճազի փոխադրել, Ազգերու Դաշնակցութեան հովանաւորութեամբ, կամ Պաղեստանի եւ կամ Սուրիա։

ԱՇԽԱՐՀԻ ԿԱԶ ՄԸ

— o —

Ֆրանքֆորթի մէջ վերջին փորձերը կը կատարուին նոր կազի մը մասին որուն բաղադրութիւնը գաղտնի կը պահուի։ Կ'ըսուի թէ ո՛ր եւ է դիմակ կամ պաշտպանողական որ եւ է միջոց անզօր է այս ահարկու կազին դէմ։

⁂ Շըրուպուրկի Մայվէր գիւտագործարանը սկսած է երկու անգամ աւելի քանակով գործածել, անցեալ տարուան վրայ։

Կիրակի օր Պերլինի մէջ պիտի բացուի նորօրինակ յիշատակարան մը, որ կը ներկայացնէ օդանաւային ռումբ մը։ Այս առթիւ ճառ մը պիտի խօսի Պրուսիոյ վարչապետը։

ՕՏԱՐՆԵՐԸ ՊԱՐՏԱՒՈՐ ՉԵՆ

— o —

Վերջերս պատահած միջադէպերու վրայ, գերմանական կառավարութիւնը յայտարարեց թէ օտարականները պարտաւոր չեն գերմանական (հռոմէական) բարեւ տալ, ազգային դրօշը պարզուած եւ քայլերգը երգուած ատեն կամ ուրիշ հայրենասիրական ցոյցերու առթիւ։ Շրջաբերականը կ'ըսէ թէ կարելի չէ Գերմանացիներուն յատուկ բարեւը պահանջել օտարականէն, ինչպէս որ անկարելի չէ բողոքական մը պահանջել որ խաչակնքէ կաթոլիկ եկեղեցի մը մտած ատեն։

⁂ Պերլինի մէջ ալ Հրեաներուն արգիլուեցաւ մտնել արիական ցեղին յատուկ բաղնիքներ եւ աւազաններ։

Հրէական թերթերը հետզհետէ կը դադրին ամբողջ Գերմանիոյ մէջ։

Այսուհետեւ արգիլուած է ազգային քայլերգը երգել հասարակաց վայրերու եւ ճաշարաններու մէջ։

25 ՍԱՆԹԻՄՆՈՑՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՎԵՐՆԱՆ

— o —

Ելմտական նախարարութիւնը կը յիշեցնէ թէ նիքէլէ 25 սանթիմնոցները (լեցուն) շրջաբերութենէ պիտի դադրին 1933 հոկտեմբեր 1էն սկսեալ։ Այս դրամները կարելի է — ինչ որ ալ ըլլայ գումարը — փոխել կամ պարտքի փոխարէն վճարել մինչեւ սեպտեմբեր 30։

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԷՋ

Գերման երիտասարդութիւնը

Բ.

Մեր նախորդ յօդուածը կը վերջացնէինք արձանագրելով գերման արդի երիտասարդութեան ամէնէն յատկանշական նկարագիրը, կուսակցական և ծեծկռտուքը մարմաջը, որով անոնք բոլորը խրախուսէ կը նմանին իրբեւ եղբայրներ, — նոյն բնազդը ամէնուն մէջ:

Այդ նկարագիրը ծագում կ'առնէ յետպատերազմեան յաջորդական դէպքերէն: Գերման արդի երիտասարդութեան երեք խումբը, այն որ, պատերազմէն վերջը, 18—20 տարեկան էր, արդէն մտերմացած էր թշուառութեան եւ պատերազմի արհաւիրքներուն: Անոնք էին, որ կրեցին գարշելի պարտութեան ամօթը եւ յեղափոխութեան տագնապը: Անոնք տեսան փլուզումը այն կառավարութեան զոր կը կարծէին անսասան: Բարոյական վհատութիւն, խառնաշփոթութիւն, կամքի պակաս, վարանում, — ահա այն մթնոլորտը, որ այս տղոց մէջ ստեղծեց գժգոհութիւն, ընդվզում, խմբելով շատերը մէկ ուղղութեան վրայ: Անոնք կը գտնուէին տարիքի մը մէջ, երբ կեանքի յենարաններ պէտք էր տալ իրենց: Չկար այդ յենարանը: Սերունդին միւս խումբը, որ այս երէցներէն քանի մը տարի աւելի փոքր էր դեռ պատերազմէն վերջը, մեծցաւ աւելի աղքատ պայմաններու մէջ: Երկիրը տակնուվրայ, դրամը թուաղթոր ինկած, կեանքը իր առանցքէն դուրս ելած, — հայրաջորդը կը փակէր իր խանութը կէսօրին, որպէսզի քանի մը ժամ յետոյ, մարքին ժամէժամ եւ չարունակական անկումին պատճառով, հացը ծախէր քառապատիկ սուղ: Ամէն մարդ չահագիտութեան էր նուիրուած, առաւօտէ մինչեւ իրիկուն: Պառանին անգամ կը մտածէր թէ իր ծնողքին ամբողջ հարստութիւնը կախում ունէր սակարանային խաղէ մը: Իրրեւ արդիւնք դրամական այս տագնապին, փճացաւ հարիւր միլիոններով ռոկի մարք, ամբողջ խնայողութիւնը միջին դասակարգին, որ, գրեթէ կործանած, կը կազմէր այլ եւս նոր պրոլետարիատ մը: Ի՞նչ պիտի ըլլար ապագան այն երիտասարդներուն որոնք կ'ելլէին այդ կործանած ընտանիքէն: Ահա այդ երիտասարդներն են որ կազմեցին նոր կեանքի նոր տիպար մը, — բանւոր — ուսանող (Werkstudent): Այս երիտասարդները առտուն չորս ամիս կ'անցընեն հանքերու եւ գործարաններու մէջ, որպէսզի չահին ապրուստ ուսանողական միւս 8 ամիսներուն: Եւ դեռ կան շատեր ալ, որ օրուան կէսը ուսանողութեան, կէսը բանւորութեան յատկացուցած են գրասենեակներու, վաճառատուներու, ճաշարաններու, սրճարաններու, թատրոններու, երդիչիկ խումբերու մէջ: Այլ եւս ուսանողը դադրած է բնտանիքի զաւակ ըլլալէ, եւ դարձած է ժողովուրդի զաւակ, խառնուած է ժողովուրդին, որուն հետ կ'աշխատի նոյն տաժանելի եւ ալեկոծ գործերուն մէջ:

Կէս — բանուոր, կէս — ուսանող երիտասարդներու այս բազմութեան առաջայի հետևելի կրնաք երեւակայել, քննելով հետեւեալ թիւերը: Պատերազմէն առաջ Գերմանիա կը հաշուէր 70,000 ուսանող: Ներկայիս՝ 130,000: Արդ, հազարաւոր բժիշկներ, փաստաբաններ, փիլիսոփաներ ձեռնածալ նստած են, գործ չունին, ապրուստի հոգերու տակ ընկճուած են:

Նոյնքան նորօրինակ վիճակ մը կը ներկայացնէ այն երիտասարդութիւնը, որ մաս կը կազմէ բոլորովին բանւորութեան: Արդարեւ բանուոր երիտասարդ սերունդը, որ չորս տարի միայն (1924—1928) քաղաքատարար յաւ օրեր տեսաւ, ներկայիս մատնուած է գործազրկութեան տագնապին: 15,000 երիտասարդներ, 20—25 տարեկան, երբեք չեն աշխատած, արհեստ չունին, եւ ոչ ալ որ եւէ հեռանկար ընտանիք կազմելու եւ ընտանիքի մէջ ապրելու: Անոնք մուրացիկ դարձած են, ամէնք թափառաշրջիկ, ուրիշներ աւազակային խումբերու մէջ մտած: Կան նաեւ որ կ'ապրին վրաններու տակ, լիճերու եզերքը: Ուրիշ մաս մըն ալ «աշխատանքի բանակատեղիներու մէջ» — արտ կը վարեն ճահիճ կը չորցնեն: Այստեղ ծանր է աշխատանքը, օրավարձը միջակ, կարգապահութիւնը խիստ Այսուհանդերձ հարիւր հազարներով երիտասարդներ կը նախընտրեն լծուիլ այդ ծանր աշխատանքին:

«Աշխատանքի բանակատեղիներուն» կը մասնակցին ամէն դասակարգէ երիտասարդներ: Այսպէսով անցի կ'ունենայ դասակարգերու մերձեցում մը, հաւասարեցում մը, որ ստեղծած է հոգեբանական վիճակ մը: Կարելի է ընկերվարական կոչել այդ հոգեբանական վիճակը, առանց այդ բառով ուզելու սերունդը կապել քաղաքական այս կամ այն հոսանքին: Ընկերվարական այդ վիճակով պէտք է հասնիլ համայնակցութեան (Gemeinschaft) զգացումը: Հասարակաց թշուառութիւնները եւ պայքարները այլ եւս բթացուցին անհատական շահերու զգացումը: Համայնական, հաւաքական կեանքի ակրն է որ կը տիրապետէ անոնց մէջ: Անոնք այլ եւս պահանջ կը զգան արմուկ արմուկի տալու, միասին աշխատելու, միասին հրճուելու եւ միասին կռուելու: Անհատական կեանքի մասին այս անտարբերութիւնը կը նշմարուի ոչ միայն ձախ երիտասարդներուն, այլ եւ աջ երիտասարդներուն մէջ: Եւ փաղանգներուն մէջ իրար խեղդող երիտասարդները հեռացնել մտեցան իրարու, միացան, — այլ եւս ոչ միայն հաւաքական, համայնական ձեւ առած է բռնանալու, կռուելու եւ զարնելու զգացումը, ինչպէս կը գրէինք այս յօդուածին սկիզբը, այլ եւ ընդհանուր է իրենց արհամարհանքը հանդէպ ազատութեան: Այս երբեմնի ցեղեցիկ բառը, ազատութի՛ւն, ամէն յարգանք կորսնցուցած է գերման արդի երիտասարդութեան մէջ: Ոչինչ այնքան ծիծաղելի կը համարին, որքան անցեալի այդ ռոմանթիք ժառանգութիւնը: Երիտասարդութիւնը չի սիրեր այլ եւս այն կուսակցութիւնը, որ ազատութեան մասին կը խօսի:

Միւս կողմէ այս երիտասարդութեան մէջ չափազանց զարգացած է զոհողութեան ոգին: Եւ այս՝ շնորհիւ շարժումի իրենց ծառայէն, գործունէութեան իրենց կարօտին, «բան մը ընելու» իրենց տենչին, որ երբեմն կը հասնի մինչեւ ապանութիւն, յաճախ մինչեւ խանդավառութիւն՝ ազգային աշխատանքի մասին: Արդարեւ, քանի մը տարի առաջ, երբ խումբեր կազմուեցան օգնութեան հասնելու համար փոքր հողագործներուն, բոլորը վազեցին գիւղ, — Ազատարարականները, Ընթրաքէքի Սեւ Ճակատը, Հիթլէրականները: Համալսարաններն իսկ պահ մը պարպուեցան, ուսանողութիւնը դաշտ վազած ըլլալով առանց հրաւէրի:

Ի՞նչպէս բացատրել այս խանդավառութիւնը, — ա՞յ ծայրայեղութեան, զոր յառաջ կը բերէ գերման ազգային նկարագրին եւ բացառիկ քաղաքական [illegible], ա՞յ [illegible] դառնալու երկրին որեւէ ձեւով, վերարծարծո՞ւմ այն բոցին, որ, պատերազմին սկիզբը, այն ատեն առողջաշունչ ոգիով, լեցուց գերման երիտասարդութիւնը, կամ փափա՞ք մարմինը կարծրացնելու եւ կամքը զօրացնելու ծանր աշխատանքներու հարկադրանքին տակ:

Աւելի ճիշդ է ըսել թէ այդ խանդավառութիւնը կը ծագի գերմանական կիրքէն (passion) կամ գերմանական կրայոյզ ոգիէն:

Այդ կիրքն էր, որ այրել տուաւ հրեա գերման գիրքերը, այդ կիրքն էր, որ հալածանքի մատնեց Հրեաները, այդ ցեղային կիրքն էր դարձեալ, որ նորոյթ դարձուց սուրով մենամարտը:

Գերման երիտասարդութեան այդ կրայոյզ խոյանքը կը նշանակէ նախընտրութիւն, մտածման փոխարէն, զգացման:

Այսուհանդերձ գաղափարականութենէ զուրկ չէ գերման երիտասարդութիւնը, ընդհակառակն ան կը մերժէ հին սերունդը, որ նիւթապաշտ եւ շահախնդիր եղաւ: Արդի սերունդը կը հաւատայ թէ պիտի կրնայ ստեղծել նոր պայմաններ եւ նոր կեանք:

Պէտք է ըսել որ խոյանք ունի, կիրք, կորով, մարզուած է դժնդակ պայմաններու մէջ եւ զինուորական կարգապահութեամբ

Ներկայացնենք գերմանական dynamisme-ի այս թարմ արտայայտութիւնը:

ՔԱՂՀԱՆ

[illegible]

— օ —

Նշանաւոր գերման փիլիսոփայ Շոփէնհաուէր որ շատ քնացող մըն էր, կ'ըսէր թէ մարդ որչափ ուժեղ ուղեղ որ ունենայ այնքան շատ հանգիստի պէտք ունի. Միւս կողմէ, Ալէքսանդր որ Հումպոլտ, որ 90 տարեկանին մեռաւ, գրեթէ օրը երեք ժամ կը քնանար: Մեծն Ֆրէտէրիք, փիլիսոփայ Լայպնից եւ Մանտէլսոն խեղճ քնացողներ էին: Կ'ըսուի նոյն իսկ թէ Մէնծիլտէրիր ծրագրածէր [illegible] քունէն: Վիրխով եւ Մոմսըն 4 ժամ կը քնանային: Մոնթէնյը, Տէքարթ եւ Քանդ ալ յամառ քնացողներ էին:

Շիքակոյի համալսարանէն երկու բժիշկներ Տօքթ. Քլէյթման եւ Ֆիշըր փորձ մը ընել ուզեցին թէ մարդ որչափ կրնայ դիմանալ անքուն: Զորրորդ գիշերէն յետոյ Ֆիշըր դիտեց որ բաղկերակը եւ մարմնին ջերմութիւնը իջած էին: Գալով միւս ընկերոջը, իր երկրորդ փորձովը 135 ժամ միայն կրցաւ արթուն մնալ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԷՆ

—•—

ՀԱՅԵՐՈՒ ԲԱԺԻՆԸ ԻՐԱՆԻ ՃԱՐՏԱՐԱԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Անցեալ անգամ ներկայացուցի Հայերու մասնակցութիւնը՝ ծխախոտի արդիւնաբերութեան մէջ:

Այժմ կ'անցնիմ միւս ճարտարարուեստութեանց:

ԿՕՇԻԿԵՂԷՆԻ ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ — Վերջերս Թէհրանում հիմնուեց կօշիկեղէնի երկու մեծ գործարաններ, որոնց մէկը բաժնետիրական հիմքերով է եւ կոչւում է «Իրան Ակցիոներական ընկերութիւն»: Այս ընկերութեան մասնակցում են հայ եւ պարսիկ խոշոր դրամատէրեր, իսկ միւսը զուտ հայկական ձեռնարկ է:

Առաջինը քաղաքից դուրս ունի իր յատուկ սեփական շէնքը, բոլոր յարմարութիւններով. Բերել է տուել Ամերիկայից եւ Գերմանիայից 140 զանազան չափի ու մեծութեան մեքենաներ, որոնք ընկերութեան վրայ նստել են 700,000 րիալ:

Գործարանի մէջ ձեռքի աշխատանք գրեթէ չկայ, ամբողջ աշխատանքը մեքենական է:

Գործարանից դուրս է գալու օրական 1000 զոյգ կօշիկ, որի կաշեղէնը լինելու է բացառապէս պարսկական արտադրութիւն:

Ընկերութիւնը այս գործին յատկացրել է 1,500,000 րիալ դրամագլուխ, 3000 բաժնետոմսով, որոնց հատը արժէ 500 րիալ:

Ընկերութեան հիմնադիր անդամներից մէկը եւ գործի նախաձեռնողը Հայ է, Պ. Ժօզէֆ Գեոնարդի, որ միաժամանակ վարչութեան անդամ է եւ գործի ընդհանուր կառավարիչ:

Ընկերութեան մասնակցում են մի քանի Հայեր եւս: Բանւորութիւնը խառն է, Հայեր եւ Պարսիկներ, իսկ մասնագէտները եւրոպացիներ են բացառապէս:

Գործարանը իր տեսակի մէջ առաջինն է ամբողջ Պարսկաստանում:

Երկրորդ գործարանը Եղբ. Սահակեաններինն է, որ իր ամբողջութեամբ Փարիզից է փոխադրուել: Այս գործարանը գտնւում է քաղաքի մէջ եւ ունի մօտ 30 մեքենաներ, ինչպէս եւ երկսեռ բանւորութիւն, մեծամասնութեամբ Հայեր:

Երկու գործարաններն էլ իրենց աշխատանքները ամբողջ ծաւալով դեռ չեն սկսել, Վերջինս միայն շուկայ հանած ունի ամառնային որոշ քանակութեամբ ապրանքներ, յատկապէս հարաւային Պարսկաստանի համար:

ԱՌԱՋԻՆ ՋՐԵԼԵԿՏՐԱԿԱՅԱՆ — Ատրպատականի Մարաղա քաղաքում հաստատուած բժ. Հայկ Մելքոնեանը 1927 թուից նպատակ է դնում քաղաքը լուսաւորել ելեկտրական լոյսով եւ միաժամանակ այդ ուժը օգտագործել աղացարանի համար, որով կարելի լինի պատրաստել սպիտակ մրգի սափոտակեալ արկղներ՝ աւելի արագ եւ մաքուր — որոնց քանակութիւնը տարեկան շատ խոշոր թուի է հասնում — քան ձեռքով պատրաստուածները: Գործը աւելի մեծ դրամագլուխ պահանջելով՝ բժիշկը իրեն ընկերացնում է իր պարսիկ բարեկամներից մէկին, Սալիհ Սուլթան Սալիհին եւ երկուսը միասին գործը գլուխ են բերում: Թէեւ աղացարանը գործում է, սակայն դրամագլուխը նորից պակասում է: Վերջապէս բժշկին յաջողւում է կազմել մի ընկերութիւն «Զրաղբարդ Մարաղա» անունով: Ընկերութիւնը տրամադրում է 400,000 րիալի մի գումար: Կառավարւում է ջրաելեկտրակայանը քաղաքից 7—8 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ, որի կենտրոնից ուժը քաղաք է հասնում 6000 վոլտով, իսկ նոյն ուժը քաղաքի կայանում վեր է ածւում 230 վոլտի: Ջրելեկտրակայանը ունի 74 ձիու ուժ, որ կարելի է բարձրացնել մինչեւ 100ի: Այդ ուժով գործելու է աղացարանը, որկարելի է օգտագործել նաեւ արդիւնաբերական այլ ձեռնարկների համար: Քաղաքը 1932 թ. նոյեմբերից լուսաւորւում է ելեկտրականութեամբ:

✕

Թաւրիզի մէջ Սալմաստեցի Եղբ. Սահակեանները հիմնել են գործարանային ընդարձակ մի շինութիւն որ գործում է 1930 թուից: Մեքենաները բերուած են Գերմանիայից եւ ունի հեռեւեալ ճիւղերը.

Այտուզալ մեքենաների բաժանմունք, որ միանգամայն օրինակելի է: Բոլորովին չմաքրուած ցորենը 7 անգամ զանազան մեքենաների սակից անցնելուց յետոյ, վեր է ածւում 8 տեսակ ալիւրի տարբեր որակներով.

Աղացարան, որ յատուկ մեքենաներով առխոտակներ են քաշում վաճառքի եւ գործարանի պէտքերի համար:

Խողովակներ, որ նմէնչելու եւ գոնելու իր մասերով ևս [illegible] կուսւատից, բաժակի սերմից ժանտաթներից (զարչակ) եւ արեւածաղկից

Օճառի գործարան, որ եղբ. Շահգելդեանների «Միր» ընկերութեան յուսցքի եւ ձեռքի օճառներից յետոյ, Պարսկաստանի մէջ երկրորդ տեղն է գրաւում: Արտադրում է ամսական 2000 փութ: Այս երկու գործարանների օճառները մեծ հարգած հասցրին ռուսական սապոնի ներածման:

Ձոր մրգի պատրաստութիւն, որ կարող ունի արտաքին շուկայի հետ, այնքան էլ յաջող ընթացք մէջ չէ, համաշխարհային տնտեսական տագնապի շնորհիւ

Գործարան են այցելել Տէր Ներսէս արք. Մելիք Թանգեան, պետական բարձրաստիճան պաշտօնեաներ, վաճառականներ եւն., որոնք կատարուած աշխատանքները համարել են մեծ գնահատութեան արժանի գործ:

Ծխախոտի եւ օճառի «Միր» գործարանը հիմնուել է 1925 թուին Թաւրիզում: Հիմնադիրներն են Սալմաստեցի եղբ. Շահգելդեանները: «Միր» ընկերութիւնը առաջին տարին իր ուշադրութիւնը կենտրոնացրեց ծխախոտի եւ գլանիկի գործի պատրաստութեան վրայ, որի համար Տաճկաստանի Սամսոն քաղաքից բերել տուեց բնտիր եւ յուսցքի տեսակի ծխախոտի կանչեր մշակելու Ուրմիոյ Տաթլու գիւղի իրենց հողերում: Արդիւնքը եղաւ յաջող, որակով աւելի բարձր, քան Ռէշտի ծխախոտը: Մասնագէտը հայ է, Պ. Լեւոն: Լաւ ընդունելութիւն ունի ներքին շուկայում:

Նոյն ընկերութեան օճառի գործերի մասնագէտն է Վահրամ, որ ուսանել է Կիեւում: «Միր» սապոնները – թէ լուացքի եւ թէ ձեռքի — ունին շատ յաջող ապառում, Ամերիկե[illegible] զել, որ միայն Թէհրանում ապա[illegible] են 50,000 րիալի, չհաշուած մ[illegible] գաւառները Կառավարութիւնը [illegible] ցում է գործի յաջողութեան [illegible] բարոյական քաջալերանքից [illegible] տակմութիւն է յանձնել [illegible] մական վարկ տալու՝ գործը աւ[illegible] զարգացնելու համար: Օճառի [illegible] րատուութիւնը կատարում է մի [illegible] նեյով Ատրպատականի գործ[illegible] տական հիւանդանոցին, ամէ[illegible] հիւանդանոցին այդ ընկերու[illegible] է օճառ տալիս:

Ընկերութեան օճառի տեսակ[illegible] մատուցուել են երկրի փեռո[illegible] որ հաւանել է եւ որպէս [illegible] քաջալերանք ընկերութեան [illegible] արքայական հրովարտակ [illegible] չան:

«Ուփրդ» կազմակերպութ[illegible] նոյնպէս հայկական ձեռնարկ[illegible] նուած է Թաւրիզում 1931 թ. [illegible] բանը ունի սեփական շէնք: [illegible] եւրոպական մեքենաներով եւ [illegible] բանային ամէն յարմարութիւ[illegible] Ամսական արտադրում է 1200 [illegible] դամէշի կաշի եւ 6000 աշխար[illegible] Բանւորների համար ձեռն[illegible] շարք յարմարութիւններ — [illegible] թէյարան, բաղնիք, դեղատուն[illegible] Կառավարութիւնը խրախուս[illegible] ջակցութիւն է ցոյց տալիս գործ[illegible] նին: Լաւ ընդունելութիւն ունի[illegible] ներքին շուկայում:

✕

Որդիք Թ. Աֆթանդիլ[illegible] Թաւրիզում տարիներից ի վեր գրաղւում են չոր մրգի պատրաս[illegible] եւ վաճառելու գործով [illegible] հանած միրգերը իրենց մաքուր[illegible] եւ բարձր որակով լաւ ընդու[illegible] թիւն են գտել թէ Ռուսաստա[illegible] թէ Եւրոպայում որ վերջին [illegible] րին մեծ ապառում ունէր

Պարսկաստանի մէջ գործո[illegible] տական «Perskom» ընկերու[illegible] պարսկական չորմրգեղէններ[illegible] նակութեամբ է արտահանու[illegible] մասնագիտական պատրաստու[illegible] յանձնուած է դարձեալ Որդիք Թանտիլեաններին:

Վերջերս «Պէյրաս» (Միջազ[illegible] կան ընկերութիւնը Թէհրանու[illegible] նել է, պայուսակի, ճամբորդա[illegible] հակայների, զանազան պատա[illegible] թիթեղեայ զանազան տուփեր[illegible] խայի խաղալիքների գործար[illegible] հայ մասնագէտներով:

Այդ բոլոր արտադրութիւ[illegible] րենց շինուածքով, արտաքին[illegible] թեամբ չեն տարբերւում եւրոպ[illegible] գործերից Արժէքները [illegible] բար մատչելի են, հետեւաբար [illegible] պապայ նուաճումները ապա[illegible]

Բ. ՉԱ[illegible]

ՄԱՆՐԱՎԷՊ

Ճէքի Քուկընին հարցուց [illegible] տիկին մը, որ Հօլիվուտի մէկ [illegible] տիճն կ'այցելէր.

— Ալ բաւական մեծ ես [illegible] ունելու համար:

Ճէքի պատասխանեց [illegible] թեամբ.

— Ե՞ս, ոչ. բայց դուք [illegible] բաւական տարիքոտ էք այդ [illegible] համար:

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«ՄԵՐ»

(Քերթուածներ, Գրեց՝ Վ. Թէքէեան)

Գ.

Տղայ մը որուն հոգին ու միտքը ճոխ եղած են՝ հիւանդ է ինկած: Բանաստեղծը որ այնքան կը ճանչնայ, կը դարձնէ իր հնչեակներէն մին՝ «Աղօթք հիւանդ տղու մը համար»: Եւ շատ մը բաներ յետոյ, կը յիշեցնէ Աստուծոյ.

Ու թէ ի՛նչպէս հեռուէն ես իր վրայ
կը դողամ . . :

Բանաստեղծը գիտէ որ կան մարդիկ որոնք մնացած են տղայ եւ կը պահեն իրենց սիրելու ժամին հակառակ ամենայնին հաւանականութեան զգացումին.

Անո՛նց, ո՛վ Տէր, գըթութի՛ւն: Անոնց
համար, Տէ՛ր, գիտե՛ս
Թէ չունին ոչ մէկ շրջորի՝ բաց ի
մահուան շրջորիէն . . .
Թո՛ղ հրրեշտակդ հոգէառ բացառապէ՛ս ըլլայ հեզ,
Ըլլայ պղուր եւ թոյլ տայ որ զինք
ուժգին համբուրեն . . . :

Բանաստեղծը կը տառապի տեսնելով որ մարդկային հաւաքականութիւնները կը դեգերին վիհերու ծայրը եւ կը խնդրէ Տիրոջմէն որ առաջնորդներու «մտքի պատրոյգը» չմարիցնէ ու ծառայէ միայն ճշմարտութիւնը փնտռելու: Ան կը տառապի որ զօրաւորներուն օրէնքը կ'իշխէ կեանքին մէջ ուր առանց նեցուկի ծերերը, առանց զօրովի մանուկները, ակարները կը ճզմուին եւ կը խնդրէ որ Տէրը ուժեղներու սրտին մէջ սէր կաթեցնէ: Եթէ ուրիշ կերպ կարելի չէ ընել, ան կը խնդրէ որ ընդհարումները կարճ ըլլան եւ արդար խաղաղութիւնը հաստատուի շուտով «կռուողներուն մէջ տխուր»:

Թո՛ղ սասանին ու փշրին բարձրը բերդերն անառիկ
Եւ իյնան վար պատնէշները զրահապատ հսուրեանց
Ամէն մարդու հաւասար թող բաժնեքի
ամէն զանձ.
Թո՛ղ պարտէզները բացուին եւ թող
խուժեն հոն մարդիկ.
Բայց չըկտրեն ոչ մէկ ծառ. չըճզմեն
ո՛չ մէկ ծաղիկ .

Եւ յետոյ, այս մէջբերումները դեռ ոչինչ կը նշանակեն: Ոչինչ ունին անոնք ինքնայատուկ եւ բացառապէս ուժեղ:

Այն որ երեւա աւելի կարեւոր է՝ այդ ոգին տարածուած ըլլալն է ամբողջ գործին մէջ: Ինչպէս ազնուոգի ու խաղաղասէր մարդու մը ոչ միայն խօսքերէն ու գործերէն այլ իր ամենափոքր շարժումէն, նետ ու կացէն, ձայնի թրթռացումէն, դէմքի կծկումէն կը ծորի եղբայրութեան ընդերային զգացումը, այնպէս ալ, երկին ամբողջութենէն, նոյն իսկ այն կտորներէն որ արտաքնապէս օտար են այդ բէմային՝ կը թրթռայ մեծ զօրովանքի այդ ոգին: Տաղերու անուղղակի եւ տակէն իսկ աւելի թափանցող ճամբաներէն՝ ան կը պայթի ամէն էջի վրայ: Այդ պատճառով է որ երկը հիացումի զգացումին հետ կը գրաւէ նաեւ սիրոյ զգացումը: Այդ պատճառով էր նմանապէս որ այդ հատորը կը նկատէի որպէս վերջնական հանգրուան որուն մէջ, քանի երթայ, հեղինակը պիտի խորանայ Արդարեւ, մենք չունինք այստեղ այդ տոթի, մեծ կանչեր եւ հզօր աղաղակներ, բայց ինչ որ կայ՝ կը զգանք որ ճիշդ է, անկեղծ է, վարակող է: Ես կը կարծեմ նոյն իսկ որ հոս եւս հեղինակին չափի զգացումն է որ զինքը պահած է անկեղծ թրթռականութեան մը ոչ շատ լայն, ոչ ալ շատ խոր շրջանակին մէջ՝ տալու համար այդ շեշտին, նոյնքան թանկագին առաքինութիւններ, անկեղծութիւն, սակաւաբանութիւն, զսպում: Երբ եւ իցէ կարելի չէ զինքը բռնել աժան վերացումներու վայրէջքին մէջ, դիւրին քարոզներու ծանծաղութեան ու չողչողուն բառերով սուտ զոհաբերէներու չինութեան: Հոս չէ որ պէտք է փնտռել, երգում տալ առնելու, անէծքի, վրէժի կոչեր ձգելու ու առնելու, լուսանքներու ամենատեղծոյ դէմ ծառացումներու ախտոր ընելու ու քակելու գոյնզգոյն կատակերգութիւնները: Բանաստեղծը հետզհետէ կորսնցուցած է իր եռին պահանջները, հետզհետէ աւելի տիրական է իր մէջ՝ իր եսը ընդհանրականին խառնուած ըլլալու գիտակցութիւնը. բարախումները իր սրտին մէջ կը դառնան նաեւ իր բոլոր եղբայր կուրծքերունը:

Քաղցր համակերպում մը անխուսափելիօրէն կ'ընկերանայ այդ մայր եւ րակին: Բանաստեղծը կ'ընդունի իր ճակատագիրը եւ իր հայրենիքինը: Մահուան գաղափարը չի վախցներ զինք ու ինք մօտ է բնութեան ու ինք կը զգայ անոր խորհուրդներուն անթափանցելի, գոնէ ոչ չար ու զանոնք կառավարելու իր անսահման անզօրութիւնը: Իրեն համար ոչ թէ տարտամ միտք այլ չօշափելի զգացում դարձած է որ մեծ չարիքները ունին իրենց յաճախ անտեսանելի եւ կուտակուող հակաչարիքները: Այս ճշմարտութիւնը աշակերտ մըն ալ կարող է գտնել բայց զայն զգալ այնպիսի չափով մը որ գործօն ազդակ դառնայ ներաշխարհին մէջ, որ յառաջ բերէ հակազդեցութիւններ, որ գունաւորէ ամբողջ զգայնութիւն մը, որ յաջողի ստեղծել մտքի ու զգացումի մեծ համազգութիւն մը, տեւական հաշտութիւն մը՝ այդ այնպիսի հանգրուան է որուն միջակները չեն հասնիր եւ շատեր տաղանդաւորներէն իսկ դատապարտուած են չհասնելու: Այդ արդէն աշխարհահայեցողութիւն է: Առկէ յետոյ բանաստեղծը իր ուածքը ունի իր մերձաւորները չարող մեծ խնդիրներուն աղէտ[illegible] անհատը ու անհատի խումբեր[illegible] սօր, անմրանելիին պակացք[illegible] լումին մէջ, պարզած են եռա[illegible] թեան դրօշակը ու խունկ կը ծխ[illegible] մի կուռքին առջեւ՝ երբ թիւ[illegible] [illegible] մասնագէտները, [illegible] րէն անզօր սրտի ու ներ թի [illegible] այս տագնապին առջեւ՝ անմեղ[illegible] երը գոյնզգոյն ու զառով բան[illegible] զուրս եկած պատառ մը հայ[illegible] հողիները գերեվարելու՝ հայ [illegible] բակած եղբիշը իր փոքրիկ այլ [illegible] մնէտ հնչիւնը կուզայ խառնել [illegible] պանքի մեծ աղաղակներուն [illegible] նայ պնդել թէ փրկութիւնը կրնա[illegible] կողմերէն չգայ:

ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵ[illegible]

(Վերջ)

ԿԱՆՏԻՒ ՎԻՃԱԿԸ ՏԱՆՐ[illegible]

Հնդկական կառավարութեան[illegible] արձակեց Տիկին Կանտին, որ[illegible] կարծեր խնամել իր ամուսինը [illegible] նայի հիւանդանոցին մէջ: Բժիշկ[illegible] կը յայտարարեն թէ վտանգաւոր [illegible] տիկնոջ մը հասած է Կանտիի առ[illegible] ջական վիճակը:

Ո՞ւր կը ձուլին Հօկին դրամները

«Երիտասարդ Հայաստան» (Ամերիկա)՝ օրկանը այն Հնչակեաններուն, որ ունին խորհրդային ուղեգիծ, հետեւեալ մերկացումները կ'ընէ Հօկի նախագահ եւ անոր Կեդր. Վարչութեան նախագահ Գր. Վարդանեանի մասին (22 յուլիս).

— Տասնեակ մը տարիներու պատմութիւն ունի Վարդանեանի վարած Հօկեան քաղաքականութիւնը հայ գաղութներու մէջ, եւ տասը տարին բաւական եղաւ ցոյց տալու, թէ ընկեր Վարդանեան դաղութահայ աշխատաւորական զանգուածները Խ. Հայաստանին կապելու եւ մօտեցնելու տեղ՝ մահացու կերպով հարուածեց Հայաստանին համակիր շերտերը եւ զանոնք եթէ չբանեց հեռացուց, բայց գէթ անձնազոհ հայրենիքի օգնութեան գործէն:

Ընկեր Վարդանեանը ՀՕԿը միջոց ըրաւ կուսակցութեան եւ տարօրինակ գաղափարի չարք մը առաւ-փոխառու տարրերու, որոնք մեծամասնաբար դաղութահայ աշխատաւորական զանգուածներու ոչ վստահութիւնը ունէին եւ ոչ ալ ունենալ կրնային ըլլալ ամենափոքրիկ խանդավառութիւն մը հանդէպ աշխատաւորական Հայաստանին.

Վարդանեան քաղաքականութիւնը զանազան կազմութիւններու մէջ իր շինած Հօկեան Կեդր. Վարչութիւններու ձեռքով խառն-փոխուած աշխատաւորական զանգուածներու նուէր բաղում հայրենիքներուն, որոնք տրուած էին Հայաստանի շինարարութեան անուամբ եւ սակայն սահեցան, փճացան, «կուսակցական մարդոց» անխմանալի գործերուն մէջ:

Վարդանեան քաղաքականութիւնը հասաւ աճեցի տառա. Բարեգործական Միութեան, ինչ քաղաքականութիւն կը Հայրենակցական Միութիւնները պարտակեց Հօկեան (կուսակցական) Կեդր. Վարչութիւններու, որոնք ոչ միայն չկարողացան վստահուած գումարները շինարարութեան նպատակին գործածել, այլ եւ վստահուած գումարները զանազան բացերու տակ ջնջեցին զանազան անդունդներու:

Ամերիկայի մէջ Հօկին վստահած Հայրենակցական Միութիւն կայ, որ Ամերիկայի Հօկին տուած հաշուեները Հայաստան հասնիլը կամ չհասնիլը ստուգելու համար, ամբողջ մէկ տարի հետապնդած ու գրած է Երեւան եւ դեռ կրցած չէ իմանալ. Օրինակ Սեբաստիոյ Հայրենակցականը եւ ուրիշներ:

Ընկ. Վարդանեան շատ մեծ աճեցի տառա Ձուէ. Հայր. Հայրենակցականներու եւ շուտով կամ չկրցաւ կատարել այն յանձնառութիւնները, որոնք բանր, գրիր եւ ամէն կողմ լեցուցեր էր:

Ընկեր Վարդանեանը տարուած էր հրշակաւութեամբ եւ Երեւանի մէջ Հայրենակցականներու դրամով ստացուածութիւն ընելու պաշտօնը կը ցուցնէր . . Այս խնդրոյ մասին եթէ մենք միայն թիւերու դիմել. պատկերը կը դառնայ ահաւոր:

«Վարդանեան քաղաքականութեան մէջ, Հօկի գումարները մսխուեցան կուսակցական բերբերու, գործիչներու անարժէք եւ անպատասխանատու քարոզչութեան եւ հիմա Ամերիկահայ Հօկի բացն է՝ 9730 տոլար, որուն 7030ը կը կազմեն «այլեւայլներ եւ այլ եւ այլ պարտքեր»:

Դեռ պիտի ստուգուի կարգ մը Հայրենակցականներու կողմէ Հօկին վստահուած գումարներու Հայաստան ղրկուած ըլլալը կամ չըլլալը…

Ընկ. Վարդանեանէն հաստատուած երեք տարի Հօկի տեղական պաշտօնէութիւնը, որ կը կոչուէր Հօկի Կեդր. Վարչութիւն, Հօկը փաքեց Կոմ. կուսակցութեան «Հայ հաստուածքի անխմանալի մալէզին եւ շինարարութիւնը փոխեց քաղաքական խարկանքի եւ բրբուրի նման քաշեց եւ փճացուց հայ աշխատաւորներու Հայաստանին նուէր տրուած գումարները:

Բարեգործական, Հնչակեան, Ռամկավար եւ այլ Հայաստանին բարեկամ տարրեր չէին կրնար Հօկի պատասխանատու պաշտօնեաներ ըլլալ…

Ընկեր Վարդանեանը քանդեց եւ կործանեց գաղթահայութեան խանդավառութիւնը եւ գուրգուրանքը հանդէպ Խ. Հայաստանին

Ամերիկահայ Հօկի վարչութեան այս տարուան հաշիւները վաւերացուած չեն եւ անցեալ տարիներու նոյն մարզիկ պաշտօնէ հետացուած են իրենց այլայլան քանդում եւ փճացումներուն (նիւթական եւ բարոյական) հետեւանքով: Հարկ է որ Վարդանեանը ինքը գայ եւ ծածկէ իր մարդոց յառաջացուցած վնասը

Վարդանեան քաղաքականութեան անկումը մի քիչ ուշացաւ, եւ սակայն լաւ է ուշ քան անազան, կ'ըսէ առածը:

Կը յուսանք թէ Հայաստանի Հօկի գլխաւոր վարչութիւնը յետ այսու Հօկը կը դնէ իր կոչման եւ իսկական նպատակին շուրջ ու գաղութահայերը միանգամ ընդ միշտ կ'ազատէ հայրենեայ եւ յամյէն — պրոլետար պօշ տարրերէն…»:

Կոմիտաս վարդապետի «Անգիր» երգերը

— o —

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Հայ Երգ. Միութիւնս անցեալ դեկտեմբերի ընդհ. ժողովին մէջ, լսելէ ետք իր դեկավարին դեկուցումը, միաձայնութեամբ քուէարկած է 2500 Ֆր. հրատարակելու համար Վարդապետին այն երգերը՝ որոնց ձեռագրերը գոյութիւն չունին եւ զորս իր յիշողութեան մէջ անաղարտ պահած է Գ. Վ. Սարգիսեան:

Այս գումարով օգտուելու վերջը լոյս կ'ընծայուի առաջին պրակը (1000 օրինակ) որ կը բովանդակէ 10 անգիր երգեր: Հատորը ամբողջովին կը գրուի Կ. Վ. Ցանձնաժողովի արտօնութեանբ տակ:

Այս առթիւ վարչութիւնս շահեկան կը նկատէ քաղուածք մը տալ Գ. Սարգսեանի ծանօթագրութիւնէն որ իբր նախաբան կը ծառայէ վերոյիշեալ առաջին պրակին.—

«Կոմիտաս վարդապետ չէր սիրեր անմիջապէս գրի առնել իր մշակած երգերը, այլ շնորհիւ իր արտակարգ յիշողութեան սովոր էր մտքի մէջ նախապէս յղկել ու հասունցնել զանոնք երկարօրէն: Այս ձեւով, երկունքի մէջ գտնուող նիւթերու հոկայ պաշար մը կը սպասէր իր լինելութեան ժամուն՝ լոյս աշխարհ գալու համար: Ահա թէ ինչու այդ նիւթերու մեծագոյնը կը համարուի այն հիւանդութիւնը որ մթագնեց անոր միտքը, մինչ նա կը գտնուէր իր ուժերու կատարեալ փթթումին մէջ:

Արդարեւ իբր զուտ երաժշտական աշխատանք շատ քիչ բան գտնուած է իր կցկտուր նօթերու դէզին մէջ: Բացի պատարագէն (որ լոյս տեսաւ վերջերս) կը յիշուի նաեւ 300է աւելի ոչ – դաշնաւորեալ մեղեդիներու հաւաքածոյ մը որ առաջին անգամ նշմարուած է 1919ին, երբ վարդապետին գոյքերը Պոլսոյ մէջ բացուեցան ցուցակագրուելու համար Պատրիարքարանի հսկողութեան տակ: Աւելի վերջը կրկին բացուած են անոնք Հայ Արուեստի Տան կողմէ, իսկ 1921ին, անոնց մէջէն իբր ձեռագիր թղթերու ծրար մը գտնուած ու ղրկուած է Փարիզի Կ. Վ. Ցանձնաժողովին որ յետ քննութեան չէ գտած վերոյիշեալ հաւաքածոն: Վերջերս հետաքրքիր ուրախութեամբ լսած ենք որ Հայաստանի Գեղարուեստ մտադիր է լոյս ընծայել ի միջի այլոց Կոմիտասի մեղեդիներու առաւ մէկ ժողովածուն: Զենք գիտեր թէ մեր ակնարկա՞ծն է այս, անոր մէկ արտագրութի՞ւնը թէ ոչ բոլորովին տարբեր հաւաքածոյ մը:

Ցարդ մեր հսկողութեան տակ հրատարակուած «Նոր Շարք»ի 5 պրակներուն նիւթերը բոլորովին անգիր չէին, քաղուած ըլլալով մեծ մասամբ վարդապետին բարեկամներուն մօտ պահուած արտագրութիւններէ: Ասոնցմէ զուրս սակայն մեզի ծանօթ են չարք մը մշակուած երգեր զորս վարդապետը 1911էն 14 սորվեցուցած էր Պոլսոյ իր խումբերուն եւ որոնք – ինչպէս վերեւ բսի – պէտք է ենթադրել որ գրի առնուելու հասունութեան մէջ չէին գտնուեր տակաւին, քանի որ ձեռագրերուն մէջ չեն տեսնուած: Բարեբախտաբար կրցած եմ յիշողութեանս մէջ անթերի պահել զանոնք իրենց բոլոր ձայներով եւ գրի առած 1922ին Փարիզի մէջ: Ուրախ եմ որ Մարսէյլի Հայ Երգչ. Միութիւնը, պատեհութիւնը կուտայ ինծ հանրութեան մատչելի դարձնելու անոնց առաջին տասնեակը: Վ. Ս.»:

Միութիւնս կը կարծէ վարդապետին հանդէպ իր անսահման երախտագիտութեան հարկը մատուցած ըլլալ մասամբ, հասոյթը համեստ աղբիւր մը սահմանելով անոր համար եւ այս առթիւ պարտք կը համարէ իր շնորհակալութիւնը հրապարակաւ յայտնել իր սիրելի դեկավարին՝ որուն աշխատանքը կոչուած է կորուստէ ու չահագործումէ փրկել մեծանուն վարդապետին մտքի ծաղիկները:

Վարչութիւն

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿՈՉ ԵՕԶԿԱՏՑԻՆԵՐՈՒՆ

ՎԻԷՆ. — Սիրելի հայրենակիցներ, համաձայն ծրագիր կանոնագրի առաջին յօդուածի արտայայտութեան, Եօզկատի եւ Շրջ. Ընդհ. Հայրենակցական Միութեանս Վիէնի մասնաճիւղը քանի մը ամիս առաջ, միաձայնութեամբ վճռեց, Խ. Հայաստանի որ եւ է մէկ գիւղաքաղաքին մէջ «Նոր Եօզկատ» անունով թաղ մը շինել: Հայր. Միութիւնս որ դէն իսկ առանձնապէս տեսակցած է Հօկի գլխաւոր վարչութեան նախագահ քաղաքացի Գ. Վարդանեանի հետ եւ նախնական ձեւակերպութիւնները լրացուցած ըլլալով անոր յանձնած է փոքրիկ գումար մը որպէս հիմնադրամ: Մենք մեր Եօզկատցի հայրենակիցներու ազգային եւ հայրենասիրական ազնիւ զգացումներուն վստահ ըլլալով, առինք այս յանձնառութեան քայլը որ կը պահանջէ հսկայական զոհողութիւններ:

Սիրելի հայրենակիցներ, եթէ գաղթահայ Եօզկատցիներս մեր պատմական եւ սիրելի ծննդավայրին — Եօզկատի — անունը չկարենանք անմահացնել ինչպէս Մալաթիացիները, Սեբաստացիները, Թարբերդցիները եւ Թոմարզացիները եւն. ժամանակի անգութ ձեռքը պիտի չուշանայ մեր ճակատներուն իր սեւ խարանը կնքել եւ մեզ բոլորս ալ նետել մոռացութեան անյատակ անդունդը .. Տարագիր, բազում անգամներ զանազան զրկանքներու ենթակայ, գործարաններու ծուխին եւ թունաւոր մուխին մէջ աշխատող եւ թերեւս ալ տնտեսական տագնապի համայնակուլ ճիրաններուն մէջ գալարուող եւ վաղուան վիճակովդ անստոյգ սիրելի Եօզկատցի հայրենակից, քեզ եւ քու ընտանիքդ ստանդղականութենէ փրկելու եւ վեց հարիւր տարիներու քու երազած եւ այսօր իրականացած — մեր եւ արիւն զարձած — հայրենիքդ վերադարձնելու համար է որ այն ծանրածանր գործին ձեռնարկեցինք: Հայրենակիցներ, «Նոր Եօզկատ» թաղը, հին, պատմական եւ մեծ Եօզկատին, գողարիկ յուշարձանը պիտի ըլլայ, որուն համար այս պատրաստ կոչը կ'ուղղենք համայն աշխարհի Եօզկատցիներուն, որպէսզի մեզի հետ ձեռք ձեռքի տալով, կուրծք-կուրծքի գալով աջակցին այս նուիրական եւ վեհ ձեռնարկին, որ պիտի պայծառացնէ մեր ճակատները: Կերտենք մեր թաղը եւ մեր աչքերը դարձնենք դէպի հոն— «Դէպի Երկիր», որպէսզի շուտով միանգամ ընդմիշտ թօթափենք քու թափառականի կոշիկդ եւ յագնարեկ ոտներուդ փոշին եւ կարենաս երթալ եւ քու քրտինքդ խառնել հայ աշխատաւորներու քրտինքին, սիրելի հայրենակից, մի՛ լսեր, ձայն տուր մեզ.

Ի դիմաց Վարչութեան
Նախագահ՝ Միհրան Աւագեան
Քարտուղար՝ Վարուժան Ղազարեան

Ց. Գ. Մանրամասն տեղեկութեանց համար դիմել վարչութեանս M. Avakian 19, Rue de la Tuilerie Vienne, Isère France

ԿԻՐԱԿԻ ՕՐՈՒԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՔԼԱՄԱՐ. — Կիրակի օր հարիւրաւոր ընտանիքներ եւ երկսեռ երիտասարդներ պատասխանած էին Հ. Յ. Դ. Ռոստոմ ենթակոմիտէի դաշտահանդէսի հրաւէրին՝ Քլամարի պարտէզներին մօտ: Նոյն իսկ հեռաւոր արուարձաններէ եկողներ կային:

Հակառակ կարգադիր յանձնախումբի եւ բանախօսի բացակայութեան — որդինաց ցաւալի թերիմացութեան մը — օրուան նախագահին կարգադրութեամբ եւ Զաւարեան կոմիտէի ընկերներու պատրաստակամ աջակցութեամբ դաշտահանդէսը անցաւ խաւ յաջող, ջերմ ու խանդավառ մթնոլորտի մէջ:

«Երիտասարդ» նուագախումբը ղեկավարութեամբ Տ. Օնսեանի նուագեց «Մեր Հայրենիքը» ու «Մշակ բանուոր», որմէ վերջ նախագահ ընկ. Հրանտ Սամուէլ շուրջ կէս ժամ խօսեցաւ օրուան տօնին շուրջ, ողեւորելով ներկաները: «Այս կանաչագեղ բլուրներն ու պաղպաջուն աղբիւրները կը յիշեցնեն, բառ., մեր հայրենի լեռներն ու ձորերը, մեր սառնորակ ակերն ու վտակ ջուրերը: Ուրիշ ոչ մէկ վայր այնքան հարազատօրէն պիտի ոգեկոչէր մեր հայրենիքն ու արբեցնէր մեզ անցեալի թանկագին յիշատակներով: Պարբերական այս հաւաքոյթներուն նպատակն է Հայը Հայ պահել օտարներու այս ովկիանին մէջ, ուր ձուլումի եւ այլասերումի վտանգը ամէն վայրկեան կը սպառնայ մեր թափառական ցեղին: Մեր հայրերը հայութիւնը անեղծ պահեցին այնպիսի երկիրներու մէջ՝ ուր չկային մարդկային տարրական ազատութիւններն իսկ,—կեանքի, ինչքի եւ պատիւի ապահովութիւն: Վայ եւ ամօթ մեզի եթէ մենք այս քաղաքակիրթ երկիրներուն մէջ չկարենանք անվթար պահել մեզի ժառանգ ձգուած թանկագին աւանդը՝ Հայ անունը»:

Գեղարուեստական բաժինն ալ շատ ճոխ էր: Տիկ. Ծաղիկեան իր յեղափոխական հոգեշունչ երգերով փաթթեց բոլորը: Ընկերներ Միհրան Գեորգեան եւ Օննիկ Կարապետեան իրենց արտասանութիւններով զուարթ մթնոլորտ մը ստեղծեցին: Օր. Մարի Այվազեան «Կոմիտաս» երգչախումբէն եւ Գ. Գ. Սեպուհ Կիւլեան եւ Փէհլիվանեան երգեցին հայրենի երգեր: Գ. Օննիկ Թիւթիւնճեան նուագեց ջութակի վրայ: Իսկ «Երիտասարդ» ոգը կը թնդացնէր հայկ. եւ եւրոպական եղանակներով մանաւանդ պարերգներով, երիտասարդ զոյգերուն առիթ ընծայելով պարելու:

Գեղարուեստական բաժնի աւարտումէն վերջ, տեղի ունեցաւ աճուրդ որմէ գոյացաւ 180 Ֆրանք: Յետոյ կազմուեցան խմբական սեղաններ մարգերուն վրայ, երգերու եւ բաժակաճառերու ջերմ ու վարակիչ մթնոլորտի մը մէջ: Հայկական խմբական պարերու եւ շուրջպարերու մէջ վերջ դրաւ դաշտահանդէսը երբ արդէն մութը կոխած էր եւ երբ դեռ ոչ ոք կ'ուզէր բաժնուիլ. այնքան մեծ էր ոգեւորութիւնը:

Շրջան Թղթակից

ՄԱՄՈՒԼ

ՅՈՒՆԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

— o —

Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (13 օգոստ.).

— «Գաղութներու մէջ, Սուրիայէն յետոյ, Յունաստանն է որ կուգայ, ուր Հայերը կը պահեն իրենց ազգային ինքնութիւնը ու չեն ենթարկուիր անտեսանելի բայց ահարկու այն ուժին, որուն ձուլում անունը կուտան: Եւ այս, շնորհիւ հելլէն ժողովուրդի օտարասէր եւ մարդասէր բնաւորութեան

Հետաքրքրական է գիտնալ թէ տասը տարուան ընթացքին ի՞նչ եղած է մեր ժողովուրդի ազգային դիմագիծը: Զախաղանցութիւն չըլլայ եթէ ըսենք որ մեր մէջ տակաւին շատ քիչեր գիտեն յունարէն պարզ խօսակցութիւն մը: Մեր զաւակները հայ վարժարաններու մէջ կը դաստիարակուին, կատարելապէս տիրանալով իրենց մայրենի լեզուին:

Գլխաւոր քաղաքներու մէջ կեդրոնացած կ'ապրի մեր ժողովուրդը, կազմելով հայկական թաղեր: Հաւաքական կեանքը թոյլատու եղած է որպէսզի ազգային սովորութիւնները եւ բարքերը պահպանուին ու առեղծուի խոկալէս ազգային կեանք: Ոչ մէկ գաղութի երիտասարդութիւնը եւ պատանեկութիւնը այնքան խանդավառօրէն փարած չէ իր ազգային նուիրականութիւններուն, որքան Յունաստանի մէջ:

Հոգեկան անդորրութիւն եւ խաղաղութիւն վայելած ենք, շնորհիւ հելլէն ժողովուրդի եւ անոր ներկայացուցիչներուն յաւագոյն զգացումներուն

Տնտեսական դժուարութիւններու ենթակայ այս երկիրը, Եւրոպայի հետ հաւասար կարգադրելու մտադրութեամբ, եթէ կրկնած է երբեմն հայ գաղթականութեան բեռ ըլլալը, մենք դժգոհելու պատճառ չենք կրնար ունենալ: Յունաստան իրաւունք ունի յաճախ Եւրոպայի երեսին նետելու թէ այս փոքր երկիրը զգաց բախտակից ժողովուրդի մը ցաւը, մինչ մեծերը ուրացան զայն, ամէն կերպով:

Ինչ պայմաններ ալ ստեղծուին յառաջիկային, Յունաստանի մէջ պիտի մնայ կարեւոր հայ գաղութ մը ու ան պիտի ըլլայ առաջիններէն որ պիտի կարենայ պահել իր ազգային ինքնութիւնը

Արտասահմանի մեր հայրենակիցները եւ պաշտօնական մարմինները պէտք է մօտէն հետաքրքրուին յունահայութիւնով: Անոր զարգացումին եւ աճումին սատարող բազմաթիւ ազդակներ կան, որոնք անտեսուած են: Մինչեւ հիմա թերացած են, ենթադրելով զայն «հելլէնական դժոխք»:

Դեռ կ'անդրադառնանք այն կարելիութիւններու եւ պարտականութիւններու մասին, որ արտասահմանը ունի մեր գաղութին հանդէպ»:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԶԱՐՍԱՆՃԱՔՑԻՆԵՐՈՒՆ

— o —

ՄԱՐՍԷՅԼ, 20 օգոստ.— Զարսանճաքի Հայրենակցական Միութիւններու կեդր. վարչութիւնս յանուն իր մասնաճիւղերուն Սիւրիա, Ֆրանսա, ի գիտութիւն եւ միանգամայն իբրեւ ազդարարութիւն կը յայտարարէ բոլորին որ «Զարսանճաքի հայր. միութիւնս իր մէջ կ'առնէ Բերրի, Մեծկերտ, Խոզաթ, Բերդակ ու իրենց բոլոր շրջանները:

Միութիւնս սկիզբէն իսկ ընդգրկած է բոլոր նախատեսուած նպատակները, (ուսումնական, վերաշինական եւ նպաստ) այնպէս որ ասկէ առաջ կամ յետ այսու Զարսանճաքի անունով որ եւ է միութեան մը հրապարակ գալը կը դառնէ աններելի, եւ յանուն օրէնքի կը զգուշացնէ հեռու մնալ մեր ուժերը ջլատելու որ եւ է փորձէ, քանի որ առանց ատոր ալ, նոյն դժբախտութիւնը արդէն իր աւերները կը գործէ մեր ընդհանուր ազգային ճակատին վրայ:

Կեդր. Վարչութեան
Ատենապետ՝ Յովհ. Տէօվլէթեան
Ատենադպիր՝ Գ. Կակոեան

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ԱՌԹՑՈՒԱՆ ԷՋԵՐ (6)

ԽԱԹ — ՍԱԲԱ

Յետոյ, նորէն կանգ առաւ՝ տունը դիտեց եւ պատրաստուեց նստելու, երբ յանկարծ սասած ու ապշած նայեց դէպի քարակոյտը, որ հեռու չէր տան դռնէն:

Այնտեղ, մէջքը քարերին տուած, նստել-կծկուել էր մի պառաւ կին, ուսերի մէջ առած երկար ցուպ, կողքին մի մեծ գամփռ.

Ուշքը մարմնով, բայց ցնցուող հասած կինը աչքերը փակել՝ կարծես ննջում էր: Փոշոտ էր, գունատ եւ յոգնած

Երբ լսեց ոտնաձայն, ցնցուեց, իր փակ աչքը բաց արաւ ու նայեց:

Երկուսի ակնարկները հանդիպեցին միմեանց, Ցղամարդը սոսկումով ետ քաշուեց, իսկ պառաւը ոտքի ելաւ:

— Խաթ — Սաբա՛ … գոչեց տղամարդը.

Խաթ — Սաբան մի քայլ արաւ դէպի նա եւ ասաց.

— Երեւի «մայր» բառը մոռացել ես. Ա՞յս է տունդ:

Ու քայլեց դէպի դուռը:

Տանտէրը ջանաց անհնարելի կերպով նրա դէմը կտրել ու ասաց.

— Այստե՞ղ … ո՛չ, այստեղ մի՛ մտնիր…:

— Այդպէ՞ս, կանչեց Խաթ — Սաբան — ո՞րտեղ ուրեմն կ'ընդունես մօրդ, որ յոգնել է եւ մի բաժակ ջուր խմելու պէտք ունի: Այնուհետեւ կ'ասի քեզ նա իր առնելիքը, որի համար կտրել է երկու օրուայ ճանապարհ եւ եկել է այստեղ:

Որդին շփոթուել էր. Չգիտէր ինչանել:

Այդ միջոցին տան դրան վրայ երեւցած կինը, տեսաւ որ ամուսինը խօսում էր մի պառաւի հետ, նայեց քիչ ու գոչեց.

— Կարող ես ներս գալ, Մա՛րտու, թոնիրը կպաւ եւ կերակուրը տաքացել է:

— Ա՛հ, գարձաւ Խաթ — Սաբան իր որդուն, դու ինձ խաբում ես ուրեմն. սա՛ է տունդ … Առաջ անցիր եւ մի՛ վախենալ, մայրդ երկար չի՛ մնայ քեզ մօտ. կը տեսնի հարսին եւ թոռներին՝ եթէ կան, մի բաժակ ջուր կը խմի … եւ ահա բոլորը.

Այդ սակով՝ նա ուղղակի ներս մտաւ, գամփռին մօտ կանչեց, նստեց թոնրի եզերքում փռուած փսիաթի վրայ, ցուպը ծնկներին առաւ ու տանտիկնոջ դառնալով՝ ասաց.

— Հա՛րս, թէ թան ունիս՝ քիչ թան տուր. թէ չունիս՝ ջուր մի աման:

Մանուկները, որոնք Խաթ — Սաբայի խօսելու ժամանակ դիտում էին նըրան, յանկարծ ձեռքերը իրար խփեցին եւ մօտենալով՝ կանչեցին

— Վա՛յ, բոյա՛ է եղել:

— Մէկ աչք ունի, ծիծաղեց երկրորդը.

Մարտոսը երկու ուժգին ապտակներով՝ հրեց նրանց հեռու եւ լռեցրեց:

Սակայն Խաթ — Սարան լսել էր եւ մի կատաղի ակնարկ ձգեց որդու վըրայ:

— Որդինե՞րդ են:

Ապա ժպտաց ու աւելացրեց.

— Սովորցրո՛ւ նրանց որ իրենք էլ բոյա են եւ որ մի աչք ունենալը ամօթ չէ բոլորովին.

— Ի՞նչու, հարցրեց այդ միջոցին տանտիկինը, որ պառաւին էր մօտենում եւ պարզում նրան սղնձէ թասով թանը. իրա՞ւ, դու բոյա՞ ես:

Խաթ — Սաբան առաւ թասը, զննեց հարսին ու հարցրեց խստութեամբ.

— Իսկ դո՞ւ, մարդդ ու որդիներդ, բոյաներ չէ՞ք:

— Մենք բոյա չե՛նք, պատասխանեց հարսը. շատ էլ իմ ծնողները բոյաներ են եղել, բայց ես բոյա չեմ:

Ցետոյ ձեռքը պարզեց թասը ետ առնելու եւ աւելացրեց

— Թասը ետ տուր. չկեղտոտուի մաքուր կերակուրները:

— Կնի՛կ… կանչեց նրա վրայ Մարտոսը

Խաթ — Սաբան նախ ապշած՝ նայեց հարսին: Պա՞ն մի չհասկացաւ վերջաւորութեր: Ցետոյ զայրոյթից կարմրեցաւ ուժով թասը նետեց հեռուն ու ինքն էլ ոտքի ելաւ:

Այնքա՛ն սաստիկ էր նրա բարկութիւնը եւ շարժումները, որ զամփռը սկսեց մռնչալ, իսկ հարսը վախեցած մի ճիչ արձակեց ու ետ քաշուեց:

— Մա՛րդ, ասաց նա ամուսնուն — ինչո՞ւ ներս թողիր սրան. հիմա որդիներս մէկը կը տանի կամ մի բան կը գողանայ:

— Կնի՛կ.. որոտաց Մարտոսը սոսկումով, կտրի՛ր ձայնդ:

— Ո՛չ, ինչո՞ւ. ասաց Խաթ - Սաբան որ արդէն դադրել էր իրեն եւ ցուպին կռթնած՝ զառն ժպիտ դէմքին ու զայրոյթը ձայնում էր հարսին. Ո՛չ, թող որ բոլորը ասի՛. Սա՛ . սիրուն հարսս, էլ ի՞նչ կարող ես ասել բոյաների մասին:

— Դու՛րս գնա, ճչաց հեռուից հարսը. մարդու խելքին տէր, որ քեզ ներս թողեց:

— Այդ ուժի՞նչ, հարս, ժպտաց Խաթ Սաբան. եթէ մեղքս միայն այն է, որ բոյա եմ, ուրեմն բոլորս էլ մեղաւոր ենք, որովհետեւ, ինչքան կամենաս չլինել, բայց դու՛ էլ բոյա ես, այս մարդդ էլ, որդիներդ էլ: Ուրեմն եթէ ես տեղդ փախցնեմ ու գող եմ, դուք էլ նոյնն էք …

Ցետոյ, լիովին հանդարտուած՝ նստեց դարձեալ եւ դարձաւ որդուն.

— Բայց, ասաց նա չափելով նրան ոտքից մինչեւ գլուխ, սաս տեսնե՛նք, տղաս, դուք դո՛ւ էլ չես կամենում բոյա լինել, հը՞ … դո՞ւ էլ այնպէս սատում ես ցեղակիցներիդ, ինչպէս կինդ ու որդիներդ …

— Ե՞ս… թոթովեց Մարտոսը, ինձ համար բոլորն էլ մէկ են. բոլորն էլ մարդիկ են …

Խաթ — Սաբան հեգնութեամբ նայեց որդուն, ծիծաղեց նրա չփոթութեան վրայ, յետոյ մէկէն դարձաւ հարսին եւ ժպտուն՝ ասաց.

— Իրա՛ւ, հա՛րս, մոռացայ քեզ ասելու, որ ամուսինդ իմ որդին է, իմ հարազատ որդին. դու իմ հարսն ես եւ որդիներդ էլ թոռներս … Ամէնքդ էլ բոյաներ ու շա՛տ մաքուր բոյաներ …

Երբ պատասխան դրան, թոռներից մէկը, որ պահուել էր մօր ետեւը, յանկարծ գլուխը դուրս հանեց նրա թեւի տակից, միջահասակ տատի խօսքը եւ գոչեց.

— Շո՛ւն բոյա.

Խաթ — Սաբան ցնցուեց եւ կծկուեց: Կարծես մի մեծ քար էր գլխին ընկնողը:

ՎՐԹԱՆԷՍ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

(Շար.)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

կրնար անջատուիլ ազգէն: Կը հաւատա՞ք թէ կարելի է գրաւել երկրին մեծամասնութիւնը, եթէ հեռու մնաք երկրին ճակատագրէն ու շահերէն:

Պատերազմէն առաջ, միջազգային քաղաքականութիւն չկար: Չկար Ազգերու Դաշնակցութիւն: Այսօր կայ: Ո՞վ կազմեց զայն: Դժբախտաբար մենք չէինք, այլ այն կառավարութիւնները որ այսօր միջազգային քաղաքականութիւն կը վարեն: Ես ընկերվարական կազմակերպութեան կրնամ ուղղել այն մեղադրանքը զոր ըրած եմ իմ սեփական կուսակցութեանս.— այսինքնան կծկուած է բանուորներու խուլն ու չէ մասնակցած կենդանի գործի, վախնալով թէ կը կտանգուի, եթէ խառնայ հին բանուորներէն: Մենք պէտք է աւելի մեծ յանձնառութիւն պահանջենք ընկերվարական միջազգայինէն: Ան չի կրնար խուսափիլ ազգային պաշտպանութեան հարցէն: Երբ միջազգային կազմակերպութիւն մը հաստատէ թէ իմ երկիրս յանձնապաշտպանութեան վիճակի մէջ կը գտնուի, թէ ուրիշ երկիր մըն է ոտնձգութեան, այդ պարագային, այդ օրը, ես պիտի յայտարարեմ թէ իմ պարտականութիւնս է պաշտպանել իմ երկիրս: Այստեղ հարցը տեսական եւ վերացական բանաձեւերու մասին չէ, այլ որոշ՝ թանձրացեալ խնդիրներու մասին, եւ եթէ ընկերվարութիւնը կ'ուզէ ազրիլ գործօն կեանքով, պէտք է պատասխանէ այս հարցերուն, ոչ թէ մեկնաբանութիւններով, այլ կամքի եւ գործի ուժականութեամբ մը: Այսպէս ըսել՝ չի նշանակեր փաշական ըլլալ. ընդհակառակն, կը նշանակէ ուժգնօրէն քալել փաշականութեան դէմ:

⁂ Անսովոր կարգով խօսեցան Մեծն Բրիտանիոյ առաջին պատուիրակը, մասնաւորապէս ծանրանալով հիթլերական շարժման եւ գերմանական հարցին վրայ, լեհական հատուածին ներկայացուցիչը, գերմանական պատուիրակը, որ բացատրեց թէ ինչու ստիպուեցան տեղի տալ ազգային ընկերվարութեան դրոհին առթիւ եւ Զուիցերիոյ պատուիրակը:

Ինչպէս ըսինք, որոշած ըլլալով տալ ամբողջական պատկերը արծարծուած հարցերուն, դանց կ'առնենք մանրամասնութիւնները:

⁂ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ համագումարի աշխատանքներուն կը մասնակցին ընկերներ Մ. Վարանդեան, Ա. Խատիսեան (Զամալեան) եւ Վ. Համբարձումեան:

⁂ 53 ընկերվարական երեսփոխաններ եւ 8 ծերակուտականներ յայտարարութիւն մը հրատարակելով, ի դիմաց Ֆրանսայի խորհրդարանի ընկերվարական երեսփոխաններու մեծամասնութեան, կը պարզեն իրենց տեսակէտը: Կ'ըսեն թէ իրենք ոչ նոր ընկերվարութիւն մը ստեղծելու միտք ունին, ոչ ալ կուսակից են փաշականութեան: Ընդհակառակն, կ'ուզեն համախմբել հակադեմոկրատական ուժերը, բուն պրոլետարիատէն (չունեւոր), գիւղացիէն մինչեւ միջին դասը, որ մատնուած է անապահովութեան եւ անանկութեան, մինչեւ մտաւորականները եւ մասնագէտները որոնց ընդունակութիւնները կա՛մ չեն օգտագործուած, եւ կամ փարկաբեկուած են, մինչեւ անհամբեր երիտասարդութիւնը, որ կը կարօտի խտէալի եւ մասնակից է իր ճակատագրին համար:

Միանալան համագումար

—·—

ԿՈՒՉԵՆ ԱՒԵԼԻ ԱՄՐԱՆԱԼ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ

Սիոնական համագումարի Բ. նիստին մէջ, գործադիր մարմինի անդամներէն մէկը. Գրոսմանի գանգատ յայտնեց որ Մեծն Բրիտանիան, իբրեւ հոգատար պետութիւն, պէտք եղած աջակցութիւնը չընծայեր հրեաներուն տեղաւորման համար: Բախտախոսը պահանջեց աւելի լայն մասնակցութիւն Պաղեստինի հանրային կեանքին մէջ, քանի որ Հրեաները բնակչութեան մէկ հինգերորդը կազմելով հանդերձ, հարիւրին 50 համեմատութեամբ կ'օգնեն երկրին եկամուտին: Իր կարծիքով, Պաղեստին կրնայ հարիւր հազար հրեայ գաղթական ընդունիլ յառաջիկայ տասնամեակի ընթացքին, եւ այս թիւը կրնայ միլիոններու բարձրանալ:

Ց. Փարիզ եւ շրջակաները

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհանուր ժողով կը հրաւիրէ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 51, rue de Rivoli. Café Samaritaineի ներքնայարկը: Մէթրօ՝ Շաթըլէ: Օրակարգ՝ Ջեկոյց 11րդ Ընդ. ժողովի եւ Կոմիտէի ընտրութիւն:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Զեկոյց Ընդ. ժողովի մասին:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. անդամական ժողով կը հրաւիրէ Լիոնի «Քրիստափոր». «Ռոստոմ». «Զաւարեան». Կառ ու Վէզի եւ Վիլէօրպանի բոլոր ընկերները այս Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ. Յ. Դ. «Զարդարեան» Գրադարանին մէջ: Օրակարգ.— Համարատուութիւն Կոմիտէի եւ ընտրութիւն նոր Կոմիտէի:

ԼԻՈՆԻ անդամական ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ. Յ. Դ. «Զարդարեան» Գրադարանին մէջ:

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ընդհ. անդամական ժողով կը հրաւիրէ իր շրջանի «Քրիստափոր», «Ռոստոմ» եւ «Ապառաժ» խումբերու բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին Հ. Յ. Դ. «Խաժակ Ակումբին մէջ: Օրակարգ զեկոյց խումբերու եւ կոմիտէի: Զեկոյց շրջանային ժողովի:

Այրի Տիկին Գէորգ Գույումճեան եւ զաւակը կարպիս, Այրի Տիկ. Գրիգոր Գույումճեան, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Շահինեան, Օրիորդ Ցիրա Աղապէյեան, Փ. Պ. Պետրոս, Քերովբէ, Պօղոս Աղապէյեան, Տէր եւ Տիկին Կարօ Տէյիրմէնճեան, Տէր եւ Տիկին Պէօճէնեան, ինչպէս նաեւ Գօլանճեան, Սաղաթէլեան, Աղապէյեան եւ Կալաթալեան ընտանիքները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, որդւոյն, քեռայրին եւ ազգականին՝

ԳԷՈՐԳ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆԻ

դառնակսկիծ եւ եղերական մահը որ տեղի ունեցաւ Օգոստոս 21ին 39 տարեկան հասակին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, Հինգշաբթի, ժամը 10.45ին Փարիզի Հայոց Եկեղեցիին մէջ, 15, rue Jean-Goujon: Հանգուցեալին մարմինը պիտի ամփոփուի Père Lachaiseի իրենց ընտանեկան դամբարանին մէջ:

ԾԱՆՕԹ.— Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

Դաշտահանդէս

Իսի լէ Մուլինոյի Վռամեան խումբին կողմէ
Օգոստ. 27ին Մէօտոնի անտառին մէջ, պաղ աղբիւրին մօտ

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութիւնը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր Կայծակ Ճարահանի իր փոքրիկին դառնակսկիծ մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Սերբէ Արապեան, Գ. Գ. Յակոբ եւ Էրմոնէ Արապեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՊԵԱՆի դառնակսկիծ մահուան առթիւ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐ. Կ. ԽԱԶԻ Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Երկուշաբթի, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Bar au Petit Paucetի մէջ, 23, rue Dugommier: Օրակարգ. Համարատուութիւն վարչութեան եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն: Ժողովը կը համարուի օրինական անկախ ներկաներու թիւէն:

ՓԱՐԻԶԻ Սալնոյձորի Հայրենակցական Միութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ անդամ եւ ոչ-անդամ բոլոր հայրենակիցները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 7ին, 119, Ave. d'Italie, մէթրօ Maison Blanche: Կարեւոր օրակարգ: Տարօնցի հայրենակիցներէ կը խնդրուի բացառաբար ներկայ գտնուիլ այս ժողովին:

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Վիէնի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, Հ. Յ. Դ. «Խաժակ» Ակումբին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Բացակաները նկատի կ'առնուին: Կարեւոր օրակարգ: Շրջաբերականի ընթերցում եւայլն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (44)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Բ. ԳԼՈՒԽ

—·—

2.— ՄԵՆ ԴՈՒՔՍ ՍԷՐԳԷՅԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Ընդլայնուած խուապետական բաժնին մէջ, Կալիաչեւ, կատարելով իր պարտականութիւնը, աշխատեցաւ, ինչպէս ըրած էր դատավարութեան ընթացքին, իր տեսակէտները պաշտպանել կուսակցութեան ծրագրին վրայ: Եւ չօշափեց ցարին դէմ մահափորձի մը խնդիրը, ինչպէս նաեւ այն հարցը թէ ինչ կը խորհի կուսակցութիւնը անիշխանական գաղափարներու մասին: Առաջին թէ երկրորդ հարցին մասին չուզեց արտայայտել իր անձնական կարծիքը:

Կը գրէր.

— «Եթէ նկատի ունենայի Նորին Վեհափառութիւնը, կ'ըսէի թէ մահափորձ պիտի կատարէի Նորին Վեհափառութեան վրայ, պէտք չունէի ծանկելու մասնուած ընդհանուրխօսքով մը, ըսելով՝ «կայսերական գերդաստանին վրայ»: Իմ խօսքս որոշ էր, եւ երբեք, չի վերաբերիր ուղղակի Նորին Վեհափառութեան, որ գահակալ միապետն է: Իմ յայտարարութեանս մէջ, իբրեւ կուսակցութեան անդամ, իբրեւ գիտակից մէկը, որ պարտականութիւն ունի հակելու անոր շահերուն, իմ անձնական կարծիքս յայտնեցի այնքան, որքան կը թոյլատրէր կուսակցական կարգապահութիւնը: Ալեքսանդր Գ.ի քաղաքականութեան մասին խօսած պահուս, նկատի չունեցայ անձնաւորութիւնը, այլ յետադիմական քաղաքականութիւնը, որուն մէջ դեր ունին մեծ դուքսերը, եւ այս՝ ի վնաս Նորին Վեհափառութեան: Այդ էր որ կ'արտայայտէի ըսելով.

— Եթէ ճիշդ է որ Գլեհվէինման նախարարներ կորստեան կը մատնեն միապետութիւնը, կարելի է աւելի եւս իրաւամբ հաստատել որ Սէրգէյ Ալեքսանդրովիչի նման մեծ դուքսեր կորստեան կը մատնեն միապետութեան վարկը:

Բացատրելու համար այս յայտարարութիւնս, ինծի պարտականութիւն կը համարեմ պարզել այն միտքը թէ ոչ մեր կուսակցութիւնը, ոչ ալ ես անձամբ չենք կրնար անիշխանական համարուիլ: Անճիշդ մեկնութեան մը տեղի չտալու համար իմ գաղափարներուս մասին, կը բողոքեմ այն բանաձեւին դէմ որ կ'երեւի դատամերժիս արձանագրութեան մէջ, գրուած ըլլալով «Նորին Վեհափառութեան հօրեղբայրը»: Գալով ընկերային կազմակերպութեան հարցին, ես—Էր կուսակցութիւնը կ'ընդունի եւրոպական ընկերվարական — ժողովրդավարական տեսակէտները, պահանջելով որ բանուորներն ալ մասնակցին երկրին գործերուն ղեկավարութեան, խորհրդարանին մէջ իրենց ներկայացուցիչներուն միջոցով: Մեր կուսակցութիւնը, ինչպէս էս — Դէկը ,ներկայիս կը պահանջենընդհանուր քուէարկութեան իրաւունք, եւ հեռու են անիշխանական ձեւով մխտելէ ընկերային կազմակերպութեան բարիքները:

Կրնամ ցոյց տալ ծրագիրը, որ հրատարակուեցաւ Յեղափոխական Ռուսիա թերթին մէջ, ինչպէս կուսակցութեան յայտարարութիւնը որ ըրեցաւ Պլեհվէի սպանութեան [illegible] թիւ, յայտարարութիւն մը, որ[illegible] մէջ կուսակցութիւնը որոշակի [illegible] կուտայ ինչ որ զինք կը բաժնէ անիշխանականներէն »:

Մերակոյտը մերժեց վերաքննութեան խնդրագիրը, եւ երկուշաբթի 9 մայիսին, Կալիաչեւ փոխադրուեցաւ, սարիկանական նաւակով Պետրոպավլովսկի ամրոցէն Շլիսելբուրգ: Իրիկուան ժամը 10ին, [illegible] մը, Հ. Ֆլորինսկի, եկաւ [illegible] թեան: Կալիաչեւ ըսաւ [illegible] թէ, հաւատացեալ մը ըլլալով [illegible] գերձ, կը մերժէր կրօնական [illegible] ծիսակատարութիւն: Քահանան մեկնեցաւ: Առաւօտեան ժամը 2ին առնեն[illegible] ըր, արշալոյսին, Կալիաչեւ փոխադրուեցաւ բակը, ուր կը կանգնէր արդէն պատրաստ կախաղանը

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

:: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) · R. Seine 276 .28

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone: Glacière 15-70

(ԻՋԵԼԻՔ ՀՈՒՆ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	[illegible] ֆրանք	[illegible] ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Ամերիկա	200 »	100 »	
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 25 ՕԳՈՍՏՈՍ 1933

25 Aout 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2274

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՅ ԵՒ ՌՈՒՍ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ նպաստի հարցը

Ռուսական շրջանակներէ մեր քաղած տեղեկութեանց համաձայն Ռուս. Գաղթականական Ցանձնաժողովի փոխ-նախագահը վերջերս արտաքին նախարարութեան ներկայացած ըլլալով, հետեւեալ պատասխանը կը ստանայ ռուս եւ հայ գաղթականներու գործազրկութեան նպաստի ծանօթ խնդրին մասին.—

Ֆրանսական տեսչութեան այս նոր կարգադրութիւնը չի վերաբերիր ռուս եւ հայ գաղթականներուն, որոնք կ'իյնան ֆրանսական կառավարութեան հետ գործաւորական փոխադարձ պայմանագրութիւն կնքած պետութեանց կարգին մէջ: Ուրեմն, հայ եւ ռուս գաղթականներն ալ գործազրկութեան նպաստ պիտի կրնան ստանալ այնքան ատեն որ նպաստ կը տրուի փոխադարձ պայմանագրութիւն ունեցող պետութեանց հպատակներուն,— ինչպէս չեխերը, եւն.: Նպաստը կրնայ դադրիլ, երբ դրամը կը պակսի նպաստաբաշխութեան սնտուկին մէջ: Այդ պարագային նպաստ չեն կրնար ստանալ պայմանադիր կողմերու աշխատաւորներուն հետ Ռուսերն ալ, Հայերն ալ:

Այսպարագան հաղորդուած է Սէնի ճահանգապետութեան:

∴ Մեր քաղած տեղեկութիւններուն համաձայն, Աշխատանքի նախարարութեան մէջ կը քննեն թէ նպաստը դադրեցուցուած գործազուրկները կրնա՞ն վերադառնալ իրենց երկիրը, անոնք որ, ինչպէս հայ գաղթականները, չեն կրնար հայրենիք վերադառնալ, պիտի վերստանան իրենց գործազրկութեան նպաստը:

Գերմանիա կը զինուի գաղտնօրէն

Աւստրիական թերթ մը կարեւոր տեղեկութիւններ կու տայ Գերմանիոյ ներքին զինուորական շարժումներուն մասին: Երիտասարդութիւնը բաժնուած է զանազան խումբերու,— 300 հոգինոց խումբեր ռազմագիտական կանոնաւոր դասեր կ'ստանան պատերազմական նախարարութեան նշանակած սպաներուն կողմէ:

Այս մեծ խումբերը կը կատարեն նաեւ զինուորական մարզանքներ, իրենց տրամադրութեան տակ ունենալով դաշտային թնդանօթներ եւ արդիական զէնքեր: Այս մեծ խումբերը եւս իրենց կարգին ունին ենթաբաժանումներ, այսպէս ամէն 15 հոգի կը կազմեն առանձին խմբակ մը, որուն տրամադրութեան տակ դրուած է գնդացիր մը:

Կ'ըսուի թէ այս տարի տեղի չպիտի ունենան սովորական պաշտօնական ռազմափորձերը, այլ հիթլէրական երիտասարդութիւնն է, որ իր ռազմական վարժութիւններուն քննութիւնը պիտի տայ՝ պատերազմական զանազան փորձեր կատարելով Պավարիոյ մէջ:

Հիթլէրի երիտասարդական կազմակերպութենէն մէկ ուրիշ բաժին մըն ալ վերածուած է գաղտնի ոստիկանութեան: Այս ոստիկանութիւնը շատ կը նմանի սովետական Կէփէուին: Կը բաղկանայ վեց գլխաւոր բաժիններէ, որոնց պաշտօնն է հսկել բանուորներու յեղափոխական շարժման եւ քաղաքական գործադուլներու վրայ: Դարձեալ, գաղտնի ոստիկանութեան մէջ մասնաւոր բաժիններ հաստատուած են հսկելու համար, 1) մամուլին, ինչպէս նաեւ երկաթուղիներու ապահովութեան վրայ, 2) համալսարական խմբումներու վրայ, 3) Հիւկէնպէրկի շարժման գործունէութեան վրայ, 4) կեդրոնացման վայրերու բնակչութեան վրայ, 5) զինուորական գաղտնիքներու պահպանման վրայ:

Ո՞վ է թափուած արեան պատասխանատուն

Ժընեւէն կը հաղորդեն թէ Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը հեռագրով ընդարձակ բացատրութիւններ ստացաւ Պաղտատի կառավարութենէն, Ասորիներու կոիւներուն մասին:

Իրաքի կառավարութիւնը կը մեղադրէ որ «Մար Շիմունի հարցիկը, զինեալ ուժերով, յարձակեցան կառավարական ուժերուն վրայ: Ապստամբներուն նպատակն էր, կ'ըսէ այդ զեկոյցը, ընկճել Իրաքի կողմէ ղրկուած զինուորական ուժերը եւ ջարդ մը կազմակերպել երկրին խաղաղ բնակչութեան մէջ: Կառավարութիւնը կրցաւ զսպել ապստամբութիւնը մէկ շաբթուան մէջ: Կառավարութեան ուժերը ոչ մէկ բռնութիւն կատարեցին գիւղերուն մէջ: Երկուստեք եղան զոհեր, ըմբոստներէն եւ զինուորներէն: Ըմբոստները վայրագութիւն ցոյց տուին անդամահատելով սպաննուած կամ վիրաւորուած զինուորները, այրելով նահատակ սպաներու դիակները, սպաննելով կիներ ու երախաներ»:

Հեռագրական այս զեկոյցը հաղորդուած է Ազգերու Դաշնակցութեան եւ անդամ պետութեանց, պարզապէս իբրեւ տեղեկութիւն:

∴ Անգլիական դեսպանը Պաղտատ հասաւ օդանաւով եւ անմիջապէս ընդունուեցաւ Ֆայսալ թագաւորին կողմէ, որ դարձեալ յետաձգեց դէպի Զուիցերիա ճամբորդութիւնը:

Լոնտոնի դիւանագիտական շրջանակներու տեսակէտով, ասորական հարցը հաւանաբար օրակարգի վրայ դրուի Ազգերու Դաշնակցութեան յառաջիկայ նստաշրջանին: Այս առթիւ կ'ըսեն թէ Մեծն Բրիտանիա, բարոյապէս կապուած ըլլալով հարցին, նախ իբրեւ Իրաքի նախկին հովանաւոր պետութիւն, երկրորդ իբրեւ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ Իրաքի թեկնածութեան պաշտպան, թերեւս առաջին անգամ ինք դնէ խնդիրը օրակարգի վրայ:

Միւս կողմէ, Ասորիները կ'աշխատին ի նպաստ իրենց տրամադրութիւն ստեղծել ամէն կողմ, թուելով հրկիզուած գիւղերը եւ ջարդուած ազգակիցներու բազմութիւնը, իսկ Իրաքցիները շարունակ տեղեկագիր կը ղրկեն Ժընեւ, ամբաստանելով ոչ միայն Ասորիները իբրեւ ըմբոստ եւ նախայարձակ, այլեւ Ֆրանսացիները, իբրեւ դրացի մը որ չէ օժանդակած Ասորիներու գինաթափութեան:

Գերմանիա չի սեղմուիր իր սահմաններուն մէջ

Դանիական մամուլը կրակ կը ժայթքէ Գերմանիոյ դէմ եւ կը պահանջէ խիստ միջոցներ ձեռք առնել գերման կառավարութեան գրգռիչ շարժումներուն դէմ, այլապէս ժողովուրդը պիտի ստիպուի իր գիտցած ձեւով ինքնապաշտպանութեան դիմելու: Քոփէնհակի մէկ թերթը նոյն իսկ կը գրէ թէ գերմանական գրգռութիւնները այն վախը կը ներշնչեն, որ զինեալ միջադէպեր պատահին Գերմանիոյ եւ Դանիոյ սահմաններուն վրայ:

Բայց Գերմանացիները, այս բոլոր սպառնալիքներուն անտարբեր, կը շարունակեն զինուորական շարժումներ կատարել Սլեզվիկ դանիական շրջանին մէջ:

Դադրած չեն նաեւ գրգռութիւնները Աւստրիոյ դէմ: Այսպէս Միւնիխի եւ Շթութկարտի մէջ հեռարձակով յարձակողական եւ քարոզչական ճառեր պիտի սփռուին ամբողջ Աւստրիոյ վրայ, այս կիրակի, երեքշաբթի եւ հինգշաբթի: Այդ ծրագրով, նշանակուած են կրակոտ ճառախօսներ:

Կեցցէ՛ զինաթափութիւնը

Տէյլի Թէլէկրաֆի նաւային բաժնի խմբագիրը կը գրէ թէ բրիտանական կառավարութիւնը, հետզհետէ աւելի մտահոգ նաւային մրցակից պետութեանց կատարած յառաջդիմութիւններէն, մտադիր է շուտով գործադրութեան մէջ դնել նաւային շինութեանց ընդարձակ ծրագիր մը:

Այս առթիւ պաշտպանողական թերթին խմբագիրը կ'աւելցնէ որ դժուար թէ կարելի ըլլայ խորհրդաժողովներով արգիլել նաւային սպառազինումը: Այդ խորհրդաժողովները ուրիշ ազդեցութիւն չունին՝ բայց միայն տկարացնել բրիտանական նաւատորմը եւ զօրացնել միւս նաւային պետութեանց ուժերը: Ահա թէ ինչու կառավարութեան պատկան մարմինները ծրագրած են շինել բազմաթիւ սուզանաւեր, 25 գրահաւորներ եւ տարեկան 13—18 յածանաւեր, որոշ շրջանի մը մէջ: Միւս կողմէ ծովային բանակը, որ թիւով քիչ է Միացեալ-Նահանգներու ծովային բանակէն, եւ հազիւ հաւասար Ճափոնի ծովային բանակին, պիտի զօրացուի աւելցնելով 10,000 հոգի:

Այս ամէնը արգելք մը չեն անշուշտ զինաթափութիւն հոլովելու, զինաթափութեան ժողովներ գումարելու:

Ընկերվարական համագումարին մէջ

Ընկերվարական համագումարի չորեքշաբթի օրուան նիստին մէջ առաջին անգամ խօսեցաւ Լէւ Վինթէր, չեխօսլովաք նախկին նախարարը, որ յայտնեց թէ մինչ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ մէջ կը զարգանայ ֆաշականութիւնը, Չեխօսլովաքիոյ եւ Լեհաստանի մէջ կ'աճին հակառակ տրամադրութիւնները,— այսպէս լեհական գիւղացիութիւնը թշնամի վերաբերում մը ցոյց կու տայ ֆաշական հոսանքին, իսկ քաղքենի դասակարգը բոլորովին կասկածով եւ դէշ աչքով կը դիտէ ֆաշականութիւնը: Ընկերային այդ դասակարգերուն հակառակութենէն օգտուելով հանդերձ, Լէւ Վինթէր կը թելադրէ պայքարին լծել նաեւ պետական մեքենան ընդդէմ ֆաշականութեան յառաջխաղացման:

Ապրահամովիչ, ռուս, խօսեցաւ Գերմանիոյ ներքին դէպքերուն մասին, իբրեւ ականատես, եւ մեղադրեց գերման ընկերվարականները, որ վճռական պահուն չկրցանկամք եւ խիզախութիւն ցոյց տալ: Յետոյ Ապրահամովիչ ներկայացուց սովը, որ կը տիրէ Ռուսիոյ կարգ մը շրջաններուն մէջ:

ԿԱՆՏԻ ԱՐՁԱԿՈՒԵՑԱՒ

Առանց պայմանի, ազատ արձակուեցաւ Մահաթմա Կանտի, որ երեք օրէ ի վեր հացադուլ կ'ընէր բանտին մէջ: Առողջութիւնը շատ տկար է: Բանտէն հազիւ դուրս ելած, քիչ մը անունդ առաւ, յետոյ գնաց բնակելու Պոմպէյի հարուստ մէկ վաճառականին բնակարանը:

ԷՌԻՕ ՄԵԿՆԵՑԱՒ ՌՈՒՍԻԱ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ «Էրթօղրուլ», Կազիին զբօսանաւով, Էռիօ այցելեց Տրովադայի աւերակները: Յետոյ Նաբոլա, յետոյ Պոլիս, ուր Ֆրանսական գաղութը հացկերոյթ մը տուաւ ի պատիւ իրեն:

Երէկ պիտի մեկնէր Չիչէրին սովետական նաւով դէպի Օտեսա

ՄՈՍԿՈՒԱ ԱՌԱՆՑ ՔԱՐԻՒՂԻ

Վիէննայէն կը հաղորդեն թէ ներկայիս Մոսկուայի մէջ կը պակսի քարիւղը, այնպէս որ բնակչութիւնը զրկուած է կերակուր եփելու իր միջոցներէն:

ԳՈՂԵՐԸ ՊԱԼԱՏԻՆ ՄԷՋ

Գողեր մտան Լեհաստանի հանրապետութեան նախագահին պալատը, ուր նորոգութիւններ կը կատարուէին: Գողերը, որմնադիրի պէս հագուած, կը յաջողին մտնել ներս եւ կոտրել դրամարկղ մը: Այսպէս կը թողնեն խոշոր գումար մը, բազմաթիւ վաւերաթուղթեր, ինչպէս նաեւ ոճրագործներու կողմէ նախագահին ուղղուած ներումի խնդրագիրներ:

ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԵՆԷ ԶՐԿՈՒԱԾ

Գերման կառավարութիւնն ալ մտադիր է գերման հպատակութենէ եւ հայրենակցութենէ զրկել կարգ մը ծանօթ փախստականներ,— փրոֆ. Այնշթայն, Կրէյցինկի (Պերլինի նախորդ ոստիկանական տեսուչը), եւ իր փոխանորդը Վայս, Գերհարտ (խմբագիր), Ալֆէ եւ Վայսման, պետական նախկին խորհրդականներ:

Ցուրիխի համագումարը

Լոնտոնի մէջ ցուրենի համագումարը կը շարունակէ իր աշխատանքները: Կը մասնակցին 31 պետութիւններ, պառաւոտ կամ ներածող: Խորհրդակցութիւնները կ'ընթանան լաւատեսութեան մթնոլորտի մը մէջ: Այդ լաւատեսութիւնը աւելի եւս ամրացաւ այն իրողութեամբ, որ Ռուսերը տրամադրութիւն յայտնած են մասնակցելու խորհրդակցական ձայնով: Համաժողովին մէջ միակ մտահոգութիւնը կը կազմէ այն, որ Աւստրալիոյ եւ Քանատայի կողմէ համաձայնութեան տրամադրութիւն ցոյց չի տրուիր:

Նաւավարներու գործադուլը

Սէն եւ Ուազ գետերուն մէջ, նաւավարները կը շարունակեն իրենց գործադուլը: Գրեթէ հատած նաւադներու ուժ մը յաջողեցաւ բանալ Սէն գետը, զոր փակած էին նաւավարները իրենց նաւերով: Պայքարը բաւական բուռն եղաւ նաւավարներուն եւ նաւադներուն միջեւ: Նաւավարները իրենց երկար ձողերով արգելք կ'ըլլային նաւադներուն, որոնք իրենց կարգին տաք ջուրի անձրեւով մը նահանջի կ'ենթարկէին զանոնք: Ոստիկանութիւնը իր կարգին կը ձեռրակալէր ընդդիմութիւն ցոյց տուողները:

Նաւադները ի վերջոյ թէեւ յաջողեցան մաքրել Սէն գետը, եւ նաւարկութիւնը փակելու նոր ամէն փորձ արգիլելու համար ոստիկանութիւնը պահակներ դրաւ Սէն գետին երկայնքը, սակայն այս անգամ նաւավարները փակեցին Ուազ գետը: Անոնք իրենց նաւերով 80 շղթայ նետեցին գետին վրայ, Փոնթուազէն մինչեւ Սէնի հետ գետախառնուրդը: Տեղեր կան, ուր շղթան կազմուած է 19 կարգ նաւերէ: Եւ իւրաքանչիւր նաւու վրայ թառած են գործադուլ ընողները, պաշտպանուած իրենց երկար ձողերով: Այս շղթաները կազմուած էին գիշերը: Առաւօտուն Փարիզէն եւ Վերսայլէն ուժեր ղրկուեցան: Միւս կողմէ նաւային ոստիկանութիւնը խորհրդակցութիւն կը կատարէ միջոցներ գտնելու համար բանալու գետը: Ոստիկանութիւնը խուսափելով միջադէպերէ, մինչեւ նոր ուժերու ժամանումը հանդիսականի դերին մէջ կը մնար դեռ հինգշաբթի առաւօտ: Նաւադները եւս կը սպասէին իրենց գիրքերուն մէջ: Խոշոր նաւեր, զինուած եւ ամէն միջոցներով օժտուած, կազմ եւ պատրաստ կը սպասեն գրոհին: Գործադուլ ընողները եւս լաւ կազմակերպուած կը թուին եւ տրամադիր ամէնէն բուռն ընդդիմութեան:

Մառն գետին վրայ ոչ մէկ շարժում:

Փոթորիկը ամերիկեան ծովեզերին վրայ

40 տարիէ ի վեր նման տեսնուած չէր փոթորիկին, որ պայթեցաւ Միացեալ-Նահանգներու ատլանտեան եզերքին վրայ: Ուաշինկթըն երկար ատեն մթութեան մէջ մնաց, սարսափ պատճառելով բնակչութեան: Վնասը կը հաշուուի 160 միլիոն ֆրանք եւ դեռ ամբողջ չէ: Փոթորիկը այնքան սաստիկ կ'արշաւէր, որ Սպիտակ Տան պալատին մէջ արմատախիլ ըրաւ բազմաթիւ ծառեր: Ծառերու տապալումով խորտակուեցան շատ մը ինքնաշարժներ: Մինչեւ հիմա ոստիկանութիւնը արձանագրած է նաեւ 40 սպաննեալ եւ հարիւրաւոր վիրաւորեալ: Ցածանաւ մը այս անհամբերութեան փոթորիկին մէջ քաջաբար կը հսկէր ծովեզերքներուն վրայ, արգիլելով կողոպուտը: Ծովեզերեայ քաղաքներու միջեւ հեռագրական ամէն հաղորդակցութիւն խզուեցաւ: Բազմաթիւ ծովափներ (փլաժ) աւերակի վերածուեցան: Ողողումներու պատճառով, ընդհատուեցան նաեւ ցամաքային հաղորդակցութիւնները: Նորֆոլքի մէջ, ուր փոթորիկը կը սուրար մէկ ժամուան մէջ 80 մղոն, վնասը կը հաշուուի 2 միլիոն: Տուներու տանիքները քանդուած են եւ ծառեր արմատախիլ եղած: Ծովուն ալիքները խուժեցին քաղաքին փողոցներէն ներս, ուր ջուրը 4 ոտք բարձր կը մնայ: Խեղդուողներ ալ կան: Ելեկտրաձողի մը անկումով հեռախօսներ եղան երեք խողովակներ. Սալզպուրի փոքրիկ քաղաքը կործանած է գրեթէ հիմնովին:

Փոթորիկը, որ շարունակուեցաւ ամբողջ 24 ժամ, կ'արշաւէ դէպի Էրիի լճին շրջանը:

ԳՈՐԾ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻ

Նիւ-Եորքէն կը հեռագրեն որ եթէ ամերիկեան ծերակոյտը ընդունի համապատասխան օրինագիծ մը, փոքր առեւտուրը նոր հեռանկարներ պիտի ունենայ իր առջեւ եւ պիտի կարենայ գործի լծել մէկ միլիոն աշխատաւոր:

ՊԷՆԷՇ ՀՌՈՄ Կ'ԵՐԹԱՅ

Իտալական մամուլը կը կարծէ գիտնալ թէ Չեխօսլովաքիոյ արտաքին նախարարը Հռոմ պիտի այցելէ շուտով, թերեւս երբ Մուսոլինի վերադառնայ ռազմափորձերու վայրէն: Այս այցելութեամբ կը վերարծարծուի հետաքրքրութիւնը, որ կը ներկայացնեն Դանուբեան երկիրները: Մուսոլինի բոլորովին հակառակ է ֆրանսական ծրագրին, որ կ'ուզէ ստեղծել Դանուբեան երկիրներու Դաշնակցութիւն մը, բան մը որ թշնամական է հանդէպ Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ անկախութեան: Իտալիա ընդհակառակն կը թուի թէ կը հետապնդէ տնտեսական գործակցութիւն մը մէկ կողմէ Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ, միւս կողմէ փոքր համաձայնութեան, մասնաւորապէս Չեխօսլովաքիոյ միջեւ:

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՄԱՐՈՔԻ ՄԷՋ

Այս միջոցիս զինուորական կարգ մը գործողութիւններ կը կատարուին Ֆրանսական Մարոքի մէջ: Բազմաթիւ ըմբոստ ցեղախումբեր, զինուորական ճնշումին տակ, հպատակութիւն ցոյց տուին:

Ճէպէլ Պատուի մէջ անձնատուր եղան 600 ըմբոստներ: Ֆրանսացի զինուորները կը շարունակեն յառաջանալ, պաշարելով ըմբոստներու լեռնային ապաստանները:

Միւս կողմէ զրոյց կը շրջէր թէ սպանիացի զինուորներն ալ իրենց կարգին յարձակման սկսած են ըմբոստներու դէմ, բայց կը հերքուի:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԷՋ

6.- Սոքոլներու գերմանական ոգին

Սոքոլական ժուփան, ինչպէս տեսանք, աշխարհագրական, հողային շրջան մըն է, որ կը խմբաւորէ այդ հողամասին վրայ կազմուած բոլոր սոքոլական միութիւնները։ Միեւնոյն ժամանակ ժուփան յարաբերութեան օղակ մըն է իր իրաւասութեան ենթակայ միութիւններուն եւ համայնքի կեդրոնին միջեւ։ Ան այդ ունի իր վարչական մարմինը, նախագահութիւնը եւ ընդհ. ժողովը։ Այս մարմինները փոքր չափերով ունին նոյն դերն եւ իրաւասութիւնները՝ ինչ որ համայնքի կազմին մէջ։ Ամէն ժուփա ունի նաեւ իր սթարոսթան։ Ժուփան՝ սոքոլական համայնքի կեդրոնին հանդէպ ունի այն դերը՝ ինչ որ ունի ֆրանսական գաւառական վարչութեան մէջ «քանթոնը»՝ իր մէջ խմբաւորուած համայնքներով՝ հանդէպ Թաղամասին։ Օրինակ՝ դրամական խնդիրներու, տուրքերու, նպաստներու բաշխում, գանձում, կեդրոն առաքում՝ ժուփան է որ կը կատարէ։

Կարելի է ըսել որ՝ ժուփան կազմող միութիւնները ուղղակի երբեք չեն յարաբերիր համայնքի կեդրոնին հետ այլ միշտ ժուփայի միջոցով։

Միութիւնը շատ չի տարբերիր համայնքէն իր կազմակերպութիւն։ Անոր ալ ունի իր պետը, դարձեալ՝ ինչպէս միշտ, սթարոսթա (քաղաքապետ) կոչուածով, եւ իր վարչական կազմը։ Նաեւ ընդհ. ժողովը։ Այս վերջինն է որ կ'ընտրէ միութեան ներկայացուցիչները՝ ժուփայի վարչական ժողովին համար, ինչպէս նաեւ միութեան պետը, սթարոսթան եւ իր տեղակալները։ Միութիւնը կորիզն է սոքոլական կազմակերպութեան։ Այն պարագային երբ գիւղ մը կամ Թաղ մը իր տեղագրութեամբ կամ Թուական բազմութեամբ անհրաժեշտ դարձնէ, նոյն միութիւնը կրնայ կազմել մասնաճիւղ մը, հաւաքումի ու մարզանքի գործնական դիւրացումին համար։ Մասնաճիւղը սակայն առանձին կազմակերպութիւն չէ, այլ Թուական մասը խնդրոյ առարկայ միութեան։ Վարչական տեսակէտով միայն միութիւնն է որ ուղղակի չփում ունի անհատ անդամներուն այր Թէ կին, տղայ Թէ պատանի սոքոլներու հետ։

Թէ համայնքի, Թէ ժուփայի եւ Թէ միութեան կազմին մէջ կարեւոր է դերը այն մարմիններուն, որ յիշեցինք մարզական մարմին, հոգեւոր մշակման մարմին անուններով, ինչպէս եւ դերը անհատներու յիշատակուած, կազմակերպական վարիչ անունով, առանձին այր ու կին սոքոլներու համար։ Անոնց գործունէութիւնն ու նկարագիրը պիտի պարզուի՝ երբ խօսինք սոքոլի ամէնօրեայ աշխատանքի մասին, իւրաքանչիւր միութեան ծոցին մէջ։

×

Տեսնուեցաւ որ սկիզբէն իսկ, հիմնադիր Թիրշ ինք, մշակած էր առանձին մարզանք երկու սեռի տղոց, պատանիներու եւ չափահասներու համար։ Մինչեւ հիմակ ալ, օգտուելով միշտ կեանքի գիտութեանց (կենսաբանութիւն, կազմախօսութիւն, առողջապահութիւն, բժշկութիւն) յառաջդիմութիւններէն, մարզական այս առանձին ծրագիրները կը պահուին, նոր բարեփոխումներով ճոխացած։ Ահա Թէ ինչու միութեան մը անդամ սոքոլները կը խմբուին ըստ տարիքի՝ հետեւեալ բաժանումներուն, Ա. աշակերտ մանչ սոքոլներ. Բ. աշակերտ աղջիկ սոքոլներ. Գ. պարմանի մանչ սոքոլներ. Դ. պարմանի աղջիկ սոքոլներ. Ե. անդամներ կամ բուն սոքոլներ. Զ. կին անդամներ կամ բուն կին սոքոլներ։ Բաժանման հիմն ու տարիքի սահմանը, ինչպէս բացատրեցաւ՝ կապուած են մարդկային մարմնի աճման զանազան շրջաններուն եւ ըստ այնմ նպատակայարմար մարզանքներու կիրարկման հետ։ Որով սոքոլական միութիւնը գործ ունի ոչ միայն չափահաս անդամներու հետ, այր Թէ կին, այլեւ պատանիներու, պարմանի աղջիկներու ու փոքրիկներու հետ։ Հասնող սերունդներու այս ամբողջական ընդգրկումը՝ էական է, ոգիի ու ազգութեան մշակման ու արմատացումի տեսակէտէն։

Ու ինչ որ Թերեւս սոքոլութեան ամէնէն հիմնական գիծը կը կազմէ, այն է որ սոքոլ տղան կը մնայ իբր սոքոլ ծերունի։ Իր մարմնին ու մտքին հրամցուած կարգապահութիւնը կապ չունի որեւէ տարիքի մը հասնելու հետ։ Հայերուս համար, մասնաւորապէս, ուշագրաւ ու, ինչո՞ւ չէ, սրտագրաւ է տեսնել՝ աչքերու առեն, մարզադաշտին վրայ ծերուկներ՝ երկու սեռէ՝ 40—85 տարեկան՝ որոնք քսանամեայ մարմնի մը ամբողջ ճապուկութիւնը կը ներկայացնեն, իրենց տարիքին յատուկ մարզանք ու խաղերու մէջ։ Թերեւս աւել է նաեւ որ սոքոլը կը տարբերի զուտ մարմնակրթական կազմակերպութենէ մը, ու կը դառնայ իրենց տուած երդումին հաւատարիմ ու երդումին պարտադրած զոհողութիւններուն մինչեւ մահուան անկողինը հնազանդ մնացող նուիրեալներու ընտրանի մը։ Ուրիշ շատ մասնայատուկ գիծ մըն է այն պարագան որ, դասակարգ, աստիճան, հարստութիւն ու աղքատութիւն կը լուծուին, կ'եղբայրանան, կը հաւասարին սոքոլին մէջ։ — Ահա Թէ ինչու՝ նուազ յուզիչ չէ տեսնել՝ սոքոլներու տողանցքին կամ մարզանքի ատեն՝ քով քովի համազգեստի ուսուցիչը՝ իր նամակը հազիւ գրել գիտցող աշխատաւորին հետ արմուկ արմուկի կամ այսինչ հռչակի տիրացած գրագէտը, արուեստագէտը կօշկակարի մը, հնակարկատի մը հետ հասակ հասակի, կամ միլիոններով հաշուող գործարանատիրոջ մը քովն ի վեր իր յետին գործաւորը, բոլորը նոյն պարզունակ սոքոլական համազգեստին մէջ, նոյն գդակին տակ՝ վրան յար ու նման բազէի փետուրով մը։

Եթէ մասնաւոր չեշտով մըն է որ վեր կ'առնեմ այս կէտը, պատճառը հակադրութիւնն է մեր սովորութեանց։ Պոլիս կամ այլուր, այժմ ալ Եւրոպա, մենք ամէն ոք՝ որ ի վիճակի կ'ըլլայ քանի մը ոսկի ծրարելու իր քսակին մէջ, կը դադրի պահելէ իր կապը հայեցի հաստատութիւններու հետ, խորհելով որ այլեւս դադրած է անոնց պէտք ունենալէ. գեռ անցեալ ամառ արկածահար այլ իբր Եւրոպայի կօշիկի Թագաւոր մեծնոց Թ. Պաթա իր մահէն քիչ առաջ սոքոլի պարզունակ համազգեստով կ'անցնէր Փրակայի իր կեդրոնական վաճառատան առջեւէն։ Չեմ գիտեր քանի՞ հոգի մենք՝ «Բարձրացիր — բարձրացուր»ի նշանակիր գոտին իրենց մէջքին պահեցին՝ խանութի մը կամ կոկիկ ամսականի մը տիրանալէ ետք, հոգ չէ Թէ հոն ալ, ինչպէս միշտ, տիեզերական նշանաբան մը ընտրած ըլլանք։

Եթէ սեռի տարբերութիւն չհաշուենք, իւրաքանչիւր միութեան տարրը կը բաժնուի ուրեմն երեք խաւի. Ա. Աշակերտութիւն = տղաք, Բ. պարմանիներ (տորոսթ, տառացի կը նշանակէ հասնող սերունդ), Գ. բուն սոքոլներ կամ անդամներ։ Ամէն մէկ խաւ ունի իրեն յատուկ համազգեստ, միշտ երկու տեսակ. մէկը մարզանքի, միւսը ներկայացուցչական տողանցքի կամ հասարակութեան մէջ կրելիք։ Գլուխը գդակ մը՝ սեւ շրջանակով եւ կարմիր վերնամասով՝ քովընտի բազէի փետուրով մը։ Աւելորդ է կանգ առնել համազգեստի նկարագրութեան վրայ։

Սոքոլը կը մշակէ շատ լայն չափով իւրօգնութիւն։ Ասով իւրաքանչիւր սոքոլական միութիւն՝ արդէն ծանօթ եղբայր եւ քոյր յորջորջումով կը դառնայ ընտանիք մը, իսկ սոքոլական համայնքը նահապետական դերդաստան մը կամ համայնք մը, նոյն ընտանիքին ճիւղաւորումովը գոյացած։

Հետեւաբար սոքոլներու առնթեր կան եւ [illegible] գանձեր։ Սոքոլական որ եւ է միութենէ վտարուած սոքոլ մը չի կրնար ընդունուիլ ուրիշ սոքոլական միութեան մէջ, նոյն իսկ երկրին ամէնէն հեռաւոր մէկ անկիւնը։ Եթէ անմեղ է, մէկ ճամբայ ունի, — սոքոլական դատարանը ու պատուոյ ատեանը։ Եթէ այս վերջինները գտան որ վտարումը անարդար կամ անհիմն պատճառներով է, կրնայ դարձեալ իբր սոքոլ ընդունուիլ ամէնուրեք։ Սոքոլական բարոյականն ու մամուլի ցանցը՝ յականէ անուանէ հրատարակելով ամենափոքր դասալքութիւն՝ անկարելի կը դարձնէ խաչագողութիւն կամ շահագործում՝ նոյն իսկ ամէնէն յայտնի սոքոլի մը համար։ Իւրաքանչիւր խաւի միջեւ տարիքի սահմաններն են, մինչեւ 14 տարեկան աշակերտ - սոքոլ, մինչեւ 18 տարեկան պարմանի սոքոլ, 18էն վեր բուն սոքոլ կամ բուն անդամ.

Բուն անդամը ոչ միայն կը կատարէ սոքոլական երդումը, այլեւ կ'անցընէ քննութիւն մը, ուր պէտք է ցոյց տայ Թէ իւրացուցած է սոքոլական գաղափարականներն ու մտածողութիւնը, ծանօթ է ամբողջ կազմակերպական կառուցուածքին, ու նաեւ կարդացած սոքոլական գրականութիւնը։

ՖԵՂԱՄ ՇՈՂԱԿԱԹ

«ԵՐԵՔ ԾՈՎԵՐՈՒ ՄԱՐԳԱՐԻՏԸ»

(տպաւորութիւններ՝ Պոլսէն)

— օ —

Գ. Ի. Պասէվ, պուլկարական «Զօրա» թերթի գրական բաժնի վարիչը, իր տպաւորութիւնները կը հրատարակէ Պոլսէն։ Թարգմանաբար կուտանք կարեւոր մասերը.—

Ոչ ոք իրաւունք պիտի ունենայ զիս մեղադրելու ազգային չափազանցեալ ինքնասիրութեամբ, եթէ ըսեմ Թէ՝ Սվիլէնկրատի (Մուսթաֆա փաշայի) սահմանագլուխը՝ սահմանն է ոչ միայն երկու երկիրներու, այլ եւ երկու հողերու, որոնց մէկը՝ սիրուած ու գիտուած է որպէս յուսատու եւ պտղաբեր մայր մը՝ իսկ միւսը լքեալ, ամայացած, կարծես կքած է սեւ Թաթի մը տակ։ Մինչեւ ցած բլրակը, որուն վրայ կը ցցուի պուլկար պահականոցը՝ Սվիլէնկրատի մօտ, Մարիծայի երկու եզերքը, հազիւ պիտի կարենայիք գտնել փոքրիկ անկիւն մը, ուրկէ արօր անցած չըլլայ եւ որ ողողուած չըլլայ մարդկային քրտինքով։ Մինչ երկաթուղիին երկու կողմերը, ամբողջ Թրակիոյ երկայնքին, ձեր աչքը կը գրկէ ընդարձակ հողամաս մը, որ ձգուած է ինք իր գլխուն եւ, կեանքը, սարսափի մը ներքեւ կարծես, համրացած է յանկարծ։ Անպտուղ Թուփեր, փուշեր եւ մացառներ կը ծածկեն այս արգասաբեր հողը, որ, կ'ըսեն, կրնար բաւարարել խոստապահանջ մշակոյթ մը իսկ։ Եւ եթէ չըլլար մօտակայ ու դեռ անտեսանելի ծովեզերքներու Թարմութիւնը, ծովուն երկնակապոյտը, ալիքներուն նուրբ փայլը եւ ի վերջոյ ակնդիր Պոլիսը, արեւելեան Թրակիայէն ճամբորդութիւնը իրական ձանձրոյթ մը պիտի ըլլար։

[illegible], [illegible] եւ տաղանդաւորներու համար Պոլիս առեւտրական մեծ կեդրոն մը, «երեք երկրամասերու կապը», «Արեւելքի դռներուն բանալին», «ծովային — զինուորական բնական բերդ» մըն է։ Այս բարձր գնահատողներուն քով կան եւ բանաստեղծները, որոնց համար Պոլիսը «երեք ծովերու մարգարիտն», «ծովուն ու ցամաքին ամենագրաւիչ միացման կէտը», կամ՝ «պատմութեան եւ բնութեան ամենագեղեցիկ կենակցութիւնն» է։

Առաջիններուն համար՝ Սուլթաններու եւ միջազգային էնթրիկներու քաղաքը այսօր կը ներկայացնէ անկման եւ չիջումի տխուր տեսարան մը։ Մէկուկէս միլիոն բնակչութենէն մնացած է հազիւ կէս միլիոն։ Եւ այդ պատճառաւ, տուն ընդ մէջ կը տեսնէք բակեր՝ ինքնաբոյս տունկերով ու խոտերով, եւ ծեփերը Թափուած պատերով բազմաթիւ շէնքեր, կքած երդիքներ, կոտրուած պատուհաններ։ Եւրոպական եզերքը, Թաքսիմի մօտ, կայ տուն մը, որ ինքնայատուկ վկայութիւն մըն է ամայութեան։ Տեսքով գեղեցիկ ու հաստախարիսխ երկյարկանի տուն մը, բայց ոչ մէկ բնակիչ։ Կենդանի մարդոց փոխարէն առաջին ու երկրորդ յարկի պատուհաններէն դուրս կը ցցուին ու կը շարժին Թզենիի տերեւներ՝ փչող հովէն։ Եւ որքան հաստատուն է տունը։ Մարդ պիտի կարծէր Թէ՝ նախապաշարեալ բարերար մը բարձրացուցած է այս հսկայ շէնքը՝ փճացումէ փրկելու համար այդ վայրի Թզենին... Եւ այս՝ եւրոպական եզերքի ամենագեղեցիկ մասն է...

Մուրացկանութիւնը մեր ժամանակներու ընդհանուր յատկանիշն է։ Ան գոյութիւն ունի այժմ նոյն իսկ բարեկեցիկ երկիրներու մէջ։ Պերլինի եւ Վիեննայի նման մայրաքաղաքներու մէջ սովորական բան է հանդիպիլ մուրացիկներու որոնք ձեռք կ'երկարեն։ Պոլսոյ մէջ Թերեւս ամէն տեղէ աւելի կայ մուրացիկ։ Վաճառականութիւնը խամրած ու մեռած է։ Ես առիթ ունեցայ, օր մը կէսօրէ առաջ, մտնելու երկու երեք մեծ վաճառատուներէ ներս, որոնք կառուցուած են Փարիզի «Լուվր» եւ «Փրէնթան»ի ոճով — չեմ չափազանցեր ինծմէ զատ, ինծ ընկերացող բարեկամս եւ կարգ մը բարեհաճ վաճառորդներ որոնք շնորհալիօրէն կը խօսին եւրոպական բոլոր լեզուները — ուրիշ ոչ ոք կար այդ վաճառատուներու լայն յարկերուն մէջ։

Մաքսային խիստ օրէնքները սահմանափակած են նաեւ շոգենաւերու Թիւը։ Նաւահանգիստին մէջ չկայ անկիւն մը որ ունենայ նախկին եռուզեռը։ Ամէն մէկ քաղաքացի, անոնցմէ որոնք տօնական օրերը կ'անցընեն ծովեզերեայ պատշգամները, կրնան անունները տալ այն շոգենաւերուն որոնք անցած են ամբողջ շաբթուան ընթացքին։ Կան, այժմ, առաւօտէն աւելի պատերազմական նաւեր, որոնք հանդիսաւոր անցք կը կատարեն։ Կարգին վերին իշխանութիւնը քաշուեցաւ Փոքր Ասիոյ հեռաւոր ու ամայի մէկ անկիւնը, ամայացուց Պոլիսը ու զրկեց զայն իր մէկ ուրիշ յատկանիշէն — միջազգային էնթրիկներու վայր մը ըլլալէ, — ինչ որ երկրորդ պատճառ մըն է անոր անկման։

Բանաստեղծներու համար, սակայն, Պոլիսը կը մնայ անփոփոխ։ Եւ, Թերեւս, ան, այսօր ըլլալով աւելի տժգոյն, աւելի գեղեցիկ կ'երեւի անոնց, քան առաջ, երբ հարուստ էր ու աղմկոտ։

Աւելի քիչ շոգենաւեր ծովուն վրայ, աւելի քիչ բեռնակրի կռիւ՝ նաւահանգիստը, աւելի քիչ վէճ՝ առեւտրականներու, գողերու եւ քաղաքացիներու միջեւ, եւ վերջապէս աւելի քիչ կեղտ ու խեղ՝ Մարմարայի հանդարտ ու մարգարտային ջուրերուն վրայ։ Այսօր՝ Վոսփորի վրայ շոգենաւային պտոյտ մը ապահովաբար աւելի գեղեցիկ է, քան առաջ, Պոլսոյ «առեւտրականօրէն ծաղկեալ» շրջանին.

ԱՐՈՒԵՍՏԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Թուրքիոյ մէջ, արուեստի համար բաւարար պայմաններ գոյութիւն ունեցած չեն Սուլթաններու ռէժիմին պատճառաւ, որուն յատկանիշն էր բռնութիւնն ու ճնշումը։

Հակառակ անոր որ վեց դարերու պետութիւն մըն է եղած, իր գոյութեան ամբողջ ընթացքին կարելի չէ ցոյց տալ կարճատեւ կամ երկարատեւ շրջան մը՝ արուեստի արտադրութեանց, որ իր դրոշմը դրած ըլլայ անոր կեանքին վրայ։ Ծանօթ հինգ արուեստներէն միայն բանաստեղծութիւնն է որ կեանքի նշաններ է ցոյց տուած, իսկ ան ալ՝ տժգոյն, նեղ, կարծես հարկադրեալ։ Վէպն ու վիպակը ամէնէն երջանիկներն են եղած։ Անոնք եղած են միակ ստեղծագործութիւնները՝ նկատելի արժէքով, ու անոնց հեղինակները կը մնան Թուրքերու ազգային փառքին միակ կառուցուածքը։ Միւս արուեստները իրենց գոյութեան սկիզբը կ'առնեն Հայրին յաղթանակին հետ։ Եւ, անշուշտ, կը կրեն երիտասարդական միամտութեան դրոշմը։ Անցեալէն ոչ մէկ կտակ ունին, ոչ մէկ աւանդութիւն, ոչ մէկ մշակուած ոգի։ Ու հազիւ հիմա, երբ տագնապը կը նեղէ կեանքը եւ կը դժուարացնէ բոլոր տեսակի արտադրութիւնները, անոնք կը ձգեն երեւան գալ ու պարտադրել իրենք զիրենք.

Քանի մը օրերու ընթացքին, զորս անցուցի Պոլսոյ մէջ, յաջողեցայ տեսնել նաեւ նկարչական ցուցահանդէս մը, որ բաւական հետաքրքրական էր եւ յատկանշական՝ իբրեւ Թուրք երիտասարդ նկարչութեան առաջին քայլերը։

Ցուցահանդէսը բացուած էր Կալաթա Սարայի Լիսէին սրահներէն մէկուն մէջ

Կը մտնենք լիսէի ընդարձակ բակէն ներս, յարգանքի եւ երախտագիտութեան զգացումով մը (կ'ակնարկէ անոր հասցուցած Պուլկար մտաւորականներուն, «Ցառապ»)։ Բակին մէջ հոս ու հոն կը ցցուին պրոնզէ անդրիները՝ դպրոցին հիմնադիրներուն։ Կը մտնենք ներս։ Ոչ ոք կայ ու ոչ մէկ նշան որ ճամբայ ցուցնէ։ Լայն սանդուղէ մը, որ երկուքի կը բաժնուի, կը բարձրանանք առաջին յարկը։ Մեր երկուքէն զատ ոչ ոք կայ ամբողջ այս նրբանցքներուն եւ սենեակներուն մէջ։ Պատերէն մէկուն վրայ գամէ գծուած մաս մը ըլլար՝ նկարահանդէսը ցուցնող։ Կը բանանք ու կը գտնենք պարապ սենեակներու դռներ, մինչեւ որ կ'իյնանք նկարազարդ պատերով սենեակ մը։ Դրան առջեւ աթոռի մը վրայ նստած է երիտասարդ ու գեղեցիկ կին մը։ Սեւ ու խնամքով կտրուած մազեր, ածուխի նման սեւ աչքեր, շրթներ, այտեր ու յօնքեր՝ ամենանուրբ կերպով շպարուած։ Մանաւանդ թարթիչները, կարծես ամէն մէկ աչք առասպելի մը ոտքերն են։ Անտարակոյս՝ նոր Թրքուհիներէն է։ Մեղմ սամոտակ եւ նկարատետր կուտայ՝ սիրալիր ժպիտով մը, բայց առանց արտասանելու բառ մը։ Փոքրիկ նկարատետր մը՝ կարմիր կազմով։ Անշուշտ նկարիչը, Համիտ Նէճաէթ չէ խնայած անոր ծախքը։ Որովհետեւ առանց այս նկարատետրին մեր գլուխներուն մէջ ի՞նչ պիտի մնար այս ցուցահանդէսէն, որպէսզի ցոյց տայինք զայն ուրիշներուն ալ։

Սրահին մէջ կը գտնուինք միայն մենք ու նկարիչին կինը կամ, Թերեւս բարեկամուհին — գեղանի գանձապահուհին։ Այդպէս ալ մնացինք մեր այցելութեան ամբողջ տեւողութեան։ Լուսաշող, խաղաղ ու տաճարի նման սենեակ մը — ամենայարմարը դիտելու համար։ Եթէ, սակայն, ստեղծագործութիւնները գիտուելիք ըլլային

Առաջին ակնարկով մը իսկ կը հասկնաք Թէ նկարիչը դիմանկարիչ է եւ կը նախընտրէ կիներու դէմքերը։ 70 նկարներէն 40ը դիմանկարներ են ու անոնցմէ միայն երեքը այրերու, — Կոպլինը, Մուհամմէտինը եւ Ֆախրի փաշայինը։

Կը խորհիս Թէ՝ փողոցին մէջ Թրքուհին առանց «չարշաֆ»ի տեսնելէ վերջ պիտի կարենաս զայն տեսնել պաստառին վրայ եւս՝ Թուրք նկարիչի մը աչքերուն միջոցաւ ու անոր մտերիմ կեանքին մէջ։ Ոչ մէկ նման բան։ Կ'անցնիս նկարներուն առջեւէն ու կը տեսնես, — «օրիորդ», «օր. Մարի», «օր. Ժընըվիէվ», «Բրիտանուհին», «Իտալուհին», «Քաղաքուհին», «Զուիցերուհին», «Թայիթիէն կին մը», «Ֆրանսուհին», «Ռուսուհին», «Ամերիկուհին» եւն.։ Ամբողջ սրահ մը բոլոր ազգերու ներկայացուցչուհիներով, բացի Թրքուհիէն։ Հարկ է ենթադրել Թէ նկարիչը նոր վերադարձած է Փարիզէն, ուր, իրապէս, բոլոր ցեղերու նմոյշները կարելի է գտնել ամենայն դիւրութեամբ։ Ան ոչ ժամանակ ոչ ալ ակնարկ է ունեցած Թրքուհիին համար, որուն սաղմէն եկած ենք, եւ որ այսօր մատչելի է ամէն մահկանացուի եւ ներշնչուող աչքի.

Ցուցահանդէսը կը գտնուի Պոլսոյ կեդրոնը։ Ու Համիտ Նէճաէթի պաստառներուն վրայ մէկ հատիկ նկար չկայ Վոսփորէն, մզկիթներէն, պալատներէն։ Կան, միայն, երկու բնանկարներ՝ Փարիզի Լիւքսէմպուրկէն եւ Պուլվառ Հօսմանէն. Այդ պատճառաւ, անոր արուեստին մէջ ոչինչ կայ Թրքական։ Իսկ Թրքական - ազգայինը աւելի հետաքրքրական պիտի ըլլար իր արտադրութիւններուն մէջ։ Ու անիկա պիտի ըլլար Թերեւս, միակ արուեստի գործը։

Կը յիշեմ պուլկար երիտասարդ բանաստեղծի մը բանաստեղծութեանց մէկ հատորը՝ գրուած Վառնայի մէջ, հատոր մը, սակայն, ուր ծովը երբեք չէ յիշուած։

Եթէ նկարիչը աւելի ազգային գոյն տար իր գործերուն, այսինքն եթէ աւելի անկեղծ ու հարազատ ըլլար, իր ցուցահանդէսը այդքան ամայի պիտի չըլլար։

Այսուհանդերձ առանք առաջին քայլերն են Թուրք նկարչութեան։ Ան աւելի հետաքրքրական պիտի ըլլայ, եթէ ըլլայ Թրքական կեանքի ակերէն

[illegible]

— օ —

[illegible] ծիծեռնակն [illegible]

Որչափ ատեմ քաղաքին ժխորն սիրեմ ձեզ

Պ. Դուրեան

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ժամէն տաղտկացած, կ'ուզենք պահ մը մոռնալ օրուան հոգերը եւ ընտանիքով եւ ընկերներով կը մեկնինք Սէնթ Անթուան, Քամփաներ Ֆօրէսթա։ Հոն կը հանդիպինք խումբ մը արենուշներու որ եկած են Փարիզէն, Կրընոպլէն եւ Մարսէյլէն (35 հոգի)։ Տասնեւհինգ օրէ ի վեր է որ բանակում տեղի կ'ունենայ։ Այդ հսկայ անտառին մէջ ափ մը պարմանուհիներ ի՞նչպէս կ'ապրին հեռու՝ քաղաքի ժխորէն։ Ամէն ինչ լուռ է։ Միայն Ֆրանսայի յարափոփոխ եւ փոթորկոտ հովին սուլոցն է որ կը լսուի։

Կ'ուզեմ մօտենալ եւ տեղեկութիւններ քաղել իբրեւ «Ցառաջ»ի Թղթակից. սակայն կանոնը ճամբաս գոցած է բարակ կանեփի չուանով մը։ Ձեռքի չափ տախտակի վրայ քանի մը տող գրուած է Ֆրանսերէն «Մուտքը արգիլուած է հասարակութեան համար»։ Կը հնազանդիմ օրէնքին եւ կ'ընկնիմ բարակ կապէն անդին։ Բայց դէմէն բան մը գլուխ փոթորկած էր, կուրծքիս տակ սիրտս կ'եռար, երբ կը տեսնէի նուիրական դրօշը, հայկական եռագոյնը՝ Ֆրանսականին հետ կողք կողքի կը ծածանէր օդին մէջ։ Ուզեցի երթալ եւ խոնարհիլ անոր առջեւ։ Կ'երթամ հրաման խնդրելու խմբապետուհիէն որ Թոյլ տան ընկերոջս հետ միասին վրանները այցելել։ Ընկերս Թորոս Կուլիփեանը իբրեւ լուսանկարիչ կ'ուզէ նկարել արենուշները։ Սիրով կ'ընդունին մեր խնդրանքը։ Մարսէյլի խմբապետուհին օր. Խ. բացատրութիւններ կուտայ եւ կը յայտնէ Թէ Փարիզի խումբը կը վարեն օր. Բէգզատեան եւ Խանճեան, իսկ Կրընոպլինը՝ օր. Դայեանէ Մաշտաուրեան։

Իրենց փափաքին համաձայն կը նկարենք («Ցառաջ»ի ղրկելու համար)։ Անպատճառ կը փափաքին որ եռագոյնին առջեւ նկարուին։ «Մեր պարծանքն է դրօշակը, մենք անով հպարտ ենք։ Անոր հովանիին տակ գիշեր ցերեկ այս ամայութեան խաղաղ ծոցին մէջ տաքին, ցուրտին, փոթորիկին մէջ [illegible] կը սորվինք, օգտակար ըլլալու համար հայ ցեղին»։

Ու կը տարուիմ մտածելու, [illegible] քաղքենի եւ շուկայիկ մարդիկ [illegible] որ գծուծ շահախնդրութեամբ եւ [illegible] քութեամբ կը հալածէ [illegible] ոտքայնը, որ եւ է խղճահարութի[illegible] չե՞ն զգար այս աղջիկներուն նախանձախնդրութեան առջեւ։ Հոգով եւ [illegible] տով դաճածները չեն կրնար Թափ[illegible] ցել անոր իմաստութեան եւ քաղց[illegible] գին։

Արենուշները յայտնեցին նաեւ յաջորդ շաբթու պիտի մեկնին [illegible] նոպլ եւ ուրիշ վայրեր, բանակ[illegible] կատարելու համար։

Որքա՜ն փափաքելի պիտի ըլլա[illegible] բոլոր հայ երիտասարդ եւ երիտա[illegible] ուհիները արի եւ արենուշ արձ[illegible] գրուէին, զօրացնելու համար [illegible] ֆիզիքականը եւ բարոյականը [illegible] պէտք միայն կրնանք լաւ քաղ[illegible] ցիներ դառնալ։

Ով որ կ'ուզէ առողջ ապրիլ [illegible] համխմբուի Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաու[illegible] ներուն կամ արենուշներու դրօշ[illegible] տակ

ՄԻՍԱՔ ՄՐԱԼԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ներողութի՛ւն...

— · —

Շաւարշ Գարագաշ, Երեւան[illegible] այժմ ի կարմիր Հայաստան, [illegible] նախկին մտաւորական, գիրք մը [illegible] տարակած էր վերջերս — «Պա[illegible]» Ցամբին։ Այդ գիրքը պատմութիւ[illegible] էր կոմունիստներու նախապատ[illegible] մեան շարժման։ Մենք այս սիւնակ[illegible] րուն մէջ տուինք այդ գիրքին բովա[illegible] ակութիւնը, ինչպէս նաեւ [illegible] քննադատութիւնները, [illegible] ցան հեղինակին, իր վերադարձ[illegible] Թեան փորձերուն առթիւ եւ Երեւ[illegible] ցի ըլլալուն պատճառով։

Եւ ահա Շաւարշ Գարագաշ [illegible] տարի մէջ (2 օգոստ.) կը հրատ[illegible] կէ նամակ մը, ներողութիւն խնդ[illegible] լու համար հրապարակով [illegible] ձեւով ներողութիւն կը խնդրէ [illegible] րախտ հեղինակը, յայտնի է բոլ[illegible] նոնց, որոնք գիտեն Թէ Թուրքիոյ [illegible] հիմա կը տիրեն միջնադարեան [illegible] տաքննական սանձարձակներու [illegible]

Ծիծաղելին այն է, որ [illegible] տարի խմբագրութիւնը [illegible] փորձիւրէ նամակէն, [illegible] խնդրելու արգահատելի ձեւէն

Արուեստագէտ մը

— օ —

Պոլշեւ[illegible] մեծ գովեստով կը [illegible] երաժիշտի մը մասին, [illegible] Սարաֆեան, փակագծի մէջ [illegible] րաշեան։ Կ'ուզէ առաջ ծագո՞ւմը [illegible] չանակել։ Հայ արուեստագէ՞տ մը [illegible] գեօք։

Սարաֆեան բնիկ Թիֆլիզցի է [illegible] աւարտած է Մոսկուայի Երաժշտ[illegible] ցին ջութակի եւ երգահանական [illegible] ութեան բաժինները։ Ցետոյ [illegible] լով Լայփցիկ, 1906ին կը հետեւի [illegible] Թուր Նիկիշի նուագախումբերու [illegible] լու յատուկ դասընթացքներուն [illegible] նուհետեւ Մոսկուայի մէջ կ[illegible] սէնֆոնիք համերգներ, ղեկավարելով [illegible] խումբերը։

1926ին դարձեալ կ'անցնի [illegible] սահման եւ Փրակայի ու Վիեննա[illegible] մէջ մեծ յաջողութիւն կը գտնէ իբ[illegible] նուագախումբի վարիչ։

Ներկայիս Մոսկուայի Երաժշտ[illegible] ցի փրոֆէսորներէն է։ Սարաֆեան [illegible] առաջինն է, որ Ռուսիոյ մէջ կը [illegible] նուագախումբի ղեկավարութեան [illegible] սարան մը։ Մոսկուայի Երաժշտ[illegible] ցին այդ բաժնէն շրջանաւարտ [illegible] աշակերտները հիմա կը գործեն [illegible] ժշտական զանազան հաստատութիւն[illegible] ներու մէջ։

Մոսկուայի սէնֆօնիք ընկերութի[illegible] նը կը կրէ փրոֆ. Կ. Սարաֆեանի անունը։

Մահ մը

— օ —

Օգոստոս 9ին Թիֆլիզի մէջ մեռ[illegible] Սիմոն Նարախեան։

Ծնած է 1887ին։ Արհեստաւոր [illegible] տանիքի զաւակ, գիւղացական գր[illegible] դաններէն սկսեալ կը նուիրուի [illegible] կանութեան։ Պատերազմին [illegible] գործօն համայնավար էր արդէն [illegible] գիտէր վրացերէն լեզուն։ Վրաստ[illegible] մէջ կը վարէ պատասխանատու պ[illegible] տօններ, յետոյ կ'անցնի Հայաստ[illegible] եւ կը նշանակուի քրէական [illegible]

նական Ճիւղի պետ, ամբողջ 3 տարի (1927—1929)

Նոյն ատեն կ'աշխատակցէր թերթերուն իր գրուածքներուն նիւթը կ'առնէր քրէական յանցաւորներու կեանքէն։ Թէեւ գեղարուեստական մեծ արժէք չեն ներկայացներ այդ էջերը, այսուհանդերձ անոնց նիւթը նոր է եւ կենդանի բարբառով։ Ծնեալն? գրականութիւնը նորութիւն է մեր մէջ, ահա թէ ինչու հետաքրքրութեամբ կը կարդացուէին իր գրութիւնները։ Քաջ ծանօթ էր ոճրագործներու լեզուին, նիստուկացին, կեանքին եւ սովորութիւններուն

Սիմոն Նարախանեան աշխատակցած է Աշխատաւոր?, Պրոլետար, Խաթարալա? եւ այլ թերթերու։ Կատարած է նաեւ թարգմանութիւններ,— օրինակ ֆրանսացի ծանօթ թատերագիր, երգիծաբան Ալֆրեդի? Ցադարեկլի? գործերը, որոնք հրատարակուած է Աստ. Երիցեանի խմբագրած երգիծաթերթին մէջ։ Իր գործերէն՝ Ջադելլէ պատմուածքը վերջերս վրացերէնի թարգմանուած է Գ. Կարապետեանի կողմէ եւ հրատարակուած՝ վրացական Մնաթոբի ամսագրին մէջ։

Այս վերջին տարիներուն, հասարակական էջերը, կ'աշխատէր վերամշակել յետոյ, լոյս ընծայել առանձին հատորով մը։

Արզաքանդի մարմարի հանքերը

—·—

Հանքաբանագէտ Ա. Մալխասեան հետեւեալ դիտողութիւնները կ'արձանագրէ Խորհ. Հայաստանի մէջ, Արզաքենդի եւ Աղվերանի մարմարի հանքերու շահագործման մասին։

Ծանօթ է թէ Արզաքենդի եւ Աղվերանի մէջ հսկայական պաշար կայ մարմարի հանքերու։ Երբ վերջերս, Մոսկուայի Խորհուրդներու պալատին շինութեան համար, պահանջուեցաւ Արզաքենդի եւ Աղվերանի հանքերէն փնտրուած տեսակի մարմար մատակարարել փոքրիկ խորանարդներու ձեւով մեծութեամբ հինգ հազար խորանարդ մեթր, 2—3 տարի առնուազն), տեսնուեցաւ որ այդ ապրանքը կատարելու համար պէտք է 60—70 հազար խորանարդ մեթր մարմար հանել, բայց տաշելով եւ խորանարդներ պատրաստելով 5 հազար խորանարդ մեթր միայն կը մնայ, մնացեալը իբրեւ փշրանք անպէտ կը դառնայ, ինչ որ հսկայ մսխում է թէ մարմարի եւ թէ աշխատանքի։

Մալխասեան դիտել կուտայ, որ մարմարի կտորուանքները իրենց քիմիական եւ բնագիտական արժէքով նախընտրելի են Դուալուի կրաքարէն։ Հետեւաբար կարելի է մարմարի կտորուանքներու այս հսկայ քանակութիւնը օգտագործել Դուալուի կրաքարին փոխարէն։ Որովհետեւ

1.— Նախ, պաշարի տեսակէտով, ըստ հանքաբանագէտ Կարապետեանի, Արզաքենդի եւ Աղվերանի մարմարի տարածութիւնը կը հասնի 40—45 քառ. քիլոմեթրի, եւ դեռ այս հանքերուն շերտերն ունին 60 մեթր հաստութիւն, ուրեմն է որ մարմարի անսպառելի պաշար կայ։

2.— Դուալուի մէջ մէկ խորանարդ մեթր կրաքար հանելը կ'արժէ 18—20 ռուբլի, իսկ Արզաքենդի մէջ՝ 4 ռուբլի 50 կոպէկ։ Ի՜նչ հսկայ խնայողութիւն։

3.— Արզաքենդի հանքային աշխատանքներուն համար բաղդատաբար քիչ թիւով բանուոր կը պահանջուի, եւ յետոյ լեռնային շրջաններէն եկած բանուորները չեն կրնար դիմանալ Դուալուի տաքերուն, (մեծ թիւով կը հիւանդանան, ջերմախտով կը վարակուին), մինչդեռ Արարանի, Բաշգառնի, Ախտայի շրջաններէն բաղդատմամբ քիչ թիւով եկած բանուորները Արզաքենդի մէջ աւելի լաւ կ'աշխատին։

4.— Բանուորներուն համար բնակարան շինելու տեսակէտէն՝ Արզաքենդի մէջ կարելի է օգտագործել Ալափարսի կամ Սուխոյ-Ֆանտանի տեղական փխրուն ու քիչ քարը, մինչդեռ Դուալուի մէջ շինութեան նիւթերը պէտք է բերել Երեւանէն ու Անի կայարանէն, մեծ ծախքեր ընելով

5.— Արզաքենդի հանքերը կը գտնուին Երեւան — Աղստաֆա երկաթուղիին վրայ Ալափարս կայարանէն 9 քիլոմեթր հեռու, կ'իյնան Ծեւանի Ջրելեկտրակայաններու շրջանին մէջ, Գիւմուշի Ջրելեկտրակայանէն 21 քիլոմեթր հեռու։ Զգալիէ? գործարանին համար կրաքար մատակարարելու գործը կեդրոնացնելով Արզաքենդի մէջ, արդիւնաբերութեան խոշոր վայր մը դարձնելով այստեղ, կարելի է նպաստել երկաթուղիին եւ Գիւմուշի Ջրելեկտրակայանին շինութեան

6.— Ալափարս կայարանէն մինչեւ Արզաքենդի 9 քիլոմեթր երկար երկաթուղի կամ ելեկտրաքարշ հաստատելով, կը դիւրանայ մարմարը Արզաքենդէն անմիջապէս Երեւան փոխադրելու գործը։

7.— Այդ երկաթուղին կը սպասարկէ ոչ միայն մարմարի արդիւնաբերութեան, այլ եւ զարկ կուտայ Միախանայի պղնձահանքերուն, կրանիտի եւ փայլատի հանքային հարստութիւններուն շահագործման։

8.— Այդ ճամբով կարելի է ուղղակի Մոսկուա ղրկել մարմարի խորանարդներու բեռը, այսպէս կրճատելով մարմարին արժեգինը։

ԱՍՈՐԻՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

—·—

Մամուլին ու խօսակցութեան օրուան նիւթն է Ասորիներու վերջին ընդհարումը Իրաքի զօրքին հետ։ Այս առթիւ կը քրքրուի նաեւ Ասորեստանի եւ Քաղդէաստանի պատմութիւնը։ Օրագրողները արագ ակնարկներ կը նետեն ասորեւքաղդէական ժողովուրդներուն վրայ՝ յաճախ շփոթելով պատմութեան գլխաւոր տուեալները մէջ։

Թան եւ Փուրնալ կ'աշխատին քիչ մը լոյս սփռել այդ հին ժողովուրդներուն կեանքին վրայ։ Փուրնալի մէջ Միրիամ Հարրի գրագիտուհին է, որ իր ճամբորդական նկարագրութիւններուն կ'անցնէ նօթեր Ասորիներու եւ Քաղդէացիներու կեանքէն

Կը նկարագրէ թէ ինչպէս Քաղդէացիները ժամ կ'ընէին Պաղտատի մէջ մայրենի լեզուով, կը տեսնէ նաեւ Քաղդէացիներու պատրիարքը, Էմմանուէլ, որ, ծերակուտական ընտրուելով, Պաղտատի մէջ կը ներկայացնէ իր ժողովուրդը, մօտ 100,000 հոգի։ Էմմանուէլ պատրիարք ինքզինք կ'անուանէ Բաբելոնի պատրիարք

Միրիամ Հարրի յետոյ կ'այցելէ Ասորիներու եկեղեցին, որուն պետն է Մար Շիմոն պատրիարքը, երկրէն աքսորուած։ Ասորիներու պատրիարքին տեղ այժմ կը գործէ իր հօրաքոյրը, Սուրմա Մար Շիմուն, որ հեղինակաւոր եւ կորովի կին մըն է, (արդիական Շամիրամ մը)։ Պէտք է աւելցնել, սակայն, այստեղ, որ Ասորի կոչուած այս ժողովուրդը Նեստորականներ են պարզապէս, այսինքն, եկեղեցական բարբառով, միաբնակ, (մէկ բնութիւն կը ճանչնան Քրիստոսի մէջ), մինչ Քաղդէացիները երկաբնակ, (երկու բնութիւն կը ճանչնան Քրիստոսի մէջ, աստուածային եւ մարդկային)։

Քաղդէացիները աւելի մօտիկ Ֆրանսացիներուն, իսկ Ասորիները՝ Անգլիացիներուն։ Քաղդէացիները հարուստ են եւ առեւտրական ձիրքեր ունին,— վաճառական են կամ դրամատէր, պաշտօնեայ կամ թարգման։ Ասորիները՝ արհեստաւոր, մշակ, ծառայ։

Այս տեղեկութիւնները տալէ յետոյ, Միրիամ Հարրի կը պատմէ Ասորիներու եւ Քաղդէացիներու կատարած զոհողութիւնները պատերազմի ընթացքին, անոնց երազը ազգային օջախ մը ունենալու, յուսախաբութիւնը, տառապանքները, հալածանքները, այնքան որ Ասորիներն ու Քաղդէացիները վերջերս սկսեր էին նախանձիլ Հայոց ճակատագրին,— երթալ ու ապրիլ Սուրիոյ մէջ։

Միրիամ Հարրի այնուհետեւ կը պատմէ իր ճամբորդութիւնը դէպի Քէրքուք

Քէրքուք, անծանօթ ու լքուած այդ աւանը այսօր դարձած է քարիւղի մայրաքաղաք։ Բայց շրջակայքը տակաւին խրճիթներ՝ ցեխով ծեփուած, անդին եգիպտացորենի եւ հացահատիկի արտեր։

Եւ ահա Մուսուլ, որ կը յիշեցնէ Նինուէն, որուն աւերակներուն մօտիկ է։ Խառնիճաղանճ բնակչութիւն մը, Եզիտներ, որ սատանան կը պաշտեն, Գեբրեր, որ կրակը կը պաշտեն, Սաբէացիներ, որ ջուրը կը պաշտեն, Բեկթաշիներ, որ ծառ կը պաշտեն, Քիւրտեր, որ իսլամ են, Հրեաներ, ամէն տեղ են, Ասորիներ, որ 1500 հոգինոց գաղութ մը կը կազմեն։ Մուսուլ կը մատնէ տեսակ մը տագնապ, որ կէս մը տնտեսական է,— որովհետեւ բամպակը, բուրդը չի ծախուիր, անգլիական ոսկին ինկած է, հաղորդակցութիւնը դժուարացած է լաստերը Քիւրտերուն ձեռքն ըլլալով, — եւ կէս մը քաղաքական, պատճառը Ասորիներուն եւ Արաբներուն հողային կռիւն է։

ԳԻՐՔ ԿԸ ՆՈՒԻՐԷՆ

—o—

Գ. Արշաւիր Թաշճեանեան մէկ օրինակ «Երգիծական» կը նուիրէ Ժնեւի «Հայաստանի»ին։

ՍՏԱՑԱՆՔ

Լոյս տեսաւ ծանօթ գրագիտուհի Տիկ. Իսկուհի Մինասի մէկ նոր հատորը՝ Races Fières՝ ուր անգամ մը եւս երեւան կուգայ իր [illegible] գրաւիչ տաղանդը. Արեւելեան բարքերը եւ տեսարանները շատ վառ գոյներով արտայայտուած են այս հատորին մէջ

Հրատարակիչ՝ Eugène Figuière, 166, Bld. Montparnasse, Paris. Գինն է՝ 15 ֆրանք։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԺԻՐԱՅՐ ԽԹԻԿԵԱՆ ԿԸ ՄՆԱՅ ՄԻՇՏ ՄԵՐ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՄԱՐԶԻԿԸ

—o—

ԼԻՈՆ.— Տարուան մը ընդմիջումէն վերջ, Խթիկեանի անունը, գաւառի ֆրանսական մարզական շրջանակներուն մէջ, վերստին կը յիշուի. երկաթ նետելու մեր ախոյեանը դեռ չէ լքած մարզական գործօն կեանքը.

Մինչ իր սերունդի մարզիկներէն շատերուն յիշատակն անգամ կորսուած է այլեւս, Խթիկեան կը մնայ միշտ մեր ամէնէն ներկայանալի մարզիկը։

Աթլէթիզմի Լիոնի լիկին վարիչները շատ լաւ հասկցած կ'երեւին Ժիրայրին արժէքը։ Մեր մարզիկը, եղանակին սկիզբէն ի վեր մաս կը կազմէ իրենց ներկայացուցչական խումբին որ, Փարիզէն զատ, Ֆրանսայի ամէնէն աւելի զօրաւորն է։

Խթիկեան այս տարի այցելեց Թօրինօ, Թուր, Սէնթ Էթիէն, Շաւ? եւ ամէն տեղ ալ ցոյց տուաւ իր կարողութիւնը, միշտ դասուելով առաջիններու կարգին։ Շատ կանոնաւոր են իր այս տարուան արդիւնքները — յաճախ 12 մեթր 50 էն աւելի հեռու է որ կը նետէ գունդը։

Անցեալ կիրակի Խթիկեան Կրընօպլը գացած էր մրցելու Ալպեաններու եւ Միջերկրականի շրջանի լաւագոյն մարզիկներուն դէմ։ Ժիրայր բ. եղաւ իր մրցման մէջ, 12 մեթր 69 ով։ Յառաջիկայ կիրակի մեր մարզիկը կը մրցի Վալանսի մէջ։

Խթիկեան մեծ փափաք մը ունի ներկայիս — կոտրել սկաւառակ նետելու հայկական մրցանիշը։ Պէտք է խոստովանիլ որ Մկրեանի մրցանիշը, 35 մ. 99 — որ 13 տարուան կեանք ունի — դիւրին չէ կոտրել, բայց Խթիկեան կրնայ դեռ մեզ զարմացնել, յաջողելով այդ մարզին մէջ ալ։

Թղթակից

ԲԱԽՏԱՒՈՐ ՀԱՅ ՕՐԻՈՐԴ ՄԸ

—o—

Շաբաթ օր, Աղեքսանդրիոյ մէջ քաշուեցաւ էլ Մօասաթի բամպակին վիճակահանութիւնը։

Վազող ձիերէն Մասարին է որ առաջնութիւն շահած է «Քիւաւի» եւ «Պարկաս» ձիերուն վրայ, որոնք Բ եւ Գ եկած են։

Օր Թագուհի Մինիքեան Կիպրէցի Սփորթինկ Ակումբին մէջ հնաւանին? պաշտօնեայ է եւ բախտն ունեցած է շահող ձիուն թիւը քաշելու։ Հետեւաբար ինքն է որ կը շահի 3000 եգ. ոսկին։

Սակէ զատ, նկատելով որ շահող թիւը պարունակող քառնէն ալ ինք ծախած է, պիտի ստանայ նաեւ յաւելեալ 200 եգ. ոսկի։

Երկրորդ պարգեւը՝ 1100 ոսկի շահած է նախկին ծերակուտական շէյխ Հասան Ապտէլ Գատիր։ Գալով երրորդ պարգեւին՝ 750 ոսկի, շահած է Մահմ. Ահմէտ Ապու Զէյտ։

Թուսարեր

ՄԱՄՈՒԼ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՈՍԸ

— :·: —

Սելանիկի «Հայրիգոնը» կը շեշտէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (13 օգոստ.)։

— «Երթալով աւելի եւ աւելի անկերպարան վիճակի մը կը մատնուի մեր գաղութներու հայկական կեանքը։ Բառ մըն է՝ որ երթալով կը խորանայ ու խաւարի մէջ կը պահէ անոնցմէ ամէն մէկը։ Կամ խառնարան մը, Բաբելոն մը, ուր ոչ մէկը միւսին լեզուէն կը հասկնայ, ընդհակառակը մէկը միւսին գործը կը խափանէ, մէկը միւսին դէմ գլուխ կը բռնէ, ուր, ոչ հեղինակութիւն կայ եւ ոչ ալ յարգանք, ոչ իրերհասկացողութիւն եւ ոչ ալ խաղաղ մտօք տիրող գոյավիճակի ըմբռնում եւ գնահատում։ Տեղեր կան, ուր անհատը ինքզինք դրած է ամբողջին տեղ եւ ամբողջին ճակատագրովը կը խաղայ սրտի ամենայն թեթեւութեամբ, ուր իշխանութիւնները կամ կազմալուծուած են եւ կամ խաղալիք՝ խել մը խառնակիչներու ձեռքը, ուր, առտու կանուխ արթնցող կ'ուզէ իշխան ու բռնաւոր կտրիճ եւ ուր, վերջապէս վէճեր ու կռիւներ, իրենց ամենօրեայ ժխորն ու անախորժութիւնները կը պարտադրեն մեր հաւաքական կեանքին։

Գլխիվայր սահանք մըն է այս՝ զառիթափի մը վրայէն, որուն ծայրը անդունդն է։ Քանի մը տարի ալ եթէ շարունակուի այսպէս, պիտի հասնինք կէտի մը, ուրկէ վերադարձի ճամբայ չպիտի կրնանք գտնել։ Ուզածնուդ չափ պատռեցէք ձեր կոկորդը, սթափեցէք հրաւէր կարդացէք, վտանգը մատնանշեցէք եւ ահազանգ զարկէք,— սահանքը չպիտի կասի եւ ընկրկում մը չպիտի փորձուի՝ դէպի անխուսափելի աղէտ տանող այդ զառիթափին վրայէն։ Կարծէք որոշած ենք ինքնասպան ըլլալ, որոշած ենք խաչ քաշել ու տապանաքարը մեր ձեռքով դնել հաւաքական գոյութեան վրայ։

Տարիներէ ի վեր, արտասուեցաւ մամուլը հազար անգամ, հազար ձեւերով մատնանշեց այս վտանգաւոր գոյավիճակին հետեւանքները, շեշտելով, որ [illegible] այս ընթացքով։ Դարմա՞նը,— անոր ալ զանազան ձեւերը առաջարկուեցան

Թելադրանքներ եղան եւ ծրագիրներ մէջտեղ դրուեցան։ Բոլոր ձեւերը կ'առաջադրէին հրապարակ բերել համագաղութային ընդհանուր կազմակերպութիւն մը, կեդրոնական ու կեդրոնաձիգ իշխանութեամբ, համակուսակցական եւ կամ, նոյն իսկ, արտակուսակցական կազմով։ Բոլոր այդ թելադրանքները սակայն մնացին անարձագանգ։ Գոհունեցան մարդիկ, որոնք կեղեւը քիչ մը քերեցին իրենց եղունգներուն ծայրով, բայց բնաւ չուզեցին միջուկը տեսնել։ Ուրիշներ, [illegible] օգտակար ձեռնարկ վիժեցնելու եւ բոլոր բարի տրամադրութիւնները [illegible] չէին կրնար հաշտուիլ այն մտքին հետ, թէ գաղութները կրնան խաղաղիլ եւ իրենց ճակատագրին տէր դառնալ։ Թէ պղտոր ջուրը կրնան հանդարտիլ եւ զրկել զիրենք իրենց կարթերը գործածելու հնարաւորութենէն։ Եւ այս [illegible] եղաւ, որ [illegible] — ու [illegible] մեր դժբախտ տնտեսութեանց, եւս առաւել խորացնել տիրող քաոսային ու խառնակ վիճակը

Փո՞րձը,— այդ ալ եղաւ։ Եւ, իրադարձութիւնները վկայ, որ գաղթահայ ժողովուրդի կազմակերպուած ուժին [illegible], Դաշնակցութիւնը, [illegible] կամաւորութեամբ մը ուղեց լեցնել գտնել եւ գործակցիլ համակամախերներուն հետ, [illegible] ընդհանուր [illegible]։ Զախողեցա՞ն իր ճիգերը,— [illegible] զախողեցան, որովհետեւ [illegible] կամաւորները չուզեցին ըմբռնել տիրող կացութեան ծանրակշիռ բնոյթը, եւ կէս ճամբէն ետ դարձան։ Եթէ մեզմէ [illegible] չէին անոնք այս անհիւրընկալ վիճակի խորացման մէջ եւ եթէ կը համարձակին, թող փորձեն նետել առաջին քարը։ Բայց, թող գիտնան, որ քար պիտի կարի իրենց թեւը եւ չպիտի կրնան ձախողանքի մեղքը փաթթել Դաշնակցութեան վզին։ Կուգայ օրը եւ լոյս կը տեսնեն գաղթաշխարհի համակամախերական [illegible] մտադրութիւնները։ Եւ ժողովուրդը այն ատեն կը տեսնէ, թէ գէպի ո՞ր կողմը կը հակի պատասխանատուութեան նժարը»։

ՄԱՆՐԱՎԷՊ

Թրիսթան Պէրնար տեղաւորուած առաջին կարգի օթեակի մը մէջ, անփութօրէն կը ծխէր, երբ դիմացը նստող պարոն մը ըսաւ.

— Կը խնդրեմ պարոն, ալ մի՛ ծխէք.

— Պիտի ընեմ այն՝ ինչ որ հաճելի է ինծի, պարո՛ն, պատասխանեց հռչակաւոր գրագէտը։

— Հիմա կը հասկնաք։

Եւ պարոնը կը քաշէ ահազանգի չըւանը. շոգեկառքը կանգ կ'առնէ եւ վերակացուն կը յայտնուի։

— Ի՞նչ կայ, կը հարցնէ ճամբորդներուն.

— Ահա՛ թէ ինչ, կը պատասխանէ բողոքողը, ցոյց տալով Թրիսթան Պէրնարը, այս պարոնը՝ չծխողներու օթեակի մը մէջ սիկառ կը ծխէ, առանց ճամբորդներու արտօնութիւնը առնելու։

Վերակացուն կը դառնայ Թրիսթան Պէրնարին, իսկ այս վերջինս անտարբեր ձեւով մը կ'ըսէ.

— Պ. վերակացու, նախ՝ բողոքող պարոնին տոմսակը նայեցէք։ Վերակացուն կը պահանջէ բողոքողին տոմսակը որ երկրորդ կարգի էր։ Հետեւանքն այն կ'ըլլայ, որ բողոքողը կը հրաւիրուի ելլել օթեակէն, իսկ կառախումբը կը շարունակէ ճամբան։

Այն ատեն ուրիշ մը կը հարցնէ Պէրնարին.

— Բայց պարոն, ինչպէ՞ս կրցաք գուշակել, թէ այդ պարոնը երկրորդ կարգի տոմսակ ունի.

— Շա՛տ պարզ կերպով, կը պատասխանէ Թրիսթան Պէրնար, տոմսակը բաճկոնին գրպանէն կը տեսնուէր, եւ ունէր ճիշդ իմ տոմսակիս գոյնը։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

[illegible] ԷՋԵՐ (7)

ԽԱԹ — ՍԱԲԱ

—·—

[illegible] վայրկեանը սոսկալի էր։ [illegible] երբ ընդհանուր [illegible] ծանր, կքած՝ ոտքի ելաւ նա, [illegible] ու թախծոտ՝ առաւ ցուպը, [illegible] որդուն ու սաստ [illegible]

Այդ դո՛ւ ես դրանց սովորեցրել [illegible] հէ՞ ... դո՛ւ ես կի՛նդ ..

— Փողոցից, փողոցից ... կմկմաց [illegible]

— Հայրիկ, դուրս այն կողմից [illegible] որդին, ես էլ [illegible]

Խաթ-Սարան աւելի կքուեց կարծես [illegible] գնացող որդու թեւը [illegible]

— Ո՛չ, մի՛ խփիլ. ի՞նչ օգուտ ունի [illegible] նա. ոչինչ. ամէնքը հայհոյում են մեզ, այժմ թող եւ մեր զաւակները կրկնեն այդ հայհոյանքները ..

[illegible] առաւ քիչ եւ աւելացրեց [illegible]

— Լա՞լ որ ասեմ թէ ինչու եկայ ...

Մեր ցեղից, քո ազգականներից, կառավարութիւնը ի զուր տեղ բանել է տասը մարդ եւ բանտ դրել։ Հասան Ղալայի բէգն է տնօրինողը։ Առաջին որ դու մտերիմ ես նրան։ Չգիտեմ ի՞նչպէս, ի՞նչու, բայց մտերիմ ես մի այդպիսի դաղանի ... Սառ՛, չե՞ս կարող ազատել մերոնց ... Քեզ խօսք եմ տալիս, որ այնուհետեւ այլ եւս երբեք չես լսիլ իմ կամ մերոնց մասին։ Մենք Թուսի հողը կը գնանք .. Սրա՛, եթէ կարող ես ..

Մարդոցը պահ մը չպատասխանեց ու մտածեց։ Խաթ-Սարան անձկութեամբ նայում էր նրան եւ սպասում։

— Բարեկա՛մ եմ բէգի հետ, սաստ վերջապէս որդին, բայց չեմ կարող .. փո՛ղ պէտք է գործի մէջ մացնել. ուրիշ կերպ անկարելի է ... չի՛ անիլ։

— Ուրիշ կերպ չի՞ լինիլ ... Առաջին, որ կարող ես դու. բէգը քեզ շատ բանով է պարտական ... եկամուտի աղբիւրներ ես տալիս նրան ...

— Սո՛ւտ է ... ես ոչինչ չեմ կարող եւ փող էլ չունեմ։

Խաթ — Սարան գլուխը կրծքին խոնարհեցրեց պահ մի ու մնաց լուռ։

Քիչ յետոյ նա նայեց խստութեամբ որդուն ու սաստ բարկութեամբ.

— Զգում էի որ պիտի մերժէիր ... Մնաս բարեաւ ուրեմն. կայ եւ մի ուրիշ միջոց եւ քո գուցէ ամենալաւն է. լոմերը կը դիմեն այդ միջոցին բայց, սկսած քո մօրից մինչեւ յետին լոմը անիծում է քեզ՝ լինի նա ազատ թէ գերի։ Վախեցի՛ր այդ անէծքից որովհետեւ մօրդ անէծքն էլ կայ նրանց հետ խառն ...

Ասաց, գլուխը խոնարհեցրեց եւ արագ քայլերով դուրս գնաց։

Գամփռը նայեց Մարտոսին, ատամները ցոյց տուեց, մռմռաց եւ հետեւեց տիրուհուն։

Ու Խաթ — Սարան գնաց առանց ետ նայելու եւ անհետացաւ փողոցների մէջ ...

×

Դաշտում եւ մնացող բոշաներին հարկահաններին խուզարկու զինուորները բանել էին եւ բանտարկել Զանգող։ Պատճառը յայտնի չէր։ Հրամայուած էր բանտարկել թափառիկ եւ կասկածելի անձերին եւ նրանց բանտարկել էին։

Միւս կողմում լեռներից դաշտ իջնել փորձող բոշաներին նոյնպէս բռնում էին։

Բոշաները ստիպուած էին բանջարներով կերակրուել, կրակ չվառել եւ դող ի դող, ամէն րոպէ սպասել փորձանքի.

Հեռանալ չէին ուզում. ընկերներին պէտք էր նախ ազատել։

Եւ երբ եղած պաշարը մէկտեղ բերին ու հասարակաց գործերին, ծերուները մի գիշեր ժողով կազմեցին եւ Խաթ — Սարայի վրանը մտան։

Խորհուրդը վերջացաւ նրանով, որ Խաթ — Սարան ցուպը ձեռքն առաւ, գամփռին առաւ եւ ամենակարճ ճանապարհով գնաց Երզրում։

Գիտէր որ մեծ որդին մտերիմ էր Հասան Ղալայի բէգին։ Մտածեց իւրայիններին մի կերպ ազատել։

Խորհուրդը վճռել էր իւրայիններին բանտից մի կերպ հանել եւ իսկոյն մի գիշերուայ մէջ՝ անցնել Թուսաց հողը։

Ուրիշ հնարք չկար։

Եւ երբ Խաթ — Սարան որդուն ընդդիմելու անօգուտ փորձի համար երզրում էր գնացել — Զիւինի մէջ լցուած զինուորներից մի խումբ, պատահմամբ Զիւինի տեղը ելնելով՝ բոշաների տեղը երեւան հանեց։

Խումբը շրջապատեց բոշաներին եւ իրենցից մէկին ուղարկեց դաշտ, Զանգազում նստած բէգին իմացնելու, որ տարբեր նոր աղբիւրներ էին գտնուած։

Միւս առաւօտեան Հասան Ղալայի բէգը քսան զինուած ձիաւորներով Զիւինի հարթավայր եկաւ եւ իջաւ ամենալաւ վրանի տակ։

Բոշաները դողդողալով սպասում էին։ Կանայք չէին երեւում, իսկ մանուկները խումբ առ խումբ թաղնուած խոտերի մէջ եւ թփերի ետեւը, դիտում էին լինելիքը

Բէգը հրամայեց որ ցեղի ծերուները իր մօտ գան։

— Ո՞վ է ձեր ցեղապետը, հարցրեց նա։

— Այստեղ չէ, խօսեց մէկը. նա երզրում է գնացել։

— Ի՞նչ է անունը։

— Խաթ — Սարա։

Բէգը նախ զարմացաւ, յետոյ մի մեծ քրքիջ արձակեց։ Գրագիրն ու հետը եկած հարկահաւաքն էլ պարտք համարեցին ծիծաղել։

— Այդ ի՞նչ այլանդակ անուն է, գոչեց բէգը։

— Զարմանալի անուն, վրայ տուաւ գրագիրը

— Անասունի անուն է, աւելացրեց հարկահաւաքը. դրանց ցեղապետը կամ մի շուն կը լինի եւ կամ էշ ...

Սրանք հայ — բոշաներ են։

Ու բոշաները կանգնած խմբովին՝ խոնարհաբար լսում էին այդ ամէնը։

— Ապա՞ ... ծիծաղեց բէգը եւ ճաշակեց կարագը, որ մի զամբիւղ, մտրակի հարուածների շնորհիւ, գտել էր մի վրանից, ապա՞, ասէք տեսնենք, ձեր ցեղապետը ի՞նչ տեսակ ջանաւար է.

— Կին է, ասաց ծերուներից։

— Կի՞ն, գոչեց բէգը զարմացած։

— Կի՞ն, առանց բեխերի՞ շրջապատեց կին. խօսեց գրագիրը եւ բերանը բաց մնաց։

— Հետաքրքիր է, դիտեց հարկահաւաքը.

Ու լռեցին, որովհետեւ բէգն էլ լռել՝ կարագ էր ուտում ու մի կողմից դիտում բոշաներին։

ՎՐԹԱՆԷՍ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

(Շար.)

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 51, rue de Rivoli, Café Samaritaineի ներքնայարկը: Մէթրօ՝ Շաթըլէ: Օրակարգ՝ Զեկոյց 11րդ Շրջ. ժողովի եւ Կոմիտէի ընտրութիւն:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Զեկոյց Շրջ. ժողովի մասին:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Վարդան» ենթակոմիտէին ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Հրայր, Ռազմիկ եւ Յուզօս խումբերու բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 2.30ին Առնուվիլի ծանօթ սրճարանին մէջ: Օրակարգ՝ Զեկոյց 11րդ Շրջ. ժողովի:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Վռամեան խումբի ժողովը այս երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի «Քրիստափոր», «Ռոստոմ», «Զաւարեան», Կառ տը Վէզի եւ Վիլէօրպանի բոլոր ընկերները այս Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ. Յ. Դ. «Զարզարեան» Գրադարանին մէջ: Օրակարգ.— Համարատուութիւն Կոմիտէի եւ ընտրութիւն նոր Կոմիտէի:

ԼԻՈՆԻ անդամական ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ. Յ. Դ. «Զարզարեան» Գրադարանին մէջ:

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի «Քրիստափոր», «Ռոստոմ» եւ «Սպառած» խումբերու բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին Հ. Յ. Դ. «Խաժակ Ակումբին մէջ: Օրակարգ զեկոյց խումբերու եւ կոմիտէի: Զեկոյց շրջանային ժողովի:

ՍԷՆ ԹԷՔԻԷՆԻ «Անտօք» կոմիտէի ընդհ. ժողովը վաղը, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին «Դուրեան» Գրադարանին մէջ:

Դաշտահանդէս

Իսի լէ Մուլինոյի Վռամեան խումբին կողմէ

Այս Կիրակի Մէօտօնի Անտառին մէջ «Պաղ Աղբիւրին մօտ

կը նախագահէ՝ ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

բանախօսութիւն, երգ, ֆայկական եւ եւրոպական պարեր:

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով:

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

Կազմակերպուած Փարիզի Դաւրայի Հայր. Միութեան կողմէ

Այս Կիրակի Մէտօնի անտառը, պաղ ջուրին մօտ

Երեկոյթ - պարահանդէս

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ Հ. Յ. Դ. «ԸՆԿԵՐ ԿԱՐՕ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

Հովանաւորութեամբ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 7.30էն ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ

Սէնթ Անթուանի «Ա ԼԱ ՎԻՈՅ» Հէրմիթաժի մէջ

Կը նախագահէ՝ ընկերուհի ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկերուհի ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Հ. Յ. Դ. Պուլվ. Օտտօի Պատ. Միութեան մ.ճիւղը կը ներկայացնէ գաւեշտ մը երգ. արտասանութիւն, կէս գիշերէն վերջ պարահանդէս,

կը նուագէ Գ. Ռ. Մ. վաճագնեան նուագախումբը:

Մուտք 5 եւ 3 ֆրանք:

ՀԱՒԱՔՈՅԹ

Ֆրանսահայ կարմիր խաչի Իսի-լէ-Մուլինոյի մասնաճիւղը կը հրաւիրէ բոլոր անդամ եւ անդամուհիները վաղը, Շաբաթ երիկոյ ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ, 253, rue J. J. Rousseau, Իսի-լէ-Մուլինօ: Կը մասնակցի «Սիփան» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Գ. Մաքսի: Հայկական պար եւ երգ: փափաքողները կրնան ներկայ գտնուիլ:

Կը խնդրուի մասնաճիւղիս ուղղեալ նամակները ղրկել ֆետուեալ հասցէին՝ Tarakdjiam Marie, 29, Allée de la Seine. Issy-les-Moulineaux (Seine):

ՍԻՓԱՆ Երգչախումբի փորձը այսօր, Ուրբաթ, ժամը 8.30ին, 6bis, rue Campagne Prémiere. Studio Rudolfի սրահը, մէթրօ՝ Ռասփայլ: Բոլոր ձայնադամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ շատ լաւ դերձակ գործաւոր մը Հավր (Le Havre) քաղաքին մէջ: Ներկայանալ յանձնարարականով: Ամբողջ տարուան համար աշխատանքը ապահովուած: Դիմել՝ Գ. Der-Nereessianի, 8, rue des Panoyaux, Paris.

Դաշտապարահանդէս Մարսէյլի մէջ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԱՐՄՆԱԿՐԹԱԿԱՆ ԱՐԾԻՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 8էն ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 8ը

ՊԷԼՎԷՏԷՐԻ օդաւէտ պարտէզին մէջ

(Bar - Restaurant du Belvedere St- André)

Ջոխ յայտագիր: ցուցանք մարզիկներու, մեներգ: Արտասանութիւն, ջանթէզի: Պօքս, ընբշամարտ, կովկասեան եւ եւրոպական պարեր: Մրցում թանկօի եւ Վալսի:

Կը նուագէ ջութակահար Գ. Մ. ՋԼՕՐԼԵՃԵԱՆ եւ իր խումբը

Փափաքողները կրնան Ցաշը միասին բերել: ճոխ պիւֆէ, զովացուցիչ ըմպելիներ եւ պաղպաղակ ժողովրդական գիներով:

Մ ո ւ տ ք՝ ա զ ա տ է:

Դ ա շ տ ա հ ա ն դ է ս

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՍԹԱՆՈԶԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

3 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒՆ

ՄԷՕՏՕՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ, «ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐԻՆ ՄՕՏ

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:

Անձրեւի պարագայի կը յետաձգուի:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏՐ. Կ. ԽԱՉԻ Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Երկուշաբթի, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Bar au Petit Paucetի մէջ, 23, rue Dugommier: Օրակարգ. Համարատուութիւն վարչութեան եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն: Ժողովը կը համարուի օրինական անկախ ներկաներու թիւէն:

ՓԱՐԻԶԻ Սալնոյձորի Հայրենակց. Միութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ անդամ եւ ոչ-անդամ բոլոր հայրենակիցները վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 7ին, 119, Ave. d'Italie, մէթրօ Maison Blanche: Կարեւոր օրակարգ: Տարօնցի հայրենակիցներէ կը խնդրուի բացառաբար ներկայ գտնուիլ այս ժողովին:

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (45)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Բ. ԳԼՈՒԽ

2.— ՄԵԾ ԴՈՒՔՍ ՍԵՐԳԷՅԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Բակին մէջ կը գտնուէին ամբողջ վարչական դասուն ներկայացուցիչները, ջոկատ մը զինուոր եւ ենթասպաներ, որ գործ չունէին: Կալիայեւ բարձրացաւ կախաղանին վրայ: Հաղցուցած էին բոլորովին սեւ, վերարկու չունէր, գլխուն դրած էին թաղիքէ գդակ մը:

Անշարժ, մտիկ ըրաւ մահավճիռը: Ֆ. Ֆլորենսկի մօտեցաւ, խաչը ձեռքին: Կալիայեւ չհամբուրեց խաչը եւ ըսաւ.

— Ըսի ձեզի անգամ մը, որ այլ գործ չունիմ այս կեանքին հետ եւ պատրաստուած եմ մահուան:

Դահիճը, Փիլիպպով, անցաւ քահանային տեղը: Ջուանը անցուց Կալիայեւի վզին շուրջ, եւ, ոտքով, հրեց աթոռակը:

Կալիայեւ թաղուած է ամբողջ պարիսպին տակը, կայսերական աշտարակին ու զառիթափին միջեւ, որ չէին վրայ կ'իյնայ:

— օ —

ԵՐՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

— օ —

ԾՈՎԱԿԱԼ ԴՈՒԲԱՍՈՎԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

— օ —

Ծովակալ Դուբասովի վրայ կանոնաւոր հսկողութիւն կատարել սկսանք 1906ի փետրուար ամսուն առաջին օրերուն: Շիլլէրով, Վոյնարովսկի երկու եղբայրները գնեց էին իրենց ձիերն ու կառքերը: Արձանագրուած էին իբրեւ կառապան, եւ, ինչպէս ժամանակին Օսպանով ու Կալիայեւ, իրենց աշխատանքին մէջ մէկը միւսին հետ մրցում կը կատարէին: Երեքն ալ շատ մեծ պէտք չէին զգար իմ հրահանգներուս: Հաւասարապէս բոլորն ալ յանկեաց, յամառօրէն իրենց նպատակին հասնելու ջանացիր, չափազանց ճարտար եւ հմուտ կառապանի իրենց արհեստին մէջ, մօտէն հսկողութիւն կը կատարէին Դուբասովի վրայ:

Դուբասով, իբրեւ Մոսկուայի ընդհանուր կառավարիչ, մեծ դուքս Սէրգէյին նման, կը բնակէր ընդհ. կառավարչութեան պալատը, որ կը գտնուէր Տվէրսկայա փողոցին մէջ: Սակայն ծովակալը շատ քիչ անգամ դուրս կ'ելլէր պալատէն, աւելի քիչ անգամ քան մեծ դուքսը: Եւ շատ անկանոն ձեւով:

Հսկողութիւնը ընդհանրապէս կը կատարուէր Տվէրսկայայի հրապարակին վրայ, եւ աւելի վարը, Կրէմլինի մօտ: Շուտով ծանօթացանք քաղաքը շրջագայելու իր սովորական եղանակին,— երբեմն պալատէն դուրս կ'ելլէր ընկերակցութեամբ փիչապաքօրքին, երբեմն ալ, եւ հաղուադէպ, իր կառքին մէջ կ'ունենար թիկնապահ մը:

Այս տեղեկութիւնները բաւական չէին անշուշտ և մենք տակաւին չէինք որոշած գործադրութեան դնել մահափորձի ծրագիրը: Առաջին օրերուն, հսկողութիւնը կը կատարէին Շիլլէրով եւ Բորիս Վոյնարովսկի: Բորիսին եղբայրը, Վլադիմիր եկած էր փոխարինելու Միխայիլ Սոկոլովը, որ ժամանակ մը միայն անդամակցեցաւ Մարտական Մարմնին, յետոյ դարձաւ մեծամասնականներուն պետը:

Օր մը, Հելսինգֆորսի մէջ, մեր զաղտնի յարկաբաժինը այցելութեան եկաւ երիտասարդ մը, երկարահասակ, յաղթանդամ եւ ընդերուտ, աջ այտին վրայ մէկ երկու կոծիծներով: Աղեւ ինծի ներկայացուց զայն: Սոկոլովն էր, մականուանեալ Մեդվէդ (արջ):

Այս առաջին տեսակցութեան ընթացքին, Սոկոլով մեզի ըսաւ թէ համաձայն չէր էս-էր կուսակցութեան ծրագրին բոլոր կէտերուն: Ըստ իրեն, վճռական դերը պիտի կատարէր ահաբեկչական կազմակերպութիւնը: Թէ Մարտական Մարմինը ահաբեկչական միակ հաստատութիւնն էր, իրապէս ամուր, — ահա պատճառը, որ կ'ուզէր աշխատիլ մեզի հետ, հակառակ իր տարակարծութիւններուն՝ կուսակցութեան ծրագրին մասին:

Ինծի յաւեր խօսած էին Սոկոլովի մասին,— որ մէկն էր Մոսկուայի ըմբոստութեան ղեկավարներէն,— իբրեւ յեղափոխական բացառիկ խիզախութեամբ օժտուած անհատ մը, որ ունէր նաեւ կազմակերպիչի թանկագին յատկութիւններ: Տպաւորութիւնը, որ գործեց մեր վրայ, շատ նպաստաւոր էր: Կը խօսէր հանդարտ եւ չափուած: Իր խօսքերուն մէջ կը ըզգացուէր բարոյական մեծ ուժ եւ խոր հաւատք:

Իր առաջարկը մեծ հաճոյք պատճառեց ինծի:

Աղեւ կ'ըսէր ինծի, եւ ես վստահ էի, որ Սոկոլով, ուրիշ ո եւ է մէկէն աւելի, ընդունակ էր Մարտական Մարմնին մէջ գործելու կարովի ձեռներէցութեամբ, նոյնիսկ առանձնելու Մարտական Մարմնին ամբողջ ղեկավարութիւնը: Բայց փորձառութիւն չունէր: Այսուհանդերձ կրնար օգտուիլ Մոսկուայի մահափորձէն: Իբրեւ կառապան, ինք պիտի ղեկավարէր հսկողութիւնը ծովակալ Դուբասովի վրայ: Սոկոլով ընդունեց այդ պարտականութիւնը, ոչ անշուշտ առանց փոքրիկ վարանումի մը:

— Ձիս կը ճանչնան Մոսկուայի մէջ, ըսաւ, Պրեսնիա թաղին մէջ բոլորը կը ճանչնան զիս. Շատ կրնան հետապնդել զիս որ հինէն կը ճանչնան զիս

Պատասխանեցի թէ փորձ տուաւ որ շատ քիչ վտանգ կայ անապատելի հանդիպումներ միայն լրտես մը, այլ նոյնիսկ ... մը, բարեկամ մը չի կրնար ... ինչ կառապանը, — երբ ... նստած է իր կառքին առջեւ ... անձն է, զոր ճանչցած էր ... կամ քաղաքացիի զգեստով ... օրինակ, յիշեցի Բորիս Վոյնարովսկի ... կիրի պարագան, — Մոսկուայէն ... լալով հանդերձ երբեք չէր ... թէ կրնայ վտանգ մը պատահիլ ... քաղաքին մէջ:

Մտիկ ընելէ յետոյ բացատրութիւններս, Սոկոլով ի վերջոյ համաձայնեցաւ:

Տասնեակ մը օրեր յետոյ, Մոսկուա վերադարձայ, բայց Սոկոլովը որոշուած ժամադրավայրը ...

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17. Rue Dameme :-: PARIS (13)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Redaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ՆԵՐՔԻՆ ԿԱՅԱՐԱՆ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 26 ՕԳՈՍՏՈՍ 1933

26 Aout 1933

9-րդ ՏԱՐԻ Թիւ 2273

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽԱԽՏՈՒԱԾ ՀԱՒԱՍԱՐԱԿՇՌՈՒԹԻՒՆԸ

«Շատ ազգեր պատահեցան անբախտութեան, բայց չեղաւ նոցա համար յաւիտենական մեռելութիւն։ Աքսորուեցան, կախուեցան, գլխատուեցան եւ այրուեցան, բայց նոցա հոգին կենդանի մնաց, իրենց ամայացած հայրենիքի փլատակների մէջ։

«Հայրենիքի օդը, սարերը եւ անտառները, խօսքը գիշերի լռութեան մէջ գալիքով շշնջեցին այդ ճանապարհորդների վերջին բռպէում արած բողոքների արձագանքը» : («Երկու տող» էջ 34) 1861

ՄԻՔ. ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆՑ

Եօթանասուներկու տարիներ առաջ, մարգարէական շունչով էն գրուած այս տողերը, կարծես գիտակով մեր անխառնելի ներկան,— Հայ Դաշնակցութեան։

Հայաստանը մտածման մը անցաւ մեր վրայէն, երբ մեր անխախտ եւ անսասան արժէքներն սկսան փերեզակային վաճառքի անուիլ։

Ամէն օր եւ ամէն անկիւնէ,— հետեւաբար թէ մօտաւոր— նոկանոր վէրքեր կը բացուին։ Հայ մարդու եւ հայ հոգու վրայ կարծես մամուռ է կապեր։ Մխալը չի գործեր այլեւս, ժանգոտեր է։ Կը գործէ միայն օձապարզը կիրքը...

Հայ ազգի արժէքները նոյնարժէք կը ներկայացուին եւ կ'ուզեն խաթարել մեր ազգային բովանդակ գծագիծը։

Դիտեցէք անգամ մը Ամերիկայէն մինչեւ Եգիպտոս եւ այլուր, Սա՛ն մեր [illegible] Հայ ցեղի պատմութիւնը [illegible] իրեն՝ Հայ ժողովուրդին եւ Հիմնական սարքին առջեւ։ Եւ Բուզկէնի զարմանալի կերպով մտուցեր է «ուղեղներու խորհուրդը» հայ ամէնամեծներէ կազմելու...

Արժէ արիւն պղտորել... Այստեղ մէկ բան միայն պէտք է խօսի ամէնութեան,— հայ ժողովուրդի գիտակից տարրերու անանձնական կամքը։

Մանաւանդ, տխրամտօրէն ուղեղներէ բխած ու զարգացած այս ժամանակաւոր հակաազգայնութեանց մասին չէ որ պիտի խօսինք։ Արդէն շատ եղաւ խօսուածը եւ գործու բանակցի պայքարը։

Մեր-ուրիշ բիբլոսը ցանկը ունինք մատծելու։

×

Բաւական չէ միայն արտաքին ճակատի վրայ վէրքեր ստանալ եւ ներքին ճակատի վրայ յանցաւոր փնտռել։ Բաւական չէ արտաքին ճակատի վրայ պաշտպանել եւ ներքին ճակատի վրայ գտնել [illegible]

Դաշնակցութիւնը Հայ Դատի եւ հայ պահանջներու կենդանի սարքն է, [illegible] կազմակերպուած բոլոր մեր ուժերը, որքան ալ խաթարուած՝ մեր կուսակցութեան, մեր ազգային եւ [illegible] ձեռքը ոտքը ի-ը կարող։ Ճիշդ է որ կ'ապրինք հաստատ ու հաստատ, կ'ապրինք երկիրներու միութիւններու եւ կազմակերպութիւններու մէջ, կ'ապրինք տեղացիական ու համայնքի նեղմիտ ոգիով ու հոգերով, սակայն, կը չընթեր իբրեւ ազգ եւ պէտք է մտածենք իբրեւ ազգ։ Դէթ այս խուսափող պայմաններու եւ օտար քաղաքականութեանց ծոցին մէջ թող հոլին ընդմիշտ այն ցեղախումբ ու անհատութիւններ որ, հայ ժողովուրդի հաւաքական մտածողութեան եւ հաւաքական կամեցողութեան խարխլումը կը գտնեն։

Ինչո՞ւ մենք այսքան շատ մոռցանք որ, անխուծելի գաղտ ու պահանջ ունինք։ Ինչո՞ւ այսքան շատ փոշի իջաւ մեր արդար ու կարուոր իրաւունքներուն վրայ։

Ճիշդ է որ, մենք մեզի մոռցանք, գիտակցութիւնն ալ մեզմէ կանանց հեռացուցին մինչեւ զամբիւղ։ Պէտք է գիտնանք որ գաշնակիցները չգիտնալ չէին։ Զանը՝ միջազգային գուհ չի մնար։

Գերմանիան երկու՛ր հատուցեց ու ազերնոյց, եւ երբ ոչ ոք յանց տեսաւ անոնցմէ գեւծին զարնել։

Թուրքիան՝ տակաւին նոր տօնեց Լօզանի իր «յաղթանակ»ը եւ ի՛նչ ամբողջական ճառեր, ի՛նչ փերամբարձ յոխորտանքներ ու խօսքեր... Հոսկէ ասդին — օտար հիւսիսալ բարեկամական զոհեր, յայտնի ու գաղտնի սխալներ ու այլեւայլութիւններ...

Արդեօք այս բոլորը, հետեւաբար թէ մօտաւոր, կայ չունի՞ն մեզի. Համբերը քանի քաշենք ձեւ ենք տառ ճիշդ այն պահուն, երբ միջազգային քաղաքական գէշ ընթացքով կը թուուին մեզմէ, գաղտ սխալ ու ազդակի մեզի դէմ։

Տարին առանձինն ամեն մէ՞թէ միշտ գաշնակից պիտի փնտռենք. բարձր գիտակցութեան խառնենք, երբ խառնուէս գիտենք մեր բոլոր մեծ ու փոքր գաշնակիցներուն արժէքը։ Անոնց կրունդի հարուածները մինչեւ այսօր տակաւին կը զգանք մեր գանկերուն վրայ։

Հայ ժողովուրդը ունի մէկ իրական եւ անզուգական գաշնակից,— իր Երկրայ ոտնահարուած դրութիւնը։ Հոս է մեր բոլոր պահանջներուն կեդրոնաձիգ ուժը։ Հոս է մեր դատի յաջողութեան գրաւականը եւ հոս է մեր գոյութեան խարիսխը։

Իսկ ասոր հասնելու համար ամէնէն առաջ պէտք է վերականգնենք մեր ներքին խախտուած հաւասարակշռութիւնը, պէտք է վերանորոգչական եւ վերակառուցողական հիմնական աշխատանքի ձեռնարկենք ներդաշնակելու համար մեր բոլոր ազգային պահանջները։

Անտարակոյս, այս աշխատանքներու պահուն, Հայ կեանքի ճակատին վրայ գործող բոլոր ճշմարիտ ու անտոր տարրերը պիտի հետեւին իրենց բերումով եւ պիտի ցցուի զարմանալ հայ հիւսուած կազմակերպութիւնը, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, որու դրօշակին տակ հայ ժողովուրդը գիտցած է արձանագրել անհամար հերոսութիւններ ու ճակատագրական պայքարներ։

Վ. ՀԱՄԲ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍՈՒՐԻԱՑԻՆԵՐԸ Ի՞ՆՉ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ

ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Սուրիոյ երեսփ. ժողովի նախագահ Սուպհի պէյ Պէրէքաթ այս միջոցին յատուկ պաշտօնով Փարիզ կը գտնուի, աշխատելու Սուրիոյ եւ հոգատար կառավարութեան միջեւ գտնուած թիւրիմացութիւնները հարթելու։ Արդէն իսկ ներկայացած է հանրապետութեան նախագահին, վարչապետին, ներքին եւ արտաքին նախարարներուն եւայլն։

Սուպհի պէյ թերթի մը խմբագրին հետեւեալ կերպով պարզած է Սուրիոյ պահանջները.—

1.— Նոր կարգաւորք մը հաստատել որ գոհացում տայ միանգամայն թէ՛ Լիբանանի եւ թէ Սուրիոյ։ Եթէ Սուրիան դէպի ներս, արեւելք քշուի, այն ատեն կ'ենթարկուի անապատի քաշողութեան որ ենթակայ է անգլիական ազդեցութեան։

— Բարիզի քաղաքականութեան նոր պահանջներուն պատասխանելու համար պէտք է «պատուհան մը բանալ» Միջերկրականի վրայ։ Ասիկա է ամենախարիսխ կէտերէն մէկը։ Ի՞նչ պիտի ըլլայ ճակատագիրը Տրիպոլսոյ նաւահանգիստին։

3.— Դամասկոսի բնական մուտ նաւահանգիստը եղող Տրիպոլսոյ վարչաձեւը երբ որոշուի, այն ատեն, ներքին Սուրիոյ մերձեցումը Ֆրանսական հոգատարութեան տակ գտնուած Պետութիւններուն հետ թոյլ պիտի տայ որ իր նաւահանգիստն իրնէ Ֆրանսայի բնոյ՝ Արեւելքի մէջ։

4.— Անգլիացիք կը զարգացնեն Քայֆֆան. անոր հակազդելու համար տնտեսական յատակագիծ մը պէտք է զարգացնելու Հոմսն ու Տրիպոլիսը, որմէ ինքնաբերաբար պիտի օգտուին հոգատարութեան տակ գտնուող երկիրները։

5.— Վարչական բարենորոգում Ալաուիթներու եւ Ճէպէլը Տրուզի համար, [illegible]

6.— Վերջապէս ընդհ. ներում քաղաքական յանցանքներու համար։

Սուրիոյ խորհրդարանին նախագահը ի վերջոյ յարած է.— Նոր մարզական Պ. [illegible] Փարիզի մէջ ինծի արուած հաւաստիքները յոյս կը ներշնչեն որ բարուոք ելք մը պիտի յանգին այս բանակցութիւնները աւելի սերտ կապերով միացնելու համար Ֆրանսան ու Սուրիան։

Ի՞նչ է Մուսոլինիի ծրագիրը

ՓՈՔՐ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԷՊ

Գրած էինք թէ Չեխոսլովաք արտաքին նախարար Պ. Պէնէշ պիտի տեսակցի Մուսոլինիի հետ։ Միւս կողմէ, լուր եկած է թէ Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ արտաքին նախարարները նոր հաւաքոյթ մը պիտի ունենան Հռոմի մէջ։

Ժընեւեան օրաթերթը կը գտնէ այս լուրը՝ կեդրոնական Եւրոպայի հարցը լուծելու տեսակէտէն։ Այս հարցը երկար ատեն անլոյծ մնացած էր Ֆրանքօ-իտալական համաձայնութեան պատճառով։ Երկու խմբակցութիւն կազմուած էր հոն, մէկ կողմը Աւստրիան եւ Հունգարիան, իսկ միւս կողմը՝ Չեխոսլովաքիան, Եուկոսլաւիան եւ Ռումանիան եւ ասոնք իրարու խայէն անվստահութեամբ։ Դանուբեան Եւրոպայի վերակազմութեան ամէն ծրագիր քաղաքական դժուարութեանց կը մատնուէր։ Հռոմի եւ Փարիզի միջեւ քանի մը ամիսներէ ի վեր տեւող բանակցութիւններ մեղմացուցին հակամարտութիւնը, ինչ որ իր ազդեցութիւնը ունեցաւ մէկ կողմէ Փոքր Համաձայնութեան եւ Իտալիոյ եւ միւս կողմէ Փոքր Համաձայնութեան եւ Աւստրիոյ ու Հունգարիոյ յարաբերութեանց վրայ։

«Շատ խոհական ըլլալու է, կ'ըսէ Ֆրանսական թերթը, գնահատելու համար Պ. Մուսոլինիի Դանուբեան քաղաքականութիւնը որուն յատակագիծը դեռ ամբողջովին յայտնի չէ։ Զօրաւոր գաշինքը եթէ պարտաւորութիւն կը դնէ ապահովել Ֆրանսայի ու Անգլիոյ բարեկամութիւնը, արդարութիւնն ալ պարտք կը դնէ որ կարծիքը առնուի Փոքր — Համաձայնութեան, ինչպէս առնուեցաւ Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ համար։ Պ. Պէնէշի եղած անուղղակի հրաւէրը ցոյց կու տայ թէ Մուսոլինի խորհած է այս ուղղութեամբ։ Ուրեմն Պ. Պէնէշի ընդունելութիւնը Հռոմի մէջ բարեբաստիկ բանակցութեան մը պատկառը պիտի ըլլայ»։

Թուրքիոյ բարեկամներ

Անատոլուի գործակալութիւնը կը հաղորդէ թէ Ճէվտէթ Քէրիմ պէյ հետեւեալ յայտարարութիւնը բրած է օգոստ. 18ին Մոսկուայի մամուլին.

— «Զգածուած ենք այն բարեկամական ընդունելութենէն, որ մեզի եղաւ Խորհրդային Ռուսիոյ մէջ։ Առիթ ունեցանք համոզուելու թէ զօրաւոր շինարարութիւնը կայ բոլոր ճիւղերու մէջ եւ իբրեւ իրական բարեկամներ՝ մենք հպարտ ենք Ռուսիոյ մէջ տեսնուած յաջողութիւններով։

Մենք առիթ ունեցանք հանդիպում ունենալու կարմիր քաջարի բանակին պետերուն հետ, ու հպարտ ենք անոր կատարած յառաջդիմութիւններով եւ [illegible] յաջողութիւններով

Դժուար է արտայայտել մեր շնորհակալութեան զգացումները այն բարեկամական ընթացքին համար, զոր Թուրքիոյ հանդէպ ունեցին սովետական իշխանութիւնը եւ ժողովուրդը։

Կը յուսանք թէ Թուրքիոյ մէջ իբրեւ սիրելի հիւրեր պիտի տեսնենք բարեկամ Ռուսաստանի ներկայացուցիչները»։

Պ. Էռիօ կը խօսի դարձ Թուրքիոյ մասին

ՍԹԱՆՊՈՒԼ, 20.— Հավասի գործակալութեան ըրած մէկ հարցումին պատասխանելով Պ. Էռիօ յայտարարեց թէ Ֆրանսական խորհրդարանի արտաքին յանձնաժողովին կը վերապահէ իր նկատողութիւնները եւ տեղեկութիւնները զորս քաղած է միջազգային քաղաքականութեան վերաբերեալ հարցերու մասին։ Խօսած է միայն Կազիին ըրած ընդունելութեան վրայ։

— Մուսթաֆա Քէմալի հետ, ըսաւ, օգտակար եւ շահեկան տեսակցութիւններ ունեցայ, ուր տեսայ տեսակէտի խորութիւնը եւ լայն իմացականութիւնը այս զինուորին որ պետութեան գլուխ եղած է։ Ցարգանք ունիմ Ըսմէթ փաշայի ու Թէվֆիք Րիւշտի պէյի որոնց հետ շատ շահեկան խօսակցութիւններ ունեցայ։ Աշխատեցայ. գիտեցի, ուսումնասիրեցի։ Հաստատեցի Թուրքիոյ հրաշալի փոփոխութիւնը եւ կը նկատեմ որ Կազիի գործին վրայ եղած կարգ մը գժտութիւններ անզօր են ծածկելու ձեռք բերուած յաջողութեան մեծութիւնը։ Թուրքիոյ նոր հաստատութիւնները յաճախ ներշնչուած են Ֆրանսական գաղափարներէ։ Ֆրանսա եթէ Թուրքիոյ հետ վերաբերելու աղատ ազգի մը հանդէպ եղած վերաբերումով, կրնայ արդիւնաւոր գործ մը տեսնել երկու ժողովուրդներու շահերուն տեսակէտով եւ ընդհանուր խաղաղութեան ամրապնդման համար։ Ես որոշած եմ փնտռել միաբանութիւնը ազգերու միջեւ եւ ոչ թէ անմիութիւնը։ Կը յուսամ թէ Թուրքիա իմ այցելութիւնս թոյլ պիտի տայ ինծի օգտակարապէս աշխատելու մերձեցմանը Ֆրանսայի եւ պարկեշտ, աշխատասէր եւ քաջ ժողովուրդի մը որ յաճախ մեր բարեկամը եղաւ։

Պ. Էրիօ եւ իրեն ընկերացող երեսփոխանները այսօր Չիչէրին նաւով մեկնեցան Ռուսիա։

Ընկերվարականներու Միջազգ. համագումարը

Պ. ՊԼՈՒՄ Կ'ԱՌԱՋԱՐԿԷ ԲՈԼՇԵՒԻԶՄԻ ՄԻԱՆԱԼ

Ընկերվարական միջազգային համագումարը կը շարունակէ իր գումարումները, բայց լուրերը գաղտնի չեն մնար։ Այսպէս, Պ. Լէոն Պլում իր վերջին ճառին մէջ հաստատելով ընկերվարութեան ընկրկումը եւ ջատագովելով Ֆաշականութիւնը, առաջարկած է որ Բ. Միջազգայնականը միանայ բոլշեւիզմին։ Մեր ժամանակին պայմանները անխուսափելի կը դարձնեն բաւ, ընկերվարականներու իշխանութեան գլուխ գալը քաղիտիայեական վարչաձեւի տակ, որպէսզի յետոյ կարելի ըլլայ կատարել ընկերային փոփոխութիւնը։ Բանախօսը ջատագովեց պրոլէտարներու միութիւնը որ վստահութիւն պիտի ներշնչէ Ֆրանսացի գործաւորին միջազգային քաղաքական ձախողութեններէ յետոյ։

Պ. Պլումի պատասխանեց չափաւորներու պետը՝ Պ. Մարքէ։

ՃԱՓՈՆ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ

ԼՈՆՏՈՆ, 25.— Տէյլի էքսբրէս կը գրէ թէ ճափոնի կառավարութիւնը նոր ձեռնարկով մը վերջին օրերս ծանրացուց արդէն իսկ ծյուուած կացութիւնը Թօքիոյի ու Ուաշինկթընի միջեւ. Արդարեւ, ճափոնի դեսպանը ծանուցած է Սպիտակ Տան որ, այն պարագային երբ նաւաշինութեան ամերիկեան նոր ծրագիրը գործադրուի, իր կառավարութիւնը պիտի հարկադրուի Միացեալ—Նահանգներէն եկած ապրանքներուն վրայ մաքսաւոր տուրքեր դնելու, որպէսզի անոնց արդիւնքով զարգացնէ իր նաւատորմը։

Նախագահ Րուզվէլթ կը գանգատի Ֆրանսայէն

Ֆրանսացի օրագրուհի մը որ, առիթը ունեցած է վերջերս տեսակցելու նախագահ Րուզվէլթի հետ, կը հաղորդէ հետեւեալը.—

Նախագահը մեծ փափաք ունի համաձայնելու Ֆրանսայի հետ, բայց, կ'ըսէ, պէտք է խոստովանիլ թէ այս պահուս Ամերիկայի մէջ Ֆրանսատեցութեան հոսանք մը կայ։ Պարտքերու եւ աւանց ոսկերին կայունացման բան չըլլալու մասին Ֆրանսայի բռնած ընթացքին պատճառով։ Պարտքերու չի վճարուելուն հետեւանքով ամերիկեան քաղաքացիներուն վրայ կը բեռնաւորուի երկու միլիոն տոլարի յաւելուածական տուրք։ Ֆրանսայի մերժումը կը ծանրացնէ Ամերիկայի կացութիւնը, որմէ պիտի տուժեն երկու երկիրներու յարաբերութիւնները։ Արդէն իսկ ամերիկեան հրապարակը փակուած է Ֆրանսայի դէմ ոչ միայն առեւտրապէս, այլեւ մտաւորապէս, եւ այս՝ այնպիսի պահու մը երբ բռնկիլներու արգելքը կը վերցուի եւ առեւտուրի հաւանականութիւններ կը բացուին Ֆրանսայի համար։

Ամերիկայի վերջնագիրը ցորենի մասին

Լոնտոնի մէջ գումարուած ցորենի միջազգային համաժողովը չէ աւարտած իր աշխատանքը։ Կ'աշխատուի ցորենի միջազգային գին մը կազմել որ հիմ ծառայէ մաքսային սակացոյցներու գծչին, իսկ միջազգային մասնախումբ մըն ալ որու կեդրոնը Լոնտոն պիտի ըլլայ, պիտի հսկէ համաձայնութեան գործադրութեան։

Ամերիկեան պատուիրակը սպառնաց որ, եթէ համաժողովը չի գծէ աշխարհի մէջ ցորենի ցանքին յատկացուած հողի քանակութիւնը, Միացեալ Նահանգները պիտի սկսին իրենց «Նպաստաւորեալ արտածումները» պէտի ծայրագոյն արեւելք։ Այսինքն վաճառամարտ (տըմփինկ) պիտի հռչակուի եւ միանգամայն հրահանգ պիտի տրուի ամերիկեան երկրագործներուն 100էն 15 գեղչել իրենց ցանքը։

Ամերիկայի այս վերջնագիրը պիտի փութացնէ համաժողովին արդիւնքը։

Գերմանները ըմբոստանալ կը հրաւիրեն Սարը

ՍԱՐԲԸՐԿՐՈՒՔ.— Ֆրանքֆորթի եւ Շթութկարտի անթելի կայանները որ շաբաթը օր մը Սարի նահանգին կը յատկացնեն, երէկ հրաւիրեցին Սարցիները խմբովին երթալ Նիէտէրվալտի ցոյցին որ «պիտի ըլլայ հաւատամք մը հանդէպ նոր Գերմանիոյ եւ միանգամայն մեկնակէտ մը Սարի համար մղուելիք վերջնական կռուին»։ Յատորէն հաստատուեցան կառավարական յանձնաժողովէն վերջնական կռուին։ Յատորէն քննադատուեցան կառավարական յանձնաժողովէն։ Հաւաքոյթներու եւ թափօրներու կազմութիւնը արգիլուած ըլլալով Սարի մէջ, բանախօսը հրաւիրեց բողոքել, ըսելով թէ «մենք սեւամորթներու գաղութ մը չենք եւ թոյլ չպիտի տանք որ բռնանակալ դրուի մեզի»։

Գերման աշխատանքի նախարարն ալ Նիէտէրվալտի հանդիսութեանց առթիւ կոչ մը ուղղեց Սարցիներուն, ըսելով.

«Բոլոր սրտովս կ'ողջունեմ իմ Սարի հայրենակիցներս։ Հայրենիքի հանդէպ հաւատարմութեան երդումը զոր պիտի ընեն Նիէտէրվալտի յուշարձանին առջեւ, իր ամենաբուռն արձագանգը պիտի ունենայ գերման ազգին մէջ»։

ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՊԱՐՀԻՆ

Մուշէն կը հաղորդէն թէ մինչեւ հիմա ձերբակալուած աւազակներուն թիւը 230ի կը հասնի։

ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ ԾՐԱԳԻՐ՝ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Վարչապետ Հիթլէր, փոխ — վարչապետ Ֆոն Փափէն, բրօբականտի նախարար Կէօպէլս եւ Բրուսիոյ վարչապետ Կէօրինկ այսօր Նէօտէք (արեւելեան Բրուսիա) կ'երթան նախագահ Հինտէնպուրկի համաձայնութեամբ կազմելու ընդարձակ ծրագիր մը, առաջիկայ ձմեռ պայքարելու համար անգործութեան դէմ։ Նախագահին այցելելէ յետոյ, չորս նախարարները պիտի մասնակցին Հինտէնպուրկի կողմէ Թաննէնպէրկի վրայ 1914ին տարուած Թաննէնպէրկի յաղթանակի տարեդարձի հանդէսներուն։ Անկից Հիթլէր օդանաւով պիտի երթայ Գինկէն եւ Գէօրինկ պիտի դառնայ սեպտ. 6ին։ Նախագահ Հինտէնպուրկ ալ մայրաքաղաք կը դառնայ սեպտ. 15ին։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

«ԻՒՆԻՎԷՐՍԻԹԷ»

1933 օգոստոս 1էն ի վեր, Պոլսոյ մէջ կանգնած է նոր հաստատութիւն մը — «Իւնիվէրսիթէ»։ Նոր՝ ոչ թէ շէնքով, անշուշտ, այլ՝ կազմով, նպատակով, աշխատելու եղանակներով։

Կրթական հաստատութեան մը բարեկարգումը պէտք չէ նկատել «Տարիւլֆիւնուն»ին «Իւնիվէրսիթէ»ի վերածումը։ Ոչ ալ տկար ուսուցիչներուն տեղ զօրաւորներ առնելու քայլ մը։ Այլ՝ բուրժ յեղափոխութեան մէկ յայտնի քայլը։ Աւելցնենք որ, այս խնդիրը նոր չէ, ու չի վերաբերիր Րէշիտ Կալիպի «արմատական բարենորոգումներու ծրագրին»։

Թուրքիոյ Համալսարանին խնդիրը տարիներու խնդիր մըն է։ Քիչ մը պըրպտեցէք ձեր յիշողութիւնը, ու պիտի մտաբերէք որ, վերջին հինգ տարիներու տեւողութեան մանաւանդ, տեղն ատեն Թուրք մամուլին մէջ երեւցած դժգոհանքներ թարգմանած են հայերէն թերթերը։ Մտաւորական տօնական օրերու առթիւ. «Համալսարանը իր դերին մէջ չէր», «մեր կրթական բարձրագոյն հաստատութիւնը չի կատարեր իր յեղափոխական գործերը»՝ նման պանդղան ձեւի քննադատութիւններ կ'երեւէին։ Իսկ անոնք որ սակիբ կ'ունենան օրը օրին հետեւելու Թուրք մամուլին, գիտեն թէ ամէն անգամ որ Թուրք յեղափոխութեան արմատացման եւ անոր սկզբունքներուն ժողովրդականացման մասին խօսք է եղած, մեղադրանքները կեդրոնացած են Համալսարանին վրայ։ Այս մասին տարիներ շարունակ, գոյութիւն ունեցաւ խոր տարակարծութիւն մըն ալ։ Քէմալականութեան ջերմեռանդ հետեւորդներ կը պաշտպանէին այն տեսակէտը թէ՝ Համալսարանը օճախը պէտք է ըլլայ յեղափոխութեան, վայրը՝ ուր պիտի թրծուի սերունդը, օրրանը՝ նոր սկզբունքներուն։ Ու գիտութիւն, գրականութիւն, արուեստ, — բոլորը պէտք է կրեն անոր դրոշմը, որպէսզի հասնող սերունդը, այդպէս խմորուած, Թուրք ժողովուրդին մէջ տարած՝ [illegible]։

Ասոր դէմ կար, սակայն, ուրիշ հիմնական կարծիք մը՝ պաշտպանուած, գլխաւորաբար գրական միւդի տնօրէն Քէօփրիւլիւ Զատէ Ֆուատ փաշաներէ եւ ուրիշներէ։ Այս վերջինները կը պնդէին թէ՝ համալսարանը քաղաքական ձգտումներու նուիրուած վայր մը չէ ու չի կրնար ըլլալ։ Գիտութիւնը որեւէ աղերս չունի ընթացիկ կեանքին այս կամ այն ձեւով ղեկավարումին հետ։ Համալսարանին դերը կը կայանայ գլուխները լեցնելուն, եւ ոչ թէ կաղապարելուն մէջ։

Այս տարակարծութիւնը իր ամենասուր աստիճանին հասաւ երկու տարի առաջ։ Բայց, արմատական կարգադրութիւն մը չեղաւ։

Րէշիտ Կալիպ, «ինքլապճի կրթական նախարարը», ինչպէս կ'որակէին զինք՝ մեծ յոյսեր կապելով անոր, յեղափոխականօրէն ուզեց լուծել խնդիրը։ Կրթական իր կարգ մը ծրագիրներուն հետ (նախակրթարան, ակադեմի, թանգարան եւայլն), հրապարակ դրաւ նաեւ Համալսարանի հին խնդիրը։ Եւ, պէտք է ըսել, իրապէս արմատական ձեւով մը մօտեցաւ անոր։ Երիտասարդ ու հաւատաւոր՝ Րէշիտ Կալիպ գրեթէ միշտ կտրուկ ու արագ լուծումները նախընտրեց։ Իր այդ գործելակերպը կը բնորոշուէր տպէն, իր մէկ պատասխանով, զոր տուաւ բոլոր անոնց որ ըմբռնելական ճիւղին Պոլսոյ կողմէ փոխադրուելուն դէմ կ'արտայայտուէին։

— «Մ. Քէմալի յեղափոխական սխալմը մեզի կը սորվեցնէ, ազգային կեանքին համար օգտակար ու արդամարանական նկատուած բոլոր գործերը անմիջապէս ու մէկ թափով կատարել։ Մենք անոր դպրոցին կը պատկանինք»։

Այդ էր պատճառը, անշուշտ, որ «անմիջապէս ու մէկ թափով» վերջ տուաւ «Տարիւլֆիւնուն»ին եւ հիմնեց Համալսարանը։ Հակառակ իր այդ թափին, սակայն, նորահաստատ համալսարանը դեռ չունի լրիւ ու վերջնական կազմ։ Ուշադրութեան արժանի է միայն այն պարագան, որ դուրս ձգուած են բոլոր հին ու փորձառու դասախօսները։ Այսինքն՝ մտաւորականներու այն խումբը որ հինը կը բնորոշէ եւ որ կը շարունակէ վարել ու խմորել նորին արմատացման ծառայելիք սերունդի մը ապագայ վարիչները։

Ֆալիհ Րըֆգը, տեսաբանը Թուրք յեղափոխութեան ու «Հաքիմիէթ Միլլիէ»ի խմբագրապետը, խօսելով այս մասին կը գրէր ի միջի այլոց —

... «Հին Տարիւլֆիւնունէն տարիներէ ի վեր կը գանգատէինք։ Ան քաղաքականութեան յատուկ հաստատութիւն մը չըլլալով, քննադատութեանց մեծ մասին մաքուր նպատակով մը կատարուած ըլլալուն հաւատացած ենք։ Երբ «Զապթիէ - պետութենէն» Ազգ պետութեան կ'անցնէինք, գիտէինք որ այդ պետութեան գլխաւոր ազդակը մաքի ու գիտութեան ազդակն էր։ Հանրապետութիւնը ոչ միայն գլուխի, այլ նոր գլուխներու վրայ կրնայ կռթնիլ ու կանգուն մնալ։ Իսկ ատոր ակը Համալսարանն է։ Մեր ճանչցած Տարիւլֆիւնունը մէտրէսէէն ենթադրուածին չափ տարբեր չէր։ Լաւ դասախօսներ կային, լաւ հասած երիտասարդներու կը հանդիպէինք, բայց այդ երկու լաւերն ալ պատահականութիւններ էին»։

Բաւական պերճախօս են այս քանի մը տողերը։ Ու որոշ է թէ դժգոհութիւնը չի բխիր Համալսարանին մըտաւոր մակարդակին ցած ըլլալէն, այլ՝ գաղափարականօրէն ոչ - յեղափոխական ըլլալէն։ Կամ՝ աւելի ճիշդ ոչ - քէմալական ըլլալէն։ Ուրիշ հարց թէ՝ «Քէմալականութիւն» բառով իրենք՝ քէմալականները որոշ ուժին կը հասկնան։ Երկու ամիսէն պիտի տօնեն իրենց յեղափոխութեան տասնամեակը, ու, հակառակ անցնող տասը տարիներուն, դեռ չեն կրցած իրար հասկնալ։ Ահա, օրինակ, նոյն Ֆալիհ Րըֆգըի եւ Աղա օղլու Ահմէտի վէճը՝ (ԽՄԲ.— Տես Թուրքիոյ բաժինը)։ Այո, տասը տարի է անցեր, բայց երկու տեսաբաններ դեռ կը շարունակեն փոխադարձաբար «մուրտնութիւն» որակել պարզուած տեսակէտները։

Հակառակ ասոր, սակայն, քէմալականութիւնը ուզեց ունենալ իր համալսարանը։ Ու այս է ճշգրիտ կարող պարագան։ Տարիւլֆիւնունը եթէ օսմանեան էր, Իւնիվէրսիթէն պարտաւոր է քէմալական ըլլալ։ Ու հոն տեղ չունէին բոլոր անոնք որ համաձայն չեն Համալսարանը ծառայեցնելու քէմալականութեան։ Հրաժարեցուած դասախօսները, իրենց եղած հարցման մը պատասխանելով, խուսափողական պատասխաններ տուեր էին։ Ամբողջ փաղանգ մը փաշաներու եւ տիտղոսներու, որ «ի՞նչ ընենք, այս է կամքը», «քանի որ բռին հարկաւ ան մը գիտեն», «Աստուած աղէկ ընէ», «չեմ գիտեր, ինծի մի հարցնէք» ի նման սարկամիտ պատասխաններով բաւարարուեցան։ Բայց, ինչպէս կ'երեւի, բաւական լուրջ ընդդիմութիւն մը ծառալ տուացաւ։ Վասնզի երկու օրուան ընթացքին գլխիվայր թաւալեցաւ այն Րէշիտ Կալիպը, որ նոր Թուրքիոյ կրթական գործին սիւնը կը նկատուէր դասաւանդութիւնը յանձնելով իրեն..

Ուշագրաւ է, որ դարձեալ Քէօփրիւլիւ Զատէն էր մէկը այն տնօրէններէն որոնք «իրենց հրաժարականները ներկայացուցին» եւ, Կալիպի անկումէն վերջ, «ետ առին»։

Եթէ քիչ մը ուշադրօրէն քննենք այս բոլորը, պարզ պիտի ըլլայ երկու բան.— Առաջին՝ էնկիւրի, Րէշիտ Կալիպի միջոցաւ, ուզեց քանդել բերդ մը (Տարիւլֆիւնուն) որ թէեւ չէր հակադիր, բայց չէր հպատակեր իրեն։ Ան զարձած էր արտայայտիչը որակով ու քանակով նկատելի մը տաւորականութեան մը, որ, դեռ չունենալով իր յաջորդը, կրցած էր պահել իր դիրքը եւ, իր կրաւորականութեամբ, կ'ընդդիմանար էնկիւրիի յառաջխուն քայլերուն (պատմութեան փոփոխում, լեզուի զտում, «տէվլէթճիլիք» եւայլն)։

Շատերու ուշադրութիւնը գրաւած ըլլալու է դեռ շատ թարմ փաստ մը։ Կալին, վերջին տարեշրջանի քննութիւններուն, երբ բոլոր հարցումները բրաւ այս ուղղութեամբ։ Իսկ Տարիւլֆիւնունէն երբ դուրս կ'ելլէր, ըսաւ, — «լաւ պատասխաններ կուտան իրենց դասերու մասին, բայց գոհ չեմ»....։

Դժգոհը հանրապետութեան նախագահը չէր, անշուշտ, այլ՝ Քէմալը։ Անիկա նշանաբան մը ու դեռ չատարտած ըմբռնում մըն է, զոր կ'ուզեն ընկերային - պետական նոր իրականութեան մը ձեւին հասցնել. Իսկ համալսարանը, որ «ակը» պիտի ըլլար ատոր, ինչպէս կ'ըսէ Ֆ. Րըֆգը, «թերացած էր»։ Աւելին ընթացք չըտալով — ընդդիմացած էր։ Հին մտաւորականութիւնը, լքած պաշտօնէական - պետական բոլոր դիրքերը, կեդրոնացած էր ամբողջովին այդ մտաւոր օճախին մէջ, զայն ջերմացնելով իր ուզած ձեւով։ Այդ էր պատճառը, որ էնկիւրին չէր զգար անոր ջերմութիւնը։ Րէշիտ Կալիպ, «հին»ը ջնջեց ու «նոր»ը հաստատեց — հիները մեծ մասով նետելով ու անոնց տեղ նորեր դնելով։ Ինք տուաւ, օրինակ, իրենց ամէնէն աւելի փնտռած ճիւղը, պատմութեան համաժողովի ալեհեր նախագահը, քէմալական շարժման օրերուն սպայակոյտի հարիւրապետ էր ու այսօր խամաճիկ մըն է էնկիւրիի ձեռք։ Հիմէթ պէյ կոուի օրերուն ամէնէն յայտնի միլլիճիներէն է եղած։

Եւ սակայն, հազիւ գործի ձեռնարկած, գլխաւոր դերակատարը տեղի տուաւ։ Ո՞վ.— Ր. Կալի՞պը։ Սխալ կ'ըլլար անձնական տեղատուութիւն մը նկատել անոր հրաժարականը։ Զինքը փոխարինող անձը որոշապէս բաւ թէ՝ «անոր ծրագիրը ծրագիրն էր էնկիւրիի»։

Անիկա կուգայ փաստել, ուրեմն, թէ էնկիւրին նահանջեց, զոհելով նոյնիսկ իր այնքան փառաբանած գործավարը, որ Թուրք Պատմութեան Ուսումնասիրող Ցանձնախումբին հրապարակած 4րդ հատորին հեղինակն է եւ կը նկատուի «Թուրք յեղափոխութեան գաղափարաբանութիւնը վերլուծական ամենայաջող ձեւով տուող անձը»....։ Այս բոլորը կը բնորոշեն երկրորդ յատկանշական պարագան։ Այն որ նոր համալսարանին մէջ տիրապետող մնաց դարձեալ հինը։ Ինչո՞ւ։ Ի՞նչ ներքին անցուդարձերով — առ այժմ մութ է մեզի համար։ Թուրք թերթերը ոչ միայն չեն խօսիր այս մասին, այլեւ անոնցմէ Ազդն եւ ուրիշներ հրապարակաւ հարց կուտան այս՞ «հանելուկ»ի մասին։

Այս պայմաններուն տակ, կարելի՞ է բնելթէքէմալականութիւնը կրնաւորճէ երկրին մտաւոր կեդրոնը։ Դեռ իրականանալու ճամբուն մէջ է «համալսարանը եւս յեղափոխութեան շրջանակին մէջ առնելու» ծրագիրը, ինչպէս կը գրէր Սատրի Էթհէմ Վագըթի մէջ (6 օգոստոս)։ Ու կը շարունակէր — «Արդէն, համալսարանի գլխաւոր յատկանիշը այն է որ իր մէջ կ'առնէ «յեղափոխական կաճառը» որ համալսարանին միլլիէթճի, խալքճի, տէվլէթճի (պետական), աշխարհական, յեղափոխական գիծերը պիտի ճշդէ, ու Թուրք յեղափոխութեան բընորոշումը պիտի ընէ արդիական - գիտական հայեցակէտով։»

Իսկ համաձայն Ֆ. Րըֆգըի, համալսարանը կուգար փրկելու նաեւ «Տարիւլֆիւնունի հեղինակութիւնը, որ «հեղհեղուկ կորսուած էր»։ Ուրեմն, իրաւունք չունի՞նք հարցնելու «Հանրապետական ըէժիմին համար ամէն աւելի մեծ վտանգ ի՞նչ բան կրնայ ըլլալ»

Հետեւաբար, անոնք կը պահանջեն որ «նոր համալսարանը», իր ժամանակին մինչեւ յետին վայրկեանը իսկ յեղափոխութեան յառաջացնէ։ Անոր մեծագոյն յաջողութիւնը պիտի ըլլայ՝ աթոռներուն դիմաց արժանի՞ մաշեցնող երիտասարդութեան սրտին մէջ՝ անխախտ, անընկճելի ու անշիջելի հաւատք մը կառուցանել։ Տալ անոնց այս ըէժիմին յատուկ բոլոր պարտականութեանց լիակատար իմացումը։ Կամ՝ «Միլլիէթ»ի բացատրութեամբ (4 օգոստ.) — «Մենք կրնանք գիտուններ դնել, կամ վարձել դանոնք։ Բայց հաւատքը միայն հարազատ Թուրք համալսարանին մէջ կրնանք հասցնել։ Հոն՝ այս ձեւով հասնելիք սերունդի մը համար, այսօրուան պարտադրեալ ծառայութիւնը (այսինքն՝ Անատոլուի եւ հանրութեան ծառայելը) իր սրտին մէջ ծագող փափուքի ծառայութիւն մը պիտի նկատուի։ Համալսարանէն կը սպասենք անխոնջ, անվհատ, պարտականութենէն զատ որ եւ է գործի եռեւէ չվազող առաքինորդներ։ Աթոռի եւ կարգի, տիտղոսի եւ վկայականի դիւանակալութեան տեղ՝ հաւատքի եւ մաքի օճախ մը, հանրութեան եւ մաքի ծառայող երիտասարդութիւն մը կ'ուզենք»։

Այս բոլոր պահանջները անոնց պակասը չենթադրեր, սակայն Ըսել կ'ուզեմ՝ խոստովանութիւն մը թէ անցնող տասը տարին անզօր եղան զանոնք տալու։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ԹԱՒՐԻԶԻ ՀԱՅՈՑ ԳԻՄՆԱԶԻՈՆԸ

— o —

ԹԱՒՐԻԶ.— Տասնեւերկու տարուց ի վեր Թաւրիզում գոյութիւն ունեցող Հայոց երկսեռ գիմնազիոնը շատ թեր ու դէմ քննադատութիւնների ենթարկուեց, բայց իրականութիւնը ցոյց տուաւ, որ այդպիսի մի դպրոց պէտք է ծնունդ առնէր եւ յարատեւէր ընդդէմ սովեաական գիմնազիոնի, մանաւանդ երբ վերջինս տարեց — տարի հալւում է, իսկ առաջիկայ տարում կարծեմ նոյնիսկ փակման առաջ է կանգնած։

Թաւրիզի երկսեռ գիմնազիոնը ի զուր չէ, որ ժողովրդի կողմից անուանւում -է «Հայոցը»։ Ու իրօք նա ազգային ժամանակ դպրոց է. ազգային է, քանի որ աշակերտութեան 95%ը Հայեր են, իսկ աւանդուող առարկաները չարքում պատուաւոր տեղ են բռնում՝ Հայոց գրականութիւնը, հայթիւնը, Հայոց գրականութիւնը, հայրենագիտութիւնը եւ Հայաստանի աշխարհագրութիւնը

Սոյն 1932—33 ուս. տարում գիմնազիոնը չըջանաւարտներ չունեցաւ, ու բժշկուհի մանկավարժական խորհրդի որոշումով առաջիկայ ուսման տարում բացւում է դպրանոցում ութերորդ լրացուցիչ դասարանը՝ զարկ տալու մասնագիտական առարկաներին եւ առ հասարակ սան - սանուհիների ընդհանուր զարգացմանը։ Գիմնազիոնը բաղկացած է մի այբբենական, երեք պատրաստական եւ 7—8 հիմնական դասարաններից, ընդամէնը 11—12 տարուայ դասընթացք։ Առաջիկայում ուրեմն ութերորդ դասարանի բացումից յետոյ կը դառնայ 12 տարուայ լրիւ դասընթացք ունեցող միջնակարգ դպրոց։ Մայրենի լեզուից բացի լուրջ ուշադրութիւն է դարձւում պետական (Պարսից) լեզուի, պատմութեան եւ աշխարհագրութեան դասաւանդութեան վրայ։ Դպրոցում աւանդուել են հետեւեալ առարկաները.— Պարսկերէն լեզու չորրորդական 102 դաս, Հայոց լեզու եւ գրականութիւն՝ 52 դաս, Ռուսաց լեզու եւ գրականութիւն՝ 58, Ֆրանսերէն՝ 25, Պարսկաստանի եւ Հայաստանի աշխարհագրութիւն աւանդուել են պատմութեան հետ, իսկ անցեալ տարի, ինչպէս եւ առաջիկայում իբր ուրոյն առարկաներ, ընդհանուր աշխարհագրութիւն՝ 10 դաս, Պարսկաստանի պատմութիւն՝ 6, Հայոց պատմութիւն 10, ընդհ. պատմութիւն 13, Թուաբանութիւն՝ 38, հանրահաշիւ 13, երկրաչափութիւն 12, իրաւունք 1, բուսաբանութիւն 4, կենդանաբանութիւն 2, քիմիա 6, ֆիզիկա 11, նկարչութիւն 25, ձեռագործ 13, երգ - ձայնագրութիւն 6, լրացուցիչ դասեր՝ թուաբանութիւնից, ռուսերէնից, հայերէնից եւ պատմութիւնից 7, ընդամէնը շաբաթական 417 դաս, նաեւ կենդանաչափութիւնը եւ տիեզերագիտութիւնը պահուած են Ը.-դասարանի համար։

Մանկավարժական խորհրդի նախագահը եւ տեսուչն էր Ն. Ֆ. Թուղլիֆր, տնտեսական մասի վարիչն է Գ. Վարոս Բաբայեանը, իսկ քարտուղարն է Գ. Առաքել Տէր Թովմասեանը։

1932—33 ուս. տարում գիմնազիոնը ունէր 202 սան - սանուհիներ, իսկ հիմնուելու օրից մինչեւ այսօր 1531 հոգի։ 12 տարուան ընթացքում ինն անգամ չըջանաւարտներ է տուել, ընդամէնը 69 հոգի, որոնց 38 աղջիկ, 31 տղայ։ Այս տարուան վերջը նոյնպէս տեղի են ունեցել դասարաններում բոտուդութիւններ եւ քննութիւններ աւարտական առարկաներից։ Տարեվերջին դպրոցում սովորում էին 202 հոգի, որոնց 90ը տղայ եւ 112 աղջիկ։

Դժուար եւ երկարատեւ ձմրան պատճառով դպրոցում չեն կազմակերպել յաճախակի ներկայացումներ եւ զըւարճալի երեկոներ, այնուամենայնիւ կազմակերպուել է դպրոցական տօնածառ՝ գրական - երաժշտական բաժնով ապա եւ տեղի է ունեցել մայիսեան զբօսանք։ Դպրոցի բժիշկ Գ. Սմբատ Եղիազարեանի կողմից աշակերտութիւնը առաջին եռամսեակում ենթարկուել է բժշկական քննութեան, ապա եւ ծաղկի պատուաստման անխտիր, նկատի ունենալով ծաղկի համաճարակը։

Տնտեսական մաս.— 1932—33 ուս. տարում գիմնազիոնը մուտք է ունեցել մնացորդ առ 1ն սեպտեմբեր 1932 թ. ... 146 թիւմ, 1931—32 ուս. տար. թոշակների մնացորդը՝ 195 ր., 1932—33 ուս. տար. թոշակներից՝ 41,427ր. զանազան մուտք՝ 6622 ր. 70 գ., գրբենարար վերցրած 4626 ր. 70 գ., գըրքերի վաճառքից՝ 320 ր. վկայագրից 50 ր. գրագարանից՝ 43 ր. 90 գ., վիճակախաղից, 1225 ր., ընդամէնը մուտք՝ 54,656 ր. 45 գ.։

Գիմնազիոնի 1932—33 տարուան բացն է 13881 ր. 20 գ.։ Գրա գիմաց պահանջ ունի թոշակներից մնացորդ 2511 ր.։ Եթէ ենթադրենք, որ թոշակների ապառիկները լրիւ գանձուեն, այն ժամանակ զուտ բացը կը լինի 11370 ր. 20 գ.։

Հետաքրքրուեցինք եւ իմացանք, որ պարտքի բոլոր յօդուածները հարկադրաբար պէտք է հատուցուեն, բացի ուսուցիչների ռոճիկներից։ Եթէ ամբան ընթացքում յաջող ձեռնարկներ լինեն, կարող է տալ եւ ամառուան մէկ կամ երկու ամսուան ռոճիկը, իսկ եթէ ոչ քուռութեան նախադ է դառնում միայն եւ միայն դասատուն։ Ազգային դպրոցներում եւս դասատուները 12 ամսական են ստանում. պատահում է, որ ուշացնում են, մանաւանդ ամրան ամիսներին, սակայն նրանց պահանջը մնում է պահանջ, իսկ գիմնազիոնում ոչ։ Այս աղաղակող անարդարութիւնը պարտաւոր է չակել գիմնազիոնի վարչութիւնը՝ աշակերտներից առացուող բոլոր թոշակները յատկացնելով միայն դասատուներին, իսկ մնացած ծախսերը հոգալով այլ եւ այլ ձեռնարկներից ու նուէրներից։ Զորօրինակ մտածել, որ ուսուցիչն ալ ապրելու է 12 ամիս եւ ոչ թէ 9 -10 ամիս...

Յ. Ա.

Հ. Մ. Ը. Մ.

Սկաուտները մեր մէջ

ԿՐԸՆՈԲԼ.— Ամառնային արձակուրդներու եւ օդափոխութեան եկած, Հ. Մ. Ը. Մ.-ի սկաուտներէն խումբ մը, ղեկավարութեամբ խմբապետ Ժիրայր Մինթանճեանի եւ երկու փոխ - խմբապետներու, ծրնեւ այցելէլ յետոյ եկած Կրընոպլ, տեսնելու տեղւոյն իրենց մանկանճիւղին իրենց ընկերները։

Երկուշաբթի հասան Շոմէն ու յա փլէն, Կրընոպլի «Հայաստան»ը, ուր մնացին ամբողջ օրը եւ գիշերը վրան զարկին դաշտին մէջ ուր գիշերեցին. Դաշտին համար արտօնութիւն ուղեցին հազարապետ Մանկօյէն, որ սիրով ընդունեց հայ սկաուտներու խնդրանքը.— «Ես շատ լաւ կը ճանչնամ Հայերը, ըսաւ, եւ կը գնահատեմ ձեր փոքրիկ նորատա զինուորները»

Ժամերին անցք մեծ ... թին զորեղ հայկական թաղամասին մէջ, ամբողջ գաղութը դուրս թափուած էր եւ կը դիտէր մեր արի երիտասարդները։ Մայրերը կը կանչէին սկաուտներուն եռեւէն. «Ձեր մայրերը ձեզ զուրցյան»

Իրիկունը հաշի նստան բացօթեայ, դաշտին մէջ։ Խմբով երգեցին Հայր մերը։ Հայ գաղութը ամբողջութեամբ հաւաքուած էր բանակավայրը եւ խառնուած սկաուտներուն, որոնց հետ քաղցր խօսակցութեան մը բռնուած էին շատերը։ Գաղութին կազմէ սկաուտներուն նուէր կը տրուէր խաղող, տանձ, խնձոր, սեխ եւ ձմերուկ։ Ծերացաւոր կը նեղուէր, եւ կը խնդրէ մայրերէն, որ հրաժարին։ Մայրե՛ր, չենք ուզեր ծրիւակերութեան վարժեցնել այս երիտասարդութիւնը, ի սէր Աստուծոյ, մի՛ բերէք։ Բայց հայ մայրերը, որ աւանդական հիւրասիրութեամբ մեծցած են, մտիկ կ'ընե՞ն, չէ՞ որ մեղք է չհիւրասիրել «զուրպան» տղաքը։ Այդ պահուն մայր մը կը մօտենայ եւ կ'ըսէ. — «Տղաքս, չունինք հայ զինուոր, չունինք հայ կառավարութիւն, բայց ձեզ որ կը տեսնեմ ամէն բան կը մոռնամ, քանի ունինք ձեզի նման երիտասարդներ, Աստուծմով կառավարութիւն ալ կ'ունենանք, բանակ ալ կ'ունենանք»։

Սկաուտները եւս իրենց կարգին խանդավառուեցան, տեսնելով թաղին տուները, որ Հայոց կը պատկանէին։

— «Այստեղ «Հայաստան» է, տղաքը», կ'ըսէր կին մը, այս ամէնը մենք շինեցինք, մեր քրտինքով, բայց օտար Հայաստան է այս։

Իրիկուան մօտ սկաուտները սկսան փայտ հաւաքել եւ գիշերուան համար խարոյկ պատրաստել։ Ժողովուրդն ալ մասնակցեցաւ եւ շուտով հաւաքուեցաւ 70 քիլօ փայտ։

Ու սկսան խմբերգները, արտասանութիւնները, հայերէն, ֆրանսերէն, ի ներկայութեան հազարապետ Mengo-ին։ Կային նաեւ ուրիշ Ֆրանսացիներ, որոնք բոլորն ալ գոհ մնացին իրենց տեսածէն ու լսածէն։ Փոխն ի փոխ հայ ժողովրդական ու յեղափոխական երգեր, զուարթ ճառեր, խաղեր ու տրամախօսութիւններ խարոյկին շուրջ երկար ժամերով։ Ժողովուրդը այնքան խանդավառուած էր, որ պահ մը մոռցաւ երկպառակութիւնը, կըռիւները, բաց - բասերը, եւ ոգեւորուեցաւ դարձեալ հայկական ոգիով։

Ներկայ էին ժողովուրդին բոլոր ... ները, կուսակցական ու անկուսակցականը, մեծ ու պզտիկ. Ամէն ... խօսեցաւ խմբապետ Ժիրայր Մին... ճեան։ Ցերեկից ծնողները ... դուստերնին տրամադրեն Հ. Մ. ... ի շարքերուն մէջ, եթէ կ'ուզե... իրենց զաւակներուն արդի ... թեան եւ Հայրենի դաստիարա... թեան ... ներուն մասին, ձուլումի սպառ... ներուն մասին։ Մինչեւ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի սկաուտական օճախը ... մըն է ուր երիտասարդները ... զերծ մնալ ամէն վտանգէ եւ ... իբրեւ լաւ Հայ։

Ցանկալ ... խումբը ... իր կեդրոնական բանակատեղին։

ՀԱՅ - ԳԱՄ...

×

ՍԷՆ - ԺՈՐԻԷ.— Այստեղ ... նական բանակատեղին Հ. Մ. ... սկաուտներուն, լեռներ... պատկով մը փակուած ... կից է որ սկաուտները Թուրքիա... կումներ կը կատարեն՝ շրջակ... կական գաղութներու այցելութ... թայով։ Հրաշալի օդ, հրաշալի... հայրենի տեսարան եւ ... Մեր կեանքը կ'անցնի ... երազի մը պէս, ... կ'անցնին։ Անունը այնքան ... կը ստանանք, օդը եւ ջուրը ... կը նպաստեն մարզուղութեան... եղած ենք.— ամէն օր լաւ ... բաց, կամ, բանջարեղէն, ... օրերը՝ նաղաստակ, կերակ... ...

Ֆրանսացիներուն վրայ ... ւորութիւն թողուցինք։ Անոնց ... զանցութեան, մեր տղաքը ... ցեցին Ֆրանսացիները, ... համայնքային ու կառավարական ... պաշտոններ սաստնի։

Կրընոպլի թաղայինի երկրոր... կումէն վերջ, նման բանակումն... տի կատարենք նաեւ Վալանս... նի, Լիոնի, Տենինի, Սէն ... մէջ

Ամիս մը բնութեան գառնի...

ԹՈՒՐՔԻԱ

«Ո՞ՒՐ Է ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆ...

— o —

Վերջերս կրկին կ'արծարծուի Թուրքիոյ եւ քէմալականութեան ... աշխարհի մասին շուրջ ... տիրող վէճը Տարօրինակ... վիճողները բան իսկ քէմալակա... են։ Ցոյց տալու համար թէ ... տարբեր է «քէմալականութ... գաղափարը, տարբեր կը ... լիհ Րըֆգըի «Հաքիմիէթ Միլլ... մէջ (5 օգոստոս) լոյս ... յօդուածէն մասեր, որոնց կը ... խանել, վերեւի խորագրով, ... խմբագրապետ Աղա օղլու Ահ...

Ֆալիհ Րըֆգը.— «Նոր ... կէն, նոր կարգ ու սարքէն, ... նութեան, հիթլէրականութեան ... մայնավարութեան արամադ... ընկերվարութեան եւ ... թեան մասինխօսելով՝ ... Ազատականութեան եւ ... թեան տագնապները վերլուծ... ապայութեան անօգուտ ... կրցնել կ'ուզենք։ Ոչ, ... նոր Թուրքիոյ երիտասարդ... օրինակումէն, կապկելէն, ... համաձայն գործելու ... նողութենէն հեռու պահել ... Թուրքիան ազատ է՝ ... եւ կատարելագործման մէջ ... փնտռել - գտնելուն մէջ։ ... Թուրք ժողովուրդին ... պէտք է համալսարան... զատ ըլլան Թուրք ժողովուրդ... Թուրքիոյ։ Ամէն անգամ որ ... մը կ'առնենք ու ձեռնարկ մը ... յոյսր կարգուսարքերուն ... Ծիւները մեր սեղանին վրայ ... գտնուին։ Ու զանոնք բոլոր... քննենք ազատամտօրէն. ... տուինք օտար մասնագէտներ... խորհուրդներէն։ Բայց անոնց ... կուն գերին պիտի ըլլանք

«...Երբ մենք կ'աշխատինք ... գիմացիններուն բացատրել թէ ... ազգային տնտեսութիւնը ... գործին մէջ ամէնէն հիմնակա... տակականութիւնները պետութ... լիպարիւլն, Բոլշէվիզմի ... մեզի օգնութեան հասան»։

Աղա օղլու Ահմէտ, ըսելէ վերջ ... «Հաքիմիէթի Միլլիէ»ն երկրի ... նալու թերթը ըլլալով ... Պոլսոյ մէջ շատ քիչ կը ... ու ատոր համար իմ ... ցաւ», կը շարունակէ (8 օգոստ...

Գրագէտին գրածէն ու ... ծանօթ է։ Գալով իր գաղափար... ամէ՞ն գիտէ թէ Ֆալի...

...ջակցութիւն է։ Բայց, անիկա «քաղաքակիրթ» ազգերուն ասարեկան մը կը զատուի իրենց յատուկ պետականութեան կարողութիւն մը կը հետապնդեն։ Րըֆըր պէյի «Թուրքիոյ պետականութիւնը» բացատրութեան մասին ...քաղաքական ... և Թուրքիոյ նախկին պետականութեան գրութիւն մը ... գրութեան «իմաստը» եւ արժանիքը բան ... Թուրքիոյ մէջ կը փնտռէ։ Թուրք պետականութիւնը՝ Թուրք կեանքին, ... կենցաղին համեմատ կ՚ուզէ, ու ... մէջ ան իրեն չի կրնար օրինակ ... կ՚ուզէ անոնց փորձառութենէն միայն օգտուիլ։ Մինչեւ ... իրեն հետ համակարծիք ենք։ ... կը ճշդէ ժողովուրդի մը հոգեբանութիւն, կենցաղը եւ ասոր համաձայն ... կեանք մը պարզած։ Ահա հոս համակարծիք ենք։

Յ. Րըֆըր պէյ այս իրաւունքն ու իրաւասութիւնը իրեն ու իր գաղափարակիցներուն չնորհել կ՚ուզէ։ Շիտակ ... աչքերն ու շիտակ մտածող ... միայն իրենցն են։ Ուրիշ ... մեկնողները, ուրիշ եզրակացութեան հասնողները բառ իրեն՝ կամ ... սոփեստներ են եւ կամ ... սոփեստներ։

Մինչդեռ ինք եւս կը խոստովանի թէ ժողովուրդի մը հաւաքական ճշդելը ... մեծ դժուարութիւն մըն է, որքան ... գործ մըն է։ Այո, գալն ... ու խմանալը իրապէս շատ դժուար է Ամէնուն գործը չէ։ Այդ պարագային, միակ ուղիղ ճամբան՝ փնտռելն է եւ վերլուծումի մէջ բոլոր ... Ինչո՞ւ մենք մեզի՝ ... հարազատ զաւակներուն ... ուրիշ եզրակացութեան հասնողները «Ֆաթիհի» կամ ... սոփեստ որակենք։ Յ. Րըֆըր ... կ՚ըսէ թէ, Բուզմէյլի օրէնքները ... օգնութեամբ հասան։ Ան ի՞նչ ... միայն բան Թէյ վերը օրինակով, ... չենք ուզեր ըլլալ կ՚ըսէ, իսկ ... Բուզմէյլթ օգնութեան հասան, կ՚ըսէ ...

Նոյն երկու տող վերջ, Բուզմէյլթն ... կը հաւաքուի ...

Ուրեմն, որո՞ւ կը դառնանք։ Շատ մը ընկերային պահանջներ անհատական ... բաւարարելու անկարելիութեան պարագային՝ պետութեան օգնութեան հասնիլն ու գործը իր վրայ վերցնելը ակզբունք մըն է մեզի համար։ Ա. այդ է միակ ճշմարտութիւնը։ Բայց, անհատին զարգանալը, ... մէջ ձեռնարկներուն կարեւորութիւնը ժխտել՝ մեր երկրին համապատասխան ըմբռնում մը չէ։

Այս կերպ մտածողները ինչո՞ւ սոփեստ ըլլան, իսկ հակառակը մտածողներ «պաշտօնեան» հարազատ զաւակները։ Ահա այս մտայնութիւնն է որ ... ու պէտք չհասկնանք։

Նոր ստացողը

Այս տարի Վիեննայի Schwarzwald դպրոցը աւարտողներուն մէջ կը գտնուի նաեւ Հայուհի մը, օրիորդ Զլօրա Յովհաննէսեան, որ յաջողութեամբ Baccalaureat վկայական առաւ։

Օրիորդը ընիկ Պարսկաստանցի է եւ մէկը առաջին պարսկահայ օրիորդներէն, որ Եւրոպայի մէջ աւարտած միջնակարգի վկայական կը ստանայ։ Օր. Զլօրա կը պատրաստուի վերադառնալ Թէհրան, աշխատելու իր ծննդավայրին մէջ։

ԱՆԳԼ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ ՈՎԿԻԱՆՈՍԻ ՄԷՋ

Խորհրդային թերթ մը կը գրէ.—

Խաղաղական ովկիանոսի տիրապետութեան համար պայքարող երեք աշխարհակալ մրցակիցներուն միջեւ Անգլիա կը գրաւէ ամենանուազ գործօն դիրքը, բայց ամենարարդն ու ամենահակասականը։ 19րդ դարու եւ 20րդ դարու սահմանին վրայ, Անգլիա դեռ եւս ամենազօրաւոր պետութիւնն էր, ամէն տեսակէտով, Խաղաղականի ջուրերու մէջ։ Բայց, 1914—1918ի պատերազմէն վերջ, ան շատ տկարացած դուրս եկաւ՝ աշխարհի այդ կէտին վրայ, այն պահուն, երբ Մ. Նահանգները եւ Ճափոն անընդհատ կ՚ընդարձակուէին։ Անգլիա, ինկած այդ երկու ուժերուն միջեւ, ստիպուած էր գործելու Մ. Նահանգներու եւ իր գաղթավայրերու ճնշման տակ, իսկ իր գաղթավայրերը հակած էին Մ. Նահանգներու եւ թշնամի էին Ճափոնի։ Անգլիա, Ճափոնի հետ իր դաշնակցութիւնը լուծեց Ուաշինկթընի խորհրդաժողովին մէջ, գործելու համար Ամերիկայի հետ եւ Չինաստանի գործադրել տալու համար «Բաց դռներու» սկզբունքը։ 1925—1926ին երբ Չինաստանի մէջ տարածուեցաւ ազգային յեղափոխական շարժումը, Անգլիա ենթարկուեցաւ մեծ վնասներու, իբրեւ հետեւանք անդր Խաղաղական ապրանքներու դէմ եղած պոյքոթին։

Անգլիա այլ եւս չկրցաւ վերահաստատել իր տնտեսական դիրքերը։ Անյատակօրէն կը տեսնէ որ իր ճակատագիրը Ճափոնէն կախում ունի, ու 1928ին մենք կը տեսնենք Չինաստանի մէջ գործակցելու մասին Անգլիոյ եւ Ճափոնի միջեւ կնքուած դաշտնի համաձայնութիւն մը։

Այն պահուն, երբ Ճափոն կը պատրաստէր իր գործողութիւնները Չինաստանի մէջ, կրնար հաշուի առնել Անգլիոյ դանդաղ օժանդակութիւնները։

Անգլեւամերիկեան մրցակցութեան սաստկացման զուգընթաց, Անգլիոյ եւ Ճափոնի միջեւ երեւան եկան չահերու հակադրութիւններ։

Ճափոն, օգտուելով իր դրամին 60 առ հարիւր անկումէն, ի գործ կը դնէ Ծայր. Արեւելքի շուկային մէջ, վաճառամարտի քաղաքականութիւնմը, այդ շուկաներէն կը վանէ անգլիական ապրանքները։

Այդ մրցակցութիւնը կը զգացուի մասնաւորապէս այն վայրերուն մէջ, ուր հաստատուած է անգլիական հիւսուածեղէնի ճարտարարուեստը։ Լանքաշիրի մէջ հակաճափոն պայքար մը ծայր կուտայ եւ ճարտարագործները կը պահանջեն խիստ միջոցներ ձեռք առնել՝ բրիտանական կայսրութեան մէջ, ընդդէմ ճափոնական վաճառամարտին։

ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷՆ..

Գահիրէի «Յուսաբեր»ը կը գրէ թէ եգիպտական ոստիկանութիւնը, գլխաւորութեամբ երեք ոստիկան հրամանատարներու, գացած է «Յառաջդիմական»ի ակումբը եւ պահանջած վար առնել պարզուած ազգային եռագոյնը։

Որոշ բացատրութիւններէ վերջ կատարուած է ոստիկանութեան պահանջը։

«Յուսաբեր» կ՚ըսէ թէ այս բանը հետեւանքն է նոր ծուռնայներու։

ՀԱՅՈՒ ՄԸ ԳՈՐԾԱԾ ՈՃԻՐԻՆ ԱՌԹԻՒ

— o —

Նախընթաց չորեքշաբթի օր Անթիլիասի մէջ կատարուեցաւ փայրագ ոճիր մը։ Երեք Հայեր, գիշերանց մանելով Իլիաս անուն Սուրիացիի մը տունը, զայն սպաննած են գզութեան նպատակով։

Ոճրագործները, շնորհիւ խիստ հետապնդումներու, ձերբակալուած են։

Ոճրագործներէն մէկը Անդրանիկ, 22 տարեկան, Տէօրթ-Եօլցի, նախապէս խոզի վաճառական էր, մնալով իր գործին մէջ, ձգած էր այդ վաճառականութիւնը եւ կը զբաղէր հնակարկատութեամբ։

Երկրորդը Գառնիկ Նաճարեան, ներկարար, 20 տարեկան, Տիգրանակերտցի, երրորդը Յակոբ Սալլադեան, 25 տարեկան, անգործ, բնիկ Մարաշցի, կը բնակէր Անթիլիաս։

Այս վերջիններիս մը գգէր և գեղեցկացած էր։ Ժամանակին ան կ՚աշխատէր Իլիասի քով։ Առեն մը անոր մօտ ծառայելէ վերջ, ձգած էր խանութը եւ անգործ մնացած։ Վերջը ան հեծելանիւ մը գողնալով Վէյրութ բերած եւ ծախած էր։ Գողութիւնը երեւան հանուելով, Յակոբ ձերբակալուած եւ բանտարկուած էր Բանտարկութեան ժամանակաշրջանը լրացնելէ վերջ, նորէն դիմած էր Իլիասին եւ խնդրած որ իր քով առնէ։ Իլիաս մերժած էր։

Անկէ վերջ, Յակոբ անգործ մնալով միւս երկու ընկերներով կը պտտէր։ Երեկոյ մը երեքը մէկ, Անթիլիասէն քիչ անդին Տէվրիէի մէջ գինետուն մը նստած կը խմէին։ Հոն որոշեցին միջոց մը գտնել հարստանալու համար։ Անդրանիկ առաջարկեց աւազակախումբ մը կազմել եւ կողոպուտներ ընել Անթիլիասի պարտէզներուն մէջ։ Գառնիկ սակայն կը ծիծաղի այդ առաջարկին եւ կը յայտնէ որ իրենց պէտք եղածը կարեւոր գումարներ են, հետեւաբար աւելի մեծ ծրագիր մը պէտք է որոշել։

Երեքը մէկ, վերջապէս, կ՚որոշեն յարձակիլ տուներու վրայ եւ գանձեր պարպել։ Յակոբ անմիջապէս թելադրեց անոնց եւ յայտնեց որ իր նախկին վարպետը Իլիաս, խանութի գանձարկղին մէջ կարեւոր գումարներ կը պահէ, հետեւաբար առաջին անգամ պէտք է կողոպտել անոր խանութը։

Սակայն, յետ քննութեան յայտնի եղաւ, Իլիաս ամէն գիշեր կը պառկի սեղանի մը վրայ, որ դրուած կ՚ըլլայ գանձարկղին դրան առջեւ, որով կարելի չըլլար բանալ զայն, առանց վերցնելու Իլիասի մարմինը։ Եւ որոշեցին առաջին հերթին մէջտեղէն վերցնել Իլիասի մարմինը։

Եւ, գիշերը ժամը 3ին մտան ներս, սպաննեցին Իլիասը եւ գանձարկղը բանալով վերցուցին 60 ոսկի։ Բաժնուելու ժամանակ, վէճ ունեցան, որովհետեւ իրենցմէ մէկուն 50 դահեկան պակաս բաժին տրուած էր։

⁂ Սուրիոյ մէջ յուզում պատճառած է այս ոճիրը։ Անթիլիասի բրնիկները Թոյն իսկ պիտի պահանջեն եղեր Հայերու հեռացումը իրենց շրջանէն։ Էլ-Աիրար խմբագրական մը գրելով կը պահանջէ ամենածանր պատիժ «հայ ոճրագործներուն համար», եւ այս առթիւ կը յիշէ թէ Հայ մըն էր որ սպաննած էր նաեւ Տիկ. Մուպարէքի Բիանը Այս վերջինը սպաննողը Յակոբ Աճէմեան թէեւ ցման բանտարկութեան դատապարտուած է, բայց վերաքննիչ ատեանը պիտի քննէ խնդիրը՝ մեռեալին զաւակներուն դիմումին վրայ։

⁂ Ձերբակալուեր է Միհրան Թափուճեան անուն Հայ մը որ խոստովաներ է թէ գողութիւն բրած է։

«Գրքի Օր»

(Իբրեւ կոչ)

— o —

«Հայ Մշակոյթի Օրը» գաղութներու մէջ սկսած է տօնուիլ հետզհետէ աճող ոգեւորութեամբ։

Հայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը գաղութներու հայութեան կը թելադրէ այդ մեծ օրուան առթիւ անդրադառնալ Հայ Մշակոյթէն անբաժան հայ գրքին։

Հայերէն հրատարակութիւնը կ՚ապրի միայն հայ գրողին անսահման հաւատքովը եւ անհաւատալի զոհողութիւնովը։ Առիկա պատուաբեր չէ հայ մշակոյթի ժառանգորդին՝ հայ ժողովուրդին։

Ամէն հայ անհատ կամ ընտանիքի պարտականութիւնն է ունենալ իր մէրթը, իր գիրքը։ Քաջալերել հայ լեզուով հրատարակութիւնը մանաւանդ գաղութներու մէջ, ուր անմիջական է Հայ Մշակոյթին եւ լեզուին բուսանացող վտանգը։

Ուրեմն «Հայ Գրքի Օր»։

Մշակոյթի Օրուան առթիւ երբայրանչիւր հայ թող իրեն ազգային պարտականութիւն համարէ գնել հայերէն հրատարակութիւն մը։

Գաղութներու մէջ «Մշակոյթի Օրուան» հանդէսը սարքողներէն կը խնդրենք ժողովրդականացնել «Գրքի Օրուան» գաղափարը եւ կազմակերպել հայերէն հրատարակութեանց ցուցահանդէս։

Հայ Գրողներու ընկերակցութիւնը «Մշակոյթի Օրուան» առթիւ պիտի հրատարակէ ցանկը իր անդամներու հեղինակութեանց, զեղչուած գիներով։

Վստահ ենք որ Ֆրանսայի հայութիւնը պիտի քաջալերէ մեր ձեռնարկը։

Գրքի Օրուան արդիւնքը ցոյց պիտի տայ, որ մեր հին եւ գեղեցիկ մշակոյթով հպարտանալէ զատ, գիտակից ենք նաեւ մեր պարտականութեանը անոր հանդէպ։

Հայ Գրողներու Ընկերակցութիւն

Կոխածոր կ՚ուզեն

— o —

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հայ թերթերու միջոցաւ հաղորդուեցաւ թէ Սէն-Ժէրոմի Ս. Եկեղեցւոյ համար կնքահայրը փնտռուէր շինութեան յանձնախումբին կողմէ, Թաղականութիւնս որոշած ըլլալով սեպտեմբեր 24ին օծման արարողութիւնը կատարել եւ այս առթիւ Սիվրի-Հիսարի հայրենակցական միութիւնը իբր կնքահայրութեան խնկնածու 5000 ֆրանքի գումարով իրենց թեկնածութիւնը դրած ըլլալով, վերջին անգամ մեր բարեպաշտ ժողովրդեան կը յայտարարենք թէ մինչեւ սեպտեմբեր 15 եթէ փափաքողներ կան յաւելեալ գնով կնքահայր ըլլալու, հաճին գրաւոր եւ կամ անձամբ դիմել Թաղականութեանս։

(Կնիք)

Հասցէ.— 6 Bld. Veuf, St. Gérôme. Marseille.

ՌԱՄՈՒԼ

ԱԼ ՎԵՐՋ ՏՈՒԷՔ

— :•: —

Պէյրութի «Ազդակ»ը դառնութեամբ գրել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (17 օգոստ.)։

— «Եր թուի թէ տակաւին կարգ մը տարբեր, մութ ուժեր, անգոյն, աննկարագիր մարդիկ, չա՜տ պիտի ուզեն պղտոր ջուրերու մէջ ձուկեր որսալ։ Կ՚երեւայ թէ՝ դեռ «գրագէտ», «հրապարակագիր» անարժան ծիրանին հագած կեղծ մտաւորականներ, երկար, պիտի խաղան այսարինակ ժողովուրդին հետ, զգուելով եւ անվերջ անհանգստացնելով անոր հանրային անդորրութիւնն ու խաղաղութիւնը։

Մարդ, ուղղակի զզուանքով, անպատում դառնութեամբ կը կարդայ մեր իրականութեան մէջ գոյութիւն ունեցող այն կարգ մը թերթերը՝ որոնց վարիչները, հեռու՜ ճշմարիտ հրապարակագրի, հայրենասէրի եւ մտքի կայլին ամենահասարակ չափը փարելէ ու պգացումներէ, բան գործ են բրած շարունակ զբաղուիլ եւ բդրաղեցնել հայկական գաղթաշխարհը՝ այնպիսի խնդիրներով, խիւ-բասեներով, ...ին եւ յիմարական վէճերով, որոնք ոչ մէկ կերպով կապ ունին մեր ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան ու իրական շահերուն հետ։

Փոքր, անկշիռ լուր մը, պարզ ոճիր մը, հազիւ իր ստորագրութիւնը գրել գիտցող հետուոր, անծանօթ «Թղթակից»ի մը այս կամ այն խնդիրներու վերաբերեալ տեղեկութիւնները, պատճառ կ՚ըլլան յանկարծ, որ մեր վերեւի յիշած թերթերու խմբագիրները օդը ելլեն, դարձուրին կամ սարսափին եւ ի վերջոյ իրենց թերթերուն կամ թերթիկներուն ճակատը զարդարեն խոշորատառ եւ կարմիր կէտերով՝ «Կեցցե՜, կեցցե՜, զրկուե՜ց կեցցե՛»...բացագանչութիւնն ու հաւարը։

Ի՞նչը կեցան եւ ո՞վ կեցաւ, ա՛յ մարդիկ ...

Բայց, մենք կը կարծենք, որ մէկ անգամ ընդ միշտ վերջ պէտք է տրուի այդ բոլորին։ Մենք, ժամանակը եկած կը համարենք, որպէսզի հրապարակէն մաքրուին եւ սրբուին վերջնականապէս այս արդէն շատ տառապած ժողովուրդին կեանքի ու ճակատագրի հետ անխղճօրէն խաղացողները։

Ի՞նչ կը կարծեն այդպիսի թերթերու Պ. Պ. խմբագիրները։ Կը կարծեն որ այս ազգը բաղդավո՞ր ուխտուա՞ծ է, տիրուն կենդանի՞ է։ Անոնք փայլեկան մը չե՞ն մտածեր արդեօք, թէ ո՞ւր էին երէկ եւ ո՞ւր ենք հասեր այսօր։ Անոնք, մարդկային ամենատարրական խիղճն ու խղճմտանքը չունի՞ն արդեօք, թէ դեռ երէկ էր, որ ովկիանոսներով արիւն թափեց Արեւմտեան ազնուական եւ գեղեցիկ այս ցեղը։ Այդքան շուտ մոռցան անոնք, հայութեան դահիճներուն գործած աւերը, անհնարագրելի եւ անդառնալի ոճիրներն ու զարմանալի մարդասպանութիւնները։ Իրենց քթին ու աչքերուն տակը զոհուող արարական, աստուածային եւ Միջագետքի անապատներուն ու անսակելի տառապանքը, ջարդերը ի՞նչքան ալ շուտ մոռցան։

Կարելի է բաւել ճակատագրաց եւ անվարանելիութեամբ, որ հայ ժամուլի քննադատական ոգին քայլ մը իսկ չէ յառաջացած նախապատերազմեան եւ յետ պատերազմեան իր բաւած ուղեգծէն, նմանապէս։

Օսմ. սահմանադրութենէն յետոյ, երբ Թուրքիա լուռ ու մունջ կը պատրաստէր բոլորովին հայութիւնը, յարմար առիթով մը, հոգւ եւ սուրէ անցընելու, անգին, մեր կեղծաւոր, խմաստակ, հասպաշտ եւ արժանահաւէ «մտաւորականներ»ն ու «հրապարակագիրներ» իրարու հանդէպ բանած էին այնպիսի թշնամական դիրք մը, որմէ աւելորդը, մի միայն ժողովուրդը պիտի ըլլար։ Ինչ որ, աւա՜ղ, եղաւ..

Մեծ պատերազմէն յետոյ, մենք այն փայլուն յոյսն ու հաւատքը ունեցանք թէ՝ այլեւս վերջ պիտի գտնեն կիրքերը անոնց։ Աղզամիտ, եռակոծ չահերու եւ փառքերու տեղ, պիտի սատուածօրէն իշխէ եռ բովանդակ Հայոց շարչարապատում ժողովուրդին։

Այսօր, եթէ, պահ մը, ուշի ուշով հետեւինք մեր կարգ մը ամբոխավար եւ նեղմիտ թերթերու գրչութեանց, կարելի չէ այն ժամանակ չցաւիլ խորապէս անոնց եւ մեր տառապահար ժողովուրդին վրայ»։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Ողիմպիական առաջ

— o —

ՎԻԷՆ, 23 օգոստ. (Յառաջ).— Տեղւոյս Հ. Մ. Ը. Մ.-ի վարչութիւնը եռանդով աշխատանքի լծուած է։ Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս Վիէնի Հ. Մ. Ը. Մ.-ի մասնաճիւղը կազմակերպած է իր 7րդ ողիմպիականը, որ տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ 3 սեպտ. Հ. Մ. Ը. Մ.-ի ծանօթ մարզադաշտին վրայ։ Այս առթիւ հրաւէր ուղղուած է զանազան հայ մարզական միութիւններուն մասնակցելու կազմակերպուած ողիմպիականին։ Նոյն օրը տեղի պիտի ունենայ Ֆութպոլի բաժակի մեծ մրցում մը ողիմպիականին փայլը աւելցնելու համար զանազան խումբերու միջեւ։ Ա. յաղթականը պիտի ստանայ արժէքաւոր բաժակ մը, իսկ Բ. յաղթականը (ֆինալիստ) պիտի ստանայ 11 չքանշաններ։ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի վարչութիւնը ողիմպիականը փառաւոր անցընելու համար, նոյն օրը կազմակերպած է հեծելանիւի մրցում հայ մարզիկներու միջեւ։ Վիէնի Հ. Մ. Ը. Մ.-ը ներկայիս ունի ութ յառաջին հեծելանուորդներ, որոնք կը մասնակցին զանազան մրցումներու Վերջերս մեր յառաջին մարզիկներէն Նշան Ղուկասեան որ մասնակցած էր Շամբին տը Սուաւոտի մրցումին, Ե. հանդիսացաւ։ Իսկ Տեւրինի հեծելանիւի մասնաճիւղը 20 օգոստոսին կազմակերպած էր տեսչութեան մրցում 90 քիլոմեդրի վրայ Մեր պատանի մարզիկը 7 քիլոմեդր զատիչը բարձրանալով միանալը 200 մէթր տարբերութեամբ Ա. հանդիսացաւ, հակառակ ասոր՝ մինչեւ տեղը հասնելուն Բ. եղաւ Պատճառը այն էր որ զատիչ մը կշռած ատենը փախով կ՚իջնէ, ասոր հետեւանքով Բ. հանդիսացաւ, մէկ մէթր տարբերութեամբ։ Կարծէ կարդալ ֆրանսական թերթին գովեստները մեր սիրուած մարզիկի մասին։ Իրօք որ գնահատանքի արժանի է։ Յառաջիկայ 10 սեպտ.ին պիտի վազէ 190 քիլոմէթրի վրայ։

Յ. Մարտանեան

ՅԱՌԱՋԻ ԱՏԵՆԻ ԹԵՐԹՕՆԸ

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ԷՋԵՐ (8)

ԽԱԹ—ՍԱԲԱ

Զինուորներն այդ միջոցին ձիերից իջել, տանելը կապել ու արածելու էին թողել վրանների առաջ։ Իրենք վրանից վրան մտնում եւ ուտելու էին որոնում։

Եւ, երբ չգտան, ստիպուած եղան իրենց պայուսակից հանել հաց ու պանիր եւ անօթի բոչաների առաջ նստել, ուտել։

Այդ միջոցին բէգը ամբողջովին ըրդրուած էր կարօտով։ Ուտում էր եւ ...

— Համով կարագ է ... Սրանց տաւարները երեւի շատ լաւ կաթ են ունենում։

— Սաղի՛կ է կերածներն, էֆէնտի՛մ, ... հարկահաւաքը։

— Երեւի բաւական տաւար կ՚ունենան. մէջ մտաւ գրագիրը ... Նախ ոչխարներ։ Սա ոչխարի կաթ է։ Ցեղո՛յ կ՚ունենան ձի, էշ կամ ... վրաններ ունին եւ անշո՛ւշտ իրենց այդքան բեռը տեղից տեղ փոխադրողը ...

Բէգը, կարծես զմայլմամբ, նայում էր իր գրագրին։

— Աֆֆէրի՛մ, սիրելի՛ս. գուշեց նա, յետո՞յ, յետո՞յ։

— Ցետո՛յ, էֆէնտիմ, կ՚ունենան նաեւ եղներ. ես այնտեղ, ցածում 2—3 սայլ տեսայ.

— Այպս՞, ի՞նչ կ՚ասէք սրան, բոչանե՛ր. դարձաւ բէգը կանգնած ծերունիներին. աւելի լաւ է ճիշդը խոստովանեցէք, թէ չէ՝ գրագիրս մէկ-մէկ կը հաշուէ ձեր բոլոր ունեցածը։

— Ճշմարիտ է էֆէնդի՛, առաւ մի բոչա. ունէինք մօտ 20 ոչխար, 5—6 կով, 6—7 ձի, յետոյ՝ էշեր, եզներ... բայց մեր ամբողջ նախիրը երէկ քշեցին տարան Քիւրդերը ..

Բէգի աչքերը փայլեցին։ Նա հարկահաւաքին դարձաւ ու ասաց.

— Սա քեզ վերաբերեալ բան չէ կարծեմ, կառավարութեան հաշուի մէջ չեն մտնում բոչաները ...

Ցետոյ գրագրին նայեց ու ժպտաց.

— Իսկ դո՛ւ, սիրելի՛ս, սա մեր անձնական հաշւի հարցը դարձրու ... Գրիր այդ ամէնը ... Ուրեմն, 20 ոչխար, 6 կով ...

— Բայց բէգ, գոչեց բոչաներից մէկը. այժմ ոչինչ չունինք. բոլորը տարան ...

— Աստծու բանն է այդ ... խօսեց բէգը. բայց ունեցել էք մինչեւ երէկ եւ նրանք կառավարութեան հողի վրայ են արածել, ձեզ կերակրել են ... Հաշւե՛ր, գրագի՛ր, Ցեղ...

— Ուշ հաս չէին, բէ՛գ, ասաց նորից ծերունի բոչան — եւ յետոյ, երկրագործութեան անասուններից հարկ չեն վերցնում ...

— Դու լռ՛ու կաց, քաֆտա՛ռ, եւ սպասիր որ քեզ խօսեցնեն ... Մենք յիմար չենք եւ գիտենք որ բոչաները չեն զբաղւում երկրագործութիւնով Գրեցի՞ր, գրագի՛ր

— Լա՛ւ, սկսեց քիչ-քիչ ոգեւորել բէգը եւ դարձաւ բոչաներին. առաջէք ճիշդը, անպիտաննե՛ր, քանի՞ անձ կայ վրաններում, կին, երեխայ եւ տղամարդ... ճիշդը ասէք, եթէ չէք ուզում որ զինւորներիս ձեր վրանների վրայ բաց թողնեմ.

— Ցանեւուէ տղամարդ ենք, բէ՛գ. պատասխանեց ծերունին. բայց 30ից աւելի կինք. մեզնից տաս հոգու ձեր հրամանով բռնել են դաշտում, իսկ երկուսին Քիւրդերը սպանեցին։

— Ուրեմն 35 տղամարդ. իսկ կանա՞յք։

— Մօտ քսան։

— Սո՛ւտ է անիծեալ. 35 տղամարդ ունեցող խումբը 40ից աւելի կանայք կ՚ունենայ

Ասաց եւ ոտքի ելաւ։ Դէմքի վրայ խաղում էր ինչ որ չար ժպիտ։ Բէգը երեւի, նոր բան էր մտածել։

— Անմէտ էֆէնտի՛, դարձաւ նա գրագրին. մենք հրամայում ենք ձեզ՝ տանել ձեզ հետ 5—6 զինուոր եւ, այս ծայրից սկսած՝ մտնել բոլոր վրաններն ու ցուցակագրել բոլոր անձերին, կանանց, աղջիկներին ... իսկ ես այժմ, դարձաւ նա բոչաներին, կորէ՛ք աչքիցս եւ ամէն մարդ թող իր բնտանիքի մօտ գնայ ...

Բոչաները վրանի առջեւից հեռացան։ Բէգը հրամայեց կանչել զինուորների յիսնապետին եւ մանրամասն պատուէրներ տուաւ նրան։

Ցիսնապետը ծիծաղը դէմքին դուրս ելաւ վրանից եւ քիչ յետոյ զինւորները հրացան ի բռին՝ շղթայի նման շրջապատեցին վրաններն ու սկսեցին կամաց-կամաց շղթան սեղմել։

Եւ ահա ամէն ինչ խառնեց միմեանց։ Այլեւս յիմնապետը չկարողացաւ իր ճիչերովը կարգ ու կանոն պահպանել։ Թալանի տենչը զինւորներին մղեց դէպի վրանները։

Ու սկսեցին տակն ու վրայ անել նրանք ինչ որ գտան։ Ուղղակի մերկացնում էին տղամարդկանց, կանանց հագուստների մէջ էին ապրդեցնում իրենց կեղտոտ ձեռքերը եւ դաշչելի ժպիտով ժպտումներանց արձակած ճիչերի վրայ ..

Հարկատուն էլ իր գործն էր տեսնում։ Արձանագրում էր, որ յետոյ կէտ պահանջի գոնէ

Բոչաները սոսկումը կրծքերում փախչում էին այս այն կողմ, զինուորների հրացանների կոթերից մղուած՝ նորից ետ գալիս, մանուկների վայնասունը կանանց ճիչերի հետ՝ սարսափելի էր բռնել, իսկ բէգը կանգնել վրանի առաջ՝ ծիծաղում էր։

Գրագիրը ոչ միայն արձանագրում էր անձերին, այլ եւ հրամայում էր դատարկել վրանները։

Սկսեցին դէպի կարմել կաթսաներ, կապերտներ, բարձեր ... Զինուորները կողոպտած բռնում էին աղջիկներին, պոկոտում նրանց վրայից որեւէ զարդ, որեւէ լաւ շոր, կօշիկ, թաշկինակ...

Մի զզուելի խառնուրդ, մի սոսկալի ու վայրենի խառնուրդ էր այն։

Մինչ այդ, գրագիրը, որ ուշադրութեամբ դիտում էր ամէն կնոջ դէմք, յանկարծ մօտ կանչեց երկու զինուորի, ցոյց տուաւ վրաններից մէկից դուրս եկող մի աղջկայ եւ ասաց.

— Բռնէք դրան եւ բէգի վրանը տարէք ...

Ու զինուորները վազեցին դէպի աղջիկը

Բայց երեւի նրանք բոլոր կնոջ ինչ լինելը չգիտէին գեռ։ Ենթադրում էին որ հեշտ էր բռնել աղջկան։

Ցանկարծ աղջիկը գլխի վրայ պտուտեցրեց ձեռքի ցուպը, ապա իջեցրեց երկու անգամ եւ զինուորները օգնութեան աղաղակը բերաններին՝ փախչեցին դէպի։

Այդ անակնկալը այնպէս յանկարծակի բերաւ ամէնքին, որ մի բոպէ կանգ առին թալանն ու հետապնդումները։ Բոլոր զինուորները սառած մնացին, գրագիրը գունատուեց եւ բնազդաբար ետ-ետ քաշուեց։

ՎՐԹԱՆԷՍ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

(Շար.)

ՀՈՎ ՄԸ ԳԻՏԻ ՏԱՊԱԼԷ ԱՅԱ - ՍՕՖԻԱՆ

« Էքսէլսիօր » կ'ըսէ թէ Պոլսոյ նշանաւոր Այա - Սօֆիա մզկիթին հիմերուն տակ բխած ջուրի ակ մը կը սպառնայ անոր փլուզման: Փորձագէտները կ'ըսեն եղեր որ՝ ասատիկ հով մը կրնայ գետին տապալել այս 1400 տարուան հրաշալիքը:

ԲՈՒՌՆ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ՄԵՔՍԻՔԱՅԻ ՄԷՋ

ՄԵՔՍԻՔՕ, 24.— Հեռագրական լուրեր կը հաղորդեն թէ բուռն երկրաշարժ մը տեղի ունեցած է Նիքարակուայի մէջ: Լէոն քաղաքը մասամբ կործանած է: Փախստականները խուճապի մատնուած ամէն հաղորդակցութիւն, լուր չկայ զոհերու մասին: Օգնութիւն եւ զօրք ղրկուեցաւ՝ փլատակներուն տակէն զոհերը հանելու համար: Մէքսիքօյէն 200 մղոն հեռու Կիւէրրէրօ պետութեան մայրաքաղաքին մէջ ալ բուռն եղած է շարժը:

Փարիզ եւ շրջակաները

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին. 51, rue de Rivoli. Café Samaritaineի ներքնայարկը: Մէթրօ՝ Շաթըլէ: Օրակարգ՝ Զեկոյց 11րդ Շրջ. Ժողովի եւ Կոմիտէի ընտրութիւն:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Զեկոյց Շրջ. ժողովի մասին:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Վարդան» ենթակոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Հրայր, Ռազմիկ եւ Տաւրոս խումբերու բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 2.30ին Առնուվիլի ծանօթ սրճարանին մէջ: Օրակարգ՝ Զեկոյց 11րդ Շրջ. ժողովի:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի «Քրիստափոր», «Ռոստոմ», «Զաւարեան», Կառ տը Վէզի եւ Վիլէօրպանի բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ. Յ. Դ. «Զարդարեան» Գրադարանին մէջ: Օրակարգ.— Համարատուութիւն Կոմիտէի եւ ընտրութիւն նոր Կոմիտէի:

ԼԻՈՆԻ անդամական ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ. Յ. Դ. «Զարդարեան» Գրադարանին մէջ:

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի «Քրիստափոր», «Ռոստոմ» եւ «Ակնունի» խումբերու բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին Հ.Յ.Դ. «Խաժակ Ակումբին մէջ: Օրակարգ զեկոյց խումբերու եւ կոմիտէի: Զեկոյց շրջանային ժողովի:

ՍԷՆ ԹԻԷԹԻԷՆԻ «Անտոք» կոմիտէի ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին «Դուրեան» Գրադարանին մէջ.

Դաշտահանդէս

Իսի լէ Մուլինոյի Վռամեան խումբին կողմէ

Վաղը Կիրակի Մէօտոնի Անտառին մէջ «Պաղ Աղբիւրին մօտ

կը խօսի՝ ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

բանախօսութիւն, երգ, հայկական եւ եւրոպական պարեր:

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Փարիզի Դուրեան Հայր. Միութեան կողմէ

Վաղը կիրակի Մէօտոնի անտառը, պաղ ջուրին մօտ

ՀԱՒԱՔՈՅԹ

Ցրմանահայ կարմիր խաչի Իսի լէ-Մուլինոյի մասնաճիւղը կը հրաւիրէ բոլոր անդամ եւ անդամուհիները այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին. Ակումբին մէջ, 253, rue J. J. Rousseau, Իսի-լէ-Մուլինօ կը մասնակցի «ՍԻՓԱՆ» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Գ. Սաքօի: Հայկական պար եւ երգ: փախստականները կրնան ներկայ գտնուիլ:

Կը խնդրուի մասնաճիւղիս ուղղեալ նամակները ղրկել հետեւեալ հասցէին՝ Tarakdjian Marie, 29, Allée de la Seine, Issy-les-Moulineaux (Seine):

Բացօթեայ բանակային ներկայացում

Նախաձեռնութեամբ՝ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ

Վաղը կիրակի, առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ 9

Bagneux, Sentier des Bas-Longchamp

Պ. ԿԱՐԻՆԵԱՆԻ նախանձելի պարտէզին մէջ

Եւրոպական եւ արեւելեան ընտիր նուագ

Պարտէզին չորս կողմը պիտի զետեղուին բարձրախօսներ

որոնք պիտի նուագեն ամբողջ օրը

Մասնակցութեամբ ԲԱՌՈՒՍԹ ԺՈՐԺԻ

Radiodiffusionը կը կատարէ Maison L. NICHANIAN

56, Rue Piat.

Գեղարուեստական ճոխ բաժին մասնակցութեամբ Փարիզեան

բեմի լաւագոյն ուժերու

Ճոխ եւ գիւրամատչելի պիւֆէ

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ

[illegible]

Դաշտահանդէս

կազմակերպուած՝ Աննուվիլի ԱՐԱՐԱՏ հայոց միութեան կողմէ

Աննուվիլի անտառին Bois de Cendosի վայրին մէջ

Վաղը, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30էն մինչեւ երեկոյ

Ճոխ պիւֆէ: Նուագ Գ. Կանտրոսեանի կողմէ,

տեղի կ'ունենայ միութեան կազմակերպած պարգեւաբաշխութիւնը:

«ՆԱՅԻՐԻ ԱՇԽԱՐՀ»

Պատկերազարդ երկշաբաթաթերթ. Այլազան նիւթեր, բազմաթիւ նկարներ հայ եւ օտար կեանքէ:

Դիմել՝ Mr. Torosian, 50, rue Fbg. du Temple. Paris (X):

Հատը ճիշդ 1 Ֆր. 50 սանթ. կը ծախուի ծանօթ քէօշկերուն մէջ:

Թիւ 4ը լոյս կը տեսնէ Սեպտեմբեր 2ին:

ԾԱԽՈՒ ՍԱՓՐԻՉԻ ԽԱՆՈՒԹ

ՔԼԱՄԱՌԻ մէջ ծախու է տեղական մեկնումի պատճառաւ արդիական դրութեամբ կահաւորուած արանց եւ կանանց սափրիչի խանութ մը յարկաբաժինով միասին. մէկ սենեակ, խոհանոց, ջուր եւ ելեկտրականութիւն: 500 քառ. մէթր պարտէզ: Խանութին մէջ գտնուած բոլոր իրեղէններով միասին 12,000 ֆրանք: Պայլ՝ 9 տարի: Տարեկան վարձք՝ 1400 ֆրանք: Եօթը տարուան վարձքը կանխիկ վճարուած մասնաւոր գնով: Մանրամասնութեանց համար դիմել Պ. ՎԱՐԴԱՆի, 5, rue Pourtour, Clamart, Seine:

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

Երեկոյթ - պարահանդէս

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԻԹԻՒ

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ Հ. Յ. Դ. «ԸՆԿԵՐ ԿԱՐՕ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

Հովանաւորութեամբ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 7.30էն ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ

Սէնթ Անթուանի «Ա ԼԱ ՎԻՍՏ» շէրմիթաժի մէջ

Կը նախագահէ՝ ընկերուհի ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկերուհի ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Հ. Յ. Դ. Պույվ. Օտտօի Պատ. Միութեան մ.ճիւղը կը ներկայացնէ զաւեշտ մը

Երգ, արտասանութիւն, կէս գիշերէն վերջ պալահանդէս

կը նուագէ Վ. Ռ. Մ. վաճագնեան նուագախումբը

Մուտք 5 եւ 3 ֆրանք:

Դաշտապարահանդէս Մարսէյլի մէջ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԱՐՄՆԱԿՐԹԱԿԱՆ ԱՐՇԻՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 8էն ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 8ը

ՊԷԼՎԷՏԷՐԻ օդասուն պարտէզին մէջ

(Bar - Restaurant du Belvedere St. André)

ձոխ յայտագիր: Ցոյցեր մարզիկներու: Մեներգ: Արտասանութիւն: Ֆանթէզի: Պօքս: Ընդհանուր կովկասեան եւ եւրոպական պարեր: Մրցում ֆութպոլի եւ Պուլի:

Կը նուագէ ջութակահար Գ. Ս. ՉԷՕՐԷՔՃԵԱՆ եւ իր խումբը

Փափաքողները կրնան ճաշը միասին բերել: ձոխ պիւֆէ, զովացուցիչ ըմպելիներ եւ պաղպաղակ ժողովրդական գիներով:

Մուտքը՝ ազատ է:

7րդ ողիմպիական

կազմակերպուած ՎԻԷՆԻ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

3 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ԾԱՆՕԹ ՄԱՐԶԱԴԱՇՏԻՆ ՎՐԱՅ

տեղի պիտի ունենան նաեւ գնդակի եւ ճեճեյանի մրցումներ:

Դաշտահանդէս

ԼԻՈՆԻ ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Ի ՆՊԱՍՏ ՆՈՐ ԽԱՐԲԵՐԴԻ

[illegible]

ԾՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Երկուշաբթի, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Bar au Petit Paucetի մէջ, 23, rue Dugommier: Օրակարգ. Համարատուութիւն վարչութեան եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն: Ժողովը կը համարուի օրինական անկախ ներկաներու թիւէն:

ՓԱՐԻԶԻ Սալնոյձորի Հայրենակց. Միութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ անդամ եւ ոչ-անդամ բոլոր հայրենակիցները այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 7ին, 119, Ave. d'Italie, մէթրօ Maison Blanche: Կարեւոր օրակարգ: Տարօնցի հայրենակիցներէ կը խնդրուի բացառաբար ներկայ գտնուիլ այս ժողովին:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ Պարտիզակցի Կարապետ Վարժապետեան (Մականուանեալ Փոթթալի Էնդաւենսի) պատերազմէն միասին կը ծառայէինք Դարամաւայի բանուորական առաջին վաշտին մէջ: Լսած եմ թէ այժմ կը գտնուի Փարիզ կամ Ալֆորվիլ. Իմացնել Iskender Tokatlianի, Tailleur, 34 rue des Chapeliers, Marseille:

— Թէքթէզաղցի (Քէսէյճէճի) Գէորգ Թաշճեան (այժմ Աղապապեան) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկազուն, Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, իրենց մօր անունը Եղաբեր Տէրաէքեան (Սեբաստիոյ Պարտրի Արոտէն Թաղէն), մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ: Լուր առնուած է թէ Զինադադարէն Եղաբեր Ալեքսայի Հարան գիւղը կը գտնուէր:

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de Saint Valbert près de Héricourt (Haute Saône), France.

Կը փնտռուի Էվէրէկցի (Կեսարիոյ շրջան) Մանուկ Հալէպեան, որ 1927ին կը գտնուէր Detroit (Միացեալ Նահանգներ): Մօտաւորապէս վեց տարիէ ի վեր լուր չկայ իրմէ: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր փեսին՝ Յարութիւն Պարսամեանի, Rue St. Martin d'Hères, Chemin de la Plaine, Grenoble (Isère). France: Կը խնդրուի ամերիկահայ թերթերէն արտատպել:

Կը փնտռուի Էվէրէկցի (Կեսարիոյ շրջան) Մարիցա Արթինեան (ծնեալ Հալէպեան), 1928ին լուր առինք թէ Հարաւային Ամերիկա կը գտնուի: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր փեսին՝ Յարութիւն Պարսամեանի, վերոյիշեալ հասցէին:

Ամերիկահայ թերթերէն կը խնդրուի արտատպել:

«ՎԷՄ»

ԵՐԿԱՄՍԵԱՅ ՀԱՆԴԷՍ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Առաջին թիւը յանձնուած է տպագրութեան եւ լոյս կը տեսնէ [...]

Առաջին թիւին մէջ կը գտնուին՝ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ, Ա. ԱՆՏՕՆԵԱՆ, Ա. [...] ԲԵՐԵԱՆ, Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ, Յ. ՉԱՐԵԱՆ, Յ. ԹԱԳԷՈՍԵԱՆ, [...] Ա. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ, Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ, Վ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ, Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ, ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ, Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ, Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ եւ ուրիշներ:

Առաջին թիւէն պիտի սկսի հրատարակուիլ Վ. Արք. Մանկունիի «[...] Դ. եւ իր ժամանակը » ընդարձակ պատմական գործը:

Այլեւայլ վաւերագրեր, տեսութիւններ, դրախօսականներ, նկարներ.

Վէմի մէջ լոյս պիտի տեսնեն նաեւ Դրօի յուշերը, Հայաստանի [...] եւ պառլամենտի արձանագրութիւնները:

Վէմին խոստացած են աշխատակցիլ, ի միջի այլոց.— ՊՐՕՖ. Ա[...] ԱԼՊՕՅԱՃԵԱՆ, ՀԱՄԱՍՏԵՂ, Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ, ՆԵՐՍԷՍ արք. ՄԵԼԻՔ-[...] ԵԱՆ, ՍԱՄՍՈՆ, ՍԵՊՈՒՀ, Յ. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ, Յ. ՕՇԱԿԱՆ եւ ուրիշներ:

Առաջին թիւէն իսկ « Վէմ »ի առացումը ապահովելու համար [...] է բաժանորդագրուիլ այժմէն՝ բաժնեգինը ուղարկելով կանխիկ: [...] չվճարուած ապսպրանքները նկատի չպիտի առնուին:

Բաժանորդագրութեան պայմանները —

Ամերիկա, Բրիտ. կայսրութիւն, Եգիպտոս, Իտալիա՝ տարեկան		65 ֆ[...]
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ	»	50 ֆ[...]
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա, Պաղեստան	»	40 ֆ[...]

Բաժանորդագրութեան համար դիմել՝

L. Kévonianի 17 Rue Damesme, Paris (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. — Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԲԸ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Բելճիքա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 27 ՕԳՈՍՏՈՍ 1933

27 Aout 1933

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2276

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

«Մէկը, երբ անդադար հրէշի մասին կը մտածէ, ինքն ալ ի վերջոյ հրէշ կը դառնայ»:

ՆԻՑՇԷ

Ընկերվարական Միջազգային Համագումարի Նստաշրջանը բացուեցաւ այս տարի Փարիզի մէջ եւ տեւեց 21 օգոստ.-էն մինչեւ 25 օգոստոս:

Երեսունեւհինգ ազգերու ընկերվարական կուսակցութիւններ կը մասնակցէին 142 պատգամաւորներով:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն եւս տուած էր երեք ներկայացուցիչներ:

Համագումարի տրամադրութիւնները կարելի է թարգմանել երեք բառով,— տեղատուութիւն, մտահոգութիւն եւ անզօրութիւն:

Յետ-պատերազմեան ընկերվարութիւնը, հակառակ իր սկզբնական հզօր վերելքին եւ ձեռնհաս ու կարկառուն պետական դէմքերուն, չի կրցաւ պետութեան վերնաշէնքին մէջ ամուր տեղ գրաւել: Մասնակի յաջողութիւններ միայն ունեցաւ Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Գերմանիոյ եւ Սկանտինաւեան երկիրներու մէջ, եւ ապա, յետադիմական Փաշական ալիքը ուժգին հարուածով մը տարրեց իր ափին մէջ:

«Յառաջ»ը արդէն գիտել տուած էր ասկէ քանի մը օր առաջ, «Մեռեալ տառը եւ ոգին» խորագրով խմբագրականի մը մէջ, այն տեղատուութիւնները որ զանազան երկիրներու մէջ տեղի ունեցան այս վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին:

Հոս, մենք կ'ուզենք քննութեան առնել այն դրդապատճառները միայն որոնք միջազգային ընկերվարութեան նահանջի ճամբան բռնել տուին:

×

Համայնավար կուսակցութիւնը համաշխարհային կարմիր յեղափոխութեան ցնորական տենդէն բռնուած, անողոք պայքարի կրկէս նետուեցաւ ընկերվարութեան— մայր կուսակցութեան դէմ եւ մթագնեց Եւրոպայի աշխատաւորութեան դասակարգային գիտակցութիւնը, ջլատեց արհեստակցական եւ քաղաքական կազմակերպութիւնները եւ ճեղքուած դիւրաբեկ ճակատներ ստեղծեց ամենուրեք: Ֆաշականութիւնը սրուեցաւ համայնավար յեսանին վրայ:

Ընկերվարութիւնը որ, բռնած էր միջին ժողովրդավար ճամբան, պէտք է մաքառէր իր կարգին, մէկ կողմէն համայնավարական գրոհին՝ միւս կողմէն դրամատիրութեան եւ անոր պաշտպանութեան նուիրուած յետադիմական շարժումներուն դէմ:

Բացի այդ, ընկերվարութիւնը պէտք է գիտակցութեան բերէր, միաժամանակ, բանուոր դասակարգը, կազմակերպէր եւ ճակատէր թէ՛ համայնավարութեան եւ թէ՛ ազգայնականութեան հոսանքին դէմ:

Ահա, պայքարի այս ճիւղաւորման եւ տարածման պատճառով, ընկերվարութիւնը ստիպուած էր իշխանութեան լաստին կառչելու, հզօրացնելու համար իր հմայքը, բարուոքելու հանրային — ընկերային կարգերը եւ ստեղծելու ընկերվարական ժողովրդապետութիւն:

Այն օրէն, երբ ընկերվարութիւնը գործնական կեանքի վարիչը, ստիպուեցաւ բռնելու զիջումներու ճամբան եւ յեղափոխական թափն ու տեսական վարդապետական ուսմունքը պատշաճեցնել իրականութեան պահանջներուն:

Ընկերվարութեան համար կարծես ճակատագրական է, որ իշխանութեան հասնելէ վերջ, այդ ճամբուն վրայ ձգէ իր ղեկավարներէն ոմանց: Անցեալին մէջ Միլլրան, Գրիան, Վիվիանի, ներկայիս Մաքտոնըլտ, Սնոտէն, Փօլ Պոնքուր եւն.:

Եւրոպայի մէջ բարձրացող ազգայնական ալիքը, սոսկ տնտեսական պատճառներ չունի: Ան գերազանցապէս քաղաքական է: Ազգայնական կաթսան կ'եռայ այն ժամանակ միայն, երբ քաղաքական գարշապարի տակ ընկած բռնութիւններն ու ճնշումները կը դառնան անտանելի:

Թէպէտ բոլոր երկիրներու մէջ մէկ կողմէն միջազգային քաղաքականութիւն եւ միջազգային գործակցութիւն կը մշակուի, սակայն միւս կողմէն, ներքնապէս ուժգնօրէն ժողովուրդները կը վերակազմուին եւ կը քաշուին ազգային պատեաններու մէջ:

Եւ որքան ալեծուփ կը դառնայ ազգայնական ալիքը, նոյնքան անզօր կը դառնայ ընկերվարութիւնը, առնուազն իր պայքարի մեթոտներով:

Գերման ընկերվարութիւնը, որ Միջազգայինի ամենահզօր սիւներէն մէկն էր, եւ երկար տարիներէ ի վեր կը գտնուէր իշխանութեան գլուխը չկրցաւ եւ չուզեց հիթլերական մեթոտներով պաշտպանել իրեն եւ ամրապնդել իր իշխանութիւնը: Եւ այսօր, ջախջախուած ու ջլատուած դարձած է տարագիր Բուսերու, Իտալացիներու եւ մեզի պէս:

Մեկնելով միջազգային այս քաոսային դրութենէն համագումարի օրակարգին վրայ դրուած էին հետեւեալ հարցերը.—

Ա.— Միջազգայինի վերաբերմունքը պատերազմի խնդրոյ: Ի՞նչ պիտի ըլլայ ընկերվարութեան դիրքը, եթէ պատերազմի Մողոխը դարձեալ չոքի Եւրոպայի կուրծքին:

Բ.— Բանուորական միացեալ ճակատի հարցը: Ուրիշ խօսքով, գործակցութիւն համայնավարութեան հետ:

Գ.— Իշխանութեան գրաւումը: Զանգուածային պետական մեքենայի ուժով մաքառիլ ֆաշականութեան դէմ:

Շատ յատկանշական ճառեր արտասանուեցան այս առթիւ, որոնց մէջ Ուէնտէլի ճառը կը մնայ պատմական իր խիզախ եւ յանդուգն արտայայտութեամբ:

Վ. Հ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Գերմանիա կառավարութեան դէմ

Հինգշաբթի առաւօտ կառավարական գաղտնի ոստիկանութեան պետին ուղղակի հսկողութեան տակ, խուզարկութիւններ կատարուեցան Պերլինի զանազան թաղամասերուն մէջ: Հիթլերեան ուժերը, 1,500 հոգի, օժանդակութեամբ ոստիկանութեան, պաշարեցին ու գրաւեցին թաղապետական կարգ մը գրասենեակներ, որ յատկացուած էին գործազուրկներու նպաստաբաշխութեան: Անոնք գրաւեցին նոյնպէս Լիխթէնպէրկի, Վէտտինկի, Նէօքէօլնի, Փրէնցլաուէրի բանուորական թաղերու գրասենեակները:

Գրասենեակներու պաշտօնէութիւնը, թէեւ բազմաթիւ, ստիպուեցաւ դուրս ելլել մէկիկ մէկիկ եւ ցոյց տալով ինքնութեան թուղթերը:

Այս առթիւ ձերբակալուեցան 40 հոգի, որոնք «մնասակար» գրքոյկներ կը ցրուէին: Երկու կենդրոնի ծանրութեամբ նման գրքոյկներ գրաւուեցան թաղապետական քննիչի մը տունէն: Այդ քննիչը բանտարկուեցաւ անմիջապէս: Ձերբակալուեցաւ նոյնպէս Թայխաթակի ընկերվարական նախկին երեսփոխաններէն Հիլտէնպրանտ, 67 տարեկան: Նախկին երեսփոխանին տունէն գտնուեցան բազմաթիւ վաւերաթուղթեր:

Նման ձերբակալութիւններ կատարուեցան նոյնպէս Տրէզտէնի մէջ: Ոստիկանութիւնը լուծեց հանգուցեալ բանուորական ընկերվարական կուսակցութեան մէկ նոր կազմակերպութիւնը, որ կը գործէր գաղտնի:

Տրէզտէնի մօտ, Քլոցկէի մէջ եւս կատարուեցան խուզարկութիւններ, ձերբեան հանելով աճագին զէնքեր եւ «մնասակար» թուղթեր: Ձերբակալուեցան 8 հոգի:

Հիթլերականներու համաժողովը

Մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնուին, գումարելու համար Հիթլերեան կուսակցութեան համաժողովը, Նուրէմպէրկի մէջ, սեպտեմբեր ամսուն:

Այս առթիւ հրաւէրներ ղրկուած են նաեւ Պերլինի դիւանագիտական բոլոր ներկայացուցիչներուն, ներկայ գտնուելու համար այդ համաժողովին: Այդ նպատակով, մասնաւոր շոգեկառք մը յատկացուած է դիւանագիտական ներկայացուցիչներուն, փոխադրելու համար զանոնք Նուրէմպէրկ, 1 սեպտեմբերին: Այս շոգեկառքին հսկողութիւնը յանձնուած է իշխան Վալտէք — Փիրմոնտի: Արտաքին նախարարութեան կարգ մը պաշտօնատարներ պիտի ընկերանան դիւանագէտներուն: Նուրէմպէրկի մէջ իրենց բնակութեան ընթացքին, դիւանագիտական ներկայացուցիչները պիտի գիշերեն անկողնաւոր վակոններու մէջ:

Միւս կողմէ, Հիթլերեան ուժերու մասնաւոր ջոկատ մը կազմուեցաւ, յանձնուելով Նուրէմպէրկի համաժողովին ոստիկանական հսկողութիւնը: Նշանակուեցան նաեւ Հիթլերեան այն ուժերը, որոնք պիտի մասնակցին Նուրէմպէրկի մէջ տողանցքի մը, ի պատիւ եւ ի փառս համաժողովին: Այս առթիւ խստիւ արգիլուած է Հիթլերեան որ եւ է զինուորի, որ մաս չի կազմեր տողանցք կատարելիք ուժերուն, երթալ Նուրէմպէրկ: Այս կարգադրութիւնը առնուած համար, որ ոստիկանութիւնը կը կարծէ թէ «վնասակար» տարրեր, Հիթլերեան համազգեստ հագած, կրնան փորձել ներս մտնել համաժողովէն, այնպէս որ Նուրէմպէրկ գտնուելու արտօնութիւն չունեցող Հիթլերեան որ եւ է զինուոր կրնայ չիտթութիւն պատճառել: Հետեւաբար Հիթլերեան որ եւ է զինուոր կամ պողպատեայ սաղաւարտակիր, երբ առանց արտօնութեան՝ Նուրէմպէրկ կը մտնէ, պիտի արտաքսուի կուսակցութենէն:

Նախարարական փոփոխութիւն Իտալիոյ մէջ

Մուսոլինի այսօրեր կարեւոր փոփոխութիւններ պիտի կատարէ դահլիճին մէջ: Մտադիր է պատերազմական, ծովային եւ օդային նախարարութիւնները միացնել «ազգային պաշտպանութեան նախարարութիւն» անուան տակ եւ ինքնստանձնել զայն: Լոնտոնի իտալական դեսպան Կրանտի պիտի ըլլայ արտաքին նախարար, իսկ մարաջախտ Պալպօ պիտի նշանակուի ցամաքային, նաւային եւ օդային ուժերու ընդհ. ապայակոյտի պետ:

Անգամ մը եւս նեցցէ՛ զինաթափութիւնը

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ ծովային նախարարը, Սվէնսըն, հինգշաբթի ստորագրեց պաշտօնագիր մը, հրահանգ տալով շինել օդանաւ փոխադրող երկու նաւեր, 19 միլիոն տոլար արժէքով, երկու թեթեւ յածանաւեր, 11,5 միլիոն տոլար արժէքով:

Եւ դեռ կը կարծուի որ Սվէնսըն շուտով հրաման պիտի տայ շինելու վիթխարի յածանաւ մը, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ թորփիլահալածներ:

Առջի օր գրած էինք թէ Անգլիա եւս կը պատրաստէր նման ձեւով մը:

Կարգը... փոքրերուն, յանուն զինաթափութեան:

Ընկերվարականներու համագումարը

Ընկերվարական համագումարին հինգերորդ նիստը, ուրբաթ, յատկանշական էր ճառերու բորբոքումով մը: Ինչպէս երէկ գրած էինք, Լէոն Պլում ջատագովեց գործակցութիւն մը բոլշեւիկներուն հետ՝ դատապարտելով (տրամադրական սխալով մը գրուած էր «ջատագովելով») Ֆաշականութիւնը: Ուկրայնիոյ ընկերվարական ներկայացուցիչը, Ֆէտէնքօ, իբրեւ պատասխան Լէոն Պլումի, յարձակեցաւ բոլշեւիկներուն վրայ եւ ըսաւ որ, երբ կը դատապարտենք Ֆաշականութիւնը, չմոռնանք նաեւ որ Ֆաշականութիւնը բոլշեւիզմէն սորվեցաւ բռնութեան եւ դիկտատուրայի այն միջոցները, որ ընդվզում կը պատճառեն մեզի:— Ի՞նչպէս կրնանք գործակցիլ բոլշեւիկներուն հետ, կը հարցնէր Ֆէտէնքօ, որոնք, տասը տարուան ընթացքին, երկրորդ անգամ ըլլալով, պատճառ կը դառնան միլիոնաւոր բանուորներու եւ գիւղացիներու անօթի մեռնելուն:

Ֆաշականութեան դէմ ծառանալու այս հարցը այնքան ողեւորած էր համաժողովը, որ ի վերջոյ միաձայնութեամբ ընդունուեցաւ բանաձեւ մը պայքար հռչակելու Գերմանիոյ դէմ:

Այնուհետեւ քննուեցաւ ապառազինութեան եւ հաւանական պատերազմի մը վտանգին հարցերը, ու մշակուեցաւ բանաձեւ մը, խնդրելու համար ժողովրդավար կառավարութիւններէն Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ առնել Գերմանիոյ գաղտնի ապառազինման եւ Աւստրիոյ դէմ յարձակողական շարժումներուն հարցը:

Հայ մը կը սպաննէ իր կինը

Մարսէյլէն կը հեռագրեն.—

Այսօր, ուրբաթ, առաւօտուն, Սէն — Ժիւլիէն արուարձանին մէջ, հայ բանուոր մը, Յակոբ Թանկալեան, 32 տարեկան, սպաննեց իր կինը, 25 տարեկան, ատրճանակը երկու անգամ պարպելով կուրծքին դէմ:

Ոճրագործը, որ խմած էր, յետոյ անձնասպան եղաւ գնդակ մըն ալ պարպելով իր գլխուն:

Ոստիկանութիւնը կը կարծէ թէ Յակոբ սիրային նախանձէ մղուած՝ գործած է այս ոճիրը:

— Ֆրանսերէն ուրիշ թերթ մըն ալ կը գրէ թէ երկու ամսէ ի վեր քարափներու աշխատող Յակոբ Թանկալեան իր սիրուհիին՝ Քլաշէն Մօնքեանի (?) հետ հաստատուած էր Պուլվար Փօրէյի: Մարդը խմած ըլլալով, միշտ կռիւ անպակաս էր բնակարանին մէջ: Այսպէս, նոր վէճի մը պահուն, Յակոբ հրացան պարպեց երեք անգամ կրակեց սիրուհիին վրայ, որ կուրծքէն ու երեսէն վիրաւոր ինկաւ, կորսնցնելով առատ արիւն: Ոճրագործը յետոյ կրակ տուաւ անկողինին եւ զէնքը դարձնելով իր գլխուն՝ անձնասպան եղաւ: Հրդեհը շուտով մարեցին դրացիները: Մարդը մեռած է, իսկ կինը ծանր վիճակի մէջ հիւանդանոց տարուած:

Գ. Գույումճեանի սպանիչը կը ձերբակալուի

Տօֆին փողոցի տարաբախտ ոսկերչավաճառ Գ. Գույումճեանի սպանիչը Պապէնքօ երէկ հանուեցաւ ընդհ. դատախազին առջեւ հարցաքննութեան: Դատաւորին գլխաւոր աշխատանքը եղաւ ճշդել թէ ո՞վ է բուն սպանիչը, ձերբակալեա՞լը թէ Թուտոֆը, որ ինչպէս յայտնի է, անձնասպան եղած էր Պասթիլի հրապարակին վրայ: Պապէնքօ կ'ուզէ ընկերոջը վրայ ձգել ամէն բան: Բայց յայտնի է թէ Գ. Գույումճեան հինգ օր տեւող իր հոգեվարքի պահուն երբ գտնուած եւ անձնասպանին քովի զէնքերը եւ այն դնդակները որ մահերը յառաջ բերին, լուսաբանելու համար արդարութիւնը:

Միւս կողմանէ մանրամասն պիտի զննուին զոհերուն եւ խանութէն գտնուած եւ անձնասպանին քովի զէնքերը եւ այն գնդակները որ մահերը առաջ բերին, լուսաբանելու համար արդարութիւնը:

Թուրքիա զինակցիլ ուզեր է Անգլիոյ հետ

Համաշխարհային պատերազմի ծագման մասին փաստաթուղթերու նոր հաւաքածոյ մը հրատարակուեցաւ Լոնտոնի մէջ: Ասիկա նոր հատորն է որ լոյս կը տեսնէ 1924էն ի վեր երբ Մաքտոնըլտ արտօնեց հրատարակութիւնը Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան դիւանաթուղթերուն: Ասիկա կը խօսի 1909էն 1931ի դէպքերուն մասին, մասնաւորաբար իտալեւթուրք վէճին ու Պալքանեան երկու պատերազմներուն:

Սըր Էտուարտ Կրէյ երկար յիշատակագրի մը մէջ կը պարզէ իր տեսակցութիւնները 1909ին Ցարին հետ, Վայթ կղզիին մէջ, ինչպէս նաեւ 1913ին ռուս արտաքին նախարար Սազանոֆի հետ ունեցած խօսակցութիւնը:

Անգլիացի նախարարը հասկցուցեր է անոնց որ Ֆրանքօ-գերման պատերազմի մը պահուն Անգլիա անտարբեր չի կրնար մնալ Ֆրանսայի ոտնակոխ ըլլալուն:

Կը պատմուի նաեւ թէ իտալեւթուրք վէճի պահուն Թուրքիա զինակցութիւն առաջարկած է Անգլիոյ, բայց Լոնտոնի դահլիճը մերժեր է նկատի առնել այս առաջարկը մինչեւ որ հաշտութիւն չկնքուի Իտալիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ:

Հրեաներուն փրկութիւնը ո՞ւր է

Փրակայի երէական համաժողովին մէջ կարդացուեցաւ Տօքթ. Արթուր Ռուբբէնի տեղեկագիրը Գերմանիոյ Հրեաներուն բնակեցման խնդրին մասին: Գերմանիայէն արտաքսուած 200,000 Հրեաներուն համար ուրիշ ելք չկայ, ըսաւ, այլ միայն կազմակերպուած գաղթ մը հինգ տարուան վրայ: Կը կարծուի որ հինգ տարիէն Պաղեստին կրնայ տեղաւորել 100,000 գերման հրեայ. մնացեալ 100,000ին համար փնտռելու է գաղթ մը ուրիշ երկիրներու մէջ:

Համաժողովը բանաձեւ մը քուէարկեց որ բողոքելով Գերմանիոյ ընթացքին դէմ, կոչ կ'ուղղէ քաղաքակիրթ ազգերու եւ մասնաւորաբար Ազգերու Դաշնակցութեան օժանդակելու հրեայ ժողովուրդին՝ իր իրաւունքներուն համար Գերմանիոյ մէջ: Անգլիոյ պարտականութիւնն կը համարէ, իբր հոգատար պետութիւն, բանալ Պաղեստինի դուռները եւ դիւրացնել հրէական ազգային օճախին հաստատումը:

Բանաձեւը ի վերջոյ խօսքը կ'ուղղէ հրեայ ժողովուրդին եւ ըսելով թէ զանազան ազգերու մէջ իւրացնելու քաղաքականութիւնը սնանկացած ըլլալով, Սիօնականութիւնն է միակ լուծումը հրեայ ազգին արդի տագնապին:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՕԴԱՅԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԴԷՊԻ ՌՈՒՍԻԱ

«Քօթիտիէն» կը գրէ թէ Մոսկուայի կառավարութիւնը, քանի մը ամիս առաջ, իր դեսպանին միջոցով, հրաւիրած էր Ֆրանսայի օդային հաղորդակցութեան նախարարը այցելել Ռուսիա: Ֆրանսացի նախարարը, Քօ, ընդունած է այդ հրաւէրը: Քօ օդային ճամբով պիտի մեկնի Ռուսիա, հաւանաբար Սեպտեմբերի սկիզբը: Այս ճամբորդութեան պիտի մասնակցին բազմաթիւ պաշտօնատարներ օդային նախարարութենէն:

ԳՆՉՈՒՆԵՐՆ ԱԼ ԿԸ ԳՈՒՄԱՐՈՒԻՆ...

Գնչուները համաժողով մը կը գումարեն այս պահուս Ռումանիոյ Սէն — Մարթէն գիւղին մէջ: Ամէն օր կառաւաններով կը ժամանեն գնչուները եւ իրենց բանակումը կը տարածուի հինգ քիլոմէթրի վրայ: Այս ցեղերէն 5000 հոգիի կը սպասուի: Ռումէն իշխանութիւնները միջոցներ ձեռք առած են այս եզական գումարման առթիւ: Յայտնի չէ թէ ո՞վ հեղինակութիւն ունեցաւ այս շարժումը ստեղծելու համար:

ԻՏԱԼԻՈՅ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ

Նոր մարդահամարին համաձայն Իտալիոյ բնակիչներուն թիւն է 42 միլիոն 520 հազար, մինչ 1931ին 41,651,000 էր: Յուլիս 1ին Հռոմ ունէր 1,069,504 բնակիչ, Միլան 1,027,982, Նափոլի 861,751, Ճենովա 624,461, Թորինօ 609 հազար 151 հոգի:

Ծնունդներու համեմատութիւնը Հռոմի մէջ 1000 բնակիչի վրայ 21 յաւելում կը ցուցնէ, մինչ ամբողջ Իտալիոյ համար 1000ին 13,9 է այդ յաւելումը:

ՑՈՐԵՆԻ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ ՃՇԴԵՑ ՑՈՐԵՆԻՆ ԳԻՆԸ

Լոնտոնէն կը հեռագրեն թէ ցորենի միջազգային համաժողովը համաձայնութեան եկաւ ցորենի միջազգային գնոյն մասին, եւ ճշդեց ցորենին գինը՝ կենդրոնաբը 12 ոսկի ֆրանք:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԴԱՇՏԵՐՈՒ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Նանտի, 14 օգոստոս

Փարիզի այնքա՛ն մօտ, հազիւ 35 քիլօմէթր, բայց կարծես հարիւրաւոր մղոններով հեռու, խակական Ֆրանսական գիւղ մը այս Նանտին, ուր եկած եմ հանգչիլ մէկ քանի օրուան համար: Հաղորդակցութեան բոլոր մեծ ճամբաներէն եւ երկաթուղային կայարաններէ հեռու, կորսուած գիւղակ մը շրջապատուած խնամուած պարտէզներով եւ ցորենի ու վարսակի անսահման արտերով՝ որոնց մէջ, տեղ տեղ, աչքը հանգչեցնելու համար կարծես, առւոյտի մութ կանանչ ծաղկաւէտ մարգեր եւ ճակնդեղի բաց կանանչ ընդարձակ տարածութիւններ

Հեռուն, հոս հոն, անտառակներու կամ պուրակներու խորք մը եւ հորիզոնին վրայ ցրուած գիւղեր եւ աւաններ, բոլորովին անծանօթ անուններով՝ բայց այնքան ընտանի իրենց եկեղեցիին աւանդական զանգակատունով, որոնց գլխին երեւակայութեան աչուըներով տեսնել կը կարծես Ֆրանսական խրոխտ աքլորը, խաչին վրայ թառած, պատրաստ թեւերը թափ տալու եւ իր յաղթական կանչը նետելու չորս հովերուն:

Դաշտային աշխատանքներու ամէնէն տենդոտ շրջանն է: Մէկ կողմէն մեքենաները կանոնաւոր խշշոցով մը կը հնձեն ոսկեայ հասկերը եւ շարան շարան կը փռեն զանոնք արտերու երկայնքին ու լայնքին, միւս կողմէ չորցած արտերը կը բռնեն խոշոր սայլերու վրայ եւ կը տանին քիչ անդին միթխարի փեթակներու նմանող բարձր դէզերով ամբարելու:

Լուսաբացէն մինչեւ մթնշաղ, վայրկեան մը դուլ ու դադար չունին դաշտի այդ աշխատաւորները: Գլխմազոյն թեւերնին, ու կուրծքերնին մերկ, երկինքէն մաղուող կրակին տակ՝ ինչպէ՞ս սիրտ կը դնեն անոնք իրենց աշխատանքին մէջ, թէեւ մեծ մասով պարզ վարձկաններ պէտք է ըլլան:

Ու կ'երեւակայեմ թէ ի՛նչ ախորժակով պէտք է պատուեն անոնք, քիչ յետոյ, հացի խոշոր նկանակները, մերկ թեւերով ու բաց կուրծքով բոլորուած երկար սեղանին շուրջ, որուն մէջտեղը հաստափոր հակայ պատուկի մը մէջ կը մխայ կենսապարգեւ բանջարեղէնի ապուրը:

X

Արեւը շատոնց մարը մտած է բոցավառելով հորիզոնը ծածկող անտառին երիզը եւ հեռաւոր եկեղեցիներու բարձրաւանդ զանգակատուները, բայց լոյսը կը յամենայ տակաւին անծայրածիր դաշտերու վրայ: Դադրած է գիւղ վերադարձող վերջին սայլերու անուշ կռինչը եւ ցորենին տեսքէն արբեցած արտոյտներու յափշտակուած երգը օդին մէջ: Բնութիւնն ու մարդիկ, օրուան աշխատանքէն յոգնաբեկ, գիշերուան հանդիստը կ'երազեն եւ խաղաղութիւնը իր եղբայրական թեւերը կը տարածէ գիւղին ու դաշտերուն վրայ:

Միայն իմ մէջս է որ չի թափանցեր այդ խաղաղութիւնը, հակառակ բնութեան բոլոր հրաւէրներուն, եւ ճամբուն եզերքը կանանչ խոտերու վրայ պառկած՝ փոխանակ անձնատուր ըլլալու հանգարտ երազներու օրօրանքին՝ մօքի զարմանալի հակադրութիւնով մը ես պատերազմին է որ կը խորհիմ, անցնող մեծ պատերազմին, եւ վաղուանին որ պիտի գայ աւերել այս խաղաղ բոյները:

Ինչո՞ւ այս մոլորանքը: Ես ալ չեմ գիտեր: Թերեւս ամէնօրեայ ընթերցումներս են ատոր պատճառը, թերեւս պատերազմի դաշտին վրայ ինկած Նանտի զաւակներուն յիշատակարանը, զոր տեսայ այսօր այս ետ ընկած գիւղակին խարխուլ Գիւղապետարանին առջեւ, պզտիկ բացատանի մը մէջտեղը, յիշատակի կարմիր ծաղիկներով վառ խնամուած ածուով մը շրջապատուած:

Աւանդական Ֆրանսացի poiluն էր որ դիմացս կ'ելլէր դարձեալ անպատեհ լիօրէն, զինուորական պատմուճանին քղանցքները հանդրինած դէպի ետին, պողպատեայ սաղաւարտը քիչ մը վեր նետած գլխուն վրայ՝ ցոյց տալու համար երիտասարդ ճակատին մաքուր գիծը, սուինաւոր հրացանը պատրաստ ձեռքերուն մէջ, ամբողջ ծաղիկ հասակովը հպարտօրէն կանգնած կրանիթեայ պատուանդանի մը վրայ:

Պատուանդանին մէջտեղը, երկու շարքի վրայ, անունները Նանտի այն զաւակներուն, որոնք ինկան զէն ի ձեռին պատուոյ դաշտին վրայ, Հայրենի հողին պաշտպանութեանը համար:

Մէկիկ մէկիկ, երկիւղածօրէն, կը կարդամ այդ անունները, որպէս թէ ծանօթներ փնտռէի անոնց մէջ, ու յետոյ, վերէն վար, կը համրեմ անոնց թիւը: Քսան եւ մէկ հոգի, հազիւ 50—60 տուն հաշուող այս գիւղին համար:

Պատուանդանին երկու կողմերը դրուած ուրուանք չինուած պարզուկ շրջանակներու մէջ, երկու երիտասարդի լուսանկար, մէկը միւսէն աւելի գեղեցիկ, կեանքով ու առողջութիւնով լեցուն՝ մէկը նուիրուած անմխիթար մօրկան մը եւ միւսը նոյնքան անմխիթար այրիի մը կողմէ, կեանք տալու համար կարծես մարմարին վրայ կուտակուած չոր անուններուն:

Գիւղապետը, հասակը առած գիւղացի մը ինքն ալ, գրանը մէջ կանգնած՝ հետաքրքրութիւնով կը հետեւի շարժումներուս:

— Պատերազմէն առաջ քանի՞ բնակիչ ունէր Նանտին, Պ. Գիւղապետ:

— Ճիշդ 352 հոգի:

— Եւ 21 հոգի պատերազմի դաշտին վրայ ինկա՞ծ...

— 21 հոգի պատուոյ դաշտին վրայ ինկած, 5 հոգի կորսուած անհետ եւ 24 ամբողջական թէ մասնակի հաշմանդամ:

Ցիսուն հոգի՝ 352 բնակիչ հաշուող պզտիկ գիւղի մը մէջ...

Գիւղապետը կը գուշակէ մտքիս անցածը եւ հայրական շեշտով մը կ'աւելցնէ.

— Պակասածներուն տեղը շատոնց լրացուց մեր Նանտին, ինքն իր մէջը աճելով, եւ այսօր 376 հոգի կը հաշուէ, փոխանակ 352ի:

Նայեցէ՛ք անգամ մը ձեր շուրջը սա պզտիկներուն

Եւ արդարեւ փողոցներն ու պարտէզները լեցուն են ամէն հասակի կայտառ երախաներով:

Բայց ի՞նչ կը վերապահէ վաղը այդ անմեղ փոքրիկներուն..

X

Իրիկնամուտի խաղաղ պահն է նորէն, տանս ետեւի կողմը, պարտէզին մէջ:

Աստուածածնեայ տօներուն առիթով տանտիրոջս ամբողջ ընտանիքը հաւաքուած են իրենց հօրենական երդիքին տակ: Երեք երիտասարդ տղաք, երկու աղջիկներ, երկու հարսներ եւ երկու սիրուն թոռնիկներ: Իսկական նահապետական ընտանիք մը: Ու բոլորը լծուած են մեղուաջան աշխատանքի: Մայրիկը բանջարեղէն կը հաւաքէ երեկոյեան ապուրին համար, աղջիկներն ու հարսները խոհանոցը կ'արտորան, տղոցը մէկը հաւնոցովը (?) զբաղած է, երկրորդը ջուր կը քաշէ, ամենափոքրը ձմեռուան համար փայտ կը սղոցէ, իսկ հայրիկը անդադար ու անվերջ բանջարեղէնները կը ջրէ:

Ցայտնի է որ յոգնած է հայրիկը, շա՛տ յոգնած: Ամբողջ օրը ձեռքի մանգաղով մը վարսակի մերձակայ իր արտը ինկած է եւ զոյգ դոյլերը հիմա ծանր կը կշռեն իր թեւերուն եւ մանաւանդ իր կարծրացած մէջքին: Բայց ինչպէ՞ս կարելի է առանց ջուրի ձգել սա թշուառ բանջարեղէնները, զորս այնքան խնամքով տնկեր ու հասցուցեր է, եւ որոնք շաբաթներ ու շաբաթներ անեւղ (?) սա դժոխային տապէն թօշնած ու խանձած, թուլցած տերեւները կախ հողին վրայ՝ կարծես օգնութիւն կ'աղերսեն:

Երբեմն երբեմն վայրկեան մը վար կը դնէ ջուրի դոյլերը, մէջքը կը շտկէ կամաց կամաց, դէմքի ցաւագին արտայայտութիւնով մը, ու նորէն կը շարունակէ դէպի իր աշխատանքը:

— Ի՞նչ կը խորհիք պատերազմին վրայ, Պ. Թիւրրլէն, կը հարցնեմ իրեն յանկարծ, քովէս անցած ատենը:

Դոյլերով վար կրդնէ զարմացած, դարմանքով երեսս կը նայի, թեւերու տարուած շարժում մը կ'ուրուագծէ ու կը պատասխանէ յոգնած ձայնով մը.

— Երկու եղբայր զոհ տուած եմ պատերազմին, մէկը Վէրտէօնի ճակատը, պատուոյ դաշտին վրայ ինկած, երկրորդը կորսուած անհետ: Հայրս ու մայրս ժամանակէն առաջ մեռած են, սրտի կսկիծէ թերեւս, եւ ամբողջ ընտանիքէն գիս միայն խնայած է այդ պատերազմը: Ի՞նչ կ'ուզէք որ խորհիմ

Դէպի տանը դուռը կը նայի, տեսնելու համար որ արդեօք կինը չի՞ նկատեր իր շաղակրատելը, երբ անդին դեռ այնքան գործ կայ լմնցնելիք, մութը ինկած առաջ:

— Զէ՛, Պ. Թիւրրլէն, անցեալ պատերազմին մասին չէ որ կը խօսիմ, այլ գալիք պատերազմի մասին..

Բացարձակ անգիտութիւն է բրածս, գիտեմ, պատերազմէն զարնուած ընտանիքէ մը վերնձիւղած այս դեղեցիկ ծիւղին վրայ նոր պատերազմի մը արհաւիրքը պտըտցնել, երբ անոնք այնքան հեռու են այդ մասին խորհելէ, եւ այնքան ուրախ՝ իրար գտած ըլլալնուն համար, գէթ մէկ քանի օրով, հօրենական ընտանի երդիքին տակ:

Ի՞նչ պէտք ունիմ, եւ մանաւանդ ի՞նչ իրաւունք՝ այս աշխատաւոր ընտանիքին հոգւոյ խաղաղութիւնը վրդովելու:

Բայց երկու օրէ ի վեր յաճախանք մը դարձած է ինծի համար այդ պատերազմը, եւ չեմ կրնար ինքզինքս արգիլել շրթներու այրող այդ հարցումը դուրս փախցնելէ:

Պ. Թիւրրլէն դարձեալ ինծի կը նայի, աչուըներուն զարմանքը եւ յոգնութիւնը հետզհետէ սարսափի վերածուած: Յետոյ նայուածքը, իր բարի, վճիտ, լուսաւոր աչուըներուն նայուածքը կը սահի կ'անցնի վրայէս՝ երթալ հանգչելու համար իր փոքր զաւկին վրայ, որ կը շարունակէ քրտնաթոր բազուկներով փայտ սղոցել:

Սիրտս կը սեղմուի կարծես ճմլոցի մը մէջ եւ կ'ուզեմ փոխել խօսակցութեան նիւթը, բայց շատ ուշ է արդէն:

— Յոյս ունիմ, պարոն, որ ինծի կը խնայուի անգամ մըն ալ ապրիլ այդ արհաւիրքը...: Ու մէկ մաղթանք մը ունիմ Աստուծոյ, որ նոյնը խնայէ նաեւ իմ տղոցս ու իմ հայրենիքիս:

Կ'րսէ ու կը հեռանայ քովէս, դարձեալ լծուած իր ջրելու ապերախտ աշխատանքին, բայց ինծի այնպէս կը թուի որ ուսերը աւելի վար կախուած են, մէջքը աւելի կռացած է եւ զոյգ դոյլերը աւելի ծանր կը կշռեն իր թեւերուն

Ամբողջ յուլիսն գալով (?) ըլլայ, մութը կ'իյնայ ու կը թանձրանայ շուրջ բոլորս: Ամէնքը ներսն են հիմա լուսամփոփին տակ, ընտանեկան բարի սեղանին շուրջը հաւաքուած: Միայն հայրիկն է, որ կը յամառի տակաւին իր բանջարեղէնները ջրել, գրեթէ մութին մէջ:

Բայց ահա կը կանչեն զինքը: Ապուրը պատրաստ է:

Ու քովէս անցած ատենը իր սովորական անուշ ժպիտովը կ'րսէ ինծի.

— Անձրեւ պէտք է, պարոն, անձրեւ պէտք է: Տուած ամբողջ ջուրս կարծեմ հազիւ թէ բաւեց կանանչեղէններուն վրայ նստած փոշին թրջելու:

ԱՐՏ. ՀԱՆԸՄԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՄԱՐԴԸ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏԸ

Վերջերս լոյս տեսան Տիւմէնիլի «Կի տը Մօփասան»ը եւ Ֆրանսուա Փորշէի Վէրլէնը, որոնք կը կարդացուին անհատաւոր (?) հետաքրքրութեամբ:

Շատ բան լսած ենք միջազգային արժէք ներկայացնող տաղանդներու մասին: Այլանդակ եւ չափազանցուած զրոյցներ ալ շատ կան անոնց ներքին մարդը վարկաբեկող, առասպելային համեմատութիւններով եւ չքրուելիք մանրամասնութիւններով համեմուած: Հայ բանաստեղծներ, արուեստագէտներ ալ բացառիկ չեն այդ տեխուր փաղանգէն, որոնց մասին բոլորս ալ կը հետաքրքրուինք հիւանդագին ցանկութիւններով: Անոնց կեանքին վատ կողմերը բազմապատկուած հաղարդյլանի (?) միջոցով կը ներկայանայ մեզի, որովհետեւ անոնց արուեստը ենթագիտակցօրէն կապուած է մարդուն ախտաւարակ ապրումներուն եւ խռովայոյզ կիրքերուն հետ: Սակայն բնական օրէնքով, կամ բնազդօրէն չենք ազդուիր անոնց կեանքին ներքին անբնական աղեկոծումէն եւ կը վայելենք անոնց արուեստին մէջէն ծլող սլացիկ եւ գեղեցկաբոյր ծաղիկները: Էտկար Փօ, Օսքար Ուայլտ, Հոֆմանսթալ (?), Պոտլէր եւ տակաւին շատ շատեր ունեցած են տխրաւոր հակումներ, ժառանգական ախտեր, տարօրինակ եւ անբնական ցանկութիւններ, այլանդակ կիրքեր, շուայտութիւն, վատութիւն, գինովութիւն, այսինքն մեր ըմբռնած մահկանացու մարդը անկման ենթարկող ամէն մեղք, որոնք միս ու ոսկոր կերած են եւ ապրած մարդկային ահաւոր եւ ցաւագին երկունքը ու տառապած խելայեղօրէն, այլ սակայն ստեղծագործած են գեղեցիկ յիշատակարաններ եւ անթառամ երգեր:

Փորշէի Վէրլէնը սակայն բաւական ազմուկ հանեց (?), եւ յայտնի քննադատ Թիպոտէ մախոյ (?) [illegible] ծաղոյն բանաստեղծը կը նահատակուի այս գիրքով, այնքան որ Վէրլէնի կեանքը սարսուռ եւ պղտոր մանրամասնութիւններ կը պարունակէ

Վէրլէնի կեանքը անծանօթ չէ, անոր գինովութիւնը, բանաստեղծ Ռէմպոյի հանդէպ ունեցած անբնական սէրը, կնոջ քաշած անհրեւակայելի տառապանքները, հասարակ բանտի պաշտպանութիւնը, այս բոլորն ալ գիտենք, սակայն Փորշէի Վէրլէնը կը մնայ [illegible] իրապաշտ (?) մեծ բանաստեղծին տխուր կեանքին:

Երբեմն արուեստին մէջ մարդը, արբեցած մարդը, կը կատարէ յաճախ [illegible] դեր մը: Համձարեկ Վէրլէն, ինչպէս բոլոր Վէրլէնները, ստեղծագործած են անմահանալի տառապանքներով, խորունկ միջնաբերու եւ դժբախտութեանց երկունքով: Վէրլէնի չքնաղ տաղաչափութիւնները պարզ խաղեր չեն եղած, անոր զգայուն երգերը, տպաւորիչ պատկերները, բիւրեղացած զգայնութիւնը, հոգեխօս երաժշտութիւնը, վերջապէս [illegible] յուզումները ծնունդ են ախտաւոր [illegible] տարամերժ կիրքերու եւ [illegible] բումներու. Արուեստագէտին [illegible] մարդը այն պարարտ եւ [illegible] հողն է, որ կը բեղմնաւորէ [illegible] ծաղկի...:

Շատ յաճախ, հանճարներ նոյն բնական պակասութիւն [illegible] ախտեր կամ ժառանգական հիւանդութիւն [illegible] գին կողմ, նոյն իսկ առողջական [illegible] բոլոր հակումներ, կը մղուին իրենց [illegible] բնական զգայականութիւններ [illegible] տանելութեամբ դէպի [illegible] դէպի ծայրայեղ կենսանորոգ [illegible] եւ կը ստեղծեն այնպիսի հրաշալի [illegible] ներ, ուր անհատին վրէժը կը [illegible] ռայ, անոնց տպաւորուած [illegible] յաղթանակը կը փոթորկի [illegible] վայրագ ծլարձակումով

Վէրլէնն ալ ստեղծագործութիւնը կը մտնեն գժգոհութեան [illegible] նութեան, չգոհացուած կիրքեր [illegible] դէպ գոհացուած ցանկութիւններ [illegible] անվախուկից զգայականութեան [illegible] դիտակից մեղքերու եւ խոր [illegible] պանքի կուտակուած պոռթկում [illegible] որ կը տանի զիրենք դէպի հրաշ[illegible] կախութիւն եւ անկաշկանդ [illegible] ցում:

Անոնք կը ստեղծեն, կը [illegible] ոչ թէ միայն վրէժ լուծելու [illegible] այլ կ'ուզեն փոխել իրենց [illegible] մարդէն եւ անոնց միջնաւոր [illegible] ճախ կը գտնէ ամէն պայմանադր[illegible] սրբութիւն եւ կը դառնայ [illegible] ոգի մը, ստեղծագործ երեւակ[illegible] թիւն մը:

Եւ արդէն արուեստագէտին [illegible] մարդը պէտք է չէզոքանայ [illegible] ջեւ, անոր մէջ զգայական ոգին [illegible] կը յուզէ, անոր բացառիկ [illegible] անոր մկրտուած տառապանքը [illegible] նոր ստեղծող ուժը մեզ կը խանդ[illegible] ւէ. Արուեստագէտին ոչ առօր[illegible] թիւնները եւ ոչ ալ յայտնի պակ[illegible] թիւնները կը չքնեն հմայքը [illegible] ծը իր կառուցի տրամադրութ[illegible] շակերտ արուեստով որուն [illegible] րուն մէջ մարդը կը զգայազերծ[illegible] նայ եւ կը ձեւափոխուի...

Ահեն. Տիւմէնիլի Կի տը Մօփ[illegible] նր, նորաձեւ մեծադոյն վար[illegible] ժառանգական ախտերով [illegible] ուած, որ յետոյ վարակուած [illegible] բուժել հիւանդութիւններէն [illegible] հիւանդանոց, փորձած է անձն[illegible] ըլլայ եւ մեռած է յիմարանոց[illegible] կինը: Կի տը Մօփասան [illegible] եղած է, անշուշտ անփոխարին [illegible] nudismeին, Փարիզի մօտ [illegible] ընկերներով, բոլորովին մերկ [illegible] ցած է այնպիսի բարքերու [illegible] ներ, որ միայն կը ներշնչեն [illegible] Fort comme la mortի գրանչելի [illegible] նակին, եւ սակայն մինչեւ [illegible] նայի նը ներել իրողութեան [illegible] հիմնոպէրին՝ Զօլային, որ իր [illegible] պետը եղած է:

Երկու տեսակ արուեստ [illegible]

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր, ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր...»

Գրեց՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Ինծ կը թուի թէ լման չենք ըմբռնած զայն, զոր կ'ապրինք:

Ծանօթ են օտարազգի մեծ հեղինակներ, որոնք օրաթերթերու եւ պարբերաթերթերու միջոցով կ'երկնեն իրենց տաղանդը:

Ու մեր մէջ: Նարդունի, տասը տարիներէ ի վեր, լրագրականութեամբ գրականութիւն կ'ընէ Գրականութիւնը՝ իր լրիւ իմաստով:

Բայց պէտք եղաւ որ, օրաթերթերու եւ պարբերթերթերու տուած գոհար հատուածներէն մաս մը հաւաքածոյի մը մէջ ամփոփուէր, որպէսզի նամակներով, գրախօսականներով գրագէտ եւ բանաստեղծ Նարդունին [illegible] ցնծային

Իբր թէ նո՛ր յայտնութիւն մը ըլլար ան մեր գրական անդաստանին մէջ.

Մինչդեռ, մեր գրականութեան պատմութիւնը տասնեակ մը տարիներ առաջ արդէն արձանագրած է անունը հմուտ եւ նուրբ արուեստագէտին:

X

«Զմայլելի» են էջերը, որ «Մեղեդինե՛ր, մեղեդինե՛ր...» հատորը կը կազմեն

Ինչպէս ամէն լեզուի, մեր ալ լեզուին մէջ, բառերը, գործածութեան հատուածներուն տակ մաշած, ուժգնութիւնը կորսնցուցած են իրենց հարազատ իմաստէն, առ հասարակ:

Իսկ ածականները, ըսա խս, ամէնէն աւելի տուժած են: Ընդհանրապէս, անհաշիւ մախումի կ'ենթարկենք ածականները: Զանոնք կը գործածենք շռայլօրէն՝ մէկը միւսին տեղ, առանց մտահոգուելու երանգովը անոնց իմաստին:

Ու հիմա, կռահեցէք անշուշտ թէ ինչո՞ւ շակերտեցի «զմայլելի»ն, զոր իբրեւ ստորադելի գործածեցի վերը:

Դասարանային աշխատանք պիտի ըլլար, թէեւ խիստ շահեկան, վերլուծել մի առ մի՝ հատորին հատուածները: Թերթ մը՝ ընդհանուր եւ արագ տպաւորութիւններով բաւականանալու պարտադրուած է:

Հէքեաթներու եւ արձակ բանաստեղծութիւններու հաւաքածոյ մըն է «Մեղեդինե՛ր, Մեղեդինե՛ր...»ը:

Իրաւունք չէ՞ք տար ինծի՝ յայտարարելու որ երիտասարդ Նարդունին ալ պէտք է մասնակցի հէքեաթագիր մենաշնորհին, ինչպէս՝ Օշական, Թուրէն Զարդարեան:

Գիտի պապսենք որ, մաղե՞ը ձերմկին Նարդունիին, որպէսզի այդ պատիւը յօժարինք իրեն:

Բանաստե՞ղծ: Բայց անտարակոյս: Վաւերացուցէք անվարան: Բանաստեղծ է Նարդունի:

Ոչ երեւակայութիւնը կը պակսի իրեն, ոչ ալ՝ զգայութիւնը: Բոլոր զգայարանքները հաւասարմօրէն քերթելու կոչուած են:

Դիտել եւ տեսնել գիտեն Նարդունիի աչքերը: Անխարդախ ընդունարան են անոր ականջները: Իսկ անդունքը (?) չափէն աւելի հոտառու, զինքը հիւանդացնելու, խենթեցնելու տարիճան:

Ճիշդ է, այս հատորով, Նարդունի սաւառնապէս մեզ ուրիշ աշխարհ մը կը փոխադրէ, երազուա՛ծ, խէթա՛լ աշխարհը, խէթականացած աշխարհը:

Բայց, արդար եղէք ու անկեղծ. Պէտք չունի՞նք ատոր:

Եւ ի՞նչ է որ արուեստին դերը:

Գիտի չհանդուրժէի՞նք որ, արուեստը մեզի ստեղծէր, մերթ ընդ մերթ, մերինէն տարբեր աշխարհ մը, ուր ցողէինք մեր պարտասած հոգիները:

Բայց, ամէն բանէ առաջ, իրապաշտ է Նարդունի: Ատիկա կարելի է հաստատել ոչ միայն ներկայ հատորին զանազան էջերովը, այլ նաեւ բազմաթիւ այն գրուածքներով, զորս օրը օրին կարդացած ենք, եւ որոնք — եթէ ատիկա հաճոյք կը պատճառէ ձեզի — կրնային երկրորդ փառայեղ հատոր մը կազմել:

Ի վերջոյ, սակայն, ի՞նչ է որ կը պատմէ ու կ'երգէ Նարդունի:

Գիւղը: Սէրը: Հայրենիքը: Կը խօսեցնէ բոյսերն ու կենդանիները: Կ'իմաստասիրէ, կը փիլիսոփայէ անոնց հետ: Կ'արտասուէ, կ'աղօթէ, կ'անիծէ, կը հայհոյէ, կը պոռթկայ միասին

Քէն կ'ընեն ու կռնակ կը դարձնեն մարդկութեան:

Զարիք են գիտութիւնները, քաղաքակրթութիւնները:

Փա՛ռք տգիտութեան:

«Վասնզի շատ իմաստութեան մէջ շատ տրտմութիւն կայ. ու իր գիտութիւնը աւելցնողը իր վիշտը կ'աւելցնէ»:

Ժողովին այս համարով ալ կը փակուի գիրքը:

Նարդունի խանդավառուիլ, եւ իր խանդավառութեամբ մեզ բանել քաշել գիտէ: Անկարելի է չսիրել անոր գիւղը, «Համով հոտով գիւղը, որուն նմանը չկայ...»

Կը մերժէ կաղանդին բոլոր նուէրները: Զուգեր տիկնոնները (?) ու փառքերը: Հիւանդ է: Եւ կ'ուզէ բուժուիլ «գիւղական խաղաղութեան հրաշքով»:

«Տա՛ր գիս իմ գիւղս» կը բացագանչէ Նարդունի պաղատագին՝ Կաղանդին:

Կ'այրի կարօտով: Ու կ'այրէ ձեզ ալ: Որովհետեւ, անոր գիւղը, որ «հինայ է թուրած», ձեր ալ գիւղն է. ամէնուս գիւղն է: Մեր ծննդավայրն է, մեր հայրենիքն է:

«Կորեկի պէս ցանուած ենք հովերուն: Ինչքա՛ն տառապագին է մեր կարօտը»:

Սէ՛րը Նարդունիին: «Բարկ թթուի մը պէս կը կսկծացնէ եւ քաղցրաքաղցր անուշեղէնի մը պէս կ'այրէ»:

Նարդունիի աղջիկները անարատ են, անբիծ: Անխիղճ (?) չեն թէեւ, բայց ոտքի չեն հաներ ձեր կիրքերը, միս ու ոսկոր ըլլալով հանդերձ:

Անոնք ժամուն «մեծ ջահերն» են, «արծաթափայլ գմբէթն են», «Ծիրանալոյսի խորանն են», «հարուստ լոյսերով, խունկի բոյրերով».

Անոնք պտուղ են — կեռաս եւ ելակ:

Ու դարձեալ, ժամուն «մեծ մոմերն» են, անոնք:

Ամէն հեքիաթ իր բառն ունի, զոր կը սիրէ գործածել, զոր շարունակ կը գործածէ:

Նարդունիի սիրական բառն է «աւրինք» (?) իր հոմանիշներով, որոնք միշտ պատկեր մը կը կառուցանեն, երբեմն ալ զանց առնուած՝ ուրիշ բառերու քողին ներքեւ կը յայտնուին:

Գիրքին գրեթէ բոլոր էջերը կուտան այդ բառը, Օշականը յիշեցնելով ձեզի:

Բայց մի պատէք որ ամբողջական քաղ մը ընեմ «աւրինք»ի: Բաւականանացէք փնջիկով մը:

«Թուշունի (?) երկու գլուխներ: Պահապան հրեշտակին երկու թուենգները (?): Սկիւռի պէս գոհաւոր: Բաղարջի պէս: Երկու կռճակ մելանի գոյնով: Գարնան առաջին ռունկերուն նման: Թաւշեայ քաշկներու պէս եւ նաշխհով լեցուն: Ջանգակներու նման: Ծաղիկներու բաժակին նման: Հովիւին հացին պէս: Ոզկոյզի նման: Ցամպար ծաղկէ թփիկներ: Սաթէ աշտանակներու նըման: Հայկական մանրանկար կաթողիկէներ: Գինիի պզտիկ տիկ: Երկու պղղունց մեղր Երիքովի պարտագոտին ունակը»:

Նկատելի է որ, Նարդունիի էգ բառերը, ինչպէս աղջիկ, սիրնք (?), ժամէն է որ փոխ կ'առնեն իրենց պատկերներն ու նմանութիւնները:

Համատեղ Նոր Աշխարհ ինկած՝ Հին Աշխարհն է որ կ'երգէ:

Նարդունի Եւրոպա փախած, հակառակ կամքին «Աւե՛, ո՛վ մեծդ Ափսա» կ'աղաղակէ: Կ'ատէ Եւրոպան: Ափսոյ հանդէպ ունեցած սէրը պաշտամունքի կը հասնի:

Վարպետ նկարիչ է Նարդունի: Ու ճարտար պատմող, նկարագրող:

Պատկերները կ'ողողեն Նարդունիի գրուածքները: Ու բանաստեղծն [illegible] նոյն Ցասումը (?) պանծալի գի[illegible]

Ու ամէն դլուխ պատկերով կը [illegible] ուի, Նարդունիին գրչին տակ [illegible] չեւ իսկ հրապարակագրական [illegible] նիւթ:

Դիւրաւ եւ տաղօրէն [illegible] պատկերներով, Նարդունի Օ[illegible] կը մօտենայ:

Շատ հեղ, նմանութիւններու [illegible] դիւէ Նարդունի.

Լեզո՞ւն: Բայց մանաւանդ Նա[illegible] նիի լեզուն: Ի՞նչ ծածկամիտ [illegible] ալ պտուտած ըլլայ Նարդունի [illegible] զինքը կը մատնէ: Որովհետեւ [illegible] գիտեր ի՛նչ մը ունի անոր լեզու[illegible]

Ամենահասարակ նիւթը անգամ [illegible] ուսուցանուած Նարդունիի գրիչով [illegible] կը դառնայ ընթերցումի համով [illegible] տով գրուածք մը:

Տաք է Նարդունիի լեզուն [illegible] նի. Սուրբ [illegible] թեամբ: Ամենի: Ու պարզ

Կը տիրապետէ մեր լեզուին [illegible] է լեզուական, քերականական [illegible] սի նորութիւններու, որոնք [illegible] կ'իյնան սովորական գիրքերէ

Ցամենայն դէպս, Նարդունի [illegible] նորերէն, որոնք կը մեղադրուին [illegible] րու կողմէ, հայերէնի մէջ աղ[illegible] լալնուն համար: Նարդունի [illegible] լեզու ուսուցանէր շատ մը հիները [illegible]

X

Տուի կրցածս: Գիտի բռնէ թէ [illegible] րութիւններ չմատնանշեցի [illegible] հանաչ չեմ, թէպէտ աշակերտած [illegible] Օշականի.

Թող քննադատը ըսէ թէ [illegible] նոր թերի եւ յանի [illegible]

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆՋԵԱՆ

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

բագին ցաւերէն եւ ախտաւոր կիրքերէն չինուած հոյակապ երգերը յուզումով կ'ողողեն մեզ, որովհետեւ պայքար մը կայ, հերոսական պայքար մը, այդ դժբախտ մարդուն ազատագրուելու եւ վերանալու:

Իրաւունք չունի՞ք բանաստեղծը երբ կը հաստէք:

— Ամէն անգամ որ կը հասնիմ ցանկալիներուս, քիչ մը կը մեռնիմ:

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

ՀՈՒՆԳԱՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՀՈՐՍ ՄԱՀԸ

— o —

Թիվատար Ռայթ. 13 տարի առաջ, երբ 21 տարեկան էր, բանաստեղծութեանց իր առաջին հատորը հրատարակած է: Պատերազմին զինուոր էր ու ճակատէն կ'աշխատակցէր «Նարժում» հանդէսին: Այսօր, կը վարէ «Մաճար Իրաս» անուն պարբերականը որ հունգարական նոր սերունդին ժամադրավայրն է: Ռայթ արուեստ ընելու ճիգը չունի, իր արժէքը կը կայանայ հինը՝ նոր տեսողութեամբ մը տալուն մէջ: Թարգմանաբար՝ պատմուածք մը իրմէ:

ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

Հօրս ձայնը ծղոտէ մէկէն ի մէկ գադրեցաւ: Անշարժացաւ: Յարչոած ձեռքերը կախ ձգեց ու դէմքին երակները արիւնեցան ...

[illegible]

ՁԻՒՆԻՆ ՄԱՀԸ ԼԵՐԱՆ ՎՐԱՅ

—·—

Խաղաղութի՜ւն անսահման. ու ժայռերուն խորշերէն
Ի՛նկլէ առուակն անապակ կարկաչիւնովն իր բուրեան.
Ցուրտակներէն եւ մարգէն կոյսերու հոյլ մը նորէն՝
Կ'երգէ ծրնունդը չճնող երրաշտիա՛ռ բրնութեան:

Խաղաղութի՜ւն անսահման. նորընծիւղ սիւգն օրհնուած
Կը զալարուի հեշտութեամբ ծառաստանին բունն ի վեր.
Ոստերուն մէջ կը տաճնայ բողբոջին ո՛ւրախ մրսած
Մինչ կը թափին տրտմութեամբ ձիւնի յետին փաթիլներ:

Խաղաղութի՜ւն ամէն կողմ. ամպերն հեռուն կ'անհետին,
Մինչ կը ծորի ձորերուն միայնութեանը վերեւ՝
Երջանկութիւնն անտարբեր խաչնարածի՛ սրինգին.

Անդորրութի՜ւն ամէն կողմ. լերան հրպարտ կատարէն
Կ'իջնէ արեգն յաղթական դաշտերն ի վար հոլաթեւ,
Ու կը վարգէ Ձիւնին դէմ՝ որ կը փախչի տրտմօրէն:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱԳԵԱՆ

— Հայրս հոգի կուտայ:

✕

Վերջապէս իջաւ քահանան: Անիլուած էր, խնդումերես, երիտասարդ:

[illegible]

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Աբբայ Պրէմոնի մահը

Անցեալ շաբաթ, Պիրէնեան լեռներուն կռնակը, փոքրիկ գիւղի մը մէջ մեռաւ աբբայ Անրի Պրէմոն, ակադեմական:

Ծնած էր 31 յուլիս 1865ին, էքս ան Փրովանսի մէջ. Քահանայացաւ 1892ին: Յիսուսեան պաշտօնները վարեց այդ թուականէն սկսեալ եւ նուիրուեցաւ մանաւորապէս գրական ուսումնասիրութիւններու: Այնքան ուժեղ էր յիշողութիւնը, այնքան մեկտեղին էր կարդալու իր պահանջը որ, իր ուսումնասիրութիւններուն մէջ, ազբիւրներու թուումը կը շշմեցնէ ընթերցողը, ...

[illegible]

ԳԻՐՔԸ ԵՒ ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ԴԷՄ ԱՌ ԴԷՄ

Հրատարակիչներու վերջին համագումարին մէջ երեւան եկաւ խուլ պայքար մը գիրքերու եւ պարբերականներու միջեւ:

Պարբերականները կը բաժնուին երկու խումբերու, — շաբաթաթերթ եւ ամսաթերթ: Ներկայիս սովորութիւն է դարձած նախապէս պարբերականներու մէջ հրատարակել ամէն գործ, որ յետոյ կը դառնայ գիրք: Արդ, երբ գործ մը նախ կը հրատարակուի շաբաթաթերթի մը մէջ՝ գրքի վերածուելու համար ետքէն, անպայման տարբեր չափով ազատ կ'ունենայ այն գիրքէն, որ նախապէս հրատարակուած էր ամսաթերթի մը մէջ:

[illegible]

— տեսակ մը չարաթաթերթեր.

Գիրքը կը մեռնի:

ԱՔԱՂԱՂԻՆ ՄԱՍԻՆ

Ո՞ր երկրէն կուգայ աքաղաղը:

Այսահովաբար ոչ Հայաստանէն, թէեւ Հայերը հիմա քիչ մը աքաղաղ դարձած են, մինչեւ անգամ մեր սամկավար աղբարները:

Հելլէն հին հեղինակները կը վկայեն թէ աքաղաղը պարսկական է ծագումով: Բարբարոսներն էին, որ աքաղաղը Ելլադա մտցուցին առաջին անգամ՝ իբրեւ նուէր բերելով Աթէնքի: Ցուլիոս Կեսար, իր կարգին, կը պատմէ յանկը աքաղաղին երկր Գրիթանիոյ մէջ: Ցիչենք դարձեալ Սոկրատը, որ մեռնիլ կը ցգայնանար ըսելով աքաղաղին կանչելը, (ինք ալ թէեւ աքաղաղ, բայց չէր գիտեր կանչել): Գլին եւս աւանդութիւն մը կը պատմէ այս մասին, ...

[illegible]

ՄԱՏԵՆԱԳԻՏ

Վերադարձիր աշխատանոց (վէպ): Գրեց՝ Հրանդ Վեհակրոն (Հ. Ալեաքին): 392 էջ: Գին 25 եղիպտ. դահ. Հասցէ.— H. Vehagron, 34. Ave. de la Mosquee Heliopolis (Egypte):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Գէորգ Գույումճեան եւ զաւակը, ինչպէս նաեւ Գույումճեան, Շահինեան, Աղապէյեան, Տէյիրմէնճեան եւ Պէօնէճեան ընտանիքները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ եւ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին ԳԷՈՐԳ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆի դառնակսկիծ մահուան առթիւ:

Ենկեղեցին ժամացոյցին զարկը կը լսուի,— կէս գիշեր է

Սլաքները յամրօրէն կը քալեն: Սալայատակին վրայ՝ մէկ վար, մէկ վեր՝ կը պտրտիմ

«Առաջ Աստուած՝ քահանան չեկած չմեռնէր հայրս»

Երկնակամարին վրայ րսէ՝ որքա՞ն որքա՞ն շատ աստղ կայ: Ամէն պարագայի, աղախինը արթնցուցած է. Ուսր ի՞նչքան ճերմակ էր ...

Սալայատակին վրայ՝ մէկ վար, մէկ վեր՝ կը պտրտիմ:

Ոստիկան մը հարցուց— ինչո՞ւ կը սպասէք:

[illegible]

ՎԱՐԴԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ԹՈՒՑՈՒԱԾ ԷՋԵՐ (9)

ԽԱԹ — ՍԱԲԱ

—·—

[illegible]

— Հա՛ ... լաւ էլ կ'անես: Մարդ որքան լսում է չի կշտանում:

Ու բոլան պատմում էր:

— «Այնտեղ, մեր աշխարհի լեռներից հեռու, Ձիւնի լեռնաշղթայի վերջին զագաթի յանջին, կայ մի վայրենի վարդենու մեծ թուփ, որ տարին մի անգամ ասպիս է բազմաթիւ սպիտակ անուշահոտ վարդեր, բայց ճիւղերը ...

[illegible]

ՎԻՐԳԱՆԻՍ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

(Շար.)

35 ՍԱՒԱՌՆԱԿ ԵՒՍ

Օգոստոս 30ի Թրքական յաղթութեան տարեդարձին առթիւ, Սաւառնակի միութիւնը ամէն տարի սաւառնակներ կը նուիրէ բանակին։ Այս անգամ ալ 35 նոր սաւառնակ գնած է, մէկ տարուան մէջ իր հաւաքած դրամներով։ Օգոստոս 31ին, Էսկիշէհիրի մէջ հանդիսաւորապէս տեղի պիտի ունենայ անուանակոչութեան արարողութիւնը։

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ծանօթ օրիորդ մը կը ստանձնէ ֆրանսերէնի, անգլերէնի, գերմաներէնի եւ հայերէնի դասեր տալ տուներու մէջ։ Դիմել Ցառաջի վարչութեան։

ՋԱՆԱՑԷՔ ՕԳՏՈՒԻԼ
à Kremlin-Bicêtre, Seine
Métro Porte d'Italie

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ

ԱԺԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ
13, rue Pierre Curie
Bicêtreի Marchéին քով

Անցապարեցէք ապահովելու ձեր փնտռած խիստ նպաստաւոր գիներով եւ առողջապահական փորձին դրութեամբ կառուցուած յարկաբաժիններ՝ օժտուած առանձին խոհանոցներով, լոգարան, W. C եւ cave

Մաքուր օդ, միշտ արեւ, բնական թարմ լոյսի ներքեւ ձեր տրամադրութեան տակ պիտի գտնէք բացձակ համգստութիւն, կեդրոնական ջեռուցիչ կազ, տաք եւ պաղ ջուր եւ ելեքտրականութիւն։

Ներկայանալ տեղւոյն վրայ առաւօտեան ժամը 8էն երեկոյեան ժամը 8։

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Վարդան» ենթակոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Հրայր, Ռազմիկ եւ Տաւրոս խումբերու բոլոր ընկերները այսօր Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Առնուվիլի ծանօթ սրճարանին մէջ։ Օրակարգ՝ Չեկոյց 11րդ Ընդ. Ժողովի։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի «Քրիստափոր», «Ռոստոմ», «Զաւարեան», Կաւ տը Վէզի եւ Վիլէօրպանի բոլոր ընկերները այսօր Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ.Յ.Դ. «Զաւարեան» Գրադարանին մէջ։ Օրակարգ.— Համաքատութիւն Կոմիտէի եւ ընտրութիւն նոր Կոմիտէի։

Դաշտահանդէս

Իսի լէ Մուլինոյի Վաամեան խումբին կողմէ

Այսօր Կիրակի Մէտոնի Անտառին մէջ «Պաղ Աղբիւրին մօտ

կը խօսի՝ ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

բանախօսութիւն, երգ, հայկական եւ եւրոպական պարեր։

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Փարիզի Դուրայի Հայր. Միութեան կողմէ

Այսօր Կիրակի Մէտօնի անտառը, պաղ ջուրին մօտ

Դաշտապարահանդէս Մարսէյլի մէջ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԱՐՄՆԱԿՐԹԱԿԱՆ ԱՐԾԻՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 8էն ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԻԿՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 8ը
ՊԷԼՎԷՏԷՐԻ օդասուն պարտէզին մէջ
(Bar - Restaurant du Belvedere St. André)

ճոխ յայտագիր, ցողանցք մարզիկներու, մեներգ։ Արտասանութիւն, ֆանթէզի, ջազ, ընթչամարտ, կովկասեան եւ եւրոպական պարեր, Մրցում թանկօի եւ Պուլի։

Կը նուագէ ջութակահար Պ. Ս. ՉԷՕՐԼԷՔՃԵԱՆ եւ իր խումբը

փափաքողները կրնան ճաշը միասին բերել, ճոխ պիւֆէ, զովացուցիչ ըմպելիներ եւ պաղպաղակ ժողովրդական գիներով։

Մուտքը՝ ազատ է։

Բացօթեայ բանակային ներկայացում

Նախաձեռնութեամբ՝ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆի

Այսօր Կիրակի, առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ 9

Bagneux, Sentier des Bas-Longchamp

Պ. ԿԱՐԻՆԵԱՆԻ հովանուտ պարտէզին մէջ

Եւրոպական եւ արեւելեան ընտիր նուագ

Պարտէզին չորս կողմը պիտի գետեղուին բարձրախօսներ

որոնք պիտի նուագեն հատընտիր տիպեր

Մասնակցութեամբ ԹԱՌԻՍԹ ԺՈՐԺԻ

Radiodiffusionը կը կատարէ Maison L. NICHANIAN
56, Rue Pial.

Գեղարուեստական ճոխ բաժին մասնակցութեամբ Փարիզեան բեմի լաւագոյն ուժերու

Ճոխ եւ գիւղամատչելի պիւֆէ

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ

Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի

Դաշտահանդէս

կազմակերպուած՝ Առնուվիլի ԱՐԱՐԱՏ Հայոց Միութեան կողմէ
Առնուվիլի անտառին Bois de Cendosն կայրին մէջ
Այսօր, Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30էն մինչեւ երեկոյ
ճոխ պիւֆէ։ Նուագ Պ. Սանտրոսեանի կողմէ։
Ցերեկոյթ կ'ունենայ Միութեան կազմակերպած պարգեւաբաշխութիւնը։

ՏՈՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ
Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. Հիւանդանոցին
44 Rue Poissonnière. մէթրօ՝ Bonne Nouvelle
Ընդունելութիւն ամէն օր ժամը 14—18 եւ ժամադրութեամբ

Հայերու ժամադրավայրը ճաշարան ՖԼՈՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Price, Paris (6)
մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton 52- 73
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏԻԿ. Կ. ԽԱՉԻ Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Երկուշաբթի, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Bar au Petit Paucetի մէջ, 23, rue Dugommier։ Օրակարգ. Համաքատուութիւն վարչութեան եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն։ Ժողովը կը համարուի օրինական անկախ ներկաներու թիւէն

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՎԻԷՆԻ Ատանայի Հայր. Միութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ հայրենակից Կարապետ Եղիաեանի (Վալանս) դառնագին մահուան առթիւ՝ իր կնոջ, զաւակներուն եւ պարագաներուն։

(կնիք)

Տէր եւ Տիկին Գէորգ Միրոյեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Աղամեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Պօղոսեան, Տէր եւ Տիկին Առաքէլ Թաթուլեան, Պ. Յովսէփ Նորատունկեան սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի որդւոյն եւ տանին

ՁԱՒԷՆ ՄԻՐՈՅԵԱՆԻ
(3 տարեկան)

դառնագին մահը որ տեղի ունեցաւ Օգոստոս 26ին։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ վաղը երկուշաբթի։

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահագդ գրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել։

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

ԵԹԷ ՀԱՅՐԵՆԱԲԱՂՁՈՒԹԵՆԷ ԿԸ ՏԱՌԱՊԻՔ
ԽՄԵՑԷՔ ԱՆԱՐԱՏ

Raki ERIVAN

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՐ՝
Société "PEUREUX"
12, Bld. des Vignes, MARSEILLE — Téléphone: COLBERT 58-10

ԷՔԻՆՃԵԱՆ ԵՂԲԱՐՔ

Professeur - Diplomé
ԱՐԱՆՑ ԵՒ ԿԱՆԱՆՑ ՍԱՓՐԻՉ
65, Rue Barbès, Ivry (Seine)
Central indéfrisable, Mise en plis, Teinture, Ondulation
Ծանօթ վաճառանիշով անուշահոտութիւններ։
Խիստ խնամուած աշխատանք։

Restaurant ARABIAN

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ
ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ՀԱՄԵՂ ԿԵՐԱԿՈՒՐՆԵՐ
31bis RUE DU FBG. MONTMARTRE
Tél. Prov. 57—65 — Մէթրօ Montmartre
ԳԻՆԵՐԸ ՇԱՏ ԱԺԱՆ
ԱՆԱՐԱՏ ՕՂԻ ԱՂԱՆԴԵՐՆԵՐՈՎ

CABINET de Me V. YARJANIAN

JURISCONSULTE
Procédure Générale — Mandataire en Justice
44, Rue La Fayette, Paris (9) — Tél. TAITBOUT. 53-32

կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական գործեր։ Անձամբ կը պաշտպանէ Ռազմաւորական եւ Հաշտարար Դատարաններու առջեւ։ Ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման, եւ ժառանգական բոլոր գործողութիւնները կը կատարուին արագութեամբ։ Վարչական դիմումներ նախարարութեանց մօտ։

կ'ընդունի, ամէն օր, ժամը 9էն 11, եւ 5էն 7։

ԲՈՒՐԴԵՐ

կը ծախենք ամէն տեսակ բուրդեր՝ Թրիքօ շինողներու համար։
Միշտ պատրաստ ունինք 50.000 քիլօ ամէն տեսակի գոյներով բուրդեր՝ Թիւ 2)28, 3)28, 2)32, 2)36, 2)40 (grosse laine)։
Դիմել՝ DOERFLINGER,
31, rue de Maub uge, Paris (9) Métro: Cadet
Մասնաւոր բուրդ լոգանքի հագուստներու համար։ Երջանի վաճառորդներու համար բուրդէ կծիկներ։ Գաւառէն եկած ապսպրանքները կը ղրկուին ապսպրանքներու ստացման օրը։

Ձեր տունը-խանութը եւայլն ցաշակաւոր եւ նպաստաւոր պայմաններով ներկելու համար դիմեցէք վասնագէտ ներկարարներ՝

ԴՍԻԻԹԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐՈՒ

127, rue Étienne Dolet, Alfortville, (Seine)
Tél. Entrepôt 17 - 65

Conventionի ՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ԱՐԱՆՑ ԵՒ ԿԱՆԱՆՑ ՍԱՓՐԻՉ

Maison MARDIK KRADJIAN

138 Rue l'Abbé Groult Paris (15) — Métro: Convention կամ Vaugirard
Indefrisable «Etoile» վերջին նորաձեւութեամբ եւ կատարելագործուած մեքենայով։ Գինը՝ 75 ֆրանք։
ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐ։

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ՏՕՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՕՒՇԵԱՆ

Նախկին բժշկապետ Մերսէնի ֆրանս. հիւանդանոցներու
Պատուոյ մէտալ ֆրանս. Առողջապահ. Նախարարութենէն
85. Rue Julien Lacroix. Paris (20)
Métro BELLEVILLE կամ COURONNE — Tél. MENIL. 45—43

Բաց է ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2.50էն 7.50, (կէսօրէ առաջ միմիայն ժամադրութեամբ) Կիրակի եւ տօն օրերը 10—12.

Հոն կը կատարուին՝ Փ. ճառագայթներով ամէն կերպ քննութիւն, լուսանկարում (radiographie), գեր-մանիշակագոյն, լոյս-կարմրագոյն եւ ելեկտրական դարմանում (radiothérapie profonde), նաեւ ՏԻԱԹԷՐՄԻԻ բոլոր կիրարկումները եւ ելեկտրաբուժական բոլոր ձեւերը, որ ներքին, արտաքին եւ մորթային բազմաթիւ հիւանդութիւններու դէմ գործածուած գիտական ամենավերջին եւ զօրաւոր ազդակներն են։

Թոքախտաւորներու համար pneumothoraxի գործողութիւն։ Հակահիւծախտային կանխարգելիչ եւ բուժիչ պատուաստ եւ շիճուկ (կատարելապէս անվտանգ)։

Ջղային եւ հոգեկան հիւանդութիւններու դէմ գիտական թելադրական եւ ֆիզիոթերապի մեթոտներ։

Դարմանատունը ունի իր մասնագէտ բժիշկները աչքի, քթի, ականջի, ինչպէս նաեւ արանց եւ կանանց մանկաբարձական եւ վեներական հիւանդութիւններու համար։

Assurance Socialeի պատկանող հիւանդներու կը տրուի լուրջ խնամք

Տօքթ. Մ. Քէօշեան, որպէս մասնագէտ ներքին հիւանդութեանց, կ'այցելէ նաեւ դրսի հիւանդներուն։

Ատամնաբուժարանը կը ղեկավարուի Փարիզի Համալսարանէն շրջանաւարտ ատամնաբոյժի մը կողմէ։ Ամենալաւ պայմաններ ակռաներու խնամքի եւ ոսկի կազմածներու (քուրօն եւայլն) շինութեան համար։

ՀԱՅ ՄԱՐՇԷՃԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

կը պատրաստենք ամէն տեսակ ՊՐԸԹԷԼ եւ ՍԷՆԹԻԻՐ
Ամենայարմար գիներով։

Մ. ՏԷՐ - ԱԶԱՐԵԱՆ

9, Rue d'Aboukir, PARIS
(խանութը՝ փողոցի վրայ)
Tél. Central 82 - 49, — Métro: Sentier
Ձեր շահը կը պահանջէ գնել ուղղակի արտադրողէն։

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

Վիրաբոյժ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԱՔԻՒԼԹԷԷՆ
14 Rue Lagrange, PARIS (5) Métro St. Michel կամ Maubert-Mutualité
ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՈՍԿԻ ՔՈՒՐՈՆԻ, ՊՐԻՃԻ եւ ԱՏԱՄՆԱՇԱՐԻ
բերնի, լինդերու, ակռաներու խնամք եւ վիրաբուժ. գործողութիւն
կ'ընդունի ամէն օր, ժամը 9 - 12 եւ կէս օրէ վերջ 2էն
կիրակի եւ տօն օրեր 9էն մինչեւ կէսօր։

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

71 rue du Fbg. St. Martin, Paris (10)
Tél. Botzaris 53-61 — Métro Château d'Eau ou Gare de l'Est

Գիտութեան վերջին մեթոտներով կը բժշկենք՝ վեներական ամէն տեսակ հիւանդութիւններ (ջերմամիզութիւն, ֆրանկախտ եւայլն), մորթի, ջղային, ստամոքսի եւ կանացի հիւանդութիւններ։

Բժշկումը կը կատարուի, X անդրմանիշակագոյն ճառագայթներով եւ ելեկտրականութեամբ։ Կը կատարենք մէզի եւ արեան տարրալուծում։

Կը խնամենք ատամի ամէն տեսակի հիւանդութիւններ։ Քուրօն՝ սկսած 100 ֆրանքէն, պրիճ՝ ամերիկեան սիստէմով։

Արժէքները շատ մատչելի-մասնաւոր զեղչ բանուորներու եւ չքաւորներու։

Դարմանատունը բաց է ամէն օր առաւօտեան 9—12 եւ 3—8։ Կիրակի եւ տօն օրեր՝ 9 - 1

Տօքթ. ՍԱԼԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԹՈՔԵՐՈՒ, ՍՏԱՄՈՔՍԻ եւ ԱՂԻՔՆԵՐՈՒ
հիւանդութեանց
34 Bld. de Clichy, Paris. — Métro Pigalle — Tél. Marcadet 76.66
Հիւանդներ կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2—8, Կիրակի եւ տօն օրեր 10—12։ Առաւօտները ժամադրութեամբ։

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(12 année)
Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales
JURISCONSULTE
Droit Français et International Privé
94, Rue St. Lazare, Paris (9e) — Tél Pigalle 67-69

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արգումներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կու տայ certificats de coutumesներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները։

Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17—19 Նաեւ ժամադրութեամբ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ POLYCLINIQUE
Ա. ՇԱՀՊԱՂԵԱՆ

49, ՌԻՒ ՏԷ ՓԸԹԻԹ ՄԱՐԻ, ՄԱՐՍԷՅԼ, ԳԵՏՆԱՅԱՐԿ
49, Rue des Petites Maries, Marseille. Rez de chaussée
Tél. 62 - 46

կը դարմանուին ամէն տեսակ հիւանդութիւններ կարող եւ մասնագէտ բժիշկներու կողմէ։

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԸ ԵՒ ԺԱՄԵՐԸ

Թոքերու հիւանդութիւններ	Գշ. ժամը 5, Եշ. ժ. 9, Կիր.
Սրտի, լայներակութեան (վարիս), Վ երջնիս բուժում նաեւ ներայնօ մեթոտով	Բշ. ժամը 5, Եշ. ժ. 5։
Ստամոքսի, աղիքի փայծաղի (տալակ), Թութքի (մալարիա) հիւանդութիւններ։ Մալարիայի բուժում նաեւ ասեղներով։	Բշ. ժամը 4, Ուր. ժ. 4։
Ջղային հիւանդութիւններ	Գշ. ժամը 5, Եշ. ժ. 9, Կիր.
Նորածիններու եւ երախաներու հիւանդութիւններ	Գշ. ժամը 10, Եշ. ժ. 4։
Վիրաբուժական եւ Արկածի	Բշ. ժամը 3, Դշ. ժ. 6, Ուր.
Մանկաբարձական հիւանդութիւններ (ջերմամիզութիւն).	Գշ. ժամը 6, Եշ. ժ. 12։
Մանկաբարձութեան եւ Արգանդի.	Գշ. ժամը 11, Եշ. ժ. 10։
Քթի, կոկորդի եւ Ականջի հիւանդութիւններ	Գշ. ժամը 9, Եշ. ժ. 10։
Աչքի հիւանդութիւններ.	Գշ. ժամը 11, Եշ. ժ. 11։
Մորթային հիւանդութիւններ, մազերու զարգացում	Դշ. ժամը 7, Եշ. ժ. 9։
Վեներական հիւանդութիւններ. Արանց եւ կանանց	Դշ. ժամը7, Եշ. ժ. 9։

Քննութիւն՝ արեան, Թուքի, մէզի, սերմի եւայլն..

Կը կիրարկուին ելեքտրաբուժական բոլոր ձեւերը։ Ճառագայթում (radio)։ Մարծում (massage)։ Կը կատարուին ամէն տեսակ ներարկումներ։

Assurance Socialeի հիւանդներուն, ինչպէս նաեւ արկածի դէպքերու անմիջական՝ լուրջ եւ բարեխիղճ խնամք։

Դարմանատունը բաց է ամէն օր ժամը 9-12 եւ 3 - 7, կամ ժամադրութեամբ։ Կիրակի եւ տօն օրերը՝ ժամը 9էն։

(Տրամադրելի են նաեւ վկայեալ Մանկաբարձուհիներ)։

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. — Seine 276.289

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone: Glacière 15-70

ԻՋՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐԸ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	-
Ամերիկա	200 »	100 »	-
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 29 ՕԳՈՍՏՈՍ 1933

29 Aout 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2277

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ՍԵՒԷՆ ԽԼԱՆՔ, ՍԵՒ ՋՈՒԹՆ ԻՆԿԱՆՔ,,

Օգոստոս 22ին Պերլինի մօտ, Նէօյ Ռուփփին քաղաքին մէջ, երկու հիթլէրական զինուորներ փողոցէ փողոց պտտցուցին աղջիկ մը որ ոտքի չէր ելած, իրենց քայլերգը հնչած ատեն:

Աղջկան վիզէն կախած էին երկու տախտակներ, որոնց վրայ կը կարդացուէր.

— «Ես, անամօթ արարած, համարձակեցայ նստած մնալ երբ կը հնչէր ազգային քայլերգը: Ասով ծաղրած եղայ ազգային — ընկերվարական յեղափոխութեան զոհերը»:

Իրիկունը ուշ ատեն աղջիկը նորէն փողոց հանուեցաւ:

Ցուցադրութեան ժամերը ծանուցուած էին տեղական թերթին մէջ, որպէսզի կարելի եղածին չափ շատ բազմութիւն խռնուի:

Կոպիտ է, չէ՞: Եւ անմախրնթաց:

Բայց, ո՞վ կը համարձակի բողոքել: Կեռ խաչը կ'իշխէ գլխուն. Կեռ խաչն է ներշնչողն ալ:

X

— Այս դէպքը ի՞նչ առնչութիւն ունի մեր կեանքին հետ:

— Ուրիշ որ եւ է ժողովուրդէ աւելի, մեզի հետ կապ ունի: Ահա տես, ճիշդ այս միջոցին: Արդէն իսկ սաստկագոյն ատրճանին հասած է դրօշամարտը, յանդգելով ծեծ ու փէտ: Եգիպտոսի մէջ, շնորհիւ զանազան մատնանշումներու, եռագոյնը արգիլուեցաւ պաշտօնապէս, եւ ոստիկանութիւնը կը շարունակէ հետապնդումները: Ան եռագոյնը վար առնել տուած է նոյն իսկ մասնաւոր ակումբի մը, Աղեքսանդրիոյ «Ցասպիան» Միութեան սրահէն եւ ձերբակալութիւններ, հարցաքննութիւններ ... Ամէն օր խոյ կը լեցուի կրակին վրայ, եւ ոչ մէկը կրնայ նախատեսել գալիքը: Մ. Նահանգներուն մէջ, մթնոլորտը թունաւորուած է զարհուրելի ատրճանով մը, շնորհիւ առաջնորդին մէկ անկիրթ եւ ապուշ արարքին:

— Դուրեան եպիսկ.ը ծեծեր են արդէն: Ցաւալի չէ՞: Ո՞ւր կ'երթանք այսպէս ...

— Անշուշտ ցաւալի է: Եւ այո՛, ո՞ւր կ'երթանք այսպէս: Բնաւորութեամբ բուռն եւ կամակոր, շատ քիչերս կը մտածենք հետեւանքներու մասին, երբ կը բռնենք այս կամ այն ճամբան: Ղեւոնդ եպիսկ. քըէականն մեղք մը, ճակատագրական յանցանք մը գործեց, Շիքակոյի ցուցահանդէսէն վար առնել տալով հայկական դրօշը. Կարելի է խորհրդակցիլ դրօշ կախելու կամ չկախելու մասին, բայց երբ դրօշ մը կախուած է — այն ալ օտար միջավայրի մը մէջ — ո՛վ որ զայն վար առնելու մասին կը մտածէ, պէտք է մտածէ նաեւ հետեւանքներու մասին:

Կախուած դրօշը վար չառնուիր որ եւ է ժողովուրդի մէջ, առանց միջադէպի: Աններելի յանցանք է այդ միջազգային իրաւագիտութեամբ: Իսկ զգացումի տեսակէտով, պայթուցիկ նիւթ մը, մանաւանդ հոգին վառած ժողովուրդներու համար:

— Բայց Ամերիկայի Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը պաշտօնապէս յայտարարեց թէ առաջնորդը «յարգանք ունեցած է եւ ունի եռագոյնին հանդէպ»:

— Կեղծիք է: Շիքակոյի միջադէպէն անմիջապէս յետոյ, նոյն առաջնորդը հեռագիր մը ուղղելով Հօկի Նիւ Եորքի վարչութեան, կ'ըսէր.— «Շիքակոյի ցուցահանդէսին հայկական Օրին եռագոյն դրօշակի գործածութիւնը Հայաստանի ներկայ պետութեան կողմէն դէմ ըմբոստական եւ արհամարհական ցոյց մը նկատուած ըլլալուս արգիլեցի»: Կը նշանակէ թէ Ղեւոնդ եպիսկ. Խ. Հայաստանի դիւանին է կամ անոր «աչք»ը, եւ, փոխանակ Սաղմոս կարդալու եւ Քարոզգիրք տպելու, բարձր քաղաքականութիւն կը խաղայ:

— Չըսի՞ք թէ ո՛ւր պիտի յանգի այս վիճակը:

— Եթէ գիտնայինք, առանց վերապահութեան կ'ըսէինք: Հարցը այն է որ, «սեւէն ելանք, սեւ ձուլթը ինկանք», ինչպէս կ'ըսէ ժողովրդական առածը:

Եգիպտոսի պատկերը մէջտեղն է արդէն: Նոյնպէս Ամերիկայի գաղութին կացութիւնը: Եթէ առիթ ունենանք տեղեկանալու Պոլսոյ պայքարին սաստկութեան, ձեր լեզուն կը կապուի: Նոյնը Եգիպտոսի համար: Բայց, մի կարծէք թէ այդ երկու գաղութներով կը վերջանայ ամէն բան: Ազգանշան է այս, բարեկամ, ազդանշան: Եւ, միեւնոյն ատեն, ախտանշանը ահաւոր անստուգութեան մը:

Ահա Պուլկարիոյ «Նորընտիր» Թեմականը: Կազմուած՝ բոլոր հատընտիր «հակա»ներէն, այդ Մարմինը իր ընտրութենէն անմիջապէս յետոյ, սրբազան պարտականութիւն սեպեր է հեռագրել Պուլկարիոյ վարչապետին, Պ. Մուշանովի, թէ պուլկարահայերէն ուրիշ դրօշ չեն ճանչնար: Եգիպտոսի մէջ ալ այդպէս էին հաւկցուցած, գրած եւ պոռացած:

Արդ, երբ ափ մը պատահական մարդիկ ձեռք առնելով Պուլկարիոյ գաղութին ազգ. իշխանութիւնը, կը յայտարարեն,— «Մենք պուլկար քաղաքացիներ ենք եւ պուլկարականէն ուրիշ դրօշ չենք ճանչնար, երբ Եգիպտոսէն եւ Ամերիկայէն միեւնոյն բանը կ'ըսեն եւ կ'ընեն, երբ ուրիշ գաղութներու մէջ ալ այդ ստորնական, գետնաքարշ միջոցին դիմեն — եւ յաճախ կը դիմեն — ո՞ւր պիտի որ յանգի այս անմիտ եւ անպատիւ պայքարը, բացի անտէր եւ անստոյգ պայքարներէ, ներքին բզքտումներէ, ուժերու վատնումէ եւ տեւական կազմալուծումէ:

Ցիշեցէք սա թշուառ Գերմանուհին: Բարձրօրէն քաղաքական ժողովուրդի մը միահեծան իշխանութիւնը չուզեր ներելի ըլլալ ոչ իսկ մէկ հատիկ վիրաւորում: Ալ ինչո՞ւ կը զարմանաք մեր ծաղած կրքոտ վէճերուն: Մենք միջոց չունինք տախտակ անցընելու յանցաւորներու վիզէն, բայց, ինչո՞ւ շատ կը տեսնեն հրապարակաւ քննադատելու տարրական իրաւունքն իսկ... Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԹՐՔԱԽՕՍՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

— o —

« Ցառաջ »ի մէջ կարդացի շարք մը նամակներ՝ թրքախօսութեան համաճարակի մասին:

Հետու ինձմէ թրքախօսութիւնը պաշտպանելու որ եւ է միտում: Ընդհակառակն, այդ այլանդակ սովորութիւնը այնքան կսկծալի վէրք մըն է ու անհրաժեշտ է յանախ ճշդապէս հարուածներով մաքրել, մինչեւ որ կարելի ըլլայ բոլորովին սպիացնել.

Բայց Պ. յօդուածագիրը կարգ մը անարդար վերագրումներ կ'ընէր մեր թրքախօս հայրենակիցներուն մեծամասնութեան:

Ան չափազանց կը սխալի, կասկածի տակ դնելով թրքախօս Հայերու ազգային զգացումները:

Երբ աւելի մօտէն ծանօթանար անոնց հոգեբանութեան, վստահ եմ որ չնչին փոքրամասնութեանմբ պիտի լեցնէր թիւր այն թրքախօսներուն որոնք անտարբեր են եղած իրենց ազգային պարտականութեանց հանդէպ: Անոնք յանախ կրնան կարմրցնել բազմաթիւ « հայ լայֆ » ռուսախօսներ կամ ֆրանսախօսներ որոնք օրը տասն անգամ կ'ուրանան իրենց ազգութիւնը:

Ո՞րքան թրքախօս մայրիկներ կամ ծերունիներ արցունքոտ աչքերով եղբանի կուտան մեզ որ հայերէն կը խօսինք:

Քանի՜ քանի երիտասարդներ կը տգուշանան հայերէն խօսելու, վախնալով որ կ'անճրկին եւ կը խնդան իրենց վրայ:

Ես համոզուած եմ որ սոնք կը կազմեն մեր թրքախօս դժբախտ հայրենակիցներու մեծամասնութիւնը եւ ոչ թէ այն անպայ « երիտասարդ »ները, որոնք նոյնիսկ չինարէն կը փորձեն սորվիլ, բայց աւելորդ կը գտնեն հայերէնը: Կամ գիտեն, բայց « թավլու »ին եւ «պլօթ »ին սէր մալուրիւն դարձուցած, թուրքերէն կը խօսին. կը խօսի՛ն ալ — ձախ, հարազատ, մայրենի լեզուի մը չափ վարժ եւ սահուն:

Ես կ'ուզէի անիրաւ մեղադրանքը վերցնել մեր ԱԿԱՄԱՅ թրքախօս հայրենակիցներու վրայէն եւ տանիլ հազցնել անոնց որ գիտակից են, կրթուած են, բայց միշտ կը խուսափին իրենց մայրենի լեզուէն, եւ կը գեղգեղեն ռուսերէն, ֆրանսերէն կամ... թուրքերէն:

ԱՐՇԱԼ

ՓԱՌՔ ԵՒ ՊԱՏԻՒ ԼԻՈՆԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԻՆ

— o —

Թուրք թերթերը տակաւին կը շարունակեն դրուագներ պատմել Պ. Էռիոյի այնքան հաւունգական ճամբորդութենէն:

Նախկին վարչապետը, որ այժմ Մոսկուա կը գտնուի, Էնկիւրիէն մեկնած ատեն ըսած էր.

— Եթէ երիտասարդ ըլլայի, կուգայի ձեր մէջ կ'աշխատէի:

Այս առթիւ, թուրք երեսփոխան եւ գրագէտ Վասֆի Րաշիտ սէյ կը գրէ.

— « Սահմանադրութենէն առաջ, Մանասթրի մէջ, ռուս հիւպատոսը կ'սպանէ կառավարչատան պահակ զինուորը եւ կը սպաննուի անկէ: Ցարին պահանջով, զինուորը նահատակուեցաւ եւ կուսակալ Ալի Րիզա փաշայի ատրճանները առնուեցան:

Սահմանադրութեան շրջանին վարչապետ Հագգը փաշա Ֆրանսա կ'երթայ: Արտաքին նախարար Փիշօն օրերով կը սպասցնէ զայն եւ յետոյ կ'ընդունի, մերժողական պատասխան մը տալու համար:

Հանրապետութեան շրջանին, Ֆրանսայի իրական վարչապետ Էռիօ, Էնկիւրիէն բաժնուած ատեն կ'ըսէ. « Եթէ երիտասարդ ըլլայի, ձեր երկիրը գալով կ'աշխատէի »:

Այս պատկերին առջեւ, ամէնէն գձուձ շահախնդիրներն անգամ չեն կրնար երախտագիտութիւն չյայտնել հանրապետութեան հիմնադիրին — բուն »:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՈՒՐԱԽ ԼՈՒՐ ՄԸ ՀԱՅ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Գործազրկութեան նպաստը պիտի շարունակուի

Եղած դիմումներուն վրայ, հրաւէր ուղղուած է հայ գործազուրկներուն, ներկայանալ իրենց շրջանի քաղաքապետութեան եւ հոն ստանալ գործազրկութեան նպաստի տետրակները: (Սկսած էին ջնջել):

Շաբաթ օր Իթալիի քաղաքապետարանին մէջ փակցուած էր ազդ մը, որ կը ծանուցանէր թէ հայ եւ ռուս գործազրկներու նպաստները պիտի շարունակուին համաձայն սովորական օրէնքին:

«Սահմանը լեցնելու չէ Հայերով եւ Ասորիներով»

— • —

Թուրք մամուլն ալ երկարօրէն կը զբաղի Իրաքի Ասորիներուն հարցով: « Ճումհուրիյէթ » պատմելէ յետոյ վերջին դէպքերը, կը գրէ խորին մտահոգութեամբ եւ « Այս ի՞նչ բարեկամութիւն է » խորագրին տակ.

— Բայց Անգլիայէն աւելի Ֆրանսան է որ կը հետաքրքրուի Ասորիներով: Անկէ առաջ, երբ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ կը քննուէր հոգատարութեան ընդունման, Ֆրանսա ուզեց որ Ասորիները մասնաւոր շրջանի մը մէջ տեղաւորուին եւ առանձնաշնորհեալ փոքրամասնութիւն մը կազմեն: Նպատակը այն է որ Ասորիները համախմբուած բնակին Մուսուլի հիւսիսը, Թուրքիոյ սահմանին մօտերը, իրենց նախկին բնակավայրին՝ Հէքեարիի կից վայրերու մէջ: Եւ կը կարծուի թէ Ֆրանսական դրդումով է որ Ասորիներու Պատրիարքն ալ նոյն պահանջին վրայ պնդեց:

Սուրիայէն եկած լուրերու համաձայն, Ֆրանսացիները Թուրքիոյ սահմանամերձ շրջաններու մէջ կը տեղաւորեն ոչ միայն քրիստոնեայ Ասորիները, այլ եւ Հայերը: Մինչեւ այս զինեալ տարրերուն հոգ. տեղաւորուելուն հետեւանքով, զինեալ հրոսախումբեր պիտի կազմուին եւ շրջակայ երկիրներ պիտի արշաւեն: Սոր նոր փաստը այն է որ, Սուրիա ապաստանող Ասորիները զինեալ հրոսախումբերու ձեւով նորէն Իրաք վերադարձան եւ մեծ փորձանք դարձան Պաղտատի կառավարութեան գլխուն: Այս պատճառաւ Իրաքի բանակը բաւական կորուստ կրեց եւ պետական գանձը շատ մը ծախքերու ենթարկուեցաւ:

Զենք ուզեր հաւատալ թէ Փարիզի կառավարութեան հրահանգին եւ թելադրութեան արդիւնքն է այս ընթացքը, որ բնաւ հաշտ չէ սահմաններու ապահովութեան հետ: Որովհետեւ Ֆրանսական Ներկայ դահլիճը շատ մը փաստերով հաստատեց թէ կը յարգէ դաշնագիրները:

Ամէն պարագայի, այս ձախաւեր ընթացքը գործն ըլլալու է տեղական պաշտօնեաներուն, որոնք չեն կրնար ըմբռնել ընդհանուր կացութիւնը: Եւ կը յուսանք թէ այլեւս չպիտի շարունակուի այդ քաղաքականութիւնը, որուն պատճառով մինչեւ Ազգերու Դաշնակցութեան մօտ բողոք կատարուեցաւ:

Այս կէտին վրայ կը հրաւիրենք նաեւ ուշադրութիւնը մեր սիրելի հիւր Պ. Էռիոյի, որ վերջին ատենն բարեկամութեամբ ընդունուեցաւ Թուրքիոյ մէջ:

Սուրիոյ սահմանը պէտք չէ լեցնել Հայերու եւ Ասորիներու նման Թուրքիոյ թշնամի տարրերով: Եւ բարեկամութեան ամենատարրական պահանջը այս է

ԵՐԿՈՒ ՎԻԹԽԱՐԻ ՑՈՅՑԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՀԻԹԼԷՐ ԵՏ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ՍԱՐԻ ԳԱՒԱՌԸ

Կիրակի օր, երկու վիթխարի ցոյցեր տեղի ունեցան Գերմանիոյ մէջ, մէկը՝ արեւելեան Փրուսիոյ մէջ, Թաննէնպէրկի ճակատամարտի տարեդարձին առթիւ, միւսը՝ արեւմտեան սահմանագլուխին վրայ, ետ պահանջելու համար Սարի գաւառը:

Թաննէնպէրկի հանդէսը փառաբանութիւնն էր մարաջախտ Հինտէնպուրկի, որ վարեց այդ ճակատամարտը: Առաւօտ կանուխէն հազարաւոր մարդիկ համախմբուած էին յիշատակարանին առջեւ: Միւս կողմէ 1526 ինքնաշարժներ եւ հեծանիւներ եկած էին երկրին բոլոր մասերէն, իբրեւ համերաշխութեան ցոյց: Նախագահին աջ կողմը նստած էր վարչապետ Հիթլէր, իսկ ձախ կողմը՝ Փրուսիոյ վարչապետը, որ խօսք առնելով յայտարարեց.

— «Արեւելեան Փրուսիան միշտ պիտի մնայ մայր սիւնը Փրուսիա—Գերմանիոյ: Ահա թէ ինչու Փրուսիոյ կառավարութիւնը յանուն իր ժողովուրդին շնորհակալութիւն կը յայտնէ մարաջախտ Հինտէնպուրկի որ Փրուսիան այսօր գոյութիւն ունի նորէն:

Ճառախօսը աւելցուց թէ անցեալ յունուար 30ին Հինտէնպուրկ երկրորդ անգամ փրկեց արեւելեան Փրուսիան, Ատոլֆ Հիթլէրի յանձնելով իշխանութիւնը: Ցետոյ նախագահ Հինտէնպուրկի յանձնեց Նէօտէքի կալուածաթուղթը: Այս կալուածը Հինտէնպուրկի ընտանիքին սեփականութիւնը պիտի մնայ ցորչափ արու ժառանգորդ մը ունենան եւ ազատ պիտի ըլլայ ո՛ր եւ է տուրքէ:

Այնուհետեւ խօսք առաւ Պ. Հիթլէր, որ շեշտեց.

— « Տասնըինը տարի անցած է այն փառաւոր օրերէն ի վեր երբ մեր զինուորները, առանց որ եւ է յանցանք ունենալու, ստիպուեցան Գերմանիան պաշտպանել իրենցմարմնով և կեանքով ,ուժերու ջախջախիչ գերազանցութեան մը դէմ: Ուրախ ենք որ այսօր կրնանք տօնել գերման ժողովուրդին այդ փառաւոր օրը՝ անոր հետ որ շահեցաւ զայն »:

Վերջին խօսքն առաւ Հինտէնպուրկ, որ չմոռցաւ իր յարգանքը յայտնել նաեւ իր « կայսեր եւ թագաւորին, որուն վստահութիւնը եւ հրամանը զինքը կոչեցին այդ պաշտօնին »:

Ընթերցողներուն յիշողութիւնը թարմացնելու համար, ըսենք որ 1914 օգոստոս 27 — 28ին, Հինտէնպուրկ, այն ատեն հանգստեան կոչուած զօրավար, ետ մղեց ռուսական բանակը որ կը յառաջանար ապառնալից: Ռուսական բանակը մատնուեցաւ ծանրպարտութեան մը և նահանջեց ,խրելով Մազուրեան լճի ճախճախուտքին մէջ:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՑՈՅՑԸ

Շատ աւելի կարեւոր էր իրիկուան երկրորդ ցոյցը, որ տեղի ունեցաւ Նիտէրվալտի յիշատակարանին առջեւ: Այս առթիւ 80,000 Սարցիներ հաւասարմութեան երդում ըրին մայր հայրենիքին: Հանդիսութեանց կը մասնակցէին 150,000 հոգի, Գերմանիոյ բոլոր մասերէն: Ամէն կողմէ կ'աղաղակէին.— « Սարը (կամ Սաար) գերմանական է: Տէ՛ր, փրկէ մեզ »:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՎԻԷՆՆԱՅԻ ԱԶԱՏՄԱՆ 250ԱՄԵԱԿԸ

— o —

Ինչպէս յայտնի է, այս տարի սեպտեմբերին հանդիսաւորապէս պիտի տօնուի 250րդ տարեդարձը այն նակատամարտին որ բանակը ջախջախեց Վիէննայի դուռներուն առջեւ: (Այս առթիւ երկար յօդուած մըն ալ հրատարակեցինք քանի մը ամիս առաջ):

Հանդիսութիւնները կը սկսին սեպտեմբեր 11ին, Վիէննայի մէջ: Սեպտ. 15ին պիտի գումարուի նաեւ կաթոլիկ Գերմաններու կրօնական համագումարը, պանծացնելու համար քրիստոնեայ արեւմուտքին յաղթանակը իսլամ արեւելքին վրայ: Աւստրիոյ դէմ մղուած պայքարին հետեւանքով, Գերմանիան չպիտի կրնայ մասնակցիլ, բայց բազմաթիւ պատուիրակներ պիտի երթան Ֆրանսայէն, Սպանիայէն, Իտալիայէն, Լեհաստանէն եւ ուրիշ երկիրներէ:

Ինչպէս կ'երեւայ, այս տօնակատարութիւնը հաճոյ չէ եղած Թուրքերուն: « Ճիւմհուրիյէթ »ն է որ կը գրէ.

— « Իրապէս տարօրինակ է որ Վիէննայի Թուրքերէն ազատագրուելու 250րդ տարեդարձը կը տօնուի, մասնակցութեամբ բոլոր ազգերուն, եւ գլխաւորութեամբ մեր բարեկամներ Աւստրիացիներուն եւ Լեհերուն: Ասիկա կը ցուցնէ թէ եւրոպական ազգերու մոլեռանդութիւնը շատ չէ փոխուած 250 տարիէ ի վեր »:

ՅԱՌԱՋ.— Անշուշտ մոլեռանդութիւն չէ տօնել Կարսի կամ Էտիրնէի գրաւման տարեդարձները:

ԿԱԹԸ ԿԸ ՍՂԻ

— o —

Կաթին լիտրը 1.30ի փոխարէն 1.40ի պիտի ծախուի սեպտեմբեր 1էն սկսեալ: Արտադրիչները կ'ըսեն թէ, վերջին երկու ամիսներու երաշտը մեծապէս վնասած է արօտատեղեան մարգագետիններու բերքին ,բոլորովին կտրուած ըլլալով, բնական մարգագետիններու բոյսերուն անումը, որով անասունները պէտք եղած սնունդը չեն առած եւ կաթի արտադրութիւնը օրէ օր կը նուազի ամբողջ Ֆրանսայի մէջ:

ԿԱՏԱՂՈՒԹԻՒՆԸ ԱՏԱՆԱՅԻ ՄԷՋ

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ կատաղութեան դէպքերը այնքան շատցած են Ատանայի եւ շրջականերուն մէջ որ, հիւանդանոցները պարապ անկողին չէ մնացած:

Անշուշտ պատճառը այն է որ, ոչ աւար մնաց, ոչ ալ «կեավուր»...

«ԹԱՔԱՍ»Ը ԿԸ ՋՆՋՈՒԻ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

— • —

Թուրքիոյ տնտեսական գործավարութիւնը հեռագրով հրամայեց Թաքասի (հաշուակցութիւն) ձեւով ո եւ է ներածում կամ արտածում չկատարել օգոստոս 21էն սկսեալ:

Սօն Փօսթայի համաձայն, այդ դրութիւնը զեղծումներու տեղի տուած էր եւ կարգ մը վաճառականներ յաջողած էին 5000 ոսկիի ապրանք արտածել, իսկ փոխարէնը 10,000 ոսկիի ապրանք ներածել:

Այսպէս, արտածման վաճառական մը իր արտօնագիրը հարիւրին 8—21 շահով կը ծախէր ներածող վաճառականներուն, եւ յետոյ իր ապրանքը շատ աժան կը ծախէր արտասահմանի մէջ: Այս ձեւով, թրքական ապրանքները օրէ օր ինկան եւ շփոթութեան մատնեցին օտարները: Ներկայիս, թուրք ապրանքներուն մէկ մասը չըծախուած կը մնայ Եւրոպայի մթերանոցներուն մէջ:

Այս պատճառով, օգոստոսի ներածումը 750,000 ոսկի աւելի է արտածումէն:

Զրոյցի մը համաձայն, Իզմիրի մէջ զեղծում մը երեւան հանուած է եւ քննութիւն կը կատարուի:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՎԱՆՔԻՆ ԿԱԼՈՒԱԾՆԵՐԸ ՏԻԱՐՊԷՔԻՐԻ ՄԷՋ

Օգոստոս 15 թուականով՝ Տիարպէքիրէն Պատրիարքարան ուղղուած հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ երեք օր պայմանաժամ տրուած է՝ Երուսաղէմապատկան 42 կտոր կալուածները գրաւելու համար իբր լքեալ գոյք:

ՌՈՒԶՎԷԼԹԻ ՓՈՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Վերջերս Թերթերը մեծ հետաքրքրութեամբ հետեւում են այն հսկայական փորձին, որ Միացեալ Նահանգների մէջ կատարում է երկրի Նախագահ՝ Րուզվէլթը։ Այն ինչ որ այսօր կատարւում է Ամերիկայի մէջ, վերջ է տալիս 19րդ դարում զարգացած տնտեսական ազատականութեանը։ Ֆրանսական Մեծ Յեղափոխութիւնից յետոյ, երբ արագօրէն տարածուեցին Եւրոպայում քաղաքական ազատութիւնների սկզբունքները, երբ քաղաքական ազատականութիւնը սկսեց իշխել բոլոր յառաջադէմ միտքերի վրայ — այն ժամանակ վերջնական հաշուեյարդարի ենթարկուեցին նաեւ տնտեսութեան այն ձեւերը, որոնք կրում էին 18րդ դարի վերջին Յորիորաքիվ բնոյթ։ Քաղաքական ազատագրութեան առաջնորդները արգիլում էին միեւնոյն մասնագիտութեան պատկանող աշխատաւորներին միանալ իրենց Յորիորասիռնի մէջ, որպէսզի պաշտպանեն իրենց տնտեսական շահերը։ Տիրողը ձեւական ռամկավարութիւնն էր, որ սնուած դեռ Ռուսոյի գրուածքներից, կամենում էր ստեղծել այնպիսի մի իրաւակարգ, որի մէջ իւրաքանչիւր անհատ ազատ լինէր իր ուզած եւ հասկացած ձեւով կարգադրել իր տնտեսական գործերը։ Ազատ մրցութեան սկզբունքը դառնում էր արդէն համատարած եւ պետութիւնը զրկւում էր ամէն մի հնարաւորութիւնից խառնուելու քաղաքացիների տնտեսական գործունէութեան մէջ։ Քաղաքական ազատականութեան հետեւում էր տնտեսական ազատութիւնը։

Տնտեսական կեանքի բոլոր սկզբունքները համարւում էին վերջնապէս ձեւակերպուած, որոնք ընդմիշտ պիտի մնային անփոփոխ։ Սակայն Մալթուսը արդէն կասկածներ էր յայտնում տնտեսական ազատականութեան անսխալականութեան մասին, սակայն, թէ քաղաքագէտները եւ թէ տնտեսագէտները չարունակում էին վստահ յառաջանալ իրենց գծած նոր ուղիով։

***

Եւ այսօր աչաւոր պատերազմից ու արտասովոր յեղափոխութիւններից յետոյ տառապող մարդկութիւնը միանգամայն հիասթափուել է տնտեսական ազատ կարգերից։ Դրամատիրութիւնը որպէս սխտէմ, որպէս հետեւանք տնտեսական ազատականութեան սկզբունքների՝ այսօր այլեւս բացել է այնպիսի ճեղքուածքներ, որ ոեւէ հնարաւորութիւն կարծես չկայ գոցելու։

Առաջին հարուածը դրամատիրութեան հասցրին աշխատիկանները, արհեստակցական միութիւնները, որոնք ծնունդ առան արդէն յեղափոխական ճանապարհով, մի տեւակ դարձ կատարելով դէպի նախկին ձեւերը, — անշուշտ նոր պարունակութեամբ եւ նոր միջոցներով։

Տնտեսական ազատականութիւնը, դրամատիրութիւնը որոշ չափով սահմանափակուեցան իրենց գործունէութեան մէջ։ Արհեստակցական միութիւնները իրենց պայքարներով եւ առաջացրած պահանջներով արդէն իսկ ազդում էին տնտեսական կեանքի վրայ։ Արտադրողները այլեւս առաջուայ նման ազատ չէին իրենց գործունէութեան մէջ եւ շատ անգամ ստիպուած էին ընդունել իրենց կամքին հակառակ պարտադրուած պայմաններ։

Բանուորական դասակարգի արագ աճումը, նրա արհեստակցական միութիւնների անխախտելի ծաւալումը լուրջ կերպով սկսեցին խախտել տնտեսական ազատականութեան կողմից հաստատուած իրաւական եւ տնտեսական հիմքերը։ Մասնաւորապէս արուեց դասակարգային պայքարը։ Աշխատաւորութիւնը, ենթարկուած մարքսեան միջազգայնական ուսմունքին, կտրուեց իր ազգային օրգանիզմից եւ ստեղծուեց մի այնպիսի դրութիւն, երբ անհրաժեշտօրէն առաջ պիտի գար մի նոր ույժ, մէկ երրորդը, որ կարողանար վերացնել տնտեսական ազատականութեան փլուած շէնքերը։ Ընկերվարութիւնը ինքը իրեն իրաւասու էր համարում վերջնականապէս լուծելու բոլոր խնդիրները ընդմիշտ, այսինքն գործում էր այն սխալը, ինչ որ ժամանակին արել էր տնտեսական ազատականութիւնը։ Ընկերվարութեան մեծ մասը որդեգրեց դասակարգային պայքարի սկզբունքը, յեղափոխական ճանապարհը։ Միւս կողմից կտրուելով ազգային գաղափարից, նա կամաց կամաց կտրուեց բանուորական զանգուածներից, որոնք այսպէս թէ այնպէս, շատ անգամ բնազդօրէն մնացին կառչած ազգ-

պետի մէկ մնայուն արժէքի, ինչպիսին է ազգային գաղափարը։

Վրայ հասաւ նաեւ համաշխարհային ճգնաժամը։ Այդ ճգնաժամը աւելի պարզ կերպով ցոյց տուեց դրամատիրութեան ծոցի մէջ բացուած վէրքերը։ Ընկերվարութիւնը դժբախտաբար չը կարողացաւ իր ուսերի վրայ վերցնել այն բեռը, որ կարծես իրեն էր վիճակուած եւ անտեսեց նաեւ ազգային ազդակը եւ ենթարկուեց զգալի պարտութիւնների, ինչպէս օրինակ Գերմանիոյ մէջ։ (Ցատկանշական է Վէլսի վերջին ճառը Բ. Միջազգայնականի համագումարում)։ Սակայն այդ երրորդ ազդակը կամ ույժը անխուսափելիօրէն առաջ պիտի գար կարգաւորելու տնտեսական ուժերի եւ յարաբերութիւնների քաոսային վիճակը։ Այդ երրորդ ուժն է պետութիւնը, որ այսօր հանդէս է գալիս նմանօրինակ ուժով Գերմանիայի, Իտալիայի եւ Մ. Նահանգների մէջ։ Ֆաշիզմը Իտալիայում, ազգային - ընկերվարութիւնը Գերմանիայում եւ Րուզվէլթի շարժումը Միացեալ Նահանգներում, սրբանք բոլորը փորձեր են՝ ա) հիմքը դնելու տնտեսական արտայայտութեան եւ գործունէութեան նոր ձեւերի, համաձայն արդի պահանջների եւ բ) զօրեղացնելու ազգային միութիւնը, նոր թափ տալով ազգային գաղափարին եւ բարձրացնելով պետութեան հեղինակութիւնն ու արժէքը բովանդակ ազգի առաջ։ Իրենց հերթին են սպասում նաեւ Ֆրանսան եւ Անգլիան (ուշագրաւ են Ֆրանսական ու ընկերվարականների վերջին եյլոյթները)

***

Ժամանակակից ընկերվարութիւնը եւ ռամկավարութիւնը պէտք է որ վերցնեն իրենց վրայ սոցիալական այս հսկայ հարցերի լուծումը, ճանապարհ հարթեն դէպի տնտեսական եւ պետական ազգային նոր ձեւերը, ապահովելով հնարաւոր չափ քաղաքական այն ազատութիւնները, որոնք հիմքն են կազմում ժամանակակից ռամկավարական կարգերի։ Նոր տնտեսական եւ քաղաքական ձեւերի ներդաշնակութիւնը ազատ պայմանների մէջ, ահա այն մեծ գործը որին պէտք է ձգտի ժամանակակից պետութիւնը։ Րուզվէլթը չվախեցաւ իր փորձից եւ կատարում է այն ռամկավար պետութեան սահմաններում։ Կարծում եմ որ կանդ չպիտի առնի նաեւ ռամկավարականութեան որոշ բարեփոխումների առաջ, որոնք անհրաժեշտ պիտի լինեն տնտեսական վերակառուցման շրջանին։ Հակառակ պարագային ազգային զանգուածները կ՚ընկնեն քաղաքական ուրիշ ուժերի ազդեցութեան տակ, որոնցից ծնում են Ֆաշիզմներ, հիթլերականութիւն եւ այլ քաղաքական դիկտատորական, շատ անգամ պարզ ուժի վրայ յենած խմբաւորումներ, որոնք օգտագործում են ժողովրդական զանգուածների դժգոհութիւնը։ Ֆաշիզմը որպէս երեւոյթ պահանջում է ընկերվարականներից եւ ռամկավարներից ստեղծագործական աշխատանք, բաւարարում ազատութեան կողմից դրուած պահանջներին։ Լոկ պայքարը Ֆաշիզմի դէմ որ եւ է դրական հետեւանքի չի կարող հասցնել։ Նախագահ Րուզվէլթ այսօր բռնել է ճիշտ ճամբան։

***

Ամերիկեան վիճակագրական վերջին տեղեկութիւնները ասում են որ այսօր Միացեալ Նահանգներ չնայելով Րուզվէլթի կողմից գործադրած միջոցներին, արտադրութեան քանակի տեսակէտից հասել է 1924 Թ. դրութեան։ Միեւնոյն ժամանակ գործ են դտել 2 միլիոնից աւելի անգործներ։ Նոյն վիճակագրական տախտակներից տեղեկանում ենք նաեւ, որ 1933 Թուին ամերիկեան գործարաններ մէջ տեղաւորուել է մէկ երրորդ աւելի պակաս բանուորներ, քան 1924 Թուին, թէպէտեւ արտադրութեան քանակը նոյնն է։ Սա ապացուցում է որ տեխնիկը այնպիսի հսկայական չափերով է առաջ գնում, որ արագօրէն պակասում է մարդկանց պահանջը գործարանների համար։ 1924էն մինչեւ 1933, բանուորների մէկ երրորդը փոխարինուեց մեքենաներով։ Ահա մի նոր, շատ ուշագրաւ հարց, որ պարտաւոր է լուծել ժամանակակից պետութիւնը, եթէ չի կամենում, որպէսզի գործազրկութիւնը դառնայ տեւական երեւոյթ։

Ս. ԱՐԱՄԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՑԱՌԱՋ»ը

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏ

ՌԸՆՈՒԱՌԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

— o —

Renoirի նկարներուն եւ գծագրութիւններուն յետահայեաց ցուցահանդէսը բացուեցաւ Orangerieի մէջ և պիտի տեւէ մինչեւ նոյեմբերի վերջը։

Մասնաւորապէս հետաքրքրական ցուցահանդէս մըն է այս գեղարուեստագէտներուն համար։ Ցուցադրուած նկարները կը ներկայացնեն գունագէտին կեանքին ընթացքը։ Այդ նկարներուն մէջ են «Portrait de Petite fille»ը, նկարած 1864ին, «Le Mènage Sisley»ը եւ շարք մը Baigneusesներէն։

Մեծ թարմութիւն կայ իր հին նկարներուն մէջ, զորս տուած է գուրգուրանքով եւ հմայքով, այն ժամանակ Renoir կ՚օգործածէր բրանդապանակ մը, բաղկացած նուրբ գոյներով, ճերմակ որ կապոյտի կ՚իջնէր, վարդագոյններ եւ բաց կանաչներ։Այս գործերը կը ցուցնեն թէ ինչպէս նկարիչը իր ճամբան կը փնտռէր զանազան ուղղութիւններու մէջ։

«La Baigneuse au Griffon»ը ունի Courbetի մը տոկունութիւնը։ Իր տափակ tonերով եւ մուգ ներքնակազմով, մինչդեռ «Le Ménage Sisley»ը իր գործածումով հաստ գծի եւ վճիտ գոյներու՝ կը յիշեցնէ Dégasն եւ նոյն իսկ Manetն առանց այդ վերջիններին խառնութեանց։ Renoirի նուրբ գոյներուն գործածումը աւելի շատ յայտնի է «La Loge»ին մէջ, նկարուած 1874ին։ Այս նկարը իր ոսկիշրջանակին մէջ կախուած է ամէնէն վերջին սրահին ճակատը եւ կը տիրէ ցուցահանդէսին մէջ իր ցայտուն տարբերութեամբ լոյսերու եւ շուքերու, ինչպէս նաեւ տարօրինակ վարպետ նկարուածքով։ Աւոր եւ նոյնիսկ այնքան մեծ նկարներու մէջ, ինչպիսին են Après midi des Enfants à Vargemontը նշմարելի է թէ որքան խղճամիտ եւ ճշգրիտ եղած է նկարիչը [illegible] իր ուշադրութիւնը կը դարձնէ այն շնորհալի գեղեցկութեան, որ կը տեսնենք Լա փիյ աքաճիրիվի մէջ, որ այնքան հմայիչ է։ Ան սկսի շրջան մը ճակատն հասկացողութեան եւ բնդարձակ զգայնութեամբ մը ծաւալի։ Այստեղ իր գոյները աւելի տաք են եւ կ՚արտայայտեն բնութեան աւելի անաւուն կողմը։ Նրբազգած եւ քնքուշ գեղարուեստագէտը տեղի կուտայ աւելի պերճաշուք եւ կորովի ստեղծիչի մը։

Այս կէտէն վերջը Ռընուաւի երանգապնակը կ՚առնէ աւելի վայրագ գոյներ։ Մարգարտային մարմնոյ գոյները տեղի կուտան մառ կարմիրներու եւ կանաչներու եւ իր բնանկարները կ՚ըլլան աւելի այլանդակ եւ աններդաշնակ։ Ինչպէս «Bouchen», որ իր կեանքի վերջին տարիներուն մէջ, չէր կրնար գտնել կարմիր մը, որ բաւական ցայտուն ըլլար, Ռընուաւ ալ կը կորսնցնէ իր գոյնի դառողութիւնը, իր գործունէութեան վերջին տարիներուն մէջ, հալմանդամ եղած յոգնած եւ սակայն իր երիտասարդութեան խանդավառութեամբ [illegible] ահա կը կորսնցնէ իր ձեւի, այսինքն գծագրութեան զգայնութիւնը։ Բայց առով հանդերձ «Baigneuse»ը (լողորդուհւոր) նկարուած իր 77 տարեկան հասակին մէջ, երեւան կը բերէ գեղարուեստագէտը ուժեղ եւ ցայտուն տուեալներով։

Բ.

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

— o —

Աշխատանքի նախարարութեան վերջին վիճակագրութեան համաձայն 19 օգոստոսին նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն էր 237.990 հոգի, այրերը 181,796, կիները 56,194։ Նախորդ շաբթուն ,գործազուրկներուն թիւն էր 238,271։ Ուրեմն 241 հոգի պակաս։

Անցեալ տարի օգոստոսին այդ նոյն շաբթուն արձանագրուած էին 266,-723 գործազուրկներ, ուրեմն այս տարի 28,733 հոգի պակաս։

Այս տարի, 19 օգոստոսին, Փարիզ քաղաքին գործազուրկներու շաբաթական թիւն էր 76,307, նախորդ շաբթուն՝ 76,781։ Անցեալ տարի այս նոյն շաբթուն Փարիզի եւ Սէն նահանգին մէջ գործազուրկներուն թիւը 21,054 աւելի էր։

Համաշխարհային ցագնապը ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

— o —

English Review (Լոնտոն) կը գրէ.—

. Ամէն ժողովուրդ ինք պիտի գտնէ իւրայատուկ լուծում մը՝ համաձայն իր ընկերային կառուցումին եւ իր պատմական աւանդներուն։ Այդ ճիգը առաւելապէս Անգլիոյ մէջ ստիպողական է դարձած, որովհետեւ, մինչ մէկ կողմէ անգլիական կացութիւնը եւրոպական տագնապին համադասներէն մին է, միւս կողմէ՝ նոյն այդ իր կացութիւնը ոչ մէկ համանմանութիւն կը ներկայացնէ միւս երկիրներու կացութեան հետ։ Անգլիոյ մէջ գոյութիւն ունի չափազանց մեծագրեալ հակադրութիւն մը, ընդմէջ ծայրայեղօրէն անհատական եւ ազգային մշակոյթին ու առեւտրական եւ ելմտական դրութեան, որ աշխարհաքաղաքացիական է։ Անգլիան այն երկիրն է ,որ իր մշակութային աւանդութիւններով ամէնէն իւրայատուկն է, ու, միանգամայն, ամէնէն համաշխարհայինը, իր տնտեսական կացութեամբ և զաղթային կայսրութեամբ։ Անգլիական յաջողութեան խակական պայմանը իր կղզիացումն է եղած։ Անգլիան փոքր աշխարհ մըն էր, ապաստանուած նեղ ծովերու եւին, Եւրոպայի ամէնէն խաղաղ երկրամասը, եւ Թերեւս, աշխարհի միակ վայրը, ուր մարդ ինքզինք ձերբազատուած կը զգայ պատերազմի ու արշաւանքի յաճախակի սպառնալիքներէն։ Ահել՝ ընկերային կազմակերպութեան պրկումին մէջ ընդհանուր մեղկացում մը։Հոն հարկ չէին զգար ոչ խիստ կեդրոնացման մը, ոչ մնայուն բանակի մը, եւ ոչ ալ դիւանակալութեան մը, որ, ցամաքի վրայ, ազգի մը կեանքին համար բացարձակօրէն անհրաժեշտ պայմաններէն էր։ Եւ այսպէս, մինչ ուրիշ երկիրներու մէջ մշակոյթը կը կեդրոնանար քաղաքներու եւ թագաւորներու պալատներուն մէջ, Անգլիոյ մէջ ան կ՚ընդարձակուէր, անգորրաբար, դաշտերուն մէջ։ Հոս կար նոր տիպի քաղաքակրթութիւն մը, որ տարածուած չէր արքունիքին կամ քաղաքին մէջ, բայց՝ խակայէս գիւղական էր ու հիմնուած ընտանեկան կեանքին վրայ։

Այսուհանդերձ, ծորենան շրջանի վերջաւորութեան, անգլիական ընկերութեան մէջ տեղի ունեցաւ խոր փոփոխութիւն մը։ Անգլիա դադրեցաւ հողային պետութիւն մը ըլլալէ, ու նոր ճարտարարուեստը, որ կ՚ընդարձակուէր կէս դարէ ի վեր, տիրական տարր մը դարձաւ ազգին կեանքին մէջ։ Ծանրութեան կեդրոնը տեղափոխուեցաւ, գիւղէն կամ դաշտի տունէն անցաւ ճարտարարուեստային քաղաքը, հանքեր եւ չինուածոյներու մէջ։

Ու, այս արդիական Անգլիոյ մէջ, ինչպէս հին Հռոմի մէջ, ազգային մշակոյթի հողային հիմնարկութեանց կազմալուծումը, ընկերացաւ մեծ կայսրութեան մը կազմութեան։ Ամէն տեղ, 19րդ դարուն, անգլիացի նաւաստիներ, երկրաչափներ, շահագործողներ, գործիչներ, նաւաստիներ ու վարիչներ քննեցին ընկերային եւ տնտեսական աշխարհագրական պատնէշները, որոնք կը բաժնէին ցամաքներն ու քաղաքակրթութիւնները, եւ աշխարհի զանազան մասերը իրար կապեցին առեւտրական բարդ դրութեամբ մը, որ հիմն է առաւելապէս ճարտարարուեստական եղող անգլիական ընկերութեան։ Իրերու այս դրութեան դասական մէկ օրինակն է Լանքաշիրի բամպակի ճարտարարուեստը։ Արդարեւ, այս ճարտարարուեստը նախնական նիւթերու համար կախում ունի Ամերիկայէն, ճարտարարուեստական պատրաստութեան համար Անգլիայէն, իսկ սպառող շուկաներու համար արեւելքէն, այս երեք տարրերը իրարու միացած են Անգլիոյ նաւային ընկերակցութիւններովը եւ ելմտական կազմակերպութեամբը, ու ապահովուած՝ իր ծովային կարողութեամբ եւ իր կայսրութեան վարչականութեամբը։ Բայց եւ այնպէս, այս տնտեսական նոր աշխարհակալութիւնը լոկ ճարտարարուեստական ընկերութեան գործը չէ։ Բրիտանական կայսրութիւնը, իր գոյութիւնը չի պարտիր գործարանատէրերու Անգլիայէն, այլ՝ Esquireներու Անգլիային, Walpoleի եւ Pittերու Անգլիային, որ արտադրեց վաճառականներն ու նաւաստիները, որոնք ստեղծեցին արեւելեան Հնդկաստանի Ընկերակցութիւնը ու առեւտրական ցորենը։ Նոր ընկերութեան գաղափարը կը ներկայացուի Մանչեսթրի դպրոցին ազատափոխանակումին մէջ

Բայց այսօր, մինչ ճարտարարուեստականութեան ընդարձակումն ու թէքնիքի հսկայ կատարելագործումը անընդհատ կ՚աւելցնեն ընթացիկ արտադրութիւնը, համաշխարհային վաճառականի անդադար կը նեղնայ՝ տնտեսական ազգայնականութեան եւ առեւտուրին վրայ քաղաքական քոնթրոլին պատճառաւ։ Ուրեմն, Անգլիա հետանկարը ունի ըլլալու յետակը աշխարհի մը, որ երբեք պէտք պիտի չունենայ իր ծառայութեանց։ Այն պահուն իսկ, ուր համաշխարհային շուկայի գոյութիւնը սպառնալիքի տակ է, մեր բընակչութեան կեանքը ամբողջովին կախում ունի համաշխարհային շուկային գոյութենէն։ Անգլիական երկրագործութիւնը իր վերջին շունչը կ՚առնէ, ու անոր կեանք տալու բոլոր լուրջ ճիգերը կը բախին դրամագլուխին եւ աշխատաւոր զանգուածին համադրեալ ընդդիմութեան, որովհետեւ այդ վերածնունդը պիտի ենթադրէր աշխատանքի գիներու բարձրացում եւ կեանքի մակարդակի իջեցում։

Բայց, եթէ մենք չենք կարող տանիլ տնտեսական այդ ճիգը՝ պահելու համար մեր երկրագործական բնակչութիւնը, կրնա՞նք կրել անոր կորուստը ընկերային տեսակէտէ... ։ Անշուշտ, պարզ է որ մենք չենք կարող արհամարհել տնտեսական ազդակները, ու ընկերութիւն մը որ ոչինչ ունի տալիք իր կանդուն միայնուն համար՝ չի կրնար գոյութիւն ունենալ։ Այսուհանդերձ, աւելի մեծ շահերուն հայթայթած դրութիւնը անհրաժեշտօրէն լաւագոյնը չէ, նոյն իսկ տնտեսական տեսակէտ, բացառապէս քաղաքային ճարտարարուեստականացում մը ի նպաստ է աւերատումի դրութեան, քանի որ կը քանդէ ընկերային կեանքի բնական մեքենականութիւնը, ու բատիպուած է, դրամական մեծ ուժով, ստեղծել արուեստական մեքենականութիւն մը՝ փոխարինելու համար առաջինը։

... Փրկելու համար Անգլիան, բացարձակօրէն ստիպողական է յրել տնտեսական [illegible]թիւնը, որ մէկ տարիէ ի վեր բնորոշեց մեր մտածումը եւ հարկ է մեր ազգային քաղաքականութիւնը հիմնել ընկերային գլխաւոր խարիսխներուն վրայ

Մենք ստիպուած ենք հասկնալու որ մեր ազգային մշակոյթը մեր ամենալուրջ յաղթաթուղթն է (քօզ), եւ թէ ընկերութեան իրական հիմքերը մենք չենք կրնար գտնել ոչ վաճառականութեան, եւ ոչ ալ ճարտարարուեստական եւ ելմտական մեքենականութեան, այլ՝ բնութեան մէջ։ Փոխանակ բնութիւնը յաղթահարելու՝ անկէ տնտեսական շահ մը հանելու նպատակով, եւ արուեստականօրէն սահմանափակելու ընկերութեան բնդարձակումը՝ մեքենականութեան հաշւոյն, մենք պարտաւոր ենք մեր տնտեսական մեքենականութիւնը յարմարցնել ընկերային կազմակերպութեան պէտքերուն եւ անոր կենսական գործունէութեանց պայմանաւորութեան

Մի այց Հայ արենուշներին

— . —

Մի խումբ ընկերներ անցեալ շաբթու այցելեցինք մեր արենուշներին, որոնք այս ամառ իրենց բանակումի վայր են ընտրել Միջերկրականի ծովափնեայ ափին, Սէնթ Ամթուանի (Մարսէյլի արուարձանը) անտառի բարձրագիր բլուրի վրայ, պաղ աղբիւրից ոչ հեռու։ Մեծ ուրախութիւն պատճառեց մեր այցելութիւնը։ Իրենց վրանները գտանք շատ մաքուր վիճակի մէջ։ Երեւում էր որ վրանների եւ իրենց բանակումի վայրի մաքրութիւնն ու կարգ ու կանոնը գեղեցիկ սեռի գործ է։ Տղաները այսչափ նրբանկատ չեն։ Մեր արենուշների հետ օգտուելութեան է եկել Փարիզից մեզ բոլորիս ծանօթ Տիկ. Էլլէն Բիւզանդը, որ մեր արենուշներին իր գրաւիչ պատմութիւններով ծանօթացնում է մեր ազգային անցեալի փառքերի եւ մեր Հայրենիքի նշանաւոր եւ պատմական վայրերի հետ։ Արենուշների բանակումի նիւթ ու կացի, ինչպէս նաեւ անցուդարձի մասին ես կանգ չեմ առնել, քանի որ Տիկ. Էլլէն Բիւզանդը մօտիկ ապագայում ծանօթացնելու է «Յառաջ»ի ընթերցողներին։

Ի պատիւ այցելուներիս, խմբապետուհի օր. Բէգզատեանի հրահանգով արենուշները երգեցին եւ պարեցին։ Իր մեներգներով Մարսէյլցիների խմբապետուհի օր. Մ. Մարտիրոսեանը, ինչպէս յաճախ գրուել է «Յառաջ»ի Մարսէյլի թղթակիցների կողմից, ազանչելի ապաւորութիւն է թողնում իր ունկնդիրների վրայ։

Արեւի մայրամուտն էինք դիտ[…] երբոր խմբապետուհի օր. Ման[…] բոտ ընդհանուր սովորութեան հա[…] կան եւ Ֆրանսական եռագոյն դրօ[…] րը վար առաւ։ Ի պատիւ դրօշակ[…] բոլորս էլ պատուի կեցանք […] ուսուսական բաժնից յետոյ մեր ս[…] լի արենուշները մեզ պատուեց[…] թէյով, որն անցաւ զուարթ մ[…] լորտի մէջ։ Բարի նախանձով կ[…] տում այցելողներս մեր արենու[…] նիստ ու կացը, միջավայրի [...] մի գեղեցիկ տեսարաններ. [...] ենք, որ դեռ եւս մի քանի [...] շարունակ մեր արենուշները [...] րում կամ մի ուրիշ աւելի [...] տեղ, վայելելու են կեանքը [...] ազատ ծոցում, հեռու քաղաքների [...] պակասած մթնոլորտից եւ [...] ցնող ժխորից։ Հրաժեշտ առն[…] սիրելի արենուշներին, շնորհա[...] թիւն յայտնելով մեզ ցոյց [...] ջերմ վերաբերմունքի, ճոխ [...] րութեան եւ մեզ պատճառած [...] խութեան համար։

Մեզ ճամբեցին իրենց չին[…] թական կամարի տակից, որի [...] ծածանում է մեր պաշտելի եռագ[…]

Շատ ցաւալի է որ մարդկա[…] ատողջ շարժումը, որ տարեց [...] հսկայական քայլերով տարած [...] բաղաքակիրթ երկիրներում, [...] դեռ եւս շատ աննախանձելի [...] մէջ է գտնւում։ Ի՞նչ խօսք [...] բոլորս ապրէինք մեր Հայրենիք[…] ազատ եւ անկաշկանդ պայման[…] մարդկային շարժումը առանձ[...] նոյ պայմանների մէջ կը գ[...] Գաղութների մէջ առանձնայ[...] ուսցին եւ ծանր պայմաններ[...] գտնւում այս գեղեցիկ եւ յոյժ [...] տոր շարժումը, որովհետեւ [...] գովրդի մեծամասնութիւնը չ[...] տակցում այս շարժման օգտա[...] թիւնը թէ իր անձնական շահ[...] Հայրենիքի համար։

Չէ որ իւրաքանչիւր ծնող [...] դրուած է իր զաւակների [...] կան, մտաւոր եւ հոգեկան [...] թեամբ եւ անթերի զարգաց[...] Իւրաքանչիւր հայ տղայ եւ աղջ[...] մինչեւ 20 տարեկանը անդամ[…] մարդական միութեանը, ընկ[...] եւ բարոյական ջերմ մթնոլոր[...] առիթ կ՚ունենայ սովորելու [...] գիտելիքներ, որ ապագային [...] դանց օգտակար դեր պիտի [...] ընտանեկան եւ հանրային [...] մէջ։ Մեր ազգային շահը պ[…] է որ բոլորս բարոյական եւ նյ[...] աջակցութեամբ ինչպէս նաեւ [...] լով իրենց բանակումի, [...] հանդէսների վայրերը խրախ[...] սատարենք մարդական միու[...] րին։

[…]

Ազգային վիճակահանութիւ[ն]

— o —

Ժամանակին գրած էինք թէ [...] սական կառավարութիւնը ձեռն[...] է ազգային մեծ վիճակահան[...] մը։ Փութով յառաջ կը տար[...] վիճակահանութեան կազմակ[...] մը Մասնաւոր յանձնախումբ [...] խատի ճշդել բոլոր մանրամ[...] թիւնները Այդ յանձնախումբի [...] քարտուղարն է Կիբօ։

Մամուլին տրուած տեղեկ[...] րու համաձայն, յանձնախումբ[...] չէ յետոյ անգլիական եւ [...] ազգային վիճակահանութեան [...] կերպութեան ձեւերը, [...] ամէնէն պարզ եղանակը։

Վիճակահանութեան պիտի [...] մէկ միլիար փրանք, բայց 4 [...] մէջ։

Առաջին վիճակահանութիւ[ն] պիտի սկսի սեպտեմբեր 20ին. [...] դրուի երկու միլիոն փրանք [...] չեւր վիճակատոմս 100 փրանք [...] ջին վիճակահանութեան թիւ[...] տի բաժնուին 20 շարքի, իւրաք[...] շարք պիտի ունենայ 100.00[0] Այսպէս ամէն շարք պիտի նշ[...] A.B.C. եւն. տառերով, եւ [...] նշանակուած իւրաքանչիւր շա[...] տի ունենայ 100,000 թիւ, [...] սկսելով 1էն մինչեւ 100,000. [...] քանչիւր թիւ, այսինքն մէկ վի[...] տոմս, որուն գինն է 100 փրան[...] բելի է ծախու առնել առանձ[...] այդ տոմսը 20ջարերութեան [...] հանուին տասնեց տեսարակներ[...] սինքն մէկ տեսարակը պիտի [...] Փրանք։ Այս տոմսերը պիտի [...] դրամատուներու, [...] գիրու, նամակատուներու, [...] ճառներու, հողագործական [...] ներու եւ նախկին Փառաբ[…]

Միութեան մօտ.

Առաջին վիճակահանութեան 20 տարբեր տոմսերը ծախուած պարագային պիտի գոյանայ 200 միլիոն ֆրանք. պէտք գիմաց, առաջ գնողները պիտի կարենային 2 միլիոն ֆրանք, այսինքն հարիւրին 60 համեմատութեամբ, ուրիշ շահով մը՝ պիտի շահին 120 միլիոն տոմսեր: Այսպէս պիտի շահին՝

1 թիւ 5 միլիոն:

15 » 1 միլիոն իւրաքանչիւրը:

20 » 500,000 »

200 » 100,000 »

200 » 50,000 »

2000 » 10,000 »

200 000 թիւ 200 իւրաքանչիւրը:

Ուրեմն երկու միլիոն տոմսակի վըրայ կը շահին 202,436 տոմսեր: Այսինքն տասը տոմսի վրայ մէկէ քիչ աւելի: Այսպէս տասնոց իւրաքանչիւր տարբ մէկ թիւ կը շահի 200 ֆրանք, տասնց գրկուելու աւելի խոշորները վաստկելու հաւանականութենէն:

Պէտք է ըսել նաեւ որ կառավարութիւնը որոշած է որեւէ տուրք չզանձել, շահուած գրամին վրայէն, այնպէս որ շահողը իր դրամը պիտի ստանայ ամբողջովին.

Առաջին վիճակահանութիւնը տեղի պիտի ունենայ 6—30 նոյեմբերին, Թերեւս Թրոքատէրոյի մէջ, (տոմսերու սպառումէ անմիջապէս):

Վիճակահանելու ձեւը շատ պարզ պիտի ըլլայ, եւ հարկ չպիտի մնայ տողովի թիւերու երկար ցուցակ մը աչքէ անցընելու: Այսպէս մէկ թիւ մը պիտի հանուի 200 ֆրանք շահողներուն համար: Ենթադրենք թէ 5 թիւն էր այդ, այն ատեն բոլոր անոնք, որոնց տոմսերուն թիւը կը վերջանայ 5 թիւով, առանց նկատի ունենալու թէ տոմսը ո՞ր շարքին կը պատկանի, կը շահին 200ական ֆրանք: Երեք թիւ պիտի քաշուի 10,000 ֆրանք շահողները նշանակելու համար (1000 թիւ): Այսպէս երբ այդ երեք թիւերն են 117 բոլոր անոնք, որոնց տոմսերուն թիւերը կը վերջանան այդ թիւով, առանց շարքի տառերը նկատի ունենալու, կը շահին 10,000ական ֆրանք: 4 թիւ քաշուելով, այդ 4 թիւերը ցոյց կուտան 100,000ական ֆրանք շահողները: 5 թիւ քաշուելով, այդ 5 թիւերը ցոյց կուտան 500,000ական ֆրանք շահողները: Իսկ այն 15 տոմսերը, որ մէկ մէկ միլիոն պիտի շահին, ցոյց պիտի տրուին քաշուած 5 թիւերով եւ շարքին առաջին տառով. Այն բախտաւոր տոմսը, որ պիտի շահի 5 միլիոն, ցոյց պիտի տրուի քաշելով մէկ թիւ եւ մէկ տառ:

Սեպտեմբերին երբ տոմսերը շրջաբերութեան դրուին, ամբողջ Ֆրանսայի մէջ պիտի կատարուին յայտարարութիւններ հեռարձակով, սինէմաներու եւ թատրոններու միջոցով եւ ամէն ձեւով:

Այժմէն իսկ մեծ հետաքրքրութիւն կը տիրէ այս մեծ վիճակահանութեան շուրջ.

Երբ վերջանայ այս առաջին վիճակահանութիւնը, տեղի պիտի ունենայ երկրորդը, 400 միլիոն ֆրանքով: Այս երկրորդ վիճակահանութիւնն ալ պիտի վերջանայ տարւոյն վերջերը: Երրորդ եւ չորրորդ վիճակահանութիւնը կարենալ իւրաքանչիւրը 400 միլիոն ֆրանք, գալ տարի մարտ ամիսէն վերջ

ԴՐՕՇԱՄԱՐՏԻ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

—o—

ՈՒՍՏՐԻ ՄԷՋ ԿԸ ԾԵԾԵՆ ԴՈՒՐԵԱՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԸ

—o—

ԵՐԿՈՒ ՀՈԳԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

«Ուստր Թելեկրամ»ի օգոստ. 14ի առաւօտեան թիւին մէջ կը կարդանք.

Ամերիկայի Հայոց Առաջնորդական եկեղեցւոյ առաջնորդ Արքեպիսկ. Ղեւոնդ Դուրեան այսօր (օգոստ. 13) յարձակում մը կրեց Գարրիէլեանի ագարակին մէջ, ուր տեղի կ'ունենար Ուստրի Ս. Փրկիչ եկեղեցւոյ դաշտահանդէսը: Առաջնորդի կրած վէրքերու ծանրութիւնը յայտնի չէ, որովհետեւ ոստիկաններու ժամանումէն առաջ ան մեկնած էր Ուստր:

Իր վրայ յարձակողները, ուրիշ խումբի մը պատկանող եօթը հայեր, գրեթէ խուճապ մըլառաջացուցին եկեղեցւոյ 1500 անդամներուն միջեւ, եւ եթէ ոստիկանութիւնը ժամանակին չհասնէր, հաւանաբար աւելի լուրջ պատահմունքներ տեղի ունենային:

Արթուր Ս. Կիրակոսեան (23 տարեկան) եւ Նշան Ապաքեան (20 տարեկան) ձերբակալուած են: Այնպէս կը հաւատացուի թէ ասոնք էին Առաջնորդին վրայ յարձակողները եւ ամբաստանուած են իբրեւ կարգը խանգարողներ:

Համաձայն ոստիկաններուն, յարձակողները կը մասնակցէին այլ դաշտահանդէսի մը, որ կազմակերպուած էր Կրէֆթընի մէջ, Հ. Յ. Դ. Ուստրի մասնաճիւղին կողմէ: Այս դաշտահանդէսին ալ ներկայ էին 1500 հոգի, եկած Ուստրէն, Պոսթընէն, Փրովիտէնսէն, Միլֆըրտէն, Հուայթինսվիլէն եւ շրջակայքի այլ քաղաքներէն:

Երուանդ Քամառ, Հայրենակցականներու Միութեան նախագահը, ըսաւ թէ իր կազմակերպութիւնը հակառակ է արքեպիսկոպոսին, որովհետեւ ան Շիքակոյի Համաշխարհային Ցուցահանդէսին անարգած էր Հայկական Դրօշը: Ապա, ան աւելցուց որ արքեպիսկոպոսը կը ճանչնայ Սովետ Ռուսիոյ կարմիր դրօշը եւ Հայերու մեծամասնութիւնը դէմ է իրեն այդ պատճառով:

Յարձակողները Կրէֆթընէն Ուէսթպորօ եկած էին եւ երբ առաջնորդը իր օրհնութիւնը կուտար, անոնք յարձակեցան վրան:

Ոստիկանապետ Թամըս Ու. Հըմֆրի անմիջապէս որ իմացաւ, ոստիկան Հենրի Ճ. Մունիի եւ նահանգային ոստիկաններ Ֆրէնսիս Օ. Հէնիկընի, Ճոզէֆ Տոյլի հետ գնաց հանդիսավայրը:

Յարձակողներէն հինգը յաջողած են փախչիլ, բայց երկուքը գէշ կերպով ծեծուած են: Կիրակոսեանի մարմնին եւ դէմքին վրայ սկրդուքներ կան, իսկ Ապաքեանի երկու աչքերն ալ կարմրած են, իսկ թեւերն ու սրունքները կորոած:

(Հայրենիք)

« ՈՍԿԻ ՏԱՒԻՂ »

Հաւքփիմոն, գերմանացի հռչակաւոր թատերագիրը, վերջացուց իր նոր խաղը, « Ոսկի Տաւիղ »: Գործողութիւնը տեղի կ'ունենայ մէկ դար առաջ, դէմ դիմաց հանելով երկու բարեկամներ, բանաստեղծ մը եւ երաժիշտ մը, որոնք սիրահարած են միեւնոյն աղջկան: Ի վերջոյ բանաստեղծը կը զոհուի երաժշտին:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Դաշտահանդէս

—.—

ԿԱՐՏԱՆ, 21 օգոստ. (Յառաջ) — Թ. Կ. Թաշի Կարտանի մասնաճիւղը, որ մօտաւորապէս մէկ տարիէ ի վեր վերակազմուած է, կիրակի օր սարքած էր սիրուն դաշտահանդէս մը Կարտանի ճամբուն վրայ փռուած անտառներուն մէջ: Առաւօտ է: Արեւը դեռ նոր ճեղքուած, թեթեւ քամի մը կը թափահարէ նոճիներու ճիւղերը: Կարմիր խաչուհիները լծուած են տենդագին աշխատանքի: Սեղան, աթոռներ, բազմոցներ եւն. տարեկանէր փոխադրելու: Կէս օր է: Արեւը սկաւառակի մեծութեամբ բարձրացած է ծառերուն վերեւ: Անոր ճառագայթները չեշտակի կը մխրճուին խոյողին աչքերուն խորը: Կանանչներու վրայ արեւը երփներանգ գոյն մը առեր էր: Ժողովուրդը տակաւ առ տակաւ կուգայ Կարտանէն, Մարսէյլէն եւ այլ շրջաններէն: Պայուսակներու մէջ անուշահամ պտուղները չարաճճի աղջիկներու պէս կը ժպտին հեռուանց: Կարգաւ կը նստին ծառերու շուքին տակ ամէն մէկը իր հայրենակցի բարեկամին ու գիւղացիին հետ: Հոն են Խարբերդցին, Բաբերդցին, Պարտիզակցին Վանեցին, եւն.: Այսպէս բոլորն ալ համախումբ եւ խանդավառ տրամադրութեամբ համակուած, պահ մը վայելեցին բնութեան դիզապաշտ հրաշալիքներն ու կենսատոյդ օդը: Ձայներու ժխոր մը կը բարձրանայ ամէն կողմէ: Հիմա ճաշելու ատենն է: Հովանոցի նմանող ծառերու շուքին տակ խումբ խումբ նստած կը ճաշեն: Խորոված միս, խաղող, գինի եւ ... քանի մը ազգային երգեր ու դաշտը եռամշակային մինալորտի պատրանքը կուտայ: Երիտասարդները աւելի խանդավառ ու զգայուն սիրտով կ'երգեն անսահման ուրախութիւն մը կը նշուլէ իրենց դէմքին վրայ: Արեւը կը խաղայ երակներուն մէջ: Ազգային-յեղափոխական երգերու տարափը կը լեցնէ ընդարձակածաւալ դաշտը «Մենք չենք ուզեր ազատ կամքի բռնութիւն»:

Քիչ մը աւելի բարձր ու ուժեղ ընկերներ,— կը ձայնեն վարէն: «Համոզուած ենք որ միայն զէնքով կայ Հայոց փրկութիւն»: Ճաշը վերջացած է: Կարգը, երգելու, ցատկելու եւ պարելու եկած է: Կրթասիրացի գպրոցին սանուհիները կը ցատկեն չուաններու վրայէն, յետոյ վազելու մրցում: Զոյգ զոյգ ու եղնիկի ձագերուն պէս բարձր սրունքներով կը վազեն: Յոգնութիւն չեն զգար: Դաշտի զաւակներ են անոնք: Քիչ մը հեռուէն կը լսուի բարձրախօսին ձայնը, որ այնքան ալ ուժեղ ու հնչուն ազդեցութիւն մը չունի բնութեան ազատ ծոցին մէջ: Նրդին ալիքները կը դալարուին, օձի պէս ու յետոյ կը ձուլուին մեղմասօսյլ քամիի հոսանքին հետ: Զանգակը կը հնչէ: Օրուան ատենապետուհի օր. Ա. Փափազեան կը հրաւիրէ դպրոցի սան - սանուհիները արտէսզի կարգով իրենց արտասանութիւններն ընեն: Աղջնակ մը որ տարիքէն ալ աւելի երկար արտասանութիւն մը կ'ընէ: Ականուրի «Դէպի երկիր»ը: Ծափեր: Յետոյ օր. Փափազեան կը խօսի գեղեցիկ հայերէնով մը: Կը բացատրէ Կ. Թաշի հետապնդած նպատակները, տեղեկութիւններ կուտայ Թոքախտի պատճառներու մասին: Կը թելադրէ ըլլալ մաքրասէր, չթքնել աղտոտ փողոցներու մէջ, տունը լաւ պահել, մաքուր կոկիկ եւ ճաշակաւոր «Հազարաւոր մանուկներկան ,Թոքախտաւորներ, որոնք կը տառապին անտէր, անպաշտպան: Կ. Թաշը անոնց գեղ ու դարման պիտի ըլլայ»: Կոչ կ'ընէ տիկիններուն. օրիորդներուն որպէսզի զարկ տան Կ. Թաշի ձեռնարկներուն եւ անդամակցին: Յետոյ աճուրդի կը դրուի գեղեցիկ դորգ մը զոր կը շահի հայրենակից մը: Քիչ մը դադար: Կոկորդները ցամքեր են: Հիմա պիւֆէի շուրջ կը խլրտի ժողովուրդը: Գարեջուրի շիշերը տակառներու մէջ կը սլլան, մուրթին մէջ պահուըստող մուկերու պէս: Կը պարպուին շիշերը: Կարմիր խաչուհիները կ'աշխատին տենդագին: Մէկ, երկու շիշ պաղ գարեջուր ու մէկ քիլօ խաղող: Եւ այս ուրախութիւնը հետզհետէ կը ծաւալի: Ամէն ոք զուարթ է: Բանուորը պահ մը ազատած է օրուան հոգերէն, քիչ մը կը հրճուի: Իր երախաներուն հետ կը զուարճանայ: Նախագահուհին կը յայտարարէ ժողովուրդին որ լուռ ու մունջ հետեւին «Անդրանիկ» թատերախումբի «Երեք քաջեր» զաւեշտախաղին: Հետաքրքրաշարժ ու ծիծաղելի է: Ժողովուրդը կուշտ ու կուռ կը խնդայ: Բաժիններ ունէին Թ. Զախարեան, Ա. Առաքելեան, Հ. Սերոնեան, Լ. Գայաճանեան, Գ. Թոմասեան, Մ. Մաթոսեան, Գ. Հեպոյեան: Խաղարկութիւնը լաւ եւ յաջող կ'անցնի, ներկաները կը գնահատեն: «Անդրանիկ» թատերախումբի կողմէ Լ. Գայաճանեան շնորհակալութեան խօսքեր կ'ընէ, կը խօսի անոր հետապնդած նպատակին շուրջ, կը թելադրէ ուժ տալ թատերախումբին, որպէսզի կենդանի պահէ թատրոնին կրակը: Իրիկուն է արդէն: Արեւը վաղուց ջերմութիւնը կորսնցուցեր է: Բնութեան ամէնէն գեղեցիկ ու ցանկալի պահն է այդ: Կը դիտես վերջալոյսը որ ժոռմենիի մը պէս բըռնկեր է: Հոս կը սկսին ժողովրդական պարեր, Անուշիկեան եղբայրները կը նուագեն: Խարբերդի «Հալէն» ծայր կուտայ: Ընդհանուր խռովեր: Պահն է մեկնումի: Սիրտերը խաղողի ողկոյզներու պէս ճմլուած դժկամակութեամբ կը հեռանանք դաշտավայրէն՝ հոն ձգելով սեւ նոճիներն ու թաչուններու գեղգեղը:

Լեւոն Գեղունի

Հ. Մ. Ը. Մ. ի

Սկաուտները մեր մէջ

—.—

ՎԻԷՆ — Տասնեակ մը Հ. Մ. Ը. Մ. ի սկաուտներ, խմբապետութեամբ ժիրայր Մինթանճեանի եկան այցելելու Վիէն: Կէս օր է, գործարանէն կ'ելլենք: Հազիւ 50մեթր հեռացած՝ կը հանդիպինք սկաուտներուն, որոնք կը սպասէին Հ.Մ.Ը.Մ.ի վարչութեան: Գ. Խաչիկ Պետրոսեանին սրճարանը, Հ. Մ. Ը. Մ. ի վարչութիւնը տեսնելով սկաուտները, բարի գալուստ մաղթեց անոնց եւ ջերմ խօսակցութիւն մը սկսաւ սկաուտներու վերաբերեալ խնդիրներու շուրջ: Սկաուտները Փարիզէն էին: Անոնք թռուցիկ բանակումներ կատարած էին, դացած Ժընեւ, եւ ահա Վիէն: Հ. Մ. Ը. Մ. ի վարչութիւնը ճաշկերոյթով հիւրընկալեց սկաուտները: Տեղւոյս սկաուտներուն պետը Մեսրոպ Շահմուրատեան կ'առաջնորդէր զանոնք: Երբ տեսանք սկաուտները կայտառ, առողջ եւ քաջ, իւրաքանչիւրին աչքերուն մէջ կը կարդայինք այն հիանալի պատկերը, որ ըսել կ'ուզէին, «Պատրաստեցէք հայ արիներ, որովհետեւ անոնք է նոր ապագայի յաղթանակը պիտի տանին»: Կէսօրին, ճաշէն վերջ, սկաուտները փափաք յայտնեցին այցելել Գ. Փէլէի կօշիկի գործարանը: Գ. Փէլէ սիրով ընդ առաջ երթալով սկաուտներուն փափաքին՝ այցելել տուաւ իր գործարանը, Հ. Մ. Ը. Մ. ի ամէն տեսակ հակառակորդներուն նախանձը շարժելով՝ փառաւոր պտոյտ մը ընելէն վերջ մեկնեցան: Իրենց ձախ ուսերուն վրայ կարուած էր մեր պաշտելի եռագոյնը եւ անոր տակը գրուած էր ֆրանսերէն Սկուտ Արմէնիէն: Արի՛ք տղաք, առաջնորդեցէք երիտասարդութիւնը ձեր ուղիով որովհետեւ երիտասարդութիւնը միշտ ձեզի հետ է: Մեր յոյսերը ձեր քայլերուն ուժ եւ ձեր հոգիներուն վստահութիւն պիտի տան: «Բարձրացիր, բարձրացուր» հրաւէրով, վեր բռնեցէք ձեր ազգային դրօշը եւ արար աշխարհին պոռացէք միաբերան, կրկնելով բանաստեղծ Սիամանթոյի հերոսական խօսքերը.— Մենք ենք, մենք ենք, մեր անունն է պայքար եւ վախճանը յաղթանակ»

Յ. Մարոսեան

ՄԱՄՈՒԼ

ԱԶԳԻ ՀԵՌՈՒ՝ ՄՐՏԻ ՄՕՏԻԿ

— :-: —

Այս խորագրին տակ Սօֆիայի Կոմք մարզական ամսաթերթը (օգոստ.) կը գրէ.

— « Ինչպէս իմացուցին կարգ մը թերթեր, Սեպտեմբերի կէսուն Հալէպի մէջ տեղի կ'ունենայ «Մարզական Հայաստանեան Ողիմպիականը», որուն համար մեծ պատրաստութեամբ գործի ձեռնարկուած է: Այս մրցումներուն մէջ շահող մարզիկները իրաւունք կը շահին մասնակցելու Մոսկուայի մէջ տեղի ունենալիք « Համաժողովրդային Ողիմպիականին»:

Հարիւրաւոր տարիներէ ի վեր, այսօր ջին անգամն է որ հայրենի հողի վրայ, մասնակցողներու այսքան մեծ բազմութեան մը մէջ տեղի կ'ունենայ նոյն հանդէսը, որ անպայման կոչուած է կարգ մը թիւեր փոխել մեր մրցանիշերու ցանկէն, որոնք տարիներէ ի վեր եղած տեղերնին գամուած մնացած են:

Կ'ընդգծենք անպայման բառը, վասնզի միջոցները եւ պայմանները, որոնց մէջ կ'ապրի եւ կը մարզուի հայրենիքի մէջ հայ պատանին, մեզի կը ներշնչեն այդ լաւատեսութիւնը: Այդ յաջողութիւնները, որոնք պիտի բաղձրացնեն Հայաստանի մարզիկներու ոչ միայն ազգային, այլեւ միջազգային մարզական արժէքը, պիտի ըլլան խթան մը նաեւ արտասահմանեան հայ մարզիկներուն, որոնք շատոնց է զոգրած են արժէք ըլլալէ:

Չմոռնելով հանդերձ, որ արտասահմանի երիտասարդութիւնը զրկուած է բարձրանալու եւ զարգանալու միջոցներէ, սակայն եւ այնպէս կը պատասպարենք անոր կարգ մը թերիները, որոնց կրճատումով անպայման ձեռք պիտի բերուէր յուշաթելի արդիւնքներ:

Եթէ յառաջատութիւն կ'ըլլայ ըսել թէ — արտասահմանի հայ մարզիկը այլեւս անելիք չունի — սակայն լաւատես ըլլալ եւ հակառակը պնդելն ալ ծիշդ պիտի չըլլար, եթէ խղճմտօրէն մտածելու ըլլանք հայ մարզանքին, անոր օգուտներուն և փոխան անհաղին վատանումներուն՝ ձեռք բերուած ճղճիմ արդիւնքին

Կաղութներու մէջ հայ երիտասարդութիւնը մարզական արժէք մը ըլլալէ շատոնց դադրած է, ու եթէ չըլլան անջատողական ցանկութիւններէ ծնած կարգ մը կեդրոնախոյս եւ իրենց կոչումին անտեղեակ մարզական ակումբներ, եւ հրապարակը ազմկող կարգ մը անծրագիր ու անմտապաստ ֆութպոլիստներ եւ վազողքոսողներ, գժուար թէ խօսուէր հայ մարզանքի կամ հայ մարզիկի մասին:

Հաւանական է որ դեռ անհատ արժէքներ կան, սակայն ինչ փոյթ որ հաւաքական գործ չկայ, ընդհանուր ուղղութիւն եւ նպատակ մը ձգտում չկայ: Հայ մշակոյթը ու անոր շնորհիւ ցեղին արժանապատուութիւնը ու ապագան բարձրացնող չկայ:

Մինչեւ և րր այս մօլոր . . . Արդեօք ե՞րբ պիտի դիտակցի հայ երիտասարդը եւ սրբագրէ հասցուցած այն բոլոր չարիքները, որոնք քանի երեսուն տարիով եւ տարին հայ մարզական գործը:

Շատ երկար կարելի է գրել՝ խօսուող եւ մղկտացնող այս նիւթի մասին Սակայն մխիթարական պարագաներ ալ չեն պակսիր, որոնց կարգին իր արժէքաւոր տեղը ունի հայրենիքի մէջ զարգացող մարզական ոգին: Ահա ատոր համար է որ մենք ուրախ ենք եւ ատոր համար է որ բարձրաղաղակ կ'ողջունենք Վահագնեան ցեղին զարթօնքը հայրենի հողին վրայ:

Հեռու մեր աչքերէն, սակայն, շատ մօտ է ան մեր սրտին հակառակ հոն տիրող քաղաքական պայմաններուն եւ համոզումներուն: Մեզ կը հետաքրքրէ այն, որ հայրենի հողին վրայ, պետական միջոցներով եւ անոր հովանաւորութեան տակ կը զարգանայ սերունդ մը, որ վաղուան թթխմորը պիտի ըլլայ, հետեւ պաշտպանողութեան եւ օրինագանդի հողերանութեններ:

Մենք ոչ միայն պէտք է ուրախանանք սոյն երեւոյթով, այլեւ պէտք է ... Ոչ միայն պէտք է մօտէն հետեւինք Հայաստանեան մարզական աշխատանքներուն, այլեւ պէտք է թափանցենք « յոյս քաղաքներէն» ժամանած կարգ մը ունակութիւններ և մոլութիւններ, որպէսզի վաղուան համար պատրաստ ըլլանք »:

ՕԳՈՍՏՈՍ ՏԱՍԸ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՌԱԳՈՅՆԻ ՕՐ

Հ. Յ. Դ. Նիւ Ինկլընտի Շրջանային Գործադիր Մարմինը, գեղեցիկ գաղափարն ունեցած էր հրաւիրելու Նիւ Ինկլէնտի շրջանի երիտասարդական կազմակերպութիւնները խորհրդակցական ժողովի մը օգոստոս 6ի կիրակի օր, «Հայրենիք»ի սրահին մէջ, ծանօթանալու անոնց անցեալի գործունէութեան եւ յառաջիկայի համար առաջադրած ծրագիրներուն: Այդ հրաւէրին արձագանգ տուած էին շրջանին հետեւեալ եօթը երիտասարդական խումբերը.

Ուստրի, Հուայթինսվիլի, Նիւ Պրիթէյնի՝ ցեղակրոններու խումբերը, Հ. Յ. Դ. Ուստրի «Արամ» խումբը, Հ. Յ. Դ. Փրովիտէնսի պատանեկան եւ Փրովիտէնսի «Ապրիլեան Սաներն»ը:

Շրջանային Գործադիրի կողմէն ընկեր Ա. Շաւարշեանի, ողջունեց շրջանիս երիտասարդական կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները եւ կարգաւ հրաւիրեց խումբերը, որպէսզի ամէն մէկը ամփոփ կերպով ներկայացնէ իր պատկանած կազմակերպութեան ծնունդը, հետապնդած նպատակները ու ապագայ կարելիութիւնները:

Տրուած զեկոյցներէն պարզուեցաւ, որ բոլորն ալ, իրենց կազմաւորութեան սկզբնական շրջաններուն, ունեցած են խանդավառ գործունէութիւն ու եղած է ատեն մը, որ իրենց պատկանած դաղութները ցոյց տուած են շատ սիրալիր վերաբերում եւ քաջալերած իրենց բոլոր ձեռնարկները:

Ընկ. Նժդեհ մօտ երկու ժամ տեւող իր կուռ ճառով լարուած վիճակի մէջ պահեց բոլոր ներկայ երիտասարդները: Ներկայացուց մեր ցեղի պատմութեան դժնդակ շրջանները, թուեց անունները բազմաթիւ դէմքերու, որոնք խիզախութեամբ, մարտունակութեամբ եւ նշանակելի գործունէութեամբ դարագլուխ բացած են մեր պատմութեան մէջ, նոյն իսկ օտարներու պատմութեան մէջ:

Լաւ Հայ ըլլալու համար, ըսաւ ընկ. Նժդեհ, պէտք է նախ լաւ ճանչնալ ցեղը: Մեր ներկայ դժխեմ կեանքին մէջ աչքերնիս պէտք է յառենք մեր ցեղի կախարդական լոյսին, որպէսզի չփոշիանանք, իբրեւ ազգ ապրելու հպարտութիւնը զգանք մեր մէջ:

Ընկ. Նժդեհ կարդաց նաեւ 18 կէտերէ բաղկացած գրութիւն մը, որ մօտաւոր ուրուագիծը կուտար ապագային կազմուելիք երիտասարդական կազմակերպութեան ծրագիր-կանոնագրին. Ընկերը իր խօսքը վերջացուց ըսելով՝ — ցեղը ամէն տեղ ու ամէն բանէ վեր:

Որոշուեցաւ Ազգային Եռագոյն դրօշի օր ընդունիլ օգոստ. 10ը ու զայն նուիրականացնել ամէն տարի: 1918 օգոստոս տասին էր, որ վեցհարիւր տարուան գերութենէ վերջ հայ ժողովուրդի անկախութիւնը առաջին անգամ ամբողջ աշխարհի կողմէն ճանչցուեցաւ իրաւականօրէն ու եռագոյնը իբրեւ այդ անկախութիւնը մարմնաւորող խորհրդանիշ:

Հ. Յ. Դ. Նիւ Ինկլէնտի Շրջանային Գործադիրին վրայ մասնաւորապէս պարտք դրուեցաւ, որ առառաւելն երկու ամիսէն ընդհանուր երիտասարդական կազմակերպութիւններու պատգամաւորական ժողով մը սարքէ:

Ե. ՔԱՄԱՌ

ՆՈՐՕՍՈՒԱԾ ԷՋԵՐ (10)

ԽԱԹ — ՍԱԲԱ

—.—

. Հեռու, Իրանի հողից էր եկել Լոռ Հասանը: Եկել ու իր կեանքը միացրել էր քաջ Խաթ-Սաբային: Ու երբ մեռել էր, կնոջն էր յանձնել Լոռերի կառավարութիւնը:

Ու Խաթ — Սաբան քանի անգամ աղօթել էր իր ցեղը կորստից, քանի անգամ աշխատել էր հանել նրանց թշուառականութիւնից ու քանի անգամ առիւծի նման՝ պաշտպանել էր իր կորիւններին...

Ու ճակատագիրը հանգիստ չթողեց Լոռերին ո՛չ մի տարի եւ ո՛չ մի օր:

Խաթ-Սաբան կորցրեց որդիներին, կորցրեց ամէն ինչ, բայց չկամեցաւ Թողնել ոչնչանալու իր ցեղին, չկամեցաւ արտասուօրելու թոյլ տալ Լոռերի նամուսը:

... Մի վերջին անգամ նա գլուխ անցաւ մի բուռ քաջերի, կուռելով աշխատեց հեռանալ գժբաղդ երկրից, յեռնէրի այն կողմից եւ անցնել ու անցկացնել իւրայիններին այս կողմը:

Զօրքը, կողոպտող ու վատ բէգը ընկան նրա ետեւից:

Խաթ-Սաբան կռւելով բարձրացաւ լեռները:

Եւ երբ Զիւինի գլուխը, վերջին գագաթին էր հասել, ճանապարհին թողել էր նա իր խումբից շատերին, սակայն եւ ջնջել էր հետապնդող զօրքից մեծ մասին:

Ու խումբը գիշերել էր Զիւինի գլխին:

Խաթ — Սաբան տխո՞ւր էր, տխուր. զգում էր որ դաշտն այլեւս չպիտի տեսնի: Գիշերը երազ էր տեսել, իր Լոռ — Հասանը կանչում էր նրան:

Եւ զգաց որ մեռնելու էր: Կանչեց թոռանը, բռնեց նրա ձեռքը, օրհնեց ու ասաց.

— Հո՛ղ ունենանք, որդիներս ...

Կանչեց լոռերին, խրատեց նրանց ու ասաց.

— Հո՛ղ ունեցէք, զաւակներս. ձեր փրկութեան միակ միջոցը հողն է...

Գիշերը յանկարծ զօրքերը պաշարեցին յոգնած ու անօթի լոռերի խմբին:

Խաթ-Սաբան առաւ իր ցուպը եւ մի վերջին անգամն եւս իր շուրջը դիտակներ փռեց:

Ու երբ զօրքը փախչում էր, լոռերը անցնում էին սահմանը, Խաթ — Սաբան վէրք ստացած կրծքից՝ մեռնում էր:

Կէս գիշերին Խաթ — Սաբան նորի՛ց մօտ կանչեց բոլոր լոռերին, բարձրացաւ, օրհնեց ու ասաց կրկին.

— Հո՛ղ ունեցէք ..

Եւ մեռաւ:

Լոռերը թաղեցին նրան այդտեղ ու վարդենու մի թուփ տնկեցին նրա քարակոյտի մօտ:

Ապա իրենց հագուստներից կարեցին, կապեցին լոռերը վարդենու թուփին, լացին հերոսուհու վրայ եւ գնացին . .

Անցան տարիներ: Խաթ — Սաբայի իւրաքանչիւր քօլաւթիւնը մի - մի հէքեաթ է լոռերի համար:

Կը պատմի ձեզ նրանցից իւ՛ր որդին էլ, կը պատմի եւ թոռը. կը պատմի իւրաքանչիւր լոռ:

Նրա գովեստը կ'երգեմ ես ձեզ, կ'երգի լոռ մանուկը, կ'երգեն եւ քարերը:

Իսկ այժմ կ'երգի նրան Մարգօն, կը լսեն լոռերը եւ կը պարծենան:

Կը լսեմ եւ ես, ձեր ծերունի պատմիչը. կը լսեմ եւ կ'ուրախանամ» ...

.. Ու երբ պատմիչը լռեց, Մարգօն որ մի լաւ ձայն ունէր, կոկորդը մաքրեց:

Փչում էր զով քամին, փայլում էր լուսինը, հովիւը պլպլացնում էր իր չիբուխի կրակը. հեռւում՝ խոխոջում էր գետակը:

Եւ երգում էր Մարգօն, երգում քաղցրաձայն.

Զիւինի բուփ, զուրբա՛ն վարդիդ,
Ո՞վ կը հասնի քո փառքիդ

Ապա դէմքը դարձնում էր դէպի Զիւինի հեռաւոր գագաթներն ու աւելցնում ոգեւորութեամբ.

Զիւինի բուփ, զուրբա՛ն վարդիդ.
Ղուրբա՛ն փիրին ծածկող հողիդ ...

ՎՐԹԱՆԷՍ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

(Վ ե ր ջ)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

Կարդով խօսք առին զանազան պատուիրակութեանց ներկայացուցիչները: Բուռն ճառախօսն էր Գ. Հիթլէր, որ եկած էր օդանաւով: Վարչապետը նախ ա-րեւելեան Փրուսիոյ ողջոյնը հաղորդեց եւ ըսաւ.

— « Անցեալի մեր իրաւունքներուն մէջ է նաեւ Սաարի վերադարձը: Թա-նէնպէրկի ճակատամարտը կը ներկայացնէր մէկ խորհրդանշանը ազգի մը ա-հագին ուժին: Երբ մենք կորսնցուցինք Սաարը, միութիւնն էր որ կորսուեցաւ: 1918ին, մեր անյեղլի կամքը եւ նպատակն էր վերահաստատել այդ միութիւ-նը: Մեր կամքը իրականացուց այդ բաղձանքը: Մենք Գերմանիան ազատե-ցինք բոլոր անոնցմէ որ գիտակցաբար կը պառակտէին զայն, որովհետեւ չէին կրնար իշխել եթէ ան պառակտուած չըլլար: Այսօր միլիոնաւոր մարդիկ եր-ջանիկ են որ նորէն Գերմանիացի դարձան: 65 միլիոննոց ժողովուրդ մը այսօր կը հռչակէ թէ չուզեր ո՛ր եւ է բան գիտնալ անցեալէն եւ կ՚ուզէ իր գոյութիւ-նը սահմանել աւմաձայն իր կամքին եւ գերմանական շահերուն: Արտասահ-մանի մէջ տարածուած սուտեր կ՚ըսեն թէ գերման ժողովուրդը բռուն է: Ես պատրաստ եմ որ եւ է ատեն ապացուցանելու թէ հակառակն է ճիշդը եւ գեր-ման ժողովուրդին աւելի քան հինգ վեցերորդը մեր կողքին պիտի ըլլայ: Երբ մեր ձեռքէն առին Սաարի հողամասը, հանդիսաւորապէս յայտարարեցին թէ կ՚ուզեն պարզապէս Ֆրանսայի ապահովել Սաարի հանքերուն անտեսական տի-րացումը, իսկ վարչութիւնը պիտի յանձնուէր Ազգերու Դաշնակցութեան: Այդ շրջանը շատոնց անցած է: Շուտով պիտի գայ ժամանակը երբ Սաարի Գերմա-նացիները վճիռ պիտի տան: Երեք տեսակ լուծում կայ.— Առաջին՝ Սաարը ձգել Ֆրանսայի: Երկրորդ՝ Սաարը դարձնել ինքնավար: Ոչ մէկ Գերմանացի կրնայ ընդունիլ այս երկու լուծումներէն մէկը կամ միւսը: Կը մնայ միայն երրորդ ճամբան,— վերադարձնել Գերմանիոյ: Մենք հարիւր անգամ յայտա-րարած ենք թէ պատերազմ չենք ուզեր միւս ժողովուրդներուն հետ: Զենք ուզեր նաեւ մեզի միացնել ինչ որ օտար է: Բայց եթէ դաշնագիրները սրբա-զան են, միայն մեզի համար ըլլալու չեն, այլ եւ մեր հակառակորդներուն համար: Պէտք է որ Սաարի գաւառին ժողովուրդը ինք վճռէ իր ճակատագիրը, եւ ես գիտեմ թէ խորաքանչիւրը իր ձայնը պիտի տայ Գերմանիոյ: Մենք կ՚ուզենք ամէն բանի մասին համաձայնիլ Ֆրանսայի հետ, բայց Գերմանիան երբեք չպիտի հրաժարի Սաարի երկրամասէն եւ Սաարի երկրամասը երբեք չպիտի հրաժարի Գերմանիայէն»:

Ճառը ընդմիջուեցաւ բուռն ծափերով:

«Հրաման տուէք որ ամսականները վճարեմ»

Պուլկարական կառավարութիւնը հեռագիր մը ուղղելով Լոնտոնի եւ Փա-րիզի պարտքի բաժնետէրերուն, արտօնութիւն խնդրեց 100 միլիոն լեւա (200-000 ստերլին) քաշելու Ազգ. Դրամատան մէջ վար դրուած գումարէն, որպէսզի կարենայ վճարել պետական պաշտօնեաներուն թոշակը:

⁂ Ֆրանսայի դրամատէրերու խմբակը 50 միլիոն ֆրանքի կարճ պայ-մանաժամով եւ 4% տոկոսով փոխառութիւն մը առաջարկած է պուլկարա-կան կառավարութեան, որպէսզի կարենայ վճարել նոր հունձքի ծախքերը:

300 Սուրիական գիւղեր լքուած

Հարկահաւաքները գայլեր կը գտնեն փոխանակ բնակիչներու

Հալէպէն «Թայմզ»ի հասած լուրերու համաձայն, վերջերս խումբ մը Հարկահաւաքներ որոնք Նահանգին արեւելեան շրջանը ղրկուած էին յետ-նեալ տուրքերը հաւաքելու համար իբր 300 գիւղերէ, վերադարձեր են առանց գտնելու բնակիչները: Գիւղերը բոլորովին ամայի էին եւ կարելի չեղաւ հասկ-նալ թէ ուր գացած են: Հարկահաւաքները գայլերու հանդիպեցան լքուած տուներուն մէջ եւ սպաննեցին երկուքը: Արդէն քանի մը ամիս առաջ գրոյց կը շրջէր թէ այդ շրջանին բնակիչները լքած են իրենց բնակարանները, բայց հաւատացող չեղաւ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտ-նէ ընկեր Կ. Ճարայեանի եւ իր տիկնոջ, իրենց զաւկին կսկծալի մահուան առթիւ

×

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Ռոստոմ Կո-միտէն իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր Կ. Ճարայեանի եւ իր տիկնոջ, իրենց սիրելի զաւկին դառնաղէտ մահուան առթիւ

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՓԱՀԼԷՎԻ, Մալաքեան.— Ստա-ցած ենք, Ցի տպուիր:

ՍՕՖԻԱ, Եփէսկեց.— Պատաս-խանի կը սպասենք (Գիրքերու մա-սին):

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՔՆ-ՆԱԿԱՆ ՔԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ գրքին Ա. հատորը պատկերազարդ: Հեղի-նակ՝ ԼԵՒՈՆ ՃԷՐԱՃԵԱՆ, Մարսէյլ: Գին՝ 25 ֆրանք: Դիմել հեղինակին, 6, rue des Petites Maries. Մարսէյլ:

«ՎԷՄ»

ԵՐԿԱՄՍԵԱՅ ՀԱՆԴԷՍ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Առաջին թիւը յանձնուած է տպագրութեան եւ լոյս կը տեսնէ սեպտեմբե-րին:

Առաջին թիւին մէջ՝ թղթակցութիւն՝ Ա. ԱԲԵՂԵԱՆ, Ա. ԱՆՏՈՆԵԱՆ, Ռ. ԲԵՐ-ԲԵՐԵԱՆ, Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ, Յ. ԶԱՐԵԱՆ, Յ. ԹԱԳԷՈՍԵԱՆ, ԻՐԱԶԵԿ, Ա. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ, Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ, Վ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ, Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ, Մ. ԳԱՐՍԱՄԵԱՆ, Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ, Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ եւ ուրիշներ:

Առաջին թիւէն պիտի սկսի հրատարակուիլ Վ. Արք. Մանկունիի « Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը » ընդարձակ պատմական գործը:

Այլեւայլ վաւերագրեր, տեսութիւններ, գրախօսականներ, նկարներ:

Վէմի մէջ լոյս պիտի տեսնեն նաեւ Դրոյի յուշերը, Հայաստանի խորհրդի եւ պարլամենտի արձանագրութիւնները:

Վէմին խոստացած են աշխատակցիլ, ի միջի այլոց.— ՊՐՕՖ. ԱԴՈՆՑ, Ա. ԱԼՊՕՅԱՃԵԱՆ, ՀԱՄԱՍՏԵՂ, Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ, ՆԵՐՍԷՍ արք. ՄԵԼԻՔ-ԹԱՆԳ-ԵԱՆ, ՍԱՄՍՈՆ, ՍԵՊՈՒՀ, Յ. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ, Յ. ՕՇԱԿԱՆ եւ ուրիշներ:

Առաջին թիւէն իսկ « Վէմ »ի ստացումը ապահովելու համար անհրաժեշտ է բաժանորդագրուիլ այժմէն՝ բաժնեգինը ուղարկելով կանխիկ: Բաժնեգինը չվճարուած ապսպրանքները նկատի չպիտի առնուին:

Բաժանորդագրութեան պայմանները.—

Ամերիկա, Բրիտ. կայսրութիւն, Եգիպտոս, Իտալիա՝ տարեկան		65 ֆրանք
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ	»	50 ֆրանք
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա, Պարսկաստան	»	40 ֆրանք

Բաժանորդագրութեան համար դիմել՝

L. Kévonianի 17 Rue Damesme, Paris (13)

Այժ տուէք նոր գրականութեան

ՏԱՐԱԾԵԼՈՎ «ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՅԱՌԱՋ»Ի

ԱՌԱՋԻՆ ԵՐԿՈՒ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ

ՄԵՂԵԴԻՆԵ՜Ր, ՄԵՂԵԴԻՆԵ՜Ր...

(Հէքեաթ եւ բանաստեղծութիւն, 220 էջ)

Գրեց՝ ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ? — Գրեց՝ ՇԱ՛ՎԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Գին Ֆրանսա՝ 15 ֆրանք, Պուլկարիա, Յունաստան, Ռումա-նիա եւ Պարսկաստան 18 ֆրանք, ուրիշ երկիրներ 20 ֆրանք

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...

(Հիւծախտաւորի մը կեանքէն, 144 էջ)

Գրեց՝ ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

Գին՝ 10 ֆրանք

Դիմել ՅԱՌԱՋի, 17, Rue Damesme, PARIS

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԼՈՒՐԵՐ ՔՕՂՔԷՆ (Գ. Գեղարքունի) 10 ֆր., ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր (Նարդունի) 15 ֆր., ՇԱՔԷ, Արեւելեան իշխանուհին 20: Նոթեր, Է. Մարիա Ռէմարք 20: ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԵՐԳԱՐԱՆ, տպգր. Աթէնք, 1932, 630 էջ, կազմեալ 30 ֆրանք: ՁՈՅՑ ՈՃԻՐՆԵՐ, կազմ. 10 ֆր., ԱՒԱԶԱԿԱՊԵՏԸ, Բ. տպգր. կազմ. 25 ֆր., ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ԵՐԳԵՐ (Գ. Քաթիպա) 6 ֆր., Սայեաթ Նովա 6 ֆր., Զրոյց Պարսկահայոց [illegible] 10 ֆր., Թէոֆանօ 25 ֆր., Վարդերի [illegible] 30 ֆր., Հայաստանի Աշխարհագրութիւն (Պալէսեան) 10 ֆր., Իմաստութեան Քառեակներ (Ա. Չ.) 5 ֆր., Մանկական Աշխարհ (Մարգպետ) 5 ֆր., Ութ Բէյթեաններ (Ա. Չ.) 5 ֆր., Տովին աղջիկը 5 ֆր., Թալիսման 5 ֆր., Պարտուածներ՝ (Ա. Ահա-րոնեան) 10 ֆրանք:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ.— ԱԻԱՐԱՅՐԻ ԱՐԾԻՒԸ (Ս. Եփրատ) 5 ֆր., ՔՈՐՐԱՏՕ 8 ֆր., ԱՆՈՒՇ, հայկ. օբէրեթ 5 ֆր. եւայլն:

Պահանջել մեր ընդարձակ ցուցակը:

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ, 51, Rue Mr. le Prince. Փարիզ (5) Tel. Danton 88-65:

Վալանսի մէջ ՅԱՌԱՋի գործակալն է

ՂԱԶԱՐ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ Պարտիզակցի Կարապետ Վարժապետեան (Մա-կանուանեալ Փոփոճի) Ընդհանուր պատերազմին միասին կը ծառա-յէինք Դարդանէլի բանուորական առաջին վաշտին մէջ: Լսած եմ թէ այժմ կը գտնուի Փարիզ կամ շր-ջակաները: Իմացնել Iskender Tokatlianի, Tailleur, 34 rue des Chapeliers, Marseille.

— Թիթեղագործ (Թէնէքէճի) Գէ-որգ Թաշճեան (այժմ Աղապապեան) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկաշոտ, Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, իրենց մօր անունը Եղաբեր Տէրոյէքեան (Սե-բաստիոյ Պարտրի Արտէն թաղէն), մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ: Լուր առնուած է թէ Զինադադարին Եղա-բեր Ուրֆայի Հարան գիւղը կը գտ-նուէր:

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de Saint Valbert près de Héricourt Haute Saône, France.

— Կը փնտռուի Էվէրէկցի (Տ[illegible]-սարիոյ շրջան) Մանուկ Հայկ[illegible] որ 1927ին կը գտնուէր Detroit (Միացեալ Նահանգներ): Մանուկ[illegible] բայէս վեց տարիէ ի վեր լուր [illegible] իրմէ: Իր հասցէն գիտցողներէն [illegible] խնդրուի իմացնել իր փեսին [illegible] րութիւն Պարսամեանի, Rue St Martin d'Hères, Chemin de la Plaine, Grenoble (Isère) France: Կը խնդրուի ամերիկեան թերթերէն արտատպել:

— Կը փնտռուի Էվէրէկցի (Կե-սարիոյ շրջան) Մարիցա Արթի[illegible] եան (ծնեալ Հալէպեան), 1927[illegible] լուր առինք թէ Հարաւային Ամ[illegible] րիկա կը գտնուի: Իր հասցէն գի[illegible] ցողներէն կը խնդրուի իմացնել [illegible] փեսին՝ Յարութիւն Պարսամեան[illegible] վերոյիշեալ հասցէին:

Ակերիկահայ թերթերէն կը խն[illegible] րուի արտատպել:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (46)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

ԵՐՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

ԾՈՎԱԿԱԼ ԴՈՒԲԱՍՈՎԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Սլետով, այդ ժամանակ, Մարտա-կան Մարմինին ներկայացուցիչն էր Մոսկուայի մէջ,— դրամ կը ճարէր, անցագիր կը պատրաստէր, ծովակա-լին մասին տեղեկութիւն կը քաղէր, ահաբեկչութեան թեկնածու ընկերնե-րու մասին քննութիւն կը կատարէր: Վերջապէս հաղորդակցութիւն կը պահէր մեր եւ անոնց միջեւ, որոնք մեզ տեսնելու կուգային: Սլետովի շնորհիւ էր, որ Սոկոլովը դասաւ վիլ-լայի մը մէջ, Սոկոլնիկի: Շատ բա-րեկամական չէր ընդունելութիւնը, որ Սոկոլով ըրաւ ինծի այդտեղ:

— Ապահով եմ որ ձեր գործը լաւ չպիտի ընթանայ, քանի որոշած էք գիս աշխատցնել Մոսկուայի մէջ: Վը-տանգը չպիտի պակսի երբեք, պար-զապէս անոր համար, որ բոլորը կը ճանչնան զիս:

Պատասխանեցի թէ Հէլսինկֆորսի մէջ ընդունած էր սակայն նոյն այն դերը, զոր կը մերժէր հիմա:

— Մտածեցի, ըսաւ Սոկոլով, եւ հրաժարեցայ: Ասկից զատ, գործելու ձեր միջոցներուն շրջանը շատոնց ան-ցած է: Հիմա պէտք է կռուիլ հրապա-րակային ձեւով, եւ պէտք չէ վեց ամիս սպասել կառապանի կերպարանքով: Պէտք է ձեզի ըսեմ, որ կը հրաժարիմ ձեր կազմակերպութենէն:

Զվարճացի համոզել զինք: Միայն ըսի թէ, իմ կարծիքովս, սխալ էր իր տեսակէտը, թէ ահաբեկչական գործը կը պահանջէր միշտ նախապատրաս-տական երկար ու դժուար աշխա-տանք, թէ կարգապահ կազմակեր-պութիւն մը միայն կրնար զարգացնել այդ աշխատանքը եւ տանիլ յաղթա-նակը:

Բաժնուեցանք:

Ժամանակ մը յետոյ լսեցի, որ, Ապտէկարսկի կղզիին մէջ, վարչապետ Ստոլիպինի դղեակին վրայ, 1906 օ-գոստոսին, ռումբով յարձակում մը կազմակերպած է, եւ աշնան, Ֆոնար-նայա փողոցին մէջ, բռնի ուզած է կալուածատէրերը սեփականազրկել աւելի [illegible] մը պատճառե-լով: Այս արիւնոտ փորձէն քիչ յետոյ իրեն հանդիպեցայ երկրորդ եւ վեր-ջին անգամ ըլլալով Հէլսինգֆորսի մէջ: Ինծի երեւցաւ շատ յոգնած: Կ'երեւէր որ ահաբեկչական անընդ-հատ գործունէութիւնը մեծ յոգնու-թիւն պատճառած էր իրեն: Տխրու-թեան շեշտ մը կար իր խօսքերուն մէջ:

— Իրաւունք ունիք, ըսաւ, հրապա-րակային պայքարը մեծ դեր մը չի կր-նար կատարել: Ինչ որ պէտք է, ան-հրաժեշտ է ամուր կազմակերպութիւն մը, երկար եւ տաժանելի նախապա-տրաստութիւն: Այդ մասին համոզ-ուեցայ այլեւս: Ահ, եթէ ունենայինք ձեր կարգապահութիւնը:

Կ'ուզէի իրեն պատասխանել թէ, փոխարէն, մեզի ալ կը պակսէր մեծա-մասնականներու նախաձեռնութեան և վճռականութեան ոգին: Սակայն բա-ւականացայ ըսելով.

— Մտիկ ըրէք, երբեւ ընկերներ է որ կը խօսինք: Ըսէք, ինչո՞ւ չէք ու-զեր միասին աշխատիլ: Ըստ իս, ոչ մէկ արգելք կայ: Զիս չի հետաքրքրեր թէ մեծամասնական էք, անիշխանա-կան կամ յեղափոխական ընկերվարա-կան, միեւնոյնն է: Երկուքս ալ ահա-բեկիչներ ենք: Մարտական Մարմի-նին դէմ կազմակերպութեան միջեւ միութիւն մը պահանջը իսկ է ահա-բեկչութեան շահերուն: Ի՞նչ դիտո-ղութիւն ունիք այս մասին:

Մտածկոտ դարձաւ պահ մը:

— Ոչ, ըսաւ ի վերջոյ, անձնապէս ոչինչ ունիմ իբրեւ դիտողութիւն: Ան-շուշտ օգտակար է նման միութիւն մը եւ արդիւնաբեր՝ ահաբեկչութեան համար: Սակայն ձեր ընկերներն ալ համաձա՞յն են այդ միութեան:

Պատասխանեցի թէ կրնայի զինք վստահեցնել ընկերներուս կողմէ: Ան-շուշտ պէտք էր համաձայնիլ թէքնիք կարգ մը կէտերու մասին, սակայն ծրագրային տարակարծութիւնները չէին խանգարեր մեր միութիւնը,— մենք, ահաբեկիչներ, չէինք կրնար բաժնուիլ գործարաններու ընկերվա-րականացման խնդրի մը համար: Սո-կոլով չարժուեց մը ըրաւ ձեռքով.

— Իսկ իմ ընկերներս երբեք չպիտի համաձայնին: Ոչ, ինչ որ եղած է, եղած է: Ահաբեկչական շարժումը ա-ւելի կորովի պիտի դառնար, եթէ աշ-խատէինք միասին, սակայն այժմ ան-կարելի է այդ:

Բաժնուեցանք դարձեալ: Ամիս մը վերջ, Սոկոլով ձերբակալուեցաւ Պե-տերբուրգի մէջ, դատուեցաւ պատե-րազմական ատեանի մը կողմէ, դա-տապարտուեցաւ մահուան եւ կախա-ղան բարձրացուեցաւ 1906 դեկտեմ-բերին:

Շիլկէրով եւ Վոյնարսկի երկու եղբայրները կը շարունակէին իրենց հսկողութիւնը ծովակալին վրայ: Այլ-եւս լաւ մը կը ճանչնային ծովակալ Դուբասովի դէմքը, ինչպէս նաեւ ծա-նօթ էին պալատէն դուրս ելլելու իր բոլոր արարողութիւններուն, առանց երբեք գիտնալու թէ որքան կանոնա-ւոր էին պալատէն դուրս ելլելները: Փետրուարի վերջին օրերուն, Դուբա-սով մեկնեցաւ Պետերբուրգ: Որոշե-ցինք մահափորձը գործադրել իր վե-րադարձին: Սակայն յետոյ Դուբասո-վի այդ ճամբորդութիւնները կրկ-նուեցան: Մարտ ամսուն կառա[illegible] ցինք բազմաթիւ անյաջող փորձ[illegible] փողոցին մէջ, կայարանէն մինչ[illegible] ընդհ. կառավարիչին պալատը [illegible] բածութեան վրայ: Պոռնէյի եւ [illegible] բէի տրուած էր ռումբերը պատրա[illegible] տելու պաշտօնը, երկուքն ալ քիմ[illegible] գէտ էին: Մեր այս քիմիագէտներ[illegible] մասին կատակի վէճ մը ունեցայ [illegible] ի հետ:

Հէլսինգֆորս երթալով, հասկցայ Ազեւի թէ Դուբասովի վրայ մահ[illegible] փորձին յաջողութիւնը կախում ուն[illegible] մասնաւոր պայմաններէ, եւ Դուբա[illegible] սովի ճամբորդութիւնը դէպի [illegible] տերբուրգ մէկն էր այդ մասնաւո[illegible] պայմաններէն: Այս պատճառով պէ[illegible] էր միշտ պատրաստ գտնուիլ [illegible] վերադարձին:

Ազեւ ըսաւ ինծի.

— Տէրիոկի գնա՛: Այնտեղ [illegible] գտնես Վալենտինը (Կալոստ — Պոտ[illegible] վը): Ըսէ որ հետդ Մոսկուա գայ [illegible] պիտի պատրաստէ ռումբերը:

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Ամերիկա	200 »	100 »	
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 30 ՕԳՈՍՏՈՍ 1933

30 Aout 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ՑՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2278 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ԱՐԻԱԿԱՆ" ՇԱՐԺՈՒՄԸ

Վերջին քանի մը շաբաթներու ընթացքին կազդուրիչ տեղեկութիւններ երեւցան այս թերթին մէջ, արիներու եւ արենուշներու գործունէութեան մասին։ (Արի = սկաուտ, արենուշ = կըրլ-սկաուտ)։

Այսպէս, Ֆրանսայի մէջ տեղի ունեցան բանակումներ, անյուշ համեստ ատրիճանի մը վրայ։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի այն խումբը որ գացած էր մինչեւ Ալպեանները, թուցիկ բանակումներ կազմակերպեց Կրընոպլի եւ Վիէնի մէջ, առքուկ ոգեւորութիւն մը փռելով իր անցած ճամբաներուն վրայ։

Մարսէյլի մէջ, 35 արենուշներ (քաղաքէն, Փարիզէն եւ Կրընոպլէն) երեք շաբաթէ ի վեր վրան տնկած են Սէնթ Անթուանի անտառին մէջ։

Այստեղ, Փարիզի մէջ, արի – արենուշներու փոքր խումբ մը մէկ ամիսէ ի վեր անյագօրէն կը ծծէ Պիէրֆիլի եղեւիններուն բոյրը։

Ու վերջապէս, Հայ Արիներու խումբ մը, ինչպէս եւ Պուլկարիայէն, Ռումանիայէն եւ Եգիպտոսէն ղրկուած սկաուտներ մասնակցեցան Փէշթայի միջազգային ճամբարին։

Այս առթիւ հրատարակուած թղթակցութիւններ, մանաւանդ վերջինը որ լոյս տեսաւ «Յառաջ»ի օգոստոս 22ի թիւին մէջ, գաղափար կուտան ստեղծուած ոգեւորութեան մասին։

Ճամբարներ կազմուած են նաեւ Հայաստանի մէջ, պետական չափանիշով։

Այստեղ, արտասահմանի մէջ, մարդիկ հազիւ կրնան քով քովի բերել տասնեակներ։

Այնտեղ, կառավարութիւնը իր տրամադրութեան տակ ունենալով լայն միջոցներ, պատճառ չկայ որ ճամբարները չհամախմբեն հազարաւոր «պիէոնէր»ներ (արի)։

×

Այս ցիրուցան տեղեկութիւններէն կը հետեւի թէ մարզական եւ մանաւանդ "արիական" շարժումը (սկաուտիզմ) խոր արմատներ ձգած է ամէն տեղ։ Ամէնէն հեռաւոր գաղութներուն մէջ իսկ,— Պարսկաստան կամ Հար. Ամերիկա։

Հունտը ծլած եւ արմատներ ձգած է։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի դրօշին տակ թափուած ճիգերը լայն ակօսներ բացած, կարճ խօսքով՝ սերունդ հասցուցած են։

Եւ այս՝ հակառակ միջավայրի եւ պայմաններու փոփոխութեան եւ այնքան տաժանելի խոչընդոտներու։

Միայն թէ,— չխաբենք իրար։

Ինչ որ ունինք, ինչ որ կը ցուցադրենք,— անբաւական է։ Անհամապատասխան՝ մեր ուժին։

Այսինքն վար, շատ վար՝ մեր իրական, շարժուն կարողութենէն։

Որքան կրցանք ստուգել, Հ. Մ. Ը. Մ.ի կապուած արիներու թիւը կը տարուբերի 250 –300ի միջեւ։

Տեղեկութիւն չունինք միւս անջատուած Միութեան, Ֆրանսահայ Արիներու իրական, վաւերական կացութեան մասին։

Նմանապէս՝ ստոյգ թիւեր կը պակսին — այս միջոցին — արենուշներու համրանքի մասին։

Կը կարծենք թէ սխալած չենք ըլլար, բոլորը միասին, արի – արենուշ, կեդրոնացեալ եւ անջատուած հաշուելով հինգ հարիւր։

Արդ, ի՞նչ թիւ է այս, գաղութի մը մէջ որ կը հասնի 60,000ի եւ ուր աւելի բազմամարդ է նոր սերունդը։

Միայն Փարիզը եւ Մարսէյլը, որ կը ներկայացնեն մեծամասնութիւնը ինչպէս ժողովուրդի, նոյնպէս մարզական ուժի, պիտի կրնային հազարներ, հազարնե՛ր հասցնել։

Պատկերը աւելի մխիթարական չէ միւս գաղութներուն մէջ։

Եթէ չարունակենք թուանշաններ շարել ամէն գաղութի կամ քաղաքի մասին, ծառայած պիտի ըլլանք սրտաբեկութիւնը չեշտելու։

Կարելի՞ է ուսերը թօթուել այս անփառունակ պատկերին առջեւ, երբ գիտենք որ բովանդակ աշխարհ հետզհետէ աւելի տարեւորին թափով մը կը դիմէ դէպի Փիզիքական մարզանք եւ ուժեղ խոացում։

Ցաւալի պիտի ըլլար օրինակներ յիշել օտար կեանքէ,— գերմանական «սոքոլ»ները, իտալական «պալիլա»ները, ռուսական «պիոնէր»ները։

Ահա նորագոյն ուժը, հիթլէրականութիւնը այս ճակատին վրայ եւս կ'ուզէ ստեղծել իր ինքնուրոյն կազմակերպութիւնը, հիմնելով Փիզիքական բարձրացման գաղափարախօս մը։

Ցաւալի պիտի ըլլար, նոյնպէս, երկար – բարակ բացատրել «արիական» շարժման առաւելութիւնները, թէ Փիզիքական եւ թէ հոգեկան տեսակէտով։

Չի՞ բաւեր շեշտել թէ՝ մեր 7–12–15 տարեկան տղաքն ու աղջիկները կապելով այդ շարժման, դուք, ամէն բանէ առաջ, ապահոված կ'ըլլաք անոնց առողջութիւնը։

Պզտի՞կ բան է։ Որ եւ է ատեն բաղդատե՞ր էք տունը մնացած, նոյն իսկ «մահալլէպի»ով մեծցած տղու մը, եւ սկաուտի մը առողջութիւնը, շարժումները, նայուածքը, քալուածքը։

Յետոյ, պզտի՞կ բան է եթէ, այս համայնակուլ ծովուն մէջ, կարելի եղածին չափ շատ մանուկներ պահեն իրենց հայկական դիմագիծը, այսինքն իրենց կապը՝ նախ եւ առաջ ձեզի հետ։

Եւ յետոյ, ինչո՞ւ չմտածել վաղուան համար։

Ինչպէս կարելի է դատ պաշտպանել գլխիկոր, ինքն իր վրայ ծալլուած կամ երերճալ - տատանեալ մարմիններով։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԵՑՑԷ՛ «ՀԱՅՄԱԹԼՈՍ»Ը...

— o —

Ինչ որ Ռուսաստացուցիչ էր մինչեւ այսօր, կը դառնայ պատուաբեր։ Նոյն իսկ... տիտղոս։

Կարդացիք անշուշտ,— գերմանական կառավարութիւնը որոշած է իր պատակութենէ զրկել շարք մը բարձր մտաւորականներ,— գրագէտ, հրապարակագիր, գիտնական, հանրային գործիչ եւն.։

Բոլորն ալ՝ համաշխարհային հռչակի տիրացած դէմքեր, որոնք անագին դեր կատարած են Գերմանիոյ ժամանակակից պատմութեան մէջ։

Ասոնք պիտի դառնան «Հայմաթլոս», իբրեւ հայրենազուրկ։

«Հայմաթլոս»ը գերմաներէն բառ է, եւ կը նշանակէ հայրենիքը կորսնցուցած, հայրենազուրկ։

Արդ, արհամարհանքով հալածական Հայուն, Ռուսին եւ ուրիշներու երեսին նետուած այս մակդիրը առաւասիկ մեր մակարդակին կ'իջեցնէ, կամ... կը բարձրացնէ եւկայական պետութեան մը տղանդաւոր եւ պատկառելի զաւակները։

Պզտի՞կ մխիթարութիւն է։

Ֆաշական Իտալիան ալ, տարիներ առաջ, միեւնոյն պատիժը տնօրինեց նոր իշխանութեան հակառակորդներուն։ Մարդիկ, որոնց խօսքը պատգամ էր երէկ։

Պիտի առաջարկէի անմիջապէս կազմել «Հայմաթլոս»ներու... Համր. Միութիւն մը։

Բայց, մէկ պայմանով,— անոր պատուակալ նախագահը պիտի ըլլայ Իտալիոյ նախկին վարչապետը, Պ. Նիթթի, որ այնքան չարախնդութեամբ կը ծաղրէր հայկական դատը, Փարիզի մէջ, երբ իր խօսքը պատգամ էր...

ՎԱՀԷ

ԼՐՏԵՍԱԿԱՆ ՑԱՆՑ ՄԸ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

— o —

Աթէնքէն կը գրեն թէ հանրային կարծիքը խորապէս վրդովուած է երկրին պաշտպանութեան դէմ լրտեսական մեծ ցանցի մը երեւան հանուելուն հետեւանքով։ Երկար ատենէ ի վեր կը գործէր այս լրտեսական կազմակերպութիւնը։ Վերջերս, զինուորական իշխանութիւնները տեղեկացած էին թէ կարեւոր վաւերագրեր պիտի գողցուէին ընդհ. սպայակոյտէն տրուելու համար օտար պետութեան մը։ Պատերազմական նախարարը լուրջ քննութիւն մը բացաւ։ Ճշդուեցան սպայակոյտի բոլոր դրամանի թղթակծրարները։ Հաստատուեցաւ որ կը պակսէր երկրին պաշտպանութեան վերաբերեալ կարեւոր վաւերագրերու ծրար մը, զոր գտնելու համար աշխատանքներ թափուեցան եւ միջոցներ ձեռք առնուեցան ձերբակալելու այս կազմակերպութեան անդամները։

Ձերբակալուեցաւ լրտես մը, որուն մօտ գտնուեցան կարգ մը վաւերագրեր։ Ցիշեալը լրտեսախումբին ամէնէն կարեւոր մէկ անդամն էր։ Հարկադրուեցաւ խոստովանութիւններ ընել եւ յայտնեց իր մեղսակիցները։ Այս յայտնութեանց համեմատ, շարունակուեցան խուզարկութիւնները. Մինչ այս մինչ այն, իմացուեցաւ որ, կազմակերպութեան գործակալները վարձած էին դրամարկղ մը, Լոնտոնի անգլիական դրամատան մէջ, ուր պահէին գողցուած վաւերագրերը մինչեւ անոնց յանձնումը շահակիցներուն։

Դրամարկղը բացուելով երեւան հանուեցաւ սպայակոյտէն գողցուած թղթածրարը։

Կ'ըսուի թէ կ'ենէր ալ կան այս գործին մէջ։ Այդ թղթածրարը պիտի տրուէր օտար պետութեան գործակալի մը, ի փոխարէն 50 միլիոն արախմի։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐԷՆ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐ ԵՒ ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆ

—·—

Վերջին կառաւանով գացած գաղթականներէն 50 հոգի Թաւրիզ կ'ապաստանին

Թաւրիզէն կը գրեն մեզի, օգոստոս 16 թուականով.— Հայաստանէն այստեղ հասած են մօտ 50 փախստականներ, մեծ մասով կին եւ երախայ։ Բոլորն ալ վերջին անգամ Ցունաստանէն եւ Պուլկարիայէն գացած գաղթականներ են, որոնք չեն կրցած դիմանալ բոլշեւիկեան խստութիւններուն եւ անցած են Արաքսը։ Տեղական պաշտօնէութիւնը աջակցութիւն ընծայած է մասնաւորապէս կիներուն եւ երախաներուն։ Փախստականները տեղաւորուած են Թաւրիզի գերեզմանատան փոքրիկ սենեակներուն մէջ։ Բոլորն ալ եկեղեցական–ներով–Կանանց միութիւնը սկսած է հանգանակել եւ դրամ հաւաքել, բայց հազիւ թէ կարենայ շօշափելի օգնութիւն մը ընծայել։

Թաւրիզ հասած են նաեւ ուրիշ բազմաթիւ ռուս եւ թաթար փախստականներ։

Արժանահաւատ աղբիւրէ մը կ'իմանամ թէ 23.000ի կը հասնի վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին Կովկասէն եւ Ռուսաստանէն ուղղակի կամ անուղղակի Պարսկաստան փախչողներու թիւը (ամէն ազգէ)։

⁂ Վերջին պահուն լսեցի թէ 50 հոգի եւս հասած են եւ ուղղակի ոստիկանատուն տարուած։ Բոլորն ալ Հայեր են։

Ի՞նչ պիտի ըլլայ այս թշուառներուն վիճակը։ Անոնք որ ազգականներունին Ցունաստան, Պուլկարիա կամ Ֆրանսա, կրնան օգնութիւն ստանալ, նոյնիսկ վերադառնալ, իսկ միւսնե՞րը...

Անոնք կ'ամբաստանեն — ՀԱՄԱՏԱՐԱԾ ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ռիկայէն կը հեռագրեն.— Թէեւ խորհրդային մամուլը աւետեց թէ այս տարի մասնաւորապէս լաւ է հունձքը եւ թէ այս տարի արտածումները չորս միլիոն կենդինար աւելի պիտի ըլլան, կասկած չկայ թէ երկիրը սովի մատնուած է։ Ուկրայնայի կարգ մը մասերուն մէջ սովը սպառնալից համեմատութիւններ առած է։ Ստալինոպոլի մօտ, փոքր քաղաքի մը մէջ, 1932ին կար 6000 բնակիչ. այժմ մնացած է հազիւ հինգ հազար։ Կը կարծուի թէ հազար հոգի մեռած են անօթութենէն։ Բերտեանսկ քաղաքին փողոցներուն մէջ ամէն օր գրեթէ տասը հոգի կը մեռնի անօթութենէ։ Տնիէպրոպետրովսկի մօտ 4000 հոգի մեռած են սովահար, վերջին տարիներու ընթացքին։

Թէեւ խորհրդային կառավարութիւնը ամէն միջոց ձեռք առած է որպէսզի լուրեր չտարածուին սովի մասին, բայց կարելի չէ պարտկել իրողութիւնը մանաւանդ որ կառավարութիւնը ինք ստիպուեցաւ կրկնապատկել հացին գինը։ Գաղափար մը տալու համար ինչ կ'արժէ հացը Ուկրայնայի մէջ, կը բաւէ ըսել թէ պէտք է երեք օր աշխատիլ խորհրդային գործարանի մը մէջ, որպէսզի կարելի ըլլայ շահիլ մէկ Լիպրա հացին գինը։

Ուկրայնացիներ որոնք Ամերիկա կը գտնուէին քսան տարիէ ի վեր եւ վերջերս կրցեր էին այցելել իրենց երկիրը, մէկ ամիս մնալով, սարսռազդեցիկ տեղեկութիւններ կը հաղորդեն։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

⁂ Պաշտօնանկ եղաւ պետական գիւղատնտեսութեան գործավարութեան վարիչներէն Կրուչեւսկի, որ անցեալ շաբթու տեղեկագիր տուած էր թէ Ուկրայնայի եւ Ուրալի հունձքը լաւ չէ եւ խնդրած էր կրճատել պետութեան պահանջած բաժինը։

Կառավարութիւնը որոշեց օրինակելի պատիժի ենթարկել Ուկրայնայի շարք մը գիւղերը, որոնք նշանակուած պայմանաժամուն չէին յանձնած արմտիքի որոշեալ քանակը։ Պատիժներէն մէկն է որոշուած քանակութեան եռապատիկը առնել բռնի եւ իբրեւ խափանարար դատի ենթարկել գլխաւոր գիւղացիները։ Մասնանշուած գիւղերը կը գտնուին Օտէսայի շրջանին մէջ։

Աւստրիա կը զօրացնէ իր պաշտպանութիւնը

13,000 ԱՒՍՏՐԻԱՑԻ ՆԱՑԻՆԵՐ՝ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Հակառակ հարեւան կամ բնամակալ պետութեանց բոլոր հաւաստիքներուն, Աւստրիան կը գալարուի հիթլէրական արշաւանքի մը մղձաւանջին տակ։ Տոլֆուսի կառավարութիւնը թէ օգնութիւն կը խնդրէ իր բնամակալներէն եւ թէ նորանոր միջոցներ կը խորհի, զօրացնելու համար իր ինքնապաշտպանութիւնը։ Պատերազմական Նախարարը երկուշաբթի օր հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ զինուորական հանդէսի մը մէջ։

— «Այս շաբթուան ընթացքին, կառավարութիւնը պիտի հրատարակէ հրամանագիր մը՝ քաղաքապահ զինուորներու նոր բանակի մը մասին, որ գոյութիւն պիտի ունենայ դաշնակցային բանակին հետ զուգընթաց։ Կանոնաւոր բանակի կազմին,պիտի ստեղծուի նոր դաս մը զինուորներու որոց մարզանքի շրջանը պիտի տեւէ միայն վեց ամիս եւ որոնց պիտի հրամայեն կանոնաւոր բանակին սպաները եւ ենթասպաները։ Շուտով պիտի սկսի զինուորագրութիւնը, եւ ամէն վեց ամիսը անգամ մը պիտի կրնանք 8000 – 10,000 զինուոր կանչել դրօշի տակ։ Ուրախ եմ այս արտօնութիւնը ստանալ Աւստրիոյ համար, Սէն Ժէրմէնի դաշնագիրը ստորագրող պետութեանց կողմէ»։

Ինչպէս կ'երեւայ, Աւստրիա կը սկսի վերահաստատել պարտաւորիչ զինուորութիւնը, «ընդ. հովանեաւ» յաղթականներուն։

Պատերազմական նախարարը միեւնոյն ատեն ձաղկելով աւստրիացի հիթլէրականներու հայրենադաւութիւնը, շեշտեց.

— «Կարգ մը մարդիկ կը կարծեն գերման դառնալ, դաւաճանելով Աւստրիոյ. բայց ես կը պատասխանեմ թէ գերման կրնան կոչուիլ միայն անոնք որ հաւատարիմ են իրենց աւստրիական հայրենիքին։ Աւստրիան կրնայ ապաւինիլ կարգալ դասալիքներու եւ դաւաճաններու ընկերակցութեան մը։ Թող անոնք փորձեն գալ Աւստրիա, անակը պիտի ընդունի զանոնք այնպէս ինչպէս արժան է. կ'ապահովցնեմ ձեզ իբրեւ պատերազմական նախարար»։

⁂ Միայն օգոստոս ամսուան ընթացքին 1500 աւստրիացի հիթլէրականներ փախած են Պավարիա։ Բոլոր փախստականներուն թիւը կը հաշուեն 13,000։ Անոնք զանազան մարզանքներ կը ստանան։ Իսկ աւստրիական ոստիկանութիւնը ամրութիւններ կը շինէ Աւստրիոյ եւ Պավարիոյ սահմանագծին վրայ, ի նախատեսութիւն թշնամական արշաւանքի մը։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Գործադուլի վախ — ՍԷՐԷԶԻ, ՏՐԱՄԱՅԻ ԵՒ ԳԱՎԱԼԱՅԻ ՄԷՋ

—·—

«Հորիզոն»ի մէջ կը կարդանք (23 օգոստոս).—

Մէկ երկու օրէ ի վեր Գավալայի, Տրամայի եւ Սէրէզի ծխախոտի բանուորները կրկին կասկածելի շարժումներու մէջ կը գտնուին։ Բանուորական կազմակերպութիւնները արտակարգ նիստ գումարելով զբաղած են մասնաւորապէս, Թրակիոյ ընդհ. կուսակալ Պ. Մանտասի եւ ծխախոտի բանուորներու ներկայացուցիչներու միջեւ, անցեալ ամսուան ցաւալի դէպքերուն առթիւ մշակուած փրոթոքոլով։ Այն ատեն երկու կողմերու հաւանութեամբ պատրաստուած այս փրոթոքոլը բանուորներու աշխատանքի պայմանները կը բարելաւէր։ Այժմ արտակարգ այս ժողովը միաձայնութեամբ որոշում մը քուէարկած է որով կը խնդրէ կառավարութեան ներկայացուցիչներուն կողմէ ստորագրուած փրոթոքոլին հաւատարիմ գործադրութիւնը, այլապէս, ժողովը կը սպառնայ գործադուլ յայտարարել մինչեւ որ ամբողջովին կիրարկուին տրուած որոշումները։ Մշակուած սոյն փրոթոքոլին գործադրութիւնը ծխախոտի վաճառականներու կողմէ մերժուած ըլլալով, երէկ Տրամայի բանուորները պատուիրակութեամբ մը դիմեցին ոստիկան – զօրաց հրամանատարին, յայտնելով թէ քանըչորս ժամուան գործադուլ մը պիտի յայտարարեն բողոքելու համար տեղի ունեցած այս խնդկատակութեան մասին։ Ոստիկանութիւնը այս երեք քաղաքներուն մէջ ալ ձեռք առած է խիստ տրամադրական միջոցներ, պահպանելու համար կարգը որ շատ հաւանաբար խանգարուի բանուորներու կողմէ։ Այս պատճառաւ աւելի քան յիսուն կասկածելի անձեր ձերբակալուած են Գավալայի մէջ, որոնց կարգին եւ արհեստակցականներու նախագահը, Պ. Ձիլօհանիսը։

Պ. Ձիլօհանիսի ձերբակալութիւնով կառավարութիւնը կը խորհի բանուորական ընդհանուր գործադուլի մը պարագային գոնէ չէզոքացած տեսնել արհեստակցական դասակարգը։ Ձերբակալուածներու մասին խիստ լռութիւն կը պահուի։ Ընդհանուր Ապահովութիւնը երէկ նիստ պիտի գումարէր շարժման պարագլուխները աքսորել տալու համար։

× Սելանիկի մէջ եւս ծխախոտի բանուորները կը խորհին գործադուլ հռչակել

ՀՐԷՇ ԱՂՋԻԿԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ

— o —

Փարիզի ոստիկանութիւնը յաջողեցաւ ձերբակալել Վիոլէթ Նոզիէռը, ախտաժէտ ոճիրի մը որ անցեալ շաբթու թունաւորած էր իր հայրն ու մայրը։ Ութիրէն ի վեր խուզարկութիւններ կը կատարուէին գաւառներու մէջ, նոյնիսկ ենթադրելով թէ սահմանը անցած կամ անձնասպան եղած է, մինչդեռ Վիոլէթ Նոզիէռ անտարբեր կը զուարճանար Փարիզի մէջ, ամէն գիշեր պանդոկ եւ տարփածու փոխելով։ Իր վերջին տարփածուն էր որ, երկուշաբթի օր ժամադիր ըլլալով աղջկան հետ, միեւնոյն ատեն լուր տուաւ ոստիկանութեան։

Հրէշ աղջիկը ո՛ր եւ է բան չծածկեց եւ տեղն ի տեղօք պատմեց ոճիրը։

— «Երկու տարիէ ի վեր կ'ուզէի օճիքս ազատել ծնողքէս։ Ոչ ոք օգնեց ինծի։ Ես միայնակ ըրի ամէն բան։ Ես միայնակ, առանց միջնորդի, ճարեցի անհրաժեշտ թոյնը։ Ես ինքս գրեցի դեղագիրը եւ ստորագրեցի Տօքթ. Տէռօն անունով։ Յետոյ պատռեցի դեղագիրը։ Մա՛րդ բան չէր գիտեր մտադրութեանս մասին»։

Օր. Վիոլէթ իր ծնողքը թունաւորելէ յետոյ գողցած էր անոնց 3000ֆը բանքը, բայց հազիւ 16 ֆրանք ունէր վրան, երբ ձերբակալուեցաւ։

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Ինչպէս գրած էինք, Ընկերվարական Միջազգային Համագումարը բացուեցաւ Փարիզի մէջ 21 օգոստոսին եւ իր աշխատանքները վերջացուց օգոստոս 28ին։

Այս խորհրդաժողովը չունէր Ընդհ. Ժողովի մը (քոնկրէ) լայնութիւնը։ Աատլէր, արդէն իր զեկուցման մէջ յիշած էր խորհրդաժողովին իսկական արժէքը։ Ժողովին նպատակը չէր մանաւոր բանաձեւեր քուէարկել եւ վճռական դիրք բռնել միջազգային քաղաքական խնդիրներու հանդէպ, այլ առիթ տալ թէ՛ անհատներու եւ թէ կուսակցութեանց՝ կարծիքներու լայն փոխանակութիւն կատարել եւ պարզել ընկերվարական մտածողութիւնը արդի քաղաքական աշխարհը մտահոգող հարցերու շուրջ։ Այս նախնական աշխատանքէն յետոյ է որ պիտի գումարուի ընդհ. ժողովը (համագումար) եւ վճռական որոշումներ պիտի պարտադրէ իր կուսակիցներուն։

Խորհրդաժողովը, օրակարգի վրայ դրուած հարցերէն զատ բարերար դեր ունեցաւ մանաւորապէս փարատելու համար կարգ մը թիւրիմացութիւններ՝ Գերման սօց. դէմոկրատիայի եւ Ֆրանսական ընկերվարական կուսակցութեան վերաբերեալ։

Ըստ ազդութեան խորհրդաժողովին կը մասնակցէին Արժանթինի, Գելժիոյ, Պուլկարիոյ, Չինաստանի, Դանիոյ, Գերմանիոյ, Էսթոնիոյ, Ֆինլանտիոյ, Ֆրանսայի, Վրաստանի, Մեծն Բրիտանիոյ, Հոլանտայի, Իսլանտայի, Իտալիոյ, Լաթվիոյ, Լիթուանիոյ, Լիւքսեմպուրգի, Աւստրիոյ, Պաղեստինի, Լեհաստանի (ինչպէս եւ հրէական «Պոունտը»), Ռումանիոյ, Ռուսաստանի (Մենշեւիկներն ու Էսէռները), Սպանիոյ, Շուէտիոյ, Զուիցերիոյ, Չեխոսլովաքիոյ (թէ չեխոսլովաք եւ թէ գերմանական ներկայացուցիչները), Ուկրայնիոյ, Հունգարիոյ, Ամերիկայի ընկերվարական կուսակցութեանց ներկայացուցիչները, Կանանց Միջազգայինի Նախագահութիւնը, ընկերվարական երիտասարդութիւնը, Արհեստակցական Միութեան, Բանուորական Միջոցի, Դաստիարակչական եւ ձայնասփիւռի միջազգայինները։

Թուենք նաեւ կարգ մը պետական եւ ընկերվարական աշխարհին ծանօթ կարկառուն դէմքեր, որ ներկայ էին.— Վանտէրվէլտ, տը Պրուքէր, Վան Ռօզպրօք, Հիմանս, Անսէլ (Դանիոյ վարչապետը), Վէլս, Հիլֆէրտինկ, Պրայթշայտ, Մեմպրինկ, Բրոնօսլ, Լէօն Պլում, Մառքէ, Պլըրաք, Օթթօ Պաուէր, Ատլէր, Չէյզ, Դան, Աբրամովիչ, Զերբով, Սուխոմլին, Կրիմ, Վինթէր, Ժուհօ, Մոտիլիանի։

Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ կը մասնակցէին ընկերներ Մ. Վարանդեան, Ա. Ջամալեան եւ Վ. Համբարձումեան։ Վրաց սօց. դէմոկրատիայի կողմէն կը մասնակցէին Գէգէչկորի, Կվարցխալով, Շէյթանիշէ։

Պատգամաւորներու ընդհ. թիւն էր 142 հոգի, 36 ընկերվարական հոսանքներէ եւ 30 ազգերէ։ Ներկայ էին ընկերվարական եւ քաղաքէն մամուլի զանազան երկիրներու ներկայացուցիչները։

Խորհրդաժողովի պաշտօնական լեզուները բաժնուած էր երեք պաշտօնական լեզուներու,— ֆրանսերէն, գերմաներէն եւ անգլերէն։

Օրակարգի վրայ դրուած էին,

Ա.— Միջազգայինի վերաբերմունքը պատերազմի հանդէպ։

Բ.— Բանուորական միացեալ ճակատի հարցը։

Գ.— Իշխանութեան գրաւման կամ մասնակցութեան հարցը։

Կը նախագահէին Վանտէրվէլտ, Վան Ռօզպրօք եւ Գրիմ, փոխն ի փոխ։

Ամէնէն առաջ խօսք առաւ Միջազգայինի ընդհ. քարտուղար Ատլէրը եւ յայտնեց, որ այս խորհրդաժողովի նպատակն է «համարձակ եւ բաց կերպով խօսիլ միջազգային ներկայ դրութեան մասին եւ տեղ տալ ոչ միայն իւրաքանչիւր հաստատուած պաշտօնական վճիռներուն, այլեւ անհատական կարծիքներուն»։

— «Իմ վրայ պարտականութիւն դրուած է, ըսաւ Ատլէր, ձեր առջեւ պարզել կարգ մը բարդ ու մտահոգիչ խնդիրներ, որոնց մասին ես ալ պիտի ներկայացնեմ իմ անձնական հայեցակէտներս։ Բազմաթիւ անդամներ, Միջազգայինի Գործադիրի հասանելոց որ մենք պէտք է վերջին դէպքերու մեկնակէտ ընդունինք Գերմանիոյ մէջ տեղի ունեցած կացութիւնը։ Սակայն, ինչ կացութեան մէջ ալ գտնուի Գերմանիան, պէտք է մենք փնտռենք իրբեւ մեկնակէտ շատ աւելի լայն եւ շատ աւելի խորունկ պատճառներ, որ մեր միջազգային ընկերվարական կազմակերպութեանց համար ճակատագրական նշանակութիւն ունեցան։

«Տասը տարի եղաւ, որ մենք Համպուրկի մէջ վերակազմեցինք Միջազգայինը եւ նպատակ դրինք ամէնէն առաջ իրականացնել բանուոր դասակարգի միութիւնը։ Ֆաշականութիւնը ծանր հարուածներ տուաւ եւ ջախջախեց բանուորութիւնը եւրոպական քանի մը երկիրներու մէջ։ Մեզի ամէնէն շատ մտատանջողը այն չէ թէ ի՞նչ պիտի ընենք եթէ իշխանութիւնը մեր ձեռքն անցնի, այլ ա՛յն, թէ ո՞րն է այն ճամբան, որ մեզի դէպի իշխանութիւն կ'առաջնորդէ։ Իշխանութեան հասնելու պայմաններն են կարեւոր եւ ոչ թէ իշխանութեան ձգտումը։ Ժողովրդավար երկիրներու մէջ մեր պարտականութիւնն է պաշտպանել այդ կարգերը մինչեւ վերջ բոլոր առնական հակահարուածներէն։ Իսկ այն երկիրներուն մէջ, որ բանուոր դասակարգը ճնշուած է եւ կը գտնուի ֆաշական մականին տակ, մենք պէտք է յեղափոխական միջոցներու դիմենք։ Մենք յոյս ունինք, որ Մոսկուան եւս ի վերջոյ պիտի ըմբռնէ եւ ձեռք քաշէ իր ուղղափառ նախապաշարումներէն եւ կղզիացումէն։

Գերման սօց. դէմոկրատիայի ջախջախումը, իմ կարծիքով, սխալ է վերագրել միայն անհատներու։ Հիմնական չարիքը կը գտնուի համայնավար եւ ընկերվար կուսակցութեանց հակամարտութեան մէջ, որ տարիներէ ի վեր, դասակարգային թշնամիի առջեւ կը թուլցնէր բանուորութեան ուժը։

«Հիթլէրական դժոխքէն անցնելու պէտք չկար, որպէսզի բանուորական միացեալ ճակատի հարցը դրուէր։ Մոսկուան պէտք է ըմբռնէ որ միացեալ պայքարն ու միացեալ ճակատն են որ կ'արգիլեն ֆաշականութեան արշաւը»։

Ատլէրէն վերջ խօսեցաւ Միջազգայինի նախագահը, Վանտէրվէլտ, որ իր սովորական պերճախօսութեամբ ներկայացուց միջազգային դէպքերը եւ ըսաւ.

— «Յեղափոխական բարեշրջումով միայն կարելի է իրականացնել ընկերվարութիւնը, ժողովրդավար կարգերու, խաղաղութեան եւ աշխատաւորական միջազգային ուժերու ներդաշնակ գործունէութեան մէջ։ Ասոր կը հակադրուի մէկ ուրիշ բանաձեւ,— ընկերվարութիւնն իրականացնել դիկտատուրայի, պատերազմի եւ պրոլետարական յեղափոխութեան միջոցաւ։ Մենք ամուր կառչած ենք ընկերվարական աւանդական բանաձեւին,— աշխատաւորներու միջազգային՝ գործակցութեան։

Այնուհետեւ Վանտէրվէլտ անդրադարձաւ Ուրոտէլի «նոր ընկերվարութիւն» մկրտուած շարժման եւ գտաւ որ սխալ է «ազգային գործունէութեան» պատեանի մէջ քաշուիլ, որովհետեւ միջազգային գործունէութիւնը տակաւին անզօր չէ դարձած։ Ազգայնական ամէն շարժում խուսելի է մեզ համար ո՛ր երկրի մէջ ալ որ ըլլայ եւ մենք պէտք է համոզուած եւ հաւատարակից դատողութեամբ պայքարինք անոր դէմ։ Մենք հոս պիտի ըսենք միաժամանակ, որ ընկերվարութիւնը խաղաղութեան միջոցով կ'ամբողջանայ եւ ոչ թէ պատերազմի։ Մինչ համայնավարները կը պահանջեն վերստին հրդեհել ամբողջ աշխարհը։

«Ընկերվարութեան իրականացման միջոցներէն մէկն է նաեւ ժողովրդապետութիւնը։ Այն երկիրներու մէջ որ ժողովրդավար կարգերը բռնաբարուած են, երկինք չկայ։ Դիտել պիտի տալ թէ քաղաքէն ժողովրդապետութիւնն է որ կը ջատագովէք. ես պիտի պատասխանեմ ձեզի, թէ՛ թերագնահատէք այդ ժողովրդապետութիւնը, որովհետեւ անիկա քաղաքէն յեղափոխութեան ժառանգորդը չէ, այլ բանուոր դասակարգի արիւնով եւ միսով նըւաճած յաղթանակներու համադրութիւնը։ Ֆաշական այն երկիրներուն մէջ, երբ օր մը վերստին ժողովրդապետութիւնը հաստատուի, այս անգամ յեղափոխական ժողովրդապետութիւն պիտի ըլլայ։ Այժմ մեր գլխաւոր մտահոգութիւնը պիտի ըլլայ նիւթական եւ բարոյական պայքարի ենթարկել հիթլէրականութիւնը։ Պէտք է միջազգային իրաւունք եւ ազգային օրէնքէ դուրս նետել Եւրոպայի կազմած լուծերը»։

Խօսեցաւ եւ իտալական ներկայացուցիչ Փիէթրօ Նէննին, խիստ առաջ չունելով եւ թելադրեց ըլլալ ուժեղ ակզբունքներով, եկած ձեռով եւ ընկերվարութիւնը չենթարկել պատահական եւ օտարամուտ գաղափարներու փորձութեան։

Խօսեցաւ նաեւ Զուիցերիոյ հինաւուրց ընկերվարական Կրիմը։

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Արփիար Արփիարեանի, Գարեգին Զիթճեանի եւ Միխօ-Շահէնի սպանութեանց մասին

ԽՄԲ.— Այս յօդուածը կ'արտատպենք Ամերիկայի Հայրենիքէն (8 օգոստոս)։ Հեղինակն է նախկին հնչակեան մը որ գործօն մասնակցութիւն ունեցած է կուսակցութեան աշխատանքներուն մէջ.—

1902ին Հնչակեան երկու հատուածներուն միջեւ կայացած միութիւնը, որ միայն մէկ քանի շաբաթներ ապրեցաւ, խեղդուեցաւ իր իսկ ծննդավայրին՝ «Կենտրոնին» մէջ՝ կեդրոնական անդամներու ձեռքով։

Կեդրոնը կը բաղկանար հին եւ նոր Հնչ. հատուածներու կողմէն ընտրուած վեց անդամներէ, որոնք միութեան լուծումէն յետոյ, նորէն ամբողջան իրենց հին, անջատ եւ հակամարտ դիրքերուն մէջ։

Հնչակեան այս երկրորդ պառակտումը սակայն նախորդին նման առակ գրչի եւ խօսքի պայքարով չվերջացաւ այլ ի յայտ բերաւ ատելութիւն եւ կրքի այնպիսի փոթորիկ մը, որ իր նաեւ Թօղուց արիւնոտ ողբերգութեան պատմութիւն մը, որովհետեւ այդ պառակտումը գաղափարական չերտաւորումէ չբխեցաւ, դժբախտաբար, այլ թայֆայական հաշիւներէ, որոնց անմեղ զոհերն եղան Գարեգին Զիթճեան, Միխօ - Շահէն, Սագունի, Արտօրդ եւ ուրիշներ։

Այս Հնչակեան զոհերու շարքը դուցէ աւելի երկարէր— եթէ արտասահմանի հայ գաղութներու պայրոյթի բուռն արտայայտութիւնը չասնձահարէր ընկերասպանութեան այս նոր հերոսութիւնը։

Հնչակեան այս երկրորդ պառակտումը մարեց նաեւ հայ յեղափոխականներու համագործակցութեան յոյսի վերջին նշոյլը եւ գաղութներու մէջ սանձեց քաղաքական միտնաւոր մթնոլորտ մը հայ ազատագրական պայքարի հանդէպ

Այս մահաբեր կացութեան հակազդելու համար, Ամերիկա գտնուող փորձառու յեղափոխական ընկերներու մէջ ծագեցին գաղափար մը առաջ եկաւ — անտեսել Կեդրոնի պառակտումը, վստահիլ ամերիկահայ ընկերներու բարոյական եւ նիւթական զոհաբերութեան վրայ եւ մտնել Կիլիկիա ու դայն կապել ուղղակի Ամերիկայի Հնչակեան կազմին հետ։ Այս միտքը լուսաւոր գիտաւորի մը նման պատռեց խաւարը, չփոթութիւնը եւ խանդավառեց մեր շարքերը։

Անհրաժեշտ կարգադրութիւններէ վերջ 1902ի վերջերը Միխօ Շահէնը, ես եւ Մարաշցի Ասլանը Նիւ Եորքէն մեկնեցանք եւ Լոնտոն ու Փարիզ հանդիպելէ վերջ, Նաւանք Եգիպտոս, տեսնելու համար Վահէ Արգուեանը, որ իրր թէ այդ օրերուն յեղափոխական նպատակով հոն կը մնար։

Մեր առաջին հանդիպումէն պարզուեցաւ Վահէ Արգուեանի ընդդիմութիւնը մեր Կիլիկիա մտնելու մտադրութեան դէմ, առանց սակայն ոեւէ բանաւոր պատճառի։ Վահէ Արգուեան ծանօթութիւն չունէր ոչ Կիլիկիոյ դիրքերու եւ ոչ ալ այնտեղ ապրող ժողովուրդի կացութեան մասին։ Պարզապէս ծիծաղելի էին այդ մտադրութեան դէմ բերած առարկութիւնները։ Հասկցանք որ Արգուեանի նպատակն էր անպայման մեզ հեռացնել մեր ուղեգծէն, որպէսզի ինքը կարող ըլլար ձեռք ձգել Ամերիկայի մէջ յանուն Կիլիկիոյ ազատագրութեան հանգանակուած դրամները։

Այս առթիւ Միխօ Շահէնի եւ իմ բողոքները եւ Ամերիկա ղրկուած տեղեկագիրը անպատասխանօրէն մնացին անհետեւանք։

Ամերիկայի Հնչ. Նահանգային վարչութիւնը անցած էր Արգուեանի քլիքին ձեռքը։ Ես դիմեցի անհատ ընկերներու, առանց պարզելի Արգուեանի յարուցած դիտումնաւոր արգելքները

Արգուեանի ծանօթ Հնչակեան դրամը ապառած էր Գօսթընի եւ Նիւ Եորքի օթէլներուն մէջ, Վահէ Արգուեան սպաննել տուաւ ողբացեալ եւ հայրենասէր բարերար մը՝ Թաւլանճեանը, մեծամեծ գումարներ ձեռք ձգելու եւ անոնցմով զեղխ կեանք մը վարելու համար։ Արգուեանի դէմ վերջապէս ծառացաւ Հնչակեան ընկերներուն խիղճը եւ Թամկավար կուսակցութիւնը ծնաւ վերակազմեալ Հնչ. կուսակցութեան ծոցէն։

Անհրաժեշտ էր տալ ուրուագիծը այդ շրջանին, որպէսզի ընթերցողը տեսնէր եւ ըմբռնէր առեղծուած քառսին բովանդակ պատկերը։

Ընթերցողը տեսաւ թէ ինչպէս Եգիպտոսի մէջ մեր յարաբերութիւնը կտրուեցաւ Վահէ Արգուեանի հետ. մենք բացարձակապէս մերժեցինք Ամերիկա վերադառնալու համար անոր ըրած առաջարկը, Արգուեան տեսաւ թէ մեր ըմբոստ ներկայութիւնը Եգիպտոսի մէջ լուրջ սպառնալիք մըն էր իր ծրագրած դաւերուն, որոնք ծնունդ էին իր անձնական հաշիւներուն։

Եգիպտոսի ծանօթ Հնչակեան ընկերներու հետ մեր յարաբերութիւնը մտերմական էր, որոնց մեծ մասը մեր հին վինակից ընկերներն էին։ Ապահ, Շաւարշ, Տեղի, Կարապետ, Գրիգորեաններ եւ ուրիշ Պոլսեցի Հնչակեաններ Վահէ Արգուեանի մէջ կը տեսնէին ոչ այլ ոք, բայց միայն Կեսարացիխաչաղողը։ Ապահ առանձին պրօշիւրով մը մերկացուց Վահէ Արգուեանի վարած ցոփ կեանքը եւ խաչադողի նկարագիրը

Եգիպտոսի Հնչակեան կազմը —հին եւ նոր— ըմբոստացաւ Արգուեանի եւ անոր կազմած կեդրոնին դէմ, որուն անդամները իր մանկլաւիկներն էին։ Արգուեան աշխատեցաւ ամէն գնով զիս եւ Միխօ Շահէնը իրարմէ հեռացնել, այդպէս կը պահանջէր իր թունալից հոգին։ Եւ վերջապէս մէկ օր Միխօ Շահէնը իր մօտ կանչեց եւ ըսաւ. «Պէտք է դու անմիջապէս ճամբայ ելլես եւ Օտեսա երթաս, որովհետեւ Գ. Զիթճեանը Պուլկարիայէն Օտեսա մեկնած է, եթէ շուտով չերթաս եւ ես չբերես զայն, հին հնչակեանները կը սպաննեն Զիթճեանը»...

Միխօ գժբախտաբար այս անգամ ինկաւ Վահէ Արգուեանի լարած ծուղակի մէջ։ Համոզուած էինք որ մեզմէ ոեւէ մէկն որ մտնէր Կովկաս, պիտի սպաննուէր, այդպէս էր հին Հնչակեան Կեդրոնի հրահանգը*)։

Հակառակ իմ թախանձանքիս, Միխօն որոշեց մեկնիլ Օտեսա Զիթճեանը փրկելու եւ իր հետ Եգիպտոս բերելու զայն։ Միխօն կը հասնի Օտեսա եւ հոն չգտնելով Զիթճեանը՝ կ'անցնի Սեւ Ծովի զանազան քաղաքները եւ վայրերը, որոնք ծանօթ էին իրեն։ Այս առթիւ հին Հնչակեաններու հետ կուսակցական բախումներ կ'ունենայ։ Այդ օրերուն իր ղրկած մէկ նամակին մէջ Միխօն այսպէս կը գրէր. «Զիթճեանը չգտայ եւ ինծի վտանգ կը տեսնեմ»։

Առաջին անգամն էր որ այս անվեհեր քաջի բերնէն վտանգ բառը կը լսէինք։

Ո՞ւր էր Զիթճեանը։ Զիթճեանը Պուլկարիա էր եւ հոն Հ. Խուչպուլեանի հետ հրապ. ժողովներ կը սարքէր։

Վահէ Արգուեանը խաբած ղրկած էր Միխօ Շահէնը երկու նպատակաւ. նախ իրմէն հեռացնել վտանգը, երկրորդ՝ վստահ ըլլալով պատահելիք ոճիրին, առիթ ստեղծել իրեն համար Միխօ Շահէնի ժողովրդականութիւնը իբրեւ զէնք գործածելու հին Հնչակեան հատուածին դէմ։

Գարեգին Զիթճեանն ալ նոյն դաւադիր չարժառիթով ղրկուեցաւ Կովկաս։

Զիթճեանն ալ Օտեսա հասնելէն վերջը միայն կ'իմանայ Փօթիի մէջ Միխօ Շահէնի սպաննուիլը Հին Հնչակեան Կեդրոնի հրահանգովը։ Նոյն դաւադիր ձեռքը կը սպասէր նաեւ Գ. Զիթճեանին, որ դեռ նոր Օտեսա հասած, սպաննուեցաւ։

Այս երկու թանկագին զոհերու սպանութեանց մանրամասնութիւնները շատ լաւ գիտէ Հօկի ներկայ վարիչ Հին Հնչակեան Գրիգոր Վարդանեանը, որ այն ժամանակները Հնչակեան շրջուն գործիչ էր այդ շրջաններուն մէջ։

Ինչպէս Միխօ Շահէնին նոյնպէս Գ. Զիթճեանին սպանութեանց գոյժը կայծակի նման չանթահարեց արտասահմանի ողջ հայութեան խիղճը։ Զայրոյթի փոթորիկ մը բարձրացաւ հին Հնչակեան հատուածին դէմ։ Իսկական դաւադիր Վահէ Արգուեան հասած էր նպատակին, անիկա իր ապահով որջին մէջ, դիւային հրճուանքով մը կը դիտէր հայ հասարակութեան յարուցած բողոքի ալիքը, որ անտարակոյս կ'ապահովէր իր բուն ծրագրին յաջողութիւնը, այն է սպաննել տալ հին հատուածի առաջնորդները, Սագունի, Սապահգիւլ եւն. որոնց սպաննելու ծրագրին յաջողութեանը եւ չքմեղանքին զոհաբերեց Միխօ Շահէնը եւ Գ. Զիթճեանը։

Վահէ Արգուեան իր տղայ[?] բռնակալութեան մէջ քաղաքերուած, իր զէնքը ուղղեց Եգիպտոսի հայ ունեւորներուն եւ իր հին ընկերներուն դէմ։ Հանրածանօթ Պօղոս Նուպարէն մահուան սպառնալիքով դրամ շորթել փորձեց, բայց չյաջողեցաւ, որովհետեւ իր դէմ գտաւ ծանօթ յեղափոխականներու ընդդիմութիւնը եւ սպառնալիքը։

Վերադառնանք Արփիար Արփիարեանի, որու սպանութեան պարագան եւ մանաւանդ չարժառիթը դարձեալ Վահէ Արգուեանի գործն էր։

1896ի Հնչակեան առաջին պառակտումէն վերջը, Վերակազմեալ Հնչ. հատուածին վարիչը եւ խմբագիրը դարձաւ Արփիար Արփիարեանը։ Արփիար իր այդ նոր դիրքին մէջ շատ շուտ կորսնցուց իր ժողովրդականութիւնը Վահէ Արգուեան առիթէն օգտուելով, համաձայնութեամբ Ամերիկայի Հնչակեան վարիչներուն, սպառնալիքով Արփիարը կեդրոնէն վանեց եւ ինքը բազմեցաւ անոր տեղը։ Արփիար կը սպառնայ Արգուեանին ըրած չահատակութիւնները հրապարակել։ Արգուեան ծրագրեց լռեցնել Արփիարը

Արգուեանի Եգիպտոս գտնուած միջոցին տեղի ունեցաւ Վենետիկի մէջ Արփիարի մահափորձը։ Արփիար իր ապաքինումէն վերջը հեռուեցեալ նամակը գրեց Գահիրէի իր մէկ բարեկամին, որ ես կարդացի... «Աչքովս տեսածի պէս չեմ կրնար ըսել, բայց վստահ եմ որ Վահէի գործն էր այս։ Վահէն չահ ունէր իմ մահուանս մէջ, այնպիսի գաղտնիք մը կար, որուն պատճառով կամ ես եւ կամ ինքը Վահէն պէտք է որ հեռանայինք այս աշխարհէն»

Արփիարի ակնարկած գաղտնիքը հետեւեալն է.— Պոլսոյ Պանքը — Ալիի Հնչակեան ցոյցէն վերջը կը պատահի որ մեծ կալուածներու միակ ժառանգորդ մնացած հայ երիտասարդ մը ապահովութեան համար Եւրոպա կ'անցնի։ Վահէ Արգուեան այս երիտասարդը կ'անյայտացնէ՝ անոր ժառանգութեան տիրանալու ծրագրով մը։ Անծանօթ երիտասարդին անյայտացումէն յետոյ, Արգուեան չի յաջողիր տիրանալ անոր ժառանգութեանը, զոր անշուշտ մսխելու էր Փարիզի հանրատուներուն մէջ։ Արփիար գիտէր Վահէի կատարած այս հրէշային արարքը. եւ անոր ակնարկութիւնը այս մասին է։

Վահէ Արգուեան հետեւեցաւ Արփիարին, մինչեւ որ զայն սպաննել տուաւ Գահիրէի մէջ։ Բայց Արփիարի սպանութեան բուն չարժառիթը քօղարկուեցաւ անոր վերագրուած մատնութեան պատմութիւնով։ Արփիարի սպանութիւնը բնաւ կապ չունի անոր վերագրուած մատնութեան խնդրին հետ։

Արփիար կրնայ կաշառուած ըլլալ Նազըմէն։ Աւելի ճիշդը, իր կեանքին իրբեւ փրկանք Նազըմի թելադրութիւնովը Եւրոպա անցած ըլլալ Հնչակեան կուսակցութիւնը ներսէն պայթեցնելու համար։ Ասոր ես կը հաւատամ. եւ իրօք ան յաջողեցաւ պառակտել կուսակցութիւնը։ Բայց Արփիարի սպանութեան ուրիշ չարժառիթ ունէր եւ այդ՝ վերը յիշածս դէպքն է։

Այս բոլոր ոճիրները գործուեցան Կիլիկիոյ ազատագրութեան անունով եւ հանգանակուած դրամներով։

*) Մեր ձեռքն էր հին Հնչակեան կեդրոնի մէկ շրջաբերականը այդ մասով խմբագրուած։ Ս. Բ.

Թրակիու ապստամբութիւնը

ԽՄԲ.— Առիթ առաջ գրս[…] հրատարակեցինք մակեդոն[…] բռնութեան մասին։ Այդ ըմբո[…] թենէն 15 օր վերջ Թրակիոյ […] ները ապստամբեցան (1903, […] նամեակի առթիւ, Թրակիայի […] միութեան նախագահը Ի[…] ստորագրած է յօդուած մը, […] տանք թարգմանաբար։ Ու[…] է որ այս յօդուածը տեղ […] Պուլկարիոյ ամենէն ծանր[…] աջ — պահպանողական […] «Միր»ի առաջին էջին մէջ. […] թիւ բանք որ Թրակիայէ[…] ճանկուլներու պաշտօնական[…] նական մարմիններու համ[…] պէս տօնեցին իրենց ապստ[…] թեան երեսնամեակը ու բազ[…] խօսքերը ու յօդուածագիր[…] սեցան «հայրերուն թողած […] հաւատարիմ մնալու եւ այդ […] մայր երկրին կցելու մասին»[…]

Թրակիոյ աշխարհագրական[…] նաւոր դիրքը Թրակիացի […] տուած է մանաւոր ճակատագ[…] Ան է որ առաջին անգամ […] միջանկան բարբարոսութեան […] զանիր ու եղած է 14 դարեր […] պուլկար ամբողջութեան […] զոհը։ Ու անկէ մինչեւ այսօր […] կեան այս գեղեցիկ, հարուստ[…] րի պուլկարական հողամաս[…] բուռային մասովը ենթակայ է […] թեան, եւ կորսուած պուլկար[…] դատ հողէն։ Բայց եւ այնպէս […] կար Թրակիացին ինքզինքը […] զգացած իր պուլկար եղբայր[…] հոգեկան եւ քաղաքական […] անջատուած։ Ան կենդանի […] ցութիւն ցոյց տուաւ եկեղ[…] խնդրին առթիւ ծագած […] մէջ, ու իր ծոցէն ելաւ պուլ[…] կան եկեղեցիին առաջին […] Անթիմ Ա.ը, որ ծնած էր Լ[…] (Փրրք Քիլիսէ) մէջ։ Թր[…] Պուլկարը բացառապէս իր […] միջոցներով կ'աշխատէր իր […] հոգեւոր մշակոյթին համար […] էկզարքութեան իր աշխատ[…] հոգածութեան մեծ մասը […] ցուցած է պուլկարական […] ջաններու.

Թրակիացի պուլկարը […] քաղաքական ազատութեան […] մղուած պայքարներուն […] նար որ Թրակիան յարմար […] յեղափոխական գործունէութ[…] իր անմիջական մօտիկութ[…] այ ու Տարտանէլի՝ […] բացառիկ վիճակի մը ներք[…] նուէր, այսուհանդերձ, պուլ[…] դացին դէն ի ձեռին կառ[…] կան բռնատիրութեան դէմ։ […] մէջ մենք ըմբոստական […] ունեցած ենք դեռ 17րդ […] ջաւորութեան եւ 18րդի […] 1841ին տեղի ունեցած է […] պեալ ըմբոստութիւն։ […] յեղափոխական բանկամք […] րուն վարակած էր հանուր […] հակառակ անոր որ պուլկար[…] չութիւնը հոն չկրցաւ […] եւ Սէբաստոպոլի ըմբոս[…] ծագեցաւ վաղաժամ։

Թրակիոյ ամէնէն կարեւոր […] տութիւնը տեղի ունեցաւ 190[…] ըմբոստութիւնը արդիւնք էր […] նուր հայրենիքին միանալ[…] կութեան։ Ու նաեւ բողոք մը […] նի մէջ պուլկար ժողովուրդ[…] ի գործ դրուած անարդար[…] Ան կազմակերպուած էր […] քիոյ Մակեդոնիա — Ադրիա[…] նէի) յեղափոխական կուսակ[…] կողմէ։ Պատրաստութիւնը […] 1893ին՝ Մակեդոնիոյ մէջ […] լու կազմակերպուած […] Մակեդոնիոյ եւ թէ Թրակիո[…] ուղղներու արամադրութիւն[…] բարձր էր։ 1903ը ճշդուած […] ըմբոստութեան տարի […] եւ Թրակիոյ՝ Սելանիկի մէջ […] ուած յեղափոխական համա[…] կողմէ։ Մակեդոնական յեղ[…] թիւնը (Իլինտէն) ծագեցաւ […] յի տօնին (2 օգոստոս), […] թուականին Թրակիան […] պատրաստ չէր։ Տասնըհինգ […] տեղի ունեցաւ։ Զանգուած[…] բոստութիւն ունեցանք […] Սթրանճայի մէջ, ուր մեր […] թուրք վաշտերը բնաջնջեցի[…] բուլղ օգոստոս ամառն […] ջանին։ Թրակիոյ միւս […] տեղի ունեցան միայն […] հափորձեր, իսկ այլ տեղեր՝ […] խական խումբեր […] չի մէջ էին։

Ինչպէս Մակեդոնիոյ, […]

ղեցաւ։ Ուրիշ կերպ ալ չէր կրնար ըլլալ, մանաւանդ Թրակիոյ մէջ, ուր զէնքը եւ Թուրքիոյ քաղաքական մտափոխութիւնը վճռական դեր խաղացին ըմբոստութեան անյաջող ելքին մէջ։ Բայց ճիշդ հոդ է անոր արժէքը։ Սուլթանին քթին տակ ու անոր արդիական զէնքերով զինուած բանակին դէմ կռուիլ — կը նշանակէ ունենալ բարձր ոգի, բռնկած հայրենասիրութիւն։ Անիկա ցոյց տուաւ առաջին Թրակիացի պուլկարին կապը՝ իր Թրակիացի պուլկար եղբայրներուն, ազգին ու հայրենիքին ընդհանուր, եւ Թրակիացի պուլկար ինքինքը ... տուաւ այդ կապին սիրոյն եւ իր ... Մակեդոնացի եղբօրը օգնած ըլլալու համար։

Անշուշտ, այս ըմբոստութիւնները պատճառ եղան նոր դոհերու — Գիւղեր եւ խոփխէի նահանգներուն մէջ։ Բայց այդ երկու վիլայէթներուն ... աւելի միացուցին Մակեդոնացիները եւ Թրակիացի պուլկարները՝ Թուրքին ու Թրակիացի պուլկարները իրենց պայքարականութեան դէմ իրենց պայքարին մէջ։ Այդ էպատճառը, որ Թրակիոյ յեղափոխութիւնը պէտք չէ նկատել առանձին դէպք մը, որ որ եւ է կապ չունենայ Պուլկար պատմութեան հետ Թ՛։ Ան մէկ օղակն է ընդհանուր շղթային։ Ձիգերէն մին պուլկար ժողովուրդին որ կը ձգտէր իր քաղաքական անկախութեան։ Ու արտայայտութիւնը Թրակիացի պուլկարին այն համոզման թէ՝ մայր Թրակիան ինչպէս որ աշխարհագրապէս եւ պատմականօրէն միացած է պուլկար հայրենիքին, պէտք է միանայ եւ քաղաքականապէս։ Այդ ըմբոստութեան գործը կռուեց մը ձգեցին։ — Պայքար պատմական պուլկարական Թրակիոյ համար։ Այդ կռուին կը ծառայէ ամէն մէկ պատուախնդիր եւ հայրենասէր Պուլկարի սիրտ։

ԹՈՒՐՔԻԱ

«Պատմութեան վրէժը»

— o —

Թուրք հրապարակագիր «Մէյտան» այս վերնագրին տակ կը գրէ Ագըմի մէջ (23 օգոստ.)։

— Ասորիները Իրաքի մէջ սուրէ անցան, եւ ասիկա հրատարակութեան նոր աղբիւր մը եղաւ թերթերուն համար

Ասորիները ի՞նչ համդիստ կեանք մը կը վարէին Թուրքիոյ սահմաններուն մէջ... ուխտավայրերուն ..., սարահարթերու վրայ խաղաղ կը հասցնէին, ոսկի եւ գինի կը ծախէին քաղաքներու մէջ, տուրք չէին տար եւ զինուորութենէ կը փախչէին։ Եւ սակայն, բարեկամ չէին մեզի։ Իսկ երբ ցարական Մոսկովները սկսան մեծ յաջողութիւններ լարել Անատոլուի մէջ, թշնամի դարձան մեզի։ Ընդհ. պատերազմին ալ, ուրիշներու հետ սկսան կռնակէն հարուածել մեզ, լրտեսութիւն ընել Մոսկովներու հաշուին։

Իրենց այս արիւնոտ յանցանքին պատիժն ալ արիւնոտ եղաւ։ Լեռները եւ անապատները ցրուեցան, քարանձաւներ ապաստանեցան, իրենց ափին մէջ ունենալով իրենց էֆէնտիներուն արիւնը, իրենց ուսերուն՝ իրենց իրենց ապաստարաններուն զէնքերը, եւ հրպանք՝ իրենց բարերարներէն դողցուած ապրանքները։

Այսպէս փախան։ Եւ ազգերը որոնց համար կռուած եւ լրտեսութիւն ըրած էին, երեսի վրայ լքեցին զիրենք։

Կը յուսացուէր թէ իրենց խոլէքը գըլուխը պիտի գայ։ Բայց իրենց վիզը կրկին երկարեցին քաղաքական լուծին։ Կ'ըսուի թէ Ասորիները Ֆրանսական զէնքերով է որ վերջին անգամ յանուն անգլիական շահերու կռուեցան։ Պատմութիւնը մարդ չէ։ Մենք կրնանք ներել երբ մեր խիղճը կակուղնայ։ Բայց տեսնուած չէ որ պատմութիւնը ներէ։ Վերջին արիւնոտ գործը, անոր մէկ վրէժն է։

Հապա՞ սա Ազգերու Դաշնակցութիւնը որ կ'ըսէ թէ երաշխաւոր եմ ամէն մարդու իրաւունքին, եւ որուն հպարտութիւնը չէր կրնար աշխարհի մէջ ազմիլ։ Այս աղուաշուք ժողովը պատուոյ խօսք առեր է Ֆէյսալ Թագաւորէն ... Այդ հպարտութեան տակէն վերջ ի վերջոյ այս վախկոտութի՞նը պիտի ելլէր...»։

ՔԸՐՔԼԱՐԷԼԻ (ՔԸՐՔՔԻԼԻՍԷ)

— o —

Վազըթի Թրակիոյ շրջանի թղթակիցը կը գրէ.—

Առենօք Թրակիոյ ամենալաւ այգիները ունեցող այս քաղաքը Փիլոքսերային պատճառաւ իր երբեմնի շնորհէն զրկուած է։ Հոս կառավարութեան հրամանով, պաշտօնեաները զանազան թաղերու մէջ ցրուած են։ 17000 բնակչութիւն ունեցող այս քաղաքը օր օրի կը քանդուի։ Այդ բնակչութեան երեք չորրորդը կազմող փոխանակիչները քանդումի պատասխանատուութեան մէջ մեծ բաժին մը ունին։ Հոս փոխանակեալներուն մեծ մասը գիւղացի ըլլալով, լքեալ գոյքերը աւերակներու վերածած են։ Երիտասարդներուն հաստատած միութիւնը ֆութպոլի շարժումներ ցոյց կուտայ։ Կ'ըսուի, սակայն, որ անհրաժեշտ ձեւով աշխատանք չի կատարուիր։ Փոխանակեալներու գործը հոս եւս շատ գէշ վիճակի մէջ ձգուեր է։ Ստացած տեղեկութիւններուս համաձայն, գետեղման պաշտօնեաներէն աւելի, ելմտական պաշտօնեաները պատասխանատու են ասոր։ Ինծի ըսին թէ 1931ին գետեղման պաշտօնեաներէն իրաւասութեան թուղթ առնելու համար հազարաւոր աղերսագրեր տրուած են եկողներուն կողմէ։ Հակառակ անոր որ աղերսագրերու տէրերը անվերջ դիմումներ են կատարած, չեն կրցած արդիւնք մը ձեռք ձգել ու հրաժարած են գործը հետապնդելէ։ Ու հիմա է որ իրենց յանձնարարուեր է 5 ղրշ.նոց դրոշմաթուղթով մը դիմում կատարել։ Մինչեւ հիմա գիւղացին դաշտերն է եւ միջոցչունի առողջացնելու։

Փոխանակեալներու մասին խօսուած ատեն, հարկ է խօսիլ նաեւ թափուր պաշտօնատան մասին։ Այս պաշտօնատունը լաւ աշխատող միակ ճիւղն է։ Զետեղման գործերուն չափազանց գէշ վիճակի մը մէջ ձգուած ըլլալուն մէկ ուրիշ օրինակը տամ։ Ասկէ վեց ամիս առաջ հրաման կուգայ թափուր պաշտօնատան փոխանցել փոխանակեալներու բոլոր պաշտօնաթղթերը։ Բայց, մինչեւ այսօր ո՛չ միայն այդ փոխանցումը չեն ըրած, այլ եւ տեղեկացուցած չեն թափուր պաշտօնէային... Որովհետեւ, առնէն փոխանակեալներուն յանձնուած չեն լքեալ կալուածները, երեք հազարի մօտ տուն եւ խանութ քանդուած են։

Քաղաքին մէջ 5 հատ նախակրթարան, մէկ բարձ.նախակրթարան, մէկ հրէից, մէկ պուլկարաց վարժարան կայ։ Թուրք վարժարաններուն աշակերտութեան թիւը 686 է — 107 աղջիկ, 579 մանչ։ Հրէից վարժարանին 41 աղջիկ, 34 մանչ, պուլկարացը՝ 98։ Բարձ. նախակրթարանը ունի 130 — 140 աշակերտ։ Ասոնցմէ զատ կան դպրոցական տարիք ունեցող 1235 մանչ եւ 1115 աղջիկ, որոնց համար դպրոց չկայ։ Այդ պահանջը բաւարարելու համար պիւտճէ չկայ։ Շրջակայ գիւղերուն մէջ դպրոցներու չինութեան ձեռնարկուած է։ Կուսակալութեան 97 գիւղերուն մէջ դպրոց եւ ուսուցիչ կայ, իսկ 103 գիւղերուն մէջ ոչ դպրոց կայ ոչ ալ ուսուցիչ։ Բրձ. նախակրթարանը գոհացուցիչ վիճակ մը չունի, իսկ ասոր պատճառը այն է որ ուսուցչական մարմինը հիւանդութեան եւ այլ պատճառներով ամիսներ շարունակ կը բացակայի վարժարանէն.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ելեկտրական ցանցեր

—·—

Երեւանէն կը հեռագրեն Պրոլետարի (13 օգոստոս)։

Աւարտած է Զորագէս — Ղարաքիլիսա ելեկտրական գծին շինութիւնը եւ յանձնուած շահագործման։ Այս գծով 110,000 վոլթ ելեկտրական հոսանք կը տրուի Ղարաքիլիսայի քիմիական գործարանին, որուն շինութիւնն ալ մօտ է աւարտելու։ Գծին երկարութիւնն է 22,5 քիլոմեթր։

Մշակուած է նաեւ ծրագիր մը, Քանաքեռի ելեկտրակայանէն եւս ելեկտրական հոսանք հասցնելու Ղարաքիլիսա։ Գծին գետեղման մասին անհրաժեշտ քննութիւնները վերջացած եւ շինարարական աշխատանքները սկսած են արդէն։

Դէպի Ալագեազ

— o —

«Դինամօ» ընկերութեան Հայաստանի մասնաճիւղը «ռազմական արշաւ» մը կազմակերպած է դէպի Ալագեազ, որուն գագաթը ծովուն մակերեսէն 4,095 մեթր բարձր է։ Արշաւին կը մասնակցին Երեւանի եւ Լէնինականի «դինամոցիները», թիւով 1000 հոգի, որոնք լերան գագաթը պիտի բարձրանան երկու ուղղութեամբ։

Թիֆլիսի հայ

ՊԵՏԱԿԱՆ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԸ

—·—

Թիֆլիսի հայ պետական թատրոնի վարչութիւնը պատրաստութիւն կը տեսնէ յառաջիկայ թատերաշրջանին համար։ Խումբին կազմը կը մնայ նոյնը։ Այդ կազմին մէջ են Ալիխանեան, Մամիկոնեան, Բերոյեան, Մռաւեան եւ ուրիշներ։

Խաղացանկին մէջ առնուած են հայ եւ ռուս դասական հեղինակներէ մէկ մէկ գործ, վրացի թատերագիր Սամսոնիձէի Սայլոն խաղը, Պօղոսեանի Անօրինական խաղը, թարգմանական գործերէ՝ Պիրչոնի Դատաստանը, Կոլոսովի Ողին։

Ներկայացումները պիտի տրուին վեց օրը մէկ անգամ, Ռուսթավէլիի թատրոնին մէջ։ Բանակցութիւն կը կատարուի ակումբներու հետ, օգտագործելու համար այդ շէնքերն ալ ի հարկին, որպէսզի մեծ թիւով ներկայացումներ տրուին յառաջիկայ թատերաշրջանին։

Գալ տարուան սկիզբը հայկական թատրոնը կը փոխադրուի Հավլաբար, սեփական շէնքի մէջ, որ պիտի ունենայ հազար աթոռ։ Այդ ատեն խումբին կազմը պիտի բարձրացուի մինչեւ 60 հոգի։

ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆ

— o —

Սեպտեմբեր 1ին Յեղափոխական Թանգարանը մնայուն ցուցահանդէս մը պիտի կազմակերպէ իր շէնքին մէջ, ժողովուրդին ներկայացնելով Հայաստանի եւ Անդրկովկասի յեղափոխական շարժման պատմութիւնը, 80ական թուականներէն մինչեւ մեր օրերը։ Շուտով կը լրանան այդ ցուցահանդէսին համար անհրաժեշտ պատրաստութիւնները։

Հայաստանի գործերը

—·—

Հմայեակ Երզնկեան կը գանգատի գործագործութեան մասին։

Հայաստանի գլխաւոր արհեստներէն մէկն է գործագործութիւնը, որ այս վերջին տարիներուն իր արտադրութիւններով մեծ համբաւ շահեցաւ ամբողջ Ռուսիոյ մէջ եւ արտասահմանի շուկաներուն վրայ։ Ներկայիս ալ ամէն պայման ունի զարգանալու եւ աւելի լաւ որակով գործեր տալու, սակայն կարգ մը խոչընդոտներ կան, — ահա թէ ինչու օր ըստ օրէ կ'իյնայ գործագործութիւնը։ Ինչպէ՞ս։

Նախ լաւ գորգեր պատրաստելու համար անհրաժեշտ է օգտագործել զարնան բուրդը, այն ալ՝ ընտրովի,— այնպէս կ'ընեն բոլոր գեղջկուհիները, որոնք իրենց տնական պահանջներուն համար գորգ կը շինեն։ Բայց գործագործական ընկերութեան բուրդ տալու խնդիրը կախուած ունի «Շերստ» ընկերութեան քմահաճոյքէն։ Ինչ տեսակի բուրդ որ տայ, պէտք է առնել, թէ չէ այդ ալ չես ունենար։ Եւ այսպէս ընկերութիւնը կրնայ զրկուիլ իրեն ամէնէն աւելի անհրաժեշտ նիւթէն՝ բուրդէն, քանի որ չի կրնար ուրիշ տեղէ բուրդ գնել։ Գորգի հէնքին համար կ'օգտագործուի բամպակէ թել, որ կը հայթայթէ Լէնինականի հիւսուածեղէնի գործարանը։ Այս գործարանը, փոխանակ լաւ թել տալու, կուտայ անպիտան թել մը, այս պատճառով գորգերուն արժէքը կ'իյնայ, քանի որ թելերը շուտով կը փրթին։ Կարելի չէ՞ միթէ տարին մէկ ամիս մէկ կամ երկու մեքենայ յատկացնելով, թել պատրաստել միայն գործագործութեան համար։

Լաւ գորգեր պատրաստելու համար անհրաժեշտ է նաեւ լաւ ներկ ունենալ։ Ընկերութիւնը, որ ներկ պիտի հայթայթէ գործագործական ընկերութեան, ոչ միայն լրիւ չի կատարեր իր պարտականութիւնը, այլ եւ դրամական դժուարութիւններ կը յարուցանէ գործագործութեան առջեւ, որ առանց առոր ալ կընեղուի դրամական միջոցներու պակասէն։ Ցաւոք, իր հայթայթած ներկերը չեն համապատասխաներ պահանջուած գոյներուն։ Գործագործը, նկարով պահանջուած գոյները չգտնելով, կ'օգտագործէ ձեռքը հասած ներկը եւ գորգին որակն է որ կ'իյնայ։

Լաւ գորգեր շինելու համար, դարձեալ, անհրաժեշտ է բուրդը լաւ լուալ եւ լաւ մանել։ Բուրդը մնալով խոնաւ մթերանոցներու մէջ կամ մնալով անձրեւի տակ, կը փճանայ։

Անհրաժեշտ է որոշաւ վերաբերում եւ ուշադիր աշխատանք։

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱԿԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

— :-: —

Հին Հնչակեան գործիչ Գրիգոր Եղիկեան յօդուածաշարք մը սկսած է գրել Քալիֆորնիոյ «Մշակ»ին մէջ, «Դիտողութիւններ եւ տպաւորութիւններ» խորագրին տակ։ Հատուած մը վերջին թիւէն (4 օգոստ.)։

— «Աշխարհութիւնն ասելուց խուսափում են սակայն նրանք, որ ուզում են հաճելի լինել տիրապետողներին, բռնակալներին, դահիճներին։

Հէնց ներդաշնակ խնդիր

Ինչո՞ւ յանկարծ Հայաստանի կառավարութիւնը իր դռները բացաւ դրսի Հայերի առաջ եւ.

Յանկարծ փակեց։

Ինչո՞ւ 30,000ի տեղ հազիւ մէկ չորրորդին տեղ տուաւ։

Կառավարութիւնը յայտարարեց, որ բանուոր ձեռների կարիք ունի, դրա համար էլ 30,000 Հայերի տեղ է տալու.

Ապա յայտարարեց, որ բնակարաններ չկան, դրա համար էլ հազիւ 7500 հոգի ընդունեց։

Եթէ յիրաւի, կարիք կար բանուորների, պէտք էր այդ կարիքը լրացնել։ Մի երկիր, որ ամբողջ 15 տարի շարունակ վերաշինում է, չէր կարող 30,000 հոգի տեղաւորելու համար բնակարան չունենալ։

Եթէ բնակարան չկայ, կը նշանակէ շինարարութիւնը թոյլ է

Եթէ բնակարան չկար, ինչո՞ւ առաջին որոշումը 30,000 մարդ ընդունելու։

Ո՞ւմ վրայ էին յոյս դնում։

Օրագրողները՝ փոխանակ ասելու, որ չհետաքրքրուի ժողովուրդը քաղաքականութեամբ, պիտի պարզէին այս բոլորը։

Այդ դէպքում նա պիտի հասկանար որ Մոսկուայի կառավարութիւնը իր արտաքին քաղաքականութեան յաջողութեան համար կարիք ունէր յայտարարելու,

Որ Հայերին տեղ պիտի տայ Հայաստանում։

Նոյնպէս իր ներքին քաղաքականութեան մէջ յաջողութիւն ունենալու համար, նա պէտք ունեցաւ յայտարարելու,

Որ բնակարաններ չկան տեղաւորելու համար Հայերին Հայաստանում։

Ինչո՞ւ նա չպիտի վարէ իր քաղաքականութիւնը։ Ինչո՞ւ մենք իրաւունք չպիտի ունենանք.

Մուղանի դաշտում տեղաւորուած են այժմ մօտ 4000 Ռուսներ։

Մուղանի դաշտից փախցրել են գրեթէ նոյն քանակութեամբ Թուրքեր։

Բագու քաղաքում եւ նրա շրջակայ հանքային շրջանում Ռուսների թիւը միշտ աւելի շատ է քան Հայերի եւ Թուրքերի միացած թուից։

Մինչդեռ Բագուն մի Թուրք հանրապետութեան մայրաքաղաք է։

Մենք դէմ չենք, որ Մուղանն ու Բագուն բնակեցւում են Ռուսներով։ Ընդհակառակն, կողմնակից ենք։

Ցամենայն դէպս ռուս մարդու հետ իրար հասկանալու համար աւելի շատ խօսք կը ճարենք քան Թուրք մարդու հետ, որ իր ապրելու բոլոր պայմանները յարմարեցնում է Թուրքիայից ստացած ցուցմունքներին եւ հրահանգներին.

Խնդիրը սակայն այնտեղ չէ, թէ մենք կամենում ենք Ռուսների հետ հարեւան լինել եւ ոչ Թուրքերի։

Այլ խնդիրը ուրիշ տեղ է։

Ռուս բազմաթիւ մարդկանց համար տեղ եւ բնակարան ճարուեց Բագւում եւ Մուղանում։

Բայց Հայի համար բաւականաչափ տեղ եւ բնակարան չճարուեց Հայաստանի սահմանակից վայրերում։

Այս բանը պիտի ասէին մեր օրագրողները, որպէսզի ժողովուրդը հալած իւղի տեղ չընդունի ամէն մի իր եւ ճշմարտութեան տեղ չընդունի ամէն մի ասացուած։

ԿՈՄՍԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՆՇԱՆ ՖԷՆԷՐՃԵԱՆ

«Արմէնիա»յի յուլիս 22ի թիւէն ցաւով կը տեղեկանանք որ յուլիս 15ին Պուէնոս Այրէսի մէջ թոքատապէ մեռած է Հար. Ամերիկայի մեր լաւագոյն ընկերներէն Նշան Ֆէնէրճեան, 35 տարեկան հասակին մէջ։

Ֆէնէրճեան ծնած է Սեբաստիա, 1898ին։ Ապրած է Ամերիկեան տեղահանութեան սարսափները, ապա, զինադադարէն վերջ, անցած է Կիլիկիա ու հոն գործակցած է Ազգ. Մարմիններուն, իսկ ետքէն Կիլիկիայի պարպումէն վերջ, տեղափոխուած է Պէյրութ ու հոնկէ 1923ին անցած Հար. Ամերիկա

Ամերիկայի մէջ եղերաբախտ ընկերը ունեցած է հանրային եւ կուսակցական բեղուն կեանք մը, արժանանալով գրեթէ բոլորի յարգանքին եւ սիրոյն։ Իր դագաղին հետեւած են աւելի քան 1000 հոգի. դագաղին վրայ խօսած են Հարգան (բանաստեղծ), Թ. Մեծատուրեան, Մ. Զատրեան, Ա. Գալիկեան, Ե. Գօշունեան, Բագուլեան եւ ուսուցչուհի Տիկ. Մարիամ Թիւֆէնկճեան

Դագաղը դերեզման գրուած է եռագոյնով զարդարուած։

ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ՓԼՑՆԵՆ

— o —

Սելանիկէն կը գրեն թէ հետզհետէ պիտի փլցուին գաղթակայաններու փարանկաները։ Օգոստոս 18էն 20ի չափ բանուորներ զրկուած են փլցնելու համար Պէչ Ջինարի հայարնակ եւ յունարնակ Թաղամասի փարանկաները։ Բնակիչները, դժուարութեամբ կրցած են 24 ժամուան համար միայն յետաձգել տալ իրենց հիւղակներուն փլուցումը. Եթէ մինչեւ այսօր, նոր յետաձգման մը մասին արտօնութիւն մը տրուած կարելի չըլլայ, փլուցումը, առանց այլեւայլի պիտի սկսի այս առաւօտ։ Հրամանը սակայն ընդհանուր բնոյթ ունենալով եւ ցարդ քանիցս յետաձգումի արտօնութիւն տրուած ըլլալով, չի կարծուիր թէ նոր պայմանաժամ մըն ալ կարելի պիտի ըլլայ ձեռք ձգել։

Միւս կողմէն, սկսած են փլցնել նաեւ Մեռիթէքրանիկի պանդոկի յարակից հրապարակին վրայ գտնուող փարանկաները։ Հրամայուած է փլուցումը նոյնպէս Լահանա Փազարի փարանկաներուն, որոնք կը գտնուին Քափանի եռեւը։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ՄԵՐ ԳԱՂՈՒԹԻ Կ ԵԱՆՔԷՆ

ՔԱՆԻ ՄԸ ԺԱՄ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

—·—

Փարիզի լայն ու փառաւոր պողոտաներուն մէջ, տաքը աւելի անդութ եւ հեղձուցիչ։

Դատարկ է Փարիզ։

Իր մթնոլորտը օրական քանի մը գոյն կը փոխէ։

Քիչ մը առեն պայծառ եւ գեղեցիկ։ Սակայն, երբ, հազիւ կը պատրաստուիս օրերով բանտային կեանք մը ապրող մէկու մը պէս ծծել այդ օդը, ահա յանկարծ, դիմացի հորիզոնէն՝ նախանձոտ ուղտերու պէս սեւ սեւ ամպերու երկար կարաւան մըն է որ եկեր կուտայ։

Եւ ահա տեղատարափ մը, որ իր ամբողջ ուժով կը սկսի ծեծել սալայատակները, նաշխուն ապակիներն ու մարմարեայ պատերը։ Մարդիկ իրենց հովանոցներուն տակ կծկուած՝ եւ ոմանք ալ առանց հովանոցի, իրենց շունչը պատերուն տակ կ'առնեն։

Փարիզը, երբ, թրջուած հաւի մը պէս գլուխը թեւերուն տակէն դուրս կը հանէ, այս անգամ իր դէմ կը գտնէ մեղմախառն օդ մը .. Ու քիչ մը վերջ, շոգը, սեւ մութ ամպերու բաստուերէն՝ վար կը կախուի կարծես։ Մարդիկ վաղքէն յոգնած մանուկներու պէս կը սկսին հեւալ։ Կը քրտնին։

Ու վերջապէս մէջս բան մը կ'արթննայ։

— Դէպի գաւառ, դէպի գիւղ...

Գայուսակս կը պատրաստեմ ու կայարան կը մեկնիմ։ Հոն, նոյնն ու նոյնը, դաւառի կարօտն իրենց արտին, մարդիկ իրար կը խաչաձեւեն։

Պաշտօնեայ մը ինծի ցոյց կուտայ Մարսէյլ մեկնող կառաշարը։

Գայուսակս ձեռքիս, արտորնօք, սանդուղէն վեր կ'ելլեմ։

Երրորդ կարգի բոլոր սենեակները կը պտտիմ։ Սակայն ի զուր. նստելու անկիւն մը գրաւելու բոլոր ջանքերս ապարդիւն կ'անցնին։

Կ'անցնիմ միւս կառաշարը, որ 20 վայրկեան վերջը պիտի մեկնի։ Բայց անկէ ալ յուսահատ կրկին ետ կը վերադառնամ։ Ու պայուսակիս հետ միս մինակ, բախտակից ընկերներուս շարքին՝ նրբանցքի մը մէջ, ոտքի վրայ անկիւն մը կը գրաւեմ։

Ու կառաշարը կը շարժի։

Ամէն մէկ սենեակէ ուրախութեան քրքիջներ կը բարձրանան։

Ուշ գիշեր է։ Սենեակներու խլացուցիչ աղմուկները գադրած են։ Ամէնն ալ յոգնած՝ կողք կողքի կը քնանան։ Ու ես դեռ կը յամառիմ մնալ արթուն։

Ճարահատ կը նստիմ պայուսակիս վրայ

Ու քնացեր եմ։

Մէկէն աչքերս կը բանամ որ առտու է։ Դուրս կը նայիմ պատուհանէն։

Ի՛նչ սքանչելի գեղեցկութիւն։ Ծառերով զարդարուած տուներ, պաղչի պարտէզներ, լեռներ, ձորեր եւ անհաշիւ ծառեր կուգան ու կ'անցնին։

Ու ահա մեր գաւառի կարմիր արեւը, դիմացի հորիզոնէն գլուխը ցցած կը ժպտի ամէնուս։

Սիրտս կ'ուռի։ Թեթեւութիւն մը կուգայ վրաս։ Ալ՝ յոգնած չեմ կարծես։ Ու կը յիշեմ Փարիզի փառաւոր պողոտաներուն մէջ ապրողները, որոնք շարունակ ապականած օդին մէջ տէր կը դառնան ժառանգութեան մը, որ ուղղակի գերեզման կը տանի։

Եւ յանկարծ, այս դաշտերուն գեղեցկութիւնները կը յիշեցնեն մեր երկիրը։

Սիրտս կը փլի ու կուլամ։

Ա՜հ, հայրենի կարօտը ...

... Ահա Մարսէյլը։ Այն քաղաքը, ուր՝ կ'առնէի շունչս 1925ին, Թուրքիոյ սուրէն մազապուրծ։

Կայարանէն դուրս կ'ելլեմ։ 1925 թուականներուն Մարսէյլին չի նմանիր այն։ Տարբեր կը տեսնեմ։ Զարգացած գիւղաքաղաք մը կարծես։

Լո՜ւռ, նեղ փողոցէ մը կը քալեմ ու կը կենամ խումբ մը հայ երիտասարդներու մէջ։

Կը շրջապատուիմ իսկոյն։ Ամէն մէկը բան մը կը հարցնէ, լուր մը կը խնդրէ։ Որովհետեւ ... Լոյս Քաղաքէն կուգամ։

— Փարիզի գործերը ի՞նչպէս են, ես ալ կ'ուզեմ հոն գալ...

— Ի՞նչ ընելու համար։

— Մօտաւորապէս տարի մը կ'ընէ որ անգործ եմ, թերեւս այդ լոյս քաղաքին մէջ կարենամ պատառ մը հացի դրամ ճարել։

Երկրորդ մը նոյնպէս։ Երրորդ մը տարբեր ցաւ ունի։

Ուրիշ փողոց մը կ'անցնիմ։ Ցանկարծ անուշ ձայն մը ականջիս կը հասնի։

— «Ցառաջ»...

Անմիջապէս կը ճանչնամ։ Ծերիկեանն է։

Իրիկուն է։ Կ'երթան ու կուգան։ Այդ թաղին մէջ 90 առ 100 Հայեր են։ Աշնան տերեւներու պէս՝ գեղնած գէմքերով

Կանգ կ'առնեմ Հայու մը սրճարանին առջեւ։ Ներսը լեցուն են, թղթախաղի եւ նարտի աղմուկ, հայհոյանքներ եւ ծուխ։

Կ'անցնիմ ուրիշ Հայու սրճարան մը, լեցուն վաւվռուն երիտասարդներով։ Հարց մը մէջտեղ դրած են ու կը վիճին եռանդով։

Ապրի՛ք տղաք։

Ծերիկեանի խանութը կը հասնիմ։ Ապակիին լայն տարածութեանը վրայ կը կարդամ «Ցառաջ» կարմիր, կապոյտ, նարնջագոյն ներկերով գրուած։

Իրիկուն է։ Ամէն մարդ գործէն վերադարձին՝ ներս կը մտնէ թերթ մը գնելու համար։ Խումբ խումբ կեցած թերթ կը կարդան եւ երբեմն կը վիճին։

Ուրախութիւն մը կը լեցուի սիրտս, տեսնելով որ հայ կեանքը կ'աճի, կը զարգանայ։

Տուներու մէջ, փողոցներուն անկիւնը, սրճարաններու ծուխին մէջ իսկ, հարազատ բոյնի մը հոտն է իրենց շրթներուն։

Գահ մը վերջ ծանօթներս կը գտնեմ. Բոլորն ալ հօրն ու մօրը, եղբօրն ու քրոջը յօշոտման ականատես, յետոյ գերի։ Ու այդ չարաչուք տարիներու ընթացքին, կուրծք տալով ամէն փոթորիկի, իրենք զիրենք գտած են այս անծանօթ ափերուն վրայ։ Սակայն միշտ արթուն եւ վրէժխնդիր։

Կը պատմեն թէ, գաղութին կրօնական խնդիրը տխուր վիճակ մըն է ըստացած։

Քիչ մը բռնազբօսիկ կերպով նոր եկեղեցիին կրօնական ընկերակցութիւնը կ'ուզէ Մարսէյլի ազգային գործերը վարել համաձայն իր քմահաճոյքին։

Կը հանդիպիմ ծանօթ դաստիարակի մը Գ. Լեւոն Ճերահեանի (Սիմոն Արմէն)։ Եղեր երկու աչքերէն գրեթէ զրկուած, իր այդ վիճակով ընտանիքին պատառ մը չոր հացը ճարելու համար, Հայոց եկեղեցիին մէջ, ամսական 250 ֆրանքով երաժշտութիւն կ'ընէր։ Սակայն փառասէր խմբակը զայն դուրս նետելով՝ տեղը կը նշանակէ ուրիշ մը։

ԾԱՏՈՒՐ ՓԻՐՓԻՐԵԱՆ

(Շար.)

Դրամներու նշանը եւ... ժողովներ

Այս միջոցին Ուաշինկթըն կը գտնուի Անգլիոյ Ազգ. դրամատան վերատեսուչը, Պ. Մ. Նորմըն, խորհրդակցելու համար ելմտական հարցերու մասին: Առջի օր երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ նախագահ Րուզվէլթի ելմտական խորհրդականին հետ: Տեսակցութենէն յետոյ, գիրոյց մը հրատարակուեցաւ որ կ'ըսէ թէ նախագահը մեծապէս կը հետաքրքրուի դրամներու ամրացման հարցով, բայց դեռ ժամանակը եկած չի սեպեր, այդ ուղղութեամբ կարգադրութիւններ ընելու համար: Ընդհակառակն, կը կարծէ թէ կարգ մը եւրոպական պետութիւններ չեն կրնար անվերջ կառչիլ ոսկեմնարի դրութեան, քանի որ ելմտական տագնապի մատնուած են:

⁂ Վերջին օրերս նոր անկումներու ենթարկուեցաւ անգլ. ոսկին, իջնելով մինչեւ 81.15ը, միեւնոյն անուանելի համարելով կառավարութիւնները խորհի միջամտել եւ անկումը կեցնել: Կը կարծուի թէ այդ միջամտութիւնը տեղի պիտի ունենայ նոյնիսկ այս շաբթու:

⁂ Հրաժարեցաւ Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարութեան խորհրդականը, Պ. Մոլի, որ Լոնտոն ղրկուած էր տնտեսական խորհրդաժողովին առթիւ, իբրեւ պատուիրակ նախագահ Րուզվէլթի: Պիտի աշխատակցի մեծ շաբաթաթերթի մը, անկախօրէն քննադատելով ազգային քաղաքականութիւնը:

Մ. Նահանգներու տնտեսական յեղաշրջումը

ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐ ԳՈՐԾԻ ՍԿՍԱՆ

Զօր. Ճօնսըն, Մ. Նահանգներու ազգային (տնտեսական) վերակազմութեան վարօրը օգոստոս 27ին բանալով ընդհանուր պայքարը, յայտարարեց.

— « Վաղուան օրը պիտի կազմէ սկիզբը նոր շրջանի մը մարդկութեան պատմութեան մէջ: Առաջին անգամ ըլլալով, ամերիկեան ժողովուրդը, առեւտրական եւ ճարտարագործական ասպարէզին մէջ պիտի գործադրէ իր քաղաքական վճիռի սկզբունքը,— «միութիւնը ուժ է»: Երկուշաբթի օրէն սկսեալ, մէկ միլիոն կամաւորներ պիտի շրջին Մ. Նահանգներուն բոլոր գործարանները եւ վաճառատուները, բոլոր առեւտրականներուն եւ գործատէրներուն հաւանութիւնը առնելու համար նախագահ Րուզվէլթի վերակազմութեան ծրագրի մասին: Գործատէրերու եւ վարձու աշխատաւորներու հարիւրին մօտ 80ը ընդունած են ազգային վերակազմութեան ծրագիրը, բայց մենք պէտք է այդ համեմատութիւնը հասցնենք հարիւրին հարիւր: Պոյքոթի մը, ահաբեկման մը կամ բռնութեան մը ստուերն իսկ պիտի մախողեցնէ մեր գործը»:

⁂ Ինքնաշարժի ճարտարագործութեան մասին կազմուած պայմանագիրն ալ ընդունուեցաւ երկար հակաճառութիւններէ յետոյ: Այս պայմանագրով, բանուորները իրաւունք ունին հաւաքական վիճաբանութիւններ կատարելու, առանց խանգարելու գործատէրերուն գործելու ազատութիւնը: Պայմանագրին գործադրութիւնը կը սկսի 8–10 օրէն: Շաբաթական աշխատանքը նշանակուած է 35 ժամ՝ բանուորներուն համար, իսկ 40 ժամ՝ գրասենեակի պաշտօնեաներուն համար: Գործատէրերը կրնան աշխատանքը վեց շաբթուան եւ 48 ժամուան բարձրացնել, եթէ գործերը ծանրանան: 250,000էն վար բնակիչ ունեցող քաղաքներու մէջ բանուորներու աշխատավարձը պիտի ըլլայ ժամական 40 սէնթ, 250,000 — 500,000նոց քաղաքներու մէջ 41–50, աւելի բազմամարդ քաղաքներու՝ 43 սէնթ: Իսկ պաշտօնեաներու շաբաթականը 14.50–15 տոլար: Արգիլուած է տղաք աշխատցնել:

ՀԱՅ ԸՆՏԱՆԻՔԻ ՄԸ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԸ ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ՄԷՋ

— o —

Սեբաստիոյ Ուլաշ գիւղաքաղաքին մէջ 2 հոգի մահուան եւ 1 հոգի ալ 24 տարուան դատապարտուած են: Մահուան դատապարտուողներն են Համբարձում եւ կրօնափոխ Ճէմալ, իսկ 24 տարուան դատապարտուածը՝ Թօրիկ: Ասոնք Ուլաշի մէջ սպաննած էին Արթին անուն մէկը իր ընտանիքին բոլոր անդամներով, որոնց մէջ էր վեց ամսու աղջիկ մը: Թօրիկ Արթինի հօրեղբօրորդին էր: Ոճիրը գործուած

ՄՕՏ 700 ՀԱՅ ԲԵԿՈՐՆԵՐ ՊՈԼԻՍ ԿԸ ԳԱՂԹԵՆ ՀԵՏԻՈՏՆ

— o —

Պրուսքշլայի (Ծոզկառ) հայ բեկորները, ապրուստի ծնդութեան նեղուելով քեսոիտան ճամբայ ելած են եւ կ'ուղղուին դէպի կեսարիա, անկէ Պոլիս ուղեւորելու համար: Թէեւ կը կարծուէր որ 70 ընտանիք են մեկնողները, 300 անդամէ բաղկացած, բայց վերջին նամակները ցոյց կուտան որ կրկին է թիւը: Զանոնք պատսպարելու համար խնամատարութիւնը նոր մտահոգութեան մը մատնուած է:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ս. Միութեան Վիէնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 7.30ին, Հ. Յ. Դ. «Խաժակ» Ակումբին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Բացականները նկատի կ'առնուին: Կարեւոր օրակարգ: Երջարերականի ընթերցում:

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԱՆԻԷՌ Պոււա-Քոլոմպի «Վիշապ» Կոմիտէն ընդհանուր ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պէքոնի կայարանին դիմացի սովորական հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ջեկոյց Սրդ. Շրջ. ժողովի մասին:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Սարգիս Մինասեան» ենթակոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ: Ջեկոյց պատգամաւորի կողմէ 11րդ Շրջ. ժողովի մասին:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Վռամեան» խումբի ժողովը վաղը, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Կոմիտէն արտակարգ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարզարեան» Գրադարանը: Օրակարգ՝ Ջեկոյց, համագումարի եւ նոր Կոմիտէի ընտրութիւն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ վաղամեռիկ ընկեր Անուշաւան Ատոմեանի դառնակսկիծ մահուան առթիւ՝ իր ընտանիքին եւ պարագաներուն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի Տարօն-Տուրուբերանի Հայր. Միութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ հայրենակից Գ. Միրոեանի, իր որդւոյն փոքրիկն Զաւէնի դառնաղէտ մահուան առթիւ.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Այրի Տիկին Ովսաննա Ինճեեան, Տէր եւ Տիկին Կ. Ինճեեան, Այրի Տիկին Հ. Կարապետեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Ա. Աշճեան խորին շնորհակալութիւն կը յայտնեն «Արծիւ» Մարմնական Միութեան եւ ամէն անոնց, որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին Երուանդ Ինճեեանի դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռեմ Փարիզ... Կարապետ Վարժապետեան (... կանուանեալ Փոսթաճի): Ընդհանուր պատերազմին միասին կը ... յէինք Գարամուսալի բանակ... առաջին վաշտին մէջ: Լսած եմ այժմ կը գտնուի Փարիզ կամ ... շակասերը Իմացնել Isk. ... Tokatlian, Tailleur, 34 ... des Chapeliers, Marseille.

— Թիթեղագործ (Թենեքեճի) ... որդ Թաշճեան (այժմ Ալապա...) կը փնտռէ իր զաւակները Հայկ..., Արմենակ, Արամ եւ Տիգրան, ... մօր անունը Իսկուհի Տէքէլեան ... բատիոյ Պարուզի Արուքն ... մեծ մօր անունը՝ Եղիսաբէթ ... առնուած է թէ Զինադադարի ... րեր Ուրֆայի Հայոց գիւղը կը ... նուէր:

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Tuilerie de Valbert près de Héricourt Haute Saône France.

ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

ԵՐՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

ԾՈՎԱԿԱԼ ԴՈՒԲԱՍՈՎԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Նոյն օրն իսկ գացի Տէրիոկի: Քիմիական աշխատանոցը կը գտնուէր վիլլայի մը մէջ, ծովուն եզերքը: Կնոջս եղբայրը, Սիլբէրբէրգ, որ ժամանակ մը վերջ կախաղան բարձրացուեցաւ, կը բնակէր այդ շէնքին մէջ: Իբրեւ սպասուհի, այնտեղ կը գտնուէր նաեւ Ալեքսանդրա Սեվաստիանովա: Աշխատանոցը ոչ մէկ կասկած կ'արթնցնէր ոստիկանութեան մէջ, ոչ ալ գիւղացիներուն: Լուբէ, Կոլոսովա եւ Բենեւսկայա ռումբ լեցնել կը սորվէին: Վիլլային բոլոր սենեակները լեցուած էին թիթեղեայ պահարաններով, կէս մը պատրաստ, կէս մը անպատրաստ, ինչպէս նաեւ պայթուցիկ նիւթերով, ուժանակով եւ փիւլմինաթ տը մէրքիւրով: Երբ դեռ պատրաստ չէր տակաւին այս աշխատանոցը, Սիլբէրբէրգ, մէս — մինակ, քանի մը ռումբ շինած էր Վիբորգի մէջ, երբ կը բնակէր Ֆինլանտական գործօն դիմադրութեան կուսակցութեան անդամ դատաւոր Ֆուրուհէլմի յարկաբաժինը:

Տէրիոկիի մէջ, առաջին անգամ ըլլալով տեսայ Վալանդինը Պօպովը: Ցոյի էր: Տեսնելով իր վիճակը, ինքնիրենս ըսի թէ արդեօք ա՞յս էր, որ Ազեւ յանձնարարեց ինծի՝ գործի լծելու համար Մոսկուայի մէջ: Լուբէ եւ Բենեւսկայա դիւրութեամբ կրնային փոխարինել զայն, որովհետեւ իրենց ունեցած թէքնիք ծանօթութիւնները պակաս չէին Վալանդինը Պօպովի գիտցածէն:

Հէլսինգֆորս վերադառնալով, գացի տեսնել Ազեւը եւ հետեւեալ խօսակցութիւնը տեղի ունեցաւ երկուքիս միջեւ:

Ազեւի ըսի թէ Վալանդին Պօպով տկար էր, թէ իր յղութեան պատճառով պիտի տամէր մեր աշխատանքը, որովհետեւ կարելի չէր յղի կնոջ մը վստահիլ ռումբերը պատրաստելու նման դժուար եւ վտանգաւոր գործ մը: Աւելցուցի թէ չէր կրնար վտանգի մէջ ձգել ոչ միայն մօր, այլ եւ զաւակին կեանքը, թէ այս պայմաններուն մէջ փափաքելի էր իմ տրամադրութեանս տակ դնել Լուբէն կամ Բենեւսկայան, եւ ոչ թէ Պօպովը:

Անտարբեր, Ազեւ ըսաւ.

— Ցիմար խօսքեր են ատոնք, մեզի պէտք չէ գիտնալ թէ Վալանդինը հիւանդ է կամ առողջ, երբ կը ստանձնէ պատասխանատուութիւնը, մեզի կը մնայ վստահիլ իրեն:

Դիտել տուի, որ Վալանդինի ցանկութիւնը գոհացուցիչ չէ: Իբրեւ ղեկավարներ, մենք պատասխանատու կը մնայինք ռազմական ծրագրին իրագործման մանրամասնութեան համար եւ ստիպուած էինք նկատի առնել ոչ միայն Մարտական Մարմնին անդամներուն ցանկութիւնները, այլ եւ կատարելիք գործին անմիջական շահերը:

Ազեւ պատասխանեց.

— Երկար մի ըներ, ես կը ճանչնամ Վալանդինը, ան գիտէ ռումբ պատրաստել, այդքանը բաւական է:

Այսպիսի պատասխան մը չէր կրնար գոհացում տալ ինծի: Ըսի թէ ես ալ չէի կասկածեր երբեք Վալանդինի կարողութիւններուն մասին, ոչ ալ իր անձնուիրութեան մասին հանդէպ մեր դատին, ոչ ալ նոյնպէս իր գոհողութեան ոգիին մասին, բայց չէի կրնար յօժարիլ, որ ան Մարտական Մարմնին մէջ, որուն ես ալ մաս կը կազմէի, յղի կին մը այդքան մեծ վտանգի մը առջեւ դրուէր, եւ այդ՝ իմ գիտակցութեամբս եւ յօժարութեամբս: Եզրակացնելով պատասխանեցի թէ չպիտի Մոսկուա վերադառնայի, եթէ դարձեալ Վալանդին Պօպովի առաջարկուէր ռումբ պատրաստել:

Ազեւ լսեց.

— Բոլոր այս բաները շատ զգայուն ըլլալուդ համար են: Մոսկուա դարձիր լուռ, արդէն ուշ մնացիր:

Տեղի չտուի: Բացորոշ յայտարարեցի Ազեւի որ, եթէ մերժէր առաջարկս, ոչ միայն չպիտի վերադառնայի Մոսկուա, այլեւ պիտի լքէի Մարմինը:

Այն ատեն տեղի տուաւ ինծի, Ազեւ: Եւ որոշուեցաւ, որ Լուբէ փոխարինելու գայ Վալանդինը Մոսկուայի մէջ:

Մոսկուայի մէջ փորձեցի օգտուիլ այն տեղեկութիւններէն, որ օտար շրջանակ մը հայթայթած էր Մարմնին: Շէյկէրով ինծի ներկայացուցած էր տիկին Ք., որ մօտիկ յարաբերութիւններ ունէր մեծ դքսուհի Էլիզաբեթի պալատին հետ: Տիկին Ք. մեծ դքսուհիին պալատին մէջ, ոստիկանական խողովակէ մը, լսեր կ'առնէ թէ ո՞ր օրը, ո՞ր ժամուն Դուբասով պիտի վերադառնայ Պետերբուրգէն: Շուտով համոզուեցայ որ սխալ էին այս տեղեկութիւնները: Չեմ գիտեր թէ գիտնալո՞վ խաբեցին տիկին Ք.ը, թէ ոստիկանը, որ այդ տեղեկութիւնները տուած էր տիկնոջ, ինք ալ լաւ չէր գիտեր Դուբասովի ճիշդ մեկնումի վերադարձի մասին:

Ինչ որ ալ ըլլայ, համոզուեցայ, անգամ մը եւս, թէ որքան խոհեմութեամբ եւ զգուշութեամբ պէտք է ընդունիլ դրուած ամէն տեղեկութիւն, որ չի գար Մարտական Մարմնին խողովակով:

II

Դուբասովի սպանութեան առաջին փորձերն եղան 2 — 3 մարտին: Այդ մահափորձերուն մասնակցեցան Բորիս Վոյնարովսկի եւ Շիլկէրով, առաջինը հագուած էր իբրեւ գիւղացի, երկրորդը՝ իբրեւ կառապան:

Դուբասով Պետերբուրգ էր: Երկու ահաբեկիչները պիտի սպասէին վերադարձին, հսկելով Նիկոլայեւսկի կայարանէն մինչեւ ընդհ. կառավարիչին պալատը տանող ճամբուն վրայ, ճեպընթացին ժամանումէն առաջ: Զգայօզեան Դուբասով հանդիպիլ:

(Շարունակելի)

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameme :-: PARIS (13)

:: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :: R. — Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

«ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿ ՀԱՄԲՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 31 ՕԳՈՍՏՈՍ 1933

31 Aout 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2279

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒԻ ԽՕՍՔ

«ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՎՃԻՌԸ»

Խմբագիրը փոխ կ'առնենք Թրքական նոր թերթէ մը, «Ագըն»,
որ կը հրատարակուի Բագուի հաջակաւոր Աղայեւին կողմէ։

Շարժառիթը ասորական ողբերգութիւնն է։

— «Ասորիները ի՛նչ հանգիստ կեանք կը վարէին Թուրքիոյ սահմաններուն մէջ։ Լեռներու մէջ ոչխար կ'արածէին, սարահարթներու վրայ խաղող կը մշակէին, ռուբ եւ գինի կը ծախէին քաղաքներու մէջ, տուրք չէին տար եւ զինուորութենէ կը փախչէին»։

Ինչո՞ւ որ Ասորիները չգիտցան իրենց վայելած «երջանկութեան» յարգը...

Անոնք դարձան գործիք՝ այս կամ այն պետութեան ձեռքը։ Բայց, «այն ազգերը որոնց համար կռուած եւ լրտեսութիւն ըրած էին, երեսի վրայ ձգեցին զիրենք»։

Եւ ահա կը կրեն պատիժը։ — «Ասորիները սուրէ անցան Իրաքի մէջ»։

Ա՛յս է որ կը կոչուի «պատմութեան վրէժը»։

— «Պատմութիւնը մարդ չէ։ Մենք կրնանք ներել երբ մեր խիղճը կամենայ։ Բայց տեսնուած չէ որ պատմութիւնը ների։ Վերջին արիւնոտ գործը անոր մէկ վրէժն է»։ (Ագըն, 23 օգոստ.)։

Զգարմանաք որ Թուրքերը այսքան վայրենի, թրքավարի չարախնդութեամբ կը ծաղրեն իրենց լուծին դէմ ըմբոստացած, բայց ուխտադրուժ յաղթականներուն կողմէ լքուած զոհերը։

Ասորիները մինակ չեն այս ճամբուն վրայ։

Մեր վիպական դիւրահաւանութեան եւ ուրիշներու քասմնելի անպարոյականութեան առաջին զոհերը մենք եղանք։

Եթէ դաշնակիցները կատարած ըլլային մեզի հանդէպ եղած խոստումներուն նուազագոյնը, անշուշտ Ասորիներն ալ իրենց լեռներուն մէջ մնացած կ'ըլլային, փոխանակ սահմանէ սահման խուճապ արձակելու եւ ճզմուելու։

Մինչդեռ անոնք զիջանեցան ամէն սարսափի, եւ այսօր իրենց գլխուն վրայ կը պտտցնեն երէկուան «Աւազակապետ»ը, երկիւղածութեամբ կը շշնչեն անոր անունը, կը զմայլին անոր աչքերուն վրայ...

Բայց, ի՞նչ օգուտ քրքրել աննախընթաց չնականութեանց էջերը։

Հիմնականը այն է որ, ուրիշ ատեն իրարու հետ չշփոթենք վէպն ու քաղաքականութիւնը, սուտերն ու իրականութիւնը։

Պատմութիւնը կրնայ կրկնուիլ միշտ։ Ամէն ինչ առկախ է տակաւին։ «Ի լինելութեան»։

Մարդիկ ի զուր կը փորձեն խաղաղութիւնը անզաւօրել «առնելական կողմն աշխարհի»։

×

Մինչ այստեղ, մեզի օգնութեան կը հասնի նոյն ինքն Աղաօղլու Ահմէտ։

— «Տեսնուած չէ որ պատմութիւնը ների»։

Արդարեւ։ Ե՞րբ է տեսնուած որ, մէկ միլիոն ժողովուրդ հուրով, սուրով եւ ջուրով, կախաղանով եւ հրացանով, կացինով եւ սաթաղանով ոչնչանայ իր սեփական հողերուն վրայ, և անոր տեղը ուրիշ մը,— այն որ լափեց իր արիւնը եւ քրտինքը։

Եթէ Ասորիները հանգիստ էին Թուրքիոյ մէջ եւ ուրիշներուն գործիք դառնալով իրենց գլխուն բերին պատմութեան վրէժը, հապա ի՞նչպիսի վախճան կրնանք նախատեսել այն ազգին եւ պետութեան համար որ կը կոչուին Թուրք եւ որ ձեռք ձեռքի տուած՝ կէս դարուն մէջ խեղդեցին դարաւոր ժողովուրդ մը։

Մեր միտքէն չէ անցած որ եւ է ժողովուրդ զրկել Աստուծոյ ներէն։

Բայց, «պատմութիւնը մարդ չէ»։

«Տեսնուած չէ որ պատմութիւնը ների»։

Եւ քանի որ ան ունի իր վրէժը,— անողոք վճիռը տրամաբանութեան եւ արդարութեան — Աղաօղլուները ի զուր կը յոխորտան։

Այդ վրէժ – վճիռէն չի կրնար խուսափիլ ոեւէ դահիճ, անհատ թէ ազգ։ Եւ ինչքան ալ զօրաւոր ըլլայ։

Դաշնագիրները, գնդացիրներն ու սաւառնակները չեն որ անխախտելի պիտի դարձնեն ո՛ր եւ է արիւնազանդ մարմին։

Արիւնը, ււերը եւ սուլթանական համատարած սարսափները վիճեցին Վիէննայի դուռները տարին Թուրքիան, բայց յետոյ քար քարի վրայ չմնաց։

Արիւնը, ււերը եւ իթթիհատական աննախընթաց արհաւիրքը կրցան ամայի եւ աւերակ տարածութեան մը վերածել Թրքահայաստանը, բայց չկրցան փրկել Մակեդոնիան, Թրակիան, Սուրիան, Միջագետքը, Արաբիան եւ միւսները։

Ազատագրուած այդ երկիրներն ալ — որոնց բարեկամութիւնը այսօր այնքան ցանկալի է Թուրքիոյ համար — ունեցան իրենց նախճարութեան, դառնութեան եւ անզօր կատաղութեան շրջանները։

Եւ սակայն, ուշ – կանուխ օգնութեան հասաւ պատմութեան վրէժը։

Ինչո՞ւ չպիտի հասնի նաեւ մեզի համար։

Մարդկային, պատմական, նոյն իսկ բնական ո՞ր օրէնքով բոլոր հատուցում պիտի ստանան իրենց թափած արեան համար, իսկ Հայը պիտի մնայ ճիտը ծուռ, իր համբանքին կէսը մատաղ տալով անդարձ։

Ո՛չ։ Պատմութիւնը քէն կապած չէ մեզի։ Անոր վրէժը գոյութիւն ունի նաեւ մեզի համար։ Մանաւանդ մեզի համար, որովհետեւ իսկապէս որ մեր ողբերգութիւնը իր նմանը չունի ազգերու պատմութեան մէջ։

Բայց, կը թուի թէ մե՛նք ենք որ քէն կապած ենք մեր պատմութեան հետ...

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄՈԳԱԿԱՆ ԲԱՆԱԼԻ ՄԸ

— o —

Քանի մը շաբաթ առաջ Սօֆիայի մէջ գումարուեցաւ կարկտան ժողով մը, որ կը կոչուի « պուլկարահայ թեմական պատգ. ժողով »։

Պատգամաւորները յատկապէս ընտրուած, ուխտեալ հակադաշնակցականներ էին։ Առնուազն ազգային կեանքէն « պէխապէր » մարդիկ։

Եւ բնականաբար իրենց որոշումներն ալ պիտի տային այդ ուղղութեամբ։

Կ'ուզէ՞ք իմանալ մէկ երկուքը.—

Թեմական պատգ. ժողովը յետ քննութեան կը յայտարարէ որ.—

1) Գոյութիւն չունի ազգային ընդհանուր հեղինակութիւն ունեցող հաստատութեան մը որոշումը, որով եռագոյն դրօշակը ընդունուած ըլլայ ո եւ է ատեն իբր հայ ազգային դրօշ։

2) Այս երկրին մէջ գտնուած ազգային հաստատութիւնները՝ օրինաւորապէս ճանչցուած իբրեւ հանրային հաստատութիւններ՝ կրնան զարդարուիլ երկրին պետական դրօշակով միայն։

3) Որպէս ազգային տօն կ'ընդունուին միայն այն տօները, որոնք ընդունուած են Հայ. Եկեղեցւոյ պետ Ս. Աթոռի՝ Վեհափառ Հայրապետին կողմէ եւ արձանագրուած են Հայ. Եկեղեցւոյ տօնացոյցին մէջ։

4) Մայիս 28ը իբր ազգային տօն գոյութիւն չունի վերոյիշեալ տօնացոյցին մէջ, եւ չէ ընդունուած Հայ Եկեղեցւոյ Գերագոյն պետէն, ու իբր այդ որոշեց.

Վերոյիշեալ յայտարարութիւնները բերել ի գիտութիւն Թեմիս ազգային պաշտօնական հաստատութիւններու վարչութեանց, պահելու համար գալութին ներքին անդորրութիւնը եւ Հայ Եկեղեցւոյ միասնականութիւնը։

Ինչպէս կը տեսնէք, Սօֆիայի նոր իշխանաւորները ամէն ինչ կարգադրած են «օրինական» հիմերու վրայ։ Համաձայն « Հայաստանեայց Ս. Եկեղեցւոյ ընկալեալ սովորութեանց »։

Ու գտած են մոգական բանալի մը,— Տօնացոյց։

Անոնք իրենց խելքն ալ, պատիւն ալ ծրարած եւ ամփոփած են Տօնացոյցին մէջ։

Կը մնայ այս քառակուսի բանաձեւը տպագրել եւ տարածել ի լուր աշխարհի։ Կամ ռսկետառ արձանագրել էջմիածնի տօնացոյցին մէջ, իբրեւ պատգամ իմաստութեան։

Հարցում մը, այս առթիւ.— Այս մարդիկը կամ իրենց նախորդները հրաման առա՞ծ էին Էջմիածինէն, երբ ոչ – պուլկարահպատակները կը զրկէին ընտրական իրաւունքէ։

ՎԱՀԷ

ՑՈՅՑ ՄԸ ԻԶՄԻՐԻ ՄԷՋ

— o —

Օգոստոս 24ին երկրորդ անգամ ըլլալով անծանօթներ քարկոծեցին Ազատ Որմնադիրներու նոր ակումբը եւ ջարդուփշուր ըրին ապակիները։ Քարկոծողները կը պոռային.

— Կեցցէ՛ բանակը, կեցցէ՛ ազգայնականութիւնը։

ՄԱՔՍԱՆԵՆԳՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԵՒՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

— o —

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ Օգոստոսի երրորդ շաբթուան ընթացքին, հարաւային սահմանին վրայ մաքսանենգութեան 62 դէպքեր պատահած եւ 68 մաքսանենգներ բռնուած են։ Դէպքերէն ինը ընդհարումով եղած են։ Մաքսանենգներէն երեքը մեռած եւ մէկն ալ վիրաւոր ձեռք անցուած են։ Գրաւուած ինչքերն են, ձիերէն զատ, 2000 քիլօ մաքսի, 3000 քիլօ մեռաշենրեի ներթակայ ապրանքներ, 13 հազար տետրակ սիկարի թուղթ, 5000 կտոր աստղձ, հրացան մը եւ ռումբ մը։

— o —

ՍՈՒՐԻՈՅ մարզպանութիւնը արգիլեց բազմաթիւ թերթերու մուտքը։ Առնոց 32ը արաբերէն են եւ հակառակ ֆրանսական հոգատարութեան։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐԷՆ ԱՍՈՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Իրաքի կառավարութիւնը կը վարձատրէ ԱՍՈՐԻՆԵՐԸ ՋԱՐԴՈՂ ԲԱՆԱԿԻՆ ՍՊԱՆԵՐԸ

Պաղտատէն կը հեռագրեն « Թայմզ »ի, օգոստոս 27 թուականով.—

Կ'իմանամ թէ ազգային պաշտպանութեան նախարարութիւնը աստիճանի բարձրացում շնորհած է այն բոլոր սպաներուն որոնք մասնակցեցան Ասորիներուն դէմ կատարուած գործողութեանց, մէջն ըլլալով հրամանատարը՝ Պէքիր Սըտքը պէյ։ Կ'ըսուի թէ այս վերջինը զօրավարութեան պիտի բարձրանայ եւ պիտի կոչուի փաշա։

Իրաքցիները կ'ուրանան թէ իրենց բանակը ո՛ր եւ է վայրագութիւն գործած է, կը հաւաստեն թէ որ եւ է բռնութիւն չէ կատարուած կիներու դէմ եւ կը պնդեն թէ ըմբոստԱսորիներուն հանդէպ կատարուած գործողութիւնը այն էր ինչոր պիտի ընէր զինեալ ուժ մը՝ ապստամբներուն դէմ։Կ'աւելցնեն թէ յոշոտումները կատարուած են միայն Ասորիներուն կողմէ, որոնք վառած են երկու Իրաքցի սպաներու մարմինները եւ յօշոտած՝ քանի մը իրաքցի զինուորներու թեւերը։ Իրաքի տեսակէտը պաշտպանողները կ'ըսեն թէ եթէ ասորական ապստամբութիւնը յաջողէր, ամբողջ հիւսիսային Իրաքը քաոս մը պիտի դառնար այսօր, որովհետեւ քրտական ապստամբութիւն մըն ալ կրնար պայթիլ։ Գալով այն իրողութեան թէ մեծ թիւ մը կը կազմեն սպաննուած Ասորիները, գիտել կը տրուի թէ գրեթէ ամէն Ասորի ապստամբ վրան կը պահէր իր ամբողջ հարստութիւնը, որ միջին հաշուով կը հասնէր 50 ոսկիլիրի։

Վարչապետ էլ Կայլանի այժմ կը գտնուի Մուսուլ, գահաժառանգին հետ։ Կ'ըսուի թէ երբ վերադառնայ Պաղտատ, ձայնարձակով լուսաբանութիւններ պիտի տայ վերջին դէպքերու մասին, մասնաւորապէս ծանրանալով այն մեղադրանքին վրայ թէ Ասորիները վառած են երկու Իրաքցի սպաներու մարմինները։ Այս առթիւ արաբական թերթ մը կը գրէ.

— « Այսպէս ամբողջ աշխարհ պիտի լսէ ճշմարտութիւնը այս լեռնականներու վայրենութեանց մասին »։

Պաղտատի անթելի կայանը շատ զօրաւոր չէ. սակայն ծրագրուած ճառը պիտի լսուի հարեւան արաբական երկիրներուն մէջ եւ հաւանաբար մինչեւ Գահիրէ։

*** Սըրմա հանըմ, Պատրիարք Մար Շիմունի մօրաքոյրը, որ նախապէս խնամակալ էր, Պաղտատ հասաւ 24 հետեւորդներով եւ ծառաներով։ Բոլորը մէկ պիտի զրկուին Կիպրոս։ Ասորի փախստականները կը պատսպարուին Մուսուլի մէջ։

Հայերէն յետոյ՝ Ասորիները

Անցեալ օր արտատպած էինք Ճիւմհուրիյէթի դիտողութիւնները ասորական օջախի մասին։ Այս անգամ ալ « Վագըթ »ն է որ կը յոխորտայ, իր խմբագրականին բերնով.

— « Ժուռնալ կը յանձնարարէ օջախ մը գտնել Ասորիներուն եւ այս առթիւ Թուրքիոյ Հէքեարի նահանգը յիշեցնելու չափ առաջ կ'երթայ։Մեզի համար անկարելի է այս մասին ամենափոքր ակնարկի մը անգամ հանդուրժել։Պետութիւնները կրնան Հէքեարին Ասորիներուն խոստացած ըլլալ, ի՞նչ պէտք ու իմաստ կայ այսօր խօսելու այս մասին։ Ժուռնալ շատ լաւ գիտէ որ եթէ Հէքեարին Ասորիներուն խոստացուած էր, Իզմիրը եւ Թրակիան յանձնուած էին Յոյներուն, Կիլիկիան ալ՝ Ֆրանսացիներուն։ Սեւրի դաշնագիրով որոշուած էր մասնաւոր դատապարտել Թուրքիան եւ բաժնել անոր հողերը։ Ժուռնալ, որ Հէքեարիին Ասորիներուն չյարուիլը սխալ մը կը նկատէ, արդեօք սխա՞լ կը նկատէ նաեւ այն պարագան որ Լօզանի դաշնագրով ջնջուեցաւ Սեւրի դաշնագիրը։

Բնականաբար Թուրքիա ո եւ է միջամտութիւն չի կրնար ունենալ Ասորիներու օճախի խնդրին մէջ։Թուրքիա չի կրնար հանդուրժել որ ոչ միայն այս առթիւ խօսուի իր ո եւ է հողի մասին, այլ նոյնիսկ այդ տեսակ բան մը միտքէ անցնի։ Բայց այս խնդրին մէջ մտահոգութիւն մը կայ մեզի համար։ Այդ ալ այն հաւանականութիւնն է որ Ֆրանսացիները Սուրիա կը փոխադրեն Ասորիները եւ մեր սահմանին մօտերը կը տեղաւորեն։ Ֆրանսացիները, որոնք աւելի առաջ Հայերը հաւաքած են սահմանամերձ շրջաններու մէջ, այս ձեւով կրնան աւելի վտանգել մեր սահմանային ապահովութիւնը։

Հետեւաբար, մեզի համար անհրաժեշտ է մեծ ուշադրութեամբ հետեւիլ ասորական խնդրին »։

Թուրքերը կրնայի՞ն անտարբեր մնալ

« Միլլիյէթ » կը գրէ թէ վերջերս Ասորիները երկու անգամ փորձեր կատարեցին Թուրքիա մտնելու։ Երկու հարիւր հոգի մասնակցեցան առաջին փորձին, որ կատարուեցաւ Զախոյի ճամբուն վրայ։ Թուրք սահմանապահ զօրքը կրակ բացաւ գնդացիրներով եւ Ասորիները ետ քաշուեցան 30 մեռեալ ձգելով։ Երկրորդ ընդհարումը տեղի ունեցաւ օգոստոս 11ին, երբ 100 Ասորիներ որոնք սահմանը անցած էին, մերժեցին իրենց զէնքերը յանձնել սահմանապահ զօրքին։ Այս ընդհարման մէջ ալ 20 Ասորիներ սպաննուեցան։

Նոր հրամանագիր ոսկիի արտածման մասին

Նախագահ Ռուզվէլթ նոր հրամանագիր մը հրատարակեց օգոստոս 29ին, ոսկիի արտածման եւ արձանագրութեան մասին։ Հրամանագիրը կը բաղկանայ երկու մասէ։ Առաջինով արտօնութիւն կը տրուի գանձային նախարարութեան՝ ընդունիլ նոր հանուած ոսկին, ծախելու համար Դաշնակցային դրամատան միջոցաւ։ Վաճառումները կրնան կատարուիլ «արտածելով օտար գնորդներու », պայմանաւ որ գանձային նախարարութիւնը վաւերացնէ եւ գինները որոշէ։ Հրամանագրին երկրորդ մասը կը տրամադրէ հարկահաւաքներու միջոցաւ արձանագրել երկրին մէջ եղած ամբողջ ոսկին, դրամ ըլլայ թէ նիւթ։ Անոնք որ հարիւր տոլարէն աւելի ոսկի ունին դրամով կամ իբրեւ մետաղ, պէտք է յայտարարեն 15 օրուան ընթացքին։

*** Առջի օր, Փարիզի սակարանին մէջ տոլարը իջաւ մինչեւ 17.71ի, իսկ անգլիականը՝ 81.31ի։ (Առտու՝ 81ի)։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՑՐԱՍՊԱՆ ԱՂՋԿԱՆ ԱՅԼԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

— o —

Երէկ խաղորդած էինք այլասերած աղջկան մը, Վիոլէթ Նոզիէռի ձերբակալութիւնը։ (Անցեալ շաբթու թունաւորած էր իր հայրն ու մայրը։ Հայրը մեռաւ անհեթի տանջանքներու մէջ, իսկ մայրը ուժգին ցնցումներ ունենալով, կրցաւ դուրս տալ թոյնը եւ այժմ կը դարմանուի)։

Վիոլէթ ծնողքին մէկ հատիկն ըլլալով, կանուխէն շփացած, անտանելի դարձած էր։ Ծնողքը իրեն համար խնայած եւ պահած էր 165,000 ֆր.ի գումար մը։ Լաւ կրթութիւն տալու համար, լիսէ Ֆենէլոն կը ղրկէին, բայց վռնտուեցաւ իբրեւ անառակ։Ո՛ր եւ է լուրջ բանով չէր զբաղեր։ Օրը իրիկուն կ'ընէր մտն գալով Քարթիէ Լաթէն, ուսանողներու հետ։ Տանը չորս տարեկանին վարակուած էր սեռական անհեթի ախտով մը։

Զանազան անուններով կը ներկայանար իր տարփածուներուն, սուտ պատմութիւններ կը շինէր իր կեանքի մասին, կ'ըսէր թէ հայրը կաթուածահար եղած է, թէ հայրուստ են, թէ կ'ուզէ գրականութիւն ընել եւն.։

Առաջին հարցաքննութիւններուն մէջ, ամէն ինչ խոստովանած էր կատարեալ անպատկառութեամբ եւ պաղարիւնով։ Պատմած էր թէ դեղագիրն ալ ինք շինեց, թոյնն ալ ինք խմցուց եւ մեղսակից չունի։

Երեքշաբթի իրիկուն յանկարծ լեզուն փոխեց, եւ սկսաւ պատմել թէ՝ կ'ատէր հայրը, որովհետեւ 12 տարեկանին պղծած էր զինքը։

— Ինչո՞ւ ըրիք այս բանը, հարցուց հարցաքննիչը։ 160,000 ֆրանքի ժառանգութիւնը ստանալո՞ւ, 3000 ֆրա՞նք գողնալու կամ ձեր ուզածին պէս ապրելո՞ւ համար։

— Չէի ուզեր ըսել, բայց պիտի ըսեմ։ Կ'արհամարհէի, կ'ատէի հայրս, երկար ատենէ ի վեր կ'ուզէի անհետացած տեսնել զայն։ Երկու տարիէ ի վեր, միտքս կը լլկէր այս մտածումը։ Կ'ուզէի սպաննել։ Կ'ուզէի, բոլոր ուժովս։ Որովհետեւ, պղծեց զիս, երբ 12 տարեկան էի։ Այդ օրէն ի վեր վրաս ի գործ կը դնէր գարշելի բռնութիւն մը։ Փարիզի մէջ իր գործը թոյլ չէր տար կաշկանդել զիս, բայց գիւղին մէջ կ'ուզէր որ մարդ չտեսնեմ։ Անցեալ երկուշաբթի օր երբ բարեկամներուս նամակները գտաւ պայուսակիս եւ թուղթերուս մէջ, կատղեցաւ, նախանձի կատարեալ տեսարան մը սարքեց։ Ցատկայէս միասին վար իջաւ մինչեւ փողոցը, որպէսզի մայրս չիմանայ իր ըրածը... Կը կարծեմ թէ մայրս տեղեկութիւն չունի շատ մը բաներէ։ Ես կ'ուզէի միայն հայրս սպաննել, իսկ մայրս՝ երբե՛ք։ Առաջին անգամ մօրս տուի երեք դեղահատ, իսկ հօրս՝ վեց հատ։ Երկուշաբթի օր աւելցուցի չափը, բայց միայն հօրս համար։ Հայրս կը սպառնար սպաննել զիս, եթէ որ եւ է բան ըսէի մօրս կամ ուրիշին։

Ոչ ոստիկանութիւնը, ոչ ալ հանգուցեալ Պ. Նոզիէռի մտերիմները կը հաւատան այս այլանդակ պատմութեան։ Ընդհակառակն, բոլորն ալ կը վկայեն թէ զոհը բնտանիք պատուական հայր մըն էր եւ թէ այլասերած աղջիկը, որ 18 տարեկան է, կ'ուզէ շփոթութեան մատնել դատաւորները։

— o —

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ թագաւորըՓարիզ եկաւ առջի օր, առանց պաշտօնական հանգամանքի։ Երկու երեք օր հազիւ պիտի մնայ։

ՌՈՑԵԱՆ – ՓԱՐԻԶ ՃԵՊԸՆԹԱՑԸ գիծէն դուրս ելաւ Սոմիւռի մօտ։Ճեպընթացը կը սուրար ժամը 80 քիլոմեդր արագութեամբ, երբ երեք վակոններ դուրս ելան. Կառապետը ըսպաննուեցաւ, իսկ 25 հոգի վիրաւորուեցան, մէկը շատ ծանր։

«ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ» յօդուածին տակ, որ հրատարակուեցաւ երէկ, մոռցուած էր ստորագրութիւնը,— Սմբատ Ոստիկեան (նախկին հնչակեան)։

ԹՈՒՐՔԻԱ ՆԵՐՍԷՆ ԵՒ ԴՈՒՐՍԷՆ

ՀԱԼԱԾԱՆՔ ՄԻՍԻՈՆԱՐՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Էնկիւրիի վարիչները հաստատակամ հետեւողականութեամբ առաջ կը տանին թրքացման քաղաքականութիւնը։

Միատարր ու միաձոյլ Թուրքիա մը կերտելու իրենց մոլուցքին մէջ կանգ չեն առներ որ եւ է խոչընդոտի առջեւ։ Իրենց համար շատ դիւրին եղաւ ջնջել փոքրամասնութեանց իրաւունքները, զորս ընդունած էին համախաւորապէս Լօզանի դաշնագրով։ Այնպիսի ալաթուրքա միջոցներու դիմեցին, որ Հայը, Յոյնը եւ Հրեան իրենք նախաձեռնարկ եղան՝ հրաժարելու համար «փոքրամասնութեանց իրաւունքներ»էն, քանի որ Էնկիւրիի «բարեխնամ»վարչութեան տակ ոչ-Թուրք տարրերը շատ երջանիկ էին եւ գանգատելիք բան մը չունէին։

Նոր Թուրքիոյ վարիչներուն այս դիւրին «յաղթանակ»ը շատ հասկնալի էր։ Բոլոր այն ոչ-Թուրքերը որ քէմալականութեան հաստատումէն վերջ չուզեցին կամ չկրցան մեկնիլ Թուրքիայէն, ի յառաջագունէ համակերպած էին արդէն ամէն բանի։ Քէմալի բանակալ ու զինուորական վարչութեան տակ ոչ ոք կրնար բողոք բառնալ անցած — դարձածներուն դէմ։ Թուրքերը իրենք իսկ չեն յանդգնիր ունենալ դժգոհութեան որ եւ է արտայայտութիւն։

Այդ պայմաններուն տակ թրքացումը տեղի կ'ունենայ տասը տարիէ ի վեր՝ աստիճանական կերպով։ Պետութեան աշխարհականացումը, լատինական տառերու որդեգրումը, տարազի բարեփոխումը եւ այլ բարեկարգութիւններ դիւրացուցած կը բխին միաձոյլ Թուրքիա մը կերտելու ծրագրէն։

Բայց քիչ որ հասկնալի է ոչ-Թուրք փոքրամասնութեանց համար, անըմբռնելի պիտի նկատուէր օտար հիմնարկութեանց հանդէպ։ Արդէն Թուրքիան կապիտիւլասիոնները ջնջելով, օտարներն ալ հպատակեցուց թրքական նոր օրէնքներուն։ Մասնաւորաբար օտար կրթական հաստատութեանց դէմ անողոք եղաւ ու յաջողեցաւ հետզհետէ թրքացնել զանոնք ալ։ Քանի մը թրքուհիներու քրիստոնէացման պարագան պատրուակ բռնելով՝ աւելի եւս սաստկացուց հալածանքը օտար եւ միսիոնարական հիմնարկութեանց դէմ։ Կրօնքը խղճի խնդիր հռչակել է վերջ, ինչպէս բացատրել աշխարհական կառավարութեան միջամտութիւնը նման հարցերու։ Նման դէպքեր պատահած չըլլային ալ, կառավարութիւնը պիտի ստեղծէր զանոնք՝ պատրուակ ունենալու համար ձեռքին մէջ։

Գաւառներու մէջ շատոնց արդէն փակուած էին բազմաթիւ ամերիկեան եւ ֆրանսական վարժարաններ, որոնց աշակերտները բացառապէս Հայեր, մասամբ ալ Յոյներ էին։ Ներկայիս Պոլսոյ օտար վարժարաններն ալ սկսած են փակուիլ եւ կամ ենթարկուած են փակուելու վտանգին։ Կրթական մարզին մէջ կատարուած բարենորոգումներէ վերջ, Էնկիւրիի վարիչները արգիլեցին թուրք քաղաքացիներուն օտար վարժարան յաճախել։ Միւս կողմէ թրքական կրթական ծրագիրը ընդունելով, օտար թէ ոչ-թուրք փոքրամասնութեանց վարժարանները այլ եւս տարբերութիւն չունին բուն իսկ թուրք դպրոցներէն։ Վերջին տեղեկութեանց համաձայն, այդ վարժարաններուն մէջ դասաւանդութիւնները պիտի կատարուին ամբողջովին թուրքերէնով եւ մայրենի լեզուն պիտի աւանդուի շաբաթը քանի մը ժամ՝ իբրեւ լեզու, օտար լեզուներու պէս։

Ամերիկեան միսիոնարները Թուրքիոյ մէջ ունէին 9 քոլէճ եւ 43 Հայ Սքուլ։ 1923ին հրատարակած իրենց պաշտօնական մէկ տեղեկագրին համաձայն, այդ թուականին բաց մնացած էին միայն 3 քոլէճ եւ 3 Հայ Սքուլ, միսիոնարութեանց հետ կապ ունեցող 1000 տեղական դպրոցներ լքուած էին, որովհետեւ անոնց ընթունող աւուղ ժողովուրդին 100էն 95ը սպաննուած կամ տարագրուած էր։

Վերջին անգամ որոշ սեղմումներու ենթարկուեցան Պոլսոյ ամերիկեան հիմնարկութիւններն ալ՝ «Ռոպըրթ քոլէճ»ն ու աղջկանց վարժարանը, ինչպէս Ն. Ք. Ը.-ը։ Իսկ թուրք թերթերը չեն դադրիր խիստ քննադատութիւններ եւ յարձակումներ ընելէ։

Ահա՛ թէ ինչ կը գրէ Րէսիմլի Շարք ամսաթերթը՝ խմբագրական սիւնակին մէջ, ամերիկեան միսիոնարներուն դէմ.—

1. Եթէ պատահի որ խուլ մը, օրթոտոքս մը կամ կաթոլիկ մը յաջողին բողոքական դարձնել, կարծես թէ աշխարհի յաղթած են, անմիջապէս Ամերիկայի իրենց կեդրոնին կը տեղեկագրեն թէ «նոր հոգի մը վաստակած ենք»։

2. Ժողովուրդը բողոքականութեան մղելու համար բազմաթիւ կրօնական գրքեր ձրի կը բաշխեն հոսհոն։ Եւ կը ծանուցանեն թէ առանց մեծ հետաքրքրութեամբ կը կարդացուին Թուրքիոյ մէջ։ Շարունակ Ամերիկա կը գրեն թէ իրենց ցանած բարի սերմերը խիստ մօտ ատենէն մեծ հունձքեր պիտի տան։

3. Ամէն առթիւ կը կրկնեն թէ Թուրք մամուլի մէկ մասին կ'օժանդակեն եւ այդ միջոցներով իրենց նպատակներն ու ծրագիրները պրոպականտ կ'ընեն։

Գալով Հաուզի Պոլսոյ ներկայացուցիչները այս երեք ճակատէն իրենց կատարած գործերը, ունեցած գործունէութիւնները Թունդ բողոքական Ամերիկացիներուն կը կլլեցնեն լուն ուղտ վերածելով։ Այդ բաները երբ մեծ յաջողութիւններ եւ յաղթանակներ կը ներկայացնեն եւ անոնց հարիւր հազարաւոր տոլարները կը քաշեն։

Այս գործելակերպը անոնց համար շահագործումի եւ առեւտուրի ընդարձակ գործ մը եղած է։ Ամերիկայէն եկած դրամներուն խիստ փոքրիկ մէկ մասը — աչք ներկելու համար — այս նպատակներուն համար կը ծախսեն, մնացածովն ալ իրենք հանգստաւէտ կեանք կը վարեն։

Թուրք մամուլը ամէն ատեն անկեղծօրէն կատարած է իր պարտականութիւնը ըսելու համար որ Թուրք աշխարհական հանրապետութեան մէջ այսպիսի բացասական կրօնական պրոպականտներ պէտք չէ թոյլատրուին։

Միսիոնարները կարգ մը շահերու փոխարէն յաջողած են ձեռք անցընել քանի մը Թուրքերէն թերթեր, ինչպէս կը տեսնուի իրենց հրատարակութիւններէն։ Սակայն ոեւէ հայրենասէր, պարկեշտ, առաջնի Թուրք լրագիր կամ պարբերաթերթ չի կրնար գործիք դառնալ միսիոնարներու այս կրօնական պրոպականտներուն եւ գործիք չէ եղած։ Ընդհակառակն միշտ անոնց դէմ գրած են։ Հակառակ մամուլի այս յարձակումներուն եւ իրաւացի քննադատութեանց, «կրօնք»ը իրենց համար շահամիջոց դարձնող «էֆէնտի»ները ոչ մէկ պատասխան կրնան տալ, ջղջիկներու պէս մութին մէջ պահուըտելով այնտեղ գաղտագողի կը շարունակեն իրենց գործունէութիւնը։

Այս եւ այս կարգի յարձակումներով Թուրքերը կ'ուզեն վերջին հարուածը տալ օտար հիմնարկութեանց, մինչեւ որ կատարեալ թրքացում տիրէ բոլոր ճակատներուն վրայ։

«Մեծ» դաշնակիցները Լօզանի մէջ անձնատուր ըլլալէն վերջ, պէտք է սպասէին այս արդիւնքին։

Ֆրանսական դպրոցներուն դէմ հալածանքը աւելի մեղմ չէ։ Պ. Էրիօ իր այցելութեան առթիւ պիտի զբաղէր նաեւ այս խնդրով։ Սակայն ազգայնամոլ Թուրքիան երբեք տրամադիր չէ զիջելու այդ մարզին մէջ ալ։

Միատարր եւ միաձոյլ Թուրքիան պիտի իրականանայ վաղ թէ ուշ, քանի Էնկիւրիի վարիչները կը շարունակեն իրենց բիրտ քաղաքականութիւնը։

ՀՐԱՆՏ — ՍԱՄՈՒԷԼ

ՀԱՅ — ՔՐՏԱԿԱՆ ԲԱՌԱՐԱՆ

— o —

Պետհրատը լոյս ընծայեց հայ-քրտական բառարան մը, որ կը պարունակէ 10,000 բառ։ Այս գործը առաջինն է ամբողջ աշխարհի մէջ։

Բառարանը խմբագրած են փրոֆէսէօրներ Ա. Խաչատրեան եւ Գ. Ղափանցեան։ Իսկ բառացանկը եւ ընդհանրապէս ամբողջ բառարանը կազմած են երիտասարդ քիւրտ ուսուցիչներն ու լրագրողները։

Պետհրատը պիտի հրատարակէ նաեւ քրտական լեզուի քերականութիւն մը։

ԹԱՆԷՆՊԷՐԿԻ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ
ԵՒ
Կովկասեան ճակատին նահանջը

— • —

Ինչպէս յայտնի է, մեծ պատերազմը սկսուելուն պէս գերմանական զօրքերը արշաւեցին Փարիզի վրայ եւ կարողացան յառաջանալ մինչեւ Մառն գետը։ Ռուսական զօրքերն էլ իրենց հերթին սկսան արշաւել Պերլինի ուղղութեամբ եւ յառաջացան մինչեւ Մազուրեան լճերը։ Ռուսական յաջող արշաւանքը ստիպեց գերմանական Գերագոյն Հրամանատարութեան արեւմտեան (ֆրանսական) ճակատից իր զօրքերի մի մասը փոխադրել արեւելեան (ռուսական) ճակատը եւ ռուսական ճակատի 20րդ զօրաբանակի հրամանատարին հեռացնելով, հանգստի կոչուած զօրավար Հինտէնպուրկին նշանակել հրամանատար եւ զօր. Լիւտէնտորֆին սպայակոյտի պետ։

Ռուսական եւ գերմանական յառաջապահ գնդերի առաջին բախումը տեղի ունեցաւ 1914 օգոստ. 24ին։ Գերմանական զօրքերը դանդաղօրէն յետ նահանջեցին։ Ռուսական բանակի աջ թեւը գրաւեց Ալլէնշտէյնը, իսկ կեդրոնը յառաջացաւ Տաննէպէրկի ուղղութեամբ։ Ռուսական հրամանատարութիւնը իրեն նպատակ էր դրել գրաւել Օստէրոտէի երկաթուղիի հանգոյցը։ Օգոստ. 26ին գերմանական զօրքը նորից կռուից խուսափելով շարունակեց իր կանոնաւոր նահանջը։

Ռուսական բանակի հրամանատար Զօր. Սամսոնովը, տեղեկանալով որ գերմանացիները օգնական ուժերի են սպասում եւ կռահելով որ գերմանական զօրքի նահանջը Զօր. Հինտէնպուրկի ռազմագիտական խաղն է, որ նպատակ ունի ռուսական զօրքերը քաշել մինչեւ Մազուրեան ճահիճները որտեղից փրկութիւն չկայ, որոշում է կեդրոնի զօրամասը յետ քաշել, թեւերը ամրացնելու համար։ Այս առթիւ արդէն պատրաստ էր համապատասխան հրամանագիրը երբ որ Գերագոյն Հրամանատարութեան կայանից Սամսոնովին ներկայացաւ գլխաւոր սպայակոյտի սպայ բարոն Կնլլէրը եւ յանձնեց սպարապետ Մեծ Իշխան Նիկոլայ Նիկոլայեւիչի նամակը, սպայակոյտի պետ զօր. Ժիլինսկիի ստորագրութեամբ եւ կնիքով։ Զօր. Ժիլինսկին իր զարմանքն է յայտնում որ մինչեւ հիմա չէ գրաւած Օստէրոտէն եւ հրամայում է շարունակել յառաջխաղացումը եւ ճակատամարտել գերմանական 20րդ զօրաբանակի դէմ, խոստանալով յաջորդ օրն եւ եթ օգնական ուժեր հասցնել։

Զօր. Սամսոնովը նամակը կարդալուց եւ Զօր. Ժիլինսկու ստորագրութիւնն ու կնիքը քննելուց յետոյ, սուրհանդակ սպայ բարոն Կէլլէրին դառնալով ասում է.

— Ցայտնեցէք Նորին Բարձրութեան որ հրամանը կը կատարուի։ Վաղը ես կը ճակատամարտեմ գերմանացիների դէմ, մինչեւ երեկոյ Օստէրոտէն գրաւելու մտադրութեամբ։

Հարիւրապետ բարոն Կէլլէրը հրաժեշտ տալով ուղեւորւում է իր սաւառնակի մօտ, որով գերագոյն հրամանատարութեան կայանից եկած է լինում եւ նոյն սաւառնակով վերադառնում է գերագոյն հրամանատարութեան կայանը՝ Վարշաւայի ուղղութեամբ։

Յաջորդ առաւօտ (օգոստ. 27ին) Զօր. Սամսոնովը համաձայն իր խոստման, իր զօրքերը յառաջ է քշում Օստէրոտէի ուղղութեամբ եւ Մազուրեան ճահիճների մէջ է ընկնում Զօր. Հինտէնպուրկի նախօրօք պատրաստած ծուղակը, որտեղ ռուսական երկու հարիւր հազարնոց ընտիր բանակից շատերը ջարդւում կամ գերի են ընկնում եւ շատ քչերին միայն յաջողւում է մազապուրծ ազատուել։

Հետեւեալ օրը Զօր. Սամսոնովը գերագոյն հրամանատարութիւնից պահանջում է նամակով խոստացուած օգնական ուժերի շուտափոյթ առաքումը։ Այդ ատեն է որ բանից պարզւում է որ գերագոյն հրամանատարութիւնը բարոն Կէլլեր անունով սպայ չունի եւ ոչ էլ որ եւ է մէկի միջոցով զօր. Ժիլինսկի ստորագրութեամբ յարձակողական եւ օգնական ուժեր ուղարկելու խոստումով հրամանագիր է ուղարկուած։ Զօր. Սամսոնովը տեսնելով որ ինքը դաւադրութեան զոհ է գնացել, վերջ է տալիս իր կեանքին։ Գերմանացիների տարած Տաննէպերկի մեծ յաղթութիւնը ռազմական պատմութեան մէջ խոշորագոյն դրուագներից մէկն է։ Այս է պատճառը որ Գերմանացիները ամէն տարի օգոստ. 27ին հպարտութեամբ տօնում են Տաննէպերկի յաղթութեան տարեդարձը։ Աւելի հպարտութեամբ կատարեցին այս տարի, կիրակի օր։

Գերման զինուորականների վերջերս լոյս տեսած յուշերից պարզւում է, որ գերմանական գլխաւոր սպայակոյտը տեղեկանալով զօր. Սամսոնովի ծրագրին, այն է կեդրոնի զօրքերը ետ քաշելով, թեւերը ամրացնել, որպէսզի Տաննէպերկի ուղղութեամբ արշաւելիս չընկնեն թշնամու ծուղակը, պատրաստած էր ռուսերէն մի նամակ ռուս. գերագոյն հրամանատարութեան սպայակոյտի պետ զօր. Ժիլինսկու կեղծ ստորագրութեամբ եւ կնիքով եւ իր ռուսագէտ եւ քաջ սպաներից մէկին սաւառնակով ուղարկել զօր. Սամսոնովի մօտ, «ռուսական գերագոյն սպայակոյտի սպայ, գլխապետ Բարոն Կէլլէր» անունով։ Սպան մեծ յաջողութեամբ կատարելով իր վրայ դրուած վտանգաւոր եւ պատասխանատու պարտականութիւնը անվտանգ վերադառնում է գերմանական հրամանատարութեան բանակատեղին։ Այս հերոս սպայի ողջ լինելու պատճառով է որ առայժմ թաքցնում են իր ինքնութիւնը։

Ռուս նախկին զինուորականների համար հիմա է միայն պարզւում Սամսոնովի բանակի ջարդուելու եւ իր ինքնասպանութեան իսկական պատճառը։

Գերմանական ճակատի կրած այս սոսկալի կորուստն էր պատճառը, որ մինչեւ հեռաւոր Սիպիրիայի զօրքերը գերմանական ճակատ հասցնելը, կովկասեան զօրքերի մեծ մասը, որ զօրահաւաքի ենթարկուած պահւում էր ռուս-թրքական հաւանական պատերազմի համար, անմիջապէս փոխադրուեցաւ գերմանական ճակատը, Սամսոնովի ջարդ ու փշուր եղած բանակը լրացնելու համար։ Երբոր պայթեց ռուս-թրքական պատերազմը կովկասեան զօրքերի մեծագոյն մասը արդէն փոխադրուած էր գերմանական եւ աւստրիական ճակատները եւ մնացած ռուսական փոքրաթիւ զօրքերը թէեւ սկզբնական շրջանին յաջողեցին յառաջանալ Վանի, Մուշի եւ Կարինի ուղղութեամբ, բայց շուտով ստիպուած եղան թրքական գերազանց ուժերի ճնշման տակ նահանջել։

Եթէ Սամսոնովի բանակի պարտութիւնը այնպիսի արագութեամբ եւ ուժգնութեամբ տեղի չունենար, կովկասեան զօրքերի մեծ մասը հազիւ չէին փոխադրուի գերմանական ճակատը եւ ռուս-թրքական պատերազմը սկսուելու ժամանակ կովկասեան ճակատի վրայ պատրաստ մի քանի հարիւր հազարնոց բանակով կարելի կը լինէր շատ կարճ ժամանակամիջոցում գրաւել մի շարք հայկական վիլայէթներ եւ մի քանի հարիւր հազար Հայեր եւս փրկել թրքական կոտորածից։

Գերմանական հրամանատարութեան կազմակերպած մի ռազմագիտական ճարպիկ խաղի պատճառով Սամսոնովի բանակի մէջ բազմաթիւ հայ զինուորականների կորուստից բացի Տաննէպերկի մօտ գերմանացիների ձեռք բերած խոշոր յաղթութիւնը չափազանց ծանր կորուստների արժանացող եղաւ՝ մեզ համար ճակատագրական նշանակութիւն ունեցող տագնապ ռուս-թրքական պատերազմի ընթացքին։

Ահա թէ ինչու համար Գերմանացիների համար եթէ օգոստ. 27ը յաղթանակի եւ ցնծութեան տօն է, Ռուսների եւ գլխաւորապէս մեզ համար սուգի օր է։

ԲԵՆՕ

ՄԻՆՉ ՕԴԱՆԱՒԸ ԿԸ ՎԱՌԷՐ…

— o —

Փարիզ — Մարսէյլ գծին վրայ բանող օդանաւ մը 2500 մեդր բարձրութեան վրայ կը յածէր Նիվէռնէի վերեւ Տիկուանի եւ Մուլէնի միջեւ, երբ բաց մը սկսաւ բարձրանալ շարժանիէն մը։ Օդանաւորդը առանց պաղարիւնը կորսնցնելու հրամայեց հեռագրիչին վար ցատկել անկարգելով մը։

Արդարեւ, հեռագրիչը վար իջաւ ողջ առողջ եւ քալելով արկածին լուրը հաղորդեց առաջին կայանէն։ Իսկ օդանաւորդը, որ շարունակած էր ճամբան, ապահով հասաւ Պոռնի օդակայանը եւ յանձնեց թղթատարական պայուսակները։

Խ. Ս. Հ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Հունձքը առատ է, բայց…

— • —

Եւրոպական մամուլը կը շարունակէ տակաւին լուրեր հրատարակել սովին մասին, որ կը տիրէ Ռուսիոյ մէջ։ Մասնաւորաբար Ուկրայնան է, որ մատնուած է անօթութեան սարսափին։ Մոսկուայի կառավարութիւնը օտար զբօսաշրջիկներուն արգիլած է այցելել Ուկրայնան, ծածկելու համար ահաւոր տեսարանները, որ կը պարզուին այնտեղ։ Եւ սակայն լուրերը կը տարածուին, անօթիներու աղաղակը կ'անցնի սահմանները։

Մաթէն կը հրատարակէ տեղեկութիւններ, զորս իրեն կը հաղորդեն երկու Ամերիկացիներ։ Այս Ամերիկացիները, այր եւ կին, Ուկրայնայէն Ամերիկա գաղթած էին պատերազմէն առաջ, 1913ին։ Այնտեղ հաստատուած ամերիկեան հպատակութիւնն ընդունած, գործի տէր դարձած էին այլ եւս։ Իրենց ծնողքը եւ ազգականները կը մնային Ուկրայնիոյ իրենց գիւղերուն մէջ։ Այս վերջին տարիներուն իրենց ծնողքը շարունակ դրամ կը խնդրէին։ Պահանջուած դրամը կը ղրկուէր եւ պաշտօնապէս իրենց կը հաղորդուէր նաեւ թէ ղրկուած դրամը յանձնուած է տէրը։

Երբ, անցեալ ամսուն, ամերիկացիներու զբօսաշրջիկներու խումբ մը ճամբայ կ'ելլէ դէպի Ռուսիա, այր եւ կին այս երկու նախկին Ուկրայնացիներն ալ կը միանան խումբին եւ Ռուսիա կ'երթան։ Մոսկուայի մէջ արտօնութիւն կը ստանան այցելելու իրենց ծննդավայրը, նախ անոր համար, որ գիւղացի էին, երկրորդ որովհետեւ կը խոստանային առանձնել կոլխոզի մը վարչութիւնը։ Երբ ճամբայ կ'ելլեն դէպի Կիեւ, իրենց կը թելադրուի ուտեստ առնել իրենց հետ։

Կը հասնին Կիեւ։ Քաղաքը չէ փոխուած, բայց բնակչութիւնը,— ուժասպառ, հալումաշ, հիւանդ, կորաքամակ, անոնց աչքերը պայթելու աստիճան բաց, տխուր եւ լռիկ։ Ցոյցնելու ոչ տրամադրութիւն ունին ոչ ալ վարժութիւն կարծես։ Կիեւէն կ'անցնին գիւղերը, դէպի Պոդոլիա, Պլյարիվկա,— ո՞ւր են երբեմնի գեղածիծաղ գիւղերը, տխուր աւերակներ, յուսահատ լռութիւն մը, հաչող շուներ, գերեզմանային երեւոյթ։ Ահա իրենց ծննդավայրին մէջ։ Ուռած եւ մերկ սրունքներ, կռչկոտած վէրքերով, ցնցոտիներու մէջ, գարշելի հոտ մը բոլորին վրայ։

Ամերիկացիները չեն կրնար ճանչնալ իրենց մայրը առաջին առթիւ, այնքան փոխուած կը գտնեն զայն։ Այնտեղ կ'իմանան որ իրենց ղրկուած դրամը չէին ստացած։ Հապա ի՞նչ կը տրուէր թէ դրամը տէրը յանձնուած է։ Գիւղացիները կանաչութիւն չեն ձգած, կերած են ամբողջ։ Գիւղացիները կը պատմեն նաեւ մարդակերութեան դէպքեր, այսպէս եղած են ծնողքներ, որ կերած են իրենց երախան, իսկ նոր թաղուած դիակներ ուտելու դէպքերը սովորական դարձած են այլեւս։ Գիւղեր կան, որ հետզհետէ կը պարպուին։ Սովը կը հնձէ։ Պատերազմը գիւղերէն այնքան կեանք չէր մարած որքան սովը։

Այսուհանդերձ ոչ մէկ տրտունջ, ոչ մէկ ընդվզում։ Բոլորը կը վախնան, պզտիկ շշուկ մը կառավարութեան ականջը կը հասնի։ Բերան մը հացի համար շատեր իրար կը մատնեն։ Ու փակ են բերանները, ինչպէս պարապ են բերանները։

Ամերիկացիները սարսափով կը թողուն Ուկրայնան, այն որ «Եւրոպայի ցորենի շտեմարանը» կը կոչուէր, այսօր հատիկ մը ցորենի կարօտ։

Թէեւ պէտք է ըսել թէ կը ծփա՛ն ցորենի արտերը։ Բայց այդ արտերուն գլուխը կանգնած են կառավարական պահակներ, զէնքը ուսին, տեղն ու տեղը սպաննելու արտօնութեամբ ով որ կը գողնայ «պետութեան սեփականութիւնը»։ Ու մինչ խրճիթներուն մէջ կը մեռնին մարդիկ անօթի, արտերուն մէջ կը ծփայ ցորենի ծովը։

Հունձքը առատ է այս տարի։

Մահուան հունձքն ալ։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

— o —

Այս կիրակի օր, 3 սեպտեմ
ֆութպոլի եղանակը պաշտօնապ
բացուի Ֆրանսայի մէջ, «փրոֆէ
նէլ» խումբերու ախոյեանութեան
ցումներով. անցեալ տարուան
խումբերուն լաւագոյն 13ը կազմ
«ազգային բաժանում»ը, իսկ
մնացեալ եօթով եւ նոր արձա
ուող խումբերով կազմուած են
երկրորդ կարգի բաժանումներ,
սիային եւ հարաւային Ֆրան
համար։ Եղանակին վերջաւորու
երկրորդ դասակարգերուն առաջ
րը եւ ազգ. դասակարգին վերջ
մրցելով պիտի որոշեն ազգային
սակարգին մէջ մտնելիք խում
Անցեալ տարուան վրայ հիմն
մեծ յաջողութիւն մը կը նախատ
«փրոֆէսիոնէլ» խումբերու մ
ներուն համար. տարակոյս չկայ
օտար փորձառու խաղացողներ
ջակցութիւնը մեծապէս կը բար
Ֆրանսական խումբերուն եւ խ
ցողներուն խաղը. առիկա հաս
ունեցաւ անցեալ տարի Ֆրանսա
գային խումբին մրցումներով.
տարի որ գեղեցիկ հետաքրքրակ
դնուած է Ֆրանսացիներու
առջեւ, ոչ մէկ կասկած թէ ան
մէն ջանք ի գործ դնեն աւելի եւ
ռաջդիմելու համար։ Այդ հետա
կերը այն հրաւէրն է զոր Անգլի
բաւ Ֆրանսայի՝ երկու երկիր
ազգային խումբերուն միջեւ մ
մը կատարելու համար յառաջ
դեկտեմբերին Լոնտոնի մէջ. իսկ
րանսա 1931ին Փարիզի մէջ յաղ
ըլլալով Անգլիոյ պէտք պիտի
այս տարի երթալ իրենց երկի
իսկ դէմ դնել հռչակաւոր վարպե
րուն։

Ֆութպոլի եղանակին բաց
հետ հրապարակի վրայ կը վեր
ւան հայ ֆութպոլի բազմաթիւ
րերը — լաւ պիտի ըլլար
«Խմբիկ»ները եւ իրենցմէ
«Ֆութպոլ Գլիպ Արմէնիէն» որ
է անցեալ կիրակի 0—8ով ծանր
տութիւն մը կրելու Ռուայէի խումբ
Կը հրաւիրենք հայ խումբերը
աւելի համեստ ըլլալ եւ իրենց
ղութիւնէն վեր կռուներու ձ
զարնել. վերջացած է այլեւս
համար յաջողութիւններու
կարելի չէ փորձել կատարել հա
րելու Ֆրանս. մեծ խումբերուն
իրենց տրամադրութեան տակ
ներու այլազանութիւն եւ ճարպ
ունին։ Հայ ֆութպոլիստներ
մնայ խաղալ համեստ խումբեր
առանց մեծ յաւակնութիւններ
ֆութպոլ խաղալով քիչ մը մարմ
մարզ ըրած ըլլալու համար։ Այ
սակէտը պիտի ընդգրկեն այ
այն տղաքը որ Հ. Մ. Ը. Մ.ի դր
տակ ֆութպոլ պիտի խաղան։

** Անցեալ շաբաթ եւ կիրակի
Հէլսինկֆորսի մէջ ֆրանսական
լեթիզմի խումբը մրցեցաւ Ֆին
տայի խումբին դէմ եւ պարտ
66ի դէմ 103 կէտով։ Ֆրանսացի
16 մրցումներէն միայն երկուք
հեցան շնորհիւ Ռօպէր Փօլի (հե
րութիւն 7 մէթր 03 ս.) եւ վ
(սկաւառակ՝ 45 մէթր 97 ս.), որ
բազմաթիւ մրցումներու մէջ
երկրորդութիւնը, այնպէս որ
ռակ կէտերու մեծ տարբերութ
մրցումը բաւական հետաքրքր
եղաւ։ Ֆինլանտացիները արշ
խաղերու մէջ աշխարհի զօրա
գոյններէն ըլլալով իրենց յաղ
թիւնը նախատեսելի էր։ Ֆրան
ները երկու շաբաթէն ծանր գի
առջեւ պիտի գտնուին, երբ ֆ
մէջ ընդունին Գերմանիոյ խա
այցելութիւնը. պիտի խօսինք
մրցումին մասին։

Մինչ այդ՝ Լատուաէկ, վաղ
րտնացի մեծ ախոյեանը,
Փէրշինկի մէջ հազիւ քանի մը
բիւրեակ հանդիսատեսներու
մէկ քիլոմէթրը կը վազէր 2 վ
26 մէկ հինգերորդ երկ.ին, իր
ցարդ այս տարի ձեռք բերուած
գիւնքներուն լաւագոյններէն
խօսուի իր եւ Ֆինլանտացի Նու
(որ կախակայուած է նոյնպէս
թէօրի հանգամանքին դէմ մ
չած ըլլալով, ինչպէս եւ Լատու
միջեւ մրցումի մը մասին որ հա
բար տեղի ունենայ Փարիզի մէջ
օրէն։

** Այս շաբթու Թօրինօյի մէջ
սկսին Միջազգային Ուսանողակ
ղիմպիականին խաղերը 32 ազգ
ուսանող մարզիկներուն մասնակ
թեամբ, եկած Եւրոպայի զանազ
լոր երկիրներէն, Ասիայէն եւ Ամ
կաններէն։ Բոլոր ազգերու ներ
ցուցիչներն ալ կը մասնակցին

[illegible]

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆ

— o —

Սեպտեմբեր 17ին տեղի պիտի ունենայ Հայաստանեան մարմնամարզական Ողիմպիականը։ Օգոստոս 4ին Երեւանի մէջ տեղի ունեցաւ մարմնակրթութեան գերագոյն խորհուրդի նիստը, որ դրադեցաւ ողիմպիականին նախապատրաստական աշխատանքներով։ Այս նիստին կը մասնակցէին մարմնակրթութեան բոլոր ձեւերու դաստաւորները, թիւով 50 հոգի, (գնդախաղ, պաքէթ–պոլ, թէնիս, աթլեթիզմ, ըմբշամարտութիւն, եւլն)։ Մարմնակրթութեան Գերագոյն Խորհուրդի փոխ – նախագահ Աբրահամեան զեկոյց մը կարդաց այն գործին մասին, զորս պիտի կատարեն դաստաւորները ողիմպիականին մէջ։ Յետոյ տեղի ունեցաւ կարծիքներու փոխանակութիւն, մանաւորապէս ողիմպիականի կարգապահութեան մասին։

Ողիմպիականին մէջ տեղի պիտի ունենայ նաեւ ճատրակի մրցում մը, այդ մտքով մասնակցութեան հրաւէր ղրկուած է ճատրակի Անդրկովկասեան ախոյեան Գողլիձէի։

⁂ «Խորհ. Հայաստան» (6 օգոստ.) իր չորրորդ էջը յատկացուցած է ողիմպիականի նախապատրաստութեան լուրերուն։ Այս առթիւ կը հրատարակէ նաեւ չարժանկարի ձեւով պատկեր մը, տալով տեսարաններ մարզական զանազան փորձերէ, դժբախտաբար անճանաչելի, ցեխի նման պատկեր մըն է։

Նոյն թերթը կը գրէ.—

Մարզական խաղերը, մանաւորապէս գնդախաղն ու թէնիսը, Հայաստանի մէջ սկսաւ տարածուիլ 1923էն ասդին։ Երեւանէն ու Լէնինականէն զատ, այդ խաղին առպարէզ գտան նաեւ Գորիսի, Վաղարշապատի եւ այլ քաղաքներու մէջ։ Այսօր, Հայաստանի մարզական կազմակերպութեան 10րդ տարեդարձին, մարզախաղերու կը մասնակցին 7 — 10 հազար հոգի։ Ներկայիս գնդախաղը, պաքէթ–պոլը եւ վալէյ – պոլը տարածուած են Հայաստանի բոլոր անկիւններուն մէջ, իսկ Երեւանի եւ Լէնինականի մէջ բաւական տարածուած է թէնիսը։

Մարզական կազմակերպութեան զարգացման տեսակէտով, մեծ նշանակութիւն պիտի ստանայ Երեւանի մէջ «Դինամօ» ընկերութեան մարզարանին, ինչպէս նաեւ Լէնինականի ու Ղարաքիլիսայի մարզարաններուն շինութիւնը։ Գործարաններու եւ կոլխոզներու բանուորութիւնը հետզհետէ կուգայ ստուարացնելու մարզիկներու այս բանակը։

Այժմ կը խորհին վերաքննել մարզախաղերու մեթոտը, որպէսզի կարելիութիւն ստեղծուի գործարաններու եւ գիւղատնտեսութեան աշխատաւորներուն մասնակցիլ մարզական աշխատանքներու։

ՄԱՐԶԻԿՆԵՐՈՒ ԹԻՒԸ.— Հայաստանի մարզական կազմակերպութիւնը 10 տարուան մէջ աճած է մեծ չափով։ Եթէ 1925ին ունէր մարզախաղի 30 խմբակներ 1200 մարզիկներով, 1932ին այդ խմբակներու թիւը կը հասնէր 183ի, մարզիկներուն թիւը՝ 15,387ի, 14,337ը այր, 1050ը կին։ Մեծ մասով բանուորներ են, 13 125 հոգի։ 1933ին կազմակերպութիւնը արդէն դարձած է հսկայ բանակ մը, 25,000 հոգիով։

ՄԱՐԶԻԿՆԵՐԸ ԵՐԿՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԻՆ ՄԷՋ.— Հայաստանի ինչպէս ուրիշ կազմակերպութիւններու, նոյնպէս մարմնակրթական կազմակերպութեան հիմնական նպատակն է նպաստել երկրին ինքնապաշտպանութեան գործին, տարածել «Պատրաստ աշխատանքի» եւ «երկրի պաշտպանութեան» յանձնաշանները։ 1932ին պէտք էր յանձնուէր 4200 յանձնաշան, յանձնուեցաւ 2795։ Այս թերացման պատճառն այն է որ կարգ մը կազմակերպութիւններ դանդաղ կը շարժին։

ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ.—Ժամանակ մը անհատներ էին, որ մարզական բարձր մրցանիշերու կը տիրանային։ 1930ին սկսաւ շարժումը ծաւալիլ եւ 1931 – 1932ին կազմակերպուեցան 150է աւելի գործարանային, 13 շրջանային եւ 1 քաղաքային ողիմպիական։ Այս տարի համահայաստանեան ողիմպիականի նախօրեակին կը յուսացուի որ նման ողիմպիականներու թիւը հասնի 250ի։ Այդ համահայաստանեան ողիմպիականին մէջ է, որ փորձի պիտի դրուին զանազան ողիմպիականներու մրցանիշերը։

Այս ողիմպիականներէն զատ, Հայաստանի մարզական կազմակերպութիւնները մրցումներ կատարելու գացած է նաեւ Մոսկուայի, Թիֆլիզի եւ Բագուի մէջ։

Այսպէս օրինակ Բագու – Երեւան գնդախաղի մրցումը, որուն մանրամասնութիւնը ստորեւ։

ԲԱԳՈՒ – ԵՐԵՒԱՆ ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՄՐՑՈՒՄ

— o —

Օգոստոս 10ին Երեւանի մարզադաշտին վրայ տեղի ունեցաւ ֆութպոլի մրցում մը Երեւանի շինութեանց բանուորներուն եւ Բագուի նաւթահորերու բանուորներուն միջեւ։ Բագուի խումբը կը բաղկանար 14 հոգիէ։

Ներկայացող խումբը մէկն է Անդրկովկասի լաւագոյն եւ զօրաւոր խումբերէն։ Վերջին 6 տարուան ընթացքին Անդրկովկասի ախոյեանն է։ Թիֆլիզի մէջ Բագուն 2 – 2ով հաւասար մնացած էր վերջերս, իսկ Գանձակի մէջ՝ յաղթական 7 – 3ով։ Խումբը կը գտնուէր Շամիլովի ղեկավարութեան տակ։

Երեւանի խումբը կը գտնուի Պոտոյեանի ղեկավարութեան տակ։ 11 երիտասարդներ, արեւավառ դէմքով, կարճ հասակով, ամրակուռ կազմուածքով։

Բագուցիները չիկաւուն են, բարձրահասակ։

Օրուան դատաւորն է Ս. Ամիրխանեան։ Խումբերուն պետերը կ'ողջունեն իրար։ Դատաւորին սուլիչը կը հնչէ։ Խաղը կը սկսի։ 10 վայրկեան յետոյ Երեւանի բերդը կը ծակեն Բագուցիները։ Այդ պահուն կը բարձրանայ Երեւանի ծանօթ փոշին, հովը ոչ միայն փոշիի ամպ մը կը բարձրացնէ, այլ եւ կը քշէ գնդակը։ Բայց նոյն ոգեւորութեամբ կը շարունակուի խաղը։ Եւ ահա Արամ Աճէմեան կը ծակէ Բագուցիներուն բերդը։ Առաջին կիսախաղը կը լրանայ մէկի դէմ մէկով։

Կը վերսկսի երկրորդ կիսախաղը, տաք եւ եռանդագին։ Խաղացողները քրտինքի եւ փոշիի մէջ։ Կատաղի պայքար մը երկուստեք։ Երեւանի բերդապահը, Եաշա Զավգորոդնի, քանիցս կը փրկէ բերդը, բայց յանկարծ մրցակիցներու ոտքի հարուածով կը վիրաւորուի։ Վիրաւորը կը շրջապատեն բժիշկները, մինչ զայն կը փոխարինէ Գարուշ Բողարճեան։ Երկրորդ կիսախաղը, որ կը տեւէ 40 վայրկեան, կը վերջանայ երկու կողմին ալ մէկ – մէկ յաղթանակ։ Այսպէս Բագու եւ Երեւան կը մնան հաւասար, 2 – 2։

ԱՐԻՆԵՐԸ ԿԸ ՀԱՆԳՉԻՆ ԾԱՂԿԱՁՈՐԻ ՄԷՋ

— o —

Գեղեցիկ, ծաղկազարդ սարալանջին վրայ է ինկած Ծաղկաձորի ճամբարը, ուր հանգչելու եկած են արիները։ Այստեղ հաւաքուած՝ կը կազդուրուին Երեւանի, Կոտայքի, Ղամարլուի, Վեդիի, Ախտայի «հարուածային» աշակերտները, մօտ 1300 հոգի։ Ճամբարը միջազգային բնոյթ մը դարձած է։ Այստեղ հայ երեխաներու հետ միասնաբար կ'ապրին 60է աւելի Ռուսեր, 40է աւելի Թուրքեր, Քիւրտեր, Հրեաներ։

Այս տարուան ճամբարը, բաղդատելով անցեալ տարուան ճամբարին հետ, մեծ յաջողութիւն ունեցաւ։ Նախ 80 նոր վրաններ, յետոյ առանձին ճաշարան, փուռ, (խնայողութեան համար տեղ տրուած), բուժարան, հիւանդանոց։ Ճամբարը ունի ուսուցիչներ եւ մարզիկներ։ Դժբախտաբար պակաս կուգան վրանները, այս պատճառով իւրաքանչիւր վրանի տակ կը պառկին, 16 հոգիի փոխարէն, 17–18 հոգի, նոյնիսկ 19 – 20 հոգի։

Ճամբարին մէջ կայ ձայնասփիւռ մը եւ չարժանկար մը, որոնք երկուքն ալ չեն գործեր։ Բայց հրաշալի կերպով կ'աշխատին մարզական, գրասենեակի, գինուորական եւ այլ բաժինները։ Այսպէս, հանդէսներ կը տրուին, բարձրաձայն հրապարակային ընթերցումներ կը կատարուին, յուշատետրերու խմբագրութեան փորձեր, պատի լրագիրներ, իրիկնային զրոյցներ, պարեր, նշանառութեան դասեր, կենդանի լրագիր։ «Խորհ. Հայաստան» այս առթիւ կը հրատարակէ տեսարաններ ճամբարէն նման աշխատանքներէն,— այսպէս խումբի մը զինուորական դասաւանդութիւնը, խումբ մը աղջիկներու շուրջպարը, յոգնաբեկ բազմութեամբ հանդէս մը, կենդանի լրագրի մը փորձը (արիները իրենք են որ կը ձեւացնեն լրագիրը)։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

— o —

Երեւանի մարզարանին մէջ շինուեցաւ հսկայ լողարան մը,— աւազանին երկարութիւնն է 55 մեթր, լայնութիւնը՝ 25 մեթր։ Լողարանը ունի նաեւ մասնաւոր աշտարակ մը, ցատկելու համար, ինչպէս նաեւ հանդերձատուն եւ այլ յարմարութիւններ։

ՄԱՄՈՒԼ

Ի՞ՆՉ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ

— :-: —

Աբէճեի Նոր Օրը կը բացատրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ. (23 օգոստ.).

— «Սխալ է, հակառակորդ մամուլին մէջ մինչ արծարծուած այն տեսակէտը թէ Դաշնակցութեան ուղղութեան թօն տուողը եղած է ո եւ է խմբակ մը, որ անհատական պատճառներով, կուսակցութիւնը Հայաստանի իշխանութեան դէմ պայքարողի դերին մէջ կը դնէ։

Դաշնակցութիւնը այն միակ կուսակցութիւնն է, որ իր ուղղութիւնը կը ստանայ ժողովուրդէն, վարի խաւերէն եւ համեստ շարքերէն։ Ղեկավարութիւնը կը կատարէ միայն պաշտօնեայի դեր, ինչ որ է պարագան ուրիշ կազմակերպուած կուսակցութիւններու ղեկավարութեան համար։

Հակառակորդները եթէ տակաւին համոզուած չեն ասոր, քարէ քար պիտի զարնեն իրենց գլուխը, մոլորելով տհել ճամբաներու մէջ եւ իրենց կոլովը վառնելով նպատակէն տարբեր ուղղութեամբ։

Ոչ ոք իրաւունք պէտք չէ ունենայ ըսելու թէ Դաշնակցութեան քաղաքականութիւնը հակազգային է եւ որ խ ալ։Թուրքերը եւ համայնավարները այդ իրաւունքը ունին, բայց ազգայնական հոսանքները՝ ոչ։ Տակաւին, դաշնակցական շարքերը եւ անոնց հետեւող ժողովուրդին ստուար մէկ զանգուածը, համոզուած չեն որ Դաշնակցութեան ուղղութիւնը աղխատաբեր եղած է Հայաստանին եւ հայ ժողովուրդին։ Ընդհակառակը, ինչ ընթացք որ ըրած է Դաշնակցութիւնը խորհրդային իշխանութեան մասին, դէպքերը հաստատած ու իրաւունք տուած են Դաշնակցութեան։

Բազմաթիւ առիթներով, Հայաստանի խորհրդային իշխանութիւնը յայտարարած է որ ինք «ամենայն Հայոց կառավարութիւն» չէ։ Հաստատուած է որ համայնավարներու մեջ ջոցներու մէջ առանց խտրութեան դրելու կը ջանան պառակտել հայազգութիւնը եւ կազմալուծել ազգային մեքենան։ Հաստատուած է որ Հայաստանի կառավարութիւնը երկրի ժողովուրդի բարօրութեան, տնտեսական վերելքի մասին մտածելէ աւելի, կ'առաջնորդուի կուսակցական նկատումներով եւ հաստատական ոգիով։ Հաստատուած է որ հայկական դատը՝ համայնավարները դարձուցած են պատմութեան սեփականութիւն եւ կը գզուշանան մինչեւ անգամ անոր խօսքն ընելու։

Տարիներու ընթացքին, փաստերով եւ պաշտօնական յայտարարութիւններով, հաստատուած են այս բոլորը։ Ի՞նչպէս ուրեմն, կարելի է պահանջել Դաշնակցութենէն որ փոխէ իր ուղղութիւնը, արդարէ խորհրդային քաղաքականութիւն եւ Թուրքիոյ պէս կրկնէ այն բոլորը՝ ինչ որ կը հրահանգուի Երեւանէն։

Անիմաստ եւ անտեղի է այն պահանջը, որ դրած են Դաշնակցութեան հակառակորդները, քաղաքական ուղղութեան փոփոխութեան կապակցութեամբ։ Ամէնէն առաջ պէտք է համոզել Դաշնակցութիւնը, պէտք է ցոյց տալ թէ այդ գործունէութիւնը աղդամնաս է, Հայաստանի շահերուն դէմ է եւ ապա ներկայացնել պահանջներ։

Հայհոյելով, անարգելով, վառաբանելով կարելի չէ որ եւ է նպատակ հետապնդել։ Սուտերուն եւ ամբաստանութիւններուն ժամանակը անցած է։ Տրամաբանութեամբ եւ դատողութեամբ ուժով պէտք է ջանալ համոզել։ Արդարացնել սխալ կարծիքներ, եթէ կան, ու հաստատել թէ խորհրդային ուղղութիւնը աւելի օգտակար է հայկական շահերու, քան ուրիշ որ եւ է քաղաքականութիւն։

Դաշնակցութեան հակառակորդները ոչինչ պիտի շահին ժողովուրդի մէկ մասին կիրքերը գրգռելով Դաշնակցութեան դէմ։ Ընդհակառակն, անոնք աւելի պիտի խորացնեն անջրպետը, իրարմէ աւելի պիտի հեռացնեն ժողովուրդի զանազան հոսանքները, պատճառ ըլլալով, անտեղի եւ անիմաստ վէճերու, ապառող պայքարողներու եւ թշնամական հակակրութիւններու»։

Այստեղ զասեր պիտի տրուին մարզիկներուն՝ լողալ սորվեցնելու անոնց։

⁂ Ստեփանաւանի մէջ օգոստոս 1ին բացուեցաւ ապաքինարան մը, յատկապէս արբեններուն համար։ Ապաքինարանը ունի ամէն յարմարութիւն։ Ներկայիս ունի 150 մահճակ։

Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ

Տաղանդաւոր դերասան Ա. Շահխաթունի յանձնուած է գլխաւոր դեր մը Փիէր Գրնուայի Լա Շաթըլեն տիւ Լիդան գործին չարժանկարին մէջ։ Շահխաթունի ներկայիս կը գտնուի Աւստրիական Թիրոլի մէջ, ուր այդ գործին համար տեսարաններ կ'առնուին։ Յետոյ Շահխաթունի խումբին հետ կը մեկնի Պէյրութ, առնելու համար քանի մը անհրաժեշտ տեսարաններ, իբրեւ արտաքին ձեւաւորում ֆիլմին չարժանկարին։

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ՄԵՐ ԳԱՂՈՒԹԻ ԿԵԱՆՔԷՆ

ՔԱՆԻ ՄԸ ԺԱՄ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

—•—

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՍԷՆ–ՄԱՐԿՐԻԹ.— Միջերկրականի ասոր վայրկեան հեռաւորութեան վրայ, գրեթէ Մարսէյլի կողքին, գեղեցիկ պարտէզներով զարդարուած՝ [illegible] գիւղաքաղաք մըն է։

[illegible] ի վեր, այս տեղ ալ օտարա[illegible] վայր մը դարձած է։ Մեծ [illegible] Հայեր են։

Այստեղ գտնուած բուռ մը հայութիւնը, Մարսէյլի Հայերէն բոլորովին [illegible] գտայ։ Առաջին բանը որ ուշադրութիւնս գրաւեց, անոնց կարուած դէմքերն եւ ուռած իրաններն էին։

[illegible] առաջ նոյն երիտասարդները, որ բազմամարդ քաղաքներու մէջ տեսած էի, այսօր, [illegible] առաջին հանդիպելուս՝ [illegible] Կարծես աւելի գեղեցկացեր եւ երիտասարդացեր էին։

Այս գեղեցիկ գիւղաքաղաքն ալ ունի իր մասունքը եւ դպրոցը։

Իւրաքանչիւրը ունի իր սեփական [illegible], մաքուր եւ կոկիկ։

Իրիկուններ, երբ, գործէն տուն կը [illegible] երիտասարդները, ամէնը մէկտեղ կը հաւաքուին հայաբնակ լայն հրապարակը ու կը խօսին իրենց հայրենիքէն։

Ընդհանրապէս [illegible] ազգային սիրով [illegible], առողջ եւ հայրենասէր երիտասարդներ են։

Սէն – Մարկրիթի նեղ, բայց գեղեցիկ փողոցները չափելէս վերջ՝ կանգ կ'առնեմ ծանօթի մը հետ։ Հազիւ հինգ վայրկեան չանցած՝ կը պաշարուիմ տասնեակ մը պզտիկներէ։ Ամէնն ալ՝ նորածին զաւկներու պէս անտակ, կ'երգեն, կը պարեն եւ կ'ոստոստեն։ Առողջ են, խնձորի պէս կարմրուն այտերով։ Հայերէն կը խօսին եւ ի՜նչ մաքուր։

Պատիւ իրենց ծնողքին։

Այստեղ չտեսայ հայր մը որ տրտունջեր փարիզեան հայրերուն պէս։

— Ինչ ընեմ, զաւակս հայերէն խօսիլ չուզեր …

Այստեղ, իւրաքանչիւր հայր պարտականութիւն մը դրած է ինք իր վրայ, զաւկին հայերէն սորվեցնելու համար։

Ուշ ատեն, Սէն–Մարկրիթէն մեկնելով՝ յաջորդ առաւօտ շուտ Կարտան կ'առնեմ։

×

ԿԱՐՏԱՆ.— Մարսէյլէն մէկ ժամ հեռու, բարեբեր դաշտի մը մէջ, օգտաւէտ քաղաք մըն է։

1920էն սկսեալ, ու թերեւս քիչ մը աւելի հայ բանուորը այստեղ ալ շրջելով իր հունձքը բազուկին լաւ անունի եւ ինչքի տիրացած է։

Առեն մը գաղութին թիւը մինչեւ 2–3000ի կը հասնէր, բայց այժմ շատ պակսած է։

Կարտանի ալ բաղուկը, Գիվէռ, որ ածխահանքի ափին կը հանգչի, հայ գիւղ մը կը հաշուեն։

Մեծ մասը ածխահանքին մէջ կ'աշխատի, ու մնացեալները նպարավաճառ, դերձակ, մսագործ, սափրիչ եւ հագուստի, զուլպայի պզտիկ առեւտրականներ են։

Հայ կեանքը, այստեղ ալ աւելի կ'ուռի ազատութեան տենչով մը։

Յանկարծ ինքզինքս հայկական սրճարանի մը առջեւ կը գտնեմ։ Պահ մը լուռ, անծանօթի մը պէս կը կենամ մտածկոտ։ Ներսը, խումբ մը տղաք թուղթ կը խաղան։ Ցուցուած կ'անցնիմ։ Անդին, ծառերու զով շուքին տակ, քանի մը երիտասարդներ լուրջ հարց մը կը քըքեն։ Հաճոյքով կը կենամ ու մտիկ կ'ընեմ։

Անոնց մէջ ազատութեան եւ հայրենիքի սիրուն վառող կայծ մը կը տեսնեմ։ Հաւատացէք խօսքիս, եթէ օր մը առիթը ներկայանայ, իւրաքանչիւրը մէկ մէկ առիւծ պիտի դառնայ։

Յանկարծ ձայն մը ականջիս։

— Հայկական պաղպաղա՛կ …

Այս ձայնէն, պզտիկներու կարաւան մըն է որ փրթի ցանցառ տունեւորու սատուրէն։

Բոլորն ալ Հայու ձագուկներ։

— Հինգ սուի պաղպաղակ տուր, պարո՛ն …

— Հինգ սուի ալ ինծի, մայրիկիս պիտի տանիմ։

Սիրտս ուրախութիւնով կը լեցուի։ Հպարտութիւն մը կը զգամ։ Որովհետեւ հայ լեզուն է որ ականջիս կը հասնի։

Վերէն վար ակնարկ մը կը պտտցնեմ ամէնուն վրայ։ Բոլորն ալ մաքուր հագուած, լաւ խնամուած, վարդի թերթերու պէս կարմիր այտերով՝ երեքէն տասը տարեկան կայտառ պզտիկներ են։

Ձեռքերս գրպանս, լուռ, կը խորասուզուիմ Գիվէռի սրտին մէջ։

Ինչե՛ր չտեսայ այստեղ։

Ածխահանքի գործաւորները, ընկերութենէն ձրի տրամադրուած՝ բաւարար տուներ ունին։ Եւ այդ տուներուն ճիշդ դրան առջեւ, չատեր ալ իրենց պարտէզները։

Հայ չինականը, իր հայրենի գիւղերուն մէջ եղածին պէս տնկեր է սոխը, սխտորը, սմբուկը, լոլիկը, տաքդեղը, ազատքեղը, ռէհանը, եւն.։ Ու ամէն իրիկուն գործէն վերադարձին իրենց ներով պաշարուած, կը վայելէ արդիւնքն իր արդար վաստակին։

Ուրախ են, երջանիկ ու հպարտ…

Այդ գիւղին օդը զով եւ առողջարար է։ Հակառակ ածխահանքի մէջ աշխատելնուն, բոլորն ալ առողջ են եւ հուժկու։

Գիվէռի գաղութը ունի իր երկու դպրոցները, որոնց մէջ կը դաստիարակուին 30էն 50 պզտիկներ։

Շնորհիւ ուսուցչուհիներու տարած աշխատանքին, այսօր, մեր ձագուկները կը կարդան, կը գրեն, եւ կը խօսին մաքուր Հայերէն։

Պատի՛ւ Կարտանցիներուն …

×

ԼԱՍԻՕԹԱ.— Մարսէյլի հարաւային արեւմտեան կողմը, մէկ ժամ հեռաւորութեան վրայ, 10,000 բնակչութիւնով ծովեզերեայ գեղեցիկ քաղաք մը։

Ինչպէս ամէն տեղ, այստեղ ալ՝ Հայերը ուշադրաւ թիւ մը կը կազմեն։ 5–600 հոգիի կը հասնի ներկայ մարդահամարը։

Շնորհիւ իրենց աշխատասիրութեան ու խաղաղ կեանքին, տեղացիները, ամէն տեղ մեծ գովեստով կը խօսին։

Աշխատելու կարող, գրեթէ ամէնն ալ կ'աշխատին, ու իրենց պզտիկ օրավարձքով՝ շնորհիւ ապրուստի աժանութեան՝ երջանիկ կեանք մը կ'ապրին։

Փարիզիհետ բաղդատմամբ մէկ հոգի օրական տասը ֆրանքով կրնայ ապրիլ։

Տեղը գեղեցիկ, Օդը առողջ։ Փարիզի ամպոտ դէմքերուն պէս դէմք մը չես կրնար տեսնել։ Նորածինէն մինչեւ 70 տարեկանին այտերէն արիւն կը կաթէ կարծես։ Ահա քաղաքի եւ գաւառի կեանքին տարբերութիւնը։

Այս ամէնուն հետ, սակայն, երկու կարեւոր կէտեր խորթ երեւցան ինծի։

Երիտասարդներէն մէկուն կը հարցնեմ.

— Ի՞նչ վիճակի մէջ է կրօնական գործը։

— Շա՜տ տխուր, եղաւ պատասխանը։

— Ինչո՞ւ պայքար ունիք։

— Ամիսներ առաջ, Պալաքեան եպսկ.ը եթէ ոչ յաճախ, գէթ ամիսը մէկ անգամ ինքը կուգար, կամ քահանայ մը կը ղրկէր ժողովուրդը քաջալերելու համար։ Բայց, Մարսէյլի նորակազմ կրօնական ընկերակցութիւնը իր զաւերը երկարելով մինչեւ Լասիօթա, արգելք եղաւ Պալաքեան եպսկոպոսի այցելութեան։ Ու այսօր ալ՝ քանի մը ամիս կ'ընէ, որ գաղութը կղերականի երես չէ տեսած։

Հակառակ Կարտանէն աւելի բազմամարդ ըլլալուն, Լասիօթայի գաղութը իր ազգային դպրոցը չունի։ «Ինչո՞ւս պէտք» ըսելով ոււ կը թօթվէ։ Այս պատճառաւ, Մարսէյլի «բուհճիչներու կեդրոնը առիթէն օգտուելով գաղութին կարեւոր մէկ մասը շղթայած է։

30էն 45ի չափ փոքրիկներ առանց դպրոցին մէջ կը թրծուին։

Եւ տեսէք թէ ի՛նչ կը սորվին հոն։

Եթէ թշնամիդ մէկ երեսիդ զարնէ, միւսն ալ դարձուր։

Եթէ թշնամիդ գլուխդ գրաւէ, քաղքն ալ յանձնէ առանց աղմուկի …

Գիտի թողո՞ւնք, որ այս նոր ծլած բողբոջները անհետանան փուշերու եւ տատասկներու մէջ։

Պատասխանը կը ձգեմ հայ մամուլին։

ԾԱՏՈՒՐ ԳԷՐԳԷՐԵԱՆ

Իտալիա կը տեղատուի Ալպանիոյ մէջ

Երեքշաբթի օր Հռոմ հասաւ Թիրանայի (Ալպանիա) իտալական դեսպանը, խորհրդակցելու համար Գ. Մուսոլինիի հետ, վերջերս ծագած վէճերու մասին։ Գլխաւոր խնդիրները կը վերաբերին փոխառութեանց եւ դպրոցներու։ Իտալիան 1926ին 50 միլիոն ֆրանք ոսկեդրամ փոխ տուած է իր զինակցին, ճարտարագործութեան զարգացման համար։ 1932ին 100 միլիոն ֆրանք ոսկեդրամ եւս տրամադրեց, տարեկան 10 միլիոնի մասնավճարներով։ Այս վերջին փոխառութիւնը, որ քաղաքական է, տոկոս չունի եւ վճարման պայմանաժամ ալ նշանակուած չէ։ Պիտի գործածուէր Ալպանիոյ եկմտացոյցին պէտքերուն, քանի որ Իտալիա կարգ մը հանրօգուտ շինութիւններ եւ ազգային պաշտպանութեան յատուկ ձեռնարկներ պարտադրած է։ Մինչդեռ 1926ի փոխառութիւնը ճարտարագործական է, ունի տոկոս եւ պայմանաժամ, թէեւ Ալպանիան մինչեւ հիմա թերացած է։

Գալով դպրոցական հարցին, Ալպանիոյ կրթական Նախարարը անցեալ ապրիլին հրամանագիր մը հրատարակեց, որուն համաձայն երկրին մէջ հաստատուած բոլոր օտար դպրոցները ալպանացի տնօրէններ եւ վարիչներ պիտի ունենան։ Իտալիան ընդդիմացաւ այս պայմանը եւ փակեց դպրոցները, ետ կանչելով ուսուցիչները։ Այս ընթացքը անհոյլ մատնած է կառավարութիւնը, որ հաշտարար միջոցներ կը խորհի։ Այսպէս, անյապաղ պիտի հրատարակուի հրամանագիր մը, իտալերէնի ուսուցումը պարտաւորիչ հռչակելով Ալպանիոյ մէջ։

Միայն է թէ Իտալիա պահանջած է արձակել օտարական զօրքին անգլիացի սպաները։

Իտալացիները Վալոնայէն 70 քիլոմեթր անդին կը շահագործեն քարիւղի 14 հորեր, եւ սկսած են շինել նաւթագիծ մը մինչեւ ծովափ, 50 միլիոն լիրէթ ծախսելով։

Գ. ԷՌԻՕ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Նախկին վարչապետը այս միջոցին կը վայելէ խորհրդային հիւրասիրութիւնը, Թրքաստանէն յետոյ, որ իր ոտքը գտնէն կորել տուաւ։

Գ. Էռիօ փառաւոր ընդունելութիւն գտաւ Օտեսայի եւ Խարքովի մէջ։ Ընդհանրապէս լեզուանի, այստեղ ալ նախկին վարչապետը գովասանական ճառեր արտասանեց կատարուած աշխատանքներու մասին։ Խարքովի մէջ, Գ. Էռիօ այցելեցնախկին անապաստաններախաներու համայնքին և ուսումնասիրեց անոնց կեանքն ու աշխատանքը։ Այս առթիւ, Մոսկուայի Ֆրանս-դեսպանին հետ «հիացումով եւ երախտագիտութեամբ» ստորագրեց արձանագրութեանց տետրակը։ Յետոյ այցելեցին Ուկրայնական գրականութեան կաճառը, ուր ցուցադրուած է 15 տարուան գրականութիւնը։ Իրիկունը ընդունելութիւն մը կատարուեցաւարտաքինգործավարութեան պատուիրակախկողմէ ։Ներկայ էին բազմաթիւ ականաւոր դէմքեր։ Հիւրերը այցելեցին նաեւ Տնիէպերի ելեկտրական վիթխարի կայանը։

Յ.

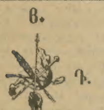

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԱՆԻԷՌ Գուա-Քոլոմպի «Վիշապ» Կոմիտէն ընդհանուր ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պէքոնի կայարանին դիմացի սովորական հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Զեկոյց Կեդ. Շրջ.։ Ժողովի մասին։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Մարգիս Մինասեան» ենթակոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերներըվաղ Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ։ Զեկոյց պատգամաւորի կողմէ 11րդ Շրջ.։ Ժողովի մասին։

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Վաահան» խումբի ժողովը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։

ՊԻԼՎԻԼԻ Ռոստոմ խումբի ժողովը այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Կոմիտէն ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զուարթնոց» Ցրագարանը։ Օրակարգ՝ Զեկոյց, համաժողովական ընտրութիւն եւ նոր կազմէն ընտրութիւն։

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՆ (Մարսէյլ) Վռամեան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Հրայր, Դալ, Վահան, Մուրատ եւ Կայծակ խումբերու բոլոր ընկերները սա Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 5ին սովորական հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

Հայկական ողիմպիականը Մարսէյլի մէջ

կազմակերպուած Հ. Մ. Ը. Մ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Նախագահութեամբ Ligue d'Athlétisme du Littoralի Նախագահ J. BLANCի

Այս կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Stade Jean-Bouinի մէջ

Կը մասնակցին Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի եւ Շրջանի բոլոր մարզիկները եւ մարզիկուհիները, ինչպէս նաեւ «Նորք», «Արծիւ» եւ «Արագած» Մարզական Միութիւնները։

Վազք, ցատկք, գունտի եւ սկաւառակ նետել, սկաուտական մարզանքներ, խաղեր, քայլերգ։

Հաղորդ. միջոց.— Առնել 44 թիւ հանրակառքը Place de la Bourseէն եւ իջնել թէբոնիսիւ։ 23 թիւ հանրակառքը Préfectureէն եւ իջնել Chemin de Montredon. ուր սկաուտներ ցոյց պիտի տան մրցավայրը։

ԹՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Ս. Միութեան Վիէնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 7.30ին, Հ. Ց. Դ. «Ռաժամ» Ակումբին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Բացակաները նկատի կ'առնուին։ Կարեւոր օրակարգ։ Շրջանակականէն ընթերցում։

7րդ ողիմպիականը

կազմակերպուած ՎԻԷՆԻ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՄԱՆՕԹ ՄԱՐԶԱՐԱՆԻՆ ՎՐԱՅ
ցեղի պիտի ունենան նաեւ գնդակի եւ ֆիթպոլի մրցումներ։

Այժ ցանէք նոր գրականութեան

ՏԱՐԱԾԵԼՈՎ «ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՅԱՌԱՋ»ի
ԱՌԱՋԻՆ ԵՐԿՈՒ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ

ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ, ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ...

(Հէքեաթ եւ բանաստեղծութիւն, 220 էջ)
Գրեց՝ ՇԻՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Գինը ֆրանսա՝ 15 ֆրանք, Պուլկարիա, Յունաստան, Ռումանիա եւ Պարսկաստան 18 ֆրանք, ուրիշ երկիրներ 20 ֆրանք

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...

(Հիւմախտաւորի մը կեանքէն, 144 էջ)
Գրեց՝ ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԵԼԵԱՆ
Գին՝ 10 ֆրանք
Դիմել ՅԱՌԱՋի, 17, Rue Damesme, PARIS

Կարսանի մէջ ՅԱՌԱՋի գործակալն է

Լ. ԳԱՅԱՋԵԱՆ
Epicerie Puits Bivert, Gardanne

×

Շավիլի մէջ «ՅԱՌԱՋ» կը ծախուի

Madame RAMELի ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏԱՆ ՄԷՋ 41 Grand'Rue
եւ
Librairie de la Pointe. 240 Grand'Rue. Chaville

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (48)

ԱՀԱԲԵԿԻՉԸ ՄԸ ՑՈՒՑԸ

ԵՐՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

ՏՈՎՈՒԱԼ ԴՈՒՌԱՍՈՎԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Ոբոյունկտա մահափորձէ երկրորդ անգամ գործադրեց մարտի վերջերը։ Վլատիմիր Վոլխարովսկին եւս նախընթաց 25, 25, 26 մարտին։ Թմ... բանգինները զարձեալ ի զուր սպասեցին Դուռասովին։ Թանկարժէք ... Իայր Վոլխարովսկին չատ ... Ու կ'ապրէր Մոսկուայի ... կ'ընկնէր ... Այդ ... գիշերը ... քաղաքագործական ... կը լուսինէր կէս մը վերջը ... Ես առաւուն հիմա չեմ կրնար ...

Ներսում առաւ Շեկինով եւ մահապարն Քորիս Վոլխարովսկին։ Այս վերջինին վրայ էր, որ կ'ինար ... պետ կապուեցաւ ... փնտռէն։ Ինքը կը բանէր ամէնէն ... իր կեանքով, երկրին իբրեւ ... Այս ... 24ի, 25ի, 26ի օրը երեկոյեան, բնական, ... Ցետոյ, անհեղեղ իր ծանր ... կը կրցէ 6 ... փաթեթ ...

Շուայներէ պաղարիներ։ Մանօթ էր Սերգէյ ...

Ու մը հարցուցի իրեն.
— Զրոնեցա՞ր։
Զարմացած երեսս նայեցաւ.
— Ոչ, բաւ, յոգնած չեմ երբեք։
— Բայց դրբէն չէք քնանար։
— Ոչ, կը քնանամ։
— Բայց ո՞ւր...
— Երեկ գիշեր երբ ... հեռ ... նայեցայ։
Փառք մը լռեց։
— Բայց, ... կ'ըսէ ...
— Ձեզ ի՞նչ։
Ժպտեցաւ։
— Այս, կը կարծեմ, բայց կը ...
Ըսաւ հանդարտ կը խօսէր։ ...

վեր — վար կը քալէր ... Ըսաւ ...
— Կ'ուզէ՞ք ...
Դարձեալ ժպտեցաւ։
— Ոչ, ... չէ։ Մեծի ձեռք ...
Դարձեալ լռեց։
— Մեծի ... ։
— Այն ատեն չեմ ...
— Այս ...
— Ո՞վ ...
...

Ուրեան մեռեալ ...

խօսել անոնց մասին։ ...

Ով էր ...

կարծէր իր ...

29 մարտին ...

(Շարունակելի)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)